FLORES SUMMARUM SEU ALPHABETUM MORALE, OMNIUM FERÈ...

Juan : de Alloza

FLORES SVMMARVM,

SEV

ALPHABETVM MORALE.

FLORES SVMMARVM,

[redacted] SEV

ALPHABETVM MORALE,

omnium ferè casuum qui Confessoribus contingere possunt,

EX SELECTIORIBVS DOCTORIBVS præcipuè Societatis IESV, *ex vtroque iure, ac Manuscriptis Peruanis.*

Opus sedulo labore per annos triginta conquisitum, ex Legibus Imperatorum, Decretis Pontificum, vsu Parochorum, & Prætorum huius Peruani Regni.

Authore R. P. IOANNE DE ALLOZA *è Societate* IESV *Theologo, ex Regum Ciuitate Limâ.*

LEODII,
Impensis IOANNIS DE A COSTA
Bibliopolæ Vlyssiponensis.
M. DC. LXV.
Cum Approbatione.

RATIO OPERIS,

ET DEDICATIO

AD

B. VIRGINEM

SINE MACVLA,

& debito originalis culpæ conceptam.

CVM summam, seu confessariorum aphorismos P. Emanuël Sà sæpe legissem, opus doctissimum, & vtilissimum semper existimaui, quia sententiarum breuitate, multam doctrinam, moralemque eruditionem comprehendit. In hoc tamen tam docto, vtilique opere multos casus morales vel breuitatis amore ex consilio ab authore prætermissos, vel nouiter à neothericis excogitatos, vel decretis Pontificum, vel Cardinalium declarationibus denuò de-

finitos non semel desideraui. Quamobrem mihi in mentem venit valdè vtile opus futurum, si quis tam ex P. Sà aphorismis, quàm ex aliis neothericorum summis, & nouissimis authoribus, præcipuè ex Societate IESV *frequentiores in praxi morales resolutiones, & notatu dignas tanquam Summarum Flores seligeret, selectasque ad methodum, & disputationes Alphabetico ordine disponeret, vt facilius quæsita inuenirentur. Quod etiam in in P. Sà desideratur, non enim habet casus nisi per solos numeros distinctos, vnde per omnes non sine magno labore, & temporis dispendio discurrere opus est.*

Per triginta ferè annos summas plures legendo, & viros doctos consulendo, quam plures casus morales in scriptis notaui, & collegi, vt regulam Confessariorum Societatis IESV *pro meo captu obseruarem, & muneri confessarij ab obedientia imposito pro viribus satisfacerem. Has tandem breues resolutiones, & moralia principia in morale Alphabetum ad meum vsum, & vtilitatem redigo, & me in vanum operam, & oleum minimè consumpsisse iudicaui. Nihil enim Sacerdoti confessario ita vtile, ac necessarium ad Dei gloriam, & animarum salutem, quàm in his casuum moralium principiis, ac decisionibus esse versatum.*

Opus

Opus hoc velut florum manipulum ex tot floriferis Doctorum viridariis collectum, cui potiore iure sacrum faciam, quàm flori illi, qui puritatis candore, gratiæ decore, virtutum omnium suauissima fragrantia, & odore facilè inter cœlestis Paradisi pulcherrimos flores tenet sceptrum, regit Imperium, exercet principatum, ita vt de illo merito dicatur: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Non magis superat lilium spinas quàm reliquas fœminas Maria; quæ aptè quidem lilio comparatur, cuius virga in sceptri figuram, cuius flos in similitudinem argenteæ coronæ, vt acutè prænotauit Bernardus; Imperium Mariæ super omnem creaturam haud obscurè demonstrat; species enim floris huius digna est Imperio: Vnde igitur tanta pulchritudo, venustas tanta? non aliundè quidem, quam ab illa ape cælesti, quæ vt idem Bernardus solita dulcedine dicit. Pascitur inter lilia, & floriferam inhabitat patriam; & ad suaue olentem perpetuæ virginitatis florem peruenit. Hoc est teste Ruperto lilium conuallium, & vt Epiphanius vocat lilium immaculatum, cuius suaui fragrantia illectus exclamauit Bonauentura: O lilium Angelicum! ô flos cælestis! ô vere flos cœlestis, quem tantummodo dilexit apis illa

super

supercælestis. Verumtamen, vt nihil pulchritudinis, decoris nihil huic lilio desit, vt benè obseruauit Sanctus Isidorus intus, & foris pulchrum est lilium. Intus tribus aureis granis, foris & intus candore, & odore. Sic Maria mente, & corpore tota est pulchra; mente quidem, quia totius templum effecta est Trinitatis, & aurum in ea effulget diuinitatis, & macula non est in illa propter puritatis candorem, & suaue olentem omnium virtutum fragrantiam; corpore verò propter semper illibatæ Virginitatis honorem. Longè igitur ab hoc cælesti flore culpæ nigredo, fætor peccati, malitia seruitutis, macula fæditas; indigna quippe sunt hæc omnia tam pulchro, ac regio flore, tam candido, immaculato, & aureo lilio.

Cùm igitur libri huius præcipuus scopus sit hominis à peccato liberare Doctores authoritatibus, ac sententiis detegendo, vbi venenosus hic coluber lateat, cui consecrandus potius, quam mysticæ mulieri illi, de qua dixit ipse Deus ad serpentem loquens. Ipsa conteret caput tuum, & insidiaberis calcaneo illius. Iám assueta est colubrum conculcare, serpentem superare. *Ipsa est mulier amicta sole, fugiet ab illa coluber ille, qui odit lucem, & est princeps tene-*

brarum,

brarum , & tanti fulgoris mentibus nostris irradiantibus radiis luce clarius meridiana dubiorum moralium tenebræ facili negotio euanescent , & veritatis gratissimo lumine perfruemur.

Cùm ergo præcipuus huius operis finis sit ex hominum cordibus peccatorum maculas detergere, & ad hoc confessarios pro viribus adiuuare , iuste quidem ab omni peccati macula, & debito conceptæ Virgini consecratur. Quamobrem in huius horti vestibulo hanc dedicationem præmittere haud ingratum pio Lectori erit , qui enim in scientia morali fœlices facere progressus contendit, huic mysterio se deuotum ostendat & hanc sibi magistram eligat , nam vt dixit de illa Diuus Ambrosius: Primus discendi ardor nobilitas est magistri; quid nobilius Dei matre? quid splendidius ea, quam splendor elegit ? Cùm autem in id incumbat tota disciplina moralis, vt homines virtutibus honestet, & exornet, dignè quidem prædictus S. Doctor nos admonet dicens: Sit vobis tanquam in imagine descripta virginitas , vitaque B. Mariæ, de qua velut in speculo refulget species sanctitatis & forma virtutis. Hinc sumatis licet exempla viuendi, ubi tanquam in exemplari magisteria expressa probitatis , quid corrigere,

quid

quid effugere, quid tenere debeatis, ostendunt. Sic flumen eloquentiæ Ambrosius. Hoc fac & viues, & in morali disciplina non paruipendendos progressus efficis.

Tu verò virtutum omnium forma excellentissima, ac theandrica norma dulcissima Maria, Dei mater amabilis, & admirabilis. Verte pios ô Virgo oculos duo lumina cœli, & huic operi pietati tuæ dicato faue, vt non meo, sed nomini tuo, & dilectissimi Filij tui detur honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

APPRO

APPROBATIO

R.P. MARTINI A XAVREQVI *moralis Theologiæ publici Professoris in Limano D. Pauli Collegio Societatis* IESV.

SElectiſſimum tuum morale Florilegium ingenti cum voluptate perluſtraui plurifariam (Doctiſſime Pater) & in eo nil non laudabile vidi. Non ſunt laudabiles meri eloquij flores, temporis ſpolia, inaniaque Verborum folia aëris ludibria, quæ ſic præcellit Auguſtinus. *Alij meros flores loquuntur: Alij folia: Alij fructus.* Ipſe quidem etiam dum loqueris flores, fructus emittis in libro fæcundiſſimo campo arato, & exarato calamo conſtanti triginta annorum ſpatio apprehenſo. Et iuxta aureum Diui Hieronymi monitum. *Sectaris ſapientiam, quæ non eſt in foliis, ac flore verborum, ſed in medullis, ac fructibus ſenſuum, quæ non aurem prætervolat, ſed animam reficit.* Lego Diſertiſſimum Enodium ſic ſcribentem ſuo Ioanni, à quo librum approbandum acceperat. *Tibi, non delinificam orationem, ſed vocem debeo caſtigantis: non tibi pictis Verborum illudens artificiis, ſed totum profunda mente retinens, poſſem dicere: Ad arcem ſcientiæ perueniſti ſummam perfectionem adeptus es. Sed hæc aliena à me ſunt. Dico, ſint licet grandia, quæ in cano eloquentiæ flore polliceris: Ego tamen, niſi de meſſe non gratulor. Labora circa ſtudia, lucem in colloquiis dilige, lectioni deuotius inſiſte,*

Auguſt. *lib.* 4. *de Doctr. Chriſt.*

Hieron. *in Iſaiã* 55.

Enodius *lib.* 1. *Ep.* 10.

insiste, vt fructus multiplicium Auctorum ventilatione purgetur. Pulchra sunt, quæ scribis, sed ego amo plus fortia, redimita sunt floribus, sed poma plus diligo. Sed si tuum librum Enodius perlegisset; nil in eo reprehendendum inuenisset, & quidquid sine adulationis mendacis nota de suo Ioanne ausus non est dicere, de Te meliore Ioanne verè, & libenter prædicaret. *Ad arcem scientiæ peruenisti, summam perfectionem adeptus es. Gratulor de messe, laboras circa studia, lucem in colloquiis diligis, lectioni deuotus insistis, & ita fructus multiplicium Auctorum, non solum Theologiæ, verum, & Canonici, Ciuilisque iuris antecessorum ventilatione purgatur. Pulchra sunt, quæ scribis, sed fortia, floribus æque ac fructibus redimita.* Tot tuo libro sententiæ, sensus, fructus amygdalei (iuxta Emphasim dulcis, nobilisque cognominis Alloza) quot verba, quot flores: Quare aptè censebo cum

Sydon. lib. 4. ep. 3. Sydonio Apollinari. *Plus doces, quam dicis; paucis multa cohibes, & cura fuit causam potius implere, quam paginam: Ad hoc vnica, singularisque doctrina, & in diuersarum rerum assertione monstrabilis: Te totus, qua patuit orbis iure venerabitur.* Et congratulatoriis vocibus excipiens

Cant. 2. v. 12. conclamabit. *Flores apparuerunt in terra nostra.* Flores profectò vtilissimi. Testatur Apuleius se exuta deformi stolidi, ignarique Asini forma nouam, & formosam rationalis sapientis hominis speciem induisse: tantúmque miraculum solis deuoratis floribus fuit peractum. Metamorphosim hanc floridus liber tuus inducet. Fœlix,

qui

qui tuos flores ſtudioſè deuorauerit, nam ſapientem rationalem hominem ſubitò ſe mirabitur, nec ignarus Aſinus deridebitur. Proinde omnes Theologiæ moralis Candidatos ad legendum vrgeo, ad ſtudendum excito celebri illo Diſticho.

Hic ver aſſiduum, melius, quàm carmina, flores
Inſcribunt: oculis tu lege, non manibus.

Intrepidè legite flores, nec enim latet anguis in iſta herba, velut in illo prato, à cuius floribus capiendis deterrebat Maro. *Eglog.* 3.

Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga
Frigidus, ô pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

Nunquam vtiles adeo flores, & fructus marceſcent, cùm eos protegat Pudica Flora, cuius flores ſunt etiam fructus honoris, & honeſtatis: Gaudet enim Regina Maria coronari Eccli. 24. v. 23

——Floribus iſtis, Claudianus *de laudibus Reginæ ſerenæ.*
Quos neque frigoribus Boreas, nec ſyrius vrit
Æſtibus, æterno ſed veris honore rubentes
Fons Aganippæa Permeſſius educat vnda:
Unde piæ paſcuntur Apes, & prata legentes
Tranſmittunt ſæclis Heliconia mella futuris.

Et cùm tantæ Reginæ Regíque filio IESV adſcriptos, ſacratóſque hos flores intueor, aſſequor proculdubio illius ignoti ænigmatis ſenſum.

Dic, quibus in terris inſcripti nomina Regum Virgil. *Eglog.* 3.
Naſcuntur flores.

Naſcuntur

Naſcuntur ſanè in hac Limana terra, Regia quidem Vrbe, vulgò dicta *Ciuidad de los Reyes*, quæ tanto Alumno ſe iactat Auctore. Ita cenſeo, &c.

MARTINVS DE XAVREQVI.

FACVLTAS

FACVLTAS.

PHILIPPVS DE OSSA Prouincialis Societatis Iesv, in Prouincia Toletana, poteſtate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre noſtro Ioanne Paulo Oliua Vicario Generali Societatis Iesv, facultatem facio, vt liber inſcriptus *Flores Summarum, Authore* R. P. IOANNE DE ALLOZA *noſtra Societatis Theologo*, & eiuſdem Societatis grauium, Doctorúmque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Matriti die octaua Martij anno milleſimo, ſexcenteſimo, ſexageſimo quarto.

PHILIPPVS DE OSSA.

Approba

Approbatio Ordinarij.

F*Lores Summarum*, *seu Alphabetum Morale* R. P. IOANNIS DE ALLOZA *è* Soc. IESV *Peruani*, Opus illud elucubratum cum nihil à Christianæ fidei puritate & maiorum placitis alienum contineat, æquum iudicauimus typis mandari, quod libenter concedimus. Leodij 3. Maij 1665.

IOANNES ERNESTVS DE SVRLET
Canonicus & Vicarius Gener. Leodiensis.

Facultas R. P. Prouincialis.

EGo EDVARDVS COVRTENÆVS Prouincialis Soc. IESV in Prouincia Anglicana, potestate ad hoc mihi facta à R. admodum P. Ioanne Paulo Oliua Vicario nostro Generali facultatem concedo, vt Liber cui nomen est, *Flores Summarum*, *seu Alphabetum Morale*, *Authore* R. P. IOANNE DE ALLOZA *Societatis nostræ*, *Peruano Theologo*, *ex Regum ciuitate Limâ*; eiusdémque Societatis grauium Doctorum hominum iudicio approbatus, Typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, sigillóque Officij nostri munitas, dedimus Londini 4. Iunij 1665.

EDVARDVS COVRTENÆVS.

DISPV

DISPVTATIO I.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

A

ABBAS.

1 POTEST *a* conferre quatuor minores ordiness suis subditis, non alienis.

2 An possit non solum subditis suis, sed etiam alienis ex licentia Episcopi, vel Religiosis ex licentia sui superioris minores ordines conferre, alij negant, alij probabilius affirmant. *b*

3 Abbates exempti possunt *c* confessarios approbare, promulgare edicta, reseruare casus, & à peccatis occultis Papæ reseruatis absoluere.

4 Licèt possint absoluere ab excommunicatione, *si quis suadente*, non ideo possunt *d* ab aliis minoris authoritatis.

5 Ex priuilegio ab Innocentio VIII. possunt consecrare calices, altaria, campanas & non tantum pro suis Ecclesiis, sed etiam pro alienis.

6 Possunt *e* clericis sibi subditis dimissorias Litteras concedere.

7 Debet primò esse professus, quia nouitius in Abbatem eligi nec rectè, nec ritè potest, item debet esse sacerdos, item 25. annorum inceptorum, item debet esse electus à Monasterio, cui est imperaturus, & non ab Episcopo, debet autem confirmari à Papa, vel à Legato à Latere. In electione Abbatissæ monasterij exempti potest assistere Episcopus cum Prælato illius, sed non confirmare electionem.

a Trid. sess. 23. cap. 10.

b Bonac. de Sacr. disput. 8. q. vnic.

c Suarez disp. 28. sect. 5. à num. 2.

d Nauar. cap. 27. n. 273.

e Diana in comp. ver. *Abbas.*

f Villalobos in summa, vide Dianam vbi sup.

g Nullus de elect. in 6. & c. 1. de ætat. & qual. ordi.

DISPVT. II. SECT. VNICA.

Resolvtiones Variæ.

ABBATISSA.

a Barbosa lib. 1. de iur. Eccl. c.45.

1 AN monialis, vt in Abbatissam eligatur debeat esse legitima, & non bigama, alij negant, alij probabilius affirmant. *a*

b Thom. Sanch. in sum. tom. 2. lib. 27. c.19. n.44.

2 Abbatissa potest *b* concedere monialibus licentiam donandi, quam potest religiosus prælatus suis religiosis. Item facultatem dare habendi peculium, & conuertendi in proprios vsus, quæ labore manuum acquirunt, nisi aliud ex consuetudine, vel ex constitutionibus talis religionis statutum sit.

c Diana tom.2 resol.97.

3 Licitè potest *c* pacisci de certa summa pecuniæ, donec monasterio dos monialis soluatur, etiamsi monasterium sit opulentum.

d P. Suar. lib.2. c.6. num. 16. tom.4.

4 In Abbatissam eligi *d* potest monialis vidua absque dispensatione; de illegitima autem dubium est inter DD.

e Comm. DD.

5 Non potest *e* aliquid præcipere sub excommunicatione, quia non habet spiritualem iurisdictionem, imò nec in virtute obedientiæ, sed tantum instar matris familias ea, quæ ad domus gubernationem spectant; contrarium tamen est probabile.

f Thom. Sanch. in sum. lib.5. cap. 49. num.76.

6 Potest *f* in suo monasterio monialium professionem acceptare.

g Idem lib.7. c.10. n. 44. in summ.

7 Habet *g* liberam administrationem bonorum monasterij, dummodo non sit in damnum ipsius, & in his, in quibus fœmina non est incapax.

h Idem vbi supra n.19.

8 Potest *h* præcipere sub pœna voti præstiti, & in re graui nolle subditam ei obedire peccatum mortale est, sed non potest præcepta spiritualia imponere.

i Ibidem n.23.

9 Potest *i* prælatus præcipere monialibus, vt Abbatissæ obediant, hanc vel illam rem spiritualem præcipienti, non verò ipsi committere, quod spiritualia præcepta imponat, cùm hoc sit contra ius Canonicum, & communem vsum Ecclesiæ; sunt tamen qui contrarium defendant, sed minus probabiliter.

l Ibidem num.27.

10 Habet *l* iurisdictionem aliquam concessam à confirmante

mante regulam, qua potest cogere ad eius obseruantiam, & transgredientes punire.

11 An possit ex Prælati commissione dispensare in ieiunij, vel in aliis legibus Ecclesiasticis, alij aiunt, alij negant *m* probabilius.

12 Si recipiat mulierem in monasterium, quæ vult esse monialis sine ordinarij licentia, dummodo ei habitum non præbeat, non *n* peccat.

13 Si esset præceptum in religionis regula obligans sub mortali ad obediendum Abbatissæ in re aliqua etiam spirituali, monialis inobediens *o* peccaret mortaliter.

14 Inquirens de crimine monialis *p* potest obligare sub mortali ad aperiendam veritatem.

15 Abbatissis potest *q* à prælatis facultas generalis concedi, vt licentiam ingrediendi in monasteria impertiantur.

16 Ad Abbatissæ munus etiam perpetuum non requiritur *r* virginitas, nisi vbi esset mos impertiendi Abbatissis benedictionem specialem virginum propriam.

17 Abbatissæ communes, quæ triennales sunt, non solent *s* aliqua benedictione consecrari.

18 Non potest *t* dispensare, neque commutare vota monialium. Potest *u* tamen suspendere moniales, & clericos suos propter culpas ab officio, & beneficio, & etiam propter inobedientiam.

19 Abbatissæ 40. annis minoris electio est nulla, *x* vel si non vixerit octo annos laudabiliter post professionem.

20 Abbatissa ante vnum mensem professionis nouitiæ admonere debet *y* Episcopum etiamsi sit Monasterij exempti.

m Vide Villalob. in sum.

n P. Ioan. Menacho in manuscrip.

o Sanchez vbi sup.

p Idem ibidem n. 28.

q Idem lib. 6. cap. 16. n. 21.

r Ibidem.

s Ibidem.

t Idem lib. 4. c. 49. n. 24.

u C. Dilectus de maiorit. & obed.

x Trid. sess. 25. de Regular.

y Epis. Voll. to. 2. q. 6. n. 16.

DISP. III. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ABORTVS.

ABortus licet timeatur, potest *a* dari matri medicina non mortifera, vel ea quæ est indifferens.

2 Si fœtus non est animatus, & aliud non suppetit remedium ad tuendam vitam matris, potest *b* procurari abortus, si autem

a Sanch. lib. 9. de matrim. d. 20. n. 18.

b Henr. lib. 2. de

matrim. c.18.n.8. autem fuerit animatus non licet, potest tamen sumi remedium directè sanatiuum, licet indirectè sit causa abortus, & ideo potest fieri emissio sanguinis, & sumi pharmacum, &c. Quod autem hoc fieri possit ad tuendam *c* famam puellæ; quando fœtus est non animatus, aliqui concedunt, sed minus probabilite.

c Vide Sanch. vbi sup. n. 19.

3 Cùm medicamentum est æquè sanatiuum matris, & nociuum fœtus, licitè sumitur *d* etiam post animationem fœtus, si aliter non potest mater mortis periculum euadere, huius enim vita præferenda est. Idem dicendum in medicamento dubio.

d Idem vbi supra num. 18, & 19.

4 Non licet *e* matri, etiam si de vita desperet in sui scissionem consentire, vt infans viuus extrahatur, & baptizetur.

e Nauar. concil. 1. de homic. lib. 8.

5 Si fœtus est animatus, & mater infirma sicut potest, cum abortus periculo fugere taurum, ita sumere *f* potest quamcumque medicinam, dummodo directe non intendat occidere fœtum.

f Sà verb. Homicid.

6 Qui procurat abortum, vel dat venenum vt generationem impediat, si fœtus erat animatus incurrit *g* excommunicationem, & irregularitatem si effectus sequatur & nequit absolui nisi à confessario approbato, & ad id specialiter assignato ab ordinario. Si tamen hoc crimen fuerit occultum, poterunt ab illo ex priuilegio absoluere prælati, religiosi etiam conuentuales.

g Gregor. 14. const. quæ in capit. sedis Apost. an. 1579.

7 Fœtus masculus animatur post 40. diem, fœmininus post 80.

8 In dubio an animatus sit fœtus, inanimatus reputari debet, *h*

h Bonac, & alij communiter

9 Qui dubitat an fœtus, cuius abortus causa fuit, animatus esset an non, irregularitatem incurrere alij aiunt, alij probabilius negant, *i*

i D. Tho, n. 1. de irreg. dub. 4.

DISP.

DISP. IV. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ABSENS.

1 ABsens in seruitio Papæ, vel sui Episcopi non debet a priuari beneficio.

2 Contra absentes non seruatur b sententia definitiua lite non contestata, c maximè si sint absentes causa studij, vel peregrinationis.

a c. Cum dilectus de cleric. non resid. b c. Inter quatuor de maior. & obed. c Litis cõtestatio est negotij principalis ab actore & reo hinc inde facta narratio.

DISPVTATIO V. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ABSOLVTIO A PECCATIS in Communi.

1 ABsolutionis verba necessaria sunt Absoluo te, addendum tamen, vt est in vsu. Ego te absoluo à peccatis tuis. Imò imitandus sapientium mos, qui hæc prætermittunt dicentes. Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam. Dominus noster IESVS Christus te absoluat, & ego authoritate ipsius te absoluo in quantum possum, & indiges, primùm à sententia excommunicationis, suspensionis, & interdicti, siquod fortè incurristi. Deinde ego te absoluo à peccatis tuis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti Amen. Passio Domini nostri IESV Christi & merita B. Mariæ, semper Virginis, & omnium Sanctorum, quidquid boni feceris, & mali patienter sustinueris sint tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratię, & præmium vitæ æternæ Amen.

a Vide P. sà hoc verbo.

2 In breuibus, ac frequentibus confessionibus sufficit a dicere: Dominus noster IESVS Christus te absoluat & ego te absoluo à peccatis tuis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.

b Henr. lib. 6. cap. 20.

3 Absolui non potest b pœnitens, quando confessarius scit illum peccasse, & non fuisse confessum, & negat peccatum, si autem à complice audierit, & non sit omnino certus, poterit absoluere, quia non est maior ratio, quare huic, & non illi danda sit fides.

c Layman in Theolog. Mor. lib. 4. tra 6. c 9. n. 5.
d Io. Sanc. in select. disp. 44. n. 3.

4 Absolutio c data à confessario, qui propter distractionem, vel somnum non audiuit omnia peccata, si hoc contingat, sine culpa pœnitentis, fructuosa, & valida est, nec repetenda.

5 Absolutio data à confessario, qui cum falsa ordinarij licentia confessiones accipit, valida d est, nec repetenda. Bona enim fides pœnitentis, & error communis daret iurisdictionem. Quod etiam procedet, si pœnitens, sciat confessarium nullum titulum habere, dummodo communiter, vt legitimus confessarius habeatur.

e Layman in Theol. Mor. lib. 5. tract. 6. c. 9. n. 6.

6 Absolutio data à confessario, qui nec in communi, & confusè statum pœnitẽtis recordatur, valida est, nec reiteranda, peccat tamen grauiter confessarius. A fortiori si in confuso recordetur, licèt fuerit inualida, dummodo cum eodem confiteatur, non est repetenda. e

f Comm. DD.

7 Absolutio data à confessario valde ignoranti, & bona fide accepta à pœnitente, non est f repetenda, casus tamen difficiles cum doctiore consulendi.

g Henr. lib. 2. de pœn. c. 14. n. 5.

8 Absolui potest, qui per scripta g præsenti sacerdoti, & ea legenti confitetur. Quod si ob pudorem faciat vel aliam rationabilem causam, nullum erit peccatum, si autem sine causa faciat, peccabit venialiter, quia vsui Ecclesiastico se non accommodat.

h Comm. DD.

9 Absolutio non est neganda h habenti consuetudinem iurandi, vel blasphemandi inaduertenter, non enim talia iuramenta falsa sunt peccata mortalia, dummodo priorem prauam voluntatem retractauerit.

i Molina de iust. & iur. tr. 2. dub. 756.

10 Absoluendus non i est, qui cum posset totum restituere, non vult nisi per partes, quia iniquè detinet alienum inuito domino, contrarium placet aliis, sed minus probabiliter.

l Comm. DD.
m Comm. DD.

11 Qui occasionem peccandi domi habet, si magnæ contritionis signa ostendat, & promittat occasionem se è domo eiecturum potest l absolui. Quod qui non præstiterit, absolui non debet, donec eiiciat.

12 Qui dicunt se non esse soluendo, debent m absolui etiam si

si non præstiterint, illis enim fides est adhibenda.

13 Qui prauam habet consuetudinem se polluendi, & post plures confessiones non se emendat, priuandus *n* est absolutione per dies aliquos, nisi magnæ contritionis signa ostendat. *n Commi DD.*

14 Absolutio si breuiter interrumpatur v.g. dicendo: Ego te, (claude ianuam) absoluo, est moraliter continuata, quia est parua interruptio, & non est reiteranda. *o* *o Comm. DD.*

15 Absolui potest *p* filiusfamilias, qui domi habet concubinam, cum qua quotidie peccat, & quam non potest eiicere, etiam si pluries propositum de non peccando fregerit, dummodo proponat firmiter se emendaturum; quia non est in voluntaria occasione. *p. Comm. DD.*

16 Absolui potest, *q* qui non eiicit concubinam, quæ illi debet centum aureos, quos se non sperat esse recepturũ, si è domo eiiciat, quia se exponere periculo peccandi ex causa vrgenti non est peccatum, & nemo tenetur occasionem etiam proximam peccandi deserere cum graui damno sui, vel alterius. *q Io. Sanc. disp. 10. n. 4.*

17 Absolui possunt *r* agricolæ, qui permittunt in suis prædiis Indos concubinarios, qui fugient aliò si à Domino ob hoc premantur. Tenentur tamen corrigere verbis, vel aliis viis, non vero è prædio, vel domo expellere, quia aliò fugientes liberiùs viuent. Idem dic si habeant Indos qui inebriari solent, quia alibi liberiùs inebriabuntur, admoneant verò verbis, & aliis viis, quæ existimantur prodesse. *r P. Menacho in Manuscr.*

18 Religiosus prohibitus audire confessiones, approbatus autem ab Episcopo vt audiat, validè *s* absoluit; peccat autem mortaliter, si sub præcepto à superiore illi fuit interdictum. *s Comm. DD.*

19 An qui sæpe admonitus fuit, vt restitueret, & non restituit, habet tamen animum quam primum restituendi, & verè pœnitet se non restituisse, possit absolui, alij negant, alij piè, & probabiliter affirmant. *t* *t Trull. in præcepto lib. 7. c. 14. dub. 10.*

20 Confessarius, qui ob distractionem non recordatur in particulari alicuius peccati, *u* quod pœnitens dixerit, si pœnitens solum venialia solet confiteri, licitè potest eum absoluere nec cogere debet vt repetat, quia moraliter certus est materiam dedisse venialem. *u Placitū authoris.*

SECTIO II.

ABSOLVTIO MORIBVNDI.

a Camm. DD.

1 ABsolui debet *a* ab omnibus peccatis, qui iudicium amisit, si sacedoti, vel aliis in eius absentia signa dedit contritionis.

b Diana tom.3. de absolu. lata morib.

2 Probabile iudicat *b* doctissimus Diana, quod licitè posset absolui etiam is, qui nullum signum doloris dederit, quia piè potest credi quod de peccatis pænituerit homo fidelis, & Christianus. Quam opinionem videtur in praxi secutus Clemens VIII. qui cum quemdam hominem è fabrica S. Petri cadentem videret absolutionem ei dedit dicens: si es capax. Absoluo te à peccatis tuis. Hanc etiam sententiam tenet doctissimus P. Salmeron ex nostra Societate, & alij viri docti.

c Diana vbi sup.

3 In hoc autem, & similibus casibus superuacaneum esse conditionem absolutioni addere docent *c* Vasquez & Diana.

4 Absolui debere, qui per nuntium absolutionem petiit, si confessarius illum præsentem habeat, etiam si iudicium amiserit, alij aiunt, alij negant, vtraque probabilis, fauorabilior pœnitenti amplectenda. *d* Aduertendum tamen quod testis coram infirmo examinetur, vt tollatur simile inconueniens, quia damnata est à Clemente VIII. confessio facta sacerdoti absenti.

d Bonac. ap. Dian. p.3. tr.3. resol.3.

e Comm. DD.

5 Absoluendus non *e* est, qui medicinalem pœnitentiam acceptare non vult, neque vllam satisfactionem admittit, prudenter enim indispositus censetur.

f Diana p.3.tr.4. resol.55. Ex Trid. sess. 14. c.7.

6 Absoluere potest *f* infirmum in articulo, vel periculo mortis simplex sacerdos etiam Parocho præsente à censuris omnibus, & criminibus reseruatis; si verò censura fuerit reseruata cum onere comparendi, si conualuerit, debet comparere coram eo, cui fuerit reseruata absolutio. Nec solum simplex sacerdos, sed etiam excommunicatus, degradatus, & hæreticus *g*, dummodo non sit euersionis periculum. Et periculum mortis intelligitur à prima die infirmitatis periculosæ, vt doloris lateris, & similium.

g Io. Sanc. in select. disp.12. n.5.

SECTIO

SECTIO III.

ABSOLVTIO A RESERVATIS.

1 ABſolutio à reſeruatis aliquando eſt indirecta; Qui enim Euchariſtiæ ſumptionem ſine ſcandalo non poteſt relinquere, directè à non reſeruatis, indirectè à reſeruatis, ſi abſit ſuperior, abſoluendus *a* eſt cum onere comparendi. *a Comm. DD.*

2 Peregrini, & iter agentes per quemlibet ſacerdotem approbatum etiam à reſeruatis in ſuo Epiſcopatu, dummodo in eo, in quo reperiuntur, reſeruata non ſint, abſolui poſſunt. *b* *b Comm. DD.*

3 Abſoluendi facultas à reſeruatis S. Pontifici conceſſa fuit à Tridentino Epiſcopis, qui de omnibus criminibus occultis etiam de hæreſi ſuos ſubditos poſſunt *c* abſoluere. Pro Epiſcopis intelliguntur electi licet nondum conſecrati, & ſedens vacans. *c Trid. ſeſ. 24. c. 6. de ref.*

4 Hoc idem poſſunt *d* Religioſorum Prouinciales cum ſuis ſubditis. Quod autem hæc facultas abſoluendi ab hæreſi occulta conceſſa Epiſcopis à Tridentino, ſit reuocata per Bullam cœnæ, alij aiunt, alij negant, probabilis vtraque opinio. *d Vide p. Eman. Rodr. in Bull pag. 999.*

5 Confeſſarij Societatis quibus Prouinciales hæc priuilegia communicauerint, ex Pauli III. priuilegio, poſſunt *e* quoſcũque Chriſti fideles abſoluere à caſibus reſeruatis Epiſcopis. *e Suar. to. 4. de Relig. diſp. 30. ſect. 2. n. 16.*

6 Non tenetur *f* Prælatus concedere ſemper facultatem abſoluendi à reſeruatis, debet tamen facilem ſe ad concedendam oſtendere. Committenda tamen non niſi viro ſcientia, & prudentia prædito, & poteſt cum onere à pœnitente adimplendo. *f Comm. DD.*

7 Cum quis de reſeruatis confeſſus eſt cum ſuperiore, vel cum alio ab eo facultatẽ habente, etiam ſi confeſſio ſit informis vel nulla, tollitur *g* reſeruatio. Idem dicendum de peccatis, & cenſuris in confeſſione oblitis, ſi fiat confeſſio cum habente abſoluendi authoritatem. *g Comm. DD.*

8 Qui bona fide virtute Iubilæi à reſeruatis abſoluitur, licèt poſtea Iubilæum non adipiſcatur, tollitur *h* reſeruatio. Idem dicendum de oblitis, ſi obliuio fuit inculpabilis. *h Comm. DD.*

9 Sine aliqua neceſſitate v. g. vitandi ſcandali, non licet *i* abſolui pœnitentem à reſeruatis, etiam cum onere comparendi, ſic *l* Diana. Affirmatiuam autem tuentur *m* viri docti, negatiua autem videtur probabilior. *i Diana p. 2. tr. 4. reſ. 124.* *l Idem vbi ſup.* *m Vaſqu.*

10 Qui

10 Qui habet peccata reseruata potest ob vitandum scandalum confiteri inferiori non reseruata,& tacere reseruata secundũ probabilem opinionem,secundũ alios vtraq;debet confiteri. Sãctius autẽ*n* & alij viri docti liberãt eum ab obligatione confessionis,quasi copia non esset cõfessori, ac consulunt,vt eliciat actum contritionis etiam si sit excommunicatus, & celebret si sit sacerdos, vel si laicus communicet.

n Sanctius

11 Absoluere à reseruatis, & admittere ad professionem non potest *o* Vicarius Guardiani, cuius præsentia haberi potest intra 24. horas. Si verò non possit haberi intra prædictum tempus, poterit hæc omnia, & sub virtute obedientiæ præcipere, non verò excommunicare, quia non est prælatus.

o Comm. DD.

12 Quilibet confessarius approbatus virtute Bullæ Cruciatæ potest *p* absoluere à casibus contentis in edicto Inquisitionis, hæresi tantum excepta. Vnde si pœnitens non habeat errorem in intellectu,& credat omnia ab Ecclesia determinata etiam si incidat in crimina sortilegij,maleficij,magiæ, adorationis Dæmonum,solicitationis in confessione,blasphemiæ hæreticalis,& similium, exteriùs tantum ob iracundiam, vel sensualitatem potest absolui.

p Vide Dianam p. 1. tr.5. ref.7.& 8.

13 Hoc idem possunt *q* regulares virtute suorũ priuilegiorũ.

q Vide comp. Indic. verb. *Absolutio.*

14 Absolutionem posse dari hæretico, qui ducitur ad comburendum, & fateri iudici crimen non vult à se verè commissum, alij *r* aiunt, alij negant,vtrique probabiliter.

r Diana p. 1.tr. 5. resol.8.

15 Ignorantia reseruationis sui iuris, siue facti etiam si culpabilis sit,seu vincibilis, excusat *s* à reseruatione.

s P. Quintanadu. tra.3.sing. sing.11.

16 Si confessario pro regularium confessionibus deputato prælatus neget facultatem ad absoluendum, potest pro *t* illa vice eum absoluere.

t Ex Decreto Vrban.VIII. an. 1. ex Bull. fol. 273.

SECTIO IV.

ABSOLVTIO AB EXCOMMVNICATIONE in Communi.

1 ABsolutio ab excommunicatione licèt sit iniusta est valida,*a* & taliter absolutus admittitur ad Ecclesiæ suffragia.

a Nauarr. in summ. c.27.n.37.

2 Qui ignorans se esse excommunicatum absoluitur à peccatis, si postea sciat, tenetur *b* petere absolutionem.

b Idem n.4.

3 Qui

3 Qui confitetur habenti facultatem absoluendi à censuris debet petere ab eo absolutionem ab omnibus. Quod si postea in mentem venerint, sufficit *c* absolui à peccatis.

4 Bene potest *d* quis absolui ab excommunicatione ante absolutionem pœnæ ob transgressionem.

5 Absolutio ab excommunicatione præmittenda est ante absolutionem à peccatis & in ea hæc obseruare debet absoluens. Primum, vt petat iuramentum, si excommunicatio est notoria. Secundum vt excommunicatus satisfaciat parti, & soluat expensas, si contumacia est notoria. Si autem offensa, & contumacia non sint notoriæ solum est in foro interiori. Tertium est quod si excõmunicatio fuerit notoria, publicè flagelletur nudatis humeris, & interim dicatur psalmus *Miserere*, vel alius ex pœnitentialibus cum *Gloria Patri, &c.* Kyrie-*eleyson. Pater noster* cum versiculis *Saluum me fac.* Deinde Oratio. *Deus cui proprium est misereri semper & parcere, suscipe deprecationem nostram, & hunc famulum tuum, quem excommunicationis sententia ligatum tenet, miseratio tua pietatis clementer absoluat, per Christum*, &c. Deinde absoluat eum dicens. *Authoritate, qua fungor absoluo te à vinculo excommunicationis, quam incurristi ob hanc vel illam causam, & restituo te Sacramentis Ecclesia & communicationi fidelium in nomine Patris &c. Amen.* Et hæc forma regulariter est seruanda, si commodè fieri potest, aliàs sufficit dicere. *Ego te absoluo ab excommunicatione.* Fœminæ autem non sunt humeri denudandi.

6 Absolutio data ab habente ordinariam iurisdictionem, non seruata iuris forma, valet, secus *f* verò si ab habente delegatam, si non seruet formam sibi datam in delegatione.

7 Absolutio data ex mandato Papæ iubentis dari secundùm formam iuris, si detur, ea non seruata, iniustè datur, sed validè. *g*

8 In aliquibus casibus, *h* qui ligauit non potest absoluere. Cum Papæ delegatus excommunicauit transacto anno non potest absoluere. Nec Episcopus potest post denuntiationem incendiarium à se excommunicatum absoluere. Nec excommunicans si postea ipse est excommunicatus excommunicatione maiori, & denuntiatus, secus si minori. Nec excommunicatio lata ab inferiori, & postea à Papa confirmata, tolli potest ab eo, qui eam tulit. Nec executor mandati Papæ, cum iubetur certum hominem sine causæ cognitione excommunicare, non potest eum absoluere.

c Idem c. 26. n. 13.
d Idem c. 28. n. 66.
e Vide P. Auil. in compend. Nauar. hoc verb. Vide c. nuper de sent. excomm.
f Nauar. ibidem n. 37.
g Idem vbi sup.
h Vide P. Auil. in comp. Nauarr. hoc verb.

9 Absolutio

i Comm. DD.

9 Absolutio ab excommunicatione potest dari *i* à non sacerdote in foro exteriori, imò in interiori non adiuncta confessione peccatorum.

l Comm. DD.

10 Simplex ministerium absoluendi ab excommunicatione potest *l* subdelegari à delegato ordinarij, imò à subdelegato subdelegati Papæ.

m Diana vbi supra.

11 Laicus imò nec Sacris initiatus, si non est sacerdos non potest *m*, nec in mortis articulo absoluere ab excommunicatione, nisi aliàs iurisdictionem habeat.

n Comm. DD.

12 Qui est excommunicatus, sed non denuntiatus, etiam si differat petere absolutionem post annum, non punitur *n* ab Inquisitoribus vt de fide suspectus.

o Vide Machad. in exp. Bull.

13 Confessarij regulares virtute suorum priuilegiorum, & confessarij sæculares virtute Bullæ Cruciatæ possunt *o* extra sacramentum pœnitentiæ à censuris absoluere.

p Comm. DD.

14 Licitum *p* est recipere absolutionem à peccatis, & à censuris, & alia sacramenta à ministro malo parata ministrare, & celebrare. De facili enim potest conteri, & mutari in bonum, & hoc possum intelligere, nisi sit publicè excommunicatus, & timeatur scandalum.

q Comm. DD.

15 Absolutio obtenta bona fide à peccatis tantum, & non à censuris valida *q* est, & ideo non tenetur pœnitens reiterare confessionem, sed petere absolutionem à censuris, & hoc procedit etiam, si confessarius faciat mala fide.

r Vide P. Quintanaduen in singularib.

16 Superiores Societatis possunt absolui à suo confessore ordinario à reseruatis, in quos, vt personæ particulares inciderint *r* sine respectu ad suum officium.

s Comm. DD.

17 Excommunicatus nominatim est, qui publicè proprio nomine ac cognomine expresso denuntiatus est, licèt in tabella affixa non sit eius excommunicatio. Sic non *s* potest sine licentia excommunicantis absolui. Potest tamen in interiori foro virtute Cruciatæ satisfacta parte.

t Suar. t. 5. disp. 7. s. 2. n. 23.

18 Excommunicatus generaliter ab homine nisi excommunicans sibi reseruet, potest *t* à quocumque approbato ab ordinario absoluit.

DISP.

DISPVTATIO VI.

SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ACCVSATOR.

1 Accusatio *a* est rei delatio ad vindictam publicam, libello facto. *a Syluest. verb Accusatio.*

2 Sex necessaria *b* sunt ad accusationem, vt legitimè fiat *ex l. liberos ff. de accusat.* *b L. liberos ff. de accusat.*

3 Denuntiatio fraterna non est ad vindictam, sicut denuntiatio iudicialis & accusatio.

4 Quando delictum est in perniciem reipublicæ, tenetur *c* sciens denuntiare, vel accusare. Si autem huiusmodi non sit, non tenetur, nisi ei competat ex officio. In quo casu tenentur ad restitutionem, si ex eorum silentio damnum sequatur. *c Villalo. to.2.tr.15. diff.2.*

5 Si ad innocentis defensionem necessaria est denuntiatio, vel accusatio obligat *d* in conscientia. *d Idem vbi supra.*

6 Cùm prælatus denuntiationem, vel accusationem præcipit, tenentur *e* subditi, nisi delictum sit secretum. *e Idem vbi supra.*

7 Accusator non tenetur *f* præmittere monitionem, quando peccatum est publicum notorietate facti, quod nulla tergiuersatione potest celari. Secus verò si solùm ideò publicum dicitur, quia à pluribus quàm ab vno scitur, & potest probari. Vel si publicum dicitur, quia vulgò dicitur, sed non potest probari; In his enim debet *g* admonitio præcedere. *f Comm. DD.* *g Comm. DD.*

8 In delictis vergentibus in damnum reipublicæ, non est vt plurimum præmittenda admonitio, nisi certò qui sciret *h* circũspectis circũstantiis sola admonitione damnũ impediendũ fore. *h Comm. DD.*

SECTIO II.

RESOLVTIONES VARIÆ.

1 Qui falsò accusat, vel denuntiat, peccat *a* mortaliter, & restituere tenetur. Qui autem de vero delicto accusat, sed *a Comm. DD.*

sed malo animo peccat mortaliter, sed ad restitutionem non tenetur.

b Comm. DD.

2 Peccat *b* etiam præuaricator, qui in publico accusat,& in secreto fauet accusato, vel relictis grauibus criminibus, de leuibus tantum accusat.

c Comm. DD.

3 Peccat *c* similiter tergiuersator, qui ab accusatione desistit cum Reipublicæ damno, & grauius peccant, qui ex officio fecerunt accusationem,& desistunt.

d Comm. DD.

4 Peccant *d* etiam grauiter, qui ad probationem delicti etiam veri, vtuntur instrumentis, vel testimoniis falsis.

SECTIO III.

DE HIS QVI ACCVSARE *prohibentur.*

a Villalobos loco citato.

1 Accusationem facere non possunt prohibiti à iure, videndi *a* apud doctissimum Villalobos *tract*.15. *diff*.4. Omnes autem isti licet prohibiti possunt accusare in causa propria, vel in prosecutione litis suæ, vel suorum.

b Idem vbi supra.

2 Qui accusare prohibentur, possunt *b* denuntiare, vt iudex ex officio ad inquisitionem procedat.

c Idem vbi supra tract.41. diff.4.

3 Filius patrem accusans peccat mortaliter,*c* nisi in grauissimis delictis à iure exceptis.

d Comm. DD.

4 Datum ab aliquo ob timorem ne accusetur, ei,qui iure potest accusare, non potest repeti. *d*

e Vide Nauar. c. 17.n.96.

5 Accipiens pretium ob faciendam accusationem iustam, quam facere tenetur,si est quantitas notabilis peccat mortaliter, & tenetur *e* restituere. Si autem accipiat vt ab accusatione iusta iniustè desistat, licèt grauius peccet,restituere non tenetur pretium acceptum, benè tamen damnum illatum.

f Comm. DD.

6 Accusatus de crimine vero, sed secreto, non tenetur *f* restituere famã,quã accusator amisit non probando,quando aliàs fateri crimen non tenetur, secus si teneretur. Sed si dicat accusatorem deceptum fuisse, & non habuisse animum calumniandi, non obligatur ad restitutionem & quamuis dicat animo calumniandi fecisse, si ei à iudicibus non credatur.

g Couarr. var.c.9. n.1.

7 Accusator,qui delictum non probat,censetur *g* calumniator, & puniendus est non pœna talionis, quia non est in vsu, sed arbitraria. Si verò malitiosè non accusauit, nullam pœnam meretur.

DISP.

DISP. VII. SECT. VNICA.

ACOLYTVS.

AN Acolyti, qui solemniter cereos ferunt in peccato mortali, peccent mortaliter, alij aiunt, alij probabilius negant. *a*

a Diana tra.4. ref. 196.

DISP. VIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ACTVS HVMANVS.

1 ACtus humanus est actus hominis voluntarius *a* & liber. Actus factus per ignorantiam aliquando est humanus, aliquando non. Non est humanus quando concurrit ignorantia rei, quam scire non obligabatur, nec est affectata, nec desiderata nec procurata.

a Nauar. in summ. prælud. 6. n. 2.

2 Actus humanus *b* vel est bonus, vel est malus. Bonus est, qui nec secundùm se, nec secundùm aliquam circumstantiam est prohibitus.

b Idem prælud. 6. n. 1.

3 Nullus actus voluntarius est indifferens in indiuiduo, si enim non est bonus, erit malus; vnde omnis actus deliberatus, qui non est bonus, est peccatum secundùm probabiliorem sententiam. *c*

c Idem ibidem num. 27.

4 Actus humanus bonus licèt in peccato mortali factus, est tamen vtilis ad multa. *d* Per illum impletur præceptum, excusatur nouum peccatum, illustratur mens peccatoris, vt suum periculū agnoscat, & resipiscat, ac acquiruntur virtutes morales ne peccatum suo pondere ad alia nos trahat. Prodest tandem ad consequendam cordis lætitiam, ne Angeli custodes amplius nos deserant, ne tam citò à Deo puniamur, & ad multa alia.

d Idem cap. 27. n. 267.

5 Actus humanus vnus, & idem in genere physico potest esse nunc bonus, & deinde malus, non verò simul bonus, & simul malus. *e*

e Comm. DD.

6 Actus interior, & exterior malus concurrens in vnum peccatum sunt duo entia, & duæ res, sed in genere moris sunt vnum *f* peccatum, & tunc actus exterior malus, necessariò est confitendus, non tamen est necessarium actum interiorem confiteri; nam qui confitetur exteriorem, implicitè confite-

f Comm. DD.

tur

tur interiorem. Si verò actus exterior non consequatur interiorem, iste necessariò est confitendus.

g Comm. DD.

7 Actus exterior malus semper g est peccatum mortale quando interior est huiusmodi.

DISP. IX. SECT. VNICA.

ACEDIA.

a Comm. DD.

1 Est tristitia a de bono spirituali, vt ad hominem spectat. Est peccatum mortale quando propter eam in re graui frangitur aliquod praeceptum.

DISPVT. X. SECT. VNICA

RESOLVTIONES VARIÆ.

ADVLTERIVM.

1 ADulterum irregularitatem incurrere, si maritus cognito adulterio vxorem interficiat, alij aiunt, alij probabilius negant. a

a P. Aulla de cens. p. 7. disp. 5. sect. 3.

b Idem vbi supra & Lessius lib. 2. c. 9. dub. 15. n. 106.

c Diana tra. 4. res. 257.

2 Adulterum fieri irregularem, si maritum aggressorem causa defensionis occidat, alij aiunt, alij probabilius negant, b dummodo homicidium fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ.

3 Propter occultum adulterium innocens coniux, secluso scandalo, vxorem in foro conscientiæ potest dimittere, nec tenetur c expectare sententiam iudicis. Si tamen post diuortium ipse etiam commisit adulterium, tenetur vxorem emendatam ad thorum admittere.

d Idem p. 2. tra. 17. res. 55.

4 Adulter, qui filium suscepit ex adulterio, & alendum reliquit adulteræ inter filios legitimos mariti, tenetur à d tertio ætatis anno alimenta impensa restituere, & occurrere damno quod fecerit legitimis hæredibus. Sed nec desunt contrarium opinantes. e

e Vid. Henriq. lib. de matr. c. 21. n. 3.

f P. Sà hoc verb.

5 Adulteria etiam infimæ sortis, nupta verò nobili, cui supponit filium alterius pro successione maioratus, omissis filiis legitimis, non tenetur f se prodere, & si sciat se profuturam, nec tenetur hoc reuelare filio spurio, nec ille tenetur credere.

Tenebitur

Tenebitur autem adultera si possit ex iustitia satisfacere, aut conferendo bona libera filiis legitimis, aut consulendo spurio religionis ingressum.

6 Adultera, quæ ipso iure amittit dotem legitimè accusata de adulterio, si se falsis testibus defendat, non tenetur *g* dotem restituere, soluat tamen viro expensas litis, sed non desunt qui contrarium opinentur.

7 Adulter vxoris occultus potest *h* debitum exigere, ius enim in foro interiori non amisit.

8 Vxori publicè adulteræ debitum reddere cum scandalo *i* peccatum mortale est.

9 Vxor maritum adulterum non potest accusare, maritus autem vxorem potest, & si ipse adulter sit, permittitur vxorem occidere, licèt aliqui DD. contrarium teneant. *l*

10 An peccet occidendo, alij negant, *m* alij probabilius affirmant. *n*

g Dian. tr. 6. resol. 35.

h P. Sanc. de matr. lib. 1. dist. 68. num. 4. & 5.

i Nauar. c. 16. n. 28.

l Hypol. in l. 1. pa-rag. cum Diuus. n. 3. ff. de sicar.

m Accuedo lib. 8. tit. 20. in l. 3.

n D. Tho. 4. dist. 37. q. 2. art 1.

DISPVT. XI. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ADVOCATVS.

1 TEnetur *a* sub mortali causam pauperis agere sine stipendio in extrema, vel graui necessitate, qualis esset, si infallibiliter morte, vel fustigatione damnandus esset sine ipsius patrocinio.

2 Excusabitur *b* tamen si ob patrocinium mors ei, vel malum aliud graue immineat. Idem dicendum de Procuratore, & Tabellione.

a D. Tho. 2. 2. q. 71. art. 5.

b Comm. DD.

SECTIO II.

QVI SINT AB HOC OFFICIO exclusi.

1 ADuocati munus non potest exercere infamis. *a* Religiosi autem & Canonici Regulares, & clerici sacris initiati

a c. Infamis 3. q. 7.

initiati iure prohibentur *b* aduocare; ne se sæcularibus negotiis immisceant, qui spiritualibus addicti sunt. Possunt *c* tamen hoc munus suscipere in vtilitatem Ecclesiæ, vel pro causà pia obtenta facultate.

2 Qui idoneus non est ad patrocinandum vel defendit causam, quam scit iniustam, peccat *d* mortaliter & tenetur restituere damnum parti aduersæ, & etiam suæ, si eam nõ admonuit. Poterit tamen patrocinari, si causa est dubia propter diuersas opiniones.

b Mena-ch. 21. q. 1. cap. ex parte de postul.
c c. Clerici de postul.
d Siluest. verb *Aduocatus*

SECTIO III.

QVANDO PECCET ET TENEATVR Restituere.

1 PEccat *a* mortaliter aduocatus si notabili sua negligentia, vel ignorantia causam perdat, & tenetur restituere damna, & interesse, si pars ignorabat imperitiam eius; alias secus, nisi sit dolus, vel lata culpa.

2 Potest *b* occultare id quod suæ partis ius impedire posset, & honestè simulando suum aduersarium fallere, peccat verò si aduersario secreta notabilis momenti indicet, & tenetur damna restituere.

3 Qui aduersus fiscum bona sine dolo, & falsis testibus defendit, non tenetur *c* restituere, nec qui causam fisci ex negligentia amittit.

4 Si causam manifestè iustam malis mediis defendit, peccat, sed non tenetur *d* restituere.

5 Qui recipit maius stipendium, quàm lege taxatum, peccat, & tenetur *e* restituere etiam si à parte sponte donetur.

6 Non potest *f* pacisci de victoria pro certa summa, nec conuenire de lite propriis sumptibus facienda pro certa mercede, sed nota *g* hanc Legem non obligare in foro interiori, & taxam legis non esse in vsu.

7 Cùm fecerit multo labore, & studio informationem iuris, à iudice taxandum stipendium pro ea.

a Nauar. c. 25. n. 29.
b Idem ibidem.
c Less. lib. 2. de iust. c. 31. dub. 8. n. 50.
d Comm. DD.
e Vide l. 21. c. 16. lib. 2. recop.
f L. 8. tit. 16. lib. 2. recop.
g Vide Machad. de off. aduocat. & Dian. 1. p. tr. 2. resol. 19.

SECTIO

SECTIO IV.

AN LICITE PRETIVM ACCIPIAT ET Quantum.

1 POteſt pro labore ſuo paciſci de pretio, *a* & licitè accipit, dummodo non excedat pretium rigoroſum taxatum non lege, quia hæc vt diximus propter temporum mutationem non eſt in vſu, ſed arbitrio prudentis viri.

a vide Machad. lib. 6. p. 3 tr. 1.

2 Non dubium, quin inſignis aduocatus, *b* & in lite difficili, & inter partes diuites maius pretium mereatur quàm imperitus, & idiota

b Idem ibid.

3 Licet nonnullis legibus *c* prohibiti ſint aduocati gratuita munera accipere præter eſculenta parui valoris, poſſunt *d* tamen accipere, quod illis non ratione officij, ſed aliis titulis donatur, vt gratitudinis, amicitiæ, vel vt Hiſpanè dicitur *por al bouias.*

c L. 19. tit. 16. li. 1 recop. l. 21. eod. tit.
d Vide Machad. vbi ſuprà.

4 Leges illæ quæ aduocato hæc prohibent, vt dixi non ſunt in vſu, *e* nec obligant in interiori foro.

e Vide ſuprà dicta.

5 Ad redimendam vexationem, quæ à iudice facienda timetur probabiliter; poteſt *f* ei munus dari, alias vt plurimum peccat mortaliter litem gerens, ſi aliquid notabilis valoris donet.

f P. Rebel de iuſt. 2. p. q. vlt. n. 4.

6 Familiares iudicum, ſi vltra id quod debent, obſequium aliquod parti faciant, non erit illicitum aliquid pro compenſatione recipere. *g*

g Idem Rebel. vbi ſup.

7 Quando cauſa rei eſt minus probabilis, quam cauſa actoris reo patrocinari licet. Quando autem cauſa actoris eſt minus probabilis, quam rei, an liceat aduocato patrocinari actori, alij aiunt, alij piè magis, & magis probabiliter negant *h* in cauſa ſanguinis vel honoris, vel omnium bonorum, In dubio autem facti, ſi cauſa ſit criminalis idem videtur dicendum.

h Vide P. Vario. qu. 12. diſp. 6. n. 3.

8 Aduocatus ſi reum defendat, & mors accuſatoris ſequatur, non in currit irregularitatem.

9 Aduocatus poteſt *i* eſſe iudex in cauſa, cuius patronus fuit, quod ſi illam iudicet ſecundum leges, & non ſecundum affectum, non peccat.

i Dian. p. 5 tr. 6. r. 6.

10 Aduocatus ſi Dei timore caret peſſimam cauſam facit *l* videri bona, & è contra *l. quod ſi nob. §. culp. omn ff. de edil. edict.*

l Quod nobis per culpam omnem ff de ædil. edict.

11 Aduocati sunt nobiles, & Reipublicæ valdè vtiles, & non possunt *m* torqueri, & in ciuilibus non possunt incarcerari. *n*

12 In causa criminali protestentur, si non incurrant *o* irregularitatem.

13 Si ob continuationem studij debilitantur non *p* tenentur ieiunare.

m L 4. tit. 2. lib. 6. recop. *n* Comm. DD. *o* Aegid. de sacr. disp. 18. *p* Diana 1. p. tr. 19. res. 12.

DISP. XII. SECT. VNICA.

RESOLVT. II.

ÆGROTVS.

1 ÆGroto, qui non potest cibum transmittere, *a* potest dari parua pars hostiæ cum vino in cochleari.

2 Æger aliàs moriturus, sicut non tenetur *b* pati cruris scissionem, ita nec ruborem virilia ostendendo & à Chirurgis curationes alias sufferendo, præcipue si fœmina est, vel honestus vir. Pius V. PP. Maximus suo hoc confirmauit exemplo, vt legitur in eius vitâ.

a P. Suar. in 3. p. to. 3. disp. 67. sect. 6. *b* Diana tract. 13. res. 13. p. 5.

DISP. XIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ÆTHIOPES.

1 POssunt *a* ex priuilegio Vrb. VIII. in hoc Peruano regno differre confessionem, & communionem vsque ad Festum Corporis Christi.

2 Æthiopes non gaudent Indorum priuilegio quoad casus reseruatos Sanctæ Inquisitioni, in quos incidant, si non possunt absolui.

3 Quoad matrimonia contrahenda pro Neophytis intelliguntur etiam *Æthiopes*, & ab eis, & Europæis mixtim progeniti, vt constat ex vltima Bulla Vrbani VIII. (& ideo quoad hoc eisdem quibus Indi gaudent *c* priuilegiis.

Vide verba *Confessio*, & *Eucharistia*.

Æthiopes tam adulti quàm pueri, si dubium fuerit an aqua in

a Ex Bull. Vrb. III. *b* Comm. DD. *c* Ex prædic. Bull. Vrb.

in generali ablutione eos tetigerit, vel sufficientem cognitionem ad valorem Baptismi habuerint, iterum sub conditione baptizandi sunt. P. Didacus Ruiz *in Manuscr.* P. Quintan. *tr.* 1. *singul. sing.* 2.

DISPVT. XIV. SECT. VNICA.
RESOLVT. VARIÆ.

AFFINITAS.

1 Est propinquitas *a* duarum personarum, quarum vna cum consanguinea alterius copulam habuit consummatam.

2 Affinitas ex copula fornicaria contracta non impedit matrimonium post Baptismum contrahendum, vnde potest *b* infidelis contrahere cum filia eius, quam ante Baptismum cognouit.

3 Affinitas contrahitur etiam si fœmina non seminet secundùm probabiliorem *c* opinionem.

4 Non contrahitur *d* si ope Dæmonum semen viri deferatur in matricem fœminæ.

5 Affinitas affinitatis non datur, *e* & ideo hoc impedimentum solũ est inter cognoscentem, & cõsanguineos cognitæ, non verò inter affines cognitæ. Vnde cõsanguinei viri possũt matrimonia contrahere cum quauis etiam sorore vxoris illius, & qui contrahit cum sorore alicuius, potest mortua vxore contrahere cum vxore illius, post mortem eius.

a Nauar. c. 22. n. 42.

b Dian. tr. 4 ref. 262.

c Sanch. lib. 7. de matr. disp. 64. n. 21.

d Comm. DD.

e C. non debet de consang. & affin.

DISP. XV. SECT. VNICA.
RESOLVT. VARIÆ.

ALIENATIO.

Alienatio rei litigiosæ lite pendente facta in clericum, non *a* potest reuocari à iudice sæculari, nec potest iudex sæcularis in eum directè executionem facere.

2 Si prædium specialiter obligatum à laico transeat in professionem clerici non potest *b* fieri executio per iudicem sæcularem.

3 In alienatione rerum Ecclesiasticarum in casu non concesso, nec tenet *c* pignus, nec emphiteusis.

4 Alienatio de rebus Ecclesiasticis malefacta debet *d* repeti.

a Author summæ.

b Idem.

c c. Nulli licet de reb. Eccl. alienan.

d c. Siquis eod. tit.

e Sà hoc verb. 5 Prohibitus alienare, potest *e* alienare mobilia, quæ in triennium seruari non possunt, secus si seruari possint, & sint pretiosa.

f Idem ibidem. 6 Solemnitas iuris non requiritur *f* in rebus parui valoris, neque in his quæ religiosi seruare non possunt, & qui nec in communi possunt immobilia possidere, si eis in testamento legentur, vendere illa possunt.

DISP. XVI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ALIMENTVM.

a Comm. DD.

b l. Cum his parag. mod.

c l. Siquis à lib. para. sed si fil. ff. de lib. agn.

d Sylu. hoc verb.

e Couar. epit. 2. p. c. 8. para. 6.

f Comm. DD.

g Vid. Mol. de iust. & Iur. d. 168. ver. sicut parent.

h Idem vbi sup.

i Sà hoc verb.

l Couar. vbi sup. n. 16.

m Mol. di. 228. de li. agnosc.

1 ALimentorum nomine veniunt *a* in legatis vestimenta, calceamenta, victus, lectus, & similia sine quibus homo viuere non potest.

2 Alimentario mortuo legatum ad alimenta finitur, & ad concedentem reuertitur. *b*

3 Alimenta non debentur, *c* ei qui aliunde habet, vnde alatur.

4 Tenetur *d* pater filium etiam spurium alere, & dotare filiam licèt spuriam iuxta quantitatem debitam alimentorum.

5 An filio, quem pater potest exhæredare, possit alimenta negare, alij aiunt, alij probabilius negant, *e* quia naturali iure debentur, nisi cum filius causa ingratitudinis morte dignus esset.

6 Tenentur *f* ascendentes descendentes alere, & è contra, nec potest maritus prohibere vxori patrem suum egentem alere.

7 Tenetur *g* auus nepotem, & frater sororem etiam spuriam egentem alere, & secundum aliquos patrinus & parochus filios spirituales.

8 Pœnam pro delicto filij non tenetur *h* pater soluere, nec de legitima, nec de alimentis ei debitis.

9 Hæredes patris tenentur *i* alere spurios.

10 Si pater, & mater alere nequeant filios spurios, tenentur aui, & proaui, & his maiores.

11 Pro alimentis non intelliguntur *m* debita alimentarij.

DISP.

DISP. XVII. SECT. VNICA. RES. II.

ALTARE.

1 ALtare notabili fractione consecrationem amittit vt si calix,& hostia in neutra parte collocari possint.

2 Sine altari ab Episcopo consecrato celebrare pec.mort.est.

Vide verb. *Missa*, in quo plura circa hoc inuenies.

DISP. XVIII. SECT. VNIC. RES. III.

AMICVS.

1 QVi bono animo associauit amicum, ne periclitaretur in rixa, non incurrit irregularitatem, si amicus inimicum occidat.

2 Amicus dicitur *a* frater, vel habetur tanquam frater.

3 Amicus ex mente debet *b* perpendere voluntatem amici sui, aliàs non est bonus amicus.

a L. nemo dubitat. ff. de hæred. inst.
b L. Pamphilus, ff. de leg. 3.

DISPVT. XIX. RESOLVT. VARIÆ.

AMOR.

1 AMor paternus vincit *a* omnem alium amorem.

2 Amor plus *b* descendit, quàm ascendit.

3 Amare tenemur *c* inimicos præcepto naturali,& diuino, quia sunt proximi,& ad imaginem,& similitudinem Dei creati.

4 Tenemur *d* iniurias remittere ex corde, & amicitiæ signa inimicis præstare, quæ aliis proximis exhibere solemus.

5 An teneamur salutare inimicos, alij negant, *e* alij affirmant, si scandalum ex omissa salute sequatur.

6 An salutantem inimicum resalutare teneamur, alij *f* negant, alij probabilius affirmant. *g* Ex quo si graue scandalum sequatur erit peccatum mortale non resalutare.

7 Inimico veniam postulanti tenemur *h* præstare cum amoris & beneuolentiæ signis; sed non debitam satisfactionem remittere; superior autem offensus causa correctionis potest veniam per aliquod tempus differre.

8 An cum damnum resarciri non potest, & offensor supplex veniã postulat, teneamur ab accusatione resistere, alij affirmant, alij

a L. Iste quidem, quod metus causa.
b L. Isti autem eod. tit.
c Luc. c. 6.
d Comm. DD.
e Vide Mach. to. 1. lib. 2. p. 2. tr. 6.
f Lorca in 2. 2. q. 25. a. 6. sec. 3. dist. 2.
g Azor. p. 2. lib. 12. c. 3. q. 5.
h Comm. DD.

alij probabilius negant, si fiat non odio sed amore iustitiæ, vt constat *ex l. ita vulneratum.*

f Author summæ.

DISPVT. XX. SECT. VNICA.
RESOLVT. III.

ANIMA.

a Arist. 3. de anima.

1 ANima in principio suæ creationis est tanquam *a* tabula rasa in qua nihil est depictum, depingibilis tamen virtutibus, & scientiis.

2 Anima sedendo & quiescendo fit *b* prudens & sapiens.

3 Anima præferenda *c* est cæteris rebus.

b Idem 7. Physicor.
c L. Sancimus para. penul. & de sacros. Eccl.

DISPVT. XXI. SEC. VNIC.
RESOLVTIONES VARIÆ.

APPELLATIO.

a c. Omni, oppressus. c. siquis & c. placuit 296.
b Comm. DD.
c c. Ad nostram de appell.
d Comm. DD.

1 APpellatio *a* est à minori ad maiorem vel ad superiorem prouocatio.

2 Non admittitur *b* à sententia lata per Episcopum per quam fuit decisum in fauorem rei, quod gauderet immunitate Ecclesiastica.

3 Appellare *c* non potest religiosus ad Sum. Pontificem omisso Prouinciali, & Generali, nisi hi manifestè in eum excesserint.

4 Appellare licet *d* à sententia lata primò à iudice, non solùm secundùm opinionem probabilem, sed etiam secundum probabiliorem.

e c. Qua nos de appel.
f c. Pastoralis de appell.
g c. Consnos de appel.
h c. Cum in Eccl. de appellat.

5 Appellare licet *e* hæreticis ab interlocutoriis sententiis latis ab inquisitoribus non verò à definitiua. *e*

6 Appellatio non *f* tuetur aliquem in notorio delicto.

7 Appellatio post sententiam excommunicationis latæ non *g* tenet.

8 Appellantes cogendi *h* sunt à iudice, vt intra certum diem appellationem prosequantur, vel sententiæ pareant.

9 Appellans iniustè remittitur ad eum, à quo appellauit, nisi sit super iudicis recusatione.

10 Appellatio cum legitima causa suspendit declarationem excommunicationis, non ipsam excommunicationem, nisi sub conditione sit lata.

DISPVT.

DISP. XXII. SEC. VNIC. RESOLVT. IV.

APOSTATA.

1 Ficté negans fidem siue sponte, siue timore ductus, an incurrat irregularitatem, alij probabiliter negant, alij probabilius affirmant. *a*

2 Apostata non *b* dicitur, qui non deposito habitu ad aliam Religionem transit.

3 Apostata clericus *c* est, qui deserit habitum clericalem, & talis non potitur priuilegio clericali.

4 Apostatæ à Religione, & eorum fautores, & receptores sunt ipso facto excommunicati, *d* & ad illos reuocandos brachium sæculare est inuocandum.

a Author summæ.
b c. Ex parte de temp. ordin.
c c. Præterea eod. tit.
d Vide comp. in priuil. Soc. verb. Apostata.

DISPVTATIO XXIII. RESOLVT. II.

ARGVMENTVM.

1 Argumentum à contrario sensu, fortissimum *a* est in iure.

2 Argumentum à contractibus *b* ad vltimas voluntates valet.

a L. parag. Huius rei, ff. de off. eius cui, &c.
b L. Serui filij de leg. 1.

DISPVTATIO XXIV. RESOLVT. VARIÆ.

ARBITER.

1 Arbiter super re spirituali, non potest *a* esse laicus, nisi ex consensu superioris.

2 Arbitrio iudicum compellantur *b* partes stare, si iustè sit arbitratum.

3 Arbitrium iniustum per superiorem corrigi *c* debet.

4 Arbitrium, contra ius, aut formam commissum non *d* tenet.

5 Arbitrium inter priuatos in damnum Ecclesiæ non valet. *e*

6 Arbiter non potest *f* infirmare sententiam per ius latam.

7 In arbitrium sub certa pœna compromitti *g* potest.

8 In arbitrium licet compromittere in rebus spiritualibus. c. Cum

a c. Per tuas de arbitr.
b c. Dilecti eod. tit.
c c. Non sine multa eod. tit.
d c. Peruenit. eod. tit.
e c. Peruenit. eod. tit.
f c. Exposita eod. tit.
g c. Litteras de præsump.

h c. Ex parte de arbitr. i c. Cum dilectus de arbitr.

c. Cum Apostolica de his, quæ fiunt, &c.

9 Arbitrium finitur *h* vno aduersario defuncto.

10 Coram arbitrio conuentus non potest *i* reconuenire conuenientem.

DISP. XXV. SECT. VN. RES. VARIÆ.

ARCHIEPISCOPVS.

a c. Si Archiep. de temp. ord. b c. Sopitæ de censib. c c. Ad reprimẽdos de off. ordin. d c. Pastoralis de off. iud. ordin. e c. Ad supplicationem eod. tit. f c. Sicut de excess. Prælat. g c. Pastoralis de off. iud. ordin. h Ex Sacr. Congreg. quam cit. Diana tr. 4. ref. 20. i c. Seruatis, c. igitur 25. q. 2.

1 Debet *a* consecrari in sua Ecclesia ab omnibus suffraganeis.

2 Archiepiscopus prouinciam suam visitans potest *b* petere procurationem.

3 Debet excommunicatos à suo suffraganeo vitare, *c* & ab eo absoluendos remittere, si ad eum fuerit appellatum.

4 Non potest *d* causã delegare suffraganei sui subdito inuito.

5 Archiepiscopus cedens subest *e* Archiepiscopo in cuius prouincia moratur.

6 Absque sui suffraganei assensu non *f* potest aliquid statuere, vel ordinare in illius prouincia.

7 Non *g* habet iurisdictionem in subditos sui suffraganei nisi in casibus expressis.

8 Archiepiscopi, & *h* Episcopi licitè possunt ad libitum reuocare facultates religioni concessas, confessiones audiendi.

9 Archiepiscopus non excellit *i* Episcopis in iurisdictione quoad subditos suæ Diœcesis, nec ad conferendos ordines, ad ministranda sacramenta, dispensandum, &c. Sed nihilominus in quantum ad exercitium iurisdictionis maiorem habet potestatem, & suffraganei Episcopi in multis ei subiecti sunt, eosque potest visitare, vt iudex eorum.

l c. Nisi de vsu pall. m Vide Azor. 2. p. lib. 1. c. 34. q. 5. n Trident. sess. 23. de reform. o c. Romana, parag. Sanè de cẽsur. in 6.

10 Pallio debet vti diebus à iure decretis, & post sex menses à consecratione, & confirmatione debet illud suppliciter à Pontifice postulare, & antequam illud recipiat non potest vocari Archiepiscopus, nec *l* exercere actus ad ordines spectantes, etiamsi sit iam consecratus Episcopus.

11 Est tamen *m* dubium inter DD. an possit conferre ordines, potest tamen alij Episcopo conferendi facultatem dare.

12 Archiepiscopis concedit *n* Tridentinum, vt curent quod Episcopi Ecclesiis suis assistant, quod si absint absentiæ causas debent illi approbare.

13 Suffraganei sui vicarium, si adsit iusta causa potest *o* excommunicare.

14 Potest

14 Poteſt *p* viſitare prouinciam ſuffraganei, ſi adſit iuſta cauſa, & approbata à Concilio Prouinciali, & dum viſitat poteſt cum ſubditis ſuffraganei exercere *q* omnes actus ad forum interius ſpectantes.

15 An poſſit diſpenſare in irregularitatibus, & in aliis, quæ in exteriori iuriſdictione conſiſtunt, alij negant, alij probabilius affirmãt. *r* Nõ verò poteſt, in iis quæ pendẽt ex poteſtate ordinis.

16 Poteſt tollere prauam conſuetudinem in ſuffraganei prouincia introductam, & cogere cenſuris, vt obſeruentur ritus, & ceremoniæ Eccleſiæ Metropolitanæ in Officio Diuino. Poteſt etiam peccata notoria ſubditorum ſuffraganei punire.

17 Poteſt ſub excommunicatione non ſolum clericis, ſed etiam ſæcularibus prohibere ne comam nutriant, quia in his quæ ad mores pertinẽt, oues, illi vt paſtori debẽt eſſe ſubiectæ.

ARRHÆ. Vide Verb. *Dos.*

p Trid. ſeſſ. 24. de refor. c. 6.
q c. Fin. de cenſu. in 6.
r D. Antonin. 2. p. to. 2. c. 2. parag. 9.
ſ Trid. ſeſ. 6. c. 1. de ref.
Vide Mach. lib. 4. par. 1. tr. 2.

DISP. XXVI. SECT. VN. RES. VARIÆ.

ARMA.

1 TRadens Titio, quibus Caium occidit, ſi occiſionem potuit ſuſpicari, irregularitatem incurrit. *a*

2 Arma portantes clerici excommunicantur. *b*

3 In armis inuenti clerici poſt trinam monitionem non defenduntur, quia ius perdunt *c* Clericale.

4 Arma portantes Clerici, & ſeditionem facientes ſi occidantur, eorum occiſores non mittuntur ad Romanam curiam.

5 Armis ſe defendere ab inimicis licitum eſt clericis. *d*

6 Armis clerici aſſociati aliis, ſi aliquis etſi ſine eius auxilio occidatur, non ſunt promouendi. *f*

7 Qui arma vendit vel mutuò dat ad bellum iuſtum non incurrit irregularitatem.

a P. Auila de cenſur.
b c. Clerici de vit. & honeſt. cleric.
c c. In audientia de ſent. excomm.
d c. Perpendimus de ſent. excomm.
e Ibidem.
f C. vlt. de cleric. percuſ.
g Comm. DD.

DISP. XXVII. SEC. VN. RES. IV.

ASTROLOGI

1 IVdiciarij poſſunt ab Inquiſitoribus puniri etiamſi dicant non eſſe omnino certum quod prædicant, dummodò id ſit dependens à vero hominum arbitrio.

a Diana tract. 7. reſ. 17.

2 Aſtro

2 Astrologia naturalis est licita, & ab ipso iure *b* approbata.

3 Astrologia iudiciaria si solùm per eam naturales hominum propensiones prænuncientur non *c* est illicita.

4 An verò Constitutio Sixti V. contra astrologos non solum in foro exteriori sed etiam interiori obliget, alij aiunt, alij negant. Toletus, si ex aspectu syderum non vt omninò certum aliquid futurum iudicetur, non excedere peccatum veniale.

b Ex ipsa Sixti V. Constit.
c D. Tho. 2.2. q. 95. ar. 5. ad 3.
d Tol. lib. 4. c. 15. num. 6. Less. de Iust. lib. 2. c. 43.

DISPVT. XXVIII. SECT. VNIC.

RESOLVT. VARIÆ.

ATTRITIO.

1 Attritio *a* est dolor de peccatis vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennæ pœnarum metu conceptus, cum proposito cauendi in futurum, spe veniæ diuinitùs obtinendæ.

2 Si cognoscatur quod non sit contritio nec propter Deum, sed solum propter infamiam, *b* etiam si sit cum sacramento pœnitentiæ coniuncta, non sufficit ad delendum peccatum mortale.

3 Attritio propter solam pœnam gehennæ, *c* licèt eam nec actualis nec virtualis amor Dei, nec odium peccati, vt est offensa Dei, comitetur in Sacramento non delet peccatum mortale.

4 Attritio cum dolore *d* sed sine proposito abstinendi à peccatis non delet illa, imò est peccatum mortale sic accedere ad confessionem.

5 Attritio non fit Physicè *e* contritio per sacramentum, virtute tamen sacramenti disponitur attritus ad actum contritionis eliciendum.

6 Ad recipiendam gratiam in Baptismo non *f* sufficit quilibet dolor, debet tamen esse propter Deum offensum & cum proposito emendationis.

7 Necessarium non est quod attritio sit de omnibus venialibus, sufficit *g* quod sit de vno, si de solis illis sit confessio.

8 An quis sine sufficienti attritione bona fide confessus est, gratiam Dei consequatur, alij aiunt, *h* alij probabilius negant, *i* sed confessio fuit valida licet informis.

9 Ad delenda peccata venialia sufficit accedere ad pœnitentiam cum illorum displicentia.

a Filiuc. tr. 6. c. 7.
b Nau. c. 1. n. 37.
c Idem ibidem.
d Idem c. 1. n. 34.
e Idem n. 41. & 48.
f Idem c. 21. n. 37.
g Idem vbi sup.
h Henriq. lib. 1. de pœn. c. 27.
i Far. de præcep. Eccl. præ. 2. lib. 2.
k P. Menacho in manuscr.

DISP.

DISP. XXIX. SEC. VNIC. RESOLVT. III.

AVARITIA.

1 Est vitium inclinans ad inordinatum appetitum pecuniæ. *a* — *a* Nauar. c.23.n.69.

2 Quando opponitur liberalitati, & ei non adiungitur aliqua circumstantia mortalis, tantum est *b* peccatum veniale. — *b* Idem vbi supra n.75.

3 Accumulare diuitias ad prouidendum necessitati futuræ, vt ad collocandas filias in matrimonio, imò ad se efferendum in altiorem statum non est vitium, *c* sed prudentia, dummodò non fiat cum iustitiæ, vel charitatis detrimento. — *c* Idem n.74.

DISPVTATIO I.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

B

BANNITVS.

1 BANNITVS idem quod præscriptus, qui ob enorme crimen à quolibet potest impunè occidi ex concessione iudicis. — Vide P. Sà hoc verb.

2 Bannitus tempore, quo erat laicus, si durante banno efficitur clericus, liber est à iurisdictione laicali.

3 Bannitum alere tenentur, qui ante bannum tenebantur; quia quod est de iure naturæ per ciuile ius non tollitur, & potest succedere ex testamento, vel ab intestato.

4 An bannitum possit filius occidere, alij aiunt, alij probabilius negant.

5 Non potest se defendendo occidere eum, qui vt minister iustitiæ, se occisurus aggreditur.

DISP.

DISP. II. SECT. VNIC.

RESOLVTIONES VARIÆ.

BAPTISMVS

a Comm. DD.

1 EST Sacramentum *a* aquæ naturalis, qua vnus ab aliò in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti cum debita intentione abluitur.

b Comm. DD.

2 Baptizatus baptismo dubio non est priuandus *b* Ecclesiasticâ sepulturâ.

c Diana p.5.tr.3. res. 1.

3 Baptismus in necessitate dandus *c* est in dubia materia, qualis est aqua rosacea, vrina, sudor.

d Comm. DD.

4 Verba proferenda sunt cum simultanea aquæ infusione, si tamen parua sit *d* interruptio non tollit essentiam Baptismi.

e Vide Eman. Rod.

5 Si in partu periculoso puer extrahat ex ventre matris manum, vel aliud membrum debet baptizari à sacerdote, si ibi sit, cooperta decenter matre, si autem baptizetur à patre ipsius, stante ibi alio, incurrit *e* impedimentum non petendi debitum, nisi inuincibili ignorantia fecerit, Diana non incurrere asserit.

f Vide Filliuc. in sum.

6 Puerum proiectum in flumen, vel in puteum manere Baptizatum, alij negant, alij probabilius affirmant, *f* si adhuc viuo forma proferatur.

g Vide Vasquez In 3. p. to. 3. disp. 535. c.c.

7 In casibus, in quibus licitum est inuitis parentibus filios pueros infidelium baptizare, teneri dominos hoc facere, alij negant, alij probabilius affirmant. *g*

h Vide Basil. Ponc. de matr. lib. 7. c. 19.

8 An qui tenet infantem in Baptismo nomine alterius contrahat spiritualem cognationem, an verò ille cuius nomine tenuit, dubium *h* inter DD. vtrumque probabile.

i Vazqu. in 3. p. to. 2.

9 Contactum physicum necessarium esse ad hanc cognationem multi asserunt, alij verò sufficere moralem probabilius affirmant. *i* Hic consistit in eo quod quis puerum offerat ad Baptismum, & curam illius suscipiat.

l Diana tra. 4. de sacr. resol. 3.

10 Si Laicus præsente Sacerdote non tamen renuente puerum baptizet, non *l* peccat mortaliter, dummodò non faciat ex contemptu, & necessitas vrgeat; si verò extra necessitatem baptizet, peccat mortaliter, sed non incurrit irregularitatem.

m Vide Reginal. to. 2. lib. 27. c. 3. n. 15.

11 Guttam vnam aquæ non sufficere ad Baptismum multi asserunt, *m* sed requiri talem quantitatem, qua possit fieri vera ablutio. Alij dicunt eam sufficere quæ corpus contingat, ve-

rumque

rumque effeciſſe Baptiſma mulierem illã quæ digito aqua madefacto crucem in fronte pucro imprimens illum Baptizauit.*n*

n Henriq. lib.2.c.6. n.1.

12 Aqua ex ſale, niue vel gelu reſoluta eſt ſufficiens *n* materia Baptiſmi.

13 Aqua ex arboribus, vel fructibus manans non *o* eſt ſufficiens materia, quia non eſt vera aqua, ſed ſuccus arborum. In extrema autem neceſſitate illâ poſſe confici Baptiſmum probabile eſt, quia ille ſuccus vt experientia docet nihil aliud eſt, quàm] aqua, quam arbor ſurſum traxit, & ebibit.

o Io. de la crux. dir. conſ.p.2. de Sac. Bap.

14 Licitè Baptizantur *p* filij hæreticorum, etiam ſi ſub cura parentum periculum timeatur ſubverſionis.

p Auil. de cenſu.p.7. di.7.d.8.

15 Rebaptizantes ſcienter ſub conditione non incurrunt *q* irregularitatem.

q Laym.in Th.mor. lib.5.tr.5.

16 Si mutus cum orbato manibus ſoli adeſſent, & ille aquam infunderet & iſte verba proferret, non confici Baptiſmum conſtanter aſſerunt DD. Nihilominus Fernandez de Hæridia ſub conditione poſſe miniſtrari in caſu extremæ neceſſitatis, defendit. *r*

Comm. DD.

r Heri.diſ. de ſacr. Bap.p.3.d. 9.

17 Peruerſam intentionem miniſtri in conferendo Baptiſmo & aliis ſacramentis ſuppleri à Deo quoad gratiam aſſerunt *ſ* multi, & graues DD. contrarium tamen communius, & probabilius.

ſ Val.to.4. diſ.8. q.5. pu.3.

18 Nullum eſt præceptum adhibendi patrinum tempore neceſſitatis, ſiquis tamen teneat infantem ex propoſito obeundi munus patrini, cognationem contrahere negant alij DD. Alij probabilius affirmant. *t*

t Naua. in man.c.22. n.40.

19 Ad ſuſcipiendum Baptiſma ſufficit *u* attritio cognita, dummodo ſit ſupernaturalis.

u Vill. in ſum. to.1. tr. 5. diff. 59.n.3.

20 Recedente fictione poſt Baptiſmum remittuntur *x* peccata omnia commiſſa ante baptiſmum, non tamen ipſa fictio niſi per pœnitentiam clauibus ſubiiciatur.

x Idem ib.

21 Recedente fictione omnia ſacramenta ſortiri ſuum effectum piè, ac probabiliter aſſeritur *y* à grauiſſimis DD. multumque commendat ſacramentorum excellentiam.

y Dian.tr. 4.reſ.25.

22 Qui per errorem leuat filium Petri reputans *a* ſe filium Pauli leuare, alij probabiliter affirmant, alij negant probabilius cognationem contrahere.

a Vide Sanc.de. matr.to.2 lib.7.dup. 56.n.7.

23 Filios ſeruorum infidelium poſſe à Dominis inuitis parentibus baptizari, pium & probabile eſt, etiam ſi non vendantur, nec ſeparentur. *b*

b Vid. Vaſ. in 3.p.to. 3.d.155.c. 4.n.5.

24 Mulierem prægnantem damnatam ad mortem, ſi propter partus infirmitatem ſit in periculo *c*, ſecari poſſe vt puer viuus extrahatur, defendit Coninch.

c Coninc. de ſacr.t. 1.q.68.ar. 11.n.97.

25 Particula

25 Particula *in* vel *&* in Baptismo, & *enim* in forma Eucharistiæ, & similes quæ sensus non mutant integritatem, non sunt de essentia, & si sine scandalo & contemptu omittantur, non *d* erit peccatum mortale.

d vide Vasq. in 3. p. tom. 2. disp. 142. n. 30.

26 Qui diceret *in nominibus Patris, &c.* non conficeret *e* Baptisma; quia essentias multiplicat, si autem diceret *in nomine Patris, & in nomine filij* conficeret Baptisma.

e Villal. tr. 5. dif. 5.

27 Si plures dicerent Nos te Baptizamus non conficerent sacramentum, *f* quia mutatur essentia, si autem plures dicerent *ego te Baptizo*, qui prius formam proferret, Baptizaret, cæteri rebaptizarent. Si verò vnus plures Baptizaret dicens *ego vos Baptizo*, valeret baptisma.

f Idem ibidem.

28 Si quis diceret. *In nomine genitoris, & geniti & procedentis ab vtroque*, an conficeret Baptisma DD. communiter negant, sed non desunt qui probabiliter affirmant, *g* sequendus vsus Ecclesiæ.

g Caiet. apud Filliuc. tr. 2. c. 4. n. 58.

29 Qui diceret *in nomine Christi, & in nomine sanctissimæ Trinitatis*, probabile *h* est quod sacramentum conficiat, sed vsus Ecclesiæ sequendus.

h Nicol. P. relatus in cap. quodam de consecr. dist. 4.

30 Sine aquæ Baptismo catechumenus contritione, & desiderio illius potest *i* saluari, & effuso sanguine martyr, nec non *l* gentilis inuincibiliter Christum & Baptismum ignorans, si credat, quod Deus est & remunerator est & ad eum conuersus speret veniam, & præmium à Deo, qui facienti, quod in se est, non denegabit ei supernaturale auxilium. Quæ opinio valde commendat infinitam misericodiam Dei.

i Comm. DD.
l D. Tho. 2. 2. q. 50. art. 4. & alibi.
Vide P. Quintan. tr. 1. de singul. q. 3. 4. & 5.

Infantes, & adulti à Paganis, Iudæis, Saracenis, aut Hæreticis Baptizati vel à Parocho vel obstetrice ex Hebræorum vel Saracenorum sanguine ortis, iterum sub conditione sunt Baptizandi. Idem dicendum de his qui in mortis periculo ab obstetricibus, vel ab aliis laicis viris, vel fœminis fuerint Baptizati.

Varia ac singularia de Baptismo.

1 Multis anxius, *a* & fatigatus scrupulis, an Baptizatus fuerit, quamuis leuissimo fundamento baptizandus est sub conditione.

a P. Quintan. tr. 1. sing. sing. 8.

2 Infans expositus ad Ecclesiæ valuas scriptum habens collo appensum Baptizatum esse testificans, nihilominus Baptizari iterum sub conditione debet. *b*

b Idem sing. 9.

3 Episcopus, Sacerdos, aut Confessarius, qui probabiliter de suo Baptismo dubij sunt, Baptizari, ordinari, & consecrari iterum

rum debent,& qui ab eis Ordines & absolutionem acceperunt, iterum etiam Ordinari,c & à peccatis absolui,quia quod est de iure diuino non suppletur per communem errorem. c Idem sing. 10.

4 Religiosus verè dubius de suo baptismo iterum sub conditione baptizetur, d sed non potest religionem deserere, & professionem ratificare tenetur. Quæ autem gessit vt Prælatus valida sunt propter errorem communem, & titulum coloratum. d Vide Sanch. de mat. d. 22.

5 Qui verè dubius est de suo baptismo tenetur e sub mortali, quàm primùm possit à dubio se expedire, & baptismum sub conditione recipere, & Parochus, & qui eius curam habent, eum baptizare. e P. Quint. vbi sup.

6 Ad conferendum baptismum adulto siue absolutè, siue sub conditione tria requiruntur f ex parte recipientis, intentio, mysteriorum fidei cognitio, & dolor de peccatis. f Comm. DD.

7 Mysteria, quæ adulti pro sua capacitate callere debent sunt, g Quod Deus sit, & quod sit Pater, Filius, & Spiritus sanctus, tres distinctæ personæ, & vnus Deus. Quod filius Dei homo factus est vt saluaret nos, & quod mortuus fuit, & resuscitatus, & gloriosus in cælo est. Quod alia vita sit, & in bonis æterna gloria, malis pœna æterna. Quod nemo possit sine baptismo saluari, & sine Christi lege. Quod hæc omnia Christiani credimus, quia verbum Dei est, quo nec fallere nec falli potest. Si hæc pro suo captu intelligat, etiamsi orationes in memoria non teneat, baptizari potest. g P. Did. Ruis in instr. pro Bapt. Aeth.

8 In articulo mortis potest baptizari etiam si hæc ignoret, dummodo baptizari velit, vel constet voluisse, si sensum amisisset.

9 In conditionali baptismo solemnitates aut ritus non sunt h iterandi, quia iam sunt facti in absoluto, pro quo instituti sunt ab Ecclesia. Si autem facti non fuerunt, suppleantur. h Vide P. Quint. vbi supra qui doctè de his omnibus agit.

10 Conditionem non esse necessariò exprimendam affirmant viri docti, consultius est eam exprimere iuxta formam à iure assignatam.

11 Parochum, qui sine intentione plures i baptizauit, & se nolit prodere ob metum infamiæ, & supplicij, si firmiter proponat abstinere ab huiusmodi sacrilegiis, ne in desperationem veniat, posse absolui asserunt Diana, Laym. & Trull. cum homines illi per contritionem saluari possint. Quod negat Quintanadueñas si baptizati fuerint infantes, vel iam fuerint vel futuri sint Sacerdotes. i Laëra li. 2. tr. 3. ca. 3. n. 3.

12 Quæcumque prudens coniectura, vel timor periculi sufficit l vt infans domi possit baptizari. l Quintan. vbi sup.

C 13 Regibus

13 Regibus, & vassallorum dominis concessum est à Clemente V. priuilegium vt in sacellis domus suæ liberos, nepotes, & pronepotes, & qui ex his descendunt seruatis Ecclesiæ ritibus faciant baptizari.

14 Baptizare etiam in solemni baptismo sine aqua benedicta ob leuitatem materiæ non erit mortale. *m*

15 Cum iterum sub conditione adulti baptizantur, non est necessarium Confessionem præmittere, sufficit quod *n* de peccatis doleant.

16 An puero ante vsum rationis ad munus patrini offerre, & admittere peccatum sit mortale, alij aiunt, alij probabilius negant, dummodo non desit, *o* qui baptizatum, si fuerit adultus, instruat.

17 Patrinos baptismi religiosos esse nec indecens, nec prohibitum *p* est, cum rationabilis interuenit causa.

18 Ad baptismum conditionalem non est necessaria *q* licentia Parochi.

19 Qui à Saracenis, Iudæis & Hæreticis baptizati sunt, iterum debent baptizari, quia plusquam probabile dubium est de valore talis baptismi. *r*

m Comm. DD.
n Comm. DD.
o Auctor summæ.
p Non est in iure talis prohibitio. Quint. tr. 1. sing. vlt.
q Quintana. vbi supra.
r Idem vbi sup.

DISP. II. SECT. VNIC.

RESOLVTIONES VARIÆ.

BELLVM.

1 SVbditus, qui imperio Principis gerit bellum, & de cuius iustitia dubitat, non peccat. *a* Si tamen sciat manifestè esse iniustum, peccat mortaliter. In similem reatum incidit, *b* qui quamvis sciat bellum esse iustum principaliter ad illud tendit vt occidat & spoliet inimicos.

2 In bello iusto etiam innocentes licet spoliare, & capere ad infirmandas hostium vires. Quod si bellum sit perpetuum vt contra Turcas, cuilibet licet occasione data illos captiuare etiam innocentes. Si autem dentur in obsides, & hostes fidem frangant, non licet *c* occidere, liceret autem si graue damnum in rempublicam præmeditarentur.

3 Capta in bello non sunt restituenda *d* nisi essent peregrinorum, clericorum, religiosorum, vel rusticorum. *e*

4 Potest *f* Princeps ob vitandum maius malum vrbem tradere hostibus.

a P. Sà verbo *Bellum*.
b Idem vbi supra.
c Molin. de bello to. 1. tr. 2. disp. 122.
d Comm. DD.
e Vide Sà verb. *bellum*.
f Idem vbi supra.

5 Capti

5 Capti etiam iusto bello possunt *g* fugere maximè à dominis sæuientibus. *g Idem vbi sup.*

6 Offerenti ante conflictum satisfactionem non *h* licet bellum inferre. *h Caiet. verbo Bellum.*

7 Capta in bello iusto, sed ab his qui illa ceperant in iniusto, restituenda *i* sunt veris dominis. *i Comm. DD.*

8 Licitum *l* est clerico, & religioso milites hortari ad victoriam, non verò pugnare, nisi se defendendo. *l Comm. DD.*

9 Militi etiam ægrotanti debetur *m* stipendium. *m Comm. DD.*

10 Miles fidelis principi infideli seruire potest *n* in bello iusto. *n Nauar. conf. 3. de Iud. n. 3.*

11 Bellum Chilenum contra rebelles & apostatas Indos vt in præsenti statu geritur, iustum *o* est propter iniurias, & damna ab Indis illata Ecclesiis, fidei, & innocentibus, & qui capiuntur etiam innocentes ad infirmandas hostium vires capi possunt, *p* & in seruitutem redigi, sed non occidi. *o P. Menacho in manuscr.* *p P. Sà vbi sup.*

12 Bellum gerere contra Indos, & inuasiones facere, quæ vulgò dicuntur Mlochas, ad id solum vt mancipia capiantur, iniustum est. *q* *q Comm. DD.*

DISP. III. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES IV.

BENEDICTIO.

1 SI aquæ aut oleo benedicto addatur aqua vel oleum non benedictum totum fit benedictum, *a* quod restringunt quidam, si id quod additur minus sit eo, cui additur, quod alij dicunt non esse necessarium. *a Vide Silvestr. verb. Aqua benedicta.*

2 Benedictio *b* corporalium, & sacrarum vestium de iure pertinet ad Episcopum, ex priuilegio autem ad Guardianos, & Rectores, quibus Prouinciales illud concesserint. *b Comm. DD.*

3 Aqua, oua, fructus, agni, Rosarij, rami, & similia à quolibet sacerdote poterunt benedici.

4 Innocentius X. an. 1654. prohibuit religiosis consecrare vasa sacra, altaria, & similia, in quibus vnctio requiritur, sed non derogat priuilegio à Paulo III. concesso. Vide verb. *Calix.*

DISP. IV. SECT. I.

RESOLVT. VARIÆ.

BENEFICIVM.

1 Beneficium Ecclesiasticum nullus Princeps laicus etiam Imperator potest *a* erigere; hoc enim proprium est Papæ, vel eius vicem gerentis. Et sicut potest erigere, potest destruere, vnde dicere quod Papa non possit aliquid statuere in detrimentum beneficiorum Hispanorum, sapit hæresim Anglicanam.

2 Collatio beneficij facta à Papa ei quem scit esse inhabilem lege sua humana, valet, *b* etiam si non dicat se velle dispensare. Secùs verò si fiat ab ordinario etiam in casu quo potest dispensare; hoc autem intelligendum est quando impedimentum est iuris communis, non verò constitutionis synodalis.

3 Concessio facta alicui conferendi beneficia personis idoneis non expressis re integra expirat *c* morte concedentis, secùs verò si personæ exprimantur.

4 Procurans beneficium Ecclesiasticum principaliter propter honorem, vel vtilitatem peccat *d* mortaliter.

5 Peccat *e* mortaliter, qui post acceptum secundum beneficium curatum, dignitatem, aut personatum, non renuntiat priori, quia ipso iure amisit illud.

6 Peccat *f* mortaliter qui ante 25. annum recipit beneficium curatum, & ipso facto collatio est nulla.

7 Qui post acceptum beneficium Parochiale, & pacificam eius possessionem non recipit præsbiterium intra annum, peccat *g* mortaliter, & amittit beneficium ipso facto.

8 Illegitimus, qui recipit beneficium curatum sine dispensatione Papæ, vel simplex sine dispensatione Episcopi peccat *h* mortaliter.

9 Beneficia curata Indorum in hoc Peruano regno ex regiis schedulis antiquis erant amobilia ad nutum Archiepiscopi & Proregis, ex nouis autem regiis schedulis Parochi Indorum non possunt *i* amoueri nisi seruata communi forma & cognita causa.

10 Beneficium si sit perpetuum potest *l* conferri sub conditione

a Vide P. Auil. in sum. verb. Beneficium.

b Nauar. præl. 9. nu. 13.

c Idem c. 23. n. 25.

d Idem c. 23 n. 15.

e Idem c. 23. n. 113.

f Idem ib. n. 118.

g Idem ib. n. 118.

h Idem n. 117.

i Vid. Sol. de Ind. gub. lib. 3. c. 15. n. 39.

l Panor. c. extirp. paragr. qui verò de præb. & P. Men.

tione, vt prius deferatur capellania, si fuerit collatiua quæ verum beneficium est, quia duo beneficia ab eodem possideri iure prohibitum est. Si verò beneficium non fuerit perpetuum debet eam relinquere, sed potest apponere conditionem, quod sibi restituatur; si amotus à beneficio fuerit. Si verò capellania non fuerit collatiua non potest apponi talis conditio, nisi ex rationabili causa per modum permutationis rei spiritualis cum alia spirituali videatur ordinario conueniens esse ad sustentationem alicuius clerici pauperis.

11 Qui habet beneficium ab alio ablatum per sententiam iustam, sed fundatam falsa præsumptione, vel probatione, potest *m* illud tuta conscientia retinere, quia resignatio erit inutilis, & ne maneant iurisdictiones incertæ illi à republica confertur. Secus dicendum de pecunia sic applicata per falsam præsumptionem, vel probationem. *m* Comm. DD.

12 Collatio beneficij Indorum ei facta qui peritiam Indicæ linguæ non habet, nec habere breuiter sperat, ipso iure est nulla, *n* & conferens, & recipiens peccant mortaliter, & hic renunciare tenetur. *n* Sol. li. 3. de Indor. gub. c. 15.

13 Beneficiatos de quorum priuatione agitur audiendos esse, & habere recursam ad regales audientias per viam violentiæ plures regiæ schedulæ tradunt, quæ videri possunt *o* apud Solorzanum *vbi supra*. *o* Vbi supra c. 15.

14 Illegitimus dispensatus ad sacros ordines eo ipso est capax *p* beneficij simplicis. *p* P. Sà v. disp. n. 14.

15 Peccat *q* mortaliter, qui recipit duo beneficia incompatibilia sine iusta dispensatione, vel plura compatibilia, quam quæ sufficiant ad honestam sustentationem. *q* Nau. in sum. c. 25. n. 129.

16 Habentes duas Ecclesias Parochiales, vel alteram Parochialem, & alteram cathedralem, cogendi *r* sunt alteram intra sex menses dimittere. *r* Idem ibi n. 129.

17 Qui post obtentum beneficium fit irregularis non priuatur *f* beneficio ipso iure. *f* Comm. DD.

18 Qui scire debens se esse excommunicatum, suspensum, interdictum, vel irregularem beneficium recipit Ecclesiasticum peccat mortaliter *t* & titulus est nullus. *t* Nau. c. 27. n. 133.

19 Qui occulta irregularitate ordinatus impetrauit beneficium occultè debet impetrare *u* dispensationem; Quod si accepit scienter possessionem debet id exprimere in dispensationis petitione, vel saltem habilitate impetrata à Papa clam ab ordinario nouam collationem accipere. *u* Idem c. 27. n. 194.

20 Si beneficio annexum sit onus Missam celebrandi omnibus diebus de B. Virgine, nec de illa semper nec omnibus die-

x Idem c. 15. n. 14.

bus missare tenetur, x sed frequenter salua honestate, ac deuotione. Si verò onus sit missandi omnibus diebus vel perse vel per alium, omnibus tenetur.

y Suar. t. 5. d. 50. se. 5.

21 Beneficium Curatum non possunt y habere illegitimi sine Papæ dispensatione.

SECTIO II.

DE BENEFICIIS QVOAD FRVCTVVM Perceptionem, & Restitutionem.

a Comm. DD. vide P. Vasq. de Elem. c. 4. n. 8.
b Mol. tr. 2. de iust. d. 146.
c Nauar. c. 17. n. 44.

1 IMpendentes fructus beneficiorum in vsus profanos, & ab eis accipientes peccant a mortaliter, & ad restitutionem tenentur, sed non desunt, qui dicant non teneri ex iustitia, sed ex charitate beneficiarios ad eroganda superflua pauperibus, & ideò accipientes non teneri b ad restitutionem.

2 Prodiga largitio bonorum Ecclesiasticorum regulariter loquendo est c peccatum mortale. Si verò hæc bona fuerint patrimonialia, vel acquisita Missas celebrando, concionando, confessiones audiendo, & similia operando, tantum erit peccatum veniale.

d Idem ib.

3 Licitè potest d beneficiarius bona Ecclesiastica impendere, eleemosynas elargiendo alienigenis, non solum ad necessitatem naturæ, sed ad decentiam personæ. Potest etiam in obsequio procerum, iudicum & aliorum, qui multum possunt prodesse, vel obesse Ecclesiæ, cui seruit aliquos sumptus facere.

4 Vero beneficiario, si vicerit in lite, debentur fructus percepti post litis testationem.

e Idem ib. n. 122.

5 Beneficiarius, qui non recitat horas Canonicas tenetur e restituere, quod tamen locum habet post sex menses ab obtento beneficio, vt colligitur ex concilio Lateranensi; peccat tamen in illis, si non recitet vt declarauit Pius V. *in confirmatione prædicti decreti.*

f Comm. DD.

6 Prædicta restitutio debet f fieri fabricæ, vel pauperibus, vel sibi ipsi, si pauper sit ex consilio confessoris. Quod tamen intelligendum est, quando non est, qui ius habeat ad illud, quod restituendum est.

g Ex Pio V. in conf. decr.

7 Verumtamen si legitimè impediatur recitare, nec peccat, g nec restituere tenetur.

g Si

8 Si beneficium nõ est erectum authoritate Episcopi obtineri potest *h* à puero ante 14. annum, si autem Episcopali authoritate fundatum sit, potest etiam ante 14. annum obtineri, sed fundator statuerit. *h Quinta. tr. de sacr. ordin. in sing.*

9 Quod Canonicus amittit propter excommunicationem, suspensionem, & similia restituendum *i* est vt supra de beneficiario diximus. *i Naua. c. 25. n. 123.*

10 Suspensus à beneficio non potest *l* fructus consumere, nisi in moderatam sustentationem sui, & suorum, & hoc, si alia non habeat bona. *l Idem ib. n. 24.*

11 Excommunicatus, per quem stat quin absoluatur, neque ad solam sustentationem potest *m* fructus percipere. *m Idem vbi suprà n. 123.*

12 Peccat mortaliter, *n* qui fructus sui beneficij locat, vel dat in emphiteusim vltra tres annos. *n Idem vbi suprà n. 130.*

13 Canonici, & alię dignitates nisi intra duos menses fidẽ coram Episcopo, & Capitulo profiteãtur, non faciũt *o* fructus suos. *o Comm. DD.*

14 Docens publicè sacram Theologiam, vel canones etiam si ob id sit absens, facit *p* fructus suos. Idem dicendum de eo, qui easdem facultates addiscit. *p Nau. vbi sup. n. 58.*

15 Permittens notabiliter lædi possessiones beneficij tenetur *q* ad restitutionem. *q Comm. DD.*

16 In permutatione beneficij pinguioris licita *r* est aliqua compensatio. *r Comm. DD.*

17 Beneficium habens cum animarum cura si sex mensibus continuis abfuerit sine iusta causa, ipso iure priuatur quarta parte fructuum vnius anni applicandorum fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus. Vide *Conc. Trid. sess. 6. c. 1. de ref. & sess. 23. c. 1.* Hoc tamen debet intelligi post iudicis condemnationem. Vide Reginaldum *li. 30. tr. 3. n. 58.* Si autem resideat, sed per se non seruiat non facere fructus suos, alij aiunt, alij negant, quod non faciant videtur probabilius. Si tamen idoneum vicarium assignet, & curet vt muneri satisfaciat, poterit fructus suos facere. *f Vide Reginaldum & est Comm. DD.*

DISPVT. V. SECTIO VNICA.

BLANDITIÆ.

Blanditiæ non minuunt voluntarium, sed augent, & ideo non rescindunt contractum factum per illas, secus verò si minis preces immisceantur, vt solent domini, qui blanditiis non acquiescentes castigant.

DISP. VI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

BLASPHEMIA.

a P. Auila In comp. verb. *Blasf.*

1 BLasphemia est *a* dicere aliquid contumeliosum contra Deum. Quod fit aliquid Deo attribuendo quod ei non conuenit, vel auferendo quod conuenit, vel affirmando de creatura, quod est proprium Dei. Differt ab Hæresi, quia hæc est in credendo, illa in dicendo.

b Trid sess. 14.c.8.

2 Blasphemo non est absolutio concedenda *b* nisi imposita grauissima pœnitentia.

c Nau. ca. 12.n.85. d Azor. Inst. mor. t.1. li.9.c. 28.q.7. e Vide Dian. p.5. tr.6.re.33.

3 Qui audit blasphemiam debet eum corripere sub præcepto, etiam si emendationem non *c* speret, nisi timeat periculum, si autem propter verecundiam vel timorem, vel inaduertentiam non corripiat non erit *d* mortale.

4 Qui profert blasphemiam non plenè aduertens verborum significationem venialiter tantum peccat, etiam si hoc procedat ex praua consuetudine. Qua propter etiam si hæc blasphemia sit hæreticalis, non est denuntiandus.

5 Qui aduertens blasphemat non excusatur paruitate materiæ, quomodocumque enim falsum quis Deo tribuat, graui eum afficit iniuria.

6 Irrisoriè aliquid de Deo asserere, vel cum indignatione, etiam si verum sit, quod asseritur, blasphemia *f* est.

f Comm. DD. g Vid.Vil. p.2.tr.d.2.

7 Blasphemię punitionem mixti fori esse asserunt viri docti, alij ad solum Inquisitorum tribunal pertinere; probabile vtrumque.

h Idem vbi supra.

8 Blasphemia hæreticalis est *h* illa, quæ formaliter, vel virtualiter continet errorem contra fidem tribuendo Deo aliquid, quod ei non conuenit, vel auferendo quod conuenit. Non hæreticalis, quæ prædictum errorem non continet.

i Nauar.in dir.Theol. p.2.c.1.

9 Blasphemi ex ira simel, bis vel ter si ira magna fuit, & ex causa iusta non solent *i* abiurare. Consuetudinarij verò in ira abiurant de leui, & consuetudinarij in ira & extrà iram abiurant de vehementi.

10 Vt dicatur quis consuetudinarius, requiruntur plures reiterationes, quàm tres.

11 Qui non ex credulitate hæretica, sed vehementi passione turbatus

turbatus blasphemiam evomuit non est puniendus *l* ab inquisitoribus, nec eis denuntiandus, si ab sit scandalum. *l Castr. & Comit. in resp. mor. lib. 4. q. 9. c. 3.*

12 Blasphemia hæreticalis est dicere Deum iniustum, immisericordem, improuidum. Dicere autem *aunque le pese à Dios tengo de hacer esto*, vtrum sit blasphemia hæreticalis non conueniunt DD. Negatiuam defendit *m* Suares, quia sensus est etiam si Deo displiceat, vt omnia malefacta displicent hoc faciam. Si autem sensus esset, etiam si absolutè nolit Deus vt hoc faciam non valebit mihi resistere, hæreticalis est. *m P. Suar. n Dian. tr. 7. re. 8. r. 4.*

13 Irrisoriè aliquid quod verum est dicere de Deo, vel Sanctis non est blasphemia hæreticalis, grauissimum autem peccatum.

14 Loco vel lubrico linguæ proferens verba hæresim sapientia potest *o* puniri ab inquisitoribus pœna extraordinaria. *o Idem vbi sup.*

15 Qui incidit in blasphemiam non hæreticalem gaudet *p* immunitate Ecclesiastica. *p Idem tr. 1 r. 51. r. 4.*

16 Plures blasphemię prolatæ vnico actu sine interruptione vnicum *q* tantum peccatum constituunt, nec opus est numerum confiteri. *q Comm. DD.*

17 Qui ex praua consuetudine inaduertenter profert blasphemias, & iuramenta peccare mortaliter alij aiunt, alij probabilius negant, *r* si voluntatem blasphemandi retractauit, quia nec in se, neque in causa tales blasphemiæ sunt voluntariæ. Confessor autem moneat pænitentem, vt doleat de negligentia in extirpanda consuetudine, nec anxius sit de numero. *r Aut. sum.*

DISP. VII. SEC. VNIC.

RESOLVTIONES VARIÆ.

BONA.

1 Bona vitæ præferuntur bonis famæ, & honoris, & hæc bonis fortunæ, & nemo tenetur *a* cum detrimento maioris, vel æqualis boni proprij bono proximi consulere. *a Nau. c. 16. n. 44.*

2 Bona vitæ includunt *b* salutem corporis, & integritatem membrorum. *b Idem c. 17. n. 89.*

3 Fama intelligitur *c* virtutis, bonitatis, & honestatis. *c Idem ibidem n. 90.*

4 Libertas inter bona famæ computatur, hæc tamen liber-

tati præponenda est. Vnde mulier potius debet *d* seruitutem eligere, quam infamiam.

d Vide Aquilam in comp. v. Bona.

5 Bona vitæ, salutis, honoris, & famæ non sunt æstimabilia. Datur *e* autem aliquando pecunia pro horum bonorum amissione, pro damni compensatione, & quia non est aliud, quo possit compensari.

e Nauarr. vbi supra n.90.

6 Bona filiorum alia sunt *f* castrensia, quæ filius in militia acquisiuit, & quoad proprietatem, & vsumfructum sunt ipsius filij, & nullo modo pertinent ad patrem.

f Comm. DD.

7 Alia sunt quasi castrensia, quæ filiusfamilias acquirit officio publico, vel clericali. Imò omnia bona clericorum saltem acquisita post clericatum iure communi sunt *g* quasi castrensia, & in eis pater nihil iuris habet.

g Nauar. c.17. n. 142.

8 Alia dicuntur aduentitia, quæ aliunde filiofamilias aduenniunt, in his habet *h* proprietatem filius, vsumfructum pater.

h c. Licet pater de sepul in. 6.

9 Alia tādem sunt profectitia, quæ à patre vel ex bonis eius, & non aliundè proficiscuntur, & in his habet *i* pater proprietatem, & vsumfructum. Quæ verò filius ex bonis patris negotiando acquirit protestando, quod sibi det pater quantum extraneo, dicuntur bona mixta partim aduentitia, partim profectura, & merces debita filio pro labore regulariter loquendo dimidium est eius, quod acquisiuit.

i Parag. iult. per quas personas.

10 Libri, arma, & similia vt castrensium priuilegio gaudeant, opus est vt tradantur *l* filio patre viuente.

l Nauar. vbi supra n.159.

11 Bona paraphernalia sunt illa, quæ sibi vxor reseruat præter dotem, quam tradit marito, de his ad libitum *m* potest disponere, nec obstet consuetudo, vel statutum prouinciæ. Ex bonis acquisitis durante matrimonio secundo non potest dotare filios primi, nec donationes facere nisi paruas, vel remunerationes, nisi ex parte quæ ei contigit.

m Comm. DD.

12 Feudi redditus diuidendi *n* sunt inter virum, & vxorem.

n L.5. tit. 9. lib 5. recop.

13 Bona mobilia dicuntur, *o* quæ vt plurimum seruari non possunt vltra triennium, vt oleum, frumentum, & similia. Pecunia tamen inter mobilia reputatur. *p*

o Siluest. eod. verb.
p Comm. DD.

14 Mobilia valde pretiosa, quæ commodè seruari possunt vt gemma, & similia interdum immobilibus æquiparantur. *q*

q Comm. DD.

15 Iura & actiones ex consuetudine aliquando mobilibus, aliquando immobilibus comparantur.

DISP.

DISPVT. VIII. SECTIO I.

RESOLVT. VARIÆ.

BVLLA.

DE BVLLA CRVCIATÆ.

1 PEr clausulam illam *à censuris, & pœnis*, intelliguntur pœnæ, quæ absolutionem impediunt, inde virtute huius clausulæ non *a* potest confessarius absoluere pœnitentem à pœnis impositis, vel imponendis à iudice.

2 Qui sunt in regnis Hispaniæ, etiam, si sint alienigenæ possunt *b* Bullæ Cruciatæ priuilegiis, & gratiis gaudere, quod etiam verum est si redeant ad patriam, si absit scandalum, excepto tamen esu carnium, & lacticiniorum.

3 Qui est Romæ non gaudet *c* Bulla, quam ei alius sumit in Hispania.

4 An prosit ei, qui eam recipit in peccato mortali, vel excommunicatus ad lucrandas indulgentias, & potiendum priuilegiis, dubium *d* est inter DD. Vtrumque probabile, negatiua sententia securior, affirmatiua probabilior.

5 Bullæ priuilegia latè interpretanda in fauorem animarum. *e*

6 Ad lucrandas Bullæ indulgentias si non est copia confessioni, sufficit *f* votum confitendi.

7 Qui bellum petit quoties peccauerit, & fuerit confessus potest *g* per Bullam absolui, alij autem semel in vita & semel in morte.

8 Milites, qui sunt in hoc bello, de quo in Bulla, à ieiuniis liberantur, *h* quibus si in illo non essent vel voto, vel præcepto tenerentur.

9 Tempore interdicti, qui ei causam non dedit, nec in causa est ne tollatur, ex bullæ priuilegio potest *i* sacrum audire, & diuinis officiis interesse, & si sacerdos est, celebrare.

10 Qui pecunia furtiua bullam sumit, nihil ei prodest, *l* sed non desunt qui prodesse defendant. *m* Si verò pecunia fuerit alio peccato mortali acquisita, nihil obest.

11 Annus durationis est *n* ab vna publicatione in aliam, quapropter, si ante annum fiat alia publicatio, bulla præterita amisit valorem. Sunt tamen viri docti qui aliter

a Comm. DD.
b Villal. to. 1. tr. 27. clausf. 1.
c Henriq. lib. 7. de indulg. c. 20. n. 7.
d Vide Henr. lib. 7. de indulg. c. 9. n. 7.
e Idem vbi sup.
f Villalob. vbi sup.
g Idem vbi sup.
h Comm. DD.
i Henriq. lib. 3. de excomm. c. 48. n. 7.
l c. Non imputãda 1. q. 1. ver. ex illicitis.
m Roder. in Bul. parag. 1. in add. n. 7.
n Vide Em. Rod. ad Bull. parag. 3. n. 2.

aliter computant à die ſcilicet publicationis vſque ad integrum annum.

13 Qui ſexto menſe poſt publicationem Bullam ſumpſit totum id amiſit. Nihilominus, qui in magna vrbe poſt ſex vel octo dies non potuit illam ſumere, poteſt *o* præterita vti.

14 Si à publicatione in publicationem plus anno tranſactum fuerit, durare adhuc poſt annum Bullæ valorem ſunt viri docti qui negant; alij probabilius affirmant, *p* Et in praxi qui hanc opinionem ſecuti à reſeruatis abſoluti fuerint, manent in conſcientia tuti.

15 Annus incipit à publicatione non in metropoli *q*, ſed in quolibet loco vbi mos eſt publicari.

16 Non obſtante Bulla, quæ in Cæna Domini publicatur, Bulla Cruciatæ ſeruat *r* valorem.

17 Qui ante nouam publicationem incipit confeſſionem, nec valuit perficere, poteſt *ſ* poſt publicationem abſolui à reſeruatis virtute Bullæ præteritæ.

18 Qui vult vti oratorio, & in eo ſacrum audire tempore interdicti, obligatur ex præcepto non tamen ſub mortali Deum precari pro Chriſtianorum Principum concordia, & contra infideles victoriâ. *t*

19 Pro Eccleſia intelliguntur *u* xenodochia; & alia pia loca, in quibus licet celebrare, non tamen locus ſpecialiter interdictus.

20 Qui habet priuilegium aſſiſtendi diuinis officiis poteſt *x* ſecum ferre ſeruos, quibus ſolet ſtipatus incedere, vel loco illorum ſi fraus abſit, alios ſubſtituere. Nec prohibetur inuitare familiares, & conſanguineos vſque ad 4. gradum. Qui omnes, quia non impediti, diebus feſtis ſacrum tenentur audire.

21 Sacramenta omnia in qualibet Eccleſia recipere excepta Euchariſtia in die Paſchatis, eadem Bulla concedit. *y*

22 Item quod qui Bullam viuus accepit pompa moderata ideſt aliquantum minori poſſit *z* ſepeliri, quod priuilegium infantibus, & phræneticis conceditur.

23 Medicus ſpiritualis eſt prælatus, & quilibet confeſſarius etiam extra confeſſionem, & habenti Bullam, ipſe & medicus corporalis facilius debent *a* concedere facultatem carnem edendi, ægroto, iſque ieiunij merito non priuabitur.

24 Concedit facultatem edendi oua, & lacticinia in Quadrageſima in regnis Hiſpaniæ, non extra. In regno autem Peruano ex veteri conſuetudine etiam ſine Bulla licet *b* omnibus omni tempore.

o Henriq. lib. 2. de indulg. n. 2.
p Villal. 1. p. tr. 27. clauſ. 4.
q Comm. DD.
r Comm. DD.
ſ Villalob. vbi ſup.
t Fr. Em. Roder. in addit. para. 5. n. 4.
u Couar. c. Alma mater 2. p. para. 4. n. 4.
x c. Licet de priuil. in 6. vide Villal. vbi ſupra.
y Henriq. lib. 1. de indulg. c. 3. n. 4.
z Idem vbi ſupra c. 20. n. 8.
a Comm DD.
b P. Acoſta & P. Menacho in manuſcr.

25 Qui ex hoc priuilegio edunt oua, & lacticinia non prohibentur *c* simul pisces edere. *c Comm. DD.*

26 Hoc tamē priuilegio etiam si Bullam receperint non possuntd gaudere religiosi omnes, qui tria vota consueta emiserint qui verò non emiserint, vt nouitij, gaudent. *d Excipiũtur in ipsa Bulla.*

27 Vbi verò recepta est consuetudo contraria, vt in regno Peruano omnes religiosi etiam sine Bulla licitè edunt *e* oua, & lacticinia omni tempore. *e P. Menacho & doctissimi alij viri, & Episc. Vill. to. 1. q. 2. a. 2.*

28 Patriarchæ, primates, Archiepiscopi, & alij inferiores Prælati, & omnes Regulares, & Clerici, Præsbyteri in diebus quadragesimalibus, etiam si Bullam habeant, *f* prohibentur edere oua & lacticinia nisi sit consuetudo in contrarium. *f Ex verbis ipsius Bullæ.*

29 Omnes in hac exceptione comprehensos posse in Dominicis Quadragesimæ oua, & lacticinia edere probabile est, licet contrarium probabilius. *g* *g Villal. to. 1. tr. 27.*

30 Sexagenarij, & milites ordinum militarium, non vero clerici eorundem ordinum possunt *h* oua & lacticinia edere ex Bullæ priuilegio omni tempore. *h Ex Bullæ verbis.*

31 Qui ieiunauerit aliquo die, qui non sit ex præcepto, & vocaliter orauerit implorans auxilium diuinum pro consequenda victoria aduersus infideles, & pro vnione, & pace inter Christianos principes, toties quoties hoc fecerit adipiscetur remissionem 15. annorum pœnitentiarum à b eo debitarum quæcumque sint, & rursus fit *i* particeps omnium bonorum operum, quæ fiunt in Ecclesia Dei, quæ mira concessio est, magnique facienda. *i Ibidem.*

32 Thesaurus indulgentiarum quem nobis Bulla concedit immensus est. In diebus Quadragesimæ & in quibus Romæ fiunt stationes, qui quinque Ecclesias, vel quinque altaria visitauerint, lucrantur *l* omnes indulgentias, quæ his diebus Romæ conceduntur. Pro Ecclesiis intelliguntur etiam oratoria Episcopi authoritate, vel alterius prælati priuilegium habentis, erecta in quibus res sacra celebratur. *l Vide Bullam.*

33 Sufficit *m* ea inuisere quauis diei, vel noctis hora, & semel introire, & sine corporali motu ex eodem loco diuersis concionibus ad idem altare mentem intendere. Etsi pro populi multitudine Ecclesiam ingredi quis non valeat, sufficiet foras preces fundere. *m Vide Em. Rod. in Bul. parag. 8. n. 12.*

34 Religiosi per Bullam non possunt *n* eligere confessarium præter assignatum à suo Prælato, nisi in aliqua Religione sit contraria consuetudo introducta ex consensu Prælatorum. Non tamen desunt, *o* qui contrarium doceant. *n Comm. DD.* *o Vide Mach. tr. de Bul.*

35 Qui

35 Qui approbatus est sine restrictione ad audiendas confessiones in vna Ecclesia censetur ad alias approbatus, & qui curatum habuit etiam si renuntiauerit.

p Comm. DD.

q Comm. DD.

36 Virtute Bullæ potest q quilibet confessarius ab ordinario approbatus absoluere ab omnibus peccatis, & censuris pœnitentem semel in vita, & semel in articulo mortis vero, vel præsumpto, & in periculo sine onere recurrendi ad superiorem si peccatum fuerit reseruatum, quod si fuerit hæresis, absoluendus est cum onere comparendi, si conualuerit.

r Cord. l. 5. q. 28.

37 Non desunt r viri docti, qui asserunt non semel tantum, sed quoties quis ad periculum mortis accesserit, posse absolui. Securius tamen erit, quod confessor dicat, quod si infirmus conualuerit, reseruat indulgentiam ad verum periculum.

38 Religiosos posse absolui à reseruatis per Bullam, dummodo confessarium eligant ex suo ordine, alij aiunt, alij probabilius negant. s Certum autem contra voluntatem prælatorum non posse.

s Villal. tr. 27. de bul. c. 1. clau. 9.

t Idem vbi sup.

39 Qui irritam fecit confessionem probabilius t est à reseruatis non liberari, secus si oblitus fuit alicuius.

40 An qui in spe consequendi veniam per Bullam, peccatum quod alias non commisisset, commisit, possit ab eo absolui, aliqui affirmant u & probabilius, nisi hoc peccatum specialiter in Bulla excipiatur.

u Cord. li. 5. de indu. q. 37.

x Comm. DD.

41 Irregularitas non potest x tolli per bullam, quia non est censura.

42 Quando nequit pars satisfieri, sufficit pignus, vel fideiussionem dare, quod si non habeat præstet iuramentum,

y Comm. DD.

z Vide Medin. sum. 2. p. c. 18. fol. 28. & Machad. de pers. conf.

43 Absolutio censurarum data per y bullam solùm valet z in foro interiori, in exteriori autem debet se gerere absolutus ac si esset censura ligatus, sed non desunt contrarium asserentes.

a Comm. DD.

44 Interdictum personale, tolli per bullam potest a satisfacta, parte locale autem, & cessatio à diuinis non possunt.

b Sanch. de matr. li. 8. d. 2. n. 18. to. 3.

45 Per Bullam non conceditur facultas dispensandi, possunt b tamen secundum probabiliorem sententiam commutari iuramenta.

c Villa. vbi sup. cl. 9. para. 3.

46 Vota iuramento confirmata possunt c commutari ex noua bulla anni 22. Videatur ad hoc ipsa bulla.

d Sanc. de matr. li. 8. d. 9. n. 20.

47 Si Papa commutauit vota in aliam materiam, hæc potest d per bullam in aliam commutari.

e Sanch. de matr. li. 8. d. 15. n. 14.

48 Pœna, quæ incurritur per fractionem voti pœnalis potest e in aliam commutari secundum probabiliorem sententiam.

49 Votum commutatum iterum adimplere licet, nec ob hoc secundum

ſecundum probabiliorem ſententiam manet de nouo voto obligatus. *f*

50 Qui fecit votum de non petenda voti commutatione, de hoc ſecundo voto debet prius petere diſpenſationem.

51 An virtute bullæ noſtri poſſint à mortalibus non reſeruatis abſolui ab alio Confeſſore approbato præter ordinarios à ſuperiore deputatos, alij aiunt, alij probabilius negant. *g*

f Idem vbi ſup. d. 9.

g Vide P. Quint. in ſing. t. 1. tr. de Sacr. pœnit.

SECTIO II.

DE MODO COMMVTANDI VOTA PER Bullam.

1 Commutatio hæc fieri poteſt *a* per Bullam extra confeſſionem, debetque fieri in ſubſidium belli temporale.

2 Pauperum vota à religioſis priuilegium habentibus, vel à viro docto in æquale poſſunt *b* ſine dicto ſubſidio commutari.

3 Commutatio facienda *c* ſemper in æquale, vel ferè æquale.

4 Vota ante vel poſt bullam facta poſſunt commutari. *d*

5 Vota caſtitatis, religionis & vltramarinæ id eſt Ieroſolymæ, ſi fuerint pœnalia, vel conditionalia vel ad tempus non abſoluta, & perpetua, poſſunt *e* per bullam commutari.

6 Vota viſitandi Romæ Eccleſias SS. Petri, & Pauli & S. Iacobi in Compoſtella, quia de his non fit expreſſa mentio, poſſunt *f* commutari.

7 Qui habens bullam ſubitò ſine confeſſione mortuus eſt, ſi ſigna dedit contritionis, & tempore ab Eccleſia ſtatuto confeſſus fuit, plenariam indulgentiam conſequitur, nec priuari debet *g* Eccleſiaſtica ſepultura etiam tempore interdicto, niſi excommunicatione ligatus obierit. In hoc enim caſu non à confeſſario, ſed à iudice declarandus eſt dignus ſepultura, ſi obiit cum animo parendi præceptis Eccleſiæ.

8 Quoties bulla amittitur noua poteſt ſumi, ſi tamen ſine fraude amittatur, non amittuntur *h* priuilegia.

9 Qui in præſumpto mortis articulo abſolutus fuit, in vero iterum poteſt *i* abſolui.

10 Clauſulæ reuocatoriæ in litteris Apoſtolicis ſolum reuocant *l* priuilegia contraria his quæ in litteris continentur non alia.

11 Priuilegia realia *m* ſunt, quæ præcipuè loco, vel communitati, non verò perſonæ particulari conceduntur. Perſonalia verò quæ particulari perſonæ propter ipſam.

a Henr. li. 7. de ind. c. 30. n. 6.

b P. Azor. t. 5. lib. 11. c. 18. q. 9.

c Idem vbi ſup.

d Idem vbi ſup. c. 28. q. 9.

e Henr. li. 7. de indu. c. 36. n. 6.

f Vill. vbi ſup.

g Idem vbi ſup.

h P. Eman. Rodr. ad bull. para. 11.

i Vill. vbi ſup. cl. 11.

l Idem vbi ſup.

m Henriq. lib. 7. de indulg. c. 8. n. 7.

12 Bullæ priuilegia sunt personalia, religionis realia, hæc non auferuntur *n* per illa. Vnde non tollitur priuilegium dispensandi, commutandi vota, absoluendi, &c.

n Idem vbi sup.

13 Nec suspendit priuilegium quod habent religiosi ad *o* lendum interdictum in aliquibus festiuitatibus.

o Vill. vb sup. cl. 12

14 Nouitij, qui sunt in religione cum animo perseuerandi, gaudent *p* religiones priuilegiis, eisdem gaudent moniales subiectæ religionibus mendicantibus, non verò Donati, neque Tercennes.

p Idē vbi sup.

15 Non tolluntur *q* per Bullam priuilegia iuris communis neque legitimæ introductæ consuetudines, vnde non tollit clericis primæ tonsuræ sacris assistere, nec superioribus religionis concedere sæcularibus literas confraternitatis.

q Barb. in Extrau. ad repr.

16 Iubilæum quod Romæ lucratur à 25. in 25. annum non suspendit bulla, nec ordinum mendicantium priuilegia secundum probabiliorem sententiam. *r*

r Henr. l. 3 de pœn. c. 8. n. 13.

17 sufficit *s* quod alius pro alio bullam recipiat, detque eleemosynam.

s Suar. t. 4. d. 52. se. 2. n. 5.

18 Si amicus mihi remittat bullam, & illam non acceptaui, possum *t* donare alteri, nec est necessarium nomen inscribi, & inscriptum potest deleri, & aliud rescribi.

t Henr. l. 5. de ind. ca. 10. n. 5.

19 Qui expertus est singulis annis patrem suum absentem sibi bullam sumere, *u* vel commisit amico fideli potest eius frui priuilegiis.

u Idem vbi sup.

20 Non est necessarium quod detur *x* numerata pecunia, sufficit pignus, vel quod alius obligetur ad soluendam eleemosynam, dummodo is qui distribuit contentus sit.

x Idem vbi sup. li. 7. n. 5.

21 Religiosi debent sumere cum licentia prælati, quam si absolutè negant, posset *y* illum Commissarius punire, & sine licentia religioso liceret sumere; potest tamen quoad vsum priuilegiorum coarctari à prælatis.

y Vil. vbi sup.

22 Paul. 3. viuæ vocis oraculo Minoribus concessit, quod gauderent omnibus bullæ priuilegiis si loco eleemosynæ sacerdotes bis sacrum facerent, clerici psalmos pœnitentiales bis recitarent, & fratres laici 200. Pater noster, & Aue Maria pro intentione pro qua bulla conceditur.

SECT.

SECTIO III.

DE FACVLTATIBVS CRVCIATÆ Commissario concessis.

1 POtest suspendere gratias, & priuilegia audiendi Missam, & diuina officia tempore interdicti, indulgentias, & similia, non verò alia *a* quæ non sunt contraria his quæ conceduntur in Bulla.

a Fel. in c. nonnulli de rescr.

2 Potest compositionem facere eorum, quæ quis restituere debet fabricæ, vel pauperibus, quia non recitauit.

3 Potest dispensare in irregularitate, quæ orta est non solùm ex delicto occulto, sed etiam publico.

4 In his verò quæ non procedunt ex delicto non potest dispensare, potest autem in ea, quæ ex mutilatione.

5 Non potest dispensare in bigamia interpretatiua, quæ non nascitur ex delicto, vnde non potest dispensare cum eo, qui nubit cum corrupta; potest tamen in ea quæ nascitur ex delicto, v.g. cum eo qui cum vna validè, cum alia invalide nupsit. Potest etiam in similitudinaria, v.g. cum eo qui initiatus ordine sacro, vel emissis votis verum religiosum constituentibus matrimonium contraxit.

6 Potest dispensare cum simoniaco, & hæretico irregulari.

7 Si excommunicatus celebrauit, & ab hac irregularitate non absolutus beneficium suscepit, poterit Commissarius dispensare, & reualidare titulum cum retentione fructuum.

8 Potest dispensare cum his, qui inualidè contraxerint propter occultum impedimentum ortum ex fornicatione cum consanguinea coniugis in 1. & 2. gradu in foro conscientiæ tantum, dummodo in facie Ecclesiæ contraxerint coram Parocho, & testibus, factis denuntiationibus.

9 Publicum impedimentum est quando maior pars ciuitatis, vel viciniæ, vel communitatis, in qua sunt vltra decem personas, illud sciunt.

10 Debet alter coniux ignorans fuisse impedimenti, & certificari de nullitate matrimonij tacito tamen impedimento in particulari.

11 Consecuta dispensatione in scriptis, vel verbo tantum

non est opus Parocho, nec testibus, nisi timeatur impedimentum publicandum fore, in quo casu in secreto impetrata à Parocho facultate fiat coram testibus.

12 Potest Commissarius dispensare in affinitate, quæ superuenit matrimonio ex copula fornicaria, & in impedimento ad petendum debitum ortum ex cognatione spirituali.

13 Personis nobilibus potest dare facultatem audiendi, & dicendi Missam vna hora ante auroram.

14 Episcopi, & eius officiales tenentur sub præcepto obligante ad mortale & ad restitutionem pœnas omnes pecunjarias Cruciatæ applicare excepta tamen fiscali applicanda.

b Vid. Vil. tr. 27. clau. 13. & Dia. in sum. verb. Com. Cruciat.

SECTIO IV.

DE BVLLA DEFVNCTORVM.

1 AD huius Bullæ consequendam indulgentiam non est necessarium, a quod is qui illam sumit, sit in gratia. Tutius erit si defunctus cum viueret iuberet in statu gratiæ sumendam post mortem.

2 Quando conceditur, quod quis possit lucrandam indulgentiam applicare pro defunctis, qui applicaturus est debere esse in gratia alij aiunt probabiliter, alij piè negant. b

3 Pium valde est plures bullas pro vna anima sumere.

4 Eleemosyna taxata pro Hispanis vn peso de plata ensayada. Pro Indis, & Æthi opibus dos tomines.

a Comm. DD.

b Suar. de ind. disp. 3. sect. 4.

SECTIO V.

DE BVLLA COMPOSITIONIS.

1 VT valida sit hæc compositio debet esse iusta causa, iustissima est, quæ mouit Christi vicarium ad hanc fidelibus largiendam gratiam, ideo securi in conscientia manent: a

2 Si post factam compositionem verus dominus rei appareat, ei restituenda b est ante iudicis sententiam, sed id tantum in quo quis factus est locupletior, nisi tempore legitimo præscripserit postquam bonæ fidei possessor factus est.

a Comm. DD.

b Vil. tr. de bul. comp.

3 Reges,

3 Reges, & domini temporales non possunt *c* facere hanc compositionem sine Pontificia facultate, Episcopis *d* verò licet, nisi specialiter à Papa prohibitum sit.

4 Si dominus rei sit absens, & in remittenda valor eius consumendus est, locum habet *e* compositio.

5 Quando aliquis certò scit vnum è duobus rei dominum esse, non potest *f* fieri compositio.

6 Ante compositionem debet fieri pro inquirendo domino ea diligentia, quam viri timorati solent in similibus apponere.

7 Qui malè acquirit in spe huius bullæ, non potest *h* vti compositione.

8 Qui veniunt à regnis extraneis ad regna quibus concessa est hæc bulla, possunt *i* dicta compositione gaudere.

c Probab. sent. DD.
d Henriq. vbi sup. c. 34. n. 4.
e Idē vbi sup ca. 33. n. 1.
f Idem li. 7. de ind. c. 35. n. 1.
g Comm. DD.
h Ex verb. Bull.
i Comm. DD.

SECTIO VI.

CASVS SINGVLARES, IN QVIBVS habet locum hæc compositio.

1 QVi malè recipit fructus ex beneficio cum non recitauerit horas, potest *a* vti compositione. Idem dicendum de aliis Ecclesiasticis stipendiis malè acceptis.

2 Item siquis legata pauperibus reliquit pro satisfactione debiti incerti, & pauperes ex negligentia legata non petierint intra annum, potest *b* hæres facere compositionem, & soluere legatariis dimidium tantum legatorum, *c* dummodo legata non excedant centum millia marauedis idest 367. p. 7. real. y 6. marauedis: tunc enim accurrendum est ád Commissarium.

3 Item in omnibus legatis, quando non possunt facta debita diligentia legatarij inueniri, idem dicendum *d* de fideicommissis.

4 Item iudices, *e* qui ob dandam sententiam iniustam pecuniam receperunt, & de facto dederunt.

5 Item aduocatus, *f* qui ob tuendam causam iniustam pecuniam recipit à parte sciente iniustitiam.

6 In Peruano regno & in his Indiis occidentalibus el qui die re doce reales de plata Castellanos se compone *g* por 30. dic cados Castellanos de a once reales cada vno; y puide componerse hasta nouetientos ducados, pero si fuere mayor la cātidas deque se hade copone ha de recurrir al Comissario subdelegado general de las dichas prouincias, paraqui el haga la

a Comm DD.
b Vil. to. 1. tr. 29.
c Idem vbi sup.
d La Titio parag. de verb. obli. l. Illud ff. ad l. Aquil.
e Henri. l. 7. de ind. c. 35. n. 4.
f Vil. tr. 29. de bull. comp.
g Vide instru. Com. Cruç.

composicion segun la instruction que tiene del delegado de su santidad.

7 Qui hanc compositionem fecerit, debet hanc Bullam recipere typis mandatam nomine Commissarij subscriptam, & illius sigillo obsignatam, secus enim facta compositione non fruetur. *h*

h Ibidem.

8 Item *i* possunt componi testes, vel accusator, qui ob falso testificandum, vel accusandum pecuniam receperunt.

i Vill. vbi sup.

9 Item *l* tabelliones, Notarij, & alij officiales, qui ob faciendum aliquid contra iustitiam in suo officio pecuniam receperunt. Idem dic de illis qui vltra taxatum stipendium ab ordinationibus vulgò arançales aliquid receperunt.

l Idem vbi sup.

10 Expugnatores idest Conquistadores & Commendatarij, & Prætores Indorum de iniustè ablatis ab Indis siue infidelibus, siue fidelibus huius regni Peruani hac possunt *m* vti compositione, dummodo læsæ personæ, vel eorum hæredes vel communitas aliqua ad quam bona pertineant, non maneant.

m P. Los. de Acost. in ibid.

11 Vltimo quæcunque sint debita, quæ, quia verus dominus non apparet, restituenda sunt pauperibus, virtute huius Bullæ componenda *n* sunt, siue ludo, siue furto, siue fraude, siue damno illato, contracta sint.

n Excepta Bull.

12 Tabernarius, qui à pluribus multa minuta defraudauit an vti posset compositione, alij negant, alij aiunt *o* probabiliter.

o Vasq. ap. Dian. 3. p. resol. 46. & 113.

SECTIO VII.

VARIÆ DE BVLLA CRVCIATÆ Resolutiones.

1 GRanorum indulgentias non esse suspensas per bullam probabile est.

2 Indi nisi sint capaces, & bene instructi ita vt calleant quid sit excommunicatio, & sciant Indos etiam ligari his, quæ iuris communis sunt non incidunt in excommunicationẽ propter inuincibilem ignorantiam, quam fere omnes habent; qua propter etiam sine Bulla possunt *a* ab omnibus censuris, & peccatis reseruatis per quemlibet approbatum confessarium absolui. Si autem aliquis quod raró continget, ita capax esset vt iudicaretur

a Ex conc. Lim. & ex concess. Pauli III.

iudicaretur incidisse in censuram, sumat bullam, vel à religioso priuilegium habente, sine illa poterit absolui.

3 Eleemosyna danda à pauperibus pro Bulla Cruciatæ sunt duo tomini idest tres reales y medio in hoc Peruano regno.

4 Qui ostiatim non mendicat, ita tamen pauper est vt magnam rerum necessariarum penuriam patiatur dare potest pro Bulla eleemosynam, quæ pro pauperibus mendicantibus taxata est, quæ sententia pia, & probabilis est & cum bullæ verbis, *b* tum ipsius Commissarij generalis valde conformis.

5 Diuites habentes decem millia aureorum idest dies mil pesos corrientes vel vltra dabunt *c* pro eleemosyna dos pesos de platta ensayada y no mas aunque señare mucho mas.

6 Qui non mendicat ostiatim, secreto tamen eleemosynam accepit bullam pauperum accipere poterit. *d*

7 Ad Iubilæum vniuersale lucrandum, non est *e* necessaria bulla si obseruatur ab ipso tribunali Cruciatæ.

8 Vrbanus VIII. motu proprio prohibet *f* religiosis si contra prælatorum voluntatem virtute Cruciatæ eligant confessarium. Quem motum proprium contrariæ opinionis probabilitatem non tollere; vbi notificatus, & receptus à religiosis non fuerit, asserunt aliqui DD.

9 Religiosi iter agentes qui habent à prælato suo facultatem confitendi cum clericis, vel aliorum ordinum religiosis, an possint eligere non approbatum ab ordinario, dummodo eligant idoneum, alij negant, alij probabilius *g* affirmant.

10 Nouitij etiam Societatis virtute bullæ possunt *h* eligere quemcumque ab ordinario approbatum, sed si extra ordinem eligant Diana iudicat expulsione esse dignos.

11 Sine bulla Cruciatæ possunt *i* regulares lucrari omnes indulgentias suis ordinibus vel aliis quorum priuilegia communicant; concessas. Nec non omnes illas indulgentias & Iubilæa, quæ generali concessione omnibus Christi fidelibus concessa sunt.

Omnes vtriusque sexus regulares possunt in suis Ecclesiis lucrari omnia Iubilæa, & indulgentias concessas pro omnibus totius Christiani orbis Ecclesiis, locis, ac stationibus.

An virtute Cruciatæ *l* possit mulier eligere confessarium approbatum ab ordinario, sed non habentem legitimam ætatem ad audiendas confessiones mulierum, alij aiunt, alij probabilius negant. *m*

Consuetudo legitimè introducta in regno Peruano oua, lacticinia; & butyrum edendi sine bulla in Quadragesima potens *n* est abrogare Ecclesiasticam legem prohibentem.

b Vide Comm. instruc.
c Ex ipsa Bulla.
d Comm. DD.
e P. Men. in man.
f Dat. Romæ 19. Iunij an. sui Pont. 7. & ref. à Diana 3. p. in add. ref. 9. Vide Tru. para. 7. c. 1. d. 9. n. 19. & Lud. à Cr. in exp. bul.
g Bon. de sac. disp. 5. q. 7.
h Vide Mach li. 1. p. 2. tr. 5. doc. 2.
i Pius V. an. 1571. hæc conc. & Leo X.
l Ex Greg. XIII. in Bul. quæ incip. Cum sicut accepimus.
m Vide doct. Episc. Vil. t. 1. q. 6, art. 12.
n Idē vb sup. n. 4.

 Qui

Qui oua & lacticinia in aliis diebus præter Quadragesimam edunt, nec venialiter peccant, etiam si bullam non habeant. Imò in Quadragesima non peccant *p* mortaliter, etiam vbi non est talis consuetudo.

p Fag. li. 1. de 4. præc. c. 2. n. 10.

DISPVTATIO I.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES IV.

C

CALIX.

a P. Suar. t. 3. dis. 81. sec. 7.

1 ALIX tornatilis non amittit consecrationem, si cyathus separetur à pede; nec si per vsum deauratio excidat, si verò de nouo deauretur, solet de nouo consecrari.

b Vide comp. Ind. verb. Benedictio.

2 Calicis consecratio fit crismate, & ab Episcopo. Ex priuilegio autem concesso Societati IESV à Paulo III. possunt *b* in India Patres Prouinciales, & reliqui superiores de eius licentia vestes sacerdotales, pallas, corporalia, calices, altaria & cæmeteria, si Episcopus, qui ea faciat, catholicus ibi non adsit, benedicere, & consecrare. Si tamen ea, quæ benedicenda sunt, sint externorum, non benedicantur nisi instante aliqua graui necessitate aut alia causa magni momenti.

c c Vas. de con. dist. 1.

3 Quia tamen de calice agimus, consideret *c* sacerdos aurea verba S. Bonifacij Episcop. & Mar. *ex c. vasa de cons. dist. 1.* Quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus vtebantur, nunc ignei sacerdotes aureis vtuntur calicibus.

d c. Vt Calix. de cõs. dist. 1.

4 Calicis, & patenarum materia debet *d* esse ex auro vel argento, vel si magna paupertas sit, ex stamno; ex nulla alia materia fiat.

DISP.

DISP. II. SECT. VNIC.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CAMBIVM.

1 CAmbium est permutatio negotiatoria numismatis pro numismate. Cambiorum species sunt *a* variæ. Primò dicitur cambium perminutum; cum permutatur numisma maius cum minori, vel minus cum maiori cũ aliquo lucro. Secundò dicitur cambium siccum, quãdo quis Romæ dat pecuniam reddendam sibi Mediolani in nundinis cum lucro. Si campsor certus sit pretium pecuniæ augẽdum fore vltra iustum lucrum, & paciscatur de reddenda sibi pecunia secundum valorem, qui habitus est in dictis nundinis, cambium est illi. Tertiò Cambium per litteras; Quando quis campsori dat pecunias Limæ vt campsoris seruus in imperiali villa sibi reddat acceptis litteris prout in statuto tempore valuerit. Quartò dicitur reale, quando ipse campsor accipit pecuniam ab alio, socio suo alibi cum lucro restituendam.

a Vid. Tol. l. 5. c. 51.

2 Ex sola permutatione pecuniæ pro pecunia, nisi alia sit iusta causa, vel lucri cessantis, vel damni emergentis non potest *b* aliquid vltra sortem accipi. Si verò valor rei vel quia præsens est, vel quia rara, vel quia multi sunt emptores, vel propter materiam, pondus, vel figuram augeatur, potest cambiari prædictis modis cum lucro.

b Comm. DD.

3 Si campsor det Mediolani pecuniam reddendam Romæ cum pacto, quod si intra duos menses non reddatur Romæ, reddatur ei Mediolani vel alibi cum lucro cambij, & recambij committit *c* vsuram, & tenetur ad restitutionem.

c Auila id sum, verb. Camb.

4 Qui deponit pecuniam apud Bancharium non potest *d* aliquid vltra sortem accipere ex eo quod Bancharius cum illa negotietur, quia hoc ei conceditur propter custodiam & obligationem reddendi pecuniam quàm primum petatur.

d Nauar. in sum. c. 17. n. 2. q. 3.

5 Qui habet pecuniam, quam nec exponit, nec vult exponere negotiationi, dat tamen Limæ vt in ciuitate Caiquensi sibi cum lucro reddatur, vsuram cambio palliatam committit. *e*

e Idem c. 17. n. 281.

6 Pro dilatione temporis non potest *f* vltra sortem accipi, nisi lucrum cesset.

f Comm. DD.

g Nau. vbi 7 Non omnia cambia sicca damnantur à Pio V. nisi ficta, & simulata, quando prætextu Cambij palliatur vsura.

8 Qui rogatur pecuniam accipere alibi reddendam licite recipit h aliquod lucrum, quia quasi asportandam accipit ad dantis vtilitatem. Hoc lucrum taxandum est ex loci distantia, & à consuetudine iam à bonis recepta. Quod etiam potest recipere, qui campsotis non habet officium.

h Comm. DD.

9 Fraude cessante in eodem regno cambiare licet i etiam si aliqua lege prohibeatur.

i Comm. DD.

10 Cambia dubia si iam facta non condemnanda, si facienda non approbanda.

DISPVT. III. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CANONICI, ET PRÆBENDATI.

1 CAnonici, & omnes Ecclesiasticam dignitatem obtinentes tenentur a infra duos menses fidei catholicæ professionem facere coram Episcopo, & coram Capitulo alioquin non facient fructus suos.

a Nau. ca. 25. n. 136.

2 Nemo potest b Canonicatum recipere, quin sit initiatus eo ordine sacro, quem Canonicatus requirit, vel in ea sit ætate, vt tempore statuto valeat initiari.

b Idem ib.

3 Canonicus absens sine causa tenetur restituere distributiones, nec alij possunt remittere vt colligitur ex Tridentino. c

c Trid. sess. 24. c. 12. de ref.

4 An de quotidianis distributionibus elemosynas facere teneantur, alij negant, alij probabilius affirmant. d Quod verius est cum omnes redditus Præbendati sunt distributiones, quia licet vt ex iure constat distributiones dentur eis, quasi quotidiani laboris stipendium, quæ illis ex congrua sustentatione supersunt, pauperum sunt. Contrarium tenent viri docti; sed maior fides adhibenda e est Bernardo dicenti: Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines tuum non est, rapina est, sacrilegium est.

d Vid. Mol. tr. 2. de sacerd. para. 4. f. 90.

e D. Ber. in ep. ad Ful.

5 Qui vna, vel altera die in choro non assistit solum amittit f quotidianam distributionem, non verò annuum redditum principalem suæ præbendæ.

f Ex c. vn. de chor. non resid. In 6.

6 Per

6 Per tres menses à choro possunt *g* abesse facultate concessa à concilio, vt à labore requiescant.

7 Pœnam debitam propter absentiam non tenentur *h* soluere nisi post iudicis sententiam.

8 An qui abest à choro mortaliter peccet, alij asserunt, *i* alij probabilius negant. *l*

9 Qui choro assistunt, & non cantant, nec attendunt vel dormitantes, vel colloquentes quotidianas distributiones non lucrari tenet *m* Nauarrus, quia hæc illis dantur vt publice orent, & magis digni sunt pœna, quam premio. Alij defendunt contrarium, sed minus probabiliter.

10 Per consuetudinem introduci non potest, quod absentes distributiones quotidianas lucrentur *n ex Trid. sess. 24. c. 22. de refor.* ibi. Non lucrentur distributiones non obstante quauis consuetudine. Si verò iusta aliqua causa introducitur à Capitulo vt absens, qui Hispaniam petit, & præbendæ renunciat sex mensium distributiones lucretur pro viatico, & mortuus vt suffragiis iuuetur, sicut in Cuschensi Ecclesia obseruatur, non esse contra decretum Concilij viri docti defendunt.

11 Pœna pecuniaria imposita pro Præbendati delicto non debet *o* applicari aliis Præbendatis, sed Ecclesiæ, vel pio operi ad iudicis arbitrium.

12 Pœnæ impositæ propter absentiam à choro non possunt, *p* vt diximus supra mutuo à Præbendatis remitti. An verò postquam Præbendatus eam acquisiuit, possit intuitu amicitiæ illam condonare alij affirmant, alij negant probabilius, quia ipsius Concilij verbis constat quamcumque remissionem, & quocumque modo fiat prohibitam esse, & quia decreti frustraretur finis. An verò hæc condonatio sit nulla, & Præbendatus eam restituere teneatur dubium est inter DD. probabilius autem fuisse nullum, quia hæc pœna in publicum diuini cultus introducta est in fauorem, & priuatorum consensu tolli non potest *ex l. ius public. ff. de pactis.*

13 Non possunt *q* per Bullam Cruciatam componere fructus, & distributiones, quas restituere tenentur eo quod choro non astiterunt, quia ex Tridentino non acquirunt eorum dominium & sunt noti creditores præbendati, qui præsentes fuere diuinis officiis.

14 Abesse possunt *r* sine distributionum, & fructuum amissione propter infirmitatem, vel necessitatem corporalem, si quando assistere non possunt sine graui damno vitæ, honoris, & temporalium bonorum.

15 Iniustè excommunicati faciunt distributiones, & fructus

g ex Trid. s. 24. c. 12. de ref.
h Harcias n. 152.
i Synest. verb. Hora q. 10.
l Sanch. t. 1. consf. l. 2. c. 2. d. 112.
m Nau. in c. quando c. 10. n. 29. & alij multi.
n Trid. sess. 24. c. 12. de ref.
o Bona. de horis can. disp. 2. q. 5. p. 4.
p Trid. sess. 24. c. 12. de ref.
q Trid. sess. 21. ca. 1. de ref.
r c. Vni. de cler. non resid. in 6. In d. c.

t Palao t. 2.tr.7.d.3.

ctus suos, secus si iustè, nisi absolutionem petant, t & per eos non stet, quod absolutio differatur.

16 Quæ dicta sunt de excommunicatione intelligenda sunt proportionaliter de suspensione, & interdicto, sed de sola suspensione notoria, non de secreta, u & tolerata.

u Vide eund. Palau. vbi sup.

17 In cessatione à diuinis, si is qui causam cessationi dedit nõ habeat vnde distributiones soluat Præbendatis, debet x Episcopus applicare eis quotidianas distributiones, quia quod culpa caret in damnum vocari non debet, vt habetur *in ex de constit.*

x Sanc.t.1. conf. li.2. c.2.d.14.

18 Si irregularitatem incurrunt non priuantur y quotidianis distributionibus, quia non priuantur assistentia in diuinis officiis. Si verò antequam Præbendam consequantur, irregularitatem incurrunt dubium est inter DD. affirmatiua sententia est probabilior.

Hug. de cens.du.2. c.12. n.1.

19 Degradatum actualiter, & realiter distributionibus & fructibus priuatum esse communis z est sententia DD. & constat *ex c. degradatio de pœnis in 6.* Degradatus vero verbaliter id est depositus, si non habeat vnde ali possit, debet Episcopus ei subuenire de redditibus Ecclesiasticis, si autem habet, nihil ei debetur.

z c. Degr. de pœnis in 6.

20 Qui litteris dant operam, vel docendo, vel addiscendo, vel Episcopis ministrant, vel in Ecclesiæ vtilitatem occupantur, distributiones non amittunt. a

21 Canonici, & Præbendati debent b Episcopum associare ex decreto Cardinal.

22 Si in cantando & respondendo in choro sint notabiliter negligentes peccant c mortaliter.

a Comm. DD.
b Vil. tr.1. q.7.art 9. n.12.
c Barb.ap. eund.to.1. q.8.art.21

CAPELLANVS.

1 Si Capellaniæ fuerint iuris patronatus, non potest a Episcopus spreta præsentatione alium Capellanum prouidere præter eum quem fundator nominauit, etiam si patronus negligens fuerit in præsentando intra terminum à iure præfixum. Vide verb. *Benefic.*

a c.Ex inf. de iur. patr.c.decor. num. 16.q.7.
b Comm. DD.

Si Patronus intra sex menses Capellanum non præsentauerit, & à fundatore non fuerit alius nominatus, iure deu. luto potest Episcopus alteri Capellaniam conferre.

DISP.

DISP. IV. SECT. VNICA.
RESOLVTIONES VARIÆ.

CAPITVLVM.

1 CApitulum ſede vacante ſuccedit Epiſcopo in iuriſdictione ordinaria, & ideo poteſt abſoluere, diſpenſare, ſtatuere, inquirere, viſitare, & dare indulgentias, vt Epiſcopus. Non poteſt tamen conferre beneficium, id enim Papæ eſt reſeruatum. Nauarrus verò ait, *a* quod ſi illius collatio communiter ad Epiſcopum, & Capitulum pertinebat, poteſt in ſede vacante. Sed in hoc videatur quid vſu receptum ſit.

2 Vocem in Capitulo non habet, *b* qui non eſt ſubdiaconus.

3 Cum requiritur Capituli conſenſus, vel præſentia poteſt *c* ad id alios deputare.

4 Quod fit à maiori parte Capituli dicitur fieri vnanimi conſenſu. Debitum Capituli non eſt debitum ſingulorum.

5 Capitulum non dat *e* dimiſſorias, niſi poſt damnum à morte Epiſcopi; diſpenſat tamen cum illegitimo ad ordines minores, & ad ſimplex beneficium. Cogit teſtamentorum executores ad illorum executionem, & his negligentibus exequitur. Dat facultatem aſſiſtendi matrimonio.

6 Capitulum non ſuccedit Epiſcopo in iis, quæ ei ſpecialiter commiſſa ſunt, ni committantur à iure communi.

CAPELLANVS vide verb. *Beneficium*.

a Nau. l. 1. concl. 20. de præb.
b Trid. ſeſ. 22. c. 4.
c Sà verb. *Capit.*
d Idem vbi ſup.
e Trid. ſeſ. 7. c. 10.

DISP. V. SEC. VNICA.
RESOLVTIONES III.

CARCER.

1 QVi iniuſtè coniicit aliquem in carcerem, vel eſt cauſa vt coniiciatur, peccat *a* mortaliter, & tenetur ad damni reſtitutionem.

2 Qui eripit à carcere debitorem tenetur *b* creditori debitum ſoluere, niſi debitor ita pauper eſſet vt nullo modo haberet, nec ſperaret habere vnde ſolueret.

a Nau. c. 15. n. 13.
b Idem vbi ſup.

3 Incarce

3 Incarceratus ob delictum dignum morte, vel abcissione membri licitè potest *c* compedes limare, & ianuas frangere, vt fugiat, dummodo custodi vim non inferat.

c Comm. DD.

CARDINALIS.

DEcreta Congregationis Cardinalium nisi interposita authoritate S. Pontificis, sunt tantum *a* doctrinæ probabilis.

a P. Sanch. de matr. l. 8. d. 2. nu. 10.

DISP. VI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES V.

CASVS FORTVITVS.

1 NEmo tenetur *a* de casu fortuito regulariter loquendo, nisi interueniat culpa, mora, vel pactum.

a Naua. c. 27. n. 179.

2 Qui mutuò acceptum amisit casu fortuito tenetur, *b* quia verum rei dominium accipit.

b Comm. DD.

3 Mandans tenetur de damno casu fortuito si probabile erat euenturum, & mandatarius gratis seruiebat, secus *c* si ob stipendium, vel debitum, aut eius culpa damnum accidit.

c Sà hoc verb.

4 Inito pacto genericè, quod quis maneat in omni casu obligatus, casus fortuitus nisi expresse exprimatur, manet *d* exceptus.

d Syluestr. verb. Cas. fort.

5 Culpa præcedens casum fortuitum, nisi influat in illum non facit *e* quod imputetur ad hoc vt quis teneatur de casu fortuito.

e Comm. DD.

DISP. VII. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CASVS RESERVATVS.

De casuum reseruatione in communi.

1 CAsus reseruatus *a* est, cuius absolutio adimitur inferiori Sacerdoti.

a Nauar. c. 27. n. 299.

2 Nullus

2 Nullus casus est reseruatus in articulo mortis, si tamen habeat annexam excommunicationem, debet *b* absolutus si conualeat recurrere ad superiorem, cui fuerit reseruata. *b* Comm. DD.

3 Sublata Papali censura annexa casui reseruato, tollitur *c* eius reseruatio etiam si aliunde sit Episcopo reseruatus. *c* Naua. c. 27. n. 254.

4 Episcopus concedendo casus sibi reseruatos non videtur *d* concedere censuras illis annexas, & sibi reseruatas. *d* Idem ib. n. 261.

5 Quando Episcopus concedit alicui omnem suam authoritatem, & potestatem ad audiendas confessiones, non *e* videtur concedere casus reseruatos nisi specialiter dicat: concedo tibi omnes casus, vel aliunde eius intentio appareat. *e* Idem ib.

6 Nullus casus in dubio est reseruatus, & siquis confessus cum habente facultatem absoluendi à reseruatis alicuius oblitus fuit, de illo à quolibet confessario approbato potest *f* absolui. Idem dicendum quando informem fecit confessionem. *f* Suar. dis. 31. de pen. s. 14.

7 Reseruatio non obligat *g* nouitios, nisi sint ex Societate IESV propter specialem ordinationem nostri Generalis. *g* Comm. DD.

8 Casus non reseruat *h* nisi Papa, vel Episcopus, vel Prælatus habens authoritatem quasi Episcopalem. *h* vide Trid. s. 14. c. 7. de ref.

9 Mortuo Episcopo tollitur *i* casuum reseruatio, non quæ est à iure, sed quam ipse posuit. *i* Comm. DD.

10 De fide *l* est iurisdictionem esse in Ecclesia reseruandi peccata. *l* Trid. ses. 24. c. 7.

11 Omnis superior, qui potest delegare iurisdictionem, potest *m* reseruare. *m* Comm. DD.

12 Irregularitas non *n* facit reseruatum peccatum propter quod imponitur, & potest absolui peccatum absque irregularitatis dispensatione. *n* c. Vlt. de temp. ord.

13 Qui scit aliquid esse graue peccatum, ignorat tamen inuincibiliter esse reseruatum, reseruatione non tenetur. *o* *o* Sanc. t. 3. de matr. l. 9. d. 32. n. 18.

14 Superior qui sine causa reseruat imprudenter facit, tenet *p* tamen reseruatio. *p* Comm. DD.

15 Prælati religionum non possunt reseruare omnes casus nisi tantum assignatos à Clemente VIII. in quadam *q* constitutione, neque in ea assignati nisi specialiter reseruentur, manent reseruati. *q* Clem. VIII. in const. edi. an. 1594.

16 Possunt tamen prædicti prælati reseruare *r* censuras, & per accidens peccata, quibus sunt annexæ, erunt reseruata. *r* Suar. t. 4. d. 29. sec. 3.

17 Peregrini, & iter agentes si peccata commiserint reseruata in suo Episcopatu, non verò in eo, in quo sunt, possunt *s* absolui ab eis ac si reseruata non essent. *s* Comm. DD.

18 Liceat Episcopis &c. & in quibuscunque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reseruatis delinquentes quoscunque sibi subditos in diœcesi sua per seipsos, aut per Vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientiæ gratis *t* absoluere imposita pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ iis tantum non eorum vicariis permissum.

t Trid. sess. 14. c. 6. de refor.

19 Episcopus, si quod Deus auertat, in aliquot ex his casibus inciderit, potest à suo confessario absolui. *u*

u Congr. Card. ex Marzilla lib. 3. tit. 9.

20 Facultatem Episcopis concessam à Tridentino absoluendi ab hæresi occulta reuocatam fuisse per Bullam Cœnæ, alij aiunt, alij negant *y* probabile vtrumque, tutius tamen est *z* confessario facultatem impetrare à dominis Inquisitoribus.

y Suar. to. 4. disp. 38. sec. 2. n. 10.

z Sanch. in summa lib. 2. c. 11. n. 26.

21 Probabile est priuilegia concessa ad absoluendum à casibus contentis in Bulla Cœnæ, non reuocari per ipsam, & contrarium est etiam probabile.

a Paul. III. vbi supra.

22 Religiosi mendicantes ex priuilegio possunt *a* absoluere quoscumque Christi fideles ab omnibus casibus Episcopo reseruatis.

23 Religiosus, qui habet facultatem à superiore vt absoluatur à Sacerdote sæculari, vel regulari alterius religionis, & ex alio capite, habet etiam facultatem, vt absoluatur à reseruatis, si incidat in reseruatum, nec sit confessor suæ religionis, potest *b* à quolibet alio absolui.

b Vide Villal. 1. p. tr. 9. dist. 65.

24 Societatis religiosus iter agens, si vt hospes per breue tempus sit in Collegio Societatis poterit ab assignato confessario illius collegij absolui cum onere comparendi coram superiore sui collegij, si diu autem vt hospes sit in illo Collegio à Superiore illius, vel ab alio de eius licentia poterit *c* absolui.

c Ex V. Congr. n. 6.

25 Non tenetur *d* Prælatus concedere semper facultatem petenti vt à reseruatis absoluatur. Si tamen ex concessione talis facultatis nullum sequatur inconueniens tenetur sub mortali. Potest autem illam cum aliquo honore concedere, & non *e* debet nisi viro docto, & spirituali committi.

d D. Tho. in 4. dist. 17. q. 3. art. 5.

e Ex decr. Clement. VIII.

26 Peccata reseruata, quæ semel confessa sunt iurisdictionem habenti, non manent *f* amplius reseruata, ideoque vt materia non necessaria possunt cuilibet Sacerdoti confiteri.

f Suar. t. 4. d. 32. se. 4.

27 Si patefacta semel sunt iurisdictionem habenti in confessione etiam inualida, & informi, tollitur reseruatio. Idem contingit si alicuius peccati reseruati fuerit oblitus in prædicta confessione. Idem dicendum de censuris reseruatis, & de illis annexis peccatis.

28 Qui

28 Qui bona fide absolutus fuit virtute Iubilæi, postea verò illud ob defectum alicuius circumstantiæ non lucratus est, nihilominus manet *g* sublata peccatorum reseruatio. Idem dicendum de oblitis.

29 Qui ignorat, etiam vincibiliter an casus reseruatus sit siue iuris siue facti ignorantia sit, potest *h* absolui.

30 Nec Prouincialis, nec Rector in nostra Societate absolui possunt *i* nisi à confessore assignato.

31 Quando bona fide, & sine culpa pœnitentis ipse absoluitur à culpa non præmissa absolutione à censura non reseruata Papæ, absolutio Sacramentalis valida *l* est, secus verò si censura sit reseruata Papæ.

32 Papa cæteris omnibus potest *m* limitare facultatem absoluendi, & tenebit reseruatio etsi sine causa imponatur.

33 Episcopus practicè, & moraliter loquendo limitare potest facultatem absoluendi, qua Parochi funguntur, licet speculatiuè non satis probetur, cum non ab Episcopo, sed à Summo Pontifice facultatem acceperint.

34 Non potest superior absoluere à reseruatis tantum non auditis aliis, licet aliqui docti viri ex antiquis contrarium senserint, qui verum asserunt, si de absolutione loquantur non sacramentali.

35 Qui voluntariè in libidinosis delectatus involuntariam, & non procuratam pollutionem patitur, non incidit in reseruatum etiam vbi reseruata est voluntaria pollutio.

g Idem to. 5. d. 7. se. 5. n. 33.

h P. Quin. in singul. to 2.

i Ex Soc. const.

l Suar. t. 4. de pœnit. sec. 2. n. 10.

m Idem vbi sup. n. 6. & 7.

SECTIO II.

DE RESERVATIS IN NOSTRA Societate, eorumque absolutione.

1 PEriurium vel falsum testimonium in iudicio vel extra.

2 Furtum, & vsurpatio alicuius rei contra votum paupertatis in ea quantitate, quæ efficiat peccatum mortale.

3 Carnis lapsus voluntarius, & quidquid esset contra votum castitatis, quod in actum externum prodeat.

4 Inobedientia expressa, qua quis asserit se nolle parere.

5 Seditio

deat ne speretur prodesse, superior non debet facultatem negare.

Si subditus non per confessarium ordinarium, sed per alium petat facultatem, nō facile debet acquiescere superior nisi talis Sacerdos sit cui meritò committi possit. Si verò noluerit subditus superiorem adire, assignet superior seniorem, doctum, prudentemque, qui melius, ac confessarius ordinarius, aut æquè possit mederi. Hæc omnia sunt respectu eorum, qui sunt in qualibet domo Societatis.

Quando confessarius bona fide dubitat an peccatum sit mortale, etiam si ex genere suo sit reseruatum, potest absoluere licet huiusmodi dubitatio ex ignorantia procedat, & licet postea aduertat esse mortale non est repetenda confessio, bona enim fuit.

Notandum quod semper expedit hortari vt alia à reseruatis, vt diuturnæ tentationes, pericula, &c. à pœnitentibus superioribus manifestentur ob bonum ipsorum, & communitatis, sed non sunt cogendi.

SECTIO III.

DE RESERVATIS PRO RELIGIOSIS Resolutiones Variæ.

1 VIcarius, Subprior, Vice-Rector, Minister, Præses si prælatus absit ex ciuitate profectus itinere vnius diei, possunt *a* dare facultatem absoluendi à reseruatis. Non verò si in prædio vicino recreationis, vel visitationis causa per vnum aut duos dies ille absit.

2 Religiosi ex nostra Societate de peccatis mortalibus etiam si reseruata non sint, non possunt *b* confiteri, nisi cum confessariis à superiore deputatis ex Bulla Greg. 13. qui nostrorum confessiones aliter factas irritas, & inanes decernit.

3 Confessarij à superiore deputati possunt *c* semel in vita dispensare, cum nostris in irregularitatibus excepta bigamia, homicidio, membrorum obtruncatione, & sanguinis effusione, quæ dispensationes Præposito Generali reseruantur.

4 Confessores ordinarij nostrorum non possunt *d* cum illis dispensare in ieiunio, in cibis vetitis, & in aliis præceptis Ecclesiasticis; hoc enim ad solos spectat superiores ex concessione Iulij

a Vide Dian. in sum. verb. cas. res.

b Vide P. Quint. tr. 3. de pœn. sing. 23.

c Vid. eundem. vbi sup. sing. 23.

d Iul. III. bulla quæ incip. sac. relig. an. 1552.

Iulij III. Possunt *e* tamen absoluere quemcumque ex nostris à quacumque suspensione siue à iure, siue ab homine generaliter lata, & idem est de interdicto. Ab irregularitate autem, quæcumque sit, non *f* possunt, quia hoc spectat ad summum Pontificem, vel ad superiores.

e Ex Bulla Pauli III.

f Vide compend. verb. *Dispensatio.*

5 Si Rector collegij sub excommunicatione sibi reseruata aliquid faciendum, vel omittendum præciperet, qui præceptum frangeret, potest ab excommunicatione ab ordinario confessore absolui, quia illa reseruatio fuit nulla, non enim potest casus reseruari sine consensu totius ordinis in prouinciali, vel generali capitulo ex decreto Clem. VIII. Contrarium *g* tenet P. Suarez.

g Suar. to. 4. de relig. lib. 2. c. 18. n. 14.

6 Omnia quæ circa votorum dispensationem, & commutationem, & similia possunt nostri confessarij ex nostris priuilegiis circa externos, possunt etiam circa nostros, si sint deputati ad audiendas eorum confessiones, & nisi id expresse eis vel in priuilegiis, vel à superiore, qui eos designauit, seu à quo facultatem habent audiendi nostrorum confessiones, limitetur.

SECTIO IV.

DE CASIBVS SANCTÆ INQVIsitionis tribunali reseruatis.

1 QVodcumque crimen contra Catholicam fidem, & blasphemiæ hæreticales,

2 Habuisse familiarem, aut pactum tacitum, vel expressum cum Dæmone.

3 Si religiosus professus, aut in ordine Sacro constitutus matrimonium contraxit.

4 Si non Sacerdos celebrauit, aut alia sacramenta administrauit,

5 Si confessor siue clericus, siue religiosus in actu confessionis, vel proximè ad illum filiam vel filium confessionis ad inhonesta solicitauit.

6 Si quis viuente vxore, vel marito secundò, aut sæpius matrimonium duxit.

7 Si quis affirmauit fornicationem simplicem, aut vsuram, aut periurium non esse peccatum.

7 Si

8 Si quis dixit melius esse concubinatum, quam matrimonium.

9 Si quis vno integro anno in excommunicatione permanere voluit non procurando absolutionem,aut censuras Ecclesiæ dictis,aut factis contempserit.

10 Si quis prætextu Astrologiæ, aut per aspectum stellarum, aut per lineas manuum, aut per alias huiusmodi artes respondit, aut res futuras dependentes à libero arbitrio annuntiauit, aut si de huiusmodi superstitionibus interrogauit.

11 Si quis libros hæreticorum habuit,aut alios ex prohibitis per catalogum sanctæ Inquisitionis, aut Biblias in Hispano sermone.

12 Si quis non reuelauit sanctæ Inquisitioni id quod sciebat, vel audierat ad illius tribunal pertinere, vel alios,ne id manifestarent, persuasit.

13 Si testes induxit vt falso probaret id quod ad officium inquisitionis delatum erat.

14 Si quis falsò accusauit aliquem ad hoc tribunal vel ad hoc falsos testes subornauit.

15 Si quis receptauit hæreticos,aut eorum bona defendit,aut per se vel per alios impedimentum apposuit executioni sancti officij.

16 Si quis sustulit, aut auferri iussit aliquos habitus sancti officij,vel apposuit alios.

17 Si per Inquisitionemcondemnati non adimpleuerunt sententiam, aut habitum reconciliationis secum afferre neglexerunt.

18 Si pœnitentiati dixerunt id quod confessi sunt in Inquisitione de se aut de aliis fuisse falsum, & illud timore ductos dixisse.

19 Si fregit secretum sibi ab Inquisitione commissum.

20 Si dixit relaxatos fuisse Martyres, & sine culpa combustos.

21 Si aliqui Notarij,vel Tabelliones habent processus,aut aliquid huiusmodi in quibus contineantur res ad officium sanctæ Inquisitionis pertinentes.

22 Istis casibus obstringuntur excommunicatione maiori hi qui sciunt,fecerunt,viderunt,aut audierunt, comprehenduntúrque viuentes personæ præsentes,absentes,& vita functæ, tenentúrque intra sex dies deferre antequam id cum aliquo communicent.

CASVS SANCTÆ INQVISITIONIS *aduersus Astrologos.*

1 Contra las personas que toman bebidas de yeruas como el achuma, chumico, y coca para enagenarse delos sentidos, y luego decir, que tienen reuelaciones.
2 Contra los que tienen libros, cartapacios, y de astrologia iudiciaria.
3 Contra los que interpretan, y califican condemasiada anchura los casos contra la dicha astrologia a consejando, que se puede absoluer dellos sin manifestarse a la Inquisition.
4 Reseruasse alli el hacer Iuyzio de los futuros contingentes, y casos fortuitos y actiones dependientes de la volontad diuina, o del libre albedrio de los hombres y sobre los nacimientos de las personas adiuinando poreldia y hora en quenacieron el estado que han de tomar, &c. declarando porlas rayas de las manos, y otros aspectos las inclinaciones de las personas, y por los sueños, que han soñado, y el vsar de ciertas maneras de suertes con habas, trigo, maiz, monedas, sortijas, y otras semillas, o cosas semejantes, &c. y que traen consigo, y dan a otras personas que traigan ciertas cedulas y cabellos, cintas, poluos, y otros hechiços, semejantes dando a entender que con ellos se libraran demuerte subitanea, &c. Y para effecto de casarse, o alcançar los hombres a las mugeres, o las mugeres a los hombres, que desean, y paraquelos maridos, y amigos traten bien, y no pidan zelos a las mugeres, y amigas, o para ligar, o impedir a los hombres el acto de la generacion, o hacer a ellos, a las mugeres otros daños, o maleficios ensus personas, miembros, y salud y que vsan assimismo para estos, y semejantes effectos de ciertas oraciones vanas, y supersticiosas inuocando en ellas a Dios nuestros S. y esperando despues de las dichas oraciones agueros, y presagios deloque pretenden saber porloque sueñan durmiendo, o porloque oyen hablar en la calle, oles sucede otrodia, o por las señales del cielo, o por las aues, que buelan, &c.

Comprehendence en la pena del derecho comun no solamente los casos adiuinaciones, y sortilegios en que interuiene pacto expreso o tacito con el Demonio, osu inuocacion. Sino tambien los que se cometen sin esta circunstancia por via de embuste, y para engañar las dichas personas a las que consultan, o por sacar dineros, conceguir otros fines, y mostrar que saben las dichas artes, o ciencias, &c.

No

No absueluan a ninguna de las personas, que a cerca de lo dicho esté culpada, sino huuiere dicho, y manifestado en el santo officio loque dello supiere,o hauuiere visto o oydo. Ni fuera de la confesion se entremetan a calificar o interpretar los dichos casos so color de que no ay pacto con el Demonio, ni mesclas de cosas sagradas, ny debaxo de otro ningun titulo,o prætexto antes remitan todas las dichas personas ante nos.

CASOS DE LA INQVISICION contra los que en la confesion solicitan a pecar.

Palabras del edicto si supieredes, entendieredes, ouuieredes visto,sabido,o oydo deci, que alguno, o algunos confessores, clerigos, o religiosos exemptos, o no exemptos de qualquier orden grado, o preeminencia, o dignidad, que sean aunque immediatamente esten sugetos a la sede Apostolica que por obra o de palabra ayan solicitado, prouocado o intentado o intentaron prouocar, y solicitar a quales quiera personas hombres ,o mugeres para actos torpes, y deshonestos que entresimismos seayan de cometer en qualquier manera, o paraque sean terceros, o terceras de otras personas, o tuuieren conellos,o ellas,platicas y conuersationes de amores illicitos, y deshonestos en el acto de la confession Sacramental, o proximamente a ella antes ,o despues, o con ocasion, o pretexto de confession aunque realmente no la aya, o sin eldicho pretexto fuera de la confession en los confessonarios, o qualquiera otro lugar en quese oygan confessiones o esté diputado, o señalado para ellas con capa, o demostracion de que se confiessan, o quieren confessar, hicieren, y perpetraren qualquiera de los delitos de suso referidos sin comunicarlo connadie, &c.

SECT. V. RES. VAR.

CIRCA RESERVATA PROPTER solicitationem in confeßione hac notanda sunt.

1. FOemina solicitans confessarium, & cum eo peccans non *a* tenetur eum denuntiare, nisi mutato animo fœminæ

a Vide Dian.l.4. [illegible]

minæ in melius confessarius solicitaret ipsam volentem confiteri.

2 Tunc dicitur confessarius immediate ante confessionem solicitare, quando fœminæ dicenti sibi velle confiteri *b* dissuadet in ordine ad venerea.

b Comm. DD.

3 Si tamen fœmina diceret, se velle craſtino confiteri, & tunc dissuaderet, propriè non *c* dicitur solicitator.

c Comm. DD.

4 Confessarius immediatè post confessionem *d* solicitat, quando peractâ ipse vel fœmina ad nihil aliud se diuertunt.

d Comm. DD.

5 Si post solicitationem immediatè confiteatur, non est immediatè solicitare post nec ante, nisi dissuadeatur confiteri volens.

Omnes has resolutiones in selectis Ioan. Sanchez reperies.

6 Quamuis intra genus luxuriæ vellicare fœminam, vel premere pedem, vel mãmillas tangere animo ibi sistendi secundum aliquorum sententiam veniale sit, si talia agantur tempore ministrandi Sacramentum, vel immediatè ante, vel post, mortalia peccata sunt & confessarius denuntiandus.

7 Si fœmina inducat confessarium ad inhonesta, & confessarius consentit, non est *e* denuntiandus.

e Sanchez in selec. sed contrarium iudicat probabilius Diana p.4. resol. 42.

8 Si fœmina solicitet ad naturalem concubitum confessarium, ipse autem reprouocet ad nefandum denuntiandus est.

9 Si fœmina solicitet ad nefandum, & renuat confessarius solicitans ad naturalem, est denuntiandus.

10 Si fœmina solicitet ad fornicationem, & confessarius renuat, prouocet tamen ad sola oscula, est denuntiandus.

11 Tribuens fœminæ immediatè ante vel post confessionem chartam amatoriam, vt postea legat, denuntiandus est.

12 Qui obiurgat concubinam ante vel post pidiendo zelos, denuntiandus est.

13 Episcopi non comprehenduntur, nec laici confessionem audientes nisi ratione simulati sacerdotij, si absolutionem impenderint. Sed licet Episcopi non comprehendantur, possent tamen inquisitores testium depositione recipere Pontifici remittendas, & si fuga Episcopi timeretur, eum detinere. Episcopi autem electi, & non consecrati comprehenduntur.

14 Si tres anni sint elapsi post factam solicitationem, & credatur emendatum iam esse confessarium cessat obligatio denuntiandi.

15 Non solum solicitata, *f* sed omnes scientes solicitationem fuisse factam tenentur denunciare.

f Comm. DD.

16 Mulier solicitans confessarium non est denuntianda *g* quia constitutiones Pontificum in confessarios diriguntur, non in pœnitentes.

g Ioa. Sanch. apud Dian. in comp. hoc verb. n.5.

17 Si

17 Si confessarius statim post confessionem ducat puerum ad cubiculum, *h* vt tradat ei chyrographum confessionis, & ibi eum ad inhonesta solicitet, est denuntiandus. *h Dian. vbi sup. n. 15.*

18 Si ex auditis in confessione fœminam insequatur in domum eius *i*, ibique solicitet, alij negant denuntiandum, alij probabilius affirmant. *i Vide Dian. 18. 1. 4. tr. 5. resol. 11.*

19 Fœmina etsi consentiat solicitationi, tenetur *l* tamen denuntiare, sed non suum crimen detegere, & posset si interrogaretur negare, quia crimen ad Inquisitionem non pertinet, nec contra eam agendum etiam si à confessario denuntietur, quod illi non licet facere. Quod sacra Cardinalium congregatio resoluit. *l Dian. su. resol. 19. 31.*

20 Qui audiuit aliquem confessarium *m* solicitasse etiam si testes sint infimæ conditionis, famæ & fidei, tenetur sub excommunicatione denuntiare, imò ad id tenetur si sub sigillo secreti naturalis intellexit. *m Castro pal. apud 20. Dian. vbi sup. n. 77.*

21 Fœmina, quæ propter dilatam denuntiationem *n* incurrit excommunicationem, si denunciet, potest absolui per Bullam Cruciatæ, vel per religiosorum priuilegia, quia iam obligationi satisfecit. *n Sanc. in selec. apud Dianã vbi supra n. 21.*

SECTIO VI.

CASOS RESERVADOS EN El Arço-Obispado de los Reyes del Peru.

1 LOs que no pagan diesmos, y promicias ô impiden que otros las paguen, los Indios, o las demas que las deuieren.

2 Los que vendieren chicha de cora sola o mesclada con yuca, o guarapo de miel de purga del primer barro, o mosto.

3 Los que haçen trabajar a los Indios contra su voluntad los Domingos, y fiestas y los compelen ô ello porsi o por otras personas, y fueren causa de que dexen la dotrina por las ganancias, o que se huygan los maridos de las mugeres, o las mugeres de sus maridos.

4 Los Corregidores, Mayordomos, Administradores o otras qualesquier personas Ecclesiasticas o seglares que en sus grangerias, o aprouechamientos gastaren, o tuuieren, ocupados porsi

o por interpositas personas los bienes de las fabricas de las Iglesias, o hospitales, o cofradias o otros lugares pios.
5 Los clerigos que se ordenaren por salto, o por letras dimisorias de sus prælados.
6 Los que violaren la Iglesia en qualquiera manera.
7 Los que hicieren hechiços, o encantamientos.
8 Los que se perjuran endaño del proximo.
9 Los clerigos que lleuaren mugeres de lamano, o a ancas de mulas, o las a compañaren yendo ensilla, o a pie.
10 Los que sacan retraidos de las Iglesias.
11 Los que vsaren mal de los santos alios, o de otra cosa sagrada.
12 El que procurare el malparto de alguna muger con effeto.
13 Los que blasphemaren publicamente de Dios, o de algun santo.
14 Los que no se huuieren velado dentro de los seys meses de su casamiento,
15 Los homicidas voluntarios, y los incestuosos.
16 Los que hurtan cosa sagrada, o de lugar sagrado.
17 Los que falsean escrituras, y los testigos falsos.
18 Asi mismo no podran absoluer de los pecados aqualquiera, incurrido en alguna de las descomuniones puestas en las synodales hasta auerles concedido la absolucion.

Quamquam de his omnibus peccatis vel per Bullam Cruciatam, vel per priuilegia mendicantium possint pœnitentes absolui opportet confessarium grauitatem horum criminum ex reseruatione cognoscere, vt pœnitentem admoneat, eique salutarem medicinam adhibeat,

CATHEDRA.

a Comm. DD.

Qui impedit dignum à consecutione cathedræ tenetur a restituere maximè stante statuto, quod conferri debeat legitimo oppositori.

CAVPO.

a Naua.c. 27 n.16.

b Idem vbi sup.

1 Tenetur a restituere damnum per alterum factum in sua taberna.
2 Si tribuat cibos, quibus scit vel scire debeat aliquem transgressurum ieiunium, vel se inebriaturum peccat b mortaliter.
3 Si vinum in oppido vendat mixtum aqua, vel tollat aliquid

quid ex debita mensura, *c* debet vel communitati restituere, vel tanto tempore supra debitam mensuram in eodem oppido vinum vendere quanto ea fraude vsus est.

An vero possit Bulla Compositionis vti alij *d* aiunt, alij probabilius negant.

c Molina & Villalob. to. 1. tr. de Bul. comp. *d* Vasquez apud Dianam 3. p. ref. 46.

DISP. VIII. SEC. VNIC.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CENSVS.

1 Census *a* est ius exigendi pensionem de re vtili alterius. Differt ab Emphiteusi, quia Emphiteusis est in re propria; cuius vsus per vitam ad alterum pertinet.

2 Census non *b* potest imo minore pretio, quam impositus fuit à principio post extrauagantem Pij V. nisi fuerit vltra taxam impositus. Si autem census fuerit irredimibilis, & perpetuus *c* potest, emi minore pretio, quia nulla lege taxatum est. Si verò res in qua impositus est census redimibilis sit in periculo, vt pareat, vel si difficilè soluatur, poterit minori emi, quia minus valet.

3 Ex parte fideiussoris *d* potest pactum esse, vt venditor census intra determinatum tempus illum redimat dummodo non præcedat fraus emptoris.

4 Non potest emi cum pacto retrouendendi. Potest *e* tamen cum pacto quod si intra sex annos non redimatur, maneat perpetuus, sed debet emi maiore pretio quam redimibilis.

5 Conditiones appositas à Calixto III. & à Martino V. si habeat census, approbatur, si careat illis non *f* reprobatur. Sufficit enim quod habeat, quæ iure naturali requiruntur. Hæ sunt vt iusto pretio ematur, & venditor non teneatur ad redimendum censum.

6 Constitutio Pij V. non *g* obligat in regnis Hispaniæ, quia ab ea fuit supplicatum.

7 Census supra alium censum imponi *h* potest non verò supra maioratum, nec supra *i* feudum, nec super rem alienam sine Domini consensu. Debet esse supra rem specialiter assignatam, potest tamen *l* addi generalis hypotheca.

8 Emptio census debet esse pecunia numerata coram Notario, & testibus. Quando verò redimitur non est necessaria pecunia numerata.

a Nauar. & Azor. 3. p. lib. 10. c. 2.
b Moli. 2. de Iust. disp. 393.
c Idem vbi sup.
d Villal. to. 2. tr. 23. dif. 5.
e Less. lib. 2. c. 22. dub. 9.
f Extr. 1. & 2. de emp. & vend.
g L. 10 tit 15. lib. 5. recep.
h Mol. 2. de iust. dup. 389.
i Azor. 3. p. lib. 10. c. 7. q. 3.
l Rebel. de iust. 2. p. lib. 10. q. 6. n. 4.

m Vide Villal. vbi sup.
9 Non est *m* apponenda pœna propter mensam solutionem vendentis, non augendus census ex debitis redditibus nisi prius soluatur pecunia, & postea numeretur coram Notario, & testibus.

n Comm. DD.
10 Si quis vendat censum,pretiumque mutuò det amico cum conditione,vt soluat redditus,non *n* est vsurarius contractus.

o Comm. DD.
11 Anno etiam, quo nullus colligitur fructus *o* soluendus est census.

p Sà verb. *Census.*
12 Censum ex vtraque parte vendentis, scilicet, & ementis redimibilem,licere alij *p* aiunt,alij negant.

q Ex constit. Regiis.
13 Redditus annui *q* sunt quinque pro centum, & mille pro viginti millibus,& qui aliud amplius recipit,peccat,& restituere tenetur.

r Comm. DD.
14 Census potest *r* imponi super Emphiteusim,& super alium censum redimibilem.

s Molina to.2.disp. 536.
15 Census generalis hypotheca non *s* habet speciale prælationis priuilegium, nisi circa rem specialiter obligatam ad censum.

t P.Mena. in manuscrip.
16 Pereunte re supra quam est census *t* perit census, & diminuto eius pretio, minuitur, si tamen sufficiat ad solutionem integer census debetur.

DISP. IX. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES IV.

CENSVRA.

Censura quid sit, & quotuplex.

a Suar. de cens. disp. 1. sec. 2. n. 5.
1 Censura *a* est pœna spiritualis, & medicinalis priuans vsu spiritualium bonorum Ecclesiasticam potestatem,ita impensa vt per eamdem ordinariè absolui possit.

2 Tres tantum sunt Ecclesiasticæ censuræ.Excommunicatio, suspensio,& interdictum.

b Soto Medina Aragon. Bañez & tres alij videndi apud Villal.to.1.tr. 16.diff.2.
3 Irregularitas etiam quæ prouenit ex delicto non est censura,nec potest absolui per Bullam Cruciatæ.Contrariam opinionem *b* defendunt viri docti, eaque vti licebit in graui necessitate cum non est facilis recursus ad superiorem.

4 De fide est potestatem esse in Ecclesia instituendi censuras quæ potestas licet sit de iure diuino, ipsa tamen institutio est de iure humano.

SECTIO

SECTIO II.

DE EO QVI POTEST INSTITVERE, & imponere censuras.

1 Potestas instituendi censuras *a* est tantum in summo Pontifice, & in concilio generali, non autem in Episcopis. *a* c. Corripiantur 24. q. 3.

2 Nullum delictum licet sit hæresis, annexam *b* habet censuram iure diuino. *b* Comm. DD.

3 Papa *c* potest dispensare, vt aliquis communicet in sacris cum excommunicato, quia hæc prohibitio non est immediatè à iure diuino. *c* Comm. DD.

4 Censura alia est à iure, alia est ab homine, effectus tamen eius semper est à iure, ideóque vbique obligat.

5 Omnes qui in foro exteriori habent Ecclesiasticam iurisdictionem habent potestatem imponendi censuras. Parochi autem non possunt *d* nisi sit consuetudo. *d* Suar. de censu. disp. 18. sec. 1.

6 Qui habet potestatem ordinariam potest *e* illam delegare, secus verò si habeat delegatam. *e* Comm. DD.

7 Mulier non est *f* capax huius iurisdictionis, sed hæc incapacitas non est à iure diuino. Vnde posset Papa de potentia absoluta hanc iurisdictionem mulieri concedere, licet hoc nullus fecerit. *f* Nauar. de cent. excom.

8 Episcopus non *g* potest excommunicare familiares religiosorum mendicantium, nec eis ponere interdictum, dum sunt in ipsorum obsequio, & si faciat sine speciali mandato summi Pontificis, inualidè faciet ex priuil. Alexand. IV. *g* Henriq. to. 1. lib. 7 de Indul. c. 25.

9 Si Episcopus esset excommunicatus, & denuntiatus, vel esset notorius clerici percussor, vicarius eius *h* inualide censuras poneret. *h* c. 1. de offic. vicar. in 6.

10 Qui ponit censuras non *i* incurrit in eas, non potest tamen communicare cum excommunicato à seipso in prohibitis à iure. *i* Comm. DD.

11 Concilium, vel Capitulum *l* potest ponere censuras aduersus aliquem capitularem. *l* Comm. DD.

SECTIO III.

DE CONDITIONIBVS REQVISItis ex parte imponentis censuras.

a c. Cum voluntate de sent. excom.

1 IN statuendis censuris a requiritur intentio, nec præsumendum est quod non habuerit si verbis constat, licet inuitus ponat valet, secus verò absolutio.

b Suarez vbi sup. & ex c. 1. de sen. excom.

2 Iudex prohibitus censuras ponere, si habet iurisdictionem, & ponit, valent. Imponendæ autem sunt per aliquem actum b litteris, vel saltem verbis expressum. Et censura debet esse determinata, & contra determinatam personam.

c Ex d. c. 1. de sent. excom.

3 Secundùm dispositionem iuris non sunt infligendæ c censuræ nisi in scriptis. Leo autem X. concessit, quod Prælati ordinis Minorum regularis obseruantiæ, cum aliquem fratrem propter Apostasiam, vel aliam causam excommunicant in Capitulo fratrum, aut in communitate, non teneantur proferre sententiam in scriptis, pro vt in iure sub pœna suspensionis præcipitur proferentibus.

d Ex supradicto c. 1. de in excom.
e Villal. vbi sup.
f Ex supr. dic. c. 1.

4 Censura inflicta sine scriptis est d valida, Prælatus verò censuram per modum statuti infligens sine scriptis pœnam à iure impositam e incurrit.

5 Censuræ causa in scriptura f exponenda est, eiusque totale transcriptum à iudice intra vnum mensem exhibendum est reo petenti. Quæ si iudex non obseruet ab ingressu Ecclesiæ, & diuinis officiis per mensem suspenditur.

SECTIO IV.

AN MONITIO DEBEAT præcedere censuram, & ob quam causam imponenda est.

a Comm. DD.

1 IN censura à iure necessarium a non est, quod præcedat monitio, neque in ea, quæ est ab homine, si infligitur ob

ob delictum futurum, nec quando infligitur in pœnam.

2 Monitio debet *b* esse trina, vel vna pro trina, & personalis, nisi persona malitiosè abscondatur; tunc enim sufficit in domo eius notificationem fieri.

3 Censura non debet infligi ob propri um peccatum, *c* interdictum verò imponi potest ob alienum pe ccatum, quod aliquomodo fit proprium.

4 Non *d* potest censura infligi nisi ob actum purè interiorem, & cum ponitur ob actum consummatum non incurritur ob non consummatum, quia non debet extendi ad id quod in ea non declaratur. Nec *e* infligenda est nisi propter peccatum mortale & in suo genere graue, dummodo censura grauis sit.

5 Qui à mortali excusatur, excusatur à censura, & cum Prælatus aliquid præcipit sub sententia excommunicationis licet non sit latæ sententiæ, obligat sub *f* mortali.

6 Excommunicatio minor incurritur ob veniale, maior non potest imponi nisi ob contumaciam, & nisi imponatur in pœnam quod potest solus Papa.

b c. Sacr. de sent. excom.

c c. Si sententia de sent. excom.

d Comm. DD.

e Trid. ses. 25. de refor. c. 3.

f Suar. de censu. disp. 18. sect. 3.

SECTIO V.

QVANDO SIT NVLLA VEL iniusta, & de illius effectu.

1 QVando censura est nulla timenda non est, si verò est valida quamuis iniusta *a* timenda est.

2 Cum lex, aut mandatum superioris non obligat, nec censura *b* sub qua præcipitur. Quod contingit cum infligitur à non habente iurisdictionem, vel ab habente suspensam; vel deest aliquid substantiale iuris, vt si quis excommunicetur nulla monitione præcedente, vel sine causa.

3 Si nullitas non est notoria, censura in publico seruanda est.

4 Si nullitas est in opinione, tenetur subditus sequi superioris opinionem.

a c. 1. 11. q. 3.

b Comm. DD.

c Comm. DD.

d Suarez de censu. disp. 4. sect. 9. n. 6.

SECTIO

SECTIO VI.

AN METVS, ET IGNORANTIA excusent à censura, & an eius effectus suspendatur per appellationem.

1 Metus grauis excusat à censura, & qui ob metum grauem aliquod peccatum committit, licet à peccato non excusetur, non *a* incurrit censuram.

2 Metus infamiæ, & scandali *b* excusat à censura clericum celebrantem excommunicatum.

3 Qui peccat contra ius naturale, & diuinum, cui annexa est censura si ignorat eam, inuincibiliter non *c* incurrit in illam.

4 Qui occidit hominem, quem ignorabat esse clericum, quem etiam si sciret esse clericum occideret, non *d* incurrit excommunicationem. Si tamen Petrus volens occidere Ioannem, occidit Franciscum sciens esse clericum non excusatur à censura.

5 Qui ignorat peccatum vincibiliter, *e* censuram autem inuincibiliter, non incurrit in illam.

6 Ignorantia, quæ excusat à peccato mortali, licèt non à veniali, *f* excusat à censura.

7 Eum, qui non obidiuit intra terminum præfixum, postea tamen pœnituit de contumacia, si contra eum proferatur censura illam incurrere alij negant, alij probabilius *g* affirmant.

8 Cum censura infligitur contra eum, qui scienter, & temerariè aliquid fecerit, non ligat *h* eum, qui fecit ex ignorantia etiam crassa, nisi temeritas fuerit ex magna affectatione.

9 Censura non *i* suspenditur per appellationem, sed quæ infligitur post legitimam appellationem est *l* nulla, & qui appellauit legitimè, si excommunicatus post appellationem celebrauit, non sit irregularis quamuis vincatur in lite.

10 Excommunicatio nouo *m* iure potest esse à futuro dependens, vt in simoniacè vendente rem spiritualem, qui in excommunicationem incurrit cum redditur pretium.

a Comm. DD.
b Suar. disput. 6. sec. 3. n. 14.
c Idem disp. 4. sec. 8. n. 6.
d Vasq. 1. 2. disp. 1. 36. n. 4.
e Suar. dis. 4. sec. 10.
f Sanch. de Matr. lib. 8. disp. 32. nu. 29.
g Suar. vbi sup. nu. 8.
h Sanchez vbi sup. lib. 8. disp. 32. n. 36.
i c. Pastoralis. parag. verũ de appell.
l c. per tuas de sent. excom.
m Extrau. 2. de simon.

SECTIO

SECTIO VII.

DE CENSVRÆ SVBIECTO, ET an poßit aliquis duplici ligari censura.

1 Svbiectum censuræ capax solum est homo viuus, non defunctus, *a* quem absoluere nihil aliud est, quam concedere viuis facultatem, vt eum sepeliant in loco sacro, & orent pro eo. Debet etiam esse baptizatus, & vsum rationis habere.

2 Vt quis iuris censuram incurrat, sufficit quod sit doli *b* capax. Hominis autem censuram non *c* incurrit, nisi qui nubiles annos attigerit.

3 Qui censuræ causam dedit mentis compos, & postea insanus factus est *d* potest excommunicari. Si autem amentia fuerit perpetua, absoluendus est etiam ab ea, quam insanus incurrit.

4 Vt censura liget *e* debet esse contra determinatas personas. Communitas potest interdici, non autem excommunicari.

5 Summus Pontifex nulla censura potest ligari, quia nullum *f* habet in terra superiorem. Episcopi autem nisi illorum fiat specialis mentio non tenentur suspensione, nec interdicto generali, iuris autem generalibus excommunicationibus obligatur. *h*

6 Vnus homo potest ligari pluribus censuris, & absolui ab vna & non *i* ab aliis, quæ toties multiplicantur, quoties peccatum committitur, cui annexa est censura, non vero cum multiplicantur actiones, & solum est vnum peccatum.

7 Qui occidit plures clericos vno actu, an plures excommunicationes incurrat alij negant, alij probabilius *m* affirmant, idemque dicendum de eo, qui facit vnum actum cum pluribus circumstantiis, quibus annexæ sunt plures excommunicationes.

8 Qui occidit religiosum sacerdotē duas excōmunicationes incurrit, *m* vnam, quia occidit religiosum, aliam, quia sacerdotem.

9 Vt quis incurrat in censurā debet *n* esse subditus imponētis illam, vel habere domiciliū in eius territorio, vel in eo deliquisse.

10 Vbicumque fuerit excommunicatus denuntiatus vitandus est, & qui excommunicationem inflixit, *o* potest monere etiam non subditos, nè cum eo communicent, & ni paruerint excommunicare.

11 Episcopi statuta non *p* obligant subditos, qui sunt extra ipsius territorium.

a Comm. DD.
b Dic. c. 1. & vlt. & ibi glos. verb. *Pueris*.
c Comm. DD.
d Villal. to. 1. tr. 16. dif. 14.
e c. Roman. para. in vniuersit. de sen. excom.
f c. cuncta per mundum 3. q. 3.
g c. quia periculo tū de sent. excom. in 6.
h Comm. DD.
i c. cum pro causa de sent. excom.
l Vide P. Suar. de censu. dis. 5. sec. 3. n. 8.
m Idem vbi sup. n. 51.
n Comm. DD.
o Suar. de cens. disp. 5. sec. 4. n. 2.
p c. vt animi de const. in 6

12 Si

12 Si peccatum incipit in territorio alicuius Episcopi, & extra illud consummatum fuit, q ligat censura.

q Comm. DD.

r Villalob vbi sup.

13 Eum, qui in alieno territorio peccatum commisit, cui annexa erat censura, in illam incurrere, alij aiunt, alij r negant probabilius.

ſ Auil. de cens. 2. p. c. 3. dub. 11.

14 Censura posita per modum sententiæ ſ ligat subditum existentem extra territorium, secus verò si sit per modum statuti.

SECTIO VIII.

DE MODO TOLLENDI Censuras.

a c. Pastoralis de off. ordin.

1 NOn tollitur a censura per mortem infligentis, nec per mortem censura ligati, nec per solam pœnitentiam, sed per legitimam absolutionem.

b c. Aduerſ. de excom.

2 Rector, qui excommunicatus fuit, quia debitum non soluit, non b liberatur finito officio; immò successor nisi intra mensem satisfaciat eadem ligatur censura.

3 Si suspendatur, & interdicatur quis donec restituat, facta restitutione liberatur. Si autem eodem tenore excommunicetur dubia res est inter DD. vtrumque probabile in practica securius est, vt absoluatur.

SECTIO IX.

DE EO, QVI ABSOLVIT.

a c. inferior. 21. & dicto c. pastoralis.

1 DE iure a communi, & ordinario, qui ligauit debet absoluere, vel eius successor, si officium finiuit, vel superior eius, qui posuit censuram, vel qui ab eo habet iurisdictionem delegatam.

b vide Villal. vbi sup. n. 8.

c Trid. sess. 24. c. 7.

2 Episcopus, & proprius Parochus possunt absoluere à censura iuris non reseruata. Parocho autem multi DD. hanc facultatem negant. b

3 In mortis articulo c quilibet Sacerdos potest ab omni censura absoluere.

4 Religiosi

4 Religiosi nostræ societatis, & quibus communicantur nostra priuilegia *d* possunt absoluere quoscumque Christi fideles ab omnibus casibus reseruatis etiam contentis in Bulla Cœnæ, & à censuris omnibus illis annexis excepta hæresi. Idem potest quilibet sacerdos approbatus ab ordinario per Bullam Cruciatæ.

d Ex Bulla Pauli III. videnda in nostro comp.

5 Quando Papa concedit facultatem ad absoluendum à censuris sibi reseruatis, censetur *e* concedere reseruatas Episcopis.

e Comm. DD.

6 Qui confessus est cum habente iurisdictionem absoluendi generaliter à censuris *f* manet absolutus etiam ab oblitis, nec indiget noua absolutione, si postea recordetur: secus vero in peccatis reseruatis, quæ licet non maneant reseruata, confitenda tamen sunt, si in memoriam venerint.

f Comm. DD.

7 Concessio absolutionis à censuris per Bullam, vel Iubileum *g* intelligenda est in foro interiori tantum, nisi aliud exprimatur.

g Nauar. c. 27. n. 278.

8 Cum dicitur, quod absolutio impendatur satisfacta parte, si ad id non est obligatus, vel obligatio est dubia, potest absolui parte non satisfacta. Si verò obligatus est, & potest, non est absoluendus donec satisfaciat, vel cautionem præstet, vel pignus *h* tribuat, si pars sit absens.

h P. Suar. vbi sup. nu. 40.

9 Si obligatus est, & non habeat vnde soluat absoluendus est ad *i* reincidentiam.

i c. eos qui de sent. excom. in 6.

10 In mortis articulo quilibet sacerdos potest absoluere ab omnibus censuris, (si verò superior fuerit præsens securius erit ad illum recurrere) ab alio autem hæc absolutio est ad reincidentiam, si conualuerit, & non debet fieri nisi satisfacta parte, vel præstita cautione, si per tempus licebit. Et post conualescentiam si fuerit articulus præsumptus debet comparere coram superiore, quod ni fecerit in censuras *l* reincidet.

l c. eos qui de sent. excom.

11 Si autem articulus mortis fuit verus, & absolui non potuit, dedit tamen signa contritionis, post mortem absoluendus *m* est à iudice, cui reseruata erat censura.

m Comm. DD.

SECTIO X.

DE ABSOLVTIONE, METV VEL FRAVDE extorta.

a c. vnic. de his quæ vi.
b c. Ad aures de simonia.
c Suar. de cens. disp. 7. sect. 8. n. 7.
d Comm. DD.
e Villal. tr. 16. disp. 23.

1 ABsolutio metu graui, vel fraude extorta est inualida, & taliter absolutus excommunicationem incurrit.

2 Absolutio empta pecunia est iniusta, & simoniaca, *b* sed valida.

3 Absolutio censuræ data sub conditione de præsenti, vel de præterito iam adimpleta est valida. Quæ autem datur sub conditione de futuro in casu grauis necessitatis *c* valida erit, & licita.

4 Nemo *d* potest absolui virtute Bullæ ad reincidentiam, nec pari hoc potest confessori concedere, potest autem iudici, & ab eo terminum assignatum prorogare. In quo casu sunt DD. qui dicant transacto termino reum non reincidere in censuram, nisi à iudice noua censura ligetur.

5 Eum qui transacto termino non potuit satisfacere in censuram reincidere alij aiunt, alij probabilius *e* negant.

SECTIO XI.

DE FORMA ABSOLVTIONIS A Censura.

a Suar. de censu. dis. 7. sect. 9.
b c. per tuas de sentent. excom.
c Suar. vbi sup. disp. 19. sect. 2.

1 ABsolutio à censura *a* valet sub quacunque forma significetur, & vno verbo potest quis à multis censuris absolui.

2 Absolutio *b* petenda est à pœnitente, si autem non petatur, est tamen valida.

3 Reliquæ ceremoniæ si commode seruari non possunt, possunt *c* sine peccato prætermitti. Si autem publica fuit censura, publica

publica debet esse absolutio, & aliqua iniungi medicinalis pœnitentia.

DISP. X. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE CESSATIONE A DIVINIS, ET EIVS effectibus.

1 CEssatio à Diuinis *a* est quædam omnimoda desistentia à Diuinis officiis, & ab administratione quorundam sacramentorum in locum decreta.

2 Non est *b* proprie censura, vnde non est interdictum, præsupponit autem illud, & ideo manent cum ea illius effectus.

3 Tempore cessationis non *c* licet recitare publicè officia Diuina; cum socio autem recitare non est *d* prohibitum.

4 Audire Missam, & officia diuina non licet. Suspenditur autem cessatio in aliquibus solemnioribus festiuitatibus, quæ videri poterunt *in c. alma* e *mater.*

5 Cymbalis signum dare ad Missam, vel ad diuina officia non licet. Ad recitandas Angelicas salutationes & ad audiendam concionem non est *f* prohibitum, seruanda tamen loci consuetudo.

6 Prohibetur vsus sacramentorum præter Baptismum, Catechismum, Confirmationem, & Pœnitentiam. Eucharistia autem per modum viatici potest *g* solemniter portari ad infirmos, & ad hoc cymbalis signum dari, & si non fuerit hostia consecrata ad hoc clausis ianuis cum vno acolytho Missa celebrari.

6 Singulis hebdomadis *h* licet Missam dicere ad renouandam Eucharistiam.

8 Extra infirmitatem non licet *i* Eucharistiam sumere. Neque Ordo, neque Extrema vnctio possunt ministrari. Matrimonium verò sine benedictionibus potest celebrari.

a Nauar. in sum. c. 27. n. 188.
b Suarez vbi sup.
c c. non est vobis de sp.
d Suarez vbi sup.
e c. alma mater.
f Henriq. c. 53. n. 8.
g Villal. to. 1. tr. 20 dif. 2.
h c. permittimus de sent. excom.
i Comm. DD.

SECTIO II.

DE EO, QVI POTEST CESSATIONEM ponere.

a Comm. DD.
b Comm. DD.

1 OMnis, qui potestatem habet ad ponendum interdictum *a* potest ponere Cessationem à Diuinis.

2 Qui dedit causam ponendæ cessationi debet soluere omnia stipendia amissa ratione Cessationis. Ponenda verò est non vt pœna, sed propter contumaciam.

c Clem. 1. de sent. excom.

3 Qui Cessationem non seruat, peccat mortaliter, & cum est generalis, religiosi eam non seruantes *c* sunt ipso facto excommunicati. Reliqui autem nullam pœnam incurrunt, & clericus, qui tempore Cessationis positæ post interdictum, si clausis ianuis Missam non solemnem diceret, non incurreret irregularitatem, peccaret tamen mortaliter.

SECTIO III.

DE EO, QVI POTEST CESSATIONEM à Diuinis tollere.

a Comm. DD.

1 QVi Cessationem posuit *a* potest illam relaxare, vel in totum, vel in partem. Si autem posita fuit vsque ad determinatum tempus, finito termino sine noua relaxatione finitur.

b Comm. DD.

2 Non *b* suspenditur per appellationem subsequentem, bene autem per antecedentem.

c P. Aul. de censu.
d P. Suar. de cens. disp. 39. sec. 4. n. 3.
e Idem vbi sup.

3 Posse autem secundum partem suspendi ab eo qui posuit, alij *c* negant, alij probabilius *d* affirmant.

4 Priuilegia Ordinum mendicantium pro tempore interdicti, vel Cessationis à diuinis non *e* sunt reuocata per Concilium Tridentinum, nec per Bullam Cruciatæ suspensa, quominus religiosi possint suspendere in aliquibus solemnitatibus.

5 Interdictum

5 Interdictum,& Cessationem,quam teneat Cathedralis,*f* tenentur seruare religiosorum conuentus etiam à ciuitate media leuca distantes.

6 Si interdictum ponitur non populo, sed soli monasterio, non *g* tenentur religiosi illud seruare nisi eis alimenta præstentur, vel ipsi causam interdicto dederint.

7 Religiosi mendicantes ex concessione Leonis X. tempore Interdicti, & Cessationis à diuinis tam professi, quam nouitij conuersi, & donati *h* possunt celebrari & recipere sacramenta, & recitare in choro, & extra officium diuinum clausis ianuis, & submissa voce, vt habetur *in c. Alma mater*; sed non possunt clericos ad celebrandum admittere.Prędicta tamen omnia non solum *i* possunt in generali interdicto, sed etiam in speciali ex concessione Iulij 2.

8 Processiones facere, litanias, & hymnos dicere intra claustra *l* licet.

f Comm. DD.

g Ex concess. Leonis.X.

h Ex concess. eiusdem.

i Refertur in compend. verb. *Interd.*

l Ibidem.

SECTIO IV.

DE PRIVILEGIIS MENDICANTIBVS concessis quoad sæculares.

1 PRiuilegia, quæ habent religiosi mendicantes quoad sæculares tempore Interdicti,& Cessationis à diuinis non sunt *a* reuocata per Bullam.

2 Tercerones, Beatæ, familiares tam viri, quam fœminæ, syndici,æconomi, Aduocati, Procuratores, & alij qui inseruiunt monasteriis virorum, ac mulierum *b* possunt admitti ad officia diuina, & sacramenta, & sepeliri in illorum Ecclesiis cum moderata pompa, nisi ipsi dederint causam interdicto, vel sint excommunicati.

3 Hoc priuilegium *c* habent Patres Minimi, quoad omnes, qui ipsorum habitu vtuntur, & Patres Carmelitæ quoad suos Confratres, qui afferunt paruum scapulare, & Patres sanctissimæ Trinitatis, quoad Confratres, qui ipsorum scapulari vtuntur. Qui autem chordam D. Francisci, vel chartam confraternitatis habent, non gaudent hoc priuilegio.

4 Ex priuilegio *d* concesso Patribus S. Benedicti, ipsi

a Villal. vbi sup.

b Comp. verb. *Interdictum.*

c Ex concess. Leon. X. & Iulij III. Vide comp. verb. *Interd.* parag 25.& verb. *Familiaris.*

d Refertur in comp. verb. *Interdictum.*

ipsorum priuilegia communicant, possunt eligere sex personas tam viros, quam fœminas, quæ ad prædicta omnia, quibus ipsi religiosi gaudent, admittantur. Et ex alia concessione Nicolai Franciæ Legati à latere hæ personæ eligendæ possunt esse quindecim singulis diebus. Hoc etiam priuilegio gaudent Abbatissæ, & Prioritæ in suis monasteriis.

5 Sæcularibus, qui ægrotant in domibus religiosorum mendicantium potest ministrari sacramentum extremæ vnctionis cum licentia Parochi ipsorum. Reliqua priuilegia, quoad sæculares videri possunt *e* in P. Emanu. Roder. *to.2. qq. reg.q.*114. *art.*1.

e P. Eman. Rodrig. to.2.qq. reg.q.114. art.1.

6 Societas nostra non habet festa assignata, in quibus suspendatur Interdictum, admonendus esset noster generalis vt assignaret solemnitates, & nobis communicaret prædicta priuilegia.

DISPVTATIVNCVLA

INTERIACENS

DE CESSIONE bonorum.

a Comm. DD.

1 EXcusat *a* à restitutione in foro exteriori, in interiori autem, si deueniat ad pinguiorem fortunam non excusatur, qui bonis cessit.

DISPVTAT.

DISPVT. XI. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CHARITAS.

De Charitatis definitione, & quando obliget eius praeceptum.

1 CHaritas est virtus supernaturalis, quæ facit nos Dei *a* amicos.

2 Non esse realiter distinctam à gratia dicunt aliqui DD.

3 Hac virtute *b* amamus Deum, nosmetipsos, animam, & corpus, & proximos propter Deum.

4 De fide est esse præceptum diligendi Deum super omnia appretiatiue, & propter ipsum, in hac autem vita *c* perfecte non adimpletur. Est præceptum affirmatiuum, & includit aliud negatiuum, quantum ad affirmatiuum, non habet determinatum tempus.

5 Non *d* obligat in primo instanti vsus rationis, nec in graui tentatione, nisi fuerit odij Dei. Obligat vero cum quis tenetur Iustificari, & copiam confessoris non habet.

6 Qui semper viuere desideraret in hac vita, mortaliter *e* peccaret.

7 Præceptum diligendi Deum super omnia sufficienter adimplet, qui nullum eius frangit præceptum, sed consultius, vtilius, ac suauius erit totis viribus conari nullum instans sine feruentissimo charitatis actu prætermittere.

a Ioan. 15.

b D. Thom 2.2 3.q.25 art. 1.

c Aug. in lib. de perf. iust.

d Suar. t. 4 sec. 2. n. 14

e Azor. tr. 2. lib. 9. c. 4 q. 2.

SECTIO II.

QVOMODO MERITVM PROCEDAT EX bonis operibus in charitate factis.

1 DE fide est nostris bonis operibus nos *a* posse mereri apud Deum. Hoc autem meritum non est ex rigore iustitiæ, licet absolute sic nominetur.

a Trid. ses. 6. c. 16. & can. 32.

b Comm. DD. c Est de fide.

2 Ad meritum de condigno apud Deum necessarius est status gratiæ, non verò ad meritum de congruo, ad quod iuuant opera bona facta in peccato.

3 Ad vtrumque meritum necessaria est c libertas, sed sufficit semiplena, dummodo referatur ad Deum tanquam in finem vltimum.

d Vide Thom. 22. vbi sup.

4 Relatio operis ad Deum vel d est actualis, vel virtualis, ac habitualis. Actualis est cum actu refertur. Virtualis, cum durat aliquis effectus actualis intentionis & relationis in quo dicitur ipsa durare, vt in eo qui ponit hostiam in calice ad consecrandum, & cum actu consecrat non recordatur relationis actualis illius, seu intentionis, quæ virtualiter manet in hostia posita. Habitualis dicitur eius, qui est in gratia, ratione cuius omnia quæ habet relata sunt ad Deum.

5 Habitualem relationem sufficere ad meritum sunt qui asserant, probabilius autem videtur necessariam esse saltem virtualem; consultius autem quam frequenter opera nostra ad Deum actualiter referre.

e Comm. DD.

6 Meritum sic e definiendum. Opus bonum liberum in obsequium Dei amici, cui de iustitia debetur præmium.

SECTIO III.

QVÆ POSSINT PER MERITVM acquiri, & de præcepto diligendi proximum.

a Trid. ses. 6. c. 16. & can. 32. b Trid. ses. 6. c. 1.

1 OPus bonum hominis grati relatum in Dei obsequium a meretur gratiam & gloriam. Gratiam autem primam remissionem peccatorum, & pœnæ æternæ nemo meretur de condigno, sed tantum de congruo.

2 Christus b meruit nobis de condigno primam gratiam, nullus autem potest alteri illam mereri de condigno, sed tantum de congruo.

3 Nequit iustus mereri sibi de condigno reparationem sui lapsus, de congruo autem probabilius est quod possit.

c Comm. DD.

4 Perseuerantiam vsque in vitæ finem non potest quis mereri de condigno, c potest autem de congruo.

5 Est

5 Est præceptum de diligendo proximum, quod nos obligat, ei subuenire non solum in extrema, sed in graui necessitate cum possumus sine magno dispendio nostro. *d Nauar. in sum. c. 14. n. 12.* *e Comm. DD.*

6 Non solùm amici, sed inimici diligendi sunt ex præcepto diuino; Licet tamen optare eis malum temporale propter bonum æternum, etsi inimicus est vir potens, & aliter non potes euadere mortis periculum, vel rei familiaris graue dispendium, potes ei mortem optare, non tamen procurare, nisi cum ipse te conatur occidere.

7 Non *f* teneris specialia amoris signa ei præbere, communia autem non licet negare. *f Comm. DD.*

8 Culpam *g* teneris remittere, non tamen satisfactionem debitam, præcipue si sis pater, superior, aut iudex. *g Comm. DD.*

9 Deus diligendus *h* est super omnia appretiatiuè, non verò intensiuè ex necessitate præcepti. *h Comm. DD*

10 Amor bene *i* ordinatus incipit à se ipso, debet tamen bonum alienum spirituale anteponi bono proprio temporali etiam vitæ. Et bonum vniuersale reipublicæ præferendum est bono proprio particulari. Et vnicuique mandauit Deus de proximo suo in eo quo potest in bono spirituali iuuare. *i vide P. Sa verb. Charitas.*

11 Vt quis teneatur alienæ saluti opem ferre, cum vitæ suæ periculo, debet salus alteri esse physicè *l* impossibilis, nisi ego succurram; aliud tamen est in his qui ex officio obligantur. *l vide Dian. in sum. verb. Præceptum nu. 9.*

12 Non teneris cum discrimine vitæ propriæ adire, & absoluere illum, qui in articulo mortis putat se contritionem non habere sufficientem & ideo petit confessarium, nisi forte ille tam rudis esset vt modum se excitandi ad contritionem omnino ignoraret.

DISP. XII. SEC. VNIC.

RESOLVT. VARIÆ.

QVID SIT CIRCVNSTANTIA, & quando aperienda in confessione.

a D. Th. 1. 2. q. 7. ar. 1.

1 Circunstantia *a* est accidens actionis humanæ, quæ in genere moris illam variat vel efficiendo actum deteriorem, vel minuendo eius malitiam. *b Comm. DD.*

2 Circunstantiæ aliæ *b* mutant speciem, aliæ non, vt autem mutent

mutent ſpeciem debent eſſe voluntariæ, res in eſſe morali poſſunt eſſe ſimul in multis ſpeciebus.

c Comm. DD.

3 Circunſtantiæ communes omnibus peccatis non mutant *c* ſpeciem, nec ſunt in confeſſione aperiendæ.

4 Circunſtantia eſt ſextuplex ſcilicet. Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

d Comm. DD.

5 Circunſtantiæ omnes, quæ mutant ſpeciem, & quæ de peccato veniali faciunt mortale *d* aperiendæ ſunt in confeſſione, etiam ſi ſint actuum interiorum. Mutant ſpeciem cum habent diuerſæ ſpecies obiecta in genere moris. Et qui talium circunſtantiarum oblitus fiat in confeſſione, tenetur poſtea confiteri cum in memoriam venerint.

e Vill. to. 1. tr. 9. dif. 36.

6 An ſponſa de futuro ſi fornicetur cum alio præter ſponſum teneatur circunſtantiam deſponſationis fateri, dubium eſt inter DD. vtrumque probabile, ſed *e* videtur probabilius tantum eſſe circunſtantiam aggrauantem.

f Vide Dian. to. 1. tr. 7. ref. 7.
g Facun. apud Diã.

7 Eum, qui rem habuit cum nouitia teneri hanc circunſtantiam aperire, alij aiunt, alij *f* negant. Idem de circunſtantia Epiſcopatus, Generalatus, ſacrorum ordinum in effuſione ſanguinis, & viri, qui prima vice virginitatem amiſit, & fœminæ, quæ cum ſponſo primò fornicata eſt, & Confeſſarij qui carnaliter pœnitentem cognouit.

h Vide Dian. to. 1. tr. 7. ref. 13. & 14.

8 Religionis profeſſus, qui fecit votum de ſe non polluendo, ſi ſe polluat non facit niſi vnum peccatum; nec *h* tenetur vtrumque votum exprimere.

i Suar. in 3. p. to. 4. diſp. 22. ſec. 5.

9 Qui ter cum tribus fœminis fornicatus eſt, ſi fateatur ſe ſic fornicatum fuiſſe, & qui mille aureos furatus fuit, ſi dicat ſe rem notabilem ſurripuiſſe ad amplius *i* non tenetur. De furto verò dubium eſt inter DD. vtrumque probabile.

l Vide Leſſ. lib. 4. c. 3. dub. 12. nu. 86.

10 Vnico actu voluntatis volentem plures occidere, vel plures mulieres cognoſcere, vnicum peccatum committere alij aiunt, alij negant dicentes non vnicum ſed plura. Hæc ſententia videtur probabilior, etſi obiecta fuerint diſtincta ſpecie, erunt ſpecie diſtincta peccata. v. g. ſi vnico actu concupiuerit ſolutam, & coniugatam.

m Facun. præc. 2. lib. 4. c. 4. nu. 34.

11 Copulam inter coniugatos habitam in loco ſacro ſi ibi maneant vltra quatuor, vel quinque dies non eſſe peccatum mortale alii aiunt, *l* alij negant. Alij abſolutè dicunt, occultè habitam nullum eſſe peccatum, ſiue parum ſiue multùm ibi maneant. Quod putat probabile P. Vaſquez *to. 1. in 2. p. diſp.* 98. *cap.* 3. Sed aduerte nomine loci ſacri non *m* intelligi oratorium, etiam ſi Miſſa in eo celebrata fuerit, nec porta Eccleſiæ à parte externa, nec cellæ religioſorum,

ligiosorum, nec sacristia Ecclesiæ. Vnde talis circunstantia non est aperienda.

12 Clerici, qui ludum taxillorum, vel chartarum frequentant, & cum fraude notabilem quantitatem lucrantur, tenentur *n* fateri illam fraudem fecisse in ludo taxillorum, vel chartarum, quia talem ludum frequentando peccant mortaliter.

n P.Sab. tract.de Ludo. dub.24. nu.2.

13 Iudex etsi ex officio habeat custodire vrbem ne alij furentur, non *o* tenetur fateri, quod sit iudex, si furatus est.

14 Raptus circunstantia, si puella sponso consentit non est necessario fatenda.

o Sanch. de matr. to.2.lib. 7.disp.4. nu.5.

15 Temporis duratio aperienda *p* est in confessione non vt circunstantia, sed solum quando aliter numerus exprimi non potest.

p Dian tr. 7.res.39. to.1.

16 Testis, qui vnico iuramento multa falsa affirmat, vnicum tantum facit *q* peccatum, ideóque sufficit si dicat se falsò semel iurasse; & declaret damnum, quod fecit. Idem dicendum de sacerdote pluribus monstrante Eucharistiam in peccato mortali in opinione eorum, qui dicunt peccare mortaliter. Quod alij probabilius negant, dicentes nullum esse peccatum.

q Henr.lib. 5.c.5.nu. 6.in Glos. litt.F.

17 An qui pœnitentiæ sacramentum in peccato mortali pluribus ministrauit *r* toties peccet, quot fuerint personæ, an semel, dummodo successiuè, & sine magna interruptione illas absoluerit, dubium est inter DD. vtrumque *s* probabile.

r Vide Dian.to. 1.tr.7.res. 43.

s Dian. to.1.tr.7. res.44.

18 Qui se exposuit peccandi occasione, & postea incidit in peccatum non *t* facit duo peccata, nisi inter occasionem, & peccatum notabilis mora intercesserit.

19 Qui peccatum confessus circunstantiæ oblitus fuit, poterit postea solam circunstantiam fateri sine peccato, quando sine hoc illa sufficienter exprimitur.

u Suar. in 3.p.to.4. dis.22.sec. 2.nu.8.& 9.

20 Confessarius, qui incipit audire confessionem in peccato mortali, si habeat intentionem eliciendi actum contritionis antequam absoluat, non peccat mortaliter, licet contrarium sit etiam probabile apud Possevinum *de offic. Curati c.* 45. *nu.* 41.

x Vide Henr. lib. 6.c.18.nu. 6.

21 Delectationes morosæ quando solùm consistunt in appetitu sensitiuo, & non exeunt in opus externum an sint omnes eiusdem speciei, dubium est inter DD. Probabilius videtur *y* non esse fatendam necessariò circunstantiam, an fuerint cum soluta, an cum coniugata.

y Vasq. in 2.p.to.2. disp.112.

22 Circunstantiam complicis aperiendam esse in confessione, quando nullum aliud damnum sequitur præter infamiam

miam apud Confessorem alij aiunt, alij negant. Affirmatiua z videtur probabilior, & præcipuè si cedat in vtilitatem spiritualem ipsius complicis.

z Tolet. lib. 3. c. 8. nu. 4.

SECTIO II.

DE ALIIS DVBIIS CIRCA eandem materiam.

1 QValitas blasphemiæ an possit reticeri dubium est inter DD. Probabilius videtur non esse necessario fatendam, nisi contineret formalem hæresim, vel odium Dei.

a P. Valen. to. 3. disp. 1. q. 13. p. 1.

2 Qui vnico actu sæpius eandem repetit blasphemiam non b tenetur numerum aperire; nec si diuertat.

b Vide Dian. tr. 7. to. 1. resol. 51.

3 Qui tangendo professum, vel sacris initiatum, se ipsum solum polluit, aperire tenetur circunstantiam.

c Vide Dian. vbi supra res. 52.

4 Circunstantiam apostasiæ aperiendam esse in confessione, nec sufficere in hæresim incidisse confiteri asserunt multi DD. Contraria autem est probabilior, quia magis, & minus non variant species.

d P. Azor. lib. 8. c. 21. to. 2.

5 Circunstantiam consuetudinis in peccato esse aperiendam, & propter eam posse confessarium differre absolutionem vnanimiter DD. defendunt e præter Ioannem Sanctium virum sanè doctum, qui potest videri in suis practicis disput. *disp. 9. num. 6.*

e Ioan. Sanc. disp. 9. nu. 6.

6 An prælatus si omittat correctionem subditi, vel dominus mancipij, sufficienter confiteantur dicendo se omisisse correctionem proximi, dubium est inter DD. Probabilius videtur f teneri ad declarandum se esse prælatos vel dominos.

f Villa. to. 2. tr. 6. 4. diff. 6.

7 Qui habuit voluntatem non restituendi alienum, & postea mutauit tale propositum, & iterum rediit ad voluntatem non restituendi, & sic se habuit per annum sæpius renouando voluntatem retinendi alienum, ex aliquorum sententia non tenetur aperire diuturnitatem huius voluntariæ retentionis. Quod vix capere possum quomodo diuersi actus voluntatis cum tot interruptionibus non sint numero distincta peccata.

g Vide Dian. verb. *Circunstantia.*

8 Medicus, qui sine legitima causa licentiam dedit edendi carnes in die ieiunij duplex peccatum h commisit, vnum ex fractione abstinentiæ à carnibus, aliud ex fractione ieiunij.

h Vide Dian. to. 1. tr. 7. res. 60.

9 Furentem

9 Furentem cum manifeſto vitæ periculo vnum tantum furti peccatum committere alij aiunt, alij negant. Affirmatiua *i* videtur probabilior.

i Dian. vbi ſup. reſ. 61.

10 Cauſa immiſſionis confeſſa, non eſt neceſſarium *l* ipſam omiſſionem inuoluntariam fateri licèt contrarium multi DD. teneant.

l Vaſq. to. 1. diſp. 94. c 3

11 Non audientem ſacrum in die Dominica in qua incidit aliud feſtum obligans ad audiendum ſacrum, vnicum peccatum committere, & non teneri hanc fateri circunſtantiam alii aiunt, alii negant. Affirmatiua *m* videtur probabilior.

m Vaſq. in 3. p. to. 4. q. 91. art. 1. dub. 4. nu. 9.

12 Qui furatus fuit vt mæcharetur, ſi confiteatur furtum, & mæchiam, non *n* tenetur fateri ſe vnum ad aliud ordinaſſe.

n Dian. to. 1. tr. 7. reſ. 23.

13 Qui aliquid fecit non diſtinguens an eſſet peccatum mortale, an veniale, & poſtea inuenit non eſſe mortale, *o* teneri ad aperiendam circunſtantiam conſcientiæ erroneæ alii aiunt, alii negant. Affirmatiua videtur probabilior.

o Vaſq. in p. 2. to. 2. diſp. 59.

14 An pollutio occulta facta in Eccleſia contineat ſacrilegii malitiam neceſſariò in confeſſione aperiendam, dubium eſt inter DD. Vtrumque probabile. Affirmatiua *p* videtur probabilior. Idem dicendum de fornicatione occulta.

p Suar. de relig. to. 1. lib. 3. c. 7. n. 4. Negat Vaſq. in p. 2. to. 1. q. 72. art. 7 diſp. 98.

15 An latro furatus crumenam diuitis in Eccleſia committat ſacrilegium, & hanc circumſtantiam teneatur aperire, res dubia *q* eſt inter DD. Negatiua videtur probabilior, ſecus verò ſi res furata in Eccleſia ſit ſaltem commodata ad diuinum cultum.

q Vide Henr. lib. 2. c. 6. n. 5. in gloſſa.

16 An qui vnico impetu profert in ſeruos plures iniurias vocando illos fures, ſodomitas & alias, ſolum teneatur fateri ſe in aliquem grauem iniuriam dixiſſe, non explicando numerum, neque perſonas, dubium *r* inter DD. Probabilius videtur, quod tantum poteſt creſcere grauitas contumeliæ, vt eam aperire ſit de neceſſitate confeſſionis, vt ſi quem hæreticum, aut patriæ proditorem appelles. Quod attinet ad perſonas in opinione eorum qui dicunt in vnico actu non poſſe eſſe plures numero malitias, non eſt numerus aperiendus: ſecus verò in contraria. Vide *ſ* P. Vaſques *in* 3. *p. to.* 4. *q.* 91. *art.* 1. *dub.* 4. *nu.* 4. cuius ſententia videtur probabilior.

r Vide Sot. de iuſ. lib. 5. Plura eſſe peccata dicit Henriq. lib. 5. c. 8.
ſ Vaſq. in 3. p. to. 4. q. 91. ar. 1.

17 Qui ex odio vult proximo malum graue non teneri aperire, vtrum ſit circa vitam, vtrùm circa honorem vel circa facultates alii aiunt, alii negant. Probabilius *t* videtur non eſſe neceſſarium aperire talem circunſtantiam.

t Bona. in tr. de legib. diſp. 3. q. 4.

18 Circunſtantiam inductionis ad peccatum quando perſona eſt parata ad peccandum, non tenetur *u* quis confiteri, licèt alii contrarium teneant probabiliter.

u Azor. p. 1. lib. 12. c. 16. q. 8.

19 Circun

19 Circunſtantia modi in copula coniugali niſi periculum ſit effundendi ſemen extra vas non eſt neceſſariò *x* fatenda.

20 Quando confeſſor ſcit circunſtantiam perſonæ, non eſt neceſſario *y* confitenda.

21 Cum multæ actiones partiales antecedunt actum principalem *z* ſufficit actum principalem confiteri, niſi actiones ſint extraordinariæ & continentes malitiam alterius ſpeciei.

x Dian. tr. 7. reſ. 35. to. 1.
y Comm. DD.
z Comm. DD.

SECTIO III.

DE ALIIS DVBIIS CIRCA EANDEM materiam.

1 CIrcunſtantias notabiliter grauantes peccatum intra eandem ſpeciem aperiendas eſſe alij *a* aiunt, alij negant, vtrumque probabile, & tutum in praxi. Quæ autem notabiliter aggrauent prudentis viri iudicio reliquendum eſt.

2 Circumſtantiæ ita peccatum diminuentes, vt mutet ſpeciem vel de mortali fiat veniale, *b* neceſſariò dicendæ ſunt. Secus verò ſi ſolum diminuat notabiliter intra eandem ſpeciem.

3 Religioſus profeſſus, qui incidit in carnis peccatum debet tantum aperire votum caſtitatis ſecundum probabilem opinionem. Probabilior tamen eſt quod *c* debeat etiam aperire ſe eſſe profeſſum. Si autem ſit ſimul ſacerdos ſufficit quod dicat ſe eſſe profeſſum, vel eſſe Sacerdotem. Et ſi tandem ſit Epiſcopus hæc circunſtantia non eſt aperienda, niſi ſecundum diuerſitatem opinionum circa circunſtantias notabiliter aggrauantes.

a Suar. to. 4. diſp. 28. ſec. 3.
b Comm. DD.
c Sanchez de matr. to. 1. lib. 7. diſp. 23. nu. 28.

4 Qui per annum concupiuit mulierem ad peccandum ſine voluntatis retractatione vnum tantum numero peccatum commiſit, *d* ſed cum circunſtantia notabiliter aggrauante.

d Comm. DD.

5 Circunſtantia perſonæ, an ſit conſanguinea, vel affinis, & in quo gradu aperienda eſt, nec ſufficit dicere quod ſit in primo gradu cognationis, ſed *e* exprimendum eſt an conſanguinitatis, vel affinitatis ſit.

e Vide infra verb. *Confeſsio.*

6 Omnes gradus conſanguinitatis, vel affinitatis præter primum ſunt eiuſdem ſpeciei, vnde ſufficienter crimen confitetur, qui dicit ſe peccaſſe cum conſanguinea, vel affine extra primum gradum. Nauarrus autem *f* aſſerit ſecundum diſtinctionem graduum ſumendam eſſe ſpecificam

f Nauar. c. 7. n. 4. in ſum.

distinctionem horum peccatorum. Vnde alia species, est copula cum consanguinea in primo gradu, alia in 2. alia in 3. alia in 4. Et ideo quis fuerit gradus necessariò exprimendum est. Probabilior videtur hæc sententia.

7 Filius, qui iniuriâ afficit patrem, & seruus dominum hanc tenetur g circunstantiam fateri; similiter qui clericum percussit etiam primæ tonsuræ. g Comm. DD.

8 Qui filiam solicitauit ante, vel post confessionem, nisi multum temporis intercesserit, debet fateri hanc h circunstantiam, & peccatum hoc sanctæ Inquisitioni reseruatur. h Vide casus reseruat. S. Inquis. supra hoc verb.

9 Religiosus, qui Prælato non obedit committit l vnum peccatum cum duabus malitiis, & contra religionem, & contra obedientiam, sufficit autem inobedientiam fateri. i Vide Villalob. in sum.

10 Circunstantia reseruationis, vel censuræ annexæ necessariò aperienda est.

11 Stuprum non differre à simplici fornicatione, quando puella non coacta consensit, asserunt viri docti. Vnde secundùm hanc opinionem in prædicto casu circunstantia virginitatis non est necessariò m aperienda. l Comm DD.

m Vide verb. *Luxuria.*

12 Circunstantia loci sacri in furto, in sanguinis, vel seminis effusione, & violenta extractione ad locum sacrum confugientis n fatenda est, sed qui in loco sacro aliquid horum foras committendum mente concipit, non tenetur hanc circunstantiam aperire. Secus verò si foras consenserit in loco sacro perpetrandum. n Comm. DD.

13 Circunstantia scandali formalis, & per se intenti non est retinenda, o & tunc dicenda species peccati in quod proximum induxit. Et quamuis opus bonum scit, si sciebat, vel scire debebat occasionem ruinæ futuram esse. Nec non si publicè peccet etiam sine intentione scandalizandi, dummodo sit coram his qui scandalum verosimiliter patientur. o Nauar. c.6.n.7.in sum.

14 Circunstantia, quæ interrogatur à Confessario & non potest taceri sine graui incommodo spirituali. Circunstantia voti de non peccando in particulari, & circunstantia conscientiæ erroneæ vt qui arbitrabatur peccatum esse quod verè non erat, & tamen fecit, hæ omnes circunstantiæ p aperiendæ sunt. p Comm. DD.

15 Circunstantiæ sequentes non sunt necessariò q fatendæ. Circunstantia diei festi vel ieiunio vel orationi consecrati. Circunstantia peccantis spe veniæ, circunstantia acediæ, Circunstantia durationis est sub consilio confitenda. Circunstantia q Nauar. c.6. nu. 9.

cunstantia complicis an sit aperienda dubium est inter DD. quando aliter peccatum non potest confiteri. Debet si commode potest, quærere alium confessorem, cui notus non sit complex, si autem hunc non inuenias, non potes ob hoc alieno confiteri, nec communicare sine præuia confessione seruando, quæ supradiximus.

16 Circunstantias maris, vel fœminæ in peccato Sodomiæ, vel bestialitatis confitendas esse alij aiunt, *r* alij negant, affirmatiua videtur probabilior.

r Dian. to.1. tr.7. res.2.

Reliqua quæ ad hoc verbum pertinent inuenies in verbo *Confessio.*

DISP. XIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ

DE VARIIS DVBIIS AD CLERICOS spectantibus.

CLERICVS.

1 Clerici sunt *a* veri domini bonorum patrimonialium & quasi patrimonialium, & cùm ex his se alunt, possunt *b* recompensationem facere sibi tantumdem reseruantes ex suorum beneficiorum Ecclesiasticis bonis.

a Molin. de iust. to. 1. disp. 142.
b Nauar. in apol. q. 1. nu. 33.

2 Sunt etiam *c* viri domini fructuum beneficiorum ad congruam sustentationem necessariorum, & eorum, quæ ex tali sustentatione sibi reseruant. Congrua sustentatio est ea, qua viri prudentes vtuntur secundum decentiam sui status; ad hanc spectant donationes moderatæ, liberales, & remuneratoriæ, moderata hospitum, & amicorum conuiuia, & his similia.

c Comm. DD.

3 Eorum, quæ ex his supersunt, an sint veri domini graue dubium est inter DD. vtraque opinio probabilis, tutior *d* negatiua. Peccare autem si non contra iustitiam saltem contra charitatem mortaliter, qui hæc in profanos vsus consumit omnium DD. vnanimis est sententia; sed secundum affirmatiuam non *e* tenentur ad restitutionem, nec clericus, qui alienauit, nec, qui illa possident.

d Less. de iust. lib. 2. c. 4. dub. 6. nu. 9.
e Mol. to. 1. de iust. dub. 143.

4 Equites ordinum militarium non *f* obstringuntur his legibus.

f Comm. DD.

5 Clerici,

clesiasticis; Et sæculares iudices possunt *g* eis auferre venationis instrumenta, vt nociua Reipublicæ. *g Couar. q.33.*

7 Clerici habentes temporalem iurisdictionem non possunt capitis sententiam ferre, possunt *h* tamen ad hoc iurisdictionem delegare. *h Comm. DD.*

7 Clerici sunt iure diuino exempti *i* à iudicibus sæcularibus in rebus spiritualibus; in aliis autem temporalibus iure humano. *i c. nouit. de iudiciis.*

8 Si iudex sæcularis fecit processum contra clericum, vt remittat illum ad iudicem Ecclesiasticum, non *l* tenetur iste iudicare secundum dictum processum. Nec si clericus confessus & delictum coram iudice sæculari poterit ob id eum condemnare. Nec clericus potest *m* renuntiare exemptionis priuilegio. *l Iul.Clar. in pract. q.36.nu. 9.* *m c. si diligenti de for.compet.*

9 Potest *n* tamen eligere iudicem arbitrum sæcularem, non verò tenebitur parere illius sententiæ secundum vim coactiuam, tenebitur autem secundum directiuam. *n Comm. DD.*

10 In rebus ciuilibus per reconuentionem *o* potest à iudice sæculari iudicari. *o c. 1. de mut. petit.*

11 Clerici beneficiati, vel sacris initiati, chartis ludentes, vel alio ludo legibus prohibito *p* peccant mortaliter si fiat cum scandalo, & qui notabilem quantitatem amittunt ex redditibus Ecclesiasticis non excusantur à mortali; non tamen tenentur ad restitutionem neque ipsi, nec qui lucrantur, nisi amittentes sint religiosi. *p Comm. DD.*

12 Religiosi liciti recreantur imò & meritoriè ludis honestis, & non est simonia, nec irreuerentia imò *q* laudabilis vsus, lucrari res sacras, angelicas scilicet salutationes, & similia. *q Comm. DD.*

13 Clerici in concilio Limensi ipso facto *r* excommunicantur, si summam excedentem quinquaginta aureos ludo exponant. Permittuntur tamen aliquando recreationis gratia comestibile quidpiam ludere, quod non excedat duorum aureorum valorem. *r Concil. Lim. art. 3. c. 17. so escudos valen do pesos de a.7. reales.*

14 Ab eodem concilio prohibentur vti *s* sericis vestibus, & habitu profano, & ab omnibus his quæ vulgò vocari solent lechagillas, polainas, puneres guarniciones de seda faxas en los manteos, alamares, monteras, pantuflos, capasos de seda & similia. *s Ibidem c. 26.*

15 Prohibentur etiam fœminas comitari, vel equitando ducere ex tergo nisi soror, aut mater sit.

16 Clerici concubinarij à Prælatis, & visitatoribus possunt, ac debent puniri non seruata figura iudicij. Verba sunt concilij. Et postposita omni appellatione ad executio- *t Vbi supra c. 18.*

G nem

eutionem etiam sine strepitu, & figura iudicij facti veritate inspecta procedant.

u Ibidem c.20. 17 Clericus sacris initiatus, qui personam ludicram in scenicis egerit ipso facto incurrit excommunicationem.

x Concil. Lim. vbi sup. 18 Sub reatu mortis æternæ prohibetur x ab eodem concilio præsbiteris celebraturis ne tabachi fumum ore, aut sayri vel tabachi puluerem naribus etiam prætextu medicinæ ante Missæ sacrificium sumant.

y Extr. ne cler. c. 1, & l. 9. 19 Sacris legibus prohibitum z est clericos conductores fieri.

SECTIO II.

DE ALIIS DVBIIS AD CLERICOS spectantibus.

1 PRima etiam tonsura initiati diebus festis debent ad sibi assignatas Ecclesias conuenire. a

a Concil. Lim. act. 3. c. 25.

2 Siquis clericus mercaturæ operam dederit præter pœnas à iure impositas excommunicationis sententiam ipso facto incurrit; b Si verò fuerit Indorum Parochus, neque per se neque per aliam interpositam personam potest negotiationem exercere, neque pecora alere præter necessaria ad victum, aut agros colere, aut vehendis mercibus animalia tenere, vel locare, neque Indos ipsos ad mineralia sibi eruenda mittere, vel eorum opera locare. Denique neque cum ipsis Indis negotiari, neque cum aliis per ipsos. Qui istorum aliquid egerit etiam excommunicationis latæ sententiæ eo ipso se nouerit enodatum.

b Aduertendum hanc excommunicationē ablatam fuisse à Paulo V. ne in laqueum Parochis esset damnationis æternæ.

3 Aduertendum Limense Concilium c in toto regno Peruano, Chilensi, Tucumanensi, & Quitensi clericos obligare. De religiosis autem dicetur suo loco. Vide verbum *Parochus*, & verbum *Religiosus*.

c Vid. Lim. conc. c. 5. fol. 51.

4 Nomine clerici in fauorabilibus venit d Monachus Episcopus; & qui habet primam tonsuram, in odiosis verò neuter ex his. Et sunt DD. qui asserant neque dignitatem, neque Canonicum Ecclesiæ Cathedralis, neque eum qui non est in sacris. Vnde cum aliquid prohibetur, vel præcipitur clericis à iure, vel ab homine, solum comprehenduntur, qui sunt sacris initiati, aut habent beneficium.

d vide p. sà verb. Clerici.

5 Cler

5 Clerici etiam in ſacris de licentia ſui Epiſcopi poſſunt in ciuilibus coram iudice ſæculari conueniri. Et ſi dimiſſo habitu & tonſura clericali enormiter ſe gerat poteſt capi, & puniri à iudice ſæculari, quia perdit priuilegium clericale ſecundum grauium DD. opinionem. Probabilius tamen eſt hoc non *e* licere iudici ſæculari niſi de licentia Prælati quando ipſius curiæ traditus eſt clericus propter incorrigibilitatem. *e* Vide c. cum non ab homine de iudiciis. *f* Vide Sil. verb. *Iud.* n. 4.

6 Clericus qui non eſt in ſacris non gaudet *g* Eccleſiaſtici fori priuilegio niſi aſſignatus ſit alicui Eccleſiæ, cui inſeruiat, vel ſit in ſeminario, vel in vniuerſitate de licentia Epiſcopi ſtudeat habitum clericalem habens, & tonſuram, & ſit quaſi in via ad ordines maiores. *g* Trid. ſeſſ. 23. c. 6. de ſent. exc. *h* vid. Nauar. lib. 5. conſ. 27.

7 Clericus etiam in ſacris comprehenſus in crimine poteſt *h* capi à iudice ſæculari, vt Eccleſiaſtico tradatur & idem, ſi nocte armatus incedat, vel velit alterum lædere, poteſt à quolibet ſæculari includi. *i* Comm. DD.

8 Clerici tenentur *i* legibus communibus populo in ordine ad bonum Reipublicæ, non quoad vim coactiuam, ſed directiuam dummodo non impediant officium Eccleſiaſticum & libertati Eccleſiaſticæ non repugnent.

9 Clericus quilibet, & etiam laicus poteſt abſoluere à cenſuris exiſtentem in articulo mortis ſecundum Dianam *l* & alios viros doctos, quod eſt probabile. *l* Dian. tr. 9. reſol. 6. p. 5.

10 Clericum ſuſpenſum à diuinis officiis, neque tamquã laicum illis poſſe aſſiſtere alij aſſerunt *m* probabiliter, alij verò probabilius defendunt irregularitatem non incurrere, neque peccare. *m* Fil. to. 1. tr. 27. c. 2. n. 33.

11 A clerico poſſe conueniri laicum coram iudice Eccleſiaſtico pro rebus non ſolum Eccleſiæ, ſed etiam pro fructibus dubium eſt inter Doctores. Affirmatiua *n* videtur probabilior. *n* Dian. tr. 1. reſ. 7. p. 5.

12 Clericum prauo animo percutiens percuſſione leui, & veniali, non incurrit *o* excommunicationem, & à fortiori, qui cùm conatus fuit percutere non percuſſit. *o* Vide Facun. p. 1. l. 2. c. 5. n. 12.

13 Clericum publicè percutiens non eſt vitandus ante ſententiam iudicis, quia fortè ebrius erat, vel amens, vel ſe defendendo percuſſit. *p* Idem vbi ſup. *q* Diana 5. tr. 1. reſ. 15.

14 Clerici non tenentur *q* ſoluere gabellas etiam ſi Epiſcopus conſentiat, niſi Papa conſenſum præſtet, vel vrgeat grauis neceſſitas, nec poſſit expectari Papæ conſenſus. *r* Vide Dian. vbi ſup. tr. 8. reſ. 27.

15 Clerici poſſunt *r* diſponere ad libitum tamquam de

bonis patrimonialibus de omni eo, quod illis datur pro industria personali, vel labore, vt pro comitando funere, pro re sacra facienda, & similibus.

16 Clericus vtens vestibus prohibitis non incurrit suspensionem, si occulte, vel subtus alias vestes, vel propter celebrationem magni festi illis vtatur. Imò hanc suspensionem consuetudine esse s derogatam asserit Henriq. *lib.* 13 *de excom. c.* 39. *nu.* 3.

s Henriq. lib. 13. de excom. c. 39. n. 3.

17 Clerici non t tenentur soluere vectigal in extractione frumenti, vini, & similium, quæ ex bonis patrimonialibus collegerunt, vt alibi conducendo charius vendant.

t Dian. p. 5. tr. 1. res. 27.

18 Clerici u possunt aperire tabernas, & vendere vinum, fructus, & alia recollecta in suis prædiis etiam in terra Baronis prohibentis alibi vendi nisi in eius taberna.

u Idem vbi suprà tr. 1. res. 20.

19 Clerici publico concubinarii licet iure antiquo erant ipso facto suspensi; talis tamen suspensio abrogata x est per contrariam consuetudinem.

x Suar. dup. 31. sec. 4. à n. 40.

20 Clerici audientes comœdias, & stipendia soluentes quibus aluntur histriones, peccare mortaliter alii aiunt, alii negant y probabilius, si absque scandalo vt communiter fit, & sine periculo consentiendi in actus turpes, ob solam curiositatem audiant. Res est maximè ruinæ obnoxia, sed communiter omnes audientes inuincibili ignorantia à mortali culpa excusantur, cum videant à religiosis etiam audiri, à magistratibus non prohiberi, & ab ordinario approbari tanquam nihil contra bonos mores habentes. Limæ nisi sint approbatæ non recitantur.

y Vide Dian. p. 2. tr. 17. res. 35.

20 Clericus primæ tonsuræ absente sacerdote, & vtroque absente laicus z potest indulgentias applicare Cruciatæ, & quilibet ex eis etiamsi sit absens.

z Dian. p. 5. tr. 3. res. 134.

21 Clerici an gaudeant Ecclesiæ immunitate in criminibus non exceptis in Bulla dubium est inter DD. Affirmatiua videtur probabilior.

SECT.

SECTIO III.

PROSEQVITVR EADEM materia.

1 CLericus, qui aliquando dimittit habitum, & tonsuram non ideo fori priuilegium *a* amittit; nec à iudice laico potest puniri.

a Comm. DD.

2 Clericus non *b* potest compelli à iudice laico soluere gabellas, quas aliquando soluere tenetur.

b Diana tr.2.res. 42.to 1.

3 Clericis non potest *c* Princeps laicus imponere gabellas propter reparationem pontium, murorum, & similium, licet contrarium teneant aliqui iuristæ; sed neque tempore pestis pro publica vtilitate, nisi à iudicibus Ecclesiasticis *d* possint compelli.

c Laiman in Theol. mor.lib. 4.tr.9.c. 6.

d Dian.to. 1.tr.2. ref. 41.

4 Clerici, qui primam tonsuram, & habitum assumpserunt sine animo clericandi, sed tantum in fraudem collectarum, & gabellarum *e* gaudent nihilominus clericali priuilegio, quia verè clerici sunt.

e Diana ibidem resol. 44.

5 Clericus negotiator nisi ter moneatur non *f* committit priuilegium clericale, & fori, ideo non potest ab eo gabellas exigere iudex laicus, quamuis alij contrarium sentiant.

f Less.lib. 2.c. 33. dub.3. nu. 23.

6 Non posse principem laicum ex rebus venditis à clericis ab emptore exigere gabellam extra pretium legale probabilius *g* videtur, licet contrarium viri docti defendant.

g Vide Dian.to. 1. tract. 2. ref. 49.

7 Clericis licitum *h* est recurrere ad laicos iudices quando arbitrio boni viri fit illis violentia in non admittenda eorum appellatione, & non habent alium superiorem Ecclesiasticum, ad quem confugiant. Et iudices laici possunt cognoscere de tali causa non vt iudices, sed vt defensores, & admonere Prælatum ne violentiam faciat. In aliis autem casibus, in quibus non sunt prædictæ circunstantiæ non licet. Idem dicendum est de religiosis.

h Vide Dian.tr.2. ref.14.to. 1.

8 Clericus percussus à laico potest *i* agere coram iudice Ecclesiastico.

i sà hoc verb.

9 Clericus calumniosus accusator debet *l* priuari officio, & verberatus in exilium mitti.

l Idem ibidem.

m Idem ibidem.
10 Clericus non *m* potest consentire in iudicem non suum etiam Ecclesiasticum sine consensu sui Episcopi.

n Couar. lib. 1. c. 4. var. nu. 4
11 Clericus pauper non *n* tenetur cedere bonis nec pro debito (nisi fuerit ex delicto contractum) potest conueniri vltra quam facere potest; nec si est in sacris puniri corporaliter pro debito, quod non potest soluere.

o Sà hoc verb.
12 Clericorum priuilegiis gaudent *o* Eremitæ, si sint astricti alicui regulæ, aut superiori talibus priuilegiis gaudenti.

p Vide Siluest. verb. *Aduocatus*.
13 Clericis prohibitum *p* est aduocati exercitium exercere, nisi in causa propria, pia, & miserabilium personarum, vel propinquorum intra quartum gradum cum commode alium habere non possunt.

q vide Mol. disp. 147.
14 Non *q* potest Clericus esse procurator laicorum nisi in negotio speciali aliquando, nec locum tenens Principis sæcularis, bene tamen consiliarius, & ob suam vel suorum necessitatem non prohibetur negotiari per se, nec vendere, quæ arte fecit honesta.

r Sà hoc verb.
15 Non *r* potest exercere medici, aut chirurgi officium quando adustione, vel incisione, opus est, nisi sua, aut pauperum necessitas id postulet.

Vide Mol. disp. 47.
16 Omnibus Clericis *s* concessum est testari, & ab intestato succedere nisi sint Episcopi.

t vide Nau. c 25. nu. 109.
17 Non *t* potest Clericus in præiudicium patris testari de bonis, quæ acquisiuit ante clericatum, in quibus pater habet vsum fructum.

u Sà verb. *Clericus*.
18 Clericum habitantem cum fœmina suspecta peccare mortaliter *u* dicunt viri docti.

x Idem ibidem.
19 Clericus absens in alio Episcopatu nisi domicilium mutet subditus est adhuc *x* proprij Episcopi, & non tenetur deseruire Ecclesiæ, in qua non habet beneficium.

y Ex congreg. Concilij.
20 Clericus *y* potest cogi ab Episcopo, vt vrbem custodiat ab hostibus inuasam, & in tali necessitate non prohibetur pugnare.

z Sà verb. *Clericus*.
21 Recipiens patrimonium occultè sub conditione, vt post ordinum susceptionem illud restituat; non *z* tenetur restituere, nisi aliunde habeat, vnde sustentetur. Contrarium tamen aliqui viri docti verius iudicant.

SECT.

SECTIO VLTIMA.

CIRCA EANDEM *materiam.*

1 CLericus qui post factam prohibitionem frequentat monasteria Monialium sine necessitate *a* peccat mortaliter. *a* Sanch. nu. 8.

2 Clericus beneficiatus vel ordine sacro insignitus habitum clericalem vel tonsuram non ferens barbam vel comam nutriens peccat mortaliter. Idem dic de eo qui indecentibus vestibus, vel armis vtitur. *b* Nauar. c. 25. nu. 100. p. 3.

3 Clericus qui emit aliquid, & arte mutat eius formam & vendit *c* non dicitur exercere mercaturam. *c* Comm. DD.

4 Clericus tenetur etiam seruare *d* taxationem rei publicæ circa triticum. *d* Comm. DD.

5 Clerici Mineralibus intendere prohibiti sunt *e* per regiam schedulam. Si tamen illa habeant iure hæreditario dum per venditionem ab eis se exonerant, permittendi sunt. *e* Solerzan. de In. guber. lib. 1. c. 18.

6 Collega in seminario Ecclesiæ qui Ecclesiasticus esse non vult, si hoc non iurauit, nec promisit in ingressu, non *f* peccat, nec restituere tenetur. *f* P. Menacho in manuscript.

7 Clericus coniugatus cum corrupta à seipso non amittit *g* priuilegium fori. *g* Idem vbi supra.

DISPVTATIVNCVLÆ

AD EANDEM LITTERAM *pertinentes.*

RESOLVTIONES VARIÆ.

COGITATIO.

1 IN cogitationibus venereis cum voluntas nec positiuè consentit, nec positiuè dissentit; peccatum esse mortale Vide Reg. to. 1. li. 13 c. vlt. n. 65

mortale alij aiunt, alij negant. Probabilius videtur, quod si quis aliò diuertat cogitationem quasi tentationem contemnens non esse necessarium actum positiuum, & peccatum mortale non esse nisi cum plena aduertentia ex permissione cogitationis periculo se exponat consentiendi.

COGNATIO.

a Dian. tr. 4. res. 1. to. 1.

1 Qui nomine non suo sed alterius tenet puerum in Baptismo probabilius videtur nullam contrahere cognationem, sed neque is, cuius nomine tenuit, quia necessarium est in Baptismo, & Confirmatione, quod patrinus physicè tangat puerum.

b Suar. in 3. p. q. 67.

2 Eum qui statim post partum vxoris ob periculum mortis baptizauit proprium filium adstantibus aliis contrahere cognationem cum vxore, & non posse debitum petere alij aiunt, alij negant; probabilius videtur *b* nullam contrahere cognationem, & ideo posse debitum petere.

3 Laicum præsente sacerdote baptizantem in casu necessitatis peccare mortaliter alii aiunt, alii negant. Probabilius videtur non peccare mortaliter nisi faciat ex contemptu.

c Sanch. de matr. to. 2. lib. 7. disp. 62. nu. 15.

4 An in priuato Baptismo tempore necessitatis sit adhibendus patrinus, & an contrahat cognitionem spiritualem. Vtrumque est dubium inter DD. sed neque *c* adhibendum esse, neque si adhibeatur contrahere videtur probabilius, etiam si teneat infantem animo obeundi patrini munus.

d Vide Dian. t. 1. tr. 4. res. 21.

5 Non confirmatus, qui in confirmatione puerum tenet non contrahit *d* cognationem spiritualem cum eo, nec peccat mortaliter, vtrumque est probabile, licet non desint qui teneant contrarium.

e Idem p. 3. tr. 4. res. 260.

6 An qui in Ecclesia vt patrinus tenuit domi iam baptizatum, contrahat cognationem spiritualem dubium est inter DD. Probabilius *e* videtur non contrahere.

COLLECTA.

Vide Dianam tr. 1. to. 3. res. 17.

1 Collectam certam, & inuariabilem etiam positam per statutum super bona aliqua antequam ad clericos peruenissent, non tenentur soluere.

COLONI.

COLONI.

1 Coloni partiarij religioſorum non tenentur ſoluere gabellas ex Bulla Pij V. in qua ſummus Pontifex eximit fratres, monachos, moniales ac alias regulares perſonas, eorumque monaſteria, cœnobia, conuentus, Eccleſias, capellas, oratoria, & alia loca, ac terras, poſſeſſiones, prædia, agros, & bona, nec non laboratores, colonos, arrendatarios, affectuarios, ac geſtores ſuorum negotiorum ab omnibus exactionibus tam vrbanis, quam ruſticis, nec non datiis, gabellis, pedagiis, vectigalibus, collectis, impoſitionibus, mercibus ordinariis, & extraordinariis, ac tam realibus, quam perſonalibus, meris, & mixtis etiam ſubſidionalibus, & augmentis, ac focularibus equorum, taxis, militumque hoſpitiis &c. tam impoſitis, quam imponendis.

2 Coloni partiarij ſunt, qui conducunt agros religioſorum ad medietatem fructuum. Sed licet non ſint partiarij, conducant verò prædia religioſorum, vt illis tribuant certam partem fructuum quotannis in omnem euentum & reliquum ſibi acquirant, exempti ſunt à ſolutione decimarum.

COLVMBÆ.

1 Columbas profugas à ſuo Columbario, cuilibet licitum eſt capere. Et idem dic ſi domicilium mutent. Arte autem, vel fraude illas attrahere ad proprium columbarium illicitum eſt. a Comm. DD.

COMEDERE.

1 Comedere abſque neceſſitate ob ſolam delectationem vix poteſt excuſari à peccato veniali. Contrarium tamen docet a Ioannes Sanctius.

2 Si quis comedendo cibos calidos, & tali ſitu decumbendo experitur pollutionem præter voluntatem, & conſenſum non b tenetur à talibus abſtinere cibis, nec aliter decumbere etiam ſi id faciat non propter neceſſitatem, ſed ob ſolam maiorem commoditatem. Hæc communior ſententia licet contrarium defendat P. Facundez.

a Ioan. Sanch. in ſelec. diſp. 2. nu. 14.

b Vide Leſſ. lib. 4. c. 3. dub. 14. nu. 100.

3 Come

3 Comedentes carnem ob valetudinem, si parum piscati edant ad excitandum appetitum, licet vix ab intemperantia excusentur, *c* excusantur tamen ab excommunicatione, quæ solet esse in aliquibus synodalibus contra comedentes in diebus prohibitis simul pisces, & carnes. Vide Dianam, qui excusat eos à peccato etiamsi in magna quantitate pisces sumant dummodo pisces sint sani.

c Vide Dian. to. 3. tr. 5. res. 30.

4 Comedere carnes humanas in graui necessitate *d* licet, veluti in magna fame, vel alio vitæ periculo, vel si caro humana alterata sumatur, vt medicamentum. Nec erit peccatum hauirire sanguinem ex vena adolescentis, & bibere ad confortandas vires infirmi, quod medici dicunt remedium esse singulare.

d Less. lib. 4 c. 3. dub. 2. nu. 10.

5 Comedere ex intentione vsque ad vomitum peccatum esse mortale alij aiunt, alij *e* negant, si autem fiat ex consilio medici *f* licet.

e Caiet. verb. *Gula.*
f Vide P. Sà verb. *Comedere.*

COMOEDIÆ.

Comædiis interesse an liceat vide verbum *Clericus.*

COMMERCIVM

Cum infidelibus quando vtilitas ex eo capta à Christianis est maior quàm damnum, fit licitum ratione necessitatis.

COMMISSARIVS.

Crvciatae Vide verbum *Bulla Cruciata.*

Parag. iudices 58. ff. de iudic.

Commissarij particulares Cruciatæ officio suo possunt fungi vsquequo officio priuentur.

COMMODATVM.

1 Qui commodat amico petenti cubiculum ad peccandum, timens si neget graue damnum *a* non peccat mortaliter. Idem dicendum de eo qui locat iusta de causa domum meretrici.

a vide Dian. to. 3. tr. 6. res. 11.

2 Commo

2 Commodatarium dubium an res sua culpa perierit teneri ad restitutionem alij *b* aiunt, alij negant. Affirmatiua videtur probabilior quando datur culpa iuridica, etiamsi non sit mortalis. Sed si accipit in gratiam sui tenetur de leuissima. *b Vide Dian. vbi sup.res.49*

3 Commodatum ad certum vsum non potest *c* repeti etiam superueniente necessitate eius qui commodauit. Contrarium defendit P.Molina, & videtur probabilius. *c Syluest. verb. Commod.*

4 Commodans rem vitiosam non admonens commodatarium tenetur *d* de damno secuto. *d Comm. DD.*

5 Diutius vtens commodatis, vel ad alium vsum contra voluntatem commodantis furtum *e* committit. *e Vide Mol. disp. 295. nu.7.*

6 Qui remisit commodatum per personam fidelem si pereat non *f* tenetur restituere, secus si per non fidelem. *f P. Auila in comp. hoc verb.*

7 Commodatum quomodocumque pereat Domino *g* perit, nisi interueniat pactum, dolus, culpa, vel mora. *g Nauar.c. 17.nu.185.*

8 Peccat, *h* qui commodatum non vult restituere nisi solutis sumptibus, quos fecit, quando hi sunt ex iis, qui communiter fiunt, nisi fuerint magni, & extraordinarij. *h Idem vbi sup.n. 186.*

9 Commodatarius *i* potest detinere commodatum pro recompensatione debiti liquidi. *i Idem ibidem.*

10 Illicitum est aliquo pretio *l* commodare pecuniam ad ostentationem diuitiarum. *l Idem nu. 216.*

COMMVNIO SACRAMENTALIS.

1 Non est neganda peccatori occulto etiam si alibi sit publicus, si publicè petat, si autem hæc infamia facilè præueniri queat, ex sententia Valentiæ eam denegare *a* licebit. *a Val.to.4. disp.6.q.8. p.3.*

2 Publico peccatori publicè petenti omnino *b* neganda est. *b Comm. DD.*

3 Si Laicus necessitate sumeret vinum consecratum, *c* satisfaceret præcepto communionis. *c Suar. to. 3. disp.71. sec.3.*

4 Bis recipere communionem in eodem die ob vitandam iniuriam Sacramenti *d* licet. *d Comm. DD.*

5 Sacerdos extra confessionem sciens aliquem esse in peccato mortali occulto, occulte petenti negare *e* debet communionem. *e Sà verb. Communio.*

6 Paratus proximè ad communionem si recordatur peccatum mortale, *f* potest si timet scandalum communicare, & postea confiteri. *f Comm. DD.*

COMPENSATIO.

COMPENSATIO.

a Vide Villal. to. 2. tr. 11. dub. 23. nu. 7.
b Idem vbi sup.
c Dian. to. 1. ref. 48. tr. 16.
d Nauar. lib. 3. c. 7. nu. 389.

1 Vt sit iusta, & sine peccato debet habere has conditiones; Primam, vt debitum sit moraliter certum. 2. vt non plus capiat, quam sibi debetur. 3. vt admoneat debitorem vel hæredes iam debitum esse solutum, ne bis soluatur. Aliqui DD. ponunt alias duas. 1. vt per iudicem non possit recuperari, quod non videtur necessarium, vt scitè notat b Villalobos. 2. vt actu res debeatur, quod non est semper necessarium, nam si tempore præfixo non speiat creditor rem suam recuperaturum potest vti compensatione vt doctè aduertit c Diana. Nec tandem necessarium est quod dicunt aliqui DD. quod res non sit deposita de qua fit compensatio. Si enim aliter rem recuperare non possum, licet d mihi non reddere depositum.

e Tanner. in 22. D. Tho. disp. 4. q. 6.
f Villal. to. 2. tr. 11. dif. 37.

2 Compensationem famæ pecunia fieri posse, & infamatum occultè e posse rem infamantis sibi retinere, si aliter compensationem facere non possit, dicit Tannerus citans Lessium.

3 Qui falso alium infamauit siue eo quod vtens æquiuocatione dicat se mentitum, vel male locutum, potest facere compensationem suadendo, & honorando infamatum, & tribuendo illi tantum honoris quantum abstulit. Hic modus placet doctissimo P. Villalobos, vide illum.

CONCIONATOR Vide *Prædicator.*

CONCESSIO.

Concessum videtur, quod non est prohibitum.

CONCILIVM.

a Vide Trid. ses. 24. c. 2. de refor.

1 Concilium Prouinciale debet a fieri tertio quoque anno; Diæcesanum quotannis.

2 Concilium Prouinciale potest excommunicare Archiepiscopum. Eius autem decreta non sunt publicanda Papa inconsulto.

3 Ad decreta Concilij Diœcesani requiritur cleri approbatio.

Concubinarij

CONCVBINARII.

1 Concubinarij tam soluti, quam vxorati si ter admoniti non resipuerint excommunicentur ab ordinario, & mulieres grauiter ab eodem puniantur, & à populo exulare cogantur.

CONDVCTIO.

1 Si vespere Petrus colonum conduxit, mane autem propter alium euentum illius opera non indigens tempestiue eum admonuit, non *a* tenetur soluere diei mercedem, nisi conductio esset causa vt amitteret lucrum diei. *a* Dian. to. 3. tr. 4. res. 14.

2 Conducens agrum *b* potest remittere pensionem ob fortuitam, & insolitam sterilitatem, nisi hæc posset compensari anno sequenti. *b* vide Dian. vbi sup. res. 57.

3 Conductor rei dubius an sua culpa perierit, non *c* tenetur restituere secundum probabilem sententiam. *c* Vide Dian. tr. 6. to. 3. res. 49.

4 Conductor *d* potest expelli domo, quando locatori opus est eam habitare, vel reparare, vel conductor ibi inhoneste se habeat. Sed an aliquid de pensione remittendum sit, dubium est inter DD. Probabilius videtur esse remittendum quando conductor habiturus erat domum sibi non adimendam. *d* Moli. disp. 499.

5 Conductor equi *e* tenetur ad expensas ordinarias vt ad pactum, non ad extraordinarias vt ad medicinas. *e* Syluest. hoc verb. nu. 16.

6 Famulo conducto non *f* debetur stipendium tempore quo ægrotat, nec extraordinaria medicina, nisi aliud sit in pacto, vel in consuetudine. *f* Sa hoc Verb.

7 Conductor, qui non soluit, *g* potest statim expelli, sed si conduxit ad decennium biennio expectandus est. Quod si locator promisit non expulsurum, intelligitur si soluat pensionem. *g* Idem ibidem.

8 Qui timet rem perituram conductoris culpa, potest eum cogere, vt suscipiat in se periculum, sed ob hanc obligationem minuendum est aliquid ex pensione.

9 Extrauagans *Ambitiosa* de non locanda re Ecclesiæ vltra triennium non *h* videtur vsu recepta, quoad pœnas extrinsecas. *h* Vide Nauar. c. 27. nu. 149 & 150.

10 Locationes beneficiorum anticipata solutione non valent in præiudicium successorum ex concilio *i* Tridentino. Pater autem *i* Trid. ses. 25. c. 11. de refor.

tem

Mol. disp.497. tem Molina *l* dicit, quod si conductor soluerit, & conuersum fuerit in vtilitatem Ecclesiæ, successor ratum habere debet.

11 Si conductor domo vel alia re non vtatur propter pestem, vel alia iusta causa *m* remittenda est pensio pro rata.

m Sylu. vbi sup. nu.12.

12 Nec res Ecclesiastica, nec fructus pensionis locari *n* possunt ad longum tempus, vt ad decem annos nisi cum conditionibus ad alienationem requisitis.

n Comm. DD.

13 Beneficiatus *o* potest locare fructus beneficij ad nouem annos, quando pensio non soluitur, nisi tertio quoque anno; conductio autem eo mortuo expirat. Si tamen Rector Ecclesiæ nomine Ecclesiæ rem eius locauerat, eo mortuo durat.

o Sà hoc verbo.

14 Conductori *p* debentur expensæ necessariæ, & quibus res facta est melior.

p Moli. disp.496.

15 Locationi factæ à viro de re vxoris, eo mortuo non *q* tenetur vxor stare nisi facta fuerit de eius consensu.

q Idem dis.492.

16 Conductor potest rem locare alteri personæ honestæ, nisi aliter pactum fuerit.

17 Qui sine conuentione de pretio colorum conduxit *r* tenetur ei tantum dare, quantum talibus reddi solet.

r Siluest. verb. Familia. nu.6

18 Alienum torquem locans, si Dominus non erat locaturus, nil tenetur restituere. Videtur autem probabilius ad id *s* teneri in quo factus est locupletior.

s Vide Mol. disp. 3.10.

19 Conductio rei spiritualis ipso iure est *t* nulla, sicut & venditio. Vide verbum *Locatio*.

t Tolet. in sum. lib.9. c.91. nu.5.

DISP. XIV. SECT. I.

CONFESSIO.

Quid sit Sacramentalis Confessio.

1 SAcramentalis *a* Confessio est secreta accusatio peccatorum coram proprio Sacerdote, vt ab illis Sacramentaliter absoluatur.

a Nauar. c.nu.1.

2 Vt confessio sit sacramentalis non sufficit, quod quis signo

figno crucis se muniat, ac dicat confessionem, sed *b* necessarium est vt accedat animo confitendi, & recipiendi absolutionem. Vnde confessio facta laico non est Sacramentalis. Eius institutio fuit à solo Christo, & cœpit obligare post Euangelij promulgationem, & obligat omnes, qui habent conscientiam peccati mortalis. *b* Comm. DD.

3 Vt sit legitima debet habere has sexdecim conditiones.

Sit simplex, humilis, confessio pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, & lachrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

4 Non *c* licet regulariter loquendo fieri coram tertia persona, facta autem coram multis valida est. *c* Nauar. c. 2. n. 5.

5 Examen autem illud *d* requirit, & sufficit, quod viri prudentes facere solent in discutiendis grauibus negotiis. Si autem nulla præuia discussione accedat quis ad confitendum, confessio erit nulla. *d* Comm. DD.

6 Qui mentitur in confessione aliquod mortale affirmando vel negando, *e* peccat mortaliter, & confessio est nulla, & sacrilega. Secus autem si quod negat, vel affirmat sit tantum veniale, vel mortale iam ritè confessum. *e* Comm. DD.

7 Peccat mortaliter, qui confitetur laico, vel clerico non Præsbitero cum tenetur, & potest Sacerdoti confiteri; & qui se imprudenter infamat detegendo sua peccata mortalia, nisi faciat bona fide.

8 Concilium Tridentinum *f* decreuit sub anathemate hæc sequentia. 1. Confessionem Sacramentalem fuisse institutam, & præceptam à Christo Domino. 2. Esse necessariam à iure diuino. 3. Nos obligatos esse eodem iure ad confitendum omnia peccata mortalia, & circumstantias mutantes speciem. 4. Quod Confessio est possibilis. 5. Quod tenemur confiteri in Quadragesima. 6. Quod licet confiteri venialia. 7. Quod sine iurisdictione ordinaria, vel delegata sacerdotis confessio illi facta, est nulla; Sacerdotium enim non dat iurisdictionem, sed est fundamentum illius. *f* Trid. ses. 14. c. 5. de confes.

SECTIO

SECTIO II.

DE MATERIA, ET FORMA confeſsionis.

a Comm. DD.

1 FOrmæ eſſentia ſtat *a* in illis ſolis verbis, *Te abſoluo*, reliqua, quæ antecedunt, & ſubſequuntur ſunt ad maiorem congruitatem.

b Comm. DD.

2 Sufficit *b* manifeſtare ſtatum, quando quis nequit numerum.

c Nauar. c.4. nu.4.

3 Sufficit *c* dicere ſe quæſiuiſſe laudem de peccatis mortalibus etiam ſi non aperiat ſpecificè, ſed non eſt idem de delectatione in præteritis, in qua neceſſarium eſt ſpeciem diſtinguere.

d Comm. DD

4 Taceri *d* poteſt peccatum quando ex eius confeſſione imminet pœnitenti, vel confeſſario graue damnum animæ, vel corporis, vel famę. Sed omnibus his debet præponderare ſalus animæ.

e Nauar.c. 10.nu.7.

5 Quando pœnitens eſt dubius an aliquod ſit peccatum mortale, an veniale *e* tenetur illud confiteri, & de illo dolere quaſi de mortali.

f Suarez apud Diã. p.3.tr.4. reſ.132.

6 Non *f* peccat mortaliter, qui ne bonam exiſtimationem amittat, vni confitetur grauiſſima, alteri tantum venialia.

g Nauar.c 9.nu.4.

7 Qui manens in excommunicatione confitetur, & recipit ſacramentalem abſolutionem, *g* illicitam facit confeſſionem, non autem inualidam niſi ſciat, vel credat id eſſe peccatum mortale.

SECTIO III.

CONFESSIO QVOAD iterationem.

1 COnfeſſio facta confeſſario excommunicato non notorio valida eſt, ſi fiat cum ignorantia. Si autem ſcienter, ſed ita

vt

vt accipiens abſolutionem mortaliter non peccet, non eſt *a* iteranda, quia valida. *a Nauar. c.9.nu.4.*

2 Mentiri in confeſſione peccatorum venialium, vel alias confeſſorum mortalium, veniale ſolum peccatum *b* eſt. Erit autem mortale, ſi aliud non confiteatur quod ſit abſolutionis tota materia falſa. *b Sà verb. Confeßio.*

3 Ad declarandam ſpeciem tui peccati, ſi neceſſe eſt, *c* potes dicere alienum, imò etiam cum tibi valde vtile eſt ad ſalutem animæ, aut illius cuius forte fama periclitatur, famæ enim præponenda eſt ſpiritualis ſalus; cum autem tu potes dicere, poteſt & confeſſor te interrogare. *c Sà verb. Confeßio. nu.17.*

4 Iteranda *d* confeſſio ſine vllo dolore facta, aut ſine propoſito vitandi peccata, aut ei, qui non poterat abſoluere, vel cum omiſſum eſt aliquod peccatum mortale ſcienter, vel quod tale putabatur, & ſi cum dubio; Secus autem ſi putabatur non eſſe mortale. Addunt aliqui, ſi confeſſor eſt valdè imperitus, vel omiſſum fuit aliquod peccatum mortale per craſſam ignorantiam, vel obliuionem. Et tandem ſi confeſſio ſit facta alieno etiam ſpe ratihabitionis. *d Vide Tol. lib.3. c.10.*

5 Confeſſio facta cum dolore de culpis præteritis, & propoſito vitandi futura, licet dolor non ſit talis, vt cum ſacramento gratiam pœnitens conſequatur, valida eſt *e* licet informis. *e Probabilior ſententia DD.*

6 Facta ei qui nullum titulum nec bonum nec malum habet, vel notoriè amiſit illum *f* iteranda eſt etiam ſi facta fuerit bona fide. *f Nauar. c. 9. nu. 11.*

7 Confeſſio facta ſacerdoti, qui de quibuſdam poterat abſoluere, de quibuſdam non, non eſt *g* iteranda, nec quando ſatisfactio non eſt adimpleta, vel fuit adimpleta in peccato mortali, vel pœnitens credidit in eadem relapſurum. *g Idem c. 9. nu. 14.*

8 Qui iterat confeſſionem cum eodem ſacerdote, cui inualide confeſſus fuerat, ſi is ſtatum eius ſaltem in confuſo cognoſcit, non *h* tenetur dicta peccata repetere, ſed tantum culpabiliter omiſſum. *h Comm. DD.*

9 Scrupuloſus, qui ſemel prudentis arbitrio legítimam diligentiam appoſuit, vt omnia peccata confiteretur, etiam ſi poſtea ignoret vtrum hoc vel illud confeſſus fuerit, non tenetur confiteri. Sed poteſt tuta conſcientia iudicare ſe illud iam confeſſum fuiſſe, & ſi forte oblitus verè fuit non imputabitur *i* illi in peccatum. *i Idem Nauar. c. 21. nu. 42.*

10 Per confeſſionem, quam non ſequitur abſolutio, non impletur *l* præceptum niſi differatur ab ipſo confeſſario ob ſalutem animæ ipſius pœnitentis. *l Idem c. 10. nu. 4.*

SECTIO IV.

CONFESSIO QVOAD obligationem.

a Tolet. lib. 3. c. 76. in ſum.

NVllus a tenetur confiteri tertia perſona audiente, nec per interpretem, nec in ſcriptis, ſed ſi taliter fiat validè fit. Abſolutio autem miſſa in ſcriptis nulla eſt ex nouo decreto Clementis octaui.

b Nauar. c. 21. nu. 35.

2 Tempus confeſsionis non eſt definitum b iure diuino, ſed humano. Non autem obligat ſtatim ac peccatum commiſſum eſt; nec peccat, qui differt vſque ad Quadrageſimam etiam ſi ſciat obliturum aliqua peccata mortalia.

c Comm. DD.

3 Obligat c etiam contritum, ſi vult accedere ad Euchariſtiam, & etiam in articulo mortis, vel ſi tempore debito habiturus quis eſt impedimentum, tenetur præuenire, vel ſi vouerit pluries facturum. Obligat quæ eius præceptum omnem vſum rationis habentem ad peccandum.

SECT. V.

CONFESSIO QVOAD ſigillum.

a Nauar. c. 8. nu. 1.

1 SIgillum a eſt obligatio aliquid occultandi. Quod eſt duplex. Aliud quod dicitur ſecretum naturale, & eſt à lege naturali, & diuina. Aliud dicitur ſigillum confeſſionis, quod etiam includit naturale.

b Comm. DD.

2 Sigillum confeſſionis obligat b etiam niſi ſecuta abſolutione, & non poteſt reuelari niſi ex conſenſu pœnitentis.

c Comm. DD.

3 Comprehenduntur c hoc ſigillo non ſolùm peccata mortalia & venialia, ſed etiam omne illud, per quod directè, vel indirectè poteſt ſciri aliquod peccatum pœnitentis in particulari etiam leuiſſimum, quod reuelare erit mortale, quia plurimum lædit ſacramentum.

d Suar. tr. 4. diſp. 33. ſec. 4.

4 Obligat d non ſolùm confeſſarium, ſed omnem eum qui licitè, vel illicitè, mediatè, vel immediatè audit aliquod

aliquod peccatum siue sit interpres, siue consiliarius, siue casu audierit,& hos omnes etiam cum periculo mortis, & hæc obligatio durat post mortem pœnitentis.

5 Debet autem confessarius *e* cautè admodum loqui de auditis in confessione,quia ex in causa locutione sæpè contingit reuelari confessionem. Vt si dicas.Isti negaui absolutionem propter concubinatum, vel propter peccatum reseruatum etiamsi concubinatus,vel peccatum reseruatum fuerint publica. *e* Vide Villal.to. 1.tr.9.dif. 64.

6 Si duobus, vel pluribus confessis dicas de vno. Iste peccata solum venialia confessus est, indirectè *f* detegis mortalia aliorum. Vel si è loco vbi audias confessiones surgas ad consulendum casum, vel dicas aliquas circunstantias diei, personæ, vel loci ex quibus possit quis conijcere, quis talia fuerit confessus, vel quod aliquod graue saltem in communi confessus fuerit,vt si dicas ille benè confessus est,hic autem non mihi plenè satisfecit. *f* Vide Auil. in comp.Nauar.hoc verbo.

7 Cum pœnitens dat facultatem, vt peccatum reueletur extrahit *g* illud à confessionis sigillo, & imprudenter confessarius facit,si dicat se illud in confessione audiuisse. *g* Comm. DD.

8 Non *h* frangit sigillum, qui non absoluit publicum concubinarium, & erga eum volentem communicare sic se habet ac si eum audiuisset in confessione arcendo eum à communione propter peccatum quod sciebat extra confessionem. *h* Nauar.c. 8.nu.11.

9 Pœnitentia publica ita *i* imponenda est,vt non credatur imposita à confessario,ne lædatur sacramenti sigillum. *i* Vide Auil.verb. *Satisfactio.*

10 Non violat sic illum, qui propter peccatum quod audiuit in confessione *l* denegat alicui suffragium dummodo causam non exprimat. *l* Villal. vbi sup. dif.65.nu. 4.

11 Nec qui ex confessione Petri cognito peccato Ioannis cum cautè *m* interrogat in confessione. *m* P. Tho. Sanc.to.1. de matr. lib.3.disp. 16.

12 Nec qui *n* admonet hæredes pœnitentis, vt restituant quod ipse pœnitens faciendum eius fidei commisit. *n* Nauar. c.17.nu. 23.

13 Nec qui *o* vocatus in testem dicit id quod audierat in confessione,si id extra confessionem sciebat. *o* Idem vbi sup.

14 Nec qui *p* dicit.In tali loco vbi confessiones audiui perpetrantur talia crimina.Hic tamen repræhensione dignus est. *p* Nauar. c.8.nu.16.

15 Interrogatus confessarius quomodo se gesserit circa pœnitentem *q* debet respondere se suo munere fuisse perfunctum. Non tamen licebit dicere se illum non absoluisse. *q* Idem nu.14.

16 Qui interrogatur ab alio an Petrus confessus fuerit illi, aliquod peccatum, *r* potest etiam cum iuramento negare. *r* Comm. DD.

17 Confessarius non debet se intromittere *s* ad liberan- *s* Nauar.c. 15.nu.16.

dum eum, quem ex confessione scit esse innocentem. Nec pœnitentem licet extra confessionem,nec publicè,nec secreto corripere de auditis in confessione nisi de eius licentia,vel cum ipse cum Confessario miscet colloquium eum consulendo.

SECTIO VI.

DE PRÆCEPTO CONFESSIONIS, tempore, & modo illud adimplendi.

1 NOn *a* frangit præceptum Confessionis, qui illam differt vltra tempus præscriptum ex consilio confessoris, vel alia iusta causa.

2 Qui nihil vult dicere in confessione nisi interrogatus,non est dispositus *b* ad absolutionem.

3 An qui aliter non potest confiteri nisi scripto, aut nutibus, eo modo quo potest teneatur,dubium est inter DD. Vtrumque *c* est probabile,tutius verò confiteri,mutus autem si potest nutibus tenetur.

4 Tradere Sacerdoti legenda peccata non *d* licet nisi ex iusta causa,vt propter nimiam verecundiam in puel la.

5 Licet teneatur confiteri, qui peccati capax est, Ecclesia tamen non *e* videtur eum velle obligare ante pubertatem ad pœnas non confitentibus impositas.

6 Præceptum annuæ confessionis in quouis anni tempore potest *f* adimpleri,qui annus incipit à Paschate in Pascha.Qui tamen est in peccato mortali, vt adimpleat præceptum communionis in Paschate debet confiteri.Idem dic de articulo mortis, vel periculo.

7 Qui confitetur se sex,aut octo peccasse, & postea recordatur fuisse octo, non *g* tenetur illa duo confiteri, secus verò si dixisset se tantum sex peccasse.

8 Qui ignorabat aliquid esse peccatum mortale cum puer esset, & postea aduertit, sufficit *h* illud fateri. Si verò confessus est cum eo, qui iurisdictionem non habebat, & grandis factus,errorem cognouit; sufficiet illas solùm confessiones repetere.

9 Potestas eligendi confessores non *i* expirat morte concedentis.

a Comm. DD.
b Comm. DD.
c vide Dian. p.2. tr.17. ref. 96.
d Tolet. lib.3.c.6. nu.5.
e Comm. DD.
f Sà hoc verb. & Dian.p.3. tr.4.re.81.
g Nauar. c.6.nu.4.
h Sà hoc verb.n.33. Nauar.c. 9.nu.15.
i Siluest. verb. Confes.nu.6.

10 Quando

10 Quando quis iuſtam habet cauſam non confitendi proprio ſacerdoti petita licentia & non obtenta, poſſe alteri confiteri, alij aiunt, alij negant, affirmatiua videtur probabilior. Et ſi in hoc caſu licentiam non petat ſufficiet rationabiliter præſumpta.

11 Poteſt *m* quis ſimul pluribus confeſſoribus confiteri,& in neceſſitate vnus confeſſor plures audire, & abſoluere.

12 Meretrices non comprehenduntur *n* in excommunicatione contra non communicantes in Paſchate.

13 Nemo tenetur *o* ob periculum obliuionis peccata ſcribere.

14 Pius V. decreuit, *p* quod medici admoneant ægrotum vt confiteatur, & ne eum ter inuiſant, niſi eis conſtiterit in ſcriptis iam confeſſionem feciſſe. Hoc autem conſuetudine moderatum eſt, & videtur ſufficere ſi admoneant infirmum cum imminet periculum.

15 Præcepto diuino obligatur ad confeſſionem, qui timet, ſi differat, ſe peccata obliturum, & ſi plura habeat reſtituenda, debet *q* ea habere in ſcriptis.

16 Monachi S. Benedicti tenentur ex præcepto, quod (etiam extenditur ad omnes religioſos) confiteri, *r* cum habent conſcientiam peccati mortalis. Hoc autem præceptum per non vſum videtur ablatum.

17 Qui tempore ab Eccleſia ſtatuto non confeſſus eſt, illo tranſacto etiam *ſ* tenetur, & quo plus differt plus peccat. Idem dicendum probabilius de communione in Paſchate.

18 Qui nauigaturus eſt & ſcit tempore præcepti non habiturum copiam confeſſoris, tenetur *t* præuenire confeſſionem ſecundum probabiliorem opinionem.

19 Qui audit pœnitentem *u* in maris tempeſtate ſufficit quod vniuſcuiuſque audiat duo, vel tria peccata, ſi omnia non poteſt.

20 Siquis recordatur ſe peccatum mortale commiſiſſe, cuius autem ſit ſpeciei non recordatur, tenetur *x* illud confiteri, & poteſt abſolui ſecundum probabiliorem opinionem etiamſi nullum aliud habeat, quod in ſpecie fateatur.

21 Cum complice peccati facta confeſſio *y* valida eſt, ſed non licet, niſi vrgeat neceſſitas.

22 Non poteſt *z* ſuperior de ſolis reſeruatis ſubditum abſoluere & remittere eum ad alium pro non reſeruatis, ſed ſi velit eum ſacramentaliter abſoluere omnia debet audire. Eſt contra Nauarrum & alios, ſed omnino tenenda.

23 Quando non eſt recurſus ad ſuperiorem, & pro vitan-

m Sà hoc verb. nu. 38.
n Idem nu. 42.
o Nauar. in c. fratris nu. 87.
p Pius V. motu proprio qui incipit ſuper gregem an. 1562. Vide Villal. tr. 9. dif. 27.
q Idem vbi ſuprà.
r Clementina Ne in agro para. ſanè de ſtatu Monach.
ſ Commu. DD.
t Suar. diſp. 36. ſec. 5.
u Conin. apud Dian. p. 2. tr. 16. reſ. 41.
x Suar. to. 4. diſp. 23. ſec. 1.
y Commu. DD.
z Vide P. Suar. to. 4. diſp. 31. ſec. 2.

do scandalo est necessarium, quod pœnitens communionem recipiat, a potest absolui de non reseruatis directè, & indirectè de reseruatis cum onere comparendi coram superiore. Vel ex sententia Vasquez potest conteri, & sine confessione communicare, ac si non esset copia confessoris. Sed aduerte teneri pœnitentem tam reseruata, quam non reseruata confiteri in prædicto casu; vt confessarius sciat statum eius, & velut medicus possit & medicinam adhibere, qui eum poterit absoluere etiam si peccata reseruata habeant annexam excommunicationem etiam reseruatam. Quod Toleto, & aliis non b placet, sed videtur probabilius.

a Vide P. Suar. vbi sup. sec. 3.

b Vide Toletum in summa.

SECTIO VII.

DE MINISTRO ORDINARIO HVIVS Sacramenti.

1 SVmmus Pontifex est a primus, & supremus minister de potestate ordinaria huius Sacramenti, & eius familia ipsi, ac eius pœnitentiario subiecta est.

2 Episcopi habent Papam b pro ordinario, & ex priuilegio si confirmati, & consecrati sunt, quemlibet possunt eligere.

3 Archiepiscopus cum actu visitat Archiepiscopatum est c ordinarius in eo, cum autem non visitat, solum in sua diœcesi.

4 Prouinciales, Guardiani, Priores, & Abbates d sunt ordinarij respectu suorum subditorum, & possunt sibi ipsis eligere confessores, nisi prohibeantur aliquo sui ordinis statuto.

5 Cardinales non habent iurisdictionem nisi sint Legati, sed consuetudine sunt Papæ immediatè e subiecti, & ipsis illorum familia. In propriis Ecclesiis habent iurisdictionem quasi Episcopalem. Si autem non sunt sacerdotes possunt iurisdictionem delegare.

6 Decanus, & Archidiaconus, & similes aliquando Episcopo immediatè f subiiciuntur, sed in hoc consule consuetudinem.

7 Vicarius generalis Episcopi, non verò foraneus, ordinariam habet iurisdictionem secundùm probabiliorem sententiam.

8 Capitulum sede vacante g succedit loco Episcopi, & Prouisores eius loco Prouisoris Episcopi.

9 Parochi immediatè Episcopo h sunt subiecti, nec possunt eligere confessorem nisi approbatum ab ordinario. Parochis autem subiiciuntur omnes Parochiani, exceptis religiosis.

a Suar. to. 4. disp. 35. sec. 1.

b c. ne pro dilat. de pœnit. & remiss.

c c. vlti. de censu. in 6.

d Villal. ex dicto c. ne pro dilat. vbi sup.

e Siluest. verb. Confess.

f Vide Villal. vbi sup.

g Henriq. lib. 6. de pœnit. c. 13. nu. 3.

h Vide Trid. sess. 24. c. 15.

10 Prædicti

10 Prædicti omnes, si sit communis error, & habeant aliquem titulum licèt coloratum ipso iure *i* habent iurisdictionem, dummodo non sint incapaces iure diuino ad dandam absolutionem, vt mulieres, & non sacerdotes. *i* Comm. DD.

11 Prædictorum omnium iurisdictio non est *l* determinata locis, sed personis. *l* Suar. to. 4. disp. 18. sec. 1. nu. 17.

SECTIO VIII.

QVOMODO POSSIT SCIRI, AD QVAM quis Parochiam pertineat.

1 AD eam quis Parochiam pertinet, *a* in qua habet domicilium, vel domum habitationis ex die qua ibi incipit habitare. *a* Sanch. de matr. to. 1. lib. 3. disp 29. nu. 11.

2 Qui mutat habitationem in aliquem locum nisi ad breue tempus, & qui propter negotia ibi moratur, & domum conducit domicilium *b* acquirit, licèt contrarium alij sentiant probabiliter. *b* Idem ibidem.

3 Qui in duobus locis moratur, vtrobique *c* est Parochianus, & omni tempore potest cuilibet ex duobus Parochis confiteri. *c* Suar. to. 4. disp. 15. sec. 2.

4 Vagi, iterfacientes, & peregrini *d* possunt confiteri cum Parocho illius loci, in quo sunt, vel cum alio delegatam iurisdictionem ibi habente. *d* Comm. DD.

SECTIO IX.

QVIS SIT MINISTER HVIVS Sacramenti ex potestate delegata, & quis possit eam delegare.

1 IN articulo vel periculo mortis etiam præsumpto vt in longa, & periculosa nauigatione omnes Sacerdotes delegatam iurisdictionem *a* habent. *a* Trid. ses. 14. c. 7. de cas. reser.

2 Quilibet habens ordinariam iurisdictionem potest eam delegare, nisi iuris impedimentum *b* habeat. *b* c. inter cæteras de off. ordi.

3 Papa in tota Ecclesia, Episcopus in suo Episcopatu. *c* *c* c. 1. de off. Vicar. in 6.

4 Qui autem delegatam habet non *d* potest eam subdelegare nisi ex speciali commissione. *d* Comm. DD.

e Villal. c. 1. tr. 9. dif. 49.

5 Vicarius generalis, & Episcopus, si ille non est sacerdos & hic etiam si non sit consecratus, & sit confirmatus possunt *e* delegare.

6 Quando superior delegat iurisdictionem non est necessaria inferioris licentia, nisi detur sub ea conditione. Quare religiosus, cui Episcopus delegauit iurisdictionem, potest audire confessiones contradicente Parocho in eius Ecclesia.

f Suar. disp. 26. sec. 1. nu. 9.

7 Parochus non *f* potest delegare suam facultatem simplici sacerdoti.

g Comm. DD.

8 Prælatus religiosus suis subditis concedere *g* potest facultatem, vt cuicumque etiam simplici sacerdoti confiteantur. Quod iter agentibus sæpè conceditur.

h Eman. Rode. fol. 44. in su. con. 31.

9 Fratres prædicatores, & Minores *h* habent priuilegium vt possint iter agentes, si non habeant confessarium sui ordinis, aliis etiam sæcularibus confiteri.

i Idem to. 1. q. 21. art. 3.

10 In ordine Minorum quilibet confessarius approbatus habet *i* facultatem confessiones audiendi omnium fratrum totius ordinis.

l Comm. DD.

11 Consuetudo legitimè præscripta dat *l* iurisdictionem delegatam.

m Clemen. dudum de sepu. para. statuimus.
n Vide Villal. vbi sup.
o Henriq. lib. 6. de pœn. c. 3. nu. 3.

12 Nunquam Episcopus approbat religiosos ad audiendas confessiones sine consensu saltem interpretatiuo ipsorum Prælati, & probabile *m* est sine eo eos approbare non posse. Si autem de facto hoc faceret contra voluntatem Prælati ex natura rei validæ essent confessiones, sed taliter approbatus si esset frater Minor *n* incurreret excommunicationem, & si esset ex ordine Prædicatorum inualidæ essent confesßiones.

13 In aliis ordinibus dum talis facultas non irritaretur *o* valerent confesßiones. Sed tales confessarij non possent absoluere à casibus Episcopo reseruatis, quia hoc priuilegium non potest illis conferri nisi à suo superiore.

p Idem lib. 5. de pœnit. c. 6. n. 6.

14 Quamuis religiosus sit legitimè approbatus potest & superior præcipere ne confesßiones audiat & si audiat *p* erunt inualidæ: contraria verò est probabilior, sed peccabit.

SECTIO X.

IN QVA FORMA DELEGANDA EST hæc iurisdictio, & quantum duret.

a Suar. c. 4. disp. 26. sec. 1.

1 Debet dari aliquo exteriori signo, mentale solum nō sufficit, nec ratihabitio *a* de futuro. Bene autem si sit de præsenti, vel de præterito.

2 Quando

2 Quando iuriſdictio eſt dubia, & neceſſitas grauis vrget, danda *b* eſt ſub conditione abſolutio cum onere iterum confitendi.

3 Si delegata fuit ad tempus eo tranſacto ſpirat, ſed inceptæ confeſſiones poterunt *c* perfici ſecundum probabiliorem. Si delegans iuriſdictionem moriatur, durat *d* donec reuocetur.

b Idem to. 4. diſp. 26. ſec. 6.
c Villa. vbi ſup. diſ. 32.
d c. gratum de off. & poteſt. iud. delegat.

SECTIO XI.

VTRVM EPISCOPVS POSSIT coarctare licentiam religioſis, quos approbat, & approbatio hæc an ſit perpetua.

1 EPiſcopus ſine iuſta cauſa non *a* poteſt coarctare approbationem, poteſt autem ex cauſa quoad tempus & perſonas. Si autem ſine iuſta cauſa coarctauerit *b* manebunt abſolutè approbati.

2 Religioſus approbatus in vno Epiſcopatu, ſi alium petat & poſtea redeat in eundem à quo exiuit, non indiget *c* noua approbatione.

3 Epiſcopus non poteſt religioſo ſemel approbato facultatem auferre ſine iuſta cauſa, nec Capitulum ſede vacante; poteſt tamen Epiſcopus ſucceſſor.

a Henr iq de pœn. lib. 3. c. 6. nu. 6.
b Villa. vbi ſup. diſ. 33.
c Comm. DD.

SECTIO XII.

QVIS SIT IDONEVS MINISTER huius ſacramenti, & à quo Ordinario debeat approbari, vt poſſit eligi Bullæ virtute.

1 NOn *a* ſufficit quod ſit notorie doctus, niſi ſit præſentatus à ſuo Prælato, & approbatus à ſuo Epiſcopo.

2 Parochus, qui Parochiæ renuntiauit, non ideo *b* amittit approbationem.

3 Omnes habentes iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem exemptam ab Epiſcopali poſſunt *c* confeſſarios approbare, ſed nouo decreto Innocentij X. non poſſunt, niſi ab Ordinario approbentur

a Comm. DD.
b F. Eman. Roder. in addit ad Cru. para. 9. nu 4.
c Suar. to. 4. diſp. 26. ſec. 4. nu. 20. Ian. X. ann. 165[illegible]

bentur ordinarij subditorum confessiones audire.

d Idem disp. 18. sec. 6. nu. 11.

4 Pro Ordinario intelligitur *d* Episcopus, & omnes qui habent iurisdictionem quasi Episcopalem exceptis Prælatis regularium.

e Vide Villal. vbi sup. dist. 6.

5 Approbari à suo Ordinario possunt eligi etiam in alio Episcopatu virtute Bullæ. Quod videtur probabile viris doctis. Probabilius *e* autem est approbandum esse ab Ordinario pœnitentis.

f Ex nouo decreto InnocX. ann. 1654.

6 Religiosi in vna diæcesi ab Ordinario approbati, si transeant ad aliam ab eius Episcopo de nouo debent *f* approbari vt confessiones audiant, & sine facultate Episcopi concionantes, & confessiones audientes potest Episcopus prohibere, excommunicare, & punire; Et in suis Ecclesiis sine Episcopi benedictione, & in alienis sine eius facultate non possunt prædicare, neque in suis Ecclesiis contra illius voluntatem.

g Ex eodem decreto.

7 Episcopus potest *g* præcipere religiosis, vt sibi exhibeant facultatem audiendi confessiones, & concionandi & etiam inconsulto Prouinciali Episcopo tenentur obedire.

h Villaf. vbi supra.

8 Religiosi virtute Bullæ, vel Iubilei non possunt *h* confiteri nisi cum approbato ab Ordinario.

i Comm. DD.

l Ex speciali decreto N. P. Generalis.

9 Nouitij *i* possunt confiteri cum quo voluerint siue sit religiosus, siue sæcularis dummodo sit approbatus ab Ordinario. Hoc tamen non *l* procedit in nouitiis Societatis IESV, qui secundum nostras ordinationes solum possunt confiteri cum assignato à superiore. Si tamen cum alio confiteantur valida erit confessio.

m Innoc. c. dudum de elect. Mascard de prob. Eccl. 649.

10 Si mulier aut non sacerdos communi errore legitimus confessarius reputaretur, validas esse absolutiones asserunt *m* nonnulli DD. Licet hæc sententia à neothericis improbabilis reputetur.

n Lugo de Suar. disp. 9. sec. 2.

11 Confessarius, qui sequens probabilem opinionem, quæ ei iurisdictionem concedit, absoluit, etiam si talis opinio in se non esset certa, *n* valide absoluit.

12 Qui tamen ita dubius est vt nullam suæ opinionis probabilitatem habeat in vrgenti necessitate sub conditione si potest,

o Suar. to. 4. disp. 26. sec. 6.

absoluat *o* cum onere vt pœnitens postea confiteatur cum habente iurisdictionem. Quod onus alij non obligare affirmant, quia nemo sua peccata bis confiteri cogi debet.

13 Dubius de iurisdictione in vrgenti necessitate moneat pœnitentem, vt veniale vel mortale iam confessum fateatur vt de his directè, & de aliis indirectè, valide tamen absoluat.

SECTIO XIII.

DE CONDITIONIBVS ET obligationibus confessarij, & vtrum teneatur pœnitentem interrogare.

1 Confessarius *a* debet habere ordines, iurisdictionem, scientiam, virtutem, secretum, prudentiam, & fortitudinem. *a* Comm. DD.

2 Confessarius *b* tenetur scire, quæ communiter sciuntur circa censuras, casus reseruatos, & restitutionem, & habere principia, quibus dubitet de reliquis, & consulat viros doctos, non enim tenetur omnia scire, quia hoc est impossibile. *b* Comm. DD.

3 Qui certus de sua insufficientia confessiones audit, etiam præcipiente Prælato, peccat *c* mortaliter. Si autem dubitet potest credere præcipienti. *c* Nauarr. c. 1. de pœn. dub. 6.

4 Qui habet potestatem, ordines, & iurisdictionem licet non habeat scientiam validè *d* administrat, peccat tamen nisi in necessitate extrema. *d* Suar. to. 4. disp. 28. sec 2.

5 Tenetur *e* confessarius interrogare ea omnia, in quæ ex qualitate personæ, & officij iudicat vt plurimum quod tales homines solent impingere. Si tamen iudicet pœnitentem se bene examinasse, vel esse virum doctum, & timoratæ conscientiæ, nihil interrogare tenetur. *e* c. omnis vtriusque sexus de pœnit. & remiss.

6 Sit sacerdos discretus, *f* & cautus more periti medici diligenter inquirens peccatorum circumstantias. *f* Ex eod. c.

7 Confessarius, qui ob somnium, vel inaduertentiam venialia confitentem non integrè audiuit, non debet *g* ad repetenda pœnitentem obligare. *g* P. Suar.

8 Quando confessarius certò scit pœnitentem esse in statu peccati mortalis, ipse verò de eo non se accusat tenetur interrogare, quod si neget non debet eum absoluere.

SECT.

SECTIO XIV.

QVOMODO RVDES INSTRVENDI sunt.

1 SI habeant vsum rationis, & aliqualem notitiam huius sacramenti, & præcepti, tenentur confiteri, secus si inuincibili ignorantia laborent. Parochi autem, & domini si eos docendo capaces non reddant, rationem reddent.

2 Æthiopes, Indi, & alij neophyti tenentur scire necessaria ad consequendam æternam salutem, qualia sunt credere Deum esse vnum in essentia, & trinum in personis; & ex his secundam, Filium Dei scilicet hominem factum fuisse pro nobis in vtero Virginis, ex ea natum, & passum & mortuum pro nostra, totiusque mundi salute, surrexisse à mortuis, sedereque ad dexteram Dei Patris; indeque venturum vt iudicet mundum, bonisque æterna prœmia, malisque æterna supplicia largiturum. Insuper tenentur scire Pater noster, ad orandum, & mandata Dei & Ecclesiæ ad obseruandum. Non tamen obligantur hæc omnia in memoria retinere; sufficit, quod substantiam aliquomodo percipiant, & interrogati bonum à malo distinguant. Cum autem ex iniuria sua, vel dominorum nec Pater noster, nec Credo didiscerint non sunt absoluendi donec addiscant, secus enim nunquam addiscent: Si verò nec culpa sua, nec damnorum, sed ex naturali incertitudine prædicta ignorant, iuuandi sunt, ne tanto beneficio priuentur, possuntque audiri, & absolui, admonendique sunt prius vt de incuria in addiscendo, si quam habuerint, conterantur.

3 Insuper admonendi sunt sacerdotem Christi vicem gerere ad remittenda peccata, ideoque Christianos ad confessionem accedere. Interrogandi etiam sunt quem adorent audientes sacrum, sufficietque si dicant ibi esse Christum verum Deum & hominem. Interrogandi tandem sunt, Quare prædicta hæc omnia credant, docendique sunt ideo credenda, quia verba Dei sunt.

4 In articulo mortis cum per tempus aliud non licet, sufficiet eos docere Deum esse remuneratorem, & Christum Filium eius verum Deum, & hominem mundi Redemptorem, & licet hæc quomodo sint non intelligant, sufficiet quod assentiant, & credant. Hoc est valde aduertendum, quando aliter non

possunt

possunt instrui satis est quod respondeant se credere, quæ à confessario proponuntur vt dicta Dei licet non intelligant. Idiota enim verò credit, licet non capiat, quæ continentur in Bibiia.

9 Quanquam non benè examinati, nec cum debito dolore miseri hi ad confessionem accedant benigne iuuandi, & audiendi sunt; partim enim continuo labore, partim naturali incapacitate excusabiles sunt. Exponatur eis immensus Dei amor erga homines, & præcipue erga pauperes, & quomodo eis de cœlis benefaciat, & admoneantur vt de peccatis doleant; quia optimi Patris, ac Domini offensæ sunt. Induat confessarius viscera piissimi Patris, & omnibus omnia factus instruat cum patientia pœnitentem suum, dicatque ei. Audi fili, & vide, & scito, quia intra hoc corpus tuum latet anima tua, quam Deus creauit, & quæ nunquam moritura est, si bene vixeris, æterno gaudio perfrueris in cælo cum Deo semper viuens. Deus est, qui cœlum, & terram fecit, & omnia hæc quæ vides. Ipse te multum diligit, oculos, manus, & pedes, & omnia quæ habes ipse tibi dedit, ama eum ex toto corde tuo, ipse est Dominus tuus, & omnium hominum, ipse te alit, & vestit, dole quia eum offendisti. Ipse pro te de cœlo descendit, natus est de Virgine, & vt tibi vitam æternam daret mortem non recusauit. His & similibus verbis instruatur pro captu, & repetito actu contritionis, dummodo dictis annuat, sine scrupulo potest absolui.

6 In examine hæc obseruanda ——— Sinat eum vt sua peccata confiteatur. Si nullum dixerit vel pauca, & sistat, interroget ea, in qua vt plurimum incidunt Æthiopes, & Indi, quærat de numero, & de specie, & faciat quantum in se est, & quamuis credat multa peccata habere, quæ propter incapacitatem non declarat quoad numerum, vel quoad speciem, dummodo materiam absolutionis extorserit seruatis prædictis potest eum absoluere; integra est enim formaliter confessio, & tam pœnitens, quam confessarius quantum moraliter possibile est faciunt; nec si pœnitens dimittatur per totum annum examinandus, cum meliore dispositione redibit.

7 Pro satisfactione imponatur eis captiuitas, & egestas, & omnia alia quæ in seruitute patiuntur, & primam Missam quam audituri sunt, & vt ibi aliquid breue vt Pater noster, & Aue Maria recitent etiam pro grauissimis delictis; hæc enim patienter sublata, & Deo oblata sufficiens satisfactio cum meritis Christi videtur.

8 Qui linguam Indorum non bene intelligunt, & Parochi eorum

eorum non ſunt, ſed gratis, vt ſacerdotes noſtræ ſocietatis huic pio miniſterio ſe dicant zelo animarum; quia rari ſunt, qui ſerio eorum ſaluti incumbant, dummodo aliqua interrogando ſtatum pœnitentis & dolorem de pręteritis,& propoſitũ ſe emendandi cognoſcant, licet peccata omnia, quoad numerũ, & quoad ſpeciem perfectè non capiant, tuta conſcientia poſſunt Indorum confeſſiones audire. Hi enim miſeri plures habent ſpoliatores, quam confeſſores, qui ipſorum incumbant animarum ſaluti.

9 Circa Æthiopes minus dubium eſt,quia cum nemo ſit, qui illorum linguam calleat, omnes in hoc ſunt æquales, & ipſorum neceſſitas exigit, ne abſque ſalutis remedio deſerantur.

10 Parochi Indorum tenentur addiſcere eorum idioma, & in eo peritiores præferri debent ab Epiſcopis ad beneficia curata. Si autem bene intelligentes linguam non habeant addiſcere incipientibus poſſunt tuta conſcientia Indorum Parochias committere.

11 Quando audita confeſſione dubius manet confeſſarius an pœnitens ſufficienter diſpoſitus ſit ad abſolutionem præcipue ſi eſt rudis,& incapax melioris diſpoſitionis poteſt eum abſoluere ſub conditione, quia in hoc nec ipſi pœnitenti, nec ſacramento fit iniuria.

SECTIO XV.

PAROCHI INDORVM, DE QVIBVS interrogandi ſunt in confeſſione,& quæ ſint eorum peccata frequentiora.

1 QVi per ſe non catechizat, ſed per pueros, & hiſpano ſermone peccat.

2 Non licet confeſſiones Indorum audire per interpretem Indum, vel Meſtizum, bene tamen in caſu neceſſitatis per religioſum, vel alium virum prudentem, & conſcientiæ timoratæ. De his enim non loquitur prohibitio ſynodalis, quæ prohibet confeſſiones per interpretem audire.

3 Si plures audit, quam poteſt bene diſponere in eodem die peccat. Si impatienter eos audit, iraſcitur vel percutit eos deterrens à confeſſione peccat.

4 Qui curam ſumit plurium animarum, quam poteſt docere,

cere, & regere. Qui ita idiota eſt vt ignoret neceſſaria ad ſacramentorum bonam adminiſtrationem, & ineptus eſt ad exponendam eis doctrinam Chriſtianam non eſt tutus in conſcientia.

5 Abeſſe Parochum à ſuo beneficio per tres menſes ex iuſta cauſa alium ſubſtituendo licet per Tridentinum cum facultate proprij Epiſcopi, amplius non licet niſi ex grauiſſima cauſa. Per paucos autem dies abeſſe licitum eſt ex iuſta cauſa, etiam ſi alium non ſubſtituat verbi gratia vt ſi ſua peccata confeſſurus vicinam petat Parochiam, vel vocetur ab Epiſcopo ad feſtum Corporis Chriſti, vel ad concionandum, vel ad ſimilia.

6 Peccat Parochus, qui non curat vt Indi Miſſam audiant in diebus præcepti. Nec ſufficit ſignum dare vt veniant, quia tenentur omnem poſſibilem diligentiam adhibere, vt cum effectu ſacro adſint. Quamuis enim Parochis prohibitum ſit Indis ſupplicium infligere, poſſunt admonere Regium Prætorem, & alios iuſtitiæ miniſtros, vt eos venire cogant.

7 Peccat Parochus, qui negligens eſt in extirpandis idololatriis, ebrietatibus, & aliis publicis peccatis. Hoc verò faciendum cum circumſpectione, & prudentia.

8 Paſtores, qui in deſertis paſcunt greges viſitare non tenetur, curare tamen debet vt confeſſuri ad populum veniant, & vt eorum infantes baptizentur.

9 Qui Miſſas non dicit ab Epiſcopo aſſignatas dicendus pro populo pro rata reſtituere tenetur. Non verò ſi horas Canonicas non recitet, licet peccet. Hæc enim non ſunt beneficia Eccleſiaſtica, ſed ſtipendia mera.

10 Peccat, qui cum poſſit non impedit damna, quæ Curacæ, & Commendatarij inferunt Indis.

11 Peccat qui Indis Euchariſtiæ, & extremæ vnctionis ſacramenta non adminiſtrat, nec curat eos docendo idoneos facere. Et qui habent infideles in ſua Parochia ſi non curant eos inſtruere & ad fidem conuertere, vel ſine catechiſmo eos baptizare.

12 Peccat, qui ſine facultate proprij Epiſcopi tranſit ad alium Epiſcopatum, & poſitam cenſuram incurrit niſi in oppreſſione manifeſtè iniuſta.

13 Qui pueros habet in obſequio, ſi hoc ſit pretio æſtimabile, vt coquere in culina pecora, & alias beſtias paſcere, & ſimilia debet mercedem ſoluere, ſecus verò ſi tantum ad menſam ſeruiant.

14 Peccat qui non ſoluit ſtruem lignorum, vel herbarum, quem pueri offerre ſolent venientes in domum Parochi,

vt

vt doceantur doctrinam. Hæc enim consuetudo quia mala, non est toleranda. Idem dicendum de superfluis ædificiis, ad quæ Indi non sunt obligandi.

15 Tenentur clerici seruare leges humanas iustas spectantes ad bonum commune, & ideo Parochi tenentur obseruare constitutionem Proregis iubentis ne Indos supplicio afficiant. Quod etiam seruant ipsi Episcopi, qui sæculares non puniunt nisi inuocato brachio sæculari, nisi supplicium sit paternum.

16 Qui stipendia accipiunt pro sacramentorum administratione, vel sepultura peccant, & tenentur restituere. Si vero Indi fuerint alienigenæ, potest stipendia consueta recipere.

17 Cum Indus offert arietem, vt Parochus tot Missas dicat quot aries valet secundum mensuram stipendij, non sufficit vnam Missam dicere. Si autem sponte offerat ad nihil tenetur, si Indus nihil petit.

18 Non peccat, qui pro propria vtilitate facit, vt Indi offerant dummodo eos non cogat.

19 Peccat qui defuncti bona hæredem habentis sibi assumit, pro Missis dicendis. De quinta parte bonorum cum intestatus decidit, potest Vicarius disponere pro anima illius.

20 Peccat, qui negotiatur per se vel per interpositam personam in sua Parochia, & incurrit censuras, & pœnas impositas si iure, & à synodalibus contra Indorum Parochos, qui negotiationi vacant, contra quos Limense concilium fulminat excommunicationem ipso facto incurrendam. Sed hæc ablata est à Paulo V. vt supra diximus.

21 Potest tamen vendere ea quæ ex suo necessario alimento superfluunt, & in aliena Parochia per interpositam personam non prohibentur negotiari; nec pecora alere ad victum necessaria, & hæc vendere quando opus est in propria Parochia.

22 Parochus Indorum, qui vitio carnis subiectus est si longam experientiam habeat se continere non posse, non potest absolui nisi Parochiæ renuntiet, quia voluntarie est in proxima occasione peccandi. Idem dic de eo, qui domi Indas habet cum scandalo, etiam si cum eis non peccet, nec debet absolui donec eiiciat.

23 Qui sacrum facit in Ecclesia polluta notoriè, peccat mortaliter, nullam tamen censuram incurrit.

24 Qui ob sæuitiam Indos à confessione deterret, vel est causa, vt in ea mentiantur, grauiter peccat.

25 Peccant mortaliter, qui quotannis non faciunt indicem Indorum, vt sciant vtrùm sacramenta recipiant, vel non. Idem dic

die de eo qui ſine neceſſitate pueros domi baptizat.
26 Qui domi baptizatos iterum in Eccleſia baptizat, quia ſubitam diligentiam non adhibuit, vt ſciret iam eſſe baptizatos peccat, & in foro exteriori puniri debet vt irregularis, licet in interiori eam non incurrerit, quia non fecit ſcienter.
27 Qui in ſtatu mortalis ſine præuia confeſſione celebrat peccat grauiter niſi in caſu in quo non ſit copia confeſſoris, & non poteſt ſine ſcandalo ſacrum omittere. Videſone. Limen. act.3.c.23.
28 Qui canes venaticos,& accipit res alunt non videntur peccare mortaliter, niſi vt venationi ſtudeant Indorum curam deſerant.
29 Qui domi habuit concubinam per annum integrum, & in eo ſæpe confeſſus fuit, poſt annum verò eiecit eam, & cum hac bona diſpoſitione per quatuor annos confeſſiones frequentauit. Primas confeſſiones factas in concubinatu reiterare debet non alias.

SECTIO XVI.

VARIA DVBIA DE confeſsione.

1 QVi temerariè iudicauit proximum non *a* tenetur ſpeciem peccati, quod iudicauit confiteri,ſufficit ſi dicat ſe temere proximum in re graui iudicaſſe ſecundum probabiliorem opinionem.Si verò de viro ſancto crimen nefandum temere iudicaſſet, eſſet circumſtantia aggrauans, quæ ſecundum probabilem ſententiam non eſt neceſſariò fatenda. *a* Summa author.
2 Qui facit confeſſionem nullam propter defectum examinis, & doloris, & quia ſciens ob verecundiam peccatum mortale non aperuit an vnum peccatum, an tria committat dubium eſt, & an ſufficiat in confeſſione iteranda dicere ſe ſemel confeſſionem nullam ſcientes feciſſe. Reſpondetur *b* cum diſtinctione,quod licet verum ſit quodlibet ex prædictis diſtinctum peccatum eſſe, qui tamen animum habuit tacendi peccatum in confeſſione,& per conſequens faciendi, confeſſionem nullam,non facit nouum peccatum ſe malè examinando, vel ſine dolore confitendo,quia hæc non requiruntur in confeſſione nulla. *b* Idem.

3 Excommunicatio poſita in c.omnis vtriuſque ſexus de pœnit.& remiſ. non eſt latæ ſententiæ ſed ferendæ,& ideo non incurritur *c* niſi à Prælato Eccleſiaſtico feratur. Continet tamen præceptum obligans ſub mortali.

c Comm. DD.

4 Numerus peccatorum augetur quoties voluntas peccandi interciſa renouatur,ſi peccatum ſit pure interius, ſi autem vno exteriori actu conſumetur,etiam ſi per plures actus interrumpatur *d* vnum eſt numero peccatum, vt cum homicida longum iter agit ad occidendum inimicum in quo itinere comedit, & dormit,& ad plura diuertitur.

d Nauar. in Manuali.

5 Ad remittenda peccata venialia in confeſſione *e* ſufficit accedere ſine complacentia eorum venialium, quæ faciunt materiam illius confeſſionis licet formaliter non deteſtentur.

e P. Menacho in manuſcrip.

6 Confeſſionis, & matrimonij ſacramenta inualide *f* miniſtrantur inuito ſuperiore etiam cum facultate ordinarij in religione in qua vt in ſocietate receptum eſt priuilegium Iulij III. per quod ſocietatis Prouinciales,&non alius ordinarius eſt ſuorum ſubditorum.

f Idem vbi ſupra.

7 De rebus venereis cautè interrogandus *g* eſt pœnitens præſertim pueri,& puellæ,ne ipſi ſcandalizentur,& confeſſarius lapſus periculum patiatur, quod maius damnum eſt, quam non perfecte cognoſcere,peccati circumſtantiam.

g Comm. DD.

8 Non ſit anxius Confeſſarius de iniuncta pœnitentia ſacramentali dummodo dixerit: Quidquid boni feceris & mali patienter ſuſtinueris, ſit tibi in remiſſionem peccatorum.

DISP. XV. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ

DE CONFIRMATIONIS Sacramento.

CONFIRMATIO

1 EST Sacramentum *a* vnctionis chriſmatis conſecrati, quo Epiſcopus vngit frontem baptizati ſub certa forma verborum.

a Nauar. c. 22. nu. 8.

2 Eius materia eſt chriſma,quod conficitur ex oleo & balſamo. Balſamum verò non eſſe de eſſentia huius ſacramenti,eſſe

autem

autem de præcepto aiunt plures, contrarium *b* videtur probabilius.

3 Forma est. Consigno *c* te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti Amen.

4 Minister est Episcopus, *d* potest ex dispensatione Pontificis esse Præsbiter.

5 Hoc Sacramentum imprimit characterem, qui autem reiterat licet mortaliter peccet, non *e* incurrit irregularitatem.

6 Hic character præsupponit Baptismalem, & dat gratiam *f* his, qui obicem non ponunt, effectusque eius specialis, est dare Spiritum Sanctum ad robur.

7 Non est *g* præceptum recipiendi hoc sacramentum, si omittitur ex contemptu, erit peccatum mortale, si verò ex negligentia solum veniale.

8 Ætas conueniens ad receptionem est septennium, *h* nisi Episcopi absentia timeatur, vel sit alia iusta causa, vt quis ante septennium confirmetur. Amentes etiam perpetui, & moribundi, si eis commodè dari potest non sunt *i* priuandi hoc sacramento.

9 Peccat *l* mortaliter & qui recipit, & qui ministrat hoc samentum sine patrino, & inter confirmãtem, & confirmatum eiusque parentes, & patrinum datur spiritualis cognatio *m* impediens, & dirimens matrimonium.

10 Chrisma debet esse vnius anni, & vetus comburendum.

11 Patrinus debet esse confirmatus, an autem à non confirmato contrahatur spiritualis cognatio alij aiunt, alij negant, negatiua *n* sententia probabilior videtur.

12 Si pater filium teneat non *o* potest petere debitum, patrinus debet esse vnus, si tamen plures teneant omnes contrahunt.

13 Balsamum Indicum *p* est vere balsamum.

14 Adultus, qui ad Confirmationem recipiendam se ingerit dummodò sciat rudimenta fidei, vel si ignoret conteratur, de hoc, & de aliis peccatis, & sic instructus de sacramento recipiendo licitè *q* accipiet.

15 Moribundi, & suspendendi si petant Confirmationis sacramentum Episcopus *r* tenetur sub mortali illos hoc beneficio non priuare.

16 An oleo infirmorum sine balsamo possit valide confirmatio conferri, alij aiunt, alij probabilius negant.

b P. Suar. to. 3. disp. 33. sec. 2.
c Comm. DD. Vide Suar. vbi sup.
d Comm. DD.
e Suar. vbi sup. sec. 6.
f c. omnes de consec. dist. 5.
g Suar. to. 3. disp. 48. sec. 1.
h Pius V. in Cathes.
i Suarez, vbi sup.
l Nauar. c. 22. nu. 2.
m Vide matrimonii impedimenta.
n Suar. q. 72 art. 10.
o Sà hoc verbo.
p Idem vbi suprà.
q P. Quintinad. tr. 2. sing. 2.
r Idem tr. 2. sing. 2.
s D. Tho. q. 27.

17 Ante confirmationis receptionem matrimonium inire, profeſſionem in religione emittere, Euchariſtiam, aut alia ſacramenta ſuſcipere nullum *t* eſt peccatum.

t P. Suar. diſp.38. ſec. 1.

DISPVTATIVNCVLÆ

interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ

CONIVRATIO.

a Nauar. c.18. n.54.

1 PRæsbiter ſine irregularitatis timore *a* poteſt coniurationem iudici denuntiare dummodo faciat proteſtationem. Quod verum eſt etiam ſi ſe non reuelaturum iuraſſet.

CONSANGVINEVS Vide verbum *Matrimonium*.

CONSCIENTIA

a Nauar. c.27.nu. 275.
b Vide Villal. to. 1.tr. 1.dif. 1. Vide etiam P. Tho.Sanc. in ſumm.

1 EST dictamen *a* practicum actuale de re facienda, vel non facienda.

2 Notandum *b* diſcrimen inter ſcientiam, fidem, credulitatem, opinionem, ſuſpicionem, dubium, & ſcrupulum. Scientiam rei dicimur habere quando res ita eſt certa, vt eſſet imprudentia non credere. Fides eſt notitia, quæ nititur in authoritate dicentis, idem eſt credulitas. Opinio eſt aſſenſus cum formidine oppoſiti. Suſpicio eſt inclinatio intellectus magis ad vnam partem, quàm ad aliam; ſed ſine aſſenſu. Dubium eſt quando intellectus nulli partium aſſentit. Scrupulus eſt formido contra id quod aliquis credit, vel opinatur orta ex leuibus fundamentis.

3 Scientia, opinio, fides, & dubium poſſunt accipi ſpeculatiuè ideſt in generali; vel practicè ideſt hic & nunc vt oportet fieri ſecundùm has circumſtantias. Iudicium autem practicum conformandum eſt ſemper cum ſpeculatiuo, niſi hic, & nunc ſit alia ratio.

4 Conſcientia

4 Conscientia tandem est recta, vel errans, vel opinatiua, vel dubia, vel scrupulosa. Recta est, quæ verum dictat; errans quæ falsum, vt quæ dictaret furandum esse ad faciendam eleemosinam; opinatiua, quæ assentit vni cum formidine oppositi; dubia, quæ nihil dictat, sed manet in æquilibrio; scrupulosa, quæ assentit vni rei cum formidine orta ex leuibus fundamẽtis. De conscientia recta certum est quod omnes naturaliter obligat, vt lex quædam naturalis suadens bonum, & prohibens malum.

5 Conscientia erronea si est inuincibilis obligat, & facere contra illam in materia graui erit peccatum mortale si autem est inuincibilis debet deponi.

6 Qui operatur contra conscientiam opinatiuam peccat, nec non qui contra dubiam. Vide verbum *Opinio*.

CONSECRATIO.

1 Ecclesia quolibet die *a* potest consecrari, sed à proprio Episcopo, vel de eius licentia ab alieno.

2 Consecrationem Ecclesiæ, virginum, vel altaris solus Papa potest *b* simplici sacerdoti committere.

3 Consecranda *c* est Virgo die Dominica solemniter ab Episcopo, sed in necessitate quolibet die. Velum autem continentiæ dat etiam Præsbiter.

4 Consecrari *d* possunt voluntariè pollutæ, & etiam secundum alios occulto stupro violatæ; non enim tenentur suum crimen prodere. Contraria tamen sententia est communis.

5 Consecrandus *e* est Episcopus die Dominica, & intra tres menses à confirmatione, & saltem ab vno Episcopo assistentibus duabus dignitatibus.

6 Calix, & corporalia non manent consecrata eo solum quod corpus, vel sanguis Christi in eis consecrentur.

a Vide c. 2. de cons. Eccl. *b* Vide Glossam dist. 4. de consecr. *c* Sà hoc verb. *d* Vide Caiet. ver. Virg. Consecr. *e* c. qui in aliquo dist. 51.

CONSENSVS.

1 Tacens *a* consentire videtur in eo, quod sine eius consensu fieri non potest.

2 Consensus interpretatiuus de obiecto prohibito est malus, ad quem vt sit mortaliter malus quatuor hæc *b* requiruntur. 1. Quod sit de obiecto mortaliter malo. 2. Quod plenè aduertat se delectari. 3. Quod non resistat delectationi. 4. Quod omissio huius resistentiæ sit absque rationabili causa.

a Sà hoc verb. *b* Nauar. c. 11. nu. 9.

3 Qui consentit peccato alterius in eodem crimine peccat, & potest consentire nouem modis, qui videri possunt in verbo *Participatio.*

CONSERVATOR.

a Siluest. verb Con. Seruator.
b Ex declar. Card. naq. sac. cong.
c Barb. de post Episcop.
d c. 1. & vltim. de offic. deleg.
e Vide Barbos. de potest Episcop. Vide c. quia Pontificale de off. deleg. in 6.
f Pius V. in Bulla per Greg. XIII. edita pag. 122.

1 Iudex datus à Papa ad defendendum aliquem contra manifestas iniurias potest *a* cogere brachium sæculare sub excommunicatione, vt te adiuuet.

2 Eligi non possunt *b* in iudicem conseruatorem Guardiani, nec similes Prælati religiosi, sed clericus sæcularis in dignitate constitutus; sunt tamen qui doceant contrarium.

3 Canonicos tam Cathedralium, quàm Collegiatarum Ecclesiarum esse posse iudices Conseruatores multi DD. affirmant.

4 Non potest *d* Conseruator iudex creari nisi fuerit iniuria, & violentia publica, & manifesta, & quæ nulla tergiuersatione possit celari. Et si voluerit extendere ad alias causas iurisdictionem, suspensionem incurrit per vnum annum, & quidquid egerit est nullum.

5 Potest *e* contra inobedientes, & impedientes suam iurisdictionem, etiam Episcopos cum censuris procedere.

6 Societas IESV & singulæ eius personæ, & familiares clerici tam in causis ciuilibus, quam in criminalibus, & mixtis siue actores sint siue rei, omnes, & singulos Archiepiscopos Episcopos, & Abbates nec non alias personas in dignitate Ecclesiastica constitutas, Canonicos Metropolitarũ Ecclesiarum vel cathedralium, & vicarios Archiepiscoporum, & Episcoporum in spiritualibus, eorumque officiales generales vbilibet constitutos contra quascumque communitates, & collegia eiusmodi in suos Conseruatores, & iudices ordinarios assumere *f* possunt. Circa id, quod hoc paragraph. dicitur, quoad familiares aduertatur admonitio, quæ ponitur verbo ***Familiares*** §. 5.

7 Conseruatores, & iudices sic electi etiam si sint extra loca in quibus deputati fuerint, habent potestatem vt tam per se, quam per alios societatem defendant, nec permittant illam super bonis, & priuilegiis tam Apostolica, quam ordinaria, & alia ritè regia authoritate concessis, aliisque rebus ad ipsam pertinentibus à quibuscumque personis, tam sæcularibus, quam Ecclesiasticis indebitè molestari, aut grauari.

8 Conser

8 Conseruatores, & iudices sic electi cum fuerint requisiti super nostrorum bonorum restitutione,& priuilegiorum obseruatione, nec non super iniuriarum, & damnorum compensatione possunt appellatione postposita per censuras Ecclesiasticas, quoties opus fuerit vsque ad auxilij sæcularis brachij inuocationem procedere.

9 Quando iudicibus, & Conseruatoribus huiusmodi tutus non pateret accessus ad loca, in quibus morari contingeret eos, qui monendi, inhibendi, atque citandi sunt, possunt hæc per edicta publica efficere, locis publicis ea affigendo, de quibus esset verosimilis coniectura, quod ad ipsorum monitorum, citatorum & inhibitorum notitiam valerent peruenire.

10 Possunt præterea eisdem detentoribus, iniuriatoribus, contradictoribus, & rebellibus inhibere sub censuris, & pœnis etiam pecuniariis suo arbitrio moderandis, liberéque suam iurisdictionem exercere, non obstantibus quibusvuis inhibitionibus sibi factis etiam prætextu quarumuis litterarum conseruatoriarum, aut priuilegiorum concessorum, & concedendorum.

11 Possunt item Ecclesiastico subiacere interdicto loca, ad quæ dictas personas declinare contigerit, & in quibus scienter stare permissæ fuerint.

12 Quilibet Conseruatorum, & iudicum præfatorum potest prosequi articulum per alium inchoatum, etiam si idem inchoans nullo Canonico impedimento præpeditus sit.

14 Mandatur cuilibet in Ecclesiastica dignitate constituto & Metropolitanæ, & alterius Cathedralis Ecclesiæ Canonico quatenus à nobis, vel Procuratoribus nostris requisiti per se vel per alios priuilegia nostra concessa, & concedenda solemniter publicent, & efficacis defensionis præsidio nobis assistentes faciant pacifica possessione; vel quasi eorumdem gaudere. Concessit Sixtus IV. Minoribus, vt in eorum *manuali fol.* 144. *& seq. concess.* 354 *iuncta concessione* 366. Teneanturque præterea omnes personæ aliàs de iure capaces pro parte nostrorum requisitæ nisi legitimo impedimento detentæ fuerint, iurisdictionem, & conseruationem nostram sub excommunicationis pœná suscipere. Habetur in dictis monumentis *fol.* 126. *Conces.* 279.

15 Prima pars, & concessio Sixti IV. habetur per eius Bullam pro Minoribus; quæ est decima quarta Sixti IV. *num.* 53. *in Bull. regul. apud Rodrig.* Et idem habetur in Bulla eiusdem pro Prædicatoribus quæ est 33. *numero* 54.

& in Bulla 37. *num.* 108. pro Carmelitanis, quæ habentur in eodem Bullario. Secunda verò pars ab illis verbis. *Teneanturque præterea*, habetur ex Bulla Iulij II. pro minoribus, quæ est nona eiusdem *num.* 7. in eodem Bullario regularium.

16 Hi quos conseruatores eligere possumus per Bullam Pij V. concessam ordini Prædicatorum 23. Septembris an. 1571. & impressam Romæ an. 1572. excommunicationes, seu suspensiones latæ sententiæ incurrunt statim, quod munus siue officium conseruationi huiusmodi acceptare, ac debitè, & plenam exequi neglexerint, & reseruatur absolutio summo Pontifici.

Priuilegiis huius verbi vti possunt Prouincialis, & alij subordinati superiores de eorum licentia. Circa supradicta autem aduertantur ea loca Concilij quæ notantur infra verbo *Exemptio*: Et videatur decretum Innocentij X. infra verbo *Episcopus*.

CONSILIVM

a Nauar. c. 20. nu. 2.

1 Non obligat *a* neque ad venjale secluso contemptu, licet melius sit opus consilij, quam præcepti.

2 Non peccat consulens minus malum.

b Idem c. 14. nu. 31.

3 Peccat, *b* qui consulat etiam bona fide non adhibita diligentia ad indagandam veritatem, & qui præbet consilium antequam dubietatem deponat.

c Comm. DD.

4 Censura lata contra consulentem non compræhendit *c* eum, qui ita simplex consilium dedit, vt sine illo æquè, ac cum illo res fieret.

d Comm. DD.

5 Consilium dare alicui vt nubat, quia *d* melius est illi ob specialem causam, quàm religionem ingredi licitum est.

CONSVETVDO

a Vide Suar. in procemio leg. fori fol. 83. nu. 11.

1 Est ius *a* non scriptum, quod ex longo, & continuo vsu ortum est, & est optima humanarum legum interpres, quæ iurisdictionem dare potest non verò derogare iuri naturali, ac diuino.

b Nauar. c. 27. n. 257.

2 Consuetudo immemorialis *b* facit titulum præsumi requisitum ad eius valorem.

c Comm. DD.

3 Consuetudo etiam circa Sacramentalia *c* induci potest, sed quæ est contra ius non est amplificanda. Habet tamen vim

vim circa festa, & ieiunia quædam tollendo, vel addendo, vel moderando, imò & circa leges humanas eas abrogando.

4 Consuetudo licet mala excusat *d* licèt non à culpa, saltem à pœna ordinaria, non verò ab extraordinaria. *d* Nauar. c. 28. n. 257.

5 Consuetudinem legitimè introductam vim legis habentem non *e* potest Episcopus abrogare, sicut nec ius commune. *e* Azor. lib. 5. c. 17.

6 Consuetudo rationalis si est contra ius quadraginta annos præscribit, *f* si est præter ius decem. Probabiliter autem viri docti sentiunt non solum contra ius ciuili, sed etiam contra canonicum consuetudinem præscribere decem annos Papa sciente, & non contradicente. *f* Vide sà hoc verbo.

7 Consuetudo non *g* obligat nisi id intendat, qui potest legem condere, vel cum est immemorialis, vel annorum 40. *g* Idem vbi supra.

8 Consuetum, vel solitum *h* dicitur, quod bis factum est ex Iasone, qui ait duos actus iudiciarios notorios sufficere ad inducendam consuetudinem. *h* Iason in l. de quibus, ff. de legi. n. 51.

9 Consuetudo potest facere vt quod obligabat ad mortale solum obliget ad veniale, vide verbum *Lex*.

DISP. XVI. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SIT CONTRACTVS, ET quot eius species.

CONTRACTVS

1 Est vltro, *a* citroque obligatio, quæ vel est naturalis, & oritur ex propria conscientia, vel est ciuilis in foro exteriori. *a* L. Labeo 2. ff. de verb. oblig.

2 Pactum *b* est duorum conuentio, & contractus omnis est pactum, omne verò pactum non est contractus, quia promissio acceptata est pactum, non verò contractus. *b* l. 1 in princ. ff. de pactis.

3 Quasi contractus *c* est obligatio, quæ nascitur non ex pacto, sed ex officio vt medici, & aduocati obligatio. *c* Inst. de oblig. quæ ex quasi &c.

4 Contractus alij sunt circa personas, alij circa res, alij sunt nominati,

vt in deposito, commodato, precario, & societate ad tempus finito tempore.

4 A contractu, qui perficiendus est per chyrographum antequam fiat, licitum est recedere.

SECTIO III.

VTRVM CONTRACTVS, CVIVS causa vis, aut metus fuit, ipso iure irritus sit.

1 VBi vis est,*a* non est voluntarium, est autem vbi metus est.

2 Metus alius est cadens in constantem virum, alius non. Hic non tollit valorem contractus nisi voluntas contrahendi non sit. Ille autem an tollat controuersum est. Alij enim asserunt contractum eo metu factum ipso iure esse irritum, alij validum, sed irritandum. Prima sententia videtur probabilior. Vide Molinam *b*

3 Cum, qui metum passus est, habuit culpam, non rescinditur contractus. *c*

4 In foro exteriori non irritatur *d* communiter contractus factus metu leui. Si autem sit lucratiuus non est validus in foro conscientiæ; onerosi autem inualidi omnino sunt ex parte eius, qui metum cadentem in constantem virum incussit iniustè.

5 Aduertendum est esse maximum discrimen in foro exteriori, & interiori; hoc facti veritatem attendit, illud verò præsumptionis, & extinctionem litium.

a Comm. DD.

b Molina to. 2. de iust. disp. 326.

c P. Sanch. apud Villal. vbi supr.

d Vide Rebel. de iust. nu. 3.

SECTIO IV.

AN VALEAT CONTRACTVS de re aliena.

1 NEmo sine peccato potest rem alienam vendere, permutare, vel alienare, *a* si autem volente domino fecerit, contra-ctus

a l. alienam. Q. de furtis.

ctus valet; si autem nolente committit furtum, & tenetur ad euictionem.

2 Si res furto sublata est, & vtrisque hoc constat, non *b* valet contractus.

3 Si res est ex his, quæ vsu consumuntur valet contractus, & licet, si is qui emit rem, præsumat à venditore satisfaciendum Domino pretio rei, vel re simili, vel ipse sit paratus ad satisfaciendum, si venditor non satisfaciat.

b L. si in emptione, para. item ff. de contra. emp.

SECTIO V.

AN VALEANT ALIENATIONES factæ in fraudem creditorum, & an sit restituendi obligatio.

1 SI cum fit alienatio potest adhuc debitor creditoribus satisfacere etiam si ipse hoc ignoret, & malo animo fecerit, contractus *a* tenet, nec dicitur facta in fraudem creditorum.

2 In contractu oneroso, qui recipit bona fide rem venditam in fraudem creditorum, acquirit *b* dominium; secus verò in lucratiuo. Si tamen ab eo non petatur potest retinere in conscientia. Si autem mala fide recipiat etiam si contractus sit onerosus, datur contra eum actio recisoria. Si verò tantum dedit venditori quantum ipse recipit non dicitur facere in fraudem creditoris.

3 Cum mercator cedens bonis facit donationem vxori, hæc in conscientia non est *c* tuta.

4 Qui hæreditatem vnde poterat soluere non acceptat non est in conscientia *d* securus, licet absoluatur in foro exteriori.

a Rebel. de iust. 1. p. lib. 1. q. 7. sec. 2.
b Molina de iust. to. 2. disp. 328.
c Silu. verb. restit. 5. nu. 10.
d P. Sanch. lib. 6. de matri. dis. 14. nu. 9.

SECT.

SECTIO VI.

QVI CAPACES NON SINT AD contractuum celebrationem.

1 AMentes, & prodigi *a* nequeunt celebrare contractus.

2 Religiosi nisi habeant consensum Prælati non *b* possunt contrahere, vel hic sit saltem præsumptus. Naturaliter autem vel honorariè in rebus licitis possunt contrahere, & tenebit contractus, nisi Prælatus irritum faciat.

3 Princeps si contrahat, cum suis subditis naturaliter *c* manet obligatus, non verò ciuiliter si est supremus, & idem dic de quolibet superiore.

4 Seruus naturaliter *d* potest obligari, non verò ciuiliter.

5 Maritus non potest alienare dotem vxoris, nisi de eius consensu, & vxor non potest contractus celebrare nisi de his rebus quorum dominium, & administrationem habet.

a L. 11. qui ff. de verb. oblig.
b c. Monachus 29. q. 4.
c c. 1. de probat.
d Rebel. de iust. 2. p. nu. 2. q. 8.

SECTIO VII.

AN MINORES, ET FILII FAMILIAS possint celebrare contractus.

1 MInores *a* dicuntur, qui non habent viginti quinque annos. Pubertatis anni in viris sunt 14. in fœminis 12. Hi vocantur pupilli morte de patre cum sunt sub curatoris tutela. Emancipatus est, qui exiit à patria potestate, vt qui nupsit in Castella.

2 Minores soli capaces *b* possunt naturaliter obligari; sed pater, vel tutor possunt talem obligationem irritare.

3 Pubertati proximus *c* potest obligari cum authoritate tutoris, & sine illa alium obligare.

4 Minor sine iudicis authoritate non potest immobilia alienare. *d*

5 Filius familias potest naturaliter, & ciuiliter obligari in his,

a L. 1. ff. de minorib.
b L. pupillus, parag. 1. ff. de auth. tut.
c Parag. pupillus inst. de inutil. stip.
d L. 60. tit. 18. p. 3.

his, in quibus patri non præiudicat vt locando opera sua, & similia. Idē dicēdum de bonis castrensibus, & quasi castrensibus.

SECTIO VIII.

QVI POSSINT RESTITVI, quando notabile damnum in contractibus passi sunt.

a l. 3. & 56. de in integ. rest.

1 MInores 25. annis a possunt in integrum restitui in omnibus contractibus etiam cum tutoris authoritate celebratis, etsi pretium consumpserint, & ditiores facti non sint illud venditor amittet, & rem restituet. Quapropter qui cum minoribus contrahit, videat ne faciat sine fideiussore.

b l. 1. & 2. & de; mai. fact.
c Auth. sacram. puber. si aduersus vend.
d Comm. DD.
e c. 1. & 2. de rest. in integ. in 6
f Vide l. quod si minor. paragr. 6. rest. ff. de min.
g Comm. DD.

2 In tribus casibus non possunt restitui 1. Quando post 25. annum contractum b confirmauit. 2. Quando obligationem iuramento confirmauit, hoc tamen c potest à tutore relaxari.

3 Minores, qui habent 20. annos si viri, si fœminæ 18. possunt d veniam impetrare, & impetrata liberè de bonis disponere.

4 Possunt e etiam in integrum restitui Ecclesiæ, loca pia, vniuersitates, rustici, milites, & absentes causa reipublicæ.

5 Cum minor restituitur f potest rem, & fructus repetere in foro conscientiæ.

6 Læsus dicitur g non qui inuenit qui plus dabit pro re vendita, sed qui illam vendidit minori pretio, quam iusto.

SECTIO IX.

AN RATIONE IVRAMENTI teneatur, quis seruare contractum iure inualidum.

a Comm. DD.

1 CVm iuramentum non obligat, non a est necessaria relaxatio.

2 Iura

2 Iuramentum contra bonos mores, nec obligat *b* nec confirmat contractum, & quod fit contra bonum nullum est. Quod autem nec est contra bonos mores, nec in dominium tertij, obseruandum est.

3 Quando extortum est metu cadente in constantem virum secundum probabiliorem sententiam obligat, sed relaxandum est. Si autem metus fuerit leuis obligat *c*, & confirmat contractum. In foro tamen exteriori *d* potest concedi relaxatio ab Episcopo licet contrarium teneant viri docti.

4 Cùm contractus prohibetur in odium creditoris, quia habet turpitudinem vt in furto, & vsura, non firmatur iuramento, illum tamen iurans tenetur adimplere nisi relaxetur; si autem solutio fiat *e* potest repetere. Relaxatio verò potest fieri ab Episcopo; vel à iudice potest *f* compelli creditor vt iuramentum remittat.

5 Inductus dolo ad contractum spiritualem vt ad religionē, vel ad matrimonium, tenetur *g* nisi talis sit dolus vt prudens eo decipi posset, tunc enim præsumitur non fuisse consensum. In temporalibus verò inualidus est contractus, cui dolus causam dedit.

6 Contractus subditorum *h* potest princeps ex causa dissoluere.

7 Ex contractu antecessoris facto nomine dignitatis, tenetur eius *i* successor.

8 Conditio posita per vtrumque contrahentem contra substantiam contractus *l* irritat contractum. Si autem sit turpis, aut impossibilis in spiritualibus iudicatur vt non apposita, in temporalibus vitiat contractum.

9 Siquis pasciscatur de annuo seruitio, & per ægritudinem impediatur non tenetur *m* supplere, sed tantū pretium minuere.

10 Pactum de non recuperando pignore si præfinito tempore non soluatur, non *n* valet nisi pignus valeat plusquam debitum, vel ponatur hæc conditio in pœnam.

11 Pactum de futura successione etiam iuramento firmatur *o* an valeat dubium est. Alij aiunt, alij negant; in conscientia autem valere certum est.

b Regula non est de reg. iur. in 6.

c Molina 1. to. de iust. disp. 149.

d Vide Thom. Sanc. disp. 20. nu. 7.

e Comm. DD.

f Sanch. lib. 1. disp. 32. nu. 15.

g Sà hoc verb.

h Idem ibidem.

i Idem ibidem.

l Silu. verb. pactum nu. 10.

m Sà hoc verb. nu. 19

n Sà hoc verb. nu. 20.

o Comm. DD.

DISPVT.

DISPVTATIO XVII.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SIT CONTRITIO, QVANDO obliget, & in quo ab attritione differat.

CONTRITIO

1 Est dolor *a* de peccatis voluntariè assumptus, quia fuerunt contra Deum commissa cum proposito cauendi in futurũ, confitendi, satisfaciendique, & cũ spe veniæ diuinitus obtinẽdę.

2 Non est necessarium habere dolorem de quolibet peccato in speciali, *b* sufficit habere in communi.

3 An hic dolor debeat esse formalis, an virtualis sufficiat, alij aiunt, alij negant, probabilius videtur *c* virtualem sufficere.

4 Cum pænitens recordatur futurorum peccatorum *d* tenetur habere actuale propositum de illis vitandis.

5 Qui habet conscientiam peccati mortalis *e* tenetur ex prę-cepto ad actum contritionis.

6 Obligatio satisfaciendi Deo est *f* naturalis, contritio autem per quam satisfit est supernaturalis.

7 Non est necessarium *g* toties conteri, quoties memoriæ peccata commissa occurrunt, qui enim semel de aliquo peccatǫ cõtritus est, ad conferendum de illo amplius non tenetur; consultius tamen erit sæpe contritionis actus elicere.

8 Præceptum diuinum obligat *h* culpæ mortalis conscium ad eliciendum actum contritionis in articulo, vel periculo mortis, si ante de illo peccato contritus non est.

9 Ecclesiæ præceptum non obligat ad actum contritionis semel habendum, sed ad confitendum; obligatur tamen qui est in peccato mortali cum vult administrare Sacramentum.

10 Attritio *i* est dolor de peccatis vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ pænarum metu conceptus cum proposito cauendi in futurum spe veniæ diuinitus obtinendæ

11 Attritio propter metum gehennalium pænarum bonam esse de fide est, & in Tridentino *l* definitum.

12 Attritio cognita vt talis sufficiens dispositio est ad sacramentum pænitentiæ. Hanc inclusionem ita certam esse *m* asserit noster

a Comm. DD.
b Villal. to. 1. tr. 9. disp. 19.
c Nauar. in sum. n. 15. c. 1.
d Comm. DD.
e Suar. to. 4. disp. 15. sec. 1.
f S. Bonau. in 4. disp. 17. p. 2. art. 1.
g Suar. to. 4. disp 15. sec. 4. n. 5.
h Comm. DD.
i Comm. DD.
l Trid. ses. 6. can. 8.
m Suar. to. 4. disp. 20. sec. 1.

noster Suarez, vt nequeat hodie absque errore contraria defendi. Alij autem asserunt non esse attritionem dispositionem sufficientem nisi putetur contritio.

13 Peccator per *n* sacramentum fit de attrito contritus, quia ei infunditur gratia, & cum ea habitus pænitentiæ cum cæteris virtutibus. *n* Comm. DD.

14 Dolor contritionis debet esse propter Deum summè dilectum, & magis timere debet pænitens peccatum quam quodlibet aliud malum generaliter, non verò *o* debet, nec sæpe expedit specificare in particulari. *o* Nauar. 1 c.1.n.21.

15 Contritio *p* delet peccatum ante confessionem, sed non sine illius voto. *p* Idem n. 27.

16 Circa contritionem definiunt Concilium *Trid. sect.* 14. *cap.*3. & 4. Hæc sequentia 1. Pænitentiam fuisse semper & esse necessariam ad impetrandam veniam peccati mortalis. 2. Contritionem esse vnam ex tribus partibus, quas sibi tanquam materiam substituit pænitentiæ sacramentum. 3. Necessarium esse, & optimum examinare conscientiam ad faciendam peccatorum memoriam cum ipsorum detestatione & emendationis proposito, quamuis ad gradum integræ contritionis non perueniatur. 4. Esse de fide contritionem non solum includere in se cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum, & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, & propositum illud confitendi tempore debito cum spe obtinendi veniam, & misericordiam. 5. Contritionem esse necessariam nunc in lege gratiæ ad culpæ mortalis post Baptismum admissæ deletionem.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

COOPERATIO.

1 NOn *a* cooperantur peccato dominæ famulæ ministrantes ei mundum muliebrem, vt ornetur, nec vendentes meretricibus similia ornamenta, dummodo non faciant mala fide; cooperantur vero peccato lucrorum, qui ei chartas, mensam & candelas ministrant, & sunt in statu peccati morta- *a* Nauar. c.20. n.16

K lis

lis, nec possunt absolui, nisi à perniciosissimo hoc maleficio desistant.

b Idem ibidem.

2 Denique cooperari *b* dicuntur peccato, qui illi consentiunt, qui ad illud iuuant peccantem, illum inuitant, vel monent, vel ei ita assistunt, vt sint causa peccandi.

CONTVMELIA.

a Sà hoc verb.

b Comm. DD.

1 Omnes contumeliæ id est iniuriæ publicæ contra honorem & omnes detractiones id est occultæ contra famam, iniuriæ sunt eiusdem speciei.

2 Contumelia grauior *b* est furto ex suo genere, nisi furtum excedat ratione quantitatis.

CORPORE VITIATVS.

a Comm. DD.

1 Peccat *a* mortaliter, si ordines suscipiat. Non est irregularis claudus, cui in altari non est scipio necessarius, nec habens maculam in oculo, quæ non impedit visum, nec facit notabilem deformitatem. Nec gibbus nisi sit notabilis deformitas. Quæ autem talis sit ad Episcopum spectat determinare.

DISP. XVIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CORREPTIO.

a Comm. DD.
b Theol. 2.2.q.33. art.2. Canonistæ in c. nouit, de iudic.
c Villal. to. 2. tr. 4. dif. 21.
d Idem vbi sup.
e Comm. DD.

1 VNicuique data est cura de fratre suo, *a* teneturque eum corripere, si scit esse in peccato mortali, estque tempus opportunum, & putat correptionem profuturam.

2 Hæc obligatio est sub præcepto *b* naturali, diuino, & positiuo, & ex se obligat ad mortale.

3 Peccatorum venialium correctio non obligat sub mortali nisi ex notabili negligentia Prælati relaxatio in religione *c* introducatur.

4 Licitum est permittere *d* lapsum alicuius cum ex eo melior correctio speratur.

5 Qui munus habet alios docendi *e* tenetur ex ignorantia extrahere, nisi timeat ex scientia maius damnum eis venturum.

6 Nemo

6 Nemo tenetur docere alium, quod ipse scire non tenetur, si tamen habeat ignorantiam facti contra ius naturale, diuinum, vel humanum, & speratur vel dubitatur correctionem profuturam, tenetur eum docere. In ignorantia autem iuris humani non esse talem obligationem *f* defendunt viri docti, tutior opinio contraria.

7 Prælatus tenetur corripere subditum *g*, qui est in graui necessitate, etiam si non sit extrema, etiam cum periculo vitæ, honoris, & aliorum temporalium bonorum. Qui autem prælatus non est, non tenetur nisi in extrema cum simili iactura bonorum.

8 Si proximus peccat ex malitia, nemo *h* tenetur eum corripere cum periculo horum bonorum.

9 Tam subditi, quam Prçlati *i* tenentur prçcepto correctionis, strictius autem Prælati, & ideo tenentur non solum ad correptionem, sed etiam ad inquisitionem delicti, ad quod subditus non tenetur.

10 Maritus, pater, ac dominus maiorem corripiendi habent obligationem, & possunt moderatè punire.

11 Subditus tenetur *l* Prælatum corripere, sed magna prudentia necessaria est. Si delictum est publicum, & timetur ruina paruulorum publicè corripiendus est etiamsi non speretur profutura correptio, sed ad hoc magna conspectione opus est.

12 Prælatus vel persona publica, vt cum fructu corripiat, tenetur *n* peccata publica relinquere, priuata autem persona ad hoc non tenetur nisi in extrema necessitate.

13 Ordo correptionis à D. Mattheo positus in Euangelio in tantum seruandus est in quantum profuturum esse ad vitç emendationem speratur; & ideo qui hunc finem melius fore comparandum iudicat, rem soli Prælato detegendo *o*, hoc debet facere cætera omittendo.

14 Si peccatum est publicum notorietate facti idest quando nulla tergiuersatione potest celari necessarium non est quod denuntiationem *p* secreta admonitio præcedat.

15 Si verò peccatum vnus vel alter faciat, vel infamatus quis sit de aliquo delicto, non tamen sit notorietas facti, præcedere *q* debet secreta admonitio, si spes est quod sit profutura.

16 Peccata, quæ sunt in perniciem reipublicæ regulariter loquendo ante secretam monitionem *r* denuntianda sunt, nisi ex confessione sacramentali sint cognita, vel quis moraliter certus sit sola admonitione malum esse impediendum, tutius

f Arag. tr. 22. q. 33. art. 1

g D. Tho. q. 185. art. 5.

h D. Tho. 2. 2. q. 36. art. 8.

i D. Tho. vbi suprà.

l c. sicut inquit. 2. q. 7.

m Vide c. qualiter, & quando l. de accus.

n Comm. DD.

o Comm. DD. Matth. 18.

p D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7.

q Comm. DD.

r D. Tho. vbi suprà.

tutius *s* tamen erit cum imminet periculum monitionem immittere.

s Lessius de iust. c. 20. dub. 3.

17 Quando peccatum vergit in damnum tertij hic monendus *t* est vt caueat.

t Comm. DD.

18 Cum quis vult iniuriæ sibi illatæ satisfactionem, à iudice petere, non tenetur *u* admonere. In reliquis verò debet admonitio præcedere.

u Comm. DD.

19 Si Prælatus sit vir prudens, & speretur ab eo fructuosius faciendam fore correctionem, ipsi vt patri delictum potest *x* detegi non præmissa monitione.

x Villal. vbi supra.

20 Etiam si delictum sit secretum potest *y* duobus testibus reuelari, si aliter non fiat cum fructu fraterna correctio.

y D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 8.

21 Si peccatum est secretum, & solum scitur à Prælato ex correctione fraterna, non potest *z* publicè punire delinquentem.

z Comm. DD.

22 Cum non speratur vitæ in melius mutatio ob peccatoris pertinaciam, cessat correctio fraterna, & incipit iudicialis, in qua potest denuntiator esse testis, si est alius qui denuntiet. Quod videtur *a* probabilius, & colligitur ex c. in omni de testamentis, licet aliis placeat contrarium.

a Arag. 2. 2. q. 33. art. 8. vers. sed est aliud dubium.

23 Quiuis blasphemus statim corripiendus est ab audiente etiam si nulla emendatio *b* speretur, si fieri potest absque proprio periculo.

b Nauar. c. 1. n. 83.

24 Peccat *c* mortaliter, qui cum possit non impedit peccantem mortaliter, si potest sine verecundia, incommodo, vel dedecore.

c Comm. DD.

25 Non peccat *d* mortaliter, qui permittit aliquem grauiùs peccare vt castigatus resipiscat, quod etiam verum est non solum permittendo, sed etiam occasionem offerendo.

d Nauar. vbi supra.

26 Cum secreta admonitio non profuit, adhibendi *e* sunt testes etiam, qui nesciunt delictum, si alij non sint, & coram ipsis facienda correptio.

e Diana p. 5. tr. 13. ref. 41.

27 Fornicationis peccatum est contra bonum commune religionis, atque adeò superiori denunciandum præmissa tamen fraterna correctione, nisi quis cesserit iuris suo vt in societate *f* IESV.

f Ex soc. const.

DISPVTA

DISPVTATINVCVLÆ interiacentes.

CRIMEN.

CRimen Læſæ Maieſtatis non committit, qui non eſt ſubditus Principi, in quem inſurgit. Vide Peccatum.

CVLPA.

1 Culpa *a* eſt voluntaria inordinatio actus, vel deuiatio à bono.

2 Culpa *b* eſt triplex, lata quam ordinariè homines vitant, leues quam vitant diligentes, leuiſſima quam diligentiſſimi vitare ſolent.

3 Quando fit contractus in fauorem *c* vnius partis tantum, hæc tenetur etiam de leuiſſima. Altera autem de dolo tantum. Si autem fiat in vtilitatem vtriuſque, vtraque pars tenetur de culpa lata, & leui, non verò de leuiſſima.

4 Culpa lata, quæ obligat depoſitarium, & commodatarium ad reſtitutionem non ſemper debet eſſe neceſſatiò mortalis. Si depoſitum ſit in vtilitatem recipientis tenetur in foro exteriori etiam de leuiſſima, in foro autem interiori de lata, & leui, non autem de leuiſſima.

a Nauar. c. 11. n. 177.
b Comm. DD.
c Nauar. vbi ſupra num. 179.
d Vide Villal. tr. 11. dif. 4.

CVRATOR: Vide *Tutor.*

CVRIOSITAS

1 EST vitium *a* mouens ad ſciendum immoderatè.

2 Curioſitas ex ſe tantùm eſt culpa *b* venialis, niſi adiungatur circumſtantia mortalis.

3 Mortale eſt videre aut ſcire velle id cuius vitio, aut ſcientia in culpam mortalem inductura creditur.

4 Velle *d* ſcire crimina aliena auſcultando ſacramentalem confeſſionem, vel legendo chartam, vbi habet quis peccata ſcripta ad confitendum mortale peccatum eſt. Interrogare, vel inquirere in malum finem aliena delicta mortale etiam peccatum eſt. Idem dic de eo qui ſcire vult aliquod ſecretum ab eo,

a P. Auila in compendio hoc verb.
b Comm. DD.
c Tolet. dub. 7. c. 12.
d Idem vbi ſupra

qui illud non potest sine peccato mortali reuelare.

Custos.

a Sà hoc verb.
b Auila hoc verb.

1 QVi non impedit damnum, quod videt, saltem vociferatione *a* tenetur in solidum, sed si abscondatur vt deprehendat surripientem, & eum corripiat non *b* peccat, dummodò interim non permittat, damnum fieri notabile.

c Nauar. cap. 25. n. 34.

2 Custos vrbis, cui iubetur vt quos inuenerit post sonitum campanæ accuset, peccat *c* mortaliter si non accuset, non tamen tenetur restituere pretium, quod vt taceret accepit, nec pænas quas accusati soluere tenentur. Hoc intelligitur præcipuè de eo, qui obligatus est sub iuramento.

d Less. de Iust. & iur. lib. 2. c. 23. dub. 10. contra alios.

3 Custos, & præfectus, quorum curæ commissum est ne permittant merces asportari in alia regna, peccant *d* mortaliter, si permittant, sed non tenentur restituere pænas, quas transgressores soluerint, si denuntiatentur, nec merces, quibus priuarentur, bene tamen vectigalia, quia hæc non sunt pænæ, sed interesse.

e Sà hoc verb.

4 Cum fures à culpa excusantur propter necessitatem, potest *e* custos dissimulare.

f Bann. q. 72. art. 7.

5 Custos tenetur *f* de culpa lata, & leui, non de leuissima.

DISP.

DISP. I. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

D

DAMNVM.

1 Ominus serui occisi ab animali *a* alterius habet actionem petendi expensas medicamentorum, & quod seruus sanus lucrifecisset, non tamen potest aliquid petere pro cicatrice, vel deformitate, nec pro ipsa occisione. *a* Nauar. c.15.n.19.

2 Qui occidit animal brutum alterius tenetur *b* restituere valorem eius, etsi percutiens deformauit, id quod minus valet propter deformitatem. *b* Idem vbi sup.

3 Is, è cuius domo aliquid eiectum damnum fecit, tenetur *c* restituere. *c* P. Auila in comp. hoc verb.

4 Peccat, *d* qui animal alienum inuentum in suo prædio damnum inferens occidit, potest tamen illud includere donec dominus damnum satisfaciat. *d* Nauar. vbi sup. n. 120.

5 Regulariter nemo tenetur *e* de damno contingente casu fortuito, nisi culpa, vel mora, vel pactum præcessisset. *e* Idem c. 17.n.179.

6 Si plures ex conuentione inter se vineam petierunt ad furandum, vnusquisque tenetur *f* in solidum. Si autem separatim iuerint, vnusquisque tenetur restituere id tantum quod ipse abstulit; quod si vnum tantum racemum abstulerit, nec mortaliter peccauit, etiam si deuastetur vinea, si ignarus de aliis ipse aduenerit. *f* Villab. tract. 11. dif. 7.

7 Qui damnum ab alio illatum ratum habuit *g* tenetur restituere, cum ille non fecisset si crederet ipsum ratũ non habiturũ. *g* Comm. DD.

8 Qui interrogatus legitimè à iudice tacet, propter quod dãnificatus rem furto ablatam non recuperat, tenetur *h* restituere, nisi tacuerit ob metum vitæ, honoris, & aliorum bonorum. *h* Rebel. de iust. 2.p. lib. 1. q. 14.

9 Quicumque rem alienam, vel negotia tractant si in vtilitatem ipsius cuius negotia agunt damnum inferant, *i* tenentur in solidum, si principalis non restituat; possunt tamen ex bonis *i* Comm. DD.

principalis restituere, si autem non habeant vnde restituant, admoneant ipsum principalem.

l Villal. m Comm. DD.

10 Impediens eundem ad impediendum damnum alteri inferendum *l* tenetur ei restituere, qui passus est damnum.

11 Debitor rei in specie si res pereat sine dolo, fraude vel lata culpa ad nihil *m* tenetur, quod procedit etiam si fuerit in mora quando res æqualiter peritura erat in potestate domini.

DISP. II. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DEBITVM.

a Vide Tolet. lib. 5.c.34.

1 Debitum soluēdum *a* est æstimatione monetæ tempore contractus. At si pecuniæ mutata est materia, vel pondus soluendum est secundum æstimationem temporis contractus. Quod si pretium mutatum est, & debitor fuit in mora debet soluere secundum tempus, quo obligatus erat soluere.

b Sà hoc verb.

2 Res in specie debita missa ad dominum per hominem communiter existimatum fidelem domino *b* perit, nisi is qui misit esset malæ fidei possessor.

c Sà vbi sup.

3 Si creditor oblatam pecuniam noluit recipere, & debitor deposuit eam apud hominem fidelem domino *c* perit.

d Couar. 2.var. n. 6.

4 Qui cum non est soluendo bonis cedit omnia, quæ habet manifestando, liberatur *d* è carcere. Si tamen ad meliorem fortunam peruenerit, potest sibi retinere ad moderatam sustentationem, necessaria.

f Sà vbi suprà.

5 Probabile *e* est neminem teneri ad solutionem illius, cuius repetitionem lex sibi concedit, nisi soluere iurauerit.

e Idem vbi sup.

6 Debitū alicui ex permissione, vel iuramēto nō debetur *f* illius hæredibus si promittens in eius tantùm personam intendebat.

g Siluest. verb. Moros.

7 Debitor morosus tenetur *g* de damno, & lucro cessante. Vsurarius verò tenetur *h* mutuatario de damno, & lucro cessante, non autem de lucro suæ industriæ.

h Molina disp. 316.

i Tolet. lib.5.c.21.

8 Qui furto accepit pecuniam solum tenetur *i* valorem eius restituere, non verò quod illa lucratus est nisi dominus itidem esset lucraturus.

l Comm. DD.

9 Si pecuniā non habens rē offert meliorem *l* tenetur creditor recipere, qui potest rem petere ante tempus debitore suspecto.

10 Si vir nolit debitū soluere *m* potest vxor ipso etiā prohibēte.

11 Qui soluit sui creditoris creditori liber manet *n* in cōsciētia.

12 Filio familias sine consensu patris, vel minori sine consen-

su

ſu tutoris debitum ſoluens non liberatur, *o* niſi conuerſum fuerit in vtilitatem illorum.
13 Si pro nolente ſoluere aliquis ſoluerit, debitor ei *p* tenetur.
14 Qui ſoluere tenetur poſt annum *q* poteſt volenti creditori minus ſoluere anticipata ſolutione, quia pecunia præſens magis valet quam futura. Contrarium tamen tenent viri docti, vtrumque videtur probabile.
15 Rem dilata ſolutione vendere ſummo pretio, & poſtea infimo recuperare, *r* licere ait Garcias.
16 Debitum quod aliter recuperare non potes *ſ* licet clam tollere, dummodo fiat ſine periculo famæ, aut vitæ, nec teneris reuelare etiam ſub excommunicatione, nec qui ſciunt te licitè accepiſſe.
17 Cum creditor, & debitor ſunt in æquali neceſſitate, tenetur debitor reddere creditori rem, cuius dominium non erat tranſlatum. Alij autem dicunt quamcumque rem reddendam niſi debitor ſit in extrema neceſſitate, in qua etſi iurauerit redditurum non *t* tenetur.
18 Si vtriuſque neceſſitas extrema ſit creditori reddendam alij aiunt, alij *u* negant.
19 Qui mala fide accepit, vel fuit in mora *x* tenetur reddere, niſi maius damnum patiatur reddendo, quàm creditor non accipiendo.
20 Bonæ fidei poſſeſſor, ſi non poteſt ſoluere niſi cadens ab honoris ſtatu, quem habet, non tenetur, ſi autem creditor cogitur mutare ſtatum teneri *y* probabilius eſt, & contrarium communiter reiicitur vt improbabile.
21 Non debet *z* pati ſoluendo debitor, quod creditorem velle eum pati, æquum non eſt.
22 Creditorem non indigentem peccare mortaliter *a* ait Medina, ſi exigat à debitore rem illi neceſſariam ad ſuſtentationem, vel quam ſine graui damno non valet reddere, quod ſatis probabile, & pium eſt.
23 Genuenſium more compoſitionem faciens cum creditoribus, licet minus ſoluat, quàm debet, liberatur in conſcientia; nec tenetur *b* amplius ſoluere etiam ſi ad pinguiorem fortunam deuenerit. Quod ſi aliquis reclamauerit non tenetur reddere ei niſi quod reliquit, aliorum enim conuentioni obligatur ſtare.

o Idem verb. *Debitum.*
p Comm. DD.
q Nauar. c.17.nu. 232.
r Garcia de contr. lib. 1.c.3.nu.3.
ſ Sà hoc verb.
t Tolet.lib. 5.c.24.nu. 8.
u Idem vbi ſup.
x Vide eumdem loc.cit.
y vide eumdem vbi ſupra.
z Comm. DD.
a Medina q.3.de elemo.
b Nauar. c.17. n.75.

SECT.

DISPVTAT. III. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DEBITVM CONIVGALE.

a c.publ. conuer. coniug.
b Comm. DD.
c Henriq. lib. 11. de matr. c. 15. nu. 7.
d Comm. DD.
e Villa. to. 2. tr. 13. dif. 45.
f Sanch. lib. 9. de matr. dub. 2. nu. 10.
g Idem lib. 1. de matr. disp. 88. c. 4.
h Comm. DD.

1 IN primo bimestri, qui terminus potest à iudice differri, non *a* tenentur coniuges debitum soluere; transacto autem tenentur. Per breue autem tempus negare, non erit *b* peccatum mortale, nisi sit periculum incontinentiæ.

2 Cum vnus ex coniugibus rationis terminos transgreditur, non *c* tenetur alter soluere, nisi sit periculum. Qui autem non potest *d* non tenetur extraordinariis vti remediis nisi ex charitate ob periculum. Qui autem malitiose se reddit impotentem *e* peccat mortaliter, imò ieiunia, & aliæ res licitæ fiunt illicitæ, si huius debiti solutionem impediant.

3 Qui scit adulterium suæ coniugis, non *f* tenetur ei debitum reddere, & coniux, qui occulte commisit adulterium, quia ius petendi amisit, non potest exigere quasi ex iustitia, sed rogare tantum, quod alij aiunt, alij negant, negatiua *g* videtur probabilior.

4 Cum petere debitum est peccatum mortale ratione alicuius circunstantiæ ex parte actus, peccabit etiam mortaliter soluens, cùm verò prædicta circumstantia se habet ex parte petentis non est *h* peccatum soluere, si autem commode potest, debet excusari ob fraternam correctionem.

i Villal. vbi sup.

5 Si petens debitum amiserat ius petendi, coniux innocens non tenetur soluere, nec potest pœnam iuris remittere. Loquimur in casu quando alter coniux culpa sua contraxit affinitatem, vel cognationem spiritualem, in quo casu coniux innocens non *i* potest petenti soluere, quia cooperatur peccanti, potest autem præuenire petendo, vt alter sine peccato possit reddere.

l Idem ibidem.
m Nauar. c. 16. n. 31. quem sequitur Sanchez.

6 Idem dic de eo, qui sine alterius consensu fecit votum continentiæ. Vir autem qui aliquo ex his impedimentis est impeditus, si videat vxorem propter verecundiam debitum non petere, potest *l* accedere ad eam animo soluendi, quod non procedit in fœmina respectu viri.

7 Quando vterque coniux votum continentiæ emiserunt adhuc possunt *m* sine peccato coniungi animo soluendi, si videat alterum

alterum esse in periculo incontinentiæ.

8 Peccat mortaliter, qui debitum soluit cum salutis graui periculo, vt si illa sit leprosa, vel ethica, vel sit proxime post prandium, vel lautam cænam. Quod verum est etiam si lepra matrimonium præcesserit, & ipse hoc cognouisset, quod videtur probabilius, licet contrarium teneant *n* Sanchez, & alij. Quando verò non potest ad eum accedere sine magno horrore non tenetur. Si autem in infirmo periculum sit incontinentiæ potest sanus, sed non tenetur *o* soluere.

9 Si infectionis non sit graue periculum, nec horror magnus tenetur *p* sanus reddere, etiam si timeat prolem cum infectione nascituram. Si autem graue sit periculum ita vt cohabitare non possint, debet tamen obsequia præstare, & curam infirmi habere & apud se filios enutrire.

n Sanch. lib.9.de matr.disp. 24. nu.22. *o* D.Bona. in 4. disp. 52. *p* D. Tho. in 4.dis. 3.

10 Si inter se conueniant, possunt *q* coniuges thorum separare, & cum plures filios habent quàm possunt alere *r* possunt negare debitum, nisi sit periculum incontinentiæ.

11 Non licet *s* negare debitum descendenti à Mauris, vel Iudæis, ne filij nascantur hac notati infamia.

q Comm. DD. *r* Sanch.de matr.disp. 26.nu.3. *s* Comm. DD.

12 Qui scit impedimentum occultum propter quod matrimonium fuit nullum, nec *t* potest petere, nec reddere. In quo casu non tenetur obedire Ecclesiæ cohabitationem etiam sub excommunicatione præcipienti etiam si periculum sit incontinentiæ.

t c.inquis. de sent. excom.

13 Etiam si habeat dispensationem, & cohabitare cogatur non tenetur *u* nouum consensum præstare coniux innocens.

14 Remedia quibus vti poterunt coniuges in simili casu videantur *x* in P.Thom. Sanct.

15 Qui sine necessitate baptizat proprium filium, vel filiam suæ vxoris non potest *y* petere debitum, nec ipsa si consentiat, quod procedit etiam si ille malitiosè faciat. Si autem in casu necessitatis hoc fecerit non priuatur iure petendi.

16 Qui materialiter tantum tenet infantem vt recipiat baptismum non *z* contrahit spiritualem cognationem.

17 In prædictis casibus possunt dispensare ad petitionem debiti Commissarius Cruciatæ, Episcopi, & Confessarij Societatis IESV quibus Prouincialis hoc priuilegium communicauerit.

u Comm. DD. Vide P. Sā. lib.2. de matr. disp.39. nu.12. *x* Idem vbi sup. *y* Suar. in 3. p. q.67. de Bap. *z* Vide comp.priuileg. c. Dominus de secūd.nupt.

18 Qui secundas nuptias contraxit sine sufficienti certitudine, quod mortua fuerit coniux, donec sufficienter certus sit, non potest debitum petere, potest tamen petenti reddere.

SECTIO

SECTIO II.

VTRVM CONIVGES PRIVENTVR iure petendi debitum propter affinitatem superuenientem matrimonio.

a c. 1. de eo qui cognouit, &c.
b c. discretionem eodem titu.
c dist. c. discretionem. Vide Sanc. de mat. lib. 9.
d Trid. sess. 24. de matr. c. 4.
e c. si vir. de cog. spirit.
f Suar. to. 5. dub. 6. sec. 3.

1 CVm affinitas superuenit matrimonio, incestuosus *a* non potest debitum petere, *b* potest autem reddere.

2 Coniux, qui consensit, quod alter committeret incestum priuatur *c* etiam iure petendi.

3 Hæc affinitas non extenditur *d* vltra secundum gradum, licet sit incestus cognoscere consanguineam intra 3. & 4. gradum.

4 Si vterque coniux contrahat hanc affinitatem neuter potest petere debitum, nisi malitiosè *e* fecerint, potest autem reddere, qui nescit delictum alterius, si petat.

5 Si vi vel metu graui oppressus coniux contrahat affinitatem non amittit *f* ius petendi debitum. De metu autem etiam graui sunt viri docti, qui contrarium teneant, nihilominus prima sententia videtur probabilior.

6 Qui cognouit consanguineam vxoris inuincibiliter consanguinitatem ignorans, vel iuris habet ignorantiam inuincibilem, non incurrit hanc pœnam.

SECTIO III.

VTRVM QVI VOTVM CASTITATIS, vel religionis, vel non nubendi ante matrimonium emiserunt, possint petere.

1 QVi votum religionis emisit, si nubat peccat mortaliter, nisi aliqua iusta causa faciat sine intentione consummando.

ſummando. Si autem conſummauerit, peccat mortalier & defuncta vxore tenetur votum adimplere, viuente verò nullo iure prohibetur *a* petere & reddere.

2 Qui votum caſtitatis emiſit ſi nubat, peccat mortaliter, an verò teneatur ante conſummationem religionem ingredi alij aiunt, alij *b* negant, negatiua videtur probabilior, ſed non poterit petere debitum niſi obtenta diſpenſatione, bene autem reddere.

3 Qui ſciens nupſit cum habente votum caſtitatis, licet peccauerit mortaliter, non priuatur *c* iure petendi.

4 Qui emiſit virginitatis votum poſt amiſſam virginitatem tenetur votum caſtitatis ſeruare. Hoc tamen ex vouentis intentione penſandum eſt; ſi intentio illius fuit pro prima illa vice ſe tantum obligare, non procedit vltra obligatio, & ideo ſi hoc voto obligatus nupſit pro prima vice non poterit petere, Poſtea verò non impedietur. *d*

5 Qui habens votum non nubendi nupſit peccauit mortaliter, poteſt autem petere, & reddere, at defuncta vxore non poterit aliam ducere.

b Henriq. & Sanc. lib. 9. de mat. diſp. 54.
c Comm. DD.
d Val. 2. 2. diſp. 6. q. 6.

SECTIO IV.

QVAM OBLIGATIONEM HAbeat, qui fecit aliquod ex prædictis votis poſt matrimonium contractum.

1 Coniux ſi fecit votum non petendi debitum, tenetur adimplere, ſi emiſit votum caſtitatis *a* poteſt reddere, non autem petere, & defuncta vxore non poteſt nubere.

2 Qui voti Caſtitatis non eſt adſtrictus, poteſt *b* debitum petere ab eo, qui votum fecit etiam ſi ad id ipſe facultatem dederit, niſi hęc facultas fuerit ad faciendam profeſſionem in religione.

3 An maritus poſſit irritare votum caſtitatis factum ab vxore, alij aiunt, alij negant probabilius.

4 Qui votum religionis ante matrimonij conſummationem emiſit, adimplere *d* tenetur, ſi autem votum emiſit recipiendi ordines ſacros non tenetur ingredi religioné, ſed priuatur iure petendi debitum, & mortua vxore tenebitur votum adimplere.

a c. quidam de conuer. coniug.
b Sanc. de matr. lib. 9. diſp. 36. num. 5.
c Silueſt. verb. *Votum.*
d Comm. DD.

5 Si

5 Si vterque fecit castitatis votum neuter poterit petere, & si hoc fuit ex communi consensu, neque *e* reddere.

6 Cum vterque vouit non petere possunt, *f* copulari non petendo, si tamen intelligat alterum petiturum si posset.

7 Copulam ad vitandum fornicationis periculum in se peccatum esse veniale alij aiunt, alij probabilius *g* negant. Ad vitandum verò in alio coniuge nullum est peccatum, nec si fiat ad vitandum morbum; erit autem culpa venialis si fiat ob solam voluptatem.

8 Contumax matrimonium ante Ecclesiæ benedictionem veniale tantum peccatum *h* est, quidam verò mortale esse dicunt, sed minus probabiliter.

9 Qui dubitat an suum matrimonium validum fuerit potest debitum reddere, & post diligentem inquisitionem deponat dubium practicè *i*, & potest petere.

10 A coniuge adultero vel adultera potest peti, nisi ex hoc confirmetur in adulterio, ipséque coniux adulter, vel adultera potest *l* petere, sed alter potest negare nisi *m* etiam ipse fuerit adulter vel causa adulterij.

11 Tempore menstrui petere debitum vel reddere alij dicunt esse mortale, alij probabilius negant.

12 Copulam in loco sacro quidam dicunt peccatum esse mortale etiam reddentis, probabilius tamen alij *n* posse excusari propter periculum incontinentiæ, vel alia iusta causa.

13 Nullus copulæ modus si fiat in vase debito idest intra pudenda vxoris, peccatum est *o* mortale nisi sit periculum impediendi generationem. Nec si fiat in festo, vel quolibet tempore, vel cum vxore grauida nisi sit periculum abortus.

14 Si experta est vxor ex modo concubendi suum effundere semen, & virile non attrahere *p* lethalis culpa erit.

15 Coniugi amenti potest alter reddere debitum, sed non tenetur, quia non petit *q* liberè.

16 Inchoatam copulam relinquere ante seminationem non *r* est mortale, nisi sit periculum pollutionis.

17 Permittere quod duo amentes copulentur propter iniuriam quæ proli fit, mortale *s* peccatum est.

18 Vir compos mentis, mentis impotem vxorem cognoscens *t* peccat propter periculum abortus.

19 Cum vxore nuper enixa rem habere, peccatum veniale *u* putat Sotus.

20 Rem habere cum propria vxore quasi cum aliena peccatum mortale *x* est & circumstantia in confessione explicanda.

21 An cum maritus facta seminatione cessat à copula antequam

e Sanch. vbi sup. disp. 37. num. 10.
f Sà ex Nauar. hoc verb.
g Sà hoc verb. n. 5.
h Vide Sà & Syluest. hoc verb.
i vide c. 44. de sent. ex-comm.
l Val. to. 4 dub. 8. q. 6. p. 2.
m Idem lo. cit.
n Nauar. c. 17. n. 27.
o Comm. DD.
p Comm. DD.
q Comm. DD.
r Sà hoc verb.
s Idem vbi suprà
t Ledesma in q. 58. art. 3.
u Sotus.
x Comm. DD.

quam vxor seminet ipsa possit se ad seminandum tactibus prouocare alij negant, alij probabilius affirmant, dummodo semen extra vas non effundat.

12 Coniugatus si seipsum tangat propter voluptatem captandam absque pollutionis periculo, an peccet mortaliter alij negant. alij probabilius affirmant.

DISPVT. IV. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

AN FIDELES DECIMAS SOLuere teneantur.

DECIMÆ.

1 DEcimas non soluere mortale peccatum est, iure enim naturali, & diuino tenetur *a* populus sacerdotem alere, & ideo si indiget Parochus *b* tenentur Parochiani ei offerre ad victum necessaria.

2 Quota pars sit soluenda ius Ecclesiasticum statuit, & ideo summus Pontifex *c* potest vel minuere vel augere, dummodo sacerdotes congruam sustentationem habeant. Hoc idem potest consuetudo legitimè introducta.

3 Sacerdotibus diuitibus *d* debentur etiam decimæ sicuti creditoribus, nec solum dantur ad sustentationem, sed vt pauperes alant, & cum honestate incedant ne à populo despiciantur.

a concil. Constan. sess. 8.
b comm. DD.
c Suarez tom. 1. de tract. 2. lib. 3. c. 16. num. 3.
d D. Tho. q. 6. art. 10.

SECTIO II.

DE QVIBVS DEBEANTVR decimæ.

1 SEcundum ius scriptum de omnibus rebus fructiferis, vel quasi fructiferis *a* debentur, siue natura, siue arte, siue industria comparentur.

2 Modo non debentur *b* nisi de his tantum, de quibus est soluendi consuetudo. Quod si Parochus vellet de aliis decimas recipere, peccaret mortaliter, & ad restitutionem teneretur.

a c. pastoralis de decimis.
b Comm. DD.

3 Qui

e c. Cõmiss. sum. c tua nobis de decimis.
d Comm. DD.

3 Qui rem, cuius decimam dominus non soluerit, furto abstulit, tenetur soluere.

4 Qui in bello iusto segetes inimicorum combussit, non *d* tenetur.

5 Decimarum solutio anteponenda est omnibus aliis, terrarum scilicet, sumptuum, & stipendiorum.

e c. cum non sit c. tua nobis de decimis.
f Villal. to. 2. tra. 33. dif. 2. Vide Less. lib. 2. c. 39. dub. 3.

6 Vbi fuerit consuetudo quod religiosi petant eleemosynam, quando semina sunt in areis, antequam dimetiantur, non tenentur domini ea quæ donant decimare, & qui hoc vellet impedire, peccaret mortaliter cum onere restitutionis.

7 Quoad tempus & locum solutionis decimarum seruanda consuetudo. Prædiales cum colliguntur fructus ex prædiis, Personales in fine anni ex his quæ arte, seruitio vel industria acquirunt personæ; mixtæ vero vt prædiales exceptis fætibus qui seruantur vsque ad tempus, quo possunt deseruire, soluendæ sunt.

SECTIO III.

QVIBVS DEBEANTVR.

a Comm. DD.
b Vide Villalo. vbi suprà.

1 POst beneficiorum diuisionem vnicuique beneficiario debentur *a*, quæ applicatæ sunt eius beneficio.

2 Ius primarium recipiendi decimas est spirituale, ideóque ad laicos non spectat, nec eas accipere, nec de eis iudicare. Secundarium id scilicet quod ad decimarum emptores pertinet, laicis etiam potest conuenire.

SECTIO IV.

QVI DEBEANT DECIMAS soluere.

a c. ad Apostolic. de decimis.
b Syluest. verb. *Decima.*

1 OMnes habentes prædia alicui Ecclesiæ subiecta ipsi debent decimas soluere, nisi sit consuetudo *a* in contrariũ.

2 Clerici debent soluere decimas ex prædiis, quocumque alio titulo, quam spirituali possideant. Contrarium tamen defendat Siluester.

3 Cum quis dat prædium Ecclesiæ, cui erat subiectus, debitum decimarum extinguitur, si verò alteri Ecclesiæ det.

secundum

ſecundum iuris rigorem debentur Eccleſiæ, cui antea, iam verò ſecundum conſuetudinem *c* prædium manet liberum.

4 Monaſteria,& loca pia debent decimas ſoluere, niſi priuilegio excipiantur, vel præſcriptione, vel tranſactione excuſentur. Hodie tamen omnes vt plurimum religioſi tam fœminæ, quam viri hoc habent *d* priuilegium. Ideoque niſi habeant Epiſcopi priuilegium in contrarium, vel conſuetudinem, non poſſunt ab eis decimas exigere.

5 Priuilegia verò religioſorum non *e* amittuntur niſi eis non vtantur per ſpatium centum annorum.

6 Quilibet poteſt *f* præſcriptione, vel conſuetudine à ſolutione decimarum liberari.

7 Summus Pontifex beneficiariis,& etiam Epiſcopis vt decimas ſoluant ex præceptis decimis *g* poteſt iubere, ſed non ſolet facere.

8 Vt ſoluantur decimæ non ſunt *h* prius deducendæ expenſæ, niſi decimæ fuerint perſonales, in aliis de omnibus fructibus ſoluendæ ſunt.

9 De lucro illicito, vel acquiſito cum peccato *i* non eſt danda decima ſi peccatum ſit notorium, & lucrum reſtitutioni obnoxium.

10 Peccat qui deteriorem partem *l* decimat, debetur mediocris ex præcepto, melior ex conſilio. Peccat etiam qui non ſoluit vbi,quando,& quibus debet.

11 Non ſoluens decimas ob iuſtum impedimentum *m* poteſt abſolui non obſtante Tridentino Concilio. Qui non ſoluit non eſt ipſo iure excommunicatus, ſed excommunicandus.

12 Decimæ perſonales in tota ferè Hiſpania non *n* ſoluuntur.

13 Decimas S. Pontifex poteſt ex iuſtis cauſis laicis *o* concedere vt Principibus, & Imperatoribus, & ſic conceſſit Alexand. IV. Regibus Catholicis decimas in toto hoc nouo orbe, quam conceſſionem confirmarunt ſucceſſores Pontifices cum onere fundandi Eccleſias illas, & Eccleſiaſticos dotandi.

14 Laicus recipiens decimas cum onere diſtribuendi in eleemoſinas quod ei ſupererit, ſi non impleat,peccat *p* mortaliter,ſed ad reſtitutionem non tenetur.

c D. Tho. 2.2.q.87 art.4.

d Vide comp. & Henriq. lib.7.de indulg. c. 27.nu.7.

e ex priuileg. Euge 4.

f Suarez lib.1.de relig.c.2. nu.16.

g D.Tho. vbi ſupra nu.4.

h Nauar.c. 27.nu.31.

i idem vbi ſupra.

l Idem vbi ſupra.

m Idem c. 21. nu.32.

n Solorcano de Indiarum gub. lib.1. c.2.

o Solor ca. de Ind. gub. lib.3. c.2.

p vbi ſup.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DEFENSIO, ET Defensor.

1 PEccat, qui non defendit, *a* cum possit, inuasum ab inimicis, & si est persona publica tenetur eum defendere armata manu.

2 Reges, & superiores *b* tenentur lege iustitiæ defendere suos subditos. Patres, tutores, heri, Parochi, custodes, & similes, & è contra subditi suos superiores.

3 Qui non defendit alium cum commodè possit, censetur consentire, non tamen ex eo solum iniurianti auxiliari.

a P. Auila in compend. hoc verb.
b Nauar. c. 24. nu. 8.

DEGRADATIO.

1 Alia verbalis, alia realis, verbalis *a* est Ecclesiastica pœna vel priuatio, qua vir Ecclesiasticus priuatur ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico in perpetuum absque spe restitutionis, retento tamen priuilegio clericali.

2 Degradatio, vel depositio *b* realis est Ecclesiastica pæna vel priuatio, qua vir Ecclesiasticus priuatur vniuersaliter ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico, & ab omni priuilegio clericali in perpetuum sine spe restitutionis.

3 Qui percutit degradatum notoriè incorrigibilem non incurrit excommunicationem; nec remigum præfectus, si cum flagellat, etiamsi verbaliter tantum sit depositus. Hunc autem si alius in rixa percutiat, *c* incurrit excommunicationem, quia adhuc gaudet priuilegio clericali.

4 Verbaliter deposito *d* assignanda sunt alimenta, non verò degradato realiter.

5 De iure solus Episcopus potest degradationis sententiam ferre. Prælati mendicantes ex priuilegio *e* poterunt verbaliter deponere subditos.

a Comm. DD.
b Comm. DD.
c Auila de censu. 4. p. dub. 1.
d Comm. DD.
e Vide Auil. de censu.

6 Ob

6 Ob nullum delictum potest *f* infligi degradationis pœna, nisi in iure sit expressum, & cum ius pœnam depositionis statuit, verbalis intelligenda est.

7 Episcopus potest verbaliter depositum restituere, non verò degradatum realiter, nisi iuste petat restitutionem, quia falsò accusatus fuit.

8 Degradatus à solo Papa restituitur, *g* & licet non possit degradari, nisi ob grauissimum crimen, ob quodlibet aliud potest degradari si est incorrigibilis.

9 Depositione digna crimina *h* sunt adulterium, concubinatus sine spe emendationis, stuprum, & similia, & omnia alia his maiora.

f Comm. DD.
g Sà verb. degradatio.
h Nauar. c. 27. n. 248.

DELECTATIO MOROSA.

1 Delectatio morosa est *a* peccatum mortale, quando opus est mortale.

2 Qui delectatur ex cogitatione copulæ futuræ cum vxorem accipiat, vel cum alia si liceret, peccat *b* mortaliter etiam si contraxerint sponsalia de futuro.

3 Vir post mortem vxoris, & vxor post mortem viri, si delectentur morosè in cogitatione copulæ præteritæ, peccant mortaliter; secus verò si delectentur de ipso actu coniugali vt præterito.

4 Qui durante matrimonio delectatur in cogitatione copulæ cum propria vxore, non peccat *e* mortaliter, quod videtur probabilius, si sit sine pollutionis periculo, licet contrarium teneant *f* viri docti.

5 Quando inter coniuges actus coniugalis est illicitus ab intrinseco vt in voto castitatis obstrictis, tunc delectatio in cogitatione actus est *g* peccatum mortale. Si autem impedimentum fuerit tantum ab extrinseco vt in infirmitate, aut affinitate superueniente non erit peccatum mortale.

6 Vt delectatio morosa sit peccatum mortale quatuor *h* requiruntur. 1. Quod obiectum sit peccatum mortale. 2. Quod homo plene aduertat. 3. Quod non resistat. 4. Quod omissio huius resistentiæ non sit ex rationabili causa. Si quis enim ne omittat occupationem necessariam vt confessionis studium, &c. omittat resistentiam non peccat, dummodo non sit periculum consensus.

7 Cum quis non est certus, quod non consenserit delectationi morosæ, expedit *i* vt confiteatur illam.

8 Delectatio de homicidio iniusto *l* est peccatum mortale, secus verò si sit de vtilitate secuta ex morte,

9 Omnis delectatio rei venereæ, si sit cum plena ad-

a Villal. to. 2. tr 40. dif. 17.
b Sanch. de matr. lib. 9 dis. 49. nu. 4.
c Comm. DD.
d Sanchez vbi sup.
e Idem lib. 9. de matr. disp. 14. nu. 3. & 4.
f Siluest. verb. delectatio.
g Sanch. de mat. lib. 9. disp. 17. nu. 4.
h Nauar. c. 13. n. 3.
i Comm. DD.
l Nauar. c. 17. nu. 10.

uertentia est peccatum mortale, quia in venereis non *m* datur materia leuis.

m Comm. omnium DD. ex nostra societate.

DELEGATIO. DELEGATVS.

a Comm. DD.
b Vide Sà hoc verb.

1 Quicumque habet potestatem ordinariam potest *a* eam delegare, & dare potestatem subdelegandi. Potest *b* etiam delegatus Principis nisi ei committatur nudum ministerium, & non ipsa potestas, nec non subdelegatus delegati Papæ. Item Vicarius Guardiani, vel Prioris, est enim velut Ordinarius, nec non Vicarius Generalis. Denique omnis ille cui tacitè is qui delegauit, videtur concedere.

c Comm. DD.

2 Potest *c* Prælatus delegare priuilegium, quod habet ratione officij, absoluendi scilicet, & dispensandi.

d c. si gratiosè de rescrip. lib. 6.
e Couar. lib. 3. c. 20. var. nu. 10.
f Vide Sanch. de matr. lib. 3. disp. 31.
g Nauar. c. 27. n. 45.

3 Iurisdictio delegati re integra mortuo delegante *d* expirat, secus verò si sit incœpta, vel data fuerit per modum legis.
4 Delegatus à Principe ad ea quæ soli Principi reseruata sunt, non potest *e* suas vices delegare.
5 Ante certificationem de reuocatione *f* delegationis non expirat delegata iurisdictio.
6 Simplex ministerium absoluendi ab excommunicatione potest *g* subdelegari à delegato Ordinarij & à subdelegato delegati Papæ, non verò ipsa iurisdictio.

DELIBERATIO.

h Comm. DD.

1 Deliberationis defectus excusat *a* à peccato mortali, sicut & defectus iudicij in semidormientibus, semiebriis, & multum perturbatis.

DELICTVM, VEL QVASI DELICTVM.

a Nauar. c. 27. n. 16.
b Idem ibidem. nu. 11.

1 Obligatus ex quasi delicto tenetur damnum restituere, vt iudex, qui ob iuris ignorantiam iniquam tulit sententiam.
2 Peccat clam accipiens quod prætendit sibi deberi ob aliquod delictum.

c Comm. DD.

3 Qui commisit aliquod delictum propter quod alius innocens est in carcere cum periculo vitæ, non *c* tenetur se prodere cum eodem periculo.

DENVN

DENVNCIATIO.

1 Denunciatori non probanti delictum si hoc habet ex officio nulla datur *a* pœna, quia non præsumitur calumniator, si verò de hoc constaret in expensis saltem condemnandus esset. Qui autem denuntiat & non ex officio, & delictum non probat pœna talionis vt accusator plectendus est, si aliunde de calumnia constet per iudicis inquisitionem. Pœna tamen talionis hodie non datur nisi in aliquibus delictis.

a Comm. DD. Vide Iul. Clarum in prac. q. 7. nu. 12.

2 In delictis vergentibus in perniciem reipublicæ tenetur quis denuntiare quod vidit, excusatur *b* autem si probare non potest, vel si rem alienam accepit quis in debiti compensationem, vel delictum ex confessione, vel ex ipso reo consilium petente cognouit.

b Nauar. c. 15. nu. 46.

3 Qui delictum ex auditu solum cognouit si ab ipso denunciatore audiuit, vel ab alio qui rem non vidit, vel à non fide digno non tenetur denunciare. Si autem audiuit à persona fide digna, quæ asserit se vidisse, tenetur denuntiare, nisi credat, iam esse emendatum, vel se emendaturum, qui peccauit.

c D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 1. ad 3.

4 Cum Prælatus præcipit sub excommunicatione, vt quicumque cognouerit furem reuelet eum, non tenetur quis obedire nisi præmissa correctione fraterna, qua præmissa si fur nolit restituere, ipse potest furtum probare, & tenetur denunciare eum, secus verò peccabit mortaliter, & *d* restituere tenebitur.

d Nauar. c. 17 nu. 135.

5 Peccat, qui rogatus iuridice reuelat ea quę sibi in secreto fuerunt commissa, vel ipse vidit fieri in secreto nisi in damnum tertij parata essent, & damnum aliter impediri non posset.

e Idem c. 18. nu. 61.

6 Peccat, qui denuntiat, quod probare *f* non potest, de quo si iuridicè interrogetur, potest respondere etiam cum iuramento se nihil scire, intelligendo vt denuntiet iuridicè.

f Commi. DD.

7 Qui non denuntiat intra definitum tempus tenetur *g* quam primùm potest.

g Commi. DD.

DEPOSITVM.

1 Depositum est, quod ad custodiendum datum est.

2 Depositarius non potest vti re deposita nisi de voluntate

a l. 1. ff. de posit.

b Comm. DD. c Comm. DD. Vide Rebel. de iust 2. p. lib. 10. de deposito. q. vnica. num. 13. d Villal. tom. 2. tr. 29. disp. 8. e c. delictum de reg. iur. in 6.

2 Depositarius non potest vti re deposita nisi de voluntate saltem præsumpta deponentis. Si autem res sit vt pecunia, vel triticum, vel quid simile, & certus est depositarius sine mora, vel damno deponentis rem æquè bonam se redditurum, licitum erit in proprios vsus consumere.

3 Nemo rem alienam cum propriæ rei detrimento tenetur custodire, nisi aliena sit valde pretiosa, propria autem vilis.

4 Si depositum sit in vtilitatem deponentis, & pereat, non tenetur depositarius nisi de culpa lata vel dolo. Si autem sit in vtilitatem depositarij, tenetur e de leuissima; si autem facta diligentia cognosci nequeat an culpam habuerit, non tenetur restituere.

5 Depositum apud Abbatem, vel apud alium religiosum de eius consensu si pereat culpa ipsorum, non tenetur monasterium nisi in quantum ditius factum fuerit.

6 In aliquibus casibus non tenetur depositarius depositum deponenti reddere. 1. Si petat vt aliis damnum infligat. 2. Si bona deponentis fuerint confiscata. 3. Si res erat furto ablata à deponente, non ei, sed domino reddenda. 4. Cum in foro conscientiæ vtitur compensatione.

7 Bona confiscata reddenda deponenti, nisi id iudex prohibuisset asserit P. Sà, quod videtur probabile

DERISIO

a Nauar. c. 18. n. 15.

1 Est detestatio inordinata mali culpæ, vel pœnæ vel alicuius defectus naturalis, vel moralis ad iniiciendam erubescentiam.

2 Peccat mortaliter qui notabilem erubescentiam, vel perturbationem alicui iniicit, eritque grauior culpa, quo maior fuerit persona; quæ deridetur. Hoc verò non est intelligendum de derisione iocosa quando aliquod malum exiguum significatur, aliquando enim potest actus esse virtutis, si autem modum excedat, erit venialis.

3 Detegere furem occultum ad vitandum damnum proprium, vel alienum licitum est sine præmissa monitione, & si aliter impediri non potest obligatorium.

DETRACTIO

a Nauar. c. 18. n. 15.

1 Est significatio a mali alicuius hominis non canonicati, qua læditur, vel peti dicatur eius fama, & est triplex

triplex materialis tantum quando fit sine intentione famam lędendi, formalis tantum cum est intentio famam lędendi, sed sine effectu; materialis, & formalis simul cum datur intentio, & effectus.

2 Iniuria verborum omnis, & sola est mortalis, *b* quæ fit ex animo notabiliter nocendi, vel si non fuit ex tali animo, & aduertit, vel debuit aduertere damnum notabile: erit autem venialis cum plenè non aduertit, vel damnum fuit leue. *b* Commu. DD.

3 Qui curiosè interrogat de peccato occulto mortali, non peccat *c* mortaliter secundum aliquos, nec qui detegit ei quem scit non fore detecturum. *c* Manriq. que in summa.

4 Detegere propria delicta etiam grauia vt plurimum non est *d* peccatum mortale, quia non est iniustitia, sed prodigalitas. Erit autem mortale si fiat cum periculo propriæ, vel alienæ vitæ, vel notabile damnum patiantur animæ in spirituali profectu. *d* Nauar. vbi sup. nu. 18.

5 Detegere falsos defectus naturales proprios, vel alienos regulariter non est *e* mortale. *e* Comm. DD.

6 Imponere alicui peccatum mortale de se est *f* mortale, imponere verò veniale de se est veniale, nisi sequatur damnum notabile. *f* Nauar. nu. 22. c. 18.

7 Idem peccatum *g* est imponere verum crimen putatum vt falsum, ac imponere falsum, grauius tamen est imponere falsum quam detegere verum. *g* Comm. DD.

8 Loqui generalia verba tam venialia, quam mortalia crimina *h* compræhendentia de se est mortale, nisi loquens explicet de leuibus tantum sermonem fieri. *h* Nauar. c. 18. n. 24.

9 Detegere quodlibet peccatum mortale secretum de se *i* est mortale, nisi excusetur aliqua circumstantia. Detegere autem notoria facti, vel iuris, vel famosa sine intentione nocendi non est peccatum saltem mortale, etiam si illud ignorantibus vel in regione vbi publicum non erit, detegatur. *i* Idem vbi sup. n. 26.

10 Quæ contra ordinem iuris diuulgata sunt non licet *l* diuulgare, vbi infamia non est, sed non erit peccatum mortale quando cito ad eum locum infamia peruentura est. *l* Comm. DD.

11 Non peccat, *m* qui crimen verum quamuis secretum detegit bono animo, vt malum impediatur. *m* Comm. DD.

12 Qui absque intentione lædendi detegit mortalia peccata eius, qui de illis se iactare solet venialiter solum *n* peccat. Idem dicendum si detegat eis, qui non nocituros sed profuturos esse speratur vt magistris, & parentibus, imò nec venialiter peccat, sed virtutis actum exercet. *n* Comm. DD.

13 Qui inuenit peccata scripta, & detegit, peccat mortaliter, ni-

ſi talia ſint, quæ leuiter lædant ſcribentem, ſed ſi ſcripta credantur ad Sacramentalem confeſſionem, *o* peccabit grauiter tam legendo, quam detegendo etiamſi leuia ſint.

o Nauar. vbi ſuprà num. 34.

14 Qui refert aliena peccata, quæ audiuit, ſi non addat aliquam circumſtantiam, ex qua certa reddantur, non *p* peccat mortaliter.

p Idem vbi ſuprà num. 34.

15 Qui audit alterius peccata mortalia aſſentiendo, vel non reſiſtẽdo cum debet, peccat *q* mortaliter, & præcipuè ſi eſt ſuperior, iudex, pater aut magiſter, qui reſiſtere tenentur; ſed ſi credat ea dicentem non peccare, quia publica ſunt, non peccabit, quia ad ſe non ſpectat hoc inquirere.

q Comm. DD.

16 Qui non delectatur in detractione mortali, *r* non tamen contradicit propter verecundiam, non peccat mortaliter, niſi ſit ſuperior, vel aduertat præter infamiam magnam damnum euenturum dicenti, vel notabiliter lædi famam proximi.

r Comm. DD.

DIABOLVS.

1 Cum Diabolo loqui nõ licet, *a* in arreptitiis autem curioſè aliquid interrogare ſolum erit veniale. Cum eo verò quæuis amicitia eſt peccatum mortale, & longa colloquia etiam in arreptitiis vitanda.

a sà hoc verb.

2 Qui Diabolum vocat, vel ei chartam ſcribit vt cum eo pactum habeat niſi ipſe veniat, & acceptet pactum tacitè, vel expreſsè non incurrit *b* excommunicationem, & poteſt abſolui à confeſſore ordinario.

b Comm. DD.

DIACONVS.

1 Diaconus, & ſubdiaconus *a* ſolemniter in ſuis officiis miniſtrantes in peccato mortali an mortaliter peccent alij aiunt, alij negant probabilius. Vide verbum *Ordo*.

a Vide c. quæſitum de temp. ordin.

DIMISSORIÆ

1 Litteræ validæ ſunt etiam poſt mortem Epiſcopi qui illas conceſſit. *a*

2 Non poſſunt *b* dari à Capitulo niſi poſt annum à morte Epiſcopi, aut ſi quis ob beneficium ordinari cogatur.

3 Conceſſæ à ſede vacante valent etiam poſt electionem Epiſcopi.

a Comm. DD.
b Trid. ſeſ. 4. c. 10. de refor.
c P. Menacho in manuſcript.

DISPVT.

DISP. V. SECT. I.

DISPENSATIO.

1 DIspensatio *a* est relaxatio legis causa cognita. *a Innoc.c. dilec.nu. 40. de temp. ordin.*

2 Differunt *b* inter se dispensatio, irritatio, abrogatio, & interpretatio per epicheiam. Irritatio est cessatio legis vt vim legis non habeat. Abrogatio est legem quæ antea obligabat omnino tollere, si autem tollatur per partem dicitur derogatio. Epicheia verò non tollit legem, sed in aliquo singulari iudicat non obligare. *b Comm. DD.*

3 Priuilegium & dispensatio *c* idem fere sunt, & vt bene fiat dispensatio debet fieri cum notitia causæ. *c Vide Villal.to.2.tr. 11. dif.40.*

4 Dispensatio alia est expressa vt cum superior expresse dispensat, alia tacita vt cum sciens, & prudens admittit inhabilem ad id quod non potest facere sine dispensatione. Alia est propria vt sunt prædictæ; alia impropria vt cum conceditur facultas ad id quod non est simpliciter prohibitum, sed ne fiat sine facultate.

SECTIO II.

DE DISPENSATIONIS causa.

1 DIspensatio facta sine iusta causa contra ius naturale, & diuinum non *a* valet. Nec quæ fit ab inferiore contra legem superioris, etiam si fiat *b* per commissionem si non sit causa iusta. *a Comm. DD. b Sanch. de matr. lib. 8.to.3.dis. 17.nu.5.*

2 Si prælatus dispensat in lege, quam ipse tulit iudicans causam esse iustam, quæ vere non est, *c* valet dispensatio secundum probabiliorem *d* opinionem. *c P. Azor. lib.7.c.29. q 6. d Sanch.de matr.to 3. vbi sup. nu.11.*

3 Cum Papa dispensat in propriis legibus sine causa *e* valet. Idem dic de inferioribus, peccabunt tamen venialiter vt plurimum. Peccat etiam, qui dispensationem petit sine causa, impetrata autem libera lege manet. *e Siluest. verb. Dispens.q.3.*

SECTIO

SECTIO III.

QVÆ SINT CAVSÆ IVSTÆ AD dispensandum. Et quando censeatur dispensatio subreptitia.

1 CAusæ iustæ *a* ad dispensandum sunt. 1. Temporum mutatio. 2. Communis vtilitas, 3. Status, & conditio personarum v.g si est valde bene merita arte aliqua & scientia, vel dignitate vel nobilitate insignis. 4. Necessitas. 5. Pietas. 6. Rerum euentus, & tandem multæ aliæ arbitrio boni viri.

2 Dispensatio subreptitia est *b* inualida.

3 Cum in causa impulsiua tacetur veritas, non *c* est dispensatio subreptitia nisi à iure declarari *d* præcipiatur cum expressione causæ finalis.

4 Cum tacetur veritas, qua cognita Princeps non dispensaret, dispensatio est subreptitia. Idem *e* dic de falsa expressione causæ finalis, quæ falsa expressio etiam si fiat ignoranter, dispensatio non valet.

5 Qui fraude vel dolo vsus est in causa impulsiua *f* facit subreptitiam dispensationem, secus verò si fiat ab alio tertio.

6 Cum error est in nomine, & non in persona, non est dispensatio *g* subreptitia; si verò error sit in Episcopatu Prouisoris, cui committitur, non valet.

7 Verba motu proprio vitium tollunt *h* subreptionis.

8 Quando dispensatio est in impedimēto *i* prouueniente ex delicto necessarium est exponere, an alia data fuerit dispensatio.

a Comm. DD.
b c. fin. de filii præsbyt. in 6.
c Vide Sanc. de matr. lib. 8. disp. 21.
d Moli. to. de iust. disc. 177.
e c. super litter. de præscrip.
f ex dic. c. & Sanch. vbi sup. lib. 8. disp. 21. nu. 54.
g Comm. DD.
h Comm. DD.
i Sanch. de matr. to. 3. lib. 8. disp. 22.

SECTIO IV.

AN DISPENSATIO SIT STRICTE interpretanda.

1 DIspensatio, quia est legis relaxatio, strictè est *a* interpretanda.

2 Episcopus concedens suis subditis vt ordines recipiant, non videtur *b* dispensare in irregularitate.

3 Dispensatio

a c. 1. para. ille, verò e. 2. & fin. de filij, præbyt.
b Sanc. vbi sup. n. 15:

3 Dispensatio data illegitimo ad ordines intelligitur *c* ad minores, quod si detur ad maiores non intelligitur ad beneficia, nec concessa ad clericatum debet extendi ad dignitatem, nec quæ ad dignitatem, ad Episcopatum.

4 Si Papa absolute, & sine restrictione dispensat cum illegitimo ad omnia dispensare *d* intelligitur.

5 Argumentum à paritate rationis, & à maiori ad minus non valet in dispensationibus. Nihilominus tamen non ita stricte interpretanda est dispensatio vt captiosa, & illusoria sit, & ideo ad inseparabilia, & connexa, & ad omnia ad quæ prudenter intelligitur concedentem extendere voluisse, extendenda est.

6 Dispensatio in causa matrimoniali *e* stricte est interpretanda.

7 Dispensatio ad edenda oua *f* extenditur ad caseum, & lac, & quæ datur ad carnem, ad omnia lacticinia.

8 Cum Pontifex concedit aliquid motu proprio authoritate publica late *g* interpretandum est. Idem dic de dispensatione concessa toti Ordini, & de ea quæ est in corpore iuris.

9 Potestas ad dispensandum est late interpretanda, *h* nisi sit in damnum tertij, vel sit consuetudo in contrarium, vel exprimantur personæ cum quibus dispensatio facienda est, & dicitur priuilegium passiuum.

10 An Bullæ priuilegia late interpretanda sint alij aiunt, alij negant, negatiua *i* videtur probabilior.

11 Cum dubitatur an potestas ad dispensandum extendatur ad aliquem casum, pro affirmatiua *l* iudicandum est.

12 Potestas concessa à Tridentino Episcopis ad dispensandum *m* extendenda est ad Capitulum sede vacante.

13 Dispensatio, & quæuis gratia non expirat morte concedentis, secus verò si est gratia non facta, sed *n* facienda, & in foro interiori valebit, si Papa verbo tantum dicat, fiat dispensatio, & statim moriatur.

14 Commissio dispensationis facta determinatæ personæ expirat *o* morte eius, cui facta fuit, secus verò si fuit realis.

15 Commissio facta Prouisori *p* potest exequi ab eius successore, & à Vicario Capituli sede vacante, non verò ab Episcopo, nec ipse Prouisor potest eam alii committere, bene tamen informationem.

16 Commissiones Pœnitentiariæ factæ alicui confessori possunt *q* alii committi.

c Comm. DD.

d Suar. de cens. disp. 41. sec. 3. nu. 3.

e Sanch. sup. nu. 30.

f Sanc. vbi sup. nu. 39.

g Idem vbi sup.

h Molin. to. de iust. tr. 2. disp. 173.

i Sanch. vbi sup. nu. 7.

l Comm. DD.

m Comm. DD.

n c. si cui de præb. in 6. & Sanch. de matr. tr. 3. lib. 8. disp. 28.

o Moli. lib. 2. de primog. c. 7. nu. 57.

p c. quoniam Abbas de off. de leg. & Sanch. de matr. tr. 8. disp. 26. nu. 10.

q Idem to. 3. lib. 8. disp. 21. n. 40.

SECT.

SECTIO V.

AN QVI CVM ALIIS POTEST dispensare secum possit.

a Comm. DD.
b Sanch. vbi suprà disp. 17.
c Henriq. lib. 6. de pœn. c. 4. num. 3.
d Comm. DD.

1 PRælatus, qui aliis concedit facultatem, *a* potest sibi, & qui generaliter dispensat vti potest *b* ea dispensatione, vel committere alteri vt cum ipso dispenset.

2 Summus Pontifex secum potest dispensare in omnibus in quibus cum subditis. Idem dic de Principibus sæcularibus, & de eo qui delegatam potestatem habet, tutius autem est alteri committere.

3 Prælati non solum verbo, sed ipso opere solent dispensare, vt cum admittunt *d* indignum ad id quod habere sine dispensatione non potest scientes eius indignitatem.

e Suar. de cens. disp. 41. sec. 3.

4 Inferior admittens prohibitum à superiore, sciens eius inhabilitatem si causa iusta sit etiam si eam non cognoscat censetur dispensare. Hæc sententia videtur *e* probabilior, contraria tamen est probabilis.

f Villal. to. 1. tr. 2. dif. 50.

5 An cum superior tacet videns fieri rem prohibitam dispensare videatur alij aiunt, alij *f* negant, negatiua videtur probabilior, affirmatiua est mitior & potest sequi.

6 Papa potest dispensare in rebus, quæ sunt de iure diuino quando pendent ex voluntate humana, & ab ipso iure diuino non sunt prohibitæ, vt in iuramento, & in voto, cuius obligationem vt Dei Vicarius remittit. In his autem quæ non pendent ex voluntate humana *g* potest in aliquibus singularibus vrgente necessitate magna, in aliis autem non potest.

g Sanch. de matr. to. 3. lib. 8. disp. 6. n. 5.
h Comm.

7 Episcopus non *h* potest dispensare in decretis Pontificiis de iure ordinario, poterit autem in magna, & vrgente necessitate in rebus grauibus, & in leuibus, quæ frequenter accedunt.

8 Cùm Papa permittit dispensationem, intelligitur facienda ab Episcopo, nisi lex fuerit posita contra ipsum. Idem *i* dic de Canone Generalis Concilij, licet alij sentiant contrarium.

i Sanch. de matr. to. 3. lib. 8. disp 5. n. 5.
l Comm. DD.

9 Dispensatio facta ab Episcopo *l* valet etiam in alieno Episcopatu.

10 Qui dispensationi renunciauit, dum renunciatio non est acceptata à superiore, etiam si ruptæ fuerint litteræ, potest

potest *m* ea vti, si autem renunciatio fuerit cum iuramento, vel cum voto statim cum renunciat coram Deo acceptante, remanet obligatus in foro interiori. *m* Sanch. vbi suprà disp. 37. num. 2.

11 Quæuis expressio falsi mouentis ad dispensationem nocet, *n* non tamen quæuis taciturnitas veri impedimenti, nisi verum sit quod iura præcipiunt exprimi. Et cum quis committit aliquod delictum, vt facilius obtineat dispensationem, dispensatio est nulla. *n* Comm. DD. Vide Nauar c. 22. nu. 86.

12 Prouinciales Societatis possunt *o* dispensare cum suis subditis illegitimis ad Prælaturas, & dignitates, quia habent iurisdictionem quasi Episcopalem. *o* Comm. DD.

13 In dubio an res indigeat dispensatione *p* poterit Episcopus declarare non indigere, vel ipse dispensare. *p* Azor. l. 5. c. 15.

14 Ad dispensandũ sufficit *q* putare causam esse rationabilem. *q* Syluest. verb. Dispens. num. 3.

15 An commissio facta vt quis dispenset cum aliquo in particulari mortuo concedente, & re integra expiret, alij aiunt, alij negant, negatiua videtur *r* probabilior. *r* Sà hoc verb.

16 Dispensatio facta super cognatione, si taceatur quod se carnaliter cognouerunt, non *ſ* valet. *ſ* Vide Nauar. c. 22. num. 86.

17 Illegitimus dispensatus ad beneficium si petat secundam dispensationem ad beneficiorum pluralitatem, debet exprimere primam dispensationem, secus non *t* valet secunda. Idem dic de irregulari. *t* Sà hoc verb.

18 Qui dispensatur ad ordines, potest *u* simplex beneficium accipere. *x* *u* Comm. DD. *x* Comm. DD.

19 Dispensatio potest peti *y* de vno impedimento publico, vel occulto, tacito alio publico, vel occulto postea dispensando. *y* Nauar. concil. 9. de consang. & affinit.

20 Dispensatus ad vnum beneficium, si id sine culpa sua amisit, censetur *z* ad aliud dispensatus. *z* Comm. DD.

21 Contrahentes inter se matrimonium cum impedimento, vt Papa cum eis mitius se habeat, si hoc non patefecerint non *a* valet dispensatio. *a* Sà hoc verb.

22 In dispensatione, in qua Societatis Sacerdos est assessor Ordinarij pro Ordinario non *b* potest intelligi Vicarius foraneus, sed vel Episcopus, vel Vicarius Generalis, constat ex praxi. *b* P. Menacho in manuscrip.

DISPVT.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DISPVTATIO.

a Nauar. c.11.n.26.

b Idem c.23.n.34

1 DIsputans laicus de fide peccat *a* mortaliter.
2 Qui contra perspicuam veritatem circa pertinentia ad fidem, vel ad bonos mores disputat, *b* peccat mortaliter.

DOCTOR.

a Comm.

1 Peccat mortaliter qui accipit gradum immeritum, vel qui vtitur eo, quem non habet, dicens se illum habere.
2 Peccat qui inducit aliorum discipulos, vt eos non audiant, & qui habens publicum stipendium aliquid accipit à discipulis, & qui alios subornat, vt indignum eligant in magistrum, & qui valde negligens est in studendo, si alitur alienis expensis.

DISPVT. VI. SECT. I.

DIVORTIVM.

a Trid. sess.24. de matr. c.10.
b c.significasti c. gaudemus de diuortio.
c D.Tho. 22.q.154. art.11.
d vide Villal.tr.

1 PEr diuortium non *a* dissoluitur matrimonium quoad vinculum.
2 Licitum *b* est marito relinquere vxorem ob adulterium etiam si fuerit commissum ante Baptismum, vel pœnitentiam egerit de illo. Idem dic de vxore respectu mariti.
3 Copula sodomitica est sufficiens causa diuortij etiam si fit inter duas fœminas, quod *c* probabile iudicat Auicenna, & contingit cum fœmina immittit semen suum in vas naturale, vel præposterum alterius fœminæ.
4 Oscula, tactus, & mollities non sunt causa *d* sufficiens diuortij, quia in eis non commiscetur vna caro cum altera, nec

nec copula mariti cum propria vxore propter eamdem rationem.

5 Adulterium,quoad diuortium,non verò quoad pœnas ciuiles, poteſt *e* peti poſt quinquennium.

6 In ſeptem caſibus non licet *f* facere diuortium propter adulterium. 1. quando vterque coniux eſt adulter. 2. quando vxor adulterium commiſit rogante, vel conſentiente marito. 3. quando ipſa credens mortuum eſſe maritum nupſit, vel rem habuit cum alio. 4. quando dolo, vel vi cognita fuit,non verò metu. 5. quando, maritus poſt cognitum adulterium illi pepercit tacitè ſaltem vt ſi cum ea copulam habeat,vel admittat ad lectum, vel ad menſam ſigna reconciliationis oſtendens, vt habetur *in l.5.tit.7.lib.4.fori*. Si autem hæc vel alia ſigna dediſſet ſine reconciliationis animo ob vitandum ſcandalum ſpectans opportunitatem eam accuſandi non amittit *g* ius petendi diuortium.6.tandem ſi in infidelitate maritus vxori dedit libellum repudij.

7 Coniux innocens non tenetur facere reconciliationem cum adultera,etiam ſi pœniteat; poteſt tamen ſi velit. Nec tenetur diuortium petere vel relinquere vxorem fraternæ correctionis cauſa, licet ad hoc vltimum teneri aſſerant viri docti,ſed minus probabiliter.

8 Etiam ſi timeatur ſcandalum non tenetur *i* maritus dimittere vxorem propter adulterium, quando ſibi ex hoc timet graue damnum animæ, vel corporis: tenetur tamen ſcientibus adulterium ſignificare, ſe ei nullo modo conſentire, ſed ob neceſſitatem retinere vxorem.

9 Vxor non habet præceptum dimittendi maritum adulterum, repudiata autem propter adulterium ſi velit maritus innocens, tenetur ad eum redire, & reddere debitum.

d 15. to. 1. diſp. 1.
e l. adulter. c. ad leg. Iul. de adult.
f Vide l. 5. tit. 7. lib. 4. fori.
g Sanh. l. 10. de matr. diſp. 54. num. 17.
h Vide Sanch. vbi ſup. lib. 10. diſp. 7. num. 8. tom. 3.
i Idem vbi ſuprà num. 23.

SECTIO II.

AN MARITVS INNOCENS poßit authoritate propria dimittere adulteram.

1 MAritus innocens poteſt quoad thorum propria authoritate recedere ab vxore ob occultum adulteriũ,nec tenetur

a Comm. DD. netur *a* debitum reddere, etiam si præcipiatur ei sub excommunicatione, licet contrarium minus probabiliter sentiant Innocentius, & Ancarranus.

b D.Tho. in 4. dist. 35. q. vni. art. 3. c Henriq. lib. 11. de matr. c. 17. nu. 2.

2 Non licet *b* propria authoritate sine iudicis facultate adulteram è domo eiicere, nisi adulterium sit notorium. Si autem fuerit occultum non poterit si sit scandalum, hoc tamen cessante bene licet *c* etiam cum sola vehementi suspicione adulterij, in quo casu potest ei debita alimenta negare.

3 Quod dictum est de marito intelligitur etiam de vxore, quia in hoc sunt æquales.

d Sanc. de matr. l. 10. disp. 6. nu. 5. to. 3.

4 Maritus vero adulter si commisit adulterium ante sententiam iudicis non potest, *d* etiam si adulteria essent diuersæ speciei, diuortium petere ab vxore adultera.

e Comm. DD.

5 Cum post adulterium reconciliati sunt, *e* redit matrimonium ad primum statum.

f Comm. DD.

6 Cum vnus commisit vnum tantum adulterium, alter verò multa non potest *f* petere diuortium. Nec cum vnum est occultum, & aliud publicum.

SECTIO III.

AN SIT COMPENSATIO MVTVA inter maritum & vxorem, quando vterque commisit adulterium.

a Couar. 4. dub. 2. p. c. 7. para. 56. b Sanch. vbi sup. nu. 30.

1 QVod attinet ad pœnas ciuiles *a* datur mutua compensatio.

2 Si maritus innocens post sententiam diuortij committit adulterium tenetur reuocare adulteram in foro conscientiæ. Contrarium *b* defendunt viri docti asserentes iudicem teneri ex officio eos reconciliare.

c Vill. tr. 15 c. 11. dis. 5. nu. 5.

3 Si post sententiam diuortij ante susceptionem ordinis sacri, vel professionem maritus innocens commisit adulterium ab vtroque debet abstinere. Si tamen de facto recipiat ordines, vel profiteatur secundum probabiliorem sententiam debet redire ad vxorem, sed in praxi hæc sententia non est sequenda, *c* sed minus probabilis, quod scilicet non redeat, maximè si adulterium sit occultum, propter scandalum, & magna inconuenientia.

4 Si

4 Si post adulterium notorium innocens coniux suscepit ordinem sacrum, vel fecit professionem, non potest redire ad vxorem. Si tamen, quia non probauit, compellitur à iudice redire, non *d* potest petere nec reddere debitum.

5 In his omnibus prædictis maritus & vxor sunt æquales. In criminalibus autem maritus potest vxorem accusare, vxor autem non *e* potest maritum, nec opponere exceptionem similis adulterij aduersus maritum accusantem.

d Sanc. lib. 10. de matr. disp. 9. num. 34. *e* l. 3. tit. 20. lib. 8. recop.

SECTIO IV.

AN LICEAT INNOCENTI contra voluntatem adulteræ profiteri, vel ordinem sacrum recipere.

1 POst sententiam diuortij potest *a* innocens ingredi religionem, & profiteri manente adultera in sæculo, licet etiam sacris initiari. Contrarium tenent viri docti, sed minus, probabiliter.

2 Ante sententiam iudicis non licet *b* religionem ingredi, nec profiteri, nec sacris initiari propter scandalum, & iniuriam, quæ fit religioni, quia morali certitudine euentura timentur.

a c. constitutus, c. veniens. *b* Villal. to. 1. tr. 15. dif. 6.

SECTIO V.

AN LICEAT ADVLTERO PROFITERI, vel sacris initiari sine consensu innocentis.

1 INnocens etiam post diuortij sententiam potest cogere adulteram vt redeat ad ipsum & debitum soluat, & illa parere *a* tenetur. Contrarium tamen viri docti non improbabiliter *b* defendunt, posse scilicet adulterum post sententiam diuortij profiteri, & sacris initiari.

a D. Tho. in 4. dif. 45. q. vnic. art. 6. *b* Vide Henriq.

lib. 1. de matr.cap. 17.n.6. 2 Si innocens mutauit statũ non potest *c* reuocare adulterã.
c Comm. DD. 3 Si adulter ante sententiam iudicis mutauit statum *d* potest ab innocente reuocari.
d Comm. DD. 4 Si iudex condemnauit adulteram ad reclusionem in Monasterio, *e* potest ante annos duos reuocari ab innocente, sed si post duos annos professa fuerit non poterit reuocari, si autem ante duos annos professa fuerit poterit reuocari.
e Sanch. de matr. lib. 10. disp. 10. n. 8. tom. 3. 5 Adulter etiam post diuortij sententiam non potest profiteri, nec sacris initiari sine consensu innocentis saltem tacito, quod si innocens consentiat non poterit *f* reuocari.
f Sanch. vbi supra n. 14.

SECTIO VI.

AN SIT SVFFICIENS CAVSA *diuortij hæresis, vel apostasia, quæ spirituale adulterium dicuntur.*

a Comm. DD. 1 ALiæ tres causæ sunt *a* præter adulterium. Impellere coniugem ad peccandum, sæuitia, & adulterium *b* spirituale.
b C.Fin. de conuer. coniug. 2 Innocens potest dimittere coniugem hæreticum, imò & tenetur si non resipiscat. Si autem egerit pœnitentiam ante sententiam diuortij *c* tenetur reuocare, si post sententiam non tenetur.
c Comm. DD. 3 Innocens post sententiam separatus ab hæretico *d* potest profiteri & sacris initiari, vel in sæculo remanere libera cohabitatione, quod alij negant, sed minus probabiliter.
d Villal. vbi sup. diff. 8. 4 Hæreticus etiam post sententiam non potest *e* mutare statum sine consensu innocentis.
e Comm. DD. 5 Innocens etiamsi sciens, & prudens copulam habeat cum hæretico coniuge non ideo videtur *f* renunciare iuri quod habet ad diuortium; quia propter subuersionis periculum non est ei libera cohabitatio.
f Comm. DD. 6 Diuortium propter corporale adulterium fit in fauorem innocentis; diuortium vero propter spirituale præcipuè in pœnam *g* delicti.
g Sanch. lib. 10. de matrim. disp. 15. n. 8. 7 In crimine hæresis non datur *h* compensatio post sententiã iudicis, & ideo coniux hæreticus non potest cogere coniugem hæreticum ad cohabitandum, nisi conueniant cõmuni consensu
h Comm. DD. 8 Nec *i* valet compensatio adulterij spiritualis cum corporali
i Sanch. disp. 16. per totã vbi sup.

SECTIO.

SECTIO VII.

AN SINT ALIA DELICTA, PROPTER quæ liceat innocenti delinquentem dimittere, & an liceat propter sæuitiam.

1 CVm coniux coniugem inducit ad peccandum, & hic lapsum timet, potest, *a* & debet ab eo recedere.

2 In hæresi non expectandum, quod coniux velit coniugem subuertere, in aliis autem delectis sic, & diuortium hoc solum durat dum coniux delinquens resipiscat.

3 Si coniux coniugem non intendat subuertere etiamsi pessimus sit non est deserendus, nisi ex hoc emendandus credatur. *c*

4 Cum mariti sæuitia tanta est, vt non possit cum eo vxor cohabitare sine magno periculo *d* potest ab eo recedere, nec tenetur redire nisi præstet coactionem. Idem dicendum de vxore respectu mariti. Quod procedit etiamsi ab altero data fuerit causa sæuitiæ; metus auté hic debet esse cadens in virũ constantem.

5 Potest *e* vxor recedere à marito, qui fur est ne credatur complex delicti, & vir recedere ab vxore venefica timens eius maleficia.

6 Cum non est recursus facilis ad iudicium, & timetur graue periculum, possunt *f* ante sententiam recedere.

7 Maritus qui vxorem corruptam inuenit, vel suspicionem habet de adulterio, & vix potest se cohibere, ne illam interficiat, *g* potest ab ea recedere dum feruor iræ quiescat.

8 Cautio præstanda à marito vt possit vxorem reuocare, debet *h* esse aliquod pignus, vel si non habeat iuramétũ sufficiet.

9 An coniux innocens post hoc diuortium, & sententiam iudicis possit profiteri vel sacris initiari, dictum est supra.

a Comm. DD.
b Villal. vbi sup.
c D.Tho. in 4. dist. 39. q. vn. art. 6. ad 3.
d C. Per litteras & extra missa de rest. spoli.
e Comm. DD.
f Sanch. lib. 1. de matrim. disp. 18. n. 3. tom. 3.
g Nauarr. consil. 2. n. 3. de diuort.
h Vide Sanch. vbi sup. disp. 18. à nu. 34. to. 3.

SECTIO VIII.

QVIS POST DIVORTIVM teneatur filios alere.

1 INnocenti *a* tradendi sunt filij vt illos alat, sed sumptibus delinquentis; hæc autem pœna non obligat nisi post iudicis sententiam

a Sanch. vbi supra disp. [illegible] n. 7. to. 3.

2 Si ex communi conuentione coniuges diuortium fecerint tribus primis annis matri, postea patri tradendi sunt & alendi communi *b* sumptu.

3 Idem dic cum matrimonium fuit nullum sine culpa, si autem propter crimen alterius ipse alat suis expensis.

4 Ratione adulterij diuortium est perpetuum nisi innocens velit reconciliari, & ideo *d* potest facultatem dare adulteræ vt religionem ingrediatur, & profiteatur, nec debet obligari ad ingressum religionis, nec ad votum castitatis, & valide facta professione non potest adulteram reuocare, si autem ante professionem eius ille adulterium committat, adulterio adulterium compensatur, & professio erit nulla, nisi ille religionem ingrediatur, vel votum castitatis emittat, quod ni faciat poterit coniugem reuocare, & cum ipsa reconciliari.

b c. 2. qui filij sunt legit.
c Sanch. vbi suprà num. 11.
d P. Menacho in manusc. p.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

SECT. I. RESOLVT. VARIÆ.

DOLVS.

1 **D**Olus est *a* machinatio, vel circumuentio ad decipiendum adhibita, differt à fraude, quia hæc est tantum facto, dolus verò & verbis, & factis potest fieri. Dolus alius verus quando signa deceptionis sunt manifesta, alius præsumptus, quando non sunt talia. Neuter potest probari nisi per confessionem partis, vel per coniecturas, quoad forum exterius.

2 Dolus, & fraus quemlibet contractum ita inficiunt, quamuis sic licitus, *b* vt fiat irritus, vel irritandus.

3 Dolus verus à iurisperitis frequenter *c* nuncupatur culpa latissima, & præsumptus culpa latior. Si quis librum noctu relinquat in loco, quem fures frequentant, verus est dolus & culpa latissima. Si verò interdiu in simili loco relinquat sine custode, est dolus præsumptus, & culpa latior, si librum amittat.

4 Dolus omnis *d* est culpa, non verò omnis culpa est dolus, bene enim esse potest culpa ob negligentiam, vel ignorantiam & tamen propter eam excusatur à dolo.

5 Pactum quod depositarius non teneatur de dolo est illicitum,

a Nauar. c. 23. n. 67.
b Comm. DD.
c Nauar. c. 17. nu. 177.
d Comm. DD.
e Comm. DD.

tum, & nullum.

6 Doli actio non datur ob quamcumque quantitatem, quæ mortalem culpam facit. f Nauar. c.17.n.3.

g Comm. DD.

7 Peccat mortaliter qui in quolibet contractu afficit alium per dolum vel fraudem damno notabili. h Comm. DD.

8 Dolus, vel fraus dantes causam contractui reddunt illum ipso iure nullum, decipiensque tenetur de damno emergente, & lucro cessante ex dolo prouenientе. i.c.si des de rescript.

9 Dolus, & fraus nemini debent patrocinari.

SECTIO II.

DOMICILIVM.

1 DOmicilium ibi quis habet a vbi habet familiam, & animum manendi; Clericus autem vbi residentiam, quod si in duobus locis æqualiter resident, vtrobique habent domicilium. a Sà hoc verb.

2 Domicilium potest b quisque sibi eligere post pubertatem. b Comm DD.

3 Scholastici licet non habeant domicilium vbi student, possunt c tamen absolui, & dispensari ab Episcopo illius loci, non tamen ordinari. c Comm. DD.

4 Beneficium requirens residentiam personalem confert domicilium. d Nauar. c.25.nu. 111.

5 Qui per annum in aliqua vrbe moratur animo ibi manendi, eius e est domiciliarius, etiam si alio pergat dummodo animum redeundi habeat. e l. Domicilium ff. ad municipi.

DISPVTAT. VII. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

Quid sit dominium, & quis dominij capax.

DOMINIVM.

1 DOminium, a est potestas vtendi re propria in omnes vsus lege permissos referendo rem ipsam in proprium commodum. Dominium, possessio, vsus, vsusfructus, & emphy- a Comm. DD.

M 3 teusis

teusis distinguuntur. Vide in propriis locis.

2 Est etiam *b* vsus facti, siue simplex vsus, quem leges humanæ non introduxerunt. Huuc vsum habent aues, & animalia in cibis, quos edunt, & serui in vestibus, quibus vtuntur, & inuitati in dapibus, quæ ipsis apponuntur.

3 Hic simplex vsus distinguitur *c* à dominio etiam in his rebus, quæ vsu consumuntur, & ideo cui datur hic simplex vsus non datur facultas disponendi de re, qua vtitur in alios vsus, quam facultatem haberent si essent veri domini. Contrariam sententiam negatiuam scilicet defendunt viri docti, sed affirmatiua videtur probabilior quod scilicet, Simplex vsus distinguitur à domino.

4 Deus est primus, ac legitimus dominus omnium rerum, & ideo Israëlitæ Dei iussu spoliantes Ægyptios non *d* peccauerût.

5 Angeli non sunt domini rerum inferiorum, habent tamen à Deo illatum administrationem.

6 Irrationales creaturæ non sunt *e* dominij capaces. Homo verò propriè est dominij capax, etiamsi sit paruulus, vel amens.

7 Filiusfamilias potest habere *f* bona castrensia, & quasi castrensia, aduentitia, & profectitia, quæ hæc sint vide verbum *Bona*.

8 Bonorum castrensium, & quasi castrensium, est verus dodominus, nec non aduentitiorum excepto illorumvsusfructus, cuius non est dominus nisi in aliquibus casibus videndis, apud Villalob. *g*

9 Bonorum profectitiorum nec dominium, nec vsumfructum habet, confiscatis autem bonis paternis, hæc erunt à *h* confiscatione libera.

10 Serui nullum rei dominium independens habent, *i* quidquid acquirunt domino acquirunt, hic autem nec membrorum, nec salutis corporis vel spiritualis seruorum dominium habet.

11 Reliqua de dominio seruorum, vxoris, religiosorum, clericorum, & similium videri possunt in suis verbis.

b vide Villal. to. 3. tr. 10.
c Molina de iust. to. 1. tra. 2. disp. 6. dif. 1.
d Comm. DD.
Simplex vsus distinguitur à dominio.
e Arist. 6.
f l. fin. c de inoff. & l. 1. cap. vlt. ff. ad Macedon.
g vide Villal. tr. 10. dif. 4. tom. 2.
h l. si finita parag. ec. de vestig ff. de damn. infec.
i Parag. item vobis inst. per quas personas nob. acq.

SECTIO II.

DE DOMINII OBIECTO.

DOminium aliud *a* naturale vel diuinum, aliud de iure gentium, aliud ciuile.

2 Homo habet *b* naturale dominium rerum temporalium, quæ vocantur bona fortunæ.

3 Naturaliter

a Comm. DD.
b c. iu naturale disp. 1.

3 Naturaliter omnes homines *c* sunt liberi , seruitus verò introducta est de iure gentium.
4 Solus Deus vitæ & membrorum dominus *d* est, homo autem solius vsus.
5 Homo non *e* est dominus gratiarum gratis datarum, est tamen aliarum rerum spiritualium *f* virtutum, & gratiæ habitualis quam propriis actibus se disponens acquisiuit, & auxit.
6 Non est obligatus *g* homo statim ac amittit gratiam per peccatum recuperare per pœnitentiam, est tamen obligatus proximum corrigere quam primum potest vt exeat ab statu peccati.
7 Diuisio rerum est de iure *h* gentium, & primo facta est ab Adamo authoritate paterna, vel vt multi dicunt regali.
8 Christus Dominus secundum probabiliorem *i* opinionem non habuit temporale dominium omnium rerum temporalium, habuit tamen illud indirectè in ordine ad salutem spiritualem. Idem dic de S. Pontifice Christi Vicario, & ideo potest quemlibet Principem hæreticum deponere.
9 Imperator non habet dominium totius orbis, habet tamen quandam superioritatem super omnes Principes.

c Arist. 1. Pol. c. 4. & 5.
d c. si non licet & tu dixisti 23. q. 5.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Villal. vbi suprà.
h c. ius gentium dist. 1. l. ex hoc iure ff. de iust. & iur.
i Vide Villalob. vbi suprà.

SECTIO III.

AN ANIMALIA AVES, ET PISCES sint eius, qui ea venatur, vel piscatur.

1 QVi cœpit animalia mansueta non facit *a* sua, facit autem ferocia.
2 Quæ arte mansuefiunt dum redeundi animum habent ad fundum ad illius dominum *b* pertinent.
3 Si vnus feram percussit, *c* alius verò cæpit, fit capientis nisi ita lethalis esset percussio, vt absque difficultate à percutiente capienda esset.
4 Quæ cecidit in tuum laqueum, ita vt effugere non possit etiam si ab alio capiatur tua *d* est. Si autem ab vno persecuta cecidit in laqueum alterius primò capientis erit.
5 Pisces sunt *e* eius, cuius industria sunt inclusi.
6 Columbaria *f* licent vt pluimum nisi lex prohibeat; columbarum autem domini debent eas alere, nec arte vti vt alienas attrahant.

a Comm. DD.
b Parag. gallinar. inst. de rer. diu.
c Paragr. illud quæsitum inst. de. rer. diuis.
d Moli. de iust. to. 2. tr. 26. disp. 42.
e Comm. DD.
f Comm. DD. Vide Moli. de iust. to. 1. tr. 2. disp. 28.

g lib.7.tit. 8.lib.7. recop.
h Mol.de iust.to.1. tr.2.disp. 48.

7 Cum columbæ amiserunt consuetudinem eundi, & redeundi, quilibet potest capere. Hispaniæ autem lex *g* est nequis intra leucam à columbario, columbus capiat, vnde qui eas extra leucam ceperit etiam instrumentis prohibitis, faciet suas, vt benè colligit Molina.

SECTIO IV.

LIGNA COEDENTES, VEL GLANDES capientes in alienis montibus, an acquirant eorum dominium, & quid de pascentibus pecora in alienis campis.

a Comm. DD.
b Lessius de iust.n. 2.c. 5. dub.14.
c Idem vbi suprà
d Comm. DD. contrarium sentit Mol. disp.5 8. concl. 5.
e Comm. DD.
f Nauar, c.17.n.122.
g Comm. DD.

1 IVstè prohibet *a* respublica ne tali tempore ligna cædantur, nec vltra talem quantitatem. Ciuis autem populi, qui cędiet ligna in monte communi tempore prohibito non peccat *b* mortaliter, nisi faciat notabile damnum, nec obligatur ad pœnæ solutionem nisi post condemnationem.

2 Quando populi sunt vicini, & incolæ vnius cædunt ligna in monte alterius non peccant mortaliter, *c* tenentur tamen post sententiam ad solutionem pœnæ.

3 Qui cædit ligna in monte alieno, quem ignorat plantatum ab eius domino, non tenetur *d* restituere ante sententiam, nisi mons sit vallatus, vel in eo fecerit damnum notabile. Nec peccat mortaliter, nisi in prædictis casibus. Idem dicendum de glande, & pastibus.

4 Qui inuenit alienum animal mansuetum damnum fundo inferens peccat *e* mortaliter, si illud percutiat, vel decidat, potest autem includere donec soluatur damnum.

5 Custodes montium, pastuum, & camporum tenentur soluere damna culpa sua illata, nec licet eis dare facultatem cędendi ligna, vel pascendi pecora nisi amicis, & propinquis damni ex eius voluntate præsumpta. Pretium autem quod ob hoc acceperit non tenetur restituere, benè autem damnum ad quod restituendum tenetur etiam qui pretium dedit.

6 Custodes ex industria latentes vt fures capiant, non peccant, *g* quia hoc est necessarium, vt fideliter custodiam exequantur.

SECT.

SECTIO V.

DOMINIVM THESAVRI INVENTI ad quem pertineat.

1 THesaurus *a* est quædam vetus depositio pecuniæ, cuius non extat memoria vt iam Dominum non habeat.

2 Thesaurus in proprio fundo inuentus pertinet ad Dominum fundi, si autem inuenerit eum in loco sacro dimidium ad eum *b* spectabit.

3 Si casu inuentus est in fundo alieno dimidium *c* est inuentoris. Si data opera quæsitus fuit dimidium spectabit ad dominum fundi, si autem eius voluntate quæsitus fuit, standum erit contractui.

4 Qui emit fundum, in quo sciebat esse thesaurum, illum *d* facit suum.

5 Cum inuenitur in loco publico dimidium est inuentoris, si verò arte magica inuentus est post iudicis sententiam, pertinet *e* ad Fiscum.

6 Lex est *f* in Hispania, quæ dicit, quod vbicumque thesaurus inueniatur ad Regem pertineat, & sola quinta pars ad inuentorem. An verò inuentum in suo fundo possit quis tuta conscientia totum sibi retinere dubium *g* est inter DD. vtrumque probabile.

7 Qui in regno alieno viuunt animo ibi permanendi licitè *h* possunt thesauros quærere.

8 Qui rem absconditam, inuenit, non *i* facit suam, nisi superstitiosè fuerit abscondita, quia tunc habetur pro derelicta.

9 Fodinarum metalla de iure gentium ad inuentores pertinent, sed per *l* leges iam hæc regibus applicata sunt partem inuentori, partim regiis sumptibus, leges videri possunt.

10 Idem dicendum *m* de margaritis, & aliis gemmis inuentis.

a l. numquam, parag. thesauro, ff. de acq. rer. domi.
b Comm. DD.
c Comm. DD.
d D. Tho. 2.2.q.66. art.5. ad 2.
e L. vnic. C. de thesau.
f L. 7. tit. 12. lib. 6. ordin.
g Vide Villal. tr. 10. dif. 20. tom. 2.
h Villal. vbi sup.
i L. numquam, ff. de acq. rer. domi.
l L. 1. cum sequentib. tit. 13. lib. 6. recop. lib. 9. eod. tit.
m Vide Mol. to. 1. iust. tr. d 2. disp. 54.

SECT.

SECTIO VI.

QVOT MODIS DOMINIVM transferatur.

1 Aliquando acquiritur *a* dominium translatione, aliquando sine illa.

2 potest *b* transferri vel sola voluntate Dei, vel rei Domini, vel Principis.

3 Nequit autem transferri solo actu interiori voluntatis.

4 Dominium rei furtiuæ non transit *d* in furem, sed semper manet penes Dominum. Dominium rei acceptæ in extrema necessitate non transit in accipientem, neque omnis qui licite vtitur re fit Dominus eius.

5 Dominus *e* tenetur de damnis, quæ cum posset non impediuit in suo dominio.

6 Quod solent quidam nobiles dare scilicet pueris famulis victum tantum, & vestitum, licitum *f* est nisi aliud habeat lex, consuetudo, aut pactum.

7 Licitum *g* est Domino in domibus subditorum, externis dare hospitium per aliquot dies suis expensis.

a Vide, parag. per traditionē inst. de rer. diuis. *b* Comm. DD. *c* L. traditionibus, parag. de pact. *d* Comm. DD. *e* Sà hoc verb. *f* Idem vbi sup. *g* Sà vbi sup.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES ALIQVÆ.

DOMINVS.

1 Peccat *a* negligens ea quæ pertinent ad salutem spiritualem seruorum, & qui non curat docere eos doctrinā Christianam, & qui negligit scire manifesta peccata seruorum, vt ea corrigat. Idem qui prohibet seruos matrimonia contrahere, non tamen tenetur consensum præstare, nec facultatem ad contrahendum. Non licet tandem atrociter punire seruum.

a Vide Nauar. compendium in hoc verbo.

2 Coniugatum

2 Coniugatum seruum inuito Domino, non licet *b* Domino vendere in remotas regiones, vbi non possit matrimonio vti. *b* Vide Thom. Sanch. de matr.

DOMVS.

1 Concessa *a* alicui domus habitatione, conceditur etiam posse locare nisi concedatur solus vsus. *a* Vide inst. de vsu & habit.

DISP. VIII. SECT. I.

DONATIO QVID SIT, ET QVI donare possint.

DONATIO.

1 Donatio *a* est pactum, quo gratis, & liberaliter aliquid in alterum confertur, nullo ad id cogente iure. *a* Comm. DD.

2 Res aliena donari non *b* potest, ita vt verò Domino noceat. *b* Comm. DD.

3 Omnia bona simpliciter nisi ad pias causas donari non possunt, *c* debet enim remanere testandi facultas. *c* L. stipulatio hoc modo, ff. de verb. oblig.

4 Donatio cuilibet fieri potest etiam ignoranti, & absenti. Donare autem ij soli possunt, *d* qui habent rei dominium cum facultate alienandi. *d* Comm. DD.

5 Prodigus, cui à magistratu datus est tutor, nec minor sine consensu curatoris, nec filius familias nisi de bonis castrensibus, nec vxor nisi de paraphernalibus vel propria industria acquisitis, donare *e* possunt. *e* Vide Villal. to. 2. tr. 20. dif. 10.

6 Vxor potest de bonis communibus *f* donare sine consensu mariti, cum ille est irrationabiliter inuitus. *f* Comm. DD.

7 Serui si habeant bona propria de his possunt donare, de aliis autem non nisi de præsumpta voluntate dominorum.

8 Clerici de bonis spectantibus ad suam congruam sustentationem possunt donare, de aliis verò, quæ supersunt non nisi in eleemosynas, & pios vsus, sed circa hoc vide verb. *Clerici*.

SECTIO

SECTIO II.

AN ET QVOMODO RELIGIOSI donare poßint.

a Moli. 2. de iust. dis. 276. b Comm. DD. c Comm. DD. d Nauar. c. 17. nu. 105. e Molin. de contr. dis. 278. f Nauar. cons. 1. de donat. inter vir. & vxor. g Sà hoc verb. n. 4. h Comm. DD. i Vide Molin. dis. 283.

1 SVpremam poteſtatem habentes in religione *a* poſſunt donare ſecundum ſtatuta, & conſuetudinem religionis.

2 Inferiores ſuperiores competentes eleemoſynas facere non *b* prohibentur, ſi fuerint immoderatæ non valent, & recipientes tenentur ad reſtitutionem. Idem dic de inferioribus officialibus: ſubditi autem non poſſunt niſi de indubitatè præſumpta voluntate ſuperioris.

3 Excluſi à religione, qui manent regulæ adſtricti, de his, quæ ſibi comparant habent vſum, & adminiſtrationem, & poſſunt *c* in vſus honeſtos donare.

4 Idem de religioſis extra conuentum habitantibus qui poſſunt de his, quæ illis ad propriam ſuſtentationem concedunt *d* competentes eleemoſinas facere & donationes.

5 Decretum Clementis VIII. prohibens religioſis largitionem munerum, non eſt vſu receptum.

6 Donatio excedens ſummam 500. aureorum facta ſine iudicis inſinuatione *e* inualida eſt, quoad exceſſum: valet autem ſi ſit iurata, aut in pios vſus.

7 Donatio facta cum vero animo donandi etiam ſi ſit in fraudem fiſci *f* valet etiam poſt commiſſum delictum, niſi hoc ſit tale vt propter ipſum ipſo iure bona amittantur, & illorum adminiſtratio interdicatur. Poterit tamen reuocari per iudicem, & tunc ad Fiſcum ſunt reddenda.

8 Donatio facta per metum ad id incuſſum non valet *g* niſi iuramento firmetur: tunc enim iurans tenetur iuramentum adimplere, recipiens verò reſtituere.

9 Donatum etiam monaſterio *h* reuocatur ſi donanti poſtea filij naſcantur, etiam ſi donatio confirmata ſit iuramento. Etſi poſtea filij moriātur non conualeſcit donatio, quia ſemel extincta fuit actio. Idem dic de donatione aliis facta niſi ſit remuneratoria.

10 Donatio facta coniugi *i* valet ſi fiat ob cauſam piam, vel honeſtam, vel ſit remuneratoria, aut fiat in tempus ſoluti matrimonij, aut cauſa mortis, aut condonando dotem promiſſam

promissam, aut sit confirmata iuramento de non reuocando, aut post rem datam donans moriatur, aut profiteatur in religione nihil possidente,

11 Non dicitur donare, qui alicuius necessitati subuenit, & ideo, qui pro vxore vectigal soluit, vel ei quotidianas, vel lugubres vestes tribuit, non prohibetur, hoc facere, & statim hæc vxoris fiunt. *o* · Molin. vbi supr.

12 Donatio inter sponsos valet, *m* nisi fiat in tempus futuri matrimonij, tunc enim poterit reuocari.

13 Donata vxori à consanguineis viri an ad virum, an ad vxorem spectent dubium est inter DD. ad virum spectare videtur probabilius.

14 Donata propter nuptias dum contrahitur, vel quasi contrahitur matrimonium soluto matrimonio donantis reddenda. *p* Comm. DD.

15 Donatio facta per patrem valet in his casibus, in quibus facta per coniugem valida *p* est. *q* Sà hoc verb.

16 Donatio matris, auiæ, vel aui materni *q* valet de iure communi. *r* Comm. DD.

17 Pater potest *r* donare filio propter nuptias, vel eunti ad bellum, vel studij causa, vel ad honorem acquirendum, & vsumfructum bonorum ipsius filij.

SECTIO III.

DE VARIIS DONATIONIBVS.

1 Donatio patris conualescit *a* emancipatione, vel morte patris, & ideo fructus percepti à tempore donationis sunt filij. *a* Molina disp. 291.

2 Donatio aui censetur aduentitia, & nepoti acquiritur. *b* Comm. DD.

3 Donatio firmata scriptura, & testibus potest ante acceptationem reuocari. *c* Potest autem notarius pro absente acceptare, & cùm sit ad pias causas quicumque alius. Et qui præsens est, & tacet videtur acceptare. *c* Sà vbi suprà. nu. 16.

4 Donatio omnium bonorum non est inualida, si sit præsentium, & non futurorum, ad pias causas, vel causa dotis aliquid ad propriam sustentationem reseruando, vel causa mortis, vel iuramento, vel morte donantis confirmetur. *d* Comm. DD.

5 Donatio causa mortis potest *e* reuocari pœnitentia, vel præmortuo donatario, nisi sit iuramento vel promissione firmata de non reuocando. *e* Molin. disp. 297. num. 10.

6 Donatio

f Comm. DD.
6 Donatio nisi fiat causa mortis censetur inter viuos, *f* nec potest reuocari nisi ob ingratitudinem donatarij.

g Comm. DD.
7 Donatio inter viuos irreuocabilis *g* potest fieri addita conditione, vt eius executio habeatur post mortem donantis.

h Sà hoc verb.
8 Donatio cum conditione vt post mortem detur Ecclesiæ, potest *h* postea tollere illam conditionem.

9 Datum alicui, vt in pias causas eriget non expirat *i* morte donantis.

i Idem vbi sup.
l Nauar. in sum.
10 Prohibitus donare vltra certam mensuram poterit *l* donare causa remunerationis, vel gratitudinis, aut eleemosinæ, etiam si minuatur legitima filiorum.

m Vide Mol. disp. 210.
11 Donatum simulanti ad id sanctitatem, vel paupertatem restituendum esse alij aiunt, *m* alij negant, si autem fuit notabilis summa probabilius videtur esse restituendam, quia contra donantis voluntatem.

n Comm. DD.
12 Datum alicui, vt melius disponatur ad religionem, vel ad aliud, etiam si id non fiat potest *n* retineri.

o Sà hoc verb.
13 Potest *o* Rex donationem suam vel antecessoris, si regnum enormiter lædat, reuocare.

p Comm. DD.
14 Si donans dicat do tibi talem agrum viginti iugerum, tuus *p* erit etiam si sit plurium.

q Siluest. verb. Pactum. q. 4.
15 Agrum donatum cum conditione non alienandi dicunt nonnulli posse alienari, si donans nullum in eo ius sibi reseruauit. Probabilius autem videtur *q* non posse fieri sine peccato, quia sub tali pacto seruando donatio acceptata fuit.

r Molin. disp. 208. col. 5.
s Nauar. cap. 13. n. 88.
t Idem vbi sup. n. 15.
u Comm. DD.
16 Modus impossibilis, aut turpis donationi, aut alij contractui adiectus pro non apposito habetur. *r*

17 Donatio ab emente facta eius in quo excessit iustum pretium, censetur *s* coacta, si fiat in ipsa emptione, secus si postea.

18 Donatio facta ob metum etiam si non sit tantus vt eam faciat inualidam in foro exteriori, est nulla *t* in interiori & tenetur donatarius restituere.

19 Donatio facta à marito de rebus mobilibus sine consensu vxoris valet. *u*

x Nauar. c. 16. n. 39.
20 Cui prohibetur donare simpliciter non prohibetur *x* donare cum causa & ideo pater potest donare propter remunerationem, & ad pias causas, & dare eleemosinas, & similia opera facere.

y Comm. DD.
21 Donatio non acceptata etiam facta per chyrographum & in causam piam potest *y* reuocari. Vide verb. *Promissio.*

DISPVT-

DISPVTAT. IX. SECT. I.

Quid sit, & quotuplex, & quot modis fiat DOS.

1 DOs est, *a* quod viro datur, aut promittitur ratione matrimonij ad onera sustinenda.

2 Dos *b* alia profectitia, alia aduentitia. Profectitia est quando promittitur ab aliquo ex ascendentibus via masculina. Aduentitia, quando est ex bonis vxoris, vel alterius consanguinei, qui non sit ex linea paterna.

3 Dotale fundum idest res immobilis in dotem data non potest alienari à marito etiam consentiente vxore, nisi in aliquibus casibus videndis apud Rebellum. *c*

4 Si res dotales pereant culpa mariti, si hæc fuerit leuissima excusatur, non autem *d* si fuerit leuis, aut lata.

5 Si legatum fiat puellæ si nubat vel in dotem, & moriatur ante nuptias *e* redibit legatum ad hæredes testatoris, si autem legatum sit vt possit nubere ad hæredes puellæ.

6 Cum aliquid legatum fuerit puellæ vt nubat cum Francisco, eo mortuo si est pauper habebit legatum, vt cum alieno nubat, si est diues *f* non debetur ei.

7 Cum matrimonium contrahitur in regno Castellæ contractus dotalis non fit secundum medietatem bonorum, vt in Lusitania, sed per dotem, & arrhas vt dicitur, & tunc capitale non est commune, sed tantum bona lucrata, quorum administratio ad maritum spectat.

a D.Tho. in 4. dist. 49.
b Vide Villalob. tom. 2. tract. 7.
c Rebel. 2.p. lib. 3. q. 7.
d Comm. DD.
e Couar. de Hæred. c. 3. num. 11.
f Manuel. Rodr. in sum. 1. p. c. 98. n. 4.

SECTIO II.

AN PATER TENEATVR dotare filias.

1 CVm pater potest filiam exhæredare non tenetur *a* dotare, nisi solum in ea parte, quæ necessaria est ad alimenta.

a Sanch. de matr. lib. 4. disp. 16. n. 1.

2 Si

2 Si filia nupsit consentiente patre sine dote, tenetur *b* eam ditare. Idem dic si religionem ingrediatur.

3 An teneatur dotare filiam diuitem dubium est, affirmatiua videtur *c* probabilior.

4 Onus dotandi filias transit ad hæredes, & Fiscus tenetur de bonis confiscatis, nisi crimen sit hæresis.

5 Dotis quantitas debet *e* esse secundum qualitatem filiæ, & mariti, & numerum fratrum, & patris bona.

6 In regno Castellæ statuit *f* quædam lex dotis quantitatem, & prohibet filiarum meliorationem propter nuptias.

7 Tenetur pater dotare filiam maiorem 25. annis etiamsi cum indigno nupserit contra patris voluntatem. Idem dic de minori 25. annis, si cum digno nupserit *h* secus si cum indigno, in quo casu tenetur solum eam moderate alere.

8 Indignus *i* est, qui in nobilitate, in diuitiis valde inæqualis, & inferior est, vel prauis moribus.

9 Dos à patre data præsumitur ex bonis communibus. Quod si data fuerit post mortem vxoris dubium est an præsumatur dotata ex communibus, an ex propriis ipsius patris, quod ex communibus videtur *l* probabilius.

10 Pater solum tenetur dare filiis naturalibus pro dote id quod eis ad alimenta debebat. Si autem filiis spuriis dedit vltra id quod ad alimenta debebat, potest *m* repetere secundum probabiliorem opinionem.

11 Dos data filiæ spuriæ, ea mortua, etiam si filios habeat reddenda *n* est patri, qui nepotes tenetur alere si aliunde non habeant, hoc est de iure communi: In regno autem Castellæ potest pater filiis spuriis quintam bonorum partem relinquere.

12 Cum dos perit sine culpa filiæ, debet *o* iterum à patre dotari, secus verò si culpa ipsius periit.

13 Si filius viuente patre legitimam accepit, & culpa sua perdidit, non tenetur *p* pater ei aliam dare, secus verò si sine culpa.

b L. qui liberos, ff. de ritu nupt. l. fin. *c* C. de donat. l. 8. tit. 11. p. 4. *d* Rebell. q. 4. nu. 7. lib. 2. *e* Comm. DD. *f* lib. 1. tit. 2. lib. 5. recop. *h* Sanch. de matr. lib. 4. disp. 26. nu. 11. Vide Molin. lib. 2. de primog. c. 16. n. 1. *i* Comm. DD. *l* Villal. vbi sup. *m* Rebell. de iust. 2. p. lib. 5. q. 4. *n* Idem 2. p. lib. 5. q. 8. à n. 11. *o* Comm. DD. *p* Comm. DD.

SECTIO

SECTIO III.

AN MATER ET ALII CONSANGVINEI teneantur filias, vel consanguineas dotare.

1 MAter non tenetur *a* dotare filias, nisi vrgente causa verbi gratia, si sint pauperes sicut tenetur eas alere, sit & dotare.
2 Mater infidelis *b* tenetur dotare filiam fidelem.
3 Vxor viuente marito non potest dotare filiam sine mariti consensu, nisi *c* in tempus habile soluti matrimonij.
4 Frater *d* tenetur dotare sororem etiam si sit ex solo patre. Si autem sit ex sola matre non tenetur nisi hæres ipse sit matris, vel soror pauper sit, quia tunc tenetur eam alere, & hæc alimenta dare pro dote.
5 Frater, cui maioratus contigit *e* tenetur ex fructibus dotare sorores secundum prædictam doctrinam.
6 Soror diues *f* tenetur alere fratres pauperes.
7 Frater clericus habens beneficium ex eius fructibus tenetur *g* dotare sorores pauperes, & alere, & dotare filias spurias.
8 Auus paternus non tenetur dotare neptes, nisi cum filius non potest, cuius hæres tenetur si potest prius quam auus. Quod si neptis habeat auum paternum diuitem, & matrem diuitem, ille prius tenetur eam dotare secundum probabiliorem *h* opinionem.
9 Patruus non *i* tenetur filias fratris dotare.
10 Filius diues tenetur matrem *l* alere, non verò dotare.

a L. neque mater. c. de iur. doti. l. q. 9. tit. 12. p. 4.
b L. cognouimus; c. de hæred.
c Rebel. de iust. 2. p. lib. 3. q. 6. à nu. 2.
d Vide Villal. tr. 27. dif. 4. to. 2.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Nauar. de reddit. q. 2. monit. 26. nu. 2.
h Barbosa. sup 4. p. l. 1. ff. sol. matr. nu. 125.
i Idem vbi sup.
l Rebel. vbi sup. nu. 31.

SECTIO IV.

QVAM OBLIGATIONEM HABEANT dotator, & eius fideiussores.

1 SI dotans fuit pater, *a* vel aliquis ex ascendentibus via masculina, & post promissam dotem pauperior, fiat sine do-

a L. sicut autem, ff. de re iudic.

lo non potest *a* conueniri in solidum, nisi in quantum facere potest salua honesta sui, & suorum sustentatione.

a l. sicut autem, ff. de re iudic.

2 Hanc eandem obligationem habet *b* mater respectu dotatæ filiæ. Hæredes autem, & fideiussores non gaudent hoc priuilegio, sed tenentur in solidum.

b Mol. disp. 413.

3 Dotator alienus respectu dotatæ non *c* tenetur in solidum, secus verò respectu mariti, & filiorum.

c Moli. disp. 425.

4 Maritus non tenetur *d* ad solutionem acceptæ dotis, nisi inquantum facere potest si eam sine dolo amisit, secus si cum dolo.

d Rebel. vbi sup. nu. 11.

5 A marito non potest *e* peti fideiussor pro dote, nec ipse dare tenetur, nisi ei tradatur ante matrimonium, vel post eius dissolutionem, vt soluat intra terminum à iudice assignatum, vel cum dotator est extraneus, & dat dotem cum conditione, quod si dotata moriatur absque liberis ei dos reddatur.

e Comm. DD.

6 Ante dotis solutionem non tenetur *f* maritus alere vxorem, si vxor aliunde habeat. Non tamen ideo potest eam domo eijcere.

f Comm. DD.

7 Si maritus aluit vxorem, & onera matrimonij sustinuit potest *g* petere lucra dotis non solutæ sine vsura, quia ei debentur, vt oneris stipendia, & potest conuentionem facere pœnam imponens dotanti, si intra præfixum terminum non soluat.

g c. salubriter de vsur.

8 Cum maritus fuit negligens in petenda dote, & dotator in deteriorem venit fortunam, dotem *h* amittet, & tenetur vxori soluere dotem.

h Molin. to. 2. de iust. disp. 427.

9 Cum alius res dotales suas esse probauit, & per iudicis sententiam recepit, dotator tenetur de euictione, sed si dotator gratuitò dabit bona fide, non tenetur, *i* & res perit vxori. Si autem matrimonij contractus fuit vt in Lusitania ad dimidium & vxor habuit bonam fidem vtrisque perit. Si autem habuit malam fidem, vel dos ob delictum eius fuit confiscata, ipsi soli.

i vide Rebell. de Iust. 2. p. lib. 5. q. 12.

10 Cum dotis bona tam mobilia, quam immobilia marito appretiata traduntur, illa alienare *l* potest sine vxoris consensu.

l Mach. in sum. verb. Maritus.

SECT.

SECTIO V.

AN VXOR DVRANTE MATRIMONIO poßit dotem petere, & quæ ſint bona paraphernalia, & ad quem ſpectent.

1 MAritus non poteſt *a* dare vxori dotem, ipſa autem poteſt petere quando eſt in periculo vt pereat. Si autem non eſt in periculo, etſi maritus partem amiſerit, non poteſt petere.

2 Non poteſt *b* maritus vti legis priuilegio, ne reddat in ſolidum, niſi ita pauper ſit, vt non habeat vnde reddat.

3 Extraneus dotans non poteſt repetere dotem ob dictum periculum, poteſt *c* autem maritum obligare de euictione.

4 Vxor, cui dos integra reddita eſt per iudicem, eamque conſumpſit in ſuſtinendis matrimonij oneribus, *d* poteſt clam compenſationem facere de bonis mariti ob lites vitandas, niſi iuri ſuo renuntiauerit ad ſoluenda debita mariti teneatur.

5 Mulier adultera amittit *e* omnia ſua bona præter paraphernalia. Si autem maritus etiam adulter fuit, fit recompenſatio.

6 Qui ſcienter bis contraxit *f* amittit bona, in quæ filij eius ſuccedunt, ſed ſi filios non habet, quæ dolum paſſa eſt habebit dimidium bonorum, & Rex aliud dimidium. Quod ſi ambo ſcienter contraxerunt, & filios non habent, omnia Regis erunt.

7 Bona paraphernalia ſunt, *g* quæ præter dotem quam marito tradidit, vxor ſibi reſeruauit ad donationes, & eleemoſinas faciendas. Hæc vxoris voluntas conſtare debet *h* vt ſint paraphernalia. Hæc verò non habent ius prælationis, nec maritus habet eorum adminiſtrationem niſi ei ab vxore tradantur, in quo caſu faciet ſuos fructus induſtriales ex eis perceptos, & naturales ſi ſint pauci, vel eos cum vxoris conſenſu conſumpſerit.

a L. ſi vel. c. ſi dns cót. matr.
b L. maritum, ff. ſolut. matr.
c Rebel. vbi ſup. nu. 7.
d Comm. DD.
e Plerumque de donat. inter vir. & vxor.
f Vide l. 17. tit. 17. p. 7.
g Vide l. 16. tit. 11. p 4.
h Vide Rebell. de iuſ. p. 2. lib. 6. q. 3. nu. 2.

SECTIO VI.

QVID SINT ARRHÆ ET AD QVEM spectent, & quæ sint donationes inter nuptias, & quem effectum habeant.

a L. arrhæ. & l. fin. c. de sponf. & l. 1. tit. 1. p. 4.
b Molin. 2. de iust. disp. 431.

1 ARrhæ de iure *a* communi dantur in signum futuri matrimonij. In regnis autem Castellæ, & Lusitaniæ arrhæ dicuntur dona, quæ sponsus sponsæ promittit in dotis, aut virginitatis remunerationem.

2 Hæ arrhæ consummato matrimonio fiunt vxoris, & ei *b* debentur à marito, & si vxor decedat sine testamento, ad eius hæredes spectant. Quod autem sponsus sponsæ voluntariè donat non sunt arrhæ.

c Vide l. 1. tit. 2. lib. 5. recop.

4 In regno Castellæ arrhæ non possunt *c* excedere decimam partem bonorum, & quoad excessum sunt inualidæ. Quod si maritus habuerit maioratum fructus computandi sunt per eius vitam, & decima pars assignari potest pro arrhis.

d Couar. inc. quamuis pactum 2. p. parag. 2. nu. 8.
e Comm. DD.
f Comm. DD.

4 An confirmatæ iuramento valeant quoad excessum alij aiunt, alij negant *d* probabilius.

5 Si minor promittat arrhas in rebus mobilibus sufficit curatoris consensus, si verò in immobilibus necessaria est iudicis authoritas.

6 Si vxor dotem non soluit non debentur ei arrhæ, etiam post consummatum matrimonium. Si verò dimidium dotis soluerit dimidium arrharum ei debetur.

SECTIO VII.

QVÆ SINT DONATIONES INTER sponsos, quem effectum habeant, & an bona lucrata durante matrimonio sint communia, & quæ hæc sint.

a L. 3. tit. 11. p. 4.

1 SPonsalitiæ largitates dicuntur *a* dona, vel monilia, quæ inter se sponsus, & sponsa sibi mutuo condonare solent.

2 In

2 In regno Castellæ *b* dantur etiam post consummatum matrimonium, sed siue ante illud, siue post dentur semper dari præsumuntur ratione matrimonij.

3 Cum ab extraneo *c* donantur, donatio præsumitur facta vtrisque,si autem à consanguineis vxoris ad eam spectant,si verò à consanguineis mariti ad illum pertinent.

4 In regno Lusitaniæ quando fit contractus ad medietatem omnia bona sunt *d* communia post contractum matrimonium.

5 Cum matrimonium celebratur per dotem, & arrhas,partiuntur *e* bona lucrata per æquales partes inter virum, & vxorem.

6 Si matrimonium mala fide contractum est *f* non fit prædicta communicatio in bonis. Si autem bona fide,etiam si nullum sit, communicantur.Si verò alter eorum malam fidem habuerit, is partem amittet, quæ ad eum spectabat.

7 Mulier vidua, quæ inhonestè viuit dimidium bonorum lucratorum *g* amittit,sed hæc pœna non obligat nisi post sententiam iudicis.

8 Cum dubitatur an bona sint acquisita durante matrimonio intelligendum *h* quod sint, nisi probetur contrarium.

9 Fructus ex vtriusque patrimonio percepti, & aliorum omnium bonorum, & fructus pendentes,& omne quod lucratur durante matrimonio communicantur *i* inter maritum, & vxorem.

10 Quod maritus acquisiuit in bello si pugnauit regiis stipendiis non est commune *l* vxori,secus si pugnauit,& sumptus fecit ex communibus bonis.

11 Quidquid acquirunt propria industria etiam est commune, & quidquid augent ad vtrumque *m* spectat, etiam si augmentum sit in maioratu.

12 Expensæ factæ in rebus dotalibus quomodo sint, compensandæ,vide apud Rebel. *de iust.* 2.*p. lib.* 7. *quæst*.1. *per totam*.

13 Quando fundus,vel domus dotalis pro alia commutata est ad eum ad quem vetus,noua quæ permutatur spectat,*n* secus si ematur pecunia alterius.

14 Donationes vni ex coniugibus factæ ad eum solum cui fiunt *o* spectant.

15 Donationes remuneratoriæ si debentur ex iustitia sunt communes,secus verò si ex sola *p* gratitudine.

16 Donatio regia facta ob obsequia præstita sumptibus communibus fit *q* communis.

b Vide Moli.2.de iust. disp. 430.& Rebel.2.p. lib.6. q.5. nu.5.
c Vide Villal. tr. 27. dif. 12.
d Lib.4.de ordinat. Lusit.tit. 7.parag.1.
e L.4.tit.4. lib. 5. ordin.
f L.cum hic stat. ff. de donat. inter vir. & vx.
g L.5.tit. 9.lib.5. recop.
h Reb.de iust.2.p. lib.6.q.3. nu.4.
i L.4.tit. 9.lib.5. recop.
l L.5.lib.5. tit.9.
m Vide Mol.to. 2. de iust.disp. 433.& l.7. tit.7.lib. 5.
n Vide Villal. vbi sup. dif.15.
o Comm. DD.
p Moli. vbi sup. disp. 433.
q Comm. DD.

r Molin. vbi sup. disp. 434. s Comm. DD. t Moli. disp. 435. u L.6.tit. 9.lib.5.recop.

17 Dominium dimidij bonorum acquisitorum ad vxorem r spectat.
18 Bona acquisita non verò acquirenda s possunt à coniugibus renuntiati, t siue ante, siue post matrimonium acquirantur.
19 An verò qui habet creditores possit his bonis renuntiare dubium est. Pars negatiua t videtur probabilior.
20 Coniux vterque soluto matrimonio potest his bonis frui ad libitum, nec tenentur u proprietatem, vel vsum fructum filiis reseruare. Et cum in testamento aliquod inter se legatum coniuges mutuo sibi relinquunt, non intelligitur de prædictis bonis.

SECTIO VIII.

AN DEFVNCTO MARITO TENEATVR vxor dimidium debitorum mariti soluere, & ipsa, & hæredes mariti teneantur perficere contractus à marito inceptos.

a Comm. DD. b Rebel. de iust. 2 p. lib. 6. q. 2. nu. 2. c Comm. DD. d L.9.tit. 3.lib.5.recop. Mol. disp. 435. l. 6. Tauri hodie l.9. tit. 5. recop. e Moli, dis. 350. f Rebel. 2. p. lib. 6. q. 9. nu. 2. g Idem vbi sup. nu. 1. h vide Rebel. 2. p. de iust. lib. 6. q. 9. nu. 1.

1 Si debita ante matrimonium contracta sunt, & maritus bona non reliquit, vxor soluere non a tenetur.
2 Donationes magnas, & quæ ipse maritus sua culpa consumpsit, ipse & non vxor soluere b tenetur.
3 Si soluto matrimonio remanent bona acquisita, prius extrahenda c sunt debita, quæ maritus contraxit matrimonio durante.
4 An vxor quando non sunt bona acquisita, nec reliquit bona, maritus teneatur ex propriis debita soluere quæ in sustentanda familia ille consumpsit; dubium graue est inter DD. Quod non teneatur videtur d probabilius ex quibusdam legibus.
5 Si maritus in vtilitatem vxoris aliquas quorum dominium non habebat consumpsit, ipsa vxor restituere tenetur.
6 Quando maritus conductam habebat hæreditatem alienam, si post matrimonij dissolutionem velit vxor dimidium bonorum acquisitorum e tenetur perseuerare in contractu.
7 Si maritus locauit bona paraphernalia, quorum administrationem habebat, tenetur f perseuerare in contractu. Secus verò quando locauit res dotales ex natura rei; causatiuè verò id est ne damnum marito causet h teneri probabilius est.

8 Maritus

8 Maritus si ante matrimoninm cognouit fundum ab vxore fuisse locatum tenetur *i* perseuerare in contractu, secus verò si ignorauit.

9 Si maritus fideiussit, vel soluit non tenetur vxor nisi fideiussio, & solutio fuerit in vtilitatem vxoris.

i Couar. 2. var. c. 15. nu. 3.

SECTIO IX.

AN DOTIS HYPOTHECA RELIQVIS præferenda sit, & an maritus vel eius hæredes poßint opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ dotis.

1 HYpotheca alia expressa, alia tacita, hanc habet vxor in bonis mariti ad recuperandam dotem, *a* & bona paraphernalia, in his autem non gaudet prælatione.

2 Dotis hypotheca præfertur aliis tacitis anterioribus non habentibus *b* prælationem.

3 Dotis tacita hypotheca præfertur expressis posterioribus, non verò *c* anterioribus, etiam si ipsa sit expressa.

4 Si res empta fuit aliena pecunia, & mansit obligata ad illius solutionem, hæc hypotheca præfertur *d* dotali etiam anteriori.

5 Dos secunda vxoris non præfertur primæ. *e*

6 Prælationis priuilegium est personale, & ideo non transit ad hæredes, nihilominus matris priuilegium transit *f* ad filios.

7 Si alij facta fuit solutio, nec manet vnde fiat vxori, poterit *g* repetere, si autem in pecunia solutio facta fuit, etiam si fuerit consumpta.

8 Intra duos annos potest *h* maritus opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, & post, si onus probandi suscipiat.

9 Si maritus huic exceptioni renuntiauit, vt potest in regno Castellæ, non poterit *i* vti hoc priuilegio.

10 Cum notarius reddit testimonium, & dicit dotem fuisse acceptam non habet *l* locum hæc exceptio.

11 Si maritus se accepisse iuramento confessus est, probabilius videtur non posse *m* exceptione vti.

a l. vnic. parag. & vt plenius c. de re. vxor. act.
b Rebel. 2. p. lib. 6. q. 16. nu. 3.
c Couar. vbi sup. c. 5.
d l. licet qui potiores.
e c. qui prior. de reg. iur. in 6.
f Rebel. lib. 2. p. 6. q. 10. nu. 8.
g Vide Rebell. lib. 2. p. 6. q. 10. nu. 7.
h Vide Villal. tr. 27. dif. 19. to. 2.
i Molina. de iust. disp. 439.
l Comm. DD.
m Molin. de iust. disp. 439.

SECTIO X.

QVOMODO DIVISIONES SVNT facienda, & quando.

1 SI matrimonium cum dote, & arrhis contractum fuit, prius vxor dotem, & bona paraphernalia accipere a debet.

2 Extracta vxoris parte ante bona acquisita, maritus quæ ad eum pertinent extracturus est.

3 Si aliquid ex capitali alienatum est, debet compensari ex bonis acquisitis. Et reliquum bona scilicet acquisita, diuidenda sunt.

4 Si propter vxoris culpam matrimonium dissolutum fuit non est illi dos b restituenda.

5 Mortua vxore bona remanent in possessione mariti, ab eóque hæredes c accepturi sunt.

6 Hodie in regno Castellæ in dotis scriptura ponitur, quod dissoluto matrimonio intra 30. dies maritus dotem soluat, & huic conuentioni potius quam alijs legibus standum est.

7 Dum vxori dos non redditur, d danda alimenta sunt ab hæredibus mariti, si ipsa aliunde non habet. Transacto autem anno cessat hæc obligatio.

8 Leges seruandę e sunt in solutione dotis, illius regni, in quo maritus habet domicilium, nisi aliud fuerit ex conuentione in scripturis declaratum.

9 Pactum filiæ nubentis quod renunciat aliis omnibus bonis sola dote contenta non valet sine iuramento. Pater autem filium compellens ad iurandum f peccat mortaliter.

10 Non potest g alienari dos, aut donatio propter nuptias sine iuramento vxoris, sine vi, & dolo.

11 Occidens vxorem h amittet bona, quæ alioquin ex eius morte habuisset. Itemque si eius culpa vxor obeat, habebuntque bona eius hæredes. Perditque vxor lucrum virum occidens.

12 Mortua vxore sine liberis dos restituenda est non dotanti, sed hæredibus eius.

a Vide Rebel. de iust. 2. p. lib. 6. q. 12. nu. 3.

b l. consensu parag. 1. c. de repud.

c Mol. 5. de iust. disp. 442.

d Comm. DD.

e l. 24. tit. 11. p. 4.

f sà hoc verb.

g Syluest. verb. *matr.* 1. nu. 612.

h Vide l. si ab hostibus ff. solut. matr.

DISPVT.

DISP. X. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SIT, ET AN IN DVBIO teneatur quis restituere.

DVBIVM.

1 DVbium *a* est cum neutri parti assentiris, quia pro vtraque sunt rationes. *a* Comm. DD.

2 In opinione est *b* assensus, qui deest in dubio, in scrupulo autem est quædam apparentia. *b* Vide sanch. in summ.

3 Qui facit contra *c* dubium practicum peccat, qui verò habet dubium speculatiuum, in praxi autem illud deponit, non *c* peccat. *c* Idem de matr. lib. 2. disp. 41. num. 5.

4 Qui possidere cæpit bona fide, & facta debita diligentia adhuc dubitat restituere non tenetur. *d* *d* Azor. lib. 2. to. 1. c. 19. q. 5.

5 Si verò non fecit debitam inquisitionem etiam si transacta sit occasio eam faciendi *e* tenetur restituere. Rem autem in hoc casu esse partiendam secundum dubij qualitatem asserunt ali qui DD. Quod verum est quando res à nullo possidetur. *e* Sanch. de matr. lib. 1. disp. 5. nu. 13.

6 Qui cæpit possidere bona fide, & postea dubitat, non potest re vti, donec faciat debitam diligentiam, facta autem poterit *f* vendere admonendo emptorem de dubio. *f* Idem lib. 2. disp. 44.

7 Qui cœpit possidere cum dubio, tenetur *g* restituere secundum qualitatem dubij, nisi postea habeat certitudinem, & bonam fidem. *g* Henriq. lib. 12. de matr. c. 6. num. 15.

8 Cum rumor est, vel vehemens suspicio, quod res, quæ venduntur sunt furto ablatæ non licet emere nisi facta inquisitione.

9 Qui dubitat an ex consilio, quod *h* dedit secuta fuerit actio iniusta non tenetur restituere. Idem dic de depositario, qui dubitat an res sua culpa perierit. *h* Molin. disp. 35.

SECTIO

SECTIO II.

AN IN ALIIS MATERIIS EXTRA iustitiam verum sit meliorem esse possidentis conditionem.

1 IN dubio in reliquis etiam materiis melior *a* est possidentis conditio.

2 Qui dubitat an votum fecerit, non tenetur *b* adimplere secundum probabiliorem sententiam.

3 Qui dubitat an lex sit non tenetur adimplere, si autem sciat legem, esse dubitat tamen de eius dispensatione, aut consuetudine in contrarium implere tenetur. *c*

4 Qui dubitat an cum votum fecit haberet 14. annos, ac si non haberet iudicandus *d* est.

5 Qui dubitat an sonuerit duodecima noctis hora quando cœnauit non potest *e* Eucharistiam sumere.

6 Qui dubitat die Iouis an sit 12. noctis hora potest *f* carnibus vesci, & cum prima auditur campanæ percussio, hora iudicatur completa.

7 Qui dubitat in die ieiunij an sit 12. noctis hora non potest *g* comedere quasi transisset dies ieiunij.

8 Cum sonant diuersa horologia idem dicendum ac si essent diuersæ opiniones probabiles.

9 Cum iuris dubium est vel est opinionum diuersitas an quis irregularis sit, nemo irregularis censendus *h* est.

10 Qui in casu homicidij in facto dubius est. debet *i* se gerere, vt irregularis, secus *l* verò in aliis casibus.

11 Qui iudicat esse irregularitatem, quæ verò non est, illam non incurrit. *m*

a Sanch. de matr. lib. 1. disp. 41. n. 32.
b Sanch. de matr. lib. 5. disp. 9. n. 11.
c Comm. DD.
d Sanch. vbi sup.
e Sanch. vbi suprà num. 40.
f Villalob. tr. 1. dif. 21.
g Idem vbi sup.
h Auil. de cens. p. 7. disp. 2. dub. 5.
i c. Ad audientiam c. Significasti de homicid.
l c. Cum sunt partium de reg. iur. in 6.
m c. Is qui de sent. excom.

SECTIO III.

AD QVID FACIENDVM OBLIGATVS sit qui dubitat de valore sui matrimonij.

1 QVi bona fide contraxit, posteaque dubitat de valore matrimonij potest *a* soluere debitum, non autem petere.

a Sanch. vbi sup n. 15.

2 Qui

2 Qui mala fide contraxit tenetur *b* soluere, sed non potest petere. *b Comm. DD.*

3 Lis contestata contra valorem matrimonij nec ius dat, nec tollit. *c* *c C. 2. vt lite pendente.*

4 Si coniux coniugi dicat suum inualidum fuisse matrimonium, innocens potest *d* ei negare debitum, vel soluere si velit, quia credere non tenetur, si autem credat, nec petere nec reddere licet. *d Sanch. vbi suprà.*

5 Quæ dubitat an primus maritus viuat, potest *e* debitum reddere, & facta debita diligentia etiam petere. *e Comm. DD.*

6 Qui dubitat an vxor eius sit libera, an ancilla non tenetur *f* soluere. *f Azor. c. 1. lib. 2. c. 19. q. 1.*

7 Qui dubitat de impedimento frigiditatis, potest *g* per duorum annorum spatium matrimonio vti. *g C. Licet de frig. & malef.*

8 Ad hoc quod aliquis certus sit de matrimonij *h* nullitate, sufficit certitudo moralis. *h Sanch. de matr. lib. 2. disp. 45. num. 4.*

9 Ad dubitandum de nullitate matrimonij sufficit *i* vnus testis omni exceptione maior. *i Idē vbi sup. n. 25.*

10 Multo minus sufficit *l* ad matrimonium impediendum, quam ad dissoluendum. *l Idē vbi sup. disp. 171.*

11 Ad hoc quod quis secundo possit nubere requiritur *m* moralis certitudo, nec sola fama sufficit sine aliis adminiculis. *m Vide eundem lib. 2. de de matr. disp. 46.*

12 Sufficit *n* nuntius certus cum aliis circumstantiis, quæ rem faciant moraliter certam, in quo debet iudex cum magna prudentia procedere, quia sæpe contingit apparere viuum, qui putabatur mortuus, & secundo nuptam & cum filiis ex alio inuenire vxorem. *n Comm. DD.*

SECTIO IV.

AN SVBDITVS TENEATVR IN dubio parere Prælato.

1 Practicè certum *a* est teneri subditum in dubio parere Prælato, nisi res cedat in damnum proximi. *a Comm. DD.*

2 Cum dubitatur an tributum à Rege impositum sit iustum non *b* est soluendi obligatio. *b Villal. vbi supr.*

3 Dubia verba, & indifferentem sensum habentia in meliorem partem interpretanda *c* sunt. *c Comm. DD.*

4 Licitum *d* est facere, quod quis putat probabili ratio- *d Comm. DD.*

ne, vel viri docti authoritate licere, etiamsi contrarium sit tutius.

5 Scrupulus deponendus est authoritate viri docti, vel ratione probabili.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SECTIO I.

QVID SIT, ET AN ALIQVANdo liceat

DVELLVM.

1 DVellum dicitur quasi durum bellum, est autem pugna, duorum ex condicto.a

2 Non potest à Principe concedi,& acceptantes, & consulentes,& patrini ipso facto excommunicati sunt per Tridentinum, b nec non consulentes, & spectatores.

3 Duellum licet c duci iniustè oppugnato,qui alioquin victoriam desperat, & militibus exercitus ex vtraque parte,ne hostes alioquin audaciores fiant. Item si precipiat superior ob bonum commune. Item ei, qui alioquin est occidendus.

4 Excommunicatio contra exercentes duellum si hoc sit priuatum, non est lata sed ferenda. d

5 Acceptare e duellum non vindictæ desiderio, sed vt quis consulat suo honori non esse illicitum asserunt nonnulli DD. Sed perniciosum corpori & animæ est tale honoris remedium. Consultius faceret si diceret. Vtilius mihi, & honorificentius est Redemptoris mei parere consiliis, quam iniquis legibus mundi, & à quocumque, qui me impetierit paratus sum me me defendere. Sic honori & vitæ corporis, & animæ consulet.

a Comm. DD.

b Sess.25. c.19.

c Vide Sà hoc verb.

d Vide Trident. vbi supra.

e Vide P. Quintanaduenas in qq. singul.

DISPVT.

DISPVT. I. SECT. VNICA

RESOLVTIONES VARIÆ.

E

EBRIETAS

EX se peccatum *a* est mortale, quando quis mentem omnino amittit, & hoc scienter. *a D.Tho. 2.2.q.150. art.2.*

2 Cum quis discernit inter bonum, & malum, etiamsi genua lauent, non amisit omnino rationem. Si verò faciat, quæ non consueuerat, iurat, blasphemat &c. vel post coctum vinum non recordatur, quæ fecit in ebrietate signum *b* manifestum est mentem penitus amisisse. *b Comm. DD.*

3 Qui medicorum consilio propter sanitatem acquirendam vsque ad ebrietatem bibit, vel ad euitandam mortem non peccat, *c* quando non suscepit aliud remedium. *c Les. lib. 4.c.3.dub. 3.num.3.*

4 Qui scienter alium inebriat, vel procurat vt inebrietur, peccat *d* mortaliter. Qui autem alium ad bibendum inuitat illum exponens ebrietatis periculo non excusatur ab eodem peccato. *d Comm. DD.*

5 Licet *e* autem ad graue malum impediendum alium inebriare, vel ad se liberandum è manibus latronum, ad tuendam propriam, vel alienam vitam. *e Les. lib.4. c.3.nu.30.*

6 In semiebriis est imperfecta libertas iudicij sufficiens *f* ad veniale, non tamen ad mortale. *f Comm. DD.*

7 Qui ignorans qualitatem potus, vel iudicans illam quantitatem licet nimiam insufficientem esse ad ebrietatem se inebriauit, non peccat *g* mortaliter, nisi ea quantitas, & qualitas talis sit vt ea aliàs soleret inebriari. *g Comm. DD.*

8 Matrimonium, & alij contractus ab ebriis celebrati *h* inualidi sunt. *h Tolet. de pecc. mort.c. 61.*

9 Peccatum mortale ab ebrio factum, si ebrietas voluntaria fuit, & ante eam præuium peccatum, ei quia voluntarium, imputatur. *i* *i Valent. to.3.disp. 9.q.3.p.1.*

10 Dormiens, aut ebrius, qui antea potuit præuidere & cauere, & non egit, si occidat, vel aliud damnum inferat *l* tenetur *l Sà verb. ebrietas. Vide Cast. lib.2.de leg.pœn. c.14.*

7 Oratorium, vel quicumque alius locus qui non sit consecratus, vel benedictus non polluitur. *b* b Suar. to. 3. dip. 87. sec. 4. col. 8.

8 Tertius *i* casus est, quando in Ecclesia sepelitur excommunicatus. Quartus quando sepelitur infidelis. Quintus quando Ecclesia consecratur ab Episcopo publicè excommunicato. Sextus quando Ecclesia ita renouatur vt maior pars fuerit destructa. i c. consuluisti de cong. Eccl.

9 Polluta Ecclesia cæmeterium censetur *l* pollutum, non verò è contrario. l c. vnic. de con. ec. Eccl.

10 Qui celebrat in Ecclesia polluta peccat mortaliter, nullam tamen censurā incurrit, *m* & Ecclesia eo ipso recōciliatur. m Suar. vbi suprà.

11 Reconciliatio Ecclesiæ consecratæ non *n* fit nisi ab Episcopo, & aqua benedicta à se vel ab alio Episcopo. Si Ecclesia tantùm erat benedicta potest reconciliari à Præsbytero aqua ab ipso benedicta. Quando in Ecclesia infidelis sepultus fuit radendi parietes sunt, aliàs non. n Vide Sà hoc verb. n. 10.

12 Ecclesiæ dirutæ materia vt seruiat in profanos vsus Papæ licentiam *o* esse necessariam alij dicunt, alij probabilius Episcopi sufficere. o Vide Sà vbi supra.

13 Licet *p* in necessitate comedere, & dormire, & supellectilem seruare in Ecclesia, hæc autem absque necessitate facere erit peccatum veniale. p Comm. DD.

14 Non licet *q* in Ecclesia negotiari, iudicia, aut sæculares conuentiones facere nisi pietatis causa; licet autem sacras repræsentationes facere, vel gradum doctoratus dare. q Sà vbi sup. n. 4.

15 Ecclesiæ œconomus in temporalibus non potest *r* esse laïcus. r Archid. in c. decernimus de iudicij.

16 Ecclesiæ rem posse obligari à Rectore pro sua, vel illius necessitate, tenerique successorem multi dicunt probabiliter. Et pro debitis Ecclesiæ soluendis res Ecclesiæ non sunt alienari prohibitæ, dummodo debitæ *s* seruentur solemnitates. s Trid. sess. 25. c. 11.

17 Ad reparationem Ecclesiæ non tenentur *t* laici, t Ex glos. c. quatuor 12. q. 2.

18 Priuilegia omnia concessa reipublicæ, Ecclesiis concessa censentur. *u* u Comm. DD.

19 Contra libertatem Ecclesiasticam facit, qui *x* facit contra concessa vniuersali Ecclesiæ, non verò qui contra concessa particulari. x Nauar. c. 27. n. 119

20 Polluitur *y* Ecclesia si in vtero matris defunctæ, & sepultæ moriatur infans. y Suar. to. 3. disp. 81. sec. 4.

21 Si pauci sciunt Ecclesiæ pollutionem & non diuulgant, non indiget reconciliatione. Et si quis bona fide in ea celebret manet reconciliata. An verò si mala fide alij aiunt, alij negant, probabilior videtur sententia affirmatiua. Re-

Reconciliata Ecclesia censetur reconciliatum cæmeterium.

22 Ecclesiæ prædia alienari prohibita, vendi possunt ad soluenda debita, si fructus non sufficiant. x Authēr. hoc ius porrectū c de 23. sacros. Eccles.

23 Ecclesiæ primum lapidem iacere cum cæremoniis consuetis potest simplex sacerdos ex commissione Episcopi.

SECTIO II.

ECCLESIÆ IMMVNITAS quæ sit, & quæ loca gaudeant illa.

1 Ecclesiæ immunitas *a* est eius priuilegium, & libertas; non est de iure naturale *b*, nec diuino, sed vtrique iuri valde consentanea.

2 In hac materia tenentur, *c* iudices potius ius canonicum, quam ciuile seruare.

3 Quælibet Ecclesia, in qua diuina celebrantur officia etiam si non sit consecrata, vel sit interdicta, aut polluta, & cum non diruitur superioris authoritate, & reparatio eius speratur, hac gaudet *d* immunitate.

4 Gaudent *e* etiam Xenodochia erecta Episcopi authoritate.

5 De iure *f* communi Ecclesia matrix per 40. passus in circuitu, & aliæ Ecclesiæ per triginta gaudebant immunitate, sed iam hoc consuetudine derogatum est, & solum gaudet cæmeterium Ecclesiæ signatum ab Episcopo, & tectum Ecclesiæ

6 Gaudet *g* immunitate, qui valuas portas, & postica Ecclesiæ manu tenet, vel est in eius atrio etiamsi extrahatur ex vestibus, quæ extra fluebant.

7 Eadem gaudet immunitate, *h* qui aufugit ad sacerdotem manibus Eucharistiam ferentem, vel celebrantem, nisi celebret in carcere, vel reo incluso ministret Sacramentum

8 Gaudenti etiã sacella, & oratoria erecta Episcopi, authoritate, si sint publica, non verò particularia, quæ domi habentur.

9 Gaudent *l* monasteria religiosorum quoad atrium, & hortum, & omnia, quæ sub eorum clausura continentur, nec non eorum prædia. *m*

10 Cardinalium palatia, nec non Episcoporum, si sint *n* ædificata intra 40 passus ab Ecclesia.

11 Delinquens, qui refugit ad palatium Regis non potest *o* extrahi sine Regis licentia. Eodem priuilegio gaudent in Hispania legati Regij, & in regno Nauarræ nobilium domus.

a Extr. 1. parag. 1. incendiarios de priuil. *b* Suar. to. 1. de relig. tr. 5. c. 9. *c* Comm. DD. *d* c. Ecclesia de immu. Eccl. *e* Suar. vbi suprà. *f* c. quisquis 17. q. 4. *g* Couar. 2. var. c. 20. nu. 18. *h* Idem sup. nu. 6. *i* Comm. DD. *l* Anth. de monast. coll. nec quidem 18. q. 2. *m* Eman. Rodr. to. 2. qq. reg. q. 75. art. 1. *n* Couar. vbi suprà num. 5.

12 Peccat *p* mortaliter, qui facit contra immunitatem Ecclesiæ reo aufugienti aliquam violentiam eum extrahendo vel ei dare alimenta prohibendo. *o* Bobad. Polit. lib: 2. c. 14.

13 Si iudex promisit, vel iurauit non castigaturum in corpore reum, tenetur adimplere, & peccabit mortaliter non adimplendo. *p* Comm. DD. *q* Comm. DD.

SECTIO III.

QVÆ PERSONÆ HAC IMMVNITATE gaudeant, & quæ non gaudeant.

1 OMnibus delinquentibus valet *a* Ecclesia & probabilius *b* est etiam valere Iudæis, Paganis, & hæreticis, non tamen in hæresis crimine. Necnon detento in carcere, qui eum fregit, item & qui vt exiret fecit redeundi iuramentum. *a* C. Inter alia de imm. Eccles. & l. 4. tit. 11. p. 1. *b* Siluest. verb. immu. 3. n. 2.

2 Personis Ecclesiasticis & scholaribus, quorum causas cognoscunt iudices Ecclesiastici non valere vsu *d* receptum est. *c* Couar. vbi sup. n. 13. *d* Comm. DD.

3 Valet seruo *e* fugienti à Domino, huic tamen reddendus est si præstet cautionem, vel iuramentum eum non puniendi. Si vero Dominus nimis sæuus sit ei non restituendus, sed à iudice vt illum vendat, cogatur. *f* *e* L. 3. tit. 11. p. 1. *f* Parag. fin. de his qui.

4 Non gaudent *g* fures publici, nec simplices alij latrones, nec nocturnus segetum, fructuum, vel agrorum vastator. Nec qui occidit, vel mutilat in loco sacro etiam sine spe immunitatis. Nec qui insidiose occidit, vel percutit animo occidendi. *g* C. Fin. de imm. Eccl.

5 An qui exiuit ab Ecclesia ad delictum patrandum gaudeat immunitate, alij aiunt, alij negant, affirmatiua *h* videtur probabilior. *h* Vide Villal. to. 2. tr. 39. dif. 7.

6 Non gaudet *i* qui existens extra Ecclesiam existentem intra Ecclesiam occidit, vel è contra existens in Ecclesia existentem extra Ecclesiam occidit. Nec qui Ecclesiam incendit, ianuas infringit, vel aliud damnum infert. *i* Nauar. c. 25. n. 2.

7 Non facit *l* contra immunitatem, qui in Ecclesia aufert delinquenti arma prohibita. *l* Comm. DD.

8 Gaudet *m* clerici occisor, vel percussor, quamuis aliis contrarium videatur. *m* Nauar. c. 25. n. 19.

9 Non gaudet *n* patricida, nec filicida, nec qui alium inter- *n* Comm. DD.

O fecit

fecit veneno, nec hæreticus, nec blasphemus, nec incendiarius, nec assassinus aut læsæ maiestatis crimen committens.

10 Gregorius XIV. in motu proprio expedito anno 1591. iubet *o* quod nullus sæcularis iudex extrahat ab Ecclesia delinquentem sine licentia Episcopi, vel Vicarij, & quod custodiatur in carcere Episcopali donec iudex Ecclesiasticus cognoscat, an gaudeat immunitate, vel non.

11 Si delinquens comprehensus à iudice sæculari ducatur per Ecclesiam, an gaudeat immunitate dubium *p* est, affirmatiua videtur probabilior.

12 Non licet *q* iudici in Ecclesia ligare delinquentem, vel ei comped iniicere.

13 Clericus etiam in minoribus constitutus non *r* potest extrahi à iudice sæculari.

14 Falliti an gaudeant dubium est, sed iam vsu receptum eos gaudere.

o Vide villal. Emanu. Roder. to. 2. qq. reg. q. 50.
p Sà verb. Eccl. immu. Nauar. c. 25. nu. 19.
q Suar. lib. 3. de relig. tr. 3. c. 12, n. 2.
r Comm. DD.

SECTIO IV.

QVALE PECCATVM COMITTAT, QVI extrahit delinquentem ab Ecclesia, & quam pœnam habeat.

1 CVm certum est delinquentem immunitate non gaudere nullum *a* peccatum est eum extrahere ab Ecclesia. Idem dic quando rogatus sponte *b* exiit etiam inuitis clericis, vel Rector Ecclesiæ ob iustam causam iudici dat *c* facultatem; iusta autem erit causa si iudex cautionem præstet eum corporaliter non plectendi.

2 Iudex qui violenter extrahit delinquentem ab Ecclesia in casu, in quo gaudet immunitate, graue sacrilegium *d* committit, teneturque restituere Ecclesiæ delinquentem, huicque damna.

3 Non incurrit *e* ipso facto excommunicationem, sed incurrit alias pœnas in foro exteriori.

a Comm. DD.
b c. inter alia de immun. Eccl.
c c. id statuemus 17. q. 4.
d Comm. DD.
e Suar. vbi sup. nu. 7.

SECT.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SECT. VNICA.

ELECTIO.

1 QVi eligit indignum, etiam si ex electione multa peccata exoriantur, vnum tantum peccatum *a* committit. *a* Nauar. c. 11. nu. 4.

2 Moniales, & monachi nullum Ordinem habentes, si faciant prohibita tempore interdicti licet non incurrant irregularitatem, amittunt *b* tamen ius electionis actiuæ, & passiuæ Idem dic de religiosis, qui postquam habitum dimiserunt, coguntur ad religionem redire. *b* Idem c. 27. nu. 187.

3 Ignorantia non facit *c* validam electionem eius, qui alias est incapax. *c* Comm: DD.

4 Eligere non potest *d* nec excommunicatus, nec suspensus ab officio, nec irregularis, nec impubes. *d* Idem Syluest. verb. electio 1. nu. 5.

5 Eligi non potest *e* nec excommunicatus, nec suspensus, nec interdictus, nec ineptus. *e* Sà hoc veb. nu. 2.

6 Non vocati ad electionem cum deberent, possunt *f* eam irritare, vel ratam habere, quod si vocati non veniunt, termino competenti non sunt expectandi. *f* Comm. DD.

7 Electio facta ex consensu eligentium in conscientia *g* valet, etiam si non adsint iuris solemnitates, nisi lex expressè dicat non valere. Si verò dicat quod ipso iure irrita sit expectanda est sententia iudicis. *g* Sà hoc verb. nu. 5.

8 Eligens indignum tenetur *h* Ecclesiæ læsæ. *h* Comm. DD.

9 Peccat qui non eligit vel præsentat aptiorem, non tamen tenetur *i* restituere eligens aptum. Confirmator non peccat confirmans aptum, imò tenetur hunc confirmare si à maiore parte fuit electus relicto aptiore. *i* Comm. DD. *l* Vid Couar. reg. peccatum, p. 2. parag. 7. nu. 1.

10 Si tuum *m* suffragium non est profuturum digniori, potes ac debes eligere dignum, ne indignus eligatur. Non potest eligi indignus ne indignior eligatur, ex duobus verò dignis licet tibi quem malueris eligere. *m* Vide Sà hoc verb. nu. 9.

11 Si iuramentum præstiteris te digniorem esse electurum, & sit dignus, dignior, & dignissimus potes ac debes digniori suffragium dare, *n* si certus sis alioquin dignum esse victurum. *n* Idem vbi sup. nu. 9.

12 Qui de collegio eligentium est, si eligatur ab aliis potest numerum deficientem suo suffragio supplere etiam ad summum Pontificatum. Si verò solus sit, etiam si ius totius collegij in eum renuncietur, non potest *o* se ipsum eligere.

o Comm. DD.

13 Elector legitimè absens potest *p* mittere Procuratorem, qui sit de collegio, non tamen potest mittere suffragium per litteras.

p Comm. DD.

14 Electus *q* tenetur admittere sub peccato mortali, si præcipiatur ei à superiore sub mortali, vel sequatur damnum notabile.

q Vide Siluest. verb. *electio* n. 22.

15 Licitum *r* est statutum quo eligantur homines ex tali genere. Si verò illi sunt indigni, possunt eligi, alij secus, erit iniquum.

r vide D. Thom. 2.2. q. 63. art. 9

16 In eligendis *s* ad curam animarum considerari debent vitæ probitas, scientia & prudentia in rebus agendis.

s Trid. sess. 24. c. 18.

17 Eligere dignum relicto digniore ex se peccatum *t* mortale est, erit autem veniale ex inaduertentia, vel materiæ leuitate.

t D. Tho. 2.2. q. 185. art. 3.

18 Olim Episcopi electio fiebat à Canonicis, hodie præsentatur à Regibus, vel à Principibus, & confirmatur à Papa.

DISPVT. III. SECT. I.

ELEEMOSYNA QVID SIT, & quotuplex.

ELEEMOSYNA

1 IN Hebræo vocatur *a* Sedech idest iustitia, quia prodest multum ad hominem iustificandum, & est idem, quod misericordia.

a vide D. Thom. in 4. dist. 46. q. 2. art. 3.

2 Elêmosyna multis donis spiritualibus abundat, & vt habetur Lucæ 4. Ab omni peccato, & morte liberat, *b* & non patitur animas in tenebras ire.

b Luc. 4.

3 Non est *c* velut sacramentum, vt ipsa gratiam causet in peccatore; meretur tamen eam de congruo, & vt plurimum elêmosynarum largitores saluifiunt.

c Vide D. Tho. vbi suprà.

4 Eleemosyna *d* est quidquid fit, aut datur ad subleuandam hominis indigentiam spiritualem, vel corporalem. 5 Est

d Ex definitionibus DD.

5 Est actus a imperatus à charitate, & secundùm alios elicitus à misericordia, & secundùm alios non nisi ab ipsa charitate. a D. Tho. vbi supra.

6 Misericordiæ opera sunt septem spiritualia, & septem corporalia, spiritualia ex natura sua nobiliora sunt.

SECTIO II.

AN SIT PRÆCEPTVM elargiendi elêmosynam?

1 EX tribus bonis potest fieri, ex necessarijs ad sustentandam naturam, ex necessariis ad statum, & ex superfluis. a Deuter. c. 15.

2 Est præceptum a naturale ac diuinum elêmosynas faciendi.

3 In necessitate extrema tenentur b omnes dare eleemosynam ex bonis superfluis, & nemo ex necessariis ad naturam. b Comm. DD.

4 Non c est in extrema necessitate, qui dicit nisi des mihi elêmosynam, me occidam; esse autem in extrema necessitate d ducor, qui est in periculo vitam vel aliquod membrum amittendi. c Azor. 2. p. lib. 12. d Comm. DD.

5 In aliis ordinariis necessitatibus nemo tenetur dare ex his quibus opus habet ad conseruationem sui status, secus verò in extremis, sed non tenetur e restituere qui extremè agenti non succurrit. e Comm. DD.

6 Diuites possunt f cogi à iudicibus ad subueniendum extremè indigentibus, & hi possunt coram iudicibus clamare aduersus auaros. f Caiet. 2. 2. q. 118. art. 3. & 4.

7 Extremè indigentes possunt g aliena capere; nec tenentur restituere, & alij vt eis succurrant, si sua non habeant. g Comm. DD.

8 An verò debitor, qui quod debebat consumpsit in necessitate extrema teneatur restituere, alij aiunt, alij negant, vtraque est probabilis, affirmatiua videtur h probabilior, negatiua est benignior. h Azor. 2. p. lib. 12. c. 8. q. 7.

9 In necessitatibus communibus tenentur diuites dare elêmosynam ex superfluis, sed non semper ac petitur. Quod si moderatas elêmosynas faciant, vt solent alij diuites obligationi satisfacient. Et sic videntur concordari contrariæ opiniones, quæ videri possunt in Villalob.

l Comm. DD.
m Comm. DD.
n D. Tho. 2.2.q.71. art.1.
o Azor.2. p. lib.12. c.8.
p Ex priuilegio Sixti IV. refer. in comp. verb.eleemosina, parag.8. & 9.
q Comm. DD.

10 Duobus æque indigentibus, qui vni tantum potest succurrere, potest, *l* cui maluerit.

11 Cum adsunt multi diuites scientes proximi indigentiam omnes tenentur *m* in solidum, quod si vnus eroget, alij liberantur. Nemo autem ex eis *n* tenetur quærere pauperes, quibus subueniat.

12 Ex dictis colligitur *o* aduocatum, medicum, herbipolam, & similes scientes extremam necessitatem, vel quasi extremam pauperis infirmi, teneri eis succurrere.

13 Prohibentes eleemosinam dare religiosis mendicantibus ipso facto *p* excommunicantur, & incurrunt alias pœnas.

14 Qui tenetur eleemosinam dare, non *q* satisfacit dando mutuum absolute pauperi, secus si sit ex accidenti.

15 Pauperi infirmo nemo tenetur exquisita, & magni pretij medicamenta erogare, nec longè absentis extremæ necessitati, quam audiuit, ire vt subueniat, sufficit præsentibus subuenire.

SECTIO III.

QVIS POSSIT ELEEMOSINAM FACERE, & de obligatione Ecclesiasticorum eam faciendi.

a Comm. DD.
b Vide Villal. to. 3.tr.22. dif.4.
c Comm DD.
d Azor. vbi suprà vers. quæres.
e Vide Villal. tr. 10. to.2. dif.8.

1 SOlum ille, qui donare potest, eleemosinam facere *a* potest.

2 Filius *b* familias non nisi ex bonis Castrensibus, vel quasi Castrensibus, ex aliis verò non nisi ex patris consensu. Nec seruus nisi ex eo quod ex sua portione sibi reseruat tacite consentiente Domino. Nec religiosus nisi ex voluntate prælati saltem præsumpta.

3 Nec vxor *c* nisi ex tacito mariti consensu, qui præsumetur in extrema, vel quasi extrema necessitate, & in illis eleemosinis, quas vxores aliæ sui status facere solent secundum terræ consuetudinem.

4 Qui rerum alienarum administrationem habent in vtilitatem illorum, ad quos pertinent, *d* possunt eleemosinas facere moderatas, & Prælati religiosi debent in hoc stare religionis consuetudini.

5 Ecclesiastici habent *e* tria bona: patrimonialia, quæ à parentibus acceperunt: quasi patrimonialia, quæ concionando, confessiones audiendo, vel cantando, vel aliter acquirunt propria industria.

dustria. Alia tandem sunt merè Ecclesiastica, quæ habent rationem beneficij Ecclesiastici.

6 An clerici sint veri Domini bonorum, quæ possident ratione beneficij Ecclesiastici, dubium *f* est inter DD. Probabilius videtur veros *g* esse Dominos.

7 De bonis patrimonialibus, *h* vel quasi patrimonialibus non habent clerici maiorem quam laici obligationem faciendi eleemosinam, & idem est de his quæ auferunt *i* de sua congrua sustentatione ex bonis Ecclesiasticis.

8 Peccat *l* mortaliter Episcopus, & clericus beneficiarius, qui non consumit in pia opera ea, quæ illi desumpta congrua sustentatione supersunt, non tamen ad restitutionem tenentur *m* secundum probabiliorem opinionem.

9 Equites Ordinum militarium possunt sua bona insumere, iuxta suas constitutiones, nec habent *n* eandem obligationem quam clerici.

f Vide Nauar. de reddit. Eccl.
g Vide Villal. vbi suprà. & D. Tho. 2.2. q. 85. art. 7.
h Molin. de iust. to. 2. disp. 145.
i Idem vbi sup.
l Lessius lib. 2. c. 4. dub. 6. & est comm. DD.
m Idem vbi sup. nu. 6.
n Comm. DD.

SECTIO IV.

DE QVIBVS BONIS FACIENDÆ eleemosina, & quis ordo in illis faciendis obseruandus.

1 Eleemosina debet fieri ex propriis non ex alienis, vel communibus bonis, nisi in extrema necessitate, in qua qui habet propria, non potest *a* de alienis.

2 Qui bona contra legem acquirit, si habet illorum Dominum, & meretrix de acquisitis in peccato, & fur qui furato instrumento pecuniam lucratur, *b* possunt de his erogare pauperibus.

3 Qui habet bona contra leges prohibentes translationem dominij, non potest *c* de his eleemosinas facere, nisi extremè indigentibus.

4 Si Petrus patrem, & filium suum videat extremè indigentes prius debet *d* patrem alere, quam proprium filium.

5 Maior obligatio *e* est viuis extremè indigentibus, quam defunctis subuenire. Potest tamen vtrisque auxilium dare, si eleemosinam quam pauperi facis, pro animabus offeras.

6 An liceat eleemosinas locare, vel conducere alij aiunt, alij negant, affirmatiua *f* sententia videtur probabilior.

a Azor. 2. p. lib. 12. c. 12. q. 1.
b Vide D. Thom. 2.2. q. 32. art. 7.
c Villal. tr. 2. dif. 6.
d Vide D. Thom. 2.2. q. 25.
e Comm. DD.
f Henriq. lib. 7. de indulg. c. 35. nu. 5. ad fin.

SECTIO V.

DE EO QVI SE FINGENS PAVPEREM vel religiosum elêmosynas petit.

a Comm. DD.

1 HViusmodi peccat *a* mortaliter, & tenetur restituere cum præcipuè propter paupertatem vel religionem elêmosyna ei facta fuit. Restitutio autem pauperibus facienda est, nisi eam dominus antea petierit.

b Villal. ubi supra.

2 Non desunt *b* viri docti, qui asserant in prædicto casu non teneri pauperem ad restitutionem, & est probabilis sententia.

3 De eo qui fingit sanctitatem, idem dic quod de eo qui finxit paupertatem.

c Sà hoc verb. n. 7.

4 Subuenire teneris *c* alioquin ob inopiam peccaturo, si commodè potes.

DISPVT. IV. SECT. VNICA.

EMPHYTEVSIS QVID SIT ET de huius contractus conditionibus.

EMPHYTEVSIS

a Comm. DD.

1 ESt *a* contractus, quo res immobilis conceditur quoad vtile dominium alteri cum obligatione soluendi pensionem statutis temporibus domino proprietatis.

2 De iure communi prima conditio est, vt constituatur in re immobili, & fructifera.

b l. 1. & 3. c. de iure emphyt.

3 Secunda quod dominium directum maneat in primo domino cum possessione ciuili, *b* vtile verò in emphyteutam transferatur.

c Comm. DD.

d Vide Rebel. vbi supra q. 11. num. 1.

4 Emphyteuta tenetur soluere quotannis pensionem, quam si non soluat intra assignatum tempus *c* consolidatur damnum vtile cum directo. Si autem alia pœna apposita sit, eliget *d* dominus, quam malluerit.

5 Si res pereat sine culpa emphyteutæ non tenetur soluere pensionem.

pensionem. Si verò non tota, sed pars tantum perierit, totam pensionem nihilominus soluet. *e* — *e* l. 1. c. de iure emphyt.

6 Si emphyteuta rem reddat, notabiliter deteriorem lata culpa vel dolo *f* tenetur commisso idest re ipsa priuabitur, & secundum alios sufficit culpa leuis non verò leuissima. — *f* Rebel. supr. q. 3. num. 11.

7 Non potest *g* emphyteuta ius, quod in rem habet vendere, nisi prius rei dominum admoneat, secus incidet in commissum. — *g* Nauar. c. 23. n. 104.

8 Potest *h* tamen rem donare, sed antequam tradat debet monere dominum, vt donationem ratam habeat; potest enim ratam non habere, si idoneus non sit donatarius. — *h* Comm. DD.

9 Non *i* potest locare rem per decem annos, vel vltra, nisi sit consuetudo. — *i* Rebel. vbi supra q. 5. nu. 5. & 6.

10 Cum venditur debet *l* emptor laudemium id est quinquagesimam partem pretij, vel secundum alios trigesimam directo domino soluere. Idem dic in quauis alia alienatione de rem accipiente. — *l* vide l. 2. de iur. emphyt.

11 Non debetur *m* hoc laudemium cum res accipitur ab hærede, vel à filia in dotem, vel rescinditur contractus. — *m* Vide Syluest. verb. emphyt. num. 24. & 25.

12 Cum res datur in emphyteusim alicui, vt transeat ad filios & nepotes si hæreditatem isti repudient ius amittitur. *n* — *n* Comm. DD.

13 Emphyteusis Ecclesiæ non præsumitur *o* data nisi in tertiam generationem, nec transit nisi in filios veros, quale non est monasterium, nec in illegitimos. Aliæ autem emphyteuses datę pro filiis transeunt etiam in naturales. — *o* Comm. DD.

14 Prædium Ecclesiæ dari non *p* potest in perpetuam emphyteusim. — *p* c. nulli de reb. Eccl. non alien.

DISPVTAT. V. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SIT EMPTIO, ET AN negotiatio emptionis, & venditionis licita sit.

EMPTIO

1 Est *a* contractus, qui consensu perficitur mercis pro pretio, & à permutatione originem habuit. *b* — *a* Mol. de iust. to. 2. disp. 336.

2 Consensu

2 Consensu perficitur, sed si agitur de scriptura facienda non perficitur sine illa, fieri potest inter absentes.

3 Vt hic contractus sit perfectus pretium certum assignandum est, & statim ac perficitur debetur *c* vectigal, sed si sub conditione fiat non debetur, nisi hæc adimpleatur.

4 Cùm datur arrha, vel pignus, si retrocedat dator pignoris illud amittit, si verò qui accepit, restituet *d* acceptum pignus, & duplum id est bis tantum.

5 Si autem pignus datum fuit, vt pars pretij neuter potest *e* retrocedere alio inuito.

6 Dominium transfertur *f* cum pretium rei soluitur, vel fideiussio, vel pignus à venditore acceptatur.

7 Emptio, & venditio fiunt *g* tripliciter. Nam vel emis, rem, qua indiges, & vendis superflua, vel emis rem vt tua industria meliorem reddas, vel emis ab vno, vt alij vendas, quæ propriè dicitur negotiatio. Hæc tria sunt licita, & indifferentia.

8 Negotiatio est periculosa *h* non tamen illicita nisi fiat ob malum finem, vel vendautur prohibita, vel tempore, vel loco prohibito.

9 Non licet *i* Christianis arma vendere infidelibus, nec tutori res sui pupilli.

10 Non licet emere à seruis, *l* & ancillis, nec à personis de furto suspectis.

11 Non licet *m* emere, nec vendere excommunicatis.

c Comm. DD.
d Parag. 1. inst. de emp. & vend.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g D. Tho. 2. 2. q. 77. art. 4.
h D. Paul. 1. ad Tho. 3. Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, &c.
i Ex Bull. cœnæ.
l L. 5. tit. 22. lib. 6. nou. recop.
m Comm. DD.

SECTIO II.

AN NEGOTIATIO LICEAT CLERICIS, vel Religiosis.

1 NOn licet imò est sub grauibus pænis prohibita, *a* quod intelligendum est de clericis sacris initiatis, vel beneficium habentibus.

2 Negotiari non dicitur, *b* qui semel, aut bis rem emit, & vendidit, sed qui hoc sæpè facit.

3 Rem emere, & arte facere meliorem, & vendere non est clericis *c* prohibitum.

4 Nec clerici, nec religiosi restituere *d* tenentur, quæ negotiatione acquirunt, nec prohibentur per alium negotiari, licet hoc illorum statui non sit decens.

5 Prohibitum etiam est eis conducere ad lucrandum. Si autem clericus

a Sub excom. sed non latæ sententiæ c. 1. ne clerico.
b Comm. DD.
c Comm. DD.
d Siluest. verb. *clerici*, nu. 3. q. 3.

clericus aliunde non habet vnde alatur nisi ex negotiatione, *e* potest negotiari.

e Mol. to. 2. disp. 342.

SECTIO III.

SI FACTA EMPTIONE RES PEREAT, cui pereat, & quale sit rerum iustum pretium.

1 POst traditionem perit emptori. Idem dic cum venditio est perfecta, nisi pereat culpa venditoris, vel ipse fuerit in mora, nec statuto *a* tempore tradiderit.

2 Si venditor rem venditam non assignauit, ipsi perit, & variatio pretij spectat *b* ad emptorem.

3 Si res est consumptibilis, & post venditionem mensuratur, *c* perit emptori.

4 Fructus rei venditæ post perfectam venditionem sunt *d* emptoris, ante illam sunt venditoris.

5 Qui vaccam, vel ancillam prægnantem vendit etiam si nihil de fructu dicat, fructus pertinet ad emptorem. Idem dic si vitulus aut infans iam sint nati, sed nondum ablactati.

6 Ad inuestigandum iustum pretium rerum illarum vtilitas *e* est inspicienda.

7 Quando à republica constitutum est pretium, *f* præsumitur, iustum, & vltra illud non licet res vendere, nisi cum sit manifestè iniustum, & iudex nollet illud mutare.

8 Cum à republica nullum assignatum est pretium *g* sumatur à communi hominum æstimatione iustum pretium, quod aliud est rigorosum, aliud medium, aliud infimum.

9 Non *h* crescit rei pretium ex æstimatione vendentis, nec ex pretio, quo empta fuit, quando à iudice constitutum est.

10 Cum res venditur sub hasta tantum *i* valet quantum vendi potest. Idem dic *l* de redditibus venditis voce præconis.

11 An res extraordinariæ quibus à republica pretium non est taxatum tantum valeant quantum vendi possunt, alij aiunt, alij negant, *m* tutius est peritos de rei valore consulere; si autem emptor sciens rem emptam tantum non valere & tamen ex affectu ad illam non curet de pretio, venditor poterit pretium etiam excessiuum retinere.

12 Qui vendit rem ad quam affectus est, potest *n* ideo pluris vendere.

13 Qui daret meretrici alias nolenti pretium excessiuum

a Mol. to. 2. disp. 366.
b L. 24. tit. 5. p. 5.
c L. quod sæpe, parag. in his. ff. de contr. emp.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g c. 1. de emp. & vend. l. pretia, ff. ad. l. Falcid.
h Vide l. in causa 17. parag. idem. Pomponius, ff. de minor, & dicta l. pretia.
i Comm. DD.
m Nauarr. in sum. c. 23. nu. 28.
n Less. nu. 17, lib. 2. c. 21.

o Comm. DD.

siuum pro corpore videtur donare, *o* & illa non tenetur restituere.

SECTIO IV.

AN LICEAT CARIVS VENDERE, vel vilius emere in aliquibus casibus.

a Comm. DD.

1 Absolutè loquendo non licet *a* etiamsi dolus aut fraus non sit.

b Comm. DD.

2 Si emptor infimo pretio rem emit,& venditor cum fraude rem illi tradit in supremo hic peccat *b* mortaliter, & tenetur restituere si quantitas notabilis sit.

c Vide Villalob. t.2.tr.21. dif. 6.

3 Qui vltra pretium rigorosum vendit, vel emit infra infimum restituere tenetur *c* in foro interiori, etiamsi non sit vltra dimidium iusti pretij.

d Comm. DD.

4 Quando pretium supremum taxatum est non licet *d* excedere,etiam si plus valeat secundum communem existimationem.

e Villalob. vbi sup.

5 Quamuis iudices permittant,*e* quod vendatur triticum vltra taxam non sunt tuti in conscientia venditores, nisi hoc fiat cum regia facultate.

f Comm. DD.

6 Cum variantur circumstantiæ,*f* & leges debent variari,secus enim erunt iniustæ, & desinent obligare.

g Comm. DD.

7 Cum assignatur pretium alicuius rei de rebus sanis intelligendum *g* est.

h l.1.tit. 25.lib.5. recop.

8 Portantes triticum ex aliis regnis in Hispaniam possunt, illud vendere in quantum inuenerint ex *h* quadam lege.

i Comm. DD.

9 Cum pretium lege taxatum est, vt in censibus,mercenariis, & cæteris non licet mutare pretium, & talem legem non solum sæculares,& ciues, sed clerici, & alienigenæ *i* tenentur obseruare.

l Comm. DD.

10 Si res vendita minus valet, quam lege taxatum est id minus accipiendum *l* est.

m Vide Mol. de iust.to.2. disp.351.

11 Pretium rei augetur *m* ex variis circumstantiis. Primò, merces apud mercatorem magis valent,quam apud alios. Secundò ex multitudine ementium. Tertiò ratione temporis & loci. Quartò ex modo vendendi vt cum venditur sub hasta. Quintò si vendat in fauorem ementis sine necessitate venditoris. Sextò quando emptio fit propter solam commoditatem

venditoris

venditoris minuitur pretium. Septimò quando minutatim venditur, & per partes modicas carius venditur quã cum totum simul. Octauò crescit pretium ex æstimatione venditoris quam de re habet, vel ex eo quod ei valde sit vtilis, quod debet emptori declarare. Prædicta omnia intelligenda sunt quando à republica pretium non est assignatum.

12 Non *n* crescit pretium ex eo quod mercator carius emerit, vel magnos sumptus fecerit in re empta.

13 Ignorantia, *o* & bona fides venditoris excusant eum à peccato, sed non ab obligatione restituendi excessum iusti pretij quando errorem cognouerit.

14 Cum ignorantia pretij fuit tam in vendente, quàm in emente, & inter se conuenerunt de pretio, neuter tenetur restituere, etiam si postea appareat deceptionem fuisse vltra dimidium iusti, si res non extet, nec ex illa factus sit ditior.

n Comm. DD.

o D. Tho. 2.2.q.77. art.2.in corpore.

SECTIO V.

AN POSSIT VENDI CARIVS pecunia expectata, quàm numerata.

1 SI fiat vltra iustum pretium est vsura palliata, nisi sit lucrum *a* cessans, vel damnum emergens, vel in acceptione facienda sint expensæ.

2 Qui vendit *b* merces tempore quo minus valent vt accipiat pretium tempore, quo magis valent peccat, & restituere tenetur nisi seruaturus esset illas vsque ad tale tempus

3 Qui vendit triticum pretio *c* tunc currenti cum pacto, vt tali tempore ei fiat solutio vel in tritico, vel in pecunia provt ipse elegerit, *d* peccat & tenetur restituere, quod vltra pretium tritici tempore venditionis lucratus fuerit.

4 Cum carius venditur propter lucrum cessans, vel damnum emergens admonendus est *e* emptor.

5 Licitum est venditori conuentionem facere, quod si ei solutio non fiat ad tale tempus soluantur damna emergentia, & lucra cessantia.

6 Licet *g* carius vendere pecunia expectata, quam numerata, quando in solutione periculum certum est, & de hoc admonendus emptor.

a Comm. DD.

b Comm. DD.

c C. nauiganti. de vsuris.

d Comm. DD.

e Comm. DD.

f Comm. DD.

g Moll. vbi sup.

7 Qui

h c.nauiganti.de vsuris.

7 Qui seruaturus erat merces ad tale tempus, potest *h* vendere pretio eo tempore currenti, sed extracto aliquo de pretio arbitrio boni viri pro cura seruandi, pro periculo non vendendi & similibus.

i Rebel.de iust.2.p.lib. 9 q.4.n. 14.

8 Merces, quæ propter abundantiam communiter venduntur spectata pecunia *i* possunt carius vendi quam numerata, quia plus valent licet propter abundantiam non sit, qui numerata pecunia emat.

l Comm. DD.

9 Non possunt *l* merces vilius vendi anticipata pecunia quā valituræ sunt traditionis tempore, nisi alia causa iustificetur.

SECTIO VI.

AN LICEAT EMERE MINORI pretio debita alicuius.

a Mol. contra Nauar. de iust.to.2. disp.361. b Comm. DD.

1 IPsi debitori non licet *a* nisi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis.

2 Cum debitum sine expensis, vel periculo soluendum est, non potest *b* emi minore pretio propter solam anticipatam solutionem, secus si fuerit periculum vel labor; & hoc constet vendenti.

c Comm. DD.

3 Idem dicendum *c* est de debitis non solutis tempore assignato, & iam transacto.

d Less.de iust.lib.2. c.21.dub.9 e Molin. vbi sup. disp.313.

4 Regiæ schedulæ, quarum pretium vix dimidium soluetur, possunt *d* emi minore pretio, ab eo qui habet fauorem ad totum recipiendum, vel saltem maiorem partem.

5 Hoc autem non possunt *e* facere, Regij ministri, nec aliquid accipere ab eo, cui prius, & citius soluant.

SECTIO VII.

QVOMODO TRITICI TAXA erit seruanda.

a Moli. de iust.to.2. disp.364. b Comm. DD.

1 TAxato tritico eo ipso taxatur *a* farina extractis expēsis.

2 Non licet *b* triticum vendere secundum taxam addendo aliquod grauimen pretio æstimabile.

3 Cum

3 Cum in aliquo loco non est taxa posita alienigenis pos sunt *c* triticum vendere secundum communem æstimationem.

4 Agricolæ secundum nouam pragmaticam non teneatur vendere triticum collectum ex suis prædiis secundùm taxam.

5 Qui emit triticum secundum pretium leucarum, secundum idem potest *e* vendere.

6 Quamuis triticum vendatur sub hasta non potest *f* excedere taxam.

c Comm. DD.
d Vide Villal. tr. 2 1. dif. 9. to. 2.
e Idem vbi suprà.
f Comm. DD.

SECTIO VIII.

IN QVANTVM VENDENDVS sit panis coctus.

1 VAlor tritici attẽdi debet cum lucro *a* moderato ob laborem,& expensas ad conficiendum panem. Ita statuit noua pragmatica Hispaniæ.

2 Clerici, nobiles, & diuites peccant *b* mortaliter vendentes panem coctum, quia fatiunt contra leges iustas. In hoc autem Peruano regno non sunt vsu receptæ tales leges, & ideo nec nobilibus, nec diuitibus prohibitum est panem vendere.

3 Cum taxę sunt diuersæ *c* vnusquisque debet vendere secundum illam, quæ ad eum spectat.

4 Qui dat *d* triticum panificæ, vt coquat, & vendat, potest ferre aliquid supra taxam, si vendidit illi triticum, si verò non vendidit, sed per eam vt per tertiam personam ipse vult panem facere, soluto labore panificæ, poterit, lucra sibi retinere.

5 Cum pani cocto non est taxa imposita, potest *e* vendi pretio communi.

6 Pauper etiam in regno Hispaniæ potest *f* aliquando panem coquere, & vendere etiam si non habeat ex officio.

7 An liceat tempore magnæ sterilitatis taxam excedere, alij negant, alij probabilius affirmant. Tempore autem ordinariæ necessitatis non est excedendum à taxa.

8 Non licet triticum emere vilius, vt carius vendatur, huiusmodi enim negotiatio lege communi, *g* & particulari *h* Hispaniæ prohibetur, & qui sic negotiatur tenetur restituere damna arbitrio boni viri.

a Pragmatica Hispaniæ an: 1558.
b Gutier. lib. 2. prac. c. 18. nu. 9.
c Comm. DD.
d Villal. vbi suprà.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g c. quicumque 14. q. 4.
h l. 2. parag. cum in eadem ff. ad l. Rod.

SECT.

SECTIO IX.

AN VENDITOR TENEATVR aperire defectum rei venditæ.

a Comm. DD.

1 QVando dolus dat causam contractui non a valet, secus autem si se habeat incidenter.

b D.Tho. 2.2.q.77. art.2.

2 Quando res venditur vt sana & non est sana, non b valet contractus nisi sit in parua quantitate.

c Comm. DD.

3 Quamuis venditor nimis laudet merces, vel taceat leuem defectum, non ideo est irritus c contractus. Idem dic quando vitium licet magnum est manifestum.

d Moli. de Iust.to.2. disp.353.

4 Cum emptor interrogat defectum, & venditor negat mentiendo, non valet contractus, nisi in d casu, in quo etiam cum tali defectu rem esset empturus, & ratione, illius minus non valeat.

e Comm. DD.

5 Herbipolæ, qui ponunt quid pro quo, si vnum non sit æquè vtile ac pretiosum sicut aliud peccant, e & restituere tenentur.

f Comm. DD.

6 Cum venditor ignorans rei defectum, rem vt bonam vendidit cum de errore admonetur, tenetur f restituere quod vltra iustum pretium accepit vel rescindere contractum, si emptor sciens defectum eam non esset empturus.

g Comm. DD.

7 Cum emptor scit rei pretium, & à venditore ignoratur, pretium tenetur g augere.

h Comm DD.

8 In regno vbi gemmæ parui æstimantur emi possunt h pretio ibi currenti.

i Comm. DD.

9 Qui rei scit secretam virtutem, potest i illam emere pretio communi.

l Les. vbi supr. dub. 90. nu. 81.

10 Cum mercator, qui tibi debet non habet vnde soluat, & hoc est aliis secretum, tu autem scis, non potest l debitum vendere nisi aperias secretum.

SECT.

SECTIO X.

AN VENDITOR SCIENS breui aduenturam magnam copiam mercium possit vendere pretio tunc currenti.

1 AFfirmatiua *a* sententia videtur probabilior, licet contrariam teneant viri docti.

2 Idem *b* dicendum cum merces actualiter iam sunt in eo loco, dummodo hoc perpauci sciant. Idem dic proportionaliter de emptore.

a D. Tho. 2. 2. q. 169. art. 1.
b Molin. disp. 354. to. 2.

SECTIO XI.

AN LICEAT NEGOTIATORI MVLtas merces simul emere vt paulatim vendat.

1 LIcet *a* in rebus, quæ necessaria non sunt ad victum, sed inuentæ ad delicias, secus in necessariis, quas illicitum *b* est congerere, vt carius vendantur, si verò non ideo augeat pretium, sed communi vendat, non erit illicitum.

a Comm. DD.
b Comm. DD.

SECTIO XII.

AN LICEAT VENDERE EA, quibus emptor abutitur.

1 NEc facere nec vendere licet id quod nulli bono vsui vtile est, secus verò si ad bonum vel malum indifferens *a* est. Quare licet vendere chartas pictas, aleas, fucos, arma & similia.

a D. Tho. 2. 2. q. 169. art. 2.

P 2 Peccat,

b Rebell. vbi sup. num.30.

2 Peccat, qui *b* vendit rem indifferentem, ei quem credat verisimiliter illa esse abusurum nisi vendat obligatus rationabili causa damni notabilis vitando, aut lucri acquirendi, vel alibi rem illam facilè repertùrus sit emptor.

Comm. DD.

3 Qui locat domum meretrici non peccat *c* nisi faciat prauo animo.

SECTIO XIII.

AN CONSPIRATIONES, SEV MONOpolia, quæ faciunt mercatores sint licita, & an liceat vendere cum pacto retro vendendi, vel retro emendi.

a l.1.c.de monopol. lib.2.tit.7. p.5.
b Comm. DD.
c Comm. DD.
d villal. vbi supr.
e Idem vbi supr.
f Comm. DD.
g Molin.& Syluest. ver.vsur. nu.15. & est comm. DD.
h vide Villal. vbi supra dif. 18.
i Comm. DD.
l Comm. DD.

1 MOnopolia sunt illicita, & iure *a* prohibita, nec possunt fieri sine Regia authoritate.

2 Facta cum authoritate publica non sunt licita, *b* dicunturque Hispane Estancos.

3 Cum mercatores inter se conueniunt de non vendendo, nisi tali pretio fit monopolium, *c* & tenentur restituere damnum nisi pretium fuerit iustum.

4 Qui rogat amicos ne pretium ponant rei, quæ venditur sub hasta, si ipse emat pretio iusto quamuis infimo, non peccat, nec tenetur *d* restituere.

5 Qui impedit ne merces in vrbem afferantur vt suas carius vendat, si faciat rogando sine fraude, & dolo ad nil *e* tenetur.

6 Alius est modus faciendi monopolium cum vnus vel duo emunt, *f* vel abscondunt multas merces vt carius vendant, si autem vendant pretio iusto licet rigoroso non tenentur restituere.

7 Quod de venditoribus dictum est, de emptoribus etiam proportionaliter *g* intelligendum est.

8 Vendere cum pacto retrouendendi, vel retro emendi licet, & non est vsura, debet tamen minus pretium rei propter hoc grauamen, nec ponenda est conditio, *i* vt damnum, vel vtilitas rei ad venditorem spectet, quia hæc ex sua natura pertinet ad emptorem.

9 Si rei emptor eam alteri vendat contra pactum, an emptor possit illam repetere, vel solum habeat actionem contra pacti fractorem dubium est inter DD. vtrumque est probabile, hoc secundum videtur *h* probabilius.

10 Pactum

10 Pactum hoc potest esse in graue damnum emptoris, vt siquis vendat vineam post vindemiam, & velit repetere alteri vindemiæ proximam, in hoc casu est iniustum, nisi pretio compensetur.

11 De pacto retro emendi idem dicendum est proportionaliter, sed aduertendum, quod si res sit immobilis, & fructifera contractus iste erit vsurarius, quia est mutuum palliatum cum certo lucro.

SECTIO XIV.

AN LICEAT VENDERE ET emere moatras id est baratas.

1 NOn est illicitum emere pretio rigoroso, & vendere statim infimo etiam eidem venditori, dummodo ipse non vendat eo animo, vel pacto vt iterum emat, vel vendat vltra iustum pretium, & emat minori, quam iusto. a Comm. DD.

2 Contractus iste vsuræ obnoxius est, & ideo caute, & sine scandalo faciendus est.

SECTIO XV.

AN LICEAT PROXENETIS ALIquid sibi reseruare de pretio mercium, vel illas emere.

1 NOn a licet, si habeant stipendium assignatum, nisi de expressa voluntate dominorum. a Comm. DD.

2 Non possunt emere sibi merces nec per se, nec per interpositam personam etiam in pretio assignato à domino cum inueniunt, qui pluris emat.

3 Si tamen sibi emant maiore pretio quod inuenire possunt non peccant, nec tenentur restituere, nec faciunt contra legem.

SECTIO XVI.

VARIÆ RESOLVTIONES CIRCA emptionem, & venditionem.

1 CLericus qui sine scandalo negotiatur per interpositam personam non peccat *a* mortaliter, licet talis negotiatio etiam prohibita *b* sit illis in concilio Limensi.

2 Auditores, & alij Regij ministri nec per se nec per interpositam personam possunt negotiari; prohibitum enim est illis regia ordinatione. Nihilominùs non videntur *c* peccare mortaliter secus facientes, nisi sit scandalum, vel ob hoc muneri non satisfaciant. Quod non potest procedere in Prætoribus Indorum, qui iurant se non negotiaturos, & moraliter loquendo non possunt sine scandalo, & magno Indorum damno negotiationi incumbere, nec muneri, nec conscientiæ satisfacientes Indis vendendo vinum, quod illis idem est, quod venenum.

3 Ministri Regij Prætores, & alij, qui Regis vel Indorum pecunia negotiantur *d* non tenentur restituere, quæ acquirunt.

4 Emere aurum, mancipia, & alia pretiosa pro rebus vtilibus, quæ magni æstimantur apud Indos, & Æthyopes non est illicitum, *e* dummodo seruetur in permutatione seruata apud illos consuetudo, & aliqua proportio inter rem datam, & acceptam.

5 Qui vendit frequenter accipit res aliquid parum vltra taxam à iudice positam peccat mortaliter, & *f* tenetur restituere.

6 Si mutato rei valore non mutatur taxa ob bonum commune adhuc obligat, secus si ob bonum particulare nolit iudex eam mutare, vel sciente, & non contradicente legislatore communiter non obseruetur.

7 Tabernarius vt supra diximus, qui aliquid parum frequenter aufert à taxa peccat mortaliter, & tenetur restituere nisi cum taxa ita clare sit iniusta, vt ea seruata nihil lucretur, tunc poterit damnum compensare vina miscendo, vel aliquid à taxa auferendo.

8 Idem dicendum proportionaliter de panificis.

9 Qui à præfectis fodinarum in villa Huancauelicæ emunt argentum

a P. Acosta in manuscript.
b Concil. Lim. const. 17.
c P. Ioseph. Acosta vbi suprà.
d Syluest. verb. Depositum n. 10.
e P. Acosta vbi suprà
f Comm. DD.

Casus omnes huius sectionis desumpti manu- sunt ex scriptis doctissimi P. Iosephi de Acosta Societatis IESV huius Peruanæ Prouinciæ Prouincialis.

argentum viuum 30 aureis, & postea vendunt illud Regi 50. Si illud emant infra iustum pretium, nec fiat vera traditio illius ad emptorem peccant, & restituere tenentur, quia de his quæ non sunt, non fit vera emptio, sed palliata vsura, si autem esset vera emptio etiam peccarent, & tenerentur restituere, quia est infra iustum pretium. Idem dic de vino, & coca antequam colligantur.

10 Cum Rex, vel eius factores differunt solutionem argenti viui iam extracti, possunt fodinarum præfecti illud vendere ad subueniendum propriç necessitati, & alij emere pretio infimo iusto ibi recepto, & postea tradere Regi pro pretio taxato, & licitè sibi retinere totum illum excessum.

11 Potus qui in Peruano regno dicitur Sora prohibitus est vendi sub pœna excommunicationis.

12 Non licet Indis, ac Æthyopibus vendere magnam vini, vel alterius potus quantitatem cum probabiliter præsumitur inebriandos fore.

13 Licet in hoc regno Peruano el peso insayado habeat duodecim reales y medio ex constitutione Proregis Domini Francisci à Toleto, nihilominus massæ argenteæ idest las barras possunt emi, ac vendi pretio currenti, non seruato hoc valore, quia ad hoc non habent rationem pecuniæ, sed mercium.

14 Latitudo inter infimum pretium, moderatum, & rigorosum non debet esse magna, ad summum sufficit vnus in decem nummis, quod amplius est à malo est,

15 Non licet Prætoribus Indorum in hoc Peruano regno massas argenteas emere idest barras de plata nummis argenteis, quos ad solutionem taxarum eis Indi tradunt, & lucrum quod hac emptione acquirere solent, Indis restituendum declarauit regius Limæ Senatus. Si tamen hoc faciant dicti Prætores sine fraude, & dolo consentientibus Indis non videtur illicitum, nec ad restitutionem obligantur.

16 Cum non inueniuntur, qui numerata pecunia emant pretium sumēdum ex his qui emunt expectata pecunia, etiam si maius sit quam esset ex numerata. Cum verò alij emunt ex numerata, alij, ex expectata, tutius est facere pretium vt sit ex numerata, licet, probabile sit non esse iniustum maius pretium, quando hic vendendi modus est communior.

17 Non licet ex eo solum quod solutionis tempus sit longius augere pretium, vel commiscere inutiles merces.

18 Cum res sunt vnius speciei, & quæ vt plurimum vendi possunt numerata pecunia, vt vinum, coca, argen-

rum viuum, & tabacum, & similia, non licèt eas vendere maiori pretio expectata, quam numerata pecunia.
19 Non licet emere vinum, & cocam vt fit in hoc regno minori pretio, quam tales res valituræ sunt tempore traditionis. Si autem venditor roget emptorem, & hic vt illi faueat, emat, hoc iustum minuit pretium, vnde non erit illicitum minori pretio emere nisi sit immoderatus excessus.
20 Licitum est Regi reseruare suis ministris aliquarum rerum venditionem ob commune Reipublicæ bonum.
21 Qui impedit ne res quæ venduntur sub hasta alij emant, & ipse emit minori, quam infimo rei pretio peccat, & tenetur restituere.
22 Licitè potest Rex inuentoribus rerum priuilegium concedere, vt ipsi soli eas vendant. In aliis autem ad vitam hominum necessariis non licet.
23 Peccat, qui vendit rem ipso iure amissam propter hæresim, vel crimen læsæ maiestatis non admonito emptore nisi ita occultum esset crimen vt numquam esset detegendum.
24 Emi, & vendi possunt merces futuræ, & res nondum natæ immò spes earum.
25 Minuere pretium licet etiam si per accidens damnum aliorum vendentium sequatur dummodo fiat propriæ vtilitati consulendi, & non verò damnum inferendi intentione.
26 Emptio, & venditio puerorum Chilinorum, quæ vulgo dicitur ala vsansa, iniusta est, quia sola cupiditate vilis pretij parentes, & patrui ducti, non ob bonum venditi?, illius vendunt libertatem Hispanis, & hi emunt vt eos seruos efficiant, quod personale seruitium à doctissimis viris Menacho, & Solorsano vt iniustum reprobatum est.
27 Argenti massa, vulgo dicitur piña anticipato pretio vilius emere quam traditionis tempore valet, factum non reprobo, faciendum non consulo.

Vide P. Sà verb. emptio num. 4.

DISP. VI. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

EPISCOPVS.

1 Episcopatum accipere potest quis *a* cogi à Papa, sed hac potestate vti iam rarò contingit.

a D. Tho. 4. dis. 29.

2 Qui

2 Qui ante Episcopatum votum fecit ingrediendo religionem non tenetur illud adimplere secundum probabiliorem.

b Sà verb. Episcopus;

3 An Episcopus post Bullam Cœnæ possit absoluere ab hæresi occulta alij aiunt, alij negant, negatiua *c* sententia tutior, & probabilior.

c Sanchez in sum. lib. 2. nu. 26.

4 Episcopus potest *d* compellere suos subditos ad discendam doctrinam Christianam, & Parochos ad docendam.

d Comm. DD.

5 Non potest *e* Episcopus iuri patronatus derogare. Si autem stipendia minuantur potest Capellaniæ Missas ad minorem numerum reducere.

e Comm. DD.

6 Episcopus per duos menses, & ad summum per tres in vno anno potest *f* cum causa iusta à sua diœcesi abesse. Si autem absit sine causa iusta peccat mortaliter. Quod si diutius abesse sit necessarium, causa approbari debet à Papa, vel à Metropolitano, secus faciens fructus suos non facit & restituere tenetur *g* ante condemnationem fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus illius loci.

f Trid. sess. 23. can. 1. de refor.

g ex verbis ipsius concilij vide.

7 Episcopo vltra annum sine approbatione absente tenetur *h* Metropolitanus Papæ referre; & si Metropolitanus absens sit Episcopus suffraganeus antiquior, secus facientes ab ingressu Ecclesiæ interdicuntur.

h ex Tridentino vbi suprà.

8 Causæ iustæ sunt *i* charitas Christiana, necessitas vrgens obedientia, vel Ecclesiæ manifesta vtilitas, vel consuetudo legitimè præscripta.

i Comm. DD.

9 Episcopus præscribit *l* alieni Episcopatus partem trium annorum spatio.

l c. placuit 16. q. 13.

10 Episcopus, qui exemptorum causas iudicat, peccat *m* mortaliter.

m Comm. DD.

11 Potest *n* iuramentum relaxare, cum datur turpitudo ex parte creditoris.

n Comm. DD.

12 Non potest *o* vota immittere in Ecclesiæ suæ præiudiciũ.

o c. nisi cum pridem de renunt. c. licet de regul.

13 Potest *p* dispensare in votis simplicibus suorum subditorum cum Papæ non sunt reseruata. In his etiam si vrgeat necessitas nec sit facilis aditus ad Pontificem.

p D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 12. ad 13.

14 An possit Episcopus dispensare in votis pœnalibus, religionis, aut castitatis, & aliis Papæ reseruatis dubium est inter DD. Affirmatiua sententia videtur *q* probabilior, etiam post pœnam incussam.

q Henriq. de Indulg. lib. 7. c. 30.

15 Potest *r* in his, quæ non sunt integrè vota castitatis, & religionis, & in disiunctis, & in voto Virginitatis, & cum Papa, votum commutauit in materiam non reseruatam,

r Comm. DD.

16 Non potest *s* vota Papæ reseruata dispensare cum emissa sunt in pœnam commissi delicti.

s Villal. to. 2. tr. 34. dif. 16.

17 An vota conditionalia sint Papæ reseruata & possit in eis Episcopus dispensare dubium est inter DD. Dispensari posse ab Episcopo videtur *t* probabilius, etiam adimpleta conditione.

t Sanch. de matr. lib. 8. disp. 10.

18 Episcopus non potest *u* Societatis religiosos idoneos etiam si habeant solam primam tonsuram, prohibere ne concionentur in quauis mundi plaga.

u Ex priuilegio Gregorij XIII post Tridentinum.

19 Regularis non subditus Episcopo, qui intra claustra monasterij degit, & extra ea ita notoriè delinquerit vt populo scandalo sit. Episcopo instante à suo superiore intra tempus ab Episcopo præfigendum *x* puniatur, ac de punitione Episcopum certiorem faciat, sin minus à suo superiore officio priuetur, & delinquens ab Episcopo puniri possit.

x Trid. sess. 25. c. 24.

20 Episcopus *y* potest visitare religiosos, Curatum, beneficium habentes, non verò de moribus, & vita inquirere. *z*

y Comm. DD.

z Vide Trident. ses. 7. c. 14.

21 In causis ciuilibus mercedum, & miserabilium personarum clericos sæculares, vel regulares extra monasterium degentes quomodolibet exemptos, potest *a* Episcopus compellere ad soluenda debita.

a Comm. DD.

22 Ad Episcopi arbitrium manet suspensus regularis, qui sine eius, vel Parochi licentia matrimonio adfuerit, vel coniuges benedixerit.

23 Potest regulares vocare *b* ad synodum, & ipso contradicente, nemo neque sæcularis neque regularis etiam in Ecclesiis suæ ordinis potest concionari.

b Trid. sess. 24. de refor. c. 4.

24 Potest vt desertores instituti punire, quos sine licentia in scriptis suorum superiorum *c* extra claustra inuenerit, & pro nouitij ingressu aliquid dantes vel accipientes censuris coërcere.

c Comm. DD.

25 Potest *d* religiosorum lites super præcedentiis in publicis processionibus componere, & eos obligare, vt illis intersint in aliquibus.

d Vide Villal. to. 2. tr. 35. dif. 5.

26 Potest *e* regulares testamentarios in hoc munere delinquentes punire.

e Comm. DD.

27 Non potest *f* prohibere suos subditos ne Missam audiant in Ecclesiis regularium.

f Vide comp. priuil.

28 Episcopus cum adest in Ecclesiis regularium debet procedere in loco *g* honoratiore etiam Generalem. Si autem regularis non dederit debitum honorem Episcopo non ipse, sed superior regularis debet eum punire.

g Villal. vbi sup.

29 Potest *h* Episcopus concionari in omnibus locis suæ diœcesis etiam exemptis, & in religiosorum Ecclesiis. Alia autem Pontificia munera exercere non potest inuitis Prælatis ex priuilegio Leonis X. concesso Camaldulensibus.

h Vide Eman. Roder. to. 2. q. 63. art. 10.

30 Non

30 Non potest Episcopus compellere per censuras regulares in casibus in quibus ipsi non sunt subiecti. i i Villal. to. 1. q. 10. art. 1. nu. 29.

31 Potest dispensare cum Præsbitero homicida voluntario qui antea habebat beneficium curatum vt illud possit retinere in futurum & cum Canonico vt possit interesse choro, & gaudere fructibus Canonicatus.

SECTIO II.

DE HIS QVÆ IN NOVO INNOCENTII X. decreto circa Episcopos, & regulares continentur. Ann. 1654.

1 CVm Episcopus operatur secundum decreta concilij Tridentini non possunt religiosi iudicem conseruatorem creare.

2 Cum Episcopi religiosorum priuilegia petunt, illis sunt exhibenda.

3 Cum priuilegiorum verba obscura sunt, & dubia non Episcopus, sed summus Pontifex ad quem est recurrendum ea explicare debet.

4 Constitutio Gregorij XV. quæ de iudicibus conseruatoribus agit etiam Societatis religiosos comprehendit.

5 Religiosi in litibus cum sæcularibus conueniendi sunt coram Ordinario nisi iudicem conseruatorem nominauerint iuxta Gregorij XV. constitutionem, & hoc intra tempus ab Ordinario designatum. Conseruatores autem non tenentur fideiussorem dare.

6 In causis decimalibus possunt religiosi iudicem conseruatorem creare vt eos ab Episcopis protegat.

7 Religiosi in vna diœcesi ab Ordinario approbati, si transeant ad aliam ab Episcopo de nouo debent approbari vt confessiones audiant.

8 Religiosos sine facultate Episcopi concionantes, & confessiones audientes potest Episcopus prohibere, excommunicare, & punire. Et in suis Ecclesiis sine Episcopi benedictione, & in alienis sine eius facultate non possunt prædicare, neque in suis Ecclesiis contra illius voluntatem.

9 Episcopus

9 Episcopus potest præcipere religiosis vt sibi exhibeant facultatem audiendi confessiones,& concionandi,& etiam in consulto Prouinciali Episcopo obedire tenentur.

10 Potest religiosum sibi detrahentem punire si à Prælato non puniatur, qui debet Episcopum certiorem facere de facta punitione iuxta Tridentinum *c.14.sess.25. de regul.* Si autem delinquens ad aliam diœcesim migrauerit seruanda constitutio Clementis VIII.quæ incipit. *Suscepti muneris ratio.*

11 Iudex conseruator à religiosis electus antequam sua iurisdictione vtatur suæ electionis authentica testimonia sub pœna nullitatis actuum tenetur exhibere.

12 Religiosi,qui in prædiis, vel officinis ordinis commorantur non gaudent priuilegio collegiorum.

13 Episcopus non potest inhibere censuris religiosos apothecas quarumcumque mercium, macella, & similia præsertim propè collegia & conuentus, exercentes.

14 Absque Episcopi licentia regulares in suis prædiis, opificinis, aliisque suis domibus sæcularibus sitis intra limites Parochialium ad se non spectantium non possunt administrare Sacramenta Baptismatis, solemnis matrimonij, Extremæ vnctionis, & Eucharistiæ in festo Paschatis famulis, mercenariis, rusticis, siue aliis id genus hominibus sæcularibus absque Ordinarij, vel Parochi licentia.

15 Nec possunt consecrare vasa sacra,altaria,& similia in quibus vnctio requiritur.

16 Episcopi à Papa monentur ne omnibus regularibus vnius monasterij audiendi peccata facultatem adimere audeant.

17 Semel ab Episcopo approbatis idem Episcopus non potest audiendi confessiones adimere facultates,nisi noua sit causa.

18 Bullæ Pij V.tertia,& quarta,quæ sunt in tomo 2. bullarum non prosunt religiosis in loco, vbi sunt Parochi non religiosi.

19 Episcopus potest procedere aduersus regulares, qui in verbi diuini prædicatione inobedientes fuere.

20 Episcopus pro libito potest vel verbo, vel in scriptis licentiam concedere regularibus confessiones audiendi, vel prædicandi.

21 Vbi non sunt iudices synodales non tenetur societas ex illis eligere Conseruatores dummodo in cæteris Gregorij XV.constitutio seruetur.

22 Conseruatores possunt Ordinarium compellere censuris, & aliis Ecclesiasticis pœnis.

SECTIO

SECTIO III.

DE EPISCOPO Regulari.

1 NOn *a* potest acceptare Episcopatum sine facultate Generalis, *b* iste autem illam tenetur concedere, & potest subditum ad acceptandum obligare secundum probabiliorem.

2 Nemo ex religiosis mendicantibus potest *c* Episcopatum admittere, ad quem cum eligentium discordia electus est.

3 Ante consecrationem *d* tenentur omnia bona, quæ habebant Ordini renunciare.

4 Non *e* manet absolutus à tribus votis essentialibus, nihilominus contraria sententia non est improbabilis, & defenditur ab aliquibus DD.

5 In quantum attinet ad obedientiæ votum non *f* transfert illud ad Papam, quia nullum facit speciale votum ei obediendi, habet autem substractam voti materiam; vt Ordinis Generalis. *g*

6 In quantum ad paupertatem omnia, quæ acquirit propriè acquirit Ecclesiæ, bonorum autem vsum, & administrationem ita amplam habet, *h* ac cæteri Episcopi, nec desunt, qui ei aliquod concedant dominium.

7 An autem possit testamentum condere alij aiunt, alij negant, *i* negatiua sententia videtur probabilior, sed qui eum dicunt à votis absolutum consequenter ei dant dominium bonorum acquisitorum post Episcopatum, & facultatem testandi de illis.

8 Episcopo religioso debetur *l* hæreditas suorum parentum si post Episcopatum & consecrationem decesserunt, secus si ante; & diuisa fuit hæreditas inter fratres.

9 Ex decentia, non tamen ex præcepto tenetur *m* obseruare regulare institutum in quantum compatitur cum Episcopali dignitate.

10 Vti tenetur *n* habitu religioso, quem si deserat, sunt DD. qui asserant, alij peccare mortaliter, alij apostatam fieri, hoc autem videtur nimis rigorosum.

11 Rationi

a c. si relig. de elect. in 6.
b Greg. XIV. in const. quæ incipit Apostolicę.
c quorūdam de elect. in 6.
d c. Vide Vill. to. 2. tr. 35. dist. 40.
e c. de monachis 16. q. 1.
f Medina lib. 5. c. 26. de sacr. homl.
g Vide vill. vbi suprà.
h Molin. de iust. to. 1. tr. 2. disp. 140.
i Couar. in c. 1. de testam. n. 18.
l c. statutum q. 1.
m Comm. DD.
n ex ceremoniali Clem. VIII.

11 Rationi consonum est si commodè potest, quod *o* habeat socium sui ordinis, sed non peccat, si non habeat.

12 Tenetur *p* conformari cum sua Ecclesia in recitando officio diuino, nisi habeat dispensationem.

13 In opinione eorum, qui dicunt votis obligatum manere, *q* gaudet omnibus priuilegiis, & indulgentiis religiosorum. In contraria autem sententia contrarium consequenter tenendum est.

14 Episcopus vel est electus tantum, vel confirmatus simul, vel iam consecratus. Cum confirmatur eximitur à patria potestate, & ab obedientia, sed non est hæreditatis capax, si erat religiosus nisi post *r* consecrationem.

15 Post confirmationem *s* vacat officium Prioris, Prouincialis vel Generalis quod habebat secundum probabiliorem, si acceptauerit.

16 De Cardinalibus idem dicendum, *t* quod de Episcopis excepto, quod non habent potestatem ordinis.

17 Si fiat Papa ab omni *u* manet obligatione immunis, & cum potestatis plenitudine mox ac eligitur.

18 Cum renunciat Episcopatui non tenetur redire ad religionem, nec subditur illius Prælato. Contrarium tamen defendunt viri docti, sed prima sententia *x* videtur probabilior. Si tamen de facto redeat non potest fieri Prælatus.

19 Episcopus titularis, & qui renuntiauit Episcopatui an religioni acquirant, dubium *y* est inter DD. Negatiua sententia videtur probabilior.

20 Episcopus debet *z* examinare ordinandum ex aliena diœcesi, etiam si in propria à suo fuerit examinatus.

o c. qui Dei timore de statu. monach.
p Comm. DD
q Auila in manuscript.
r Villal. tr. 35. dif. 38.
s Vide c. in curatis, parag. cum verò de elect. & Glossam ibi vers. ad quem.
t Accipit galerum rubrum, quia vsque ad sanguinem certare debet pro fide Vide P. Azor. 1. p. lib. 12. c. 7. nu. 9.
u Henriq. to. 2. lib. 10. c. 24. nu. 1.
x Henriq. to. 2. lib. 10. c. 32. nu. 3.
y Vide P. Azor. vbi suprà.
z Trid. ses. 7. de refor. cap. 11.

SECTIO IV.

VARIA DE EPISCOPIS.

1 Episcopus, vel, qui eius loco visitat excepta procuratione, quam iis concedit, nihil amplius recipere *a* possunt, nec propter fontis, vel Eucharistiæ visitationem, & quæ receperint restituere tenentur.

2 Quarta debetur *b* Episcopis non solum de funerali. Sed etiã de cęteris obuentionibus. Vnde consequens est posse Episcopum Parochos censuris obligare vt declarent quantum eis sua beneficia

a Concil. 11m act. 4. c. 2. Trid. ses. 24. de refor. c. 3.
b c. de his c. antiquos 10. q. 1. &

ficia valeant, quia vtitur armis suis vt sua iura defendat. Nec ab hoc se Parochi possunt excusare facientes quod Missæ & oblationis sibi dentur intuitu personæ, quia dolus, & fraus nemini debent patrocinari. L. itaque falso, ff. de furtis, c. sedes de rescriptis. mus P. Menacho in manuscript.

3 Episcopus, qui clericum leui fundamento accusatum ad causam examinandam bona fide, & correctionis amore accessit, sumptus itineris, & alia damna secuta restituere non *c* tenetur; quia qui bona fide facit non tenetur *d* ad damna inde secuta. *c* P. Menacho in manuscrip. *d* Sà verb. restit.

4 Cum non patet aditus ad S. Pontificem, & vrget necessitas, *e* potest Episcopus facere omne id quod arbitrio boni viri faceret Papa si præsens esset. *e* Idem P. Menacho.

5 Episcopus *f* potest dare facultatem sacerdoti siue regulari siue sæculari absoluendi nouitios à reseruatis, etiam si nouitius, & confessarius sint Societatis IESV, & à superiore prohibeantur. *f* P. Pellizar. in suo manuali.

6 Episcopatus appeti potest ob Ecclesiæ necessitatem, vel vtilitatem; appetere autem ob honorem, vel diuitias sunt, qui excusent *g* à peccato mortali. *g* Sà hoc verb.

7 Episcopatui renuntiare *h* tenetur, qui ad eum non est idoneus. *h* Idem vbi sup.

8 Cum respondet se scire vtrumque testamentum, intelligitur *i* quantum sufficit ad suum munus rectè obeundum. *i* Siluest. verb. Episc. nu. 12.

9 Ad Episcopatum requiruntur *l* triginta anni completi. *l* c. cum ex cunctis de elect.

10 In eius confirmatione *m* vacant, quæ habet beneficia, sed possunt ei relinqui, si sit pauper. *m* Comm. DD.

11 Contra Episcopum non proceditur *n* etiam in hæresi, nisi de Papæ mandato. *n* Comm. DD.

12 Peccat *o* mortaliter, si non studeat à se repellere iniustam infamiam, nisi velit Episcopatui renunciare. *o* Sà hoc verb. n. 15.

13 Cum visitat habebit à populo victum dici, qua visitat, si autem diocesim discurrat, solum propter chrisma, faciet *p* suis expensis. *p* Vide eumdem vbi sup.

14 Potest *q* duas Ecclesias vnire, & vnitas diuidere, & vnam alteri subiicere, de consensu tamen habentium in eis aliquod ius, & commutare Ecclesias, earumque possessiones, & ius vnius Ecclesiæ alteri ex causa dare. Potest & vnire vnum beneficium alteri non requisito consensu beneficiarij, dummodo non priuetur fructibus dum viuit, & fiat ex consensu patroni. *q* Siluest. verb. Episcopus nu. 9. dub. 7.

15 In

r Comm. DD. s Dian. p. 12. ref. & alij viri docti apud eum. t P. Gran. 3. p. contr. 9. dub. 6.

15 In aliena diœcesi r potest excercere ea quæ non sunt iurisdictionis contentiosæ, vt dispensare.

16 An valide possit consecrari ab vno Episcopo sine litteris Pontificiis, & dispensatione, alij aiunt, alij probabilius s negant, etiam si expeditæ sint litteræ, nisi præsentes sint; & quod illicitè saltem fiat in affirmatiua opinione propter innumera animarum discrimina quæ inde sequerentur, nemo negabit, & sic consecratus t tenetur consecrationem iterare propter innumera mala, quæ si non itiretur, sequentur.

SECTIO V.

QVÆ POSSIT FACERE EPISCOPVS, vel non.

a Vide Siluest. verb Epis. nu. 9. b Trid. ses. 24. c. 17. de refor.

1 POtest a instituere, & regere ministros Ecclesiæ, vel oratorij sua authoritate, vel antecessoris sui erectorum, & dotatorum etiam contra voluntatem patroni.

2 Potest b dispensare ad beneficia simplicia, quando vnum ad sustentationem non sufficit, & præcipere clerico, vt Romam petat pro causa Ecclesiæ, & Parocho ne sine sua licentia absit vltra duos dies.

c vide Nauar. consil. 7. de off. jud. ordin. d vide c. 7. de censib. e Vide c. 3. de temp. ordinand. f c. si. de priui. lib. 6. g Sà hoc verb. h Tolet. lib. 1. c. 41. i Sà vbi sup. nu. 18.

3 Et procedere c aduersus quemcumque ob peccatum mortale, nisi esset iure promissum vt meretricum, subduntur enim ei etiam laici, quoad spectantia ad animum, & potest d eos cohibere à peccatis etiam per pœnam pecuniarum, vel exilium.

4 Et in necessitate exigere à clero moderatum subsidium.

5 Et dare e dimissorias ad ordines etiam si sit solum Episcopus originis vel beneficij. Et imponere beneficio pensionem ad alendum clericum pauperem.

6 Et dicere f Missam in quauis parte suæ diœcesis, & vti altari portatili, & hanc facultatem cuilibet, concedere.

7 Et commissa sibi à Papa etiam per verba oneramus conscientiam tuam, aliis g committere.

8 Et absoluere h ab excommunicatione reseruata à Papa, occulta tamen dummodo non sit ex contentis in Bulla cænæ.

9 Et dispensare i in omni inhabilitate ad beneficium, nisi

nisi Papa id sibi reseruet specialiter.

10 Et absoluere *l* exemptos, & cum eis dispensare, si eorum Prælati eos illi subiiciant.

11 Et cogere *m* sub excommunicatione ad manifestanda testamenta, & vt impleantur curare.

12 Et dare *n* confessores monialibus etiam sibi non subiectis ex alia religione, vel sæcularibus.

13 Non potest *o* ingredi religionem nisi de Papæ licentia, nec dare licentiam beneficiario non residendi sine causa legitima.

14 Nec abesse *p* sine causa iusta à diuinis officiis diebus festis saltem Dominicis.

15 Nec prohibere, *q* quin habeatur concio in parochiis cum habetur in Cathedrali.

16 Papa est summus Episcopus, quare Episcopus electus in Papam non *r* consecratur.

17 Tenetur *s* extra necessitatem extremam in multis aliis vitam pro grege periculis exponere, & grassante peste idoneos ministros magnis etiam expensis quærere.

18 Dispensare *t* potest in impedimento dirimente occulto, quando celebratum est matrimonium, & non possunt separari sine scandalo, & ad Papam aditus est difficilis.

19 Episcopus etiam confirmatus, & secundum aliquos consecratus, dummodo possessionem Ecclesiæ nondum habeat, ingredi non potest *u* religionem sine licentia Papæ.

20 Episcopus qui confirmationem suam non acceptauit nondum habet *x* administrationem suæ Ecclesiæ.

21 Episcopo debetur quarta canonica à die confirmationis eius, sed de ea libere non potest disponere nisi vt de decimalibus bonis.

22 Episcopus *y* potest in aliquibus causis sine adiuncto *z* summariam facere contra Canonicos & præbendatos & procedere ad incarcerationem sine adiunctis.

23 Potest clericos, & etiam laicos comam nutrientes excommunicare, & aliis pœnis nisi edictis suis paruerint afficere.

l Idem vbi sup.
m c. si hæredes de testam.
n Comm. DD.
o c. nisi cũ pridem de remun.
p Comm. DD.
q Ex Cong. Conc.
r Sà hoc verb.
s Idem vbi sup.
t Sanch. lib. 2. c. 40. nu. 5.
u Vide c. inter corporalia de translat. Episco.
x Comm. DD.
y Trid. c. 9. ses. 25.
z Villa. to. 1. q. 10. art. 6.

EQVITES Vide verb. *Milites.*

DISPVT'

SECTIO IX.

AN VENDITOR TENEATVR aperire defectum rei vendita.

a Comm. DD.

1 QVando dolus dat causam contractui non *a* valet, secus autem si se habeat incidenter.

b D.Tho. 2.2.q.77. art.2.

2 Quando res venditur vt sana & non est sana, non *b* valet contractus nisi sit in parua quantitate.

c Comm. DD.

3 Quamuis venditor nimis laudet merces, vel taceat leuem defectum, non ideo est irritus *c* contractus. Idem dic quando vitium licet magnum est manifestum.

d Moll. de Iust.to.2. disp.353.

4 Cum emptor interrogat defectum, & venditor negat mentiendo, non valet contractus, nisi in *d* casu, in quo etiam cum tali defectu rem esset empturus, & ratione, illius minus non valeat.

e Comm. DD.

5 Herbipolæ, qui ponunt quid pro quo, si vnum non sit æquè vtile ac pretiosum sicut aliud peccant, *e* & restituere tenentur.

f Comm. DD.

6 Cum venditor ignorans rei defectum, rem vt bonam vendidit cum de errore admonetur, tenetur *f* restituere quod vltra iustum pretium accepit vel rescindere contractum, si emptor sciens defectum eam non esset empturus.

g Comm. DD.

7 Cum emptor scit rei pretium, & à venditore ignoratur, pretium tenetur *g* augere.

h Comm DD.

8 In regno vbi gemmæ parui æstimantur emi possunt *h* pretio ibi currenti.

i Comm. DD.

9 Qui rei scit secretam virtutem, potest *i* illam emere pretio communi.

l Les. vbi supr. dub. 90. nu. 81.

10 Cum mercator, qui tibi debet non habet vnde soluat, & hoc est aliis secretum, tu autem scis, non potest *l* debitum vendere nisi aperias secretum.

SECT.

SECTIO X.

AN VENDITOR SCIENS breui aduenturam magnam copiam mercium poßit vendere pretio tunc currenti.

1 AFfirmatiua *a* ſententia videtur probabilior, licet contrariam teneant viri docti. *a* D.Tho. 2. 2. q. 169. art. 2.

2 Idem *b* dicendum cum merces actualiter iam ſunt in eo loco, dummodo hoc perpauci ſciant. Idem dic proportionaliter de emptore. *b* Molin. diſp. 354. to. 2.

SECTIO XI.

AN LICEAT NEGOTIATORI MVLtas merces ſimul emere vt paulatim vendat.

1 LIcet *a* in rebus, quæ neceſſaria non ſunt ad victum, ſed inuentæ ad delicias, ſecus in neceſſariis, quas illicitum *b* eſt congerere, vt carius vendantur, ſi verò non ideo augeat pretium, ſed communi vendat, non erit illicitum. *a* Comm. DD. *b* Comm. DD.

SECTIO XII.

AN LICEAT VENDERE EA, quibus emptor abutitur.

1 NEc facere nec vendere licet id quod nulli bono vſui vtile eſt, ſecus verò ſi ad bonum vel malum indifferens *a* eſt. Quare licet vendere chartas pictas, aleas, fucos, arma & ſimilia. *a* D. Tho. 2. 2. q. 169. art. 1.

b Rebell. v bi sup. num.30.

2 Peccat, qui *b* vendit rem indifferentem, ei quem credat verisimiliter illa esse abusurum nisi vendat obligatus rationabili causa damni notabilis vitando, aut lucri acquirendi, vel alibi rem illam facilè reperturus sit emptor.

Comm. DD.

3 Qui locat domum meretrici non peccat *c* nisi faciat prauo animo.

SECTIO XIII.

AN CONSPIRATIONES, SEV MONOpolia, quæ faciunt mercatores sint licita, & an liceat vendere cum pacto retro vendendi, vel retro emendi.

a l.1.c.de monopol. lib.2.tit.7. p.5.
b Comm. DD.
c Comm. DD.
d villal. vbi supr.
e Idem vbi supr.
f Comm. DD.
g Molin.& Syluest. ver.vsur. nu.15. & est comm. DD.
h Vide Villal. vbi supra dif. 18.
i Comm. DD.
l Comm. DD.

1 MOnopolia sunt illicita, & iure *a* prohibita, nec possunt fieri sine Regia authoritate.

2 Facta cum authoritate publica non sunt licita, *b* dicunturque Hispane Estancos.

3 Cum mercatores inter se conueniunt de non vendendo, nisi tali pretio fit monopolium, *c* & tenentur restituere damnum nisi pretium fuerit iustum.

4 Qui rogat amicos ne pretium ponant rei, quæ venditur sub hasta, si ipse emat pretio iusto quamuis infimo, non peccat, nec tenetur *d* restituere.

5 Qui impedit ne merces in vrbem afferantur vt suas carius vendat, si faciat rogando sine fraude, & dolo ad nil *e* tenetur.

6 Alius est modus faciendi monopolium cum vnus vel duo emunt, *f* vel abscondunt multas merces vt carius vendant, si autem vendant pretio iusto licet rigoroso, non tenentur restituere.

7 Quod de venditoribus dictum est, de emptoribus etiam proportionaliter *g* intelligendum est.

8 Vendere cum pacto retrouendendi, vel retro emendi licet, & non est vsura, debet tamen minus pretium rei propter hoc grauamen, nec ponenda est conditio, vt damnum, vel vtilitas rei ad venditorem spectet, quia hæc ex sua natura pertinet ad emptorem.

9 Si rei emptor eam alteri vendat contra pactum, an emptor possit illam repetere, vel solum habeat actionem contra pacti fractorem dubium est inter DD. vtrumque est probabile, hoc secundum videtur *h* probabilius.

10 Pactum

10 Pactum hoc potest esse in graue damnum emptoris, vt siquis vendat vineam post vindemiam, & velit repetere alteri vindemiæ proximam, in hoc casu est iniustum, nisi pretio compenset ur.

11 De pacto retro emendi idem dicendum est proportionaliter, sed aduertendum, quod si res sit immobilis, & fructifera contractus iste erit vsurarius, quia est mutuum palliatum cum certo lucro.

SECTIO XIV.

AN LICEAT VENDERE ET emere moatras id est baratas.

1 NOn est illicitum emere pretio rigoroso, & vendere statim infimo etiam eidem venditori, dummodo ipse non vendat eo animo, vel pacto vt iterum emat, vel vendat vltra iustum pretium, & emat minori, quam iusto. a Comm. DD.

2 Contractus iste vsuræ obnoxius est, & ideo caute, & sine scandalo faciendus est.

SECTIO XV.

AN LICEAT PROXENETIS ALIquid sibi reseruare de pretio mercium, vel illas emere.

1 NOn a licet, si habeant stipendium assignatum, nisi de expressa voluntate dominorum. a Comm. DD.

2 Non possunt emere sibi merces nec per se, nec per interpositam personam etiam in pretio assignato à domino cum inueniunt, qui pluris emat.

3 Si tamen sibi emant maiore pretio quod inuenire possunt non peccant, nec tenentur restituere, nec faciunt contra legem.

SECTIO XVI.

VARIÆ RESOLVTIONES CIRCA emptionem, & venditionem.

1 Clericus qui sine scandalo negotiatur per interpositam personam non peccat *a* mortaliter, licet talis negotiatio etiam prohibita *b* sit illis in concilio Limensi.

a P.Acosta in manuscript.
b Concil. Lim. const. 17.

2 Auditores, & alij Regij ministri nec perse nec per interpositam personam possunt negotiari; prohibitum enim est illis regia ordinatione. Nihilominùs non videntur *c* peccare mortaliter secus facientes, nisi sit scandalum. vel ob hoc muneri non satisfaciant. Quod non potest procedere in Prætoribus Indorum, qui iurant se non negotiaturos, & moraliter loquendo non possunt sine scandalo, & magno Indorum damno negotiationi incumbere, nec muneri, nec conscientiæ satisfacientes Indis vendendo vinum, quod illis idem est, quod venenum.

3 Ministri Regij Prætores, & alij, qui Regis vel Indorum pecunia negotiantur *d* non tenentur restituere, quæ acquirunt.

4 Emere aurum, mancipia, & alia pretiosa pro rebus vtilibus, quæ magni æstimantur apud Indos, & Æthyopes non est illicitum, *e* dummodo seruetur in permutatione seruata apud illos consuetudo, & aliqua proportio inter rem datam, & acceptam.

c P.Ioseph. Acosta vbi suprà.
d Syluest. verb. *Depositum* n.16.
e P.Acosta vbi suprà
f Comm. DD.

5 Qui vendit frequenter accipit res aliquid parum vltra taxam à iudice positam peccat mortaliter, & *f* tenetur restituere.

6 Si mutato rei valore non mutatur taxa ob bonum commune adhuc obligat, secus si ob bonum particulare nolit iudex eam mutare, vel sciente, & non contradicente legislatore communiter non obseruetur.

7 Tabernarius vt supra diximus, qui aliquid parum frequenter aufert à taxa peccat mortaliter, & tenetur restituere nisi cum taxa ita clare sit iniusta, vt ea seruata nihil lucretur, tunc poterit damnum compensare vina miscendo, vel aliquid à taxa auferendo.

8 Idem dicendum proportionaliter de panificis.

9 Qui à præfectis fodinarum in villa Huancauelicæ emunt argentum

Casus omnes huius sectionis desumpti sunt ex manuscriptis doctissimi P.Iosephi de Acosta Societatis IESV huius Peruanæ Prouinciæ Prouincialis.

argentum viuum 30 aureis, & postea vendunt illud Regi 50. Si illud emant infra iustum pretium, nec fiat vera traditio illius ad emptorem peccant, & restituere tenentur, quia de his quæ non sunt, non fit vera emptio, sed palliata vsura, si autem esset vera emptio etiam peccarent, & tenerentur restituere, quia est infra iustum pretium. Idem dic de vino, & coca antequam colligantur.

10 Cum Rex, vel eius factores differunt solutionem argenti viui iam extracti, possunt fodinarum præfecti illud vendere ad subueniendum propriæ necessitati, & alij emere pretio infimo iusto, ibi recepto, & postea tradere Regi pro pretio taxato, & licitè sibi retinere totum illum excessum.

11 Potus qui in Peruano regno dicitur Sora prohibitus est vendi sub pœna excommunicationis.

12 Non licet Indis, ac Æthyopibus vendere magnam vini, vel alterius potus quantitatem cum probabiliter præsumitur inebriandos fore.

13 Licet in hoc regno Peruano el peso insayado habeat duodecim reales y medio ex constitutione Proregis Domini Francisci à Toleto, nihilominus massæ argenteæ idest las barras possunt emi, ac vendi pretio currenti, non seruato hoc valore, quia ad hoc non habent rationem pecuniæ, sed mercium.

14 Latitudo inter infimum pretium, moderatum, & rigorosum non debet esse magna, ad summum sufficit vnus in decem nummis, quod amplius est à malo est,

15 Non licet Prætoribus Indorum in hoc Peruano regno massas argenteas emere idest barras de plata nummis argenteis, quos ad solutionem taxarum eis Indi tradunt, & lucrum quod hac emptione acquirere solent, Indis restituendum declarauit regius Limæ Senatus. Si tamen hoc faciant dicti Prætores sine fraude, & dolo consentientibus Indis non videtur illicitum, nec ad restitutionem obligantur.

16 Cum non inueniuntur, qui numerata pecunia emant pretium sumẽdum ex his qui emunt expectata pecunia, etiam si maius sit quam esset ex numerata. Cum verò alij emunt ex numerata, alij, ex expectata, tutius est facere pretium vt sit ex numerata, licet, probabile sit non esse iniustum maius pretium, quando hic vendendi modus est communior.

17 Non licet ex eo solum quod solutionis tempus sit longius augere pretium, vel commiscere inutiles merces.

18 Cum res sunt vnius speciei, & quæ vt plurimum vendi possunt numerata pecunia, vt vinum, coca, argen-

rum viuum, & tabacum, & similia, non licèt eas vendere maiori pretio expectata, quam numerata pecunia.

19 Non licet emere vinum, & cocam vt fit in hoc regno minori pretio, quam tales res valituræ sunt tempore traditionis. Si autem venditor roget emptorem, & hic vt illi faueat, emat, hoc iustum minuit pretium, vnde non erit illicitum minori pretio emere nisi sit immoderatus excessus.

20 Licitum est Regi reseruare suis ministris aliquarum rerum venditionem ob commune Reipublicæ bonum.

21 Qui impedit ne res quæ venduntur sub hasta alij emant, & ipse emit minori, quam infimo rei pretio peccat, & tenetur restituere.

22 Licitè potest Rex inuentoribus rerum priuilegium concedere, vt ipsi soli eas vendant. In aliis autem ad vitam hominum necessariis non licet.

23 Peccat, qui vendit rem ipso iure amissam propter hæresim, vel crimen læsæ maiestatis non admonito emptore nisi ita occultum esset crimen vt numquam esset detegendum.

24 Emi, & vendi possunt merces futuræ, & res nondum natæ immò spes earum.

25 Minuere pretium licet etiam si per accidens damnum aliorum vendentium sequatur dummodo fiat propriæ vtilitati consulendi, & non verò damnum inferendi intentione.

26 Emptio, & venditio puerorum Chilinorum, quæ vulgo dicitur ala vsansa, iniusta est, quia sola cupiditate vilis pretij parentes, & patrui ducti, non ob bonum venditi, illius vendunt libertatem Hispanis, & hi emunt vt eos seruos efficiant, quod personale seruitium à doctissimis viris Menacho, & Solorsano vt iniustum reprobatum est.

Vide P. Sà verb. emptio num. 4.

27 Argenti massa, vulgo dicitur piña anticipato pretio vilius emere quam traditionis tempore valet, factum non reprobo, faciendum non consulo.

DISP. VI. SECT. I.

Resolutiones Variæ.

Episcopus.

1 Episcopatum accipere potest quis a cogi à Papa, sed hac potestate vti iam rarò contingit.

a D. Tho. 4. dis. 29.

2 Qui

2 Qui ante Episcopatum votum fecit ingrediendo religionem non tenetur illud adimplere secundum probabiliorem. *b Sà verb. Episcopus;*

3 An Episcopus post Bullam Cœnæ possit absoluere ab hæresi occulta alij aiunt, alij negant, negatiua *c* sententia tutior, & probabilior. *c Sanchez in sum. lib. 2. nu. 26.*

4 Episcopus potest *d* compellere suos subditos ad discendam doctrinam Christianam, & Parochos ad docendam. *d Comm. DD.*

5 Non potest *e* Episcopus iuri patronatus derogare. Si autem stipendia minuantur potest Capellaniæ Missas ad minorem numerum reducere. *e Comm. DD.*

6 Episcopus per duos menses, & ad summum per tres in vno anno potest *f* cum causa iusta à sua diœcesi abesse. Si autem absit sine causa iusta peccat mortaliter. Quod si diutius abesse sit necessarium, causa approbari debet à Papa, vel à Metropolitano, secus faciens fructus suos non facit & restituere tenetur *g* ante condemnationem fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus illius loci. *f Trid. sess. 23. can. 1. de refor. g ex verbis ipsius concilij vide.*

7 Episcopo vltra annum sine approbatione absente tenetur *h* Metropolitanus Papæ referre; & si Metropolitanus absens sit Episcopus suffraganeus antiquior, secus facientes ab ingressu Ecclesiæ interdicuntur. *h ex Tridentino vbi suprà.*

8 Causæ iustæ sunt *i* charitas Christiana, necessitas vrgens obedientia, vel Ecclesiæ manifesta vtilitas, vel consuetudo legitimè præscripta. *i Comm. DD.*

9 Episcopus præscribit *l* alieni Episcopatus partem trium annorum spatio. *l c. placuit 16. q. 13.*

10 Episcopus, qui exemptorum causas iudicat, peccat *m* mortaliter. *m Comm. DD.*

11 Potest *n* iuramentum relaxare, cum datur turpitudo ex parte creditoris. *n Comm. DD.*

12 Non potest *o* vota immittere in Ecclesiæ suæ præiudiciũ. *o c. nisi cum pridem de renunt. c. licet de regul.*

13 Potest *p* dispensare in votis simplicibus suorum subditorum cum Papæ non sunt reseruata. In his etiam si vrgeat necessitas nec sit facilis aditus ad Pontificem. *p D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 12. ad 12.*

14 An possit Episcopus dispensare in votis pœnalibus, religionis, aut castitatis, & aliis Papæ reseruatis dubium est inter DD. Affirmatiua sententia videtur *q* probabilior, etiam post pœnam incussam. *q Henriq. de Indulg. lib. 7. c. 30.*

15 Potest *r* in his, quæ non sunt integrè vota castitatis, & religionis, & in disiunctis, & in voto Virginitatis, & cum Papa, votum commutauit in materiam non reseruatam, *r Comm. DD.*

16 Non potest *s* vota Papæ reseruata dispensare cum emissa sunt in pœnam commissi delicti. *s Villal. to. 2. tr. 34. diff. 16.*

17 An vota conditionalia sint Papæ reseruata & possit in eis Episcopus dispensare dubium est inter DD. Dispensari posse ab Episcopo videtur *t* probabilius, etiam adimpleta conditione.

t Sanch. de matr. lib.8.disp. 10.

18 Episcopus non potest *u* Societatis religiosos idoneos etiam si habeant solam primam tonsuram, prohibere ne concionentur in quauis mundi plaga.

u Ex priuilegio Gregorij XIII post Tridentinum.

19 Regularis non subditus Episcopo, qui intra claustra monasterij degit, & extra ea ita notoriè delinquerit vt populo scandalo sit. Episcopo instante à suo superiore intra tempus ab Episcopo præfigendum *x* puniatur, ac de punitione Episcopum certiorem faciat, sin minus à suo superiore officio priuetur, & delinquens ab Episcopo puniri possit.

x Trid. sess. 25. c.14.

20 Episcopus *y* potest visitare religiosos, Curatum, beneficium habentes, non verò de moribus, & vita inquirere. *z*

y Comm. DD.

z Vide Trident. ses.7.c.14.

21 In causis ciuilibus mercedum, & miserabilium personarum clericos sæculares, vel regulares extra monasterium degentes quomodolibet exemptos, potest *a* Episcopus compellere ad soluenda debita.

a Comm. DD.

22 Ad Episcopi arbitrium manet suspensus regularis, qui sine eius, vel Parochi licentia matrimonio adfuerit, vel coniuges benedixerit.

23 Potest regulares vocare *b* ad synodum, & ipso contradicente, nemo neque sæcularis neque regularis etiam in Ecclesiis suæ ordinis potest concionari.

b Trid. sess. 24. de refor. c.4.

24 Potest vt desertores instituti punire, quos sine licentia in scriptis suorum superiorum *c* extra claustra inuenerit, & pro nouitij ingressu aliquid dantes vel accipientes censuris coërcere.

c Comm. DD.

25 Potest *d* religiosorum lites super præcedentiis in publicis processionibus componere, & eos obligare, vt illis intersint in aliquibus.

d Vide Villal. to. 2. tr. 35. dif. 5.

26 Potest *e* regulares testamentarios in hoc munere delinquentes punire.

e Comm. DD.

27 Non potest *f* prohibere suos subditos ne Missam audiant in Ecclesiis regularium.

f Vide comp. priuil.

28 Episcopus cum adest in Ecclesiis regularium debet procedere in loco *g* honoratiore etiam Generalem. Si autem regularis non dederit debitum honorem Episcopo non ipse, sed superior regularis debet eum punire.

g Villal. vbi sup.

29 Potest *h* Episcopus concionari in omnibus locis suæ diœcesis etiam exemptis, & in religiosorum Ecclesiis. Alia autem Pontificia munera exercere non potest inuitis Prælatis ex priuilegio Leonis X. concesso Camaldulensibus.

h Vide Eman. Roder. to. 2. q. 63. art. 10.

30 Non

30 Non potest Episcopus compellere per censuras regulares in casibus in quibus ipsi non sunt subiecti. *i* *i* Villal. to. 1. q. 10. art. 1. nu. 29.
31 Potest dispensare cum Præsbitero homicida voluntario qui antea habebat beneficium curatum vt illud possit retinere in futurum & cum Canonico vt possit interesse choro, & gaudere fructibus Canonicatus.

SECTIO II.

DE HIS QVÆ IN NOVO INNOCENTII X. decreto circa Episcopos, & regulares continentur. *Ann. 1654.*

1 CVm Episcopus operatur secundum decreta concilij Tridentini non possunt religiosi iudicem conseruatorem creare.
2 Cum Episcopi religiosorum priuilegia petunt, illis sunt exhibenda.
3 Cum priuilegiorum verba obscura sunt, & dubia non Episcopus, sed summus Pontifex ad quem est recurrendum ea explicare debet.
4 Constitutio Gregorij XV. quæ de iudicibus conseruatoribus agit etiam Societatis religiosos comprehendit.
5 Religiosi in litibus cum sæcularibus conueniendi sunt coram Ordinario nisi iudicem conseruatorem nominauerint iuxta Gregorij XV. constitutionem, & hoc intra tempus ab Ordinario designatum. Conseruatores autem non tenentur fideiussorem dare.
6 In causis decimalibus possunt religiosi iudicem conseruatorem creare vt eos ab Episcopis protegat.
7 Religiosi in vna diœcesi ab Ordinario approbati, si transeant ad aliam ab Episcopo de nouo debent approbari vt confessiones audiant.
8 Religiosos sine facultate Episcopi concionantes, & confessiones audientes potest Episcopus prohibere, excommunicare, & punire. Et in suis Ecclesiis sine Episcopi benedictione, & in alienis sine eius facultate non possunt prædicare, neque in suis Ecclesiis contra illius voluntatem.

9 Episcopus

9 Episcopus potest præcipere religiosis vt sibi exhibeant facultatem audiendi confessiones,& concionandi,& etiam in consulto Prouinciali Episcopo obedire tenentur.

10 Potest religiosum sibi detrahentem punire si à Prælato non puniatur, qui debet Episcopum certiorem facere de facta punitione iuxta Tridentinum *c.14.sess.25. de regul.* Si autem delinquens ad aliam diœcesim migrauerit seruanda constitutio Clementis VIII.quæ incipit. *Suscepti muneris ratio.*

11 Iudex conseruator à religiosis electus antequam sua iurisdictione vtatur suæ electionis authentica testimonia sub pœna nullitatis actuum tenetur exhibere.

12 Religiosi,qui in prædiis, vel officinis ordinis commorantur non gaudent priuilegio collegiorum.

13 Episcopus non potest inhibere censuris religiosos apothecas quarumcumque mercium, macella, & similia præsertim propè collegia & conuentus, exercentes.

14 Absque Episcopi licentia regulares in suis prædiis, opificinis, aliisque suis domibus sæcularibus sitis intra limites Parochialium ad se non spectantium non possunt administrare Sacramenta Baptismatis, solemnis matrimonij, Extremæ vnctionis, & Eucharistiæ in festo Paschatis famulis, mercenariis, rusticis, siue aliis id genus hominibus sæcularibus absque Ordinarij, vel Parochi licentia.

15 Nec possunt consecrare vasa sacra,altaria,& similia in quibus vnctio requiritur.

16 Episcopi à Papa monentur ne omnibus regularibus vnius monasterij audiendi peccata facultatem adimere audeant.

17 Semel ab Episcopo approbatis idem Episcopus non potest audiendi confessiones adimere facultates,nisi noua sit causa.

18 Bullæ Pij V.tertia,& quarta,quæ sunt in tomo 2. bullarum non prosunt religiosis in loco, vbi sunt Parochi non religiosi.

19 Episcopus potest procedere aduersus regulares, qui in verbi diuini prædicatione inobedientes fuere.

20 Episcopus pro libito potest vel verbo, vel in scriptis licentiam concedere regularibus confessiones audiendi, vel prædicandi.

21 Vbi non sunt iudices synodales non tenetur societas ex illis eligere Conseruatores dummodo in cæteris Gregorij XV.constitutio seruetur.

22 Conseruatores possunt Ordinarium compellere censuris, & aliis Ecclesiasticis pœnis.

SECTIO

SECTIO III.

DE EPISCOPO *Regulari.*

1 NOn *a* potest acceptare Episcopatum sine facultate Generalis, *b* iste autem illam tenetur concedere, & potest subditum ad acceptandum obligare secundum probabiliorem.

2 Nemo ex religiosis mendicantibus potest *c* Episcopatum admittere, ad quem cum eligentium discordia electus est.

3 Ante consecrationem *d* tenentur omnia bona, quæ habebant Ordini renunciare.

4 Non *e* manet absolutus à tribus votis essentialibus, nihilominus contraria sententia non est improbabilis, & defenditur ab aliquibus DD.

5 In quantum attinet ad obedientiæ votum non *f* transfert illud ad Papam, quia nullum facit speciale votum ei obediendi, habet autem substractam voti materiam; vt Ordinis Generalis. *g*

6 In quantum ad paupertatem omnia, quæ acquirit appropriè acquirit Ecclesiæ, bonorum autem vsum, & administrationem ita amplam habet, *h* ac cæteri Episcopi, nec desunt, qui ei aliquod concedant dominium.

7 An autem possit testamentum condere alij aiunt, alij negant, *i* negatiua sententia videtur probabilior, sed qui dicunt à votis absolutum consequenter ei dant domineum dominium bonorum acquisitorum post Episcopatum, & facultatem testandi de illis.

8 Episcopo religioso debetur *l* hæreditas suorum parentum si post Episcopatum & consecrationem decesserunt, secus si ante; & diuisa fuit hæreditas inter fratres.

9 Ex decentia, non tamen ex præcepto tenetur *m* obseruare regulare institutum in quantum compatitur cum Episcopali dignitate.

10 Vti tenetur *n* habitu religioso, quem si deserat, sunt DD. qui asserant, alij peccare mortaliter, alij apostatam fieri, hoc autem videtur nimis rigorosum.

a c. si relig. de elect. in 6.
b Greg. XIV. in const. quæ incipit Apostolicę.
c quorũdam de elect in 6.
d c. Vide Vill. to. 2. tr. 35. dist. 40.
e c. de monachis 16. q. 1.
f Medina lib. 5. c. 16. de sacr. homi.
g Vide Vill. vbi suprà.
h Molin. de iust. to. 1. tr. 2. disp. 140.
i Couar. in c. 1. de testam. n. 18.
l c. statutum q. 1.
m Comm. DD.
n ex cęremoniali Clem. VIII.

11 Rationi

11 Rationi consonum est si commodè potest, quod *o* habeat socium sui ordinis, sed non peccat, si non habeat.

12 Tenetur *p* conformari cum sua Ecclesia in recitando officio diuino, nisi habeat dispensationem.

13 In opinione eorum, qui dicunt votis obligatum manere, *q* gaudet omnibus priuilegiis, & indulgentiis religiosorum. In contraria autem sententia contrarium consequenter tenendum est.

14 Episcopus vel est electus tantum, vel confirmatus simul, vel iam consecratus. Cum confirmatur eximitur à patria potestate, & ab obedientia, sed non est hæreditatis capax, si erat religiosus nisi post *r* consecrationem.

15 Post confirmationem *s* vacat officium Prioris, Prouincialis vel Generalis quod habebat secundum probabiliorem, si acceptauerit.

16 De Cardinalibus idem dicendum, *t* quod de Episcopis excepto, quod non habent potestatem ordinis.

17 Si fiat Papa ab omni *u* manet obligatione immunis, & cum potestatis plenitudine mox ac eligitur.

18 Cum renunciat Episcopatui non tenetur redire ad religionem, nec subditur illius Prælato. Contrarium tamen defendunt viri docti, sed prima sententia *x* videtur probabilior. Si tamen de facto redeat non potest fieri Prælatus.

19 Episcopus titularis, & qui renuntiauit Episcopatui an religioni acquirant, dubium *y* est inter DD. Negatiua sententia videtur probabilior.

20 Episcopus debet *z* examinare ordinandum ex aliena diœcesi, etiam si in propria à suo fuerit examinatus.

o c. qui Dei timore de statu. monach.
p Comm. DD.
q Auila in manuscript.
r Villal. tr. 35. dif. 38.
s Vide c. in curatis, parag. cum verò de elect. & Glossam ibi vers. ad quem.
t Accipit galerum rubrum, quia vsque ad sanguinem certare debet pro fide Vide P. Azor. 1. p. lib. 12. c. 7. nu. 9.
u Henriq. to. 2. lib. 10. c. 24. nu. 1.
x Henriq. to. 2. lib. 10. c. 32. nu. 3.
y Vide P. Azor. vbi suprà.
z Trid. ses. 7. de refor. cap. 11.

SECTIO IV.

VARIA DE EPISCOPIS.

1 EPiscopus, vel, qui eius loco visitat excepta procuratione, quam ius concedit, nihil amplius recipere *a* possunt, nec propter fontis, vel Eucharistiæ visitationem, & quæ receperint restituere tenentur.

2 Quarta debetur *b* Episcopis non solum de funerali. Sed etiã de cęteris obuentionibus. Vnde consequens est posse Episcopum Parochos censuris obligare vt declarent quantum eis sua beneficia

a Conci. Lim act. 4. c. 2. Trid. ses. 24. de refor. c. 3.
b c. de his c. antiquos 10. q. 1. &

ficia valeant,quia vtitur armis suis vt sua iura defendat.Nec ab hoc se Parochi possunt excusare facientes quod Missæ & oblationis sibi dentur intuitu personæ, quia dolus, & fraus nemini debent patrocinari.L.itaque falso,ff.de furtis,c. sedes de rescriptis.

mus P. Menacho in manuscript.

3 Episcopus,qui clericum leui fundamento accusatum ad causam examinandam bona fide, & correctionis amore accessit, sumptus itineris, & alia damna secuta restituere non *c* tenetur; quia qui bona fide facit non tenetur *d* ad damna inde secuta.

4 Cum non patet aditus ad S.Pontificem,& vrget necessitas, *e* potest Episcopus facere omne id quod arbitrio boni viri faceret Papa si præsens esset.

5 Episcopus *f* potest dare facultatem sacerdoti siue regulari siue sæculari absoluendi nouitios à reseruatis,etiam si nouitius, & confessarius sint Societatis IESV, & à superiore prohibeantur.

6 Episcopatus appeti potest ob Ecclesiæ necessitatem,vel vtilitatem;appetere autem ob honorem,vel diuitias sunt,qui excusent *g* à peccato mortali.

7 Episcopatui renuntiare *h* tenetur, qui ad eum non est idoneus.

8 Cum respondet se scire vtrumque testamentum,intelligitur *i* quantum sufficit ad suum munus rectè obeundum.

9 Ad Episcopatum requiruntur *l* triginta anni completi.

10 In eius confirmatione *m* vacant, quæ habet beneficia, sed possunt ei relinqui,si sit pauper.

11 Contra Episcopum non proceditur *n* etiam in hæresi, nisi de Papæ mandato.

12 Peccat *o* mortaliter, si non studeat à se repellere iniustam infamiam, nisi velit Episcopatui renunciare.

13 Cum visitat habebit à populo victum diei,qua visitat,si autem diocesim discurrat,solum propter chrisma,faciet *p* suis expensis.

14 Potest *q* duas Ecclesias vnire, & vnitas diuidere, & vnam alteri subiicere, de consensu tamen habentium in eis aliquod ius, & commutare Ecclesias, earumque possessiones; & ius vnius Ecclesiæ alteri ex causa dare.Potest & vnire vnum beneficium alteri non requisito consensu beneficiarij, dummodo non priuetur fructibus dum viuit, & fiat ex consensu patroni.

c P. Menacho in manuscrip.
d Sà verb. restit.
e Idem P. Menacho.
f P. Pellizar.in suo manuali.
g Sà hoc verb.
h Idem vbi sup.
i Siluest. verb.Epis. nu.12.
l c.cum ex cunctis de elect.
m Comm. DD.
n Comm. DD.
o Sà hoc verb. n.15.
p Vide eundem vbi sup.
q Siluest. verb.Episcopus nu. 9.dub.7.

nisi Papa id sibi reseruet specialiter. *l* Idem vbi sup.

10 Et absoluere *l* exemptos,& cum eis dispensare,si eorum Prælati eos illi subiiciant.

11 Et cogere *m* sub excommunicatione ad manifestanda testamenta,& vt impleantur curare. *m* c.si hæredes de testam.

12 Et dare *n* confessores monialibus etiam sibi non subiectis ex alia religione,vel sæcularibus. *n* Comm. DD.

13 Non potest *o* ingredi religionem nisi de Papæ licentia, nec dare licentiam beneficiario non residendi sine causa legitima. *o* c. nisi cū pridem de remun.

14 Nec abesse *p* sine causa iusta à diuinis officiis diebus festis saltem Dominicis. *p* Comm. DD.

15 Nec prohibere, *q* quin habeatur concio in parochiis cum habetur in Cathedrali. *q* Ex Cong. Conc.

16 Papa est summus Episcopus, quare Episcopus electus in Papam non *r* consecratur. *r* Sà hoc verb.

17 Tenetur *s* extra necessitatem extremam in multis aliis vitam pro grege periculis exponere, & grassante peste idoneos ministros magnis etiam expensis quærere. *s* Idem vbi sup.

18 Dispensare *t* potest in impedimento dirimente occulto, quando celebratum est matrimonium, & non possunt separari sine scandalo,& ad Papam aditus est difficilis. *t* Sanch. lib. 2. c.40.nu.7.

19 Episcopus etiam confirmatus, & secundum aliquos consecratus,dummodo possessionem Ecclesiæ nondum habeat,ingredi non potest *u* religionem sine licentia Papæ. *u* Vide c. inter corporalia de translat. Episco.

20 Episcopus qui confirmationem suam non acceptauit nondum habet *x* administrationem suæ Ecclesiæ. *x* Comm. DD.

21 Episcopo debetur quarta canonica à die confirmationis eius, sed de ea libere non potest disponere nisi vt de decimalibus bonis.

22 Episcopus *y* potest in aliquibus causis sine adiuncto *z* summariam facere contra Canonicos & præbendatos & procedere ad incarcerationem sine adiunctis. *y* Trid.c. 9. ses.25. *z* Villa.to. 1.q.10. art.6.

23 Potest clericos, & etiam laicos comam nutrientes excommunicare, & aliis pænis nisi edictis suis paruerint afficere.

EQVITES Vide verb. *Milites.*

DISPVT'

DISP. V. SECT. I.

EVCHARISTIA QVID SIT, ET DE materia illius.

EVCHARISTIA

a Nauar. c.22.

1 Est *a* Sacramentum continens ſub ſpecie panis, & vini vel alterius eorum corpus,& ſanguinem Chriſti.

b Trid.ſeſ. 13.

2 Concilium Tridentinum ſub anathemate definiuit circa Euchariſtiam hæc *b* ſequentia. 1. Verum corpus, & ſanguinem Chriſti contineri realiter in hoc Sacramento. 2. Nihil ſubſtantiæ panis, vel vini remanere poſt conſecrationem. 3. Sub qualibet ſpecie, & ſub qualibet parte ſeparata contineri totum corpus, & ſanguinem Chriſti. 4. Eſſe idem corpus, & ſanguinem Chiſti in hoc Sacramento non ſolum dum ſumitur, ſed etiam ante, & in hoſtiis quæ reſeruantur poſt communionem. 5. Remiſſionem peccatorum eſſe fructum eius. 6. Eſſe adorandum latria. 7. Eſſe celebrandum peculiare feſtum illius, deferendumque in proceſſionibus, & proponendum populo, vt eum adoret. 8. Sumi totum Chriſtum realiter in communione. 9. Adultos teneri communicare ſaltem ſemel in anno. 10. Qui celebrat poſſe ſeipſum communicare. 11. Non ſufficere ſolam fidem ad bene communicandum.

c Trid.ſeſ. 7.

3 Inſtitutum *c* fuit à Chriſto Domino in vltima cœna, & antecedit cætera.

d Suar.to. 3.diſp.42. ſec.3.

4 Nec conſecratio, nec ſumptio, nec ſolum corpus Chriſti *d* ſunt Sacramentum,ſed corpus Chriſti contentum ſub ſpeciebus.

e Trid. vbi ſupra.

5 Eſt *e* vnum, & non plura Sacramenta, vnitas autem numerica ſumitur ex corpore Chriſti.

f Comm. DD.

6 Sacerdos, qui ſimul multas formas conſecrat, vnum tantum offert *f* ſacrificium.

g Trident. ſeſſ.13.c. 21.& 22.

h comm. DD.

i vide Villal. to. 1.tr.7.dif. 5.

7 Panis *g* triticeus eſt huius Sacramenti materia, & in quolibet tritico dummodo verum ſit triticum poteſt confici.

8 In maſſa triticea non *h* poteſt. Amidon, *i* centeno, & panis

nis mixtus cum aqua roſacea eſt materia dubia,in qua non licet conſecrare.Idem dicendum de pane mixto cum butyro,vel oleo &c.

9 Si triticum fuerit mixtum aliis granis dummodo maior pars ſit triticum,erit *l* apta ſacramenti materia.Si autem mixtio fiat per partes æquales inepta erit. *l* Comm. DD.

10 Qui conſecrat in pane triticeo, vel azymo,vel fermentato conficit *m* verum ſacramentum. Sacerdos autem debet in hoc ſequi morem *n* ſuæ Eccleſiæ. *m* Concil. Florent.in decret. Eugenij.

11 Conſuetudo Eccleſiæ Latinæ eſt conſecrare in azymo, & eſt magis conſona *o* rationi,quam Græcæ. *n* Suarez to 3. diſp. 94. ſeſſ.3. *o* Ad Chory 15.

12 Peregrinus, qui poſt breue tempus rediturus eſt ad propriam Eccleſiam *p* poteſt,ſed non tenetur,conformari Eccleſiæ, in qua eſt. *p* Suar.to. 3. diſp.41.

13 Si inter Latinos eſſet Eccleſia Græcorum, vel inter Græcos Eccleſia Latinorum quilibet *q* teneretur ſuæ Eccleſiæ ritum ſequi. *q* Idem vbi ſuprà.

14 Latino numquam *r* licet in Eccleſia Latina pane vti fermentato ad conſecrationem. *r* Idem vbi ſup.

SECTIO II.

AN VINVM AQVA MIXTVM SIT materia huius ſacramenti.

1 Solum *a* vinum vitis eſt huius ſacramenti materia,vnde nec aguapie vt vulgo vocatur, nec vuæ, nec acetum ſunt ſufficiens materia. Muſtum autem licet ſit ſufficiens non eſt conueniens,*b* & peccaret grauiter,qui in eo conſecraret. *a* Conc. Florent.in decr. Eug. *b* Comm. DD.

2 Vinum congelatum non ſit ſufficiens materia dubium eſt inter DD. & licet probabilius *c* ſit eſſe ſufficientem, non licet in eo conſecrare propter dubium. *c* Suar.to. 3.diſp.45. ſec.2.

3 Ante conſecrationem parum aquæ infundendum eſſe in vino ex *d* præcepto Eccleſiæ ad mortale obligante. *d* Trid.ſeſſ. 22.c.7.

4 Non eſt de neceſſitate ſacramenti, & poteſt in eo Papa diſpenſare, & *e* nullus alius. *e* Suar.to. 3.diſp.4. ſec. 2.

5 A qua debet eſſe *f* modiciſſima,ſed ſi immodica cecidit addatur vinum,vt in illud facilius conuertatur, & poſſit conuerſa in vinum in ſanguinem Chriſti conuerti.Si enim in vinum non *f* Concil. Flor. in decret. Eugen.

fuerit prius conuersa non fiet sanguis Christi. Quod si post consecrationem conuertatur in vinum erit idem ac si gutta vini caderet in sanguinem Christi.

SECTIO II.

AN REQVIRATVR QVANTITAS determinata ad materiam huius sacramenti.

a Comm. DD.
b Comm. DD.
c Suar. to. 3. disp. 43. sec. 5.
d Comm. DD.
e Suar. vbi sup. sec. 8.
f Comm. DD.
g Trid. ses. 13. can. 3.
h Suar. vbi sup. disp. 43. sec. 3.
i Comm. DD.

1 INtentio ministri debet esse circa determinatam materiam, secus enim nil *a* faciet.

2 Ad consecrandam Eucharistiæ materiam debet eam sacerdos *b* præsentem habere, sufficit tamen moralis præsentia. Si formæ sint in pyxide ea intentione imposita super aram, & si cooperta sit, & postea celebrans obliuiscatur actualem ad eas referre intentionem consecratæ manent, Hostia vero posita ad scapulas, vel extra aram non potest *c* consecrari. Si manibus habens duplicem hostiam vnam esse existimat, vtramque consecrabit, quia intentio est eius materiam omnem illam, quam in manibus habet consecrare.

3 Sacerdos cæcus potest consecrare, sed ei non licet *d* nisi à Papa dispensationem habeat.

4 Materia huius sacramenti ratione quantitatis *e* non est determinata. Si tamen ita magna esset vti non posset esse præsens, non posset consecrari. Vel è contra si ita parua esset, vt sensibus percipi non posset, non posset *f* consecrari.

5 In quauis particula quantumuis minima, in qua conseruatur panis substantia *g* conseruatur etiam corpus Christi, cum hostia consecrata frangitur.

6 De iure diuino *h* est quod sacerdos consecret simul panem, & vinum, & numquam ei licet ex intentione vnam, speciem sine altera consecrare.

7 Si tamen contingat quod consecrata vna, alia pereat nec facile posit inuenire, vel immineat periculum vitæ, vel ex terræ motu, vel ex hostium incursu, vel ex simili casu excusabitur *i* à peccato, vnam tantum speciem consecrans.

8 An posit Papa dispensare, vt consecretur solùm panis sine vino in terra, vbi vinum non inuenitur, alij aiunt,

aiunt, alij *l* negant; vtrumque est probabile, & de facto dispensasse Innocentium III. cum Saxonio refert Volaterranus. *l* Suar. to. 3. disp. 43. sec. 4.

SECTIO III.

DE FORMA SACRAMENTI *Eucharistiæ.*

1 VErba sunt *a* forma consecrationis, non verò sacramenti in esse permanentis.

2 Forma consecrationis corporis est. Hoc est *b* corpus meum. Reliqua verba. Qui pridie quam pateretur, & cætera, non sunt de essentia. Illa autem omittens grauiter peccaret. Idem dic de aduerbio enim, quod dicitur per Apostolicam *c* traditionem.

3 Verba debent sumi recitatiuè, & significatiuè simul. Vnde non consecraret, *d* qui diceret. Hoc est corpus Christi. Quia recitatiuè loquendo falsum diceret.

a Suar. to. 3. disp. 42. sec. 2. *b* Trid. ses. 13. c. 1. *c* c. cum Mach. de celebr. Miss. *d* Suar. to. 3. disp. 58. sec. 4.

SECTIO IV.

DE FORMA CONSECRATIONIS *calicis, quæ sit.*

1 SVnt qui asserant omnia verba, quibus Ecclesia vtitur in consecratione calicis vsque ad illa in remissionem peccatorum esse de essentia. Hæc sententia fuit antiquorum, nunc communiter non *a* recipitur à modernis.

2 Probabilius videtur *b* formam esse hæc sola verba. Hic est calix sanguinis mei, vel hic est sanguis meus, vel æquipollentia. Reliqua autem, quibus vtitur Ecclesia omittere graue peccatum esset.

3 Qui habet intentionem consecrandi cum omnibus, *c* consecrat, qui autem cum solis primis peruerse ageret.

4 Pronomina hic, & hoc non significant *d* substantiam panis, nec vini, sed contentum sub speciebus his.

a Suar. to. 3. disp. 6. sec. 1. *b* Idem vbi sup. *c* comm. DD. *d* Suar. to. 4. disp. 58. sec. 7.

Subſtantiæ panis, & vini in hoc ſacramento non anihilantur, quia conuertuntur in corpus, & ſanguinem Chriſti. Conuerſio hæc fit in inſtanti, ſtatim ac propoſitio incipit eſſe vera.

SECTIO V.

DE MODO QVO CHRISTVS eſt in hoc Sacramento.

a Comm. DD.

1 ALia ſunt in hoc Sacramento ex vi verborũ alia, per concomitantiam. Ex vi verborum eſt ſolum illud, quod neceſſarium eſt ad verborum verificationem; & quod coniunctum realiter ei dicitur eſſe per concomitantiam.

b Comm. DD.

2 In rebus, quæ adæquate vnita ſunt, vbi vna eſt debet *b* eſſe & alia.

c Trid. ſeſ. 13. c. 13.

3 Sub ſpeciebus Sacramentalibus continetur totus Chriſtus, ex vi autem *c* verborum ſub panis ſpeciebus ſolum eſt corpus Chriſti, reliqua ei adiuncta per concomitantiam. Similiter ſub ſpeciebus vini ex vi verborum tantum eſt ſanguis Chriſti.

d Suar. to. 3. diſp. 51. ſec. 2.

4 Quantitas Chriſti *d* eſt in hoc Sacramento cum modis quantitatis, & accidentibus abſolutis, quæ in ea ſubiiciuntur.

e Comm. DD.

5 Præſentia localis, quam habet Chriſtus in cœlo, & quod ab ea pendet, non *e* eſt in hoc Sacramento.

f D. Tho. 3. p. q. 76. art. 6.

6 Corpus Chriſti non poteſt hic moueri *f* niſi ſolum per accidens admotum ſpecierum Sacramentalium.

g Comm. DD.

7 Corpus Chriſti non poteſt *g* hic agere nec pati nec intelligere niſi per concomitantiam mediatam; quia non habet extenſionem neceſſariam ad has operationes.

h Comm. DD.

8 Nec poteſt *h* videri oculis corporeis, niſi de potentia abſoluta, nec ſeipſum videt.

SECTIO

SECTIO VI.

AN PATER, ET SPIRITVS SANCTVS sint in Sacramento Eucharistiæ.

1 PAter *a* est in Filio, & Filius in Spiritu sancto per circuminsessionem.

2 Non solum per immensitatem essentiæ, sed per identitatem naturæ implicat, *b* quod vna persona sit sine aliis.

3 Pater, & Spiritus sanctus sunt in hoc Sacramento per concomitantiam mediatam.

a Mag. in 1. dist. 19. *b* Comm. DD.

SECTIO VII.

AN CORPVS CHRISTI SIT in Sacramento Eucharistiæ cum apparet in eo, puer, vel aliud simile.

1 DVm permanent species Sacramentales *a* veluti si panis substantia esset, & quando mutatio est tantum in concomitantium oculis, & in solo colore, permanet ibi corpus Christi.

2 Quando verò apparet in forma *b* pueri, vel carnis, & ab omnibus sic videtur, nec species visu vel tactu, nec alio sensu percipiuntur, *c* probabilius videtur non esse ibi Corpus Christi. Id tamen quod sic apparet non est consumendum à celebrante, seu reseruandum, nec opus est vt alia consecretur hostia ad communicandum.

a Suar. to. 3. disp. 1. sec. 6.
b Trid. ses. 13. c. 3.
c Suar. to. 3. disp. 55. sec. 4.
d Idem to. 3. disp. 55. sec. 4.

SECTIO VIII.

AN LIQVOR ALIQVIS POSSIT MISCERI cum speciebus vini in Sacramento Eucharistiæ.

1 Mixtio est *a* miscibilium alteratorum vnio.

2 Cum res eiusdem speciei vniuntur interse *b* non miscentur.

3 Cum adiungitur speciebus liquor aliquis, qui eas corrumpit, desinit *c* ibi esse Christus, idem est cum fit perfecta mixtio.

4 Si in speciebus vini consecratis multum aliud vinum infundetur, manet *d* corpus Christi, & vinum circumfusum cum speciebus.

5 Si in species consecratas infundatur gutta aquæ *e* conuertetur in vinum, & erit quasi, si gutta vini infunderetur.

a Aristot. 2. de generat. tex. 48.
b Comm. Philosop.
c Comm. DD.
d Innoc. III. inc. cũ Marthæ de celebr. Miss. parag: quæsitum.
e Comm. DD. Licet nonnulli philosophi sentiant contrarium.

SECTIO IX.

DE EFFECTIBVS HVIVS SACRAMENTI, & quæ dispositio requiratur ad illos.

1 Effectus proprius huius Sacramenti *a* est perfectio vnitatis, quam habent, qui sunt in gratia cum capite suo Christo, & confortato in vita spirituali.

2 Sacerdos, qui digne celebrat multis annis magnum insensibiliter gratiæ thesaurum *b* acquirit.

3 Hoc sacramentum dat *c* gratiam cum recipitur, licet postea ex opere operantis augeat illam.

4 Iuuat multum ad perseuerandum in gratia, & per illud datur *d* remissio peccatorum venialium, & pæna etiam secundum dispositionem recipientis remittitur.

5 An ad effectum huius sacramenti attritio supernaturalis sufficiat

a Concil. Later. refer. in c. firmiter de sum. Trin. & fid. Cath.
b Trid. sess. 13. c 2.
c Suar. to. 3. disp. 63. sec. 1.
d D. Tho. 4. p. q. 79. art. 4.

sufficiat habitâ pro contritione, vel opus sit esse in gratia ad recipiendam gratiam alij aiunt, alij negant. Affirmatiua *e* videtur pior, ac probabilior. *e* D. Aug. & D. Thom.

6 Qui habet conscientiam peccati mortalis, *f* tenetur antequam accedat confiteri. Peccatum verò veniale non impedit effectum, nec est necessaria actualis dispositio, est tamen valde conueniens ad maius gratiæ augmentum. *f* Trid. sess. 13. c. 7.

7 Qui in eadem Missa successiue recipit plures hostias non *g* recipit maiorem gratiam, ex opere operato, quam si vnum tantum reciperet. Nec qui recipit *h* simul hostiam, & calicem, quam qui solam hostiam. *g* Comm. DD. *h* Suar. vbi suprà sec. 6. & fauet Trid. sess. 21. c. 3.

8 Si sacerdos obicem, quem posuit in hostiæ sumptione, abstulit ante sumptionem calicis per contritionem *i* recipiet gratiam in ea. *i* Comm. DD.

9 An sortiatur suum effectum ablata fictione alij aiunt, alij negant, *l* vtraque sententia probabilis, affirmatiua diuinæ pietati conformior. *l* Vide D. Tho. in 4. q. 3. ad 3.

10 Non causat qualitatem spiritualem in recipiente, minuit *m* autem fomitem & concupiscentiam augendo charitatem. *m* Pius V. in Catech.

11 Inter corpus Christi, & recipientem est quædam *n* realis vnio propter quam specialem curam illius habet. *n* Vide P. Suar. to. 3. disp. 4. sec. 3.

SECTIO X.

AN SIT HOC SACRAMENTVM MEdium necessarium ad beatitudinem consequendam, & de vsu illius.

1 NEc in *a* re neque in voto *b* receptum necessarium ad salutem. *a* Trid. sess. 21. c. 4. *b* D. Tho. 3. p. q. 65. art. 4.

2 Esse autem necessarium saltem in voto *c* defendunt aliqui DD. Sed minus probabiliter. Est autem necessarium necessitate præcepti. *c* Vide P. Suar. to. 3. disp. 4. per totam.

3 Quatuor modis *d* potest recipi vel tantum realiter vt à bruto, vel tantum sacramentaliter vt à peccatore, vel tantum spiritualiter vt solo desiderio, vel sacramentaliter, & spiritualiter simul vt à iustis cum gratiæ effectu. *d* Comm. DD.

4 Peccat *e* mortaliter, qui illud recipit in statu peccati mortalis, *e* Trid. sess. 13. c. 7.

mortalis, & erit maius quo peccatum cum quo accedit fuerit maius.

f Comm. DD. g Trid. vbi sup.

5 Qui accedit cum peccato veniali sine dolore f peccat venialiter propter irreuerentiam.

6 Qui habet conscientiam peccati mortalis tenetur g prius confiteri ad recipiendum, non verò ad tangendum, vel in processione ferendum.

h Comm. DD.

7 Excusat h ab hoc confessionis præcepto vrgens necessitas sine copia confessoris.

i Comm. DD.

8 Vnde in mortis articulo cum actu contritionis poterit ab infirmo recipi.

9 Qui timet confessorem reuelaturum esse peccatum, vel aliud graue malum temporale, potest emittere confessionem, & communicare. Si autem habeat alia peccata de quibus prædicta mala non timet, tenetur l prius tacendo illud, in quo est periculum.

l Suar. to. 3. disp. 66. sec. 4.

m Comm. DD.

10 Qui habet peccatum mortale, & non potest confiteri m tenetur conteri.

n Comm. DD.

11 Qui sine præuia confessione communicauit ob iustam causam non tenetur n statim confiteri.

o Villalob. to. 1. tr. 7. dub. 37.

p Suar. vbi sup. sec. 7.

12 Idem o dic de Sacerdote celebrante sine præuia confessione, licet contrarium p teneant alij DD.

13 Qui malitiosè siue sit sacerdos celebrans siue laicus communicans in peccato mortali non tenetur q mox confiteri.

14 Qui paulo ante peccauit si confessus sit, potest communicare. Decentius tamen erit nisi sit specialis necessitas, quod saltem per vnum diem abstineat præcipue si peccatum fuerit contra castitatem. Vxorati enim debent etiam, saltem per 24. horas abstinere ab vsu matrimonij, & secus facientes venialiter peccabunt.

SECTIO XI.

AN SACERDOS TENEATVR NEGARE EVcharistiæ sacramentum ei, quem scit esse in peccato mortali.

i Comm. DD.

1 PVblico peccatori negandum est nisi prius faciat publicam pænitentiam, vel in articulo mortis signa dederit contritionis,

2 Sacerdos

2 Sacerdos publicus peccator qui se ipsum communicat committit *b* vnum peccatum cum duabus malitiis.

3 Vt dicatur quis publicus peccator debet *c* esse euidentia iuris, vel facti. Iuris est cum per sententiam iudicio, vel suam confessionem peccatum constat. Facti est quando multi ex his, qui eum communicare vident, certò sciunt esse in peccato mortali.

4 Si non est publicus peccator, & petit Sacramentum in publico non est ei *d* negandum, secus si *e* petat in secreto.

5 Cum non *e* est peccati certitudo, sed tantum suspicio nisi sit violentia, non debet negari *f*.

6 Non tenetur Sacerdos Sacramentum negare cum graui proprio damno. *g*

7 Non licet dare hostiam non consecratam pro consecrata, nisi ob vitandum graue scandalum cum peccatoris consensu, & sine idololatriæ periculo. *h*

c Comm. DD.

d Comm. DD.

e Suar. vbi sup. sec. 3.

f arg. c. si sacerdos de off. ordin.

g Comm. DD.

h D. Bonauent. q. vlt. art. 2.

SECTIO XII.

AN QVI ACCEDIT AD EVCHARISTIAM debeat esse ieiunus.

1 Licitum aliud est *a* Ecclesiasticum, quod præcipit Ecclesia, & hoc non frangitur parum comedendo nec multum bibendo vt suo loco dicemus. Aliud est naturale, quod frangitur parum comedendo, vel bibendo.

2 Non soluit *b* hoc ieiunium, quod recipitur per modum saliuæ, quia cum ea est mixtum. Nec quod recipitur per modum respirationis, nec os abluere, cibum probare, vel parum vini dummodo nil transglutiatur

3 Qui terram, ceram, papyrum, vel aliud non comestibile comedit, licet postea euomat, *c* sunt qui dicant non posse communicare, sed minus probabiliter. Contrarium docent viri docti apud Dianam.

4 Sacerdos, qui facit duo sacra non debet *d* sumere ablutionem in primo, quod si faciat *e* in diuersis locis & calix portandus, sit, sunt qui dicant purificatorio posse calicem purificari, postquam ore & digitis sæpè purificatus est, & sic securè portari, alij viri docti dicunt melius esse aquam infundere vt, dum Missa

a Comm. DD. Vide Villalob.

b Comm. DD.

c Vide Dian. in sum. verb. Euchar.

d c. ex parte de celebr. Miss.

e Consulto viri docti, ex nostra societate hoc responderũt.

Miſſa finitur, ſi quid vini ſpecie ei relictum fuit conſumatur, alij tandem tutius eſſe ore,& digitis ita calicem purificare, vt dum Miſſa finitur omnino ſicca remaneat ſpecies vini conſumpta.

f Comm. DD.

5 Non dormiſſe nec cibum concexiſſe non impedit f communionem.

6 Poſt communionem ſtatim edere licet, melius autem erit abſtinere.

g Com. DD.

7 In aliquibus caſibus licet poſt cibum g Euchariſtiam recipere præcipuè vt viaticum.

h Suar. to. 3. diſp. 68. ſec. 5.

8 Qui vt viaticum accipit ſemel, & iterum incidit in periculum, poteſt in eadem infirmitate iterum illud recipere. h Idem dic tranſactis octo vel nouem diebus à prima receptione, & poteſt non ieiunus. Ieiunus autem quoties pro deuotione voluerit.

i Idem vbi ſuprà.

9 Non licet i ſacerdoti non ieiuno celebrare propter neceſſitatem infirmi.

l idem vbi ſuprà.

10 Dominatus ad mortem ſi iudex nolit ſententiæ executionem differre, poteſt l non ieiunus communicare.

m Comm. DD.

11 Ad perficiendum ſacrificium licet m non ieiuno communicare. Idem dic ſi poſt conſecrationem recordatus eſt non eſſe ieiunum.

n Suar. to. 3. diſp. 68. ſec. 6.

12 Cum ſacerdos poſt ablutionem inuenit particulas, poteſt n eas ſumere, & ſi particula hoſtiæ adhæreat fundo calicis poteſt parum vini infundere, & ſumere, vel digito trahere ad os calicis & ſic ſumere vt docet Miſſale Romanum. Et ſi inueniat poſt Miſſam in ipſa ſacriſtia aliquam particulam poteſt o ſumere.

o Vide eundem 3. p. q. 80. art. 8. diſp. 68.

p Suar. vbi ſuprà.

13 Idem dic etiam ſi particulæ eſſent notabiles, p ſi autem eſſet forma integra, & eſt cuſtodia decens deberet reponi in ea.

SECTIO XIII.

AN VSV RATIONIS CARENTES poßint hoc Sacramentum recipere.

a Trid. ſeſſ. 21. c. 4 & can. 4.

1 QVi non ſunt omnino amentes poſſunt recipere. His tamen qui numquam vſum rationis habuerunt non a debet dari.

2 His

2 His, qui vsum rationis amiserunt, ante tamen affectum ad Sacramentum ostendebant, non *b* est denegandum in mortis articulo, & in vita aliquando nisi timeatur indecentia. *b* Comm. DD.

3 Si constat quod in peccato erat mortali cum incidit in amentia, non est ei *c* concedendum. *c* Comm. DD.

SECTIO XIV.

AN LICEAT QVOTIDIE communicare.

1 EX parte huius Sacramenti vtilissimum *a* est quotidie communicare. *a* D. Tho. 3.p.q.80. art. 10.

2 Sacerdotibus licet *b* si vitam curet statui habere conformem. *b* Ex Ecclesiæ cōsuetudine.

3 Sæcularibus vt plurimum sufficit octauo quoque die. Ad quotidianam verò communionem nemo admittatur *c* nisi insigni sanctitate se dignum reddat. *c* Ex regula Sacerdotum ex nostra societ.

4 Confessoribus Societatis non licet *d* hanc facultatem excedere nisi consulto superiore. *d* Ex reg. sacerd.

5 Non licet *e* nisi semel in die communicare. An verò qui post communionem grauiter ęgrotauit possit eodem die iterum pro viatico communicare dubium est inter DD. Affirmatiua sententia est benignior, negatiua probabilior. *e* Vide Dian.p.4. tr.4.ref. 197.

SECTIO XV.

AN SIT PRÆCEPTVM recipiendi hoc Sacramentum.

1 OMnes fideles tenentur *a* præcepto diuino recipere hoc Sacramentum, & obligat in articulo, & periculo mortis. *a* Suar.3. p.disp.69. sect.1.

2 Non est *b* denegandum damnatis ad mortem. *b* Ic.super eo de hæred. in 6.

3 Tenentur *c* etiam extra periculum mortis ex diuino præcepto illud recipere, & hanc receptionem non multum differre. *c* Comm, DD.

4 Ex præcepto Ecclesiastico *d* tenentur omnes fideles cum ad statum discretionis peruenerint semel in anno in Paschate, *d* c.omnis vtriusque sexus de Pœnit. & remiss. Trid. ses. 13, cap. 9.

te, illud recipere. Tempus hoc Paschale comprehendit dies à Dominica Palmarum vsque ad Quasimodo.

5 Maior discretio requiritur ad communicandum quam ad confitendum.

6 Qui non potuit communicare in Paschate, vel noluit cum possit, an teneatur quam primum possit communicare, alij aiunt, *e* alij negant, Affirmatiua nostra videtur probabilior.

7 Idem dubium est de eo, *f* qui in peccato communicat, an adimpleat præceptum. Probabilius videtur quod illud adimpleat; licet peccet.

e Suar. to. 3. disp. 70. sec. 2.
f Idem to. 3. disp. 80. sec. 3.

SECTIO XVI.

AN SIT PRÆCEPTVM COMMVnicandi sub vtraque specie.

1 SAcerdos celebrans tenetur *a* sub vtraque specie communicare.

2 Non est prohibitum laicis ex præcepto diuino, iustè autem ex Ecclesiastico *b*, sub vtraque specie communicare.

3 An Christus receperit hoc Sacramentum in nocte cœnę ex sacra pagina non constat, videtur autem rationi consonum.

a Comm. DD.
b Trid. vbi suprà c. 2. & can. 2.
c D. Hieronym. epist. 150. ad Edit refertur in c. Nec Moyses de consecr.

SECTIO XVII.

DE MINISTRO HVIVS Sacramenti.

1 SOlis *a* Sacerdotibus concessa est consecratio huius Sacramenti, & quicumque sit sacerdos si faciat requisita ad consecrationem, conficit Sacramentum.

2 Si duo *b* Sacerdotes simul proferrent verba consecrationis super eandem materiam consecrata maneret.

3 Sacerdotes qui cum primum initiantur simul cum Episcopo celebrant, *c* ne illum verbis præueniant, habeant tamen intentionem faciendi, quod intendit Ecclesia.

a Trid. sess. 22. c. 1.
b Comm. DD.
c Comm. DD.

SECT.

SECTIO XVIII.

AN ADMINISTRATIO HVIVS Sacramenti pertineat ad solos Sacerdotes.

1 DE potestate ordinaria ad eos solos spectat; *a* ad Diaconum vero sanguinis dispensatio, vt olim in vsu erat.
2 In casu vrgentis necessitatis *b* potest Diaconus ex licentia Episcopi, vel Parochi hoc Sacramentum administrare. Idemque potest sine facultate, quando non est, à quo illam petat vel ei malitiosè negatur.
3 Facultas hæc extendi non debet *c* ad subdiaconum, & multo minus ad laicum etiam in vrgente necessitate.
4 Leuare autem Sacramentum è terra, vel manu tangere, & non ieiunum recipere, ne in manus hostium veniat laicis etiam *d* conceditur.

a Suar. to. 3. disp. 173. sec. 1.
b Idem to. 3. disp. 72. sec. 1.
c Comm. DD.
d Comm. DD.

SECTIO XIX.

AN ALIIS SACERDOTIBVS præter Parocho liceat hoc Sacramentum administrare.

1 NOn licet *a* absque licentia proprij Parochi, & ex sua natura erit peccatum mortale.
2 Religiosis in speciali prohibitum *b* est sub excommunicatione ipso facto incurrenda, illam autem non incurrunt, qui ex ignorantia, vel spe ratihabitionis illud administrant.
3 Nunc religiosi habent priuilegium administrandi hoc Sacramentum omnibus Christi fidelibus excepto primo die Paschatis. In Ecclesiis autem clericorum de illorum licentia.
4 His autem, qui in sua Parochia iam præceptum adimpleuerunt, peregrinis, iter agentibus, & mercenariis qui ibi Parochiam

a c. omnis vtriusque sexus de pœnit. & remiss.
b In Clem. relig. de priuil.
c Ex cõp. comm. priuileg.

rochiam non habent, *d* possunt etiam in primo die Paschatis administrare.

5 An possint his administrare, qui in domibus suis seruiunt pro mercede, *e* vide verb. Episcop. supra.

6 In articulo autem mortis pro viatico non possunt *f* illud administrare nisi absente Parocho de illius præsumpta licentia, & voluntate, & debent si commodè possunt.

e supra verb. Episcop. *f* Henriq. to. 2. lib. 8. de Euch. c. 55.

SECTIO XX.

AN LICEAT SACERDOTI seipsum extra Missam communicare.

1 Respondetur quod sic, *a* & idem dicendum est de Diacono in casu quo potest aliis administrare.

2 Si Sacerdos ægrotat & illi afferat Eucharistiam Diaconus ob Sacerdotis defectum debet *b* Sacerdos illam suis manibus sumere.

3 Tenetur *c* Sacerdos ter saltem vel quater in anno celebrare, & sæpiùs si timeatur scandalum.

a Comm. DD. *b* Concil. Nizen. c. 24. *c* Nauar. c. 25. nu. 68.

SECTIO XXI.

VARIÆ RESOLVTIONES de Eucharistia.

1 Qui in Paschate præceptum communionis adimpleuit, & post in articulo mortis non ex contemptu, sed ex negligentia, non communicat, non peccat *a* mortaliter.

2 Morte puniendis posse *b* ex causa negari Eucharistiam, & iudices excusari consuetudine affirmant aliqui probabiliter. Nec non posse dari non ieiunis, & vna *c* hora ante mortem. Sed consultius est & dari ieiunia, & saltem vno die ante supplicium.

3 Eucharistia non est deferenda *d* ægroto, qui non potest eam sumere.

a Sà hoc verb. *b* Couar. lib. 1. var. c. 1. num. 1. *c* Tolet. lib. 2. c. 18. *d* Ex cõg. Concil.

4 In

4 In Hispania mos est, *e* vt communicans quolibet Quadragesimę die præcepto satisfaciat *f* sed in hoc attendenda est Episcopatus, vel loci consuetudo. *e* P. Azor. lib.7.c.4.

5 Satisfacit *f* Sacerdos in Pascha celebrans quolibet in loco. *f* Comm. DD.

6 Excusantur pueri etiam duodecimum *g* habentes annum si à parentibus communicare prohibeantur, & parentes excusantur consuetudine vel bona fide. *g* Sà hoc verb,n.12.

7 Pueri vt plurimum decimum habentes annum possunt *h* ad communionem admitti. Hoc autem prudentis confessarij arbitrio relinquendum, vt videat an ratione polleant. *h* Suarez disp.70. sec 1.

8 Excommunicatus an possit ob vitandum scandalum communicare dubium est inter DD. affirmatiua *i* sententia videtur probabilior. *i* Azor.lib. 10.c.31. q.6

9 Potest *l* Sacerdos communicare volenti dare partem hostiæ suæ, si alia non sit. *l* Comm. DD.

10 Iniustè excommunicato potest *m* dari communio si absit scandalum. *m* Comm. DD.

11 Dũmodo, quis sit ieiunus potest *n* qualibet hora cõmunicare. *n* Comm. DD.

12 Qui se putat bona fide dispositum, nec conscientiam habet peccati mortalis etiam si verè sit in eo, hoc Sacramentum recipiens fit de attrito contritus & gratiam *o* recipit. *o* Ex D. Aug. vbi supra.

13 In articulo mortis si non adsit Sacerdos *p* potest laicus seipsum communicare. *p* P. Suar. disp.72. sec.3.

14 Traiectum aliquod contra voluntatem vt parum aquæ, dum os abluitur non impedit *q* communionem si transglutiatur per modum saliuæ. *q* Sà hoc verb.

15 Qui bona fide communicauit aliquot dies ante Dominicam in Psalmis præcepto *r* satisfecit. *r* P.Did. Aluarez in manuscript.

16 Qui futurum esse scit vt non possit in Pascha communicare non tenetur *s* præuenire communionem ex vi præcepti Ecclesiastici. In articulo autẽ mortis tenetur ex vi præcepti diuini. *s* Idem ibidem.

17 Indis, & Æthyopibus, quibus inuita propter vitia, & incapacitatem negatur Eucharistia, non est deneganda in articulo mortis, *t* dummodo cum signis doloris confessi fuerint peccata, affectum ostendant recipiendi Eucharistiam, & Christum in ea reuereantur. *t* Vide concil. Limense act.2.c.19.

18 Si in domo infirmi non potuerit decenter ministrari hoc sacramentum portetur, si commode potest ad Ecclesiam si autem sit hoc infirmo incommodum, domus infirmi mundetur & ornetur pro vt locus tulerit, qui enim præsæpe bestiarum non abhorruit pro nostra salute non abhorrebit Indi tugurium. *u* *u* Ibidem.

19 Nemo Indorum, aut Æthyopum ad communionem *x* accipiatur, nisi proprij Parochi aut confessoris licentiam scripto sibi datam ostenderit. *x* Ibidem c.20.

20 Damnatio

y Ibidem. 20 Damnatio ad mortem pridie ante supplicium communione y muniantur

z D. Didac. Aluar. in manuscrip. 21 Parochi z tenentur docere diligenter Parochianos, ea quæ necessaria sunt ad receptionem huius Sacramenti, secus facientes tenentur restituere pro rata, & quod deterius est peccant mortaliter.

a Comm. DD. 22 Indi, & Æthyopes, qui panem hunc spiritualem discernere sciunt communi præcepto communionis tenentur; a sed ratione priuilegij possunt illam vsque ad Corporis Christi festiuitatem differre. Alij autem rudes, qui vix discernunt inter panem, & panem non tenentur hoc præcepto.

b Clem. ne in agro Domini. 23 Monachi S. Benedicti singulis mensibus communicare tenentur b iure communi. Reliqui religiosi videant sui ordinis constitutiones.

c P. Didac. Aluar. in manuscrip. 24 Sacerdos qui non celebrat, si communicat sine stola ex negligentia peccat c venialiter, si autem quia non habet, nullum erit peccatum.

d Ex praxi DD. 25 Eucharistia cum ministratur in loco, vbi formæ, quæ supersunt, non possunt reseruari, ministrari d debet post sumptionem sanguinis, antequam sumatur lauatorium, vt, si superfuerint, possint à ieiuno Sacerdote consumi. Si autem oblitus sumpserit ablutionem poterit duas, vel tres formas singulis ex communicantibus simul dare.

e Ex ead. praxi. 26 Cum licentia Parochi, vel illius ratihabitione in nostris prædiis potest e ministrari Eucharistia Indis infirmis, qui si commodè non possunt portari in Ecclesiam, & ibi non sint ornamenta necessaria ad decentiam, sufficiet, quod Sacerdos finita missa, vel ipsis solis Sacerdotalibus indumentis vel solo superpelliceo, & stola vno vel altero cum candela comitantibus formam consecratam in calice portare, ne tanto bono priuetur moribundus.

f Vide verb. Episcop. 27 An familiaribus, qui in nostris domibus degunt, & Indis, & Æthyopibus qui nobis seruiunt possimus f in die Paschatis Eucharistiam administrare vide verb. *Episcopus.*

g c. omnis vtriusque sexus. 28 Qui non confitetur singulis annis, vel in Paschate non communicat non incurrit g ipso facto excommunicationem, sed iubetur excommunicari. Vide c. omnis vtriusque sexus de pænit, & remiss.

29 Rarò iam continget negari debere Eucharistiam publico peccatori, quia cum accedit ad Eucharistiam præsumendum est præmisisse confessionem Sacramentalem, quæ si publicè fiat publica pœnitentia est.

30 Ministrans hostiam non consecratam loco consecratæ ad vitandum

vitandum ſacrilegium ſuſcipientis, immane ſacrilegium committit, *i* quia exponit creaturam adorandam pro creatore. *i Ioan. ſanct. diſp. 35. nu. 3.*

31 Confeſſarius poteſt *l* fingere ſe immittere hoſtiam conſecratam in os communicantis, vt ſi maritus obſeruet vxorem an communicet, & in ſimilibus; quia ex cauſa vti poſſumus ſimulatis actionibus. *l Idem ibidem.*

32 Non tenetur *m* Sacerdos conſumere omnes formas alios abſque communione relinquendo ob vitandum ſacrilegium volentis in peccato communicare. Poterit tamen ſi alij non ſint communicaturi, immò & debet fingere ſe occupatum, vel hoſtiam conſecratam deficere, ſi id facere poterit ſine infamia petentis. *m Idem diſp. 37. num 1.*

33 Inſano, vel phrænesi correpto, qui ante inſaniam deſiderium ſignificauit accipiendi Euchariſtiam *n* poteſt miniſtrari, ſi non timeatur irreuerentia, vel dilaceratio; ad quod experiendum poteſt ei dari hoſtia non conſecrata ante communionem. *n Idem diſp. 38. num. 3.*

34 Vt miniſtretur Euchariſtia vulneratis in rixa non eſt opus, vt deportentur in aliquam domum, ſed in calle poterit *o*, miniſtrari ſine ſolemnitatibus illis, quæ in manuali deſignantur. *o Idem diſp. 36. n. 11. & 12.*

35 Parum papyri vel alterius rei non comeſtibilis tranſgluttiens poteſt *p* vt ſupra etiam diximus communicare. *p Idem diſp. 42. num. 18.*

36 Comedens poſt horam 12. deſignatam ab vno horologio, ſi poſt comeſtionem aliud ſonet, non ſoluit *q* ieiunium ſequentis diei, & poteſt communicare, non enim eſt maior ratio cur vni, quam alij magis credatur. *q Idem diſp. 42. num. 23.*

37 Sanctimonialis, quæ ſingulis menſibus non confitetur & Euchariſtiam non recipit, *r* peccat mortaliter. *r Trid. ſeſſ. 25. c. 10. Clem. ne in agro. de ſtatu monach.*

38 Si aliquid Euchariſtiæ cadat in linteum vel veſtem ſufficit illud lauari, ſi cadat in tapetem, & non poſſit inueniri vſui profano non *ſ* prohibetur ſeruire. *ſ Vide Nauar. c. 21. num. 59.*

39 Conſuetudo vt ante Euchariſtiam lumen ardeat vim præcepti habet. *t* *t Sà hoc verb.*

40 Nullum in iure eſt præceptum niſi cum *u* foras defertur. *u c. ſanè de celeb. Miſſar.*

41 Non poteſt aſſeruari in choro monialium, *x* benè tamen ibi reponi in aliquo feſto ad earum deuotionem cum licentia proprij prælati. *x Sà hoc verb.*

42 Infirmus ieiunus ſæpè poteſt *y* viaticum recipere, non ieiunus autem non, niſi poſtquam conualuerit, & poſtea fuerit in nouo mortis diſcrimine. Idem dic de extrema *y Comm. DD.*

extrema vnctione, hæc tamen etiam ſi non ſit in nouo mortis periculo tranſacto menſe poteſt repeti.

l Fillu. apud Dian. p. 2. tr. 14. reſ. 75. vide eundem.

43 An verò non ieiunus in eodem periculo poſſit ſæpe communicare alij negant, alij probabilius affirmant. Quantum verò *l* tempus debeat eſſe intermedium prudentis arbitrio eſt iudicandum. Eſt qui affirmet quotidie poſſe non ieiunum communicare, ſi incommodum illi ſit expectare ieiunum.

44 Si miniſtrans Euchariſtiã infirmo in reconciliatione inueniat plures confeſſiones nullas feciſſe audiat illius aliqua peccata, & moneat vt actum contritionis eliciat, & abſoluat cum onere poſtea integre confitendi. Vide Dian. p. 5. tr. 3. reſ. 50.

SECTIO XXII.

DE ALIIS SINGVLARIBVS RESOLVtionibus circa Euchariſtiam.

a P. Quintanaduenas tr. 4. de Euch.

1 EX notabili negligentia per integrum diem Euchariſtiam ſine accenſa lampade relinquere, peccatum *a* eſt mortale.

b Facund. c. 23. nu. 2.

2 Si celebrante ſacerdote Miſſã lumen extinguatur, ante conſecrationem Miſſam eſſe relinquendam *b* etiam ſi moribundus ſit communicandus, aſſerunt viri docti, ne Euchariſtia ſit ſine lumine.

c Trid. ſeſſ. 25. c. 10.

4 Quod ſanctiſſimum Chriſti corpus intra chorum, vel ſepta monaſterij, & non in publica Eccleſia conſeruetur prohibet *c* ſancta Synodus non obſtante quocumque indulto, aut priuilegio, ſed intelligi debet de choro monialium, non de ſacello religioſorum in quo ſumma decentia conſeruatur.

d P. Quintanad. vbi ſuprà.

4 Ad miniſtrandam, Euchariſtiam moniali infirmæ etiam quotidie, ſi ipſa pro ſua deuotione petierit, ingredi *d* poteſt Capellanus.

e Vide P. Vaſq. apud Quintanad. vbi ſuprà.

5 An requiratur ſtatus gratiæ, in eo qui Euchariſtiam populo ſolemniter manifeſtat, aut publicè in proceſſionibus defert, ſeu ob aliquam cauſam pixydem, aut ſpecies ſacramentales extra ſacrificium immediate tangit, alij aiunt, alij probabilius *e* negant.

6 Non

6 Non peccant *f* mortaliter Sacerdotes, sæculares, vel regulares, qui feria 5. in cœna Domini de manu proprij Parochi, vel Prælati Eucharistiam non recipiunt. Nam Congregationis declaratio doctrinalis solum est, non decisiua, & nullum est præceptum, quod ad hoc obliget.

f Dian. p. 5. tr. 2. rg. fol. 96.

7 Nullum est præceptum quo laici, *g* vel regulares in die Parasceues, vel in Sabbato Sancto Eucharistiam recipere prohibeantur. Vnde licitum est perse loquendo, & Matriti in Parochia S. Martini innumeris ministratur.

g Ioan. Sanchez disp. 22. num. 7.

8 Tenentur *h* Parochi infirmis Eucharistiam deferre, quoties pro sua deuotione petierint, dummodo nimia frequentia non sit, nec erit talis, si singulis mensibus, & in solemnioribus festiuitatibus petat, ad quod sub mortali reatu tenentur, nisi eos legitimum impedimentum excuset.

h Vide P. Quintanad. vbi supra.

9 Parochus deferens Eucharistiam infirmo longe distanti mansueto, equo vehi potest, quod si non possit eam deferre sine iuuamine, nescit sacerdos nec Diaconus, qui eum possint iuuare, laicus *i* iuuet ac deferat iuxta sententiam Laimani *lib. 5. tr. 4. c. 7. num.* 4. & Dianæ, aliorumque docentium posse laicum Eucharistiam ministrare moribundo, si absint sacerdos, & Diaconus.

i Laiman. lib. 5. tr. 4. c. 7. nu. 4.

10 Qui in *l* Dominica Palmarum Eucharistiam pro viatico recepit annuæ communionis præceptum adimpleuit, licet alij contrarium sentiant.

l P. Tho. Sanch. in sum. c. 14.

11 Parocho licet *m* absque vlla causa sibi subdito concedere vt Eucharistiam recipiat in quacumque etiam regularium, vel alterius oppidi Ecclesia, atque oratorio, sic qui præceptum annuæ communionis adimpleat, quia hoc nullo iure Parocho prohibetur.

m P. Quintanad. vbi suprà tr. 14. sing. 12.

12 An iudex cum sine damno ac periculo differre potest executionem sententiæ teneatur id facere cum reus ex industria distulit communionem ad diem supplicij, negat noster Quintanaduenas, sed teneri videtur probabilius ob sacramenti decentiam, ob charitatem proximi in tanto labore constituti, qui melius ad mortem præparari desiderat.

13 Damnatus ad mortem, si commodè potest tenetur esse ieiunus, vt Eucharistiam sumat etiam in eodem die supplicij. Si tamen commodè non potest, poterit *n* non ieiunus communicare pridie ante supplicium, vel in ipsa die etiam si pridie communicauerit; sed non pro viatico. Immò teneri ad communicãdum si iudex noluerit differre supplicium, & etiam si pro viatico pridie non ieiunus communicauit, &

n Henriq. lib. 8. ref. 50. num. 5.

die supplicij inaduertenter cibum sumpsit, & postea voluit communicare, potest, quia est in mortis articulo, & vtitur iure suo. Nec non si aduertenter cibum sumpsit, & postea pænituit.

14 Cum graue damnum timetur potest *o* iudex reo negare tempus ad recipiendam Eucharistiam, & statim post peccatorum confessionem sententiam exequi.

15 Si reus sacerdotem, qui absconsam Euchristiam deferret amplexaretur liber à supplicio maneret, *p* & Ecclesiæ esset tradendus.

o P. Quintanad. vbi suprà.

p Idem vbi suprà.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES IV.

EXAMEN.

1 EXaminari non oportet *a* eum, qui notoriè est sufficiens.

2 Examen ad confessionem prærequiritur, *b* & sine illo confessio est nulla.

3 Diligentia ad hoc examen ea debet *c* esse, quam viri prudentes in negotiis magni ponderis collocare solent, attentis tamen vita, & moribus confitentis.

4 Si confessor aduerterit *d* pœnitentem male examinatum accedere, remittat illum, vt se examinet, nisi vrgeat necessitas, vel sit ita rudis vel melius sit, eum interrogando iuuare.

a Comm. DD.

b Comm. DD.

c Nauar. c. 9. nu. 13.

d Idem ibidem.

DISPVT.

DISPVT. XII. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

EXCOMMVNICATIO QVID SIT, ET de effectibus excommunicationis maioris.

EXCOMMVNICATIO

1 Est *a* censura Ecclesiastica, quæ priuat hominem fidelem à fidelium communicatione.

2 Excommunicatio alia *b* maior, quæ omnino priuat à communione fidelium. Alia minor, quæ tantum priuat à participatione sacramentorum, & ab electione passiua.

3 Tenentur vitare denunciatum specialiter, & notorium clerici percussorem, cuius delictum nulla tergiuersatione potest *c* excusari.

4 Si censura est generalis, & à iudice declaratur, quod talis persona commisit delictum, cui talis censura erat annexa, *d* tenemur eum vitare.

5 Excommunicatus excommunicatione maiori priuatur *e* suffragiis, & orationibus communibus Ecclesiæ, vt Missa, horis canonicis, & similibus.

6 Suffragia hæc offerre pro eo est peccatum mortale; sed in secreto, & particulari etiam in Missa ad Deum: pro eo orare non est *f* peccatum, sed opus pium.

7 Qui offert sacrificium pro excommunicato, quem vitare non tenetur, non *g* peccat.

a P. Suar. de censu disp. 8. sect. 1. num. 1.
b Ex extrauag. insuper ad euitãd.
c c. quæsitum, &c. tua nos de cohabit. Cler.
d Comm. DD.
e c. à nobis c. sacris cum aliis de sent. excomm.
f Comm. DD.
g Comm. DD.

SECTIO II.

AN PRIVATVS SIT A receptione sacramentorum.

1 Peccat *a* mortaliter excommunicatus, qui Sacramenta recipit, nullam tamen pœnam incurrit.

2 Peccat, qui excommunicato Sacramentum ministrat. Potest tamen

a Comm. DD. ex c. illorum, c. siquidem de

tamen ex accidenti excuſari ob vitandum ſcandalum, vel ratione alicuius neceſſitatis.

3 Valide recipit ſacramentum, & ſi eſt ſufficienter diſpoſitus, & excuſatus, etiam gratiam.

c Syluest. verb. cóf. 23. q. 8.

4 Non licet *c* excommunicatum à peccatis abſoluere, & pro abſolutione cenſuræ remittere ad ſuperiorem.

5 Si tamen de facto abſoluatur manet abſolutus, & gratiæ recipit effectum, ſi alias eſt bene diſpoſitus. Hæc ſententia videtur *d* probabilior licet contrariam teneant viri docti.

d Suar. de cenſ. diſp. 29. ſec. 3.

6 Si Sacerdos Propter ignorantiam. Villalob. *to.* 1. *tr.* 17. *dif.* 5. abſoluit ab excommunicatione circa quam non habebat facultatem, vel de peccato reſeruato, quod tale eſſe ignorabat, pœnitens manebit abſolutus per ſe à non reſeruatis, & per accidens à reſeruatis.

SECTIO III.

AN SIT PRIVATVS AB administratione Sacramentorum, & ab oblatione ſacrificij.

a c. ſi celebret. c. lat. de ſent. excom.

1 PEccat mortaliter, *a* ſi adminiſtret, vel celebret, niſi grauis neceſſitas vrgeat in aliquibus caſibus vel ignorãtia, metus, aut infamia cum excuſet.

b Comm. DD.

2 In extrema neceſſitate poteſt *b* ſacramentum pœnitentiæ etiam ab hæretico adminiſtrari.

3 Excommunicatus aſſiſtens matrimonio contrahendo non peccat, quia ſolum vt teſtis. Alia ſacramenta adminiſtrans licet peccet valide adminiſtrat excepta *c* pœnitentia.

c Suar. vbi ſup. ſec. 2. num. 12.

4 Hanc etiam valide adminiſtrat *d* niſi ſit publicè denunciatus, vel notorius clerici percuſſor.

d Comm. DD.

e c. cum non ab homine de ſent. excom.

5 Qui recipit ſacramentum ab excommunicato *e* peccat mortaliter, nullam tamen pœnam incurrit præter minorem excommunicationem.

SECT.

SECTIO IV.

AN SIT PRIVATVS AB ASSISTENdo ad Missam, & ad alia diuina officia.

1 EX sua natura est peccatum *a* mortale prædicta assistentia. *a c. Nuper de sent. excom.*
2 Recitare tamen officium diuinum cum excommunicato non *b* est peccatum mortale, & seruus cum domino recitans etiam à veniali excusatur. *b Suar. vbi suprà nu. 18.*
3 Non dicitur *c* officium diuinum lectio Theologica, nec scriptura diuina, nec sacra concio. *c Comm. DD.*
4 Excommunicatus *d* tenetur horas canonicas recitare non tamen dicere debet, Dominus vobiscum. *d Couar. c. alma 13. num. 8.*
5 Si non sit alius, qui ministret in Missa nisi excommunicatus *e* admitti poterit ad hoc sacrum ministerium. *e Suar. de censur. dis. 12. sec. 1. n. 3.*
6 Celebrare præsente excommunicato publicè denunciato, vel notorio clerici percussore ex sua natura *f* peccatum est mortale. *f c. 1. qui de sent. excom.*
7 Cum excommunicatus vult Missæ adesse, si celebrans ad canonem nondum peruenit relinquat *g* Missam, si admonitus nolit recedere. *g Comm. DD.*
8 Qui facit coram se celebrare irregularitatem incurrit.
9 Recitare orationes coram *h* excommunicato non est peccatum, & ille potest Ecclesiam ingredi, non autem indulgentias lucrari. *h Comm. DD.*
10 Non licet Missæ, *i* & diuinis officiis cum excommunicato interesse. *i Comm. DD.*

SECTIO V.

AN EXCOMMVNICATVS PRIVAtus sit Ecclesiastica sepultura.

1 QVi è vita excommunicatus decedit etiam si signa contritionis ostenderit, non est *a* sepeliendus in loco sacro, nisi prius absoluatur. *a c. sacris de sepult. Clem. ea eod. tit.*

b Comm. DD.

2 Si de facto in Ecclesia sepeliatur *b* manet violata, clericus autem sepeliens non incurrit irregularitatem.

c Vide infrà.

3 Qui scienter præsumunt excommunicatos in Ecclesia sepelire, incurrunt *c* excommunicationem de qua infrà.

SECTIO VI.

AN SIT INHABILIS AD recipiendum beneficium Ecclesiasticum.

1 COllatio, electio, nominatio, aut præsentatio facta in excommunicatum est ipso iure nulla. *a*

a c. postulasti de cler. excom.
b Syluest verb. excom. 9. n. 5. & ex licit. de elect.
c c. postulasti de cler. excom.
d. Comm. DD.

2 Est etiam inhabilis *b* ad officium Vicarij Generalis, vel gubernatoris Episcopatus, Prælati religionis, vel inquisitoris, non verò summi Pontificatus.

3 Idem dic de pensione perpetua, & sunt, qui idem de temporali affirment.

4 In prædictis casibus peccat mortaliter, qui beneficium recipit, & qui scienter confert debet suspendi *c* donec veniam impetret.

5 Ablata excommunicatione noua debet *d* fieri collatio beneficij.

SECTIO VII.

AN SIT PRIVATVS RECEPTIONE fructuum Ecclesiasticorum.

a c. pastoralis parag. verù de appel.
b Suar. de censu. dis. 13. sec. 2. à num. 12.
c c. sacra parag. cũ quæ de sent. excom.
d Abb. dic. c. pastoralis parag. verum & in c. penult. de cleri. non resid.

1 NOn solum fructuum receptione, sed etiam *a* omnibus rebus, quæ ad eam ordinantur, verbi gratia locatione, venditione, & administratione illorum.

2 Si fructus recepit etiam si sit toleratus, restituere tenetur ante sententiam iudicis, neque his ali potest etiam si indigeat, nisi deposuerit *b* contumaciam.

3 Si excommunicatio fuit iniusta, qui sententiam tulit fructus, & distributiones restituere tenetur. *c*

4 Fructus, quibus excommunicati priuantur in Ecclesiæ vtilitatem, in pauperibus alendis consumendi sunt.

SECT.

SECTIO VIII.

AN SIT PRIVATVS ECCLESIASTICA iurisdictione.

1 Illius vsu manet priuatus, & quidquid egerit *a* est nullum.
2 Si Episcopus excommunicatur eo ipso cessat *b* iurisdictio eius Vicarij generalis etiam re incepta. Si autem delegans sit excommunicatus re incepta non cessat iurisdictio delegati.
3 Quod facit excommunicatus quando adest communis error, est *c* validum.

a c.1. de off.Vicar. *b* Comm. DD. *c* Comm. DD.

SECTIO IX.

DE COLLATIONE BENEFICII, ELECTIONE, & præsentatione factis ab excommunicato.

1 Si est excommunicatus publicè denuntiatus, vel notorius clerici percussor facta ab eo collatio electio, vel præsentatio est *a* nulla.
2 Si electores scienter admittunt aliquem excommunicatum, vt suffragium præstet, electio est *b* nulla.
3 Si suffragia sint secreta, & excessus sit tantus, vt detractis excommunicatis sufficiens sit numerus suffragiorum electio *c* valet, alias est inualida.
4 Nominatio, postulatio, institutio, & confirmatio factæ ab excommunicato *d* inualidæ sunt, non autem possessionis datio.
5 Excommunicatus potest *e* resignare beneficium suum, non autem in fauorem *f* tertij.
6 Si præsentatio fiat à laico excommunicato probabile est validum *g* esse.

a c.tanta de excomm. *b* c.vlti.de pro cur. *c* Suar. de cens. disp. 14.sec.2. nu.8. *d* Comm. DD. *e* Comm. DD. *f* Suar. vbi sup. nu.35. *g* Villal. vbi sup.

SECTIO

SECTIO X.

AN PRIVATVS SIT POLITICA, ET communi fidelium communicatione.

1 OS, otare vale, communio, mensa negantur. *a*

2 Non prohibetur *b* communicare cum infidelibus nisi sint apostatæ.

3 Communicatio hæc politica cum excommunicato, nisi sit in crimine criminoso solum est peccatum *c* veniale. Idem dic de ipso excommunicato.

4 Qui communicaret cum excommunicato cum animo semper communicandi, peccaret *d* mortaliter.

6 Si iudex alicui sub excommunicatione præciperet ne communicaret cum excommunicato peccaret *e* mortaliter communicando.

6 Communicans cum excommunicato in crimine criminoso, auxilium videlicet, aut consilium præstans ad crimen propter quod ille excommunicationem incurrit, ipse etiam *f* incurrit.

7 Ignorantia, inaduertentia, metus, vel grauis necessitas excusant *g* à peccato communicantem in rebus politicis.

8 Hæc, anathema quidem, soluunt, *h* ne possit obesse vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

8 Vxor *i* debet communicare cum marito excommunicato nisi sit hæreticus, vel causa matrimonij inflicta fuerit excommunicatio.

9 Maritus excommunicatus potest *l* debitum petere ab vxore, & cohabitare cum ea in foro exteriori. Idem dic de vxore excommunicata.

10 Si pater, vel dominus sint excommunicati filij & serui possunt *m* cum eis communicare. Idem dic de filiis & seruis.

11 Domini temporales respectu suorum subditorum non *n* gaudent hoc priuilegio. Nec prælati religiosorum denuntiati, possunt tamen cum eo cohabitare in eadem domo, sicut cum alio religioso particulari excommunicato.

a c. nuper. c. quando de sent. excom.
b c. penul. de sent. excom.
c Comm. DD.
d Suar. disp. 25. à nu. 13.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Comm. DD.
h Ex Glossa c. cum desideret de sent. excom.
i c. quoniam multos 11. q. 3. c. inter alia de sent. excom.
l P. Suar. de cens. disp. 15. sec. 4. nu. 9.
m c. quoniam multos 11. q. 3.
n Comm. DD.

12 Si

12 Si prælatus excõmunicatus non est denuntiatus, o habet vsum iurisdictionis in fauorem subditorum, possunt p tamen religiosi huic renuntiare fauori, & cum eo non communicare. Idem dicendum de Episcopo.

13 Cum subdito excommunicato non potest prælatus hoc solo titulo cum eo communicare.

14 Ignorantia facti, vel iuris excusat, q sed secundum probabiliorem sententiam, debet esse inculpabilis.

15 In dubio an quis sit excommunicatus non est r vitandus, nisi publice sit infamatus.

16 Qui nescit an sit excommunicatus, si fama publica sit, debet s se abstinere donec faciat debitam diligentiam.

17 Dum non constat de absolutione saltem per publicam famam vitandus t est excommunicatus.

18 Contractus initus cum excommunicato validus u est, nisi fiat cum hæretico.

19 Testamentum excommunicati x valet nisi sit hæreticus & si instituat in testamento præbendam, valet.

o Comm. DD. p Extrauag. ad euitanda & Suarez vbi sup. nu. 3. q c. cum desideres de sent. excom. r c. cum desideres vbi sup. s c. illud de cler. excomm. t Comm. DD. u dict. c. inter alia, c. felices, parag. verum de pœnit. in 6. x Comm. DD.

SECTIO XI.

AN PRIVATVS SIT AB OMNI COMmunicatione fori, & audientiæ.

1 IVdex excommunicatus priuatur ab vsu iurisdictionis, & si est denuntiatus, vel notorius clerici percussor nulla est sententia, a quam profert.

2 Si excommunicatus eligatur in iudicem electio est nulla, b si autem fuerit toleratus, & non denuntiatus electio tenet.

3 Non potest esse actor in iudicio nisi in causa c sua excommunicationis. Si petit absolutionem aut dicit se non esse excommunicatum audiendus est. Si autem dicit excommunicationem fuisse iniustam, audiendus d non est, nisi prius absoluatur.

4 Compelli potest e vt appareat coram iudice tanquam reus, quod si habeat procuratorem idoneum per illum, non per se respondebit.

5 Non f potest nisi sit toleratus notarij publici munus exercere,

a Comm. DD. b Glossa in c. venerabilem ver. electus de elect. & ibi DD. c c. decernimus de sent. excom. d c. per tuas de sent. excom. e c. intelleximus de iudiciis. f P. Suar. de censf. disp. 15. sec. 5. n. 1.

g Idem vbi supra.
h c. decernimus de sent. excom.
i dic. c. decernimus.
l c. intelleximus de iudiciis.
m Comm. DD.

cere, & erit nullum, quod gesserit. Probabile *g* autem est non esse irritam electionem hanc officij in eum factam.

6 Non potest *h* testis esse in iudicio, nec extra nisi in causa fidei. Si autem est toleratus potest admitti ex partium consensu, & quamuis sit denuntiatus si non repellitur valet eius testimonium.

7 Nec aduocatum gerere *i* potest, & potest si non est toleratus, repelli; valet tamen quod gesserit.

8 Nec procuratoris munere fungi potest; *l* valet tamen, quod gesserit, nisi repellatur.

9 Procuratoris, Tutoris & similia officia ligati, excommunicatione recipientes *m* peccant solum venialiter, & ab eis gestum tenet.

SECTIO XII.

QVOS ALIOS HABEAT EFFECTVS excommunicatio.

a c. 10. de rescrip.
b Trid. ses. 25. c. 3. de refor.
c c. cum contumacia de hæret. in 9.
d c. cum bonæ de qual.
e Couar. c. alma 1. p. parag. 7. nu. 10.
f Comm. DD.

1 Litteræ Apostolicæ obtentæ ab excommunicato etiam occulto, & processus illarum virtute factus sunt irrita *a* nisi sint circa ipsam excommunicationem.

2 Aduertendum tamen est in his litteris semper apponi clausulam absolutionis ab excommunicatione, ne impediatur effectus.

3 Qui per annum in excommunicatione perseuerat fit de hæresi suspectus, *b* sed suspicio est leuis.

4 Cum Inquisitores vocant aliquem, quia est suspectus de hæresi, & eum excommunicant, quia non comparet, si per annum est contumax *c* denuntiandus est vt hæreticus.

5 A clerico, qui per annum in excommunicatione persistit potest *d* beneficium auferri.

6 Is, à quo aliquid sub excommunicatione demandatur, & propter contumaciam perseuerat excommunicatus per annum, censetur *e* conuictus.

7 Contumax in excommunicatione etiam si per annum non perseueret, potest *f* puniri temporaliter.

SECTIO

SECTIO XIII.

AN POSSIT FERRI EXCOMMVNICATIO ob res temporales.

1 POtest *a* sub ratione alicuius tituli spiritualis.

2 Ob delictum præteritum non fertur *b* nisi ratione correctionis futuræ.

3 Cum litem gerunt interse personæ Ecclesiasticæ potest iudex Ecclesiasticus ferre excommunicationem contra laicos. Et cum iudex sæcularis in manifestis iniuriis negligit adhibere remedium Ecclesiasticus *c* potest per censuras.

4 In foro conscientiæ, qui excusatur à peccato cum non restituit, *d* excusatur etiam à censura.

5 Cum terminus præfigitur à superiore non obligat vsque ad illum, si autem obligatio cesset ante terminum, *e* cessat etiam censura.

6 Contingere potest, quod peccatum in furto sit tantum veniale, & obligatio ad restitutionem sit *f* mortalis, & in tali casu obligabit censura sub mortali, v. g. cum plures vineam deuastant singuli vnum racemum seorsim surripientes.

7 Qui vnum tantum racemum furatus est de vinea ignorans quod quam plures alij vnusquisque racemum tulerit, si postea sciat *g* tenetur restituere sub mortali, & obligari potest censura.

8 Qui non est soluendo in foro conscientiæ excusatur *h* ab excommunicatione.

9 Si feratur excommunicatio, vt intra sex dies soluat, & non potest, transacto autem termino potest, & non soluit, censuram incurrit. *i*

a Trid. ses. 25. c. 3. de refor.
b Comm. DD.
c c. mulieres 2. de iureiur. in 6. c. qualiter de iudiciis.
d Glossa c. ius gentium ver. sed cum d. 1.
e Comm. DD.
f Suar. de cens. disp. 20. sec. 7. nu. 3.
g Couar. lib. var. c. 3. nu. 12.
h Comm. DD.
i c. Oduar. de solut.

SECTIO XIV.

QVOMODO OBLIGET EXCOMMVNIcatio inflicta ut secretum reueletur.

CVm quis ante excommunicationem tenebatur secretum reuelare, crimen detegere, vel exhibere scripturam censura *a* tenet.

a Vgal. to. 1. tr. 17. dif. 18.
b Comm. DD.

2 Quamuis non sit obligatio ante prælati præceptum *b* potest ex eo nasci, sed ad hoc prælati verba attente consideranda sunt.

3 Cum res non potest reuelari sine graui damno reuelantis, vel crimen est occultum, *c* & reus non est de illo infamatus, vel quando sub naturali sigillo ad consilium sumendum detectum est, vel quando persona sanguine coniuncta mihi est nisi crimen sit læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ non me potest *d* obligare censura.

c c. qualiter, & quando 1. de accus.
d Comm. DD.
e Comm. DD.

4 Cum præfigitur tempus sub quo res detegenda est obligat *e* etiam censura eo transacto, nisi cesset morte mandantis.

SECTIO XV.

DE EXCOMMVNICATIONIBVS Bullæ Cænæ, & de aliis à iure in particulari.

a Comm. DD.
b Comm. DD.

1 AD *a* iudicandum an aliquis in excommunicationem incurrat pensanda sunt verba illius, considerandus casus, & personæ, quia non debet extendi, sed restringi.

2 Quæ fertur contra consulentem non *b* comprehendit eum, qui licet consilium dederit, non fuit delictum commissum propter illud.

c Nauar. in summa c. 21. à nu. 49.

3 Cum excommunicatio fertur principaliter contra eum qui crimen faciet, & secundo loco contra eum, qui mandat, iste non *c* incurrit, nisi crimen executioni mandetur.

4 Excommunicationes

4 Excommunicationes Bullæ Cœnæ non *d* multiplicantur ex eo, quod repetuntur, quod additum fuit, est reseruatio.
5 Non *e* expirant mortuo Pontifice.

d Idem vbi suprà.
e Ex Pij V. ordinat. Vide Villalob. vbi sup.

SECTIO XVI.

QVOT SINT EXCOMMVNICATIONES Bullæ Cenæ.

1 HÆ excommunicationes sunt 20. 1. Contra hæreticos cuiuscumque sectæ, eorum fautores, eorumque libros legentes, habentes, & imprimentes.
2 Aduersus appellantes à sum. Pontifice ad futurum concilium, eorumque fautores.
3 Aduersus Piratas, eorumque fautores.
4 Aduersus eos, qui bona Christianorum naufragantium sibi capientes etiam si in littore inueniant.
5 Contra eos, qui imponunt inique noua tributa vel pedagia, vel augent imposita.
6 Contra falsificantes litteras Apostolicas.
7 Aduersus eos, qui infidelibus, & catholici nominis hostibus arma, vel alia deferunt ad bellum deseruientia, vel aliquomodo fauent in damnum Christianorum.
8 Contra eos qui ferri impediunt ad curiam Romanam victui necessaria.
9 Aduersus eos, qui aliquod damnum inferunt Romipetis, seu peregrinis ad vrbem causa deuotionis, vel peregrinationis accedentibus, & in ea morantibus, vel ab ipsa recedentibus, vel in his dantes auxilium, consilium, vel fauorem.
10 Aduersus omnes illos, qui ad sedem Apostolicam accedentibus, vel ab ea recedentibus damnum aliquod inferunt.
11 Aduersus eos, qui offendunt Romanæ Ecclesiæ Cardinales, aliosque Prælatos.
12 Contra eos, qui per se vel per alios negotia tractantibus in Romana curia, nocent.

SECTIO

DE RELIQVIS EXCOMMVNICATIONIbus in Bulla Cenæ contentis.

13 Contra appellantes in causis Ecclesiasticis ad iudices laicos, vt impediant litteras Apostolicas.

14 Aduersus eos, qui sibi auocant causas spirituales sub prætextu litterarum Apostolicarum ad impediendam earum executionem.

15 Contra iudices laicos, qui ad sua tribunalia adduci faciunt Ecclesiasticos, & Ecclesiasticam libertatem impediunt suis statutis.

16 Contra eos, qui impediunt Ecclesiasticos Prælatos, ne sua vtantur iurisdictione, & contra eos qui illorum sententias spernentes ad iudices sæculares recurrunt, & aduersus eos, qui eis ad hoc auxilium præstant.

17 Aduersus, eos qui sibi vsurpant Ecclesiasticam iurisdictionem, vel fructus ad personas Ecclesiasticas spectantes ratione beneficij aut huiusmodi titulo.

18 Contra eos, qui imponunt decimas, vel alia onera personis Ecclesiasticis, Ecclesiis, monasteriis vel eorum fratribus.

19 Contra iudices laicos, qui in causis capitalibus Ecclesiasticarum personarum se immiscent.

20 Contra eos, qui per se vel per alios terras Romanæ Ecclesiæ subiectas inuadere, destruere, occupare, vel detinere præsumpserint.

Hæc breuiter prælibata vide tractata fusius in P. Suarez *de cens. disp. 21. & in Tolet. lib. 1. c. 18. & sequenti.*

Videatur Bulla. 21 Virtute Bullæ Cruciatæ confessores ab ordinario approbati possunt absoluere ab omnibus casibus in Bulla Cænæ contentis excepta hæresi.

Ex Bulla Pauli III. 22 Hoc idem possumus confessarij nostræ societatis ex nostris priuilegiis in his Indiarum regnis. Quod priuilegium est perpetuum.

23 Alij autem si absoluere præsumant ab aliquo ex his casibus incurrunt excommunicationem, sed non reseruatam.

SECTIO

SECTIO XVII.

DE EXCOMMVNICATIONE IN eum, qui clericum, vel religiosum percussit.

1 INcurrit *a* ipso facto excommunicationem siue sit vir, siue mulier cuiuscumque status, vel dignitatis.

2 Percussio autem seu violentia manuum debet esse ita notabilis, vt sit peccatum mortale. Quæ etiam si sit notabilis cum non est peccatum mortale, vt si fiat ob defensionem, ob ignorantiam, vel aliunde excusetur à mortali *b* excusatur ab excommunicatione.

3 Minister iustitiæ sæcularis, qui noctu inuenit clericum, vel religiosum paratum ad peccandum, vel id probabiliter præsumit, potest *c* eum capere, & si se defendat percutere, vt illum suo superiori præsentet.

4 Idem *d* potest creditor in clericum debitorem volentem fugere.

5 Pro violentis manibus intelligitur quilibet iniuriosus effectus aduersus clerici, personam etiam si fiat sine violentia; secus verò si sit leuis *e* percussio ob correctionem.

6 Parentes *f* possunt filios clericos in moribus constitutos ob correctionem percutere, dummodo modum non excedant.

7 Iudex Ecclesiasticus *g* potest subditum suum capere per laicum, non tamen flagellare nisi per se, vel per alium Ecclesiasticum.

8 Prouinciales Priores, vel Rectores regularium non *h* tenentur per se subditum delinquentem flagellare, sufficit si per alium religiosum fiat; si faciant per laicum incurrunt excommunicationem, & mandans, & verberans.

9 Clericus, qui se alteri subiicit, vt percutiatur non incurrit excommunicationem, secus verò si seipsum iniuriose *i* percutiat.

a c. si quis suadenti, de sent. excom.
b c. si verò ex tenore de sent. excom.
c Panormit. & DD. in c. cum non ab homine de iudiciis.
d Comm. DD.
e c. cum voluntate de sent. excom.
f Comm. DD.
g Comm. DD.
h c. vniuersitatis, de sent. excom.
i Tolet. in sum. lib. 1. c. 33. nu. 9.

S 4 Extend-

4 Extenditur *l* hæc censura aduersus mandantes, & ratum habentes, si suo nomine fiat.

5 Qui mandatum reuocauit, reuocatio autem non venit in notitiam exequentis *m* incurrit excommunicationem si percussio exequatur.

6 Verbo clerici veniunt etiam hi qui primam habent tonsuram quamuis sint coniugati, dummodo requisitas à concilio conditiones habeant.

7 Gaudet *n* hoc priuilegio clericus excommunicatus, & irregularis; illud autem amittit degradatus verbaliter cum declaratur incorrigibilis.

8 Si clericus velit fœminam vi cogere ad peccatum, potest licite percutere ad sui defensionem. Et qui in clericum cum vxore, matre, sorore, vel filia propria turpiter inuentum manus violentas iniicerit, non *o* incurrit excommunicationem.

9 Pro Monacho intelliguntur *p* omnes regulares tam viri, quam fœminæ etiam nouitij, & nouitiæ, & moniales tertij Ordinis D. Francisci, & D. Dominici in communitate degentes. Eremitæ sub regula approbata viuentes Donati professi, & milites S. Ioannis; alij autem quibus nubere licet non gaudent hoc priuilegio.

10 Omnes prædictæ personæ Ecclesiasticæ etiam post mortem *q* gaudent hoc priuilegio.

l c. mulieres, parag. illa verò de sent. excom.
m c. cum coniugat. de at. & & qual.
n cum non ab homine de iudiciis.
o Comm. DD. ex Tolet. vbi sup.
p Suar. de cens. disp. 22. sec. 4.
q Tolet in summ. lib. 1. c. 31. nu. 10.

SECTIO XVIII.

AN ALIVS PRÆTER PAPAM POSSIT à præcedenti excommunicatione absoluere.

1 QVando percussio leuis est; potest *a* Episcopus absoluere, & prælatus religiosus suos subditos.

2 Si religiosus clericum sæcularem percutiat, percussio autem sit mediocris non potest absolui, nisi à Papa, si autem leuis sit *b* poterit ab Episcopo.

3 Ianitores principum, qui sine animo irrogandi iniuriam ob custodiendam ianuam clericum mediocriter percusserint, ab Episcopo possunt *c* absolui.

a c. peruenit, de sent. excom.
b c. religioso de sent. excom. in 6.
c c. si verò de sent. excom.

4 Idem

4 Idem dic quando, qui clericum percussit ob aliquod iustum impedimentum non potest Papam adire, dummodo præstet *d* iuramentum eundi ablato impedimento.

5 Pueri, qui ante annos 14. clericum etiam grauiter percusserint ab Episcopo possunt *e* absolui etiam post illos completos.

6 Idem dic *f* de fœminis, pauperibus, & alijs impeditis, & miserabilibus personis.

7 In omnibus his, & similibus casibus, in quibus potest Episcopus absoluere, potest *g* alij absolutionem committere.

8 Legati à latere S. Pontificis *h* ab ipso iure facultatem habent quemlibet excommunicatum absoluendi.

9 Et per Bullam Cruciatæ potest *i* semel in vita, & semel in morte clerici percussor absolui.

10 Qui non defendit clericum ab iniuria manifesta cum commode potest, excommunicationem incurrit.

11 Excommunicatus ob clerici percussionem non debet absolui, nisi prius præstiterit iuramentum, quod se in posterum emendabit.

d c. de exter. eodem tit. *e* Comm. DD. *f* c. ad eminentiam de sent. excom. *g* Villal. vbi sup. *h* Nauar. c. 27. n. 20. *i* c. ex tenore de sent. excom.

SECTIO XIX.

DE RELIQVIS EXCOMMVNICATIONIbus extra Bullam Cœnæ Papæ reseruatis.

1 Lata à Papæ Delegato transacto anno ipsi Papæ reseruata *a* manet.

2 Contra *b* falsarios. Hæc secundum aliquos casus redacta est ad septimam Bullæ Cœnæ.

3 Lata ab Episcopo contra habentes Bullas falsas si intra 20. dies eas non destruant, vel resignent reseruatur *c* Papæ.

4 Contra *d* clericos, qui scienter, ac sponte admittunt ad diuina officia excommunicatos à Papa. Requiritur tamen quod talis sit nominatim excommunicatus à Papa, & denunciatus.

5 Contra *e* sacrilegos infringentes, & spoliantes Ecclesias. Non sufficit tantum infringere, nisi furetur, & spoliet. Nec qualibet fractio seræ, vel arcæ, sed Ecclesiæ, vel forium eius.

6 Contra male eligentes *f* senatorem Romanum.

a c. quærenti de off. iud. Deleg. *b* c. ad fals. de crimine fal. *c* vide Toletum in sum. *d* c. significauit de sent. excom. *e* c. cum quis de sent. excom. *f* c. fundamenta de elect. in 6.

g c. fælices de pænit.

7 Contra insectantes *g* Cardinales. Hæc ad 12. Bullæ Cænæ redacta est, & extenditur ad Archiepiscopos, & Episcopos. Mandantes non incurrunt, nisi sequatur insectatio, secuta verò sic, quamuis nulla sit percussio. Principes verò, ac Domini, & alij iudices sub eadem censura tenentur procedere contra huiusmodi insectatores. Excusantur tamen, si intra mensem, ex quo cognouerunt procedere incipiant, quamuis non fiant processus, neque puniant.

h c. quicumque de sent. excom. in 6.

8 Contra vexantes *h* cognatos excommunicantis. Intelligitur de iniusta vexatione, & nomine cognati veniunt amici, famuli, & omnes illi, quibus fit vexatio in odium excommunicantis.

i Clem. 1. de hæret.

9 Contra *i* Inquisitores, qui odio, vel passione procedunt. Hanc autem non incurrit qui ob timorem, ob vitandum scandalum, vel alio titulo præter odium, vel passionem male procedit.

l Clem. religiosi de priuileg.

10 Contra *l* religiosos qui absque licentia Parochi sacramenta administrant. Comprehenduntur, qui hoc faciunt ex præsumptione, secus verò si ex ignorantia, vel in necessitate, vel ex ratihabitione, vel habentes priuilegium.

m Clem. cupientes de pænis.

11 Contra religiosos *m* facientes eligere sepulturas. Requiritur tamen ad incurrendum in illam, vt religiosus, vel clericus faciant, vt quis iuret, voueat vel promittat se electurum sepulturam in Ecclesia ipsius persuadentis.

n Clem. graue de sent. excom.

12 Contra *n* facientes celebrare in locis interdictis. Comprehendit nobiles, ac Dominos temporales, qui cogant aliquem ad celebrandum diuina officia in locis interdictis, siue compulsio fiat personæ clericorum, siue illorum consanguineis, & qui voce præconis, vel sonitu campanæ, vel tibicinis, aut tuba conuocant populum ad audiendam Missam in loco interdicto præcipue excommunicatos, & interdictos, & qui prohibent ne excommunicati, & interdicti ab Ecclesia eiiciantur, dum diuina celebrantur, & qui admoniti à Sacerdote nominatim nolunt exire. Comprehenduntur etiam Prælati, qui habentes iurisdictionem temporalem ista faciunt.

o Extrau. & si Dominus gregis de pænit. & remiss. extrau. detestandæ de sepult.

13 Contra absoluentes *o* per confessionalia Sixti IV. à quinque votis Papæ reseruatis.

14 Contra exenterantes mortuos, nisi fiat ob honorem, vt in Principibus, vel ob anathomiam, velut transferantur de loco profano ad sacrum, vel alio fine, quam ad sepeliendum.

p extr. Sanc. de simonia.

15 Contra *p* dantes, vel accipientes ob ingressum monasterij,

ſterij. Non comprehenduntur accipientes ſine pacto, vel ex conſuetudine, vel ob neceſſitatem ad victum ingredientis. Nec moniales; q quæ poſſunt dotem accipere ad ſuſtentationem.

q ex declaratione Martini V. & Clem. VII.

16 Contra r remittentes ſimoniam in ordine, vel beneficio. Comprehendit etiam mediatores, & ſolum ſimoniaco reales, non mentales; neque conuentionales, nec aliam ſimoniam præter eam, quæ committitur in ordine, vel in beneficio.

r Extrau. cum detestab. de ſimon.

17 Contra mendicantes tranſeuntes ad non mendicantes, niſi tranſeant ad Chartuſiam.

ſ extrau. viam ambitioſæ de regul.

18 Contra t dantes vel accipientes ad conſequendam iuſtitiam, vel gratiam in curia Romana.

t Extr. 1. de ſent. excom.

19 Contra eos, qui dicunt u peccare mortaliter eos qui credunt B. Virginem ſine labe originali fuiſſe conceptam, vel oppoſitum. Solum comprehendit præſumentes.

u Extrau. graue nimis de reliq. & vener.

20 Contra eos, qui male auctorant alienationes Eccleſiaſticas.

21 Contra x ingredientes monaſteria monialium, Minorum & Prædicatorum ſine licentia eius, qui eam poteſt dare. Non comprehendit eos, qui ex ignorantia iuſta, vel credentes iuſtam habere cauſam ingrediendi. Mulieres autem, quæ praua intentione ingrediuntur incurrunt; ſed poſſunt abſolui à confeſſariis eiuſdem ordinis.

x D. Ant. diſp. tit. 24 p. 670.

22 Contra præſumentes adire libellos famoſos contra religioſos Prædicatorum, & Minorum. Non comprehenditur; qui infamat in libello ipſos religioſos ſine mentione ſtatus.

23 Contra præſumentes prędicare, vel docere, & aſſerere prędictos religioſos non eſſe in ſtatu perfectionis, vel non licere illis ex elẽmoſinis viuere nec prædicare, nec confeſſiones audire cum licentia Papæ, vel aliorum. Prælatorum, ſine licentia Rectorum Eccleſiarum.

De his omnibus Vide Nauar. vbi ſuprà & P. Auil. in comp. verb. excomm.

24 Contra præſumentes in ferre violentiam locis Prædicatorum, vel Minorum. Qui in hanc incurrunt poſſunt abſolui à Conſeruatore, vel à Prælato Ordinis.

25 Contra detinentes in ſuis Monaſteriis apoſtatas ex his Ordinibus poſtquam denuntiatum eis fuerit. Et poſſunt Prælati horum Ordinum, & Carmelitarum, & qui gaudent eorum priuilegiis excommunicare clericos, vel laicos apoſtatas recipientes.

26 Contra eos qui conantur ex vniuerſitate Pariſienſi expellere Prædicatores, vel Minores.

27 Contra peregrinantes in Hierusalem sine licentia Papæ.
28 Contra appellantes à Papa ad futurum concilium. Redacta est hæc censura ad Bullam Cænæ. Non comprehendit consulentem nisi appellatum fuerit, comprehendit tamen consulentem licitum esse appellare.
29 Contra Cardinales reuelantes secreta habita in Papæ consistorio.
30 Contra prædicantes miracula falsa, vel incerta, sed hæc iam non est vsu recepta.
31 Contra Cardinales committentes simoniam sed è vacante Comprehendit prædictos, qui sede vacante contra veniunt, ordinant, disponunt, aut aliquomodo præsumunt facere, vel attentare cõtra ordinata à Iulio II. vt sine simonia fiat electio Papæ.
32 Contra exercentes confidentiam simoniacam; qua quis confidit quod collator conferet beneficium mediante pretio, &c.

SECTIO XX.

DE EXCOMMVNICATIONIBVS REseruatis partim Papæ, partim Episcopis.

1 PRopter leuem percussionem clerici.
2 Quam imponit Episcopus reseruando sibi absolutionem.
3 Lata à Papa quando ad ipsum recursus est impeditus.
4 Contra participantem cum excommunicato in crimine propter quod est excommunicatus, & cum reseruatione ad eum ad quem est reseruata excommunicatio principalis.
5 Contra eum, qui absolutus ab eo, qui non potest, non se præsentat superiori.

EXCOMMVNICATIONES NEMINI reseruatæ.

1 Contra sæculares ius Ecclesiasticis non reddentes.

2 Contra

2 Contra consentientem suæ in Papam electioni Canonicè non factæ,& contra eum recipientes.

3 Contra Episcopum, qui in ciuitate diuersarum linguarum recipit in suam curam eos, qui sunt suæ linguæ, priusquam à proprio Episcopo in suum coadiutorem recipiatur. Vide Nauar. vbi sup.

4 Contra scholasticos Bononiæ, qui conducunt domus alterius Doctoris, vel scholastici ante finem termini sine consensu eius.

5 Contra imponentes Ecclesiis, vel Ecclesiasticis pensiones, talias, vel vectigalia si admoniti non desistant.

6 Contra clericos Præsbiteros etiam nullam habentes dignitatem, aut Ecclesiam Parochialem,& contra clericos non Præsbiteros dignitatem, aut personatum habentes,& contra religiosos, qui audiunt leges, aut medicinam.

7 Contra clericos suscipientes præfecturas sæculares. Non comprehendit clericum in solis minoribus, nec eum qui suæ dignitati habet annexam præfecturam.

EXCOMMVNICATIONES NVLLI REseruatæ ex lib.6. Decretalium.

1 Contra *a* mittentes litteras vel nuntios vel clam loquentibus cum Cardinalibus existentibus in conclaui ad electionem Papæ.

2 Contra *b* magistratus,& gubernatores non facientes ea, quæ debent,& eis mandantur ad electionem Papæ.

3 Contra *c* molestantes electores eo quod non eligant optatum ab eis.

4 Contra n oue *d* vsurpantes ius custodiendi aliquam Ecclesiem sede vacante.

5 Contra *e* vocatum vt dirigat electiones monialium non temperantem à rebus ex quibus oriri solent discordiæ.

6 Contra *f* partem incitantem conseruatorem ad procedendum in his, quæ non continent manifestam violentiam, & quæ requirunt altiorem indaginem.

7 Contra *g* facientes vi, aut metu se absolui à censuris, aut eas reuocare.

8 Contra *h* fingentem aliquid, vt iudex vadat ad mulierem ad accipiendum testimonium eius.

a c. vbi periculum parag. nulli de elect. in 6.
b dict. c. vbi periculum, parag. præterea.
c vbi sup.
d c. commi de elec. in 6.
e c. indemnitatibus, parag. postremo de elec. in 6.
f c. hac consi de off. iud.
g c. 1. de his quæ vi in 6.
h c. mulieres de iudic. in 6.

i c. hoc consultissimum de reb. Eccl. non alien.
9 Contra compellentes *i* submittere bona Ecclesiastica perpetuo, vel ad longum tempus personis laicis.

l c. vni de relig. domi. in 6.
10 Contra inuentores *l* nouarum religionum absque approbatione Papæ.

m in Bul. Cænæ.
11 Contra exigentes *m* portaria à personis Ecclesiasticis, hæc redacta est ad Bullam Cænæ.

12 Contra impedientes *n* Ecclesiasticam iurisdictionem, redacta est ad Bullam Cænæ.

o c. fin. de immu. Eccl. in 6.
13 Contra *o* Dominos temporales prohibentes subditos ne vendant, vel emant à clericis, neque eis vendant frumenta, neque coquant panes, neque præstent eis alia officia, vel subsidia.

p c. 2. de cler. vel Monach. in 6.
14 Contra religiosos *p* temere dimittentes habitum sui ordinis. Non comprehendit eos, qui ob honestam causam, vel ad breue tempus dimittunt.

q eod. cap.
15 Contra *q* religiosos euntes ad studia sine licentia.

r c. quicumque de hær. in 6.
16 Contra clericos, *r* vel laicos sepelientes hæreticos in loco sacro.

s c. vt inquisitionis de hæret. in 6.
17 Contra iudices *s* non auxiliantes contra hæreticos.

18 Item cõtra non obediẽtes Episcopis vel Inquisitoribus circa hæc opportuna mandantibus. Item contra non exequentes sine mora sententiam ab eisdem contra hæreticos latam, & illorum brachio sæculari remissam. Item contra dimittentes quoscumque comprehensos sine licentia Episcopi, vel Inquisitoris. Item contra eos, qui quocumque modo se intromittant ad cognoscendum, vel iudicandum de crimine hæresis, vel impediunt Episcopos, vel Inquisitores in illorum processibus. Denique contra talium iudicum fautores, consultores, aut præbentes eis auxilium.

19 Contra *t* interficientes Christianos per assassinos.

t c. pro human. de homic. in 6.
20 Contra *u* permittentes in terris suis fæneratores publicos alienigenas vel non expellunt eos, vel locant eis, vel alio prætextu concedunt eis domos ad vsuras exercendas.

u c. 1. de vsur. in 6.
21 Contra *x* dantes repræsalia contra Ecclesiasticos; pôtestatem scilicet pignorandi contra eos.

22 Contra negligentes *y* persequi, & vindicare iniurias Cardinalibus illatas. Comprehendit Principes Dominos & alios Duces.

EXCOMMV

EXCOMMVNICATIONES CLEMENTINARUM *nulli reseruatæ.*

1 Contra frangentes *a* sequestrum. Hæc hodie non incurritur quatenus est lata à iure, sed alia quam fert iudex, qui decreuit sententiam.

2 Contra sepelientes *b* in loco sacro interdicto nominatim interdictos, vel publicè excommunicatos.

3 Contra religiosos *c* appropriantes sibi decimas.

4 Contra religiosos *d* adeuntes aulas Principum animo nocendi suis Prælatis, vel monasteriis.

5 Contra monachos habentes *e* arma in monasterio.

6 Contra impedientes *f* visitationes monialium, nisi cessent ab eo cum fuerint admoniti.

7 Contra imitantes statum Beguinarum, vel illum consilio, fauore, vel auxilio iuuantes, vel de nouo instituunt.

8 Contra eos, *g* qui scienter in gradibus consanguinitatis, & affinitatis canonicè prohibitis contrahunt matrimonium, aut cum monialibus. Item contra religiosos, vel religiosas, & in sacris constitutas matrimonia celebrantes.

9 Contra Inquisitores, *h* & illorum Commissarios, vel Episcoporum qui prætextu sui officij sumunt pecuniam &c.

10 Contra facientes *i* statuta ad soluendas vsuras, vel ad non restituendas, solutas, & contra eos, qui talia statuta non radunt à libris, aut non abolent consuetudinem vim legis habentem.

11 Contra mendicantes, *l* qui accipiunt nouas domos ad habitandum, vel alienant acquisita ante concilium Lugdunense. Sed hæc iam cessauit per priuilegium Iulij & Leonis X.

12 Contra mendicantes, *m* qui concionantur vel priuatim aliquid dicunt ad auertendum fideles à soluendis Ecclesiæ decimis.

13 Contra religiosos, *n* qui industriosè nullum scrupulum iniiciunt fidelibus de non solutis decimis, & non expiata hac negligentia cum commodè possint præsumunt concionari.

14 Contra religiosos, *o* qui non seruant interdictum nec cessationem à diuinis, quam seruat Ecclesia Cathedralis vel Matrix, vel Parochialis oppidi.

a Clem. vni. de sequest. fr.
b Clem. 1. de sepul.
c Clem. 1. de decimis.
d Clem. ne in agro par. gr. quia versi de stat. monach.
e Dic. Clem. ne in agro.
f Clem. 1. de relig. domi.
g Clem. 1. de consang. & affin.
h vide Nauar. vni suprà.
i Clem. vni. de vsur.
l Clem. cupientes de pœn.
m d. Clem. cupientes.
n Ibidem.
o Clem. 1. de sent. excom.

15 Contra

15 Contra impugnantes *p* litteras Papæ electi. Contra interpretantes Clementinam *exiui de Paradiso.*

p Extra quia nonnulli.

16 Contra Vizochos eadem est quæ quæ contra Beguinas.

17 Contra imprimentes libros sine examine. Hæc, quæ est concilij Lateranensis, derogata est quoad censuram, non tamen quoad solemnitatem, quæ confirmata est à Tridentino *q* seruato certo modo.

q Trid. ses. 4. decr. de edit. sacr. libr.

18 Contra impedientes receptionem Nuntiorum à Papa aut eorum officij, & commissionis functionem non obstante consuetudine de non mittendo Legato nisi ei, qui petit; hæc iam est Papæ reseruata, & continetur in Bulla Cænæ.

Extrauag. super gen. Extrau. ambitiosæ de reb. Eccl.

19 Contra alienantes, vel locantes Ecclesiastica bona in plures quam tres annos. At tenenda est consuetudo.

EXCOMMVNICATIONES CONCILII Tridentini Pij V. & Gregorij XIII.

1 Contra *a* mulierum raptores, & illis consilium, auxilium, vel fauorem præbentes.

a Trid. ses. 24. c. 6. *b* ses. 24. c. 9.

2 Contra *b* eos qui quouis modo suos subditos, vel quoscumque alios cogunt minus liberè matrimonia contrahere.

3 Contra *c* eos qui virginem, viduam, vel quamlibet aliam mulierem cogunt ingredi monasterium nisi in casibus à iure exceptis, & contra dantes eis consilium, fauorem vel auxilium.

c Ses. 25. c. 18. de regul.

4 Contra impedientes *d* cuiuslibet mulieris voluntatem accipiendi velum, vel profitendi.

d Ibidem.

5 Contra *e* concedentem locum ad duellum inter Christianos in terris suis.

e Ses. 25. c. 19. *f* Ibidem. *g* Ibidem.

6 Contra *f* eos, qui duellum committerent, & eorum patronos.

7 Contra *g* eos qui in causa duelli consilium dederint, vel expectatores fuerint non obstante vllo priuilegio.

8 Contra *h* non habentes pro authenticis libros omnes Bibliæ sacræ exceptis 3. & 4. Esdræ, iuxta editionem vulgatam, & contra contemnentes constitutiones Apostolicas.

h ses. 4. can. de scrip. canon. c. 27.

9 Contra *i* mulieres ingredientes claustra monasteriorum etiam monialium virtute facultatum Apostolicarum quas reuocat. Comprehendit etiam ingredientes sine prætextu licentiæ.

i Vide apud Tolet. & Pium V.

10 Gregorius

10 Gregorius XIII. reuocauit denuò omnes facultates, & extendit excommunicationem Pij V. ad eos qui ingrediuntur cum licentia Episcopi sine necessitate, & ad ipsos Episcopos.
11 Contra quomodolibet male tractantes Inquisitores, vel Episcopos id munus in sua diœcesi, vel prouincia exercentes, & quoslibet alios sanctæ Inquisitionis ministros.
12 Contra scientes, & non reuelantes Cardinalibus iniurios. Vide Nauar. vbi suprà.
13 Contra quaslibet moniales egredientes è monasterijs nisi in casu magni incendij, vel lepræ vel epidemiæ, & cum approbatione in scriptis superioris vel Episcopi.
14 Contra cupientes fructus beneficiorum primi anni eiusdem Pij V. Hæc est reseruata Papæ.
15 Contra capientes Christianos in terris à Turcis occupatis in seruos, & nolentes eos liberos dimittere cum bonis suis
16 Contra omnes Principes, ac Dominos totius orbis non parentes sanctæ Inquisitioni generali Romæ.
17 Iudex sæcularis, qui Ecclesiasticum sine violentia [reali terroribus iniustè cogit exulare excommunicationem incurrit.
18 Hæc breuiter prælibata sufficient, vt quis habeat omnium ferè excommunicationum notitiam, & possit ad authores eas fusius declarantes adire vt quæ dubitat plenius intelligat. Vide Tolet. *lib.* 1. *Instr. sacer.* & Villal. *to.* 1. *tract.* 17. *per totum.*

DE EXCOMMVNICAtione minore.

1 Excommunicatio minor *a* est censura priuans sacramentorum participatione, & electione passiua. *a c. penult. de sent. excom.*
2 Excommunicatus hac excommunicatione peccat *b* mortaliter, si recipiat aliquod sacramentum, vel acceptet dignitatem, vel beneficium Ecclesiasticum, sed non incurrit irregularitatem, nec maiorem excommunicationem. *b c. si celebr. de cler. excom.*
3 Peccat *c* venialiter administrando sacramenta. *c Comm. DD.*
4 Audiendo sacrum, vel absoluendo ab excommunicatione non *d* peccat. *d Comm. DD.*
5 Priuatur Ecclesiastica sepultura, *e* sed absoluendus est etiam post mortem, vt sepeliatur *f* in loco sacro. *e c. sacris, de sepul.* *f Comm. DD.*

6 Solum

6 Solum incurris hæc excommunicatio cum quis communicat cum excommunicato excommunicatione maiori, si est denunciatus vel notorius clerici percussor.

DE EO QVI POTEST ABsoluere.

f Comm. DD.

g Tolet. in summ. lib. 1. c. 17. n. 7.

7 Proprius sacerdos, & quicumque potest à peccato mortali absoluere, & qui habent iurisdictionem quasi Episcopalem possunt *f* ab hac absoluere censura.

8 Qui accedit ad confessionem cum solis venialibus, & excommunicatione minori potest *g* absolui à simplici sacerdote, sicut à peccatis, sic etiam ab hac excommunicatione. Hæc sententia est probabilior, licet tutior contraria.

h Henriq. lib. 7. de indulg. c. 13.

9 Cum absoluto virtute Bullæ Cruciatæ ab excommunicatione Papæ reseruata potest *h* iudex dissimulare in foro exteriori nisi sit pars, quæ contradicat.

EXEMPTVS.

a P. Sà hoc verb.

1 De licentia sui Superioris potest à se subdere Episcopo vt ab eo obtineat dispensationem vel absolutionem, quibus indiget.

EXILIVM.

a Sà hoc verb.

1 Exilio perpetuo damnatus dicitur deportatus, qui autem ad tempus, relegatus.

2 Non potest pater filium in exilium mittere.

DISPVT.

DISPVTATIO XIII.

SECTIO I.

EXTREMA VNCTIO QVID sit, de eius materia & forma, & quibus personis administranda.

EXTREMA VNCTIO.

1 EST *a* sacramentum vnctionis infirmorum ad salutem animæ, & corporis. *a Villal. to.1.tr.10. dif.1.*

2 Est sacramentum *b* nouæ legis à Christo institutum. *b Trid. sec. 7. can. 1.*

3 De institutionis tempore non *c* constat, creditur autem nocte cœnæ fuisse institutum. *c Comm. DD.*

4 Materia remota *d* est oleum benedictum ab Episcopo, & non ab alio sacerdote. In quo non potest dispensari. *d Trid. ses. 14. de hoc sacramento.*

5 Materia proxima *e* est vnctio cum oleo, & Crucis signum non est de necessitate. *e Trid. vbi suprà.*

6 Vnctiones quinque sensuum sunt *f* de necessitate huius sacramenti. *f Comm. DD.*

7 Forma *g* est, Per istam sanctam vnctionem, &c. *g Trid. vbi suprà.*

8 Potest *h* reiterari in diuersis infirmitatibus, & in eadem, cum remittitur, & postea aggrauatur. *h Trid. ses. 14. c. 3.*

9 Dat *i* gratiam dignè recipienti, & fuit institutum principaliter ad confortandum animum infirmi. *i De fide*

10 An incipiat gratiam causare in prima vnctione, an in sola quinta illam causet, dubium *l* est inter DD. magis pium, ac probabile videtur partialem gratiam causare in prima, in quinta verò totalem, licet contrariam sententiam teneant viri docti. *l Vide Dian. p. 3. tr. 4. res. 179.*

11 Si infirmus moriatur in prima vnctionem gratia, *m* consequitur partialem. *m vide eum qui suprà.*

12 Si infirmus ita proximus morti sit vt timeatur, quod sine vnctione decedat omisso signo Crucis vngantur *n* celeriter organa sensus, quæ sunt in capite & vna manus dicendo. Per istam sanctam vnctionem, & suam piissimam misericordiam *n Vide Dian. vbi suprà.*

cordiam indulgeat tibi Deus quidquid peccasti per visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum. Et nisi sit ita vrgens necessitas addatur & per pedum, &c. quia hoc esse etiam de necessitate asserunt *o* viri docti.

o Videl Suar, sec. 3. n. 3. to. 4. disp. 41.

13 Si ægrotus manibus, & pedibus careat proxima pars vngenda *p* est.

14 Cæci, ac surdi vngendi sunt. *q*

15 Homo viuus *r*, baptizatus habens rationis vsum, vel qui aliquando habuerit solum est capax huius sacramenti.

16 Si ægrotus amisit rationis vsum, *s* constétque in statu peccati mortalis illud periisse, non est ei *t* administrandum.

17 Sanè non sunt *u* capaces illius, & ideo morte damnatis non d..ur.

18 Qui nunquam actualiter peccauit, potest illud recipere, & intelligenda est forma conditionaliter, & mox baptizato in mortis articulo non est denegandum. Probabiléque *x* est, vt docet Suar. B. V. illud recipisse.

p Comm. DD.
q Comm. DD.
r Comm. DD.
s Suar. to. 4. disp. 42. sec. 1.
t Idem vbi suprà.
u Comm. DD.
x Suar. to. 2. disp. 18. sec. 3.

SECTIO II.

AN SIT PRÆCEPTVM ILLVD recipiendi, & quæ sit necessaria dispositio.

1 NOn est *a* præceptum illud recipiendi, quod si omittatur sine scandalo, & contemptu nullum erit peccatum.

2 Ad illud recipiendum *b* sufficiet contritio, sed quia recipitur in mortis articulo necessaria est confessio habenti peccatum mortale.

3 Non est necessarium, quod præcedat Eucharistiæ sumptio, & in necessitate ante illam debet ministrari.

a Comm. DD.
b Villal. vbi suprà.

DE HVIVS SACRAMENTI MINISTRO.

4 Solus sacerdos *c* est minister illius.

5 Sacerdos, qui sine facultate proprij parochi hoc sacramentum *d* ministrat peccat mortaliter, sufficiet *e* tamen virtualis, & interpretatiua.

6 Si vrget necessitas, nec comparet Parochus, quilibet alius potest etiam *f* si sciat illum ægre laturum.

7 Potest à *g* pluribus in necessitate administrari, si autem vnus vngeret, alius formam proferre, nullum essent.

8 Parochus illud negans, vel notabiliter differens cum periculo,

c Trid. ses. 24. c. 3. de hoc sacra.
d Comm. DD.
e Suar. to. 4. disp. 43. sec. 1.
f Idem vbi supra.
g Idem vbi supra.

culo, vt sine illo ægrotus decedat peccat *h* mortaliter, si autem illud negat ob vitandum vitæ periculum non peccat. *h* Comm. DD.

9 Sacerdos excommunicatus non potest *i* illud administrare. *i* Suar. to. 4. sec. 1. num. 6.

ADDITIONES SECTIONIS II.

10 Non solet *l* dari pueris nisi ætate, qua communicant, sufficit tamen ætas, qua possunt peccare. *l* Bellar. de extr. vnc. c. 9. lib. 1.

11 In diuturnis morbis *m* vt hydropisi debet reiterari quoties redit periculum. *m* Comm. DD

12 In dubio an viuat ægrotus administranda *n* est sub conditione. *n* Sà hoc verb.

13 Effectus eius est *o* remissio peccatorum venialium, & etiam mortalium faciendo de attrito contritum. *o* Comm. DD.

14 Sacrum extremæ vnctionis oleum ad ægrotos deferre sine lumine non erit peccatum mortale, sine vestibus autem, & solemnitatibus ab Ecclesia præscriptis an liceat in necessitate ministrari alij negant, *p* quia non est sacrametum necessitatis, alij affirmant, sed minus probabiliter. *p* Suar. disp. 44. sec. 3. n. 7. P. Quintanad. tr. 5. sing. 7.

15 Si contingat nullum adesse virum, sed solam fœminam qui sacerdoti respondeat extremam-vnctionem administranti, non peccabit mortaliter nec fœmina respondens, nec sacerdos consentiens. Consultius erit si ipse sibi respondeat.

16 Grauissimè peccant, *q* qui illud tempus vngendi ægrotum obseruare solent cum iam omni salutis spe amissa, vita & sensibus carere incipiat. Verba sunt Pij V. *in Cathes. p. 2. de vnct. c. 6. num. 9.* Quod intellige cum data opera nolit Parochus aliter facere. *q* Pius V. in Cathes.

17 Qui in principio infirmitatis non grauis, nec periculosæ hoc sacramentum ægroto administrat, *r* peccat mortaliter, validè tamen, sed superueniente periculo reiterandum. *r* Suar. disp. 42. sec. 2. n. 4.

18 Oleum infirmorum domi retineri à Parocho quasi pertranseunam per vnum diem, vel noctem in loco decenti, nullum erit peccatum. Semper autem domi, & non in Ecclesia custodiri non excusatur à mortali *s* propter scandalum, & irreuerentiam. *s* P. Quint. vbi suprà. sing. 10.

19 Oleum infirmorum ad infirmos mittere vt vngantur & ab infirmitate liberentur licitum esse Parochis antiqua, docuit *t* Ecclesiæ consuetudo. Sed quia modo non est in vsu non poterit fieri sine scandalo, & irreuerentia. *t* Innoc. 1. epist. 6. ad Deum.

EXCVSATIO.

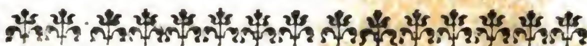
EXCVSATIO.

a Comm. DD.

1 Rationabilis causa excusat *a* saltem à mortali legis humanæ transgressorem.

2 Causa, quæ bona fide putatur iusta, licet non sit omnino talis excusat *b* à mortali circa legem humanam, non verò à veniali.

b Nauarr. c. 212. num. 20.

DISPVT. I. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES III.

F

FALSARIVS.

a Nauar. c. 17. num. 68.

1 Alsificans *a* scripturam, vel ea vtens in damnum alterius sciens esse falsam, tenetur restitue- Quod si sint litteræ Apostolicæ incurrit excommunicationem reseruatam.

2 Idem dic de falsificante subreptionem vel sigillum Prælati, vel mensuras vel pondera. Nec non de eo, qui eis scienter vtitur.

3 Falsare monetam crimen est læsæ maiestatis. Falsa dicitur facta sine legitima authoritate, materia, pondere, aut signo.

DISP. II. SECT. I.

QVID SIT, ET IN QVO differat ab honore.

FAMA.

a Comm. DD.

1 Fama *a* est opinio, & æstimatio inculpatæ vitæ, quam de aliquo habent homines.

2 Differt

2 Differt *b* ab honore in eo, quod honor est cultus, & reuerentia, quæ exterius exhibetur alicui ratione virtutis, dignitatis, excellentiæ. *b Comm. DD.*

3 Honos aufertur *c* verbo per contumeliam, conuitium, & improperium, nec non per irrisionem, & subsannationem. *c Villal. to.2. tr.11. dif.35.*

4 Fama aufertur *d* per detractionem, murmurationem, & susurrationem. *d Idem vbi suprà.*

5 Ablatio famæ suapte natura est peccatum mortale & multis modis aufertur quos videre licet *e* apud Villalob. *e Idem vbi suprà.*

SECTIO II.

DE OBLIGATIONE RESTITVENDI famam.

1 QVi iniustè, & effectiuè alium infamat, *a* tenetur restituere, nisi aliunde fama recuperata sit. *a Comm. DD.*

2 Qui detegit peccatum de quo aliquis solet gloriari, vel id quod est publicum, vel cito publicandum ad nil tenetur. *b* *b Comm. DD.*

3 Cum necessarium *c* est peccatum detegere ad correctionem delinquentis, vel ad vitandum damnum tertij vel infamia datur in pœnam zelo iustitiæ non est restituendi obligatio. *c Vide Tol. lib. 5. c. 65.*

4 Cum indignus beneficium procurat, cuius electio erit in animarum dispendium, detegere licet *d* peccatum eius vt impediatur electio. *d Comm. DD.*

5 Idem *e* dic de eo, qui beccam in collegio procurat, quam non potest tuta conscientia retinere. *e Villal. vbi supra.*

6 Puellæ pro virgine habitæ non licet *f* stuprum detegere vt impediatur elemosynam recipere à testatore pro dotandis puellis virginibus relictam. *f Idem vbi supra.*

7 Qui infamat aliquem de crimine, quod putabat esse publicum, si inueniat esse occultum famam restituere tenetur. *g* *g Comm. DD.*

8 Qui se audisse dicit etiam sine malo animo, quod famam proximi lædat, restituere tenetur, contrarium docet *h* Nauarrus. *h Nauar. in summ. num. 49.*

9 Qui vni dicit crimen, quem sit nemini reuelaturum

etiam tenetur, *i* & peccat mortaliter. Contrarium tamen tenent viri docti.

i Villal. vbi sup.

10 Publica sententia infamatum in vna ciuitate infamare in alia non est contra *l* iustitiam, nec inducit restituendi obligationem. Erit contra charitatem, si emendatus habet bonum nomen.

l Rebel. de iust. 1. p. lib. 4. p. 4. num. 7.

11 Qui in confessione reuelauit alienum peccatum, quia aliter suum aperire non poterat, *m* ad nil tenetur.

m Villal. vbi supra.

12 Qui vni tantum crimen aperuit, & fama per ora multorum volauit, omne damnum resarcire pro viribus tenetur. *n*

n Comm. DD.

13 Infamatum non per sententiam iudicis, sed per criminis notorietatem in vno loco, infamare in alio est *o* contra charitatem, & contra iustitiam, quando in alio loco bene viuendo bonum nomen acquisiuit, licet contrarium teneant alij minus probabiliter.

o Villal. vbi supra.

14 Quando quis infamatus est de vno crimine, qui cum de alio non connexo infamat, restituere *p* tenetur.

p Comm. DD.

15 Qui libellos infamatorios in publicum profert, restituere tenetur. *q*

q Comm. DD.

16 Qui audit detrahentem, & cum potest, non resistit, & dictis assentitur, peccat *r* mortaliter contra charitatem.

r Comm. DD.

17 Qui inducit detractorem verbis, vel nutibus peccat contra iustitiam, & tenetur restituere *s* in eius defectu.

s c. non solum 11. q. 3.

DE MODO FAMAM *restituendi.*

1 Qui falsum testimonium profert tenetur se falsum dixisse aperire coram eisdem, quibus illud dixerat. Hoc tamen non procedit in persona magnæ authoritatis vti est Episcopus, qui se mentitum fuisse dicere non tenetur *a*, sed alio modo compensare.

a Comm. DD. ex D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. ad 2.

2 Iudex qui falso sed iuste secundum allegata, & probata reum infamauit ad nil tenetur. *b* Si autem vt persona particularis innocentem esse scribat id tenetur aperire ex charitate.

b Comm. DD.

3 Cum quis verum *c* dicens aliquem infamauit iniustè, multis modis famam eius potest compensare. Melior videtur *d* si dicat detractor. Ego nihil sciebam de homine illo (subintelligitur ad reuelandum) sed ex odio, passione, vel ignorantia hoc vel illud dixi, & ideo honorem nunc illi restituo.

c Bañez. 2. 2. q. 62. art. 2. ad 8. d Nauar. in summ. c. 15. nu.

4 Alius modus probatus apud authores est honorifice loqui de

de infamato, & illi tantum præstare honoris, quantum ablatum est. Alij modi possunt *f* videri apud Villalobos. • Vill. to. 2. tr. 11. dis. 36.

5 Cum infamia notatus famam recuperauit, restitutio non obligat nisi damnorum, quæ secreta sunt ex infamia. Idem dic cum infamia obliuione deleta est, sed hoc raro contingit. *f* Comm. DD.

AN QVIS TENEATVR FAMAM restituere cum detrimento propriæ facultatis, formæ, vel vitæ.

6 Nemo tenetur *g* restituere rem inferioris ordinis cum detrimento rerum superioris ordinis. *g* Comm. DD.

7 Fama restituenda *h* est cum detrimento pecuniæ, & etiam propriæ famæ, nisi hæc valde vtilis sit reipublicæ vt in persona magnæ authoritatis, vt Prælati respectu subditi. *h* Villalob. vbi sup.

8 Regulariter loquendo nemo *i* tenetur famam restituere cum periculo vitæ, tenebitur tamen quando infamatus propter falsum testimonium est in eodem periculo, vel notabiliter est infamata persona, nobilissima vel tota familia. *i* Vide Naua. lib. 2. c. 2. nu. 405.

9 Licitum est *l* propriam vitam periculo exponere ad tuendam famam alienam. *l* Comm. DD.

AN QVI FAMAM NEQVIT restituere teneatur pecunia compensare.

10 In hac re sunt duæ opiniones contrariæ, affirmatiua *m* videtur probabilior, vtraque tamen est in praxi secura. *m* D. Tho. 2. 2. q. 72. art. 2. ad 2.

11 Cum iudex reum condemnat, & iubet vt pecunia famam compenset tenetur *n* soluere. *n* Comm. DD.

12 Hæredes infamantis in prima opinione tenentur *o* pecuniam soluere infamato, & damna & condemnationem factam à iudice pro compensatione infamiæ in omnium opinione. *o* Comm. DD.

13 Infamiam propriam remittere licitum est, *p* nisi sit connexa cum infamia aliorum. *p* Comm. DD.

AN QVI PROXIMO HONOREM abstulit, restituere teneatur.

q D. Tho. 2.2.q.3. art.3.
r Comm. DD.

14 Maius peccatum q est honorem auferre, quam famam,& ex natura sua est mortale.

15 Qui honorem aufert restituere tenetur. r Honor aufertur priuatiuè cum debitus honor denegatur, positiuè vero per contumeliam, & similia.

16 Qui priuatiuè abstulit honorem tenetur satisfacere veniam postulando, & reddendo honorem debitum proximo. Hoc etiam modus conueniens est ad satisfaciendum pro honore per contumeliam ablato.

VARIÆ RESOLVTIONES de fama.

a Hurtado p.5.tr.13. resol.26. apud Dianam.

1 Obiicienti verum crimen, sed ita occultum vt alter peccet mortaliter illud euulgando licet a dicere. Mentiris id est non ita scis, vt possis illud euulgare, immò si astantes non credant illum fuisse mentitum infamantis crimina reuelare licet,vt credant illum esse mendacem.

b Henriq. & alii apud Dianam p.2. tr.15.res. 35.
c D.Suar.

2 Qui affectus iniuria magna famæ notam incurreret, nisi infamantem persequeretur, b percuteret,immò & occideret, si hoc non faceret ex odio, neque amore vindictæ, non peccaret.

3 Qui non potest sine graui infamiæ nota inuadentem fugere,potest c illum sine peccato occidere ad sui defensionem, nec irregularitatem incurret. Non tamen licet paratum ad inuadendum occidendo preuenire.

d Vide Dian.p.5. tr.4.resol. 72.

4 Clam occidere iniustum calumniatorem ad vitandam infamiam ex sua natura non d est illicitum, iustè autem prohibitum iure ciuili ne prætextu iustæ defensionis plura iniusta homicidia perpetrentur.

e Idem vbi supra.

5 Moriturus, qui famam restituere non vult petens à confessario vt ipse post eius mortem restituat, non potest e absolui.

6 Infamatus familiariter conuersans cum infamatore videtur remittere iniuriam, non vero obligationem restituendi famam.

VARIÆ

VARIÆ RESOLVTIONES.

FAMVLI.

1 Non possunt *a* peti salaria transacto triennio in foro exteriori, debentur tamen in interiori. Idem dic de mercibus, ac medicinis, quarum pretium non potest peti post triennium.

2 Famuli notabilem quantitatem à domino, surripientes peccant *b* mortaliter, secus verò si sint parui valoris, vt comestibilia.

3 Famulus, qui durè tractatur *c* potest exire à domini obsequio sine peccato, etiam si tempus contractus non adimpleuerit.

4 Communiter loquendo non peccat *d* etiam sine causa recedendo ante tempus impletum, quia notabile damnum non facit peccat *e* tamen dominus eum sine causa eiiciendo.

5 Famuli iudicum, & aliorum optimatum, qui ob facilem ingressum & negotiorum expeditionem aliquid moderatum sine partis iniuria recipiunt non *f* peccant. Prohibendi tamen sunt à rectis iudicibus ne aliquid accipiant.

6 Aliquibus famulis tantum datur victus, ac vestitus, & nil aliud debetur. *g*

7 Alij vt artem aliquam addiscant famulantur, quibus restitutio facienda *h* est, pro obsequio, si non doceantur.

8 Alij habent taxatum stipendium, quod non debetur *i* pro tempore infirmitatis, vel quo seruire *l* non possunt. Non licet eis ante adimpletum tempus dominium deserere, nec domino illum eiicere.

9 Alij nolunt pascisci de pretio, sed nihilominus debetur *m* eis competens salarium nisi aperte renuntient, quia sic in more positum est in palatiis Principum.

10 Famuli, qui clam aliquid surripiunt eo prætextu, quod minori pretio, *n* valet eorum obsequium & fidelitas, conuentio facta est restituere tenentur; quia sponte tali conuentioni consenserunt, nec maius stipendium potuerunt inuenire.

11 Idem *o* dicendum de sartoribus qui simili prætextu superflua ad vestes sartiendas efflagitant, & reliquias valoris notabilis sibi in compensationem reseruant.

12 Famulus, qui notabiliter dominum spernit, peccat *p* mortaliter.

13 Si famulus ad annum conductus ante tempus discedat, *q* debetur & stipendium pro tempore, quo seruiuit, nisi ex discessu notabile damnum domino proueniret.

a l. 9. tit. 15. lib. 4. recop.
b Comm. DD.
c Villal. to. 2. tr. 15. dif. 10.
d Idem vbi supra.
e Comm. DD.
f Rebel. de iust. 2. p. lib. 18. q. vlt. nu. 4.
g Nauar. in summ. c. 16. n. 10.
h Comm. DD.
i Comm. DD.
l Rebel. 2. p. de iust. lib. 14.
m Comm. DD.
n Villal. to. 2. tr. 25. dif. 13. Vide Rebel. vbi supr. q. 15.
o Ibidem.
p Comm. DD.
q Rebel. 2. p. de iust. lib. 14. q. 13.

DISPVT. III. SECT. I.

FESTOS DIES SANCTIFICANDI præceptum ad quid obliget, & quas actiones prohibea.

FESTVM.

1 AD nullam aliam actionem obligat *a* præter Miſſæ auditionem.

2 Prohibentur *b* hoc præcepto omnia opera ſeruilia.

3 Opera *c* alia liberalia, alia ſeruilia, alia communia. Liberalia ſunt ea, in quibus communiter liberi occupantur, ſeruilia in quibus ſerui, communia in quibus tam liberi, quam ſerui.

4 Liberalia ſunt *d* legere, ſtudere, & ſimilia, hæc poſſunt fieri in diebus feſtis etiam pro mercede.

5 Pingere penicillo, vel acu propter lucrum opus ſeruile eſt nec licet *e* in die feſti, contrarium tamen tenent *f* viri docti. Si autem fiat oblectamenti gratia, vel cauſa otij vitandi. vel addiſcendi, probabilius videtur etiam in prima ſententia, licitum eſſe.

6 Venari, *g* & piſcari moderate in flumine ſine magno labore etiam ob lucrum licet, non vero in mari, quia non eſt in vſu, nec fit communiter niſi cum magno labore.

7 Scribere, & tranſcribere etiam ob lucrum licet. *h* Contraria Nauarro videtur *i* probabilior.

8 Iter agere vel equis, vel pedibus, non eſt prępcepto *l* prohibitũ.

9 Non licet *m* ligna, vel ſimilia portare niſi ſit conſuetudo.

10 Bello ſe defendere licet, *n* non verò aggredi niſi ob neceſſitatem, vel opportunitatem.

11 Bellica exercitia tempore pacis non ſunt *o* prohibita.

AN SINT PROHIBITA ALIQVA opera liberalia.

12 Prohibentur *p* in die feſto hæc quinque. Mercatum, iudicium ciuile iudicium criminale ad mortem vel aliam pœnam iuramentum, & omnis ſtrepitus iudicialis.

13 In his videnda *q* eſt conſuetudo, & ſeruanda, nundinæ enim in aliquibus locis in feſtis licitè fiunt, & calceamenta vendere & emere iam vſu receptum eſt.

14 Proceſſus factus in die feſto, & ſententia data irrita ſunt *r*.

15 Proceſſus

a Suar. de relig. tr. 2. lib. 2. c. 16.
b Leuit. 23.
c Comm. DD.
d Comm. DD.
e Vide Suar. de relig. tr. 2. lib. 2. c. 16.
f Laiman. lib. 4. tr. 7. c. 2. nu. 3.
g Suar. vbi ſupra.
h Idem vbi ſupra.
i Nauar. in ſumm.
l Comm. DD.
m Comm. DD.
n Suar. vbi ſup. c. 28. à nu. 8.
o Comm. DD.
p c. 1. de ferijs & aliis iuribus.
q Suar. de relig. t. 2 cap. n. 4.

15 An testis à quo antecedenti die iuramentũ acceptum est in festo *s* possit examinari, alij aiũt, alij negant, seruetur cõsuetudo.
16 Excommunicationis sententia, *t* & ab ea absolutio, voluntaria iurisdictio, & actus omnes extraiudiciales licitè fiunt.
17 Iuramentum iudiciale *u* prohibetur, sed necessitate, vel pietate excusatur, vel alia causa iusta.

r Dic.c.1. de feriis.
s Vide P. Suar.to.1. de relig. lib.2.c.29. num.4.
t Abb.dic. c.fin.n 6. & 17.
u Suar.vbi supra.

QVIBVS CAVSIS EXCVSENTVR OPERA *seruilia facientes.*

18 Excusantur materiæ paruitate à peccato mortali, non vero à veniali si fiant sine necessitate. *x*
19 Excusantur *y* necessitate propriæ conseruationis, & sustentationis, vel familiæ, vel ob vitandum graue damnum, vel ob publicam vtilitatem, quando commodè non potuit præueniri.
20 Excusat *z* etiam spiritualis necessias otij vitandi, vel aliorum malorum.
21 Excusantur *a* pauperes, qui aliter se, nec familiam suam alere possunt, dummodo fiat sine scandalo. Cum autem dubia est necessitas petenda est facultas ab Episcopo.
22 Famuli qui à dominis laborare iubentur in die festo si sine graui dãno suo discedere ab eo possunt non excusantur, *b* serui autem semper excusantur.
23 Qui infirmis inseruiunt, vel alij necessitati proximi subueniunt charitate excusantur, *c* & pietate, qui ea quæ ad diuinum cultum spectant peragunt, licet seruilia sint.
24 Qui elêmosynæ gratia sine scandalo vt pauperi subueniat opus facit seruile non peccat. *d*
25 Consuetudo, & grauis necessitas, quæ commodè præueniri non potuit, semper excusant. *e*

x Comm. DD.
y Suar.t. 1.de relig. tr.2.c.21. num.3.
z Suar.vbi supra.
a Comm. DD.
b Nauar. c.13.nu.7.
c Comm. DD.
d Comm. DD.
e Comm. DD.

SECTIO II.

DE HVIVS PRÆCEPTI DISPENSA- *tione, & aliis circa hanc materiam resolutionibus.*

1 Potest in hoc præcepto dispensare Papa, *a* & Episcopus in aliquibus festis, non in aliquo casu proprius sacerdos, & aliquando sufficit ratihabitio de præsenti.
2 Cum inferior dispensat in lege superioris indiget *b* causa.
3 Sicut excusat magnũ damnum vitandũ sic magnum lucrũ acquirendũ, & sicut colligitur ex c.licet de feriis Pisces, qui certis diebus & non aliis inueniuntur possunt in diebus festis piscari.
4 Qui omittit Missam concurrentibus duobus festis duo peccata committit. *d*

a Silu.verb. domini. q.4.
b Comm. DD.
c Alcocer. In summ. verb tra-balar.2. Nau.c.11. num.4.

e Comm. DD.

5 Festa ab Episcopo præcepta etiam religiosi exempti tenentur *e* obseruare.

f Suar. vbi supra.

6 Intentio lucrandi non facit *f* opus seruile, quod ex se non est tale.

g Nauar. c.13.n.5.

7 Licitum *g* est à proprio oppido discedere, in quo festum seruatur ad laborandum in alio, vbi non est festum, dummodo Missa audiatur ante discessum. Et qui transit per locum in quo festum seruatur Missam tenetur audire.

h Comm. DD.

8 Opera seruilia non licent *h* in die festi etiã si sine pretio fiãt.

i Comm. DD.

9 Si opus seruile purè fieret ob solam recreationem non esset *i* contra hoc præceptum, vel si fieret salutis gratia, veluti si quis foderet terram ad sudandum.

l P. Didac. Aluar. in manuscrip.

10 Panem pincere, & coquere non licet *l* in die festo nisi plura festa vnum post aliud simul concurrant, vel commodè præueniri non potuerit panis pinctio die antecedenti. Contrarium videtur probabilius in magnis vrbibus.

11. Cibos coquere, facere postella & empanadas vt vulgo vocantur & similia, quæ commodè præueniri non possunt, occidere altilia, arietes, & ad conuiuium necessaria benè liceret, *m* nec non quæ ad medici, Chirurgi, & pharmocopolæ officium spectant.

m Vide Dian. in sum. hoc verb.

n Idem p.2 t.15. ref. 54.

12 Barbitonsoribus non licet *n* barbam, nec capillum tondere nisi salutis gratia, vel ei cui opus est iter agere vbi non inueniet tonsorem, vel quando aliter sustentari non poterit, quòd cum illis frequenter accidat, probabile est apud aliquos DD. hoc licitũ esse barbitonsoribus etiam in festis officiũ suum exercere.

o Comm. DD.

13 Quando iter commodè differri non potest *o* possunt equi calceis ferreis calceari.

p P. Did. Alu. in manuscrip.

14 Generaliter quando opus seruile non potest *p* differri sine damno notabili licet in die festo. Vnde licet vuas passas siccare, in fornacem calcis, & vitri ligna iniicere, fructus ne putrefiant colligere, terram rigare, cum defectura est aqua, hoc tamen propter facilitatem laboris numquam est peccatum mortale.

15 In his & similibus cũ res clara est non est opus dispẽsatione.

16 Hispani in diebus festis, quos Indi seruare non tenentur possunt illis permittere laborare in suis *q* prædiis, & si eos cogantad laborem sine violentia graui, non erit mortale peccatum, nec veniale fiat ob necessitatem fiat.

q P. Quintanaduen. in singul

17 Qui seruos habet, & necessitatem laborandi in prædio in die festo non tenetur conducere Indos, quibus licitum est laborare in tali die, sed cum seruis suis suæ necessitati licitè occurret. *r*

r P. Did. Alu. in manuscrip.

18 Qui habet ad equos alendos herbam in suo prædio tenetur, si commodè, & sine notabili damno potest præuenire, vt in vespere

pere diei festi colligatur. Si verò oblitus fuit non tenetur *s* pecunia emere, sed licebit seruos suos mittere ad colligendum.

19 Qui paucos seruos habet, & in aliis ad prædium necessariis die antecedenti occupato; benè potest in festo illos in prędicto opere, & similibus occupare; *t* tenetur tamen quam plures poterit ad illud mittere, vt breuius labor finiatur.

20 Epistolarum portatores, qui Chasquis vocantur in hoc regno licitè eas *u* portant iter agentes propter commune bonum. Audire tamen sacrum tenentur, si commodè possunt. Idem dic de his, qui merces, & alia reipublicæ vtilia in mulis portant.

21 Qui ob solam recreationem in mare intrant ad piscandum etiam cum multo remigum labore, non peccant *x* si prius Missam audiant.

22 Opera seruilia ordinata ad communem populi recreationem, quando præueniri commodè in die antecedenti non potuerunt, licitè *y* fiunt in festo, vt suere vestes, arcus erigere, taurorum agitationi tribulata publica, & similia concludere.

23 Vestes lugubres ad funus, vel pretiosas ad nuptias, quando hæc commodè differri non possunt, licitum *z* est suere.

24 Quæ proximè ordinantur ad cultum diuinum etiam si opera sint seruilia, vt templum verrere, ornare, hostias facere & similia, peccatum veniale erit ea non præuenire, sed numquam *a* mortale, etiam si in labore integer dies insumatur.

25 Quæ remotè ad Dei cultum spectant vt Ecclesiam ædificare, agros eius colere, & similia in festo non *b* licent.

26 Opera virtutis misericordiæ, eleemosinæ, & similia semper *c* licent, vt subuenire pauperi, infirmis inseruire. Si verò sint pure seruilia non licent vt Xenodochium ædificare.

27 Seruus, cui non vacat laborare in alio die, si ei paucula terra à Domino concedatur, poterit *d* eam in die festo colere, si vt sæpe contingit ei non præstet Dominus necessaria alimenta, secus verò si habeat vnde sufficienter alatur.

28 Opera aliqua seruilia *e* licent ob consuetudinem vt molere in molendinis ex aqua, vel ex vento, conducere operarios, iumenta onerare ad iter agendum, calceos aptare, & scindere & similia. Sciendum tamen est an hæc consuetudo sit à Prælatis tolerata, tunc enim dispensationis vim habet.

29 Vinearum Dominis licet *f* alienos seruos conducere ad laborandum in vineis in festo; cum nec habent nec inueniunt in alio die, qui eas colant, & serui poterunt etiam pro pretio licite huic necessitati succurrere laborando.

s Idem vbi supr.
t P. Monacho in manuel.
u Comm. DD.
x Filuc. to. 2. tr. 27. c. 9.
y Did. Aluar. vbi sup.
z Dian. to. 4. tr. 4. resl. 62.
a Bonacina de lege disp. 5. vnic. & alij.
b Comm. DD.
c Comm. DD.
d P. Didac. Aluar. vbi suprà.
e Comm. DD.
f P. Didac. Aluar. vbi sup.

g idem

30 Idem dicendum g de his,qui Indos congregant in die festo ad ædificandam Ecclesiam,& ad agros colendos, vel domos ædificandas, quando in aliis diebus colonos inuenire non possunt,vel non habent vnde pretium eis soluant.

h Comm. DD.

31 Quoduis opus licet seruile sit addisci non prohibetur, h quia hoc ingenuum opus est.

32 Opus commune vt scribere, iter agere & similia facta ob pretium fiunt seruilia;de his vide quæ supradiximus.

SECTIO III.

DE VARIIS CIRCA HANC MATERIAM resolutionibus.

a Dian. p. 4. tr. 4. resol. 6.
b vide Dian. p. 2. tr. 15. dif. 36.
c Idem p. 5. tr. 14. ref. 7.
d Tolet. lib. 4. c. 24.
e c. conquestus de feriis.
f Sà hoc verb. nu. 3.
g Idem vbi sup.
h Idem vbi sup.
i Nauar. & Sanchez apud Machadum in summ.
l P. Menacho in manuscrip.

1 Typographis a licet charactéres ordinare; ipsa verò impressio opus seruile est.

2 Trium horarum spatium in aliquotum sententia paruitas b est materiæ, quia tertiam, aut quartam partem diei ad fractionem præcepti requirunt. Sed communior sententia est quod vltra duarum horarum spatium laborare peccatum mortale est.

3 Seruo infideli possunt imponi c opera seruilia in die festo.

4 Festum d potest Princeps,vel ciuitas indicere, sed sine obligatione Missam audiendi.

5 Festum quod Episcopus indicit non obligat,cum populus ob rationabilem causam non acceptat, acceptatum autem etiam religiosi exempti obseruare tenentur.Episcopus autem e non potest inducere, nisi clero,vel Capitulo consentiente.

6 Si festa maiorum voto,vel iuramento sint recepta,illa populus tenetur obseruare, f sed non sub obligatione voti, vel iuramenti, quia hæc est personalis.

7 Episcopus non potest g prohibere, alioqui licita in festo causa necessitatis, vel pietatis,quod si prohibeat sub excommunicatione, hæc erit nulla.

8 Excusat h vxorem viri,filium patris,seruum, vel famulum domini coactio.

9 Notarij testamenta ordinare, & scribere,& similia vt scripturas licitè i faciunt.

10 Qui cogit Indos ad laborandum in festis l debet soluere

ſoluere mercedem laboris, & merces erit vt ſponte laborantis. Licet ad veſperas ſecundas feſti mittere mancipia in agrum vt ſequenti die mane laborent.

11 Si in oppido tantum eſt feſtum licet *m* in agrum ire ad laborandum audita Miſſa, hoc tamen tutius, ſed probabile eſt non obligare ſub peccato.

12 Probabile *n* eſt diſtantiam vnius leucæ excuſare ab auditione Miſſæ, leuca, & dimidia excuſat communiter.

13 Qui non portant in arietibus huius regni *o* poſſunt iter agere, onera imponere, & deponere in diebus feſtis, dummodo ſi poſſunt Miſſam audiant.

14 Idem dicendum *p* de reliquis viatoribus, qui ante feſtum ad populum accedunt non tenentur ibi manere, ſed poſſunt etiam pedites iter agere per totum diem feſtum, & onera licet grauia imponere, & deponere.

15 Feſtum eſſe qui dubitat tenetur interrogare, & inquirere.

16 Si in feria ſexta hebdomadæ magnæ venerit Virginis annuntiatæ feſtum Miſſam non obligat.

m P. Menach. in manuſcrip.
n P. Menach. in manuſcript.
o Idem, vbi ſup.
p Idem vbi ſup.

DE FESTIS, QVÆ OBLIGANT SVB præcepto ex Vrbani 8. decreto.

IANVARIO 31. *dies.*

Circumciſio prima die. Feſtum Regum ſexta die.

FEBRVARIO 28. *& in Biſſexto* 29.

Purificatio Deiparæ 2. die.
Vigilia S. Mathiæ 23.
S. Mathias 24. & in Biſſexto 25.

MARTIO 31.

S. Ioſeph 19. Annuntiatio B. Virginis 25.

APRILI 30.

MAIO 31.

Sancti Philippus & Iacobus 1.
Inuentio S. Crucis 3.

IVNIO 30.

Vigilia 23. S. Ioannis Baptiſtæ.
S. Ioannes Baptiſta 24.
Vigilia 28. S. Petri.
S. Petrus Apoſtolus 29.

IVLIO

IVLIO 31.

Vigilia 24 S.Iacobi.

S.Iacobus Apostolus 25.Sancta Anna 26.

AVGVSTO. 31.

Vigilia 9.Sancti Laurentij.

S.Laurentius 10.

Vigilia 14.Assumptionis B.V.

Assumptio B.V.15.

Vigilia 23.S.Bartholomæi.

S.Bartholomæus Apostolus.24.

SEPTEMBRI 30.

Natiuitas B. Virginis 8.

Vigilia 20.Sancti Matthæi.

S.Matthæus Apostolus 21.S.Michaël Archangelus 29.

OCTOBRI 31.

Vigilia 27.S.Simonis & Iudæ.

Sancti Simon,& Iudas Apostoli 28.

Vigilia 31.S.S.omnium.

NOVEMBRI 30.

Festum omnium Sanctorum 1.

Vigilia 29.S.Andreæ.

S.Andreas Apostolus 30.

DECEMBRI 31.

Vigilia 20.Sancti Thomæ.

S.Thomas Apostolus 21.

Vigilia 24. natiuitatis D.N.Iesu Christi.

Natiuitas D.N.IESV CHRISTI 25.Stephanus 26.

S.Ioannes Euangelista 27.SS.Innocentes 28.

S.Siluester Papa,& Martyr.31.

DISP. INTERIACENS.

RESOLVTIONES ALIQVÆ.

FEVDVM.

1 Feudum est *a* concessio rei immobilis facta pro homagio. Ad hunc contractum necessariæ sunt decem conditiones videndæ apud Villalobos.

2 Cum proprietarius feudi aliquid mutuo dat feudatario *b* potest sine vsura retinere sibi fructus, dum redditur ei quod mutuo dedit.

3 Non *c* potest quis feudo à Principe sine causa priuari.

a Villal, tr.25.dif. 15.
b Molin.2. de iust. disp.313.
c Sà hoc verb. nu.2.

4 Feudales

4 Feudales consuetudines etiam Ecclesiasticos, & Ecclesias *d* obligant. *d Idem vbi sup.*
5 Non *e* solent in feudo succedere fœminæ, neç ascendentes, nec monasterium. *e Vide Siluest. verb. feud. nu. 4.*
6 Si feudum ad nullum seruitium datum fuit, & est fœmineum, fœmina *f* succedit. *f Idem vbi sup.*
7 Monachi non *g* succedunt in feudo, idem dic de muto & surdo nisi fortè seruitium Domino præstandum tale sit vt à quouis sanæ mentis possit præstari. *g Comm. DD.*

DISP. IV. SECT. I.

FIDES QVID SIT, ET AN EXplicita aliquarum rerum necessaria sit necessitate medij.

FIDES.

1 Fides *a* est habitus mentis, quo inchoatur vita æterna in nobis faciens intellectum assentiri non apparentibus. *a D. Tho. 22. q. 4. art. 1.*
2 Est virtus Theologalis, cuius obiectum materiale *b* sunt res diuinæ reuelatæ, formale verò Deus reuelans. *b Comm. DD.*
3 Præceptum credendi fidei mysteria obligat *c* infideles, quando confutatis eorum erroribus naturalibus rationibus, ei illa proponuntur ab homine inculpatæ vitæ cum aliquibus signis, quod ni fiat excusantur ignorantia inuincibili. *c Valentia 2. 2. dis. q. 2. part. 5.*
4 In magna contra fidem tentatione *d* tenetur quis actum fidei elicere. *d Azor. to. 1. lib. 8. c. 191.*
5 Aliqua fides explicita supernaturalis semper *e* fuit necessaria adultis necessitate medij. *e Comm. DD.*
6 Post peccatum Adæ semper fuit *f* necessaria fides Christi saltem implicita necessitate medij. *f Comm. DD.*
7 Post sufficientem Euangelij promulgationem regulariter loquendo est *g* necessaria necessitate medij fides explicita Incarnationis, & Trinitatis. *g Vide Villal. to. 2. tr. 1. dis. 3.*
8 In aliquo casu *h* potest quis sine fide explicita iustificari v.g. si habens ignorantiam inuincibilem rerum fidei doleat de peccatis super omnia cum spe veniæ, & firmo iterum non peccandi proposito. *h Ricard. in 3. dist. 25. art. 3. q. 1.*

DE HIS QVÆ FIDELIS SCIRE TENETVR *necessitate præcepti.*

i D.Tho. 2.2.q.2. art.5.

l Sanch.in sum.lib.2. c.3.n.6.

9 Qui alios docendi munus habent præter symbolum multa alia scire tenentur *i* explicitè.

10 Rudes *l* tenentur scire explicitè 14. fidei articulos, qui continentur in symbolo. Tenentur etiam scire mysterium Eucharistiæ, & substantiam sacramentorum, quæ recepturi sunt. Ad hoc tamen non tenentur nisi cum habent perfectum rationis vsum. Vnde multi Æthiopes, & Indi possunt excusari.

m Idem vbi sup.

11 Episcopus *m* potest compellere subditos vt discant ad salutem necessaria, & Parochos vt illa doceant.

n Comm. DD.

12 Non est *n* necessarium ordinate retinere in memoria articulos fidei, dummodo substantia calleatur.

13 Christianus rudis, qui inuincibili ignorantia credit aliquid contra fidem excusatur à peccato, & ab hæresi.

SECTIO II.

QVANDO CHRISTIANI TENEANTVR *fidem confiteri.*

a c. de fide.

1 Præceptum fidem confitendi *a* obligat semper, sed non pro semper. Negare autem illam numquam licet.

b Sanch.in summa lib.2.c.4. nu.8.

c Villalob. vbi sup. dif.5.

d Comm. DD.

e D. Tho. vbi sup. art.2.ad 3.

f Comm. DD.

2 Cum quis interrogatur an sit Christianus non in odium fidei, sed ad cognoscendum cuius regionis aut conditionis sit, non *b* tenetur fateri se esse Christianum.

3 Si interrogetur à gentili non in odium fidei, sed in odium malorum Christianorum potest *c* quis sine peccato respondere se non esse Christianum, talem scilicet qualem ipse putat.

4 Qui interrogatur à particulari sine authoritate publica *d* potest respondere, hoc ad te non spectat, vt quid me interrogas?

5 Cum ex fidei confessione nulla vtilitas, immò scandalum infidelium speratur, laudabile *e* non est illam confiteri, si autem speratur vtilitas, non est perturbatio timenda.

6 Licitum *f* est fideli per terram infidelium transeunti vestes, & linguam cum causa mutare.

7 Qui affert secum aliquod signum, quod inuentum est ad secta-

fectæ infidelium protestationem peccat g mortaliter etiamsi immineat periculum mortis, c.11.nu.25.

g Nauar. c.11.n.25.

8 Quando in aliquo regno statuitur vt lex, quod infideles afferant aliquod signum, vt Romæ quod Iudæi pallido pileo vtãtur probabile est quod peccent Christiani, si illo vtantur, h probabilius autem est non peccare, si cum causa eo vtantur, quia ho signum ex se non est inprotestationem fidei, sed ad nationum distinctionem.

h Sanchez vbi sup. nu.19.

9 Qui in terris infidelium interrogatur an sit Sacerdos, vel Missam audierit, negando non peccat i contra hoc præceptum. Idem dic de eo qui carnibus vescitur sexta feria, dummodo non sit scandalum, nec non de eo, qui ingreditur eorum Ecclesias, & conuersatur cum eis, ne cognoscatur, & occidatur.

i Azor. lib.1.tit.8. c.27.q.4.

10 Idem dicendum l de Christianis, qui se induunt Turcarum vestibus, vt ex eorum manibus euadant.

l Comm. DD.

QVÆ PERSONÆ TENEANTVR FIDEI *facere professionem, quam Concilium iubet Tridentinum, & quam pœnam non faciendo incurrant.*

11 Qui habent beneficium curatum m tenentur intra duos menses à die possessionis illius publicam fidei professionem facere. Idem dic de Canonicis, ac Dignitatibus in cathedralibus Ecclesiis, non verò in collegiatis.

m Vide Trident. ses.24.c. 12. de refor.

12 Circa prælatos, Doctores, Magistros, & Lectores consulenda n est consuetudo.

n Sanchez in sum. lib.2.c.5. nu. 3.

13 Qui obligatus est ad faciendam fidei professionem transacto etiam termino o tenetur.

o Azor. vbi sup. q.8.

14 Qui ob vnum titulum fecit fidei professionem, si alius titulus superueniat aliam p tenetur facere. Potest autem fieri per procuratorem, q nisi electio in Episcopum fuerit.

p Sanchez vbi sup. nu.6.

q Azor. vbi sup. q.6.

15 Qui non fecit intra præscriptum terminum, fructus amittit r sequentes, non præteritos, si autem eam prætermisit ob inuincibilem ignorantiam in foro interiori potest fructus sibi reseruare, licet in exteriori condemnetur.

r Trid. vbi sup.

16 Qui in hoc deliquit tenetur fructus restituere ante sententiam iudicis. Contraria tamen, sententia s est probabilis.

s Vide P.Sanchez in sum. lib.2.c.5. nu.10.

AN

AN DISPVTARE LICEAT CIRCA *res fidei.*

t D. Greg. in Pasto. 2.p. c. 4.

14 Ad infideles conuincendos disputare licet, t dummodo disputatio non oriatur ex dubio, vel sit otiosa, vel coram simplicibus.

u vide verb. excommunicatio.

15 Laicis prohibita hæc disputatio sub excommunicationis pœna, sed non incurritur ipso facto. Probabile u autem est laicos doctos non comprehendi sub prædicta pœna, & licere eis cum hæreticis disputare.

QVOD PECCATVM SIT INFIDELITAS, *& quot sint eius species?*

x Comm. DD.

16 Infidelitas negatiua idest non credere mysteria fidei nondum sufficienter proposita nullum x est peccatum, quam qui habet, si lumen rationis sequatur à Deo vt saluus fiat illuminabitur.

y D. Tho. vbi supra.

17 Infidelitas contraria, quæ fidei mysteriis contradicit, peccatum est y grauissimum.

z Comm. DD.

18 Imfidelitatis species sunt z tres Paganismus, Iudaismus, hæresis.

a Villal. vbi supra.

19 Cathecumenus, qui à fide recedit est a hæreticus, sed non potest ab Ecclesia puniri.

b P. Suar. de fide.

20 Probabile est vnum tantum peccatum committere, b qui vinc biliter ignorat plures fidei articulos.

c Comm. DD.

21 Negligentiâ notabili in docendis filiis, seruis, & familiaribus articulos fidei, vix potest à c mortali excusari.

AN LICEAT COGERE INFIDELES *ad fidem.*

d Comm. DD.

22 Infideles, qui numquam fidem acceperunt cogi non possunt, d vt illam accipiant.

e Villal. vbi suprà.

23 Iudæos licitum fuit Regibus ex Castella expellere propter bonum fidelium,

24 Cum infideles nolunt fidei concionatores admittere armis possunt pacificari.

25 Christanis Principibus, licet subditos suos infideles ad

legem

legem naturalem seruandam compellere, & templa idolorum destruere. Sed non debent puniri propter id quod contra legem naturalem ante prohibitionem deliquerunt. Reliqua quæ hic desiderantur vide in verbo *Hæresis*.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

SECT. VNICA.

QVID SIT FIDEIVSSIO ET CONTRACTVS hic quas debeat conditiones habere.

FIDEIVSSIO.

1 Est *a* alienæ obligationis in se susceptio, qua quis se obligat ad eam impendam, si debitor principalis eam non soluerit.

2 Ad hunc contractum regulariter *b* sunt necessariæ quatuor conditiones, videantur apud Villalobos.

3 In quatuor casibus potest *c* solutio peti à fideiussore antequam fiat executio aduersus principalem.

4 Omnes, qui possunt obligari vt principales possunt *d* obligari, vt fideiussores, nisi sint specialiter prohibiti.

5 Mulier non potest efficaciter fide iubere pro alio, quia *e* habet Velleiani exceptionem. Hoc tamen priuilegio non gaudet cum illi renuntiat, potest tamen restitui si minor est.

6 Milites *f* dum in bello sunt, nec *g* Episcopi, nec religiosi *h* nisi de Prælati licentia, & maiori parte Capituli non possunt fideiubere, clerici verò possunt.

7 Si minores 25. annis fideiubeant fideiussio valet, sed possunt *i* restitui, nisi fideiussio sit pro patre è carcere liberando.

8 Quando plures sunt fideiussores ab vnoquoque in solidum potest debitum repeti, iste tamen potest *l* vti beneficio diuisionis. Sed in regno *m* Castellæ nisi exprimatur hæc obligatio in solidum, non intelligitur nisi per partes facienda.

9 Fideiussio est pretio æstimabilis, & ideo pro ea aliquid pretij accipi *n* potest, in quo arbitrando quantitas debiti, & periculum pensanda sunt.

a Comm. DD.
b Villal. tr. 2. tr. 29. dif. 3.
c Ibidem.
d L. 4. de fideiuss. l. 1. tit. 12. p. 5.
e L. 1. & per totum c. ad Velleian. & l. 2. tit. 12. p. 5.
f L. milites c. de loc. 10.
g c. te quidem 11. q. 1.
h c. fin. de fideiuss.
i L. ait Prætor, parag. non solum, ff. de min.
l L. inter eos, ff. de fideiuss. parag. si plures inst. eod. lib. 8.

10 Pro fideiussione Prælati non tenetur *o* eius successor, sicut nec in aliis contractibus, quos prædecessor fecit nemine proprio, secus verò si fecit nomine Ecclesiæ & eius rem non suam agens.

11 Tenetur *p* debitor de omni damno sua culpa fideiussori accidenti; iste autem non tenetur ad debiti augmentum.

12 Qui fideiussit ad certum tempus, si à creditore prorogetur, *q* non tenetur amplius nisi de nouo in id consenserit.

13 An pro minori, qui se non potest obligare *r* valeat fideiussio, alij aiunt, alij negant affirmatiua videtur probabilior.

14 An teneatur fideiussor soluere debitum antequam à iudice cogatur, dubium est inter DD.

15 Creditor potest accipere pretium moderatum, vt fideiussorem ab obligatione liberet.

16 Mutuare cum pacto, quod mutuatarius *s* præmutuanti fideiubeat vsura est.

17 Qui non fideiubendi chirographum facit sub aliqua pœna non tenetur adimplere, nec pœnam soluere, quia est contra bonos mores talis promissio.

tit. 22. p. 5. *m* L. 1. tit. 36. lib. 5. *n* Sà hoc verb. n. 1. *o* Mol. de contract. disp. 492. *p* Sà vbi supra. n. 3. *q* Siluest. verb. fideiu. c. 12. *r* Vide P. Sà vbi supra. *s* Sà vbi sup.

DISPVT. I. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

FILIVS.

1 Filij naturales *a* fiunt legitimi per subsequens matrimonium parentum.

2 Idem dic *b* quando contractum fuit matrimonium bona fide in facie Ecclesiæ, & postea nullum fuisse apparuit.

3 In dubio legitimus præsumendus *c* est. Idem dic de eo qui post adeptam dispensationem natus est, si parentes matrimonio iungantur.

4 Qui nascitur post matrimonium patris cum alia *d* est naturalis.

5 Qui habens filium naturalem cum alia contraxit, & post huius mortem cum matre filij naturalis, illum legitimum *e* facit.

6 Non *f* tenetur filius credere matri dicenti illum non esse legitimum, nisi certò constet; quod si credat debet se vt illegitimum iudicare.

a Comm. DD. *b* c. referente qui filij sint legiti. *c* Comm. DD. *d* Sanch. lib. 1. disp. 2. n. 8. *e* Molin. 1. to. de iust. disp. 257. *f* Suar. to. 5. disp. 50. sec. 4. n. 5.

7 Filij

7 Filij illegitimi sunt irregulares, nec possunt *g* obtinere beneficium etiam si non sit curatum, vel dignitas. *g Vide verb. irregul.*

8 Filij eorum, qui clandestinè cum impedimento dirimente contraxerunt sunt *h* illegitimi. *h Comm. DD.*

9 Seruorum filij quantum ad conditionem seruilem matrem *i* sequuntur. *i L. partũ c. de rei vendic.*

10 Cum sit diuortium filij traduntur *l* alendi coniugi innocenti, sed sumptibus delinquentis, hæc tamen pœna non obligat nisi post sententiam iudicis. *l Sanch. lib. 10. de matrim. disp 20. nu. 7. to. 3.*

11 Si communi consensu coniuges separantur tribus primis annis alendi *m* sunt à matre, post verò à patre communibus expensis. *m L. neque filium c. de patr. potest.*

12 Idem *n* dic quando matrimonium fuit sine culpa nullum, si autem alter coniux malam fidem habuit suis alat expensis. *n Sanch. vbi sup. n. 11.*

DE FILIO FAMILIAS LEGITIMO, & illegitimo.

13 Filius familias dicitur, *o* qui est in potestate patris, aui, vel proaui. *o Sà hoc verb. n. 1.*

14 Supremus ascendentium habet *p* in potestate omnes descendentes, quo mortuo manet sequens. *p Idem vbi sup.*

15 Fœminæ non habent filios in potestate, nec eorum descendentes.

16 Filius naturalis *q* dicitur, qui natus est ex copula nec approbata, nec reprobata iure ciuili. *q Comm. DD.*

17 Expositus si facta diligentia nihil reperitur, præsumitur *r* legitimus, & in dubio posse cum eo dispensare Episcopum quantum ad Ecclesiastica aliquorum sententia est. *r Sà vbi sup.*

18 Spurius est *s* qui ex reprobata copula nascitur, qui autem ex soluta, & coniugato non dicitur spurius. *s Sà vbi sup.*

19 Episcopus potest *t* subditum legitimare ad ordines minores, & ad beneficium sine cura animarum, & dignitate, & censetur dispensare, si scienter ordinet. *t Comm. DD.*

20 Illegitimus *u* potest à Papa legitimari etiam quoad sæcularia aliis non præiudicantia in terris suis, alij autem asserunt *x* vbique posse. *u Comm. DD.* *x Vide c. 13. qui filii sint leg.*

21 Legitimatus à Principe non *y* est ideo legitimatus ad Ecclesiastica. *y Couar. in clem. si furiosus 1. p. nu. 9.*

22 Clerici filius *z* potest à Principe legitimari, vt sit hæres patris etiam in bonis ex redditibus Ecclesiasticis acquisitis. *z Couar. vbi sup.*

a Vide eumdem loc. cit.

23 Legitimatio valet *a* etiam in alio regno si ibi nulli sit praeiudicium.

b Sà hoc verb. n. 13.

24 Qui in temporalibus non habet superiorem legitimare potest *b* filium naturalem, spurium autem solus Papa, aut Imperator.

c Pius V.

25 Facultas legitimandi in praeiudicium aliorum *c* reuocata est à Pio IV. nec praesumitur legitimans velle alteri praeiudicare.

d Couar. vbi sup. parag. 2. nu. 1.

26 Spurius etiam per subsequens matrimonium *d* legitimatur.

e Sà hoc verb. nu. 20.

27 Filius naturalis non dicitur *e* esse sub patris potestate, quidam patri concedunt, ascendentibus negant.

f Comm. DD.

28 Filium alicuius esse probat *f* sola fama, nisi contrarium constet.

g Vide Mol. nu. 22. col. 9.

29 Filiorum nomine veniunt *g* filij naturales, sed non spurij cum agitur de aliqua vtilitate; in odiosis verò non veniunt nepotes.

h Comm. DD.
i Couar. c. qua nos de testamentis.

30 Patria potestas tollitur *h* per Episcopatum, vel Cardinalatum; non verò per ordinem sacrum. Hoc verò *i* concedunt alij. Tollitur etiam per professionem patris, aut filij, & alicubi per matrimonium filij, vel si pater sit haereticus, etiam occultus vel contrahat incestuosas nuptias, vel iusto bello capiatur, vel seruus, aut perpetuo exul sit.

l Siluest. verb. emancip:

31 Emancipatio fit coram iudice, potest autem *l* fieri per Procuratorem, & reuocatur si filius patri alimenta deneget.

m Sà hoc verb.

32 Supremus ascendentium potest *m* quemlibet descendentium emancipare aliis relictis, sed emancipato patre sub eius potestate est filius, quem postea gignit.

n Comm. DD.

33 Filius praesumitur *n* emancipatus, si id ferente patre per decennium negotietur.

o Sà vbi sup. n. 29.

34 Filiis emancipatis viuente matre ea mortua *o* debetur media pars vsufructuum, & altera patri.

p Idem vbi sup. nu. 30.

35 Filij spurij relicta à patre possunt retinere ante sententiam iudicis. Dicunt tamen alij praeter alimenta vel dotem nil aliud neque ex testamento neque ab intestato retinere posse. Prior autem sententia videtur *p* probabilior.

q Couar. epit. p. 2. c. 8.

36 Filio spurio potest *q* pater alimenta relinquere ad haeredes transitura.

r Comm. DD.

37 Filius potest *r* patrem accusare de crimine laesae maiestatis diuinae, vel humanae.

s c. 2. de conu. infid.

38 Filius in aetate imperfecta tradendus *s* est parenti fideli, post vsum rationis ei, quem maluerit.

t Comm. DD.

39 Parentibus non obedire ex contemptu, vel in re graui *t* peccatum

peccatum est mortale. Contrahere autem matrimonium contra eorum voluntatem ex iusta causa non *u* est mortale. *u* Vide Mol. disp. 176.

40 Tenetur *x* filius stare pacto, quod pater fecit, vt matrimonium contrahat, nisi rationabili causa excusetur. *x* Comm. DD.

41 Filius, qui laborat in bonis paternis tantam *y* meretur mercedem, quantam extraneus, si suo animo laborare protestetur saltem tacitè; secus verò præsumitur gratis, & amore filiali fecisse. *y* Nauar. c. 17. nu. 141.

42 Filius, qui sponte legitimæ cum iuramento renuntiauit, vel patrimonio etiam si enormissime lædatur in foro interiori seruare tenetur, *z* in exteriori autem, quia dolum interfuisse præsumitur, non obligatur. *z* Idem vbi sup. nu. 158.

43 Filius, qui à patre occultè sumit quod si peteret pater non illi negaret, non peccat mortaliter, nec tenetur restituere, si autem accipiat aliquid notabile quod ipse si sciret non concederet, peccat mortaliter, & restituere tenetur etiam si sit de suis bonis aduentitiis, vel profectitiis.

44 Potest *a* de præsumpta patris voluntate moderatas elargiri elêmosinas. *a* Comm. DD.

45 Filius habet ius vt alatur ex bonis *b* paternis, cum ex propriis non potest. *b* Comm. DD.

46 Tenetur restituere quod à patre *c* accepit per donationem inualidam vltra legitimam. *c* Nauar. vbi sup. n. 158.

47 Tenetur *d* in bonorum collationem afferre libros, & arma, nisi illa ei donauerit pater adhuc viuens ad studendum, vel militandum, tunc enim erunt bona quasi castrensia. *d* Idem vbi sup. n. 159.

48 Non tenetur *e* conferre ea quæ ei pater donauit pro vestitu, pro cibo, & equitatu. *e* Comm. DD.

49 Neque tenetur *f* computare, quæ in studendo consumpsit, nisi haberet bona castrensia, vel quasi castrensia ex quibus præsumitur pater eum alere voluisse. *f* Comm. DD.

50 Tenetur restituere lucrum, quod patris pecunia acquisiuit, potest *g* tamen pro sua industria & labore dimidium lucri sibi retinere. *g* Nauar. vbi sup. n. 161.

51 Tenetur *h* soluere partem debitorum, quæ frater contraxit viuente patre in studiis, ad quæ à patre missus fuit, non verò ea post eius mortem. *h* Idem vbi sup. n. 162.

52 Tenetur *i* computare sumptus, si sunt notabiles, quæ pater fecit in augendis bonis suis aduentitiis, si durat augmentum in ipsius notabilem vtilitatem. *i* Comm. DD.

53 Tenetur *l* etiam conferre, quæ in ludos, & vitia consumpsit. Idem dic quando ob delictum filij pater compulsus fuit soluere pœnam, secus si sponte soluerit. Idem iudicium est de sum- *l* Nauar. vbi sup. c. 17. n. 164.

ptibus factis in nuptiis filij, si pater habuit animum recuperandi quem in dubio habere non præsumitur.

m Azor. to.1.lib.2. c.7.q.13.

54 Peccat *m* mortaliter, si accusat parentes de aliquo delicto, nisi fuerit læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ. In his verò duobus non solum potest, sed debet accusare.

55 Filij expositi an si habeantur pro legitimis, possint ordinari, & ad beneficia admitti alij negant, alij probabilius affirmant; tutius est quod dispenset Episcopus.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SECT. VNICA.

FINIS.

a Nauar. præl.4.nu. 2.

1 Finis *a* est bonum verum, vel apparens, quod propter se appetitum facit, vt aliud propter ipsum appetatur. Est duplex alius vltimus, qui propter se solum amatur, alius medius, qui propter se, & propter aliud diligitur, & vterque verus, vel apparens, bonus, vel malus.

b Idem ibid. nu.4. c Idem vbi sup.

2 Iterum etiam est *b* duplex finis cuius idest bonum, quod per se appetitur, & finis quo, idest adeptio ipsius boni. Hoc etiam est vltimus, vel medius, verus, vel falsus. Diuiditur *c* etiam in principalem, vel minus principalem.

d Idem prælu.9. nu.16.

3 Non omnis, qui mortaliter peccat constituit finem vltimum in *d* creatura. Hoc enim speciale est peccatum, & inde sequeretur in omni peccato mortali duplex peccatum.

e Comm. DD.

4 Omnis actus cuius finis est malus mortaliter, peccatum *e* est mortale, si verò venialiter est veniale.

f Comm. DD. g Nauar. vbi sup. c.17.nu. 209.

5 Omnis actus, cuius finis principalis est bonus etiam si finis minus principalis sit res temporalis, dummodo sine culpa sit appetibilis, non ideo est *f* malus.

h Comm. DD.

6 Finis minus principalis retributionis bonus est, & contrarium asserere est *g* hæreticum.

7 Finis *h* principalis vanæ gloriæ in rebus, ad diuinum cultum

tum institutis tantum est venialis. Si verò finis principalis sit obsequium, & minus principalis humana laus in bonum finem quæsita nullum peccatum erit, imò opus meritorium.

8 Finis malus voti *i* annullat ipsum votum, quia non est materia conueniens licet votum ipsum sit bonum. *i* Comm. DD.

9 Quando finis præcepti est alius à re præcepta, tunc non *l* cadit sub præceptum. *l* Comm. DD.

FOEMINA.

1 Fœmina non *a* potest docere, nec concionari, nisi ex Papæ licentia, si publica sit concio, secus si in capitulo, vel claustro. *a* c. nouo de pœnit. & remiss.

2 Vti habitu virili pro honesta recreatione *b* potest. *b* Nauar. c. 23. nu. 22.

3 Non *c* potest esse testis in testamento solemni extra terras Ecclesiæ, vbi verò solemnitas non requiritur, vt tempore pestis potest. Nec in causa criminali nisi hæresis, vel proditionis, vel simoniæ, aut cum aliter veritas sciri non potest, aut cum proceditur via inquisitionis. Ad pias causas admittitur. *c* Couar. c. relatum 1. nu. 5. de testam.

4 Non potest *d* pro debito incarcerari, nec cogi accusare, vel testificari nisi in causa criminali. *d* Syluest. verb. fœmina nu. 3.

5 Potest *e* post partum Ecclesiam adire ob deuotionem, vel se domi continere ob reuerentiam. *e* Sà hoc verb. n. 5.

6 Fœmina se exornans cum contemptu salutis proximi, quem credit periturum *f* peccat mortaliter, secus si non faciat ex contemptu, sed solum ex voluntate aliis placendi. *f* Nauar. præl. 9. n. 5.

FRVCTVS.

1 Qui possidet rem alienam fructiferam deductis expensis rem, & fructus tenetur *a* restituere habita ratione bonæ, vel malæ fidei. *a* Nauar. c. 14. in fine.

FVGERE.

1 Fugere non *a* dicitur, qui ad superiorem vadit. *a* Comm. DD.

2 Delinquens licite *b* potest fugere ne capiatur, & alius eum iuuare quando non prohibetur ratione sui officij, vel ex qualitate delicti. *b* Comm. DD.

3 Qui causa fuit, vt captiuus fugeret tenetur *c* restituere, vel ipsum captiuum, vel pretium eius cum his omnibus, quæ fugiens surripuit. *c* Nauar. c. 17. nu. 103.

4 Captiuus à domino fugiens peccat, nisi captus fuerit ab infidelibus in bello iniusto, qui ad fugiendum potest iuuari. Non desunt *d* tamen, qui captum in bello iusto fugientem excusent à peccato.

5 Captus in bello iusto ab infidelibus *e* potest fugere propter periculum animæ, sed pretium sui restituere tenetur. Si tamen fugiat, quia à domino fidem relinquere prouocatur, nihil tenetur restituere.

d Sà verb. seruus. *e* Comm. DD.

DISPVTAT. VI. SECTIO I.

QVID SIT FVRTVM ET AN PECCATUM mortale, & ad hoc quæ quantitas requiratur.

FVRTVM.

1 FVrtum est *a* contrectatio rei alienæ inuito domino fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam vsus eius possessionis, quod lege naturali prohibitum est admittere.

2 Qui rem alienam iuste accepit, detinet autem iniuste, furtum *b* committit.

3 Cum iniustè accipitur *c* res sacra dicitur sacrilegium, si possessio spectans ad rem publicam peculatus, si grex dispersus abigeatus, si homo, vt venundetur plagium, si denique pecunia, vel alia res mobilis furtum, vel rapina.

4 Fur nocturnus *d* potest occidi à particulari, diurnus non potest nisi ob defensionem.

5 Furtum ex natura sua est *e* mortale, sed fit veniale ob materiæ paruitatem, sed inter omnia mortalia est minus graue, licet contrarium alij sentiant asserētes grauius esse fornicatione

6 Qui rem paruam furatur habens animum magnam furandi, vel faciendi notabile damnum, peccat *f* mortaliter.

7 Quantitas sufficiens *g* ad peccatum mortale pensanda est ex qualitate personæ, cui aufertur, & ex re ipsa ablata, in hoc regno etiam si à diuite auferatur vna vncia argentea idest vn patacon. Si autem pauperi surripiatur quarta pars vnius vnciæ argenteæ videtur pars notabilis, cum ob eam lucrandam vltra sex horas laborem impendat, eâque possit duobus diebus sustentari.

a L. 1. parag. furtū, ff. de furtis, parag. furtum inst. de oblig. quæ ex debi. *b* D. Tho. vbi sup. ad 2. *c* Vide l. 1. ff. ad legem Iuliam, & c. quod ergo 2. q. 4. *d* c. perfodiens de homici. *e* D. Tho. 2. 2. q. 66. art. 6. *f* Comm. DD. *g* Vide Tolet. lib. 5. c. 15. Nauar. in sum. c. 17. nu. 4.

8 Vt sit peccatum mortale debet dominus valde rationabiliter esse inuitus, vnde filius clam accipiens à patre quæ ipse rationabiliter negaturus non præsumitur etiamsi ad ludum, vel luxum accipiat, non peccat *b* mortaliter.

9 Excommunicatio contra fures, non *i* comprehendit rem paruam accipientes, etiam si propter notabile damnum cuius causa fuêre mortaliter peccauerint.

b Vill. to. 2. tr. 13. dif. 2.
i Nauar. c. 17. nu. 3.

QVI PLVRA MINIMA SVRRIPVIT *cum ad magnam quantitatem peruenit, an peccet mortaliter.*

10 Qui vnum obolum furatur cum animo perueniendi ad magnam quantitatem peccat *l* mortaliter.

11 Qui hodie vnum furatur obolum sine animo alium furandi postea, cras tamen data ocasione alium furatur, & sic de reliquis vsque ad eum, qui complet notabilem quantitatem si in hoc vltimo recordetur per eum perueniri ad notabilem quãtitatem, peccat *m* mortaliter, & tenetur istum vltimum sub eodem mortali restituere. Non desunt tamen viri docti, qui contrarium teneant, sed requiritur in prima sententia maior quantitas, vt sit peccatum mortale.

12 An qui à pluribus multa minima furatur, quæ faciunt notabilem quantitatem peccet mortaliter, alij aiunt, alij probabilius negant. *n*

l Comm. DD.
m Vide Less. lib. 2. c. 12. dub. 8.
n Vide Less. vbi sup.

CVM PLVRES SIMVL, VEL *successiuè causant damnum notabile an peccent mortaliter & teneantur restituere.*

13 Cùm plures simul in vineam ingressi damnum fecerunt notabile, peccant mortaliter, & singuli in solidum tenentur restituere. *o*

14 Si successiuè ingressi vnus damnum factum ab alio nesciuit, & damnum seorsim sumptum non fuit notabile, nec peccat *p* mortaliter, nec restituere tenetur. Si tamen damnum factum notabile fuisse post cognoscant, singuli tenentur sub mortali ablatum restituere licet minimum.

o Comm. DD.
p Comm. DD.
q Vide Villal. vbi suprà.

15 Idem

tem sine vxoris consensu peccat *f* mortaliter,& restituere tenetur,& potest vxor facere compensationem. Ad hanc tamen restitutionem non obligatur maritus in foro exteriori ob vitandas lites.

f Moli.to. 2.de iust. disp.275.

28 Dos filiæ sumenda *g* ex bonis communibus.

29 Maritus tenetur *h* parentes pauperes alere, fratres, & filios ex alio matrimonio.

g l. 53. Faur.Godi. l.8.tit. 9.lib.5.recop.

h l.. t.t.8. lib.3. fori.

An Famvli *peccent à domini bonis aliquid accipiendo. Vide verbum* Famuli.

AN LICEAT FVRARI IN necessitate.

30 In extrema necessitate licet *i* sumere vitę necessaria,extra illam non licet.

i Comm. DD.

AN LICEAT CHRISTIANVM SVRRIpere ab infideli seruum fidelem.

31 Communiter loquendo bellum infidelium aduersus fideles est iniustum, & ideo iuste possunt *l* à seruis spoliari, & serui fugere, & ad fugam iuuari.

l Comm. DD.

32 Si in bello iusto fidelis ab infideli caperetur, non posset *m* fugere nisi ad vitandum animæ periculum.

m Villal. vbi supra.

AN QVI MONETAM EFFINGIT PECCET, & restituere teneatur.

33 Peccat *n* mortaliter, & restituere tenetur cum decipit in mensura, vel valore metalli.

34 Qui ignoranter soluit debitum in moneta falsa, conscius postea tenetur *o* damnum restituere, saltem pauperibus.

35 Quando deceptio non in materia, sed in figura tantum facta est,non tenetur *p* restituere particulari, Regi autem, & officialibus tenetur.

n Pius V. illum ex communicauit in constitutione quæ incipit. Cum mihi magis.

o Nauar in sum.c. 17. num.167.

p Comm, DD.

AN PRINCEPS POSSIT PRETIVM monetæ augere supra materiæ valorem.

36 Potest *q* ob bonum publicum de populi consensu augere vel minuere.

q Comm. DD.

37 Qui pecuniam portat ad locum, in quo plus valet potest ea vti pretio currenti.

AN

AN FALSIFICANTES LITTERAS restituere teneantur.

c.ad falsariorum de crimine falsi. s Syluest. verb.falsar. q.1.

38 Restituere tenentur, s & in foro exteriori falsariorum pœnis puniuntur, & si litteræ sunt Pontificiæ excommunicantur.
39 Epistolas aliēnas legere cum periculo secretum graue sciendi peccatum t mortale est, nisi qui aperit superior sit.

An Fvris *bona sint hypothecata, & ad quid teneantur qui cum eo facit contractum, vxor & filij eius vide verbum.* Vsura.

SECTIO II.

DE VARIIS CIRCA FVRTVM Resolutionibus.

a Vide Dian.p.2. tr.17. res. 29.& p. 5. tr.8.res. 23.
b Idem ibidem. res.24.
c Comm. DD.

1 Probabilis sententia a est in graui necessitate non peccare, cum, qui aliena capit occulte.
2 Vir honestus, cui grauissimum esset mendicare, nec alia via suppeteret accipiendi necessaria, posset b occultè capere.
3 Fur, & omnis iniquus possessor, non solum rem, sed incrementum pretij, in quo dominus eam erat venditurus, restituere tenetur. c
4 Qui mulam furatus alteri eam locauit, lucrum hoc tenetur restituere, nisi dominus esset valde diues, qui de hoc pretio non curaret.

e Diana p. 1.tr 7.res. 27.
f Idem p. 2.tr.16. res.5.
g Sanchez apud Dianam.
h Idem vbi sup.

5 Furtum rei non sacræ in loco sacro vt furtum crumenæ in Ecclesia non e est sacrilegium.
6 Qui inuenit crumenam nummis plenam, & facta diligenti inquisitione dominum non inuenit, potest f sibi retinere donec compareat dominus.
7 Qui cibos g furtiuos comedit donatos à fure parcens suis tenetur restituere id, quo ditior factus, fuit, quod videtur, probabilius licet contrarium sit etiam probabile.
8 An possit quis à sartoribus h magistris non verò à famulis emere fragmenta quæ supersunt, cum ipsi iustè sibi retineant quia alias non possunt recuperare plenam mercedem, alij

alij aiunt, alij negant, affirmatiua sententia videtur *h* probabilior. *h Idem vbi supra.*

9 Qui furem adiuuat ope vel consilio, sine quibus esset nihilominus furaturus non tenetur *i* restituere, si autem ideo maius damnum faciat, tenetur de excessu. *i Laiman.*

10 Custodes portarum, siluarum &c. non tenentur *l* ante sententiam iudicis soluere pœnam impositam contra exportantes ligna, vel similia, si non manifestent, sed dissimulent. *l Les. apud Dian. p. 3. tr. 5. res. 54.*

11 Qui furem non impedit clamando, immò aliquid accepit vt taceat, nisi ei ex officio competat ad nihil tenetur. *m* *m Diana vbi suprà.*

12 Qui rem accipit, quæ domino nil est profutura ad nil tenetur. *n* *n Comm. DD.*

13 Si oblatam rem à fure dominus nolit accipere, si pereat domino perit, *o* non furi. *o Comm. ex Nauar.*

14 Fur etiam punitus à iudice tenetur *p* parti restituere. *p Comm. DD.*

15 Fur non committit duplex peccatum eo quod se exponat periculo suspensionis, nisi id faciat ne putetur timidus à sociis.

16 Si res pereat apud furem æqualiter peritura apud dominium in foro interiori restituere non tenetur. *q* *q Nauar. c. 27. n. 80.*

17 Qui magnis interuallis notabilem quantitatem surripit non tenetur *r* illam restituere, nec peccat nisi à principio animum habuerit perueniendi ad illam. *r Idem vbi suprà. nu. 140.*

18 Expensas factas à domino in re quærenda fur restituere tenetur. *f* *f Comm. DD.*

19 Qui triticum furatur à parato seminare illud, qui aliud simile non habet, lucrum cessans tenetur *t* restituere. *t Nauar. c. 17. n. 211.*

20 Ob furtum veniale potest quis licitè occidi ob seruandam disciplinam militarem, vel aliud bonum commune. *u* *u Comm. DD.*

21 Qui rem furtiuam emit bona fide, *x* & postea dubitat an fuerit furtiua, tenetur dominum rei inquirere, si non inueniat potest retinere, sed non præscribit nisi post 30. annos etiam si bonam habeat fidem. *x Comm. DD.*

DISPVT.

DISPVTATIO I.

SECTIO PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

G

GABELLA.

a Val. to. 3. dub. 5. q. 6. p. 5.

b Sà hoc verb. nu. 2.

c Syluest. verb. gabel. 3. à num. 1.

d vbi sup. num. 4.

e Id. in vbi supra.

f vide Tolet. lib. 5. c. 74.

g vide supra.

h Comm. DD.

1 ABELLA potest *a* imponi ab eo, qui non habet superiorem in temporalibus, vel cui ipse concesserit, vel præscripta consuetudine.

2 Potest *b* Episcopus in Ecclesiis pleno iure sibi [illegible] ex causa & cum Capituli consensu pensionem, ceu tributum imponere.

3 Potest *c* quicumque temporalis dominus necessitate vrgente taliam imponere, hoc enim non est prohibitum, sed ordinaria gabella grauans populum.

4 Nouæ gabellæ non obligant *d* nisi constet legitimè esse impositas. Alij asserunt in dubio standum pro Principe.

5 Si gabella est antiqua soluenda *e* in dubio, quia Princeps est in possessione.

6 Quæ imponuntur in rebus delatis in proprium vsum communiter habentur *f* iniquæ, quod alij negant quando causa iusta imponuntur.

7 Iniustæ sunt si pro Principis priuata vtilitate, & non pro communi bono imponuntur, si cessante causa durant, si maiores sunt, quam necessitas postulat, si alij aliis magis grauantur.

8 Gabellas, cum non postulantur sine fraude, aut vi, non soluere, nec postea restituere peccatum non esse mortale *g* asserunt viri docti, communis autem sententia tenet, teneri subditos iustas gabellas soluere.

9 Qui rem publicam nouis gabellis sine iusta causa grauant, restituere tenentur. *h*

10 Deputati ad exigẽdum, possunt *i* cum pauperibus dissimulare.

11 Deprehensa

11 Deprehensa res ante locum, quem exire non licet non *i* est confiscanda, poterunt enim pœnitere, & redire. *i* Sà vbi supra.

12 Gratia exemptionis pro *l* certo numero filiorum mortuo aliquo ex eis non ideo spirat.*m* *l* Comm. DD. *m* Comm. DD.

13 Clerici non tenentur ad gabellam contractuum nisi negotientur, nec de patrimonio suo.

14 Onus annexum prædio antequam ad Ecclesiam veniret transit *o* cum prædio, nisi aliud sit in vsu, vt in Italia. *n* Comm. DD. *o* Tolet. vbi supra c.73.nu.7.

15 Emptor rei Ecclesiasticæ debet *p* gabellam, & colonus rei Ecclesiasticæ pro parte sua. *p* Sà vbi supra.

16 Mendicantium bona coloni, arrendatarij, & negotiorum gestores exempti *q* sunt ab omni exactione. *q* Ex mendicantium priuil.

SECTIO II.

DE QVIBVS REBVS GABELLA debeatur.

1 Debetur *a* de rebus venditis, & duplo maior de permutatis. *a* L.sciendum parag.si quis permutauerit ff.de ædil.edi.

2 Non debetur *b* de donationibus, neque de his quæ ob magnam necessitatem venduntur.*c* *b* Comm. DD. *c* Syluest. verb.gabella 3.q.5.

3 Nec de rebus minimis, *d* nisi hæc vendere sit ex officio. *d* Villal.c.2.tr.8.dif.16.

4 Debetur *e* de censuum venditione. *e* Idem vbi supra.

5 In pacto de retrouendendo debetur *f* de prima venditione non de secunda. *f* Idem vbi supra.

6 De pane cocto non debetur, *g* nec de equis, mulis, & similibus, quæ venduntur vel permutantur. Nec de moneta, libris, vel codicibus, nec de his quæ dantur propter nuptias. *g* l.34.tit.8.lib.9.recop.vide Mol. de iust.to.3.disp.6.c.4.

7 Nec de bonis *h* defunctorum, quæ distribuuntur inter hæredes, secus si sub hasta venduntur etiam ad pia opera. Nec debetur quando fit testamentum ad pias causas, nec de rebus sacris, Nec de armis venditis, nec de medicamentis mixtis, & compositis; debetur tamen de simplicibus. *h* Vide tit.17.& 18.lib.9.recop.

8 Ecclesiasticis non potest imponi etiam ob bonum publicum nisi cum Papæ licentia vel Episcopi in vrgenti necessitate cum est difficilis aditus ad S. Pontificem.

9 In omnibus aliis consulatur consuetudo optima legum interpres.

DISPVT.

DISPVTATIONES interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

GENER.

a Naua.c. 17.n.166.

b Idem ibidem

c Idem vbi supra. nu. 278.

1 Gener tenetur a computare in legitima vxoris omnia ornamenta, & vestes sericas, quas filię dedit socer, nisi donata præsumantur ob magnas opes, vel dignitatem generi. Et donata vxori à consanguineis ea mortua tenetur restituere.

2 Licitè recipit, b & consumit fructus prædij dati à socero in securitatem soluendæ dotis.

3 Si socer mutuo aliquid det generi, vt sibi reddat prædium ante dotis solutionem vsuram committit.

GENERATIO.

a Nauar. c.16.n.33.

1 Generationem impediens etiam si habeat plures filios, quam possit alere, peccat a mortaliter, & si extra vas semen effundat peccat contra naturam.

GRADVS.

a Nauar. c.25.n.59.

1 Peccat a mortaliter qui se dicit gradum habere in vniuersitate, quem non habet, vel qui accipit immeritum.

GRATIA, SEV PRIVILEGIVM.

a Suar.to. 3.disp.36. sec.2.

b Nauar. 2.placuit de pœnit.

c dub. 4. num.34.

1 Gratia non expirat morte concedentis, nec ante certificationem reuocationis.

2 Litteræ fidei publicæ vulgò dictæ saluos conductos non expirant b morte concedentis.

3 Gratia, quam Papa facit committendo examen Episcopo, illo mortuo non expirat.

4 Gratia

4 Gratia eligendi confessorem, aut absoluendi à casibus vel dispensandi *d* non expirat morte concedentis neque suscipiendorum Ordinum à quolibet Episcopo. *d* Comm. DD.
5 Gratiam præcedentem excommunicatio sequens non *e* aufert. *e* Sà vbi supra.
6 Gratia non perit deficiente causa, *f* ob quam concessa fuit, impetrata tamen ex causa falsa nulla est. *f* Idem vbi supra n.6.
7 Gratia concessa hoc tenore, Donec aliud non ordinauero, donec voluero ad beneplacitum sedis Apostolicæ, durat mortuo Papa concedente; secus verò si dicat *g* ad nostrum beneplacitum. *g* c. si gratiosè de rescript. in 6.
8 Concesso aliquo concessa *h* intelliguntur omnia sine quibus non potest commodè fieri. *h* vide l. penult. ff. de vsufr.
9 In generali concessione non veniunt *i* insolita concedi, nec qua quis probabiliter creditur in specie non esse concessurum, nisi aliunde constet de voluntate concedentis. *i* Comm. DD.
10 Beneficium Principis nisi alteri præiudicet latissimè est interpretandum. *l* *l* Comm. DD.
11 Omnis expressio falsi mouentis Principem ad concessionem vitiat *m* illam, non vero taciturnitas veri nisi quando ius illud exprimi iubet. *m* Sà hoc verb.
12 Defectus causæ impulsiuæ, quæ mouet Principem vt facilius præstet gratiam non *n* vitiat illam, secus verò si deficiat finalis. *n* Couar. lib.1. var. c.20.
13 In priuilegio nomine maris intelliguntur *o* etiam fœminæ. *o* Comm. DD.
14 Papa non præsumitur *p* concedere exorbitantia, nec velle alteri præiudicare, nec derogare iuri, nisi expresè constet. *p* Comm. DD.
15 Per constitutiones non derogatur *q* priuilegiis, nec viuæ vocis oraculis, nisi de illis expresè fiat mentio etiam si addatur non obstantibus quibuscumque, &c. *q* Comm. DD.
16 Priuilegium in dubio præsumitur non reuocatam. *r* Sà vbi supra nu. 14.
17 Priuilegium, aut rescriptum posterius non tollit *r* prius, nisi in illo fiat expressa mentio de priori etiam si addatur non obstantibus quibuscumque priuilegiis &c. *s* vide lib. 7. de rescrip. c. 10.
18 Lex reuocans priuilegium non valet *s* ante promulgationem diœcesi. *t* Sà vbi supra nu. 17.
19 Priuilegium extenditur *t* ad casus similes.
20 Priuilegium non *u* tollit legem, aut consuetudinem, aut ius priuati nisi nominatim derogationem contineat. *u* Syluest. verb. concessum in fine.
21 Priuilegia mendicantium non derogant, *x* nisi de illis fiat expressa mentio. *x* Comm. DD.
22 Gratia valet in conscientia *y* etiam non expeditis litteris. *y* Comm. DD.
23 Gratiæ seu beneficij impetratio *z* pro alio ipso ignorante valida est. *z* Sà vbi supra.

GREX.

a Sà, hoc verbo.

Gregem faciunt *a* quatuor vel quinque porci, oues non nisi decem.

GVLA.

a D. Tho. 2.2.q.148 art.1.
b Idem vbi supra.
c D. Greg. 31. moral.

1 Gula est vitium inclinans ad comedendum, vel bibendum inordinatè.

2 Inordinatio est, *b* in his quinque Propere, lautè, nimis, ardenter, studiosè.

3 Est vitium capitale, & habet *c* filias quinque, quæ sunt hebetudo mentis, inepta lætitia, stultiloquium, scurrilitas, & immunditia.

d Comm. DD.

4 Ex natura sua non est peccatum mortale, erit *d* tamen si vltimum finem constituat quis in ciborum delitiis, vel sciens, & prudens notabile sibi damnum inferat nimis comedendo.

e Tolet. de pec. c. 60.
f Vide Dian. p. 3. tr. 5. resol. 5
g Henriq. & alij.
h Comm. DD.

5 An comedere carnem humanam in extrema necessitate sit peccatum mortale alij aiunt, alij negant *e* probabilius. Certum autem est absque necessitate extrema peccatum esse mortale.

6 Comedere aut bibere ob solam voluptatem dummodo saluti non noceat nullum esse peccatum asserit *f* Ioannes Sanctius sed non excusari à veniali videtur probabilius.

7 Et si aliquis comedat scienter vsque ad vomitum tantum erit *g* veniale.

8 Peccat *h* venialiter, qui nondum finita cibi concoctione bibit nisi excusetur causa, vt siti, vel alia necessitate.

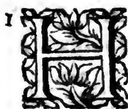
DISPVTATIONES interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

H

HABITVS.

a Nauar. c. 12. n. 62.
b Idem c. 23. nu. 22.

1 ABITVS non potest *a* mutari ab vno coniuge sine licentia alterius, nec in habitum tertij Ordinis

2 Mutare habitum virilem in fœmineum, vel è contra ex iusta causa nullum est peccatum, si autem,

autem ex leuitate fiat erit *b* veniale. *b Idem c, 23.nu.22.*

3 Qui habitu religioso ob contemptum, vel ad in honestum personatum vtitur, peccat *c* mortaliter, si autem ob solam leuitatem erit veniale. *c Comm. DD.*

HASTILVDIVM.

Qui illud instituit, si fiat moderatè, & vt plurimum cædes non contingat, non peccat mortaliter. Vide verbum *Torneamentum.*

HÆREDITAS.

QVOAD hæredem, & substitutionem.

1 Hæres tenetur *a* implere vota realia defuncti non verò personalia si verò fuerint mixta ad id solum, quod reale est tenebitur. *a Nauar. c.12.n.56.*

2 Hęres defuncti, qui religionem vouerat, non tenetur *b* reddere religioni bona, quæ defunctus portasset. *b Comm. DD.*

3 Hæres decollati, vel suspensi per sententiam iudicis tenetur restituere damnum illatum per defunctum. *c Nauar. c.16.n.22.*

4 Hæres, qui aduertit tabellionem vel testes, ne testator legatum alicui relinquat peccat *d* mortaliter, & tenetur restituere, & incurrit pœnam perdendi hæreditatem. *d Nauar. c.26. num.36.*

5 Hæres excommunicati denunciati, qui sine absolutione ab excommunicatione decessit, tenetur petere absolutionem secus verò si non esset denunciatus, & à peccatis absolutus decesserit. *e Comm. DD.*

6 Hæres ab intestato non *f* tenetur aliquid dare hæredi ex testamento minus solemni, nec legata soluere, nisi sint ad pias causas. Contrarium autem alij asserunt probabiliter secundum quos poterunt occultè compensare, qui in foro exteriori impetrare legata non possunt. *f Vasq. apud Dianam.p.1. tr.8.ref. 75. g Molin. apud eundem vbi supra.*

7 Nullum monasterium post concilium Tridentinum *h* est incapax hæreditatis præter Franciscanorum, Capucinorum, & Minorum de Obseruantia. *h Nau.c. 16.nu.46.*

8 Hæres relictus putatus legitimus, cum sit ex adulterio natus, si velit religiosus esse, vt sine nota legitimis restituat hæreditatem, ingredi *i* debet monasterium incapax hæreditatis vel ante ingressum, vel professionem renunciare si in aliud ingreditur. *i Idem ibidem.*

HÆREDITAS quoad exhæredationem.

a Nauar. c.14.n.15.

9 Filia non potest *a* exhæredari eo quod inuitis parentibus matrimonium contraxit.

b Idem c.16.nu.38.

10 Aragoniæ leges permittentes parentibus exhæredare filios relinquendo illis quinque solidos tantum, iustæ videntur *b* Nauarro.

c Idem Ibidem.

11 Legitima *c* debetur iure naturali filiis quando aliunde se non possunt alere, aliis verò non nisi iure ciuili.

d Diana, p.1.tr.8. ref.85.

12 Hæredem extraneum eligere relictis fratribus, & aliis consanguineis, nisi hi sint in magna necessitate nullum *d* est peccatum, quia nullo iure prohibitum.

e Comm. DD.

13 Hæredes legitimi non tenentur *e* soluere debita defuncti, si quintam partem excedunt, & non constat de illis sufficienter nisi per declarationem defuncti.

f Dian.p. 3.tr.6.ref. 33.

14 Qui sine vi, & fraude curauit aliquod testamentum iam factum mutari & alium hæredem institui, vel aliquid sibi, vel amicis relinqui, non tenetur *f* ad restitutionem, nec peccat si non faciat ex odio, & si faciat ex odio erga institutum, vt sibi hæreditas relinquatur licet non peccet, non tenetur ad restituendum.

g Vasquez apud eundem vbi supra.

15 Si quis vi, aut fraude impediat ne nepos ex filio spurio hæres instituatur, tenetur *g* restituere, quia filius spurij non est incapax hæreditatis.

16 Cum pater instituit aliquem hæredem, & rogat eum vt hæreditatem filio spurio restituat, is potest acceptare, & spurius eam accipere. Sed tam promittens restitutionem quam pater ita disponens peccant mortaliter, quia id leges grauiter prohibent. Imò promissio est nulla, possetque sibi hæreditatem retinere, vel si velit spurio tradere.

h Diana p.5.tr.3.

i P. Reli-gar. in ma-nual.

17 Professi, & coadiutores formati societatis IESV non non sunt capaces hæreditaria successionis neque ab intestato, neque ex testamento. Domus autem professa potest *i* hæres institui non vt bona immobilia retineat, sed vt vendat & pretium in vsus necessarios consumat. Collegium autem & domus probationis possunt retinere, & professus, & coadiutor formatus legatorum capaces sunt.

DISPVT.

DISPVTATIO I. SECTIO I.

QVID SIT, ET DE POENIS hæreticorum, & eorum, qui eos adiuuant.

1 HÆresis est *a* error in intellectu voluntarius contra aliquam fidei veritatem cum pertinacia assertus ab eo qui fidem recepit.

2 An ab hæresi excuset ignorantia crassa, alij aiunt, alij negant, affirmatiua sententia videtur probabilior.

3 Qui pertinaciter dubitat *c* de aliquo articulo fidei est hæreticus. Nec non, qui putans aliquid esse definitum ab Ecclesia licet non sit, contrarium defendit pertinaciter.

4 Qui negat ea, quæ secundario de fide sunt in foro exteriori hæreticus censetur, *d* v. g. quando ex vna præmissa certa lumine naturali, ex alia de fide infertur conclusio.

5 Hæretici, & qui eis præstant fauorem, vel auxilium sunt excommunicati nisi sint solum mentales.

6 Eorum bona ipso facto sunt *f* confiscata, & ipsi & filij, & nepotes eorum sunt irregulares.

7 Non incurrit *g* has pœnas hæreticus mentalis, sed exterior etiam si sit occultus.

8 Hæreticus exterior *h* est, qui verbo, vel signo, quod sit peccatum mortale hæresim profert, ita vt possit ab alio intelligi etiam si non intelligatur.

9 Qui facit actus indifferentes, vt pecuniam mutuo dare, vel donare, vt animum alicuius gratum habeat ad persuadendum hæresim, si illam nec verbo, nec signo proferat, non *i* est hæreticus exterior.

10 Qui exterius profert hæresim, eam tamen non credit, nec dicit ex animo pœnas non *l* incurrit.

11 Hæreticus, qui ebrius, vel dormiens profert hæresim, non *m* est hæreticus, exterior.

QVIS POSSIT absoluere ab hæresi in foro conscientiæ.

12 A mentali quilibet ordinarius Confessor *n* potest absoluere.

13 In articulo mortis vero, vel præsumpto quilibet sacerdos potest, *o* sed manet absolutus cum onere comparendi coram superiore, si conualuerit. Idem dic in periculosa nauigatione, si fiat sine fraude.

14 Episcopus potest *p* ab hæresi occulta, & hanc facultatem delegare, licet hoc negent alij

15 An hæc facultas sit reuocata per Bullam Cœnæ, alij aiunt, alij

a D.Thō. 2.2.q.3. art. 1.
b Sanc.in sum.lib.2. c.7.nu.20. & c.1.de hæret.
d Villal. to.2.tr.1. dif.10.
e Vide Bull. Cœnæ.
f Comm. DD.
g Comm. DD.
h Sanch.in sum.lib.2. c.8.nu.6.
i Idem vbi supra.
l Azor.lib. 18 c.10. q.6.
m Sanch. vbi supra. num.14.
n Comm. DD.
o Vide verb. absolutio.
p Trid.c. 24.ses.6. de refor.

q alij negant probabilius.

16 An in foro conscientiæ possint domini Inquisitores absoluere hæreticum occultum negant multi, sed plures r probabilius affirmant.

17 Si hæreticus occultus habeat impedimentum recurrendi ad Inquisitores tutius ſ est quod Confessor tacito nomine ab eis facultatem impetret. Non desunt tamen qui virtute Bullæ Cruciatæ absolui posse asserunt probabiliter. Si impedimentum est perpetuum propter paupertatem, vel infirmitatem, vel si non confiteatur, & Eucharistiam recipiat, sequitur scandalum, si sacerdos est potest celebrare, si laicus communicare eliciendo prius actum contritionis. Ac si se id posse diffidat confiteatur,& à confessario absoluatur. Hoc enim impedimentum mortis comparatur articulo. Ex mente D. Thomæ potest in hoc casu omissa hæresi alia peccata confessori, eo animo vt data opportunitate superiori aperiat, & ab eo absoluatur, directè enim ab aliis peccatis & indirectè ab hæresi absolutus manebit.

q Vide sanct. vbi sup. n. 26.
r Henriq. lib. 6. de pænit. c. 6. nu. 3.
ſ Nauar. & alij apud Dian. p. 1. tr. 5. ref. 4.
t Sanch. in sum. lib. 2. c. 13. n. 37.

AN LICEAT cum hæreticis communicare?

18 Cum hæreticis in hæresi communicare illicitum u est, necnon cum ipsis conuersari quando euersionis periculum est, & cum illis disputare prohibitum est.

19 Si non sunt denuntiat, non est illictium cum illis conuersari,& simul sacris assistere. x

20 Vendere licet y infideli indifferentia ad bonum,& ad malum quamuis sciam eos ea re abusuros, nisi sit scandalum, vel possim sine magno meo damno peccatum illius euitare.

u Vide Vill. vbi supra dif. q. 3.
x Comm. DD.
y Azor. to. 1. lib, 8. c. 22. q. 6.

SECTIO II.

DE VARIIS CIRCA HÆRESIM resolutionibus.

1 HÆreticus non priuatur a bo[illegible], aut potestate nisi post iudicis sententiam.

2 Hæretici filij, & nepotes, & hæreticæ solius filij non b possunt beneficium, aut publicum officium obtinere, nisi nati essent ante parentum hæresim, vel in regione hæreticorum, vel esset occultum ipsos esse hæretici filios.

3 Abiurans hæresim fit c incapax officij & beneficij & ordinum nisi abiuratio sit de leui, aut vehementi, sed non hæresis,

a Molin. dub. 95.
b Sà hoc verb.

4 Ex sortilegio *d*, vel diuinatione non probatur, quis hæreticus, sed præsumitur.

5 Sepeliens malitiosè hæreticum in loco *e* sacro excommunicationem incurrit.

6 Patrem hæreticum potest filius denuntiare, sed non tenetur *f* nisi sit periculum, quod alios subuertat.

7 Vltramontanus non tenetur *g* denuntiare hæreticum, qui eum vltra montes hæresim docere voluit, secus si in Italia, vel Hispania.

8 Temeraria opinio *h* est, quæ nec authoritate, neque efficaci ratione probari potest.

9 In hæresi non dari materiam paruam asserit *i* Sanchez, si forte dicatur leue aliquod verbum, quod hęresim sapiat.

10 Qui dubius est in fide non est *l* hæreticus, quia qui dubitat neutri parti assentitur, nec habet pertinaciam.

11 Qui non ex animo, sed vi, metu, vel fraude ore negat fidem, nec hæresim, nec excommunicationem incurrit, *m* licet grauissimè peccet.

12 Qui parentes hæreticos denuntiant liberi *n* manent ab omnibus pœnis, quas alij liberi incurrunt, etiam si nati fuerint post illorum hæresim.

13 An qui legit libros Catholicorum in quibus non tractatur ex professo de religione, vel libros Catholicorum cum commentariis hæreticorum incurrat excommunicationem dubium est inter authores, affirmatiuam iudicat *o* Suarez probabiliorem.

14 Idem dubium est de eo qui legit Epistolam, vel alium tractatum hæreticum retinet, vel imprimit, probabilius est hunc *p* incurrere excommunicationem. Non tamen vbi Bulla Cœnæ non est recepta.

15 Paruitatem materiæ in lectione librorum hæreticorum alij ad paginã vnam extendunt, alij restringunt *q* ad paucas lineas.

16 Probabile est *r* Generales regularium posse suis subditis concedere facultatem legendi libros hæreticorum.

17 Hæreticus combustoris proximus tametsi crimẽ negauerit, si sub confessione velit tunc aperire *s* potest absolui, nec cogendus aperire veritatem.

d Comm. DD.
e Siluest. verb. excom.
f Tolet. lib. 5. c. 4. n. 10. putat teneri contrar. P. Sà affirmat.
g Sà hoc verb.
h Comm. DD.
i Sanch. in sum. num. 10.
l Diana p. 2. tr. 16. ref. 51.
m Comm. DD.
n Armilla & alij apud Dianam.
o Suar. apud Dianam p. 1. tr. 11. ref. 51.
p Dian. p. 1. tr. 12. ref. 31.
q Suar vbi supra.
r Diana p. 5. tr. 13. ref. 49.
s Dian. p. 1. tr. 5. ref. 8.

DISPVTATIO II. SECTIO I.

CVM RESOLVTIONIBVS VARIIS, IN VARIAS DISPVTATIVNCVLAS DIVISA.

1 HOmicidium *a* est iniusta hominis occisio.

2 Potest *b* cõtingere multis modis per præceptũ, consiliũ, permis-

a D. Tho. q. 3. art. 8.
b Comm. DD.

permiſſionem, auxilium cooperationem, & exorbitationẽ, &c.

AN LICEAT iudici publica authoritate reum occidere.

3 Licitum *c* eſt malefactores occidere quando id iura docent.

4 Non licet *d* innocẽtẽ occidere etſi timeatur malefactorẽ fore.

5 Non licet *e* filium pro patris peccatis necare.

6 Iudici licet *f* impœnitentem occidere, ſed debet prius, omnia quę poteſt adhibere remedia, vt eum ad ſanã mentẽ reducat.

AN LICEAT priuata perſona reos occidere.

7 Hoc numquam licet, *g* & maritus occidens adulterum mortaliter peccat, licet aliqui contrarium affirment, ſed minus probabiliter. Adulter autem ſi ſe defendendo maritum occidat non peccat, ſi aliter non poſſit euadere.

8 Cum adulteri traduntur marito per ſententiam iudicis licitè eos poteſt *h* occidere.

AN POSSIT REX vel reſpublica facultatem dare, vt uilibet malefactores interficiat.

9 Non *i* poteſt Rex nec reſpublica talem facultatem dare.

10 Cũ malefactor vocatus noluit *l* cõparere, & cõtra eũ lata eſt sẽtẽtia mortis in aliquo grauiſſimo delicto, licita erit talis facultas.

AN LICEAT CLERICIS habentibus temporalem iuriſdictionem reos occidere?

11 Non licet *m* clericos in hoc caſu reos occidere, poſſunt tamen ſuam iuriſdictionem in generali, vel in particulari alteri committere, vt reos occidat.

AN SEIPSVM occidere liceat, & an teneatur, quis ſe defendere vel peccet periculo mortis ſe obiiciendo.

12 Nullam ob cauſam licet *n* ſeipſum occidere, vitam enim propriam tueri naturale præceptum eſt.

13 Ad propriæ vitæ defenſionẽ non eſt *o* ſẽper homo obligatus.

14 Epiſcopus, & Parochus etiã cũ mortis periculo tenẽtur *p* adminiſtrare ſacramẽta tẽpore peſtis, & Prętor nõ deſerere ciuitatẽ.

15 Nemo tenetur *q* ad conſeruationem vitæ remediis vti extraordinariis, nec deſerere ciuitatem vt ſalubrius cœlum quærat, nec cum impetitur, etiam ſi poſſit ſe defendere, nec facere extraordinarios ſumptus in pretioſis medicinis.

16 Licitũ *r* eſt ſe exponere mortis periculo propter charitatem viſitando infirmos, eos curando, nauigando maria, flumina tranando propter neceſſitatem, ſed ſine illa manifeſto periculo exponere temerarium eſt.

17 Licet *ſ* etiam pro amicis animam ponere, & pro bonis eius tam temporalibus quam ſpiritualibus.

AN LICEAT vitam abſtinentiis breuiare?

18 Nullum *t* eſt peccatũ communibus vti cibis, & abſtinentiis quas

c Comm. DD.
d Comm. DD. contra Abulenſem.
e c. vndecumque c. ſponſus c. numquam 56. diſt.
f Comm. DD.
g D. Tho. 2.2. q. 64. art. 3.
h Comm. DD.
i D. Tho. 2.2. q. 66. art. 2.
l Comm. DD.
m c. nemo c. Epiſcoporum 45. diſt.
n D. Aug. lib. de ciuit. c. 17. vſque ad 27.
o Comm. DD.
p Comm. DD.
q Comm. DD. vide Vill. to. 2. tr. 13. dif. 7.
r Idem vbi ſupra.
ſ Comm. DD.
t Comm. DD.

quas alij ordinariè faciunt in religione etiam si ob hoc vita breuietur. *u* Villal. vbi suprà.

19. Extraordinariis abstinentiis vti, & cibis valde nociuis *u* peccatum est nisi feruor excuset, mortale.

20 Carthusianorum præceptum de non edendis carnibus *x* obligat etiam cum mortis periculo extra morbum secundum probabiliorem. *x* Vide Dian. p. 3. tr. 1. ref. 39.

AN LICEAT innocentem occidere.

21 Ex intentione numquam licet. *y* *y* Exod. 23.

22 An si tyrannus petat trudi sibi innocentem pro bono totius reipublicæ, possit tradi alij negant, alij probabilius affirmant, *z* etiam si ipse nolit, dummodo occisioni eius non cooperentur, qui tradunt. *z* Villal. vbi supra. dif. 9.

23 Cum innocens innocentem vult occidere, innocens potest *a* illum occidere cum moderamine inculpatæ tutelæ, & erit bellum iustum ex vtraque parte. *a* Idem vbi sup.

AN LICEAT alium occidere ob sui defensionem.

1 Nemo *a* tenetur vt se defendat alium occidere nisi eius vita esset reipublicæ valde necessaria, vel esset in periculo animæ, quia in peccato mortali. *a* Comm. DD.

2 Si aggressor esset persona valde vtilis reipublicæ, non verò innocens non liceret *b* huic illum occidere nisi ob vitandum periculum æternæ damnationis. *b* Comm. DD.

3 Sufficit, *c* quod aggressor velit membrum aliquod abscindere, vel grauiter percutere, vt licitè possit occidi quando aliter me non possum defendere. *c* Villal. vbi suprà.

4 Occisio hæc debet *d* esse in ipso defensionis actu, & licita est etiam si occisor causam rixæ dederit. *d* c. significasti de homici.

5 An licitè possit occisor ipsam occisionem intendere ad se defendendum, vel teneatur defensionem per se solam velle licet per accidens occidat alij *e* aiunt, alij *f* negant. Tutius est occisionem non intendere, sed defensionem. *e* Less. lib. 2. c. 9. dub. 8. n. 55. *f* D. Tho. 22. q. 54. art. 7.

AN LICEAT latronem occidere quando aliter bona defendi non possunt?

6 Licitum *g* cum moderamine inculpatæ tutelæ. *g* Comm. DD.

7 Licet *h* etiam eum persequi, vt ablata restituat, nolit occidere aggressorem. *h* sà hoc verb.

8 Licitum *i* est fœminæ, vel viro ob tuendam castitatem si aliter non possit, occidere aggressorem. *i* Val. to. 3. disp. 5. q. 8. p. 4.

9 Idem licet *l* homini nobili ad proprij honoris defensionem. Si verò iniuriæ irrogator fugiat non posse eum persequi asserunt viri docti. Sed alij non minus probabiliter tenent in ipso *l* P. Henriq. de irreg. & 19.

ipso iniuriæ feruore, non animo se vindicandi, sed recuperandi honorem *m* posse illum persequi, & occidere.

m Idem vbi supra.

AN LICEAT ob vitæ defensionem occidere innocentem procurando abortum.

10 Non licet *n* directè mortem innocentis procurare, licet tamen procurare vitæ conseruationem etiamsi per accidens innocens occidat.

n Vide verbum. Abortus.

11 Licitum est ad defensionem vitæ, *o* vel honoris innocentis aggressorem occidere, & erit actus charitatis, nemo tamen ad id tenetur cum periculo propriæ vitæ, vel bonorum, nisi sit persona publica, cui id ex officio competat.

o Vill. vbi sup. dis. 5.

12 Cum occisio omnino est casualis nullum *p* est peccatum. Cum vero est casualis, sed mixtum habet aliquid voluntarium solum erit peccatum, id quod voluntarium fuit.

p Comm. DD.

13 Qui se exponit periculo alium occidendi reus est *q* homicidij vt nutrix, quæ dormit cum periculo occidendi infanté.

q Comm. DD.

14 Iudici licet *r* membrum delinquentis præscindere. Et cum putridum est cuilibet licet ex infirmi voluntate, & id velle tenetur infirmus, nisi passurus *s* sit in sectione magnos dolores.

r D. Tho. 2. 2. q. 56. art. 1.

s Arag. sup. D. Tho. vbi supra.

15 Illicitum *t* est ob suauitatem vocis vel ob vitandas tentationes se castrare.

t Concil. Nic. can. 1.

16 Qui captam habens vnam manum ignem appropinquantem videret, licitè posset *u* eam præscindere.

u Comm. DD.

17 An verò qui sub pœna mortis iuberetur à iudice propriam manum præscindere licitè hoc posse alij negant; alij probabilius affirmant. *x*

x Tol. lib. 5. & c. 9.

18 Licitum *y* est parentibus, ac prælatis filios, & subditos flagellare.

y Prou. 13. c. 25.

19 Etiam si filius sacris initiatus sit potest *z* flagellari à patre nec incurrit excommunicationem nisi modum excedat.

z Vill. vbi supra. dis. 18.

20 Maritus etiam potest ex iusta causa vxorem flagellare.

Quam restituendi obligationem habeat occidens, vel mutilans vide in verbo *Restitutio.*

An irregularitatem incurrat vide verbum. Irregularitas.

AN LICEAT homines in carcerem mittere.

21 Hoc solum licet *a* publicam authoritatem habenti.

a Vill. vbi supra.

22 Cum datur carcer in custodiam debet esse sine rigore, in pœnam autem dari non potest, nisi post sententiam iudicis.

b Comm. DD.

23 Idem dic de prælatis religionum, *c* qui nisi reo conuicto, vel in crimine notorio non possunt carcerem in pœnam dare.

c Vill. vbi supra.

22 Parentes possunt *d* filios custodi carceris tradere per aliquot dies detinendos. *d* Comm. DD.

23 Fur potest *e* detineri clausus à Domino rei ablatæ donec restituat. *e* Comm. DD.

24 Non licet *f* iniuriam passo detinere iniuriæ irrogatorem, vt à iudice capiatur. *f* Villal. vbi sup.

25 Cuilibet licitum *g* est detinere euntem ad perpetrandum delictum. *g* Comm. DD.

SECTIO II.

DE VARIIS CIRCA HOMICIDIVM resolutionibus.

1 Clerico non licet *a* nec pro rebus, nec pro honore alium occidere. *a* Comm. DD.

2 Qui mandat alium occidere, *b* si mandatum reuocat ante occisionem immunis est, secus qui consulit, etiam si reuocet consilium, si ex eo sequitur occisio. Si tamen faciat quantum in se est ad dissuadendum & si non præualeat ad nil tenetur secundum probabilem *c* opinionem. *b* Comm. DD. *c* Diana p. 3. tr. 5. res. 83.

3 Dare aliquid mulieri ne concipiat, homicidium quoddam dicitur, & peccatum *d* mortale est. *d* Comm. DD.

4 Licere in extrema necessitate dare alteri propriæ vitæ necessaria, alii negant, alii probabilius *e* affirmant. *e* vide Dian. in sum. verb. homicid.

5 Vitam pro honore amittere alii aiunt, alii negant illicitum esse.

6 Qui cum vitæ periculo medicinam respuit, mortaliter *f* peccat. *f* Nauar. c. 11. nu. 41.

7 Qui potest fugere sine magno honoris detrimento peccat *g* mortaliter si aggressorem se defendendo occidat. *g* Idem vbi sup.

8 Peccat mortaliter damnatus ad mortem, qui vt se eripiat, iustitiæ ministros *h* occidit. *h* Comm. DD.

9 Qui magna cautela frangit legem mortis pœnam statuentem non peccat *i* ob periculum mortis, cui se exponit. *i* Comm. DD.

10 Non peccat *l* mortaliter, qui delectatur propter vtilitatem ex morte secutam alicuius. *l* Comm. DD.

11 Mortem optare alicui propter bonum eius spirituale *m* non est peccatum, sed virtus. *m* Comm. DD.

12 Qui

12 Qui propter aliquod infortunium cupit se numquam natum *n* fuisse, peccat mortaliter.

13 Qui propter homicidium à se commissum scit alium esse in carcere cum vitæ periculo non tenetur *o* se prodere.

14 Qui se defendendo excessit modum, & alium *p* occidit tenetur ad restitutionem, sicut homicida voluntarius licet minus peccet.

15 Ebrium, vel amentem patrem; aut fratrem maiorem inuasorem occidere, etiam ob defensionem occidere non licet *q* cum quis fugiendo potest euadere.

16 An liceat viro honorato alium occidere propter contumeliam alij aiunt, alij probabilius *r* negant, licet tamen quando aggressor fustem, vel alapam impingere vellet viro honorato.

17 Si per iudicem non vales rem tibi furto sublatam recuperare, potes *s* ingredi domum vbi est, & impedientes vi repellere & rem tibi vendicare.

18 Licite potest *t* vxor maritum interficere, quem scit paratum habere gladium, vel venenum ad eam interficiendam, & aliter se non potest defendere.

19 Herum famulo mandantem vt interficiat, potes *u* licite interficere, si aliter non potes euadere.

20 Obsides possunt occidi, quando hostes fidem frangunt.

21 An nautæ ab infidelibus oppugnati pulueri tormentario possint ignem subiicere, & se mari committere alij aiunt, alij probabilius *x* negant.

22 Probabile *y* est quod quis possit vitam ponere pro amico, & ei tabulam tradere vt saluetur quamuis ipse submergendus sit.

23 Damnatus ad mortem per inediam *z* potest abstinere à cibis clam oblatis.

24 Non tamen damnatus ad mortem per venenum potest illud haurire, potest tamen aperire os vt immittatur.

25 Damnatus ad suspendium non *a* potest se præcipitare ex scala.

26 Non tenetur *b* restituere, qui occidit furem pro conseruatione bonorum etiam si facile posset ea per iudicem recuperare. Nec qui occidit se defendẽdo etiam si posset vt clericus sine nota fugere. Nec adulter qui maritum occidit vt se defenderet, nec qui metu mortis indicauit aliquem, qui iniustè ad mortem petebatur.

27 Nobiles, ac diuites *c* præsumuntur renuntiasse iuri restitutionis ex homicidio, & hæredes censentur acquiescere pænæ

n Comm. DD. & P. Auila in comp. Nauarr. verb. homicid.

o Nauar. vbi sup. n. 17.

p Idem vbi sup.

q Comm. DD.

r Vide Dian. in sum. verb. homicid.

s Dian. vbi sup.

t Nauar. vbi sup.

u Comm. DD.

x Dian. vbi suprà. ref. 30.

y Idem vbi sup.

z Comm. DD.

a Comm. DD.

b Caiet. apud Dian. vbi sup.

c Sanch. apud Dian. in sum. verb. Homic.

pœnæ mortis in homicidam inflictæ, nisi expresse aliud exigant.

28 Qui se defendendo solum excessit in modo, solum tenetur *d* de excessu non in totum restituere. *d* Comm. DD.

29 Qui prævidit ex homicidio à se patrando damnum alii eventurum, ex eo quod homicida putetur, ad nil tenetur, *e* quia hoc per accidens se habet ad suum delictum. *e* Comm. DD.

30 Si tuum animal, vel mancipium damnum intulit ad nil *f* teneris nisi post sententiam iudicis. *f* Dian. vbi sup.

31 Cum occisus omnia condonauit homicidæ non tenetur *g* restituere filiis. *g* Comm. DD.

32 Titulo alimentorum solum tenetur *h* occisi parentibus, filiis, & vxori, quod si hæc æquè commode potest nubere nihil ei debetur. Idem dic de parentibus, & filiis, si alimentis non indigeant non debentur eis nisi post iudicis sententiam. *h* Less. & Filiuc. apud Dian. vbi suprà.

33 Qui prouocatus ab alio in pugnam descendit ad nil tenetur *i* propter vulnus, aut mortem. *i* Dian. vbi suprà.

34 Qui occidit opificem, opera eius filiis, & vxori debet *l* compensare non in totum, sed arbitrio boni viri secundum tempus, quo putabatur superuicturus. *l* Comm. DD.

35 Pro cicatricis deformitate vel pro vitæ iactura *m* nulla fit recompensatio. *m* Comm. DD.

36 Homicidii compensatio non est necesse *n* vt fiat per Missas, & preces, congruè tamen imponantur à Confessariis. *n* Layman apud Dian. vbi suprà.

37 Qui alium occidit sine fraude, & atrocitate etiam si de officio iudex contra eum procedat, non est *o* prohibitus religionem ingredi, nisi specialiter prohibitum sit in aliqua religione vt in nostra Societate. *o* Comm. DD.

HONOR.

1 Debitum honorem optare periculum, non *a* peccatum est. *a* Comm. DD.

2 Debitum honorem alicui negare peccatum est. *b* *b* Comm. DD.

DISPVT.

DISP. II. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SINT HORÆ CANONICÆ, ET an clerici, & beneficiati illas recitare teneantur.

HORÆ CANONICÆ.

1 HOræ canonicæ sunt officium diuinum, quod Ecclesiastici ex obligatione recitant, & vsus illius ex traditione *a* venit Apostolica.

2 Horæ canonicæ sunt septem. Officium verò minus B. Virginis defunctorum, Psalmi pœnitentiales, & graduales non *b* sunt Horæ canonicæ, nec ad ea tenetur, quis extra chorum.

3 Clerici sacris initiati tenentur *c* recitare horas canonicas, sed non iure diuino.

4 Si Papa dispensaret vt matrimonium contraheret in sacris constitutus, non ideo videretur *d* dispensare in recitatione horarum.

5 Excommunicatus, interdictus, suspensus, irregularis, vel ad triremes damnatus non ideo à recitandi onere *e* liberatur.

6 Clerici in minoribus non tenentur recitare nisi alicubi *f* esset consuetudo legitimè præscripta, nec possunt ad id obligari ab Episcopo nisi ad vnum, vel alterum diem.

7 Fratres laici Franciscani, si ordinem suorum recipiant sine superiorum facultate, etiam si fiant Præsbiteri priuandi sunt nec *g* debent recitare nisi officium laicorum.

8 Beneficiati nullis etiam sacris Ordinibus initiati recitare *h* tenentur.

9 Incipit hæc obligatio, quando habet ius in re ante possessionem secundum probabilem opinionem, vel ab ipsa possessione, quando per ipsum non stetit, quod est *i* probabilius.

10 An verò qui habet tenue beneficium recitare teneatur, alii negant, alii affirmant *l* præcipue, si cum ei collatum fuit, erat pingue.

a Clem. lib. 8. constit. Apost.
b Pius V. in const. quæ incipit. Quod à nobis in prin. Breuiarii.
c c. præsbiter. ad iunct. c. dolentes de celebr. Miss.
d Azor. to. 5. lib. 10 c. 5. q. 5.
e Idem vbi supra.
f Less. lib. 2. de iust. c. 27.
g Leo X. refertur in comp. Fr. Min. verb. laici.
h Comm. DD.
i Less. vbi sup. c. 34.
l c. clerici 91. dist.

11 Qui

11 Qui beneficium seruit per tertiam personam, cui dat maiorem partem stipendij non ideo *m* excusatur.

12 Tenentur *n* etiam ad officij diuini recitationem, qui habent præstimonia, vel simplicia beneficia tantum.

13 Idem dicendum *o* de eo, qui habet Capellaniam collatiuam, etiam si alius pro eo Sacra faciat.

14 Cum Capellania non est collatiua, sed tantum laicorum Patronatus sine Episcopi authoritate erecta non *p* obligat ad recitationem, quia non est ad beneficium Ecclesiasticum.

15 Qui habet Ecclesiasticum beneficium perpetuo, vel temporaliter sibi commissum ad recitandum *q* tenetur.

16 Qui habens beneficium fructus non recipit sine culpa non tenetur, si autem habeat quotidianas distributiones, vel sua culpa fructus non recipiat, *r* tenetur.

17 An verò cum in primo anno fructus sunt defuncti, vel fabricæ, si ipse nihil ferat, recitare teneatur alii negant, alii *s* affirmant quando eis datur dimidia pars fructuum ex decreto Ioan. XXII.

18 Qui habet possessionem beneficii litigiosi, si sperat fructus suos esse futuros recitare tenetur. Si autem nullus est in possessione nullus *t* tenetur.

19 Qui ob metum reuerentialem patris accipit beneficium, & retinet sine animo clericatum recipiendi, si fructus recipit recitare *u* tenetur, si non recipit, vel recipit animo restituendi non tenetur; si recipit ipsius pater non tenetur recitare, tenetur tamen pater restituere, vel eo mortuo omnes filii pro rata.

20 Qui Ecclesiastica gaudent pensione *x* tenentur recitare officium B. V. quando ad maius officium non sunt obligati. Quod si nullum recitant non faciunt fructus suos. Hoc de pensionibus intelligẽdum est de his quę annexæ sunt alicui gradui Ecclesiastico saltem minori.

21 Coadiutor ad id solum tenetur *y* ad quod datus est coadiutor.

22 Qui habet duo beneficia semel recitando obligationi *z* satisfacit.

23 Qui habent beneficium manuale idest mobile ad nutum recitare tenentur, dum illud durat.

m Lessius vbi sup. lib. 2. c. 34.
n Pius V. in const. quæ incipit. Ex proximo.
o Azor. 1. p. lib. 10. q. 5.
p Comm DD.
q Azor. vbi sup. c. 31.
r Less. de iust. lib. 2. c. 34. nu. 168.
s Idem vbi supra n. 170.
t Idem vbi sup. lib. 2. c. 34.
u Villal. 1. p. tr. 24. dif. 8.
x Less. lib. 2. c. 34. n. 108.
y Comm. DD.
z DD. in Clem. de suppl. negl. Prælatorem.

SECTIO

SECTIO II.

AN RELIGIOSI PROFESSI, CHORISTÆ & Sanctimoniales recitare teneantur.

a Ex regul. S. Francisci.
b Comm. DD.
c Vide Azor. 1. p. tr 24. dif. 9. vide eumdem
d Comm. DD.
e vide Villal. to. 1. tr. 24. dif. 9.
f Ex comp. Socie.
g Contrarium vide in Diana p. 2. tr. 3. ref. 18. c. 40.
h Comm. DD
i Less de iust. lib 2. c. 7. n. 51.
l Azor. c. 6. q. 8.
m Comm. DD.

1 Religiosi professi Franciscani choristæ etiam si non sint sacris initiati sub præcepto regulæ recitare *a* tenentur.

2 Nouitii in nulla religione recitare *b* tenentur, nec laici, neque equites Ordinum militarium, sed solum id quod est à suis regulis constitutum, & hoc sine obligatione mortali.

3 Doctores ferè omnes conueniunt in hoc quod omnes religiosi professi choristæ & Moniales professæ omnium Ordinum recitare *c* obligantur officium diuinum.

4 Hæc obligatio ortum habet à consuetudine an vero obliget sub mortali plures affirmant, & alii dubitant.

5 In choro quando simul conueniunt non *d* possunt aliud recitare præter diuinum officium sub mortali.

6 Moniales S. Claræ cum prælatæ licentia ad breue tempus, vel si diuturna fuerit necessitas cum Prælati facultate *e* possunt pro Horis canonicis recitare Pater noster.

7 Religiosi ex nostra Societate nec in choro, nec extra chorum recitare *f* tenentur, nisi sint in sacris.

8 Chorista professus, qui fugit apostata non liberatur *g* ab obligatione recitandi, si autem ob crimina damnetur ad triremes recitare non tenetur nisi habeat ordinem sacrum, secundum probabiliorem opinionem.

9 Chorista, qui iusta de causa redactus est à Prælato in laicorum statum recitare non *h* tenetur.

10 Prælatus iusta de causa dispensare *i* potest cum chorista, & videtur iusta causa vacare litteris, vel negotiis.

11 Religiosus, qui ex Papæ dispensatione religionem dimisit non *l* tenetur recitare nisi sit in sacris.

AN SIT OBLIGATIO recitandi integrè, & clarè.

12 Obligatus ad recitandum dimittendo totum officium aut vnam horam, aut partem notabilem illius peccat *m* mortaliter.

13 Qui vno die totum prætermisit officium vnum tantum commisi

commisit *n* peccatum, sed maius quam si vnam solam horam, sed si per multos dies, toties peccat quot sunt dies.

14 Quoad actum interiorem toties *o* peccat quoties animum habet dimittendi officium.

15 Qui alternatim recitat cum eo, qui non habet obligationem. Recitandi obligationi *p* satisfacit, & cum plures recitant sufficit, quod vnus dicat, lectiones, vel antiphonas quæ autem organa dicunt à recitantibus in choro non sunt prætermittenda.

16 Leo X. Franciscanis *q* concessit, quod qui cum male proferentibus recitant præcipuè in choro, vel propter strepitum, vel aliam causam non bene audiunt, ad amplius non teneantur.

17 Qui ob satisfactionem à Confessario impositam recitat officium B. V. vel alios Psalmos *r* potest alternatim cum alio recitare. An sit idem de Corona Virginea, vel Rosario alij negant, alij probabilius affirmant.

18 Qui male profert etiam cum aduertentia *s* satisfacit præcepto, nec videtur peccare mortaliter nisi fiat ex voluntario, & notabili contemptu.

19 Licet qui recitat se ipsum non audiat dummodo labia mouendo verba pronunciet distinctè satisfacit *t* præcepto etiam si sit in choro.

20 Canonici *u* tenentur non solum recitare, sed cantare, secus non facient suas distributiones.

21 Qui exit à choro, & postea extra chorum supplet, quæ deerant, & qui tarde venit, si suppleat similiter, præcepto *x* satisfaciunt.

22 Leo X. concessit *y* Franciscanis vt possint mentaliter dicere quæ iubentur secreto dicere, tam in Horis canonicis, quam in Missis.

n Azor. 1. p. lib. 10 c. 7. n. 4.
o Comm. DD.
p Azor. vbi sup.
q Leo X.
r Azor. vbi sup. q. 10.
s c. retulerunt de consec. dist. 4.
t Azor. vbi supra, q. 11.
u Idem vbi sup. c. 11.
x Vide Villal. tr. 24. dif. 10. to. 1.
y Leo X.

AN RECITANDVM *sit sine interruptione.*

23 Officium diuinum sine necessitate interrumpere à peccato veniali non *z* excusatur. Si autem longa sit interruptio sunt qui dicant repetendum esse quod recitatum fuerat sub peccato mortali, si erat pars notabilis. Contrarium videtur probabilius.

24 Iustæ causæ officium interrumpendi diuinum *a* sunt auditio concionis, rei sacræ, obedientia, & quæuis res necessaria ad salutem, honorem, commoditatem propriam, vel proximi, quando æquè commode non potest alio tempore fieri, in his nec venialiter peccatur, nec est repetendi obligatio.

z Less. de iust. lib. 2. c. 37. dub. 10. nu. 57.
a Comm. DD.

26 Idem dicendum de his, & similibus quando à Confessario imponuntur, vel ex voto recitantur.

QVA diei hora sit recitandum.

b c. 1. de celebr. Miss.

27 In choro præscriptis temporibus *b* recitandum est, ad quod consuetudo consulenda.

c Clem. 1. de celebr. Miss.

28 In choro bis, aut ter anteponere, vel postponere non erit peccatum mortale, in hoc tamen notabilis negligentia non *c* excusatur ab eo.

d Azor. 1. p. lib. 10. c. 9. q. 8.

29 Extra chorum cum causa anteponere, vel postponere nullum *d* erit peccatum, sed melius erit anteponere, quam postponere.

e Vide Sanctium in sum.

30 Horæ minores à media nocte in mediam noctem recitandæ sunt. Matutinum cum Laudibus à 4. hora, & secundum alios à 3. post meridiem, & secundum *e* Thomam Sanctium à 2. vsque ad mediam noctem sequentis diei possunt recitari.

31 Ex priuilegio nostris concesso ab Vrbano VIII. in hac Peruana Prouincia possumus Matutinum & Laudes sequentis diei 12. hora in meridie recitare.

f Comm. DD.

32 Qui anticiparet notabiliter ante præscriptum tempus *f* non satisfaciet præcepto, quia est onus diei.

DE ORDINE seruando in officio.

g Comm. DD.

33 Præfixum ordinem mutare in officio vt si quis post Vesperas Primam recitant nisi fieret ex contemptu non est *g* mortale, nec veniale si fiat ex obliuione, vel ex alia rationabili causa.

h Azor. vbi sup. c. 10. q. 2.

34 Qui de vno sancto recitaturus de alio recitauit, si fiat ex negligentia *h* erit veniale, nec tenetur iterum recitare, si fiat ex iusta causa nullum erit peccatum.

i P. Quintanad. in singul. qq. ita de recit. horar.

35 Qui ob errorem, vel obliuionem de festo duplici, vel semiduplici die proprio non recitauit, recitare *i* potest de eo prima die non impedito officio nouem lectionum, sed intellige de priuata non de solemni recitatione, & non adsit scandalum.

l Villal. vbi sup. dif. 13.

36 Nullum est *l* peccatum sacrum facere ante Matutinum si fiat ex causa, si sine illa erit veniale, quia fit contra rubricam. De Missa autem conuentuali semel aut bis ex causa nullum erit peccatum illam dicere ante Matutinum, sæpe autem sine iusta causa à peccato mortali non excusatur.

QVALE OFFICIVM recitandum, & in quo loco.

m Pius V. in princ. Breuiarii.

37 Omnes Ecclesiastici tenentur *m* recitare per Breuiarium Romanum exceptis his, qui ex consuetudine ducentorum annorum vel ex approbata institutione aliud recitant.

38 Cum religiosus habet priuilegium recitandi per Breuiariũ

vetus

vetus ante, vel post tempus socius ipsius potest *n* cum illo conformari. *n* Henr. lib. 7. de indub. c. 30.

39 Episcopus religiosus potest *o* recitare per Breuiarium suæ Ecclesiæ, & cum eo eius socius. *o* Azor. vbi sup.

40 Horæ Canonicæ quando in communitate recitantur in loco sacro recitandæ *p* sunt, cum autem priuatim in quolibet loco dummodo sit decens, & quietus. *p* c. 1. de celebr. Miss.

QVÆ ATTENTIO requiratur ad recitandum.

41 Attentio *q* ad verba, vel ad sensum illorum sufficiens est ad præceptum implendum, attendere autem ad Deum, ad quem oratio dirigitur perfectius est. *q* c. dolentes de celebr. Missar.

42 Attentio habitualis tantum, ea scilicet, quæ nec in actu præsenti, nec in virtute alicuius præteriti continetur non sufficit *r* ad bene recitandum. *r* Comm. DD.

43 Qui voluntariè distrahitur vel rei dat operam, quæ cum attentione non compatitur, peccat *s* mortaliter, & non implet præceptum secundum probabiliorem opinionem. *s* Villal. vbi sup.

44 Qui sumit Breuiarium ad recitandum vel chorum petit, iam habet *t* virtualem attentionem, quia animum habet adimplendi præceptum. *t* Less. vbi sup. n. 64.

45 Qui recitat se vestibus induendo, vel faciem lauando irreuerenter facit, sed adimplet *u* præceptum. *u* Azor. vbi sup. q. 7.

46 Qui cum sufficienti attentione recitauit, animo tamen iterum recitandi, si intra ipsum diem animum mutet non tenetur *x* iterum recitare secundum probabiliorem opinionem. *x* Idem vbi supra.

47 Qui Missam audiendo recitat vtrique obligationi *y* satisfacit secundum probabiliorem. *y* Less. lib. 2. c. 37. n. 59.

48 Qui ex sola deuotione Deum orat, si voluntariè distrahitur *z* peccat venialiter. *z* Comm. DD.

SECTIO III.

QVÆ SIT IVSTA CAVSA officium diuinum relinquendi.

1 CAusa iusta *a* est infirmitas sed non quæcumque. *a* Comm. DD.

2 Dolor capitis nisi sit valdè grauis,& febris tertiana non excusant. Quartana febris in die vacationis vel accessionis si commode potest anticipari recitatio, non *b* excusant.

3 Qui clarè videt se non esse ad recitandum *c* excusatur sine alia diligentia, qui dubitat medicum consulat, & si adhuc, est dubius, vel medicum non inuenit adeat Prælatum, qui potest dispensare ex concessione Leonis X. facta Franciscanis 4. & ex alia facta nostræ Societati *d* à Iulio III. ex quibus possunt Prælati commutare. Horas canonicas in aliquas preces, vel psalmos pro suo arbitrio.

5 Qui non potest solus recitare, potest autem cum socio, *e* tenetur illum quærere, si sine magna incommoditate potest.

6 Qui totum officium non valet recitare, valet tamen maiorem partem, ad illam *f* tenetur, si verò solam potest minorem ad nil *g* tenetur.

7 Infirmitas præterita eum qui nondum conualuit, excusat, qui tamen vsque ad meridiem infirmitate detentus fuit, postea totum recitare *h* tenetur.

8 Qui iter agit, vel studet non *i* excusatur, nisi habeat dispensationem à Papa, vel ad vnum vel alterum diem ab inferiore.

9 Non *l* excusatur, qui per alium tertium inseruit beneficio.

10 Quando grauis aliqua occupatio contingit, si recitatio officij nec anticipari, nec postponi potest, non *m* obligat.

11 Qui in audiendis confessionibus occupantur excusantur ab horarum recitatione quando est magnus concursus secundum aliquorum *n* opinionem non improbabilem.

12 Qui non habet Breuiarium etiam si malitiose illud in mare proiecerint, non *o* tenetur nisi ad recitandum id quod in memoria retinet.

13 Qui subdiaconatum recipit, vel profitetur non tenetur, nisi ad Horas sequentes secundum opinionem *p* probabilem, tutius tamen, & probabilius est contrarium.

14 Qui beneficium acceptauit recitare nesciens nisi speret breui tempore id assecuturum, peccat *q* mortaliter.

15 Qui occupatur in choro in libris asportandis, in signis apponendis, in portando incensum non tenetur *r* supplere, quæ interim non recitauit.

16 Beneficiarij non excusantur *s* ex eo, quod primo, & secundo anno non faciant fructus suos.

b Azor. 1. p. lib. 10. c. 13. q. 1.
c Comm. DD.
d Vide comp. nost. priuileg.
e Ioan. de Iust. lib. 2. c. 37. dub. 9.
f Sanch. de matr. lib. 9. disp. 35. nu. 4.
g Azor. vbi sup. c. 13. q. 4.
h Villal. vbi supra.
i Comm. DD.
l Comm. DD.
m Comm. DD.
n Vide P. Quintan. in singul.
o Comm. DD.
p Azor. vbi sup. q. 17.
q Comm. DD.
r Azor. vbi sup. q. 20.
s Comm. DD.

QVANDO TENENTVR beneficiarij restituere, ex eo quod non recitauerint.

17 Qui

17 Qui transactis sex mensibus à benefitij possessione non recitant, *t* tenentur pro rata restituere. Ante sex verò menses licet restituere non teneantur, peccant tamen non recitando.

18 Qui omnes horas omisit aliquo die tenetur *u* restituere pro rata omnem pensionem diei illius. Qui Matutinum partem dimidiam, qui vnam horam ex aliis sextam partem restituit.

19 An qui præter horas ad alia munera tenentur his expletis propter defectum Horarũ teneantur totum restituere, vel possint reseruare sibi pensionem aliis muneribus eis respondentem, dubium est apud DD. probabilius videtur pro expleto munere *x* retinere posse pensionis quotam.

20 Beneficiarij *y* non habent absolutum dominium fructuum nisi postquam recitauerint, nisi aliqua iusta causa omiserint.

21 Restitutio facienda *z* est fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus illius loci, vel alterius. Si autem ipse beneficiarius sit pauper, sibi potest reseruare ex docti Confessoris consilio, vel componi per Bullam Cruciatæ.

22 Distributiones quotidianæ *a* restituendæ sunt, his qui adfuere officio diuino, nec sufficit, quod illi eas remittant.

23 Qui habet plura beneficia, & non recitat omnium pensiones restituere *b* tenetur modo supradicto.

24 Qui bona fide vel inuincibili ignorantia non recitauit non tenetur *c* restituere secundum probabiliorem sententiam.

25 Qui recitauit voluntariè distractus licet peccet mortaliter non tenetur *d* restituere secundum probabiliorem sententiam.

26 Beneficium datum ad organum pulsandum, vel ad Theologiam docendam non *e* obligat ad recitandum.

27 Hymnus aliquis, vel psalmus breuis non est *f* notabilis pars.

28 Ordinati ab Episcopo non tenentur ad impositas preces, vel Missas sub peccato; sed ex quadam æquitate.

29 Qui recitat Matutinum sequentis diei hora secunda etiam ante Vesperas, & Completorium iusta aliqua ex causa *g* non peccat. Iusta causa *h* est si vespertino tempori Horæ reseruantur, quia matutinum studio aptius est.

30 Qui tempore debito scit ratione infirmitatis habiturum fore impedimentum, probabile *i* est non teneri præuenire, & ante debitum tempus recitare.

31 Qui recitat cum habente priuilegium vtendi Breuiario breui satisfacit. *l*

32 Qui est impotens recitare solus non tenetur *m* quærere

t Concil. Later. sub Leone X. sess. 9. parag. statuimus.
u Comm. DD.
x Henriq. de excomm. c. 13. n. 2.
y Ex Concil. Later. vbi sup.
z Lessius vbi sup. n. 177.
a Trident. sess. 14. c. 12. de refor.
b Comm. DD.
c Azor. 1 p. lib. 10. c. 14. q. 7.
d Toler. lib. 2. c. 22.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Valentia.
h Diana ex Sanch. p. 4. tr. 4 res. 9.
i Dian. ibidem resol. 10.
l Henriq. vbi sup.
m Dian. p 4. tr. 4. res. 2.

contrarium vt supra diximus tenet Lessius, vtrumque est probabile.

34 Qui dubitat an aliquem psalmum omiserit, si probabilem coniecturam habeat se non omisisse non *n* tenetur repetere.

35 Propter notabilem syllabarum abscissionem, vel nimiam celeritatem recitandi non incurritur *o* mortale peccatum, nec *p* est repetendi obligatio nisi sit notabilis verborum corruptio.

36 Beneficiarius sacerdos omittens Horas non peccat dupliciter ratione Ordinis sacri, & ratione beneficij, sed semel *q* tantũ.

37 qui non omittit Horam integram etiam si sit pars notabilis, & peccat mortaliter, vt si Laudes omitteret, non tenetur *r* restituere.

38 Omissionem etiam totius officij per octo vel decem dies in anno non obligare ad restitutionem affirmat *f* Henriquez.

39 An beneficiarius, qui hodie supplet hesternum defectum liberetur ab obligatione restituendi alij affirmant, alij probabilius negant.

40 qui dum chorus alia canit occupatur in pręuenienda lectione quam ipse dicturus est, etiam si non audiat non tenetur *t* repetere.

41 Surdus eo modo quo potest recitare tenetur. Cæcus autem si solos psalmos teneat in memoria ad nihil tenetur, si autem sciat totum officium tenetur. Idem dic de non habente Breuiarium, vel de habente *u* solum diurnum, in quo non sunt sectiones, & de eo, qui aliud officium alterius diei tenet in memoria non teneretur recitare.

42 Suarius, & Gauantus *x* requirunt vt omissio sit peccatum mortale quod tanta pars officii omittatur vt æquivaleat minimæ Horæ.

43 Si officium est trium lectionum, qui non potest, illas recitare, potest autem psalmos, ad illos tenetur, *y* quia trium lectionum defectus est paruus.

44 Prælatus potest cum subditis dispensare, vt vno vel altero die officium mutent vnum recitando pro alio.

45 qui non interest choro, vel processionibus non tenet u priuatim recitare litanias, ita Vasquez, & alii; sed *z* contrarium est tutius, & probabilius Suarez & alii.

46 qui cum recitauit, vel Missam audiuit non habuit *a* intentionem præceptum adimplendi, si postea intra eumdem diem mutat intentionem præcepto satisfacit.

47 qui dedita opera officium de feria omittit *b* & recitat de sancto non peccat mortaliter secundum Filiucium.

n Idem p. 2. tr. 12. res. 32.

o Comm. D.

p Salas apud Dian. p. 2. tr. 12. res. 22.

q Filiu. apud eumdem. vbi sup. res. 22.

r Henriq: vbi sup.

f idem

t Laiman apud Dianam p. 2. tr. 12. res. 13.

u Vide Filliuc.

x Sanchez apud Dian. p. 4. tr. 4. res. 223.

y Vide P. Suarez

z Diana p. 5. tr. 4. res. 26.

a Suarez.

b Filluc. & alii apud Dian. p. 2. tr. 13. res. 3.

48 In Ecclesia vbi fuerit particula aliqua ex ligno Crucis vel aliqua spina ex Christi corona possunt celebrari ritu duplici minori. Sunt enim reliquiæ insignes ratione qualitatis, licet quantitas parua sit.

Resolutio sequentiū casuum habita fuit in nostro D. Pauli collegio à doctissimis patribus vsque ad casum 56.

49 De nomine Mariæ potest recitari ritu duplici, non autem de nomine Iesv, quia non est concessum vtrique Castellæ.

50 De Visitatione Virginis, & de Consecratione Limensis Ecclesiæ cum octaua, vt de festis primæ classis, sed hoc est ad libitum præter primam diem.

51 De S.P.N. Ignatio etiam post officium concessum semiduplex, possunt etiam externi ritu duplici celebrare.

52 Officium sancti cuius habetur reliquia insignis debet esse duplex maius.

53 Cum occurrunt duæ reliquiæ insignes duorum Sanctorum vnus in diem alteram non impeditam transferendus est, & non sunt simul celebrandi.

54 Vbi habetur reliquia sancti, qui sub ritu simplici, vel semiduplici cum aliis sociis celebratur, de ipso solum fiet ritus duplex, de aliis commemoratio si fuerint simplices, si semiduplices transferendi sunt.

55 Cum occurrit sanctus habens reliquiam insignem cum duplici ordinario, hic transferatur, & de illo recitetur, secus verò si occurrat cum duplici maiore.

56 Cum occurrit duplex maius, quod non est primæ, nec secundæ classis cum actaua de hac recitandum illud transferendum.

57 An regulares recitare possint in quintis feriis *c* de Eucharistia, & in sabbatis de Conceptione etiam in Aduentu, & Quadragesima alij aiunt, alii probabilius negant. Idem possunt Tertiarii S. Francisci, & alii; non verò *d* qui solum corrigiam S. Augustini vel chordam gerunt S. Francisci, quia his solum concedunt Pontifices, quod indulgentias possint lucrari.

c P. Quintana d. tr. 8. sing. 16.
d Idem vbi sup.

58 Institui potest Capellania, quæ verè *e* sit beneficium Ecclesiasticum sufficiens ad congruam Capellani sustentationem cum ea conditione à fundatore expressa vt Capellanus officium recitare non teneatur, quia Capellaniæ fundator potest quascumque voluerit conditiones apponere ex *c. præterea de iur. patron.*

e Idem. vbi sup

59 Capellanus qui Sacerdos *f* non est & à fundatore eximitur ab onere recitandi officium, debet celebrare pro eo & si sacerdos non est saltem officium breue de B.V. recitare, quia beneficii Ecclesiastici fructibus nemo frui potest sine aliquo spirituali onere.

f Idem vbi sup.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

Resolvtiones Variæ.

SECT. VNICA.

HOSPITALE.

1 HOſpitale, ſeu Xenodochia inſtituuntur tantum ad ſubueniendum pauperibus, vnde qui ſe finxit pauperem, vel titulo pauperis cum pauper non ſit, in eis curatur, vel nutritur, ſumptus reſtituere tenetur. *a*

2 Peccat *b* Hoſpitalis præfectus, qui eius bona in aliis rebus, quam in iis ad quæ ſunt deſtinata, conſumit, vel ex negligentia perdit, vel perdi permittit cum obligatione reſtituendi.

3 Circa Hoſpitalia ſtatuit Concilium Tridentinum, quod Hoſpitalarij Hoſpitalium onera compleant, quæſi commodè non poſſint fructus illorum in alium pium vſum conuertant prout Ordinariorum duobus peritioribus de Capitulo videbitur.

4 Et omnes Hoſpitalarij etiam laici, non vero regularibus ſubiecti, vbi viget regularis obſeruantia ad prædictam obligationem adimplendam ab Epiſcopo compelli poſſint. Et propterea in foro conſcientiæ teneantur ad reſtitutionem fructuum, quos contra Hoſpitalium conſtitutiones receperint nulla eis remiſſione profutura. Atque adminiſtratio huiuſmodi vni, & eidem perſonæ vltra triennium non committatur nonobſtante, &c.

5 Hoſpitale conſtructum ſine Epiſcopi authoritate *d* eſt locus profanus, nec gaudet immunitate niſi ſuperueniat Epiſcopalis authoritas.

6 Hoſpitale cum inſtituitur debet ei vt Eccleſiæ dos aſſignari, & cum læditur in integrum *e* reſtitui.

7 Poteſt *f* in eo poni Rector ſine Epiſcopi authoritate niſi habeat curam animarum, ſeruanda tamen conſuetudo.

8 Hoſpitalis cura etiam ſine authoritate Epiſcopi erecta ad ipſum pertinet. *g*

a Nauar. c. 16. n. 48.
b Idem c. c. 25. n. 67.
c Trid. ſeſſ. 25.
d Sà verb. Xenod. num. 1.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Vide Trid. ſeſſ. 7. c. vlt.

9 Hoſpitalis

10 Hospitalis administrator non tenetur *h* rationem reddere Ordinario quando id cautum est in eius institutione. *h* Sà verb. Xenodoch. n. 5.

10 Hospitali, vel alio pio loco relicta si cum ipso sunt incorporata non possunt *i* alienari nisi seruata solemnitate iuris. *i* Trid. sess. 22. c. 1. de reform.

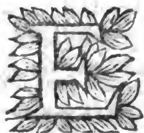
11 Hospitali habenti curam animarum, vel annexo Ecclesiæ Curatæ potest religiosus præfici. *l* Comm. DD.

DISPVTATIVNCVLÆ DVÆ.

I

IACTANTIA

Est vitium inclinans ad declarandum inordinate verbo propriam excellentiam. *a* Comm. DD.

2 Est peccatum *b* mortale quando fit cum notabili irreuerentia Dei, vel scandalo, vel damno proximi vt cum se quis iactat magnum medicum, cum talis non sit. *b* Comm. DD.

IDOLOLATRIA.

1 Peccat *a* mortaliter, qui sine relatione ad Sanctos adorat illorum imagines, & qui deliberatè credit quemlibet infidelem, si viuat benè moraliter posse in sua secta saluari. *a* Nauar. c. 11. n. 18. & in nouo num. 22

DISPVTATIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SECTIO PRIMA.

DE IEIVNIO IN SE, ET QVOAD obligationem.

IEIVNIVM.

1 Ieiunium obligat *a* ex traditione Ecclesiæ quamuis illius non extet præceptum positiuum, vnde Quadragesimale *a* Nauar. c. 21. n. 1

dragesimale ieiunium non est de iure diuino, sed humano.

2 Obligat *b* sub mortali ne quis à media nocte in mediam aliam noctem comedat plus quam semel

3 Qui omittit ieiunium die in qua duplex præceptum obligat duplex peccatum committit. *c* Contrarium tamen est probabilius.

4 Collatio ne potus noceat posset *d* sumi nulla etiam stante consuetudine.

5 Non licet *e* mane collationem sumere, & vespere totum prandium nisi iusta interueniente causa.

6 Qui bona fide putat se non teneri ad ieiunium non peccat, *f* nisi ignorantia crassa laboret, qui dubitat interroget, quod si adhuc dubitat ieiunare tenetur.

QVANDO ieiunium obliget.

7 Dies ad ieiunium obligantes sunt *g* omnes quadragesimæ exceptis Dominicis, Quatuor Tempora, & Vigiliæ Sanctorum exceptis his, quæ cadunt tempore Paschali, hoc enim tempore vsque ad vigiliam Pentecostes exclusiuè non ieiunatur.

8 Vigilia S. Ioannis si venerit in die Corporis Christi ieiunium erit *h* die antecedenti.

9 Vigiliæ S. Ioannis Baptistæ, S. Laurentij, & omnium Sanctorum licet non sint à iure præceptæ obligant *i* ex consuetudine ad ieiunium.

10 Dies Veneris per annum, obligant ad solam carnium abstinentiam, in Sabbatis verò consulenda est consuetudo. Si in die Veneris cadat Natiuitas Domini vsus carnium non prohibetur, *l* nisi his, qui ex voto, vel ex regula obligantur.

11 Lacticiniorum, & ouorum esus diebus Veneris non est prohibitus nisi in quadragesima non habentibus Bullam Cruciatam. In Peruano autem regno sine illa propter consuetudinem licet *m* manducare.

12 In Rogationibus vbi habetur consuetudo obligat ieiunium. In vigilia Ascensionis in aliquibus regnis fit abstinentia à carnibus, non vero perfectum ieiunium. In hoc Peruano regno carnes ex consuetudine eduntur. *n*

13 Famuli cibos præparantes, & mensas sternentes dominis ieiunium violantibus non peccant. *o*

14 Qui inuitat ad cœnandum, quem alibi scit violaturum ieiunium, non peccat. *p*

15 Pater familias tenetur *q* res ita disponere, vt qui sub eius cura sunt, ieiunent, illos monere, & increpare si secus faciant vel si opus sit moderatè punire.

16 Qui in diebus ieiunij carnes vendunt non peccant *r* nisi sciant emi ad ieiunij fractionem.

b Innoc. rub. de obser. ieiun.
c Nauar. c. 11. n. 4. Contrarium asserit Suar.
d Idem Nauar. c. 21. nu. 15.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Quadragesima tota dist. 79.
h Leo X. in Breui
i Vill. tr. 23. dif. 1.
l c. vlt. de obser. ieiunij.
m Latè & doctè P. Menacho in manuscrip.
n Consuetudo huius Peruani regni.
o Comm. DD.
p Azor. vbi supra.
q Idem vbi supra q. 13.
r Comm. DD.

SECTIO II.

QVI EXCVSENTVR à ieiunio.

1 Causæ excusantes ab hoc præcepto sunt *a* tres impotentia, labor, & pietas. *a Comm. DD.*

2 Propter impotentiam excusantur, *b* qui sine magno damno possunt ieiunare, vt infirmi, prægnantes, & pauperes, qui vnam comestionem sufficientem non habent. *b vide Less lib.4. c.2.n.40.*

3 Ob hanc etiam causam excusantur, *c* qui vigesimum primum annum nondum impleuerunt. Et si vsu rationis carent possunt carnibus vesci. *c Comm. DD. apud Les. vbi supra.*

4 Religiosi Franciscani etiam si 21. annum non habeant si sunt professi tenentur *d* ad regulæ ieiunia. *d Probabilior apud Azor. 1.p. lib.7.c.17. q. 3.*

5 Ob impotentiam etiam excusantur senes, an vero debeant esse sexagenarij, vel septuagenarij dubium est inter DD. Communior *e* opinio est sufficere sexaginta annos. *e Les. vbi supra.*

6 Ob laborem excusantur *f* agricolæ, & qui artibus mechanicis dant operam etiam si diuites sint. *f Comm. DD.*

7 Artes autem mechanicæ, quæ paruo labore exercentur vt suere vestes, barbas tondere pingere, & similia facere non excusant *g* à præcepto. Non desunt tamen DD. qui hos etiam excusent *h* probabiliter. In aliis vero in quibus dubitatur an labor sit sufficiens standum est viri docti arbitrio. *g vide Les. de iust. lib.4. c.2.n.43.* *h vide Mach. in summ.*

8 Ob hanc etiam causam excusantur *i* famuli quibus domini iubent incompatibilia cum ieiunio. *i Comm. DD.*

9 Cum ieiunium obligat in die festo vt in *l* quadragesima defessos ob præteritum laborem vel qui se ex ieiunio experiuntur inhabiles ad futurum, possunt excusari. *l Azor. 1. p. lib.7. c.17.q.8.*

10 Iter agentes pedites si iter habet septem, vel octo leucas, vel minus, si non sit persona robusta ad ieiunium non *m* tenentur. Equites autem non excusantur à DD. In hoc vero Peruano regno, vt resolutum est ab omnibus fere patribus collegij nostri Limensis etiam æquitantes excusantur *n* propter asperitatem nimiam omnium fere itinerum tam vallium, quam montium. *m Idem vbi supra.* *n Comm. nostrorũ in hoc regno.*

11 Qui sine fraude in re non necessaria ita fatigatus est, vt nequeat ieiunare excusatur, *o* & qui laborauit ob notabile lucrum, quod non contingit frequenter. *o Comm. DD.*

12 Excusat *p* etiam metus iustus vxorem quando maritus ægre si illius ieiunium. Et qui per transfert per terras infidelium potest carnes edere ad dissimulandum. *p Comm. DD.*

q Vide Vill.to.1. tr.23.diff. 4.

13 Qui legit, vel ministrat ad mensam potest q parum cibi sumere ad bibendum.

r Azor to. 1. lib.7.

14 Ob pietatem, vel misericordiam possunt excusari concionatores, & Ecclesiastici ministri, qui munus suum ieiunando obire non possunt, quod raro contingit. Tutius r erit in dubio superiores consulere.

s Comm. DD.

15 Maritus, qui aliter debitum reddere non valet à ieiunio liberatur, s si tamen potest duos vel tres dies ieiunare ad id tenetur.

t Comm. DD.

16 Nemo potest t loco ieiunij eleemosinas elargiri, & qui à ieiunio excusatur non ideo potest carnes manducare.

u Comm. DD.

17 Cum patet necessitas non est ad superiorem recursus necessarius; in dubio autem sufficit u Confessarij vel medici licentia.

x Azor. 1.p.lib.7. c.18.q.2.

18 Episcopus ex iusta causa x potest suo subdito in alium diem transferre ieiunium vel commutare vel dispensare.

y Idem vbi supra. q.6.

19 Idem possunt y Prælati religiosi Priores, & Rectores & in horum absentia Ministri, & Subpriores, & in casibus, in quibus cum aliis, secum etiam possunt.

z Comm. DD.

20 Si ieiunium fuerit ex voto idem dicendum, z quod de reliquis votis, & idem si ex pœnitentia, quod de aliis.

a Six.IV.

21 Religiosis mendicantibus concessit a Sixtus IV. posse anteponere, vel postponere horam comestionis, vel collationis ob infirmitatem vel debilitatem, & hoc præcipue concessit concionatoribus.

b Leo X. vide compend.priuileg.

22 Leo X. Minoribus concessit quod iter agentes b possint in alium diem ieiunium transferre.

c Eug.IV.

d Comm. DD.

23 Eugenius IV. Ordini S. Hieronymi concessit c, quod ex licentia medici, vel sine illa si commodè consuli non possit liceat Prioribus, & in eorum absentia Vicariis licentiam dare subditis ad esum carnium, vel ouorum in ieiunij diebus, & quod eandem illis possint concedere sui confessores.

QVAM VIM habeat consuetudo in materia ieiunij.

24 Laicorum consuetndo non obligat d clericos nec religiosos.

e Comm. DD.

25 Potest e consuetudo aliquos dies ieiunij introducere.

f Azor. vbi supra.

g Comm. DD.

26 Religiosi obligantur f ad ieiunium introductum in populo generali consuetudine, nisi ipsi habeant contrariam.

27 Cum religiosi ex sua regula abstinere tenentur ab aliquo cibo non possunt g vti consuetudine contraria laicorum.

QVAM OBLIGATIONEM habeant peregrini, & transeuntes per terram vbi est ieiunium.

h Comm DD.

28 Lusitanus qui est in Castella potest h comedere in Sabbato,

bato, quæ ibi introduxit consuetudo.

19 Qui exiuit à *i* loco vbi ieiunatur potest si accedat ad locum vbi non ieiunatur cœnare etiam carnes, & mane aliquam refectionem sumere ad iter agendum, quamuis contrarium aliqui sentiant DD. prima sententia videtur probabilior. *i* Comm. DD.

SECTIO III.

AN IN DIE IEIVNII PLVSQVAM semel possit quis comedere.

1 OBligat *a* ieiunium ex consuetudine ad semel tantum edendum. *a* Comm. DD.

2 Vnitas hæc morali debet esse non physica, vnde qui surgit à mensa ante finem cum intentione redeundi, si non est magna interruptio prosequi potest *b* cœptam comestionem. *b* Comm. DD.

3 Qui surgit animo finiendi, si iterum comedat violat *c* ieiunium, si autem durat, dum redit eadem mensa, potest animum mutare, & comedere. *c* Les. 4. de iust. dub. 2. num. 11.

4 Qui mappulam collegit putans fercula esse finita, si restant adhuc, potest *d* illa comedere. *d* Comm. DD.

5 Qui cibos probat etiam si sint carnes, & qui per modum medicinæ, vel ne noceat potus parum cibi sumit non violat *e* ieiunium, sed preces amici non excusant. *e* Les. vbi supra nu. 15. dub. 3.

6 An qui semel ieiunium fregit toties peccet quoties iterum comedit alij aiunt, alij probabilius negant. *f* *f* Idem vbi supra num. 16.

7 Qui manè cum culpa, vel sine illa ientaculum sumpsit si postea sciat diem esse ieiunij tenetur *g* ieiunare. Si verò sufficiens non fuit comestio, potest iterum consuetam sumere refectionem meridie. *g* Comm. DD.

8 Qui habet priuilegium à Papa comedendi plusquam semel in die ieiunij ad illud non tenetur, *h* sed carnes edere non potest. *h* Les. lib. 4. de iust. c. 1. n. 11.

AN LICEAT in die ieiunij facere collationem, & qualem?

9 Consuetam collationem sumere *i* licet etiam ad sustentationem. *i* Comm. DD.

10 Non licet sine iusta causa mane ientaculum sumere & vespere cœnare, sed si fiat non erit mortale.

11 Collatio non potest fieri cum piscibus, ostreis, conchiliis,

liis, & aliis similibus, neque cum caseo, lacte cremore amygdalino vel triticeo (idest succus expressus ex grano) si autem parum sumatur propter materiæ paruitatem non erit peccatum graue.

l Azor. vbi supra. 12 Neque potest *l* fieri cum leguminibus multi nutrimenti vt fabis, ciceribus, & similibus.

m Azor. 1. p. lib. 7. c. 8. q. 8. 13 Potest *m* cum herbis coctis cum pane biscocto etiam ouis confecto cum fructibus, saccharo, vel melle conditis.

n Comm. DD. 14 In quantitate collationis non *n* est certa mensura. Infirmiores, senes, & qui laborant poterunt maiorem sumere. Vt plurimum octo vnciç parum vel minus videtur sufficiens.

15 In Vigilia Natiuitatis Domini more positum est etiam inter religiosos longiorem collationem sumere.

DE CIBIS PROHIBITIS in die ieiunij.

o Comm. DD. 16 In quadragesima prohibetur *o* caro, & quidquid ab ea originem ducit.

17 Vsus laridi & saginiinis, casei, lactis, & ouorum in Peruano regno in quadragesima etiam siue Bulla *p* licitus est ob consuetudinem.

p P. Menacho vbi supra.

q Sanc. de matr. lib. 9. disp. 35. nu. 4. to. 3. 18 Qui habet dispensationem, vel necessitatem ad oua edenda potest *q* edere reliqua lacticinia.

r Henriq. lib. 7. de Ind. c. 7. 19 An qui dispensatus est ad edendas carnes debeat à cœna abstinere alij affirmant, alij probabilius *r* negant, quia ad ieiunium non tenetur.

20 Qui oua, vel carnes edit propter necessitatem non peccat contra ieiunij præceptum simul pisces edendo. Erit vero gulæ peccatum maius vel minus provt magis vel minus eius saluti nocuerit. Sed in synodalibus Limanis prohibetur *f* sub excommunicatione latæ sententiæ ne simul carnes, & pisces in diebus prohibitis edantur.

f lib. 3. c. 3.

t Vill. vbi sup. dif. 8. 21 Ad appetitum tamen excitandum cibum fastidienti ægrio to parum piscis sumere nullum *t* erit peccatum.

22 Qui edit carnes ex necessitate, si edat nocitias reus erit gulæ non ieiunij.

u Azor. vbi supra. 23 Potus licet sit vinum non violat ieiunium, & ne noceat potest sumi parum cibi.

x Lef. lib. 3. c. 2. dub. 2. nu. 10. 24 Qui in vna comestione comedit, quod in duabus comesturus erat minuit meritum, sed non *x* violat ieiunium.

25 Potus mixtus cum cibo vt almidon & similes violant ieiunium. De potu autem dicto chocolate si liquidius sit viri docti asserunt non violare ieiunium, sed alij probabilius *y* violari quia potius est cibus, quam potus.

y Diana p. 4 tr. 4. ref. 194.

26 Vinum licet seruiat ad alimentum præcipuè sumitur vt potus

potus ad sedandam sitim, & ideo non frangit ieiunium.

27 Hora comedendi est post vndecimam circa meridiem.

28 An vero per vnam, vel duas horas anticipare comestionem sit peccatum mortale alij affirmant, alij probabilius negant; z cum iusta autem causa nullum est peccatum.

29 Caupones, & alios, qui his, quos sciunt transgressuros esse ieiunium, cibos parant peccare mortaliter alij aiunt, alij probabilius negant.

z Less. lib. 4. c. 2. dub. 2. nu. 13.

SECTIO IV.

DE VARIIS CIRCA IEIVNIVM resolutionibus.

1 PVeri ante septennium expletum etiam si vsu rationis polleant non *a* peccant, carnes edendo, & si alij id negent.

2 Nemo absens obligatur ad ieiunium populi sui vnde potest *b* alio se conferre vt vitet ieiunium.

3 Ieiunium ab Episcopo indictum religiosos non obligat. *c*

4 Omnes artifices indiscriminatim putant Facundez & Machado excusari *d* ab Eugenio IV.

5 Prægnantes, & lactantes licet à ieiunio excusentur prohibentur *e* tamen vesci carnibus.

6 Qui nisi sumpta cœna non potest dormire non tenetur *f* ieiunare sumendo mane ientaculum, & noctu cœnam.

7 Non peccat dominus seruis imponens opus incompatibile cum *g* ieiunio.

8 Famuli comedentes reliquias ciborum, quas tollunt ex mensis dominorum, si statim sunt comesturi, post illos non violant *h* ieiunium etiam si gula victi comedant.

9 Qui dubitat an expleuerit 21. annum, vel an hodie sit ieiunium non tenetur ieiunare, *i* tenetur autem interrogare.

10 Qui cœnans die Iouis dubitat an sit 12. hora potest carnes edere, Sabbato autem idem dubitans non *l* potest.

11 Religiosi sine vllo peccato possunt *m* prandere per vnam horam, & dimidiam ante meridiem.

12 Qui sine culpa mane ientaculum sumpsit, nec prandium nec vespertinam collationem tenetur *n* relinquere.

13 Infirmus

a Diana. p. 1. tr. 9. ref. 42.
b Facund.
c Dian. p. 1. tr. 9. ref. 16.
d Facun. apud Dia. vbi supra ref. 7. & 8.
e Villal. apud Dia.
f Filiuci.
g Dian. p. 1. tr. 9. ref. 1.
h Sanch. apud Dia.
i Suar. & alij 6. apud Dia. p. 4. tr. 3. ref. 21.
l Sanchez apud eundem.
m Diana p. 1. tr. 9. ref. 27.
n Comm. DD.

13 Infirmus cui prodest ieiunium non tenetur o sub præcepto ieiunare, sed ex virtute abstinentiæ contra quam solum venialiter comedendo peccabit.

14 Qui carnes edit eo die in quo vouit ieiunare solum peccat p prima vice eas comedendo, secus verò in ieiunio ex Ecclesiæ præcepto.

15 Die ieiunij delectari in esu carnium imaginariè tantum non est peccatum q mortale, quia præceptum positiuum humanum non extenditur per se ad actus internos.

16 Duæ vnciæ cibi parua materia r est, quæ non violat ieiunium dummodo non sint carnis, quia in his paruitas materiæ est solum gustare, vt coquis licet.

17 Qui die ieiunij rogatus ab amico modicum cibi sumit vrbanitatis causa nec venialiter peccat. Idem dic de eo qui inseruit infirmo ad excitandum eius appetitum s modicum potest sumere etiam ex carnibus.

18 Qui die ieiunij ter aut quater comedit tantum peccat t quando prima vice confedit præceptum.

19 Qui vouit ieiunium in pane & aqua, & sæpe vinum bibit sola prima vice u peccauit, secus si vouisset nihil se comesturum nisi panem, & aquam, tunc enim toties peccaret quoties vinum biberet.

20 Qui vouit ieiunium in pane, & aqua si modicum alterius cibi sumat non violat ieiunium. Si autem ieiunare non potest nisi comedendo quod excedit paruitatem materiæ ieiunare non x tenetur.

21 An qui ieiunare vouit omnibus sextis feriis si Natiuitas Domini incidat in ea ieiunare teneatur alij aiunt, alij probabilius negant y nisi specialiter id vouerit.

22 Iusta est z dispensandi causam magna in ieiunando difficultas.

23 Senes sexaginta annorum etiam si sint obligati ratione constitutionum sui Ordinis a excusantur à ieiuniis non solum Ecclesiæ, sed sui Ordinis. Iuuenes autem à ieiuniis ex voto non b excusantur etiam si sint minores 21. annis.

24 Barbitonsores, & pistores & omnes alij artifices qui corporaliter laborant etiam sedendo vt sartores, à ieiuniis excusantur c ex Decreto Eugenij vt supra in generali diximus.

o Comm. DD.
p Dian. p. 1. tr. 9. ref. 37.
q Vasquez apud eundem Dian.
r Turri apud Dian.
s Diana vbi supra tr. 9. ref. 29
t Villalob.
u Sanch. apud Dian. p. . tr. 9. ref. 4.
x Idem apud eundem p. 3. tr. 5. ref. 61.
y Molina & alij quinque apud Dia. p. 1. tr. 19. ref. 22.
z P. Menacho vbi supra.
a b Eman. Rod. 2. to. q. 9. reg. q. 100. ar. 2.
c Facund. de præcep. Euch. pra-ctic. 4.

DISPVTATIO II.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SIT IGNORANTIA, ET QVÆ scire vnusquisque teneatur.

IGNORANTIA.

1 Ignorantia *a* est priuatio scientiæ respectu rerum, quas quis aptus est scire. *a* Comm. DD.

2 Ignorantia alia *b* negatiua, quæ est negatio scientiæ in quocumque subiecto, alia priuatiua in subiecto apto, alia malæ dispositionis quando est cum errore coniuncta. *b* Comm. DD.

3 Vnusquisque *c* tenetur ea scire sine quibus munus ad quod est obligatus obire non potest, & quæ alij suæ conditionis vt plurimum sciunt. *c* D. Tho. 1. 2. q. 76. art. 4.

4 Non peccat *d* iudex, qui errat in apicibus iuris. *d* Nauar. conf. 4. de vsur. lib. 5.

5 Episcopi, & Prælati non solum scire tenentur *e* leges quibus subditos gubernent, sed quod obseruentur curare, & indagare. *e* Comm. DD.

6 Peccat *f* qui prædicta vincibiliter ignorat. *f* Comm. DD.

7 Ignorantia inuincibilis *g* causat involuntarium, & à peccato excusat. Idem facit ignorantia antecedens quando qui actum fecit si sciret prohibitum esse, non faceret. *g* D. Tho. 12. q. 27. art. 3. l. per error. ff. de iurif. om. iud.

8 Ignorantia consequens quando quis vult ignorare vt liberius peccet, aliquomodo *h* causat inuoluntarium, sed non excusat à peccato. *h* Comm. DD.

9 Ignorantia concomitans, quando quis ignorans fecit, sed si sciret, nihilominus faceret, non est voluntaria, & à peccato *i* excusat, vt si quis sagitta transfigeret inimicum, quem ceruum putabat, peccabit autem si postea de illius occisione lætetur. *i* Sanchez de matr. to. 1, lib. 2. disp. 34.

10 Occidens hominem ignorans esse clericum non *l* incurrit *l* Comm. DD.

excommunicationem, nec sacrilegium, quia ignorantia circumstantiæ facit in voluntarium.

11 Ignorantia iuris inuincibilis excusat *m* à peccato, affectata autem siue iuris, siue facti non minuet peccatum, minuet autem si est indirecta & solum virtualiter voluntaria.

12 In aduertentia, inconsideratio, & obliuio si sint vincibilia non excusant *n* à peccato, saltem veniali.

13 Non potest *o* dari ignorantia primorum principiorum legis naturalis, potest autē dari de conclusionibus ab eis deductis.

AN CONFESSARIUS admonere teneatur pœnitentem, quem scit ignorantia laborare.

14 Quando inuincibiliter ignorat, & speratur profutura admonitio, & potest fieri sine scandalo, & damno notabili eum admonere *p* tenetur.

15 Quando pœnitens vincibiliter, & culpabiliter aliqua ignorat confessarius eum admonere tenetur. *q*

16 Cum coniuges inuincibiliter ignorantes impedimentum sunt in bona fide, raro obligatur Confessarius eos admonere, quia dum dispensationem consequuntur, sunt in magno periculo incontinentiæ. Ita noster Sanchez *r*

17 Cum pœnitens inuincibiliter, & sine damno tertij ignorat ius aut factum, & non speratur ex admonitione vtilitas, non debet *ſ* admoneri etiam si ius ignoratum esset diuinum.

18 Idem dic *t* etiam si sit cum damno tertij, vt si quis bona fide maioratum alienum possideat.

19 Cum pœnitens in his casibus Confessarium interrogat, si directè de aliquo dubio interrogat, tenetur *u* ei respondere, quia iam cum vrget conscientia.

20 Ignorantia, & simplicitas rudium vt plurimum eos excusat *x* à peccato, & à censuris in materia fidei.

21 Non peccat *y* contra præceptum correctionis, qui non admonet eum, qui inculpabili ignorantia non ieiunat vel sacrum non audit.

22 Peccat, *z* qui excercet officium, quod ignorat nisi ex peritorum consilio speret se illud benè obiturum.

23 Ignorantia crassa vel supina, quando quis ignorat quod vt plurimum homines suæ conditionis sciunt, non excusat *a* à peccato, minuit tamen illud.

24 Ignorantia vincibilis, *b* quæ in aliis materiis esset mortaliter culpabilis, in præceptis humanis excusat à peccato dummodo non sit affectata, vel crassa.

25 Ignorantia

m D. Tho. & Comm. DD.
n D. Tho. 2.2.q.7.
o Comm. DD.
p Sanch. de matr. lib. 2 1. disput. 38. n. 5.
q Idem vbi sup. nu. 2.
r Idem vbi supra.
ſ Idem vbi sup. nu. 6.
t Henriq. lib. 6. de pœnit. c. 27. nu. 4.
u Suar. to. 4. disp. 32. sec. 5. n. 3.
x Nauar. præl. 1. nu. 10. parag. 4.
y Idem c. 24. nu. 12.
z Comm. DD.
a Comm. DD.
b Sanchez apud Dia. p. 1. tr. 4. res. 35.

25 Ignorantia omnis illa est inuincibilis, & inculpabilis *c* quando nec cogitatio, vel scrupulus, nec dubium venit in montem de malitia moralis actus.

26 Qui operatur cum conscientia dictante aliquem actum esse malum non vero determinante, an mortaliter an venialiter, solum peccat *d* venialiter, quia adhuc manet intra terminos mali communis, estque imperfecta talis opratio in genere mali.

27 Non excusat *e* ignorantia iuris, cum quis solum consulit Doctores, quos scit sibi placita esse responsuros.

c Vasq. apud Dianam res. 36. vbi supra.

d Diana 1. p. tr. 7. res. 24.

e Nauar. c. 17. n. 83.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

Resolutiones Variæ.

ILLEGITIMVS.

1 Illegitimus etiam occultus non potest *a* sine dispensatione ordinari etiam si publicè habitus sit vt legitimus.

2 Illegitimus, qui ordinatur sine dispensatione, peccat *b* mortaliter, & incurrit irregularitatem.

3 Circa illegitimos statuit *c* sequentia Tridentinum *sess.* 21. *c.* 5. *de ref.* Ne filij illegitimi clericorũ habeant pensiones super beneficiis, quæ parentes eorum obtinuerunt, neque etiam vlla habeant beneficia in Ecclesiis vbi patres beneficium aliquod habeant, aut habuerunt. Atque reciprocæ resignationes, quæ posthac à parentibus clericis in fauorem filiorum, aut alias fraudulenter fient. ipsis nequaquam suffragentur. Quin peccat mortaliter & omnis qui accipit beneficium aliquod carens qualitatibus, quas illud per fundationis suæ statuta, vel alia requirit.

4 Monialis illegitima secundum ius commune non *d* potest esse prælata, nec Episcopus dispensare.

5 In dubio nemo censendus *e* est illegitimus.

6 Possunt *f* Generales Ordinum cum illegitimis dispensare ad dignitates, & officia Ordinis absque Capitulo. Legitimatus autem à Magistratu sæculari si ingrediatur religionem non censetur legitimatus ad officia Ordinis, quia Magistratus non tollit impedimenta Canonica.

a Nauar. c. 25. n. 60.

b Comm. DD.

c Trid. ses. 25. c. 5. de refor.

d Nauar. c. 27. n. 201.

e Malder. apud Dia. tr. 2. n. 6.

f Portel. apud Dia. p. 3. to. 2. res. 102.

IMAGO.

a l. vnica c. nomini liceat.
b c. 6. de Consec. dist. 3.

1 Qui imaginem Crucis sculpit humi, in pauimento grauissima pæna *a* punitur. Si tamen non faciat ex contemptu non peccat mortaliter, quia talis lex non est in vsu.

2 Honor imaginis transit ad exemplar. Ex se *b* vetitum est Christum depingere sub agni forma, sed iam licet quia in more positum.

c Trid. sess. 23.

3 Concil. Trid. sess. 23. sub anathemate definiuit *c* hæreticum esse, qui dixerit sanctos non esse à nobis inuocandos, aut eorum preces apud Deum nobis non prodesse, aut qui dixerit Sanctorum reliquias, aut imagines non esse à nobis venerandas. Declarauit etiam quod sicut sanctum est sanctorum imagines, & maximè Domini nostri, eiusque Matris habere, & colere, ita etiam peccatum est illas procaci, & non honesta forma ornare. Item idololatriam esse credere illis imaginibus inesse aliquam diuinitatem, aut virtutem, aut colere eas sicut tales præter quam ad ea quorum imagines sunt repræsentanda. Denique quod imagines invsitatæ non sunt in Ecclesia, nec domi habendæ sine approbatione Episcopi.

d Nauar. præl. 3. n. 26.
e Idem vbi sup.

4 Peccat *d* mortaliter qui proponit imagines pro miraculis falsis.

5 Peccat etiam *e* mortaliter adorans imagines sine vlla relatione ad sanctos. Item qui habet imagines opprobrosas, & sanctis, vel Pastoribus Ecclesiæ.

IMMVNITAS Vide verbum *Ecclesia*.

IMPOSSIBILE.

a Sà hoc verb. nu. 1.

1 Impossibile *a* dicitur iuridicè, quod non potest fieri cum honestate, & iustitia, & quod incommode fit, vel cum magna difficultate dicitur impossibile, ad quod leges non obligant.

INCESTVS.

a Vide P. Poçam de adiuuandis moribundis in praxi.
b Idem vbi sup.

1 Si incestus non est cum matre, aut filia carnali, aut sorore reliquos gradus non tenetur pænitens in confessione aperire, sufficit *a* dicere se cum consanguinea peccasse.

2 Si autem peccauit cum sorore & timet confessorem ad eius notitiam fore peruenturum, dicat *b* solum se cum consanguinea

guinea propinqua peccasse sequendo opinionem illorum qui dicunt peccatum cum sorore & consobrina eiusdem esse speciei.

3 Si peccauit cum matre, vel filia sua & confessor in illarum notitiam est peruenturus, dicat *c* se commisisse incestum cum consanguinea in primo gradu esse eiusdem speciei.

c Idem vbi sup.

4 Si verò hoc non sufficit ad tegendum complicem non dicat fuisse consanguineam, quia secundum Caietanum peccatum cum consanguinea in primo gradu, & peccatum cum affine in primo gradu eiusdem sunt speciei.

5 Si peccauit cum affine omnes gradus sunt eiusdem speciei, & ideo sufficit dicere se peccasse cum affine in gradu prohibito, nec necesse est dicere an affinitas fuerit ex copula licita, vel illicita.

6 Si affinis qua cum peccasti bis tibi est affinis tam per copulam licitam, quam per illicitam non est necessarium hanc circumstantiam aperire. Idem dic de bis consanguinea.

Omnes hæ resolutiones desumptæ sunt ex P. Poca. in praxi pro adiuuandis moribundis.

DISP. III. SECT. I.

INDORVM FESTA ab eis sub præcepto seruanda.

OMnes Dominicæ. Natiuitatis Domini prima dies. Dominicæ Resurrectionis prima dies. Pentecostes prima dies. Circumcisio. Epiphania. Ascensio. Corpus. Christi. Natiuitas B. Virginis, Purificatio, Annuntiatio, Assumptio. Festum SS. Petri, & Pauli.

Per Bull. Paul. III. ex Concil. Lim. 2. sess. 3. c. 50.

In reliquis autem festis possunt ad libitum laborare, sed non sunt cogendi.

INDORVM IEIVNIA.

In vigilia Natiuitatis Domini. In vigilia Resurrectionis. Singulis sextis feriis in Quadragesima. Reliquis diebus non tenentur ieiunare, sed tantum à carnibus abstinere præter sabbata per annum, in quibus possunt carnes edere.

SECTIO II.

DE INDORVM PRIVILEGIIS.

a Ex conc. Lim. 2. sess. 3. c. 91.

b Ex conc. Lim. vbi supra.

1 PEr Bullam Pauli III. conceditur *a* Indis, quod possint etiam sine Bulla in Quadragesima edere oua, & lacticinia.

2 Per Bullam eiusdem Pauli III. conceditur *b* Indis huius noui Orbis vt possint matrimonia contrahere intra 3. & 4. consanguinitatis gradum. Quod idem intelligendum in 3. & 4. gradu cuiuscumque affinitatis. Et ad vsum huius gratiæ opus non est recurrere ad Ordinarium.

c Per Bull. Greg. XIII.

3 Per Bullam Gregorij 13. conceditur *c* quod tam in foro interiori, quam exteriori possit dispensari cum Indis, in quibuscumque gradibus iure diuino non prohibitis, vt matrimonia contrahant, vel si iam contraxerint etiam malitiosè & scienter, vt de nouo valide contrahant. Sed prædicta dispensatio in foro exteriori debet fieri cum licentia ordinarij & assistentia vnius ex Societate IESV.

d Gregor. XIV.

4 Hæc prædicti facultas in foro interiori est perpetua, & ab Vrbano 8. etiam in exteriori confirmata est excepto primo gradu, & in absentia Ordinarij. Distantiam 66. leucarum restrinxit *d* ad 23. quæ sunt duæ dictæ, & durauit vsque ad annum 1654.

e Seruatur in archiuis Eccl. Lim.

5 Hoc priuilegium in foro exteriori ex concessione Gregorij XIV. durauit vsque ad annum 1514. & fuit confirmatum ab Vrbano VIII. per alios 20. annos.

f Ex conc. Lim. act. 1.

6 Pius V. concessit Indis ex infidelitate nouiter conuersis, *f* quod possint matrimonium contrahere cum vxore, quam habuerunt in infidelitate si hæc conuertatur ad fidem etiam si prima non fuerit.

7 Paulus III. concessit eisdem quod possint à suis Parochis & ab aliis curam ipsorum habentibus absolui ab omnibus peccatis reseruatis etiam in Bulla Cœnæ contentis. Sed hæc facultas debet esse communicata per Episcopum. Idem concessit Greg. XIII. de omni hæresi tam interiori quam exteriori.

8 Per concessionem Concilij Limensis conceditur omnibus Parochis, & Indorum Confessoribus vt eos possint absoluere ab omnibus casibus reseruatis Episcopis, & à censuris ais peccatis annexis. Poterit tamen Episcopus auferre vel restringere

Parochis

Parochis hanc facultatem prout conueniens iudicauerit.

9 Per Bullam Pij IV. conceditur *g* Indis, vt possint lucrari indulgentias, & Iubilea, quæ Confessionem, Communionem, & ieiunium, requirunt, si solum contriti ieiunent, quando non est copia Confessoris dummodo habeant intentionem opportuno tempore, vel saltem intra mensem confitendi.

g Ex conc. Lim. 2. ses. 3. c. 9.

10 Ex concessione Pij V. possunt *h* Episcopi in Indiis, vti ad conficiendum Chrisma liquore vocato Balsamo etiamsi non sit verum Balsamum.

h Ex archiu. Eccl. Lim.

11 Pius IV. idem concesserat *i* addideratque posse ab Episcopis Chrisma confici minore ministrorum numero, quam à iure requiritur.

i Ex lit. Apost. ann. 1571. 4. Aug. ex Archiu. Lim. Eccl.

12 Per Breue Pij V. conceditur *l* Indiarum Episcopis vt possint dispensare cum quibuscumque personis in Indiis degentibus super irregularitate contracta propter quodcumque delictum exceptis homicidio voluntario extra bellum commisso, & simonia. Qui tamen huiusmodi dispensationem acceperint iniustam pœnitentiam debent adimplere, secus enim dispensatio erit nulla.

l Ex archi. Eccl. Lim.

13 Per Bullã Clementis VIII possunt *m* omnes Presbyteri tam sæculares, quam regulares vti Chrismate & oleo antiquo etiam per quadriennium ante consecratis, si à loco vbi consecratur distent sexaginta milliariis, quæ faciunt viginti leucas, & commodè afferri noua non possint, & est hoc priuilegium perpetuum.

m Ex Vrbi 8.

14 Ex concessione Vrbani VIII. conceditur Indis, & Æthiopibus degẽtibus in hoc nouo orbe vt possint à principio Quadragesimæ vsque ad festum Corporis Christi, & eius octauam adimplere præceptum Confessionis, & Communionis.

15 Indi Cusquenses, & omnes, qui ad Cusquensem Episcopatum spectant vt Guamangenses, & alij habent Apostolicum priuilegium per quod liberi sunt à solutione decimarum, & primitiarum. Hispani vero qui inter eos habitant non gaudent hoc priuilegio etiam si illorum seminent terras. Indorum priuilegia non sunt reuocata per Bullam Cruciatam, & ideo sine illa possunt omnibus vti.

SECTIO III.

DE VARIIS CASIBVS AD PERVA-nos Indos spectantibus.

1 INdorum seruitium personale in regno Chilensi licet iniustum potest *a* tolerari, & illud defendentes absolui, quia de eo habent ignorantiam inuisibilem, & quia eos admonentibus non assentientur, possunt in sua ignorantia relinqui; est enim res difficilis, & adhuc in lite. Idem dicendum videtur potiori iure de Indis Guancauelicæ laborantibus.

a Doctissimus P. Menacho in manuscrip.

2 Ab Indis, qui in multis non valent discernere inter mortale, & veniale peccatum, in venialibus quæ faciunt ignorantes an sint mortalia, vel venialia, necessarium non est numerum *b* interrogare.

b Idem vbi supra.

3 Si Indus infidelis ad fidem conuertatur cum pluribus vxoribus videndum *c* est, quæ ex his fuerit cum qua primùm contraxit naturalem contractum secundum regionis consuetudinem.

c Idem vbi supra.

4 Indi in quolibet anni tempore possunt *d* recipere nuptiales benedictiones, sed sine apparatu prohibitis temporibus.

d Idem vbi sup.

5 Indi custodes mularum, si mulæ fugiant vel eas aliquis furetur ad illarum solutionem non tenentur, *e* quia ex tam parua mercede non potest oriri tanta obligatio.

e Idem vbi supra.

6 Indis regni Chilensis possunt *f* à Gubernatoribus ebrietates permitti ob vitanda maiora mala, & quod habeant plures vxores si hæc mala non possunt vitare nisi maioribus secutis.

f Idem vbi supra.

7 Indi scientes aliquem Hispanum, Mixtum, vel Æthiopem incidisse in peccatum reseruatum Inquisitioni, non sunt absoluendi, donec denuntient. Si verò ipsi in delicto participes fuerint ad denuntiationem non tenentur, si sit periculum se prodendi.

g Idem vbi supra.

8 Indorum personale seruitium, vt iniustum prohibetur *h* per Regias schedulas.

h Doctor Solorcãde iur. Indiar.

9 In Indorum commendam non succedit *i* maritus vxori, nec vxor marito nisi in matrimonio per sex mẽses conuixerint.

i Ex reg. schedul. videndis in supradicto D.

10 Indis coactis non possunt *l* Hispani ad priuatum sui seruitium vti etiam si sint Commendatarij, Prætores, vel Parochi quamuis seruitio carere se dicant.

l Idem vbi sup. lib. 1. c. 4.

11 Indos

11 Indos compellere ad seruitia reipublicæ necessaria non *m* est iniustum dummodo cum moderatione, & sine graui eorum incommodo exigantur. *m* P. Ioseph. de Acost in manus. 21.

12 Indi pastores non tenentur *n* soluere omissas oues nisi dolus interuenerit, quia contractus non est factus gratia illorum, quod si probent ouium pestem, vel mortalitatem in eadem prouincia, liberantur. *n* Idem vbi supra.

13 Salarium à Prorege D. Francisco à Toleto augendum *o* quia valde tenue. *o* Idem vbi supra.

14 In mansionibus vulgò dictis tumbos, seruitium Indorum permittitur, ita tamen, vt Indi qui in eis mulas, vel equos itinerantium custodiunt pro amissis, vel abactis dolo cessante non teneantur. Nec cogi debent ad onera portanda, nisi hæc leuia sint, & aliter necessitate vrgente, non possint portari.

15 Litteras qui aperiunt ad Regem missas grauibus pœnis puniri iubentur per schedulam Regiam, & pij Regis admoneri desiderant *p* de iis, quæ remedio indigent, & præcipuè si ad bonam Indorum gubernationem spectant. *p* Solor. vbi supra lib. 1. c. 13.

16 Indos seruitiales, qui dant, & recipiunt cum non habeant fodinas, vel prædia, quæ excolant, peccant, *q* & ad restitutionem tenentur. *q* Idem vbi supra.

17 Indi non possunt *r* vendi, nec in contractum deduci etiamsi prædia, vel fodinæ, quibus solent distribui, vendantur. Hæc tamen si tales Indos habent plus valoris habent. *r* Idem vbi supra.

18 Indos sibi ad metalla vel prædia distributos, qui ad alia opera traducunt vel aliis vendunt, vel locant grauiter *ſ* peccant. *ſ* Idem vbi supra.

19 Indorum quos vulgo vocant de falibriquera nundinatio semper damnata, *t* & puniri iussa. *t* Idem vbi supra.

SECTIO IV.

DE INDORVM TRIBVTIS.

1 INdi tributa soluere incipiunt *a* à decimo octauo ætatis anno, & quinquagesimo expleto ab hoc onere releuantur. *a* Vide Solor vbi supr. lib. 1. c. 21. & 22.

2 Tributi taxati dimidium soluunt Indæ Mexicanæ, Peruanæ verò nec ad tributum, nec ad aliquod personale seruitium tenentur.

3 Tributa Indorum licet sint personalia cum tamen præstentur

tur de rebus, quas colligunt ſterilitate liberantur nec amplius tenentur remiſſum ſoluere anno altero abundanti.

4 Caciques, ſecundæ perſonæ, & nobiles à Regibus Indis deſcendentes à tributis ſunt immunes, & idem dic de ipſorum filiis.

5 Indi qui tributis exigendis intendunt à tributis non eximuntur.

6 Indus vxoratus cum Inda alterius Commendæ eius ſequitur forum.

DECIMÆ AN SINT ab Indis ſoluendæ.

7 Indi Cuſquenſes, & Guamangenſes, vt ſupra diximus ſunt liberi à decimarum ſolutione. Limenſes verò ex fructibus, qui vocantur de Caſtilla vnum ex decem; ex his verò quæ vocantur de la tierra vnum ex viginti.

8 Caciques, & alij qui tributa non ſoluunt, decimas ſoluere tenentur.

9 Commendatatij ſiue Patroni Indorum debent decimas ſoluere de ſpeciebus, quas pro tributis Indorum accipiunt.

DE INDORVM MVNICIPIIS SEV, reductionibus.

10 Indi in municipia reducti ea deſerere non debent, & ſi deſerant reuocari poſſunt. Si verò fugiant propter iniurias, & vexationes non debent reſtituere, quæ lucrati ſunt, immò nec tributa.

11 Vaſſallis etiam ſi ſeruitium, quod debent minimum ſit, non poſſunt locum fundi deſerere, & fugientes reuocari, & caſtigari poſſunt.

12 Indi à ſuis municipiis fugientes, & eos recipientes, peccant & ad reſtitutionem tributorum, & damnorum tenentur.

13 Vitium ebrietatis in Indis multorum peccatorum radix, ſed Hiſpani, & præcipuè Magiſtratus, Correctores ſcilicet, & Parochi, qui Indis vinum vendunt, & alias potiones, quibus inebriantur magis peccant quam ipſi porrigentes venena, qui antidotum præſtare deberent.

14 Indorum teſtamentum minorem, quam ruſticorum ſolemnitatem requirit. Fit, enim valide, ſine publico tabellione, & ſine teſtibus rogatis coram Indo à gubernatore nominato duobus, vel tribus teſtibus ſiue viris, ſiue fœminis.

15 Sex Indorum conteſtatio ſimul, vel ſeparatim deſumpta pro vno tantum teſte eſt reputanda ex ordinatione D. Franciſci à Toleto.

DE INDORVM Commendis.

16 Licitè à Regibus dantur Conquiſitoribus huius regni, eorumque filiis in præmium militaris laboris, & periculorum, quæ

quæ passi sunt in eius conquisitione.

17 Commendæ plures, & pinguiores hodie dari solent Magnatibus, & aliis nobilibus Hispaniæ, quod iniustum & damnosum reputat doctissimus Doctor Solorzano.

18 Pensiones super Commendis non subiacent alij fortunæ, nisi casus fortunæ omnes fructus tollat, vel in tantum, vt pensiones non sufficiant.

19 Pensio non consolidatur cum proprietate vbi proprietarius certam, & præfinitã quantitatem habere iubetur, & non amplius.

20 Commendatarius Indorum, si eis damna intulerit, nesciátque quibus in particulari, restituat hospitalibus, vel Ecclesiis suæ Commendæ, vel suis sumptibus mittat Concionatores Euangelicos.

21 Commendatarius tenetur residere non in Indorum municipiis, sed in viciniore Hispanorum ciuitate, à qua si absit, & vocatus non venerit ad residendum poterit à Commenda priuari, nisi Regia gaudeat dispensatione; vel excusetur impedimento ad id non affectat.

22 Indorum Commissarij, qui tributariorum numerum vel augent, vel minuunt grauiter peccant, & ad restitutionem tenentur.

SECTIO V.

DE ALIIS RESOLVTIONIBVS circa eandem materiam selectis ex doctissimis manuscriptis P. Ioannis Peresij Menacho.

1 INdis, qui habent consuetudinem se inebriandi differenda est absolutio per aliquod tempus, docendáque remedia, si vero spes sit, quod se emendabunt, debent absolui.

2 Indæ, quæ potionem faciunt, quæ dicitur Chicha, si vni in tanta quantitate vendant, vt certum sit quod emens illa se inebriabit, vel vendat ei qui se inebriandi consuetudinem habet, peccant mortaliter. Si verò moderatam potionem vendant, non peccant.

3 Indæ siue solutæ, siue coniugatæ non possunt compelli ad nendum, vel texendum pro tributis soluendis virorum.

4 Indi non possunt cogi ad laborandum in festis Hispanorum. Si verò cogantur reddendum est eis stipendium

non

q Vide Vill.to.1. tr.23.dif.4.

13 Qui legit, vel ministrat ad mensam potest q parum cibi sumere ad bibendum.

r Azor to.1. lib.7.

14 Ob pietatem, vel misericordiam possunt excusari concionatores, & Ecclesiastici ministri, qui munus suum ieiunando obire non possunt, quod raro contingit. Tutius r erit in dubio superiores consulere.

ſ Comm. DD.

15 Maritus, qui aliter debitum reddere non valet à ieiunio liberatur, ſ si tamen potest duos vel tres dies ieiunare ad id tenetur.

t Comm. DD.

16 Nemo potest t loco ieiunij eleemosinas elargiri, & qui à ieiunio excusatur non ideo potest carnes manducare.

u Comm. DD.

17 Cum patet necessitas non est ad superiorem recursus necessarius; in dubio autem sufficit u Confessarij vel medici licentia.

x Azor. 1.p.lib.7. c.18.q.2.

18 Episcopus ex iusta causa x potest suo subdito in alium diem transferre ieiunium vel commutare vel dispensare.

y Idem vbi supra. q.6.

19 Idem possunt y Prælati religiosi Priores, & Rectores & in horum absentia Ministri, & Subpriores, & in casibus, in quibus cum aliis, secum etiam possunt.

z Comm. DD.

20 Si ieiunium fuerit ex voto idem dicendum, z quod de reliquis votis, & idem si ex pœnitentia, quod de aliis.

a Six.IV.

21 Religiosis mendicantibus concessit a Sixtus IV. posse anteponere, vel postponere horam comestionis, vel collationis ob infirmitatem vel debilitatem, & hoc præcipue concessit concionatoribus.

b Leo X. vide compend.priuileg.

22 Leo X. Minoribus concessit quod iter agentes b possint in alium diem ieiunium transferre.

c Eug.IV.

23 Eugenius IV. Ordini S. Hieronymi concessit c, quod ex licentia medici, vel sine illa si commodè consuli non possit liceat Prioribus, & in eorum absentia Vicariis licentiam dare subditis ad esum carnium, vel ouorum in ieiunij diebus, & quod eandem illis possint concedere sui confessores.

QVAM VIM habeat consuetudo in materia ieiunij.

d Comm. DD.

24 Laicorum consuetudo non obligat d clericos nec religiosos.

e Comm. DD.

25 Potest e consuetudo aliquos dies ieiunij introducere.

f Azor. vbi supra.

26 Religiosi obligantur f ad ieiunium introductum in populo generali consuetudine, nisi ipsi habeant contrariam.

g Comm. DD.

27 Cum religiosi ex sua regula abstinere tenentur ab aliquo cibo non possunt g vti consuetudine contraria laicorum.

QVAM OBLIGATIONEM habeant peregrini, & transeuntes per terram vbi est ieiunium.

h Comm. DD.

28 Lusitanus qui est in Castella potest h comedere in Sabbato,

bato, quæ ibi introduxit consuetudo.

19 Qui exiuit à *i* loco vbi ieiunatur potest si accedat ad locum vbi non ieiunatur cœnare etiam carnes, & mane aliquam refectionem sumere ad iter agendum, quamuis contrarium aliqui sentiant DD. prima sententia videtur probabilior. *i* Comm. DD.

SECTIO III.

AN IN DIE IEIVNII PLVSQVAM semel possit quis comedere.

1 Obligat *a* ieiunium ex consuetudine ad semel tantum edendum. *a* Comm. DD.

2 Vnitas hæc morali debet esse non physica, vnde qui surgit à mensa ante finem cum intentione redeundi, si non est magna interruptio prosequi potest *b* cœptam comestionem. *b* Comm. DD.

3 Qui surgit animo finiendi, si iterum comedat violat *c* ieiunium, si autem durat, dum redit eadem mensa, potest animum mutare, & comedere. *c* Les. 4. de iust. dub. 2. num. 11.

4 Qui mappulam collegit putans fercula esse finita, si restant adhuc, potest *d* illa comedere. *d* Comm. DD.

5 Qui cibos probat etiam si sint carnes, & qui per modum medicinæ, vel ne noceat potus parum cibi sumit non violat *e* ieiunium, sed preces amici non excusant. *e* Les. vbi supra nu. 15. dub. 3.

6 An qui semel ieiunium fregit toties peccet quoties iterum comedit alij aiunt, alij probabilius negant. *f* *f* Idem vbi supra num. 16.

7 Qui manè cum culpa, vel sine illa ientaculum sumpsit si postea sciat diem esse ieiunij tenetur *g* ieiunare. Si verò sufficiens non fuit comestio, potest iterum consuetam sumere refectionem meridie. *g* Comm. DD.

8 Qui habet priuilegium à Papa comedendi plusquam semel in die ieiunij ad illud non tenetur, *h* sed carnes edere non potest. *h* Les. lib. 4. de iust. c. 1. n. 11.

AN LICEAT in die ieiunij facere collationem, & qualem?

9 Consuetam collationem sumere *i* licet etiam ad sustentationem. *i* Comm. DD.

10 Non licet sine iusta causa mane ientaculum sumere & vespere cœnare, sed si fiat non erit mortale.

11 Collatio non potest fieri cum piscibus, ostreis, conchiliis,

liis, & aliis similibus, neque cum caseo, lacte cremore amygdalino vel triticeo (idest succus expressus ex grano) si autem parum sumatur propter materiæ paruitatem non erit peccatum graue.

l Azor. vbi supra.
12 Neque potest l fieri cum leguminibus multi nutrimenti vt fabis, ciceribus, & similibus.

m Azor. 1. p. lib. 7. c. 8. q. 8.
13 Potest m cum herbis coctis cum pane biscocto etiam ouis confecto cum fructibus, saccharo, vel melle conditis.

n Comm. DD.
14 In quantitate collationis non n est certa mensura. Infirmiores, senes, & qui laborant poterunt maiorem sumere. Vt plurimum octo vnciæ parum vel minus videtur sufficiens.

15 In Vigilia Natiuitatis Domini more positum est etiam inter religiosos longiorem collationem sumere.

DE CIBIS PROHIBITIS *in die ieiunij.*

o Comm. DD.
16 In quadragesima prohibetur o caro, & quidquid ab ea originem ducit.

p P. Menacho vbi supra.
17 Vsus laridi & saginiminis, casei, lactis, & ouorum in Peruano regno in quadragesima etiam sine Bulla p licitus est ob consuetudinem.

q Sanc. de matr. lib. 9. disp. 35. nu. 4. to. 3.
18 Qui habet dispensationem, vel necessitatem ad oua edenda potest q edere reliqua lacticinia.

r Henriq. lib. 7. de Ind. c. 7.
19 An qui dispensatus est ad edendas carnes debeat à cœna abstinere alij affirmant, alij probabilius r negant, quia ad ieiunium non tenetur.

f lib. 3. c. 3.
20 Qui oua, vel carnes edit propter necessitatem non peccat contra ieiunij præceptum simul pisces edendo. Erit vero gulæ peccatum maius vel minus prout magis vel minus eius saluti nocuerit. Sed in synodalibus Limanis prohibetur f sub excommunicatione latæ sententiæ ne simul carnes, & pisces in diebus prohibitis edantur.

t Vill. vbi sup. dis. 8.
21 Ad appetitum tamen excitandum cibum fastidienti ægrioto parum piscis sumere nullum t erit peccatum.

22 Qui edit carnes ex necessitate, si edat nocituas reus erit gulæ non ieiunij.

u Azor. vbi supra.
23 Potus licet sit vinum non violat ieiunium, & ne noceat potest sumi parum cibi.

x Lass. lib. 3. c. 2. dub. 2. nu. 10.
24 Qui in vna comestione comedit, quod in duabus comesturus erat minuit meritum, sed non x violat ieiunium.

y Diana p. 4 tr. 4. ref. 194.
25 Potus mixtus cum cibo vt almidon & similes violant ieiunium. De potu autem dicto chocolate si liquidius sit viri docti asserunt non violare ieiunium, sed alij probabilius y violari quia potius est cibus, quam potus.

26 Vinum licet seruiat ad alimentum præcipuè sumitur vt potus

potus ad sedandam sitim, & ideo non frangit ieiunium.
27 Hora comedendi est post vndecimam circa meridiem.
28 An vero per vnam, vel duas horas anticipare comestionem sit peccatum mortale alij affirmant, alij probabilius negant; z cum iusta autem causa nullum est peccatum.
29 Caupones, & alios, qui his, quos sciunt transgressuros esse ieiunium, cibos parant peccare mortaliter alij aiunt, alij probabilius negant.

z Less. lib. 4. c. 2. dub. 2. nu. 13.

SECTIO IV.

DE VARIIS CIRCA IEIVNIVM resolutionibus.

1 PVeri ante septennium expletum etiam si vsu rationis polleant non *a* peccant, carnes edendo, & si alij id negent.
2 Nemo absens obligatur ad ieiunium populi sui vnde potest *b* alio se conferre vt vitet ieiunium.
3 Ieiunium ab Episcopo indictum religiosos non obligat. *c*
4 Omnes artifices indiscriminatim putant Facundez & Machado excusari *d* ab Eugenio IV.
5 Prægnantes, & lactantes licet à ieiunio excusentur prohibentur *e* tamen vesci carnibus.
6 Qui nisi sumpta cœna non potest dormire non tenetur *f* ieiunare sumendo mane ientaculum, & noctu cœnam.
7 Non peccat dominus seruis imponens opus incompatibile cum *g* ieiunio.
8 Famuli comedentes reliquias ciborum, quas tollunt ex mensis dominorum, si statim sunt comesturi, post illos non violant *h* ieiunium etiam si gula victi comedant.
9 Qui dubitat an expleuerit 21. annum, vel an hodie sit ieiunium non tenetur ieiunare, *i* tenetur autem interrogare.
10 Qui cœnans die Iouis dubitat an sit 12. hora potest carnes edere, Sabbato autem idem dubitans non *l* potest.
11 Religiosi sine vllo peccato possunt *m* prandere per vnam horam, & dimidiam ante meridiem.
12 Qui sine culpa mane ientaculum sumpsit, nec prandium nec vespertinam collationem tenetur *n* relinquere.

a Diana. p. 1. tr. 9. res. 42.
b Facund.
c Dian. p. 1. tr. 9. res. 36.
d Facun. apud Dia. vbi supra res. 7. & 8.
e Villal. apud Dia.
f Filiuci.
g Dian. p. 1. tr. 9. res. 1.
h Sanch. apud Dia.
i Suar. & alij 6. apud Dia. p. 4. tr. 3. res. 21.
l Sanchez apud eundem.
m Diana p. 1. tr. 9. res. 27.
n Comm. DD.

13 Infirmus

13 Infirmus cui prodest ieiunium non tenetur *o* sub præcepto ieiunare, sed ex virtute abstinentiæ contra quam solum venialiter comedendo peccabit.

14 Qui carnes edit eo die in quo vouit ieiunare solum peccat *p* prima vice eas comedendo, secus verò in ieiunio ex Ecclesiæ præcepto.

15 Die ieiunij delectari in esu carnium imaginariè tantum non est peccatum *q* mortale, quia præceptum positiuum humanum non extenditur per se ad actus internos.

16 Duæ vnciæ cibi parua materia *r* est, quæ non violat ieiunium dummodo non sint carnis, quia in his paruitas materiæ est solum gustare, vt coquis licet.

17 Qui die ieiunij rogatus ab amico modicum cibi sumit vrbanitatis causa nec venialiter peccat.[r] Idem dic de eo qui inseruit infirmo ad excitandum eius appetitum *s* modicum potest sumere etiam ex carnibus.

18 Qui die ieiunij ter aut quater comedit tantum peccat *t* quando prima vice confedit præceptum.

19 Qui vouit ieiunium in pane & aqua, & sæpe vinum bibit sola prima vice *u* peccauit, secus si vouisset nihil se comesturum nisi panem, & aquam, tunc enim toties peccaret quoties vinum biberet.

20 Qui vouit ieiunium in pane, & aqua si modicum alterius cibi sumat non violat ieiunium. Si autem ieiunare non potest nisi comedendo quod excedit paruitatem materiæ ieiunare non *x* tenetur.

21 An qui ieiunare vouit omnibus sextis feriis si. Natiuitas Domini incidat in ea ieiunare teneatur alij aiunt, alij probabilius negant *y* nisi specialiter id vouerit.

22 Iusta est *z* dispensandi causam magna in ieiunando difficultas.

23 Senes sexaginta annorum etiam si sint obligati ratione constitutionum sui Ordinis *a* excusantur à ieiuniis non solum Ecclesiæ, sed sui Ordinis. Iuuenes autem à ieiuniis ex voto non *b* excusantur etiam si sint minores 21. annis.

24 Barbitonsores, & pistores & omnes alij artifices qui corporaliter laborant etiam sedendo vt sartores, à ieiuniis excusantur *c* ex Decreto Eugenij vt supra in generali diximus.

o Comm. DD.
p Dian. p. 1. tr. 9. res. 37.
q Vasquez apud eundem Dian.
r Turri apud Dian.
s Diana vbi supra tr. 9. res. 29
t Villalob.
u Sanch. apud Dian. p. tr. 9. res. 4.
x Idem apud eundem p. 3. tr. 5. res. 61.
y Molina & alij quinque apud Dia. p. 1. tr. 19. res. 22.
z P. Menacho vbi supra.
a b Eman. Rod. 2. to. q. 9. reg. q. 100. ar. 2.
c Facund. de præcep. Euch. pra. etic. 4.

DISPVT.

DISPVTATIO II.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SIT IGNORANTIA, ET QVÆ scire vnusquisque teneatur.

IGNORANTIA.

1 IGnorantia a est priuatio scientiæ respectu rerum, quas quis aptus est scire. a Comm. DD.

2 Ignorantia alia b negatiua, quæ est negatio scientiæ in quocumque subiecto, alia priuatiua in subiecto apto, alia malæ dispositionis quando est cum errore coniuncta. b Comm. DD.

3 Vnusquisque c tenetur ea scire sine quibus munus ad quod est obligatus obire non potest, & quæ alij suæ conditionis vt plurimum sciunt. c D. Tho. 1.2.q.76. art.4.

4 Non peccat d iudex, qui errat in apicibus iuris. d Nauar. conf.4. de vsur. lib.5.

5 Episcopi, & Prælati non solum scire tenentur e leges quibus subditos gubernent, sed quod obseruentur curare, & indagare. e Comm. DD.

6 Peccat f qui prædicta vincibiliter ignorat. f Comm. DD.

7 Ignorantia inuincibilis g causat involuntarium, & à peccato excusat. Idem facit ignorantia antecedens quando qui actum fecit si sciret prohibitum esse, non faceret. g D. Tho. 12.q.27. art.3. l. per error. ff. de iurisf. om. iud.

8 Ignorantia consequens quando quis vult ignorare vt liberius peccet, aliquomodo h causat inuoluntarium, sed non excusat à peccato. h Comm. DD.

9 Ignorantia concomitans, quando quis ignorans fecit, sed si sciret, nihilominus faceret, non est voluntaria, & à peccato i excusat, vt si quis sagitta transfigeret inimicum, quem ceruum putabat, peccabit autem si postea de illius occisione lætetur. i Sanchez de matr. to.1. lib.2. disp.34.

10 Occidens hominem ignorans esse clericum non l incurrit l Comm. DD.

excommunicationem, nec sacrilegium, quia ignorantia circumstantiæ facit in voluntarium

m D. Tho. & Comm. DD.

11 Ignorantia iuris inuincibilis excusat *m* à peccato, affectata autem siue iuris, siue facti non minuet peccatum, minuet autem si est indirecta & solum virtualiter voluntaria.

12 In aduertentia, inconsideratio, & obliuio si sint vincibilia non excusant *n* à peccato, saltem veniali.

n D. Tho. 2.2.q.7. o Comm. DD.

13 Non potest *o* dari ignorantia primorum principiorum legis naturalis, potest auté dari de conclusionibus ab eis deductis.

AN CONFESSARIVS admonere teneatur pœnitentem, quem scit ignorantia laborare.

14 Quando inuincibiliter ignorat, & speratur profutura admonitio, & potest fieri sine scandalo, & damno notabili eum admonere *p* tenetur.

p Sanch. de matr. lib. 21. disput. 38. n. 5.

15 Quando pœnitens vincibiliter, & culpabiliter aliqua ignorat confessarius eum admonere tenetur. *q*

q Idem vbi sup. nu. 2.

16 Cum coniuges inuincibiliter ignorantes impedimentum sunt in bona fide, raro obligatur Confessarius eos admonere, quia dum dispensationem consequuntur, sunt in magno periculo incontinentiæ. Ita noster Sanchez *r*

r Idem vbi supra.

17 Cum pœnitens inuincibiliter, & sine damno tertij ignorat ius aut factum, & non speratur ex admonitione vtilitas, non debet *s* admoneri etiam si ius ignoratum esset diuinum.

s Idem vbi sup. nu. 6.

18 Idem dic *t* etiam si sit cum damno tertij, vt si quis bona fide maioratum alienum possideat.

t Henriq. lib. 6. de pœnit. c. 27. nu. 4.

19 Cum pœnitens in his casibus Confessarium interrogat, si directè de aliquo dubio interrogat, tenetur *u* ei respondere, quia iam cum vrget conscientia.

u Suar. to. 4. disp. 32. sec. 5. n. 3.

20 Ignorantia, & simplicitas rudium vt plurimum eos excusat *x* à peccato, & à censuris in materia fidei.

x Nauar. præl. 1. nu. 10. parag. 4.

21 Non peccat *y* contra præceptum correctionis, qui non admonet eum, qui inculpabili ignorantia non ieiunat vel sacrum non audit,

y Idem c. 24. nu. 12.

22 Peccat, *z* qui exercet officium, quod ignorat nisi ex peritorum consilio speret se illud benè obiturum.

z Comm. DD.

23 Ignorantia crassa vel supina, quando quis ignorat quod vt plurimum homines suæ conditionis sciunt, non excusat *a* à peccato, minuit tamen illud.

a Comm. DD.

24 Ignorantia vincibilis, *b* quæ in aliis materiis esset mortaliter culpabilis, in præceptis humanis excusat à peccato dummodo non sit affectata, vel crassa.

b Sanchez apud. Dia. p. 1. tr. 4. res. 35.

25 Ignorantia

25 Ignorantia omnis illa est inuincibilis, & inculpabilis *c* quando nec cogitatio, vel scrupulus, nec dubium venit in montem de malitia moralis actus.

26 Qui operatur cum conscientia dictante aliquem actum esse malum non vero determinante, an mortaliter an venialiter, solum peccat *d* venialiter, quia adhuc manet intra terminos mali communis, estque imperfecta talis opratio in genere mali.

27 Non excusat *e* ignorantia iuris, cum quis solum consulit Doctores, quos scit sibi placita esse responsuros.

c Vasq. apud. Dianam res. 36. vbi supra.

d Diana 1. p. tr. 7. res. 24.

e Nauar. c. 17. n. 83.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ILLEGITIMVS.

1 Illegitimus etiam occultus non potest *a* sine dispensatione ordinari etiam si publicè habitus sit vt legitimus.

2 Illegitimus, qui ordinatur sine dispensatione, peccat *b* mortaliter, & incurrit irregularitatem.

3 Circa illegitimos statuit *c* sequentia Tridentinum *sess.* 25. *c.* 5. *de ref. r.* Ne filij illegitimi clericorũ habeant pensiones super beneficiis, quæ parentes eorum obtinuerunt, neque etiam vlla habeant beneficia in Ecclesiis vbi patres beneficium aliquod habeant, aut habuerunt. Atque reciprocæ resignationes, quæ posthac à parentibus clericis in fauorem filiorum, aut alias fraudulenter fient, ipsis nequaquam suffragentur. Quin peccat mortaliter & omnis qui accipit beneficium aliquod carens qualitatibus, quas illud per fundationis suæ statuta, vel alia requirit.

4 Monialis illegitima secundum ius commune non *d* potest esse prælata, nec Episcopus dispensare.

5 In dubio nemo censendus *e* est illegitimus.

6 Possunt *f* Generales Ordinum cum illegitimis dispensare ad dignitates, & officia Ordinis absque Capitulo. Legitimatus autem à Magistratu sæculari si ingrediatur religionem non censetur legitimatus ad officia Ordinis, quia Magistratus non tollit impedimenta Canonica.

a Nauar. c. 25. n. 60.

b Comm. DD.

c Trid. ses. 25. c. 5. de refor.

d Nauar. c. 27. n. 201.

e Malder. apud Dia. tr. 2. n. 6.

f Portel. apud Dia. p. 3. to. 2. res. 102.

guinea propinqua peccasse sequendo opinionem illorum qui dicunt peccatum cum sorore & consobrina eiusdem esse speciei.

3 Si peccauit cum matre, vel filia sua & confessor in illarum notitiam est peruenturus, dicat c se commisisse incestum cum consanguinea in primo gradu esse eiusdem speciei. c Idem vbi sup.

4 Si verò hoc non sufficit ad tegendum complicem non dicat fuisse consanguineam, quia secundum Caietanum peccatum cum consanguinea in primo gradu, & peccatum cum affine in primo gradu eiusdem sunt speciei.

5 Si peccauit cum affine omnes gradus sunt eiusdem speciei, & ideo sufficit dicere se peccasse cum affine in gradu prohibito, nec necesse est dicere an affinitas fuerit ex copula licita, vel illicita. Omnes hæ resolutiones desumptæ sunt ex P. Poca. in praxi pro adiuuandis moribundis.

6 Si affinis qua cum peccasti bis tibi est affinis tam per copulam licitam, quam per illicitam non est necessarium hanc circumstantiam aperire. Idem dic de bis consanguinea.

DISP. III. SECT. I.

INDORVM FESTA
ab eis sub præcepto seruanda.

OMnes Dominicæ. Natiuitatis Domini prima dies. Dominicæ Resurrectionis prima dies. Pentecostes prima dies. Circumcisio. Epiphania. Ascensio. Corpus Christi. Natiuitas B. Virginis, Purificatio, Annuntiatio, Assumptio. Festum SS. Petri, & Pauli. Per Bull. Paul. III. ex Concil. Lim. 2. sess. 3. c. 50.

In reliquis autem festis possunt ad libitum laborare, sed non sunt cogendi.

INDORVM IEIVNIA.

In vigilia Natiuitatis Domini. In vigilia Resurrectionis. Singulis sextis feriis in Quadragesima. Reliquis diebus non tenentur ieiunare, sed tantum à carnibus abstinere præter sabbata per annum, in quibus possunt carnes edere.

SECTIO II.

DE INDORVM PRIVILEGIIS.

a Ex conc. Lim. 2. ses. 3. c. 91.
b Ex conc. Lim. vbi supra.

1 PEr Bullam Pauli III. conceditur *a* Indis, quod possint etiam sine Bulla in Quadragesima edere oua, & lacticinia.

2 Per Bullam eiusdem Pauli III. conceditur *b* Indis huius noui Orbis vt possint matrimonia contrahere intra 3. & 4. consanguinitatis gradum. Quod idem intelligendum in 3. & 4. gradu cuiuscumque affinitatis. Et ad vsum huius gratiæ opus non est recurrere ad Ordinarium.

c Per Bull. Greg. XIII.

3 Per Bullam Gregorij 13. conceditur *c* quod tam in foro interiori, quam exteriori possit dispensari cum Indis, in quibuscumque gradibus iure diuino non prohibitis, vt matrimonia contrahant, vel si iam contraxerint etiam malitiosè & scienter, vt de nouo valide contrahant. Sed prædicta dispensatio in foro exteriori debet fieri cum licentia ordinarij & assistentia vnius ex Societate IESV.

d Gregor. XIV.
e Seruatur in archiuis Eccl. Lim.

4 Hæc prædicti facultas in foro interiori est perpetua, & ab Vrbano 8. etiam in exteriori confirmata est excepto primo gradu, & in absentia Ordinarij. Distantiam 66. leucarum restrinxit *d* ad 23. quæ sunt duæ dictæ, & durauit vsque ad annum 1654.

5 Hoc priuilegium in foro exteriori ex concessione Gregorij XIV. durauit vsque ad annum 1514. & fuit confirmatum ab Vrbano VIII. per alios 20. annos.

f Ex conc. Lim. act. 1.

6 Pius V. concessit Indis ex infidelitate nouiter conuersis, *f* quod possint matrimonium contrahere cum vxore, quam habuerunt in infidelitate si hæc conuertatur ad fidem etiam si prima non fuerit.

7 Paulus III. concessit eisdem quod possint à suis Parochis & ab aliis curam ipsorum habentibus absolui ab omnibus peccatis reseruatis etiam in Bulla Cœnæ contentis. Sed hæc facultas debet esse communicata per Episcopum. Idem concessit Greg. XIII. de omni hæresi tam interiori quam exteriori.

8 Per concessionem Concilij Limensis conceditur omnibus Parochis, & Indorum Confessoribus vt eos possint absoluere ab omnibus casibus reseruatis Episcopis, & à censuris eis peccatis annexis. Poterit tamen Episcopus auferre vel restringere

Parochis

Parochis hanc facultatem provt conueniens iudicauerit. g Ex concil. Lim. 2. ses. 3. c. 9.

9 Per Bullam Pij IV. conceditur g Indis, vt possint lucrari indulgentias, & Iubilea, quæ Confessionem, Communionem, & ieiunium requirunt, si solum contriti ieiunent, quando non est copia Confessoris dummodo habeant intentionem opportuno tempore, vel saltem intra mensem confitendi.

10 Ex concessione Pij V. possunt h Episcopi in Indiis vti ad conficiendum Chrisma liquore vocato Balsamo etiamsi non sit verum Balsamum. h Ex archiu. Ecc. Lim.

11 Pius IV. idem concesserat i addideràtque posse ab Episcopis Chrisma confici minore ministrorum numero, quam à iure requiritur. i Ex lit. Apost. ann. 1571. 4. Aug. ex Archiu. Lim. Eccl.

12 Per Breue Pij V. conceditur l Indiarum Episcopis vt possint dispensare cum quibuscumque personis in Indiis degentibus super irregularitate contracta propter quodcumque delictum exceptis homicidio voluntario extra bellum commisso, & simonia. Qui tamen huiusmodi dispensationem acceperint iniustam pœnitentiam debent adimplere, secus enim dispensatio erit nulla. l Ex archi. Eccl. Limi.

13 Per Bullã Clementis VIII. possunt m omnes Presbyteri tam sæculares, quam regulares vti Chrismate & oleo antiquo etiam per quadriennium ante consecratis, si à loco vbi consecratur distent sexaginta milliariis, quæ faciunt viginti leucas, & commodè afferri noua non possint, & est hoc priuilegium perpetuum. m Ex Vrbi 8.

14 Ex concessione Vrbani VIII. conceditur Indis, & Æthiopibus degẽtibus in hoc nouo orbe vt possint à principio Quadragesimæ vsque ad festum Corporis Christi, & eius octauam adimplere præceptum Confessionis, & Communionis.

15 Indi Cusquenses, & omnes, qui ad Cusquensem Episcopatum spectant vt Guamangenses, & alij habent Apostolicum priuilegium per quod liberi sunt à solutione decimarum, & primitiarum. Hispani vero qui inter eos habitant non gaudent hoc priuilegio etiam si illorum seminent terras. Indorum priuilegia non sunt reuocata per Bullam Cruciatam, & ideo sine illa possunt omnibus vti.

SECTIO III.

DE VARIIS CASIBVS AD PERVA-nos. Indos spectantibus.

a Doctissimus P. Menacho in manuscrip.

1 INdorum seruitium personale in regno Chilensi licet iniustum potest *a* tolerari, & illud defendentes absolui, quia de eo habent ignorantiam inuisibilem, & quia eos admonentibus non assentientur, possunt in sua ignorantia relinqui; est enim res difficilis, & adhuc in lite. Idem dicendum videtur potiori iure de Indis Guancauelicæ laborantibus.

b Idem vbi supra.

2 Ab Indis, qui in multis non valent discernere inter mortale, & veniale peccatum, in venialibus quæ faciunt ignorantes an sint mortalia, vel venialia, necessarium non est numerum *b* interrogare.

c Idem vbi supra.

3 Si Indus infidelis ad fidem conuertatur cum pluribus vxoribus videndum *c* est, quæ ex his fuerit cum qua primùm contraxit naturalem contractum secundum regionis consuetudinem.

d Idem vbi sup.

4 Indi in quolibet anni tempore possunt *d* recipere nuptiales benedictiones, sed sine apparatu prohibitis temporibus.

e Idem vbi supra.

5 Indi custodes mularum, si mulæ fugiant vel eas aliquis furetur ad illarum solutionem non tenentur, *e* quia ex tam parua mercede non potest oriri tanta obligatio.

f Idem vbi supra.

6 Indis regni Chilensis possunt *f* à Gubernatoribus ebrietates permitti ob vitanda maiora mala, & quod habeant plures vxores si hæc mala non possunt vitare nisi maioribus secutis.

g Idem vbi supra.

7 Indi scientes aliquem Hispanum, Mixtum, vel Æthiopem incidisse in peccatum reseruatum Inquisitioni, non sunt absoluendi, donec denuntient. Si verò ipsi in delicto participes fuerint ad denuntiationem non tenentur, si sit periculum se prodendi.

h Doctor Solorçãde iur. Indiar.

8 Indorum personale seruitium, vt iniustum prohibetur *h* per Regias schedulas.

i Ex reg. schedul. videndis in supradicto D.

9 In Indorum commendam non succedit *i* maritus vxori, nec vxor marito nisi in matrimonio per sex mēses conuixerint.

l Idem vbi sup. lib. 1. c. 8.

10 Indis coactis non possunt *l* Hispani ad priuatum sui seruitium vti etiam si sint Commendatarij, Prætores, vel Parochi quamuis seruitio carere se dicant.

11 Indos

11 Indos compellere ad seruitia reipublicæ necessaria non *m* est iniustum dummodo cum moderatione, & sine graui eorum incommodo exigantur. *m* P. Ioseph. de Acost in manus. 21.

12 Indi pastores non tenentur *n* soluere omissas oues nisi dolus interuenerit, quia contractus non est factus gratia illorum, quod si probent ouium pestem, vel mortalitatem in eadem prouincia, liberantur. *n* Idem vbi supra.

13 Salarium à Prorege D. Francisco à Toleto augendum *o* quia valde tenue. *o* Idem vbi supra.

14 In mansionibus vulgò dictis tumbos, seruitium Indorum permittitur, ita tamen, vt Indi qui in eis mulas, vel equos itinerantium custodiunt pro amissis, vel abactis dolo cessante non teneantur. Nec cogi debent ad onera portanda, nisi hæc leuia sint, & aliter necessitate vrgente, non possint portari.

15 Litteras qui aperiunt ad Regem missas grauibus pœnis puniri iubentur per schedulam Regiam, & pij Regis admoneri desiderant *p* de iis, quæ remedio indigent, & præcipuè si ad bonam Indorum gubernationem spectant. *p* Solor. vbi supra lib. 1. c. 13.

16 Indos seruitiales, qui dant, & recipiunt cum non habeant fodinas, vel prædia, quæ excolant, peccant, *q* & ad restitutionem tenentur. *q* Idem vbi supra.

17 Indi non possunt *r* vendi, nec in contractum deduci etiamsi prædia, vel fodinæ, quibus solent distribui, vendantur. Hæc tamen si tales Indos habent plus valoris habent. *r* Idem vbi supra.

18 Indos sibi ad metalla vel prædia distributos, qui ad alia opera traducunt vel aliis vendunt, vel locant grauiter *s* peccant. *s* Idem vbi supra.

19 Indorum quos vulgo vocant de salibriquera nundinatio semper damnata, *t* & puniri iussa. *t* Idem vbi supra.

SECTIO IV.

DE INDORVM TRIBVTIS.

1 INdi tributa soluere incipiunt *a* à decimo octauo ætatis anno, & quinquagesimo expleto ab hoc onere releuantur. *a* Vide Solor vbi supr. lib. 1. c. 21. & 22.

2 Tributi taxati dimidium soluunt Indæ Mexicanæ, Peruanæ verò nec ad tributum, nec ad aliquod personale seruitium tenentur.

3 Tributa Indorum licet sint personalia cum tamen præsten-

tur

tur de rebus, quas colligunt sterilitate liberantur nec amplius tenentur remissum soluere anno altero abundanti.

4 Caciques, secundæ personæ, & nobiles à Regibus Indis descendentes à tributis sunt immunes, & idem dic de ipsorum filiis.

5 Indi qui tributis exigendis intendunt à tributis non eximuntur.

6 Indus vxoratus cum Inda alterius Commendæ eius sequitur forum.

DECIMÆ AN SINT ab Indis soluendæ.

7 Indi Cusquenses, & Guamangenses, vt supra diximus sunt liberi à decimarum solutione. Limenses verò ex fructibus, qui vocantur de Castilla vnum ex decem; ex his verò quæ vocantur de la tierra vnum ex viginti.

8 Caciques, & alij qui tributa non soluunt, decimas soluere tenentur.

9 Commendatarij siue Patroni Indorum debent decimas soluere de speciebus, quas pro tributis Indorum accipiunt.

DE INDORVM MVNICIPIIS SEV, reductionibus.

10 Indi in municipia reducti ea deserere non debent, & si deserant reuocari possunt. Si verò fugiant propter iniurias, & vexationes non debent restituere, quæ lucrati sunt, immò nec tributa.

11 Vassallis etiam si seruitium, quod debent minimum sit, non possunt locum fundi deserere, & fugientes reuocari, & castigari possunt.

12 Indi à suis municipiis fugientes, & eos recipientes, peccant & ad restitutionem tributorum, & damnorum tenentur.

13 Vitium ebrietatis in Indis multorum peccatorum radix, sed Hispani, & præcipuè Magistratus, Correctores scilicet, & Parochi, qui Indis vinum vendunt, & alias potiones, quibus inebriantur magis peccant quam ipsi porrigentes venena, qui antidotum præstare deberent.

14 Indorum testamentum minorem, quam rusticorum solemnitatem requirit. Fit, enim valide, sine publico tabellione, & sine testibus rogatis coram Indo à gubernatore nominato duobus, vel tribus testibus siue viris, siue fœminis.

15 Sex Indorum contestatio simul, vel separatim desumpta pro vno tantum teste est reputanda ex ordinatione D. Francisci à Toleto.

DE INDORVM Commendis.

16 Licitè à Regibus dantur Conquisitoribus huius regni, eorumque filiis in præmium militaris laboris, & periculorum,

quæ

quæ passi sunt in eius conquisitione.
17 Commendæ plures, & pinguiores hodie dari solent, Magnatibus, & aliis nobilibus Hispaniæ, quod iniustum & damnosum reputat doctissimus Doctor Solorzano.
18 Pensiones super Commendis non subiacent alij fortunæ, nisi casus fortunæ omnes fructus tollat, vel in tantum, vt pensiones non sufficiant.
19 Pensio non consolidatur cum proprietate vbi proprietarius certam, & præfinitã quantitatem habere iubetur, & non amplius.
20 Commendatarius Indorum, si eis damna intulerit, nesciátque quibus in particulari, restituat hospitalibus, vel Ecclesiis suæ Commendæ, vel suis sumptibus mittat Concionatores Euangelicos.
21 Commendatarius tenetur residere non in Indorum municipiis, sed in viciniore Hispanorum ciuitate, à qua si absit, & vocatus non venerit ad residendum poterit à Commenda priuari, nisi Regia gaudeat dispensatione; vel excusetur impedimento ad id non affectat.
22 Indorum Commissarij, qui tributariorum numerum vel augent, vel minuunt grauiter peccant, & ad restitutionem tenentur.

SECTIO V.

DE ALIIS RESOLVTIONIBVS circa eandem materiam selectis ex doctissimis manuscriptis P. Ioannis Peresij Menacho.

1 INdis, qui habent consuetudinem se inebriandi differenda est absolutio per aliquod tempus, docendáque remedia, si vero spes sit, quod se emendabunt, debent absolui.
2 Indæ, quæ potionem faciunt, quæ dicitur Chicha, si vni in tanta quantitate vendant, vt certum sit quod emens illa se inebriabit, vel vendat ei qui se inebriandi consuetudinem habet, peccant mortaliter. Si verò moderatam potionem vendant, non peccant.
3 Indæ siue solutæ, siue coniugatæ non possunt compelli ad nendum, vel texendum pro tributis soluendis virorum.
4 Indi non possunt cogi ad laborandum in festis Hispanorum. Si verò cogantur reddendum est eis stipendium
non

non vt taxatur per Regiam ſchedulam, ſed vt ſpontaneè laborantibus dari ſolet.

5 Indorum Prætor poteſt Caciques compellere vt aſſignatos Mitayos ad fodinarum labores completè adducat, ſed cum moderamine, Chriſtianæ pietatis & prudentiæ, & tenetur, ne Indi vltra tempus eis deſignatum laborent, prouidere.

6 Indi niſi exigatur non tenentur in conſcientia ſoluere tributum

7 Indæ etiam ſi à ſua domina cogantur, ſi his qui ſe inebriant Chicham vendant in magna quantitate, & admonitæ non emendentur non ſunt abſoluendæ.

8 Indi, qui neſciunt diſtinguere inter mortale, & veniale etiamſi quæ venialia ſunt, putent eſſe mortalia, non ſunt cogendi ad aperiendum numerum.

9 Indos ad vnum miniſterium aſſignatos non poteſt eorum Prætor ad aliud aſſignare, niſi ipſi ſponte velint. Qui ſi aſſignentur ad agros colendos non poſſunt ab agrorum dominis ad pecora cuſtodienda mitti niſi ſoluatur eis idem quod dandum erat ſi agros colerent, vel de nouo ipſi ſponte conueniant pro pretio minore.

10 Indis qui ante completum ſeruitium fugiunt non debetur ſtipendium facti ſeruitij niſi computato damno ab eis facto per fugam.

11 Si verè, & non fictè ægroti ſunt non ſunt cogendi ad ſeruitium, quod propter infirmitatem præſtare non potuerunt, ſed liberi redeant ad ſuos, ſed pro diebus, quibus non laborauerunt nil eis debetur.

12 Qui ab Indis vltra taxam aſſignatam aliquid exigit, debet reſtituere. Quod ſi ignoret à quibus accepit, det pauperibus, vel pio operi in populo vbi illi Indi degunt, quod melius erit.

13 In Chilenſi bello, nec in alio licitum eſt occidere innocentes per ſe niſi per accidens contingat quod exploſus globulus contra hoſtes innocentes percutiat.

14 Indos, vel Indas furari, & ducere in bellum, vt ſeruiant illicitum eſt militibus.

15 Indos baptizatos etiam ſi ſerui ſint dare gentilibus pro redimendis Hiſpanis nullo modo licet, quia maniſeſto periculo apoſtatandi exponuntur, idque debet Epiſcopus impedire cenſuris.

16 In Chilenſi regno Indis baptizatis, qui ſi compellantur vnam tantum habere vxorem tranſibunt ad hoſtes gentiles, permitti poteſt plures habere ne maiora mala ſequantur.

quantur. Hoc de his intelligendum qui non degunt inter Hispanos.

SECTIO VI.

DE EISDEM EX EODEM.

1 NOn licet Gubernatori mittere milites ad furandos Indos, vel Indos, vt seruiant, nec equos, & similia.

2 Indorum contractus sunt ipso iure nulli si fiant sine assistentia, & facultate iudicis.

3 Indi addicti ad fodinas non possunt vendi, nec emi, & venditor, & emptor & fodinarum prouisor vulgò auiador, qui sciens prohibitum esse contractum soluit pretium, peccat mortaliter quia peccato mortali cooperatur.

4 Quod Indorum regulis vulgo Caciques promittitur pro Indis, quos ad fodinas assignant, & non debet restitui, sed his quibus assignati erant per schedulam, si ab eis ablati fuerunt.

5 Prætor Indorum, qui pecunia ad Xenodochium spectante medicamenta emit non potest charius vendere ipsi Xenodochio & illud in quo ditior factus fuit ei restituere tenetur.

6 Prætor Indorum, qui emit à Commendatario triticum Indicum, vt lucraretur, & vendidit illud pretio currenti, & lucratus est aureum vnum in quolibet modio vulgo fanegia, & qui in specie non soluerant in argēto soluebant pretio tunc currenti; si isti, quia non poterant, & in specie non habebant tributum antea non soluerunt, restituendum est illis quod vltra tributi persoluendi taxam tribuerunt.

7 Indorum Prætor qui alicui Indos assignault dum Prorex confirmaret, & ob hoc munera accepit debet restituere, vel finito officio per interpositam personam à donante cognoscere an ex animo dederit omnino liberali.

8 Prætor Indorum restituere tenetur damna secuta ex mala sui officij administratione.

9 Indorum Prætor, & Notarius pro inscriptionibus formas videlicet, si aliquid receperint, restituere tenentur.

10 Indos, qui vulgo dicuntur Poncocamayos non possunt Prætores in nendo, vel texendo occupare, & pro allato obsequio herbæ, & lignorum pretium tenentur soluere quod si non soluerint, restituere tenentur.

11 Indis,

11 Indis, qui in diebus festis dolo ducuntur ad fodinas etiam si erutum aurum donandum sit pauperibus, vel piis locis merces consueta restitui debet, & antequam ad laborem eant sacrum audire debent, vt autem in die festo laborent ob piam causam Episcopus potest dispensare.

12 His, qui Indos redimunt iniustè captos ne occidantur à victoribus, licet eos in seruitute detinere donec seruitio pretium datum recompensent. Si verò in periculo occisionis non sunt non licet eos redimere nisi ipsi sponte velint.

13 Puella, quæ non habet ætatem ad contrahendum matrimonium non succedit in ius Indorum viri, cum quo desponsata fuit si moriatur vir antequam contrahat.

14 Indi ita pauperes vt nullo modo habeant vnde eleemosinam erogent possunt lucrari iubileum sine eleemosinæ erogatione, dummodo ieiunia orationes,& alia adimpleant

15 Si intra duas hebdomadas non possunt confiteri, quia non est copia Confessariorum, vel ob aliud legitimum impedimentum sufficiet de peccatis conteri cum proposito quam primum potuerint confitendi intra vnum mensem, lucrabuntur indulgentiam, & poterunt à votis, & censuris absolui, & manebunt absoluti, & vota commutata etiam si confitendi propositum non adimpleant.

16 Si fuerint Communionis capaces debent intra duas hebdomadas communicare, si autem intra eas non potuerunt liberi manent ab obligatione Communionis ex priuilegio Pij IV. *& ex concil. Lim. 2. ses. 3. c. 94.*

17 Hoc non solum de Indis, sed de omnibus aliis, qui legitimè sunt impedit, ad confitendum, debet intelligi. Qui autem Communionis incapaces sunt quicumque sint sine Communione lucrari possunt Iubileum ex priuil. Greg. XIII.

18 Chilense bellum contra rebelles Indos vt in præsenti statu geritur iustum est propter iniurias, & damna illata ab eis Ecclesiis, fidei, & innocentibus, sed licet fiat ad defensionem, ad reparanda damna, & ad reducendos Indos Christianos ad Ecclesiæ gremium, qui tamen viui capi possunt non debent occidi, quia maiora illis ab Hispanis illata sunt damna, vnde non videtur iusta illorum captiuitas.

19 Indis ante 14. annum in viris, & ante 12 in fœminis de quibus dubitatur an plenum vsum rationis habeant, si pater, & mater non consentiant non potest ministrari Baptismus, licet tamen si consentiant ipsi, & filius baptizandus, qui si renuat non licet nisi moraliter constet vsu rationis carere, vel sit in mortis periculo in quo baptizari, debet sub condi-

tione

tione cum dubitatur an plenum habeat iudicium, curandum est tamen vt Baptismo consentiat. Qui si potest doceatur quæ necessaria sunt necessitate medij secundum illud D. Pauli *Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit.* Quæ si cognoscat, & per Baptismum animam mundari à peccatis, dolens de illis, & sperans gloriæ remunerationem, iustificatur per fidem, & cognitionem supernaturalem. Quæ sufficiunt in eo, qui non potest doceri quæ necessaria sunt necessitate præcepti.

SECTIO VII.

DE EODEM THEMATE EX EODEM.

1 INdorum distributio ad fodinas non debet esse secundum iustitiam distributiuam rigorosam & geometricam, sed secundum iustitiam legalem. Nec ei, qui maiorem fodinam, vel ditiorem, vel plures fodinas habet plures Indi sunt geometricè distribuendi, sed provt distributor magis communi bono conuenire iudicauerit. Vnde si pauperiorem habens fodinam labore diligentius incurrebit præferendus est illi, qui negligens est, licet habeat ditiorem, & qui blandè Indos tractat ei, qui durè, immò huic auferendi, quia bonum commune præferendum est particulari, & Regia schedula sic interpretanda est.

2 Indos ad vehendos fructus tragenes scilicet & placa vt vulgo vocantur, & ad paludes addictos non licet addicere ad fodinas, quia hic labor durior est, & quod in requiem concessum est illis non debet in maiorem laborem conuerti, nec obstat in vsu esse, quia non est vsus, sed abusus.

3 Licet Indis ad fodinas addictis aliis mercedem soluere, & pro se substituere, quod vulgo mingare dicitur, quia in hoc nulli faciunt iniuriam.

4 Indos distribuere his, qui non habent proprias fodinas, sed locatas licitum est, quia expediens bono communis.

5 Indos, qui per decennium Commendatariis seruierunt, cogere, vt sint eorum perpetui ianaconæ (vt vulgo vocantur

vocantur Indi Hispanis seruientes) iniquum est, quia liber vllo tempore non præscribitur, vt constat ex *l. fin. C. de prascrip. long. temporis & l. vsu capionem.* Nec possunt licitè impediri ne redeant ad suos populos, vt colligitur ex *l. si quis, ff. de iudiciis.*

6 Indi Ianaconæ, quod arte aliqua acquirunt, sibi, & non Commendatariis acquirunt, quia serui non sunt, & soluto tributo à Principe taxato, quod vltra ab eis Commendatarij exigunt restituere tenentur, vt constat *ex p. 2. Testam.*

7 Ianaconas dare in dotem filiabus iniustum est, & filios à parentibus separare iniquum. Videatur *lex 3. titul. 20. part. 2.*

8 Indorum reguli nisi ob graues causas grauia scilicet delicta vel contra Deum, vel contra Regem, vel propter inhabilitatem non possunt suo munere priuari.

9 Contra Indos bellum gerere, & inuasiones facere, quæ vulgo Malochæ dicuntur ob id solum vt mancipia capiantur iniustum est.

10 Seruitium personale moderatum ob commune reipublicæ bonum introductum vt est Limæ licitum est.

11 Indi sabbatis non tenentur abstinere à carnibus, quia nullo iure, vel consuetudine obligantur. Hæc enim obligatio in Hispanis solum est ex consuetudine, quæ nunquam inter Indos fuit recepta.

12 Gubernator, qui potest Indos commendare debet eis commendas dare, qui magis benemeriti fuerint, & peccat & ad restitutionem tenetur si minus benemeritis dederit, sicut is cui committitur mercedes soluere operariis, qui plus laborauerint, si det his qui minus, & à fortiori si det aliis indignis, qui non laborauerunt. Potest tamen si plus benemeritus diues sit, & minus benemeritus pauper, huic licitè dare Commendam, vel ei qui minus laborauit si communi bono Indorum, vel reipublicæ vtilior sit.

13 Non licet Gubernatori Commendas dare famulis suis ob sibi exhibitum obsequium, nec ob id quod in honorificis muneribus quæ potius sunt præmia, quam seruitia, Regi seruierunt.

14 In his Commendis licitum est sicut in beneficiis Ecclesiasticis pensiones imponere, si non fiat contra commune bonum Indorum, vel in damnum ipsius Commendatarij cuius seruitia non sunt sufficienti præmio affecta.

15 Qui fodinas nō habet, vel si habet non operatur in eis Indos sibi datos non potest dare alteri etiam fodinas habenti, nemo enim

enim rem non ſuam dare poteſt, & minus locare.

16 Venditio agrorum communitatis Indorum ſi fiat ſine authoritate Protectoris generalis eſt nulla. Si autem ager, vel terra fuerit Indi particularis debet fieri cum facultate Regij ſenatus ſecus eſt nulla.

17 Indi qui vulgo ladinos dicuntur, iuris communis excommunicationes incurrunt, verbi gratia, ſi clericum percutiant, & ſic de aliis. Alii verò qui an ſit vel quid ſit excommunicatio numquam audierant nullam excommunicationem incurrunt, qui vt Limenſe Concilium docet non ſpiritualibus, ſed corporalibus ſi deliquerent plectendi ſunt pænis.

18 Indis qui pecora cuſtodiunt, vulgò dictis miches, merces pro labore duo regales argentei.

19 Indi in quocumque die Quadrageſimæ poſſunt communionis præceptum adimplere ex conſilio Confeſſoris & rationabili cauſa. Quia ſicut ex concilio ipſius poteſt differre, ſic & anteponere.

20 Indis potionem inebriantem (vulgò dictam guarayo) vt ad populum ſuum ferant, licitum eſt vendere, vni autem ad bibendum tantam copiam dare vt probabiliter inebriandus ſit, illicitum eſt.

21 Indos cogere, vt cibos quos in tributum dederant, emant iniquum eſt, quia emptio, & venditio debent ſponte fieri, l. inuitum c. de contr. vend.

22 Ab Indis non debet exigi in argento, quod in ſpecie debent, quia ob iuſtas cauſas prohibitum eſt, niſi propter ſterilitatem, vel infirmitatem in ſpecie non poſſint ſoluere, & tunc pretio currente rerum quæ in ſpecie dandæ erant, & non maiore.

23 Indi Bulla non indigent vt Hiſpanorum feſta non ſeruent, nec vt non ieiunent ieiunia Hiſpanorum, nec vt matrimonium contrahant in 3. & 4. conſanguinitatis gradu, nec vt à reſeruatis abſoluantur, quia non ſunt hæc priuilegia, ſed quaſi leges municipales huius Peruanæ prouinciæ, & quamuis priuilegia eſſent, cum ſint omni Indorum nationi conceſſa, non reuocantur per Bullam ſicut nec quæ vni religioni conceduntur vt conſtat ex ipſa Bulla Latina, & ex Bulla Pauli III.

24 Indorum infantes licitum ſine ceremoniis baptizari cum eorum parentes id petunt ægrotos eſſe affirmantes, ob frequens periculum ſine Baptiſmo obeundi.

25 Cum Indorum opera Hiſpanus per menſem conducit & illi nolunt in feſtis in quibus poſſunt, operari, ſi

merces non æquat laborem tot dierum, non est pretium minuendum.

SECTIO VIII.

DE INDORVM PRÆTORIBVS Resolutiones Variæ.

1 INdorum Prætores si in domo sua budos habeant chartarum, vel in aliorum domibus fieri promittant non sunt *a* absoluendi, quia qui peccatis remedia tenentur adhibere innumera patrandi peccatu causam præbent.

2 Qui concubinatus & alia peccata permittunt ob metum ne apud pro regem de falsis criminibus acusentur non excusantur *b* à graui peccato,& indigni sunt officio, quod gerunt bono vitæ exemplo falsitatis arguant inimicos,& Dei adimplendo præcepta Deum habebunt amicum.

3 Prætores,qui minori pretio quam alij emunt cibos ab Indis vel quæcumque alia *c* peccant,& restituere tenentur, nec consuetudine excusantur quia est abusus.

4 Iuramenta facta à Prætoribus de non emendo, vel vendendo vt lucrentur,non sunt *d* commutabilia nisi à Deo,vel ab homine in cuius fauorem fiunt. Et cum moraliter impossibile sit quod sine graui Indorum, & muneris sui damno negotientur non sunt absoluendi nisi desistant.

5 Vini venditio speciali prohibitione Prætoribus est *e* interdicta propter,innumera tam corporis quam animæ damna quæ Indis inde eueniunt.

6 Prætores non tenentur *f* iuramentum facere de non negotiando,nisi ab eis exigatur.

7 Indos nemo iuste *g* obligabit, vt se extraordinariis mediis præparent ad sacram recipiendam Eucharistiam.

8 Gentilicæ Indorum Confessionis secretum, si recta intentione, conuenientique modo fieret, ita fideliter obseruari oportebit, vt neque ex præcepto etiam superioris punitionem cogitantis vel ipsi, vel cuiquam alteri esse à Confessario detegendum,

a Comm. DD.

b P. Menacho, in manu. scrip.

c Idem vbi sup.

d Idem. vbi sup.

e Ex schedula Regia.

f P. Menacho vbi sup.

g Sequentes & selecti casus vsque ad 24. desumpti sunt è docto tractatu Ferdinandi Zuritæ clerici Presbiteri.

9 Con

9 Confessio, quæ apud Indos Idolorum cultores in vsu erat, & fortasse modo est nulla, speciali obligatione Confessarium Indicum ad secreti custodiam astringit, git, cum vtilis est ad ipsius pænitentis spirituale bonum.

10 Indorum reguli, ad ebrietatem Indos inuitant, dummodo id conuitium ad populum exhilarandum, & ciuium voluntates conciliandas efficiant, & moderatam diligentiam exhibeant ad damna euitanda non peccant, nec restituere tenentur etiam si rixæ excitentur, quas eis facile non est componere. Si verò propter notabilem eorum negligentiam damna sequantur & peccabunt, & restituere tenebuntur. Vide Th. 2.2. q. 44. art. 6. & q. 64. art. 8.

11 Ab Indicis medicis, qui magicis superstitionibus pharmaca conficiunt, impium est medicinam accipere. Si tamen Dæmonum opera cessasse intelligatur, & alioquin medicamentum est salutare, licitè sumi potest.

12 Nullus est fere licitus vsus eorum medicamentorum, quæ Indi venefici, quos hampi camayse vocant, solent ægrotis adhibere.

13 Indo Cathecumeno frequenter committenti crimina grauia cum scandalo Baptismus conferendus non est, quo vsque ille mores emendauerit; secus verò si aliquando sine scandalo in nonnulla crimina etsi grauia præ humana fragilitate labatur.

14 Indicus Parochus si se ad Indorum institutionem talento carere cognouerit, & faciendi in Indis fructum spem omnino amiserit, ex charitate debet idoneo suum locum concedere. Collige ex D. Th doctrina 22. q. 184. art. 2.

15 Ad charitatis, & honestatis officia præstanda nemo potest priuata cuiuscumque authoritate compelli, & ideo non possunt Indi ad hæc obsequia ab Hispanis compelli.

16 Etiam in mortis articulo suadere Indus non debet vt per interpretem confiteatur, si hic seruaturus non est secretum, propter multa scandala quæ inde possunt oriri.

17 Cum Idolorum simulachra formalem, & distinctam in Christianam religionem blasphemiam vel illusionem continent, ea priuato etiam homini vbicumque reperiantur, ita confringere licebit, vt non temerè, & sine diuinæ gloriæ fructu mortis periculo se exponat. Secus non licebit priuata authoritate confringere. 22. q. 1. art. 8.

18 Indicæ fœminæ adulterinos filios etiam ab Hispanis progenitos non debent naturalibus legitimis præferre. Possent tamen si digniores sint, & ideo nobiliori cultu magis indiguerint, pretiosiora vestimenta prouidere.

19 Indis prædicare, Euangelium in remotis regionibus, à quibus longe Episcopi absunt etiam laicis licet, sine Episcopi licentia ex ratihabitione illius.

20 Indis Kocam vendens eo quod multi illa ad malum abutantur, nullum peccatum committit.

S1, q.101. art.2.

21 Perditos, & sceleratos homines Catholica maiestatis lege prohibitos ad Indos transvehere restitutionis obligationem inducit.

22 Indicæ linguæ imperitus si periculo prædicandi falsitatem in rebus fidei, vel morum se exponat, peccabit mortaliter.

23 Indi qui ideo solum Baptismum volunt recipere, vt Regem suum imitentur parati vt ad regis nutum quamcumque sectam admittant non sunt recipiendi ad Baptismum.

24 Indi Christiani, qui tributum conferunt, quod credunt in idolorum cultum expendendum, grauiter peccant nisi ad populi communis vsus exigatur.

25 Indis amicis infidelibus Gubernator Christianus, qui tradit vinctos inimicos occidendos non peccat, & si illi eos crudeliter occidant, & comedant.

Villal. to. 3. art. 4. q. 11.

INCENDIARIVS. Vide verbum, *Excommunicatio.*

INDIGNATIO.

1 Indignatio nolentis videre, vel audire eum cui irascitur vt plurimum est solum veniale peccatum.

DISPVT.

DISPVTATIO IV.

SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

AN IN ECCLESIA SIT thesaurus spiritualis, & ex quibus constet.

INDVLGENTIÆ.

1 IN Ecclesia esse thesaurum infinitum ex meritis Christi locupletatum, & meritis aliorum Sanctorum superabundantem *a* est de fide.

2 Quoduis opus bonum pænale quatuor effectus *b* habet, reddit iustum meliorem, contra tentationes firmiorem, & auget gratiam de condigno in eo, qui illud operatur, & satisfacit in hac vita pro luendis pænis in alia. De congruo autem pro alio meretur, & satisfacit.

3 Satisfactionibus, quæ Christo, & aliis sanctis superfuerunt congeritur Ecclesiæ thesaurus, ex quo à Pontifice Christi vicario *c* extrahuntur indulgentiæ. Est autem hic thesaurus depositus in acceptatione diuina.

QVID SIT INDVLGENTIA & an in Ecclesia sit potestas indulgentias concedendi.

4 Indulgentia *d* est pænæ pro peccatis debitæ relaxatio, quæ fit extra sacramentum ex applicatione thesauri Chisti, & S.S. & est non solum absolutio, sed solutio.

5 In Ecclesia *e* est potestas indulgentias concedendi. Contrarium est error.

6 Indulgentiarum vsus *f* est à tempore Apostolorum licet sub alio nomine.

7 Summus Pontifex, & Episcopi habent *g* potestatem indulgentias concedendi. Summus Pontifex cum plenitudine, Episcopi cum limitatione.

8 Episcopi possunt *h* cum limitatione concedere suis subditis

 etiam

a Extrau. Vnigenitus de pænit. & remiss

b Comm. DD.

c Vide Henriq. lib. 7. de indulg. c. 2, nu. 3.

d Vide Villal. to. 1. tr. 26. dif. 3.

e Trid. ses. 25. in decr. de indul.

f Comm. DD.

g c. cum ex eo de pænit. & remis.

h dict. c. cum ex eo.

etiam in aliena diœcesi. In dedicatione Ecclesiæ annum vnum, in aliis festiuitatibus, & occasionibus solum 40. dies indulgentiarum.

9 Episcopus excommunicatus denuntiatus, vel notorius clerici percussor non potest *i* indulgentias concedere.

10 Archiepiscopus potest *l* in sua prouincia concedere indulgentias, quas Episcopi possunt.

11 An verò hæc Episcoporum potestas sit à iure diuino, vel non, alij negant, alij probabilius affirmant. *m*

12 Papa, & Episcopi possunt *n* delegare hanc potestatem indulgentias concedendi.

13 Concilium generale sede vacante habet potestatem *o* indulgentias concedendi; non vero Prouinciale, nec Capitulum sede vacante, nec Prouisor, nec Parochus.

14 Consuetudo legitimè præscripta potest *p* dare hanc iurisdictionem Parocho, vel alij secundum probabiliorem.

15 Abbates, & Prælati religiosorum non habent *q* hanc potestatem.

AN PRÆLATI religiosi possint sæculares admittere ad suorum operum communicationem

16 Bona opera vnius possunt *r* aliis communicari vel per modum meriti de congruo, vel per modum satisfactionis.

17 Ad communicationem per modum meriti de congruo non est necessaria specialis intentio, eo ipso quod quis sit in gratia particeps *s* omnium timentium Dominum.

18 Satisfactio minuitur *t* ex eo quod multi ex illa participent, non verò meritum.

19 Satisfactio statim sortitur *u* effectum, meritum autem post multum temporis potest applicari.

20 Quilibet *x* potest applicare alteri suam satisfactionem, meritum autem non nisi de congruo.

21 Prælati possunt quemlibet admittere ad communicationem bonorum operum suorum subditorum quoad meritum de congruo, & impetrationem, quia in hoc à subditis nihil aufertur. Satisfactionem vero subditorum sine illorum voluntate saltem præsumpta applicare non potest, *y* licet contrarium teneant viri docti. Potest tamen præcipere subditis vt alicui satisfactionem in necessitate applicent.

i Comm. DD.
l c. nostro de pœnit. & remiss.
m Nauar. de indulg.
n Comm. DD.
o Comm. DD.
p Vill. tr. 26. dif. 3. tr. 1.
q c. accedentibus de ex. prael.
r Comm. DD.
s Ex symb. Apost.
t Comm. DD.
u Comm. DD.
x Vill. tr. 26. dif. 6.
y P. Suar. to. 4. disp. 55. num. 6.

SECT.

SECTIO II.

AN POSSIT ECCLESIA indulgentias concedere pro animabus in Purgatorio existentibus.

1 Ecclesia potest *a* indulgentias concedere pro animabus Purgatorii per modum suffragij.

2 Indulgentiæ aliæ *b* sunt per modum absolutionis, & hæ non conceduntur nisi ab habentibus iurisdictionem in eos quibus conceduntur. Aliæ sunt per modum participationis, quibus gaudent ipsi Prælati; aliæ tandem per modum suffragij, id est per modum solutionis vnius; qui pro alio offert pretium.

3 Papa non *c* applicare indulgentias animabus Purgatorij, nisi per modum suffragij, quia iam sunt extra suam iurisdictionem.

4 Indulgentia viuis concessa non *d* potest defunctis applicari nisi ex speciali concessione, qualis est illa Leonis X. facta Franciscanis, vt omnes indulgentias ipsis concessas possint *e* pro defunctis applicare.

5 Episcopi, & Archiepiscopi non possunt *f* pro defunctis indulgentias concedere.

6 Mortaliter loquendo licet Papa possit quam plurimas indulgentias concedere, Purgatorium non exhauriet, quia hoc pendet ex acceptatione diuina, quam in hac vita ignoramus.

AN SIT NECESSARIA iusta causa ad indulgentias concedendas.

7 Ad concedendas indulgentias est *g* necessaria causa pia, ac iusta, non sufficit sola Papæ charitas; vel voluntas liberandi animas à pœnis.

8 Si Papa sine sufficiente causa concedat indulgentias, & priuilegia, hæc valebunt *h*, & non illæ.

9 Causa debet esse rationabilis, *i* & proportionata.

10 Si Papa forte decipiatur in proportione causæ valebunt *l* indulgentiæ secundum proportionem causæ.

a Comm. DD. Vide Suarez vbi supra disp.53. sec.1.n.3.
b Comm. DD.
c Comm. DD. Vide Bellar. lib. 1. de Purg. c.16.
d Henriq. vbi supra lib.7.c.8. num.1.
e Leo X. habetur in Comp. Min.
f Henriq. vbi sup. c.32.
g Clem. 6. in Extrau. Vnig. de pœnit. & remiss.
h Suar. vbi supra sec. 2. num.8.
i Idem to. 4. disp.59. sec.3. nu.9.
l Idem vbi supra.

m Comm. DD.

11 Sufficientia causæ pensanda *m* est secundum bonum Ecclesiæ, nec causa adeo parua, quæ ad alteram relata non reputetur magna.

n Vide Villal. vbi sup.

12 Multi graues DD. asserunt *n* quamlibet piam causam sufficere ad concessionem plenissimæ indulgentiæ, quod facit valde probabile summa liberalitas Christi erga suam dilectissimam sponsam Catholicam Ecclesiam.

o Comm. DD.

13 Sufficit *o* pro causa opus bonum & satisfactorium licet alias quis ad illud sit obligatus.

p Notabilis DD. sententia.

14 Ad indulgentiam consequendam non tam iuuat magnitudo operis pœnalis, vel iusta causa, quam *p* ardens charitas, & viua fides in Christum, quæ transfert mentes.

AN INDVLGENTIÆ tantum valeant quantum sonant.

q DD. in 4. dist. 20.

15 Valent *q* indulgentiæ quantum sonant, quando adest iurisdictio in concedente, iusta causa, & proportionata, & ab illarum capaci debitæ diligentiæ fiunt.

16 In dubio interpretandæ sunt in fauorem animarum.

r Comm. DD.

17 Idem nunc sunt indulgentiæ plenæ, plenariæ, & plenissimæ licet olim fuerint diuersæ. Per quamlibet ex his remittitur *r* omnis pæna debita pro peccatis.

f Villal. vbi sup.

18 Cum additur remissio omnium peccatorum, & pænitentiarum, quæ pro illis imposita fuerunt *f* intelligitur de pænitentiis à Confessario impositis.

t Comm. DD.

19 Iubileum *t* addit supra indulgentiam absolutionem à culpis reseruatis magis, vel minus pro arbitrio concedentis.

u Vide Vill. vbi supra.

20 Cum in concessione dicitur tot dies, vel annos de iniunctis pænitentiis non *u* intelligitur de annis, vel diebus Purgatorij, sed de satisfactionibus à Confessario impositis in hac vita.

x Comm. DD.

21 Multo *x* maior est satisfactio vnius diei in hac vita quam plurium annorum in alia.

y Quia contra comm. sententiã DD.

22 Fallunt *y* qui asserunt neminem esse in Purgatorio vltra viginti annos, quia ex nonnullis reuelationibus, quæ inuitis sanctorum habentur constat aliquos damnatos fuisse vsque ad finem mundi. Propterea à Sum. Pont. conceduntur indulgentiæ in magno numero, & Bonifacius Papá dixit. Indulgentiæ Ecclesiæ Luteranensis numerari non possunt nisi à solo Deo, & ego omnes illas confirmo.

SECTIO

SECTIO III.

AN ANIMA IN PVRGATORIO existens cum ei conceditur indulgentia plenaria statim exeat.

1 CVm quis pro anima existenti in Purgatorio plenariam indulgentiam lucratur, statim *a* exit, sed cum hoc apud nos sit valde incertum oportet quam plures lucrari. *a* Comm. DD.

2 His qui in hac vita in lucrandis indulgentiis, & animabus Purgatorij iuuandis negligentes fuere valde *b* probabile est à Deo suffragia non applicari in pænam negligentiæ eorum, vt viuentes fiant diligentiores. *b* Comm. DD.

3 Cum in concessione non exigitur Confessio, sine illa indulgentiæ *c* possunt luctari, secus verò cum exigitur. *c* Comm. DD.

4 Cum in concessione dicitur. De quibus corde contriti, &c. non est necessarium quod immediatè præcesserit Confessio, & probabilius *d* non sufficere solam contritionem. An verò pæna peccatorum oblitorum remittatur, aliqui negant, mihi autem videtur durum. *d* Vill. vbi supra. dis. 11.

5 Muti per nutus, vel per scripta confitentes indulgentias lucrari *e* possunt. *e* Comm. DD.

6 An verò in illis verbis: Et de pænis illis impositis comprehendantur aliç pænæ non impositæ à Confessario alij aiunt, alij probabilius *f* negant. *f* Villal. vbi sup.

7 Quando habetur in concessione, quod indulgentiam concedat Confessor idoneus, intelligitur de sacramentali Confessione, per eum, qui possit perficere sacramentum. Si autem dicat quod alicui possit concedi in articulo mortis, poterit *g* etiam non Sacerdos. *g* Syluest. verb. indulg. n. 69.

8 Quando Confessio exigitur debet *h* esse sacramentalis, & sufficit per nutus. *h* Comm. DD.

9 Cum dicitur quod possit confessorem eligere, qui ei concedat indulgentias, si iudicium amisit, quilibet sacerdos *i* poterit, & in huius defectu clericus primæ tonsuræ, & hoc deficiente etiam sæcularis. *i* Henr. lib. 7. de Indulg. c. 6. n. 4.

10 Cum dicitur, quod parti satisfaciat, & non potest, ei *l* potest indulgentia concedi. *l* Siluest. vbi supra. n. 30.

11 Cum

11 Cum dicitur, quod concedatur in vero mortis articulo, in præsumpto non *m* potest.

m Comm. DD.

12 Cum dicitur, quod absoluatur à culpa, & pæna non debet *n* intelligi, quod culpa per indulgentiam remittatur, sed quod possit sacramentaliter à reseruatis absolui.

n Villal. vbi supra.

13 Religiosi præsumentes absoluere à culpa & pæna *o* incidunt in excommunicationem ipso facto, & est Papæ reseruata.

o Clem. de relig. de priuileg.

14 Cum dicitur in Iubileo quod confiteatur in hebdomada, & communicet in Dominica *p* sufficit in ipsa Dominica confiteri, quæ debet esse sequens.

p Nauar. de or. Min. c. 95.

QVIS POSSIT indulgentias lucrari.

15 Baptizati, & vsum rationis habentes possunt *q* indulgentias lucrari.

q Comm. DD.

16 Qui indulgentias lucrantur debent esse subditi illas concedentis, sed sufficit, quod in hoc solum sint subditi, & ideo religiosi *r* possunt lucrari indulgentias concessas ab Episcopo in cuius diœcesi morantur.

r D. Tho. Add. q. 27. art. 2.

17 Prælati *s* possunt lucrari indulgentias à se concessus secundum probabiliorem sententiam, & possunt secum dispensare in faciendis diligentiis illas commutando.

s Suar, tó. 4. disp. 51. sec. 1. n. 14.

18 Ad Bullam sumendam non *t* est opus esse in gratia, secus verò ad sibi lucrandas indulgentias.

t Idem vbi supra, disp. 25. n. 15.

19 Non desunt, qui dicant indulgentias in peccato lucratas licet tunc non prosint, reuiuiscere per pænitentiam. Probabilior tamen est contraria *u* sententia.

u Idem vbi sup. disp. 25.

20 Cum opus ex se bonum ratione alicuius circumstantiæ est peccatum veniale non ideo *x* impedit lucrum indulgentiarum, licet aliqui sentiant contrarium.

x Idem vbi sup. disp. 52. sec. 6.

21 Qui facit in peccato aliquod opus bonum vt postea cum sit in gratia indulgentiam consequatur, illam consequatur secundum probabiliorem *y* sententiam, licet tutior sit contraria.

y Vill. vbi sup.

22 Licet qui est in peccato consequi indulgentiam non possit, *z* potest tamen alios fauores, vt commutationem votorum, &c. Hi tamen non comparantur sine confessione si sub ea conditione vt mos est, concedantur. Sufficit tamen ad consecutionem illorum confessio informis.

z Suar. to. 4. disp. 52. sec. 3. n. 16.

23 Ad indulgentiæ consecutionem necessaria est intentio actualis, vel virtualis, & post opus factum sufficit ratificatio secundum probabilem opinionem, tutius tamen est iterum opus facere.

AN

AN SIT NECESSARIVM nihil ex petitis diligentiis prætermittere.

1 Totum, quod indulgentiam concedens petit, est adimplendum, & licet ob impotentiam, vel ignorantiam omittatur, lucrum *a* cessat. *a* Comm. DD.

2 Cum Ecclesia destruitur, & postea ædificatur *b* durant adhuc in noua indulgentiæ, quæ erant in veteri, secus verò si alio transferatur. *b* Suar. to. 4. disp. 52. sec. 1. n. 9.

3 Preces debent *c* fieri in Ecclesia assignata, & per grana ad id deputata, & non per alia. *c* Comm. DD.

AN QVIS POSSIT alij indulgentias lucrari.

4 Non potest *d* pro vnus alio indulgentias lucrari nisi ex speciali concessione. *d* Henr. lib. 7. de indulg. c. 8. n. 1.

5 Elêmosinæ, & alia quæ fieri possunt per interpositam personam sufficit *e* quod ratificentur ab eo, in cuius nomine facta sunt. *e* Suar. tr. 4. disp. 52. sec. 1. n. 9

6 In casu in quo quis potest alteri indulgentias lucrari qui opus facit *f* debet esse in gratia; piè tamen asseri potest contrarium. *f* Villal. vbi sup. dif. 5.

7 Cum causa concessionis indulgentiarum est proportionata, omnes qui petitas diligentias exequuntur, æquale lucrum *g* habent. Cum autem causa non est proportionata qui plus facit, plus lucratur. *g* Idem vbi sup.

8 Cum indulgentia conceditur his qui adiuuant ad fabricam Ecclesiæ, plus dare *h* debent diuites, quam pauperes. *h* Comm. DD.

9 Religiosi habitantes Ecclesiam vel ad eius fabricam adiuuantes cum his rebus quas ad proprium vsum habent *i* lucrantur indulgentias concessas visitantibus tales Ecclesias vel ad earum fabricam adiuuantibus. *i* Villal. vbi sup. dif. 17.

10 Cum indulgentia absque limitatione conceditur *l* potest lucrari toties quoties factæ diligentiæ fuerint. *l* Comm. DD.

11 Eodem numero opere; possunt *m* lucrari multæ, ac diuersæ indulgentiæ. *m* Villal. vbi sup.

12 Cum indulgentiæ conceduntur diuersis granis, vt illas lucretur qui verbi gratia recitauerit. Aue Maria, non sufficit semel recitare, sed toties recitanda *n* est Aue Maria quot fuerint grana. *n* P. Azor. 1. p. lib. 10. c. 4.

13 Non est *o* determinata verborum forma ad concedendas indulgentias. Hæc autem est in vsu: Authoritate Sedis Apostolicæ concedo tibi plenariam remissionem omnium peccatorum tuorum. *o* Comm. DD.

14 Indulgentias lucrari est opus *p* meritorium, & Deo valde gratum *p* Vide Henr. lib. 7. de indulg. c. 9. n. 1.

gratum, & eas applicare animabus Purgatorij opus misericordiæ,& charitatis.

15 Religiosi,vel sæculares clerici indulgentias incertas,& indiscretas prædicantes peccant *q* mortaliter, & grauibus pænis puniri debent,si hoc faciant ad lucrum temporale.

q Clem. religiosi de priuil.

16 Cum indulgentiæ sunt certæ, licet non possint in foro exteriori probari, non est *r* peccatum mortale illas prædicare.

r Comm. DD.

17 Cum indulgentiæ ad limitatum tempus conceduntur, tempore finito finiuntur, si sunt perpetuæ durant donec reuocentur. Sed *s* vide regulas Cancellariæ in Villalobos *tr. 26. to.1.dif.18.n.3.*

s Vill. vbi supra. dif. 18.

18 Indulgentiæ non *t* expirant morte concedentis, sed possunt omnes suspendi ab habente authoritatem.

t Comm. DD.

19 Reuocatio, vel suspensio indulgentiarum non tollit *u* coram Deo illarum valorem donec reuocatio sufficienter promulgetur, non tamen est necessarium, quod de illa singulis in particulari constet.

u Villal. vbi supra.

20 Finitur *x* indulgentia cum destruitur locus, vel moritur persona,cui erat concessa.

x Cordo lib.5.q.36.

SECTIO IV.

DE MODO LVCRANDI iubileum.

1 AD lucranda Iubilea *a* necessarium est omnia,quæ facienda iniungit,implere.

a Comm. DD.

2 Qui illud prima hebdomada lucratus fuit *b* potest etiam secunda,licet alij sentiant contrarium.

b Henriq. de, indulgen.c.11.

3 Omnes diligentiæ adimplendæ *c* sunt in vna hebdomada, & sequenti Dominica immediatè communicandum. Sunt tamen qui asserant ad feriam secundam differri posse communionem.

c Idem vbi sup.

4 Cum ieiunia iniunguntur edi *d* possunt lacticinia extra Quadragesimam, & in illa quando adest consuetudo, vel Bulla.

d Pius V. & Greg. 13. vide Henriq. vbi sup. nu.4.

5 Qui lucratus est Iubileũ non *e* potest præuenire,nec differre, nec commutare ieiunia,nisi intersit Confessoris authoritas, & hoc

e Henriq. vbi sup. c.1.final.

hoc intra præfixum terminum. Sunt tamen, qui asserunt fieri posse in vltima die.

6 Si cadat iubileum intra hebdomadam *f* quatuor temporum vtrique obligationi satis fit. *f* Idem vbi sup. c.10.n.5.

7 Cum preces fundendæ iniunguntur, si quis nequeat in Ecclesiam intrare *g* sufficit illam de foris visitare. *g* Idem lib.7.c.10. n.3.

8 Sufficit ex eodem loco quinque altaria visitare, quod si vnũ sit tantum quinquies ipsum visitandum, sed non opus *h* est interesse processionibus. *h* Nauar. de orat. Miscel. 96.c.quod præcipitur 14.q.9.

9 Quod attinet ad elêmosinam plus debet dare diues, quam pauper, & probabile *i* est lucrari iubileum licet modica sit elêmosina. *i* Henriq. vbi sup. n.7.

10 Per iubilea potest eligi Confessor idoneus, & sufficit *l* quod ab aliquo Ordinario sit approbatus, vt possit eligi in quacumque diæcesi, licet contrarium sit probabilius. *l* Idem c.16. n.2.

11 Qui tempore iubilei non habet conscientiam peccati mortalis non *m* tenetur confiteri, sed tutius est Confessione se præparare, quia sunt qui asserant contrarium. *m* Idem vbi sup.

12 Qui in hebdomadæ principio confessus absolutus fuit à reseruatis, vel vota fuerunt illi commutata, si postea iubileum non lucretur, non ideo *n* reincidit. *n* Idem vbi sup. c.11.n.4.

13 Peccata reseruata oblita amittunt reseruationem, si tamen aliquod per verecundiam fuit omissum, omnia vt ante *o* manent reseruata. *o* Comm. DD.

14 Qui non potuit in vna hebdomada Confessionem finire, *p* potest à censura absolui, & postea Confessioni finem imponere, & absolui à peccatis. *p* Henriq. vbi sup. c.11.n.5.

15 Vt quis iubileum lucretur *q* sufficit, quod diligentiam vltimam faciat in statu gratiæ, etiam si alias fecerit in peccato mortali. *q* Idem vbi sup. c.15.

16 Qui est extra patriam, & ibi audit publicationem iubilei, *r* potest ibi lucrari, vel expectare vt in sua patria publicetur. *r* Comm. DD.

17 Qui noluit consequi iubileum, & die vltima mutat propositum potest *s* confiteri, & die Dominica communicare à reseruatis absolutus, dummodo ieiunia à Confessario commutentur. *s* Diana p.3.tr.4. res.148.

18 Si quis omnibus adhibitis diligentiis in secunda Dominica imprudenter aliquid deglutiat ob quod non possit communicare *t* commutetur Communio in aliud opus pium. *t* Idem p.3.tr.4. res.151.

19 Qui semel lucratus fuit iubileum non potest illud alibi *u* iterum lucrari. Si tamen ob ignorantiam inuincibilem illud publicatum esse nesciuit transacto termino potest intra duas hebdomadas *u* Suarez apud Dian. vbi sup. res.152.

domadas à die notitiæ illud lucrari.

x Diana vbi sup.

20 Qui in patria neglexit x poterit alibi lucrari iubileum.

y idem ibidem.

21 Sufficit, y quæcumque vel minima oratio etiam si sit aliàs debita, & idem de reliquis diligentiis, etiamsi debeantur ex voto, vel pœnitentia.

z Suarez apud Dian. p.5. tr.12. res. 39. & 55.

22 Si quis postquam hic visitauit Ecclesias, aliò proficiscatur, & ibi faciat alia requisita lucratur z iubileum, quia hoc non dependet à loco.

a Layman apud Dian. vbi sup. res.54.

23 Si Episcopus plures, quam Papa petit, designarit Ecclesias visitandas, a sufficeret à Papa præscriptas visitare, quia Episcopus non potest Papæ priuilegia onerare, bene tamen subleuare.

b Dian. vbi sup. res.56.

24 Si herus famulo commisit, vt eleemosinam daret, iste autem vel distulit post tempus, vel non dedit iubileum nihilominus lucratur, b licet alij contrarium sentiant, sed minus probabiliter.

c Suar. apud Dian p.1. tr.11. res. 105.

25 Quando dicitur in forma iubilei. Verè pænitentibus & confessis c sufficit præterita Quadragesima confessum fuisse, & habere propositum confitendi in futura.

d Ibid.

26 Excommunicato, & cathecumeno, si sint in gratia valere indulgentias d sunt, qui asserant.

e Sà verb. indulg.

27 Cum duo Papæ concedunt pro aliquo opere 20. dies indulgentiarum, qui illud facit 40. e lucratur.

f Car. Bellar de indulg.

28 Reseruatum crimen patrans in spe iubilei, virtute iubilei f potest absolui.

g Comm. DD.

29 Quando duobus diebus immediatis concurrunt duo iubilea sufficit g semel confiteri & communionem recipere.

30 Qui tempore à Bulla vel à iubileo præscripto cæpit confiteri, nec potuit perficere confessionem intra illud, potest elapso termino absolui, quia cæpit tempore idoneo.

h Comm. DD.

31 Cum in iubileo datur omnibus facultas eligendi quemlibet Confessorem ab Ordinario approbatum h possunt omnes religiosi tam fœminæ, quam viri sine licentia suorum Prælatorum eligere quem voluerint extra suum Ordinem ab Ordinario approbatum, vel à suo Prælato intra Ordinem.

i Comm. DD.

32 Tempore iubilei i potest quis ab vno Confessore petere votorum communicationem, & alteri confiteri.

l Suar. apud Dianam p.3. tr.4. res. 150.

33 Cum quis lucratus est iubileum sine confessione, quia nullum mortale peccatum in eius memoriam venit, sed termino iubilei transacto recordatur peccata reseruata ante à se commissa, non tollitur l reseruatio secundum probabiliorem opinionem.

34 Qui

34 Qui tempore iubilei omisit in Confessione peccatum reseruatum ne reuelaret complicem *m* potest elapso iubileo à quocumque Sacerdote absolui. *m Comm. DD.*

35 Qui ex consilio Confessoris distulit Confessionem post tempus Iubilei,& incidit in reseruata elapso tempore poterit *n* ab eis absolui,vt lucretur iubileum. *n Diana p.5.tr.12. res.27.*

36 Confessarius pœnitentis, qui consecutus est iubileum etiam elapso tempore potest vota illius, & alia opera commutare, non verò *o* à reseruatis absoluere. *o Sanch. apud Dianam p.2.tr.16. ref.40.*

37 Indulgentia potest conferri extra Confessionem,& alienato à mentis iudicio.

38 Cum transfertur sancti alicuius solemnitas, & iubileum *p* transfertur, quia ad cultum illius concessum est à Pontifice, & vt concurrens populus illud lucretur. *p Comm. DD.*

39 Cum dicitur quod sit contritus, & confessus *q* sufficit annuam Confessionem fecisse, & tunc actum contritionis elicere. *q Vide Villal. vbi sup.*

DISPVTATIO V.

SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SIT INFAMIA & quotuplex.

INFAMIA.

1 INfamia est duplex *a* alia facti, alia iuris. Facti est, quæ nascitur ex delicto graui & notorio. Iuris quæ à iure datur, vt criminis pœna. Vtraque inducit irregularitatem. *a Comm. DD.*

2 Vt infamia facti sit legalis non *b* sufficit, quod notorium sit delictum, sed opus est vt à lege sit iniuncta talis infamia, & per sententiam declaretur; secus enim non est legale,& canonicum impedimentum. *b Comm. DD.*

3 Non sufficit *c* ad incurrendam hanc infamiam rumor sparsus apud *c Sà hoc verb.*

apud aliquos,nec confeſſio rei ante condemnationem, nec condemnatio litigantis per Procuratorem.

d Sa vbi ſup.

4 Tollitur d per factum contrarium,repellit autem dum durat à dignitate,à iudicando, (non autem ab arbitrando) procurando,teſtificando in cauſa criminali,accuſando, poſtulando & ab Ordinis,aut beneficij ſuſceptione.

e Sa hoc verb.n.2.

5 Infamia iuris fit e ſententia diffinitiua ſuper crimine publico,vel aliquibus priuatis vt furto,vſura,ſacrilegio, inceſtu,homicidio,periurio,adulterio,veneficio,& aliquando ipſo facto,vt ſi quis in adulterio deprehendatur, aut duas habeat vxores, aut ſponſas. Quidam tamen aiunt ſemper requiri ſententiam. Tollitur autem per Principem , qui non habet ſuperiorem.

f Comm. DD.

6 Infamia iuris impedit f dignitatis executionem , & excercitium.

g Comm. DD.

7 Infamia ob crimen læſæ maieſtatis comprehendit g filios , & nepotes, ſed quæ eſt ex delicto proprio vel parentum Baptiſmo tollitur.

h Nauar. c.15,n.46.

8 Infamatus familiariter conuerſans cum infamatore h videtur ei remittere iniuriam , ſed non obligationem reſtituendi famam.

INFAMARE.

a Sà hoc verb.

9 Infamare ſe notabiliter , & falſo a aiunt multi peccatum eſſe mortale cum obligatione reſtituendi , alij vtrumque negant.

b Vide Val.to.3. diſp.5.q. 17.p.2.

10 Si quis ſe ipſum etiam verum dicendo infamet cum ſcandalo , & damno aliorum, b peccat mortaliter cum onere reſtituendi.

c Vide Sà hoc verb.

11 Qui metu tormentorum falſo ſibi crimen imponit nec peccati c damnandus nec obligandus ad reſtitutionem nec ſibi nec alteri,qui ob id læditur.

d Comm. DD.

12 Cum crimen à te factum alteri imponitur d potes te etiam cum vitæ diſcrimine prodere , vel tacere. Quod ſi tibi crimen imponitur quod alter fecit potes meritorie tacere.

13 Si quis ſe ipſum infamet prò ſuo , vel aliorum bono nullum eſt e crimen.

e Comm. DD.

f Vide Tol. lib.5. c.88.

14 Prælatus,& qui ex officio bonum aliorum procurat f tenetur famam ſuam tueri. Sicut dicendum de priuata perſona niſi infamia ſit de crimine hæreſis,vel alio valde graui,vel de re turpiſſima.

15 Si

15 Si per infamiam alicuius respublica læditur non potest is infamia remittere, si tamen remittat tenetur infamator restituere ex iustitia.

INFANS.

1 Dicitur *a* vsque ad septennium inclusiuè.

a Vide gloss. c. 4. de temp. ordin. lib. 6.

INFIDELIS.

1 Infidelibus vendere ea quæ præcipuè deseruiunt ad idolorum cultum, vel tradere eis libros sacros ad comburendum etiam ob mortis timorem peccatum *a* mortalè est.

2 Cum infidelibus possunt *b* conuersari firmi in fide.

3 Infideles ciues fiunt *c* illius loci in quo baptizantur, & possunt retinere bona iustè possessa.

4 Infidelis positiuus dicitur, *d* qui post fidem sufficienter illi propositam nō vult credere & peccat infidelitatis peccatum. Infidelis negatiuè dicitur, qui non credit, quia fides non est ei sufficienter notificata, & ob hoc non damnabitur, sed ob alia peccata.

5 Peccat *e* mortaliter, qui deliberatè credit quemcumque infidelem, qui benè moraliter vixerit posse in sua secta saluari. Potest autem fide implicita secundum graues DD. si explicitæ habeat ignorantiam inuincibilem, & in sua secta nihil credat, nec operetur lumini rationis contrarium.

a Aug. epist. 164. *b* Sà hoc verb. *c* Ex Paul. III. Cupientes Iudæos. *d* Comm. DD. *e* Nauar. c. 11. n. 18. *f* vide Villalob. & Machad. in summ. qui citāt. D. Tho. 2. 2. q. 10. art. 4.

INFIRMVS.

1 Comedens *a* aliquid ex quo timet notabile damnum in salute peccat mortaliter, nec non qui renuit remedia committens se prouidentiæ diuinæ.

2 Qui non timet notabile damnum ob bonum animæ, & maiorem mortificationem meritoriè potest *b* medicinam renuere, & præcipuè, qui proximus est martyrio.

3 Qui ob magnam difficultatem edendi cibum respuit, vel pharmacum, non peccat *c* quia magna difficultas impossibilitas reputatur.

4 Non tenetur *d* æger migrare in salubriorem locum, nec valde pretiosa medicamenta emere, nec mulier medicis pudenda detegere etiam si ad sanitatem videatur necessarium.

a Nauar. c. 15. n. 13. *b* Idem. c. 11. nu. 41. *c* Sà hoc verb. *d* Idem ibidem. num. 22.

INGRATITVDO.

a Sà hoc verb.

1 Ingratitudo ex contemptu magni beneficij est *a* peccatum mortale quod pauci reputant.

INIVRIA.

a Sà hoc verb.

1 Aliquæ personæ non possunt *a* remittere satisfactionem iniuriæ veluti vxor, filiusfamilias, religiosus, & seruus.

b Nauar. c. 17. num. 3.

2 Qui alicui dicit leue conuitium sciens ipsum vel alium magnam perturbationem passurum, peccat *b* mortaliter.

c Idem. c. 18. num. 1.

3 Illa & sola iniuria *c* est peccatum mortale, quæ dicitur animo notabiliter nocendi etiam si non noceat, vel quæ notabiliter nocet, etiam si dicatur sine animo nocendi, dummodo aduertat quis damnum, vel debeat aduertere.

d Comm. DD.

4 Peccat, *d* qui propria authoritate iniurias vlciscitur etiam, si per iudices nequeat.

e Comm. DD.

5 Iniuriarum actio nudo pacto *e* tollitur ipso iure.

6 Obiicere, alicui in facies crimen ad correctionem non est peccatum, si verò fiat ex ira vel ex vindicta est *f* peccatum, & frequenter mortale.

f Comm. DD.

g Nauar. c. 18. n. 12.

7 Qui animo infamandi alicui in faciem obiicit aliquod crimen duplex peccatum committit, aliud contumeliæ, aliud detractionis.

INOBEDIENTIA.

a Comm. DD.

1 Inobedientia est vitium *a* inclinans ad non obediendum eo ipso, quod iubetur.

b Comm. DD.

2 Prout est vitium generale *b* comprehendit omnes actus vitiorum quibus non fit, quod iubetur siue faciendo, siue omittendo.

c Comm. DD.

3 Qui id quod veniale est principaliter omittit, quia iubetur, peccat *c* mortaliter.

d Nauar. c. 23 nu. 38.

4 Qui probabiliter credit superiorem iussisse, quod si sciret non iuberet, non peccat *d* non parendo.

5 Qui deliberatè omittit, quod superiorem scit iussisse animo obligandi ad mortale, peccat mortaliter.

DISPVT

DISPVTATIO IV.
RESOLVTIONES VARIÆ.

Inquisitio quotuplex sit.

INQVISITIO.

1 INquisitio alia *a* generalis quando generaliter inquiritur an leges obseruentur, Alia specialis, an talis persona tale delictum commiserit. Alia mixta cum inquiritur an talis Prælatus obseruet statuta.

a Vide Villalob, to.2, tr, 14, dif. 6.

2 Vt procedatur generali inquisitione non est *b* necessarium, quod infamia præcesserit, nec tunc peccata secreta aperienda, & cum probari nequeant, non sunt detegenda, erit enim contra iustitiam, nisi ad correctionem, vel ad vitandum graue damnum.

b Comm. DD. vide c. perniciosam de off, ordin.

3 Quamuis delictum duobus testibus possit probari non est *c* reuelandum ad punitionem.

c c. qualiter, & quãdo de accus.

4 Quando delictum dicitur *d* superiori secreto non dicitur vt iudici.

d Comm. DD.

AN QVANDO delictum est publicum possit iudex inquirere, quis illud fecerit?

5 Cum inuenitur homo occisus, & homicida ignoratur, *e* potest generaliter inquiri, non verò de aliqua speciali persona, nec inquiritur de secreto, sed de publico.

e Comm. DD.

6 Testes in hoc casu inquisiti non tenentur *f* reuelare nec licitè possunt homicidam, nisi infamia præcesserit.

f Less. de iust. lib. 2. c. 29. dub. 14. n. 115.

7 Non tenetur *g* iudex instruere testes ne iniustè reuelent delinquentem. Si autem iniustè, vel iniuriosè reueletur ab aliquo potest contra eum procedere.

g Comm. DD.

8 Vt in hoc inquisitionis genere *h* procedatur delictum debet esse certum.

h Comm. DD.

AN AD INQVIRENDVM de aliqua speciali persona necessaria sit infamia?

9 Ad inquirendum de speciali persona opus *i* est vt præcedat infamia, & si est Prælatus debet esse damnosa, quæ sæpe ad iudicis aures peruenerit.

i c. inquisitionis parag. tertiæ de accus.

10 Cum agitur de conferendo officio, vel beneficio *l* potest fieri secreta inquisitio etiam si non præcedat infamia.

11 Vt dicatur esse infamia non sufficiet, *m* quod sint duo, vel tres qui crimen iurent, sed necessarium est vt rumor sit sparsus, hæc necessitas non est de iure positiuo, sed iuri naturali conformis.

12 Cum facienda est inquisitio ratione infamiæ, prius de infamia informatio facienda, *n* nec credendum iudici ordinario.

13 In aliquibus casibus potest *o* sine infamia ad inquisitionem procedi, & primo quando agitur de impediendo malo futuro, vel de tollenda peccati occasione.

14 Ad inquirendum de hæresi sufficit *p* vehemens suspicio, quæ habetur de eo, qui à communi conuersatione fidelium vita, & moribus dissidere cognoscitur. Idem dic de crimine læsæ maiestatis humanæ.

15 Quando herus inuenitur *q* occisus inquisitio potest fieri de famulis, nec non de nautis, quando nauis submergitur, & contra illum contra quem populus vel communitas suspicatur.

16 Non debet *r* iudex processum motu proprio incipere, nisi ab alio id postuletur.

17 Non debent *s* iudices faciles esse in admittendis denuntiationibus, nec epistolis sine nomine fidem facere.

18 Infamia quæ oritur post detentionem rei in carcere, non sufficit *t* ad inquirendum contra eum.

AN POSSIT IVDEX conuictum de vno delicto interrogare de aliis, vel de sociis.

19 Non potest *u* iudex conuictum de vno delicto interrogare de aliis de quibus non est infamatus, nisi quando vnum est sufficiens indicium, vel infamia alterius, vel de vno non potest conuinci, nisi conuincatur de alio.

20 Cum socij delinquentis non sunt infamati non *x* potest de illis inquiri.

21 Cum constat complices fuisse, potest de illis fieri inquisitio generalis, *y* non tamen tenetur reus illos detegere nisi fuerint infamati, vel parati aliud crimen in damnum tertij committere.

22 Tenetur iudex reis exponere casus, *z* in quibus obligati sunt ad complices detegendos, vel dare eis tempus ad consulendos viros doctos.

23 Cum reus est seruus potest interrogari de sociis, *a* & idem dic de grauissimis delictis vt furto famoso, hæresi, maleficio, falsificatione monetæ, & similibus. In his etiam non interrogatus reus tenetur complices reuelare, ad id debet Confessarius monere,

m c. inquisitionis

n Nauar. sub. de iudic. nu. 91.
o Vide Less. vbi supr. dub. 15.
p Vide c. excommunicamus parag. addiscimus.
q Vide alias exceptiones in Villal. tr. 14. dif. 8. tom. 2.
r Vide l. quoties parag. de naufr.
s Comm. DD.

t Comm. DD.
u §. cum oportet de accus.

x c. 1. de confessis
y Vill. tr. 14. dif. 10.

z F. Man. l. to. 2. q. reg. 9. 19.

a Anton. Gom. to. 3. var. c. 12. num. 17.

monere, & si nolit non potest eum absoluere.

24 Prædicta doctrina debet intelligi cum reus scit complices paratos esse ad noua crimina in damnum reipublicæ.

DISP. VII. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

Inquisitorum potestas quæ & quanta.

INQVISITORES.

1 Inquisitorum potestas licet delegata habet *a* multa priuilegia, vt ordinaria, vnde aiunt multi posse delegare causas hæresis, & an eorum delegatus possit subdeleg re dubium est inter DD.

a Vide Dian. p. 4. tr. 8. res. 1.

2 Non est *b* cumulatiua, sed priuatiua, vnde iam Episcopi saltem in Hispaniæ regnis non possunt de hæresi cognoscere, nec fidei edicta proponere.

b Molin. apud Dianam res. 2. vbi supra.

3 Eorum iurisdictio se extendit *c* non solum ad ea, quæ eis competunt de iure communi, sed etiam ad ea, quæ consuetudine sunt recepta, estque tota Ecclesiastica.

c Diana vbi supra, res. 55.

4 Habent *d* familiam armatam, & suis Consultoribus, & Aduocatis possunt hanc facultatem concedere.

d Comm. DD.

5 Si sint regulares non possunt *e* à superioribus suis ea pœna puniri, quæ sui officij executionem impediat.

e Comm. DD.

6 Si Inquisitor recusatur iudex, *f* quia suspectus debet recurri ad supremum.

f Comm. DD.

7 Quando Inquisitor est Theologus non tenetur *g* qualificatores consulere, & consultores non habent suffragia decisiua, sed consultiua.

g Dian. vbi sup. res. 38. tr. 7.

8 Non possunt *h* legere libros hæreticorum, nec dare licentiam ad legendum quia hoc spectat ad Generalem.

h Sanchez apud Dia. vbi sup. tr. 8. res. 46.

9 Possunt *i* cogere per censuras clerum, & populum vt conueniant ad audiendum edictum fidei, sicut & iudicem laicum, vt exequatur sententiam ab ipsis latam & procedere contra eum, si nolit, vt contra hæreticorum fautorem.

i Idem Dian. res. 47.

10 Quæcumque laicorum statuta officium Inquisitorum impedientia, sunt *l* ipso iure nulla, possuntque illos per censuras cogere, vt illa reuocent

l Idem res. 104.

m Idem ibidem ref.20.

11 Rei licet possint appellare à sententia interlocutoria, non m tamen à diffinitiua, nec per modum querelæ, nec supplicationis ad alium Superiorem recurrere.

n Comm. DD.

12 Inquisitores si habeant dignitatem, vel præbendam in aliqua Ecclesia habentur n pro præsentibus etiam quoad distributiones quotidianas.

13 Licet secundum praxim non eligantur, nisi habentes 40. annos, sed non est o necessarium.

o Dian. vbi sup. ref. 52.

p Clem. 2 de hæret.

14 Prohibentur p in Hispaniæ regnis esculenta, & poculenta recipere. Quod si prætextu sui officij pecuniam extorqueant excommunicantur.

q Comm. DD.

15 Iurisdictio illorum non expirat morte concedentis q, nec delegata ab eis per mortem ipsorum.

r Suar. apud Dia. vbi supra ref. 21.

16 Non possunt r Episcopum capere etiam si solum sit titularis, vel electus, & non confirmatus, nisi de fuga suspectus, & moliatur aliquid in fidei detrimentum.

IN QVEM habeant iurisdictionem.

s Zanar. apud Dia. vbi supra.

17 Generalis Ordinum non habent, s hoc priuilegium, nihilominus tamen non debent contra eos procedere nisi admonito supremo Inquisitore.

t Suar. vbi sup. apud Dian.

18 Non possunt t procedere contra Nuntios, vel Officiales Apostolicos, nec vnus Inquisitor contra alios.

u Comm. DD.

19 Non baptizatus non potest ab eis puniri, sed qui natus est, & educatus inter fideles præsumitur baptizatus, qui verò ante annos discretionis u captus est ab infidelibus non est puniendus.

DE QVIBVS POSSINT cognoscere.

x Vide Dian. vbi sup. ref. 70

20 Possunt x cognoscere non solum de hæresi, sed de his, quæ sapiunt hæresim, de verbis scandalosis, & piarum aurium offensiuis & temerariis; verba tamen dubia; in sensum catholicum sunt interpretanda, nisi persona sit suspecta de hæresi.

y Idem ibidem.

21 Possunt y punire disputationes cum hæreticis in casibus à iure prohibitis, & eos qui ad illorum conuenticula confluunt, & eos qui in sortilegiis miscent materiam sacramentorum, verba sacramentalia, & reliquias sanctorum.

z Ex Bulla Six. V.

22 Cognoscunt z etiam de sortilegiis, & si non sapiant hæresim, & de his qui ope Dæmonum furta detegunt, & de his qui scindunt schedulas continẽtes sententiã excõmunicationis,

nec

nec non de his, qui ad communicandum quærunt plures, aut maiores hostias.

23 Non possunt *b* punire Confessarios frangentes sigillum Confessionis, nisi simul habeant errorem in intellectu. *b Idem ibidem resf. 95.*

24 Ad inquisitores spectat *c* in examen adducere reuelationes muliercularum, & inuigilare ne imagines non beatificatorum cum sanctitatis signis in publico exponantur. Item Ægyptianas punire, quæ per manuum signa bonam fortunam diuinant. *c Vrban. VIII.*

25 Qui insciis Inquisitoribus qualecumque *d* consilium etiam iustum dederit reis in carcere Inquisitionis detentis, est puniendus. *d Dian. p. 4. t. 7. res. 19.*

26 Licet non sint iudices competentes reconciliatorum, qui vulgo sambenitati dicuntur, si tamen hi inter se rixentur, dum sunt in carceribus, vel propter habitum pœnitentiæ vnus alteri conuitia dixerit, possunt *e* illos punire. *e Idem in sum. verb. Inquisitores n. 100.*

DE MODO PROCEDENDI.

27 Possunt non solum verbaliter, sed realiter citare, & capere reum in alieno territorio etiam Ecclesiasticorum sine eorum licentia. Vt tamen possit capi, debent *f* esse indicia ad torturam sufficientia. *f Dian. in com. hoc verb. n. 27.*

28 Possunt *g* de leui suspicione formare inquisitiones, & interrogare reum si sit homo vilis, improbus, & abiectus, secus si sit nobilis, honestus vel religiosus. Dicitur autem leuis suspicio comparatiuè ad vehementem, debet enim esse notabilis arbitrio iudicis. *g Idem vbi supr. n. 28.* *l Comm. DD.*

29 Si denuntiatio fiat per chartam sine nomine etiam si testes nominet, non det *h* reus ex vi illius examinari, quia est suspecta. *h Comm. DD.*

30 Si post sententiam absolutoriam superueniant noua indicia, hæc sunt cum prioribus coniungenda, & secundum vtraque de nouo examinanda. Et si post impositam pœnam arbitrariam superueniat plena probatio debet reus pœna ordinaria puniri. Quod si arbitraria iam impleta fuerat, hoc de secunda pœna detrahatur, nisi sit capitalis, quæ non potest minui. *i Castro. pal. apud Dian. vbi supra. nu. 19.*

31 In causis fidei possunt *l* procedere simpliciter, & de plano sine strepitu iudicij proferre sententiam, seruatis tamen his quæ ad æquitatem spectant.

32 Non tenentur reo manifestare indicia, nec semiplenam probationem, ex qua ius habeant legitimè interrogandi, quamuis ad hoc tenentur in aliis criminibus exceptis vt læsæ maiestatis. *m Diana in comp. vbi supra num. 32.* *n Idem ibidem. num. 33.*

33 Non possunt *n* reo promittere impunitatẽ, si verũ fateatur & si promittant, non debent adimplere præsertim si sit relapsus. *o Comm. DD.*

34 Antequam reus de hæresi faciat iudicialem confessionem ad sacramentalem non est admittendus, dandus tamen est illi Aduocatus, sed non Procurator.

SECTIO II.

DE TORTVRA REIS INFLIGENDA sententiáque ferenda.

a Comm. DD.

1 EST valde necessaria tortura, *a* quia crimina ad sanctum tribunal spectantia, vt hæresis, & similia sunt valde occulta, & difficilis probationis.

b Sanchez apud Dia. tr.6.res. 18.

2 Si indicia sint vehementia reus si *b* potest debet torqueri vt absoluatur, vel pœna ordinaria puniatur.

c Comm. DD.

3 Potest reus *c* appellare à sententia torturæ,& debet admitti, nisi appellatio sit friuola vel calumniosa.

d Barbosa apud Dianam, res.28.

4 Antequam torqueatur reus debet *d* dari ei copia indiciorum, & depositionum sine nominibus testium, & ablatis circumstantiis, ex quibus possint in eorum deuenire notitiam.

e Diana vbi supra num.35.

5 Reo minori 25. annis dandus *e* est Curator, sine quo confessio rei erit nulla, sed non est opus, vt Curator torturæ intersit.

f Lessius apud Dianam vbi sup.n.36.

6 Cum reus confessus est delictum non est *f* torquendus vt complices detegat, nisi sit semiplena probatio, quod socios criminis habeat. In quo casu leuius est torquendus, quam in proprio delicto,& in condemnatione addenda est hæc clausula. Quod quidquid dixerit non præiudicet primæ confessioni, vnde sequitur, quod si neget, delictum confessum nihil operetur.

g Comm. DD.

7 Cum pertinaciter reus ad omnia *g* interrogata tacet, potest per torturam torqueri, & cum sunt plures complices,ille prius torquendus, qui timidior, & vilior est, vt facilius confiteatur.

h Diana vbi supra num.37.

8 Possunt ad torturam condemnare *h* etiam personas exceptas vt nobiles, clericos, religiosos; pueri tamen minores 14. annis, & senes non sunt torquendi, sed terrendi, mulieres prægnantes nec torquendæ, nec terrendæ; nobiles & clerici,& religiosi mitius torquendi.

9 Proba-

9 Probabile est clericum non posse torqueri etiam si sint plurima indicia, nisi sit diffamatus de crimine; sed *i* contrarium est probabilius maxime si crimen sit hæresis. *i Zanard. apud Dian. vbi supra num. 38.*

10 Quanta debeant esse indicia, vt quis possit torqueri Inquisitorum arbitrio relinquitur. Quod siquis sine sufficientibus indiciis torqueretur omnis eius confessio nullius *l* esset momenti ad condemnationem. *l Diana vbi supra num. 39.*

11 Sufficit *m* vnus testis omni exceptione maior ad torturam, si is non remotè, sed de visu deponat. Si autem reus sit bonæ famæ non sufficit vnus etiam si sit omni exceptione maior, si autem sit malæ famæ sufficit vnus, licet non sit omni exceptione maior. *m Comm. DD.*

12 Ex vnico indicio remoto etiam per duos testes probato non debet reus torqueri, sed debent, *n* vt minimum esse duo, nisi vnum esset proximum, & delictum inferens. *n Diana vbi supra num. 40.*

13 Quando autem sunt plura, & si testibus singularibus probarentur, sufficiunt *o* ad torturam. *o Comm. DD.*

14 Vnus socius criminis non facit *p* semiplenam probationem, nisi concurrant alia adminicula 1. stricta amicitia cum socio. 2. secreta collocutio. 3. mala fama. 4. fuga accusati, alij testes de auditu. *p Tanner. apud Dianam vbi supra numero 41.*

15 In crimine magiæ & si duæ sagæ testentur de visu, quod aliqua persona bona fama interfuit illarum conuentui non *q* est procedendum ad torturam. *q Comm. DD.*

16 Licet accusatus sit bonæ famæ, talia adminicula possunt concurrere cum declaratione socij in crimine, vt sufficiant *r* ad torturam. *r Dian. vbi supra num. 41.*

17 Non sufficit *ſ* sola fama ad torturam, nisi adiuuetur adminiculis, vt si est persona vilis infamata, & oriatur à fide dignis, non à maleuolis, & ipsa per testes idoneos probetur. *ſ Sanchez apud Dian. vbi supra.*

18 Fuga post accusationem non est sufficiēs *t* indicium, si autem fiat ante accusationem post commissum delictum vim habet semiplenæ probationis. *t Dian. vbi supra num. 42.*

19 Comprehendere reum in mendacio, vel varium in responsionibus, nisi sint aliæ præsūptiones nō sufficit *u* ad torturā. *u Comm. DD.*

20 Non debet *x* reus interrogari in tortura de re vel persona aliquá in particulari, quia id est eum ad mēdacium inducere, sed in generali monendus est vt veritatem fateatur circa obiecta. *x Comm. DD.*

21 Semel tortus non est iterum torquendus, *y* nisi noua indicia ad torturam sufficientia superueniant. *y Diana vbi supra num. 44.*

22 Reus in tortura confessus debet post 40. horas eandem cōfessionē *z* extra torturā ratificare. Quod si neget potest iterum torqueri, sed si idem faciat secunda vice non potest iterum torqueri, *z Lessius apud Dia. vbi supra*

torqueri, nisi leuissima fuerit tortura, vel superueniant noua indicia.

23 Inquisitor, qui probabilem opinionem *a* secutus reum ad torturam condemnauit, non debet à suo Visitatore puniri.

a Delrio apud Dianam vbi supra.

DE SENTENTIA ferenda ab Inquisitoribus

24 Neminem vnquam possunt *b* Inquisitores tradere brachio sæculari inconsulto supremo Senatu Inquisitionis, quia id inter grauissima computatur.

b Diana vbi supra. num. 47.

25 Non possunt *c* in Hispania aliquem religiosum, nobilem vel insignem personam comprehendere, nisi ex præscripto eiusdem Senatus missis ad eum indiciis, & probationibus habitis.

c Idem vbi supra.

26 Secundum praxim Hispaniæ *d* vnus Inquisitor potest procedere independenter ab altero.

d Idem vbi sup. n. 48.

27 Non possunt *e* sine Episcopo torturæ sententiam ferre, nec actu cogere ad abiurationem, quod si hoc faciant tenebit, & reus tenebitur sub pœna relapsi. Nec possunt reum per sententiam absoluere.

e Azor. apud Dianam vbi sup. n. 49.

28 Si inter Episcopum, & Inquisitores sit suffragiorum dissensio, remittenda *f* est in Romana Inquisitione causa, Pontificem in Hispania ad supremam Inquisitionem.

f Molina apud Dianam vbi sup. n. 49.

29 Non possunt *g* permittere laicis, vt vnus assistat in causis fidei, vt fit Venetiis, nisi ex speciali concessione Papæ.

g Comm. DD.

30 Debent, *h* sententias proferre non noctu, sed diu, nisi obstet multitudo negotiorum, & in publico, & in scriptis, non tamen est necessarium vt sedeant pro tribunali.

h Ex praxi Inquisit.

31 Actum tradendi reum brachio sæculari debent *i* exercere in die festo propter maiorem concursum populi.

i Dian. vbi sup. n...

32 Propter indicia plene probata potest *l* reus damnari ad pœnas extraordinarias, ad triremes, ad fustigationem, ad carcerem &c. non verò ad ordinariam, nisi probatio delicti clarior sit luce meridiana, vel indicia sint indubitata, vt siquis ex genere Iudæorum Iudaïcam faciat cæremoniam.

l Comm. DD.

33 Non possunt *m* ad plenam probationem duæ semiplenæ vniri, nisi concurrant alia indicia.

m Dian. tr. 4. res. 30.

34 Abiuratio de leui potest *n* fieri publicè, & de vehementi priuatim prout Inquisitoribus conuenire videbitur. Ætas ad abiurandum in viro necessaria 14. anni, in fœmina 12.

n Idem res. 33.

35 Abiurantes de leui possunt *o* cogi ad abiurandam omnem hæresim generaliter.

o Comm. DD.

36 Abiurantes de vehementi si reincidant *p* puniendi sunt vt relapsi

relapsi, secus, qui abiurarunt solum de leui, vel secunda vice non conuincuntur de hæresi, sed tantum quod fuerint fautores hæreticorum. p Dian. in comp. nu. 52. vbi sup.

37 Qui abiurauit de vehementi non admittitur ad audiendas Confessiones, secus, qui de leui, sed neuter est irregularis, priuatur q tamen vterque voce actiua, & passiua, & sunt ad dignitates inhabiles ex decreto Vrbani VIII. q Ex decr. Vrb. VIII.

SECTIO III.

DE CONFISCATIONE BONORVM, & pœna delictorum.

1 Confiscatio bonorum, & descriptio non est a facienda nisi quando reus capitur pro hæresi formali, non verò pro aliis delictis hæresim sapientibus. a Comm. DD.

2 Bona confiscata licet sint Ecclesiasticorum ad Fiscum Regium spectant b post condemnationem. Sed si Inquisitores aliquem iniustè desinant condemnare, restituere non tenentur Fisco, quia ius illius non est nisi post condemnationem. b Sanchez apud Dianam vbi sup. num. 53.

3 Filiis damnatorum non debentur c alimenta, sed Inquisitio illis misericorditer prospicit filias puellas apud honestas fœminas collocando, & filios arti alicui mechanicæ applicando. Si tamen filius sit infirmus, vel debilis, præbentur ei tenuia alimenta ex misericordia. c Idem apud Dianam vbi supra num. 54.

4 Debita rei ante delictum contracta soluenda d sunt à Fisco, quod si dubium est ad illum spectat probatio. d Comm. DD.

5 Non possunt e confiscari maioratus non solum ex bonis propriis instituti, sed etiam ex donis à Rege donatis, nec bona fideicommissa subiecta, vel alienare prohibita, nisi id factum esset in solum delinquentis fauorem. Neque bona castrensia vel quasi castrensia filij, quod idem faciendum de profectitiis. e Vasq. apud Dianam vbi sup. nu. 55.

6 Cum Inquisitores reuocant bona alienata ab hæreticis post delictum non tenentur f pretium emptoribus restituere, nisi illud extet inter hæretici bona vel in vtilitatem illius sit conuersum, quia ab illo tempore non potuit hæreticus bona vendere quia erant Fisco obligata. f Vasquez apud eundem vbi supra.

7 Qui

7 Qui contumaces fuerunt,& ter citati non comparuerunt,si post annum compareant,audiuntur *g* quoad suam personam,non verò quoad bona confiscata.

g Sanchez apud Dia. vbi supra. n.57.

8 Qui post fidei negationem apud infideles sponte ad fideles redeunt,& dicunt se in corde fidem seruasse abiurare debent de vehementi; si autem coacti redeunt, & dicunt se interius seruasse fidem torquendi sunt,si negent,abiurent de vehementi, si fateantur *h* puniendi sunt carcere perpetuo, vel aliis pœnis extraordinariis.

h Dian tr. 7.res.3.

9 Astrologi iudiciarij futura contingentia prædicentes, & si dicant se certò id affirmare puniri *i* possunt pœnis canonicis, vel aliis arbitrariis.

i Idem ibidem res.17.

10 Binas nuptias contrahentes in Romana Inquisitione tanquam vehementer suspecti *l* torquentur super intentione, & negantes post abiurationem damnantur ad triremes per quinquennium. In Hispania verò vt leuiter suspecti non torquentur,sed pœnitentiis salutaribus,vel etiam triremibus puniuntur. Sed antequam capiantur debet præcedere plena probatio.

l Dian.in comp. n.60.

11 Blasphemi hæreticaliter *m* abiurant solum de leui, sed puniuntur secundum qualitatem delicti.

m Idem vbi sup. n.61.

12 Clerici; vel religiosi matrimonium contrahentes *n* abiurant de leui, & damnantur ad triremes saltem per quinquennium,nisi sint vehementer suspecti,quia sunt ex prouincia infecta hæresi Lutherana. Similiter sunt suspecti, qui contrahunt cum hęretica.

n Idem vbi sup. n.62.

13 Confessarij solicitatores iuxta Romanum stylum sunt vehementer suspecti iuxta Hispanum leuiter tantum, & consequenter ibi torquentur,hìc non.Pænæ *o* sunt ex constitutione Gregorij XV. priuatio ab officio, & beneficio,inhabilitas perpetua ad illa,& suspensio ab executione Ordinis;si verò religiosi sunt,priuatio vocis actiuæ, & passiuæ.Interdum adduntur aliæ pœnæ pro qualitate delicti vt damnatio ad triremes, vel carcer perpetuus.

o Ex const. Greg. XV.

14 Si non Sacerdos Confessiones audiat,si est laicus, & vilis fustigationem, & ad triremes *p* damnatur.Si sit persona honesta, aut religiosa ad triremes mittitur. Si sit talis, quæ non possit, mitti ad triremes mittitur in exilium, & si est in aliquo Ordine ab eo suspenditur toto tempore exilij,sed secundum Bullas traditur brachio sæculari, quod non est in vsu in Hispania.

p Dian. vbi sup. n.64.

15 Idem *q* dic de non sacerdotibus celebrantibus Missam, etiam si non proferant verba consecrationis,aut illam non perficiant modo vestibus Sacerdotalibus illam incipiant.

q Comm. DD.

16 Conculcantes

16 Conculcantes, vel confringentes Crucem, vel imagines sacras sunt de fide suspecti, sed si id fiat ex iracundia puniuntur *r* pænis arbitriis.

17 In excommunicatione obsurdescentes per annum etsi ab Inquisitoribus puniri possint, non tamen solent *f* nisi in excommunicatione pro causa fidei.

18 Hæresiarchis, & dogmatizantibus rarò est reconciliatio *t* concedenda quamuis pænitentiam ostendant, præsertim, si tunc id faciant quando ad brachium sæculare traditio imminet.

19 Hæretici absentes conuicti, si citati non compareant post 30. Dies traduntur *u* curiæ sæculari, & eorum statua comburitur, si verò non fuerint conuicti, & eodem modo citati non compareant per annum declarantur hæretici, & eorum bona confiscantur à die, qua testes deposuerunt in hæresim incidisse.

20 Hæretici defuncti, si talis appareat post mortem memoria *x* damnatur, statua comburitur, ossa exhumantur, si possunt distingui, bona confiscantur, & quamuis confiscatio bonorum cesset præscriptione 40. annorum, memoriæ verò damnatio, & statuæ combustio nullo tempore præscribitur.

21 Hæretici pænitentes post publicatos contra eos testes (nam quando ante accusationem pænitent, mitius cum eis agitur) ad perpetuos carceres damnantur. Si verò pænitentiam agant in ipso theatro proximi ad supplicium, vix *y* danda est eis fides.

22 Post sententiam latam non *z* possunt Inquisitores, nisi solus supremus pænas mutare.

23 Hæretici impænitentes morte *a* puniuntur, & idem dicendum est de impænitentibus fictione iuris, de illis videlicet, qui post plenam probationem delictum negant. Nec non de confitentibus diminute, id est de his, qui fatentur vnum errorem, & negant alium, vel conuicti sunt de complicibus & eos nolunt detegere, in hoc tamen potest aliquando obliuio admitti.

24 Qui ante pænitentiam impletam reuocat confessionem non reddens causam reuocationis censetur negatiuus, & *b* tradendus est curiæ sæculari. Excipe quando reuocauit in continenti in præsentia iudicis ante triduum.

25 Qui fatetur verba, vel facta hæreticalia, sed negat intentionem torquendus est. Si verò non solum fatetur verba, sed de illis conuincitur, & negat intentionem tamquam nagatiuus,

r Dian. vbi suprà. n. 65.
f Idem n. 66.
t Comm. DD.
u Dian. vbi sup. n. 68.
x Comm. DD.
y Comm. DD.
z Dian. vbi sup. n. 70.
a Comm. DD.
b Dian. vbi sup. n. 71.

negatiuus tradendus *c* est brachio sæculari.

c Idem vbi sup. n.72.
d Comm. DD.

26 Hæretici relapsi non *d* possunt excusari, quin brachio sæculari tradantur, nisi sponte ad pænitentiam venerint. Non tamen dicitur sponte venire, qui redit, quia timet vel facile prævidere potest se esse accusandum. Non punitur vt relapsus, qui secunda vica tantum est suspectus vehementer de hæresi.

e Comm. DD.

27 . Fautores defensores, & receptores &c. hæreticorum suspecti fiunt *e* de hæresi; an verò de leui, an de vehementi relinquitur prudentiæ Inquisitorum. Puniuntur pænis arbitrariis vel exilio, vel fustigatione, & interdum triremibus, imò & confiscatione bonorum. Quæ omnia intelliguntur etiam, si fuerit inefficax, quia reus captus est nihilominus ab Inquisitoribus.

f Dian. vbi sup. n.74.

28 Non denuntiantes non fiunt *f* suspecti, nisi eis competat ex officio.

g Comm. DD.

29 Habentes, vel legentes libros hæreticorum *g* fiunt suspecti vel de leui, vel de vehementi secundum qualitatem personæ. Ordinariè autem abiurant de leui, & pænæ leuiores eis imponuntur.

h Diana vbi sup. n.76.

30 Impedientes officium Inquisitionis *h* sunt de fide suspecti non solum cum impediunt ex odio fidei, sed etiam cum id faciunt ratione consanguinitatis, vel amicitiæ. Abiurant tamen de leui, & mitius puniuntur.

i Idem vbi sup. n.77.

31 Transferentes arma, equos, &c. ad infideles, si sunt personæ viles fustibus *i* cæduntur, alia exilio, & pecunia puniuntur, & quæ transferre volebant confiscantur, vel si iam erant transmissa duplicatur pæna pecuniæ etiam si lucri causa id fiat. Si autem fiat ad auxilium præstandum pænis fautorum puniuntur.

l Comm. DD.

32 Iudæi, & Mauri delinquentes in his, quæ nobis & ipsis sunt communia puniuntur *l* ab Inquisitoribus pro qualitate delicti. Idem est de Iudæis si transeant ad Saracenos; deficiunt enim in multis veteris legis, quæ cum nostra habent communia

m Less. apud Dian. vbi sup. n.79.

33 Malefici, & sortilegi ad Inquisitionis tribunal spectant neque in his datur paruitas materiæ, cum omnis inuocatio Dæmonis sit grauissima. Si autem sapiant hæresim, torquentur de intentione, quam & si negent si sint laici, & ignobiles, *m* traduntur plerumque triremibus.

n Dian. vbi sup.

34 Inuocatio Dæmonum ad tentandam alicuius pudicitiã est sortilegium *n* hæreticale. Hostia vti super qua quis Missam celebrauit, licet non sit consecrata, ad sortilegium, est

eſt crimen hæreticale. Qui autem vſus eſt hoſtia conſecrata traditur curiæ ſæculari, ſicut & qui maleficio aliquem occidit. Si autem non occidit, intulit verò damnum graue perpetuo carceri damnatur ex decreto Gregorij XV.

35 Qui pænitentiam impoſitam ab Inquiſitoribus non implet non tanquam relapſus, ſed tanquam impœnitens arbitrariè *o* punitur; ſi autem pertinaciter adimplere recuſat brachio ſæculari tradendus eſt.

36 Schiſmatici ſunt *p* ordinariè de leui ſuſpecti, niſi aliud ſuadeat diuturnitas temporis, vel aliæ circumſtantiæ. Puniuntur arbitrariè priuatione dignitatum, vel beneficiorum, exilio, & ſimilibus pænis, quod ſi ſint nimis pertinaces traduntur curiæ ſæculari.

37 Sodomitæ vbi ab Inquiſitoribus puniuntur, non ſunt *q* cogendi abiurare, ſed conuicti, vel confeſſi traduntur brachio ſæculari.

38 Teſtis falſus in hoc tribunali non *r* punitur pæna talionis, niſi quando propter falſum teſtimonium innocens eſſet, vt hæreticus combuſtus, nec in hoc caſu faciendum inconſulto ſupremo Inquiſitionis Senatu.

39 Falſo teſtificans ad abſolutionem rei, vt fautor hæreticorum *ſ* punitur, & qui falſos teſtes inducunt eidem pænæ ſubijciuntur.

40 Inquiſitores ſemper ac procedere volunt contra perſonas graues, & in dignitate conſtitutas *t* debent, ſi poſsibile eſt ſupremæ inquiſitionis ſenatum conſulere.

41 Non debent *u* commiſſarios ſuos, Præbendatos, vel Parochos eximere à iuriſdictione Epiſcoporum, qui eos ſi deliquerint punire poſſunt. Idem dic de commiſſariis Cruciatæ, qui à choro abeſſe non debent prætextu ſui officij.

o Dian. vbi ſup. n. 80.
p Comm. DD.
q Comm. DD.
r Dian. vbi ſup. n. 83.
ſ Idem vbi ſup.
t Idem in comp.
u Schedula regia apud Villal. to. 1. q. 1. art. 1.

INTENTIO.

1 Sola mala intentione ſine opere iniurioſo nemo ad damni reſtitutionem *a* obligatur.

2 Intentio ſecundaria nec *b* facit ſimoniacum, nec vſurarium.

3 Sufficit *c* intentio virtualis ad conficienda ſacramenta, ad diuinum officium, & ad omne opus morale.

a Nauar. c. 17. n. 62.
b Idem ibidem.
b Comm. DD.

DISPVT.

DISPVTAT. VIII. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

De essentia interdicti.

INTERDICTVM.

a Comm. DD.

1 INterdictum *a* est censura Ecclesiastica prohibens vsum quarumdam rerum diuinarum, vt fidelibus communem quatenus talis est.

b Comm. DD. vide c. præsent. excomm. & c. non est, vobis.

2 Interdictum *b* aliud locale, aliud personale, aliud vtrumque simul. Locale est quod ponitur alicui loco, ne in eo diuina celebrentur officia. Personale quando personis ne aliquid faciant, interdicitur nullo determinato loco. Locale, & personale quod simul vtrumque comprehendit.

c c. cum in partibus de verb. signif.

3 Locale aliud *c* generale, quod plura loca comprehendit, aliud speciale, quod vnam tantum Ecclesiam.

d Vide P. Suar. de cens. disp. 32. sec. 2. n. 7.

4 Cum in Parochia sola Ecclesia *d* interdicitur, interdictum est speciale, cum verò tota Parochia est generale.

e Idem vbi sup.

5 Cum interdicitur tota ciuitas excepta vna Parochia dicitur generale; cum verò interdicuntur omnes Ecclesiæ vnius ciuitatis, & non tota ciuitas est *e* speciale.

f c. quamuis de præb. in 6.

6 Cum ponitur in aliqua vrbe interdictum generale omnia loca *f* comprehendit excepta Ecclesia cathedrali.

g c. si ciuitas de sent. excom. in 6.

7 Cum ponitur in ciuitate mutata *g* manent vici extra murum, & monasteria & Ecclesiæ etiam si ad aliam diæcesim spectent, interdicta,

h Comm. DD.

8 Religiosi transgredientes interdictum, vel cessationem ab Ecclesia matrice vel Parochiali seruatam, incurrunt *h* in excommunicationem.

i Comm. DD.

9 Cum interdicitur specialiter aliqua Ecclesia non *i* potest in eius sacellis sacrum fieri, nec in cæmeterio contiguo mortuus sepeliri.

l Comm. DD.

10 Interdictum generale interdum *l* ponitur personæ innocenti in quantum est pars populi.

m c. si sent. de excom. sent.

11 Cum interdictum ponitur clero, non comprehendit *m* populum, nec è conuerso.

n Silu. verb. interdictū 2. p. 7.

12 Cum ponitur clero non *n* comprehendit omnes clericali

priuilegio

priuilegio gaudentes, nec cum ponitur ciuitati comprehendit alienigenas in vicis extra muros habitantes, nec in ipsa ciuitate extra muros.

13 Qui habet duo domicilia dum est in loco vbi est interdictum tenetur *o* illud seruare, secus si vbi non est.

14 Interdictum locale non infert *p* personale, nec è conuerso, nihilominus locale infert necessario personale speciale, quia semper ponitur propter culpam alicuius.

15 Interdictum etiam diuiditur *q* in totale, quando ponitur secundum omnes suos effectus, & in partiale quando secundum aliquos tantum, verbi gratia, cum inter dicitur ingressus in Ecclesiam, vel Ecclesiastica sepultura.

16 Alia diuisio *r* est in interdictum à iure quando ab illo ponitur, & interdictum ab homine quando à iudice. Item aliud latæ sententiæ, aliud ferendæ, aliud vt censura contra contumaces, aliud in pœnam delicti.

AN INTERDICTUM priuet ab vsu sacramentorum.

17 Interdicti tempore non possunt *s* fideles recipere sacramenta nisi in casibus à iure permissis.

18 Licet *t* baptizare, & confirmare eos, qui interdicto causam non dederint.

19 Licet *u* chrisma cōficere, & fontem benedicere seruatis, quæ iubentur *in c. Alma mater de sent. excom. in 6.*

20 Licet *x* Sacramentum pœnitentiæ administrare, & absoluere ab excōmunicatione, nisi sit incursa causa ipsius interdicti.

21 Non licet *y* ei, qui causam dedit interdicto hoc administrare sacramentum, nec baptizare nisi in casu necessitatis. Quod si de facto administret probabile est non esse inualidum vtrumque sacramentum.

22 Licet infirmis Eucharistiam *z* administrare in periculo mortis, sed si causam interdicti dedit, non ei ministratur nisi facta satisfactione ante sacramentum pœnitentiæ.

23 Hoc tempore cum eadem pompa, & cymbalorum sonitu *z* portanda est infirmis Eucharistia, sed qui causam interdicto dedit non potest illam administrare nisi in casu necessitatis.

24 Nec dare nec recipere licet *a* hoc sacramentum etiam clericis, vel religiosis tempore interdicti, nisi habeant priuilegium. Hæc est communior sententia, sed quod attinet ad religiosos & clericos contrarium tenet *b* noster Suarius non improbabiliter.

25 Qui habent Bullam Cruciatæ *c* possunt Eucharistiam recipere, & religiosi vt plurimum habent hoc priuilegium.

26 In locis interdictis non licet *d* administrare extremę vn-

o Suar. de cens. disp. 32. sec. 2. num. 15.
p Comm. DD.
q Comm. DD.
r Comm. DD.
s c. si senten. de sent. excom. in 6.
t Vid. dic. c. alma mater.
u vide idem c.
x Villal. tr. 19. dif. 3.
y Dic. c. alma mater.
z Suar. vbi sup. n. 28.
a Comm. DD.
b Suar. de cens. disp. 32. sec. 1. num. 39.
c Comm. DD.
d c. quod int. de

ctionis Sacramentum, nec interdicto personali etiam in festis *e* quæ excipiuntur in *c. alma mater.*

27 Non possunt *f* dari, nec recipi Ordines, & etiam si sit interdictum locale, qui ei causam dedit non potest ordinari in alio loco.

28 Tempore cuiuscumque interdicti potest celebrari matrimonium, licet contrarium teneant *g* viri docti.

29 Benedictiones nuptiales non sunt *h* prohibitæ hoc tempore, si tamen fiant moderatione indicta in *c. alma mater*, & benedicendi habeant Bullam ad audiendam Missam possunt in ea benedici.

30 Qui in materia sacramentorum violat interdictum *i* peccat mortaliter.

e Suar. vbi supra num. 3. *f* Couar. c. alma mater p. 2. parag. 2. num. 7. *g* Sanch. de matr. lib. 7. dif. 8 *h* Idem vbi sup. disp. 8. num. 10. *i* Comm. DD.

DE PÆNIS, *quas incurrit qui in materia Sacramentorum violat interdictum.*

31 Clerici violantes illud in Sacramentorum administratione irregularitatem incurrunt, *l* nisi eos excuset necessitas propria, vel aliena.

32 Qui in loco non interdicto administrat Sacramentum personæ interdictæ non incurrit irregularitatem.

33 Qui ministrat, vel recipit sacramenta vt Baptismum, vel Eucharistiam, quæ non petunt Ordinem clericalem in ministerio, licet peccent, non tamen habent *m* pœnam à iure ipso facto incurrendam.

l c. 1. de sent. & re iud. in 6. *m* Comm. DD.

AN LICEAT *celebrare officia diuina tempore interdicti.*

34 Tempore cuiuscumque interdicti sunt *n* prohibita officia diuina.

35 Officia diuina dicuntur *o* orationes publicæ, quæ in Missali Breuiario Pontificali, & manuali, vel alibi institutæ sunt ad vsum Sacramentorũ & Sacramentaliũ, & Horæ canonicæ.

36 Tempore generalis interdicti licitum *p* est clericis binos, vel ternos recitare dummodo ab aliis non audiantur.

37 Item licet *q* hoc tempore in Ecclesiam ingredi etiam si patens sit Eucharistiæ Sacramentum, clerici ab horarum recitatione excusantur.

38 Modo prohibita non sunt officia diuina, si tamen seruetur moderatio *r* præcepta in *c. alma mater.*

39 Hæc *s* concessio solum loquitur *s* de interdicto generali locali, nec debet extendi ad locale speciale.

40 Possunt admitti omnes clerici etiam primæ tonsuræ, & etiam coniugati dummodo habeant requisita à concilio. *t*

41 Ecclesiæ nomine intelliguntur *u* omnia loca in quibus sacrum licitè fieri potest.

n c. si ciuit. de sent. excom. *o* Nauar. c. 27. n. 172. *p* Siluest. verb. interdictum 5. q. 5. *q* Comm. DD. *r* De alma mater. *s* c. quod nonnullis de pericul. 3 *t* Trid. sess. 23. c. 6. de reform. *u* Comm. DD.

42 Verba

42 Verba illa campanis non pulsatis intelligenda x sunt, vt nec ad Missam, nec ad officia alia diuina illis signum fiat, nec dum campanulæ dum eleuatur hostia. Potest tamen fieri signum ad salutationes Angelicas, & ad alia necessaria cum tubis, & matracis. x Comm. DD.

43 Amentes, & puerulos, qui vsum rationis non habent non y est necessarium excludere. y Suar. de censu. 34. sec. 6. num 34.

44 Qui tempore interdicti furtim Missam audit peccat z mortaliter. z Suar. vbi sup. sec. 5. num. 4.

45 Clericus, qui non habet ministrum alium ad sacrum faciendum laicum potest a admittere. a Nauar. c. 27. n. 81.

46 An vero, qui habet priuilegium ad sacrum audiendum teneatur illud audire alij negant, alij probabilius affirmant. b b Henriq. c. 48. nu. 5.

47 Qui habet priuilegium ad audiendam Missam, vel ad assistendum diuinis officiis potest c secum ferre famulos qui commitari eum solent, nisi causã interdicto dederint. Quod si ægrotent alios potest recipere, & secum ferre dũmodo sit sine fraude. c c. licet vobis de priuil. in 6.

SECTIO II.

QVOMODO IN ALIQVIBVS FESTIS *Interdictum suspendatur.*

1 BOnifacius VIII. concessit, a quod in festis Natiuitatis Domini, Resurrectionis, & Pentecostes, & in Assumptione B. V. exclusis solum excommunicatis apertis ianuis admittantur ad officia diuina omnes interdicti, dummodo qui causam interdicto dederunt non accedãt ad altare. Et potest fieri signum cum campanis. Hoc autem intelligendum de interdicto locali generali. a Ex Decreto Bonifacij VIII.

2 Hæc suspensio interdicti solum est ad celebranda officia diuina, non verò ad recipienda b Sacramenta, & sic intelligenda sunt Ordinum priuilegia in illorum festis, in eis tamen potest ministrari Eucharistia. b Auil. de cens. 5. p. disp. 4. sec. 2. dub. 12.

3 In prædictis festis potest fieri quodlibet officium diuinum, vel Missa votiua recitari non tamen mortui sepeliri in Ecclesia. Pie tamen potest contraria sententia c sustineri. c Suar. vbi supra sec. 3. num 2

4 Exceptio hæc in prædictis festis non est intelligenda d nisi de primo die; festa tamen incipiunt à Vesperis diei antecedentis, & in sequentis Completorio finiuntur. d Contraria tamen est probabilior.

5 In sabbato sancto potest e dici Missa incipiendo à Gloria, & idem probabiliter fieri potest in vigilia Pentecostes. e Suar. de cens. disp. 34. sec. 1. num. 40.

f Comm. DD.
6 In his festis non prohibetur, *f* quod possit denuo imponi interdictum.

g Suar. vbi supra num. 37.
7 Cum dicitur quod ad altare non accedant, qui causam interdicto dederunt solum prohibetur, *g* quod non communicent, neque offerant.

h Leo X.
8 Hoc priuilegium est iam extensum *h* ad festum Corporis Christi, & per octauam, & ad Conceptionem B. V. & per octauam etiam si non dicatur, officium, quod incipit *Egredimini.*

AN VIOLANTES interdictum circa officia diuina peccent, & quibus pœnis puniantur.

i Vill. vbi supra dif. 8.
9 Peccat mortaliter Ecclesiasticus violans interdictum circa diuina officia, etiam si sit tantum *i* circa conditiones appositas in *c. alma mater*?

l Idem dic de religiosis ex Comm. DD. ex eis iuf. de sent. excom. in 6.
10 Clerici exercentes aliquem actum Ordinis in loco nominatim interdicto incurrunt *l* irregularitatem, excusantur tamen propter metum, vel scandalum, idem dic in interdicto personali.

m Dict. c. is qui.
11 Clerici siue sæculares, siue regiosi tam viri, quam fœminæ non possunt *m* eligi, nec postulari, si sint interdicti violatores, & habent alias pœnas, quas non incurrunt ipso facto, sed sunt eis infligendæ, clerici enim spoliandi sunt beneficiis, & religiosi recludendi in arctioribus monasteriis, si sint pertinaces.

n Soto & Nauar. c. 27. n. 178.
12 Laici peccant *n* mortaliter violando quodcumque interdictum, sed non desunt viri docti, qui violantes locale interdictum excusent à peccato mortali.

o Comm. DD.
13 Si interdictum non est denunciatum, vel non obseruatur ab his in quorum gratiam fuit impositum, alios non *o* obligat.

AN INTERDICTVM priuet ab Ecclesiastica sepultura?

p c. quod int de pœnit & remis.
q c. Ex dict.
14 Interdictum priuat *p* ab Ecclesiastica sepultura nisi sit priuilegium, sed non priuat *q* clericos quicumque sint dummodo gaudeant priuilegio clericali, nec religiosos, quia habent priuilegium.

r Vide c. alma mater vbi supra.
15 Harum personarum funus *r* debet fieri sine campanarum pulsatione, & cum moderationibus, quæ habentur in *c. alma mater.*

f Suar. vbi supra num. 13.
16 Qui habet priuilegium *f* ad audiendam Missam non ideo habet *f* vt possit in Ecclesia sepeliri.

t Comm. DD.
17 Qui tempore interdicti ratione illius sepultus est extra Ecclesiam illo finito transferendus *t* est intra Ecclesiam, si autem intra Ecclesiam sepultus est non est exhumandus.

u Vide Sà verb. excom.
18 Qui nominatim interdictos *u* sepeliunt intra Ecclesiam excommunicationem incurrunt.

19 Qui

19 Qui habent Bullam Cruciatam possunt *x* in loco sacro sepeliri. *x* Vide Verb. Bull

20 Interdictum *y* ab ingressu Ecclesiæ est aliquo modo personale, & aliquando dicitur suspensio. *y* Dic. c. Is cui.

QVID SIT INTERDICTVM ab ingressu Ecclesiæ.

21 Priuat *z* ab ingressu Ecclesiæ & ibi peragere diuina officia, & qui illud violat in officio Ordinis fit irregularis. *z* Ex eod. c. is cui.

22 Nomine Ecclesiæ intelligitur, quæ publicè deputata est ab Episcopo, *a* potest tamen hoc modo interdictus sacrum facere in priuato oratorio. *a* Villal. vbi supra dif. 8.

23 An verò totaliter interdictus possit Ecclesiam ingredi ad orandum, vel ad concionem audiendam alij negant, alij probabilius affirmant. *b* *b* Idem vbi supra.

24 Non *c* potest in cæmeterio sacrum audire, sed contrarium est etiam probabile. *c* Abb. c. cum Eccl. de imm. Eccl.

25 Si talis moriatur sine pœnitentia non est sepeliendus neque in Ecclesia, *d* neque in cæmeterio secus verò, si pœnitentiam egerit. *d* Ex tex. in c. 33. q. 2.

26 Priuilegium *e* concessum in *c. alma mater* vt in quatuor festis possint interdicti in officiis diuinis assistere, his etiam conceditur dummodo ipsi non *f* celebrent. *e* Comm. DD.

DE CAVSIS, ET SVBIECTO interdicti? *f* Comm. DD.

27 Qui potest excommunicare, & suspendere potest etiam interdicere.

28 Prælati religiosi possunt *g* ponere interdictum personale non verò locale. *g* Comm. DD.

29 Aliud est à iure, *h* aliud ab homine, aliud ponitur ab Ordinario, aliud à delegato. *h* Comm. DD.

30 Quicumque potest excommunicari *i* potest interdici personaliter. Interdictum verò personale *l* non comprehendit Episcopos, neque eum, qui illud posuit. Potest autem poni in communitate, vel in populo. *i* Comm. DD. *l* Vill. vbi supra.

31 Non debet *m* poni nisi propter peccatum mortale cum pertinacia, sed partiale propter veniale potest poni. *m* Idem vbi sup.

32 Non potest *n* poni generale locale vt aliquod debitum soluatur. *n* Extrau. proinde de sent. excom. vbi sup.

33 Ponitur *o* in ciuitate vel republica propter peccatum Principis, vel Prætoris. *o* Comm. DD.

34 Non habet determinatam formam verborum, vt plurimum tamen ponitur *p* hoc verbo *Interdico*. *p* Comm. DD.

35 Interdictum locale generale non *q* obligat nisi prius denunciatur. Personale autem siue sit generale, siue speciale statim obligat. *q* Dic. extrau. ad euitanda

DE EO QVI POTEST relaxare interdictum. Vide verbum *Censura.*

r Comm. DD.

36 Quamuis ruat Ecclesia, vel destruatur manet r tamen in loco interdictum.

s Vill.tr. 19.dif. 11.

37 Cum communitas perit, interdictum generale personale perire necesse s est. Si autem aliquis communitatem interdictam deserit, liberatur ab interdicto, si illi causam non dedit; sed qui de nouo admittitur ad communitatem obligatur interdicto.

38 Qui moritur specialiter interdictus non potest sepeliri in loco sacro, nisi prius absoluatur, t & potest à Parocho absolui.

t Idem ibidem.

u Comm. DD.

39 Interdictum generale locale non potest u ad cautelam relaxari, bene autem personale.

x c. ad hæc quoniam de apell.

40 Non suspenditur x per appellationem.

y Suar. de cens. disp. 38. sec. 3. num. 5.

41 Interdictum omne potest y per tempus suspendi, vel totum vel quoad aliquos effectus.

z Comm. DD.

42 Episcopus non potest z concedere priuilegium perpetuum ad tempus interdicti.

DE INTERDICTIS positis à iure. Vide Villalob. *to. 1. tract. 19. dif. 13.*

SECT. III ET VLTIMA

DE VARIIS CIRCA INTERDICTVM resolutionibus.

a Sà hoc verb. n. 11.

1 AN interdicto clero interdicantur simul omnes religiosi tam viri, quam fœminæ alij aiunt, alij probabilius negant. a

b Dian. p. 3. tr. 10. ref. 78.

2 Interdictum personale, speciale, vel generale potest b ferri pro debito pecuniario.

c Henriq. apud Dia. 3. p. tr. 2.

3 Priuilegia religiosorum de celebrandis Missis tempore interdicti non sunt reuocata c per concilium Tridentinum.

d Auila apud Dia. vbi supra ref. 67.

4 Qui habet priuilegium assistendi diuinis officiis tempore interdicti d potest in loco sacro sepeliri.

5 Dies priuilegiati nempè Natiuitatis Resurrectionis Domini, & Pentecostes non solum sunt primi sed sequentes. e

e Auila de censur.

6 In interdicto personali generali posse sepeliri in loco sacro eum qui interdicto causam non dedit alij negant, alij probabilius affirmant. f

f P. Suar. de cens.

g Comm. DD.

7 Potest g non interdictus Missam audire specialiter interdicti.

h Comm DD.

8 Interdictus à sacro faciendo potest h Ordines conferre alio celebrante.

9 Sacrum

9 Sacrum potest fieri præsente persona interdicta si expelli non potest, & locus non est interdictus, nam præceptum de eiiciendo interdicto intelligitur solum de interdicto locali.

10 Interdictum personale speciale potest *y* tolli à quolibet Confessario, si non est reseruatum, & parti est data satisfactio vel cautio illius. *y Dian. in comp. hoc verb. n. 18.*

11 In violatione interdicti erit *z* materia parua dicere orationes officij diuini etiam præmisso, Dominus vobiscum, benedicere aquam, & ea populum aspergere. *z Idem p. 5. tr. 5. res. 59.*

12 Interdictum ab eo etiam, qui illud posuit *a* obseruandum est, alioquin pæna ligatur, nisi sit Papa, vel secundum alios secum dispenset. *a Sà hoc verb.*

13 Interdictum à iure non ad determinatum tempus, nec reseruatum *b* potest Episcopus relaxare, & quilibet Prælatus erga suos subditos, & iudex à se positum suspendere, vel totum, vel in partem. *b Comm. DD.*

14 Clerico admittenti interdictum ad diuinum officium interdicitur *c* ad Ecclesiam ingressus vsque ad satisfactionem. *c Sà vbi sup. n. 22.*

15 Qui excommunicauit non præmissa monitione canonica, & sine testibus interdicitur *d* per mensem ab ingressu Ecclesiæ. *d c. sacro de sent. excomm.*

16 Communitas faciens clericos soluere illicitas gabellas ipso facto est *e* interdicta, & Ecclesia interdicetur cum communitas facit Episcopum capi, vel vulnerari vel exulare. *e Sà hoc verb. n. 24.*

17 In solemni absolutione ab interdicto *f* præstandum est iuramentum de non contrafaciendo. *f Idem vbi sup. n. 26.*

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

INTERPRETATIO.

Vide *consilium*, *dispensatio*, *lex*, *pœna*, *verba*.

1 INterpretatio *a* in pœnis facienda mitior, in fauorabilibus amplianda, in dubiis facienda, vt potius res valeat, quam *a Sà hoc verb. n. 1.*

quam pereat, & in partem benigniorem, & faciliorem præsumendo potius bonam, quam malam fidem.

2 Vbi tractatur de obligatione strictè *b* interpretandum.

3 Masculinum in fauorabilibus *c* comprehendit fœmininum, non verò in contractibus.

4 Aliquis, & alius siquis & similia *d* comprehendunt etiam fœminam.

5 Cum lex prohibet, ne quis interpretetur non *e* prohibet DD. nec tribunalia, quin possint secundum communem doctrinam interpretari.

6 In ambiguis, dubiis, & incertis solum ad Principem interpretatio *f* spectat.

7 Modicæ solemnitatis omissio non vitiat *g* actum.

8 Edicta non prohibent *h* opera alioquin bona, sed ea in quibus licet sit boni species latet malum, aut periculum.

9 Non dicitur *i* præsumere qui se beneficere probabiliter credit.

10 Quando principale non tenetur, nec *l* accessorium.

11 Quod est inutile pro nullo, vel non scripto habendum, *m* sicut quod non intelligitur.

12 Clausula vltima generalis ad præcedentia refertur, *n* nisi sit specialis ratio, & diuersa.

13 Cum dispositio finitur vnico actu, si iste est nullus, vel inutilis, potest *o* repeti.

14 Dicens de vno de alio negare *p* videtur.

15 In generali sermone intelligitur *q* excepta persona loquens.

16 Vsus communis verborum præferendus est in omni materia propriæ significationi.

17 Repulsus à re maiori non videtur repulsus à minori.

18 Ritè significat solemniter, rectè, iustè.

19 Licet in generali concessione non veniant, quæ requirunt speciale mandatum, vt corrigere, deponere, conferre beneficia, dare dimissorias, veniunt tamen cum sine illis generalis concessio esset inutilis, aut cum ex verbis colligitur talem fuisse concedentis intentionem.

b Comm. DD.
c Sà hoc verb.
d Comm. DD.
e Sà hoc verb.
f Azor. lib. 5. c. 16. q. 16.
g Comm. DD.
h Sà hoc verb.
i Comm. DD.
l Gloss. in c. 5. de donat. inter vir. & vxor.
m Comm. DD.
n Comm.
o Sà vbi sup. n. 12.
p Communia proloquia DD.
q Vide Silu. verb. clausula num. 2.

INVENTARIUM.

1 Hæres tenetur *a* à die, qua scit hæredem institutum fuisse inuentarium incipere intra dies 30.

a l. vlt. parag. si non autem C. de iur. delib.

2 Licet

2 Licet illum non incipiat prædicto tempore, dummodo finiatur intra tempus legitimum, non *b* amittit priuilegia.

3 In regno Castellæ terminus legitimus *c* sunt 90. dies, si autem bona defuncti sint distantia annus vnus.

4 Iuuentarium debet *d* fieri coram tabellione, & citandi sunt creditores, ac legatarij, & scribenda omnia bona mobilia, & immobilia defuncti cum debitis, & chirographis.

5 Si fuerint multi hæredes *e* sufficit, quod vni committatur à reliquis, quod pro omnibus faciat inuentarium, & testator non potest hanc obligationem remittere.

b Villal. to. 2. tr. 30. dif. 23. *c* L. 5. tit. 6 p 6. *d* L. vlt. parag. fin. c. de iur. de lib. l. 5. tit. 6. p. 6. *e* Villal. vbi sup.

INTERROGATIO.

1 Interrogatio in Confessione debet *a* fieri de his quæ videntur necessaria ad hoc quod fiat integrè, & fructuosè.

2 Non debet *b* fieri de omnibus peccatis, in quæ possibile est lapsum pænitentem fuisse, sufficit si fiat de consuetis, nec debet fieri de occultioribus, & si fiat, sit cautè.

3 De numero est *c* necessaria, sed in carnalibus non debet esse nimia, & in coniugatis circa venerea sit nimis moderata, & fiat honestè.

4 De statu pænitentis, & an habeat impedimentum, ad recipiendam absolutionem non est *d* necessario præmittenda ante Confessionem, nec an sit excommunicatus.

5 Omittere aliquam interrogationem ob inaduertentiam, vel obliuionem non est *e* mortale.

a Nauar. c. 5. n. 2. *b* Idem c. 5. n. 3. *c* Idem. c. 5. n. 4. *d* Comm. DD. *e* Comm. DD.

INVIDIA.

1 Inuidia est *a* habitus inclinans ad tristitiam de bono alieno eo, quod minuat propriam excellentiam. Est peccatum mortale ex genere suo, filiæ illius sunt odium, susurratio, detractio, lætitia in alienis malis, & tristitia in bonis.

2 Gaudere deliberatè, de malo alterius notabili est *b* peccatum mortale, sicut & tristari de bono notabili in quantum minuit propriam excellentiam, nec desunt qui à mortali excusent.

3 Tristari eo quod non habeas tanta bona temporalia sicut proximus erit mortale *c* si finis fuerit mortalis, secus verò si venialis.

4 Tristari eo quod Deus malis bona tribuat est *d* mortale si fiat incusando diuinam prouidentiam. Item erit mortale si quis proponat

a Nauar. c. 23. n. 128. *b* Idem vbi sup. *c* Comm. DD. *d* P. Auil. in sum. hoc verb.

proponat imitari malos, eo quod prospera sibi eueniant.

5 Tristari, qui videt virtutes alienas eo quod non habeat, virtus *e* est.

6 Dolere de bono alieno in quantum bonum alterius est, odij *f* peccatum est. Si autem doleas de damno, quod tibi vel alteri sequitur de bono illius peccatum non est.

7 Tristari de bono spirituali alieno in quantumq; tuam minuit excellentiam, peccatum inuidiæ est.

e Comm. DD.
f Nauar. c. 23. parag. 1.
g Comm. DD.

INVOCATIO DÆMONVM.

1 Inuocatio Dæmonum *a* alia est expressa, quando verbo, vel opere Dæmonum auxilium imprecatur, tacita alia cum quis ad aliquid consequendum vtitur rebus, vel verbis, quæ ex suapte natura nec ex applicatione diuina, vel Ecclesiastica valent causare talem effectum, vel quando rebus, quæ talem possunt effectum causare alia inutilia adiunguntur.

2 Rebus sacris vti ea lege, vt sint taliter, & in tali materia, & tali numero, modo & tempore *b* peccatum est mortale.

3 Adiungere causis naturalibus tales characteres inutiles ad consequendum effectum peccatum *c* mortale est.

4 Vti rebus naturalibus, vt aleis, chartis, sortibus, astrolabio, cribro, & aliis ad sciendum arcana futura, &c. vel ad subitò medendum extra vires medicinæ peccatum *d* mortale est.

5 Vti verbis sacris ad inanem effectum vt ad mouendum cribrum peccatum mortale est. Idem dic *f* quando miscentur falsa vt quod Christus febrem habuit.

6 Peccat mortaliter, qui habet *g* Dęmonem familiarem ad sciendum secreta, vel quæ locis remotis eueniunt.

7 Idem dic de eo, qui ope Dæmonum vult inuenire thesaurum vel quoduis aliud, siue malum, siue bonum. Vide verbum *Superstitio*.

a Nauar. c. 11. n. 22.
b Idem vbi sup.
c Comm. DD.
d Comm. DD.
e Nauar. c. 11. n. 22.
f Idem vb. sup. n. 24.
g Comm. DD.

I R A.

1 Ira est *a* vitium inclinans animam ad sumendam vindictam inordinatè. Filiæ eius sunt Indignatio, clamor, tumor, tumor, opprobrium, contumelia, rixa, blasphemia, &c.

2 Peccat *b* mortaliter, qui in re notabili sumit vindictam authoritate propria, vel in finem malum, vel plusquam delinquens meretur.

a Nauar. c. 23. n. 115.
b Comm. DD.

3 Peccat

3 Peccat *c* peccato mortali iræ, qui propter indignationem, tumorem, vel clamorem facit aliquid prohibitum ſub mortali.

4 Contingit *d* etiam in hoc vitio per defectum peccare, cum quis non iraſcitur cum tenetur iraſci ſecundum rationem, vt dicit Chryſoſtomus. Qui cum cauſa non iraſcitur patientia enim irrationabilis vitia ſeminat, negligentiam nutrit, & non ſolum malos, ſed etiam bonos inuitat ad malum. Chriſtus licet mitiſſimus ira vſus fuit aliquando ſecundum Marcum *c.* 3. Contra malos circumſpiciens eos cum ira. Væ vobis prælatis, qui cum bona indole ſaluationem veſtram operari poſſetis, ſed fortè condemnabimini, quia ob tepiditatem, vel remiſſionem, religioſam diſciplinam ruere permiſiſtis.

c Nauar. c. 23. n. 116.
d D. Tho. 22. q. 158. art. 7.

DISPVT. IX. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

De irregularitatis definitione, quo iure ſit introducta, & de effectibus eius.

IRREGVLARITAS.

1 Eſt *a* impedimentum canonicum ad recipiendos Ordines, vel ad receptos exequendos.

2 Non eſt *b* cenſura, nec ſemper pæna, non de iure diuino, ſed canonico.

3 Nec Epiſcopus, nec conſuetudo irregularitatem valent introducere, nec poteſt *c* incurri, niſi ſit in iure expreſſa, & tunc non eſt neceſſaria ſententia iudicis, vt incurratur.

4 Impedit *d* directe ſuſceptionem, & vſum Ordinum, & in hoc à cenſuris diſtinguitur.

5 Eius primarius effectus eſt reddere *e* hominem inhabilem ad Ordines, non verò incapacem.

6 Hæc prohibitio *f* obligat ſub mortali ex ſua natura, ſed non habet aliam pænam à iure.

7 Impedit *g* ſub mortali vſum Ordinum ſuſceptorum ſiue ſubſequatur, ſiue præcedat.

8 Poteſt *h* irregularis matrimonio valide aſſiſtere, & ſuſcipere ſacramenta, quæ poteſt laicus excepto Ordine.

a Comm. DD.
b Suarez de cenſ. diſp. 40. ſec. 4.
c c. is, cui de ſent. excomm. in 6.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g c. is cui de ſent. excom. in 6.
h Comm. DD.

9 Poteſt

i Trid. sess. 14. de refor.
l Auila de cens. disp. 2. dub. 6.

9 Potest exercere Ecclesiasticam iurisdictionem non verò *i* degradare realiter, si verò pœnitentes absoluerit absolutio erit valida, sed peccabit mortaliter.

10 Non amittit *l* ipso facto beneficium, & fructus facit suos, cautè tamen faciet, beneficio renuntiando antequam eo priuetur.

m Comm. DD.

11 Quamuis priuetur beneficio non tenetur *m* illius fructus restituere, nec ius eligendi, & confirmandi amittit quando suo beneficio est annexum.

n Suarez vbi supra. disp. 40.

12 Irregularis est *n* inhabilis ad recipiendum beneficium, & est probabilior sententia hanc inhabilitatem extendi ad simplicia, pensiones.

QVOT SINT irregularitatis species?

o Comm. DD.

13 Irregularitas *o* alia totalis, quæ priuata susceptione omnium Ordinum, alia partialis, quæ non ab omnibus, sed ab vno, vel alio, vt defectus ætatis.

p Comm. DD.

14 Totalis ponitur *p* vel propter culpam, vel propter indecentiam.

15 Aliæ contrahuntur actu proprio, aliæ sine illo, aliæ actu licito, aliæ illicito.

q Vide Suarez de censur.

16 Quæ contrahuntur *q* actu licito, alia ex defectu sacramento, alia ex defectu lenitatis, alia ex defectu animæ.

r Comm. DD.

17 Quæ contrahuntur *r* ex actu illicito, alia ex homicidio, alia ex ordinum administratione contra censuram, alia ob reiterationem Baptismi, alia propter infamiam.

s Comm. DD.

18 Non *s* est irregularitas aliqua ab homine, omnes sunt à iure.

t D. Tho. 12. q. 10. art. 5.

19 Non *t* potest incurri per actum pure mentalem, debet esse exterior, consummatus, & perfectus.

u Suarez vbi sup. disp. 40. sec 3.

20 Quæ statuitur, vt pæna non *u* potest incurri ob solum veniale, posset autem Papa ob illud solum eam imponere.

x Comm. DD.

21 Sufficit *x* vt contrahatur, quod actus sit peccatum mortale, licet non sit ex contemptu, sufficit etiam culpa lata, & indirectè voluntaria, nec est necessarium, quod actus sit publicus.

AN IN DVBIO se quis debeat irregularem iudicare.

y Comm. DD.

22 Cum dubium est iuris circa irregularitatem, vel sunt opiniones ex vtraque parte probabiles, non *y* se debet quis irregularem iudicare.

a c. ad audientiam c. significasti de homicidio.

23 Dubius de facto, in casu homicidij se *a* debet irregularem iudicare, secus verò in rebus aliis.

QVIS POSSIT irregularitatem incurrere?

b Comm. DD

24 Solus capax Ordinis est *b* capax irregularitatis.

c Couar. clem. si furiosus.

25 Irregularitas orta ante Baptismum ex homicidio secundum probabiliorem sententiam tollitur *c* per Baptismum.

26 Amentes,

26 Amentes,& qui carent membris necessariis ad Ordinis executionem *d* sunt irregulares. *d* Comm. DD.

27 Summus Pontifex *e* non est capax irregularitatis,quia non est subiectus quoad vim coactiuam iuri positiuo. *e* Comm. DD.

QVA verborum. FORMA ponitur in iure ?

28 Quoties ex verbis textus colligitur irregularitas, & ipso facto imponitur solum *f* incurritur. *f* Vide P. Suar.de cens. disp. 18.

29 Non *g* incurritur cum ponitur verbis temporis futuri. *g* Comm. DD.

30 Cum in textu fit mentio irregularitatis de illa, debet intelligi, nisi aliunde contrarium constet, idemque dicendum quando loquitur de effectibus propriis illius.

AN QVI IVS, VEL FACTVM irregularitatis ignorat in illam incurrat.

31 Qui ius irregularitatis ignorat,si faciat actum,cui est annexa illam *h* incurrit. *h* Comm. DD.

32 Cum datur ignorantia facti inuincibilis non incurritur,nisi cum clericus operam dabat *i* rei illicitæ. *i* Sanchez

33 Cum ignorantia iuris,vel facti excusat à peccato mortali, excusat *l* etiam ab irregularitate,quæ ponitur ob delictum. *l* Comm. DD.

DE EO,QVI POTEST dispensare.

34 De iure communi & ordinario solus Papa *m* dispensat. *m* Trid. ses.24.c. 6.de refor.

35 Episcopi *n* possunt dispensare in his,quæ procedunt ex delicto occulto,nisi sit homicidium voluntarium. *n* Trid. vbi supra.

36 Hæc concessio,locum *o* non habet, vbi Tridentinum non fuit receptum. *o* Ex declar.cardin.

37 Episcopi nomine intelligitur *p* electus,& confirmatus,etiam si non sit consecratus.Archiepiscopi autem non possunt vti hoc priuilegio in tota sua prouincia. *p* Vide P. Suar.de cens. disp. 41.sec.2. n.7.

38 Eandem potestatem *q* habet Capitulum sede vacante secundum probabiliorem sententiam. *q* Sanch.de matr. lib. 8.disp.2.

39 An verò extendatur ad omnes,qui habent iurisdictionem quasi Episcopalem alij negant,alij probabilius *r* affirmant. *r* Henriq. lib. 10. de sacr. Ordin.c. 20.n.2.

40 Prælati Ordinum, qui communicant priuilegia Ordinis Dominicani hoc priuilegio gaudent.

41 Episcopus *s* potest delegare hanc facultatem,& alteri committere, qui cum ipso dispenset.Idem possunt religiosi Prælati, & secundum aliquos secum possunt dispensare. *s* Villal. to 1.tr 27. dif.9.

42 In hac concessione pro peccato occulto intelligitur, quod non est publicum.Publicum *t* autem est illud,quod scitur in ciuitate,vel in vicinia,vel in communitate etiam decem personarum,& tunc erit publicum cum scitur à maiori parte. *t* Comm. DD.

43 Potest *u* Episcopus prædictam facere dispensationem,etiamsi causam *u* Fil.c.1. n.39.de const.

causam remisisset Pontifici, nisi iam agatur de causa in foro contentioso.

x Comm. DD.

44 Si reus fuit accusatus,& à iudice absolutus adhuc x manet delictum in ratione occulti,licet alij contrarium defendant.

y Villal. vbi sup. n.15.

45 Episcopus potest y committere facultatem dispensandi, non verò absoluendi extra suam diæcesim.

z Sanchez de matr. lib.3,disp. 28.

46 Personæ quibuscum z potest dispensare sunt, quæ habent domicilium in suo Episcopatu,& cum negotiatoribus, & scholasticis ibi commorantibus.

a Vide Math.

47 Probabile a est quemlibet Confessorem approbatum virtute Bullæ Cruciatæ posse dispensare in omni irregularitate prouenienté ex delicto,excepto homicidio voluntario,vel mutilatione,vel bigamia & nostri qui hoc priuilegium communicatum habent à nostro P.Prouinciali possunt in eisdem exceptis prædictis.

b Comm. DD.

48 Clericus irregularis ex occulto delicto homicidij b potest confesso peccato, sine noua irregularitate ob vitandum scandalum celebrare.

Ex Arch. Limens.

49 Episcopi in Indiis occidentalibus habent c perpetuum priuilegium ad dispensandum in irregularitate prouenienté ex delicto publico, dummodo non sit homicidium voluntarium extra bellum,vel simonia.

d Comm. DD.

50 Cum illegitimo,& cum quouis alio irregulari non ex delicto dispensatio est d multo difficilior.

e Ex quod priuil. quod seruat.in archiu.Lim.

51 Illegitimi Mestissi,vel Hispani si Indicum idioma sciant, & sint alias idonei e possunt sacris ordinibus initiari,Confessiones audire,& prædicare etiam si sint spurij non obstantibus natalibus,& quibusuis aliis,non tamen homicidii voluntarij & bigamiæ defectibus,& impedimentis.

f Comm. DD.

52 Cum Prælati in Capitulis absoluunt à censuris,& irregularitatibus sufficit f confiteri peccatum,propter quod incursa fuit irregularitas,sed huius absolutio debet esse cum causa.

g Comm. DD.

53 Prælati Ordinum possunt g circa suos subditos, quidquid Episcopi erga suos,vnde possunt cum corpore vitiatis,cum indecentia non est scandalosa,nec accidit culpa illorum,dispensare.

h Villal. vbi sup.

i Comm. DD.

54 Sixtus IV.concessit h Generalibus,& Prouincialibus Ordinis Dominicani, & Franciscani, vt possint dispensare cum suis subditis in omni irregularitate exceptis,quæ proueniunt ex homicidio voluntario,mutilatione membrorum,vel bigamia.

55 Non est forma aliqua verborum i à iure determinata ad dispensandum, quælibet sufficit,quæ dispensandis exprimat intentionem.

56 Potest

56 Poteſt *l* diſpenſari tam operibus, quam verbis, ſed vt ritè fiat opus eſt cauſam cognoſcere. *l* Comm. DD.

SECTIO II.

DE IRREGVLARITATIBVS IN PARTICVLARI.

An incurratur irregularitas ex indigna receptione, vel administratione Baptiſmi?

1 QVi ſciens ſemel ſe rite fuiſſe baptizatum voluntariè iterum Baptiſmum recipit, irregularitatem *a* incurrit, & eſt probabile, quod etiam ſi per metum, non verò ſi coactus illud recipiat. *a* c. qui in qualibet, 1. q. 2.

2 Et toties fit *b* irregularis, quoties illud voluntariè recipit, & in hac ſolus Papa diſpenſat. Si autem delictum fuerit occultum poteſt etiam Epiſcopus. *b* Argumento c. 2. de apoſt.

3 Idem dicendum *c* de eo qui voluntariè rebaptizat. *c* Villal. vbi ſup. diſ. 11. n. 2.

4 Qui diſtulit Baptiſmum vſque ad mortis periculum *d* manet irregularis, ſed ſi purget ſuſpicionem per fidei actum, vel quia fuit defectus miniſtrorum, poterit ab Epiſcopo diſpenſari. *d* Idem ibidem n. 3.

5 Qui Baptiſmum recipit, vbi eſt peregrinus & ideo ignotus *e* manet irregularis, dum non conſtat de eius vita, & moribus. *e* c. 1. 57. diſt.

6 Is de cuius Baptiſmo dubitatur *f* non poteſt Ordines recipere. *f* c. omni 98. diſt.

7 Ex indigna receptione aliorum ſacramentorum nulla contrahitur *g* irregularitas, niſi aliquando in matrimonio propter bigamiam *g* Comm. DD.

AN INCVRRATVR EX INDIGNA Ordinis receptione.

8 Qui indignè recipit ſacramentum Ordinis incurrit *h* ſuſpenſionem, quam ſi non ſeruat incurrit irregularitatem. *h* Suarez de cenſ. diſp. 42. ſec. 3.

9 Qui recipit Ordinem in irregularitate non contrahit nouam *i* irregularitatem, nec ſuſpenſionem. *i* c. is cui de ſent. excom. in 6.

10 Qui ſecundò recipit Ordinem iam ſuſceptum, vel in peccato mortali publico, vel ab Epiſcopo excommunicato, vel ſuſpenſo nullam *l* contrahit irregularitatem, quia non ſunt tales irregularitates in iure expreſſæ. *l* Comm. DD.

11 Qui

12 Qui exercet actum Ordinis, quem non habet manet *m* irregularis, & suspensus quantum ad Ordinem quem habet, & idem est si exerceat actum Episcopi, vel sit laicus.

13 Qui administrat ea quæ laicis licent non *n* fit irregularis,

14 Qui excusatur à peccato mortali non manet *o* irregularis.

15 Clericus, qui censura ligatus actum *p* Ordinis sacrę exercet, & excommunicatus, qui facit in sua præsentia sacrum celebrari manet *q* irregularis.

m c.1. de cler.non ordin.minis. *n* Comm. DD. *o* Comm. DD. *p* c.is cui de sent. excom. in 6. *q* Couar.c. alma 1.p. parag.6. fin.

SECTIO III.

DE IRREGVLARITATE, QVÆ oritur ex aliquibus delictis.

1 HÆreticus etiam si resipiscat manet *a* irregularis si fecit actum exteriorem.

2 Non manet *b* irregularis qui abiurauit de leui vel de vehementi, si non erat hæreticus, sed ob timorem confessus fuit, vel testibus falsis crimen probatum fuit.

3 Nec *c* qui ob metum ostendit se esse hæreticum cum non esset.

4 Pro hæretico reputatur *d* etiam apostata à fide catholica.

5 Chismaticus, si non est hæreticus non *e* incurrit irregularitatem.

6 Fautores *f* receptores & defensores hæreticorum manent irregulares, Idem est de suspectis in fide propter infamiam.

7 Filij hæreticorum etiam si non sint hæretici *g* sunt irregulares, nisi pater relicta hæresi, resipiscat, vel ante patris hæresim fuerint nati.

8 Nepos hæretici ex filia non *h* est irregularis.

9 In hac irregularitate *i* solus Papa dispensat, & quamuis sit occulta, magis probabile est non posse Episcopum.

10 Cum Apostatis à Christiana religione, qui in Apostasia sacris initiati fuerunt, solus Papa *l* dispensat.

11 Neophiti idest, qui paulo ante baptismum receperunt (de his solum hic loquimur) sunt *m* irregulares.

12 Filius infidelium qui ab infantia fuit baptizatus non est neophitus, nec qui noui Christiani *n* vocantur.

13 Qui multis ab hinc annis licet adultus Baptismum recepit, non *o* est neophitus, & hoc Episcopi arbitrio remittendum.

a c.siquis præsbiter 1. q.7. *b* Vill.vbi supra. dif.15. *c* Idem ibidem. *d* Comm. DD. *e* Suar.vbi supra sec. 2.num.7. *f* vill.vbi sup.n.6. *g* c.quicũque parag.hęretici c. statutum 2. de hæret. in 6. *h* Anton. Gom.lib. 3.var.c.2. num.4. *i* Vill.vbi sup.n.10. *l* c.fin.de apost. *m* Comm. DD. *n* Comm. DD. *o* Vill.vbi sup.nu.2.

14 In

14 In hac irregularitate solus Papa *p* dispensat, sed cessat cessante impedimento. *p* Idem vbi supra.

AN CONTRAHATVR per simoniam vel per alia delicta.

15 Per simoniam, vel per alia delicta non contrahitur, *q* nisi sequatur infamia. *q* Comm. DD.

16 Per nullum aliud delictum præter supradicta *r* incurritur, nec per pœnitentiam publicam, excepto homicidio, & mutilatione. *r* Suarez vbi supra.

17 Qui Petrum percussit non animo occidendi, vulnus tamen, quod intulit ita graue fuit, vt per se mors ex illo secuta fuerit, voluntarius homicida iudicandus est, & irregularitatem incurrit. *s* Si autem vulnus non fuit lethale, sed incuria chirurgi mortuus fuit, non incurrit irregularitatem. *s* Comm. DD.

18 Ex homicidio voluntario etiam occulto *t* incurritur irregularitas, licet alij contrarium teneant probabiliter. *t* Vill. vbi supra dif. 18. n. 5.

19 Qui mortuo caput abscidit non *u* incurrit. *u* Comm. DD.

20 Qui abortare facit mulierem si fœtus nondum erat animatus non *x* incurrit. Idem dic de eo qui venenum dedit ad sterilitatem. *x* Greg. XIII. in constit. quæ incipit sedes Apost.

21 Quod dictum est de homicidio dicendum *y* est de mutilatione, licet hæc irregularitas non sit adeo grauis. *y* Comm. DD.

22 Ad hanc irregularitatem non satisficit *z* quælibet percussio vel sanguinis effusio, nisi membrum aliquod abscindatur. *z* Villal. vbi supra.

23 Qui debilitat membrum *a* non fit irregularis, licet alij contrarium sentiant, nec qui deformat. *a* Auil. de cens. dub. 2.

24 Qui abscindit membrum mortuum, vel aridum non *b* fit irregularis. *b* Comm. DD.

QVÆ PERSONÆ incurrant irregularitatem ex homicidio, & mutilatione, & quis in ea dispenset.

25 Omnes baptizati excepto Papa hanc irregularitatem *c* cum occidunt, & mutilant, incurrunt. *c* Comm. DD.

26 Et qui mortis dant *d* causam si pœniteant antequam sequatur effectus. Et qui iubent *e* alium occidere si sequatur effectus, nisi mandatum reuocauerint, & notificauerint mandatario, facientes quantum in se fuit, ne executioni mandaretur. *d* Suarez de cens. disp. 44. sec. 3. *e* Nauar. c. 27. n. 233.

27 Sufficit ad *f* incurrendam hanc irregularitatem, quod mandatum, vel consilium fuerit indirectum. *f* Villal. vbi supra

28 Manet *g* etiam irregularis, qui mandatum vel consilium dedit, vt quis alium occideret, sed mandatarius ab illo alio occisus fuit, sed erit ex homicidio casuali. *g* Innoc. c. ad audię de homicidio.

29 Si ratum habeas homicidium etiam tuo nomine factum

Dd non

non *h* incurris irregularitatem secundum probabiliorem opinionem sed purgandus es in foro exteriori.

h Villal. vbi sup.

30 Cooperantes,& adiuuantes ad homicidium *i* fiunt irregulares,quando fuerunt in causa,vt facilius,& animosius committeretur.

i c.sicut dignum, parag. qui viro, &c. signif. 1. de homic.

31 Quod dictum est de homicidio intelligendum de mutilatione.

32 Fit etiam *l* irregularis qui se ipsum mutilat,& qui ob culpam suam mutilatus est.

l c.hi qui 5.dist.

33 Hæc irregularitas *m* non habet specialem effectum, etiam si homicidium sit qualificatum,nisi fiat per assassinos.

m Villal. vbi sup. dis.21.

34 In hac solus Papa *n* dispensat etiam si delictum sit occultum; si autem sit orta ex mutilatione occulta etiam Episcopus, & probabile est in homicidio omnino occulto posse Episcopum dispensare,& cum religiosis Prælatum.

n Trid. sess.24.c. 6.de ref.

AN PER HOMICIDIVM casuale,vel mutilationem contrahatur.

35 Quod *o* dicendum est de homicidio casuali intelligi debet de mutilatione, sed non loquimur de homicidio purè casuali,sed de mixto.

o Comm. DD.

36 Vt mors alicuius dicatur voluntaria,opus *p* est,vt quis teneatur,ac possit illam impedire.

p Comm. DD.

37 Diuina res est, quod homicidium imputetur ad culpam, & diuersa,quod ad pœnam,& ad irregularitatem *q* sufficit,quod sit voluntarium in causa cum non fit necessaria diligentia, vel quod causa sit illicita,etiam si fiat diligentia.

q Villal. vbi supra. dis.22.

38 Cum homicidium est purè casuale, v.g.quando opus erat licitum,& facta fuit debita diligentia, non *r* incurritur irregularitas.

r Comm. DD.

39 Vt imputetur homicidium casuale, quod fit propria authoritate *s* debet inuoluere aliquod peccatum.

s Comm. DD.

40 Chirurgi,*t* & medici laici,si cum debita diligentia abscindunt aliquod membrum etiam si mors sequatur non sunt irregulares.

t c.ad aures de ætate & qual.

41 Infirmarij, & alij, qui assistunt infirmo, nisi ex negligentia mortaliter culpabili mors acceleretur,non *u* incurrunt irregularitatem,licet alij dicant sufficere venialem.

u Siluest. verb. homicid.3. q.11.

42 Non incurritur *x* nisi sit culpa lata, non enim sufficit leuis, vel leuissima.

x Sanchez de matr. lib.9.disp. 32.

43 Qui non impedit homicidium, si peccat contra charitatem,& non contra iustitiam non fit *y* irregularis.

y Suarez vbi sup. sec.4. n.3.

44 Qui ob culpam suam mortalem est in causa quod mors acceleretur,vel mutilatio *z* contrahit irregularitatem.

z Comm. DD.

45 Qui

45 Qui mandat, vel consulit, adiuuat, vel cooperatur ad percussionem, ex qua sequitur mors fit irregularis *a* etiam si addat cautelam. *a* Villal. vbi supra n.18.

46 Qui consuluit minus malum ad euitandum maius, si faciat cum cautela non *b* manet irregularis. *b* Comm. DD.

47 Omnes, qui concurrunt ad rixam, in qua aliquis occiditur *c* manent irregulares, & erit voluntarium homicidium, si sciebant principalem aggressorem animum habere occidendi. Probabile est tamen, quod solus, qui lethale vulnus inflixit fiat irregularis. *c* Suarez disp.45. sec.1.

AN ORIATVR ex omni opere illicito, ex quo mors sequatur.

48 Qui facit opus illicitum ex se non periculosum, cum debita diligentia etiam si mors sequatur non fit *d* irregularis, secus si sit illicitum, & ex se periculosum. *d* Henriq. c.15. n.1. de irreg.

49 Clericus venator perdicum, & leporum tempore, quo debeat sacris assistere si posita diligentia casu aliquem occidit, non *e* fit irregularis. *e* Villal. vbi sup. dif.23.n. 4.

50 Clericus, qui incidit tumorem, ex cuius incisione mors est secuta *f* manet irregularis secundum probabiliorem. *f* c. sententia sanguinis ne clero vel mon.

51 An verò contrahat irregularitatem, qui facta debita diligentia operam dabat rei illicitæ, ex qua mors est secuta, alij aiunt, alij probabilius *g* negant, quando opus ex se vt diximus non erat periculosum. *g* c. sicut 2. de homic.

52 Qui facit opus licitum etiam si sit periculosum, & præmittit debitam diligentiam non *h* incurrit irregularitatem. *h* Villal. vbi sup. n.4.

53 Qui vulnus non mortiferum inflixit, sed ex incuria chirurgi, vel percussi intemperantia, mors secuta, si percussio fuit grauis, & cum peccato mortali secundum probabiliorem sententiam *i* manet irregularis, quia c. exhibita de homicidio non loquitur de graui & culpabili, sed de inculpabili percussione. *i* Henriq. de irreg. c.14.n.4.

54 Qui fuit causa illicita vt se ipsum mutilaret, vel ob suam culpam passus est mutilationem fit *l* etiam irregularis. *l* Vide Villal. vbi sup. n.17.

55 Qui alium occidit se vel sua, vel suos defendendo cum moderamine inculpatæ tutelæ non *m* manet irregularis. *m* Comm. DD.

56 Qui potest se defendere fugiendo sine infamia, vel alia via, si occidat, fit *n* irregularis. *n* Comm. DD.

57 Clericus, & religiosus, & homo vilis, qui possunt fugiendo se defendere *o* manent irregulares. *o* Villal. vbi supra. n.3.

58 Qui causam ob suam culpam aggressori dedit, vt adulter etiam si ob suam defensionem illum occidat irregularis *p* erit secundum opinionem probabiliorem. *p* Suar. de cens. disp. 46. sec.1. n.6.

59 Qui potuit se defendere minori percussione, si occidat *q* ma- *q* Vide Villal. vbi sup.

net irregularis, ſed hoc ad diſcernendum eſt valde difficile.

60 Epiſcopus poteſt diſpenſare cum eo, qui exceſſit in moderamine inculpatæ tutelæ, r niſi fuerit homicidium voluntarium, vt in eo qui iam non tam ſe defendere, quam occidere voluit.

61 Prędicta doctrina extẽdenda s eſt ad caſum, in quo aggreſſor non occidere, ſed mutilare, vel fuſtibus percutere volebat.

62 Qui non poteſt bona ſua defendere niſi furem occidat, non incurrit t irregularitatem ſecundum probabiliorem opinionem, ſed vt hoc homicidium ſit inculpabile bonorum omiſſio debet eſſe notabilis.

63 Hæc tamen doctrina non eſt extendenda u ad clericos, vel religioſos.

64 Qui alium occidit ob defenſionem innocentis cum prædicto moderamine tutelæ non manet x irregularis.

AN INCVRRATVR à iudice ſententiam proferente in cauſa ſanguinis.

65 Iudex, qui profert ſententiam, ex cuius executione mors ſequitur, manet irregularis y ſecus ſi non ſequatur.

66 Clericus, qui alteri ſuam iuriſdictionem committit etiam, ſi ille in cauſa ſanguinis ſententiam ferat, & exequatur non fit z irregularis.

67 Domini temporales, qui ſub mortis pœna leges ſtatuunt non a ſunt irregulares, nec DD. qui de his ſcribunt, vel ſcripta in lucem edunt.

68 Nec concionatores, b qui iudices admonent, vt in legum obſeruatione inuigilent, nec Confeſſor, qui Prætorem non vult abſoluere nolentem iuſtitiam exercere, vel relinquere officium.

69 Cum iudex dubius eſt an mortis ſententiam ferat. Aduocatus, & aſſeſſor, cuius conſilio ſententiam fert c ſunt irregulares.

70 Inquiſitores reos tradendo curiæ ſeculari facta proteſtatione non d incurrunt irregularitatem, ſed hæc proteſtatio non eſt neceſſaria, niſi ad melius eſſe.

AN QVI ALIVM accuſat in cauſa ſanguinis ſi mors ſequatur ſit irregularis.

71 Accuſator in cauſa ſanguinis, ſi mors ſequatur e manet irregularis ex defectu lenitatis.

72 Clericus, qui de malefactore queritur coram iudice facta proteſtatione, dum lis durat, non fit f irregularis etiam ſecuta morte.

73 Non eſt g opus vt proteſtatio fiat ex corde, bene tamen quod accuſatio ſit non ex animo vindictæ, ſed ratione alicuius

r Nauar. c. 27. n. 240. s Comm. DD. t Suarez vbi ſup. n. 4. u Comm. DD. x Suarez d. diſp. 46. ſec. 3. n. 3. y c. ſententiam ſanguinis ne cleric. vel mona. z c. vlti. ne cleri. vel min. in 6. a Comm. DD. b Comm. DD. c Vi'l. diſ. 25. nu. 7. vbi ſup. d Comm. DD. e c. aliquantum, parag. 1. c. ſi quis viduam 50. de homic. in 6. f c. præl. de homic. in 6. g Suarez de cenſ. diſp. 47. ſec. 2.

alicuius damni euitandi, vel boni acquirendi.

74 Sufficit, *h* quod clericus timeat damnum in se vel in suis domesticis, vel consanguineis, vel in suis bonis, vel in alienis quando aliter impediri non potest.

h Auil. de cens. 7 p. disp. 9. sect. 2.

75 Excusatur *i* etiam dicta protestatione, quando reum detinet, vt iudici tradat.

i Silu. hoc verb.

76 Non est *l* necessarium, quod faciat protestationem coram iudice Ecclesiastico.

l Comm. DD.

77 Qui accusat de crimine leui, vel in causa ciuili non *m* indiget protestatione.

m Comm. DD.

78 Quod dictum est de clericis *n* intelligendum est de laicis cum hac differentia, quod clericus si non faciat protestationem incurrit irregularitatem ex homicidio iniusto, laicus autem ex defectu lenitatis.

n villal. vbi sup. n. 12.

79 Qui ostendit malefactorem iudici eum quærenti ad mortem *o* manet irregularis.

o Comm. DD.

80 Qui clamat post furem, ad furem, ad furem, si est in propria causa ei facit protestationem irregularitate non *p* ligatur.

p villal. vbi sup. n. 15.

SECTIO IV.

AN TESTES IN CAVSA SANGVINIS, ET alii ad illam concurrentes sint irregulares.

1 TEstis in causa sanguinis est *a* irregularis, etiam si præmittat protestationem.

a c. si quis viduam 50. dist.

2 Testis in causa criminali, quæ mortis pænam non meretur etiamsi sequatur, non fit *b* irregularis, nec in causa ciuili si faciat protestationem.

b Villal. vbi sup. dis. 27. n. 2.

3 Tabellio, vel notarius, qui mortis sententiam scribunt, & qui illam transcribunt si mors sequatur, sunt *c* irregulares.

c Suarez de irreg. disp. 47. sec. 1. n. 4.

4 Omnes, *d* qui fuerunt ministri in causa sanguinis irregularitate ligantur.

d Villal. vbi sup. n. 5.

5 Aduocatus, qui patrocinatur reum etiam si mors sequatur contra accusatorem, si causa fuit iusta non *e* incurrit irregularitatē, secus si patrocinabatur accusatorē, & mors rei est sequuta.

e Comm. DD.

6 Reus, qui se defendendo petit reparationem damni facta protestatione, etiā si accusatoris mors sequatur, nō *f* fit irregularis.

f Comm. DD.

7 Religiosi, vel clerici portantes luminaria ne dent *g* ignem ad comburendum hæreticum.

g Dic. c. si quis viduam.

8 Qui gladium ministrat, vel vendit interfecturo reum, qui

h Villal. vbi sup. n. 8.

præparat patibulum, qui admonet ministros, vt cautè ducant, ne fugiat, qui acuit gladium, vt citius moriatur etiam bono animo, omnes denique, qui executioni cooperantur, vt illius ministri *h* manent irregulares.

h Vill. vbi supra, num. 8.

9 Qui docet carnificem modum quo reum facilius interficiat in communi, & non hunc, vel illum in particulari, *i* non fit irregularis.

i Idem vbi supra.

10 Præco, & qui dat signum vt ministri conueniant ad iustitiæ executionem manent *l* irregulares

l Auil. de censf. 7. p. 7. disp. 5.

11 Qui est causa vt citius moriatur est *m* irregularis.

m Comm. DD.

Qui inaduertenter dicit reo ambulemus frater, vel percutit iumentum, vel dicit reo, vt ad alium superiorem scalæ gradum ascendat, non *n* fit irregularis.

n Auil. vbi supra

12 Qui directè facit, vt reus citius moriatur est irregularis, non verò *o* qui per accidens nec confessarius, qui dicit carnifici. Nemo te impedit, quin tuum munus exequaris.

o Villal. vbi supra num. 14.

13 Quoad dispensationem non comprehenduntur *p* irregularitates, quæ proueniunt ex defectu lenitatis sub eis, quæ ex homicidio voluntario.

p Comm. DD.

14 Cum bellum est iustum, vel ob defensionem, qui occidit, vel mutilat non *q* est irregularis.

q Comm. DD.

15 Idem *r* est cum fit ob defensionem boni communis, vel patriæ etiam si sint clerici, qui militant.

r Villal. vbi sup. dif. 28. n. 2.

16 Qui in bello aggressiuo licet iusto occidit, vel mutilat, vel ad id alios exhortatur manet *s* irregularis, si est baptizatus.

s c. siquis aliquantū 5. dif.

17 Qui adest bello iusto, sed non occidit, nec mutilat, hortatur tamen milites ad fortiter dimicandum non *t* fit irregularis.

t Comm. DD.

18 Duces, qui castra ordinant, & milites exhortantur ab bellum, nec qui eos tympanis, & lituis prouocant fiunt *u* irregulares.

u Vill. vbi supra num. 7.

19 Clericis non licet *x* pugnare, bene tamen exhortari milites ad pugnam. Potest tamen cum licentia Papæ & pugnare, & occidere in bello iusto.

x D. Tho. 22. q. 40. art. 2.

20 In hac irregularitate Papa dispensat, *y* & qui habent facultatem dispensandi in irregularitatibus excepto homicidio voluntario.

y Comm. DD.

21 Omnes bellantes in iniusto bello etiam si neminem occidant, vel mutilent, principes, & omnes illi, qui ad hoc bellum cooperantur sunt *z* irregulares.

z c. siquis viduam 56. dif.

22 Si in bello hoc fiant multa homicidia omnes hi incurrunt *a* multas irregularitates nascentes ex delicto.

a Villal. vb i supra. dif. 29. n. 2.

23 Si homicidia, & mutilationes amici patiantur irregulares erunt ex homicidio casuali, sed si vtrinque contingant

vtroque

vtroque modo *b* erunt irregulares. *b* Comm. DD.

24 Si tamen nullum contingat homicidium, nec mutilatio nulla erit irregularitas. Clerici autem sumentes arma *c* suspendendi sunt à suis Ordinariis. *c* Suarez vbi sup. n. 4.

25 In hac irregularitate Papa *d* dispensat, & in homicidio casuali Episcopus, & habentes priuilegium. *d* Comm. DD.

DE EA QVÆ oritur ex defectu bonæ famæ.

26 Infames à iure, id est quos ius pro pæna facit infames, & infames à facto, id est, qui propter aliquod delictum publicum infamiam incurrunt, sunt *e* irregulares. *e* c. infamis 6. q. 1.

27 Infamia facti, vt sit legalis *f* opus est, vt à lege tali delicto imponatur vt pæna, & sit sententia iudicis. *f* Villal. vbi sup.

28 Solus Papa dispensat *g* in infamia iuris, in ea verò quæ oritur ex delicto, ad quod extenditur facultas Episcopi, ipse etiam potest dispensare. *g* Idem ibidem n. 4.

29 Cum Princeps sæcularis *h* tollit infamiam, quæ est à iure ciuili, non est necessaria alia dispensatio. *h* Comm. DD.

30 Cum infamia est facti tollitur *i* virtuosa vita, & dispensatur ab Episcopo. *i* Villal. vbi sup. n. 6.

AN BIGAMI sint irregulares. *i* Comm. DD.

31 Bigamus est, qui binas nuptias contraxit.

32 Bigamia alia dicitur vera, *l* quando quis binas nuptias successiuè celebrauit, & bis vel plura matrimonia consúmauit. Alia est interpretatiua, quando quis cum vidua contraxit. Alia est similitudinaria cum quis post votum solemne, quod per similitudinem ditior spirituale matrimonium, carnale contraxit. *l* Comm. DD.

33 Hæc irregularitas dicitur ex defectu sacramenti.

34 Qui contraxit cum vidua matrimonium nullum, & illud consummauit *m* manet irregularis secundum probabiliorem sententiam. *m* Couar. d. parag. 2. n. 2.

35 Incurritur *n* bigamia interpretatiua quando quis duxit virginem, hæc tamen adulterium commisit, & maritus rediit ad illam. *n* Villal. vbi sup. dif. 31. n. 5.

36 Qui cum pluribus mulieribus fornicationem, vel adulterium commisit non *o* est irregularis. *o* Comm. DD.

37 Qui duo matrimonia inualida contraxit, & consummauit irregularitatem *p* incurrit. *p* Villal. vbi sup.

38 Qui habet Ordines minores, & incurrit *q* bigamiam, amittit priuilegium clericale, secus verò si est sacris initiatus. *q* Idem vbi sup. n. 12.

39 In bigamia solus *r* Papa dispensat. *r* Comm. DD.

40 In bigamia similitudinaria simplici, non verò mixta *s* potest Episcopus dispensare. Idem possunt cum suis subditis, qui quasi Episcopalem iurisdictionem habent. Bigamia simili- *s* Couar. vbi sup.

tudinaria mixta est quando, quis post votum solemne nupsit cum corrupta, vel binas nuptias celebrauit.

t Nauar. consf. 2. de bigam. lib. 8.

41 Ad impetrandam hanc dispensationem opus t non est dicere an sit bigamus, vel quadrigamus.

DE EA QVÆ NASCITVR *ex defectu natalium?*

u c. 1. de fil. præsb.

42 Filij illegitimi sunt irregulares, u nec possunt obtinere dignitatem, nec beneficium etiam si non sit Curatum sine dispensatione.

x Vill. vbi dis. 32. n. 3.

43 Hoc impedimentum etiam si sit occultum tenet, x sed filius non tenetur matri credere, nisi res sit valde clara, verbi gratia, si conceptus fuit marito absente.

y Comm. DD.

44 Expositi, & omnes illi, de quibus dubitatur an sint legitimi pro legitimis habendi y sunt.

z Vill. vbi sup. dis. 32. num. 4.

45 Illegitimus, qui Ordines suscepit ignorans, si postea sciat se esse illegitimum, non z potest in susceptis Ordinibus ministrare.

a c. ad hęc de fil. præsbit.

46 Filij clericorum habiti de legitimo matrimonio ante Ordines solum habent a impedimentum ad obtinendas easdem præbendas seu dignitates, quas habuerunt illorum parentes.

47 De dispensatione huius irregularitatis vide supradicta de eo qui potest dispensare, & aduerte hanc dispensationem strictè esse interpretandam, ita vt dispensatus ad vnum intelligatur b ad aliud.

b Comm. DD.

DE IRREGVLARIBVS EX DEFECTV *corporis, vel animæ?*

c Comm. DD.

48 Furiosi, & omnes illi, qui carent vsu rationis sunt irregulares. c

49 Qui amens fuit aliquando per modum habitus non est ordinandus, nec præsumitur sanus sine Episcopi approbatione.

d c. in tuis litter. 7. q. 1.

50 Qui post Sacerdotium mentem amisit non priuatur Ordinum exercitio nisi amentia durante, sanitas verò illius approbanda d est ab Episcopo.

51 Quod dicitur de phræneticis dicendum de Energumenis & arreptitiis.

e c. 17. q. 1.

52 Qui laborat epilepsia ita vt totaliter impediatur ad vsum Ordinis est e irregularis, aduertendum tamen est an bene conualuerit, & possit sine indecentiæ periculo celebrare.

f Comm. DD.

g Nauar. num. 201.

53 Idem f dicendum est de quacumque infirmitate, quæ secum afferat indecentiam, vel horrorem. Si autem eis superueniat talis infirmitas post Sacerdotium poterunt celebrare in secreto sacello.

54 Cum his solus Papa dispensat; g Episcopus tamen potest declarare

declarare ex medici consilio an sint sani.

55 Qui nesciunt legere sunt *b* irregulares cum his poterit Papa dispentare, sed malè. *b* c. illiter. disp. 36.

56 Qui licet legere sciant, ignorant tamen quæ necessaria sunt ad vsum Ordinis sunt *i* irregulares, *i* Comm. DD.

57 Ex concilio Tridentino ad Ordines minores *l* necessarium est Latinam linguam intelligere. Et ad sacerdotium debent esse idonei ad populum docendum ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, ac ad administranda sacramenta diligenti examine præcedenti idonei comprobentur. *l* Trid. ses. 23. c. 4. de reform.

58 Religiosi ad chorum deputati non *m* indigent tanta scientia. Idem dic de clericis choro seruientibus. *m* Vill. vbi sup. dif. 34. nu. 5.

QVI SINT irregulares ex defectu corporis?

59 Hermaphroditæ, in quibus præualet sexus virilis sunt capaces Ordinum, sed propter indecentiam sunt *n* irregulares. Qui non habet legitimam ætatem est irregularis, & qui ante illam sacris initiatur manet suspensus, quod si celebret manet *o* irregularis. Si autem non celebrauit, & ætatem impleuit cessat suspensio. *n* c. 1. dif. 36. *o* Vill. vbi sup. nu. 3.

60 Qui sibi ipsi abscidit aliquod membrum, vel partem illius fit *p* irregularis vt qui sibi abscidit digiti partem. Si autem non ipse, sed alius etiam culpa illius partem digiti abscidit non est irregularis. *p* c. partē. dist. 55.

61 Qui seipsum castrauit propter infirmitatem non manet *q* irregularis. *q* c. 1. quis pro ægr. dist. 55.

62 Qui caret aliquo membro ad vsum Ordinis necessario est irregularis, *r* & idem est de eo qui habet membrum inutile. *r* Comm. DD.

63 Surdus omnino, qui nihil audit est *s* irregularis, non verò qui tardè audit. *s* Comm. DD.

64 Mutus & qui verba pronunciare non valent sunt *t* irregulares, non verò tardus ad loquendum. *t* Vill. vbi sup. n. 10.

65 Qui habent manum aridam, vel pollicem, vel indicem sunt *u* irregulares non verò si eis tantum vnguis deficiat. *u* c. fin. de corp. vit.

66 Cum hi defectus vel similes post Ordines eueniunt, solum manent *x* irregulares, quoad ea ad quæ sunt inhabiles. *x* Suar. de cens. dis. 51. sec. 3.

67 Notabiliter deformes & monoculi *y* sunt irregulares. *y* Comm. DD.

DE IRREGVLARITATE ex seruitute.

68 Serui sunt irregulares, si tamen eis donetur libertas *z* possunt ordinari. *z* c. quæcumque dist. 54.

69 Cum seruus sciente domino, & non contradicente ordinatur, manet *a* liber, nam tacitè ei donata censetur libertas. *a* Comm. DD.

70 Seruus, qui ordinatur contra voluntatem domini *b* manet ordinatus. *b* Trid. ses. 7. de sacr. ecn. 9.

71 Liberti,

71 Liberti, quibus donata est libertas cum operum obligatione, absoluti ab hac obligatione *c* non sunt irregulares.

72 Libertinorum filij non *d* sunt irregulares.

73 Qui matrimonium contraxit cum ancilla soluto matrimonio manet, *e* irregularis, quia præsumitur vilis.

c vill. vbi sup. dis. 36. nu. 4.
d Comm. DD.
e c. siquis viduum. dis. 34.

DE IRREGVLARITATE orta ex aliqua obligatione.

74 Qui causas curialium agunt, vel quibuslibet publicis functionibus occupantur, antequam suorum officiorum rationem reddant *f* sunt irregulares.

75 Clerici autem hæc officia exercentes, licet male agant non sunt *g* irregulares.

76 Clerici possunt *h* esse consiliarij in ciuilibus.

77 Non incurrit *i* irregularitatem qui administrat negotia Ecclesiastica, vel ad pietatem spectantia, nec qui hæc officia inuitus exercet.

78 Obligatus ad reddendam rationem alicuius muneris parte satisfacta *l* potest ordinari.

79 Si autẽ hęc obligatio sit priuata nec orta ex officio publico non facit *m* irregularem secundum probabiliorem sententiam etiam si pars non sit satisfacta.

80 Curiæ obligati dicuntur, qui tenentur ratione sui muneris exercere iurisdictionem in aliqua Republica, Senatu, vel Communitate, & hi sunt *n* irregulares.

81 Milites, Aduocati, & omnes alij, qui publico gaudent stipendio, dum obligatio sui muneris durat sunt *o* irregulares.

82 Excipiuntur ab hac irregularitate, *p* qui Episcopi, vel Ecclesiæ, vel alia pia agunt negotia.

f c. vnic. de oblig. ad ratioci.
g Comm. DD.
h Comm. DD.
i Vill vbi sup nu. 4.
l Idem num. 7.
m Idem num. 8.
n c. 1. 3. & 4. & vlt. dist. 51.
o Ibidem.
p Comm. DD.

DE VARIETATE ex defectu patrimonij?

83 Qui non habet beneficium, vel sufficiens patrimonium, vndé alatur, non potest *q* ordinari Ordine sacro.

84 Qui habet tot debita vt æquent eius patrimonium non habet *r* titulum sufficientem.

85 Qui habet patronatum laicum ex quo sufficienter possit ali & hoc perpetuum poterit ordinarij.

q Trid. sec. 21. de ref. c. 2.
r Suar. de cens. disp. 51. sec. 3. num. 25.

SECTIO

SECTIO V.

DE VARIIS CIRCA HANC materiam resolutionibus.

1 IRregularis non indiget *a* dispensatione ad primam tonsuram, sed contraria sententia est communior.

2 Qui in rixa alteri abscidit digitum, vel auriculam, vel nasum non *b* est irregularis, & secundum aliquos, nec qui mulieri mamillam.

3 Cum quis sponte ob indignationem, vel impatientiam sibi membrum abscidit si non sit notabilis deformitas & factum non sit notorium, non fit *c* irregularis secundum probabiliorem sententiam.

4 Cum homicidium non fuit voluntariè præmeditatum, sed rixa forte exorta factum est casuale dici debet, & in eo *d* potest Episcopus dispensare.

5 Probabile *e* est damnato ad triremes non esse irregulares, quia talis irregularitas & infamia in iure expressa non est.

6 Clericus concubinarius, vel adulter *f* post pœnitentiam sub lata infamia per virtuosam vitam potest sine alia licentia celebrare.

7 Per hæresim exteriorem licet occultam *g* incurritur irregularitas secundum probabiliorem opinionem.

8 Clericus in hæresim lapsus post pœnitentiam, & abiurationem sine alia dispensatione potest *h* susceptos Ordines exercere.

9 Qui fictè negat fidem siue sponte, siue coactè *i* non fit irregularis, nisi crimen sit notorium propter infamiam.

10 Qui ab Inquisitoribus coacti sunt abiurare hæresim etiam de vehementi non sunt irregulares, *l* nisi suspecti sint de dato fauore hæreticis in quantum talibus.

11 Filij Paganorum, & Iudæorum, & Saracenorum *m* non sunt irregulares, secus vero filij hæreticorum.

12 An clerici sæculares post sacros Ordines contrahentes matrimonium cum virgine sint irregulares alij negant, alij probabilius affirmant. *n*

a Dian. p. 4. tr. 2. ref. 88.
b Idem ref. 26.
c Regin. apud Dia. p. 4. tr. 2. ref. 5.
d Dian. vbi sup. ref. 62
e Dian. p. 4. tr. 2. ref. 89.
f Layman apud Dia. vbi supra.
g Suar. apud Dia. ref. 46.
h Auil. apud Dia. p. 4. tr. 4. ref. 38.
i Diana vbi supra. tr. 2. ref. 49.
l Suar. apud Dia. vbi supra ref. 49.
m Dia. vbi sup. ref. 45
n Idem ibidem ref. 39.

13 Qui

o Comm. DD.
13 Qui ducit virginem à se defloratam irregularis *o* non fit.

p Diana p.4.ref. 38.
14 Qui cognoscit vxorem suam per vim ab adultero cognitam non fit *p* irregularis secundum sententiam probabilem.

q Comm. DD.
15 Qui non examinatus furtiuè se ingerit ad Ordines manet *q* irregularis.

r Diana vbi supra.
16 Qui durante matrimonio etiam non consummato præsumit sacris initiari, irregularitate *r* ligatur.

s Comm. DD. & Bonau. apud Dian. ref. 82
17 Religiosus inualide professus, qui sacris initiatur manet suspensus, quod si Ordinem exerceat, manet *s* irregularis, nisi metu infamiæ excusetur.

t Dian. vbi sup. ref. 56.
18 An qui exercet actum Ordinis quem non habet administrando Sacramentum exceptis Baptismo solemni, & celebratione incurrat irregularitatem, alij negant, alij probabilius affirmant. *t* Sed hoc intelligendum de clericis, non autem extendendum ad laicos.

u Suar. apud Dia. vbi supra ref. 80.
19 Sacerdos nondum approbatus absoluens non fit *u* irregularis, fit autem si excommunicatus absoluat, vel Eucharistiam administret etiam non celebrando.

x Idem apud Dia. vbi supra ref. 92.
20 Qui suspensus ab vno Ordine ascendit ad superiorem non fit irregularis, *x* quamuis cum Episcopo concelebret, quia concelebratio illa non reputatur primum sacrum.

y Auil. apud Dia. ref. 71.
21 Cùm non est facilis recursus ad Papam, & vrget necessitas potest *y* Episcopus dispensare in homicidio occulto, vt quis in suscepto Ordine ministret.

z Diana vbi supra.
22 An irregularitas ex defectu natalium sit dispensabilis per Episcopum alij aiunt, *z* alij negant, vtrique probabiliter, si est occulta.

a Layman vbi sup.
23 Episcopus *a* potest dispensare, vt illegitimus bona fide ordinatus, immò & mala, Ordines exerceat.

b Vide Sanchez apud Dia. vbi supra ref. 64.
24 Tollitur hæc irregularitas professione religiosa non tantum quoad Ordines, sed etiam quoad prælaturas religionis, & saltem possunt in illa quoad hoc Prælati dispensare. Nec reincidunt in illam, qui post professionem vel votorum simplicium emissionem in Societate nostra à religione expelluntur. In his autem contrarium *c* est probabilius, quia absoluti à votis mere sæculares existunt.

c Vide Dian. vbi supra.

d Sanchez apud Dia. vbi supra. p.4.tr.2. ref.97.
25 Potest *d* etiam Episcopus dispensare in irregularitate ex delicto deducto in forum contentiosum etiam punito.

e Auil. apud Dia. vbi supra ref.51.
26 In Bigamia interpretatiua si est occulta probabile *e* est posse Episcopum dispensare. Idem dicunt multi in Bigamia propria quoad minores Ordines, & beneficium simplex.

27 Prælati

27 Prælati religionum cum suis subditis possunt dispensare in quacumque bigamia, & illis *f* concessit Paulus III. facultatem absoluendi suos subditos semel in anno à quacumque irregularitate ex quauis occasione, vel causa contracta. *f Paul. III. in Bulla.*

28 Dispensatus, vt celebret excepto loco homicidij *g* potest celebrare in suburbiis illius ciuitatis. *g Dian. vbi sup. tr. 4. ref. 123.*

29 Irregularitas ex delicto non incurritur *h* secundum aliquos ante decem annorum ætatem. *h Sà nu. 9. in hoc verb.*

30 Tollitur *i* per professionem religionis quæcumque accidit sine peccato (excepta Bigamia) quantum ad omnes Ordines non verò quoad Prælaturam vel dignitatem. *i Idem vbi supra.*

31 Cum multi iaciunt lapides, & ignoratur quis eorum hominem occiderit, omnes sunt *l* irregulares. *l Idem hoc verb.*

32 Qui accipit eodem die cum minoribus Ordinem sacrum, vel duos sacros fit *m* irregularis. Dispensat Episcopus, vt acceptis vti possit, & ad alios ascendat. *m Silu. verb. hoc num. 5.*

33 Cantans solemniter Epistolam sine manipulo non manet *n* irregularis *n Sà hoc verb.*

34 Suspensus ad tempus, si celebret non incurrit *o* irregularitatem ex multorum sententia, hoc autem verum est si tempus suspensionis adimpletum est, vel non sit vera suspensio, sed tantum quædam prohibitio. *o Idem num. 6.*

35 Virtute iubilei Sanctæ Annæ in Limano Xenodochio à quocumque idoneo Sacerdote siue sæculari, siue regulari, quicumque Christi fidelis potest absolui ab omni censura, & irregularitate etiam bigamiæ, & homicidij voluntarij dispensari exceptis solum censuris in Bulla Cœnæ contentis. Viri tamen docti censent hoc Iubileum finitum esse, quia fuit viuæ vocis oraculum, & hæc sunt reuocata. *Paul. pap. IV. an. 1558.*

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

IVDÆVS.

1 CVm non est periculum subuersionis, nec scandalum licet *a* cum Iudæo communicare, & in eadem domo habitare, non tamen illius opera vti ad medicinam. *a Ex conf. Greg. XIV*

2 Licitum

9 Iudex sæcularis non *i* potest exercere iurisdictionem in Ecclesia, & quidquid ibi fecerit est nullum. *i* c. decet parag. ordinarij de imm. Eccl.

10 Episcopus, qui exemptos iudicat in eo, in quo illi subdiri non sunt, grauiter *l* peccat. *l* Comm. DD.

11 Facta à iudice excommunicato occulto, vel per communem errorem, vel diuersas opiniones tolerato valida *m* sunt. *m* Comm. DD.

12 Tyrannus, qui habet oppressam rempublicam peccat mortaliter sententiam proferendo, sed est *n* valida, & obseruanda in conscientia ob bonum reipublicæ supposito eius statu. *n* Vide Les. lib. 2. c. 29. dub. 6.

AN SVM. PONT. possit seipsum alteri subiicere.

13 Si quod Deus aduertat S. P. esset hæreticus subiectus maneret *o* futuri concilij iudicio. *o* Comm. DD.

14 In foro conscientiæ potest *p* seipsum cuilibet Sacerdoti subiicere. *p* Comm. DD.

15 In rebus temporalibus *q* potest cuilibet iudici se subiicere, & tenebitur seruare sententiam illius. *q* Vill. vbi sup. dif. 21

16 In eo, in quo ipse se iudicare non potest, non *r* potest alteri se subiicere, & cum se non possit excommunicare nec suspendere, non potest hoc alteri committere. In absolutione autem à suis peccatis solum dat materiam non commissionem. *r* Idem vbi supra

AN LICEAT iudici sententiam proferre sciens rei veritatem in contrarium?

17 Cum iudex scit aliquem esse innocentem tenetur *s* in quantum potest illum liberare. *s* Comm. DD.

18 Cum probatur delictum contra eum quem scit esse innocentem tenetur *t* causam remittere ad superiorem, & testis vicem agere. Si autem nullo modo possit eum liberare, quod vix potest contingere, an possit eum liberare, quod vix potest contingere, an posset eum condemnare secundùm allegata, & probata alij negant, alij probabilius affirmant. *t* Comm. DD.

19 Iudex inferior tenetur obseruare leges superioris etiam si sibi constet euidenter de delicto. *u* D. Tho. 2. 2. q. 67.

20 Iudex supremus non tenetur obseruare solemnitates iuris positiui, *y* tenetur tamen ad ea quæ sunt iuris diuini, & naturalis, & ideo non potest iudicare ex eo quod scit in particulari, & hoc saltem est de iure gentium, vt sententia feratur secundum allegata, & probata. *x* Comm. DD. *y* Vide Les. lib. 2. c. 29. dub. 11.

21 Contrarium tenent *z* viri docti, & in absolutione eius, quæ scit innocentem omnes conueniunt posse vti particulari scientia supremum Principem, illíque esse credendum. *z* Bart. in l. vnic. c. vt quæ.

22 Non *a* potest Princeps inauditum condemnare, nisi citatus nolit comparere, vel delictum sit notorium, vel magnum *a* Comm. DD.

magnum sequatur scandalum ex publicatione delicti, & periculum reipublicæ, vel alicuius innocentis ex dilatione supplicij.

QVAS DEBEAT iudex sequi opiniones?

b Comm. DD.

23 Cum vtraque opinio est probabilis *b* potest iudex sequi quam maluerit, sed reo fauorabilior, & benignior est præferenda.

c Villal. to.1.tr.1. dif.15.n.2.

24 Cum in ciuilibus vtraque opinio est probabilis ex parte facti *c* debet iudex partes componere.

d Comm. DD.

25 In ciuilibus debet *d* fauere melius probanti, & in criminalibus potest sequi imò & debet sequi minus probabilem fauentem reo.

e Comm. DD.

26 Quod dictum est cum sunt opiniones ex parte facti, dicendum *e* etiam est cum sunt ex parte iuris.

f Villal. vbi supra n.5.

27 Potest *f* iudex sequi aliorum opinionem magis receptam relicta propria, quam iudicat magis probabilem.

g Idem n.7.

28 An verò possit absolute sequi opiniones minus probabiles alij aiunt, alij *g* negant probabilius, nisi sit magis recepta, vel in fauorem rei.

h Idem n.8.

29 Potest *h* iudex sequi opinionem, quam iudicat magis probabilem, licet sit minus tuta.

i Comm. DD.

30 Potest *i* iudex procedere per modum accusationis, denuntiationis, vel inquisitionis.

l Comm. DD.

31 Denuntiatio *l* alia est Euangelica, quæ solum dirigitur ad emendationem delicti; alia iudicialis, quæ ad punitionem ob bonum commune.

m Comm. DD.

32 Procedit *m* etiam iudex vel ex officio, vel ad instantiam partis. Ex officio quando præcessit infamia, vel denuntiatio, & iudex inquirit contrarium. Ad instantiam partis quando est, qui reum accuset.

n Villal. to.2.tr.14.dif.15.

33 Non *n* potest iudex condemnare reum sine accusatore vero, vel ficto. Fictus accusator est infamia, vel indicia, vel denunciator.

o Comm. DD. Ex l. leuia de accus.

34 Parentes erga filios, & Prælati erga subditos ad puniendа leuia peccata non *o* indigent accusatore.

DE INQVISITIONE facienda à iudice vide verbum inquisitio.

QVANDO possit iudex torquere reum.

p Comm. DD.

35 Non *p* potest iudex torquere reum, nisi in grauibus delictis nec cum delictum est probatum quamuis illud neget.

36 Cum reus tenetur confiteri, & malitiosè appellat

potest

potest q torqueri, nec non cum est obligatus reuelare complices, & non vult. q Nauar.in sum.c.18. n.59.

37 Cum crimen potest testibus plene probari non est r torquendus reus;ad torturam tamen est necessaria semiplena probatio cum infamia. r Comm. DD.

38 An indicia sint sufficientia iudicis arbitrio s relinquitur. s Comm. DD.

39 Sola infamia non t sufficit ad torturam nisi cum aliis adminiculis v. g. si sit iam infamatus de simili delicto, vel fugam cæperit cum hoc commissum fuit. t Comm. DD.

40 Indiciorum copia in scriptis u danda est reo ante torturam, vt se exoneret, & hoc obseruandum præcipue in causis religiosorum. u Villal. vbi sup. dif.16.

41 Cum reus post confessionem in tortura non vult illam ratificare, x potest iterum torqueri. Si autem iterum confessus neget post torturam, ne procedatur in infinitum, si grauia fuerunt tormenta, debet definitiuè absolui. x L.1.ff.de quæstio.

42 Confessio facta in tortura sine indiciis est y nulla. y Comm. DD.

QVI SINT à tortura excepti.

43 Pueri, z senes, milites, nobiles, Decuriones, Doctores. Milites autem si sint Duces, quia alij nisi sint nobiles, sæpe torquentur. z Lib.2. tit.30.p.7.

44 Prægnantes donec pariant, & à partu conualescant a sunt etiam exceptæ. Senes autem nisi sint valde decrepiti possunt torqueri, sed non ita grauiter, vt iuuenes. a Comm. DD.

45 Qui ob ætatem non possunt torqueri b possunt comminari, & flagellis cædi, non tamen, qui ob priuilegium sunt excepti. b Comm. DD.

46 Testes c possunt torqueri in duobus casibus. 1. Quando vacilli, & varij sunt in dicto. 2. Cum probatur complices fuisse in delicto, vel de mendacio conuictos, quia constat illos factum vidisse, quod negant. c Vide lex libero, ff. de quæ.

47 Testis vitio notatus d purgatur in tortura. d Comm. DD.

48 Religiosi flagellis tantum, & ieiuniis torquendi e sunt, & leuioribus pænis moniales, quia fragiliores sunt. e Villal.2. p.tr.14. dif.14.

49 Propter sola indicia non f potest reus puniri pæna ordinaria; potest tamen, si præsumptio contra eum sit violenta, vt adulter repertus in alieno toro cum vxore alterius. f vide Villal. vbi sup. dif.15.

AN ET QVANDO iudex restituere teneatur.

50 Cum iudex mortaliter culpabilem iniuriam irrogauit reo, vt extorqueret confessionem non g potest vltra g c. qualiter quando de accus.

in causa contra eum procedere, nec reuelatos complices punire.

51 Si quod Deus auertat iudex testes, vel accusatores ad falsum testimonium induceret, tenetur *h* reo etiam cum periculo vitæ, vel honoris restitutionem facere.

h Comm. DD.

52 Si sciat iudex à suis ministris iniurias fieri *i* tenetur illas impedire & si non impediat, restituere.

i Comm. DD.

53 Cum iudex reum damnauit ex sola particulari scientia delicti, vel iniuriosè ab eo confessionem extorsit, cum sine indiciis sufficientibus, vel cum esset persona priuilegiata torquendo, vel ex loco sacro illicite extrahendo, vel decipiendo, damna restituere *l* tenetur.

l Vide Less. lib. 2. c. 29.

54 Nisi parte consentiente non *m* potest iudex pœnam legis relaxare, vel diminuere, nisi hoc valde vtile esset bono communi.

m D. Tho. 2. 2. q. 97. art. 4

55 Iudex inferior etiam parte consentiente non *n* potest pænam legis remittere, nisi aliquando ob bonum commune epycheia vtendo. Superior autem licitè potest parte consentiente.

n Idem vbi sup.

SECTIO II.

DE IVDICE ECCLESIASTICO.

1 IVdex Ecclesiasticus *a* potest consuetudine legitimè præscripta acquirere iurisdictionem in laicos, sed non è contra.

a Sanchez apud Dia. p. 4. tr. 1. res. 53.

2 Quæstio iuris circa decimas ad solum Ecclesiasticum iudicem *b* pertinet, facti verò est mixti fori.

b Facun. apud ipsũ.

3 Cognitio decimarum, quæ sæcularibus datæ sunt in feudum ad solum iudicem sæcularem *c* spectat. Et similiter decimarum conductor apud solum iudicem sæcularem est conueniendus. Idem dic quando clerici petunt à laicis, vt soluant decimas, quas consuetudine immemorabili numquam soluerint.

c Azor. apud ipsũ vbi sup.

4 Non potest *d* laicus has causas cognoscere titulo etiam compromissionis simul cum Ecclesiastico.

d Comm. DD.

5 Si authoritate summi Pontificis decimæ translatæ fuerint ad laicum, qui pro eis vel æqualem vel maioris valoris rem dedit, tunc spectabit *e* causa ad iudicem laicum.

e Dian. p. 3. tr. 1. res

6 Ad

6 Ad Ecclesiasticum solum pertinet *f* causa sponsalium, & præcipuè quando agitur de illorum valore. Item pendente lite super matrimonium, vel sponsalia puellam deponere ad inquirendum eius voluntatem. *f* Comm. DD.

7 Executio piorum legatorum, & post annum totius testamenti spectat *g* ad Ecclesiasticum. *g* Diana p.4.tr.1. res.99.

8 Quando clericus clericum instituit, vel testamentum conditum est ad pias causas, publicatio illius pertinet *h* ad Ecclesiasticum. *h* Molin. apud Dia. ibidem.

9 Cognitio dotis relictæ in testamento puellæ pauperi etiam principaliter & ad instantiam partis *i* pertinet ad Ecclesiasticum. Itemque dare tutorem clerico minori, vel mente capto. Sed inuentarium facere bonorum clerici, qui reliquit filios minores, spectat ad laicum. *i* Diana ibidem res.117.

10 Iudex Ecclesiasticus *l* punire, laicum ob periurium, sed non è contra. Item iudicat laicum, quando conuenitur, quia non soluit fructus præbendæ sibi locatæ, vel pro re, quam in emphyteusim habet ab Ecclesia. *l* Couar. apud Dia. 3.p.tr.1. res.60.

11 Iudex Ecclesiasticus *m* potest cognoscere causam laici simul cum clerico delinquentis. *m* Laym. apud Dia. p.3.tr.1. res.1.

12 Non opus habet Ecclesiasticus præmittere censuras, vt imploret brachium sæculare, *n* potest tamen si nolit auxilium præstare cogere per illas iudicem laicum. *n* Barbos. apud Dia. p.1.tr.2. res.121.

13 Etiam si in puniendis clericis sint negligentes iudices Ecclesiastici, non possunt *o* laici eos punire. *o* Comm. DD.

14 Auocatio causarum spiritualium à quocumque fiat ad tribunalia sæcularia est prohibita *p* per Bullam Cænæ, nec excusat tolerantia Sum.Pont. quia Bulla reclamat, nec non esse receptam in aliqua prouincia, quia ipsa Bulla excludit omnem prætextum. *p* Filiuc. apud Dia. vbi supra. res.55.

15 Priuilegium concessum Principibus laicis cognoscendi causas Ecclesiasticas; quia odiosum *q* potest reuocari, sed non nisi iusta de causa, si datum est ob remunerationem. *q* Diana ibidem res.56.

16 Ecclesiasticus *r* potest laicos concubinarios punire pæna pecuniaria post primam monitionem, & excommunicare post trinam: & hoc crimen est mixti fori *r* Azor. apud Dia. p.1.tr.2. res.88.

17 Quæstio super vsuram, si est iuris ad solum Ecclesiasticum pertinet, si est facti est mixti fori; & ideo Ecclesiasticus iudex *s* potest cogere iudicem laicum, vt supersedeat executioni contractus, donec declaret, an sit vsurarius, vel non. *s* Diana ibidem res.18.

18 Sacrilegium est mixti fori, & ad vtrumque tribunal *t* spectat. *t* Barb. apud Dia. p.11.tr.2. res.82.

19 Filius spurius *u* potest petere alimenta coram Ecclesia- *u* Diana ibidem res.86.

stico, si velit, est enim hac causa mixti fori.

u Idem ibidem. res. 120. 20 Cum Ecclesiasticus iudex relaxat iuramētum u potest etiam annullare, vel rescindere contractum iuratum, quia ratione iuramenti ad eum spectat, & est mixti fori.

y Barb. apud Dian. vbi supra. res. 89. 21 In criminibus mixti fori y potest iudes Ecclesiasticus reos laicos in suum carcerem detrudere non inuocato brachio sæculari, & qui apud eum accusatur non potest iterum accusari apud sæculare tribunal, mitius autem, quam par est, à sæculari punitos potest Ecclesiasticus maiore pæna punire.

z Dian. ibidem res. 89. 22 Cum implorat Ecclesiasticus brachium sæculare non tenetur z ostendere processum, quia ad laicum iudicem pertinet nuda executio.

a Bonaci. apud Dia. p 4 tr. 1. res. 54. 23 Cum sit appellatio à sententia lata per duos iudices non a potest fieri nisi apud Ecclesiasticum, quia solus potest arbitros iudicare.

b Dian p. 1. tr. 2. res. 193. 24 Appellationes tuitiuæ, quæ dantur, ne procedatur contra eum, qui ad curiam recurrit Romanam, non sunt b concedendæ à laicis iudicibus, quia lædunt libertatem Ecclesiasticam.

25 Inuentarium bonorum defuncti Episcopi conficere non spectat ad laicum.

DE IVDICE LAICO.

c Dian. res. 98. vbi sup. 26 Iudex laicus, nec incidenter cognoscere c potest de causis Ecclesiasticis, quia non solum est incompetens, sed incapax. Ecclesiasticus verò potest de profanis, quia licet sit competens, non est incapax.

27 Laicus secreto faciens informationem contra Ecclesiasticum, etiam cum intentione remittendi eam ad Ecclesiasticum, lædit d Ecclesiasticam immunitatem.

d Filliu. apud Dia. p. 1. tr. 2. res. 52. 28 Non e potest laicus cognoscere causam, in qua agitur, vt Ecclesiasticus recuperet beneficium, è quo est eiectus, imò nec potest cognoscere de causa possessoria beneficij.

e Comm. DD. f Barb. apud Dia. p. 1. tr. 1. r. 12. 29 Nec f potest cognoscere de hæresi etiam facti, & consequenter nec de apostasia.

g Di. p. 1. tr. 2. res. 112. 30 Filius clerici, qui etiam est clericus non g potest à Principe laico legitimari, quia est actus iurisdictionis.

h Comm. DD. 31 De adulterio, quando proceditur ad pænam sanguinis solum h cognoscit iudex laicus, quoad alias pænas est mixti fori. Cum autem agitur de diuortio solus Ecclesiasticus est competens, & idem est quando agitur de separatione ad tempus.

i Moli. apud Dia. vbi sup. res. 116. 32 Potest i laicus cogere sæcularem, vt condonet obligationem iuramenti, vi, vel metu extorti, quando iniquè fuit extortū.

33 Laicus

33 Laicus *l* potest dirimere controuersias ortas in publ cis processionibus inter confraternitates. Cognoscere autem an sit rector illarum legitimè electus, & similia pertinet ad Ecclesiasticum. *l* Dian. p. 3. tr. 1. resol. 70.

SECTIO III.

DE VARIIS CIRCA IVDICES *resolutionibus.*

1 EX notitia, quam iudex habet ex reuelatione sigilli Confessionis nihil *a* potest agere, & quod egerit est nullum. *a* Comm. DD.

2 Iudex qui accepit aliquid notabile pro ferenda sententia iusta vel iniusta *b* peccat mortaliter, & tenetur restituere, quod accepit pro ferenda sententia iusta, & expensas, & damnum illatum. Quod autem accepit pro ferenda sententia iniusta non tenetur restituere, sed tantum damnum illatum. *b* Comm. DD.

3 Iudex Ecclesiasticus ferens sententiam, *c* quam scit esse iniustam, manet ipso facto suspensus.

4 Iudex, qui secutus consilium Assessoris bona fide male iudicat, non *d* peccat, nec tenetur restituere, totum onus transit ad Assessorem. *d* Nauar. c. 25. n. 3

5 Si nulla præcessit infamia, *e* accusatio, vel denuntiatio, non potest inquirere contra particularem personam etiam si sint duo, vel tres, testes nisi delictum sit notorium. *e* Idem c. 18. n. 38.

6 Iudex sæcularis *f* potest clericum capere in fraganti delicto, sed debet eum remittere ad Ecclesiasticum intra debitum tempus. *f* Comm. DD.

7 Orta quæstione circa iurisdictionem inter iudicem laicum, & Ecclesiasticum, ad Ecclesiasticum *g* spectat declarare, ad quem pertineat. *g* Comm. DD.

8 Malefactores *h* possunt trahi à miserabilibus, vt viduis, & pupillis ad iudicem Ecclesiasticum. *h* Comm. DD.

9 Potest *i* iudex Ecclesiasticus retinere sibi pænam pecuniariam à se vel ab statuto impositam, sed laudibilius erit dare in vsus pios. *i* Sà hoc verb. n. 31.

l Idem vbi sup. num.6.

10 Potest *l* iudex pœnam imponere cum non est à iure imposita.

m Nauar. c.25.n.24.

11 Iudex,qui non visitat carceres,nec curat prouidere pauperibus *m* peccat mortaliter.

n Sà vbi sup.n.11.

12 Potest *n* assumere Assessorem expensis partium.

o c.statutũ de rescrip. lib.6.

13 Potest, *o* si est consuetudo accipere aliquid pro salario,& sculenta munera parui valoris sponte oblata.

p Sà vbi sup.nu.15.

14 In lite difficili *p* potest cogere partes ad compositionem.

q Idem n. 17.

15 Clericus consentiente Episcopo *q* potest litigare coram iudice Ecclesiastico non suo, & coram sæculari in rebus temporalibus.

r Couar.c. 10.num.1.

16 Iudex Ecclesiasticus *r* potest cogere sæcularem à se iudicatum ad pœnæ solutionem vel per censuras, vel inuocato brachio sæculari.

ſ Sà vbi supra nu.4.

17 Consuetudo iudicum non procedendi secundum omnia requisita in iure diu approbata legis vim *ſ* habet.

t Siluest. verb.testis n.3.

18 Testis non tenetur *t* respondere iudici nisi sciat se teneri, vel quia probata est infamia, vel quia sunt indicia sufficientia, vel semiplena probatio; potest autem si velit etiam in occulto crimine testificari.

u Dian.p. 3.tr.5.ref. 104.

19 Iusta *u* est appellatio ad iudicem superiorem, etiam si inferior tulerit sententiam secundum opinionem probabilem,quia potest superior illam reuocare secundum opinionem minus probabilem.

x P.Less.& P. Molin.

20 Secluso scandalo, & iniustitiæ periculo non *x* peccat iudex munus accipiendo, vt causam solito diligentius peruideat. Nec si accipiat aliquid,vt prius expediat negotium vnius,quando plures litigantes sunt æquales in tempore. Hæc autem non facile agenda.

y Dian.p. 4.tr.4.ref. 138.

21 Licitum *y* est aliquid donare iudicis concubinæ, vt pro se intercedat quando alia via non potes iudicem inflectere,vt tibi seruet ius tuum.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

IVDICIVM TEMERARIVM.

a Comm. DD.

1 IVdicium temerarium personæ particularis *a* est deliberata, & firma sententia de malo alterius sine suffi-

cienti

cienti fundamento,& ex sua natura est peccatum mortale. Erit autem veniale propter infirmitatem actus, vel materiæ leuitatem.

2 Paruitas, vel grauitas materiæ non est sumenda ex eo solum, quod sit malum graue, vel leue in genere moris; sed etiam ratione infamiæ, vel iniuriæ. Fatuum esse vel amentem nullum est peccatum; qui verò alium temerariè iudicat esse amentem peccat mortaliter ob grauem, quam ei infert iniuriam secundum probabiliorem *b* sententiam.

3 Qui alium iudicat sine fundamenento in re leui, de qua ille parum offenderetur, non peccat *c* mortaliter.

4 Iudicare sine fundamento aliquem defunctum damnatum esse ad gehennæ pænas, est *d* peccatum mortale.

5 Cum iudicium non exiit in actum exteriorem detractionis, vel contumeliæ obligatio solum *e* est illud deponendi.

6 Cum Petrus homo verax dicit se vidisse Ioannam fœminam honestam cum adultero peccantem, si Petro non credò facio illi iniuriam, si credo, fæminæ honestæ. Quid ergo faciam? Remedium *f* est iudicium suspendere, & manere in dubio donec res clarior fiat.

b Vide Dian. P. . . tr. 5. resol. 68.
c Comm. DD.
d Villal.
e Comm. DD.
f Comm. DD.

DISPVT. XI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

De iuramenti definitione, & quæ verba vim iuramenti habeant & quæ non.

IVRAMENTVM.

1 IVramentum *a* est inuocatio nominis diuini in testimonium.

2 Iuramentum *b* est aliud actuale, quando actu in se Deus inuocatur; aliud virtuale, quando inuocatur in suis creaturis; vt in sanctis.

3 Cum in iure statuitur, quod iurans tangat libros Euangeliorum, si hoc non obseruetur non tenet *c* in foro exteriori, licet obliget in interiori.

4 Iuramentum *d* aliud assertorium, cum quis sub iuramento affirmat

a D. Tho. 2. 2. q. 86. art. 1.
b Comm. DD.
c Couar. c. quamuis pactum, parag. 1. n. 3.
d Vide Villal. cas. 36. dif. 2.

affirmat aliquid esse verum; aliud promissorium, cum quis sub iuramento se obligat ad aliquid faciendum; aliud execratorium, cum quis sibi malum execratur à Deo infligendum, si quod affirmat, vel promittit non est verum, vel si hoc non egero; aliud tandem est purum, aliud conditionale.

e Comm DD. 5 Cum formaliter vel virtualiter adducitur testimonium diuinum est *e* iuramentum, etiam si non proferatur hoc verbum *Iuro.*

f Comm. DD. 6 Cum intentio iurantis non est Deum, vt testem adducere, non *f* est iuramentum quocumque verbo proferatur.

g Villal. vbi supra. 7 Si quis dicat iuro *g* hoc me facturum nullo alio verbo addito, non est iuramentum.

h Comm. DD. 8 Qui iurat per res sacras, vel per creaturas, in quibus eminet aliqua specialis perfectio Dei iurare per Deum *h* censetur.

i Vide Sanch. in sum. lib. 3. c. 1. n. 30. 9 Per habitum religiosum, quem gesto, per conscientiam meam, per salutem, per vitam meam, per fidem Dei & similes modi loquendi sunt *i* vera iuramenta nisi dicantur sine animo Deum in testem afferendi, vt cum quis iratus dicit: Per Deum, vel viuit Deus, quod es intolerabilis, vel addita conditione. Viuit Dominus quod si non respexissem, &c. In his & similibus non *l* est iuramentum.

l Villal. to. 2. tr. 36 dif. 2. m Comm. DD. 10 Hæc verba voto à Dios, prometo à Dios, ex se non *m* sunt iuramenta, sed vota; sed iam in vsu recepta sunt vt iuramenta.

n Vide Suar. to. 2. de relig. tr. 5. lib. 1. c. 13. 11 Hæc autem sicut sacerdos, sicut Christianus, sicut credo in Deum, sicut religiosus ex se non sunt *n* iuramenta, nisi dicentis animus sit Deum adducendi in testem.

o Comm. DD. 12 In mea conscientia, per meam conscientiam, corpus Dei tecum, in fide mea, per fidem meam, in fide honesti viri, & similia nisi adsit animus iurandi, non *o* sunt iuramenta.

p Azor. to. 1. lib. 11. c. 3. q. 1. q Sanchez vbi sup. n. 22. 13 Deus scit, coram Deo, Deus est testis & similia *p* sunt iuramenta licet de illis aliqui DD. dubitent.

14 Idem *q* dic de his. Viuit Dominus Deus est veritas, alij aiunt, alij negant.

r Comm. DD. 15 Hæc autem. Iuro per omne, quod iurare possum, iuro à san, iuro à tal voto atal, por esta que me la aueis de pagar, por esta cruz scriulando otra cosa, non dicuntur animo iurandi, & ideo non *r* sunt iuramenta.

16 Hoc verbum. Par Dios aliqui dicunt esse iuramentum; quia idem est ac per Deum; sed iam dicitur sine animo

iurandi

iurandi etiam à fœminis, & sic non *s* est iuramentum. *s* Sanc. vbi sup. n. 13.

17 Qui petit iuramentum ab infidelibus, quos scit iuraturos per Deos falsos non peccat, *t* si hoc cum necessitate faciat. *t* D. Aug. in lib. de periu.

18 Sicut Deus est veritas, sicut Christus est Filius Virginis, si sensua sit comparare veritatem humanam cum diuina, est blasphemia. *u* Si sensus sit adducere in testem diuinam veritatem, vel Christum erit iuramentum; si sensus sit, quod veritas humana sit ad similitudinem diuinæ, nec est iuramentum, nec blasphemia. *u* Vide Sanc. in iur. lib. 2 c. 32.

19 Per mortem, quam Debeo, vt plurimum vt iuramentum habetur. *x* Scit Deus quod non mentior est verbum æquiuocum, & pendet ex animo dicentis. Idem dic de hoc Coram Deo; quod non mentior. *x* Comm. DD.

20 Maldita sea la blanca, que yo tengo. Tantos Angeles vengan por mi alma como ducados vos teneys, mexor me guarde Dios que esoes verdad, ruin seayo, que memanten, que me corten las orezas, ex se non *y* sunt iuramenta nisi dicantur cum animo iurandi. *y* Comm. DD.

AN LICEAT IVRARE, & iuramento si desint debita circumstantia quale sit peccatum.

21 Iuramentum ex sua natura *a* est licitum, & honestum si fiat cum veritate, reuerentia, & necessitate. *a* Comm. DD.

22 Cum deest veritas etiam si sit in re minima est peccatum *b* mortale, cum deest necessitas, vel reuerentia est veniale. *b* Comm. DD.

23 Cum in iuramento promissorio deest adimplendi voluntas etiam in re minima est *c* peccatum mortale. *c* Comm. DD.

24 Qui iurat se facturum rem, quæ est peccatum mortale, *d* peccat mortaliter, qui autem iurat se facturum rem, quæ est peccatum veniale peccat venialiter. *d* Comm. DD.

25 Qui iurat se non facturum rem, quæ est ex consilio, vel ex charitate, vel misericordia, vel non docturum artem vtilem, vel non facturum rem indifferentem peccat *e* venialiter. *e* Vill. vbi sup. dif. 4.

26 Qui iurat se facturum rem, quam iudicat *f* esse impossibilem peccat mortaliter, quia iurat sine animo adimplendi. *f* Comm. DD.

27 Prædicta iuramenta adimplendi non est obligatio *g* iuranti, quia contra bonos mores. *g* Vill. vbi supra.

28 Qui habet consuetudinem iurandi si semper est cum veritate non peccat *h* mortaliter. Si autem habet consuetudinem sæpe iurandi sine aduertentia an sit verum, an sit falsum est in statu peccati mortalis, & illi differenda est absolutio, vt se emendet, nisi veræ contritionis signa ostendat. *h* Comm. DD.

SECTIO

SECTIO II.

AN OMNIA IVRAMENTA obligent.

a Comm. DD.

1 IVramentum debet *a* intelligi de rebus in eodem statu permanentibus.

b Comm. DD.

2 Quod est contra bonos mores, vel in damnum tertij non *b* obligat.

c Vill. vbi supra.

3 Si iures dare Petro, quod antea promiseras Ioanni, si Ioannes acceptauit, non potes *c* adimplere.

d Couar. 4. decret. 1. p. c. 4. num. 3.

4 Nec teneris *d* adimplere iuramentum de non releuando peccato, quod vergit in damnum reipublicæ.

e Comm. DD.

5 Qui iurat rem bonam facturum ob malum finem, vt qui iurat se preces fusurum, *e* vt puella fruatur, peccat, & non tenetur adimplere.

f Vide Azor. to. 1. lib. 11. c. 5.

6 Si meretix iuret se pia opera facturam, si ei Deus prolem dederit,, vel miles in bello iniusto vt se Deus à periculis eripiat, tenentur *f* adimplere, nec peccant, quia finis non est malus.

g Idem vbi supra q. 2.

h c. commiss. de spons.

7 Qui iurat se facturum minus bonum maioris impeditiuum si hoc eligit, non tenetur *g* ad illud, si autem non eligit maius bonum, tenetur ad minus, vt qui vouit puellam pauperem se ducturum vxorem, si eligat religionem, non tenetur *h* iuramento.

i Comm. DD.

8 Qui iurat se non resignaturum beneficiorum, si eligat religionem *i* potest renunciare.

l Azor. to. 1. lib. 11. c. 5. q. 3.

9 Iuramentum non adimplere in re leui solum est *l* veniale secundum probabiliorem sententiam.

m Villa. vbi sup. vide Dia. in sum.

10 Qui iurauit se recitaturum per totum annum singulis diebus vnam salutationem Angelicam, & si nullam recitauerit in fine anni, si peccat *m* mortaliter. Qui vero iurauit singulis diebus per totum annum vnum obolum pauperibus se daturum, tenetur sub mortali, cum ad notabilem quantitatem peruenerit.

n Azor. vbi supra lib. 11. c. 4. q. 4.

11 Qui propter vrbanitatem iurauit se in primo loco non sessurum, non peccat *n* si postea non adimpleat.

12 Qui iurat se facturum rem indifferentem, quam melius

non

non est facere, quam non facere, non tenetur *o* adimplere. Vt si quis iuret hodie in agrum non exiturum, non tenetur adimplere.

13 Cum promissio includit in se tacitam conditionem, hæc includitur etiam in iuramento consequente promissionem, vt si iurasti te ducturum aliquam virginem, si hæc corrupta fuit ab aliquo non *p* teneris adimplere.

14 Iuramentum ob metum factum, sed cum animo adimplendi obligat. Vt si iurasti ob metum latronis te daturum ei, centum aureos *q* teneris dare, sed potes petere relaxationem, & si dederis, repetitionem coram iudice.

15 An verò qui iurauit se ad carcerem rediturum, *r* vbi erat iniuriosè detentus teneatur redire alij aiunt, *s* alij negant, vtraque opinio est probabilis, tutior affirmatiua.

16 Cum iuramento causam dedit dolus, vel error, affirmatiua non *t* obligat.

17 Qui iurat se facturum rem, quæ postea redditur impossibilis, vel valde difficilis non *u* tenetur ad illam.

18 Qui iurauit se pecuniam daturum tali die, si creditor terminum distulit, non *x* tenetur.

19 Qui vtitur compensatione *y* non violat iuramentum etiam si non soluat secundum probabiliorem sententiam.

20 Qui iurat se obseruaturum statuta alicuius collegij, vel vniuersitatis non *z* tenetur ad futura, sed solum ad præterita.

21 Qui iurat sub conditione, illa non posita, non tenetur. *a*

22 Iuramenti obligatio non *b* transit ad hæredes.

23 Iuramentum factum ob animi turbationem, si hæc fuerit tanta, vt tollat vsum rationis non tenebit. *c*

24 Qui fictè iurat peccat *d* mortaliter, sed non tenetur adimplere, nisi aliunde sit obligatus.

25 Qui iurat cum intentione se obligandi, sed sine animo adimplendi, peccat *e* mortaliter, & tenetur adimplere.

26 Qui iurat sine animo iurandi non manet *f* obligatus, si autem iurat mendacium, peccat mortaliter, si autem iniuriosè cogitur ad iurandum non peccat secundum probabilem opinionem.

27 Cum iudex petit iuridicè iuramentum tenetur *g* iurans iurare secundum mentem illius. Idem est si sponte se offerat ad iurandum.

28 Quoties quis iniustè cogitur ad iurandum, vel habet iustam causam celandi veritatem, *h* potest vti verbis æquiuocis.

o D. Tho. 2.2.q.89. art.7.
p Couar. in c. quāuis pactū 2.p.parag. 4.
q Comm. DD. in c. debitores de iureiur.
r Syluest. verb. iuram. q. 26.
s P. Less. lib. 2. c. 24. num. 29.
t Comm. DD.
u Comm. DD.
x Couar. c. quāuis pactum 1. p. parag. 1. num. 6.
y Sylu. verb. iuram.
z D. Tho. 2.2. q. 98. art. 2.
a Comm. DD.
b Comm. DD.
c Silu. verb. iuram. q. 9.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Lessius lib. 2. c. 42. dub. 8. nu. 42.
g Comm. DD.
h Comm. DD

29 Scho-

i Vide Vill. vbi sup.

29 Scholastici, i qui sub iuramento interrogantur an ingressi fuerint in domum oppositoris, si ingressi sunt non tamen vt munus pro suffragio accipiunt, possunt iurare se ingressos non fuisse.

l Idem vbi supra.

30 Adultera à qua maritus stricto gladio interrogat an dormierit cum adultero potest l cum iuramento respondere se nec vidisse eum, subintelligendo anno præterito.

m Comm. DD.

31 Cum latro, vel tyrannus minatur mortem alicui, vt iuret sibi daturum centum aureos m potest iurare subintelligendo, si à me debiti fuerint.

n c. humanæ aures 22. q. 5.

32 In foro exteriori non iudicatur n secundum mentem iurantis, sed secundum verba exteriora.

o Azor. to. 1. lib. 11. c. 8. q. 2.

33 Cum quis mandauit, vt res fieret, o & interrogatur legitimè an fecerit, tenetur respondere, & fateri veritatem.

p Comm. DD.

34 Iudici licet p petere iuramentum ab eo, quem scit peieraturum cum illi concessum est à iure, Personæ autem particulari non licet.

QVIS A IVRE PROHIBITVS *sit iurare.*

q D. Tho. 2. 2. q. 89. art. 10.
r c. testimonium de testib.
s c. quicumque 6. q. 1
t c. nemerito 15 q. 4.
u c. dilect. de testib. cogen.

35 Pueri ante pubertatem à iure prohibiti q sunt iurare, nec non infames, r & periuri, s vt tales condemnati. s Item amentes, & furiosi.

36 Clerici iurare prohibentur coram t iudice laico. Et si in aliquo casu graui illius iuramento opus fuerit non est sumendum nisi, coram iudice Ecclesiastico, & sæculari remittendum.

37 Laici in vtroque tribunali possunt iurare, & ab Ecclesiastico compelli u censuris, vt iurent ne odio vel amore tegant veritatem.

38 In diebus festis non licet iurarem in iudicio, nisi in causa pia, & ob bonum pacis.

x c. placuit de testib.

39 Honestum videtur (verba sunt c. placuit de testibus) vt qui in sanctis audet iurare ieiunus faciat x cum omni honestate, & timore Dei. Textus hic intelligendus est non vt præceptum, sed secundum æquitatem vt magna iuramento exhibeatur reuerentia.

y Comm. DD.

QVOMODO RELAXETVR *iuramentum?*

40 Iuramentum y aliquando fit immediatè Deo faciendi aliquid in eius obsequium, aliquando homini in eius vtilitatem.

z Comm. DD.
a Vil. to. 2. tr. 36. dif. 11.

41 Iuramentum assertorium numquam z potest relaxari.

42 Quod est in fauorem tertij, ex consensu illius relaxatur, si autem non consentiat, nec Papa a potest relaxare, nisi extortum fuerit vi, vel metu vel in fauorem excommunicati.

43 Causæ

43 Causæ relaxandi iuramentum sunt. *b* Iniustè fuisse extortum, ex temeritate, perturbatione, vel leuitate factum. Cum verò propter alias causas supradictas non obligat, non indiget relaxatione. *b* Vide D. Tho. 2. 2. q. 89. art. 9

44 An verò iuramenta castitatis, vel religionis sint reseruata, alij negant, alij probabilius affirmant. *c* *c* Azor. vbi supra.

45 Iuramentum in fauorem tertij non *d* potest commutari etiam in melius, nisi ex consensu partis. *d* Comm. DD.

46 Iurare sine necessitate cum amphibologia non *e* est peccatis mortale, nisi sit in iudicio, vel in graue damnum tertij. *e* Sanchez apud Dia. 2. p. tr. 15. num. 25.

47 Iuramentum castitatis vel religionis probabile est *f* esse ab Episcopo dispensabile. *f* Nauar. apud Dia. vbi supra 69.

48 Qui ex praua consuetudine sæpe iurat inaduertenter licet falsò non peccat *g* mortaliter, nec deneganda est ei absolutio, sed admonendus, vt se accuset de negligentia in extirpanda praua consuetudine. *g* Dian. vbi supr. tr. 5. res. 62.

49 Si adsit iusta causa, petere licet *h* etiam personis particularibus iuramentum ab eo, quam scit esse peieraturum. *h* Dian. p. 5. tr. 7. res. 14.

50 Petere iuramentum ab eo, *i* quem scio iuraturum esse falsum bona fide intelligendo verum esse quod iurat, peccatum esse mortale alij aiunt, *l* alij negant, minus probabiliter. *i* Idem vbi supra. *l* Azor. to. 1. lib. 11. c. 21. q. 2.

51 Assuetum falso iurare, etiam cum inaduertenter iurat verum peccare mortaliter alij aiunt, *m* alij negant. *m* Comm. DD.

52 Iurans puellæ se illam ducturum etiam fictè, cum ideò ab illo passa fuit violari, tenetur *n* eam ducere, nisi dispar admodum sit conditio. *n* Sà hoc verb. n. 17.

53 Iuramentum ciuitatis quod maior pars non seruat non *o* obligat. *o* Idem vbi supra.

54 Iuramentum impuberis patre contradicente *p* irritatur. *p* Comm. DD.

55 Iuramentum à se factum in Dei gloriam potest vnusquisque commutare *q* in rem apertè meliorem. *q* Comm. DD.

56 Qui iurauit se non petiturum dispensationem voti, aut iuramenti nec ea vsurum, potest *r* rem superiori indicare, & si superior in vtroque dispenset ea vti dispensatione. *r* Sà vbi supr. n. 37.

DISPVT.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

Quid sit & quotuplex IVRISDICTIO.

1 IVrisdictio est *a* potestas de publico introducta cum necessitate iuris dicendi, vel æquitatis statuendæ.

2 Alia *b* est ordinaria, quæ alicui inhærens nomine proprio exercetur, alia delegata, quæ ab Ordinario est accepta.

3 Quatuor *c* sunt, quæ dant iurisdictionem ordinariam. Lex, Papa, consuetudo, & communitas approbata.

4 Delegata adquiritur *d* per ius, vel commissionem ab eo, qui habet ordinariam.

5 Priuilegia dant iurisdictionem. *e*

6 Iudex Ecclesiasticus habet *f* iurisdictionem in eum, qui se illi subiicit cum facultate sui superioris.

7 Iurisdictio alia *g* contentiosa, quæ exercetur in partes vna contradicente, alia est voluntaria, quæ sine contradictione exercetur vt in Confessione.

8 Iurisdictio habitualis confertur *h* Sacerdoti per characterem Ordinis; actualis autem datur ei ab Ecclesia, habitualis est à iure diuino, & sine illa non potest esse actualis.

9 Peccat *i* mortaliter iudex qui aliena vtitur iurisdictione vel propria extra suum territorium.

10 Iurisdictio delegata à Principe in perpetuum priuilegium ratione dignitatis, vel alterius ordinariæ potestatis potest *l* alteri committi.

11 Iurisdictionem super se nemo *m* habet, neque Papa.

12 Iurisdictionem dat tacita ratihabitio, & eius concessio est fauorabilis, nec censetur *n* reuocata ante reuocationis notitiam.

13 Excommunicatus non denuntiatus, & suspensus habens publicam iurisdictionem, valide potest *o* illa vti.

a vide P. Azor. c. 2. & Silu. verb. iurisd. n. 1.
b Vill. to. 1. tr. 9. dif. 45.
c Idem vbi supra.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f c. nos si. in comp. q. 7.
g vide Silu. vbi sup. & c. spat. 3. q. 3.
h Nauar. c. 4. n. 1.
i Idem c. 23. nu. 14.
l Idem. c. 27. nu. 45.
m Sà hoc verb.
n Idem ibidem.
o Comm. DD.

14 Iuris-

14 Iurisdictione commissa intelliguntur commissa ea omnia, sine quibus non potest *p* commodè exerceri. *p Comm. DD.*

IVS.

1 Iura magis attendunt *a* ad mores, quam ad entia. *a Nauar. n.40.c.17.*

2 Ius diuinum non *b* potest in totum tolli à Papa, potest tamen limitari, & interpretari ab eo in spiritualibus, & ab Imperatore in temporalibus. *b Idem c. 27.n.263.*

3 Ius Episcoporum potest *c* à Papa iusta de causa limitari sicut habitualis Sacerdotum iurisdictio, ne exeat in actum, donec eis ab Ecclesia actualis concedatur. *c Idem vbi supra.*

4 Ius nouum etiam Conciliorum *d* potest limitari per antiquum, & vice versa. *d Idem ibidem.*

5 Ius in re, *e* est quod acquiritur per dispositionem inter viuos, vel vltimam voluntatem, collationem, confirmationem, & alium modum legitimum, & dicitur ius perfectum. *e Comm. DD.*

6 Ius *f* imperfectum, quod acquiritur promissione, stipulatione, & similibus non perfectè, sed in actione ad rem petendam coram iudice sistit. *f Comm. DD.*

7 Ius in re, vel ad rem in officiis, vel beneficiis non acquiritur *g* ex sola iustitia distributiua. *g Comm. DD.*

8 Qui suo iure vtitur nemini *h* facit iniuriam. *h Comm. DD.*

IVSPATRONATVS.

DE IVRISPATRONATVS DEFINITIONE, & quomodo acquiratur.

1 IVspatronatus *a* esse quid spirituale alij aiunt, alij negant, alij dicunt esse partim spirituale partim temporale. *a Vide titulum de iure patronatus.*

2 Id solet sibi seruare, qui præbendam de suis bonis instituit, & *b* potest in id consentire Episcopus etiam post donationem factam. *b Ibidem.*

3 Ius ergo patronatus *c* est potestas nominandi clericum promouendum ad beneficium vacans. *c Comm. DD.*

4 Patronus *d* est, qui fundat, ædificat, vel dotat Ecclesiam, si autem vnus det fundum, alius fabricam, alius dotem, tres patronos habebit. *d Vill. to. 2.tr.19. dif 6.*

5 Ius hoc transit *e* ad hæredes, sed non potest legari *f* nisi *e Comm. DD.* *f Vill. vbi supra.*

ex

ex licentia Episcopi. Idem dic de donatione inter viuos, & de permutatione.

6 Non potest *g* vendi, quia erit simonia.

7 Cum bona confiscantur probabile *h* est valde, cum illis transire.

8 Cum illud habet vxor, non maritus, sed illa debet *i* præsentare.

g Comm. DD. *h* Abb. in c. cum laicus de iur. patr. *i* P. Azor. to. 2. lib. 6. c. 21. q. 2.

QVOTVPLEX SIT iuspatronatus, & an Papa possit illud derogare?

9 Iuspatronatus aliud clericorum, quod ex bonis Ecclesiasticis fundatum est, aliud laicorum quod ex bonis sæcularibus.

10 Si spectat ad clericum, & ad laicum simul quantum ad fauores est Ecclesiasticum, *l* in odiosis sæculare. Si spectat ad duos Ecclesiasticos, & ad vnum laicum habetur *m* pro Ecclesiastico.

l Comm. DD. *m* Comm. DD.

11 Papa iusta de causa potest derogare iuspatronatus laicorum. Eius Delegatus non *n* potest derogare iuspatronatus laicorum Episcopus neutrum.

n Comm. DD.

12 Non tenetur *o* Papa derogare iuspatronatus laicorum, nisi exprimat, nec Ducum, nec Marchionum, vel Regis nisi nominatim id declaret.

o Comm. DD.

13 Si per priuilegia, vel præscriptionem acquisitum fuit, non solum Papa, sed eius Delegatus possunt *p* illud derogare etiam si sit laicorum.

p Idem vbi supra.

QVIS POSSIT tollere conditiones iurispatronatus, & quomodo sunt obseruandæ.

14 Conditiones positas à patrono ex consensu Episcopi solus Papa potest *q* tollere, nec censetur id velle, nisi exprimat.

15 Si constituitur in fundatione, quod Capellanus tot Missas, dicat *r* nominandus est Sacerdos. Et idem si dicat quod per se vel per alium tot sacra faciat.

16 Si est fundatio laicorum, & in ea constituitur, quod detur Sacerdoti non potest dari non Sacerdoti. Si autem est fundatio clericorum *s* sufficit quod intra annum ordinari possit.

17 Potest *t* patronus ponere conditionem, vt sit mobilis ad nutum, non verò conditiones iuri contrarias.

18 Cum stipendia minuuntur potest *u* Episcopus numerum diminuere Missarum.

19 Cum dici iubentur in tali Ecclesia, vel capella ibi, & non alibi dicendæ *x* sunt.

20 Cum in vna hebdomada non potuit Missas dicere debet *y* illas dicere in sequenti, nisi aliud ex fundatione constet.

21 Patronus laicus præsentare debet *z* intra 4 menses, & Ecclesiasticus

q Idem. quia contingit de relig. domi. *r* Vill to. 2. tr. 9. dif. 8. *s* Azor. to. 2. inst. mor. lib. 6. c. 24. *t* Vide P. Azor. vbi supra. *u* Idem vbi supra. *x* Comm. DD. *y* Vill. vbi supra.

Ecclesiasticus intra sex. z Et idem si iuspatronatus partim est Ecclesiasticum, partim sæculare. z c. vnico parag. verum de

22 Si intra prædictum tempus patronus non præsentat a potest prouidere Episcopus. iur. patro. a Comm. DD.

23 Patronus laicus potest vno nominato, si hic quia indignus non admittitur, b alium, nominare, vel duos simul vt Episcopus eligat, hoc verò non conceditur patrono Ecclesiastico, qui si simul præsentauit indignum, Episcopus alium prouidebit. b c. cum autem de iur. patro.

24 Patronus non potest c seipsum præsentare, sed ipso consentiente potest Episcopus illum instituere; filium tamen suum potest præsentare. c c. per nostras de iur. patro.

25 Si plures fuerint patroni, & vnus fuerit clericus d potest iste ab aliis præsentari. d Azor. vbi sup. q. 30.

26 Patronus tenetur e dignum præsentare, si secus fecerit potest ab Episcopo repelli. e c. cum in cunctis de elect.

27 Debet f fundationis conditiones obseruare. f Comm. DD.

28 Qui habet à Papa priuilegium præsentandi debet g dignitatem eligere secundum probabiliorem. g Villal. vbi supra

29 Si fuerint plures patroni, & omnibus simul vt collegio, vel Capitulo concessum sit præsentare, qui abfuit, quia non fuit vocatus potest h à iudice petere vt irritam faciat præsentationem. h Argumento c. in Eccl. de preb. in 4.

30 Si patronus sit puer ante septennium pro eo tutor præsentabit. Post septennium i ipse, si proprio iure, & non ratione collegij ei competat præsentatio. i Comm. DD.

31 Si est filiusfamilias non potest l pater pro eo, nec sub ipse ratihabitionis, sed ipse debet præsentare. l Villal. vbi supra

DE INSTITVTIONIS DEFINITIONE, ET à quo *facienda.*

32 Institutio est m concessio Ecclesiæ, vel beneficij facta ab Episcopo. m Comm. DD.

33 De iure communi spectat n ad Episcopum, ad eius Vicarium, & ad Capitulum sede vacante. n c. ex frequentibus de inst. & can.

34 Non poterunt o ad alios inferiores, nisi ex priuilegio, præscriptione, vel consuetudine. o Comm. DD.

35 Non potest p fieri ab Episcopo sine patrono, nisi hic intra præfixum tempus non præsentauerit. Episcopus ad hoc non habet tempus determinatum, debet tamen intra sex menses. p Comm. DD.

36 Cum patronus laicus plures præsentat, q debet Episcopus digniorem eligere secundum probabiliorem opinionem, & dignior repulsus potest appellare. q P. Azor. vbi supra

37 Præsentatus examinandus ab Episcopo r, & si fuerit indignus repellendus. r Trid. sess. 24. c. 18. de reform.

a Comm. DD. 39 Lex posita à patrono, si non est recepta non est ser-uanda.

IVSTITIA.

DE DEFINITIONE IVSTITIÆ, & quotuplex sit.

a Iustin. in inst.parag.1.de iust.Aug. lib.19.de ciui.Dei.

1 IVstitia est constans, a & perpetua voluntas ius suum vnicuique tribuens ex Iustiniano,& ex Augustino Iustitiæ munus est ius suum vnicuique tribuere, vnde fit in homine iustus quidam ordo naturæ, vt anima subdatur Deo, animę caro, ac per hoc Deo anima ipsa,& caro.

b Villal. to.2.tr.7.

2 Iustitia semper b est ad alterum. Debitum aliud est legale, idest ex iustitia siue commutatiua, siue distributiua, siue legali. Aliud est mortale,& dicitur honestatis, siue æquitatis, quod inuenitur in liberalitate vel affabilitate & dicitur vtile.

c Comm. DD.

3 Iustitia alia c est generalis, seu legalis, quæ respicit bonum commune, alia specialis inter ciues, quæ respicit bonum particulare.

d Comm. DD.

4 Diuiditur d iustitia in legalem strictè sumptam; cum verba vt sonant accipiuntur, & in epicheyam, seu æquitatem cum interpretantur, vt vtile est bono communi.

e vide D. Tho.2.2. q.58.art. 6.

5 Iustitia e particularis alia commutatiua, quæ respicit æqualitatem inter partes, vt in emptione, & venditione, alia distributiua, quæ respicit proportionem in distributione præmiorum.

f vide eumdem vbi supra.

6 f Iustitia commutatiua sumit medium secundum proportionem arithmeicam, distributiua autem secundum geometricam.

AN FIAT iniustitia scienti, & consentienti.

g Comm. DD.

7 Qui peccat contra iustitiam legalem, nisi simul peccet contra particularem non tenetur g restituere. Et quot sunt iustitiæ modi, tot sunt iniustitiæ.

h Arist.5. Ethicor. c.9.

8 In bonis quorum quis verè est dominus non patitur h iniustitiam sciens,& consentiens.

i Comm. DD.

9 In bonis quorum non est verè dominus, sed custos vt in membris suis, & si sciat, & consentiat, iniuriam patitur. i

DISPVT.

DISPVT. I. SECT. VNICA.

Resolutiones Tres.

L

LAVDEMIVM.

1 Lavdemivm est de *a* iure communi quinquagesima pars rei venditæ in emphyteusim, & meliorationem. Ex consuetudine autem est solum pars trigesima. Hęc debetur directo domino, quoties vendicatur, alienatur, permutatur, vel donatur. *a l.3.C.de iur. emphyt.*

2 Non debetur *b* quando hæres necessarius rem accipit titulo hæreditatis: vel datur filiæ in dotem, vel redditur venditori ex pacto de redimendo, vel quando plures hæredes eam diuidunt inter se. Hęc sunt de iure communi, consulenda tamen est consuetudo. *b Syluest. ver. emphyt. num. 23.*

3 Cum res datur in emphyteusim alicui, filiis eius, & nepotibus, hi autem hæreditatem repudiarunt, *c* redit ad dominum directum, & si res est Ecclesiæ non transit ad filios naturales. *c F. Manl. in sum. 1. p. c. 113. num. 2.*

DISPVT. II. SECT. I.

Resolutiones Variæ.

DE LEGATI DEFINITIONE, eiúsque effectibus.

LEGATVM.

Legatum *a* est donatio quædam à defuncto relicta ab hærede præstanda. *a l. legatum ff. de leg. 2.*

b Mol. de Iust.& iur.

2 Non differt *b* à fideicommisso particulari nisi quoad formam verborum, nisi cum fideicommissum relinquitur ad exonerandam conscientiam defuncti, quia tunc habet rationem debiti.

c vide Vill. tr. 30 dif. 29.

3 Cum relinquitur sine conditione, statim *c* debetur legatario cum meliorationibus, vel deteriorationibus quas habuerit.

d L. si nemo ff. de test.
e l. vnum parag. si rem ff. de leg.

4 De iure communi, cum hæres hæreditatem non acceptat omnia legata amittuntur, *d* nisi ad pia sint opera. In regno autem Castellæ non amittuntur.

5 Cum testator legat rem hæredis valet legatum & tenetur *e* hæres illam dare.

f l. non dubium parag. fin. ff. de leg.

6 Cum testator sciens rem esse alienam, illam *f* legauit tenetur hæres illam emere, quo si nolit dominus illam vendere, tenetur dare legatario pretium illius. Idem dic si libertatem leget alieno seruo. Si autem nesciebat non esse alienam, non valet legatum.

g L. Paul. ff. de fideic. lib.

7 Cum testator legauit libertatem seruo quem putabat suum esse, danda *g* est tamen ei libertas.

h l 9. tit. 9. p. 6.
i Mol. disp 197.

8 Cum legatum est incertum, quia nescitur, cui ex duobus habentibus idem nomen relictum fuit non valet, valet *h* autem & si error sit in nomine cum constat, cui personæ relictum fuit. Sed in foro interiori in 1. casu vt doctè asserit Molina inter duos legatum *i* partiendum est.

l l. si ita scriptum in fin ff. de leg.

9 Cum vna ex duabus rebus legata fuit, quam voluerit potest *l* hæres præstare.

m l. Titio ff. de aur. & arg. leg.

10 Cum testator legat, quod non habet dicens: Lego meas domos, si non habet non valet *m* legatum. Si autem dicat: Lego vnam domum Ioanni, emenda est, & danda.

n Molin, disp. 19.

11 Cum quod primò vni legauerat, secundo alteri legat, secundò legatum *n* valet, non primò

o l. 11. tit. 9 p. 6.

12 Cum legat rem, quam sciebat à se in pignus esse datam, hæres redimere tenetur, *o* & soluere. Si autem nesciebat esse datam in pignus legatarius debet redimere.

p Comm. DD.

13 Testator *p* potest legare, quod nondum natum est.

q l. creditorem, c. de leg.

14 Cum testator debet aliquid sub pignore, & creditori legat ipsum pignus, nihilominus creditori soluendum *q* debitum.

r l. creditorem ff. de liber. legat.

15 Cum legat alicui dicens: Lego Petro decem, quę debeo illi, quamuis nihil debeat, legatum soluendum. *r*

s l. 27. sec. 9. par. 6.

16 Cùm legat alicui, vt possit ex sua fodina fodere metalla, non *s* transit ad hæredes.

17 Qui donat rem, quam in testamento legauerat videtur

reuocare

reuocare *t* legatum, non verò si rem vendidit, vel in pignus dedit.

18 Cum testator ligna legauit, & postea illis cooperuit domum videtur *u* reuocare legatum.

19 Qui legat currum, equos illum vehentes legare videtur. *x*

20 Qui legauit chyrographum debitum in eo contentum legare *y* censetur.

21 Cum testator legauit omnia, quæ habet in arca non comprehenduntur actiones, *z* & iura in chyrographis ibi seruatis contenta.

22 Cum legat vni filio tertium, & alij quintum, prius extrahendum *a* est quintum, & postea tertium.

23 Cum legat alicui putans viuere si mortuus est non valet *b* legatum. Et idem est si legatarius ante acceptationem moriatur, ad hæredes illius.

24 Cum legat alimenta, *c* hæc compensanda sunt secundum vires hæreditarias, & personam legatarij.

25 Cum legat omnia, quæ habet in tali prædio, si fortè res aliqua illuc allata est, quæ ad prædium non spectat, vel ablata est quæ spectabat, nec augendum, nec minuendum legatum, sed omnia, & sola quæ ad prædium spectant comprehenduntur. *d*

26 Cum legat centum aureos quos habet in arca, si minus inueniatur, id dandum legatario, si plus dandi *e* sunt centum tantum.

27 Cum legat sub conditione, sed per legatarium non obstat quin adimpleatur non amittit *f* legatum.

28 Cum legat sub conditione impossibili, vel contra bonos mores habetur *g* pro non apposita.

29 Cum pater legat filiæ sub conditione, ne nubat habetur *h* pro non apposita, secus verò si maritus vxori.

30 Si legat filiæ vt castè viuat, & nupsit non amittit *i* legatum à patre, vel ab alieno, secus verò si à marito.

31 Quando legat filiæ duo millia aureorum, si nupserit, & mille si ingrediatur religionem eligat danda ei tria millia asserunt *l* multi DD. alij verò mille solum, vtrique probabiliter.

32 Cum legat alicui, vt nubat cum consanguinea sua, si est digna tenet *m* conditio, si est indigna habetur pro non apposita.

33 Quod legatur puellæ, vt nubat cum Petro si ex parentis sui voluntate nubat cum alio non amittit *n* legatum.

t l. 40. tit. 9. p. 6.
u l. sant. legata ff. de legat.
x Comm. DD.
y l. seruum parag. est qui chyrog. ff. de legat.
z Molin. disp. 202.
a Ex l. 214. stili.
b l. vnica parag. in primo de iud. toll.
c l. 2. tit. 9. p. 6.
d l. si ita legatum ff. de leg. 3.
e Ibidem l. supra citat.
f l. iuri ciuili ff. de cond. & de mot.
g L. si quis ita institutus, ff. de condit.
h Comm. DD.
i Anton. Gom ad l. Taur. 16.
l Vide Mol. t. de iust. disp. 207.
m l. 14. in fin. tr. 4. p. 6.
n Bald. in l. 1. n. 9. C. de inst. & subst.

34 Quod legatur alicui, vt nubat cum nobili, si nubat cum ignobili amittit *o* legatum.

35 Cum legatur alicui vt nubat, & ingreditur religionem non amittit *p* legatum, nisi aliunde constet de voluntate testatoris.

36 Cum testamentarij iurant se pauperes electuros ad legata, & nec precibus, vel fauoribus, alios admissuros, si rogati, admittant pauperiorem non faciunt *q* contra iuramentum. Faciunt tamen contra illud si relicta pauperiore pauperem eligant, sed non tenentur restituere, tenebuntur autem, si relicto paupere non pauperem eligant.

37 Cum testator dicit quod testamentarius non teneatur rationem reddere non ideo potest aliquid sibi vsurpare de bonis defuncti.

38 Quarta Falcidia *r* est quarta pars, quæ extrahitur à legatis.

QVANDO EXTRAHENDA est à legatis.

39 Cum hæredes sunt descendentes, vel ascendentes eorum legitimæ integrè extrahendæ sunt prius à bonis, & postea legata, & hic non habet *f* locum quarta Falcidia.

40 Cum hæres non est ex descendentibus, neque ex ascendentibus potest *t* sibi retinere quartam Falcidiam, qua pro rata extrahenda est ex legatis, quando nulla alia supersunt bona, vel si superest parum, *u* sumere potest ex legatis vsque ad quartam partem.

41 Non solum ex legatis, *x* sed etiam ex donationibus mortis causa extrahenda est hæc quarta, & secundum viros doctos habet locum in regno Castellæ.

42 In nouem casibus *y* videndis in P. Molina non extrahitur quarta Falcidia. Quæ prius, & quæ posterius extrahenda sint, vide *l.2.tit.11.p.6.*

o Sanch. vbi sup. disp. 33. num. 14.
p Aut. de Sanch. Epis. parag. sed & hoc.
q Vide Vill. vbi sup. dif. 30.
r Idem vbi supra.
f Comm. DD.
t Comm.
u vide Moli. lib. 1. de primog. c. 17. num. 9. & disp. 113.
x Idem vbi sup.
y Idem de primog. c. 12. nu. 9.

SECTIO II.

DE VARIIS CIRCA LEGATA resolutionibus.

1 LEgatum ad causas pias potest *a* Papa in alium pium vsum, conuertere, & Episcopus in magis pium, & in æquipium consentiente hærede, & loco pio cui relictum est.

a Sà hoc verb.

2 Vltimis

2 Vltimis voluntatibus Papa,& supremus Princeps derogare b possunt.
3 Legatum ad vsum profanum potest c Princeps non habens superiorem conuertere in pium vel in alium profanum.
4 Legatum in aliquem vsum, si non potest impleri, d potest Episcopus in alium mutare.
5 Legare non potest, qui non e potest testari, & mutus sicut nutibus potest testari sic & legare.
6 Legato principali legata censentur f accessoria, etiam pretiosiora, vt legato lecto eius ornamenta.
7 Legatis vestibus, quæ domi habentur veniant g etiam quæ sunt apud sartorem.
8 Legatum tibi relictum ab eo, qui falso credebat se esse suum filium potest h retinere.
9 Legatarius iustè possidet etiam, i si testamentum sit nullum.
10 Legari l potest spurio ad alimenta, vel dotem, sed non transit ad hæredes eius, sed ad hæredes patris, transit verò legatum naturale.
11 Legatum factum filio computandum in legitimam.
12 Legatum annuum potest m peti in principio anni nisi aliud constet de voluntate testatoris.
13 Legata minuenda n si casu fortuito minuatur hæreditas.
14 Legatum sub conditione, vt nubat arbitratu alterius, quia conditio est illicita habetur o pro non apposita.
15 Peccat, p qui non soluit legata, quam primum potest, & incidit in pœnas iuris, si pia non soluit intra sex menses, & alia intra annum.
16 Ex legatis piis non extrahitur Falcidia, q nec Trebellanica, nisi heres etiam esset pius.
17 Ad legata pia sufficiunt r duo testes, & valent ante aditam hæreditatem, & etiam non adita.
18 Si tempore mortis testatoris legatarius erat capax valet legatum. ſ
19 Nato filio post testamentum, si legata erant parui valoris adhuc valent. t
20 Si legatum datur ab ipso testatore fit u donatio inter viuos
21 Legatum Ecclesiæ intelligitur de Parochiali, nisi aliud constet, & de legatis ad pias causas debetur Episcopo 4 pars, sed in hoc seruanda x est consuetudo.
22 Cum legat testator alicui, vt nubat consulendo talem, y tenetur consulere, sed non sequi consilium.
23 Legatum alicui sub conditione, si fiat religiosus, vel præsbiter non habebit z si non fiat.

b Clemen. quia contingere de religios. dom.
c Sà hoc verb. n. 21.
d Couar. c. 3. n. 9.
e Sà vbi supr. n. 5.
f Silu. verb. leg. 3. n. 3.
g Sà vbi supra num. 15.
h Idem vbi supra.
i Idem vbi supra.
l Comm. DD.
m Comm. DD.
n Comm. DD.
o Sà vbi sup. Couar c. si hæredes de test. nu. 65.
p Sà vbi sup. n. 23.
q Vide Panormit. ad c. relatam de testam.
r Comm. DD.
ſ Comm. DD.
t Comm. DD.
u Comm. DD.
x Sà hoc verb. n. 27.
y Idem ibidem num. 35.
z Molin. disp. 207. col. 2.

24 Legatum vt emas vestem erit *a* tuum etiam si non emas, similiter vt nubas etiam si non nubas.

25 Legatum sub conditione, vt nubat cuidam, si voluerit, si primò nolit, & postea velit tuum erit *b* etiam si non nubas.

26 Legatum alicui dum habuerit 30. annos, si tunc moriatur, *c* transit ad hæredes illius.

27 Legatum alicui dum fuerit vidua, & quod post mortem eius fiat tuum, si nubat, statim *d* fit tuum.

28 Legatum si pudicè vixerit non amittitur, *e* nisi per copulam carnalem, sed multi alij etiam per oscula, & amplexus asserunt amitti.

29 Legatus calix intelligitur argenteus, *f* legata planeta censetur serica.

30 Legata *g* re litigiosa litigabitur sumptibus hæredis.

31 In legatis facienda, vt in fauorabilibus ampla interpretatio.

32 Legatum ad piam causam gaudet *h* priuilegio Ecclesiæ relicti.

33 Legans creditori in dubio censetur *i* compensare.

34 Legatum pauperibus in communi applicari potest *l* fabricæ Ecclesiæ pauperis.

35 Legatum canonicis ipsis, & non Ecclesiæ debetur, *m* non verò singulis, sed illorum collegio, & Episcopus habet ex eo quartam canonicam.

36 In primogeniis, & maioratibus licita *n* est conditio, qua clerici, & regulares, & beneficiarij excluduntur. Legatum cum fructibus debetur *o* à die quo hæres adiuit hæreditatem.

37 Testamentum in pias causas manu testatoris scriptum licet non sit coram testibus publicatum, *p* validum est.

38 Legatarius graui iniuria legantem afficiens licitum amittit, *q* sed expectanda sententia iudicis.

39 Legatum relictum in communi pro maritandis puellis, applicari potest *r* volenti religionem intrare.

40 Legatum relictum orphanis *s* potest dari habentibus parentes pauperes, vel inutiles, quando non sunt orphanæ, quibus detur. Idem dic de relicto viduis potest dari habentibus maritos pauperes, & inutiles.

41 Pro orphanis intelliguntur etiam expositæ quarum parentes ignorantur, *t* & quæ patre carent, licet matrem habeant.

42 Legatum *u* pro virginibus dotandis potest retineri ab ea, quæ est habita pro virgine, licet sit corrupta.

43 Legatum pro dotandis puellis, si non sint in nuptæ debetur

a Idem vbi supra.
b Sà hoc verb. n. 40.
c Idem vbi supra.
d Idem vbi sup. num. 42.
e Vide Mol. loc. cit.
f Vide Couar. c. indicante de test. n. 4.
g Sà vbi supra.
h Silu. verb. leg. num. 5.
i Vide Couar. in c. officij de test. n. 2.
l Sà vbi supra.
m Vide Couar. in c. requisisti de test. num. 10.
n Idem lib. 1. var. res. 19. num. 10.
o Sà vbi suprà.
p Couar. c. relatum 1. de test. num. 12.
q Comm. DD.
r Molina disp. 112.
s Dian. p. 2. tr. 16. res. 50.
t Idem vbi supra.
u Idem vbi supra.

debetur x nuptis sine dote, vel tenui. x Idem vbi sup.

44 Legatum relictum cuidam puellæ pro anima testatoris, si hæc moriatur antequam nubat debetur y alteri puellæ. y Comm. DD.

45 Legatum pro fabrica Ecclesiæ z potest dari pro ornamentis diuino cultui necessariis. Item distribuendum quotannis potest totum simul dari, v. g. hospitali, vel monasterio. Item dandum naturalibus alicuius loci potest dari per decennium ibi commorantibus, nisi sint cum animo non ibi perpetuo permanendi. z Vide Sanct. apud Dian. p.4.tr.4. ref.140.

46 Cùm bona non sufficiunt ad legata pro rata a minoranda sunt. a Comm DD.

47 Legatum consanguineo pauperi b dandum pauperiori. b Dian. p. 3.tr.6.n. 29.

48 Legatum quotannis præstandum Ecclesiæ, si per duos annos non præstetur, non deberi alij c aiunt, alij negant. c Vide eundem p.4.tr.14. ref.84.

49 Legata pia facta coram duobus testibus tantum valida d sunt, nec valeret statutum factum in contrarium. d Comm. DD.

50 Legatum relictum filiæ, cui pater debebat centum e videtur relictum in solutionem dotis. Idem dic de filio. e Comm. DD.

51 Licitum f est legare pecuniæ vsum fructum. f Comm DD.

52 Legatum Societati cum onere sacrum faciendi non g potest admitti nisi ex circumstantiis colligatur animum fuisse testatoris legatum non vt Missæ stipendium, sed vt elêmosinam gratis donatam relinquere, v. g. si multum excedat consuetum Missæ stipendium. g P. Menacho in manuscrip.

DISPVTATIVNCVLA SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

LEGITIMA.

1 Filia dotata, potest a petere supplementum legitimæ, nisi expressè renuntiauerit, sed computanda sunt omnia, quæ data sunt ei ad nuptias exceptis vestibus, quibus communiter vtebatur. a Sà hoc verb. n. 1.

2 Renuntiatio legitimæ facta per metum iuramento non b confirmatur. b Couar. in c. quamuis de pact. p. 3. parag. 4.

3 Qui

3 Quæ filius impudicè consumpsit *c* computanda in legitimam, nisi pater videretur donasse.

4 Legitima donata filio inter viuos *d* potest à patre reuocari.

5 Professus religionem *e* debet statim legitimam filio, & pater infidelis filio facto Christiano.

6 Donatio facta filio inter viuos non *f* computatur regulariter in legitimam, bene tamen, quæ morte confirmatur; & facta pro dote, & quæ soluit pater pro pœna delicti, quod filius commisit.

7 Filij hæretici damnati ad mortem *g* priuantur legitima, non tamen eius, qui crimen læsæ maiestatis humanæ commisit secundum quosdam.

8 Non potest legitima filij grauari à patre nisi ipse consentiat, potest tamen prohibere ne illam alienet vsque ad tertiam generationem. Molina verò asserit *h* grauamen positum in legitima filij etiam in illius fauorem esse nullum.

9 Ex donatione Ecclesiæ facta extrahenda *i* est filiorum legitima, si post illam nascantur.

10 Legitima non hæredis arbitrio, sed iudicis extrahenda *l* est, & si filius hæreditati renunciauerit, supplementum autem legitimæ est ei præstandum.

c Sà vbi sup. n. 5.
d Idem vbi sup. n. 3.
e Idem ibidem.
f Vide Couar. in c. Ray. de test. parag. 2. n. 6.
g Vide Siluest. ver. legitima n. 5.
h Vide Mol. disp. 177. col. 2.
i Comm. DD.
l Comm. DD.

DISPVT. III. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE LEGIS, DEFINITIONE, ET QVOT sint legis genera.

LEX.

Lex, decretum, statutum, constitutio idem significant, licet sub diuersis respectibus.

1 Lex est *a* Sanctio sancta iubens honesta, prohibens contraria. Communior definitio inter Theologos est D. Thomæ. Lex nihil aliud est quam quædam rationis ordinatio, & præceptio in commune bonum ab eo, qui curam reipublicæ gerit promulgata.

a L. Græca ff. de leg. D. Th. 1, 2. q. 9. art. 4.

2 Lex

2 Lex *b* debet fieri ob bonum non particulare, sed commune, & debet in commune obligare, potest tamen in vnam partem, & non in aliam. *b* Suarez tr. de leg. c. 6. n. 8.

3 Lex non *c* spirat mortuo legislatore, mandatum verò particulare sic. Priuilegium autem est particularis lex. *c* Comm. DD.

4 Cum cessat in particulari ratio legis non ideo *d* cessat lex. Quæ si non est sufficienter promulgata non *e* habet legis vigorem. *d* Comm. DD. *e* c. in istis temporibus dis. 4.

5 Effectus legis *f* est homines bonos reddere, & illius actus iubere, vetare, permittere, & punire. *f* Comm. DD.

6 Lex alia *g* æterna id est prouidentia diuina, qua Deus omnia gubernat, alia naturalis, quæ lumen à Deo cunctis hominibus inditum ad finem naturalem consequendum, & discernendum inter bonum, & malum; alia est humana, quæ supra definita est: alia tandem diuina data à Deo ad dirigendum hominem ad finem supernaturalem. *g* Vide D. Tho. 1. 2. q. 91. art. 1.

AN LEX vetus obliget.

7 Præcepta moralia legis veteris sunt de iure naturali, & ideo *h* obligant. *h* Comm. DD.

8 Præcepta ceremonialia legis veteris *i* cessarunt post nouam, & ideo non obligant. *i* De fide.

DE LEGE naturali.

9 Lex naturalis non *l* est propriè habitus, sed actus per modum habitus. Synderesis autem est quidam habitus nos ad bonum inclinans, & inde ad legis obseruationem. *l* Vide D. Tho. 1. 2. q. 94.

10 Lex naturalis est vna *m* continens in se plura præcepta, lex autem superior est præceptis. *m* Comm. DD. Et Idem vbi sup. art. 4.

11 Actus virtutum secundum, quod sunt rationi conformes *n* sunt de lege naturali, sed secundum proprias species aliqui spectant ad legem humanam positiuam. *n* Comm. DD.

12 Lex naturalis, quoad prima principia eadem *o* est apud omnes nationes, sed non quoad conclusiones particulares. D. Thom. vbi sup. art. 4.

13 Non potest dari ignorantia inuincibilis primorum principiorum naturalium, benè tamen conclusionum deductarum ex illis, quia tales possunt occurrere circumstantiæ, vt docti etiam dubitent. *o* Vasq. r. 1. disp. 122.

14 Ius gentium *p* est, quo omnes gentes vtuntur, vt rerum *p* c. ius gentium dist. 1.

rerum diuisio, stipendiorum modus dignitatum, gradus, &c.

DE LEGE HVMANA, & an sit in hominibus potestas leges condendi.

m Trid. sess.7.c.8.

15 In hominibus est *m* potestas condendi leges, & statuta quorum obseruantia obliget in conscientia. Est fidei veritas definita in Tridentino.

n Comm. DD.

16 Papa *n* potest condere leges Ecclesiasticas, quæ obligent vniuersam Ecclesiam, ciuiles autem quas facit solum obligant in terris temporaliter illi subiectis.

o Comm. DD.

17 In rebus *o* Ecclesiasticus iudicatur secundum leges ciuiles in quantum non sunt canonicis contrariæ.

p Comm. DD.

18 Leges Pontificiæ quamplures sunt in iure canonico; quæ autem sunt in Decreto non sunt *p* Pontificiæ, nisi etiam sint in iuris corpore.

q P.Sanch. lib.8. de matr.disp. 48.n.10.

19 Cardinalium declarationes non sunt *q* leges, nisi positæ sint authenticæ, & promulgatæ à Papa, vt legis vim habeant secundum probabilem opinionem.

r c.2. de minor. & ibid.

s Vasquez 12.disp. 152.c.3.

t Comm. DD.

20 Episcopus in sua diæcesi *r* potest leges condere, quod *s* est de iure diuino secundum probabiliorem sententiam. Idem potest legatus à latere. Idem *t* potest concilium generale.

u Comm. DD.

x c.concilia dist.17.

21 Cardinalium collegium sede vacante *u* non potest, possunt *x* autem concilia prouincialia, & synodalia.

y c.cum olim de maior.& obedi.

22 Capitulum Canonicorum viuente Episcopo potest sibi aliquas constitutiones condere, mortuo verò Episcopo toti *y* diæcesi secundum communiorem opinionem.

z Comm. DD.

23 Capitula inferiora non *z* possunt aliquas leges condere, nisi ex consensu, & approbatione Episcopi.

a Comm. DD.

24 Superiores religionum *a* possunt in suis capitulis, & congregationibus leges condere.

b Comm. DD.

DE EO QVI POTEST leges ciuiles condere.

c Vide Suarez de leg.lib.3. c.17.

25 Summus Pontifex non *b* potest leges ciuiles dare toti Ecclesiæ.

d Comm. DD.

26 Imperatores *c* possunt leges condere in omnibus suis regnis, secus verò Reges illi subiecti.

Ex l.6.tit. 4.p.5.

27 In Hispania debent *d* iudices iudicare secundum leges regni, & non secundum alias.

e Comm. DD.

28 Iudices debent *e* obseruare leges ciuiles, quæ deducuntur à iure naturali, & secundum illas iudicare.

f Vill.to. 2.tr.2.dif. 8.

29 Leges ciuiles obseruandæ *f* sunt in Hispania quando non sunt leges regni.

30 Leges

30 Leges fori in Hispania non *g* obligant, nisi ex consuetudine iam receptæ sint. *g* L.1.Tauri.

31 Reges, ac Principes, qui in temporalibus non habent superiorem *h* possunt condere leges. *h* Comm. DD.

32 Cum regnum iure hæreditario ad fæminam spectat etiam si sit coniugata *i* potest condere leges. Et idem *l* potest respublica, quæ in temporalibus non habet superiorem. *i* Villal. vbi sup.

33 Domini inferiores solum *m* possunt præcepta imponere ad tempus, & facere aliquas constitutiones, quæ vt habeant vim legis à populo, & à regio senatu approbandæ sunt. *m* Comm. DD.

34 Leges municipales, quæ sunt ad particulares ciuitates spectantes, si sunt in vsu, & legibus regni non contrariæ obseruandæ *n* sunt. *n* Villal. vbi supra.

AN LEX humana possit iubere aliquid, quod à lege naturali iussum non sit.

35 Lex humana iubere *o* potest, quod nec à lege naturali, nec diuina iussum sit, sed hæc semper à naturali originem habet. *o* Comm. DD.

36 Eo ipso, quod legislator aliquid *p* iubet, facit illud materiam virtutis, & contrarium vitij. *p* Comm. DD.

AN PRÆLATI religiosi possint ferre leges præter eas, quas habet Ordo à sua fundatione.

37 Prælati religiosi etiam cum toto capitulo non *q* possunt leges condere non spectantes ad religiosam obseruantiam, nec obligare religiosos ad arctiorem vitam, quam professi sunt. Contrarium alij sentiunt, sed in dubio pro prælatis standum. *q* Comm. DD.

QVAS CONDITIONES habere debet lex humana, vt sit iusta.

38 Lex erit omne iam quod rationi constiterit, dumtaxat quod religioni conueniat, quod saluti proficiat. D. Isid. *r* *r* D. Isid. lib. 3. ethymol. c. 3.

Has omnes conditiones habere debent superiorum mandata.

39 Lex valde difficilis & laboriosa, & non benè recepta non *s* obligat. *s* Comm. DD.

QVALIS DEBEAT esse promulgatio legis, vt obliget.

40 Vt lex sit sufficienter promulgata non est *t* necessarium, vt ad omnium notitiam perueniat. *t* In auth. vt nouæ constit. col. 5.

41 Quamuis lex sufficienter sit promulgata, qui illam inuincibiliter

u Vide Azor. to. 2. lib. 5. c. 3.

inuincibiliter ignorat *u* excusatur etiam si excommunicationem annexam habeat.

x Comm. DD. apud Nau. lib. 1. consil. consil. 4. num. 14.

42 Vt quis dicatur sufficientem legis notitiam habere opus est *x* vt à persona fide digna illam habeat.

43 Aliquos effectus habet *y* lex etiam apud illum, qui eam ignorat vt cum contractum irritat, vel taxam statuit.

y Comm. DD.

z Vide Molin. vbi sup.

44 Sufficit *z*, quod leges Pontificiæ publicentur in Romana curia, vt dicantur sufficienter promulgatæ secundum probabiliorem, & communiorem sententiam. Probabile etiam est non obligare, nisi promulgentur in singulis diæcesibus.

a Comm. DD.

45 Lex ciuilis sufficit, quod promulgetur in curia Regia, vt omnia regna obliget *a* nisi Rex iubeat, vt in omnibus ciuitatibus publicetur.

b Comm. DD.

46 Cum diuersa regna, quæ diuinis legibus vtuntur, sub eodem Rege sunt, non *b* sufficit in curia publicatio, vt idem, si regna sint valde distantia.

c Comm. DD.

47 Leges, quæ alias reuocant non indigent *c* promulgatione nisi reuocent priuilegia.

d comm. DD.

48 Reuocatio priuilegij opus *d* est, vt veniat ad notitiam priuilegiati.

e Vide P. Azor. to. 1. lib. 5. c. 3. q 5.

49 Ad valorem priuilegij non est necesse, *e* vt veniat ad priuilegiati notitiam, nec indiget promulgatione secundum probabiliorem sententiam.

AN LEX obliget statim ac est sufficienter promulgata.

f Comm. DD.

50 Ex sua natura obligant *f* statim ac sunt promulgatæ, leges autem ciuiles ipso facto non obligant nisi transactis duabus mensibus nisi in eis aliud statuatur.

g Comm. DD.

52 Leges Pontificiæ statim obligant, *g* ac promulgatæ sunt in curia Romana nisi terminum præscribant.

AN QVI IGNORAT inuincibiliter legem in pœnam illius incurrat.

52 Aliæ leges pœnam solum assignant, & prohibitionem præsupponunt, aliæ simul rem prohibent, & pœnam statuunt. In primis, qui illas transgrediuntur pœnam etiam si inuincibiliter ignorent, incurrunt, *h* secus in secundis.

h Vide P. Sua. t. 5. disp. 4. sec. 9. à n. 21.

53 Qui autem scit prohibitionem, sed non pœnam *i* manet in foro exteriori obligatus ad illam.

i Comm. DD.

l Henr. l. 3. de excom.

54 Qui ignorat inuincibiliter excommunicationem annexam iuri naturali, & diuino illam non *l* incurrit quod à fortiori procedit in iure positiuo ignorantia vero vincibilis non excusat à censura.

AN

AN LEX HVMANA quæ à principio recepta non fuit, obliget;

55 Si solum naturæ principia inspiciantur opus non est, vt populus legem recipiat vt obliget, sed in re lex à principio non recepta, non *m* obligat. *m* Azor. to. 1. lib. 5. c. 4.

56 Lex, quæ ob ignorantiam non recipitur *n* non obligat, & cum populus proponit super ea suspendit suum effectum *n* Comm. DD.

57 Qui à principio legem non custodierint sine rationabili causa *o* peccant. *o* Vasq. 12. disp. 150. c. 4. n. 34.

58 Leges canonicæ receptæ non *p* obligant & cum ab eis supplicatur, suspendunt suum effectum. *p* Sua. , v. s.

59 Regis responsum, & Principis rescriptum legis *q* habent vigorem, non vero Regij senatus sententiæ. *q* Comm. DD.

AN LEX HVMANA obliget in conscientia & quomodo cognoscatur

60 Veritas *[illegible]* fidei est quod lex humana obliget in conscientia.

61 Constitutiones religionum, & regulæ ad peccatum non obligantes non *r* sunt leges proprie loquendo. *r* Comm. DD.

62 Ex verbis legis colligitur *s* obligatio, vt si dicat præcipio, mando, iubeo, prohibeo, interdico, vel æquipollentia, debeant, teneantur, necessario, necesse est non licet, non potest, & quæ ponuntur modo imperatiuo. *s* Clem. exi i. de verb. signi.

QVOMODO cognoscatur quando lex obliget sub veniali, vel sub mortali.

63 Qui operatur ex contemptu legis peccat *t* mortaliter. *t* Comm. DD. Vasqu. 12. dup 151. c. 3.

64 Ex verbis simplicibus *u* præcipio, mando, &c. non colligitur obligatio ad mortale. *u* Comm. DD.

65 In materia leui non potest legislator sub mortali obligare, in materia vero graui potest sub *x* veniali tantum. *x* Suar. de legi. lib. 3. c. 27. à nu. 6.

66 Non est *y* certa regula ad colligendam materiæ grauitatem, colligitur tamen ex vtilitate communitatis. *y* Comm. DD.

67 Leges admittunt *z* interpretationes, & ciuiles intellectus, sed multi in hoc facillime falluntur. *z* Comm. DD.

68 Lex præcipiens in virtute obedientiæ in materia sufficienti obligat sub mortali. Idem dic cum præcipitur sub excommunicatione. An vero cum sub graui pœna idem sit dicendum, alij aiunt, alij negant.

SECT.

SECTIO II.

RESOLVTIONES VARIÆ.

a Azor. to.1.lib.11. c.8.q.11.
b Silu. verb.lex q.9.

1 REctor vniuersitatis præcipiens sub pæna præstiti, nisi materia sit grauis non *a* obligat sub mortali.

2 Cum lex fundatur in falsa præsumptione non *b* obligat in conscientia, sicuti hæres, qui non fecit inuentarium non obligatur soluere debita vltra vires hæreditarias in foro conscientiæ.

AN LEGES PÆNALES, *vltra pænam obligent ad culpam?*

c Vasq.12. q.12.disp. 159.c.11. n.11.
d Idem vbi sup.
e Comm. DD.
f Suarez de leg.lib. 5.c.3. n.6.
g Nauar.c. 23.n.55. & sequenti.
h Comm. DD.
i Vasq.12. to.2. disp. 168.c.1.

3 Leges purè pænales, quæ nihil prohibent non *c* obligant ad culpam secundum probabiliorem sententiam.

4 Lex, quæ taxam assignat obligat *d* sub peccato mortali in materia graui, & ad restitutionem.

5 Leges canonicæ, quæ imponunt censuras, & alias pænas *e* obligant sub peccato.

6 Leges ciuiles mixtæ, quæ prohibent sub pæna, obligant *f* ad ad culpam secundum probabiliorem sententiam; Contraria tamen potest *g* sustineri in praxi, cum legem frangens non se exponit morti, vel alij graui periculo.

7 Non omnes leges pænales etiam in prima sententia *h* obligant sub mortali, vt quæ prohibent sub pænis leuibus ligna cædere, piscari, &c.

8 Leges possunt *i* ante iudicis sententiam obligare ad pænam, quæ in actione consistit, & non in sola priuatione, vt posset prælatus præcipere, vt qui talia fecerit se verberet, sed non desunt contrarium sentientes.

QVOMODO *cognoscitur an pæna sit ferenda, vel lata.*

l Comm. DD.
m Comm. DD.
n Comm. DD.

9 Leges, quæ continent sententiam ferendam, & non latam non obligant *l* ante iudicis sententiam.

10 Cum res est in dubio *m* censenda, est sententia ferenda, & non lata

11 Cum lex habet verba comminatoria *n* sententia est ferenda.

12 Pæna

12 Pæna conuentionalis non *o* obligat, nisi post iudicis sententiam, sunt *p* tamen viri docti contrarium asserentes.

13 Cum lex loquitur de futuro non habet *q* sententiam latam, secus si de præterito.

14 Verba hæc ipso facto, latæ sententiæ, & similia *r* dicunt latam sententiam.

AN PÆNÆ, QVÆ consistunt in priuatione, & imponuntur ipso facto obligent ante iudicis sententiam.

15 Leges Canonicæ impositæ ipso facto obligant *s* ante iudicis sententiam. Idem dic de pæna non petendi debitum propter affinitatem superuenientem matrimonio.

16 Pæna priuationis vocis actiuæ, & passiuæ obligat *t* ante sententiam iudicis, si expressa est in lege.

17 Cum lex imponit pænam ipso facto non solum *u* priuat bonis, sed obligat ad actionem consequentem, vt excommunicatus non solum priuatur officio diuino assistere sed exire tenetur ab Ecclesia cum incipit.

18 Legem pænalem ipso facto obligantem ad pænam, quæ in actione consistit obligare ante iudicis sententiam, alij aiunt, alij probabilius *x* negant, nisi DD. in aliquibus legibus pænalibus specialiter contrarium interpretati fuerint.

19 Lex, quæ frumento taxam *y* assignat, & pænam, ad pænam non obligat nisi post iudicis sententiam.

20 Pæna amittendi ipso iure, beneficium non obligat *z* ante sententiam, nisi expresse in aliquibus casibus à Papa declaratum fuerit.

21 Hæreticus non tenetur *a* bona sua restituere ante condemnationem. Peccat *b* tamen vendens sua bona ei, qui delictum illius ignorat.

22 Cum prohibetur actus exterior *c* prohibetur etiam voluntas illum faciendi, & licet actus sit valde occultus potest à lege prohiberi.

22 Lex ciuilis non potest *d* directè prohibere actum interiorem, nec illum punire.

23 Ecclesia non potest censuram ferre ob actum purè interiorem, nec illum punire secundum *e* probabiliorem.

24 Cum actus interior sit veluti anima exterioris, lex hunc prohibens, etiam *f* prohibet illum.

25 Ecclesia non *g* potest punire actum exteriorem bonum ob malam intentionem interiorem.

o Vasq. 12. disp. 175. c. 1.
p Vide Suarez vbi sup. num. 5.
q Comm. DD.
r Comm. DD.
s Comm. DD.
t Vasq. 12. disp. 168. c. 2.
u Suarez de leg. lib. 5. c. 8. n. 9.
x D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 3.
y Comm. DD.
z Less. de iust. lib. 2. c. 19.
a Vasq. 12. to. 2. disp. 17. c. 3.
b Comm. DD.
c Comm. DD.
d Comm. DD.
e D. Tho. q. 91. art. 4.
f Comm. DD.
g Comm. DD.

h Comm. DD.

26 Qui confitetur hæresim interiorem vel amico aperit ad petendum consilium non est *h* excommunicatus.

AN LEX HVMANA obliget cum vitæ periculo.

i Comm. DD.

27 Lex humana *i* potest obligare cum vitæ periculo, & tunc censetur obligare cum ordinatur ad maius bonum, quam vita.

l Vasq. 12. disp. 162.

28 Chartusiani *l* tenentur abstinere à carnibus etiam cum vitæ periculo, si tamen non esset alius cibus non tenerentur sinere se fame perire.

m Comm. DD.

29 Qui ob metum mortis matrimonium contraheret cum consanguinea non peccaret, *m* peccaret tamen si ob metum mortis eam cognosceret.

AN LEX HVMANA possit irritare contractus, & homines ad illos inhabiles reddere.

n Trid. ses. 24 c. 1. de refor.

30 Contractus alij sunt à legibus irriti, alij irritandi, & lex humana *n* potest irritare eos, & homines ad illos inhabiles reddere.

o Vasq. 12. to. 2.

31 Cum lex dicit, quod contractus sit ipso iure nullus, vel personis ad illos inhabiles reddit, vel prohibet actum aliquibus personis in speciali talis *o* contractus est nullus.

p Comm. DD.

32 Cum lex taxam statuit, valet *p* contractus, sed excessus debet restitui.

q Religiosi sunt inhabiles. Comm. DD.

33 Religiosi sunt *q* inhabiles ad contractus, & ad testamentum faciendum iure positiuo.

AN PRINCEPS, vel legislator subdantur suis legibus.

r Comm. DD.

s Comm. DD.

34 Legislator, qui non est Princeps supremus *r* subiectus est legibus suis, tam quoad vim directiuam, quam coactiuam. Princeps autem, qui non habet superiorem *s* solùm quoad directiuam: & potest leges mutare, & secum in illis dispensare.

t Comm. DD.

35 Prælatus Ecclesiasticus faciens contra suas leges non incurrit *t* excommunicationem.

u Villal. to. 2. tr. 2. dif. 28.

36 Potest *u* esse aliqua specialis lex, quæ nullo modo obliget Principem, sed tantum subditos.

x Comm. DD.

37 Princeps *x* manet obligatus ad contractus, & quasi contractus, quos cum subditis inijt.

SECT.

SECTIO III.

AN CLERICOS OBLIGENT LEGES CIuiles, & an religiosi ad has, & ad Episcopales teneantur.

1 ECclesiastici *a* tenentur obseruare leges ciuiles ad bonum regimen reipublicæ spectantes, sed non quoad pænam sed quoad vim directiuam tantum.

a Vasq.12. disp.187. n.34.

2 Obligantur *b* etiam ad leges, quæ irritant contractus, & testamenta, non verò ad eas, quæ sunt in præiudicium libertatis Ecclesiasticæ.

b Comm. DD.

3 Idem dicendum *c* de religiosis quoad vim directiuam, & quoad hanc solum subduntur synodalibus. Tenentur *d* tamen obseruare festa statuta ab Episcopo, non verò officium clericorum recitare.

c Comm. DD.
d Trid.

4 Festa à magistratibus indicta non *e* tenentur obseruare.

e Azor. 2. p.sum.lib. 1.c.29.q. 5.

5 Vota facta à populo authoritate Episcopi *f* tenentur etiam religiosi obseruare, & facta à magistratibus ipse populus.

f Henriq. c.25.n.2.

AN PEREGRINI, & alienigenæ teneantur legibus ciuitatis, per quam transeunt.

6 Alienigenæ vagi *g* tenentur legibus illius populi per quem transeunt.

g Sanchez de matr. lib.5.dis. 18.n.15.

7 Si sunt leges iustæ factæ specialiter pro alienigenis *h* obligantur obseruare, & alias quarum transgressio est in damnum populi, & cum vendunt tenentur ad taxam, & ad vectigalia.

h Comm. DD.

8 In contractibus idem *i* dicendum excepto dotali.

i Sanchez vbi sup. n.20.

9 Qui mutat domicilium in alium locum cum animo ibi manendi ad illius leges *l* tenetur, vel si ibi habitet per maiorem anni partem.

l L.exigere,ff. de iudiciis.

10 An verò, qui transeunt per locum & velut hospites ibi tantum morantur, illius legibus obligentur alij aiunt, alij *m* negant probabilius, si absit scandalum.

m Sanchez vbi sup. n.26.

11 Alienigenæ, & peregrini non *n* tenentur obseruare leges sui domicilij dum transeunt per loca vbi non obseruantur.

n Suarez 3.p.q.24. art.8.disp. 44.sec.3.

o Vill.tr.2. to.1.dif. 34.

12 Lusitanus in Castella *o* potest sabbatis edere arietum minuta, quæ non posset in Lusitania. Et qui exijt à loco, vbi ieiunatur, si peruenit ad locum vbi non ieiunatur, potest illa nocte cænare.

p Comm. DD.

13 Tyrannorum legibus si iustæ sunt *p* obediendum est,& ab eis potest postulari iustitia,& eis reddendum tributum.Reddite ergo,quæ sunt Cæsaris Cæsari.

14 Epicheia est æquitas,siue interpretatio legis, hæc respicit casus particulares,sicut lex communes.

DE EPICHEIA eiusque definitione.

q Comm. DD. Vide Vill. vbi sup.

15 Contra Epicheiæ virtutem sunt duo vitia *q* contraria. Primum cum quis vult obseruare legem superstitiosè contra mentem legislatoris. Aliud cum quis fraudulenter verba legis seruat sciens esse contra mentem legislatoris.

r Vasq.12. to.2.disp. 176.n.4.

16 Respectu legis diuinæ vel naturalis *r* non est Epycheia, sed prudens interpretatio.

s Comm. DD.

17 Princeps, eiusque successores suas leges *s* possunt interpretari.

t Comm. DD.

18 Ratio legis potest *t* cessare negatiuè in particulari, vt ratio ieiunij, quæ est maceratio carnis in Petro, qui ea non indiget,vel contrariò quando obseruantia legis est contra legis rationem,vt si furioso depositum ensem restituas.

u Vide P. Vasq. vbi sup.disp. 186.c.3.n. 13.

19 Cum ratio legis cessat contrariè, & hoc est certum non est obseruanda,*u* in dubio recurrendum est ad superiorem, vel obseruanda nisi prudentum arbitrio obligatio cessare censeatur.

x Comm. DD.

20 Si ex vtraque parte sit dubium, & in obseruatione sit spirituale periculum non est *x* obseruanda.

y Comm. DD.

21 Cum dubium est an legislator potuerit, vel voluerit obligare locum *y* habet DD.interpretatio.

z vide P. Azor.to. 2.lib.5.c. 26.

22 Cum totaliter cessat legis finis, & ipsa redditur inutilis *z* cessat lex.

23 Cum cessat vna causa legis manente alia, non cessat lex.

24 Licitum est leges humanas mutare cum oportet, non autem leuiter mutandæ,sed iusta causa occurrente.

SECT.

SECTIO IV.

DE CONSVETVDINE QVID SIT, ET quæ requirat, vt legitimè præscripta sit.

1 Consuetudo *a* est ius non scriptum, quod longo, & diuturno vsu ortum est, & ideo vsus antecedit,& causat consuetudinem.

a Comm. DD.

2 Consuetudo pluribus, ac frequentibus actibus introducitur;aliquando tamen sufficient *b* duo.

b Sanchez de matr. lib.4.disp. 1.nu. 22.

3 Consuetudo introduci *c* debet à populo, vel communitate, & scienter,& non cum ignorantia, & secundum probabiliorem opinionem non est necessaria Principis sententia; hæc tamen præsumitur elapso tempore sufficienti.

c Suarez de leg.lib. 67.c.9.n. 7.

4 Actus per quos introducitur *d* debent esse publici, ac notorij,& ipsa consuetudo rationabilis, antiqua verò talis præsumitur.

d Comm. DD.

5 Introducta, ex Principis consensu non habet *e* tempus determinatum,& duo actus sufficient.

e Azor. to.1.lib.5. c.4.q.6.

6 Commercium negotiatorum, & communitas religiosorum *f* possunt consuetudinem introducere si faciant animo se obligandi,& non ex sola deuotione.

f Comm. DD.

7 Cum introducitur sine expresso consensu Principis *g* opus est longo tempore, hoc autem relinquitur arbitrio prudentis.

g Vasq. 12. to.2. disp. 77.c.5.

8 Actus per quos consuetudo introducitur bona fide *h* faciendi sunt.

h Regul. possessor. de reg. iur.in 6.

AN CONSVETVDO legis habeat vigorem.

9 Consuetudo non potest *i* præualere contra ius naturale,aut diuinum,nec contra ius gentium.

i c.fin.de consuet.

10 Cum dubium est an consuetudo legitimè introducta sit non *l* obligat.

l Comm. DD.

11 Consuetudo ex sua natura non habet legis vim, si autem sit rationabilis, & legitimè præscripta in re seruanda *m* est vt lex, quia in ea Princeps,& populus, qui leges condere possunt,consentire censentur.

m c.fin.de consuet.

n Sanchez de matr. to. 2. lib. 7. dis. 4.
o Villal. vbi sup.
p P. Azor. 1. p. lib. 7. c. 36. q. 3.
q Comm. DD.

12 Consuetudo potest n matrimonij impedimenta constituere.

13 Consuetudo vincit legem, hæc autem quando dicit nulla obstante consuetudine, de præterita, & non de futura o intelligenda est.

14 Consuetudo potest p derogare aliqua ex religiosorum regulis, quia hæc sunt de iure humano.

15 Cum non vsus habet actum tacitum contra legem q introducit consuetudinem.

16 Cum legislator scit factum esse contra legem, & cum possit non punit, sufficiunt r duo actus.

r Azor. lib. 5. to. 1. c. 4. q. 6.
s Comm. DD.

17 Principis priuilegium amittit, qui illo non vtitur per decennium, religionum verò per centum. Si tamen vti non potuit vel vtendi occasio non fuit, non s amittitur.

SECTIO V.

DE VARIIS CIRCA LEGES resolutionibus.

a Sà hoc verb.

1 CVm in lege excipiuntur aliqui casus a intelliguntur etiam excepti, quos alias ius excipit, & si materia est fauorabilis omnes similes, & quos æquitas postulat vt excipiantur.

b Idem vbi sup.

2 Lex prohibens non est b extendenda ad casus, in quibus non est tanta ratio.

c Comm. DD.
d Sà vbi sup.

3 Cum lex formam præscribit super eo, in quo quis alias potestatem habet, si is agat contra legem actum c tenet.

4 Cum lex damnat malefactores adiuuantes intelligenda d est, si non causa necessitatis, vel pietatis, sed tanquam malefactores illos adiuuent.

e Idem vbi sup.
f Comm. DD. Vi de P. Azor. lib. 5. c. 17. q. 6.
g Vide c. 1. de consl. lib. 6.

5 Lex aliquid vetans non e comprehendit facientes bona fide.

6 Per ius nouum non est recedendum ab antiquo, nisi exprimatur.

7 Lex ciuilis f tollitur contraria consuetudine decem annorum, & Ecclesiastica si Papa non contradicat, & idem dic de Episcopali constitutione. Canon autem secundum Abbatem non abrogatur nisi consuetudine 40. annorum, & consentiente Papa.

8 Nulla lex derogat g consuetudinem rationabilem alicuius loci,

loci, nisi illius expressam faciat mentionem.

9 Lex sequens non *h* tollit factum præteritum, quamuis huius effectus ex futuro dependeat. *h* Comm. DD.

10 Lex interpretanda *i* est iuxta principia iuris etiam si legislator dicat aliam suam mentem fuisse. *i* sà vbi sup.

11 Cum prohibetur subornatio *l* intelligitur mala, nisi aliud colligatur ex verbis, vel ratione legis. *l* Comm. DD.

12 Cum dicitur non gaudeat, vel amittat non, est *m* pęna ipso iure posita. Nec actus irritus, sed irritandus; cum dicitur non potest non valeat. Sunt tamen qui dicant esse irritum cum dicit non possit. *m* Vide sà vbi sup.

13 Lex simpliciter loquens non *n* comprehendit contractus iuratos, nec iurata statuta. *n* Comm. DD.

14 Statuentes aliquod statutum si confirmetur à Principe præcipuè in illorum fauorem, possunt *o* facere contra illud. *o* Comm. DD.

15 Cum Papa statuta confirmat intelligitur *p* si non sint iuri communi contraria, vel ab eo valde aliena. *p* Comm. DD.

16 Statutum Episcopi non ligat *q* subditos extra diœcesim delinquentes. *q* Sà hoc verb.

17 Cum in lege Ecclesiastica dicitur teneantur, vel præcipimus aliqui dicunt *r* obligare ad mortale, vide quæ supra diximus. *r* Vide Sà vbi sup.

18 Nemo *ſ* tenetur legibus ante septennium etiamsi habeat vsum rationis. *ſ* Comm. DD.

19 Cum lex est tibi incommoda, & molesta & dubitas an ab ea ratione alicuius necessitatis, vel circumstantiæ excuseris, ad eius non *t* teneris obseruantiam. *t* P. Salas.

20 Magistratus, qui taxam tritico statuit, *u* tenetur seruare sub mortali in materia graui. Secus si sit legislator non habens superiorem, nisi iurauerit se seruatum, vel sequatur scandalum. *u* Comm. DD.

21 Regulæ Cancellariæ non obligant *x* in foro interiori, vnde Episcopus donans inter viuos intra 20. dies ante obitum validè donat in foro conscientiæ licet talis donatio sit nulla secundum regulas Cancellariæ. *x* Comm. DD.

22 Lex exorbitans à iure communi restringi debet quantum fieri poterit.

DISPVTATIVNCVLÆ
interiacentes.
RESOLVTIONES VARIÆ.

LIBELLI. LIBRI.

a Comm. DD.
b Vide Macha. in sum.
c Nauar. c. 23. nu. 38.

1 Libellos infamatores facere est *a* graue crimen, & qui illos faciunt tenentur ad restitutionem, & ipso facto excommunicationem *b* incurrunt, si sint contra religionem.

Libertas Vide *Seruus.*

2 Libri amatorij relegandi sunt à *c* scholis, & vt venenum fugiendi.

d Sixt. V. in Bulla.

3 Libri astrologiæ iudiciariæ, geomantiæ, chiromantiæ, magiæ, sortilegiorum, auguriorum, & quiuis tractatus de his agentes lege *d* prohibentur, & tradi iubentur Episcopis, vel Inquisitoribus à Sixto V. in Bulla.

e Trid. ses. 4 de edit. & vsu sac. lib.

4 Libri agentes de rebus sacris non possunt *e* typis mandari sine nomine authoris ex Decr. Concilij Tridentini sub pæna anathematis.

LITTERÆ APOSTOLICÆ.

a Nauar. c 27. n. 62.

1 Ille censetur *a* falsas litteras habere, qui sciens vel scire debens illis vtitur.

b Idem vbi sup.
c Comm. DD.

2 Supplicationes à Papa signatæ, quæ signaturæ appellantur in materia odiosa non habentur *b* pro litteris Apostolicis.

3 Litteræ Apostolicæ per surreptionem habitæ non *c* dicuntur *c* falsæ.

d Nauar. c. 27. n. 62.
e Idem c. 25.

4 Aliud *d* est falsare litteras, quod includitur in Bulla Cænæ, aliud vti falsis, quod non comprehenditur. Litteræ dimissoriæ ad Ordines non *e* possunt conferri à Capitulo. Sede vacante nisi post annum à morte Episcopi, Contra hoc facientes puniuntur pæna interdicti, & Ordinati minoribus priuantur clericali priuilegio, & maioribus manent ipso iure suspensi ad beneplacitum futuri Prælati.

f Comm. DD.

5 Qui scripta inuenit aliena peccata, & legit vel chartas sigillatas aperiens illas legit, mortaliter *f* peccat.

g Legens

6 Legens alienas epistolas ob solam curiositatem sine animo lædendi notabiliter, & sine periculo damni notabilis non peccat mortaliter.

7 Prælato licet *g* reseruare, & legere litteras suis subditis missas. Idem *h* dic de duce respectu suorum militum cum est in hostium obsidione. *f* Comm. DD. *h* Nauar. c. 18. n. 53.

8 Idem *i* dic de inimico mittentis litteras, cum timet sibi, vel proximo graue aliquod malum imminere. *i* Idem ibidem.

LITIGIVM.

1 Peccat mortaliter, qui paciscitur, vel transigi in causa criminali, nisi cessante scandalo. Item peccat cum onere restituendi, qui accipit aliquid, vt discedat à lite iniusta. Item peccat, sed non tenetur restituere, qui vtitur instrumentis falsis, vel aliis malis mediis, cum tamen causa est iusta. *a* Nauar. c. 25. n. 32.

DISPVTAT. IV. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE LOCATIONIS DEFINITIONE, & de iusto pretio rei locatæ.

LOCATIO.

1 Locatio *a* est contractus, quo persona, vel res aliqua ad vsum vel fructum pretio conceditur. *a* Vill. to. 2. dis. 1. tr. 25.

2 Eodem modo de pretio rei locatæ sicut & venditæ iudicandum *b* est. *b* Parag. 1. de locat. & condu.

3 Cum res locatur sine pretij assignatione illud *c* soluendum in quo alias conducta est. Si autem tunc primo locata est taxari debet à iudice, vel ab aliis bonæ conscientiæ viris. *c* Vill. vbi supra.

4 Non licet *d* locare mulas ad maius tempus, quam indiget, is, qui iter acturus est, nec computare dies quibus ne fatigentur, quiescunt in itinere. Ne locare per totum diem, ei, qui solum vsque ad meridiem indiget, in hoc autem consuetudo consulenda est. *d* F. Manl. in sum. 1. p. c. 19. *e* Villal. vbi sup.

5 Non

5 Non licet locare boues sub pacto, vt conductori pereant, nisi minuendo pretium ex assecurationis conuentione. Idem dic de apum alueariis.

QVÆ RES possint locari?

f Comm. DD.

6 Res omnes, quæ vendi possunt f possunt locari, nisi vsu sint consumptibiles.

g Comm. DD.

7 Cum res alienari prohibentur, non g possunt locari per multum tempus.

h Comm. DD.

8 Domus vicina puerorum magistro, vel grammaticæ lectori non h potest locari officiali, qui strepitu docentem, & legentem impediat.

QVAM HABEAT obligationem, qui locat rem inutilem, vel nociuam?

i Comm. DD.

9 Cum plures eandem domum conducunt, non potest alteri locari, nisi omnes consentiant. i

l l. sed ædes parag. 2. ff. de locat.

m Vill. vbi sup. dif. 4.

10 Qui locat cellam vinariam, & per doliorum recisuras vinum effunditur in foro exteriori condemnabitur. l Qui verò agrum locauit, in quo sunt herbæ venenosæ non condemnabitur.

11 In foro autem interiori neuter horum tenetur m ad restitutionem, si habuit inuincibilem ignorantiam, tenentur tamen de lata, & leui culpa.

n dict. l. sed ædes.

12 Quamuis fuerit occultum vitium rei, qui illam conduxit, pretium soluere non tenetur, n si ei fiat inutilis.

o Comm. DD.

13 Quamuis vitium sit publicum, qui illud ignorauit in foro conscientiæ nil soluere tenetur. o

p Comm. DD.

14 Qui in arte, quam ignorabat locauit sua opera, tenetur p damna restituere. Idem dic de eo, qui se iactabat supra id, quod sciebat.

q Vill. vbi supra.

15 Qui locauit rem non suam bona fide tenetur q à domino impetrare, vt ratum habeat contractum, vel dare aliam similem, si autem non possit, conductor solum soluet pretium pro tempore, quo tali re vsus est. Idem dic cum domus corruit sine conductoris culpa.

r Idem vbi supra.

16 Si conductor domum illam non habitauit ob impedimentum ex parte sua non domus, nec locatoris, r tenetur nihilominus pretium soluere.

s Molin. 2. de ius. disp. 502.

t Idem vbi supra.

17 Qui opera sua locauit per diem, & laborem defraudauit tenetur s pro rata restituere pretium, & damna.

18 Ei, qui conuentionem fecit tot mancipia portandi, t si duo, vel tria mortua fuerunt in nauigatione pretium integrum debetur.

19 Qui conduxit nauem ad merces portandas, & orta tempestate

tempestate ex media nauigatione rediit in portum naulum soluere tenetur *u* secundum probabiliorem opinionem, quia in proprium commodum vsus est re aliena, & damnum non fuit ex culpa locatoris. *u* Idem vbi supra.

20 *QVÆ CVLPA SIT necessaria, vt conductor teneatur de damno?*

21 Conductor rei tenetur *x* de culpa lata, & leui & non de leuissima. Et idem est si culpa fuerit filiorum, vel domesticorum. *x* Vill. vbi sup. dif. 4.

22 Si mula conducta moriatur in via sine culpa conductoris ad nil tenetur, *y* si autem culpa sua tenetur soluere pretium mulæ ante sententiam iudicis. *y* Comm. DD.

23 Qui portat vasa vitrea tenetur *z* maiorem adhibere diligentiam, & secundum probabiliorem sententiam tenetur de culpa leuissima. *z* Molin. disp. 494.

24 Pastor ouium tenetur *a* solum de lata, & leui, & illius iuramento, & verisimili probationi standum in foro exteriori. *a* Greg. Lop. l. 15. tr. 8. p. 5.

25 Qui rem accepit non conductam, sed vt in illa operaretur, & periit, vel damnum recepit, tenetur *b* de leui, & hæc fuisse præsumitur, & ideo in foro exteriori rei dominus potest pretium petere. *b* Vill. vbi supra.

26 Qui vineam conduxit, & eam non putauit, vt fructus vberiores illo anno ferret, tenetur *c* restituere damna sequentis anni. *c* Comm. DD.

AN QVI PRÆDIVM conduxit sterilitate superueniente teneatur pretium soluere.

27 Cum omnino pereunt fructus non tenetur *d* conductor pretium soluere, si autem pars solum periit, solet pro rata. *d* l. si merces parag. vis mai. l. ex côduct. parag. si vis ff. loc.

28 Cum prædium non ex accidenti, sed ex sua natura talibus defectibus est subiectum, soluendum *e* est pretium. Idemque si damnum accidat culpa conducentis, vel suorum, vel fructus iam congregati in horrea computruerunt, vel conductio facta est plusquam per annum, vel futuris accidentibus renuntiauit, sed in hoc casu non veniunt extraordinaria nisi declaretur. *e* Dict. l. ex conducto.

29 Cum fertilitas prædij conducti est supra solitum abundans, & lucrum conductoris supra solitum augetur, pensio etiam debet *f* augeri. *f* Vill. vbi sup. dif. 7.

30 Si sumptus sunt necessarij vt conductor vtatur re conducta ad locatorem spectat *g* sumptus facere. Si autem solum sunt ad rem meliorandam, sed qui possent excusari, & nec de expressa nec de tacita locatoris voluntate fiant, non tenetur ipse soluere. *g* Comm. DD.

AN

AN POSSIT conductor expelli à domo conducta ante tempus conductionis vide verbum Conductor.

AN SVCCESSOR hæreditatis teneatur ratas habere locationes factas à suo antecessore?

31 Qui in maioratum succedit non tenetur *h* prosequi locationes sui antecessoris, & in hoc casu conductori licet rem conductam relinquere.

32 Hæres autem tenetur *i* locationes prosequi à testatore factas. Idem dic de hærede *l* conductoris.

33 Successor rei singularis, vt emptor, vel legatarius non tenetur *m* prosequi hos contractus factos à prædecessore.

34 Cum bona alicuius confiscantur, fiscus non tenetur *n* continuare locationem, vel conductionem.

35 Minor tenetur *o* stare his contractibus suo nomine factis à Curatore; si autem fuit læsus potest restituit. Idem dic de domino, cuius nomine famulus locauit, vel conduxit,

36 An verò vxor post diuortium, vel post mortem viri teneatur continuare locationem factam à viro de rebus dotalibus, alij negant, alij affirmant *p* probabilius

QVO TEMPORE soluenda sit pensio prædij conducti & an fructus ad illam sint hypothecati?

37 Pensio prædij conducti soluenda *q* est secundum partium conuentionem, vel si de tempore conuentio facta non fuit inspicienda est consuetudo, qua deficiente in fine anni, si autem ex fructibus est soluenda cum hi colliguntur.

38 Fructus prædij locati ad pensionis solutionem tacitè hypothecati *r* sunt.

QVANDIV locatio duret.

39 Cum tempus assignatum in locatione finitur, *s* finitur etiam locatio.

40 Continuatur tamen tacitè, cum sciente locatore conductos continuat vsum rei locatæ. Quæ tacita locatio, si est rei vrbanæ durat *t* dum aliqua ex duabus partibus à conuentione non recedit, si autem est rei rusticæ durat per annum.

41 Cum continuatur locatio tacita durant, *u* conditiones, & clausula, & reliqua quæ erant in prima conuentione.

42 Rei autem mobilis conductor, si tempore conductionis finito rem locatori non restituit, furti arguitur *x* nisi bona fide detineat.

43 Qui locat domum meretrici, non vt meretricium exerceat, vel vsurario non vt vsuras recipiat, sed vt ibi degant, non peccat. *y*

h Bald. in l. fi. parag. sed quia nostra C. comm. de leg.
i l. viam C. locati l. 2. tit. 8. p. 5
l Comm. DD.
m Comm. DD.
n l. fi. ff. de iur. fisc.
o l. si tutelæ ff. de admi. tutelę.
p Barbosa ad l. si filio parag. fin. n. 2. ff. solut. matrim.
q l. 4. tit. 8. p. 5.
r l. si in lege parag. si colonus ff. locati.
s Comm. DD.
t Gomez 2. var. c. 3. num. 15.
u Comm. DD.
x Comm. DD.
y Nauar. c. 7. nu. 295.

44 Locationes beneficiorum anticipata solutione in præiudicium successoris non *a* valent. *a* Comm. DD.

LOCA SACRA.

1 Qualia sint, quæ immunitate gaudeant *a* vide verbum *Immunitas*. *a* Vide supra.

2 Dormitorium religiosorum, claustra, & alia domus loca (præter templa, & sacella, in quibus Missa celebratur, & eorum cæmeteria) non dicuntur *b* loca sacra, vt in eis fornicantes, vel semen effundentes, ideo sacrilegium committant. *b* Comm. DD. *c* Comm. DD.

3 De sacristia autem idem dic, *c* quod de cæmeterio, quia pars est templi.

4 Idem etiam dic *d* de locis sacris, vt furtum sit sacrilegium si autem res furata non sit Ecclesiæ, sed alicuius ibi adstantis sunt, qui dicant non esse sacrilegium. *d* Comm. DD.

DISPVTATIO V. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE LVDI DEFINITIONE, & an per ludum transferatur dominium ita, vt vincens non teneatur ad restitutionem.

LVDVS.

1 Lvdus est *a* actio principaliter ordinata ad animi recreationem, & voluptatem captandam & est bonus, vel malus. *a* Comm. DD.

2 Ex se ludus est licitus, *b* & pertinet ad Eutrapeliam virtutem, sed vt plurimum ex accidentibus fit illicitus. *c* *b* Arist. 2. Ethic. c. 6. *c* l. 20. tit. 11. p. 4.

3 Ludi, in quibus natura, & ars præualent parum autem fortuna non sunt *d* prohibiti, nisi ratione pecuniæ ludo expositæ. Illi autem, in quibus fortuna sola, vel magis, quam ars iuuat sunt prohibiti, *e* & ideo ludi alearum, & chartarum sunt prohibiti. *d* Villal. to. 2. tr. 28. dif. 1. *e* To. tit. ff. de aleat.

4 Sæculares

4 Sæculares ludentes ludis prohibitis non peccant mortaliter, & qui domos habent ad ludum deputatas cum chartis, & aliis ad ludum necessariis vt plurimum propter ingentia mala, quæ ex his latronum speluncis reipublicæ eueniunt, sunt *f* in statu peccati mortalis, nec absolui debent, nisi hanc peccandi proximam occasionem relinquant.

f Vill. vbi supra. & l. 3. tit. lib. 8. recopil.

5 Clerici beneficiati, vel in sacris, & à fortiori Episcopi & religiosi ludos prohibitos exercentes peccant *g* mortaliter.

g Rebel. de iust. 2. p. lib. 12. q. vlt. vide c. 1. 34. dist. & c. inter dilectos de excess. Prælat.

6 Clerici, & Episcopi ludentes notabilem quantitatem ex bonis Ecclesiasticis peccant *h* mortaliter, sed secundum probabilem opinionem, nec ipsi, nec recipientes tenentur ad restitutionem.

h Idem vbi supra.

7 Per ludum etiam prohibitum transfertur dominium, & vincens ad restitutionem recepti non tenetur, nisi cum fraude vincat, *i* vel ludat cum eo, qui rem alienare non potest.

i Vill. vbi sup. dif. 2.

8 Lex statuens quod recepta à militibus per ludum illis restituantur iam non *l* est in vsu.

l Comm. DD.

9 Amissum in ludo prohibito in Castella intra dies octo potest repeti *m* ante iudicem, quod si amittens intra prædictum terminum non repetat, quilibet alius potest intra duos menses repetere.

m Lib. 2. tit. 10. lib. 3. ordin.

10 Qui amisit non potest *n* propria authoritate amissum repetere, nec recompensare fraude vincens in ludo, potest tamen minis obligare vincentem, vt ei partem restituat, sed debet habere animum, si ille nolit, repetentem ante iudicem.

n Molin. disp. 514. tom. 2. de iust.

DE EO QVI LVDIT expectata pecunia.

11 Qui ludit spectata pecunia licet spectato solum iure naturali tenetur promissis stare, liberatur *o* tamen iure communi in vtroque foro, & idem de iure Castellæ.

o Mol. dic. l. alearum & l. 8. tit. 7. lib. 8. recop.

12 Qui lusit spectata pecunia, & postea soluit numerata dominium transtulit *p* in recipientem.

p Comm. DD.

13 Qui lusit expectata pecunia, & se cum iuramento ad solutionem obligauit, tenetur *q* soluere, sed potest *r* ante iudicem repetere; iuramentum autem nec relaxari potest, nec commutari.

q Comm. DD. *r* Vill. vbi sup. dif. 3.

AN QVI ALLICIT AD LVDVM, vel fraude vtitur teneatur restituere.

14 Qui allicit ad ludum vi, verbis iniuriosis, vel precibus importunis, si vincit restituere tenetur. *f* Molina autem valde probabiliter dicit non teneri nisi partem

f Mol. to. 2. de iust. disp. 516.

partem aliquam pro iniuria. Si autem sic attractus vincat potest lucrum retinere.

15 Qui fraude vincit tenetur *t* restituere non solum quod lucratus est, sed etiam quod certò victus lucraturum erat. *t* Comm. DD.

16 Signare charta, vt à se, & non a contrario cognoscantur, ludere à se notis licet non signet, vel ita expertum esse in chartis distinguendis, vt facilè illas cognoscat fraus est quæ obligat ad restitutionem, & impedit recepti dominium. Idem dic *u* de quauis arte quam si cognosceret ludens non consentiret. *u* Vill. vbi supra.

17 Idem etiam dicendum *x* de eo, qui se imperitum finxit, vt ad ludum alliceret alium, quem tamen in ludo superabat. *x* Rebel. 2. p. lib. 12. q. 4. num. 9.

18 Cùm vterque ignorat colludentis peritiam licitè superior in ludo lucratum potest *y* retinere. Si tamen notabilis sit excessus, vt ludat sine periculo amittendi tenetur à ludo desistere, & quod post hanc cognitionem lucratus est restituere. *y* Comm. DD.

19 Qui habet animum non soluendi, vel solutum repetendi nil potest *z* lucrari, si autem habuit animum, illum mutare potest, *a* & suo iure vti repetendo solutum. *z* Comm. DD. *a* Les. lib. 2. de iust. 26. sec. 3. num. 31.

20 Cum duo ludunt, alius numerata, alius expectata pecunia, quod licet, qui expectata lusit in conscientia non tenetur soluere, sed vilis homo reputabitur, *b* nec amplius ad ludum admittetur. *b* Vill. vbi sup. d. f. 4.

21 Qui dicit se primam chartam habere, quam non habet ob fraudem tenetur *c* restituere. Qui manum primam sibi non debitam vsurpat, si ideo vincit tenetur restituere. *c* Comm. DD.

22 Vtens cautelis, & arte quibus alij communiter vtuntur in ludo non peccat, nec tenetur *d* restituere, quia hæc est ingenij victoria, cui præmium debetur, & ad id voluntariè se exponunt ludentes, si tamen fiat secundum leges in ludo receptas. *d* Alcocer. de ludo c. 16.

SECTIO II.

AN POSSIT LVDERE, qui alienare non potest.

1 QVi non potest alienare non potest *e* ludere, & amissum illi est restituendum. *e* Comm. DD.

2 Qui

f D. Tho. 2.2. q. 33. art. 7. ad. 2

2 Qui potest donare potest *f* ludere nisi religiosus.

3 Vxor potest *g* ludere, quod illi maritus permiserit, & quod in recreationibus honestis licitum est illi expendere vel si habet bona parafernalia reseruata sibi.

g Moli. to. 2. de iust. disp. 520. h Vill. vbi sup. def. 5. num. 4.

4 Scholasticus, pupillus, & minor recreationis causa ex his quæ à patre, vel à Curatore ad alimenta mittuntur vigesimam partem ludere non videtur *h* illicitum.

5 Qui habet 14. annos, & non Curatorem *i* vincens non tenetur restituere ante sententiam iudicis. Idem dic de filiofamilias, qui habet bona castrensia, vel quasi castrensia.

i Sanch. de matr. to. 2. lib. 6. disp. 38. l Comm. DD m Vill. vbi supra n Ledes. In sum. 2. p. tr. 31. o Comm. DD. p Comm. DD.

6 De religiosis idem dic *l* quod de populis; de licentia enim Prælati res parui valoris licet eis ludere ablato scandalo.

7 Quamuis Prælatus det illis licentiam aliquid donandi, vel expendendi non intelligitur *m* ad ludendum.

8 Non potest Prælatus dare illis licentiam ad ludendum magnam quantitatem. *n*

9 Qui vincit eum; *o* qui non potest ludere ei restituendo satisfacit.

10 Qui non potest ludere, & vincit eum, qui potest & scit vincenti ludum esse prohibitum non tenetur *p* restituere, quia scienti, & volenti nulla fit iniuria, sed vt plurimum victus hoc ignorat, & ideo vincens tenetur restituere.

q Vill. vbi supra. r Comm. DD.

11 Qui non potest ludo exponere, nisi certam quantitatem non potest *q* in vna manu vltra illam lucrari ex singulis ludentibus manibus.

12 Qui victus est ab eo, qui non poterat ludere *r* potest sibi recompensare vincendo alia vice.

s Comm. DD.

13 Famulus, qui ludit pecuniam domini non tenetur *s* restituere, quod lucratus fuit, quoniam si amisisset, dominor estituere, teneretur.

t Reb. vbi supr. n. 13.

14 Qui sciens ludit cum eo, qui aliena ludit pecunia, ipse & qui à vincente donationes receperunt restituere tenentur. *t* Si autem bona fide vicit, & expendit solum restituere tenetur id in quo factus est locupletior.

u Vill. to. 2. tr. 28. dif. 5.

15 Maritus, qui in magna quantitate cum familiæ damno ludit, est in peccato mortali, & damna vxori tenetur *u* restituere, quia licet aliquando lucretur vt plurimum in ludo tempus, anima, & pecunia amittuntur.

x Comm. DD. y Comm. DD.

AN CONTRACTVS vulgò Apuestas, sit licitus.

16 Licitus *x* est hic contractus cum datur æqualitas in periculo amittendi, & amissum non potest repeti.

17 Qui certò scit se victurum non potest *y* lucrari nisi vincendo id aperiat.

18 Qui cum quatuor personis contraxit, quod nullus ex

oppositoribus consequuturus erat cathedram non z potest lucrum recipere, quia victus ab vno certò scit tres alios se esse victurum, & lucratur sine periculo amittendi.

19 Sortium contractus cum datur æqualitas a licitus est.

20 Ludus factus principaliter ob lucrum b veniale peccatum est, nullum verò si ad subueniendum necessitati.

21 Spiritualia vt preces, & Missas lucrari in ludo causa recreationis licitum est. c

22 Qui aduertit collusorem oblitum fuisse calculum apponere, & non admonet, d tenetur restituere ad quod non tenetur inspector, nisi promiserit.

23 Qui dubitat an per fraudem lucratus fuerit, e tenetur restituere, quia melior est conditio alterius possidentis.

24 Qui victus cogit vincentem, vt amplius ludat, & recuperatis amissis alia à collusore lucratur, hæc solum restituere f tenetur.

25 Ludere aleis, vel chartis magni lucri causa etiam laicis prohibitum esse sub mortali viri docti g asserunt. Alij solum religiosis, & clericis, & his etiam si ludant h patrimonialia.

26 Sunt qui dicant ludentem cum minore i non teneri ad restitutionem, nisi post sententiam iudicis.

27 Qui importunis precibus aliquem traxit, asserunt quidam ad restitutionem non teneri. l

28 Histrionum ludi, si modeste fiant non sunt ex se damnabiles; sunt verò vt communiter fiunt, & ipsi histriones per leges Ecclesiasticas infames, m nec eis danda Eucharistia, si immodestè se gerant in ludis.

29 Funambulorum ludum illicitum esse dicunt quidam, alij autem licere n in arte peritis si sine periculo fiat.

30 Taurorum ludum Pius V. sub excommunicatione prohibuit. Gregorius autem XIII. abstulit excommunicationem. Erit autem o licitus si fiat sine periculo.

31 Ludo qui cum peccato mortali fit assistere non est peccatum, nisi assistens peccato cooperetur, vel delectetur ipso vt peccato, non autem si vt ludo.

32 Ad ludum chartas vendens, & instrumenta ministrans, si plus quam ob laborem, & res ministratas meretur, recipiat, restituere p tenetur.

z Ledes. in sum. 2. p. tr. 32. c. 2.
a Comm. DD.
b Comm. DD.
c Nauar. num. 7. c. 19.
d Idem cap. 20. nu. 13.
e Comm. DD.
f Diana p. 2. tr. 17. resol. 27.
g Silu. in sum. verb. ludus.
h Nauar. c. 20, n. 9.
i Sà verb. ludus n. 6.
l Vide Sà vbi sup.
m Vide c. pro dilecto de consec. dub. 2.
n Comm. DD.
o Sà vbi supra.
p Comm. DD.

DISPVTATIO VI. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SIT LVXVRIA, ET AN simplex fornicatio sit peccatum mortale.

LVXVRIA.

1 LVxuria *a* est vitium inclinans ad inordinatum vsum venereorum. Ex sua natura est peccatum mortale, eiusque sunt *b* filiæ cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, & horror futuri.

2 Sex habet *c* species, quæ sunt fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, & peccatum contra naturam. Adulterium autem incestus, stuprum, & raptus, & sacrilegium metaphysicè loquendo non sunt luxuriæ species, quia deformitates, quas addunt non sunt contra castitatem, sed contra iustitiam, pietatem, & religionem, moraliter autẽ dicuntur species.

3 Meretrices licitè in rebus publicis permittuntur *d* ob vitanda maiora mala.

4 Fornicatio simplex est peccatum mortale, est veritas fidei definita ab Apostolo Paulo. *e Hoc autem scitote intelligentes quod omnis fornicator, aut auarus, quod est idolorum seruitus non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei.* Est contra ius naturale, & in ea fit iniuria toti humanæ naturæ, quia per concubitum vagum proli nasciture fit iniuria eam certo parente, & educatore priuando.

AN OSCVLA, & tactus &c. & verba turpia, sint peccatum mortale?

5 Oscula & tactus &c. *f* tripliciter sumi possunt. Primò in amicitiæ signum, & sic non sunt peccatum. Secundò in ordine ad concubitum, & sic sunt peccatum mortale in solutis. Tertiò propter solam delectationem sine intentione concubitus, & sic sunt etiam peccatum mortale, quia

a D. Tho. 2.2. q. 154. art. 1.

b D. Greg. lib. 31. mor. 4. c. 35.

c D. Tho. vbi sup.

d D. Greg hora 3. super M[illegible] refert [illegible] e. hac ratione 31. q. 1.

e l. ad Cor. [illegible] & ad Galat. 5.

f Vide vill. to. 2. tr. 40. dif. 9.

quia voluptas illa ex se intrinsece ordinatur ad fornicationem; & in hoc non potest dari materia leuis, si cum aduertentia fiat. Sunt qui contrarium sentiant si fiant sine alia sinistra intentione. Salas, & alij quibus ego non assentior.

6 Qui ex solo aspectu fœminæ aduertit spirituum seruientium ad generationem, commotionem, & in eo delectatur etiam sine intentione concubitus, peccat *g* mortaliter, si vero delectatio sumatur ex sola pulchritudine spectata non est peccatum mortale. *g* Idem vbi sup.

7 Oscula, & tactus, & cætera grauiora peccata *h* sunt inter duos viros, vel inter duas fœminas, & circumstantia agentis, & patientis aperienda est in confessione. In Hispania amplexus, & in Gallia oscula recepta sunt vt amicitiæ signa inter personas virtuosas, & non sunt *i* peccata. *h* Cordu. in sum. q. 2. *i* Comm. DD.

8 Tangere autem infantes, & bruta mansueta non est peccatum mortale, & si aliqua delectatio suboriatur, quia talis non est venerea. Si autem quis sentiret spirituum generationi seruientium commotionem & delectaretur aduertenter in ea, peccaret *l* mortaliter. *l* Villal. vbi supra

9 Tangere propria, vel aliena pudenda, etiam si delectatio non intenta sequatur, si fiat ob necessitatem non est *m* peccatum. *m* Comm. DD.

10 Qui fœminam cognouit non tenetur *n* fateri oscula vel tactus, quia subintelliguntur. *n* Comm. DD.

11 Aspicere pudenda fœminarum, & concubentes virum, & fœminam est, peccatum *o* mortale propter graue periculum consensus. Aspicere autem bruta coëuntia sine hoc periculo non erit mortale. Aspicere autem virum viri, vel fœminam fœminæ pudenda ob solam curiositatem non est *p* mortale. *o* S. Anton. 2. p. tit. 5. c. 1. parag. 7. *p* Sanch. de matr. lib. 9. disp. 46. nu. 17.

12 Verba impudica sunt peccata mortalia, si dicantur cum venerea delectatione aduertenter volita. Si autem ex sola leuitate inaduertenter absque fine prauo, & periculo peccandi mortaliter, solum sunt *q* peccata venialia. *q* Villal. vbi sup.

AN OSCVLA & amplexus liceant inter sponsos de futuro?

13 Oscula, & amplexus inter sponsatos de futuro licent, *r* si fiant sine periculo copulæ, vel pollutionis. *s* Contraria tamen sententia est probabilis, & tutior. *r* Idem 10. t. tr. 12. dif. 16. *s* Rebel. de iust. 2. p. lib. 2. q. 16.

14 Tactus impudici non licent *t* sponsis, & delectatio venerea *t* Comm. DD.

venerea de copula futura, vel in viduis de præterita est peccatum mortale.

AN STVPRVM sine violentia, vel raptu sit species distincta à simplici fornicatione.

u D.Tho. in 4.dist. 41.q.vnic art.4.

15 An stuprum sine violentia vel raptu, puella consentiente sit species distincta à simplici fornicatione alij negant, alij probabilius affirmant, alij solum concedunt quando puella est in *u* potestate patris.

DE RAPTV.

x Gran. in c.raptus 36.q.1.

16 Raptus *x* est cum nupta, vel innupta causa libidinis vi abducitur, seu vis inferatur soli abductæ, siue his, qui curam eius habent, seu vtrisque.

y Comm. DD.

17 Cum fœmina non est sub alicuius potestate, & ipsa consentit non *y* est raptus, & si se abduci consentiat, & postea dissentiens in copula opprimatur, non est raptus. Si verò se abduci consentiat ob timorem, vel ob importunas preces, fraudem, vel fraudulentas promissiones, rapta dicitur, *z* dummodo in alium locum transferatur.

z Comm. DD.

18 Si nolens rapiatur consentientibus parentibus, vel volens illis contradicentibus erit raptus. Si autem ipsa consensit, & erant facta inter ipsa sponsalia non *a* est raptus.

a c.penul. de rap.

19 Raptum fœminæ consulentes, vel ei auxilium, vel fauorem dantes excommunicationem incurrunt. *b*

b Trid.ses. 24.de reform c.6.

DE ADVLTERIO.

c D.Tho. 2.2.q.154. art.8.

20 Adulterium *c* est ad alterius thorum accessio, & peccatum mortale, & continet iniustitiam, nec malitia illius excusatur etiam si maritus vxorem tradat.

d Comm. DD.

21 Adulterium *d* est triplex, aliud cum vir & fœmina sunt coniugati; aliud cum fœmina solum, aliud cum vir, Primum est pessimum, 2. peius, 3. malum. Quæ omnia in confessione sunt aperienda.

e D.Ambr. lib.de Patriar.ref. in c.nemo sibi.

22 Si maritus vxorem cognoscit contra naturam est *e* adulterium ex vtraque parte, & hæc circumstantia confitenda, nec sufficit dicere quod tale crimen commisit cum quadam coniugata, nisi aperiat *f* quod cum propria.

f Sanchez lib. 9.de matr. dec.18. num.3.

DE INCESTV.

23 Incestus *g* est copula carnalis cum consanguinea vel affine in gradu prohibito, idest intra quartum inter consanguineos, & affines per copulam licitam, per illicitam autem vsque ad secundum.

g Vill.vbi sup.dif.13.

h Comm. DD.

24 Cæteris paribus grauius *h* peccatum est copula cum consanguinea, quam cum affine.

25 Specia

25 Specialem deformitatem habet *i* violare gradus à cognatione legali, vel spirituali procedentes. Reliqua de hac materia vide in verbo Incestus. *i Vide D. Tho. 2. 2. q. 154. art. 10.*

DE SACRILEGIO.

26 Sacrilegium in hac materia est *l* violatio rei sacræ, loci vel personæ per luxuriam. *l D. Tho. vbi sup.*

27 Non est sacrilegium *m* consentire in Ecclesia cogitationi venereæ foras exercendæ, nec verba loqui inhonesta, nec tactus habere impudicos sine periculo effusionis seminis. *m Vill. vbi supra, dif. 14.*

De PECCATO CONTRA NATVRAM.

28 Peccatum contra naturam in hac materia *n* est quidquid fit contra id, quod naturaliter petit talis actus, vel impedit debitum eius finem, qui est generatio. *n Comm. DD.*

29 Species huius peccati sunt mollities *o* seu, pollutio, brutalitas & sodomia, & quando in modo coeundi est inordinatio cum periculo effusionis seminis extra vas. *o Comm. DD.*

30 Cognoscere fœminam menstruatam non *p* habet specialem deformitatem, quæ sit peccatum mortale secundum communiorem, & probabiliorem sententiam, nec damnum fit proli, quia secundum Aristotelem *q* in menstruo non contingit generari. *p Sanch. de matr. lib. 9. dis. 21. num. 7. q Arist. 1. de gener. anim. c. 7.*

DE POLLVTIONE.

31 Cum est plene voluntaria etiam si intendatur propter sanitatem, vel propter tentationes vitandas *r* est peccatum mortale. *r Comm. DD. ex D. Paul. Molles regnum Dei non possidebunt.*

32 Inuoluntaria non est peccatum. *ſ* Vnde qui audit confessiones, etiam si pollutiones sentiat non tenetur à confessionibus abstinere nisi ita labilis sit vt se exponat consentiendi periculo. Idem dic de chirurgo, qui curat fœminas, de equite, qui fluxum seminis patitur. *ſ Comm. DD.*

33 Qui excedit in cibo, vel edit & bibit calida vnde ei in somnis pollutio contingit non peccat *t* mortaliter, nisi in eum finem dirigat. *t Comm. DD.*

34 Qui causam leuem etiam cum peccato veniali vt negligenter cogitationes turpes à se repellendo, vel inaduertenter in mulieris aspectu aliquantulum immorando pollutioni dedit, non peccat *u* mortaliter. *u Sanchez vbi supra. x Vill. vbi supra. dif. 16.*

35 Eunuchus, qui cum fœmina coit duplex peccatum *x* committit aliud fornicationis, aliud contra naturam faciens vt fœmina se inutiliter polluat.

36 Quamuis pollutio procurata in se vel in alio sit pec-

y Vasq. 12. disp. 115. c. 2. catum mortale, desiderata tamen vt sine peccato contingat sibi, vel alteri ob bonum finem, non est *y* peccatum. Contrarium tamen valde probabiliter defendunt alij. Sot. *in* 4. *dist.* 12. *q.* 1.

z Comm. DD. 37 Quod dictum est de pollutione intelligendum *z* etiam de distillatione, & commotione spirituum seruientium generationi, quæ, si contingant ex re bona, vel indifferenti præter patientis voluntatem non sunt peccata.

SECTIO II.

DE DELECTATIONE MOROSA, & de eo qui impedit generationem.

a Vill. vbi sup. dis. 17. 1 DElectatio morosa plene voluntaria in re, quæ est peccatum mortale non *a* excusatur à mortali.

b Comm. DD. c Sanch. vbi sup. disp. 47. num. 7. 2 Delectatio de copula præterita, vel futura cum coniuge mortua, vel sponsata mortale peccatum *b* est, quia delectatio est præsens, & illicita. Si autem solum sit de actu coniugali, vt præterito non *c* est peccatum mortale secundum probabiliorem, licet contrarium quo asserunt viri docti sit tutius.

d Comm. DD. 3 Qui in actu coniugali deliberate delectatur in alia fæmina peccat *d* mortaliter.

e Silu. verb. delect. 4 Actualiter coniugatis delectari in copulæ cogitatione cum propria coniuge non est illicitum dummodo non sit pollutionis periculum, & si sit spirituum generationi seruientium commotio. Tutius tamen est ab huiusmodi cogitatione abstinere quia sunt DD, qui esse peccatum mortale *e* affirmant.

f Comm. DD. g Vide Sanct. de matr. lib. 9. disp. 24. 5 Cum actus inter coniuges est illicitus propter votum, & aliud impedimentum intrinsecum cogitatio talis est peccatum mortale, *f* secus *g* si sit extrinsecum propter affinitatem superuenientem.

h Comm. DD. 6 Generationem impedire vel eam impediendi periculo se exponere *h* peccatum est mortale.

i Vide Dian. p. 3. tr. 4. resol. 119. 7 Idem dic de fœmina, quæ semen receptum expellere nititur, vel abortum procurat. Vide verbum *Abortus.*

VARIA CIRCA HANC MATERIAM.

8 Sodomia *i* est cum duo eiusdem sexus commiscentur etiam

etiam fœminæ, vel cum fœmina vir præpostere. Quidam vero sentiunt speciem variari, si fiat cum cognato aut affine, aut cum habente castitatis votum, aut cum coniugata, aut cum virgine, aut viri cum fœmina.

9 Cum fœmina coniunctionem præposteram non esse crimen sodomiticum asserit *l* P. Sanchez. *l Sanch. lib.9.disp. 18.n.3.& 4.*

10 Ad bestialitatem reducitur *m* coitus cum Dæmone, reliquæ bestialitates sunt eiusdem speciei, factam autem cum mare distinctam dicunt *n* quidam, esse specie ab ea, quæ fit cum fœmina. *m Sà verb. luxuria num.6.* *n Sà vbi supra.*

11 Coitus cum Dæmone habet *o* coniunctum grauius aliud crimen societatem scilicet cum illo, quod ad Inquisitores spectat. Quod si Dæmon semen alicuius viri deferat ad vas mulieres, erit etiam fornicatio, & filius non Dæmonis sed illius hominis, cuius erat semen. *o Sà vbi sup.*

12 Pollutio in semidormiente non *p* est peccatum mortale, & cœptam in somno non tenetur *q* euigilans reprimere, sufficit si non placeat. *p Comm. DD.* *q Soto in 4.d.12.q. 5.art.7.*

13 Quæ vi opprimitur non tenetur opprimentem lædere, an verò teneatur clamare, si possit sine vitæ, aut infamię periculo dubium est inter DD. debet *r* tamen resistere. *r Comm. DD.*

14 Pro vsu corporis licitum est fœminæ pretium petere, & recipere, & qui promisit tenetur soluere. Sed aduerte quod meretrici non licet *s* pretium accipere ante concubitum, nec post eum, si id fiat cum patrati criminis approbatione. *s Comm. DD.*

15 Cum in venereis cogitationibus voluntas nec consentit, nec dissentit positiuè, sed tantum permissiuè se habet non impediendo motus lasciuiæ, quos poterat ab his animum auocando, sentiunt *t* quidam probabiliter non esse mortale; est tamen animæ valde periculosum. *t Diana p. 2.tr.17. res.251.*

16 Fœmina in choreis, quæ scit se ab alio tangi libidinosè, vel osculari, & non potest sine nota impedire, quia est regionis consuetudo non peccat *u* permittendo. *u Comm. DD.*

17 Non peccant *x* mortaliter, qui comœdiis etiam impudicis assistunt ob solam curiositatem sine periculo consentiendi. Est tamen res laqueis, & periculis plena. Peccant tamen qui ad eas spectandas confluunt, & magistratus, qui approbant, non vero si solum non puniendo permittant. *x Diana p.2.tr.17. res.35.*

18 In delectatione morosa etiam, quæ est peccatum mortale non est opus *y* fateri circumstantiam personæ circa quam v. g. An nupta, an Monialis sit, quia in ea solum intenditur sensualis delectatio sine alia speciali deformitate, nec in personam *y P. Vasq.*

 censetur,

censetur, quæ per accidens se habet.

19 Coniugatus se ipsum ob veneream delectationem tangens etiam sine periculo pollutionis peccat mortaliter, sunt tamen, qui contrarium z defendant.

20 Qui confessiones audiendo, vel equitando exponit se pollutionis periculo, & etiam consensus in eam non tenetur *a* abstinere secundum probabilem sententiam.

21 Qui accumbit tali situ vel medicinam sumit & vnde scit pollutionem secuturam dummodo id non intendat non *b* peccat.

22 In rebus venereis non datur paruitas materiæ, *c* & contraria sententia in nostra societate damnatur, vt improbabilis & periculosa, & meritò.

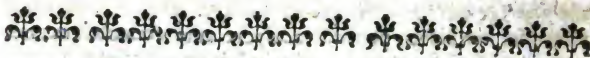
23 Deferentes litteras amatorias ad fœminam, quibus ad inhonesta inuitatur peccant mortaliter, quamuis alij teneant *d* contrarium.

24 Fœmina, quæ aptat corpus ad copulam peccat *e* mortaliter, tenetur enim quantum in se est illam impedire.

25 Coniunctio fidelis cum infideli inducit circumstantiam necessariò fatendam, quod alij *f* negant.

26 Clericus Sodomita occultus neque est suspensus, neque si celebret incurrit irregularitatem, quia nullum crimen quantumuis enorme inducit *g* irregularitatem nisi sit notorium.

z Vide Dian. vbi supra.
a Comm. DD. vide Dian. vbi supra.
b Comm. DD.
c Dian. p. 5. tr. 5. ref. 5.
d Sà hoc verb.
e Dian. p. 3. tr. 6. ref. 31.
f Filiuc. apud Dia. vbi supra ref. 138.
g Henriq. apud Dia. p. 4. tr. 2. ref. 83.

DISPVTATIVNCVLÆ Præiacentes.

Resolutiones Variæ.

M

MALEDICTIO.

1
QVI maledicit Petro, ei & toti eius familiæ imprecans graue malum, duo tantum peccata, & non tot quot sunt personæ maledictæ *a* committit. Idem dic de eo, qui blasphemat in S. Petrum, & vndecim Apostolos.

a Nauar. c. 7. n. 18.

2 Qui

2 Qui habet consuetudinem maledicendi ex toto corde non est absoluendus *b* donec se corrigat.

3 Qui deliberatè sibi vel alij graue malum imprecatur peccat *c* mortaliter, secus verò si indeliberatè, & ore tantum vt communiter fit.

4 Maledicens irrationabilibus in quantum sunt creaturæ Dei blasphemiam *d* committit, si in quantum sunt alicuius proximi idem peccatum facit ac si proximo malediceret, sed si neutra ratione, sed in quantum nobis nocent tantum est peccatum veniale.

b Villal. tr.3.dif.9. to.2.
c Comm. DD.
d Villal. vbi sup. n,6.

MALEFICIVM.

1 Licitum est petere à saga, *a* vt dissoluat maleficium cum potest sine alio, quamuis sciatur non sine illo eam id facturam.

a Dian.p.5. tr.7.ref. 15.to.4.

MANDATVM.

1 Mandatum posterius regulariter non derogat *a* priori, ni id manifestet, & præcipuè hoc est verum in priuilegiis, legatis, & re non integra.

2 Mandatum de integra morte mandantis *b* expirat, quod non est intelligendum cum datur per modum constitutionis, vel in gratiam alicuius.

a Comm. DD.
b Molin. disp. 263. n.4.

MANIFESTVM.

1 Manifestum in dubio & in pænalibus habendum pro notorio, in aliis pro eo, *a* quod probari potest, non tamen est notorium.

2 Notorium facti in loco, viciniæ, aut collegio, in quo sint saltem decem personæ, dicitur, *b* cum factum scit maior pars. Non dicitur autem notorium cum omnes personæ decem non sunt.

3 Notorium *c* iuris est, quod constat iudicis sententiæ, vel iudiciali probatione, vel confessione rei.

4 Occultum est, *d* quod tale non est etiam si possit probari, vel quod probari difficile est, & denique quod quinque solum personæ sciunt.

5 Impedimentum matrimonij occultum *e* dicitur cum publicè cognitum non est, vel non est deductum in forum exterius vel quamuis sit deductum probatione deficiente nil de eo factum est.

a Sà hoc verb.n.1.
b Siluest. verb. notorium n.4.
c Idem vbi sup.
d Sà vbi sup.n.4.
e Nauar. c.27.

6 Publicum

f Conar. In 4. decret. p. 2. c. 6.
6 Publicum *f* crimen est vel publica infamia proditum, vel in iudicio conuictum, vel in vicinia, vel in collegio cognitum.

g P. Azor. lib. 8. c. 10. q. 9.
7 Occulta hæresis *g* est, quæ non est notoria per euidentiam facti, vel per sententiam iudicis, vel per rei confessionem in iuditio, & quæ testibus nequit probari.

h Sà vbi sup. n. 5.
8 Publicum dicitur non solum *h* quod notorium est, sed quod coram iudice, vel notario actum.

MARITVS.

a Nauar. n. 87.
1 Maritus *a* potest vouere succurrere terræ sanctæ, & debet implere etiam vxore renuente, si necessitas vrgeat.

b Idem n. 62.
2 Non potest *b* sine consensu vxoris habitum mutare in habitum religiosorum tertij Ordinis.

c P. Auil. in sum. hoc verb. num.
3 Mariti absentia ex iusta causa *c* licet, v.g. ob bonum reipublicæ, vel suæ familiæ, & alias.

d Comm. DD.
4 Peccat *d* mortaliter si vxorem atrociter flagellat, vel sine causa, si est mulier honesta, vel ei dicit notabile conuitium vel alia iniuriosa verba.

e Nauar. n. 20.
5 Mariti præceptum in re graui spectante ad bonum familiæ *e* obligat vxorem sub mortali.

f Comm. DD.
6 Peccat mortaliter maritus qui vxorem in adulterio comprehensam *f* occidit, & contraria sententia est improbabilis.

g Auil. vbi sup.
7 Maritus, qui aliquid notabile vsurpat ex bonis paraphernalibus vxoris *g* peccat & restituere tenetur. Communia autem licet consumat male non tenetur.

h Nauar. vbi sup.
8 Donatio facta à marito de rebus mobilibus vxoris valet, tenetur *h* tamen admonere vxorem vt tantumdem in bonorum partitione sibi capiat, & ipse computare in suam partem.

i Idem vbi sup.
9 Impensa mariti etiam prodiga *i* minuit lucra communia, nec debet in suam partem computare, secus verò factæ donationes sine vxoris consensu.

l Comm. DD.
10 Donata marito à consanguineis eius ad ipsum *l* spectant, idem dic de vxore.

m Auila vbi sup.
11 Maritus *m* potest pacisci cum promittente dotem vt donec illam tradat, soluat quotannis quantum alius diligens ex illa dote salua manente posset lucrari, & regionum statuta hoc vel simile statuentia iusta sunt.

n Comm. DD.
12 Peccat *n* mortaliter maritus sine vrgenti necessitate sumens pecuniam, vel merces ad vsuram cum graui damno vxoris, vel filiorum.

MARTYRIVM

MARTYRIVM.

1 Martyr etiam dicitur, qui a pro tuenda quacumque virtute interficitur. a Comm. DD.
2 Peccat martyr, qui se temere offert martyrio infideles irritando, b vel præcipuè ob tædium vitæ, vel ob vanam gloriam. b Nauar. apud P. Auil. in sum. hoc verb.
3 Est sub præcepto c quando est necessarium ad fidei defensionem, ad bonum commune, vel ad euitandas blasphemias. Est ex consilio quando cedit in maiorem Dei gloriam, & fidei exaltationem. c Idem, ibidem.

MATER Vide verbum *Pater*.

DISPVT. I. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

De Matrimonij definitione, & institutione.

MATRIMONIVM.

1 MAtrimonium a est coniunctio maritalis viri, & fæminæ, inter legitimas personas indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. a Mag. in 4. dist. 28. l. 1. ff. de rit. nupt.
2 Matrimonium est triplex b legitimum tantum, quod per consensum perficitur, vt inter infideles: legitimum, & ratum vt inter fideles, quod est ratum id est firmum etiam ante copulam; aliud dicitur consummatum, quod per copulam perficitur. b Vide Reb. de iul. 2 p. lib. 2. q. .. n 5.
3 Est de iure c naturæ id est secundum naturalem hominis inclinationem. Fuit sub præcepto cum genus humanum ob multiplicationem illo indigebat. Hoc præceptum modo non obligat cessante necessitate, quæ si vrgeret deficiétibus hominibus obligaret, ne periret species humana, & tunc possent homines etiam religiosi à superioribus ad matrimonium compelli, & hoc præceptum ad proximi amorem spectat. c Vide D. Tho. in add. q. 41. art. 2.
4 Ante hominis lapsum fuit institutum d in officium naturæ, post lapsum in remedium etiam concupiscentiæ. d Idem in 4. dist. 26. q. 2. art. 2.
5 In lege veteri non fuit sacramentum, nec habet rationem talis,

talis, *e* cum contrahit fidelis cum infideli.

6 Cum infideles coniugati conuertuntur ad fidẽ possunt *f* nuptiales benedictiones recipere, nec de nouo contrahere tenẽtur.

7 Matrimonium *g* est nouæ legis sacramentum à Christo Domino institutum, cum dixit quos Deus coniunxit homo non separet &c.

8 Cum infideles coniugati ad fidem conuertuntur matrimonium illorum fit *h* sacramentum secundum probabiliorem.

DE MATERIA ET FORMA huius sacramenti, & de eius ministre.

9 Materia, & forma huius sacramenti *i* sunt verba, nutus, vel signa, quibus interior consensus declaratur secundum diuersas considerationes. In quantum significant mutuam corporum traditionem sunt materia; in quantum verò declarant interiorem consensum, per quem hæc traditio acceptatur, sunt forma.

10 Parochus assistens non *l* est minister; ipsi autem contrahentes faciunt vnum ministrum totalem.

11 Si contrahentes non haberent intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, non esset *m* sacramentum, esset tamen matrimonium, vt inter infideles secundum probabiliorem sententiam. Alij dicunt nec matrimonium fore.

DE PARTIVM consensu, & de eo, qui ficte contrahit.

12 Consensus contrahentium *n* est de intrinseca ratione matrimonij.

13 Ecclesia *o* potest aliquem compellere, vt matrimonium contrahit, & factum tenebit.

14 Non *p* sufficit consensus interior, & si à Deo reuelaretur, nisi sit simul exterior id est signa, sensus interioris.

15 Sufficit, *q* quod exterius declaretur etiam sint verbis, qui modus contrahendi etiam in eo, qui poterat verbis, solum erit peccatum veniale.

16 Sufficit, quod contrahentium consensus *r* sint moraliter coniuncti.

17 Cum vnius consensus fuit fictus, si personæ erant habiles, *s* sufficit, quod postea consentiat vt matrimonium conualescat. Idem *t* dic si spontaneè cohabitet cum coniuge, vel eam cognoscat affectu materiali.

18 Qui intelligens esse impedimentum dirimens, quod in re non erat matrimonium *u* contrahit, valide contrahit, si faciat eo animo vt valeat meliori, quo potest modo, secus si faciat animo decipiendi.

19 Qui ficte contrahit peccat mortaliter. Quod si spectetur sola,

e Trid. sess. 24.
f Comm. DD.
g Trid. sess. 24.
h Sanchez lib. 2. de matr. disp. 9. n. 5.
i Idem lib. 2. disp. 5.
l Trid. sess. 24. de ref. c. 1.
m Vill. to. 1. tr. 13. dif. 6.
n Conc. Flor. in decr. Eug. 4.
o Comm. DD.
p c. licet de spons.
q Suarez to. 3. q. 6. art. 1.
r Comm. DD.
s c. ad id de spons.
t Henr. lib. 11. de matr. c. 10. n. 5.
u Idem vbi sup.

sola contractus natura non tenetur verò consentire; moraliter tamen loquendo propter damna, quæ inde sequuntur ad id est obligandus, *x* nec absoluendus ni faciat, quia in foro exteriori ad cohabitandum cogetur, quod non erit sine animæ periculo.

x Nauar. in sum. c. 12.

20 Si in prædicto casu sit magna inæqualitas inter contrahentes, vel timeatur magnum scandalum *y* poterit alio fugere.

y Sanchez lib. 1. de matr. dis. 2. n. 8.

21 Quomodo consensus sit renouandus ad ratificandum matrimonium inualidum propter occultum impedimentum quod cessauit agendum infra.

22 Quomodo se gerere debeant coniuges quando matrimonium fuit nullum propter impedimentum occultum. Vide verbum debitum coniugale.

DE MATRIMONIO PER PROCVRATOREM Contracto.

23 Matrimonium, quod per Procuratorem contrahitur validum est, requiruntur autem 6. conditiones, quas videre *a* poteris in Villalobos.

24 Facultas hæc dari *b* potest sine scriptis, & reuocari tacitè per factum contrarium.

25 Vir pro fæmina, & fæmina pro viro possunt *c* contrahere procuratoris officium exercentes.

26 Matrimonium per procuratorem contractum est *d* verum sacramentum, laudandi tamen sunt, qui iterum contrahunt, ob scrupulum vitandum, quia sunt, qui asserunt contrarium.

a Villal. vbi sup. dis. 9.
b c. fi. de procur. in 6.
c L. sed vt si quis ver. pupillus, ff. de iust. act.
d Sanch.

27 Qui procuratori facultatem mittit debet curare esse in statu gratiæ pro illo tempore, quo iudicat contractum celebrandum. Celebrari *e* tamen debet coram Parocho, & testibus, secus erit inualidum.

28 Potest *f* etiam fieri per Epistolam, si in ea acceptetur traditio facienda coram Parocho, & testibus.

AN PAPA possit dispensare in matrimonio rato.

29 An Papa possit dispensare in matrimonio rato, alij negant, alij probabilius *g* affirmant, vide causas in Villal.

30 Idem *h* potest in matrimonio consummato inter infideles.

31 Matrimonium ratum dissoluitur *i* per professionem in religione approbata, non *l* verò per ordinem sacrum.

32 Habent *m* coniugati duos menses ad deliberandum quo tempore non tenentur soluere debitum, potest tamen per iudicem produci, aut breuiari.

33 Licet hoc bimestre sit transactum *n* potest ingredi religionem, si matrimonium nondum consummauit.

e Trid. ses. 24. c. 1. de matr.
f Villal. vbi sup.
g Henriq. in com. l. f.
h Comm. DD.
i Trid ses. 24, de matr. conf. 6.
l Extr. antiq. de voto.
m c. ex publ. de conu. coniug.
n Sfuest. verb. votum 5. c. 8.

QVANDO

QVANDO dicatur matrimonium consummatum.

o c. extra- tr. 35. q. 3.
p Comm. DD.
q Sanchez lib. 2. disp. 27. n. 4.
r Villal. vbi sup. tr. 13. dif. 13.

34 Matrimonium non o consummatur nisi per copulam carnalem naturalem,& per effusionem seminis intra vas.

35 Non consummatur p per copulam ante matrimonium.

36 An verò consummetur per copulam per vim habitam alij q aiunt, etiam si habeatur ante bimestre, alij verò negant. An verò in tali casu, qui vim fuit passus possit ingredi religionem dubium est inter DD. affirmatiua videtur r probabilior, vim autem inferens non poterit ad secundas nuptias transire, nisi post mortem coniugis.

s Comm. DD.

37 Si autem post bimestre vir vxorem per vim cognouit, non s peccat,& ipsa non poterit ingredi religionem.

t Sanchez vbi sup. disp. 23.

38 Dubium est inter DD. an credendum sit coniugibus affirmantibus non consummasse matrimonium, si virgo erat, obstetricibus inspicienda t est, si vidua, & in domum mariti non fuit deducta affirmantibus cum iuramento credendum est.

DE MATRIMONIO consummato an possit dissolui.

u Mat. 19.

39 Matrimonium consummatum, quoad vinculum indissolubile u est, non verò quoad cohabitationem.

x Comm. DD.
y c. cum sit prædictus de conuer. coniug.

40 Quoad thorum x dissoluitur, cum vterque ex consensu mutuo religionem ingreditur, vel alter solum altero manente in sæculo sine y incontinentiæ periculo, si est prouectæ ætatis.

AN INFIDELIVM matrimonium dissoluatur cum alter ad fidem conuertitur.

a Comm. DD.

41 Infidelium matrimonium est a validum, si fiat sine impedimento iuris naturalis, eiusque leges obseruentur.

b c. gaudemus de decor.
c c. quanto de diuor.

42 Qui conuertitur ad fidem cum vxoribus infidelibus, cum illa solum manere debet b cum qua primum validè contraxit, & huius matrimonium non dissoluitur.

43 Cum vnus conuertitur,& alius non vult, c dissoluitur matrimonium etiam consummatum, si autem velit sine iniuria creatoris cum fideli cohabitare non dissoluitur.

d Sanchez de matr. to. 2. lib. 7. disp. 74.

44 Si infidelis ob iustam causam verbi gratia ob adulterium, vel contagiosam infirmitatem renuat cohabitare cum fideli non d dissoluitur matrimonium.

45 In casu prædicto non dissoluitur matrimonium, nisi cum coniux fidelis celebrat secundas nuptias, cum autem infidelis secundo nubit non dissoluitur.

e Idem vbi sup. disp. 76.
f Villal. vbi sup. dif. 15.

46 Cum infidelis conuertitur coniuge infideli manente, vel nolente cohabitare sine iniuria creatoris si fidelis profiteatur in approbata religione e dissoluitur matrimonium.

47 Hodie non licet f infideli conuerso cum infideli, non

conuersa

conuersa cohabitare, sed separandi sunt, nisi ex cohabitatione infidelis conuersio expectetur; vel ex separatione timeatur scandalum.

48 Cum dissoluitur matrimonium ob vnius coniugis conuersionem,] filij nondum vsum rationis habentes g tradendi sunt fideli, reliqui quem malluerint sequentur. g c.fin.de conuer. coniug.

DE BONIS AC MALIS *matrimonij.*

49 Bona matrimonij h sunt, bonum prolis, bonum fidei, & bonum sacramenti. h Comm. DD.

50 Mala i sunt perpetua seruitus, quia alligatus vxori non potest quærere solutionem. Anxia solicitudo rerum temporalium. Tribulationem autem habebunt huiusmodi. Immundæ delitiæ, quæ mentis aciem obtundunt, & obtenebrant, & non possunt haberi sine verecundia. i Comm. DD.

DE MATRIMONIO *clandestino.*

51 Matrimonium clandestinum propriè dictum est, quod sine Parocho, & testibus celebratur, & post l Tridentinum est nullum. Quod autem sine denuntiationibus fit est validum, sed prohibitum. l Trid. sess. 24. c. 1. de matr.

52 Matrimonium sine Parocho, & testibus etiam si fiat in articulo mortis m nullum est Ecclesia enim inhabiles reddit personas, & contractum annullat. Contrariam autem vt probabilem sententiam tenent aliqui DD. & in praxi magna vrgente necessitate præcipuè in matrimonio iam contracto n potest sustineri. m Villal. vbi sup. dif. 27. n Vide eumdem vbi sup.

53 Episcopus non o potest facultatem dare, vt fiat sine Parocho, vel alio eius vicem gerente, etiam si fiat coram omni populo. o Comm. DD.

54 Hæc lex infideles p non obligat etiam si inter fideles, morentur, nec ipsos fideles, vbi Tridentinum non est promulgatum, nec receptum, nisi transeant per locum vbi receptum. p Comm. DD.

55 Captiui inter infideles, & Christiani negotiatores, ibi degentes etiam, vt hospites q possunt sine Parocho, & testibus contrahere. q Comm. DD.

56 Non est r necessarium, quod vterque Parochus viri, & fœminæ adsint, sufficit vnus eorum, etiam si sit extra propriam Parochiam. r Comm. DD.

SECT.

SECTIO II.

QVIS SIT PROPRIVS PAROCHVS huius sacramenti.

a Comm. DD.

1 NOn est *a* necessarium, quod vterque Parochus viri, & fæminæ adsint, sufficit vnus eorum etiam si sit extra propriam Parochiam, & idem *b* dicendum de sacerdote, qui facultatem habet à Parocho.

b Sanchez lib. de mater. disp. 34. c Idem disp. 25. n. 14.

2 Non sufficit *c* Parochus loci, in quo nati fuerunt si morantur alibi. Si autem vnus coniux fuerit vagus sufficit Parochus illius.

d Ex priu. Pij V.

3 In hoc nouo orbe Parochi religiosi *d* possunt valide matrimoniis assistere.

4 Quomodo sit cognoscendum ad quod quisque pertineat domicilium, vide supra verbo *Domicilium*.

e Sanchez vbi sup. disp. 22. n. 4.

5 Parochus suspensus, excommunicatus etiam non toleratus, vel irregularis, valide *e* assistit, & dat facultatem assistendi etiam si prohibitus esset ab Episcopo. Idem dicendum de intruso, cum est communis error.

DE ORDINARIO, qui potest assistere, & facultatem assistendi concedere.

f c. pastoralis de off. ordi.

6 Archiepiscopus non *f* potest valide assistere matrimonio subditi illius suffraganei Episcopi.

7 Archiepiscopus, & Episcopus sunt Ordinarij respectu suorum subditorum, non verò subditorum Abbatis exempti etiam si sint in sua diœcesi.

g Comm. DD.

8 Idem potest *g* Prouisor, & Capitulum sede vacante; & illius Prouisor.

h Sanchez vbi sup.

9 Prouisoris iurisdictio est dependens ab Episcopo, quo mortuo, vel excommunicato *h* cessat, nisi sit communis error; matrimonio autem si excommunicatus assistat valide assistit, vt diximus de Parocho.

i Comm. DD.

10 Qui facultatem habet delegatam non *i* potest illam subdelegare nisi ex consensu delegantis.

l Sanchez vbi sup. disp. 31. n. 11. m Idem n. 20.

11 Qui vices gerit proprij Parochi in tota Parochia positus ab Episcopo *l* potest subdelegare, sed non potest dare subdelegato facultatem, vt alij subdeleget.

12 Delegatio potest dari *m* generaliter ad curandas animas,

animas, & non est opus, vt detur in scriptis.

13 Non est *n* credendum, ei qui dicit se habere facultatem ad assistendum matrimonio, nisi fuerit persona fide digna. *n* Nauar. c. 27. n. 34.

AN PAROCHVS debeat esse sacerdos?

14 An Parochus vt matrimonium validum sit debeat esse sacerdos alij aiunt, alij probabilius *o* negant, licet affirmatiua tutior sit. *o* Henriq. lib 11. de matr.

15 Non potest *p* Parochus hanc potestatem non sacerdoti concedere. Idem dic de Ordinario. *p* Sanchez vbi supra, n. 10.

QVÆ PRÆSENTIA Parochi & testium sit necessaria.

16 Necessaria est *q* moralis præsentia, vt quod agitur intelligant, sufficiet tamen si intelligant per interpretem. *q* Comm. DD.

17 Non *r* sufficit, quod animo attendendi accedant, si non attendant. Sufficiet *s* tamen si vi, vel dolo, vel coacti attendant, & virtualis attentio sufficit secundum Henriquez. *r* Comm. DD. *s* Comm. DD.

18 Si facultas dolo impetrata fuit à Parocho, valet *t* tamen secundum probabiliorem. *t* Sanchez lib. 3. de matr.

DE TESTIBVS.

19 Duo saltem testes necessarij sunt, & simul debent esse præsentes, & non *u* est opus, quod sint omni exceptione maiores ad valorem matrimonij, bene tamen ad illius dissolutionem, Tutius tamen est idoneos adhibere, quia sunt, qui iudicent *x* tales esse necessarios. *u* Villal. vbi sup. dis. 23. tr. 2. *x* Idem vbi sup.

20 Antequam matrimonium contrahatur ter à proprio Parocho tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solemnia publicè denuntietur *y* inter quos matrimonium sit contrahendum. *y* Trid. ses. 24. c. 1. de matr.

DE DENVNTIATIONIBVS.

21 Si probabilis suspicio fuerit matrimonium impediri posse malitiosè, si tot præcesserint denuntiationes tunc vel vna tantum denuntiatio fiat, vel saltem Parocho, & duobus testibus præsentibus matrimonium *z* celebretur. Deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, nisi Ordinario illas remittere omnino videatur. *z* Comm. DD.

22 Denuntiationes non sunt de essentia matrimonij, validum enim erit sine illis, sed Parochus, & contrahentes peccabunt *a* mortaliter; at vnam prætermittere vel eas non facere in diebus festiuis continuis non erit mortale. *a* Sanchez lib. 3. disp. 5. n. 6.

23 Sufficit *b* illas ex mandato Parochi facere, & extra Ecclesiam loco competenti, & in diebus non festiuis, si populi concursus adsit. *b* Idem disp. 6. vbi sup. n. 9.

c Idem vbi sup. nu. 6.
d Idem vbi sup. num. 7.
e Comm. DD.

24 In vtriusque coniugis Parochia faciendæ sunt, *c* si sunt distinctæ. Si autem ibi paruo tempore habitauerint in parentum Parochiis faciendæ *d* sunt.

25 Episcopus vnius contrahentis poterit *e* in illis dispensare & terminum contrahere vel extendere. Idem potest Vicarius Generalis Episcopi, & Abbas vbi est in more.

f Henr. lib. 11, de mat. c. 5

26 Parochus non *f* potest in hoc dispensare.

27 Cum denuntiationes non fuerunt factæ ante matrimonium, consummare illud eis non præmissis est mortale secundum probabiliorem sententiam. Contrariam tenent *g* viri docti, si constet nullum esse impedimentum. Quod verum videtur cum ex dilatione consummationis timeatur aliquod periculum.

g Vide Sanch. vbi sup. disp. 11. nu. 13.

28 Ante benedictiones Ecclesiæ matrimonium consmumare non est *h* mortale.

h D. Tho. in 4. dist. 28. q. vnic.

PROPTER quas causas possit in denuntiationibus dispensare.

29 Ordinarius sine iusta causa in denuntiationibus dispensans peccat *i* mortaliter, ad dispensandum tamen sufficit cognitio extraiudicialis causæ.

i Comm. DD.

30 & 31 Causæ iustæ sunt *l* 1. si timeatur malitiosum impedimentum. 2. cum certus est Ordinarius nullum esse impedimentum. 3. quando post contractum matrimonium detectum est aliquod impedimentum propter quod fuit nullum, quo dispensato denuo volunt contrahere. 4. Cum in articulo mortis vult aliquis filios legitimare. 5. ad euitandum animæ periculum vt in concubinariis, vel in eo, qui virginem defflorauit, & est periculum in mora. 6. Cum in denuntiationibus magna verecundia afficientur propter inæqualitatem vt si senex velit cum puella contrahere. 7. Cum magni Principes publicè volunt matrimonium celebrare. 8. Cum proximè claudendum est tempus Ecclesiasticis benedictionibus.

l Vide Vill. to. 1. tr. 13 dif. 25.

32 In his casibus aduertendum *m* est, quod cum imminet graue damnum contrahentibus, peccat mortaliter Ordinarius nolens in denuntiationibus dispensare. Et sine illis poterit licitè matrimonium contrahi, si admonitus Ordinarius dispensare noluerit.

m Henriq. vbi sup. c. 5. n. 5.

DE OBLIGATIONE eius, qui scit impedimentum.

33 Qui scit impedimentum occultum, quod oritur ex peccato præmissa correctione fraterna tenentur denuntiare.

n Comm. DD.

34 Qui

34 Qui scit & quod à persona fide digna audiuit denuntiare *o* tenetur. *o* Villal. vbi sup. disp. 6.

35 Parochus, qui ex confessione scit impedimentum reuelare non *p* potest. *p* Vide Sanchez vbi supra. n. 5.

36 Licet impedimentum sit occultum *q* tenentur contrahentes illud iudici reuelare, vel abstinere à matrimonio nisi habeant dispensationem. *q* D. Th. 2.2.q.69. art 2.

DE POENIS MATRIMONII clandestini.

37 Filij clandestinè contrahentium licet bona fide *r* sunt illegitimi. Hoc autem non extenditur ad eos, qui ante denuntiationes contrahunt. *r* c. fin. de clan. disp. 1.

38 Qui contraxerunt in gradu prohibito etiam ignoranter non præmissis denuntiationibus *s* carent spe consequendi dispensationem. *s* Trid. sess. 24. de matr. c. 5.

39 Alias pænas *t* habent in foro exteriori ipsi & testes, sed non prohibentur postea contrahere coram Parocho, & testibus, si non est aliud impedimentum. *t* Trid. vbi sup. c. 1.

40 Quilibet sacerdos assistens matrimonio clandestino, & Parochus non impediens *u* suspendendi sunt per tres annos ab officio. *u* Sanchez vbi sup.

DE MATRIMONIO, & sponsalibus factis sub conditione.

41 In foro interiori standum *x* est contrahentium intentioni quacumque conditione opposita. *x* vide Sanct. lib. 1. disp. 18. n. 5.

42 Conditiones matrimonio intrinsecæ illud non *y* vitiant, nec faciunt conditionatum. *y* Comm. DD.

43 Qui contraxit cum consanguinea cum hac conditione, si non est mea consanguinea, non incurrit *z* pænas impositas contra contrahentes cum consanguinea. *z* Clem. vn. de cōsanguinea.

44 Quæ dicta sunt de matrimonio intelligenda *a* sunt etiam de sponsalibus. *a* D. Tho. in q. dis. 17. q. 2. art. 5.

45 In dubio an fuerit intentio standum *b* est pro matrimonio. *b* Henriq. lib. 11. de matr c. 12. n. 5.

46 Conditio necessaria futura non vitiat *c* matrimonium. Hæc autem: tecum nubam orto iam sole, suspendit effectum. *c* Comm. DD.

47 Cum apponitur conditio impossibilis, si deficit verus consensus matrimonium *d* est nullum. *d* Comm. DD.

48 Si contrahentes iudicarunt conditionem impossibilem esse possibilem, & turpem honestam inualidum *e* est matrimonium. Si autem scientes conditionem esse secundum ius impossibilem illam apposuerunt, habetur pro non apposita, & valet matrimonium. Et idem est cum de intentione dubitatur. *e* Vide Villal. vbi sup.

49 Conditio impossibilis, quæ non est contra substantiam matrimonij habetur *f* pro non apposita.

50 Quod dicitur de conditione impossibili intelligendum *g* est pro omni tempore, non sic de turpi, quia si est de tempore præterito non inducit turpitudinem v. g. si Petrum occidisti tecum nubam.

f Idem vbi supra.
g vide eundem dis. 28.

DE CONDITIONE turpi

51 Conditiones turpes de præsenti, & de præterito non iudicantur *h* vt non appositæ, & in hoc differunt ab impossibilibus

52 Hæc *i* conditio si te inuenerim virginem, si intelligatur per copulam, est turpis, & habetur pro non apposita, si vero intelligatur si obstetrices te inspiciendo inuenerint virginem est honesta, & habetur pro apposita. Prædicta intelligenda etiam de sponsalibus.

h Vide c. fin. de cōdit. app. & D. Tho. in 4. dist. 29. q. vnic.
i Comm. DD.

AN SPONSALIA sub conditione si Papa dispensauerit sint valida.

53 Cum apponitur conditio si Papa dispensauerit in casu, in quo non solet, sponsalia sunt *l* nulla. Et idem in casu, in quo sine causa non solet dispensare, & causa non est.

54 An vero in casu, in quo Papa solet dispensare promissio nubendi obliget, alij negant, alij probabilius *m* affirmant.

55 Qui dicit: Tecum nubo, si Papa dispensationem dederit, manet *n* obligatus. Sed sponsalia huiusmodi non sunt vera sponsalia, sed quædam promissiones donec dispensatio consequatur, nec oritur impedimentum publicæ honestatis nisi dispensatione obtenta.

56 Qui contrahit de futuro in gradu prohibito sine prędicta conditione non manet *o* obligatus.

l Sanc. lib. 5. de matr. disp. 5. num. 13.
m Idem vbi sup.
n c. super eodem condit. appos.
o Comm. DD.

DE CONDITIONE honesta, & possibili.

57 Matrimonia, *p* & sponsalia facta sub conditione honesta, & possibili sunt valida statim si conditio est præsens, vel prętérita & vera, secus verò non valent.

58 Conditio hæc, si pater ratum habet, est de futuro, & qui contrahit sub conditione honesta de futuro hac posita obligatur. *q*

59 Hæc conditio si pater meus consenserit intelligenda *r* est pro prima vice. Si consentiat primo, & postea dissentiat standum est primo consensui, vel si dissentiat primo, & postea consentiat standum est primo dissensui.

60 Qui contrahit de præsenti sub conditione de futuro, posita conditione *s* debet denuo contrahere coram Parocho, & testibus.

p Comm. DD.
q c. super. eod. condit. app.
r l. boues parag hoc serm. ff. de verb. sig.
s Vide Vill. vbi

61 Si

61 Si vnus contrahat cum duabus sub conditione de futuro, quæ adimplenda est eodem tempore vterque contractus *t* est nullus.

t c. ex literis 2. de sponsal.

DE CONDITIONE substantiæ matrimonij contrariis, eiusque bonis.

62 Conditio de futuro substantiæ matrimonij contraria *u* irritat illud.

u Comm. DD.

63 Conditio bono prolis contraria etiam honesta, v.g. abstinendi à copula an irritet matrimonium alij aiunt, alij *x* negant, probabilius.

x Abul. c. 30. q. 32.

64 Sponsalia contracta sub conditione substantiæ, matrimonij, vel eius bonis contraria *y* annullant illud, nisi ante eius celebrationem adimplenda sit.

y L. erunt, ff. de spós.

DE CONDITIONIBVS impertinentibus.

65 Conditiones impertinentes, v.g. si es pulchra, si didicisti saltare, & canere valide *z* apponuntur, quod si desint, irritatur contractus, quia non sunt prohibitæ, nec impossibiles, nec turpes, sunt tamen qui dicant pro non appositis esse habendas.

z vide Villal. vbi supra, dif. 25.

DE MODO, demonstratione & causis.

66 Modus, demonstratio, & causæ in matrimonio appositæ non *a* irritant, nec suspendunt contractum, v.g. Tecum nubo, vt diues fiam, tecum diuite, & pulchra, vel quia es diues, & pulchra nubo.

a Sanchez lib. 5. disp. 13. n. 2.

67 An verò modus substantiæ matrimonij contrarius, v.g. Tecum nubo, vt venenum sumas sterilitatis illud annullet alij negant, alij probabilius *b* affirmant.

b Idem vbi sup.

SECTIO III.

DE CONSENSV COACTO.

1 Metus non incussus ad extorquendum consensum non irritat *a* matrimonium v.g. si damnatus ad mortem nubat cum meretrice ob vitam promissam.

a Vide c. sicut nobis de iud.

2 Metus cadens in constantem virum incussus ad extorquendum consensum *b* irritat matrimonium si iniuste incutiatur, & qui consensit liber ab omni obligatione manet, secus si iuste incutiatur à iudice, quia virginem deflorauit.

b D. Tho. in 4. disp. 29. vnica art. 1.

3 Vt ratificetur tale matrimonium necessaria est culpa spontanea, *c* vel cohabitatio libera. Copula autem coacta non ratificat illud & est peccatum mortale. *d*

4 Matrimonium, & idem dic de sponsalibus, factum ob metum *e* cadentem in virum constantem, etiamsi iuramento confirmetur, est nullum.

5 Metus iustè incussus etiam cadens in virum constantem non irritat *f* matrimonium, si autem iniustè incutiatur irritat de iure naturali.

6 Si parentes, vel consanguinei puellæ inueniant iuuenem illam volentem deflorare, & illum occidere volentibus ille sponte se offerens eam ducat vxorem, valet *g* matrimonium.

c c. ad id de sponf. d c. 1. de his quæ vi. e Henriq. lib. 2 t. de matr. c. 9. f Comm. DD. g Sanchez lib. 4. de matr. dis. 22. n. 14.

AN SVPERIOR inferiorem, vel Pater filium possint cogere, vt ducant vxorem.

7 Nullus Princeps *h* potest subditum cogere ad matrimonium. Si autem ad commune bonum esset conueniens posset eum compellere, sed ipso non consentiente nihil fieret.

8 Filij qui sine consensu parentum matrimonia contrahunt valide contrahunt est de *i* fide. Aliunde tamen peccabunt si ex leuitate faciant scientes id parentes ægrè esse laturos.

9 Pater non potest *l* cogere filium vt nubat, vel non nubat, potest autem illum admonere, & increpare moderatè.

10 Domini subditos vt nubant cogentes sunt *m* excommunicati ipso facto. Sed non comprehenduntur Reges, & Imperatores, nec parentes, nec alij qui Domini non sunt.

h Comm. DD. i Trid. sess. 24. de matr. c. 1. l L. 10. tit. 1. par. 4. m Trid. sess. 24. c. 9. de matr.

DE OBEDIENTIA filiorum erga parentes in contrahendo matrimonio.

11 Filij regulariter loquendo non *n* tenentur parentibus obedire in matrimonio, contrahendo vel non, nisi sit inæqualitas inter nubentes.

12 Tenentur *o* autem obedire si timeretur scandalum vel odia capitalia, vel si parentibus multum interest, &c. nisi ipsi filij non nubendi iustam causam haberent.

13 Tenentur *p* etiam secundum probabiliorem sententiam in re tam graui parentes consulere sub peccato mortali; non verò sequi consilia eorum.

n Comm. DD. o Comm. DD. p Sanchez lib. 2. de matr. disp. 23. n. 4.

DE ACTV coniugali.

14 Coniugalis actus ex se *q* licitus est ad multiplicandum prolem in obsequium Dei, & ob hanc finem etiam si cum delectatione exerceatur *r* nullum est peccatum.

15 Si fiat ob finem, qui sit peccatum mortale erit *s* peccatum mortale, si ob solam delectationem *t* veniale.

q Comm. DD. r Comm. DD. s D. Tho. in 4. dist. 31. q. 2. art. 3. t Aug. de bon. coniug.

16 Actus coniugalis licitus *u* est tempore feriarum ideit à principio Aduentus vsque ad Epiphaniam, & à die Cinerum vsque ad octauam Paschatis, licet tunc temporis prohibitæ sint benedictiones nuptiales.

u Suar. to. 3. disp. 68. sec. 2.

17 Licitus *x* etiam est in festis solemnibus SS. Diebus autem communionis abstinere consilium non præceptum est, vnde tenentur debitum soluere, possunt tamen coniugem rogare, vt se abstinere permittat.

x Comm. DD.

18 Exercere hunc actum, vel alios actus impudicos publice, vel coram aliis peccatum mortale *y* est. Idem dic si exerceatur in Ecclesia sine magna necessitate, & si fiat publicè violatur. *z*

y Comm. DD. *z* Vide Villal. vbi sup. dif. 42.

19 Si actus coniugalis fiat diuerso modo, sed sine periculo effusionis seminis extra vas, & sine eo quod generatio impediatur non est *a* mortale, nec veniale si fiat, ne fœtus prægnantis occidatur vxoris.

a Vide eundem. vbi supra.

20 De eo qui præpostere cognoscit vxorem dictum est supra. Accedere autem ad eam tempore menstrui sunt qui dicant esse mortale. Contrarium autem videtur probabilius. *b*

b Idem vbi sup.

21 Accedere ad prægnantem non est *c* illicitum, nisi abortus timeatur. Cum autem vxor infantem adhuc nutrit abstinere consilium est, non præceptum. Si autem vxor non habet vnde nutricem conducat non tenetur debitum soluere donec ablactet infantem.

c Sanchez vbi supra num. 14.

AN TACTVS & aspectus sint liciti inter coniuges vide Villal. *vbi supra dif.* 42.

AN TENEANTVR cohabitare.

22 Potest *d* maritus ex iusta causa absens esse etiam per multum temporis, & separare thorum. Sed causa iusta non existente tenetur *e* cohabitare.

d Comm. DD. *e* c. 1. & 2. de coniug. lepros.

23 Vxor tenetur *f* sequi maritum, & maritus vxorem si exulare cogantur. Si autem maritus vagari voluerit, vxor eum sequi non tenetur, nisi sciens vagum esse matrimonium contraxerit.

f c. vnaquæque 13. q. 2.

AN MARITVS votum peregrinationis possit omittere Vide in verbo *Votum*.

AN MARITVS teneatur alere vxorem?

24 Si dos marito non est soluta non tenetur *g* alere vxorem, nisi creditò dotem dederit, vel vxorem sine dote acceperit.

g Vill. tr. 13. dif. 44.

25 Non potest *h* vxorem è domo eiicere, vel in domum non recipere, quia dos soluta non est.

h Sanch. vbi sup. num. 27.

26 Si vxor dotem amisit, vel confiscata fuit, tenetur eam alere.

i Ant. Gomez lib. 78. Taur. num. 51.

27 Soluta dote tenetur eam alere, nisi cum sine culpa mariti vxor è domo fugit.

28 Si vxor est diues maritum pauperem tenetur *l* alere.

29 Si maritus ob crimen in carcere detentus est ab vxore est alendus *m*. Idem dic de vxore in carcere etiam ob crimen detenta.

30 An vxor & filij teneantur soluere debita quæ pater in eis alendis contraxit, alij aiunt, alij probabilius negant *n* etiam si res vt vestes in specie maneant.

31 Si maritus vxorem diuitem sine dote accepit non tenetur *o* eam alere.

DE DEBITO coniugali vide supradicta verbo, de Actu coniugali.

32 *DE SECVNDIS nuptijs.*

Licitæ *p* sunt secundæ nuptiæ dissolutis primis. Quomodo autem constare debeat de morte coniugis vt fiat secundum matrimonium dictum est supra verbo *Conscientia*, & verbo *Dubium.*

33 Si vterque coniux iam semel Ecclesiæ benedictiones receperunt, non sunt *q* amplius benedicendi. Secus verò si alter eorum non fuit benedictus.

34 Sacerdos, qui non benedicendos benedicit pœna arbitraria est *r* puniendus.

35 Cum ante benedictiones moritur alter coniux, alter denuo contrahens potest *s* benedici.

l l. si cum doté, parag si maritus, ff. sol. matr.

m Sanch. vbi supr. dub. 9. n. 23.

n Idem vbi supra n. 29.

o Comm. DD.

p 1. ad Cor. c. 7.

q Vide extrau. concertatio.

r Comm DD.

s Comm. DD.

SECTIO IV.

DE MATRIMONII IMPEDIMENTIS.

1 ECclesia potest *a* statuere impedimenta matrimonij quæ impediant, & dirimant illud, contractus irritando, & inhabilitando personas.

2 Episcopus in sua diœcesi non potest *b* statuere impedimenta, quæ matrimonium dirimant.

3 Princeps sæcularis, si solum potestatis eius natura inspiciatur, potest in sua republica impedimenta dirimentia statuere: Hodie tamen Principibus Christianis hoc est prohibitum *c*.

a Trid. sess. 24. de matr. can. 3. & 4.

b Couarr. 4. Decr. 2. p. c. 6.

c c. multorum 33. q. 6.

4 Infideles

4 Infideles Principes possunt *d* dicta impedimenta instituere, & obligabunt Christianos in eorum territoriis degentes in rebus in quibus eorum legibus subiiciuntur.

5 Fidelis, qui in terris infidelium contrahit in gradu ab Ecclesia prohibito inualidè *e* contrahit.

6 Fidelis Princeps infidelibus sibi subiectis potest *f* impedimenta dirimentia statuere.

7 Consuetudo legitima potest *g* impedimentum introducere.

DE IMPEDIENTIBVS tantum.

8 Quæ solum impediunt, & non dirimunt sunt vndecim, quæ his carminibus continentur.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum.
Atque catechismus, sponsalia, iungito votum,
Incestus, raptus sponsata, mors mulieris,
Susceptus propria sobolis, mors presbyteralis,
Vel si pœniteat solemniter, aut monialem
Accipiat, prohibent hæc coniugium faciendum.

AN MORTALITER peccet, qui cum prædictis impedimentis contrahit.

9 Qui contrahit cum impedimento impediente, & dirimente peccat *h* mortaliter.

10 Qui contrahit cum impedimento non dirimente in tribus casibus *i* peccat mortaliter, & non in aliis. Primò si nubat contra Ecclesiæ prohibitionem si fuerit iusta. Secundò cum præcesserunt sponsalia de futuro cum alia. Tertiò cum præcessit votum simplex castitatis, religionis, vel non nubendi.

11 Contrahere cum aliis impedimentis non dirimentibus, nullum *l* est peccatum, quia iam non sunt in vsu.

DE IMPEDIENTIBVS, ac dirimentibus simul.

12 Impedimenta impedientia, ac dirimentia simul sunt, 24. & his carminibus continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis,
Si Parochi, & duplicis desit præsentia testis,
Raptáve sit mulier, nec parti reddita tutæ.
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

DE ERRORE personæ, & illius qualitatum.

13 Error personæ antecedens, qui est causa matrimonij & sine quo matrimonium non esset, impedit, & dirimit de iure naturali.

14 Error personæ concomitans sine quo etiam matrimonium fieret annullat *n* matrimonium secundum probabiliorem sententiam

d Nauarr. corol. 4. de cond. coniug. lib. 3.
e Sanch. de matr. lib. 7. disp. 3.
f Idem vbi supr.
g Idem vbi supra disp. 4.
h Comm. DD.
i Vill. vbi supr.
l Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 17. num. 1.
m Comm. DD.
n Villa. vbi supr. tr. 14. dif. 5.

tentiam. Quæ nubit, cum Petro intelligens esse Ioannem cum quo tamen si sciret esse Petrum vellet etiam nubere, inualidè nubit.

o Idem vbi sup.

15 Error aliarum qualitatum non dirimit *o* nisi ponantur, vt conditiones contractus, vel inducant in errorem personæ. Vt si quis diceret ex filiabus Ioannis nubo cum pulchriore.

p Comm. DD.

16 Error nominis cum constat de persona non *p* impedit, nec dirimit.

q c. 2. & 3. & fin. de coniug. seruor.

AN SERVILIS conditio impediat, & dirimat.

16 Error conditionis seruilis *q* impedit, & dirimit matrimonium. Hoc autem impedimentum solum est de iure positiuo, & ideo inter infideles non dirimit.

r Comm. DD.

18 Serui adscriptitij, qui prædia dominorum perpetuò colere sunt obligati, & originarij ab his descendentes non comprehenduntur *r* sub hac prohibitione.

s Comm. DD.

19 Si sequatur hoc impedimentum post matrimonium illud non impedit. *s*

t D. Bonau, in 4. dist. 30. art. 1. q. 2.

20 Ad hoc impedimentum necessaria est vera ignorantia, & quod errore sit quis peioris conditionis, vnde seruus contrahens cum ea, quam putabat esse liberam validè *t* contrahit. Idem dic si nuberet cum libera putans esse ancillam.

u Vide Vill. vbi sup. dis. 6.

21 Si cognita seruitute affectu maritali copulentur reualidatur *u* matrimonium.

x l. 1. tit. 5. par. 4.

22 Cum dominus seruum suum facit nubere cum libera, quæ seruitutem ignorat *x* valet matrimonium, & seruus fit liber.

y Abb. c. illud 11. de præsumpt.

23 Idem *y* dic, cum dominus ancillam dat libero in matrimonium cum dotis scriptura, vel ipse cum ducit vxorem.

z Comm. DD.

24 Seruo non sunt *z* nuptiæ interdictæ etiamsi dominus contradicat.

a l. 2. tit. 6. p. 4.

25 Cæteris paribus maior obligatio *a* est seruo reddendi debitum vxori; quam domino famulatum. Si autem vrgeat necessitas domino prius seruiendum.

b Sanch. vbi supr.

26 Domino licet *b* seruos coniugatos ad obsequia sibi necessaria extra ciuitatem mittere, sicut & ipsis ire liceret si essent liberi.

c Comm. DD.

27 Si alter ex coniugibus liber sit, seruus vendi *c* potest in regionem longinquam. Si verò vterque seruus sit nullus ex illis potest *d* vendi in terram longinquam, nisi alter ex eis propter commissum crimen, ibi non possit degere.

d Vill. vbi supr.

e l. partus, C. de rer. vindicat.

28 Partus sequitur *e* ventrem, & ideo ancillæ filij sunt serui. Si autem conceptionis tempore mater erat libera filij liberi nascentur, etiam ex ancilla; si autem prægnans capiatur seruus nascetur.

29 Peccat

29 Peccat *f* dominus, & excommunicationem incurrit si seruorum impediat matrimonia, sed non *g* tenetur consentire ne ad illorum obsequia ius amittat.

f Paragr. sed & si quis inst. de inge.
g Vide Villal. vbi sup.

AN VOTVM solemne dirimat matrimonium.

30 Votum solemne in approbata religione emissum impedit, ac dirimit, est *h* de fide, sed solum dirimit de iure Ecclesiastico. Quod si superueniat matrimonio rato, & non consummatio dissoluit illud. Idem dic de votis simplicibus emissis post biennium in Societate IESV, quæ verum religiosum constituunt.

h Trid. sess. 24. can. 9.

31 Post consummatum matrimonium ex mutuo consensu *i* possunt coniuges ingredi religionem, quod si alter ipsorum sit senex emisso voto castitatis potest in sæculo remanere.

i c. cum sit de conuer. coniug.

32 An verò ad hoc sit necessaria Episcopi facultas, ita vt sine illa professio non valeat alij aiunt, alij probabilius negant. *l*

l Sanch. de matr. lib. 7. n. 3.

33 Quod ad ætatem attinet non potest certa mensura præfigi. Vt plurimum viri post sexaginta quinque annos, & fœminæ post quadraginta quinque inepti sunt generationi. Aristoteles autem vltimum terminum generationi *m* constituit in viro septuaginta annos, in fœminis quinquaginta.

m Aristot. lib. 5. de hist. c. 14.

DE COGNATIONIS carnalis impedimento.

34 Cognatio carnalis *n* est vinculum personarum ab eodem descendentium carnali propagatione contractum.

n D. Tho. in 4. dist. 40. q. vnic. art. 1.

35 Linea recta *o* est ascendentium & descendentium vt patris, filij, & nepotis. Collateralis, quæ ad latera extenditur, vt inter fratres, & consobrinos.

o Vide P. Sanch. vbi supr.

36 Ad cognoscendum gradum in linea recta numerandæ *p* sunt personæ & prima dempta tot sunt gradus, quot remanent personæ.

p Comm. DD.

37 In linea collaterali numerandæ *q* sunt personæ ab ea quæ magis distat à prima stipite consanguinitatis, & vna persona dempta tot sunt gradus, quot remanent personæ, & ad hoc quærenda ante omnia prima consanguinitatis radix.

q c. vlt. de conf. & affi. vbi hæc regula approbatur.

38 In dispensatione petenda aperienda *r* est inæqualis distantia graduum à radice.

r Comm. DD.

39 Matrimonium inter patrem, & filiam, matrem & filium ipso iure naturali *s* est nullum. Idem dic de ascendentibus, & descendentibus inter se etiam si multum distent.

s Comm. DD. cum D. Thom. in 4. dist. 40. q. vnic. art. 3.

40 In primo gradu consanguinitatis; secus in reliquis idem dicendum. *t*

t Sanch. lib. 7. de matrim. tom. 2.

41 Hodie inter consanguineos solum est impedimentum vsque ad quartum *u* gradum.

u c. non debet, de conf. & affi.

42 Indi noui orbis possunt *x* ex priuilegio nubere extra secundum

x Vide supr. Priu. Indor.

cundum gradum etiam si alter distet, à prima radice in primo gradu.

DE COGNATIONE spirituali.

43 Cognatio *y* spiritualis est propinquitas quædam personarum ex statuto Ecclesiæ consurgens propter collationem Baptismi, & Confirmationis, vel susceptionem recipientis hæc sacramenta.

y Comm. DD.

44 Hoc impedimentum solum est de iure Ecclesiastico, & solum nascitur *z* ex Baptismo, & Confirmatione, & non ex alio sacramento.

z c. 1. de cog. spir. in 6.

45 Habet *a* duas tantum species compaternitatem, & commaternitatem, sed inter patronos inter se nullum est impedimentum.

a Trid. sess. 24. c. 2.

46 Paternitas *b* est inter baptizantem, & baptizatum, & inter patrinum, & baptizatum. Compaternitas inter baptizantem & parentes baptizati, & inter patrinos & ipsos baptizati parentes.

b Comm. DD.

47 Baptizans priuatim in necessitate, non verò tenens *c* secundum probabiliorem sententiam, cognationem contrahit spiritualem.

c Comm. DD. Vide Sanch. lib. 7. de matr. disp. 59. n. ..

48 Cum adultus baptizatur solum qui eum tenet, non verò assistentes cognationem contrahunt, *d* quod verum est etiam si nihil respondeat.

d Henriq. lib. 12. de matr. c. 1.

49 Patrinus debet *e* esse vnus, & ad summum vnus, & vna. Et alij tangentes puerum præter patrinos ad id assignatos nullam contrahunt cognationem, & Parochus scire debet, qui sint assignati.

e Trid. sess. 24. de matr. c. 2.

50 Si Parochus plures, quam duos assignaret, & infantem tangerent, cognationem contraherent *f*. Si autem nullum assignaret probabile est nullum contrahere.

f Nauarr. consil. 7. n. 2. de cog. spir.

51 Si parentes assignarent, & non Parochus cognationem contraherent. *g*

g Comm. DD.

52 Qui solum materialiter baptizantem tenet sine animo munus patrini obeundi non contrahit. *h*

h Sanch. vbi supra disp. 57. n. 12.

53 Qui putans extrahere vnum ex fonte, alium extrahit, quem non putabat, non *i* contrahit: Nec qui per Procuratorem.

i c. 2. de cog. spir.

54 Idem dicendum de patrinis in Confirmatione, quod in Baptismo.

55 Non baptizatus non potest *l* hanc contrahere cognationem, bene tamen non confirmatus,

l Comm. DD.

56 Cuiuscumque ætatis sit, dummodo habeat vsum rationis potest *m* esse patrinus.

m D. Tho. vbi supra q. 2. art. 1. ad 5.

57 Cognatio

57 Cognatio ſpiritualis ſuperueniens matrimonio *n* impedit petitionem debiti. *n* Vide ſup. verb debitum coniug.

DE COGNATIONE legali.

58 Cognatio legalis *o* eſt propinquitas perſonarum ex adoptione proueniens. *o* D.Tho. in 4. diſt. 42.q.2. art.1.

59 Adoptio *p* eſt actus legitimus, per quem filius aut nepos fit, qui non eſt, penè naturam imitans. *p* Iuriſperiti de cogn.leg.

60 Habet *q* cognatio legalis tres ſpecies. Prima inter adoptantem, & adoptatum. Secunda inter adoptatum, & filios carnales adoptantis. Tertia eſt inter adoptatum, & vxorem adoptantis. *q* Vide Vill. vbi ſupra dif.10.

61 Cognatio hæc dirimit *r* matrimonium in his tribus ſpeciebus. *r* Comm DD. in c. ita diligere.30.q.3.

62 An verò cum adoptio eſt imperfecta, v.g. cum adoptatus non tranſit in poteſtatem adoptantis, nec eſt eius hæres neceſſarius in teſtamento, cognatio hæc dirimat alij negant, alij probabilius affirmant. *ſ* *ſ* Tol. lib. 7. ſuper c.4.n.7.

63 Cognatio legalis matrimonio ſuperueniens illius vſum non impedit. *t* *t* Comm. DD.

64 Cognatio legalis in recta linea, & in tertia ſpecie eſt perpetua.

65 Inter adoptantem, & adoptatum, & ab eo deſcendentes durat *u* cognatio etiamſi multum diſtent. *u* Silu. verb. matrim.8. q.8.d.2.

66 Si adoptio non fiat iudicis *x* authoritate nullum oritur impedimentum ex ea. *x* Comm. DD.

DE CRIMINE.

67 Adulterium non dirimit *y* matrimonium cum ea quam viuente marito cognouit adulter. *y* c. ſignificauit, de eo qui duxit.

68 Adulterium cum machinatione mortis mariti, vel vxoris effectu ſequuto impedit, *z* ac dirimit, & ad hoc non ſufficit ratihabitio. *z* c. ſuper hoc, de eo qui duxit.

69 Idem eſt *a* ſiue machinatio mortis adulterium præcedat, ſiue adulterium machinationem: dummodo interfuerit vtrumque. *a* Sanch. vbi ſupra diſp.78. n.6.

70 Probabile *b* eſt hoc naſci impedimentum etiamſi fiat homicidium ſine animo nubendi. Contrarium tamen eſt etiam probabile, & ſequendum poſt initum matrimonium. *b* Henr. lib.12. de matrim. c.14.n.2.

71 Sufficit, *c* quod vnus mortem machinetur ſi fuerit adulterium. *c* Sanch. vbi ſupra n.4.

72 Promiſſio nuptiarum iuncta cum adulterio impedit, *d* ac dirimit matrimonium. Idem eſt ſi promiſſio fuerit conditionalis, ſecus verò ſi ficta. *d* Idem vbi ſupr.

73 Si adulter adulteræ fecit promiſſionem, illa verò nec fecit,

fecit, nec acceptauit non impedit secundum *e* probabiliorem.

74 Qui promittit alicui mulieri vxore sua mortua se illam ducturum, peccat mortaliter, nec tenetur adimplere, si vero adimpleat, valet *f* matrimonium.

75 In duobus denique tantum casibus crimen matrimonium dirimit. Primò cum fit homicidium cum adulterio. Secundò cum fit promissio nuptiarum, vel de facto nuptias contraxerunt, si hæc cum adulterio sint iuncta.

e c. fin. de eo, qui duxit.
f Comm. DD.

DE DISPARITATE cultus.

76 Matrimonium baptizati cum non baptizata, vel baptizatæ cum non baptizato est *g* nullum.

77 Hoc impedimentum *h* est de iure positiuo, licet de iure diuino tale matrimonium sit etiam prohibitum, sed non irritum secundum *i* probabiliorem.

78 Matrimonium hæretici cum Catholica, vel è contra est *l* validum secundum probabiliorem, sed peccabunt mortaliter.

79 In terris in quibus hæretici mixti cum Catholicis degunt talia matrimonia licent *m* dummodo non sit periculum subuersionis.

DE VI, SEV VIOLENTIA.

80 Non potest *n* cogi voluntas, quoad actus elicitos, & ideo vis non causat inuoluntarium, metus verò, sicut & vis iniustè illata ad extorquendum consensum, *o* si grauis sit, matrimonium dirimit.

g Henr. de matr. c. 13. n. 3.
h Comm. DD.
i Vill. vbi supra.
l D. Tho. in 4. dist. 39. q. vnic.
m Azor lib. 8. inst. mor. c. 11. q. 5.
n Comm. DD.
o Comm. DD.

SECTIO V.

DE ORDINE SACRO *quomodo impediat.*

1 NVllus ex quatuor minoribus Ordinibus impedit *a* matrimonium.

2 Ordo sacer impedit, *b* ac dirimit, & sacris initiatus contrahens excommunicationem incurrit. Hoc autem impedimentum est à iure positiuo, non à diuino.

3 Ordo sacer susceptus ob metum cadentem in constantem virum, vel ante 16. annum non dirimit. *c*

a c. vnic. de cler. coniug.
b c. 1. & 2. qui clerici. Trid. sess. 24. de matrim. can. 9.
c Sanch. de matr. disp. 29. n. 5.

4 Episcopus

4 Episcopus electus, & confirmatus si non esset sacris initiatus validè contraheret, *d* sed amitteret Episcopatum. *d* Comm. DD.

DE LIGAMINE.

5 Polygamia id est vxorum multiplicitas prohibita *e* iure diuino, & etiam iure naturali, & ideo non potest Papa in ea dispensare. *e* Matt.5,

6 Antiquæ legis Patres habuere *f* à Deo dispensationem vt plures haberent vxores, & causa fuit, vt esset multiplicitas fidelium. *f* Comm. DD.

DE PVBLICA HONESTATE.

7 Publicæ honestatis impedimentum *g* est. Propinquitas ex sponsalibus proueniens robur habens ex Ecclesiæ institutione propter honestatem eius. *g* D.Tho. in 9. dist. 41.q.vnic. art.1.

8 Cum hoc impedimentum nascitur ex sponsalibus de futuro solum impedit *h* in primo gradu. Quod si sponsalia nulla sunt, & ipsum nullum est; sed in foro exteriori impedimentum est quandiu de nullitate non constat. *i* *h* Trid. sess.24. de matrim. can.3. *i* Villa.vbi supra.

9 Cum pater spondet pro filio præsente, & tacente, & in sponsalibus conditionatis cum vera sunt, oritur *l* impedimentum. *l* c.vnic.de sponf.in 6.

10 Hoc impedimentum perpetuo durat. *m* *m* Comm. DD.

11 Cum quis post facta sponsalia cum vna, secundò spondet pro alia ex secundis sponsalibus non oritur *n* impedimentum. *n* c. vnic. de sponf. in 6.

12 Cum hoc impedimentum nascitur ex matrimonio rato, & non consummato extenditur *o* vsque ad quartum gradum. *o* Sanch. vbi supra dist.70. n.5.

13 Ex matrimonio rato, & non consummato inualido *p* nascitur hoc impedimentum, sed non ex inualido ex defectu consensus. *p* c.vnic. de sponf. in 6.

DE AFFINITATE.

14 Affinitas est propinquitas personarum *q* ex carnali copula proueniens omni carens parentela. *q* D.Tho. in 4. dist. 41.q.vnic.

15 Coniuges inter se non sunt affines.

16 Ex matrimonio rato, & non consummato non nascitur *r* affinitas, sed solum impedimentum publicæ honestatis. *r* c.fin.35. q.5.

17 Gradus affinitatis *s* numerantur ex gradibus consanguinitatis. *s* c.extraordinaria 35.q.3.

18 Affinitas non nascitur nisi ex copula carnali intra vas naturale inter virum, & fœminam. *t* Sed non requiritur quod semen mulieris concurrat secundum probabiliorem sententiam. *t* Sanch. vbi suprà n.21. *u* Comm. DD.

19 In foro conscientiæ credendum *u* est ei, quid dicit se copulam habuisse, sed non seminasse. *x* D. Tho. in 4 dist. dist.21. q.vnic.

20 Inter infideles est etiam affinitas, sed non nascitur nisi ex copula

copula licita, & hæc affinitas nascitur ex iure naturali, & non dirimit nisi in primo gradu.

y Sanch. vbi sup. ses.68.

21 Nullus affinitatis gradus dirimit *y* matrimonium de iure naturali, secundum probabiliorem opinionem.

z Trid. ses. 24. de matr. c.4.

22 Affinitas ex copula illicita non dirimit *z* nisi vsque ad 2. gradum, & in reliquis licitè contrahuntur sponsalia, & matrimonium, & fornicatio non est incestus.

a Vill. to. 1. tr.14. dif.17.

23 Affinitas superueniens matrimonio ex copula cum consanguinea coniugis extra 2. gradum non *a* impedit petitionem debiti.

b Trid. dic. c.4.

24 Affinitas ex copula *b* licita extenditur vsque ad 4. gradum.

c Comm. DD.

25 Qui cognoscit vxoris consanguineam intra 4. gradum committit *c* incestum, sed non priuatur iure petendi debitum, si cognoscit extra 2.

DE IMPOTENTIA naturali.

d c. consultatione & totus titulus de frig. & malef.

26 Impotentia naturalis perpetua ad copulam impedit, *d* ac dirimit matrimonium.

e Comm. DD.

27 Qui potest vas fœmineum penetrare, *e* sed non seminare dicitur impotens.

f Sanchez lib.7. de matr. dis. 92. nu.9.

28 Ex parte mulieris non *f* est necessaria seminatio aptitudo ad copulam, sufficit.

g Comm. DD.

29 Impotentia temporalis non facit *g* irritum matrimonium.

h Comm. DD.

30 Quamuis impotentia miraculosè tollatur non *h* valet matrimonium antea factum.

i Sanch. vbi sup. num.20.

31 Cum possunt coniuges coïre licet difficulter sine mortis periculo, *i* valet.

l Idem. vbi sup.

32 Eunuchorum, ex vtroque latere matrimonium nullum *l* est.

33 Senum matrimonia valida sunt nisi ita decrepiti sint vt nullo modo possint coire, quia in talibus est perpetua impotentia.

m Comm. DD.

n Comm. DD.

34 Matrimonia sterilium, & illorum, qui sunt in mortis articulo valida *n* sunt. Vide reliqua in P. Thom. Sanctio *lib. 7. de matr. disp. 92. n.2.*

DE IMPOTENTIA quæ nascitur ex maleficio.

o c. vlt. de frig. & malef.

35 Impotentia ex maleficio, si est perpetua impedit, ac dirimit matrimonium.

p c. his qui 32. q.7.

36 Quæcumque impotentia accidens post matrimonium illud non dirimit. *p*

q Comm. DD.

37 Maleficium, vt plurimum fit *q* in viris, & aliquando in fœminis.

r c. fin. de frig. & malef.

38 Maleficium, quod non potest sine peccato, aut miraculo tolli iudicatur *r* perpetuum; & cum dubitatur, an sit perpetuum

petuum expectandum est per tres annos.

39 Non licet illud dissoluere *f* alio maleficio; potest autem exorcismis, & aliis remediis. *f D. Tho. In 4. disp. 34. q. vni. art. 3.*

40 Cum impotentia prouenit ex frigiditate medicorum iudicio *t* cognoscenda est, si autem cognosci non potest per tres annos expectandum est. *t c. laudabilem de frig. & malef.*

41 Cognita impotentia, cuilibet eorum reclamare liberũ *u* est. *u Comm. DD.*

42 Quandocumque cognitum est impotentiam fuisse temporalem, restaurandum *x* est primum matrimonium, etiam si coniux, cum alio secundas nuptias contraxerit, & consummauerit. *x c. fraternitate de frig. & malef.*

43 Restituta vxore marito, si eam cognoscere adhuc non poterit per tres annos experientia *y* facienda est. *y Dic. c. laudabilis.*

44 Si cum veritas cognita fuit alter coniux in religione professionem emiserat matrimonium *z* dissolutum fuit. *z Comm. DD. Quia non erat consummatum.*

45 Si verò sacris initiatus est, & vxor illum petat *a* tenetur ad eam redire, & debitum reddere, sed non potest petere. Si autem illa maritum non petat, ipse non poterit ad eam redire, quæ tenetur caste viuere; sed non votum castitatis emittere. *a Comm. DD.*

DE IMPOTENTIA *temporali ex defectu ætatis.*

46 Vt matrimonium validè contrahant, vir *b* debet habere 14. annos, & mulier 12. & debent esse in vltimo die. *b c. puberes de disp. impub.*

47 Hoc impedimentum *c* dirimit de iure Ecclesiastico. *c Abb. de pub.*

48 Impleta ætate etiam si adhuc potentes non sint matrimonium *d* valet, nisi post perfectam pubertatem impotentes esse inueniantur. *d Sanchez vbi sup. disp. 104. n. 13.*

49 Infidelium matrimonia *e* valent dummodo habeant vsum rationis. *e c. de illis 2.*

50 Papa *f* potest in hoc impedimento dispensare, & probabiliter Episcopus magna vrgente necessitate, maximè si ad pubertatem appropinquent. *f Henriq. lib. 11. de matr. c. 13.*

51 Cum malitia supplet ætatem ante prædictã ætatem *g* possunt nubere, & hoc colligitur cum puer aptus est ad penetrandum vas, & effundendum semen, & puellæ menstrua contingũt. *g c. de illis.*

52 Peccant *h* mortaliter, qui ante adimpletam nubunt ætatem. *h Henriq. lib. 11. de matr. c. 13.*

53 Cum in hermaphrodita præualet vnus sexus secundum illum *i* potest contrahere, & ille præualere intelligitur per quem vrinam emittit. *i Comm. DD.*

54 Qui æque præualet in vtroque sexu secundum quemlibet *l* potest contrahere, sed debet præstare iuramentum quod alio non erit vsurus. *l Henriq. lib. 14. de Irreg. c. 8. n. 6.*

SECTIO VI.

DE DISPENSATIONE IN MATRIMONII impedimentis.

DE EO QVI POTEST dispensare.

1 Papa non *a* potest dispensare in impedimentis, quæ sunt de iure diuino naturali.

2 In his, quæ sunt à iure canonico solus Papa *b* potest dispensare de iure ordinario.

3 In graui necessitate, si impedimentum esset occultum, & difficilis recursus ad Papam, & ex separatione sequeretur scandalum, nec esset Commissarius Cruciatæ, qui talem facultatem haberet, poterit *c* Episcopus dispensare, vel alij delegare.

4 Ad hanc dispensationem *d* requiritur bona fides saltem alterius coniugis secundum probabiliorem opinionem.

5 De potestate quam circa hoc habet Cruciatæ Commissarius, *e* vide verbum Bulla & ibi latè.

6 Legatus à Papa non *f* potest in his dispensare, nisi fuerit & specialiter commissum.

DE CAVSIS dispensandi.

7 Ad dispensandum *g* necessaria est causa iusta.

8 Vt aliqua causa sit iusta non est *h* opus, vt semper bonum commune respiciat.

9 Quantò gradus est propinquior, tantò maior dispensandi *i* debet esse causa, & cum plures causæ sunt, melius iustificatur dispensatio.

10 In 2. gradu consanguinitatis dispensatio fit *l* inter Principes, & ob bonum publicum.

11 Solet *m* Papa dispensare ob priuata bona, & cum aliis non ita insignibus personis.

12 Ad dispensandum in aliis gradibus est iusta *n* causa longæ litis finitio, loci angustia, & dotis competentis defectus, & aliæ, quæ videri possunt in Villalobos.

13 De causis ad dispensanda vota. Vide infra verb. Votum.

QVÆ SINT APPONENDA in narratiua, vt dispensatio non sit surreptitia.

a Comm. DD.
b Sanchez vbi sup. disp. 40. q. vnl. art. 3.
c Idem lib. 2. de matr. disp. 40. n. 3.
d Idem vbi sup.
e Vide verb. Bulla.
f Couar. in c. quod dilecti de consang. & affin. n. 11.
g Comm. DD.
h Comm. DD.
i Comm. DD. Et Villal. to. 1. tr. 14. dif. 26.
l Trid. ses. 24. de matr. c. 9.
m Comm. DD.
n Villal. vbi sup.

14 Cum sunt duo impedimenta etiam si sint eiusdem speciei vtraque in narratiua *o* explicanda sunt, vt v. g. si quis affinem, & consanguineam vxoris in eodem gradu cognouisset. *o Sanchez vbi sup. disp. 13. to. 3 n 2.*

15 Cum autem eamdem pluries cognouisset *p* opus non est hanc pluralitatem aperire. *p Idem vbi supra. n. 7.*

16 Cum aliud impedimentum est occultum, aliud publicum *q* sufficit apponere publicum, & occulti dispensationem à sacris pœnitentiariis, vel ab alio petere facultatem habente. *q Villal. vbi sup. dis. 27.*

17 Cum aliud impedimentum non eget dispensatione tacendum *r* est.

18 An verò pro duobus impedimentis possint duæ distinctæ dispensationes impetrari. Vnum solum in qualibet exprimendo alij aiunt, alij probabilius *s* negant, sed post factum matrimonium affirmatiua sequenda. *r Sanchez lib. 8. disp. 25. n. 4. to. 3.* *s Idem vbi sup. n 3.*

19 Si post imperatam dispensationem consanguinei copulentur, nec est *t* incestus, nec indigent noua dispensatione.

20 Cum consanguinei ante dispensationem cum Romam miserint pro ea impetranda, inter se habent copulam, vel habitam antequam miserint non declarant, irrita erit dispensatio. Contraria etiam sententia est *u* probabilis, & vrgente necessitate sequi potest in praxi præcipuè post factum matrimonium. *t Idem lib. 8. disp. 25. nu. 4. to. 3.* *u Vide E. sà hoc verb.*

21 Si autem copula sit post datam à Papa dispensationem, sed nondum ab Ordinario factam poterit ipse Ordinarius in hoc dispensare.

22 Qui copulam habuerunt, vt dispensationem facilius impetrarent, debent hoc declarare, secus *x* erit surreptitia. *x F. Em. Roder. to. 2. qq. reg. q. 46.*

23 Declarandum etiam an fœmina fuerit rapta.

24 Si quis intra gradus prohibitos scienter contraxerit separetur, & spe consequendæ dispensationis careat. *y* *y Trid. ses. 24. de ma. tr. c. 5.*

25 Non est *z* necessarium mentionem facere alterius dispensationis iam habitæ, nisi quando impedimentum nascitur ex delicto. *z Comm. DD.*

26 Gradus affinitatis, vel consanguinitatis aperiendus est. Quod si affinitas pro consanguinitate apponatur, vel è contra erit surreptitia. *a* *a Comm. DD.*

27 Gradus non solum remotior, sed etiam propinquior exponendus est. Si tamen propinquior primus gradus non sit non erit surreptitia dispensatio, tenetur tamen litteras declaratorias impetrare pro foro exteriori. *Ex Pio V. in motu proprio qui incipit Sanctissimus.*

28 Cum mulier est in gradu propinquiore si est intra tertium quia ei debetur specialis reuerentia, vt materteræ, nisi declaretur, erit *b* surreptitia. *b Molin. to. 1. de iust. tr. 2. disp. 161.*

29 Declarandum *c* etiam an gradus sit in recta linea consanguinitatis, vel affinitatis, vel spiritualis cognationis.

30 In publicæ honestatis impedimento declarandum *d* est an ortum habuerit à matrimonio rato.

31 In impedimento affinitatis declarandum *e* est an sit ex copula licita, nisi sit in tertio vel quarto gradu.

32 Si ex errore ponitur gradus propinquior pro remotiore *f* valet dispensatio, non è contra.

33 In voti dispensatione declarandum *g* est an fuerit simul cum iuramento, vel non, & an qui illud fecit, sit Diaconus.

34 Cum delictum deductum est in forum exterius, sed non plenè probatum hoc declarandum *h* est in narratiua, nec fatendo, nec negando illud, & postea à sacra pœnitentiaria alia impetranda est dispensatio.

35 Si causa narratiua, verbi gratia, si filia mortua fuit, vel pauper diues facta fuit, cessat ante factam dispensationem, non valet. *i*

36 Si causa antea falsa facta fuit vera cum Papa dispensationem committit, valet *l* dispensatio.

37 Si cessat causa finalis antequam Ordinarius, vel confessarius dispensent, non *m* valet.

38 Triplici tempore opus *n* est, vt narratiua sit vera. Cum à Papa committitur: cum Ordinarius, vel Confessor facit dispensationem, & cum matrimonium contrahitur.

39 Cum Papa absolutè cum aliquo dispensauit in voto, vt nuberet, & causa cessauit non *o* poterit iterum nubere.

40 Informatio potest *p* extraiudicialiter fieri, & Ordinarius extra vnum territorium potest dispensare.

41 Cum dispensatio conceditur sine causa non debet *q* Ordinarius causam quærere.

DE ALIQVIBVS notandis.

42 Cum personæ dispensandæ ad diuersos pertinent Episcopatus, & dispensatio remittitur ad Ordinarium, quilibet ex duobus potest *r* dispensare etiam cum subdito alterius.

43 Cum causa dispensationis est dotis defectus, & vir illam auget, debet *s* fieri publica scriptura ante matrimonium, & à muliere acceptari.

44 Stipendium laboris in informatione facienda non obstante commissionis clausula, recipi *t* potest. Et qui post factam dispensationem aliquid recipit pœnas non incurrit secundum probabiliorem.

45 Vide dispensationis formam verbo ad verbum allatam à P. Sanctio *vbi supra n.1. & lib.8. de matr. disp.43. n.4.*

c Sanchez vbi supra n.14.
d Idem vbi supr.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g vide Villal. vbi sup.
h Sanch. vbi supr.
i c. quia circa, de consang.
l Sanchez vbi supra disp.30. num.14. tom.3.
m Idem vbi supra.
n Idem vbi supra n.16. & 17.
o Comm. DD.
p Villal. vbi supra.
q Idem vbi supra.
r Comm. DD.
s Comm. DD.
t Sanchez vbi supra disp.35. num.11. tom.2.

NOTANDA circa dispensationes, quæ in foro conscientiæ conceduntur in sacra pœnitentiaria.

46 Dispensationes sacræ pœnitentiariæ non committuntur, nisi Doctori Canonistæ, vel Theologo, & nullus *u* alius etiam doctissimus potest facere dispensationem.

47 Confessarij ex nostra societate à superiore ad id deputati ex priuilegio etiamsi nullum scientiæ gradum habeant, possunt *x* audita confessione, & salutari satisfactione imposita prædictas dispensationes facere.

48 Etiamsi litteras aperiat non Doctor, nec Magister non amittunt *y* suum effectum, & vni Confessario præsentata possunt alteri præsentari.

49 Causas dispensationis huius, cum aliquis votum emisit, vide verbo *Votum*.

50 Consilia, & salutaria monita quæ fieri dispensando dicit litterarum forma solum *z* est instructio, etsi omittantur, non vitiatur dispensatio.

51 Prædictæ litteræ non *a* valent pro foro exteriori.

52 Non est necessarium *b*, vt semper fiat auditis confessionibus.

53 Cum prædictæ litteræ conceduntur circa votum, debet *c* dispensari commutando infrequentes confessiones per totum vitæ decursum singulis scilicet mensibus semel, vel quoties confessori videbitur, sed non frequentius quam semel in mense.

54 Clausula, quæ solet apponi dummodo impedimentum occultum sit, debet *d* intelligi iuxta dicta in verbo *Manifestum supra* seruata forma Concilij Tridentini. Vide infra *quæstione sequenti*.

55 Clausula illa Muliere de nullitate certificata solum est instructio *e*, vnde si erit inconueniens potest omitti.

56 Cum apponitur, vt dispensationis causa, quod matrimonium bona fide contractum est, debet bona fides esse in vtroque coniuge, secus non valet. *f*

57 Clausula illa vt præsentes litteras laniare, tenearis solum videtur *g* instructio. Et cum non sortito primo effectu, neque in interiori, neque in exteriori pro alia vice possunt valere, non multum interest, an lanientur, vel non, & præcipuè cum nomen non habeant personæ dispensandæ.

58 Dispensationes prædictæ gratis dantur, sed qui illarum impetrationem procurant non gratis laborant. *h*

CVIVS EXPENSIS afferenda est dispensatio?

59 Cum ex consensu vtriusque coniugis impetrata est dispensatio vtriusque etiam expensis offerenda est. Si autem

u Idem vbi supra disp. 34. n. 8.

x Refertur in comp. verb. Confess. paragr. 3.

y Sanchez vbi supra n. 12.

z Idem vbi sup.

a Nauarr. consil. 2. de priuil. lib. 2.

b P. Eman. tom. 1. qq. reg. q. 62. art. 16.

c Vide Sanc. lib. 8. dis. 34. n. 1.

d Vill. vbi supr. dif. 38. n. 9.

e Idem vbi supra n. 12.

f Comm. DD.

g Comm. DD.

h Vill. vbi supr. n. 13.

alterius culpa matrimonium validè contractum non fuit, ille solum soluet *i* expensas.

i Sanchez lib. 5. de matrim. disp. 5. n. 31.

QVOMODO RATIFICANDVS EST consensus cum matrimonium fuit nullum propter impedimentum occultum.

60 Cum matrimonium fuit nullum propter impedimentum occultum de nouo *l* contrahendum est.

l Comm. DD.

61 Non est necessarium *m* quod contrahatur de nouo coram Parocho & testibus, nisi illi notum esset impedimentũ, vel probari posset in foro exteriori secundum probabiliorem sententiam. Contraria est securior, & sequenda *n* quando sine inconuenienti posset fieri.

m Sanch. vbi supra n. 8.
n Vill. vbi sup. dis. 32. n. 4.

62 Cum aliter non posset *o* haberi consensus sufficeret copula habita affectu maritali.

o Idem n. 5.

63 Cessante impedimento opus *p* est, vt coniux innocens certificetur de nullitate matrimonij non detecto crimine alterius coniugis secundum probabiliorem.

p Sanchez de matr. lib. 2. disp. 36.

64 Sufficit *q* in hoc casu quod consensus procedat ex æquiualente cognitione nullitatis, v. g. si interrogata si non nupsisset an de nouo nuberet cum marito, & ipsa consentiat.

q Idem vbi supr.

65 Cum ex certificatione nullitatis timetur graue scandalum potest omitti, & sufficiet *r* consensus coniugis viuius, qui scit impedimentum.

r Idem vbi supra.

66 Cessante impedimento occulto sufficit, *s* quod inter se consentiant.

s Comm. DD.

67 Cum matrimonium fuit nullum *t* ex errore personæ; vel conditionis seruilis durante errore, non potest reualidari matrimonium.

t Comm. DD.

SECTIO VII.

DE VARIIS CIRCA MATRIMONIVM resolutionibus.

1 QVi in peccato recipit hoc sacramentum non facit *a* duo peccata, vnum vt ministrans, & aliud vt suscipiens, quia non est minister consecratus ad hoc.

a Sanch. apud Dianam p. 3. tract. 4. res. 199.

2 Vltimo die quo ætas legitima completur potest *b* celebrari. Alij dicunt decem diebus ante vltimum; alij tandem vno, vel duobus

b Vide Dian. p. 5. tract. 5. res. 16.

duobus mensibus, quia vulgariter totum id dicitur anni finis. Sed hoc videtur nimis latum.

3 Surdus, & mutus, & simul cæcus non posset *c* contrahere, quia non posset instrui de contractu faciendo. *c* Comm. DD.

4 Cum quis in amentiam incidit, postquam per Procuratorem consensum misit validum esse matrimonium alij negant, alij probabilius affirmant. *d* *d* Sanchez apud Dian. res. 249.

5 Quando ob grauem metum matrimonium contractum est potest *e* alter coniux, cui metus incussus non est liberè resilire, nisi ipse metum incusserit. *e* Vill. apud Dian. p. 3. tract. 4. res. 139.

6 Si parentes, vel consanguinei puellæ metum grauem incusserint iuueni inuento in stupro, matrimonium erit nullum, *f* quia iniustè incussus fuit metus, secus verò si contrahat ne iudici puniendus tradatur. *f* Dian. vbi supr. res. 128.

7 Parentes, qui filios sine illorum consensu nubentes colloqui per aliquod tempus nolunt non ex odio, sed ad sumendam iustam vindictam non peccant. *g* *g* Comm. DD.

8 Cum matrimonium fuit nullum ob impedimentum occultum, filij, qui nati fuerunt ex tali matrimonio facto in facie Ecclesiæ, si saltem alter coniux habuit bonam fidem sunt *h* legitimi. *h* Comm. DD.

9 Vt maritus sacrum Ordinem recipiat non est *i* necessarium, vt vxor religionem ingrediatur, sufficit quod votum castitatis emittat etiamsi sit iuuenis. *i* Dian. vbi supra res. 129.

10 Si Parochus daret fictè alicui facultatem assistendi matrimonio, non *l* valeret. *l* Comm. DD.

11 Sufficit *m* ad matrimonium, quod procurator, & testes habeant vsum rationis. *m* Comm. DD.

12 Non tenetur *n* coniux alteri credere dicenti se non consensisse, nisi tales sint coniecturæ vt credere conuincatur. *n* Sà hoc verbo.

13 Qui perpetua laborant amentia non possunt *o* contrahere, secus verò si habeant lucida interualla. *o* Idem vbi supr.

14 Semper in dubio præsumendum *p* pro matrimonio primo, & secundum irritandum. *p* Comm. DD.

15 Qui scit impedimentum occultum, tenetur *q* reuelare, nisi ex reuelatione timeatur graue scandalum, vel possit aliter impediri. *q* Nauarr. c. 22.

16 Corrupta nubens, ei qui si sciret esse corruptam eam non duceret, non peccat *r* mortaliter. *r* Sà vbi supra n. 26.

17 Compulsus à iudice cohabitare cum vxore illegitima tenetur *s* alio migrare. *s* Idem n. 27.

18 Per matrimonium amittuntur *t* iura ad beneficia, *t* Couarr. c. 6. p. 1.

& ad pensiones, quæ Papa laicis non solet concedere, & si sponsa in religione profiteatur ante consummationem non recuperantur amissa beneficia.

u Comm. DD.

19 In fauorabilibus nomine coniugatæ venit *u* sponsa, & in odiosis solum, quæ consummauit.

x Vide quæ supra diximus de conditione seruili.

20 Si dominus ducat ancillam eo ipso liberam fieri: alij negant, alij probabilius *x* affirmant.

21 Ancilla ducta à libero per errorem, si postea liber cognito errore consentiat non *y* tenetur ancilla consentire, aliqui tamen dicunt posse ab Ecclesia cogi.

y Vide Sà vbi sup.
z Idem vbi sup.

22 Conditio, si pater meus *z* consentiat cum esset iam mortuus pensanda est ex intentione apponentis. Si enim ita allocutus est, vt deciperet audientes nihil valide actum est.

a Siluest. verb. matr. 9. q. 5.

23 Contrahens post votum castitatis, vel suspiciendi ordines sacros *a* tenetur antequam matrimonium consummet ingredi religionem secundum probabiliorem sententiam.

b Sà n. 14. vbi sup.

24 Exceptis parentibus, & fratribus cum omnibus aliis potest *b* Papa dispensare secundum probabilem opinionem. Probabilior tamen est, quod non possit cum aliis ascendentibus.

c Comm. DD.

25 Filius mariti ex alia vxore *c* potest ducere filiam vxoris ex alio marito.

d Comm. DD.

26 Pater tenens extra Ecclesiam suum filium, vt ab alio baptizetur non *d* contrahit spiritualem cognationem.

e Siluest. vbi sup.

27 Duo adoptati possunt *e* inter se contrahere.

f Sà vbi sup. n. 6.

28 In legalis cognationis impedimento post contractum matrimonium *f* potest Episcopus dispensare secundum quosdam.

g Idem n. 9.

29 Matrimonium factum ob metum reuerentialem irritum esse alij aiunt, alij *g* negant, probabilius nisi adiungatur metus alterius mali grauis.

h Comm. DD.

30 Cum de communi consensu sponsalia soluta *h* sunt cedat impedimentum publicæ honestatis.

i Sà vbi sup. n. 14.

31 Scientes cum impotente contractum validum esse alij aiunt, alij probabilius *i* negant.

l Comm. DD.

32 Suspensio *l* triennalis statuta à iure antiquo in Parochum assistentem matrimonio clandestino sublata est per Tridentinum.

33 Cum coniuges sunt distinctæ diœcesis, & Vicarius vnius dispensauit in denuntiationibus, possunt etiam omitti in alia diœcesi.

m Diana p. 5. tr. 4. ref. 221.

34 Nemo *m* tenetur ex vi denuntiationis detegere crimen occultum, quod non potest probare. Quod si detegas

non

non posse ob vnius dictum matrimonium interdici docet Pontius, sed alij communiter contrarium.

35 Sacerdos excommunicatus non toleratus benedicens sponsos non *n* peccat mortaliter. *n* Villal. apud Dia. ibidem res. 233.

36 An Parochus in aliena Parochia Parochianum suum matrimonio coniungens peccet mortaliter, alij aiunt, alij negant *o* probabilius. *o* Sanchez apud Dia. vbi sup. res. 232.

37 Rus petentes recreationis causa si ibi matrimonium contrahant cum Parocho ruris invalide contrahunt. *p* *p* Comm. DD.

38 Qui cognouit fornicari infidelem potest sine dispensatione contrahere cum sorore illius ad fidem conuersa.

39 Matrimonium inter affines in 1. gradu vt inter socerum, & nurum, inter vitricum, & priuignam & similiter inter consanguineos in 1. gradu lineæ collateralis non est irritum iure naturæ, *q* & ideo posset Papa dispensare in magna necessitate vt frater, & soror matrimonium contraherent. *q* Diana. p. 4. tr. 4. res. 93.

40 Cum rapitur puella libidinis causa sine animo ducendi eam in vxorem, *r* & postea mutato animo illam ducat raptor, matrimonium est validum. Immo cum vis non puellæ, sed parentibus infertur, matrimonium non impeditur tali raptu. *r* Idem res. 61.

41 Probabile *s* est inter perpetuò impotentes contrahi posse matrimonium ad castè conuiuendum inter se inuicem adiuuando. Sed contraria sententia est probabilior, & communior. *s* Vide eundem in sum. hoc verb

42 Cum matrimonium est nullum ex solo defectu consensus alterius coniugis *t* sufficit quod iste consentiat, & ad alterum mortali accedat affectu, nec est necessarium aliud remedium vt matrimonium conualescat. *t* Com. DD.

43 Si sponsalia etiam iurata alter coniux rescindat, & alter liber *u* manet, & cum res notabiliter mutantur, talis promissio non obligat. *u* c. quemadmodũ de iu re iur.

TRIDENTINVM CONCILIVM circa matrimonium definiuit sequentia. I. Quod matrimonium verè ac propriè Sacramentum est à Christo Domino institutum. II. Quod gratiam confert. III. Quod non licet Christiano plures habere vxores, quia prohibitum est à lege diuina. IV. Quod non solum gradus consanguinitatis, & affinitatis in Leuitico cap. 18. expressi possunt impedire matrimonium, & dirimere, contractum, sed etiam alia impedimenta ab Ecclesia instituta. V. Quod potest Ecclesia in aliquibus illorum Leuitici dispensare. VI. Quod potuit Ecclesia statuere impedimenta dirimentia, & nullatenus errauit in hoc. VII. Quod matrimonium non potest dissolui, neque dissoluitur propter hæresim neque molestam cohabitationem, vel absentiam

abſentiam affectatam. VIII. Quod matrimonium ratum non conſummatum poteſt dirimi per ſolemnem profeſſionem religionis alterius coniugis. IX. Quod Eccleſia non errat docendo matrimonij vinculum non diſſolui per adulterium, & neutrum etiam innocentem poſſe adultero viuente matrimonium contrahere, mæcharique eum qui dimiſſa adultera aliam duxerit, & eam quæ dimiſſo adultero alteri nupſerit. X. Quod non errat Eccleſia quæ propter aliquas cauſas ſeparat coniuges quoad thorum, & cohabitationem ad tempus certum, vel incertum. XI. Quod clerici ſacris initiati, vel regulares poſt ſolemnem profeſſionem non poſſunt contrahere matrimonium & ſi contrahant non tenet, quia obſtat ei lex Eccleſiaſticas, & votum ſolemne emiſſum, neque per hoc vllo modo damnatur matrimonium. XII. Quod non poſſunt omnes contrahere matrimonium, qui caſtitatem vouerunt etiam ſi non ſentiant ſe donum caſtitatis habere. XIII. Quod ſtatus coniugalis non eſt anteponendus ſtatui virginitatis, vel cælibatus. XIV. Quod prohibitio ſolemnitatis nuptiarum certis anni temporibus non eſt ſuperſtitioſa nec tyrannica. XV. Quod non ſunt damnandæ benedictiones, nec cæremoniæ, quibus Eccleſia vtitur in matrimoniis. XVI. Quod cauſæ matrimoniales ſpectant ad iudices Eccleſiaſticos

---

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ, QVAS OPINIONES SEQVI IN medendo teneatur.

MEDICVS.

a P. Azor, to. 1. inſt. moral. lib. 2. c. 17. q. 11. b Comm. DD. P. Azor, vbi ſup.

1 CVm dubius eſt an medicamentum nocebit, vel proderit infirmo, non poteſt a illud applicare.

2 Non poteſt b certum pro incerto medicamentum relinquere; & cum non habet probabiles coniecturas, quod profuturum eſt infirmo non poteſt illud applicare.

3 Non licet c nouas in infirmo experientias facere, niſi certum

fit

sit nullum nocumentum esse allaturas.

4 Cum habet probabiles coniecturas, quod medicamentum est profuturum,& non habet aliud,quod certo sciat esse profuturum,potest *d* illud applicare. *d* Vasq.2. 2. to.2. disp.115.

5 Cum non est nisi vnum remedium, & circa illud sunt opiniones probabiles tenetur *e* sequi tutiorem. *e* Comm. DD

6 Tenetur *f* sequi opinionem,quæ constat ex experientia certa tamquam probabiliorem. *f* Vasq. vbi sup.

7 Infirmarij peccant, *g* qui relicta medicorum derectione aliis vtuntur medicamentis,nisi in re parua, & tuta. *g* Comm. DD.

8 Peccat *h* mortaliter qui medici officium exercet sine sufficienti scientia, nisi in defectu peritioris,& ex infirmi consensu illius imperitiam cognoscentis, alioquin damna restituere tenetur. Et qui medicinam adhibet antequam ægritudinem cognoscat. Item qui plura, quam opus est medicamenta facit infirmo applicari ex conuentione cum pharmacopola. *h* Nauar. c.25.n.64.

9 Peccat *i* mortaliter, qui non vult pauperi ægroto,vel diuiti ob auaritiam soluere nolenti, mederi. A diuite autem post morbum potest coram iudice exigere stipendium. *i* Idem num.60.

10 Peccat, *l* qui detrahit aliis medicis,ne ipso prætermisso vocentur ab infirmis. Peccat etiam si in morbo periculoso non persuadet infirmo confessionem, vel admonet infirmi curam gerentes. *l* Idem num.62.

11 Peccat *m* etiam mortaliter consulens coïtum ob sanitatem,vel solum dicens. Si hoc faceres sanareris. *m* Idem num.62.

12 Item *n* si indigentem non admonet in mortis periculo, vt exeat à peccato. Item si accipit nimium stipendium,vel mediocre,si habet publicum cum pacto nihil amplius accipiendi, & tenetur restituere quamuis vltro sit oblatum. *n* Idem num.62.

13 Medicus non potest *o* Doctoratus gradum accipere, vel medendi facultatem,nisi præstito iuramento coram Notario se admoniturum ægrotum, vt confiteatur, & si post tertium ab admonitione diem non fuerit confessus, se illum amplius non inuisurum, nisi ex consilio Confessarij differat confessionem. *o* Ex Bulla Pij V.

14 Iudex non debet *p* negare suspensum ad anotomiam. *p* Comm. DD.

15 Quando de salute infirmi desperat, licitum *q* est ei experientiam facere etiam si probabilius sit fore nocituram, dummodo probabile sit prodesse posse. *q* Comm. DD.

16 Cum ægrotus est in probabili mortis periculo, & post tertiam ab admonitione diem noluit confiteri, non est deferendus. Immò cum propter obstinationem admonitio profutura *r* Diana p.3.tr.4. res.13?

e Diana p.3.tr.4. ref.132. tura non creditur, nec tenetur admonere, nec deferere, quia constitutio Pij V. non obligat r in hoc casu.

MENDACIVM.

a Sà hoc verb.n.1. 1 Mendacium officiorum a in re parua etiam in iudicio est peccatum veniale. Idem dic in Confessione, licet alij asserant esse mortale, quamuis materia sit leuis.

b Idem vbi sup. 2 Mentiri b in concione etiam in re leui quidam dicunt esse mortale, alij probabilius esse tantum veniale, nisi ex deceptione populi graue damnum sequatur, vel si id sciens fiat concionator in doctrina fidei, morum, miraculorum, aut vaciniorum.

c Comm. DD. 3 Petenti, quod iam ei reddidisti c potes negare te illud recepisse subintelligendo, vt tenearis reddere.

d Naua.c. 18.nu.2. & 3. 4 Mendacium d est significatio falsi, vel putati falsi cum intentione fallendi. Et est triplex aliud formale tantum, cum dicitur falsum putatum verum; aliud tandem completum cum dicitur falsum putatum falsum cum intentione fallendi.

e Idem c.21.n.37. 5 Mendacium in Confessione de peccato iam confesso non e est mortale.

6 Qui iurauit dicere, quod scit, potest f dicere se nescire occulta, quæ non debet detegere.

f Comm. DD. g Comm. DD. 7 Mendacium notabiliter perniciosum g est peccatum mortale; officiosum autem etiam pro vita totius orbis non est dicendum, quod si dicatur cum iuramento semper est mortale.

MEMORIA.

a Nauar. c.11.nu. 18.p.7. 1 Omnis adultus Christianus tenetur a scire sub peccato mortali Symbolum Apostolorum, & creationem Dominicam Latina vel vulgari lingua.

b Idem. c.1.n.31. 2 Memoria frequens de aliquibus peccatis non b expedit.

MERCATOR.

a Idem c. 3.nu.5. 1 Non tenetur a dicere negotiationem, etiam si ei sit occasio labendi in aliqua peccata mortalia.

b Idem c. 27.nu.12. 2 Ille dicitur b exercere mercaturam, qui emit vt vendat nulla rei facta mutuatione.

MERCE

MERCENARIVS.

1 Iniustè impediens mercenarium à labore, tenetur a damnum restituere. a Idem c. 17.n.74.

2 Qui non reddit mercenario pecuniam, de qua conuentio facta est, sed aliam rem pro pecunia, & indigens ille rem minoris vendere cogatur, tenetur b conductor id quod amisit restituere. b Idem vbi sup.

3 Mercenarium conducens non facta conuentione de pretio tenetur c ei soluere tantum, quantum mos est soluere similibus. c Comm. DD.

4 Qui à Rege pro colendis suis agris Indos accipit mercenarios, non potest illorum opera aliis locare, & lucrum ex locatione acceptum tenetur d ipsis Indis restituere, non enim pro priuato, sed pro bono publico conceduntur. Vide supra *Indi Peruani.* d Vide vbi sup. Indi.

MERETRIX.

1 Meretrix, nec alia quævis mulier etiam religiosa non tenetur a restituere ea, quæ etiam per blanditias obtinuit sine fraude ab amico potente donare; secus si per fraudem fingendo se virginem, vel cognitam solum à magnate. a Nauar. c.17.n.6.

2 Non tenetur b restituere acceptum pro actu turpi, sed peccat mortaliter accipiendo pro ipso, & idem dic de aliis fœminis. b Idem vbi sup. num. 31.

3 Promissio facta meretrici pro actu turpi in foro interiori est c inualida, potest tamen licitè exigi à meretrice ob intelligentiam vel alium finem honestum, non verò vt pretium turpitudinis. c Comm. DD.

4 Ob vitandum maius malum possunt d meretrices à Republica permitti, sed ex illarum lucro lucrum quærere est peccatum mortale. d Comm. DD.

MERITVM.

1 Meritum de condigno est actus a humanus bonus factus ab eo, qui gratiam habet sanctificantem, & meretur gratiam, & gloriam. a Nauar. præsud. num. 1.

2 Meritum de congruo b est actus humanus bonus factus ab eo, qui non habet gratiam sanctificantem, cui ex quadam con- b Idem vbi sup.

gruitate

ces, vel spiritualis, vel temporalis.

3 Opus factum ex voto magis meritorium *c* est.

c Comm. DD.

METVS.

AN METVS causet inuoluntarium?

a D.Tho. 1.2.q.6. art.5.

b P.Azor. lib.1.c.21. q.1.

c Comm. DD.

d Comm. DD.

1 Metus causat *a* inuoluntarium cum voluntario mixtum, & à peccato non excusat in rebus intrinsece malis, aliquando tamen à præceptis positiuis excusat. *b*

2 Quanto maior est tanto magis minuit *c* voluntarium, concupiscentia autem, quo maior voluntarium auget, sed non liberum, & malus habitus minuit malitiam aliquantulum.

DE METV cadente in virum constantem.

3 Metus, vt sit cadens in virum constantem *d* debet esse mali grauis.

e Comm. DD.

4 Metus excommunicationis non est *e* cadens in virum constantem.

f Comm. DD. Ex Vill. to. 1. tr.3. dif.8.

5 Metus reuerentialis sine minis non *f* est cadens in virum constantem; sed cadere potest in clericum respectu Episcopi.

g Comm. DD.

6 Preces importunæ non habent *g* rationem metus cadentis in virum constantem.

h Comm. DD.

7 Vt talis sit, qui in virum constantem cadat, debet *h* incuti ab eo, qui minus exequi potest, & ita vt non possit aliter, excusari.

i arg. tex. in c. indignantur. 31. q.6.

8 Vt talis dicatur minor *i* sufficit in fœmina, vel puero, vel debili persona.

l Vide Sanch. vbi sup. disp. 4. per totum.

9 Est metus *l* cadens in virum constantem, cum malum graue timetur filio, vxori, & similibus, & magis credendum duobus testibus metum affirmantibus, quam negantibus pluribus.

m Comm. DD.

10 Metus ita inficit *m* omnem contractum, vt metu factus vel sit irritus, vel irritandus.

n Nauar. c.17. n.15.

11 Qui per metum leuem aliquid; ab alio extorsit in foro interiori debet *n* restituere, sed non in exteriori, & sufficit reuerentialis ad hanc obligationem.

o Idem vbi sup.

12 Non est *o* idem in foro conscientiæ consentire per metum, ac per blanditias.

p Comm. DD.

13 Metus reuerentialis annullat *p* professionem pueri.

q Sanch.

14 An contractus per metum leuem factus in conscientia sit validus, alij aiunt, alij negant *q* probabilius.

r Vide Dian. p.3. ref.118.

15 Contractus onerosi, in quibus res pro re accipitur metu graui celebrati, iure etiam positiuo sunt *r* validi secundum probabilem opinionem, sed datur aduersus eos actio metus causa. Excipe tamen ludum, & alienationem

nem rerum Ecclesiasticarum, quæ si metu fiant, non valent.

16 Qui iustè malum minatur, quod potest inferre, etsi animum inferendi non habeat, licitè retinet, *s* quod per talem metum extorsit. *s* Comm. DD. Ex Sanchez.

17 In ciuitatis obsidione cum alicui non est cibus licitum *t* est carnes humanas edere non facto ad id homicidio. *t* Diana p.3.tr.6. res.48.

18 Metu mortis licet *u* Missam celebrare sine altari, sine calice consecrato, aut vestibus sacris modo id non fiat in contemptum religionis. Item metu mortis licet matrimonium contrahere cum impedimento dirimente, dummodo non sit animus consummandi. Item peccator occulto porrigere Sacramentum Eucharistiæ. Item conficere Sacramenta in materia dubia. *u* Vasq. apud Dia. in sum. hoc verb num.2.

MILES.

1 Non tenetur *a* abstinere à militia quamuis sit ei occasio peccandi mortaliter. Vide Bellum. *a* Nauar. c.5.nu.5.

2 Milites S. Iacobi, & Alcantaræ, & alij similes verè sunt religiosi, & gaudent *b* priuilegio canonis, & fori. Sà vero ait, non esse simpliciter religiosos, nec dissoluere matrimonium ratum. *b* Dian. in comp verb. Ecc num.29.

MINOR.

1 Minor *a* est, qui nondum vigesimum quintum annum impleuit. *a* L.1. ff. de min.

2 Minor, qui iam vsum rationis habet licet non ciuiliter, potest tamen naturaliter obligare. *b* Vil.to. 2.tr.19. dif.10.

3 Minor pubertati idest decimo quarto anno proximus potest *c* etiam ciuiliter obligari cum authoritate Curatoris. *c* Idem vbi sup.

4 Minores, qui pubertatem superant, & non habent Curatorem sine illius authoritate possunt *d* tam ciuiliter, quam naturaliter obligari. *d* L. si Curatorem c. de in integ. rest.

5 Res immobiles non possunt *e* alienare etiamsi adsit authoritas Curatoris, nisi cum authoritate iudicis iusta interueniente causa. *e* L.1.& per totũ ff. de reb &c. Vi. Ant. Gomez.

6 Filiusfamilias, qui est sub potestate patris, si annos pubertatis impleuit, potest *f* naturaliter, & ciuiliter obligari sine patris licentia, in his quæ non præiudicant. *f* L. tam ex contractibus ff. de iu.

7 Si pater non indiget opere filij, vt sustentetur, licitum *g* est filio, vt victum quærat, quo voluerit ire. *g* Rebel. de iust. 2.p.l.1. q.8.

QVI

debitum honorem ac cultum necessarium nobis est hoc sacrificium. Quod licet à Christo Domino fuerit institutum, non tamen *e* secundum omnia, quæ habet.

e Comm. DD.

6 In lege noua nullum aliud habemus *f* sacrificium præter Missam, sed hoc infiniti valoris.

f De fide

7 Materia quæ præsupponitur actioni sacrificandi *g* est panis, & vinum.

g Trid. vbi sup. c. 2.

8 Christus non in propria speciei, sed sub alienis speciebus panis, & vini in quantum est terminus huius actionis est oblatio *h* huius sacrificij.

h Ibidem.

9 Christus in nocte cœnæ instituit *i* hoc sacrificium.

i De fide.

IN QVA ACTIONE consistat.

10 Oblatio panis, & vini non *l* est de essentia huius sacrificij, nec ea cum dicimus *Vnde & memores*, &c. nec fractio *m* hostiæ ante consumptionem, nec assistentium communio.

11 Consecratio *n* est de essentia huius sacrificij, & in ea sufficienter comprehenditur tota illius essentia.

12 In feria 6. hebdomadæ magnæ non fit *o* in Ecclesia sacrificium.

13 Sumptio sacramenti facta à celebrante est de *p* essentia huius sacrificij, secundum probabiliorem sententiam.

14 Ex institutione diuina constat *q* essentialiter hoc sacrificium ex consecratione, & sumptione, sunt tamen qui dicant essentiam illius in sola consecratione consistere.

15 Sacrificium nostrum solo numero differt ab eo, quod factum fuit in cœna Domini, & in modo solius actionis ab eo, in Cruce oblatum fuit.

l Suar. contra Sotum to. 3. disp. 25. sec. 3.
m D. Tho. 3. p. art. 6. ad 6.
n Idem vbi sup.
o Suar. to. 3. disp. 75. sec. 4.
p Bellum. lib. 3. de Missa c. vlt.
q vide Suar. vbi supra.

DE OFFERENTE hoc sacrificium.

16 Christus Dominus est, *r* qui principaliter hoc sacrificium in Missæ offert.

r D. Tho. 3. p. q. 83. art. 1.

17 Soli Sacerdotes possunt *s* illud offerre, vt proprij ministri, & quilibet sacerdos licet hæreticus, valide illud conficit, & offert.

s Suar. vbi sup. sec. 1.

18 Fideles omnes possunt *t* offerre hoc sacrificium, Sacerdos autem, vt minister ad id ab Ecclesia deputatus, & qui assistendo cooperantur Missam illam etiam offerunt.

t D. Tho. vbi supra art. 6. & 5.

19 Sacerdos pro se, & pro aliis hoc potest *u* sacrificium offerre, nec non, qui Missam audit.

u Comm. DD.

20 Sacerdos tenetur *x* offerre hoc sacrificium, generaliter pro omnibus fidelibus viuis, atque defunctis.

x Trid. sess. 22. con. 3.

21 Sacrificium hoc potest *y* offerri pro infidelibus, qui non sunt excommunicati.

y Aug. epist. 59.

22 In Memento potest *z* fieri priuata oratio pro excõmunicatis.

z Suar. 3. p. disp. 78. sec. 2.

Ll 23 Non

23 Non *a* potest offerri pro damnatis, nec pro existentibus in Limbo.

24 Pro animabus Purgatorij *b* potest, ac debet offerri. Pro existentibus autem in cœlo non potest offerri vt propitiatorium; bene *c* tamen, vt sacrificium laudis, & gratiarum actionis.

DE EFFECTV huius sacrificij.

25 Etiam si à malo offeratur ministro, habet *d* suum effectum ex opere operato.

26 Habet effectum etiam ex opere operantis ad impetrandū id, pro quo offertur consequendo; & quamuis ex sola ratione sacrificij non causet gratiam ex opere operato, comparabitur *e* tamen per orationem, eleemosinam & alia pia opera.

27 Ex opere operato, & ex opere operantis virtutem habet *f* impetrandi veniam pœnæ temporalis pro peccatis debitæ.

28 Pœnæ temporales, quibus in hac vita affligimur sæpe sunt pro peccatis, & per hoc sacrificium ab illis *g* liberamur.

29 Valet *h* ex opere operantis ad bona temporalia impetranda.

30 Offerentibus hoc Sacrificium *i* correspondet effectus ex opere operato, & duplo maior assistentibus, ac ministrantibus.

DE REQVISITIS ex parte personæ, vt habeat effectum ex opere operato.

31 Vt habeat effectum ex opere operato *l* requiritur capacitas, quæ acquiritur à Baptismo, & quod sit homo in via, & non in termino.

32 An persona pro qua offertur debeat esse in gratia, vt illi prosit *m* dubium est inter DD. affirmat P. Suarez. Necessarium *n* est, vt ille pro quo offertur illo indigeat.

33 His positis infallibilem *o* sortitur effectum ex opere operato etiam si id ignoret, is pro quo offertur.

AN SORTIATVR suum effectum cum offertur contra obedientiam, vel contra iustitiam.

34 Non *p* desinit sortiri suum effectum ex eo, quod offeratur contra obedientiam, vel contra iustitiam; peccat tamen qui sic offert.

35 Si ipse celebrans non applicat Missam, etiam si à Prælato applicatur non sortitur suum effectum secundū *q* probabiliorē.

36 Sufficit *r* applicatio virtualis, sed melior est actualis.

37 Qui Missam in ipsa celebratione non applicauit, postea *s* non potest, nisi quoad deprecationem ex opere operantis.

AN POSSIT sacerdos anticipare Missas pro intentionibus futuris.

38 Negatiua *t* sententia est omnino vera, affirmatiua improbabilis.

a Aug. in Enchi. c. 109. *b* Trid. sess. 22. c. 2. & can. 5. *c* Suarez to. 3. disp. 78. sec. 3. *d* D. Tho. 3. p. q. 79. art. 5. *e* Idem vbi sup. *f* c. cum infirmitas de pœnit. & remiss. *g* Comm. DD. *h* Comm. DD. *i* D. Tho. vbi sup. *l* Comm. DD. *m* Suarez to. 3. disp. 79. sec. 10. *n* Comm. DD. *o* Comm. DD. *p* Vide Suarez vbi sup. *q* Suar. to. 3. disp. 79. sec. 5. *r* Comm. DD. *s* Suar. to. 3. disp. 76. sec. 9. *t* Vill. tr. 8. dif. 12. to. 2.

39 Cum intentio est certa *u* potest sacerdos Missas anticipare, & cum scit alium Missas debere, potest illas pro eo facere. *u* Comm. DD.

40 Non potest *x* sacerdos religiosus quando est extra communitatem pro ea res sacras facere, vt postea sibi alias reseruet, nisi admonito Prælato. *x* Villal. vbi sup.

41 Qui celebrant, vel faciunt celebrare pro se ipsis Missas, vt eis prosint post mortem *y* satisfaciunt pro culpis præsentibus, & non respiciunt solas intentiones futuras. *y* Comm. DD.

AN VALOR MISSÆ sit infinitus, ita vt tantum valeat oblata pro pluribus quantum pro vno?

42 Sacrificium hoc tam ex parte Christi offerentis, quam ex parte rei oblatæ infinitum *z* habet valorem. *z* Suar. to. 3. disp. 79. sec. 12.

43 Licet quamplures concurrant ad offerendum hoc sacrificium non minus *a* accipiunt, ac possunt impetrare, ac si tantum vnus offerret. *a* Comm. DD.

44 Effectus huius sacrificij ex opere operato est finitus, cum tamen pro pluribus offertur omnibus illis prodest æqualiter ad impetrandum, non verò ad *b* satisfaciendum, quia satisfactio fit per actionem finitam. *b* Comm. DD.

PRO QVIBVS sacrum sacerdotes offerre teneantur?

45 Hæc obligatio sæpe *c* oritur ex voto, præcepto, vel promissione, & inde obligat *c* Comm. DD.

46 Qui onus dicendi Missas, quas alius debebat, suscepit, quamuis stipendium non acceperit, tenetur *d* dicere, vel monere debitorem. *d* Comm. DD.

47 Obligatio Missas dicendi potest esse vel ob beneficium simplex, vel Curatum, vel aliunde, & qui per se ob iustum impedimentum non potest *e* tenetur per alium dicere. *e* Comm. DD.

48 Parochus non *f* tenetur quotidie pro populo celebrare, satisfaciet diebus festis pro illo celebrando, & in hoc debet seruare consuetudinem suæ Ecclesiæ. *f* Suar. to. 3. disp. 86. sec. 2.

49 Tenetur *g* sacerdos celebrare pro eo, à quo accipit stipendium, & in hoc nulla committitur simonia. *g* Comm. DD.

50 Non satisfacit sacerdos pro eo, qui stipendium dedit applicando solam impetrationem, tenetur enim *h* totam etiam satisfactionem applicare, impetrationem autem potest etiam pro aliis. *h* Suar. vbi sup. disp. 86. sec. 1.

SECTIO II.

QVOD SIT MISSÆ IVSTVM STIPENdium, & de Missæ circumstantiis.

a Suar. to. 3. disp. 86. sec. 2.

1 IVstum Missæ stipendium non est a taxandum iuxta integram sacerdotis sustentationem, licet alij hoc sentiant.

b Comm. DD.

2 Cum obligatio Missas dicendi est propter titulum aliquem Ecclesiasticum, stipendium licet magnum b potest accipi.

c Comm. DD.

3 Stipendium taxatum ab Episcopo iustum c iudicandum, & vbi non est taxatum consuetudo seruanda.

d Comm. DD.

4 Sacerdos diues d potest pro Missis stipendium recipere.

AN SACERDOS PAVPER possit pro vna Missa plura stipendia recipere?

e Suar. to. 3. disp. 86. sec. 4.

5 Affirmatiuam sententiam falsissimam vocat Villalobos, negatiua e tenenda nisi sacerdos esset in extrema necessitate, posset tamen à Papa concedi.

AN QVI PLVRES Missas accipit possit per alios dicere minori pretio.

f Nauar. c. 25. n. 91.

6 Qui habet Capellanias pinguis stipendij potest ordinario pretio Missas per alios dicere. An possint autem alij minori, quam acceperunt pretio alteri dicendas commendare dubium est inter DD. Negatiua f videtur probabilior; non enim est titulus, quo sacerdos iste hoc lucrum sibi reseruet.

g Villal. vbi sup. dif. 18.

7 Parochus vel Collector Missarum pro labore in colligendis licitè g potest aliquod stipendium sibi retinere.

h Idem vbi sup. dif. 17.

8 Sacerdos sacra dicturus h potest pro libito, vel in totum vel secundum partem stipendium remittere.

AN PECCET mortaliter, qui diu differt pro accepto stipendio Missas celebrare?

i Comm. DD.

l Villal. vbi sup. dif. 18.

9 Affirmatiuè respondetur. i Sed hæc obligatio non petit vt statim incipiat illas celebrare, poterit autem pro quinquaginta Missis stipendia recipere, & his dictis alia quinquaginta l parum magis, vel minus.

m Idem vbi sup.

10 Testamentarij, quo citius potuerint m tenentur testatoris exequi voluntatem, & dare operam, vt Missæ celebrentur quam primum.

11 Qui

Qui oblationes defunctorum aut negant Eccleſiis, aut diſ-ficulter reddunt tanquam egentium necatores excommunicen-tur. *n* Verba ſunt concilij Carthaginenſis 4. c. 39.

ANTENEATVR ſacerdos quotidie celebrare?

Non *o* tenetur quotidie celebrare, erit tamen perfectius, ſi tam ſtatu dignam habeat?

In Eccleſiis Cathedralibus, Collegialibus, & Parochiali-bus, in quibus eſt ſufficiens ſacerdotum numerus Miſſa debet *p* quotidiè celebrari, & obligatio hæc eſt in materia graui.

AN LICEAT omnibus diebus celebrare?

In feria V. in cæna Domini omnibus ſacerdotibus *q* lici-tum eſt celebrare. In VI. prohibitum eſt, licet *r* tamen Euchari-ſtiam ſumere, non tamen ſumenda ſine vrgente neceſſitate.

An Sabatto ſancto liceat celebrare alij aiunt, alij probabi-lius negant, *ſ* etiam ſi tali die cadat Annuntiationis feſtum. Vt item commodè poſſit populus eo die Miſſam audire propter præceptum, diſponere debet Prælatus, vt Miſſæ diuerſis horis in eccleſiis *t* celebrentur.

AN POSSIT SACERDOS pluries, quam ſemel cele-brare eodem die?

5 Non *u* licet ſacerdoti niſi ſemel in die celebrare, excepta Natiuitatè Domini, in qua poteſt tres Miſſas dicere.

7 Si neceſſitas occurrat pluries quam ſemel *x* poteſt cele-brari in caſibus ſequentibus. Primus eſt cum Sacerdos habet plures Parochias, ſed in hoc caſu conſulenda eſt conſuetudo, & intelligendum in diebus feſtis.

Tres etiã Miſſas dici poſſe in neceſſitate affirmat *y* Suarez.

9 Qui duas Miſſas dicit non debet *z* in 1. ſumere lauato-rium, ſi enim ſumpſit non poterit aliam dicere, etiam in Natiui-tate.

Qui habet duas Parochias in feria V. & VI. ſanctæ heb-domadæ in principaliori tantum Euchariſtiam ſeruet. Si verò inaduertenter illam in vtraque ſeruauerit non ſumat *a* vinum in prima communione. Si autem ex inaduertentia ſumpſerit te-neat ſacramentum in alia Parochia, & non ſumat.

Cum in die feſto magnus eſt populi concurſus, ita vt omnes eccleſia non capiat; duas *b* licet Miſſas celebrare niſi commodè poſſit extra Eccleſiam dici in altari portatili.

Si antequam ſumat lauatorium multi concurrant, vel ma-gna aliqua *c* perſona ad audiendum ſacrum, nec ſit alius ſacer-dos poterit aliam Miſſam dicere.

3 An poſſit dicere duas Miſſas in die feſto, quan-do defunctus ſepeliendus eſt alij aiunt, alij probabilius negant.

n Conc. Carthagin.
o Comm. DD.
p c. cum creatura de Eccleſ. & 1 Miſſ.
q Suar. to. 3. diſp. 80. ſec. 2.
r Idem vbi ſup.
ſ Idem vbi ſup.
t Villal. tr. 8. diſ. 20.
u c. conſuluiſti de celeb. Miſſ.
x Suar. to. 3. diſp. 80. ſec. 4.
y Vbi ſup.
z c. ex parte de cel. Miſſ.
a Vide Suarez vbi ſup.
b Leo Papa in ſimili neceſſitate ſæpius in eodem die celebrauit.
c De hac negat Suarez vbi ſup.

negant; *d* quia non videtur vrgens necessitas.

QVA HORA DICENDA Missa sit?

24 Tempus legitimum *e* Missam dicẽdi est ab aurora vsque ad meridiem. Prima autem Missa in Natiuitate Domini nocte celebratur, *f* reliquæ *g* non ita.

25 In die Resurrectionis non licet *h* noctu celebrare.

26 Cum in festiuitate solemni concio finitur prima, vel secunda hora post meridiem licitum *i* est tunc Missam celebrare.

27 Iter agentes, qui antea celebrare non potuerunt, possunt *l* Missam dicere vna hora post meridiem.

28 Peccat *m* mortaliter, qui sine sufficienti causa Missam dicit post meridiem.

29 Missa solemnis non *n* habet horam determinatam.

30 Episcopus potest dispensare vt quis Missam dicat ante Auroram, nequit tamen hoc priuilegium perpetuum dare.

31 Eugenius IV. concessit *p* Franciscanis iter agentibus vt tertia hora post meridiem possint Missam dicere, & eisdem concessit Leo X. ex Prælatorum licentia vt Matutinis finitis possint Missam dicere.

AN MISSA possit dici extra Ecclesiam.

32 De iure communi non potest *q* Missa dici extra Ecclesiam, & locum sacrum & contra hoc faciens peccat mortaliter.

33 De licentia Episcopi licitum *r* est in priuatis Oratoriis celebrare, quod passim fit *s*; sed sine magna necessitate non est concedendum.

34 In necessitate infirmo Eucharistiam ministrandi, vel vt populus concurrens sacrum audiat licitum *ʃ* est extra Ecclesiam in altari portatili celebrare.

35 In mari, & in fluminibus, vbi periculum non est effundendi sanguinem noua concessione Vrbani licitum *t* est

36 Iter agentibus, vbi Ecclesia non est licet *u* aliquando in altari portatili Missam dicere, & hoc præcipue Episcopis.

37 Religiosis concessum *x* est, vt in prædiis monasteriorum suorum possint Missam dicere, & Capella, Ecclesias, vel Oratoria erigere, & ædificare, & ibi Confessiones audire, & Eucharistiam ministrare.

38 In infirmorum cellis licitum *y* est in altari portatili, vt Eucharistiam sumant vel solum vt Missam audiant, celebrare.

39 In sæcularium priuatis domibus ex Alexandri VI. concessione possunt *z* religiosi Missam dicere in altari portatili, hoc tamen priuilegio vtendum non est nisi vrgente necessitate.

40 Gregorij XIII. concessione nostræ Societatis Sacerdotibus in Minoribus vineæ Domini laborantibus licitum *a* est in qua

d Vill. vbi sup. dif. 21.
e Ex rubricis Missalis.
f c. nocte sancta de consec. dis. 1.
g Contrariũ afferit Suar. to. 3. disp. 80. sec. 4.
h Comm. DD.
i Roder. to. 1. qq. reg q. 24. art. 2.
l Vill. vbi supra.
m Comm. DD
n Comm. DD.
o Suar. vbi supra.
p Vide Eman. dif. 4. q. 47.
q Trid. ses. 22. c. de obser.
r c. Miss. de cons. dist. 1.
ʃ c. 1. & c. concef. de cons. dist. 1.
t Ex Bull. Vrbani 8.
u c. vlt. de priuil. in 6.
x Sixt. IV. Bull. 33.
y Comm. DD.
z Ex Alex. VI. Vide F. Em. Rod. to. 1. q. 2. reg. q. 43. art. 4.

quauis mundi plaga extra Ecclesiam in altari portatili Missam dicere. *a Ex cõp. priu. verb. altare.*

AN LICEAT sacrum facere in Ecclesia violata? Vide circa hoc supradicto verbo, Ecclesias

41 Si Ecclesia violetur, & tunc sacerdos Missam dicat illam prosequi tenetur *b* si, Canonem dixerat; si verò ad illum non accesserat, & Ecclesia erat benedicta tantum, potest *c* illam reconciliare, vt habetur in cæremoniali Romano. Si autem erat consecrata *e* Missam relinquat, quia à solo Episcopo, vel ab alio de eius licentia potest *d* reconciliari.

42 Prælati Franciscani possunt Ecclesias violatas etiam consecratas reconciliare aqua ab ipsis benedicta, ex Leonis X. priuilegio, si absit Episcopus plusquam duas dietas idest 14. leucas. *f*

AN NECESSARIUM sit altare consecratum ad faciendum sacrum?

43 Altare consecratum fixum, vel portatile capax calicis, & hostiæ necessarium *g* est. Nil autem interest, si aliqua calicis particula non capiatur.

44 Si ara frangatur, ita vt nulla illius pars calicem, & hostiam capere possit consecrationem amittit. *h*

45 Cum Ecclesia destruitur non potest *i* celebrari in altari quod remanet etiam si fuerit consecratum.

46 Cum ara frangitur ita vt nulla pars remanens possit calicem, & hostiam capere, an si inter se partes glutine vniantur consecrationem conseruet? dico non conseruari quia cum ex *num. 44. præcedente* constet amissam fuisse, non conseruari perspicuum est.

b Missale Rom. ver. in defect. parag. 10. c c. si Ecclesia de consec. Eccl. vel alta. d c. aqua & c. consuluisti de consec. Eccl. e Ex cõp. verb. Benedictionum. 4. f Ex Leone X. priuil. g c. altaria 2. de consec. dist. 2. h Suar. to. 3. disp. 81 sec. 5. i c. ligneis de consec. Eccl.

SECTIO III.

QVIBVS PARAMENTIS ALTARE vestiendum est.

1 ALtare debet habere lineum pannum, & mappulam vel saltem duplicata mantilia, *a* & corporalia.

2 Missam sine corporalibus dicere peccatum *b* esset mortale, nec debent serico ornari in medio.

3 Secundum Missale Romanum necessaria *c* est hizuela, sed non est necesse vt sit linea. *d* Sine ea verò celebrare non est

a Miss. in rubr. n. 20 b c. consuluisti 1. de consec. c Parua palla nenessaria est ex Missali. d Vide Suar. qui asserit contrarium.

peccatum, vbi mos est calicem corporalibus cooperire.

e c. vlt. de celeb. Miss.

4 Duæ candelæ accensæ, vel saltem vna cerea necessariæ *e* sunt si autem aliquando cum oleo *f* diceretur absque scandalo peccatum non esset.

f Suar. vbi supra.

5 Sine Missali, quod saltem Canonem habeat celebrare non licet. In casu autem necessitatis liceret *g* Sacerdoti prædito fideli memoria.

g Suar. vbi supra.

h Vill. to. 2. tr. 8.

6 Circa reliqua altaris paramenta *h* nullum est præceptum expressum, seruanda tamen Ecclesiæ consuetudo. Dicere autem Missam sine Cruce, vel frontali non erit mortale.

7 Faciens sacrum cum paramentis valde immundis, & præcipuè corporalibus, peccat *i* mortaliter propter grauem irreuerentiam.

i c. 1. de iust. Eccl.

AN CALIX, & patena necessaria sint ad sacrum faciendum? Respondetur, quod sit quia sic iure l statutum est.

l c. vlt. de celeb. Miss.

8 Calix, cuppa, & patena debent esse aurea, vel argétea & saltem stannea, *m* & non ex alia materia, & ab Episcopo consecrata.

m c. vbi calix de consec. dist. 1.

9 Societatis Sacerdotes, qui mittuntur à Præposito nostro Generali in loca remotissima, à quibus adiri non potest Sedes Apostolica vestes Sacerdotales, pallas, corporalia, calices, altaria & cæmeteria, si Episcopus qui ea faciat catholicus ibi non adsit, in eis partibus benedicere possunt. *n*

n Ex cóp. priuil.

o vill. vbi sup. au. 5.

10 Cum cuppa calicis, vel patena post consecrationem deaurantur, *o* amittunt consecrationem, non verò cum deaurationem amittunt.

11 Cum cuppa calicis per totum pedi adheret, etiam si separetur consecrationem non amittit, *p* amittit verò si separetur per fractionem.

p Suar. to. 3. dis. 81. sec. 7.

12 An pyxis, vel custodia, in qua Christi corpus reseruatur, debeant consecrari alij negant, alij probabilius affirmant.

q Suar. vbi supra.

13 Reliqua vasa, quæ non tangunt corpus Christi non *r* indigent consecratione.

r Comm. DD.

AN AD SACRVM faciendum requiratur vestes sacræ? & respondetur quod sic.

s Trid. sec. 22. c. 5.

14 Vestes sacræ sunt sex, *s* Amictus, Alba, Cingulum Manipulus, Stola, Casula, Amictus, & Alba debent esse linea reliqua vel ex lana, vel ex serico. *t*

t Til. vbi supra

u c. vestimenta de consec. dist. 1.

15 Omnes prædictæ vestes debent *u* esse benedictæ, & illarum forma destructa amittunt *x* benedictionem, non verò si solum resarciantur.

x Comm. DD.

16 Stola potest *y* pro cingulo deseruire, & manipulus pro stola, si longus est.

y Vill. vbi supra.

17 Qui sacrum faceret sine aliqua ex his vestibus mortaliter *z* peccaret.

z Nauar. c. 25. n. 84.

18 Vbi

18 Vbi mos est vtendi cingulo nō benedicto *a* nō esset mortale.
19 Si vestimenta hæc essent valdè immunda peccatum *b* mortale esset illis in Missa vti; nudis autem pedibus Missam dicere solum esset veniale, nullum vero cum sandaliis.
20 Cooperto capite non potest *c* Missa dici, nisi cum dispensatione, vel cessante scandalo in necessitate.
21 Sacerdotis communes vestes longæ debent *d* esse propter decentiam.
22 Vrgente graui necessitate potest *e* sine ministro Missa celebrari; fœmina nullo modo est admittenda. Vti stola, vel manipulo non benedicto, vel sine aliquo ex his dicere sacrum in necessitate nullum erit peccatum.
23 Prælati Franciscani ex priuilegio Leonis X. possunt *f* solemniter benedicere Ecclesias, Oratoria, & omnia sacra ornamenta præter aras, & calices, & illis absentibus idem licet eorum vicariis, & præsidentibus.

QVA VENERATIONE templa, vasa, & vestes sacra tractari debeant?

24 Quidquid agitur præter reuerentiam his rebus debitam illicitum est. *g*
25 Prohibitum *h* est ne laici, & præcipuè fœminæ calicem, patenam, aram, & corporalia contingant, *i* & contrarium sine necessitate facientes peccant venialiter.
26 Vestes sacræ, si adhuc scissæ possunt seruire ad ministerium ad quod deputatæ sunt, non amittunt *l* benedictionem, Purificatorium non est benedictum.
27 Fratres laici Minores ex priuilegio possunt *m* calices tangere, & corporalia lauare etiam prima vice.
28 Corporalia, & purificatoria lauanda *n* sunt prima vice à Diacono in vasis ad id solum deputatis; secunda *o* vice etiam à fœminis laici possunt licitè lauari. Aqua verò, qua lauantur prima vice in piscinam effundenda.
29 His vasis etiam amissa consecratione, vel ornamentis amissa benedictione, vti non licet *p* in rebus profanis, & ligna Ecclesiæ dirutæ non sunt ad ignem coquinæ ferenda, nec ad alios profanos vsus.
30 Altaria, palla, cathedra, candelabrum, & velum si fuerint vetustate consumpta incendio dentur, *q* quia non licet ea, quæ in sacrificio fuerint, malè tractari, sed incendio vniuersa tradantur. Cineres quoque eorum in Baptisterium inferantur, vbi nullus transitum habeat, aut in pariete, aut in fossis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur. Hæc verba sunt Clementis Papæ *in c. Altaris*

a Scot. in 4. 13. q. 2.
b Vill. vbi supra.
c Comm. DD. ex c. nullus, de cons. dist. 1.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Ex Em. Rod. 9.
g Comm. DD.
h Dist. 23. per multa capita.
i Comm. DD.
l Ex comp. Min.
m c. nemo de consec.
n Suarez vbi sup.
o Villal. vbi sup.
p c. altaris pallia, de cons. dist. 1.
q Vill. vbi supr.

taris palla, de consecr. dist. 1. Hæc autem non videntur obligare sub mortali.

31 Si vasa consecrata vt calices, patenæ, & pyxides consecrationem, & formam omnino amiserint, & ab artifice in aliam formam mutentur, materia illa vti? in rebus profanis non videtur illicitum *r* eum frangi aut scindi possint pro pauperibus alendis.

r Suar. vbi supra.

32 Licitum *s* est clericum sepelire cum ornamentis sacris, quibus vtitur in Ecclesia.

s Vill. vbi supra dis. 29.

33 Res, vel domos profanas in vsum altaris conuertere, & idolorum templa in Dei cultum conseruare licitum *t* & pium est.

t Suarez tom. 3. disp. 82. sect. 1.

QVÆ PRÆPARATIO AD MISSAM celebrandam necessaria sit?

34 Missam ante Matutinum celebrare peccatum mortale non *u* est etiam sine causa, nisi in communitate, & in Missa solemni.

u Idem vbi supr.

35 Ieiunium naturale, id est vt nil cibi, vel potus ante Missam sumatur sub præcepto est ad mortale obligante *x*, & ex consilio Limensi, nec thabacum in puluere, nec in fumo.

x Vide verb. Eucharistia.

36 Non lotis manibus celebrare non est peccatum *y* mortale, nec præparationem in Missali positam omittere, licet melius sit illam obseruare, sed de ea nullum est præceptum.

y Comm. DD.

37 Sacerdos, vt missam dicat talem habere debet *z* dispositionem, vt rem ita sanctam irreuerentiæ periculo non exponat.

z Comm. DD. ex c. commun. q. 13.

38 Celebrare in peccato mortali vnum tantum *a* est peccatum, habet tamen duplicem malitiam propter irreuerentiam factam sacrificio, & communioni.

a Villa. vbi supra disp. 31.

AN SACERDOS præceptum habeat dicendi omnia, quæ sunt in Missali, & nihil addendi?

39 Respondetur, quod sic. Et si aliquid graue mutet, vel omittat aduertenter præcipuè ex Canone Missæ peccat *b* mortaliter.

b Trident. sess. 22. de obseru. in celebr. Miss.

40 Qui ex obliuione Gloria, vel Credo omittit nec tenetur, nec debet reiterare.

41 Religiosi in Canone Missæ, cum dicunt Antistitem nostrum, debent *c* Episcopum nominare, & non suum Prælatum, si autem ex obliuione, vel ignorantia omittatur non est mortale; mortuo tamen Episcopo omittuntur verba illa.

c Miscell. in rubr.

42 In Missa, quæ cantatur dum ministri Epistolam, & Euangelium cantant, illa debet *d* Sacerdos recitare secundùm probabiliorem.

d Nauar. [illegible] vbi [illegible]

43 In festiuitate alicuius sancti Missam dicere de alio nullum *e* est peccatum; in solemnibus autem consultius erit Missã diei celebrare. Contrariũ tamen sunt qui excusent *f* à peccato.

[illegible] ia, vbi supra.

44 Cum

44 Cum incœpta Missa concursus populi aduenit probabilius *g* est posse tunc Missam reiterari etiamsi dictum sit Euangelium.

45 Qui cœptam Missam non absoluit sine causa vrgenti mortaliter peccat, *h* præcipuè si dicta sit Epistola, vel Euangelium.

46 Si omitteret aduertenter Sacerdos aliquam grauem cæremoniam peccaret *i* mortaliter. Et si guttam aquæ non misceret cum vino, & non posset faciliter afferri, relinquenda esset Missa, nisi iam facta esset consecratio.

47 Ex priuilegio Minorum cum tales, ac determinatæ Missæ petuntur, alias pro tempore occurrentes dicendo potest *l* satisfieri.

48 Qui accipit stipendium pro dicenda Missa votiua alicuius Sancti satisfacit *m* Missam diei celebrando.

49 Qui cœpta Missa recordatur se non esse ieiunum, vel esse excommunicatum tenetur *n* illam relinquere, si potest sine scandalo. Si autem Canonem incœperit prosequi debet, actum eliciendo contritionis.

g c. nullus de consecr. dist. 1. Comm. DD.
h Comm. DD.
i Vill. vbi supra.
l Leo X. refertur in comp. Min. verb. Missa, n. 13.
m Comm. DD.
n Comm. DD.

DE EFFECTIBVS in Missa occurrentibus.

50 Si defectus est substantialis supplendus est, & de hac materia Missale consulendum *o* est.

51 Cum post sumptionem Corporis Christi aduertit Sacerdos solum aquam, vel acetum apposita fuisse, an teneatur nouam hostiam cum vino de nouo consecrare alij aiunt, alij probabilius negant. *p* Vide *Missale*.

52 Cum per ignorantiam turbationem, vel inconsiderationem Sacerdos non supplet defectum à mortali excusatur. *q*

53 Cum Sacerdos incœptam Missam non potest perficere, si est ante consecrationem non est necessarium vt ab alio finiatur, si verò facta consecratione contingat mors, vel aliud impedimentum tenetur *r* alius Sacerdos etiam non ieiunus sacrificium perficere. Si verò non sit Sacerdos potest laicus vtramque speciem, consumere etiam non ieiunus, cum custodiri non possunt debita reuerentia.

o Videatur Missale.
p Suarez tom. 3. disp. 85. sect. 1.
q Nauar.
r Suar. vbi supra.

DE EFFECTIBVS accidentalibus.

54 Si accidentalis defectus est grauis, & non potest vitari, Missa *s* non est dicenda, si autem leuis sit, vt cum hostia leuem habet maculam, vt fracturam, vel vinum est nouum, & similia nihilominus celebranda.

55 Etiam, si defectus sit grauis si non est substantialis, Missa iam cœpta regulariter loquendo est perficienda *t* nisi possit relinqui sine scandalo.

56 Qui omisit Credo, vel vnum Euangelium pro alio, ve

s Vide Vill. vbi sup. dis. 35.
t Comm. DD.

vnam Missam pro alia recitauit, non tenetur *u* cum aduertit, errorem hunc corrigere, sed prosequi ne præuertat ordinem.

u Vide Vill. vbi supr.

AN NECESSARIUS sit qui in Missa Sacerdoti ministret?

57 De iure positiuo *x* est, quod sit minister, & quod sit masculus, *y* à longè tamen poterit fœmina respondere.

58 Necessitate vrgente poterit *z* Missa sine ministro celebrari, quod si minister male pronunciet, nil interest.

x Conc. Basil. sess. 21.
y c. 1. de cohab. cler.
z Suarez vbi supr.

SECTIO IV.

DE PRÆCEPTO MISSAM audiendi.

1 PRæceptum hoc obligat *a* sub mortali, & integra debet *b* audiri, quod si parum non audiatur, verbi gratia, vsque ad finitam epistolam solum erit veniale.

2 Paruitas hæc materiæ non est intelligenda *c* in Missæ substantialibus, & ideo qui consecrationi, & simul consumptioni abesset Missam non audiret.

3 Sufficit *d* vnius dimidiam, & alterius Sacerdotis alteram dimidiam Missam audire.

4 Minister, qui alio se contulit pro apportandis ad Missam necessariis Missæ præcepto satisfacit. *e*

5 Audire Missam idem est quod assistere.

6 Pueri vsum rationis habentes Missam tenentur *f* audire.

7 Episcopi ex decentia tenentur *g* quotidie Missæ assistere.

8 Ad satisfaciendum huic præcepto necessaria est intentio, *h* & sufficit virtualis, qui autem habuit voluntatem non satisfaciendi, si intra tempus obligans mutet voluntatem satisfacit.

9 Qui Ecclesiam petit ad audiendam Missam, vt in ea aspiciat meretricem, satisfacit *i* præcepto.

10 Qui desiderans præcepto satisfacere incipit Missam audire, nisi postea distrahatur voluntariè præcepto *l* satisfacit, si verò voluntariè distrahatur in maxima parte non satisfacit.

11 Horas, vel Rosarium recitans dum Missam audit satisfacit, *m* & si id faciat ne ad vana, vel inhonesta mens distrahatur bene faciet, melius autem faciet si ea, quæ sacræ illæ actiones significant, meditetur.

12 Cum Confessor pœnitenti iniunxit, vt duas Missas audiret, qui simul illas audit pœnitentiæ satisfacit, sed contraria sententia

a c. Missas, & c. omnes fideles.
b Dic c. omnes fideles.
c Comm. DD.
d Vide Vill. vbi supra.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g c. vlt. de priuil. in 6.
h Suarez vbi supra. sec. 3.
i Idem ibidem.
l Idem vbi supra sect. 3.
m Idem vbi supr.

sententia videtur *n* probabilior. *n* Azor. & Villal. vbi sup. dif. 35.

QVI POSSINT ab hoc praecepto excusari?

13 Impeditus spiritualiter, vt excommunicatus, & interdictus excusantur ab hoc præcepto, peccant *o* tamen non procurando absolutionem. Tempore autem interdicti, qui habent priuilegium, & in carcere detenti, qui habent facultatem exeundi non *p* excusantur secundum probabiliorem sententiam. *o* Suarez vbi sup. *p* Villal. vbi sup. dif. 36.

14 Qui habent ignorantiam inuincibilem, vel obliuionem naturalem *q* excusantur. *q* Comm. DD.

15 Impotentia naturalis etiam excusat, nec tenetur *r* infirmus Sacerdoti stipendium soluere vt is domi Missam dicat. *r* Suarez vbi sup.

16 Impotentia moralis, vt magnus labor, notabilis bonorum amissio, & grauis difficultas ab hoc præcepto *ſ* excusant. *ſ* Idem vbi sup.

17 Qui sine dedecore non potest exire in publicum, qui sine periculo, vel magno incommoodo socios itineris non potest relinquere, *t* excusantur. *t* Idem vbi sup.

18 Cum locus, vbi Missa celebratur vltra leucam distat, vel minus, cum pluuia, vel aeris tempestas imminet, excusat *u* hæc moralis impotentia. *u* Nauar.

19 Charitas in rebus necessariis, vt ægroto seruiendi, vel sacramentum pænitentiæ, vel alia administrandi, vel scandalum etiam mere passiuum vitandi *x* excusant ab hoc præcepto. *x* Comm. DD.

20 Proprium officium, vt illorum qui Castella, vel portas ciuitatis custodiunt, obedientia iusta, vt famulorum, & mancipiorum *y* excusant ab hoc præcepto. *y* Comm. DD.

21 Famuli, quibus frequenter Domini Missæ auditionem impediunt, tenentur *z* cum commodè possunt talem dominum deserere. *z* Villal. vbi sup.

22 Legitimè introducta consuetudo viduas *a* excusat post mortem mariti per aliquod tempus. Idem dic de puellis, vbi talis consuetudo introducta est. *a* Suarez vbi sup.

23 Cum sacerdos est excommunicatus, & denuntiatus, vel publicus clerici percussor, & non est alius, qui Missam dicat præceptum non *b* obligat. *b* Comm. DD.

24 Prædicta omnia *c* intelligenda sunt quando facta mediocri diligentia Missa non potest audiri. *c* Comm. DD.

SECTIO V.

RESOLVTIONES VARIÆ AD MISSAM spectantes.

1 QVi in duabus, vel tribus Parochiis eodem die celebraturus est calicem in prima Missa ita purificet, vt nec gutta sanguinis remaneat, quæ possit effundi, & sic purificato non sumpto lauatorio, purificatorio, & alio serico velo cooperiat, & quam decenter possit secum ferat ad celebrandum in aliis Parochiis, & lauatorium sumat in vltima Missa. Sic facere consueuerunt *a* viri docti nostræ Societatis; sed alij non minus docti, nec minus probabiliter facilius huic necessitati *b* occurrunt calicem aqua implendo, in qua dum Missa finitur species vini consumuntur, & aqua in ipso altari tanquam decentiori loco effusa, purificatorio calicem purificant & aliò portant.

2 Qui Missam non audit in die Dominica in qua incidit aliud festum obligans etiam ad illam, vnum tantum peccatum *c* committit. Et idem dic de aliis præceptis simul incidentibus.

3 Surdus, & mutus *d* tenetur Missam audire. Pueros dicunt quidam non obligari nisi sint Eucharistiæ recipiendæ capaces.

4 Qui propter infirmitatem, vel aliam iustam causam excusatur è domo exire ad Missam audiendam etiam si domi in Oratorio possit, non *e* tenetur.

5 Qui domi verbi gratia è regione fenestræ, vel portæ Ecclesiæ Missam audit an præcepto satisfaciat alij negant, *f* alij probabilius affirmant.

6 Sunt, qui audientes Missam ob offertorio *g* excusant à mortali.

7 Qui toto tempore consecrationis abesset à Missa dummodo audiret reliqua præcepto *h* satiafaceret, nisi simul tempore consumptionis abesset.

8 Olim licitum fuit regularibus celebrationi vnius Missæ cum nouem collectis pro nouem Missis satisfacere, hodie non licet *i* quia à sacra Congregatione rituum est prohibitum.

9 Sacerdos cæcus validè *l* consecraret, sed peccaret grauiter, nisi à Papa dispensationem haberet.

10 Probabile est sacerdotem numquam celebrantem non *m* peccare, dummodo in Paschate communicet, & non sit contemptus, nec scandalum.

a Ex vsu Doctorum.
b Consulti aliqui vni, docti nostræ societatis hoc responsum dederunt.
c Vasquez apud Dianam p. 3. tr. 6. res. 22.
d Vide Dian. p. 5. tr. 13. res. 77.
e Suarez.
f Filiuc.
g Laiman.
h Lugo Car.
i Dian. p. 2. tr. 14. res. 1.
l Conink.
m Bonacina.

11 Capellanus

21 Capellanus quotidie celebrare obligatus, *n* potest singulis hebdomadis vnam Missam omittere, vel pro se applicare vel pro alio, sed non stipendio accepto. Et die Natiuitatis non tenetur nisi vnam Missam pro fundatore applicare.

12 Qui obligatur ad dicendam Missam in certo quodam altari priuilegiato non satisfacit *o* dicendo in alio etiam priuilegiato.

13 Qui celebrat in altari priuilegiato non suffragatur *p* defunctis, nisi dicat Missam defunctorum ex declaratione sacræ Congregationis, sed intelligi debet in die non duplici, nec semiduplici.

14 Qui in Natiuitate Domini Sacerdos initiatus est, *q* potest alias duas Missas celebrare. Idem dic de Episcopo eadem die consecrato.

15 Sacerdos, qui in Natiuitate Domini vnam Missam vult dicere *r* potest ex tribus dicere quam maluerit.

16 Si addatur in Missa ex deuotione aliqua oratio præter præscriptas in Missali, & recitetur submissa voce non erit *s* mortale.

17 Si parua hostia afferatur paulo post offertorium *t* potest offerri & consecrari ad communionem fidelium; vel si hoc factum non fuit potest particula propriæ hostiæ petenti communionem conferri.

18 Hostiæ minores positæ in altari extra aram, & corporalia non *u* sunt consecratæ etiam si sacerdos eas attulerit animo consecrandi. Suarez & alij. Contrarium tamen non est improbabile.

19 Hostias paruas consecratas non *x* potest sacerdos extra aram ponere, nec altari distribuendas dare donec ipse sacrificium consumat. Nec licet hostiam in Missa consecratam seruare, & aliam ante consecratam consumere, sed in hoc casu duæ hostiæ debent consecrari.

20 Licet aqua non sit conuersa in vinum in ipsa consecratione in Christi sanguinem *y* conuertitur.

21 Qui habet priuilegium celebrandi in Oratorio domus suæ Limæ, si petat Cuscum, *z* potest ibi vti eodem priuilegio, si est à Papa; hoc enim priuilegium non est locale, sed personale.

22 Cum quis habet priuilegium celebrandi in oratorio exceptis aliquibus festis maioribus, *a* potest etiam in illis per Bullam Cruciatam, quæ tollit talem exceptionem.

23 In necessitate *b* potest celebrari cum vno lumine ex oleo, vel ex adipe.

n Vide Dian. p. 4. tr. 4. resol. 28.
o Comm. DD.
p Ex declar. sac. congreg.
q Diana dic. p. 2. tr. de cel. Miss.
r Dian. p. 2. tr. 14. resol. 21.
s Comm. DD.
t Siluest. hoc verb.
u P. Suar.
x Lugo apud Dian. p. 5. tr. 15. resol. 71.
y Comink. & alij apud Dian.
z Nauar. & est Comm. DD.
a Diana vide Cruciatam.
b Azor. vide vbi sup.

24 Hora

24 Horâ secunda post mediam noctem *c* possunt religiosi ex priuilegio celebrare, & ad communicandum ægrotum quilibet sacerdos etiam media *d* nocte.

c Diana in sum. hoc verb. *d* Laiman. apud Dia. vbi sup.

25 Missa *e* potest inchoari hora prima post meridiem præcipuè si sacerdos itinere fuerit impeditus.

e Suarez vbi sup. apud Dia.

26 Sacerdos, qui in altari recordatur peccati obliti in alia confessione non tenetur actum contritionis elicere, nec quàm primum confiteri post celebrationem. Si autem in necessitate, quia non erat copia Confessoris celebrat, tenetur conteri, & quam primum id est, vt explicant *f* viri docti ante aliam celebrationem confiteri.

f Facundez vide Dian. p. 2. tr. 14. ref. 48.

27 Necessitas prædicta *g* est vt ipse vel alij sacrum audiant in die præcepti, vel communionem recipiant in Paschate, vel si timeatur scandalum ex omissa celebratione.

g Lugo & Comm. DD.

28 Non licet *h* sacerdoti parua stipendia à pluribus accipere, vsque ad vnum iustum stipendium, & vnam pro omnibus Missam celebrare, nisi ipsi sciant, & consentiant.

h Congreg. Cardin.

29 Cum testator reliquit certum stipendium pro tot Missis, si post creuit stipendium *i* tenetur hæres illud augere.

i Comm. DD.

30 Sacerdos, qui stipendium accepit *l* potest fructum ex opere operantis, & partem sacrificij sibi conuenientem alteri applicare; sed pro hoc non debet aliud stipendium quamuis paruum ex Vrbani VIII. decreto recipere.

l vide Dian. p. 2. tr. 14. ref. 14.

31 An qui stipendium accepit, vt alibi pro commoditate populi sacrum faciat, possit aliud stipendium accipere pro applicatione illius sacrificij, alij negant probabilius propter Vrbani decretum, sed etiam post illud alij non improbabiliter *m* affirmant.

m Homobonus apud Dia. vbi sup. ref. 16.

32 Qui ex liberali promissione pluribus plures Missas debet vnam pro omnibus celebrando *n* satisfacit.

n Comm. DD.

33 Qui in Missa consecratam hostiam in sacrario reponit, & iam, quæ erat in sacrario consumit *o* peccat mortaliter, quia in re graui facit contra ritum Ecclesiæ.

o Comm. DD.

34 An si quis in alia specie frumenti præter triticum consecraret, sacramentum teneret non conuenit *p* inter Doctores. Vide §

p Dian. vbi sup.

35 In dubio probabili etiam post longam moram *q* licitum est consecrationis formam repetere sub conditione.

q Comm. DD.

36 In necessitate *r* potest quis secundum quosdam profanos vti linteis in altari præter corporalia, & illa postea domino reddere.

r Comm. DD.

37 Celebrare

37 Celebrans in Parasceue quidam licere *s* putant. *s* Comm. DD.
38 Pollutus voluntariè si eodem die post Confessionem celebret non peccat *t* mortaliter. *t* Comm. DD.
39 Qui consecrat duas hostias putans vnam vtramque *u* consecrat, quia quod in manu habet consecrare intendit. *u* Comm. DD.
40 An si incœpta Missa lumen extinguatur, nec nisi post longam moram possit accendi relinquenda sit Missa, etiam si consecratio non sit facta, alij aiunt, alij negant *x* probabilius. *x* Quint. p. 2. tr. 2. de sing.
41 Si quis euomat Eucharistiam *y* extrahatur, & seruetur decenter donec corrumpatur, & ea quæ simul infirmus euomuit comburantur, & in piscinam mittantur. *y* Vide rubr. Miss.
42 Si hostia calice, vel palato adhæreat toties adhibeatur *z* ablutio, donec transglutiatur. *z* Comm. DD.
43 Post ablutionem, si appareant reliquiæ, aut particulæ consecratæ, quæ non possent facilè asseruari, sumi *a* possunt à sacerdote etiam existente in sacristia. *a* Comm. DD.
44 Missa sicca celebratur *b* sine planeta, sine casula cum reliquis vestibus sacris, vel superpelliceo cum stola in modum Crucis, & candelis, non fit autem, conuersio ad populum, nec consecratio, neque ea quæ ad oblationem spectant. *b* Comm. DD.
45 Sacerdos peregrinus non est admittendus *c* ad celebrandum, nisi ostendat licentiam sui Prælati. *c* Comm. DD.
46 Non *d* potest Episcopus cogere ad audiendam Missam, vel concionem in Parochia; nec ad discendam ibi, & non alibi doctrinam Christianam. *d* Comm. DD.
47 A principio Missæ vsque ad communionem tantum assistere non *e* est peccatum mortale. *e* Sà verb. Missa.
48 Missa suspensi denuntiati an possit audiri, alij aiunt si absit scandalum, alij probabilius *f* negant. *f* c. vestra & c. quæsitum de cohabit.
49 Qui Græcam Missam audiret nihil intelligens præcepto *g* satisfaceret. *g* Comm. DD.
50 Parochi debent monere, sed non possunt *h* cogere Parochianos, vt in sua Parochia Missam audiant, & concionem. *h* Trid. sess. 22. decr. de refor.
51 Qui multas hostias consecrandas accepit vere *i* consecrat eas, quamuis dum consecrat solum recordetur illius, quam manu tenet. *i* Nauar. c. 25. n. 91.
52 Si Capellanus ægrotauerit per aliquot dies puta 10. aut 15. non obligatur ad Missas per alios celebrandas, *l* Barbosa apud Dianam, alij per spatium duorum mensium. *l* Dian. p. 2. tr. 14. res. 17.

53 In Missæ momento non expedit plura nomina concipere; hic modus optimus ex Nauarro seruandus. In nominatiuo collocet sacer seipsum: in genitiuo parentes: in datiuo benefactores: in accusatiuo inimicos: in vocatiuo famulos, & inferiores: in ablatiuo eos quibus preces obtulit.

h Comm. DD.

54 Non baptizati etiam cathecumeni prohibentur m Missæ assistere.

n c.pastoralis de sepulturis.
o P.Menacho in manuscrip.
p Idem vbi sup.
q Idem vbi sup.

55 Missarum, quæ in testamento relinquuntur, quarta pars n debetur Episcopis etiam si religiosis relinquantur, c.Pastoralis de sepulturis. De his verò quæ ad restitutionem relinquuntur non o debetur.

56 Cum ex facultate Ordinarij dicuntur Missæ in feria V. vel in sabbato hebdomadæ sanctæ non p est dicenda de festo Annuntiationis occurrente, sed de die.

57 Qui sanguinem non consecrauit finita Missa non q tenetur defectum supplere, & pro stipendio satisfecit, & nuptiales benedictiones rite dedit.

r Idem vbi sup.
s Idem vbi sup.

58 An in feria VI. Si in ea incidat festum Annuntiationis teneantur fideles Missæ assistere alij aiunt, alij probabilius r negant.

59 Missa votiua in Ecclesia Beati dici s poterat olim de quocumque beatificato, à quibuscumque sacerdotibus etiam si non sint ex religione Beati, quia per Beatificationem fiebat capax publici cultus, modo vero non potest post decretum sacræ congreg ex mandato Alex. VII. anno 1660.

SECTIO VI.

DISPVTATIONES SINGVLARES CIRCA *Missam.*

a Vide P. Quintanad. in sing. de celeb. mis. tr. 7 ex quo omnes hæ singulares resolutiones desumptæ sunt.
b Castropal. tr. 4. disp. 1.

1 EPiscopus a potest absque nouo Papæ decreto cum Missa, & officio diuino in sua diæcesi sanctos celebrare, quos in eorum Canonizationis, vel Beatificationis indultis Pontifex celebrandos concedit vt S. Xauerium & Borgiam sed modò non potest de Beatificato, quia hoc prohibitum est per sacræ rituum Congregationis decretum supra relatum.

2 De quolibet sancto Canonizato etiam in calendario non existente b potest dici Missa votiua, quia ex vi Canonizationis habitus

habitus est hoc dignus honore. Et transferri potest semiduplex illa die cadens etiam in Kalendario existens; nec non de eo poterit Missa celebrari in die natalis eius sicut de existenti in Kalendario.

3 Ex deuotione speciali, qua quis aliquem sanctum prosequitur *e* potest recitare, & Missam celebrare, si est in Romano Martyrologio etiam si non sit in Kalendario. *e P. Quint. vbi sup.*

4 De sancto beatificato ad cuius honorem alicui regno, Religioni, vel prouinciæ sedes Apostolica recitare, & celebrare concessit; in alio regno, Religione, & prouincia recitare, & Missare non licet, post decretum Alexandri VII. anno 1660. publicatum Romæ die 3. Februarij.

5 Hispaniæ Ecclesiis, & quibuscumque aliis recitare, & celebrare licet *d* de sanctis suis naturalibus etiam si non sint in Kalendario, nec in Martyrologio Romano, dummodo vetustissima adsit alicuius Ecclesiæ Catholicæ consuetudo tales sanctos celebrandi. *d Idem vbi supra fin. 12.*

6 Naturales alicuius vrbis sancti *e* dicuntur. 1. Si in ea obierint; si nati fuerint, si illius Episcopi, vel Archidiacono, Concionatores, vel aliud munus, vel dignitaté habuerint. Et credendus est naturalis alicuius ciuitatis, si id constet ex Martyrologio, ex Breuiario, ex Epitaphiis, inscriptionibus, & libris antiquis etiam si alij id negent. Sed hoc fieri nequit sine Episcopi authoritate naturalem esse declarantis. *e Idem vbi supra*

7 Officium sit duplex *f* in festis sanctorum, qui apud quasdam Ecclesias, Religiones, vel Congregationes consueuerunt solemniter celebrari etiam si prædicta festa non sint in Kalendario. *f Vide Suar. to. 10 disp. 48. sec. 2.*

8 Non peccat mortaliter sacerdos, qui omissis propriæ diæcesis sanctis se accommodat Breuiario Romano, & recitat de his, qui sunt in Kalendario.

9 Regulares in Hispania non *g* tenentur recitare, & celebrare de sanctis naturalibus, & festiuitatibus propriis suæ diæcesis, possunt tamen, si velint se conformare Matrito. Sed de Sancta Leocadia, Expectatione, Crucis triumpho, S. Illdephonso, S. Isidoro Archiepiscopo, & Translatione S. Iacobi tenentur recitare, & celebrare, quia non est priuilegium, sed præceptum. Tenentur etiam recitare, & celebrare de patrono principali diæcesis, sed ad octauam non tenentur. *g Ex decr. Greg. XIII.*

10 Clerici regulares, vel sæculares à choro Ecclesiæ suæ seu absentes, seu omnino exempti sint, tamen officium recitare *h* debent secundum morem Ecclesiæ, vel Ordinis ad quem ipsi pertinent, seu in quo beneficiati sunt. *h Laiman. tr. 2. c. 5. n. 8.*

11 Priuilegia concessa pro celebratione sanctorum Hispaniæ naturalium concessa esse pro omnibus regnis, & locis pro quibus Bulla Cruciata, tenet k doctissimus P. Quintanaduenas.

k Quintad. vbi sup. tr. 5. sing. 25.

12 Commorantes extra suam ciuitatem, vel domum, in quibus ex professo morantur, vel habent beneficium, seu ad quam aliquo titulo pertinent, possunt l celebrare vbicumque reperiantur de sanctis quorum reliquias ipsorum Ecclesiæ vel monasteria, si regulares sunt, possident.

l Idem sing. 28.

13 Si reliquia sit eximia alicuius sancti, quamuis non sit insignis ratione quantitatis, debet m celebrari vt insignis ratione qualitatis, vt spina coronæ Christi, & similes.

m Idem vbi sup.

14 Qui habet licentiam celebrandi in Oratorio domus suæ Limæ, & transfert domicilium in aliam vrbem Limanæ diœcesis ibi potest n in Oratorio erecto celebrare.

n Dian. 4. p. tr. 4. ress. 208.

15 An Oratorium approbandum sit à quocumque Ordinario, vel solum ab eo, in cuius diœcesi Oratorium sit, alij aiunt, alij negant vtrumq; probabile. Si autem locus decens sit à domesticorum actibus liber, & bene ornatus. Ordinarius tamen nolit licentiam concedere, potest in eo absque eius facultate sacrum celebrari. Licentia enim iustè petita, & iniustè negata videtur ipso iure concessa, vt ex D. Thom. & aliis o probat Henriq. *lib. 6. c. 13. à n.* 4. Nec Episcopus potest subditum priuare priuilegio ei à Papa in Cruciata, vel à Nuncio in suo indulto concesso.

o Henriq. lib. 6. c. 13. à n. 4.

16 Licet facultas celebrandi in Oratorio non concedatur, nisi pro vna Missa si necessitas sit, verbi gratia, si dominus domus primam non audiuit, vel aliquis in ea defunctus est plures Missas in eodem die celebrare licitum est. p

p P. Quint. vbi supra. sing. 32.

17 Regulares in suis domibus, seu conuentibus, imò in suis prædiis q possunt Oratoria erigere, & in eis celebrare, & non solum ipsi, sed etiam sacerdotes sæculares sine Ordinarij approbatione.

q P. Azor. to. 1. lib. 10. q. 9.

18 In altari verò portatili erecto à regularibus non r potest sæcularis sacerdos celebrare, quia non est priuilegium locale, sed personale.

r P. Quint. vbi sup. sing. 34.

19 Cum Missa nec in particulari, nec in communi in Missali inuenitur celebranda pro aliquo sancto vt de corona Christi, vel de nomine Mariæ; alia quæ ei similior sit ſ potest dici vt de Passione pro corona Christi, vel de annuntiatione pro nomine Mariæ.

ſ Idem vbi supr.

20 Sacerdos, qui in Missis quatuor temporum prophetias omitteret, vel sequentiam in festis, aut pro his Missas alias diceret, si Missæ sint priuatæ, & non sit scandalum non t peccabit mortaliter, nec venialiter, si id propter rationabilem causam fecit.

t P. Gran. to. 6 de Euch. n. 3. tr. 14.

cit. Nec erit mortale *u* in festo duplici etiam Christi Domini, vel B.V. pro defunctis celebrare. *u Diana: p. 2. tr. 14. res. 30.*

21 In hebdomada sancta in Missis, in quibus Passio legitur non possunt *x* sine Passionis lectione celebrari dicta solum ea parte, quæ pro Euangelio reponitur, & quia hæc omissio maximè dedecet, & fieri sine scandalo non potest, esset peccatũ mortale. Si autem Missa alia votiua dicatur in priuato Oratorio ob aliquam rationabilem causam nullum erit peccatum. *x Ema. Rod. to. 1. q. 43. art. 8.*

22 Interruptio vnius nocturni ab alio plusquam per triginta horas non erit *y* peccatum mortale, nec repetendum, quia verè tunc quoad substantiam adimpletur præceptum. *y Bonac. de horis, to. 1. q. 3. p. 2.*

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

MONETA.

1 QVi falsificat monetam in substantia, pondere, & forma *a* peccat mortaliter, & tenetur restituere. Idem dic de eo, qui authoritate priuata circumcidit, vel attenuat monetam. *a Nauar. c. 17. n. 167.*

2 Qui bona fide dedit alicui monetam adulterinam postquam resciuit, *b* tenetur dare legitimam. *b Idem n. 8.*

3 Licet pecunia fuerit principaliter instituta ad emptionem, & venditionem rerum, *c* habet tamen alios licitos vsus, qui sunt cambire, permutare, ostentare opes, ornare, delectare se eius aspectu, succo eius medicari. Hi vsus licitè possunt pretio vendi, mutuò autem, vel commodato, pretio dare non licet. *c Comm. DD.*

4 Licitè *d* venditur pecunia aurea pro argentea etiam cum lucro. *d Nauar. vbi sup.*

5 Qui habet pecuniam, cuius secundarij vsus sibi saltem plus valeant, quam per legem taxantur, licet non possit emptorem cogere vt reddat vltra pretium taxatum *e* potest tamen iustè accipere. *e Idem vbi sup.*

6 Moneta propter octo causas *f* potest valere plus, vel minus quam alia. I. diuersitas metalli. II. diuersitas bonitatis eiusdem metalli. III. diuersitas formæ, ac ponderis. IV. diuersitas loco- *f Comm. DD.*

rum. V. reprobatio totalis, vel partialis. VI. temporis diuersitas, VII. copia vel defectus. VIII. absentia, vel præsentia. Non tamen est sufficiens causa, quod citius, vel tardius danda sit, vel accipienda.

DISPVT. III. SECTIO I.
RESOLVTIONES VARIÆ.

QVIBVS IN CASIBVS LICEAT INGRESSVS in monasterium.

MONASTERIVM.

1 INgredientes monasteria monialium sine licentiarum prætextu etiam ob malum finem non incurrunt excommunicationem *a* Gregor. XIII. Nec moniales admittentes illos etiam prætextu licentiarum, & ob malum finem; quia Bulla loquitur solum de Abbatibus, & Abbatissis.

2 Fæminæ prohibentur *b* ingredi monasteria virorum sub excommunicatione.

3 Ad ingrediendum monialium monasteria necessaria est licentia in scriptis, nisi in casibus *c* ordinariis medicorum, & chirurgorum, quibus verbo dumtaxat potest Abbatissa licentiam dare.

4 Confessarius regularis, qui accersitur cum licentia ad audiendam ægrotæ monialis Confessionem potest ingredi cum socio; sed finita Confessione debet statim egredi. Si tamen per quadrantem immoretur officinas inuisendo erit materia *d* parua. Si autem etiam ob malum finem diutius immoretur non incurret excommunicationem Gregorij XIII. Hæc enim solum comprehendit eos, qui sine licentia ingrediuntur.

5 Introducentes in monasterium fæminas, incurrunt in *e* excommunicationem, & priuationem officiorum, sed hæc pæna non incurritur nisi post iudicis sententiam.

6 Episcopus potest absoluere *f* eum, qui ingressus monasterium rem habuit cum sacra virgine, si delictum est occultum.

7 Monasterium *g* potest ingredi, qui dare potest ingrediendi licentiam.

a Sanchez & alij apud Dia. p. 2. tr. 16. ref. 30.
b Dian. p. 4. tr. 4. ref. 179.
c Suarez apud Dia. p. 3. tr. 2. ref. 129. vide verb. excom.
d Sanchez apud eũdem vbi sup. ref. 51.
e Idem apud eũdem ref. 66.
f Dian. p. 2. tr. 16. ref. 33.
g Comm. DD.

8 Episcopi

8 Episcopi non possunt *h* ingredi monasteria monialium mendicantium, quæ non sunt sibi pleno iure subiectæ. *h* Ex Bo. V.

9 Puella, de qua lis est *i* potest interim de licentia Episcopi in monasterio collocari. Itemque de licentia superioris, & monialium, quę tutè domi non potest ali, aut educationis causa vsque ad annum 25. ætatis, sed sine ancilla, & facultate egrediendi ob curationem morbi. *i* Comm. DD.

10 In monialium monasteria *l* licet ingredi quando causa est rationabilis, & persona honesta cum licentia superioris. *l* Comm. DD.

11 Qui bona fide ingreditur credens se habere licentiam pænas non *m* incurrit.. *m* Comm. DD.

12 Nemo *n* potest sine superioris licentia Monialium ingredi monasteria sub pæna excommunicationis latæ sententiæ. *n* Trid. c. 5.

13 Pueri ante ætatis sexennium ingredi *o* possunt monasterium, amentibus autem non licet. *o* Comm. DD.

14 Moniales, quæ ingredientes admittunt licet mortaliter peccent, non tamen excommunicationem *p* incurrunt. *p* Trid. ses. 25. c. 5. de refor.

15 Septa monasterij *q* sunt omnia loca, in quibus possunt esse moniales sine violatione clausuræ, & ideo si sæcularis ascendat ad monasterij regulas, violat clausuram. *q* Eman. Rod. c. 2. q. 37. n. 9.

16 Episcopi tenentur *r* sub mortalis reatu curare, quod clausura obseruetur, sed hoc intelligendum in monasteriis sibi subiectis. In subiectis verò religiosis, si publicè clausura non obseruetur, debent illarum Prælatos admonere, quod si post sex menses se res melius non habuerit, poterunt, vt Papæ Delegati supplere, & corrigere hunc defectum. *r* Trid. vbi sup.

SECTIO II.

QVIBVS IN CASIBVS, ET CVM QVA facultate possint Moniales è monasterio exire.

1 AN in casu, in quo vita monialis ægrotæ ab egressu penderet, & ægritudo non esset contagiosa posset illi facultas exeundi concedi dubium est inter DD. negatiua sententia videtur *a* probabilior, & in vsu. *a* F. Em. Rod. apud Vill. to. 2. tr. 35. dif. 45.

2 Si monialis voluatur in rota ad eam partem ad quam sæculares accedunt non *b* violat clausuram propter paruitatem materiæ. Idem dic si vnum pedem efferat extra portam, & intra illam alterum retineat, vel vtrumque efferat in ipso limine, vel ad duorum pedum distantiam, secus erit lethale crimen. *b* Dian. p. 5. tr. 5. res. 24.

c Comm. DD. 3 Ad explorandam nouitiæ voluntatem non *c* debet è monasterio exire, sed in porta vel rete potest commodè fieri.

d Comm. DD. 4 Monialis *d* potest ad aliam religionem transire in casibus in quibus viris religiosis conceditur. Sed vrgentior causa requiritur.

e Trid. sess. 25. de reg. c. 1. 5 Moniales omnes professæ expressè, vel tacitè *e* tenentur clausuram obseruare licet de illius obseruatione votum non fecerint, & ad hoc possunt à Papa, vel à Concilio obligari etiam cum vitæ periculo.

f Villal. to. 2. tr. 35. dif. 44. 6 Habent *f* præceptum obligans sub mortali, & illud nolentes excommunicationem incurrunt Papæ reseruatam, & qui illis in casibus non concessis hanc præstant facultatem, & qui illas comitantur.

g Vill. to. 2. tr. 35. dif. 45. 7 Abbatissa electa ex alio monasterio *g* potest exire cum sociis quæ illam in regimine adiuuent, & redire in suum monasterium officio expleto, nec est necessaria Papæ, aut Nuntij licentia.

h Ex Pio V. in Breui quæ incipit decori. 8 Non licet Moniales ex vno monasterio in aliud *h* mutare, sicut viros, sed vrgentior causa requiritur.

9 In incendio, in inuasione hostili, & quando communitati graue aliquod malum immineret nisi è monasterio exirent, si tamen sine periculo possit, expectanda est superioris licentia, & sine illa egredi non *i* licet.

i Nauar. to. 4. de reg. n. 48. 10 Monialis, quæ egreditur non potest habitum relinquere sub pæna excommunicationis *l* latæ sententiæ, & non est necessaria licentia Episcopi quando non est illi pleni subiecta.

l c. vt periculoso de Cleri. vel mon. 11 Qui Monialem è monasterio egredientem ex charitate comitaretur, vt eius famæ prouideret, eam ad reditum admonendo pænam nullam *m* incurreret.

m Comm. DD. 12 Correctionis causa non *n* potest Monialis à suo Prælato ex vno in aliud monasterium detrudi.

n Comm. DD.

Ex Decr. Vrb. VIII. *IN QVIBVS casibus ingredi liceat Monialium monasteria.*

o Ex decret. Vrb. VII. 13 Nullus intra Monasterij *o* septa sepeliendus est.

p Ex Cardin. declar. 14 Ex Cardinalium declaratione mulier suspecta de adulterio, quæ timet iram mariti *p* potest recipi in Monasterium, dummodo Abbatissa, & Moniales consentiant.

q Trid. sess. 25. c. 7. de reg. 15 Ancillæ, & famulæ in monasteriis residentes non possunt *q* exire, & ingredi.

r Nauarr. to. 4. de reg. n. 59. 16 Sola electio Abbatissæ non est causa sufficiens, vt Prælatus ingrediatur, nisi graue aliquod damnum *r* immineat cui subueniendum sit.

17 In

17 In monasteriis, in quibus laicæ religiosæ non admittuntur sufficiens causa *s* est ancillas admittendi, etiam si in eis votum emittatur clausuræ. *s* F. Eman. vbi supra

18 Cum plures ægrotant licet *t* facultatem concedere vt ad illis medendum sæcularis fæmina ingrediatur, & idem dicendum, si vna tantum epidemia laboret. *t* Comm. DD.

19 In monasteriis, in quibus non vouetur clausura, Moniali præ cæteris valde nobili permitti *u* potest vna ancilla. *u* Viil. vbi sup. dis. 45.

20 Cum persona honesta ingredi vult sub titulo oneris portandi non est *x* permittenda. *x* F. Eman. vbi sup.

21 Iam ad ancillas admittendas sunt *y* varia indulta summorum Pontificum. *y* Ex Pauli III. concess.

22 Cum Monialis ægra non potest exire ad suscipienda sacramenta *z* potest Vicarius monasterij ingredi cum socio etiam laico, sed munere expleto mox debent exire. Ad hoc autem non opus est quod necessitas sit extrema, sufficit quod sit dies obligatus ex præcepto sacramenta suscipere. *z* F. Eman. Rod. vbi sup.

23 In prædicto casu *a* posset pro maiore deuotione Missam in infirmaria celebrare. *a* Idem vbi sup.

24 Cum Monialis est morti proxima *b* possunt ad recommendandam animam ingredi. *b* Comm. DD.

25 Ad sepeliendam Monialem, & corpus portandum quinque vel sex ex decreto Pauli III. ingredi *c* possunt. *c* Ex Paul. III.

26 Ad cauandam sepulturam *d* potest sacerdos cum duobus sociis ingredi. Idem dic, si opus sit postea illam reficere. *d* Comm. DD.

27 Ad opera domui necessaria, qua Moniales facere vel ignorant, vel non valet, possunt *e* officiales ad id deputari siue religiosi, siue sæculares ingredi monasterium. *f* *e* Comm. DD. *f* Vide E. Roder. vbi sup.

28 Si vidua Monialis fieret, & in monasterio pareret obstetrix ingredi *g* posset. *g* Comm. DD.

29 Cum onera etiam diuisa non possunt à Monialibus comportari, possunt *h* ingredi portitores. *h* Comm. DD.

30 Cardinali etiam Protectori ingredi monasterium non licet, *i* nec Episcopis etiam sub titulo ministrandi confirmationem nisi ipsi, vel sedi Apostolicæ immediatè subiectum sit. *i* Ex Bull. Greg. XIII. Vide Bull. Roder. Bull. 12.

31 Episcopus, qui sine causa monasterium etiam sibi subiectum ingreditur pro prima vice *l* manet excommunicatus & interdictus, & pro secunda suspenditur à Pontificali, & à diuinis. Et reliqui superiores regulares sine causa iusta ingredientes incurrunt excommunicationem, & priuationem ab officio. *l* Comm. DD.

32 In

m Villal. vbi supra. dis. 47.

32 In subito mortis articulo quilibet sacerdos m posset ingredi ad audiendam Confessionem moribundę absente proprio Confessore.

n Ex Leon. X. Bull. quæ refertur in comp.

o Ex Vrb. IV. decret. Vide Roder. to. 1. q. 47. art. 11.

33 Monialis iter agens in distans longè monasterium si in ipso itinere sit aliud monasterium sui Ordinis n potest diuertere in illo, & per aliquos dies quiescere.

34 Regulares o possunt ingredi in monasterium sibi non subiectum, si ab illius superiore fuerint vocati, & à proprio Prælato etiam conuentuali facultatem habuerint iusta interueniente causa.

AN QVI INGREDIVNTVR in Monialium monasterium possint ibi immorari.

p Vide eumdem

35 Negotio ad quod ingressi sunt expedito mox debent p exire. Nihilominus tamen qui per spatium vnius quadrantis sine mala intentione officinas inuisendo moram faceret nullas pænas incurreret.

q Nauar. c. 21. n. 57.

36 Socij ingredientium non possunt q inuicem separari; si tamen cubile Monialis infirmæ confitentis ambos commodè non capiat, poterit socius propè ianuam cubilis deambulare.

VARIÆ RESOLVTIONES circa Moniales.

r Auil. in sum. verb. Monialis.

s Vide Trid. de regular.

37 Monialis cuiusuis Ordinis r tenetur communicare singulis mensibus.

38 Monialis, quæ incidit in censuram Papalem s potest ante moram consequendæ absolutionis post pænitentiam communicare, & choro interesse vt suæ, & monasterij famæ prouideant.

t Nauar. c. 14. n. 31.

u Idem n. 201.

39 Puella non est admittenda ad habitum ante 12. annum. Sunt t tamen qui dicant posse admitti, quæ sextum habet annum. Vide Trid. *de reg.*

40 Qui frequenter inuisit Moniales u tunc peccat mortaliter quando populus inde sumit murmurandi occasionem.

x Comm. DD.

y Comm. DD.

41 Monialis illegitima non x potest esse prælata per Episcopi dispensationem.

42 Monasterio etiam sibi subiecto non y potest Episcopus præcipere vt Monialem recipiat, id enim ad Abbatissam, & conuentum spectat.

z Vide Vill. to. 1. tr. 24. dif. 6.

a Comm. DD.

43 Cum Moniales virtute Iubilei possunt eligere Confessorem, tenentur illi licentiam ab ordinario impetrare, z vt possint ad monasterium accedere.

44 An Monialis, quæ habet facultatem a non assistendi in choro teneatur extra illum horas recitare, si sit consuetudo, tenetur,

tenetur, secus verò si non sit.

45 Moniali professæ *b* potest Episcopus dare facultatem vt ad aliud monasterium transeat in casu grauis necessitatis. *b Ex declar. Card.*

46 Non potest *c* Episcopus concedere facultatem monialis matri, vt monasterium ingrediatur ad inuisendam filiam, etiam si sit in articulo mortis, ex declar. Cardin. *c comm. DD.*

47 Episcopi Vicarius generalis etiam præsente Episcopo *d* potest in lite matrimoniali facultatem dare, vt fœmina deponatur in monasterio. *d sà hoc verb. n. 31.*

48 Puella, quæ educationis causa fuit in monasterio, & exiuit in domum suorum parentum, si in ea habeat sui honoris periculum *e* potest cum facultate Episcopi redire ad monasterium. *e P. Menacho in manuscrip.*

49 Monialis ancilla etiam si fecerit vota aliqua non est professa nec propterea manet libera, quæ si incorrigibilis fuerit *f* poterit habita licentia ab Ordinario expelli & vendi & in votis dispensari. *f Molin. tr. 2. de iust. & iur. disp. 140.*

50 Nouitia ante professionem potest testari de patris legitima & annuum reditum sibi reseruare ad necessaria eo pacto, vt post suam mortem sit monasterij si mortua fuerit eius mater. Si autem adhuc viuat debentur ei duæ tertiæ partes secundum ius Hispaniæ; de legitima autem matris non potest ea viuente filia disponere.

51 Monialis virtute Cruciatæ potest absolui à reseruatis ab Episcopo pro sua diæcesi & non singulariter pro perfectione religionis tuenda; quia id non prohibetur à Clemente & Vrbano VIII. Ab his tamen, quæ pro reformatione religionis reseruata sunt secundum probabiliorem opinionem, nequeunt absolui nisi in Iubileo, quod hoc expressè concedat etiam si sint extraordinarij Confessarij iuxta Tridentinum deputati ad audiendas Monialium Confessiones.

MONOPOLIVM, Vide dicta in verb. *Emptio, & Venditio.*

DISPVT.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE MONTE PIETATIS, AN sit vsurarius.

1 MOns pietatis est summa quædam pecuniæ, vel frumenti collecta, & custodita ad subueniendum indigenis pauperibus accepto pignore pro mutuata cum quibusdam *a* conditionibus.

2 Hic mons est *b* licitus, & nulla ex appositis conditionibus est vsuraria; quia ea,in qua posset esse aliqua difficultas quod scilicet mutuatarius singulis mensibus soluat quoddam ,stipendium non est lucrum ex mutuo, sed quædam veluti spontanea elêmosina ad hoc pium opus conseruandum, & in hoc mutuatarius proprio bono consulit, & soluit sumptus damni emergentis.

3 Cum mons pietatis sit ex tritico *c* possunt,ciuitatis incolæ conuenire,vt aliquid amplius quam mutuò acceperunt reddant, vt augeatur in vtilitatem communem.

4 Ab Alexandro VII. & à Iulio II. huic monti concessæ fuere indulgentiæ.

5 Alius mons est *d* vsurarius, cum multi vni dant pecuniam, & hic mutuò dat aliis; qui reddunt octo pro centum, duo custodi pecuniæ,& octo illius dominis,qui lucrum hoc negotiantur ex mutuo,quod est illicitum.

DE MONSTRENCIS,id est de rebus,quæ habentur pro derelictis.

6 An leges factæ circa horum bonorum restitutionem obligent in foro conscientiæ alij aiunt,alij probabilius *e* negant.

7 Rex Hispaniarum Philippus II.transtulit ius ad hæc bona ad religiosos Virginis à Mercede, & in Trinitarios ad redemptionem captiuorum, & qui prius rem petierint ius ad rem acquirunt,& Regis concessio *f* confirmata fuit à Gregorio XIII.

8 Qui rem inuenit,& antequam à prædictis religiosis peterentur ex consilio Episcopi vel Parochi, in pios vsus distribuit libet in conscientia

a Vide has conditiones in Vill. to.2. tr.22. dif. 14.

b Less. de iust. lib.2. dif.20. dub.23.

c Moli. to. 2. de iust. disp.325.

d Nauar. cons.2. de vsur. lib.5.

e Idem c.17.n.171. vide l.6. tit.13.lib. 6.recop.

f Ex Gregor. XIII. concessione.

conſcientia g manebit. Si tamen petatur tenetur eam illis reddere ſub excommunicationis pœna. g Nauar. c. 17, n. 93.

9 Monſtrenca non ſolum dicuntur animalia bruta, ſed etiam aliæ quæcumque res habitæ pro derelictis.

10 Qui hæc bona inuenit non tenetur dare pauperibus, ſed poteſt h ſibi retinere donec compareat dominus. h Ledeſ. 2. p. q. 1. art. 5. fol. 229.

MORA.

1 Nemo tenetur a ad intereſſe damni emergentis, aut lucri ceſſantis ante moram, ſi de eo non fuit pactum. a Comm. DD.

2 Ex delicto obligatus ſemper eſt in mora, qui verò non ex delicto & non poteſt, aut difficulter poteſt, aut cauſa iuſta excuſatur, putant quidam non eſſe in mora, & ideo non teneri ad intereſſe ratione moræ, niſi ex pacto vel ratione pœnæ conuentionalis, ſi tali tempore non reſtituat, aut impotentia culpa eius accidiſſet. Alij putant b qui non ſoluit tempore debito. b Sà hoc verb.

3 Qui in mora fuit non c tenetur reſtituere, ſi res apud dominum peritura erat. c Comm. DD.

MORTIS ARTICVLVS.

1 Mortis articulus ille a eſt, quem vir prudens iudicat eſſe, & ſecundum aliquos cum quis febri laborat continua, vel iter periculoſum aggreſſus eſt, vel ætate eſt confectus. a Ex ſelectis Doctoribus Silu. verb. mors n. 4.

2 Articulus mortis, & periculum mortis quod attinet ad abſolutionem pro eodem b reputantur. b Suar. to. 3. diſp. 69. ſec. 3.

3 Indulgentiæ, quæ pro verò mortis articulo conceduntur non proſunt ei, qui non moritur, proſunt c tamen quæ in Bulla pro mortis articulo conceduntur. c Bellar. de indulg. lib. 2. c. 9.

MVTVVM.

1 Mutuum a eſt traditio rei ad vſum, vt ſtatim fiat accipientis, & reſtituat poſtea tantumdem eiuſdem rationis & qualitatis. a Comm. DD

2 Obligatio b huius contractus eſt reddere rem eiuſdem rationis & qualitatis tempore præſcripto, alioquin damna ſoluere. b L. non vtique, parag. nunc de officio, l. vlt. tit. 1. p. 5.

3 Cum tempus non fuit præſcriptum, quandocumque petatur poſt aliquod breue c tempus reddenda res eſt. c Decem dies præſcribuntur à l. 2. tit. 1. p. 5.

4 Exceptio de non numerata pecunia poteſt opponi d intra duorum d Parag. vnico inſt. de litter oblig. l. ſi ex cautione c. de rerum num. pecul. 9. tit. 1. p. 5.

duorum annorum terminum, nisi in scriptura mutui renuntiatio fuerit,& probatio ad mutuantem spectabit.

5 Leges de non numerata pecunia extendi debent ad quamcumque aliam rem, quæ mutuo data fuit.

6 Cum mutuo datur pecunia filio familias licet in aliis contractibus possit obligari, qui maior est 25. annis, in hoc non potest ex priuilegio Macedoniano; e quod in vtroque foro verum est,& non potest à filio renuntiari.

e L.1.& seqq.ff. & C.ad Macedonianum.

QVIEVS IN CASIBVS non possit hoc priuilegio vti: Vide Villal.*to.2.tr.22.dif.1.n.11.*

7 Cum mutuo datur pecunia loco pio creditori probare incumbit *f.* conuersam fuisse in illius vtilitatem.

f Faber. In parag. quæ diximus inst. Quod cum eo.

8 Cum Prælatus ex Capituli consensu mutuum accepit nomine Ecclesiæ, quamuis creditor non probet in Ecclesiæ vtilitatem fuisse conuersum, solutio illi *g* facienda est. Si autem ad solutionem necesse sit rem immobilem alienare, probatio ad creditorem spectat.

g Molin. de inst.to.2. disp. 300. c. quod quibusdam de fideiussor.

9 Si priuata persona nomine Ecclesiæ habens ab ea facultatem mutuò aliquid accepit, non *h* tenetur creditor probare conuersum fuisse in Ecclesiæ vtilitatem.

h Molina vbi sup.

10 Si tutor, vel curator nomine pupilli vel minoris aliquid mutuo accepit non *i* tenentur pupillus, vel minor ad solutionem, nisi probetur in illorum vtilitatem fuisse conuersum. Mutuans autem actionem habebit aduersum eum, qui mutuum accepit.

i l.2. c. quando ex facto tutor.

11 Mutuans repetens ante tempus, quia mutuo egebat *l* non tenetur ad interesse, nisi mutuatarius aliunde esset accepturus.

l Comm. DD.

12 Cum pecunia deponitur cum facultate vtendi ex deposito fit *m* mutuum.

m Comm. DD.

13 Si quis det oleum recepturus frumentuum mutuum est implicitum.

14 Qui mutuo frumentum accepit eadem mensura *n* debet illud reddere, etiam si plus valeat redditionis tempore. Mutuatę tamen pecuniæ valor computandus est non ex tempore redditionis, sed mutuò acceptionis.

n Comm. DD.

15 Pactum de recipiendo pretio frumenti quantum valet tempore mutuo dationis non mutui, sed venditionis *o* est.

o Comm. DD.

16 Si certum vel probabilius est rem mutuo datam tempore redditionis plus esse valituram non *p* potes obligare mutuatarium vt eadem mensura rem tibi reddat, qua accepit, sed ea quæ æquet pretium tempore traditionis.

p Ex selectis Doctoribus.

17 Qui mutuo rem acceptam reddit per nuntium fidelem mutuanti, & ad illum non peruenit, tenetur *q* restituere nisi

q Comm. DD.

nisi nuntius ab ipso mutuante electus fuerit.

18 Mutuum verum solum *r* reperitur in rebus, quæ vsu consumuntur, vel constant numero, pondere, & mensura, in aliis mutuum palliatum est. Vide verb. *Vsura.* *r* Comm. DD.

DISPVTATIVNCVLÆ Præiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

N

NAVFRAGIVM.

QVi accipit bona naufragio amissa, quæ non erant piratarum, nec infidelium, etiam si aliàs essent peritura *a* tenetur restituere, nisi mortis periculo se exponeret, vt ea seruaret, & dominus aliunde non esset recuperaturus. *a* Nauar. c. 17.

2 Qui capit amissa à piratis, vel infidelibus, cum quibus non est iustum bellum, restituere *b* tenetur. *b* Comm. DD.

3 Proloquium illud, quod res aliena vbicumque inueniatur domino est restituenda locum non *c* habet in aliquibus. 1. Cum iusta causa suadet contrarium. 2. In re vsu capta. 3. In re pro derelicta habita. 4. In re clam accepta pro legali debito. 5. In casu naufragij quando satis præsumitur dominus illam habere pro derelicta. *c* Vide Nauar. vbi sup.

4 Quod tempore procellæ, mittitur in mare ad leuandam nauim non habetur *d* pro derelicto. *d* Idem c. 17. n 99.

5 Res habetur *e* pro derelicta quando illius recuperatio ita est difficilis, vt nemo credatur pro re illa recuperanda mortis se periculo expositurum. *e* Comm. DD.

NECESSITAS.

1 Existenti in necessitate extrema aliquando quis *a* tenetur succurrere etiam cum proprio periculo. *a* Nauar. c. 14. n. 13.

2 Extremè

b Idem c. 17. n. 6. 2 Extremè indigens non *b* tenetur restituere extremè etiam indigenti, nisi rei restituendæ dominium sit apud creditorem.

c Idem nu. 61. 3 Qui rem alienam accepit in extrema necessitate, cum ad pinguiorem fortunam peruenerit, restituere *c* tenetur.

d Comm. DD. 4 Necessitas facit omnia communia, id est communicanda; *d* sufficit autem mutuo dare indigenti.

e Comm. DD. 5 Qui absque extrema necessitate accepit aliquid ad comedendum vel vestiendum, *e* peccat, & tenetur restituere. Idem dic de eo, qui res alienas supervacaneas accepit ad sibi, vel alteri subueniendum.

f Nauar. vbi supra, n. 18. 6 Qui aliter non potest extremè indigenti subuenire *f* potest occultè aliena capere, sed cum obligatione restituendi.

g Idem c. 27. n. 55. 7 Extremè indigentibus excommunicatis, vel infidelibus vendenda *g* sunt necessaria ad sustentationem, & ipsis tenemur subuenire non solum in extrema, sed etiam in graui necessitate.

NEGROMANTIA.

a Comm. DD. 1 Negromantiam addiscens *a* peccat mortaliter.

NEGOTIVM.

a Nauar. c. 17. n. 259. 1 Negotiorum gestor negotium restituere tenetur, quando illud in principali sua *a* culpa damnificauit, & periculo eius erit iactura, quam contra pactum fecit.

b Idem vbi sup. 2 Qui promittit se gratis negotium facturum si stipendium clam accipiat *b* peccat, & restituere tenetur.

NEOPHYTVS.

a Nauar. c. 17. n. 205. 1 Neophytus id est recenter conuersus non debet Ordinari. Neophytus verò non dicitur *a* Christianus nouus nisi fuerit recenter conuersus.

NOTARIVS Vide *Tabellio*.
NOTORIVM Vide *Manifestum*.

NVMERVS.

a Comm. DD. 2 Peccatorum numerus necessario est *a* confitendus, & necessariò

necessario interrogandus, nec sufficit dicere, se sæpè peccasse.

2 Cum numerus non dicitur propter obliuionem ex culpa lata prouenientem Confessio *b* est nulla. Qui tamen facta debita diligentia recordari nequit propter multitudinem, sufficit quod statum, & temporis diuturnitatem aperiat, vt meretrix. *b* Commu. DD.

3 Toties peccatorum numerus augetur, *c* quoties voluntas interrupta renouatur, secus tamen est in actibus exterioribus. *c* Vide Nauar. c.6.n.16.

4 Non multiplicatur *d* peccatum, si manente eodem actu exteriori sæpè interrumpatur voluntas, ac renouetur, vel è contra manente eadem voluntate actus exteriores multiplicentur. *d* Vide eundem vbi supra n.10.

5 Cum actus interiores, & exteriores multiplicantur, si se habent, vt via ad vnum numero peccatum, non multiplicantur *e* peccata, secus si per se sint peccata separata. *e* Commu. DD.

6 Nec etiam multiplicatur *f* per actus consequentes & subsequentes, quando non est notabilis interruptio inter actus præambulos, & consequentes, & ipsum actum principalem. Si tamen est notabilis interruptio licet sint diuersa peccata in genere moris, non tamen sunt necessario confitenda, quia vnico consummantur actu. *f* Commu. DD.

7 Multiplicatur *g* tamen numerus per secundam copulam, quamuis primæ sit proxima. *g* Commu. DD.

8 Consumens integrum diem in perpetrando homicidio vnum *h* tantum facit peccatum. *h* Commu. DD.

9 Qui per multum temporis consequitur fœminam, qua non potitur toties distincta numero peccata committit, *i* quoties interrumpit malam voluntatem cessando ab opere exteriori ad illud peccatum ordinato, & iterum illud opus ad inhonestum actum ordinando. *i* Vide Nauar. vbi supra n.18.

DISPVTATIO I. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

De ingressu in Religionem.

NOVITIVS.

1 Ingressus in religionem cum paucis, & timoratæ conscientiæ viris consulendus *a* est. *a* D.Tho. 2.2.q.189. art.10.

b c. si quis incognitus 57. q. 2.

2 Non licet *b* seruo religionem ingredi, & profiteri sine consensu domini. Si autem professionem emiserit, & illius dominus intra triennium illum petierit reddendus est.

c Argumēto c. de viduis 7. q. 1.

3 Si seruus per fraudem professionem emisit etiam domino redditus manet religioni obligatus, *c* ita vt post acquisitam libertatem non possit matrimonium contrahere. Et prædicta vera sunt, in quibuscumque seruis, colonis, originariis, vel adscriptitiis.

d Trid.

4 Concilium Tridentinum *d* excommunicat omnes cuiuscumque status sint, vel conditionis qui quomodocumque coegerint aliquam virginem, aut viduam, vel aliam quamcumque mulierem inuitam præterquam in casibus iure expressis ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscumque religionis, vel admittendam professionem.

e Azor. 1. tom. lib. 4. 12. q. 4.

5 Qui alteri est obligatus etiam cum iuramento, vt qui se ad reipublicæ seruitium obligauit, potest *e* religionem ingredi. Tenetur tamen, si potest per alium seruitium adimplere.

f D. Tho. 2. 2. q. 189. art. 6.

6 Qui ære alieno grauatus est, si vnde soluat nec habendi spem habeat facta creditoribus cessione bonorum, potest *f* ingredi religionem.

g Azor. vbi supra.

7 Qui de facto debitis non solutis professionem emisit si alicuius artis gnarus est, tenetur *g* laborare, vt debitoribus satisfaciat.

h c. legem 25. & c. 2. de oblig. ad ratiocinata.

8 Thesauri publici custos, depositarius generalis, & similes alij non possunt, *h* nisi muneris sui ratione reddita ingredi religionem.

i D. Tho. 2. 2. q. 189. art. 6.
l Nauar. cons. 3. de regul.
m D. Tho. 2. 2. q. 102. art. 4.
n Azor. 2. p. lib. 2. c. 3. q. 5.
o Idem tom. 1. lib. 12. c. 1. q. 8.
p Idem vbi supr.

9 Qui habet parentes in graui necessitate constitutos non *i* potest fieri religiosus etiam si votum emiserit. Si tamen professionem fecerit valida *l* erit, tenebitur tamen exire cum licentia Prælati, vel sine illa habitu retento, si aliter non potest parentes alere. Si tamen paupertas parentibus superuenerit post factam professionem filij non est ad hoc obligatus, *m* poterit tamen retento habitu ex Prælati consensu è religione exire. Sunt tamen qui dicant etiam in hoc casu esse obligatum exire à religione etiam renuente *n* Prælato.

10 Quod dictum est de filiis erga parentes intelligendum *o* est de parentibus erga filios. De fratribus autem erga fratres pauperes, vel sorores diuersa *p* est ratio. Si tamen quis fratres

paruulos

paruulos, & sorores puellas haberet eius opera indigentes ingressum in religionem teneretur differre.

11 Omnes Ecclesiastici præter Episcopos consecratos, qui Papæ licentia indigent, possunt *q* ingredi religionem, & donec professionem emittant retinent beneficia, & dignitates, & illis debentur stipendia extracta tantum parte, quæ illorum debetur substitutis. *q* D. Tho. 2.2. q.vlt. art.7. *r* c. licet, de regul.

12 Post matrimonium ratum, & non consummatum etiam vxore renuente ingredi religionem *s* licet, & facta professione coniux alter liber manet ad contrahendum cum alio. *s* c.verum ex publico, de conuer. coniug.

13 Qui religionis regulam profitetur licet aliqua illius, in quibus substantia religionis non consistit, seruare non possit validè *t* profitetur. *t* Villal. tom 2. tr 35. dif.7.

14 Hermaphrodita, *u* in quo æqualiter viget sexus vterque, non potest ingredi religionem mulierum, quia est vir, nec virorum, quia est fæmina. Si autem sexus fæmineus præualeret validè profiteretur in monasterio fæminarum, sed propter scandalum posset à Papa expelli, & à Prælatis religiosis ex Leonis X. priuilegio. *x* *u* Henriq. lib. 4. de irreg. c.8. n.6. *x* F.Eman. in sum.2. p. c.6. ad finem.

15 Maritus, qui sine consensu vxoris professionem emisit ab illa extrahi poterit, ipse tamen non poterit debitum petere, sed tantum reddere. Idem dic cum vxor per metum, vel fraudem consensum præstitit. *y* *y* c. accedentes, & c.veniens, de conuer. coniug.

QVAE QVALITATES in nouitÿs requirantur secundum Sixti V. Gregorÿ XIII. & Clementis VII. constitutiones. Vide Villalobos *tom.2.tr.35.dif.9.*

16 Cum inhabilitas nouitij non est à iure communi, valida *z* erit illius professio, licet sit contra Constitutiones Sixti V. quia moderatæ sunt à Clemente VIII. *z* Ex Bull. Clem. VIII.

17 Societas Iesv *a* potest nouitios admittere, & cũ illegitimis dispensare iuxta suas Constitutiones ex priuilegio Greg. XIII. *a* Ex Bull. Greg. XIII.

18 Nouitiatus Societatis debet durare per biennium, & in Nouitiorum in Societatem coaptatione derogatæ *b* fuerunt Constitutiones Sixti V. & aliorum Pontificum. *b* Ex eadem Bulla.

19 Suffragia Consultorum in Societate Iesv ad admittendos Nouitios non sunt decisiua, sed consultiua, *c* *c* Ex eadem Bulla

20 Quinque sunt *d* in nostra Societate impedimenta essentialia, & eius, qui cum quolibet illorum etiam ad vltimam professionem esset admissus, professio esset nulla. *d* Ex c.2. examinis in lib. constit.

21 Primum est recessisse à gremio sanctæ Ecclesiæ fidem abnegando, vel in errores circa ipsam sic incurrendo, vt damnatus ob aliquam propositionem hæreticam quis fuerit,

vel vt suspectus hæresis per sententiam publicam declaratus, vel si infamis ob excommunicationem tanquam schismaticus spreta authoritate, & prouidentia sanctæ matris Ecclesiæ extiterit. Hæresis autem si fuerit nationalis non impedit.

22 Secundum est, Homicidium aliquando perpetrasse, vel publicè infamem propter enormia peccata fuisse.

23 Tertium est, Habitum sumpsisse alicuius Religionis Fratrum, vel Clericorum vitam aliquando *e* cum eis in obedientia agendo siue emissa, siue non emissa professione, vel eremitam cum vestibus monachalibus fuisse.

e Vel si per vnum diem, vel quodlibet tempus etiam breuissimum.

24 Quartum, vinculo matrimonij consummati, vel seruitutis legitimæ ligatam esse.

25 Quintum, infirmitatem pati vnde obscurari, vel parum sanum iudicium ei reddi soleat, vel dispositionem notabilem ad huiusmodi infirmitatem habere.

26 Sextum in his non potest *f* Generalis, nec Societas dispensare, potest tamen Papa, eius Nuntius, & Summus Pœnitentiarius.

f Vide c. supradict. examinis.

27 Obligatio ingressuri detegendi impedimenta in examine est in re graui, & ad peccatum mortale obligans, & eidem cui quod celatum est, aperiendum erat, reseruatum, *g* vel ad eum, qui illius locum teneat.

g Ex c. 3. examinis.

28 Ex Iudæis, vel Mauris modernis Christianis, vel notatis, vel declaratis ob aliquem errorem contra Christianam religionem progeniti sunt inhabiles Societati, sed licet hæc inhabilitas non sit essentialis, in ea dispensare Generalis non potest. Qui verò bona fide est receptus validè fecit *h* professionem, ante illam verò si error cognoscatur est dimittendus.

h Ex decret. 14. 5. Congr. ex can. 4.

29 Qui degunt in prouinciis valdè remotis, vel cum sua prouincia ab infidelibus est occupata facta diligenti inquisitione, si nulla inhabilitas inueniatur possunt ad religionem admitti.

30 Illi quorum parentes, & progenitores paterni, siue materni viuentes, seu defuncti vsque ad quartam generationem inclusiuè hæretici declarati, & vt tales condemnati, ac illi, seu illorum corpora, & ossa vel statuæ igni traditi fuerint originem trahentes. Hæc verba sunt Constitutionis Franciscanæ, & per eam qui tales sunt etiam si professionem emiserint, & per multos annos in religione vixerint, eiiciendi *i* sunt nisi ante parentum delicta fuerint progeniti.

i Villal. tom. 2. tr. 35.

31 Nemo,

31 Nemo, qui iure maioratus gaudet in Hispania, nisi habita facultate à N. R. P. Generali potest *l* in Societatem recipi, & is debet esse talibus ornatus donis, vt spem magnam præbeat se post biennium probationis idoneum extiturum, vt ad professionem trium votorum admitti queat. *l* Ex decr. 14. Cong. & 13 Ley can. 4.

32 Nostri, qui ante ingressum in Societatem Ecclesiastica beneficia quæcumque obtinent finito probationis biennio, priusquam vota simplicia scholasticorum emittant omnino resignare debent, *m* non obstante canone Primæ Congregationis. *m* Ex decr. 15. & can. 5. Cong. 5.

33 Biennium nouitiatus Societatis potest *n* aliquando, rarò tamen contrahi, & ante illud admitti Nouitius ad vota religionis. Facultas hæc est apud Societatem, sed vsus interdicitur, nisi in casu rarò ad professionem solemnem. *n* Ex decr. 10. Cong. 5. & ex can. 10.

34 Nouitiis declarandum est antequam vota emittant, *o* quod promissio quam facturi sunt de ingrediendo Societatem est nouum, & verum votum admittendi gradum, quem superior ei conuenire in Domino iudicauerit. *o* Ex decr. 39. Cong. 5.

35 Nouitius, qui ex laboribus nouitiatus incidit in morbum propter quem inutilis redditur religioni licitè potest *p* dimitti. Secus verò si hoc contingat post vota biennij nisi ipse contentus sit exire. *p* Ex eod. decr.

36 Moribundos non licet *q* ante biennium ad vota religionis admittere, sufficit, vt ad deuotionis vota admittantur. *q* Ex decr. 30. 5. Cõg.

37 Nouitios teneri ad casus reseruatos alij negant, alij affirmant; omnes autem ex nostra Societate affirmatiuam sententiam sequi debent *r* ex ordinatione P. N. Generalis Claudij. Vnde ab alio quam à superiore vel de eius licentia non possunt absolui. Si autem habeant Bullam Cruciatæ an à quocumque approbato Confessario ab ordinario possit absolui non est facile diiudicare, posse probabilius videtur. *r* Ex declar. N. P. N. Claudij

38 Omnia peccata, quæ in nostra Societate annexam habent excommunicationem sunt *ſ* reseruata, & ipsæ etiam censuræ sunt reseruatæ, vnde nec ab his peccatis, neque à censuris annexis Nouitij possunt absolui. *ſ* Ex Societatis Constitutionibus.

39 Nouitij vt vota religionis emittant habere debent *t* decimum sextum annum completum. *t* Comm. DD.

40 Nouitij Præbenda, vel Beneficium non vacat *u* cum *u* Comm. PP.

Religionem ingreditur, & fructus facit suos donec profiteatur.

x Sic consulti viri docti responderūt.

y c. ad nostras, c. significasti de reg. q. F. Eman. to. 3. q. 17. art. 2.

z Siluest. verb. relig. 5. q. 5.

a Trident. sess. 25. c. 16. de reg.

b Azor. to. 1. lib. 12. c. 4. q. 6.

c Henriq. n. 2. litt.

41 Excommunicatio in nostra Societate lata in eos, qui cum extraneis agūt de sua dimissione non comprehendit *x* Nouitios, quia his liberum est à Societate exire.

42 Biennium nouitiatus debet *y* incipere à die legitimæ receptionis ad habitum; & ab anno pubertatis, in viris à 14. in fœminis à 12.

43 Si quis ab aliquo religioso reciperetur ad habitum, à die qua Prælatus ratum habuit, nouitiatus *z* incipit, & necessarium est quod habitum *a* deferat.

44 Nouitiatus in aliis religionibus debet esse annus integer, *b* & continuatus à momento in momentum, & non dicitur interruptus, quando Nouitius ægrotus rediit in domum suam, vt curetur habitum religionis deferens.

45 Annus probationis potest finiri *c* ante decimum sextum ætatis annum, & non *d* potest à Nouitio, neque à Religione renuntiari, quod non sit integer, & continuus.

e Refertur à F. Eman. Rod. in qq. reg.

46 Moniales ex priuilegio *e* Pij V. possunt in articulo mortis ante annum profiteri, dummodo decimum sextum annum habeant, sed in bona illius monasterium non succedet.

f Vide Roder. de qq. regul.

47 In aliis Religionibus est *f* priuilegium in mortis articulo admittendi ad habitum, & ad professionem Nouitios etiam si nullus præcesserit probationis dies. In nostra autem societate non licet, nec valebit admissio.

48 Qui post matrimonium ratum, & non consummatum nunc vnam, nunc aliam religionem ingreditur, licet sit in coniugis damnum; non potest *g* ad professionem compelli.

g Comm. DD.

h Suar. apud Dia. p. 5. tr. 5. resol. 19.

49 Nouitius, qui eodem die quo exiuit reuersus est, si animo non redeundi exiuit probationis annum *h* interrupisse censetur.

SECT

SECTIO II.

DE VARIIS RESOLVTIONIBVS ad Nouitios spectantibus.

1 NOuitius graue [aliquod] crimen perpetrans à suo Prælato, & non ab alio puniendus *a* est.

2 Non *b* potest eligi in Prælatum Religionis, bene tamen in Episcopum, nec potest prima tonsura ordinari.

3 Potest *c* condere testamentum ea solemnitate qua sæcularis, & valet *d* licet monasterio nihil relinquat secundum probabiliorem.

4 Si ab intestato moriatur *e* illi succedunt hæredes ab intestato secundum probabiliorem.

5 Gaudet *f* priuilegio canonis siquis suadente quamuis careat prima tonsura.

QVOAD VOTA nouitiorum vide verbum Vota.

6 Nouitius non perseuerans non tenetur *g* soluere sumptus alimentorum.

AN VALEANT renunciationes, ac donationes à Nouitiis facta ante professionem.

7 Nulla renunciatio facta à Nouitio etiam cum iuramento valet, nisi fiat cum licentia Episcopi, vel eius Vicarij intra duos menses proximos ante professionem, & non censetur suum effectum sortiri, nisi secuta professione, aliter facta etiam iurata, & fauore hoc renunciatio non valet ex Tridentini *h* Decreto.

8 Non prohibetur *i* testamentum condere, si facta fuit renunciatio iuxta Tridentini formam etiam si professio differatur, valet.

9 Hoc decretum locum non habet quando facta fuit renunciatio ante susceptionem *l* habitus etiam si illam fecerit animo illum suscipiendi. Contraria tamen sententia à viris doctis defenditur.

10 Si fiat hæc donatio in ipso ingressu non valet, *m* & idem dic si fiat in fraudem Tridentini canonis intuitu religionis ante ingressum.

11 Si professio fuit ante ætatem legitimam, nec professio,

a Azor. 1. p. lib. 12. c. 2. q. 11.
b c. nullus de elec. in 6.
c c. monast. 19. q. 3.
d c. si qua mulier 19. q. 3.
e Abb. in c. In præsenti.
f c. religioso parag. quãuis de sent. excom.
g Azor. 1. p. lib. 12. c. 396.
h Trid. sess. 25. de reg.
i Ex declar. Card.
l Ex ipsis Cardin. vbi supr.
m Farinac. ex eadem declar. Vide Lessiu lib. 2. c. 41. dub. 19.

nec donatio valent, *n* & idem dic si Nouitius ante professionem moriatur.

n Villal. to. 2. tr. 35. dif. 127.

12 Episcopi vel Vicarij licentia est necessaria, *o* nisi donatio fiat ad tempus professionis, quia est quasi donatio causa mortis ad modum testamenti.

o Idem vbi sup.

13 Potest *p* Nouitius non obstante dicto canone contractus onerosos celebrare, & secundum probabiliorem sententiam non loquitur Tridentinum de beneficiorum renunciatione.

p F. Eman. in sum. 2. p. c. 8. n. 2.

14 Etiam, si donatio facta à Nouitio fiat cum pacto quod non valeat, nisi sequuta professione est *q* nulla nisi seruentur Tridentini conditiones.

q Trid. ses. 24. de reg. c. 16.

AN POSSIT PROFESSIO differri expleto anno probationis?

15 Professio Nouitij etiam habilis ad Religionem ex illius consensu potest *r* à Prælato differri. Si autem sit inhabilis, vel quia non sanus, vel non virtuosus pro Prælati arbitrio debet differri dummodo habeat spem probabilem, quod efficiatur habilis intra sex menses.

r Comm. DD.

AN DVRANTE probationis anno possit recipi aliquid à parentibus, consanguineis, vel Curatoribus Nouitiorum, vel Nouitiarum dotes.

16 Circa hoc Tridentinum *s* decreuit, Quod nihil à Nouitiis, vel eorum parentibus, consanguineis, vel Curatoribus possit recipi sub quocumque respectu, & quod contrarium facientes excommunicentur ab Episcopo.

s Trid. ses. 25. c. 16. de reg.

17 Mutuò accipere sub pignore, quamuis non sit à Concilio prohibitum peccati mortalis non caret *t* scrupulo. Si autem ob hoc mutuum nouitiæ alimenta remittantur, erit vsura.

t Miranda de sacr. monial. q. 8. art. 9.

18 Propinæ, & cera, quæ nouitiis in professione acquiruntur, licet hoc contra Tridentinum *u* sit, licet tamen iam propter consuetudinem inter Moniales; debent tamen eam abolere Prælati.

u Trid. ses. 25. de reg. c. 15. n. 1. & 6.

DE EO QVI POTEST professionem emittere, & expressa quomodo sit facienda?

19 Vt professio sit valida, necessarium est vt Nouitius per annum integrum probetur, & habeat 16. annum completum.

20 Ex PP. Minimorum constitutione ad professionem non admittitur, nisi qui adimpleuerit 18. annum, *x* si autem in 16. fieret validè fieret.

x F. Eman. to. 3. q. 7. ar. 20.

21 Si Nouitius ante legitimam ætatem professionem fecerit, & per multum temporis inter alios vt professus

se gesserit

se gesserit nisi legitimo tempore ratam habuerit professionem sciens fuisse inualidam, nulla *y* erit etiam post sacrorum Ordinum susceptionem.

22 Prælato Conuentus, vbi Nouitius adest, & profitetur, & ad ipsum conuentum pertinet *z* professionem dare Nouitiis. Et Generales illam dare non possunt, sine maiori Conuentus parte, si autem illam iniustè negant potest illos cogere.

23 Professio facienda *a* est in manu Prælati Religionis, vel de illius licentia in manu alterius etiam laici, & per ratihabitionem.

24 Potest quis per Procuratorem *b* profiteri.

25 Si probabilis dubitatio *c* contingeret an iam professus esset baptizatus, professio iterum esset facienda, *d* sed probatio Nouitiatus per annum non esset iteranda necessariò tutius autem esset illam iterare.

26 Professio alia expressa, alia interpretatiua. Expressa *e* potest fieri etiam per nutus & non habet certam formam verborum.

AN PROFESSIO facta sub conditione valeat?

27 Si conditio est de præterito, vel de præsenti, si est vera valet, si est de futuro contingenti, *f* vel contra Religionis substantiam non valet.

28 Si quis profiteretur sub conditione hac, quod scilicet bona sua retenturus sit subiecta tamen voluntati Prælatorum valeret *g* professio. Si verò conditio esset retinendi illa independenter à Prælato non valeret, & sic conciliantur opiniones contrariæ.

29 Siquis profiteretur cum intentione se non obligandi ad præcepta regulæ obligatus nihilominus maneret. *h*

DE PROFESSIONE tacita, & quomodo fit?

30 Professio tacita opere, & non verbo fit, & hodie non est à Tridentino *i* ablata, si fiat post annum integrum probationis & impleto decimo sexto ætatis anno, quibus seruatis, si, quis relicto habitu Nouitij habitum professi susciperet è manu superioris, & huiusmodi consuetudo recipiendi professor vigeret apud aliquam Religionem sine aliis verbis talis professio valeret, quia non est contra mentem Concilij.

AN VALEAT professio facta ob iram, timorem, aut aliam animi perturbationem?

31 Ira aut alia animi perturbatio non facit *l* irritam professionem.

32 Professio facta per vim aut metum cadentem in virum constantem est irrita, si vis fiat ad extorquendum consensum.

QVO

y Azor. To. 1. lib. 12. c. 4. q. 7.
z Nauar. cons. 9. de const. lib. 1.
a Innoc. c. porrectū de reg.
b Ex reg. ratihabitionem de reg. iur. in 6.
c Azor. To. 1. lib. 12. c. 5.
d Ex declar. Card. relatos à Villal. vbi sup. dif. 20.
e Abb. in c. porrectum de reg.
f Ex reg. iuris Actus legitimi nō recipiunt diem neque conditionem.
g F. Eman. to. 3. q. 17. art. 6.
h Villal. vbi supra.
i Trid. ses. 25. de regul. c. 15.
l Azor. 1. p. 1. lib. 12. c. 5. q. 8.
m c. Prælatum de iis quæ vi.

QVOMODO ratificanda sit professio.

33 Cum quis est inhabilis ad professionem etiam si sæpè ratificet professionem nihil *n* agit.

34 Professio inualida nunquam ratificatur, *o* nisi quis sciat fuisse inualidam.

35 Cum professio fuit inualida ex defectu consensus propter metum, aut vim, sufficiet, *p* quod ratificetur per interiorem consensum, si Superior animum non mutauerit.

36 Cum fuit inualida ex defectu ætatis, vel anni integri probationis, impletis his potest *q* ratificari per solum consensum professi sine nouo consensu conuetus, & si post quinquennium non reclamauerit censetur *r* consentire, & sine alia diligentia manet verè professus.

37 Qui bona fide professus statim ac sciuit professionem inualidam fuisse illam ratificauit, antiquitatis locum à prima professione debet *s* habere.

38 Ad ratificandam professionem non est necessarius nouus annus Nouitiatus, & qui illum non habuit integrum sufficit quod in habitu professi defectum adimpleat secundum probabiliorem opinionem, sed tutior est contraria. *t*

39 An qui putans mortuam fuisse vxorem annum probationis peregit, si postea sciat pro illo tempore vixisse, sed iam mortuum esse, teneatur alium probationis annum agere, affirmatiua est tutior, negatiua *u* probabilior.

n c. definitur 18. n. 2.
o Sanch. de matr. lib. 7. disp. 37. nu. 59.
p Idem vbi sup. n. 60. & 61.
q Idem vbi sup. n. 64. & vide c. significasti de reg.
r Trid. sess. 25. de reg.
s Commun. DD.
t Sanch. de matr. lib. 7. dis. 37. num. 5.
u Azor. 1. p. lib. 12. q. 6.

SECTIO III.

INTRA QVOD TEMPVS reclamatio contra professionem facienda sit.

1 VT reclamatio admittatur tria Tridentinum requirit *a* 1. Quod reclamans non dimittat habitum ante reclamationem. 2. Quod causas proponat ante suum Superiorem, & coram Ordinario, & superior debet esse conuentus illius, in quo professionem emisit, & Ordinarius illius loci. 3. Vt fiat intra quinquennium à die professionis, & non à die in qua sciunt inhabilitatem.

a Trid. sess. 25. c. 19. de reg.

2 Qui habitum dimisit, quia aliter non potuit reclamare, vel si temere dimisit, & postea fuit ad illum restitutus admittendus

admittendus est, & audiendus *b* intra quinquennium.

b Sanct. vbi sup. n.19.

3 Qui extra quinquennium reclamauit, & verè numquam ratificauit professionem, licet in foro exteriori præsumatur professus, in interiori non est, & si potest sine scandalo licebit *c* ei fugere à religione, & Superior si ei constat de nullitate poterit permittere. Si autem non possit sine scandalo religionem deserere, tenebitur *d* ratificare professionem, secus enim tenebitur alimenta religioni restituere, nec poterit sacris initiari.

c Vill. vbi supr. dis. 25.

d Vill. vbi supra, dis. 25.

4 Si dubium est an intra quinquennium animum habuerit ratificando professionem post illud professus præsumendus est. *e*

e Nauar. consil. 13. n. 10. de reg. lib. 3.

5 Etiam post quinquennium potest *f* reclamare quando durat post illud inhabilitas posita à iure in fauoré Religionis, vel durat vis, vel metus cadens in constantem virum, vel alia iusta causa propter quam, vt minor 25. annis debeat in integrum restitui, vel si sit maior propter ignorantiam inuincibilem.

f Sanchez lib. 7. dis. 37. n. 33. D. Thom. 2. 2. q. 189. art. 3. ad 3.

6 Qui legitimè ratificauit clausum omninò aditum ad reclamandum habet. *g*

g Comm. DD.

AN IN PROFESSIONE omnia peccata remittantur quoad pœnam.

7 Etiam si non esset à Pontificibus indulgentia concessa ex vi heroici actus vitam à Deo gratam profitentis, omnia illi etiam quoad pœnam peccata remittuntur. *h*

h D. Tho. vbi supra.

8 Qui in statu peccati mortalis professionem fecit, si post pœnitentiam peccati gaudeat se professionem fecisse, & animum habeat se de nouo obligandi Deo si obligatus non esset, pium *i* est credere quoties hunc actum fecerit, toties remissionem omnium suorum peccatorum, quoad omnes pœnas, vel saltem quoad maximam partem illarum à benignissimo Patre Deo consecuturum.

i Vide Villa. vbi supra, dis. 26.

9 Gaudium hoc de bonis operibus etiam alienis est maximi, & præstantissimi *l* meriti apud Deum, qui est facillimus, & suauissimus omnibus. Gaudeamus ergo de omnibus sanctis operibus factis in Dei honorem ab omnibus creaturis à principio mundi, & faciendis per totam æternitatem. Et ad hoc diuinissimum, & suauissimum exercitium omnes creaturas inuitemus dicentes. Benedicite omnia opera Domini Dominum, vel Laudate Dominum de cœlis, & alia Cantica huiusmodi. Gaudeamus insuper de omnibus diuinis perfectionibus, demúsque Deo gloriam, & sanctificationem nomini eius & gratias infinitas, & continuas propter magnam gloriam suam, lætemur in bonis eius, & miro modo omnia

l Vide P. Did. Alu. de affect. diu. amo.

bona

bona Dei nostra erunt. Demus illi diuinitatem per suffragium nostrum demus, & omnes perfectiones gaudentes, & iubilantes, quod Deus sit infinite perfectus. Hæc est scientia Sanctorum, & vera sapiẽtia super aurũ,& topazion pretiosa, super regnum,& diadema gloriosa, & dulcis super mel,& fauum postulemus eam a Deo qui dat omnibus affluenter,& non improperat.

QVIS SVCCESSVRVS est in bonis profitentis.

10 Si faciens professionem testamentum non fecit monasterium si capax est *l* succedit.

11 Si pater professionem faciens habebat vsumfructum bonorum aduenticiorum, filij in hunc etiam succedit monasterium secundum aliquos DD. secundum alios vero *m* ipse filius, quia per professionem tanquam per mortem patris exiit à patria potestate, quod videtur probabilius.

12 Maioratus profitentis non transit *n* in monasterium, transit autem vsusfructus illius dum viuit religiosus, nisi sit clausula in contrarium.

13 Si professionem faciens habeat liberos, si ante non diuisit legitimam inter eos, debet *o* illam post professionem diuidere,& residua erunt monasterij.

14 Idem dicendum est de filio respectu patris in ea parte, in qua succedere debet.

15 Libri, quos filius habebat in sæculo, si dati à patre fuerunt ei iam Doctori, vel Magistro, sunt quasi bona castrensia, & potest illos secum ferre in monasterium; secus *p* vero si ei adhuc scholastico dati fuerunt, quia ad patrem pertinent.

16 Si Nouitius ante professionem fecit testamentum,& in eo hæredem instituit extraneum, si regio est capax bonorum, bona testatoris possidebit vsque ad mortem naturalem eius.

l Auth. Ingressus C. de sacr. Eccl.

m Couar. in 2. c. 8. de test.

n Molina de primog. lib. 1.

o Auth. si qua mulier C. de sacr. Eccl. & ibi DD.

p Azor.

q Vill. vbi supra.

SECTIO IV.

VARIÆ CIRCA NOVITIOS resolutiones.

1 SI Nouitius etiam sine licentia per tres, vel quatuor dies habitum deferens extat ex Nouitiatu non, ideo interrumpitur modo ij postea suppleantur. *a* Si verò deserat habitum animo non redeundi interrumpitur etiã si pœniteat eodẽ *b* die.

a Lessius.

b Suarez.

2 Nouitij

2 Nouitij gaudent *c* omnibus priuilegiis Religioni concessis.

3 Nouitius rediens ad sæculum non *d* reincidit in censuras vel irregularitates à quibus absolutus fuit in religione ex vi priuilegiorum illius.

4 Nouitius etiam Capucinorum potest *e* cum Prælati licentia reseruare sibi electionem puellarum, quibus dotandis legatum in testamento reliquit,& ex eo orta dubia resoluere.

5 In Bissextili duo dies pro vno computantur *f* & ideo Nouitius qui ingressus fuit 24.die Februarij sequenti anno die 25.debet profiteri.

6 In societate totus Nouitiatus cum sæcularibus vestibus transigi potest,quia non habet specialem habitum.

7 Nouitius qui facit in societate vota deuotionis, facit solum dum in Nouitiatu perseuerare voluerit,& ideo manet liber ad religionem deserendam,& promissio, quam facit societatem ingrediendi est sub conditione, si nostra Religio sibi post probationem placuerit.

8 Effectus prædictorum votorum est maius meritum faciendi res pro illo tempore ex voto, sicut maius erit demeritum lapsus contra votum; vota autem hæc sunt sine animo se perpetuo obligandi, sed tantum pro illo Nouitiatus tempore sub prædicta conditione.

9 Ablata est per Congregationem 8. Prouincialibus admittendi aliquem in societatem potestas, nisi annum 15. impleuerit,dispensauit tamen N.Præpositus Generalis in Peruano regno vt expleto 14.possit recipi.

10 Nouitius, qui in vno monasterio in probatione fuit per 6. mēses,& in alio per 6. alios mēses nō potest validè profiteri,qui non fuit in probatione per annū. Si verò post annum probationis deserat religionem,& transacto etiam multo tempore redeat ad idem monasterium,poterit valide profiteri, secus si ad aliud.

11 Nouitius,qui annuam non habuit probationem etiam post quinquennium de nullitate audiendus est, nec est contra Tridentinum.

12 Nouitius,qui maior est 16.annis & non examinatus de his quæ Sixtus V. præcipit admissus fuit ad habitum, & ad professionem nullam professionem fecit.

NVPTIÆ.

1 Non est peccatum *a* mortale tempore Aduentus, vel Quadragesimæ traducere sponsam in domum mariti, & conuiuia celebrare,quia consuetudine receptum est.

2 Nuptiales benedictiones possunt *b* dari, quando alter coniux aliud matrimonium non contraxit.

d Diana 5.p.ref. 1.,& ref. 139.
e Sanchez.
f Comm. DD.
a Sanch.
b P.Mena. cho in manuscrip.

DISPVT.

DISPVT. I. SECT. VNICA

Resolvtiones Variæ.

De Obedientiæ Definitione & quotuplex sit.

O

Obedientia.

1 O Bedientia *a* est duplex alia specialis, alia generalis. Specialis est virtus inclinans ad faciendum ea, quæ iubentur eo principaliter, quod iubentur. Generalis verò comprehendit omnes virtutum omnium actus, quibus fit, quod iubetur.

a Ex Nauar.c.25.7 num 35.

2 Cum subditus ob contemptum omittit facere iussa Prælati etiam in materia leui, peccat *b* mortaliter.

3 Inobedientia natura sua est peccatum *c* mortale, & subditus peccat mortaliter non obediendo cum ex Prælati verbis cōstat obligare voluisse ad mortale, vt si iubeat in virtute sanctæ obedientiæ, vel sub excommunicatione.

b Est cōm. *c* Vill.to. 2.tr.35. dif.28.

4 Si materia leuis sit etiam si Prælatus velit obligare ad mortale, qui non obedit, non peccat *d* mortaliter, nec venialiter si res manifestè est impertinens. Si tamen ex rei leuis fractione verbi gratia ingressus in alterius cubile graue damnum immineat Religioni, & Prælati intentio sit obligare sub mortali, peccatum mortale erit fractio rei leuis.

d Comm. DD.

5 Non tenetur subditus in *e* actibus interioribus obedire, nec in rebus iure naturali diuino, vel Canonico, vel à maiore superiore prohibitis.

e Comm. DD.

6 Tenetur *f* in rebus dubiis obedire, nisi dubium esset in damnum tertij, vel proprium spirituale.

f Comm. DD.

7 In

7 In rebus valde difficilibus non tenetur *g* subditus obedire, vt si iuberetur per plures dies in pane,& aqua ieiunare, nisi ad hoc esset causa rationabilis. *g Bern. de disp. & præc. Votum meũ non adaugeat Prælatus.*

8 In rebus omnibus licitis quamuis arduis obedientia est perfecta in nouis asperitatibus, & rigoribus extra consuetudinem, & regulam non est, obligatoria: in manifestè illicitis est indiscreta.

9 In re graui nolle sine causa obedire mortale *h* est. *h Sà verb. obedientia.*

10 Per edicta generalia non intendunt *i* superiores cum magno damno obligare, nec tenetur obedire qui scit superiorem non præcepturum, si rei cognosceret veritatem. *i Comm. DD.*

11 Cum inter subditum, & superiorem est opinionum diuersitas tenetur *l* subditus obedire, nisi manifeste sciat rem esse illicitam. Sunt tamen qui dicant *m* numquam ad obediendum teneri, qui probabiliter iudicat rem esse illicitam, vel ad superioris iurisdictionem non pertinere. *l Vasqez apud Dia. p. 1. tr. 13. res. 10.* *m Sanch. apud eundem ibidem.*

12 Cum dubium *n* est an res præcepta sit licita nec ne teneri subditum obedire alij aiunt, alij *o* negant. *o Vasq. vbi sup. apud Dia.*

13 Religiosus inobediens non peccat dupliciter contra obedientiam, & contra religionem, est enim vna tantum malitia.

14 An Prælatus possit obligare sub mortali ad obseruantiam rei contentæ sub regula ad nullum peccatum obligante alij negant, alij aiunt probabilius, si causa rationabilis adsit. *p* *p Dian. p. 1. tr. 7. res. 16.*

15 Cum dubitetur *q* de legitima iurisdictione Prælato non tenetur subditus obedire, & si ille sit in possessione superioritatis. *q Vasq. apud Dia. p. 4. tr. 3. res. 9.*

16 Qui dicit se nolle obedire superiori societatis, animum tamen habet obediendi, non incurrit *r* peccatum reseruatum. *r Pellicar. de obedien. tr. 4.*

17 In societate nostra non obligat *s* obedientia sub mortali cum Prælatus dicit: Iubeo, præcipio, strictè præcipio nisi dicas: In virtute obedientiæ, vel in nomine Christi, vel iubeat sub graui pœna, verbi gratia, sub excommunicatione. *s Idem vbi supra.*

DISPVT.

DISPVTATIVNCVLÆ variæ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

OBLATIO.

a Sil. hoc verb. n. 1.
b Idem vbi sup.

1 CVm consuetudo est offerendi aliquid in Ecclesia obligat, a quia habet vim legis, secus si per deuotionem liberam fiat.

2 Oblata celebranti in Ecclesia cedunt b Rectori. Itemque quæ Ecclesiis ditionis eius offeruntur. Extraordinaria autem, quæ primam Missam celebranti offeruntur ad celebrantem spectant.

OBLIGATIO.

a Sil. hoc verb. n. 1.
b Idem vbi sup. num. 8.
c Comm. DD.
d Comm. DD.
e Comm. DD.

1 Cum multa sunt vincula, simul fieri impossibilia, præualet a maximum, si autem sunt æqualia primum.

2 In generali obligatione etiam cum iuramento non veniunt b ea, ad quę si tunc cogitares, te non obligares.

3 Obligatus coquere, vel in alijs familiæ ministeriis ministrare, tenetur etiam, si aliquantulum augeantur, non vero si grande sit augmentum, vel decrementum, tunc enim augendum, c vel minuendum pretium.

4 Nemo potest d se obligare ad mutilationem membrorum, quia illorum non est dominus.

5 Cum tempus præfinitur ad dilatandam obligationem eo elapso non finitur. e

OBSES.

a Siluest. hoc verb. num. 11.
a Comm. DD.

1 Papa potest a religiosum, vel clericum obsidem dare, & Abbas monachum pro vtilitate monasterij.

OCCVLTVM vide *Manifestum.*

OBSTETRIX

OBSTETIX.

Obstetrix peccat *a* mortaliter formam ignorando Baptismi. *a Comm. DD.*

OCCASIO.

a Comm. DD.

1 Vt quis absolui possit non tenetur *a* abstinere ab occasionibus remotis peccandi mortaliter, nec à propinquis peccandi venialiter, tenetur, tamen à propinquis peccandi mortaliter.

2 Qui commodat ensem petenti animo irato peccat *b* mortaliter, quia dat ei proximam occasionem peccandi. *b Nauar. apud Auil. in sum. hoc verb. c Idem vbi sup.*

3 Qui præbet alicui peccandi occasionem vt comprehensus meliùs corripiatur non peccat *c* quando aliter cum non potest corripere. *d Idem ibidem.*

4 Non dat occasionem peccandi, qui instituit processiones, choreas, vel conuiuia vbi concurrentes solent ex sua malitia peccare.

ODIVM.

1 Anticipata salutatio non debetur, *a* nisi præ excellentibus viris; resalutatio omnibus, allocutio solis coniunctis. *a Comm. DD.*

2 Optare alicui mortem, vel gaudere de illa ob vtilitatem inde mihi secutam non est odium, nec *b* peccatum mortale. Item nec sibi mortem optare, vt liberetur à graui malo temporali. *b Castropalao apud Dia. p.3.tr.6. ref.84. Sanchez apud eundem p.5. tr.14. ref. 91.*

OFFICIVM.

1 Peccant *a* mortaliter Principes officia vendentes tam carè vel talibus personis, vt probabiliter credatur eis malè vsuros fore in damnum reipublicæ. *a Nauar. c.25.n.7.*

2 Prætores, & domini habentes Superiorem, si officia vendunt, peccant *b* mortaliter in locis, vbi prohibitum est sub mortali. *b Idem vbi sup.*

3 Non peccant *c* Principes officia dantes pro dote vel pro mercede obsequiorum etiam si officia sint publica. *c Comm. DD.*

4 Officium reipublicæ non dare digniori quidam putant esse mortale *d*, alij dicunt sufficere, si detur idoneo. *d Sà hoc verb.*

5 Officia publica vendere *e* sunt qui dicant esse mortale, alij negant. Certum tamen est rem esse valde perniciosam reipublicæ, & in Peruano regno officia Prætorum, vel Correctorum vendere non est aliud, quam miserabilium Indorum sanguinem effundere, Qui enim talia officia emunt duplo ad minus maius lucrum dato pretio ex In- *e Vide Mol. dis. 91.*

dorum visceribus conantur eruere.

6 Potest *f* Princeps virum valde vtilem reipublicæ ad officium publicum suscipiendum compellere.

f Sa hoc. verb. n. 3.

7 Officium publicum dari non oportet *g* ei, qui illud ad lucrum ambit, cupiditas omnium malorum est radix, & tali laborant vitio omnes, qui officia emunt.

g Comm. DD.

8 Officialis, *h* qui habet sufficiens stipendium nil amplius pro ministerio potest recipere, nisi sit ei liberè donatum.

h Comm. DD.

9 Qui habet officium, & licentiam à Rege illud transferendi in alium, potest *i* illud vendere saltem ex tacita Regis licentia.

i Dian p. 3. tr. 5. res. 109.

10 Qui eligunt indignos ad officia publica non solum peccant mortaliter, sed tenentur *l* restituere damna ex mala electione secutæ.

l Comm. DD.

11 Officia sæcularia, si aliquando licet vendere, debet *m* esse cum tribus conditionibus. 1. Quod vendantur saltem dignis. 2. Pretio moderato. 3. Ob necessitatem vel vtilitatem non propriam, sed reipublicæ. *n*

m Couar.

12 Pius V. legem *o* tulit sub grauissimis pœnis contra ambientes officia iurisdictionem habentia.

n Ledes. in sum. tit. de sac. pœnit.
o Vide Nauar. in sum. c. 25.

DISPVT. I. SECT. VNIC.

RESOLVTIONES VARIÆ.

De electione opinionum.

OPINIO.

1 OPinio est assensus cum formidine de opposito.

2 Cum Confessarius, & pœnitens diuersas habent opiniones, si opinio Confessarij innititur textui euidenti & pœnitentis opinio in ratione dubia, non *a* debet illum absoluere, sed instruere.

a Comm. DD.

3 Ex opinionibus sequenda *b* est communior, & quæ fortioribus fundamentis innititur, quibus cessantibus benignior eligenda est, & quæ fauet matrimonio, doti, vel reis, & aliis piis locis, aut personis miserabilibus.

b Comm. DD.

4 Opinio

4 Opino *c* communis non facit ius, imò anteponenda eſt, quæ meliori rationi innititur.

5 Non tenemur tutiorem ſemper partem eligere, ſufficit, *d* in his quæ ad mores, & fidem ſpectant tutam ſequi.

6 Tutus *e* eſt in conſcientia, qui ſequitur opinionem illius quem meritò idoneum credit.

7 Pluris facienda *f* eſt opinio paucorum rationes perpendentium, quam multorum perpendentium.

8 Licitum *g* eſt relicta opinione tutiore, & probabiliore ſequi minus tutum, & minus probabilem, quia prudenter agit, qui ex opinione probabili agit, ſed in materia ſacramentorum erit contra charitatem.

9 Sententia fauorabilis ſacramenta ſuſcipienti præferenda *h* eſt ſententiæ quæ fauet ſacramentis quia hæc in fauorem fidelium inſtituta ſunt.

10 Conſultus Doctor poteſt *i* contra propriam opinionem reſpondere fauorabilem interroganti, immò tenetur cum de benigniore interrogatur.

11 In rebus ad ius ſpectantibus DD. Iuriſtæ præferendi *l* ſunt Theologis, niſi hi ſimul ſint Iuriſtæ. In rebus autem ad Theologiam pertinentibus Theologi ſunt anteponendi.

12 Authoritas gloſſæ in Decreto, & Decretalibus præferenda eſt omnibus aliis DD.

13 Poteſt in ſe opinio probabilior eſſe, ſed non mihi, qui eius rationes intimè calleo. *m*

14 In rebus mere ſpeculatiuis, quæ ad fidem, vel mores non pertinent licitum *n* eſt pro libito opinari, niſi ſit ſcandalum.

15 Cum eſt definiti fidei opinio magis fidei conformis *o* præferenda eſt.

16 In rebus fidei etiam ſpeculatiuis non licet *p* contra communem ſententiam ſanctorum, & Eccleſiæ Doctorum opinari.

17 Opinio conſuetudine recepta eligenda *q* eſt, cum tamen conſuetudo non eſt, ea quæ in aliquo textu innititur, & cum textus non eſt ea, quæ fortiori innititur *ſ* fundamento.

18 Vir doctus poteſt *t* contra communem ſentire, cum habet ſolidum fundamentum, & manifeſtum.

19 Cum agitur de re pœnali benignior opinio *u* ſequenda eſt.

20 Cum ex opinione communiore, & probabiliore graue aliquod ſequitur damnum, minus probabilis præferenda *x* eſt.

c Nauar.
d Azor. to. 1. lib. 21. c. 13.
e Sanch. de matr. lib 2. diſp. 41. nu. 30.
f Comm. DD.
g Sanch. lib. 2. de matr. diſ. 41. n. 9.
h Idem vbi ſupra.
i Idem
l Comm. DD.
m Gloſſ. ff. de leg. & c. cum dilectus de cõſuet.
n Comm. DD.
o Comm. DD.
p Comm. DD.
q l. Minimè cum gloſſa ff. de leg. & c. cum dilectus de conſuet.
r Nauar. dic. c. 27. n. 286.
ſ c. Capellanus de feriis.
t Azor. to. 1. c. 13. q. 6. Vaſq. 1. 2. to. 1. diſp. 62. c. 4. num. 18.
u Comm. DD.
x Sãch. lib. 2. de matr. diſp. 36.

y Idem vbi sup. 21 Opinio vnius Doctoris, qui ratione probabili fauet matrimonio iam facto præferenda *y* est omnibus DD. aliud opinantibus.

z Azor. to. 1. inst. mor. lib. c. 17. 22 In dubio melior est conditio possidentis, in diuersitate autem opinionum licitum *z* est contra possessionem sententiam ferre sequendo opinionem probabilem.

AN QVIS POSSIT contra propriam opinionem operari & de obligatione subditi.

a Vasq. 12. disp. 62. num. 33. 23 Relicta propria opinione, quam quis putat tutiorem & probabiliorem, potest quis alienam sequi probabilem & secundum illam operari. Quod non solum potest sed facere *a* tenetur subditus, quando aliquid à superiore iubetur contra suam opinionem.

b Azor. to. 1. lib. 2. c. 17. q. 10. 24 Confessarius contra suam opinionem tenetur *b* se accomodare pœnitentis opinioni probabili.

IN SACRAMENTORVM administratione, quæ sint opiniones sequendæ.

c Sanchez lib. 5. de mat. disp. 20. nu. 4. 25 In spectantibus ad formam, & materiam sacramentorum vsus *c* Ecclesię omni opinioni probabili præferendus est.

d Vide eundem vbi sup. 26 Cum non est vsus Ecclesiæ, nec præceptum, nec consuetudo in contrarium potest sequi opinio probabilis licet minus tuta, re secundum se considerata, sed erit cõtra charitatem secundum quam etiam probabiliore relicta tutior *d* opinio præferenda est.

e Moll. 1. to. de iust. tr. 2. disp. 113. 27 Si desunt materia, vel forma sacramenti etiam si quis sequatur opinionem probabiliorem, nullum *e* erit sacramentum, secus est in rebus ad iurisdictionem spectantibus.

f Idem vbi sup. g Idem vbi sup. 28 Cum defectus est à iure naturali vel diuino non *g* suppletur per communem errorem, nil enim interest, quod quis sacerdos per errorem, putetur si Sacerdos non est.

QVAM OPINIONEM miles sequi teneatur.

h Molln. vbi sup. 29 Miles potest *h* in bello pugnare cum de illius iniustitia sibi non constat.

i Idem vbi sup. 30 Miles alienigena tenetur *i* diligentius inquirere cum habet indicia, quod iniustum sit bellum.

l Comm. DD. 31 Si post bellum cognoscat miles fuisse iniustum id solum restituere tenetur *l* in quo ditior factus fuit.

m Idem vbi sup. disp. 114. 32 Alienigenæ, qui ante initum bellum non conuenerant cum Principe debent moraliter certificari de iustitia illius, secus enim non possunt *m* licitè pugnare.

n Villal. to. 1. tr. 1. dif. 18. 33 Qui parato animo est ad pugnandum pro quocumque, qui ei stipendium dederit est in peccati *n* mortalis statu

LICVIT.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ORATIO.

1 QVi ex obligatione orat, tenetur *a* attendere, alioquin non satisfacit.

2 Possunt animæ in Purgatorio existentes orari, etsi quidam id negent, *b* & qui in cœlo esse creduntur, priuata tamen oratione.

3 Præceptum esse orandi obligans ad mortale in graui necessitate propria, vel proximi, alij aiunt, alij negant *c* probabilius, cum aliud suppetit remedium. Idem dic cum quis præparatur ad gratiæ susceptionem per sacramentum.

4 Non peccat, *d* qui pro propria, vel aliena morte orat ob peccatum vitandum, imò & meretur.

5 Oratio in mortali existenti prodest *e* ad bonorum temporalium impetrationem, & de congruo ad gratiæ consecutionem.

a Villa. to. 1. tr. 5. dif. 18.

b Syl. verb. oratio.

c Sà verb. oratio num. 3.

d Comm. DD.

e Comm. DD.

DISPVTAT. II. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE ORDINIS DEFINITIONE, & quotuplex sit

ORDO.

1 ORdo *a* est signaculum quoddam, in quo, & per quod spiritualis potestas, seu officium traditur Ordinato.

2 Est vnum ex lege gratiæ *b* sacramentum à Christo Domino institutum. Fuit institutum, in *c* nocte Cœnæ, & perfectum post Resurrectionem.

a Ex Magist. sent. in 4. dist. 24.

b Trid. sess. 7. de sacr. in genere.

d Trid. sess. 7. can. 1. sess. 23. c. 3.

3 Omnes Ordines vnum tantum constituunt *d* perfectum sacramentum.

QVOT SINT ORDINES Ecclesiæ.

e c. nullũ c. decernimus.

4 Ordines Ecclesiæ sunt septem, & maioribus votum solemni castitatis est *e* annexum.

f Comm. DD.

5 Primus ex maioribus est subdiaconatus, ad quem *f* pertinet solemniter dicere Epistolam, dare calicem purificatum Diacocono, & aquam infundere.

g Comm. DD.

6 Diacono competit *g* legere solemniter Euangelium, & potest concionari ex facultate Episcopi, & cum Eucharistia olim ministrabatur in vtraque specie, ipse sanguinem ministrabat.

h Comm. DD.

7 Præsbytero conuenit *h* ex officio Missam celebrare, & per consequens absoluere, & ligare, quod est præparare mysticum corpus, vt verum recipiat. Quæ potestas altior est Regia. Vnde dixit *i* Ambrosius, de quo refert Gelasius Papa hæc verba. Qui etiam in suis manuscriptis ostendit quod aurum non tam pretiosius sit plumbo, quam Regia potestate sit altior dignitas Sacerdotalis.

i Ambr. de dig. Sacerd.

l Caiet. in q. de rit. Ordin.

8 Ordo latè sumptus comprehendit *l* etiam primam tonsuram, & Episcopatum. 1. tamen tonsura est dispositio ad Ordines, & Episcopatus extensio Sacerdotij.

9 Archiepiscopatus, Patriarchatus, Cardinalatus, ac Papatus non sunt Ordines, neque qui has accipiunt dignitates consecrantur.

AN OMNES ORDINES sint sacramenta legis gratiæ.

m Trid. dic. c. 2.

10 Sunt, qui dicant sine onere posse defendi minores Ordines non esse sacramenta; contraria tamen sententia expressa videtur in Tridentino *m* in illis verbis. Si quis dixerit præter Sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios Ordines per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendant, an anathema sit.

QVÆ SIT huius sacramenti materia.

n Concil. Flor. in decr. Eug. 4.

11 Materia est *n* illud, per cuius traditionem confertur sacramentum hoc, sicut Præsbyteratus traditur per calicis cum vino & patenæ cum pane porrectionem. Diaconatus per libri Euangeliorum dationem. Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua traditionem, & similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem.

o Henriq. lib. 10. c. 7.

p Suar. to. 3. disp. 23. sec. 2.

12 Si ascensuro ad Præsbyteratum contingeret dari calicem sine vino, vel patenam sine pane triticeo non maneret *o* ordinatus, & opus esset reiterare *p* Sacramentum sub conditione.

Sunt

Sunt verò qui dicant vnam ex duabus speciem sufficere.

13 An verò sit necessarium ad essentiam huius sacramenti materiam tangere alij negant, alij multo *q* probabilius affirmant. Hostiam *r* tamen sicut nec vinum opus non est tangere, sufficit tangere calicem, & patenam.

QVÆ SIT huius sacramenti forma.

14 Forma sacerdotij *s* est: Accipe potestatem offerendi sacrificia in Ecclesia pro viuis, & mortuis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

15 Diaconatus *t* est: Accipe potestatem legendi Euangelium, &c. Subdiaconatus verò non est cum traditur liber Epistolarum, sed cum ei porrigitur calix sine vino, & patena sine pane, illíque dicitur: Videte cuius ministerium vobis traditur. De reliquis formis videatur Vilallobos.

16 Aduertendum est, quod si fortè contingeret defectus aliquis essentialis, qui accepit Ordinem, se gerere debet tanquam numquam ordinatus. Si autem defectus fuit accidentalis supplendus *u* est, & interim abstinendum ad exercitio Ordinis.

DE EFFECTV huius sacramenti.

17 Hoc sacramentum causat gratiam sicut reliqua sacramenta nouæ legis. Cum autem quis in Episcopum consecratur non confertur illi noua gratia, sed character extenditur.

18 In hoc Sacramento imprimitur *x* character.

AN ORDINANDO necessarium sit aliud antea recipere sacramentum.

19 Necessarium est ad essentiam Ordinis, quod ordinandus sit baptizatus, *y* estque conueniens, quod sit confirmatus, *z* sed non confirmatum ordinari, erit tantum veniale.

20 Qui ordinatur sine prima tonsura] manet *a* ordinatus, sed peccat mortaliter.

21 Qui ordinatur per saltum manet ordinatus, sed peccat *b* mortaliter, & Episcopus potest dispensare.

22 Non potest *c* consecrari in Episcopum, qui non est sacerdos.

DE MINISTRO huius sacramenti.

23 Episcopus *d* est ordinarius minister huius sacramenti, eique competit ex officio illius administratio.

24 Ex Papæ commissione potest *e* quilibet Sacerdos ministrare primam tonsuram, & Ordines minores non verò maiores.

25 Episcopus hæreticus illicitè cōfert Ordines, sed validè si habet intentionem faciendi, *f* quod facit catholica Ecclesia, &

q Comm. DD.
r Siluest. verb. Ordo.
s Concil. Florent. in Decr. Eug.
t c. 1. de sacr. non iter.
u Trid. sess. 23. c. 12
x Trid. sess. 22. c. 4.
y c. si quis Presbyter & c. veniēs de Presb. non bap.
z Trid. sess. 23. c. 4.
a Titul. de cler. per sal. ordin.
b Idem
c Comm. DD.
d Trid. sess. 23. c. 4.
e c. quoniam 64. 6. q. 3. c. cum contingit. de æt. & qual. ordin.
f Aug. relatus in c. quod quidem 181.

& ipse est verus Episcopus: Angeli enim & alij qui negant catholicam Ecclesiam, nec habent intentionem faciendi quod ipsa facit, nec sunt veri Episcopi, nec valide Ordinem possunt administrare.

26 Episcopus debet *g* habere intentionem Ordines conferendi ei, quem habet præsentem, & hic suscipiendi Ordinem.

g Vide Vill. to. 1. tr. 11. dif. 8.

27 Peccat *h* mortaliter, qui ministat, & qui suscipit hoc sacramentum in peccato mortali.

h c. eos de tem. ord. in 6.

AN EPISCOPVS possit Ordinare eos, qui sunt alterius Episcopatus.

28. Episcopus conferens Ordines ei, qui ad alium pertinet Episcopatum peccat *i* mortaliter, ille autem manet ordinatus.

i Trid. ses. 23. c. 8.

29 Quomodo agnoscendum sit ad quem quis pertineat Episcopatum, vide verbum *Domicilium.*

30 Episcopus, qui alienum diœcesanum sine dimissoriis ordinat, manet *i* suspensus per vnum annum ab Ordinum administratione, & ordinatus ab exercitio omnis suscepti ad arbitrium proprij Episcopi.

31 Prælati habentes iurisdictionem quasi Episcopalem etiam si sint sæculares possunt *l* suis subditis dare dimissorias, vt Ordines suscipiant.

l Vill. vbi sup. dif. 9.

32 Capitulum sede vacante etiam intra annum à morte Episcopi potest *m* dare dimissorias obligatis ad Ordines ratione beneficij.

m Trid. ses. 7. c. 10. de refor.

33 Episcopus excommunicatus *n* potest dare dimissorias & dante mortuo non expirant.

n Sanch. to. 3. lib. 8. dis. 28. num. 83.

34 Prælati religionum dant *o* suis subditis licentiam vt ordines recipiant.

o Trid. ses. 23. c. 10.

35 In dimissoriis locum etiam habet *p* ratihabitio, vt si ordinandus bona fide credat Episcopum id ratum esse habiturum.

p Comm. DD.

36 Nullus Episcopus potest *q* Ordines celebrare in aliena diœcesi etiam in loco exempto sine licentia proprij Episcopi, vel Capituli sede vacante.

q Trid. ses. 6. de refor. c. 5.

37 Episcopus familiarem suum non subditum Ordinare non *r* potest, nisi per triennium secum fuerit commoratus, & beneficium quacumque fraude cessante statim re ipsa illi conferat consuetudine quacumque etiam immemoriali in contrarium non obstante verba sunt Tridentini.

r Trid. ses. 23. c. 9.

38 Sufficit, *s* quod Episcopus faciat Ordines cum opus fuerit.

s Comm. DD.

DE SVSCEPTVRIS hoc Sacramentum?

39 Fœmina non *t* est capax huius sacramenti, nec Hermaphrodita, in quo præualet sexus fœmineus, vel æqualiter in vtrumque sexum propendet. Si autem in eo præualeat sexus

t D. Ambr. relatus in c. mulier 14.

ſexus virilis eſt capax, ſed irregularis.

40 Paruuli,& amentes non poſſunt ordinari,ſi autem de facto ordinarentur ordinati manerent. *x*

QVÆ ÆTAS neceſſaria ſit ad Ordines.

41 De iure diuino non eſt præſcripta ætas, præſcribitur tamen à iure canonico.

42 Annus inceptus pro completo reputatur, *y* incepto tamen anno neque vnus dies debet deficere.

43 Ad Epiſcopatum neceſſarij ſunt 30. anni. *z*.

44 Qui ante legitimam ætatem ſacris ordinatur manet *a* ſuſpenſus.

45 Non poteſt *b* Epiſcopus in ætate diſpenſare,ſed vt ſuſpenſio incurratur ab ordinato neceſſarium eſt quod dolũ habuerit.

46 Qui bona fide ante legitimam ætatem ordinatus fuit non poteſt *c* niſi impleta celebrare ætate,& à fortiori,qui mala fide etiam ſi irregularitatis diſpenſationem conſecutus fuiſſet.

AN RELIGIOSI poſſint ante legitimam ætatem ordinari.

47 Conſulenda ſunt Religioſorum priuilegia.

x D.Tho. in 4. diſt. 25.art.1. q.2.

y l. qua ætate, ff. de teſtam.

z c. Epiſcopus 77. c. cum in cunctis.de elect.in 6.

a Pius II.

b Ex decl. Card.

c Suar. de cenſ. diſp. 31. ſect.1. n.6.

SECTIO II.

AN INTERSTITIA INTER ORDINEM, & Ordinem ſint neceſſario obſeruanda.

1 MInores Ordines per temporum *a* interſtitia, niſi aliud Epiſcopo magis videretur expedire,conferantur. Verba ſunt Tridentini.

2 Hi verò non niſi poſt annum *b* à ſuſceptione poſtremi gradus Minorum Ordinum ad ſacros Ordines promoueantur, niſi neceſſitas, aut Eccleſiæ vtilitas iudicio Epiſcopi aliud expoſcat.

3 Promoti ad ſacrum Subdiaconatus Ordinem, ſi per annum *c* ſaltem in eo non ſunt verſati ad alterum gradum, niſi aliud Epiſcopo videatur, aſcendere non permittantur. Duo ſacri Ordines eodem die etiam regularibus non conferantur, priuilegiis, ac indultis quibuſvis conceſſis non obſtantibus.

4 Idem dicit Tridentinum *d* de Diacono, qui vt ad Præsbyteratum

a Trid. ſeſſ.23. c.11.

b Ibidem c.11.

c Ibidem c.13.

d Trid. c.14.

teratum ascendat per annum saltem in Diaconatu debet exerceri.

5 Qui ordinatur non seruatis interstitiis nec suspensionem, nec irregularitatem incurrit. *e*

e Nauar. cons. 1. de temp. ord. lib. 1.

6 Dispensatio in interstitiis facienda *f* est ab Episcopo qui dat dimissorias.

f Villal. tom. 1. tract. 11. dif. 12.

7 Parochus, qui intra annum non est ordinatus, quia Episcopus noluit in interstitiis dispensare, non subiacet *g* pœnis.

g Idem vbi supr.

8 Annus interstitiorum ex Ordine ad Ordinem numerandus est, & non ex 12. manibus completis,

9 Cum dispensat Episcopus in interstitiis potest *h* eodem die Minores Ordines cum Subdiaconatu simul dare.

h Nauar. vbi supr. c. 25. n. 7.

10 Religiosi Societatis nostræ ex priuilegio Gregorij XIII. possunt *i* à quocumque Episcopo non seruatis interstitiis ordinari. Idem possunt qui communicant ex nostris priuilegiis.

i Ex cōp. verb. Ordines.

AN ECCLESIA habeat tempora determinata ad Ordines.

11 Quocumque tempore hoc administraretur sacramentum validum esset; habet tamen Ecclesia sex *l* tempora ad hoc determinata. Quæ sunt quatuor sabbata quatuor temporum, & sabbatum ante Dominicam Passionis, & sabbatum ante Pascha Resurrectionis.

l c. fin. 25. dist.

12 Si Episcopus in his sabbatis habuit aliquod impedimentum mane, potest *m* sequenti Dominica continuato hesterno ieiunio Ordines celebrare.

m c. quod à patre 75. dist.

13 In quacumque Dominica, vel festo solemni potest *n* Episcopus Ordines particulares facere duos, vel tres ordinando. Primam autem tonsuram qualibet die potest dare.

n c. de eo, de temp. ord.

14 Religiosi mendicantes ex priuilegio Greg. XIII. concesso nostræ Societati possunt *o* in tribus diebus festiuis etiam sancti semiduplicis ad omnes maiores Ordines promoueri.

o F. Eman. Rod. to. 3. qq. reg. q. 13 art. 5.

15 Locus in quo Ordines sunt celebrandi debet *p* esse dignior Ecclesia loci, sed hoc non seruare non est peccatum, quia nullum est præceptum.

p Trid. sess. 23. c. 8.

DE MORIBVS, ac scientia Ordinandorum.

16 Prima tonsura non sunt ordinandi *q* nisi qui Ecclesiæ vtiles fore probabiliter censentur, & Minores Ordines non dentur ei, qui saltem linguam Latinam non intelligat.

q Trid. sess. 23. c. 4.

17 Non est peccatum *r* mortale primam tonsuram suscipere, ad declinandam iudicis sæcularis iurisdictionem.

r Sanchez de matr. lib. 3. disp. 54. n. 17.

18 Ad Ordines maiores maiori scientia opus *s* est, & præcipuè ad sacerdotium ad quod non est promouendus, nisi qui possit

s Trid. vbi sup. c. 14.

possit docere populum viam salutis æternæ, eique sacramenta administrare. In religiosis verò choro addictis tanta scientia opus non est.

19 Episcopi ius habent *t* ad examinandum eos, qui ordinandi sunt etiam si sint religiosi ex Tridentino in illis verbis. Regulares quoque neque in minore ætate, nec sine diligenti Episcopi examine ordinentur priuilegiis quibuscumque quoad hoc penitus exclusis. *t* Trid. vbi sup. c. 12.

AN NECESSARIVM sit, vt aliquis ordinetur, quod habeat beneficium, aut patrimonium.

20 Respõdetur *u* affirmatiuè, & contrariũ facere est mortale. *u* Trid. ses. 22. de ref.

21 Beneficium debet *x* esse sufficiens ad Clerici sustentationem, & illud habere debet in pacifica possessione. *x* Comm. DD.

22 Debet esse beneficium perpetuum, & sufficit collata *y* Capellania, & laicus patronatus si est perpetuus, & sufficiens. *y* F. Eman. in summ. c. 16. n. 15.

23 Patrimonium *z* debet esse sufficiens, & non potest alienari sine licentia Episcopi, nec remitti, nec extingui. Sufficientia verò arbitrio Episcopi relinquitur. *z* Trident. vbi supr.

24 Qui in hoc falsam fecit informationem peccat *a* mortaliter, & manet suspensus, surreptitiéque ordinatur, qui tamen matrimonium extinguit non manet suspensus. *a* Comm. DD.

25 Ob penuriam Sacerdotum *b* potest quis ordinari, dummodo alius se obliget ad illum congruè sustentandum. *b* Ex decl. Card. vide Vill. vbi sup.

26 Si quis faciat pactum cum Episcopo de non petendis alimentis ipse, & Episcopus sunt *c* simoniaci. *c* Idem ibidem.

27 Pactum de non petendo post Ordines, vel de restituendo patrimonio non *d* valet. *d* Ledesm. 1. p. sum. de hoc sacr. c. 7.

28 Collega, vel Doctor si beneficio, vel patrimonio careant non possunt *e* ordinari. Contrarium tenet Henriquez. *e* Henriq. lib. 14. de irreg. c. 5. n. 31.

29 Episcopus tenetur *f* alimenta præstare ei quem sine titulo ordinauit. *f* c. cum secum, de præb.

30 Qui arte aliqua congruè sustentari possunt, *g* si non habent beneficium, vel patrimonium non possunt ordinari. *g* Ex decl. Card. lib. 3. de temp. ord.

31 Religiosi professi, & qui tria vota simplicia in Societate fecerunt non indigent *h* alio titulo. *h* Ex priu. Gregor. XIII.

32 Potest *i* aliquis ad sacros Ordines promoueri ad titulum bonorum, quæ ei donantur, dummodo donatio sit certa, firma, perpetua, & sufficiens. *i* Ex decl. Card. vbi supra.

33 Clerici regulares, qui ante professionem factam ad sacros Ordines promouentur ipso facto suspensi sunt, & ita Ordinum susceptorum actus exercendo fiunt *l* irregulares. Sed Greg. XIII. ab hac Pij V. constit. clericos *m* exemit Societatis IESV. *l* Pius V. in Extrauag. quæ incipit Roman. *m* Ex cõp. priuil.

34 Societatis

34 Societatis religiosis cum post Sacerdotium exire non possint, nisi à superioribus eiiciantur, prouideatur *n* illis de reditu saltem quadraginta aureorum annuorum ex bonis Religiosis, hoc tamen non est vsu receptum.

n Ex decl. Card. lib. 3. de temp. ordin.

AN CLERICI teneantur ferre tonsuram, & habitum honestum?

35 Qui tantum minores Ordines habent non peccant licet non deferant tonsuram, neque habitum Clericalem, nisi habeant *o* Ecclesiasticum beneficium.

o Clem. 2. de vit. & honest. Cler.

36 Vestes honestæ dicuntur illæ, quibus vtuntur, vt plurimum Clerici honesti.

37 Clericus vtens vestibus variegatis vulgò de color per sex menses manet *p* suspensus à perceptione fructuum sui beneficij, & incurrit alias pœnas videndas ex Clementina 2. *de vita & hon Cler.*

p Clem. II.

38 Qui admonitus prædictas vestes non reliquerit manet *q* priuatus ab omnibus Ecclesiasticis beneficiis.

39 Sacris initiatus, qui clericalem habitum & tonsuram non defert, nec aliud signum, ex quo clericum esse dignoscatur peccat *r* mortaliter.

q Vbi sup.
r Comm. DD.

AN ECCLESIASTICI sint exempti à potestate ciuili?

40 Clerici sunt exempti *s* à potestate ciuili, & aliquæ exemptiones sunt de iure *t* diuino.

41 Non est certum Clericorum bona esse de iure diuino *u* exempta à potestate ciuili. Et personæ Ecclesiasticæ non *x* sunt in rebus omnibus à sæculari iurisdictione exemptæ.

s Est de fide Mach. 16. & Ioan. c. vlt.
t Vide Vill. vbi supra. dif. 17.
u D. Tho. sup. epist. ad Rom. c. 13.
x Nauar. c. 23. n. 8.

QVÆ AMITTAT Clericus in minoribus constitutus Ordinibus matrimonium contrahens?

42 Per sola sponsalia nihil amittit, *y* & si contrahat matrimonium inualidum ante sententiam iudicis non amittet *z* beneficium.

y Comm. DD.
z Sanchez tom. 2. lib. 7. de matrim. disp. 43. n. 3.

43 Per matrimonium validum vacant *a* ipso facto beneficia, & pensiones Clericales. Sed nihilominus gaudet duobus priuilegiis Canone scilicet si quis suadente, & fori *b* priuilegio, si semel & cum virgine contrahat, & deferens tonsuram, & habitum *c* Clericalem adscriptus sit alicui Ecclesiæ, cui deseruiat.

a c. 1. de Cler. coniug.
b c. vnic. de Cler. coniug. in 6.
c Trid. sess. 23. c. 6.

AN CONIVGATVS possit Ordinari?

44 Non potest *d* sine vxoris consensu, nisi vxor sit adultera, nec primam tonsuram suscipere.

45 Si sacrum suscepit Ordinem sine vxoris consensu potest ab ipsa *e* reuocari. Si autem de illius consensu sacris initietur,

d c. coniug. de conuer. coniug.
e Ioan. 22. in Extr.

si

si illa est iuuenis debet religionem ingredi, si prouectæ ætatis potest emisso castitatis voto remanere f in sæculo. f c. coniug. de conuer. con.

SECTIO III.

DE VARIIS CIRCA HOC SACRAmentum resolutionibus.

1 QVi eodem die suscepit duos Ordines sacros à posteriore a suspensus, & solum à Papa potest dispensari. Idem dic de eo, qui cum minoribus simul subdiaconatum suscepit, nisi sit consuetudo contraria. a Comm. DD.

2 Qui obsessus b semel à Dæmone fuit non potest ordinari, quod si erat ordinatus non debet amplius celebrare. b Nau. n. 25. c 6.

3 Causa sufficiens dispensandi in interstitiis est habere beneficium Præsbyterale cum obligatione omnes Ordines suscipiendi intra annum.

4 Vnctionem non esse de essentia Ordinis Sacerdotalis communior, & probabilior sententia c est, si tamen omittatur supplenda est antequam Ordinatus vtatur Ordine. c c. fin. de sac. non iter.

5 In omnibus Ordinibus præter Præsbyteratum sufficit, d quod materia tradatur per Archidiaconum. d D. Tho. in 4.

6 Actus Ordinum Minorum possunt e fieri amore laici ex Ecclesiæ vniuersali consuetudine. e Comm. DD.

7 Ordines non dantur f post prandium, nec sacer Ordo sine Missa. f Ex rituali Romano.

8 Matrimonio iunctos ordinare Græcorum error fuit, sunt autem, qui mortem hunc non improbent. g g Comm. DD.

9 Notarius pro dimissoriis expediendis si stipendium non h habeat, potest accipere decimam partem aurei, nisi sit consuetudo nihil accipiendi. h Comm. DD.

10 Episcopum in peccato mortali oleum, & chrisma consecrantem aliqui dicunt i peccare mortaliter. i Comm. DD.

11 Si Episcopus morbo correptus Ordines non possit absoluere, pergat l alter vbi ille desiit. l Comm. DD.

12 Si ob Ecclesiæ vtilitatem Episcopus præcipiat alicui, quod ordines suscipiat, parere m tenetur, nisi iusta causa excusetur. m Comm. DD.

13 Subdiaconus in fauorabilibus venit in nomine Sacerdotis, non verò in odiosis.

14 Qui

14 Qui habet dimissorias, vt ordinetur ab alieno Episcopo in propria diœcesi, si faciat Ordines in aliena ex licentia illius Ordinarij, potest *n* ordinari ex ratihabitione.

n Placitum authoris.

15 An Episcopus, qui habet facultatem Ordines celebrandi in aliena diœcesi possit sacris initiare non solum subditos licentiam dantis, sed etiam alienigenas afferentes litteras dimissorias, alij negant, alij probabilius affirmant. *o*

o Comm. DD.

16 Potest *p* Episcopus in aliena diœcesi conferre primam tonsuram suis subditis, quia non est Ordo.

p Comm. DD.

17 Potest *q* quivis ordinari ab Episcopo, in cuius diœcesi habet beneficium, quantumvis tenue. Et famulus familiaris Episcopi gaudet eisdem priuilegiis, ac ipse familiaris.

q Placitum authoris.

18 An cum Episcopus Ordines ministrando dicit suam intentionem non esse ordinare excommunicatos, vel aliter impeditos, si tales sint ibi Episcopo ignoti, an maneant ordinati alij aiunt, alij negant. Certum *r* autem est pendere ex intentione Episcopi, & si ipse sibi ignotos intendat non ordinare, non manere ordinatos.

r Villal. tom. 1. de vtroque glad.

19 Defectus in ordinatione commissus quolibet anni die suppleri *ſ* potest.

ſ Quintanad. to. 1. sing. tr. de sacr. ord.

20 Qui bona fide sacris initiatur ante legitimam ætatem etiam si postea in mala fide actus Ordinis exerceat, non *t* incurrit suspensionem, nec irregularitatem, peccat tamen mortaliter.

t Comm. DD.

21 Qui ex ignorantia crassa, sed non affectata ordinatur ante legitimam ætatem non incurrit *u* suspensionem, & cum attingit legitimam ætatem sine dispensatione vti potest Ordine bona fide suscepto.

u Placitum authoris.

22 Si vtrinque probabilis opinio est de validitate Ordinis Sacerdotalis, vel Episcopatus iterari debent, *x* sub conditione secus sciendum de inferioribus Ordinibus.

x Villal. vbi sup.

23 Qui subdiaconatum suscepit aliquo titulo, non indiget *y* alio nouo ad reliquos Ordines.

y Comm. DD.

24 Qui post absolutionem à suspensione, quam incurrit ob sacri Ordinis susceptionem ante legitimam ætatem, si ante hanc adimpletam celebret non incurrit *z* nouam suspensionem, nec irregularitatem, peccat tamen grauiter.

z Placitum authoris.

25 Qui furtiuè Ordines suscipit, vt qui sui loco alium supponit examinandum, irregularis *a* manet.

a Comm. DD.

26 Qui patitur visus aliquem defectum dummodo legere possit non impeditur *b* Ordines suscipere, quod si non possit sine magno incommodo horas recitare, non tenebitur, poterit tamen sacrum facere.

b Comm. DD.

26 Qui

27 Qui Ordinis suscepti titulum amisit sufficit, *e* vt ad alios suscipiatur, quod id vno teste probet, & qui Ordinem maiorem probat præsumitur minores suscepisse.

e Placitum authoris.

28 Qui sine licentia proprij Episcopi ordinatur ab alieno minoribus Ordinibus non incurrit suspensionem, quia Extrauag. Pij I I. cum ex sacris solum loquitur de sacris Ordinibus.

Sequentes omnes has resolutiones inuenies in doctissimo P. Quintana duena to 1. de singular. de sacramento Ordinis.

29 Si fortè accideret, vt dum ad Ordines generales examina fierent, obiret Episcopus feria 6. quatuor temporum, Capitulum sede vacante posset concedere facultatem Episcopo titulari, vel alterius diœcesis, vt sabbato sequenti Ordines celebraret, quia hoc non est dimissorias dare ordinandis, sed facultatem Episcopo ordinandi òrdinandos à defuncto Episcopo.

30 Incasu proposito possent ordinari omnes regulares etiam non examinati ante mortem Episcopi, sæculares autem non nisi examinati, & approbati, quoad scientiam, & mores, si autem quoad mores, & non quoad scientiam aliquis sæcularis esset approbatus posset Capitulum dare licentiam ad examen faciendum vt approbatus ordinetur, vt non improbabiliter aliqui sentiunt.

31 In omnino inepto, qui non nisi indecenter actum ordinis potest exercere, nec Papa potest dispensare, potest autem etiam Episcopus in eo, qui licet Latinam linguam ignoret, strenuè tamen actus suscepti Ordinis potest exercere.

32 Examinator ad Ordines pecuniam, aut munera recipiens simoniam non committit, nisi sit contractus: do vt des.

33 Petrus Latina lingua parum versatus ficto nomine Ioannem subrogauit, vt pro se examen subiret, & approbato Ioanne Petrus ante Ordinis susceptionem dolum Confessario aperuit; hic hac prudenti arte Petro subuenit. Petiuit ab eo licentiam vt tacito illius nomine rem Ordinario propalaret, & facultatem peteret ad Petrum examinandum & vt posset ordinari, si aptus inuenitur; si verò ineptus ab ordine se abstineret, & habita facultate ipse Confessarius examinauit eum, & aptum reperiens absoluit, & sacris initiatus est.

34 In sententia illorum, qui minores Ordines non esse sacramentum affirmant, qui hos suscepturi sunt, actum contritionis non tenentur ante susceptionem præmittere. Secus vero in opposita sententia.

35 Sacerdotes non verò subdiaconi, nec Diaconi, mortaliter peccant, si cum Episcopo Ordinante non communicant, quia, qui

qui consecrant, tenetur à se consecratam sumere hostiam.

36 Puer septénio non completo potest prima initiari tonsura, dummodo ad rationis vsum peruenerit, & doctrinæ Christianæ rudimenta, legere, & scribere sciat, quia hæc tantum à Tridentino exiguntur.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ORNATVS.

a Nauar. c.14.n.30.

1 FOEmina ornans *a* se cum periculo spirituali proximi peccat mortaliter si faciat ex contemptu. Si tamen sine contemptu, vel mala intentione ornans, vt pulchra appareat, etiam si sciat aliquem ex propria malitia, & praua consuetudine peccaturum mortaliter, non peccat mortaliter.

b Comm. DD.

2 Ornans se maiori cultu, quam suo conuenit statui solum venialiter *b* peccat; qui autem se splendidè ornat secundum decentiam sui status non peccat.

c Nauar. c.23.n.18.

3 Religiosa, quæ ob leuitatem, vt pulchrior appareat se ornat non *c* peccat mortaliter, nisi notabiliter cum scandalo excedat.

d Comm. DD.

4 Ornans se animo alliciendi alium ad mortale, mortaliter *d* peccat.

e Nauar. vbi sup. num.19.

5 Ornans se contra morem patriæ venialiter peccat, *e* nisi faciat contra legem obligantem sub mortali.

f Idem vbi supr.

6 Fœmina ostentans pectora nuda vt pulchrior videatur non peccat *f* mortaliter. Sunt tamen qui dicant non esse absoluendam. Quæ autem vestibus cooperitur, ita tenuibus vt pudenda interluceant peccat mortaliter, & de viro idem dicendum.

g Comm. DD.

7 Vti fuco, vel crinibus alienis ad detegendam deformitatem nullum est peccatum. *g*

h sà hoc verb.

8 Cum Confessor dubitat an fœmina mortaliter peccauerit in ornatu, & ipsa vt desistat nequeat persuaderi, *h* potest absolui, sed tutius est doctos consulere.

9 Si in nimio ornatu, quis expendat alimenta danda filiis, vel quod debet elargiri pauperibus, peccat mortaliter.

i Comm. DD.

10 Vxor licitè *i* se ornat, vt marito placeat, si non excedat nec opera ideo præcepta omittat.

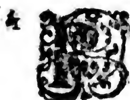
DISPVT.

DISPVTATIVNCVLÆ
Prætacentes.
RESOLVTIONES VARIÆ.

P

PACTVM. Vide *Contractus.*

ACTVM legis commissoriæ positum sine fraude vsurarum licitum est. *a* Lex commissoria est, quod pignus si non redimatur tali tempore fiat possidentis pro pecunia mutuata. *a Nauarr. c. 17. n. 217.*

PAPA.

1 In eodem *a* puncto ac est electus legitimè confirmatur à Deo, & habet omnem plenitudinem iurisdictionis, quam post coronationem, & illam habet immediatè à Christo super omnes Christianos. *a Nauar. c. 27. n. 147.*

2 Papa non habet *b* iurisdictionem super se, nec super suum successorem, neque dat iurisdictionem suo Confessario. *b Idem c. 27. n. 263.*

3 Papa nulli hominum *c* potest subijci quoad pœnam, nec incurrit excommunicationem humanam, etiam si quod Deus auertat, incidat in hæresim. *c Idem vbi supr. n. 13.*

4 Papa *d* potest multa, quæ sunt de iure naturali, & diuino restringere, limitare, & declarare. Et Episcoporum potestatem ad peccata reseruanda restringere, & ab illis reseruata per se vel per alios sacerdotes absoluere. *d Comm. DD.*

5 Potest dare *e* facultatem, vt fideles relicto proprio Parocho cuilibet sacerdoti confiteantur, & quod quolibet anni tempore facta Confessione præcepto satisfaciant Ecclesiæ: *e Comm. DD.*

6 Papæ aliquid statuenti circa beneficia patrimonialia Castellæ *f* obediendum est, & contrarium dicere sapit hæresim Anglicanam. *f Nauarr. vbi sup.*

g Idem c.27.n.13.

7 Nemo etiam imperator *g* potest beneficia spiritualia, vel Ecclesiastica iuris patronatus, vel alia cuiuscumque qualitatis, vel conditionis sint, constituere, erigere, destruere, aut tollere neque in totum neque in partem etiam minimam nisi solus Papa, aut ex eius commissione.

h Ex conc. Later.

8 Papæ electio simoniaca ipso facto est nulla, *h* sunt tamen qui dicant sententia condemnatoria opus esse.

i Ex Pio IV.

9 Nulla excommunicatio, vel censura *i* impedit Papæ electionem.

l Nauar.

10 Papam peccare non seruando legem humanam aut sine causa dispensando *l* affirmat Nauarrus. Item quod si antea fuit religiosus nullum habet bonorum dominium, sed tantum administrationem.

m Comm. DD.

11 Papæ quoad spiritualia *m* subditur omnis humana potestas.

n Silu. verb. Papa.

12 Papa ob solam hæresim *n* potest accusari, condemnari, excommunicari, & deponi.

o Vide Sà hoc verb. n.6.

13 Papam hæreticum esse non posse *o* sunt qui dicant propter specialem Spiritus sancti assistentiam.

p Anton.

14 S. Antoninus *p* ait Papam plura posse quam nobis, vel ipsi compertum est.

q Vide Sà vbi sup.

15 Potest *q* esse iudex in causa propria, & secum dispensare in votis, & legem à se vel à suo prædecessore latam reuocare, & obligationem factam homini relaxare, & cuiuis beneficium auferre.

r Idem vbi sup.

16 Ad Papam appellari *r* potest à cuiusuis sententia.

s c. in nomine Domini dist. 23.

17 Ad Papatum soli Cardinales *s* habent votum actiuum, passiuum autem secundum aliquos omnes fideles. Alij autem ex solo Cardinalium gremio esse eligendum affirmant.

PALLIVM.

a Vide c. pallium dist. 100.

1 Pallio, quo significatur plenitudo officij Pontificalis vtitur Archiepiscopus *a* in Missa solemni in Prouincia, non autem extra Ecclesiam, nec in processionibus, aut aliis neque id potest alter alteri commodare.

b Sà hoc verb.

2 Antequam Pallium accipiat non debet Ordines facere, nec consecrare, nec Ecclesiam *b* dedicare, nec concilium conuocare.

PATRINVS.

1 Religiosis prohibitum *a* est à iure patrinos esse in Baptismo.

a c. Monachi. 5. de consecrat. dist. 4. & c. placuit 6. 9. 3.

PARENTES.

1 Parentes in docendo filios orationem Dominicam & fidei symbolum negligentes peccare mortaliter quidam probabiliter *a* affirmant.

2 Non potest *b* pater Religiosus fieri, si filij eius opera indigent.

3 Qui filium alere non potest, *c* potest illum exponere ad hospitale, vel ad domum Episcopi diuitis, exponere autem illos sine necessitate peccatum est *d* mortale.

4 Pater tenetur *e* soluere damnum factum à filio de illius peculio, & de suo soluere, quod ipse iussit expendere, vel debuit iubere.

5 Tenetur *f* filium alere, & eius vxorem honestam etiam sine sua licentia ductam, & filiam dotare sine sua licentia digno nubentem etiam dote non promissa, si ipsa se dotare non potest. Certe ei debet legitimam saltem dare, si illa doté non promisit. Itidemque tenetur auus paternus, & fratres ex eodem patre.

6 Filiam indigno etiam nubentem *g* tenetur pater alere, & secundũ, aliquos etiam dotare. Nec non filiam impudicam si pæniteat alere, & dotare egentem, filiam autem hæreticam nisi resipiscat, non tenetur.

7 Si pater distulit 25. annos habentem filiam in matrimonium dare, etiam si indigno nubat, *h* tenetur eam dotare, si illa dotem promisit. Tenetur etiam filiam naturalem pauperem dotare etiam si sit clericus, qui tenetur etiam spuriis filiis alimenta præstare.

8 Pater potest *i* filio consentiente de illius legitima testari.

9 Potest *l* in donationes remuneratorias & opera pia bona expendere etiam cum detrimento filiorum.

10 Potest *m* à filio repetere, quod coactus est pro illo expendere.

11 In extrema necessitate patri prius, quam filio *n* subueniendum est, & præferendus etiam est ei, cui iuratum est subuenire. An verò creditori dubium est, alij aiunt, alij negant, affirmatiua videtur probabilior, & non desunt

a Vide Sà hoc verb. n. 1.
b Comm. DD.
c Nauar. c. 14. n. 7.
d Tol. lib. 5. c. 1. n. 114.
e Sà vbi sup. n. 4.
f Idem vbi sup.
g Comm. DD.
h Vide Sà hoc verb. n. 5.
i Idem vbi sup.
l Nauar. c. 17. n. 39.
m Sà vbi sup. verb. 9.
n Comm. DD.

qui dicant vxorem, & filios, & fratres præferendos esse; Patrem vendere ob famem filium quamuis non sit illicitum, iam non est in vsu *o* inter Christianos.

o Valent. 2.2. disp. 5. q. 20.

13 An pater possit ob correctionem filium in sacris constitutum percutere alij aiunt, alij negant probabilius & præcipuè si *p* Sacerdos sit.

p Tolet. lib. 1 c. 23.

14 Mater filium, vir vxorem non *q* possunt vendere.

q Silu. verb. emptio.

15 Pater filiis ex primo matrimonio *r* debet omnia lucra ex illo, non tamen donata ab extraneo etiam intuitu vxoris.

r Vide Tol. lib. 5. c. 7. n. 9.

16 Pater inuita matre non *ſ* potest filium impuberem religioni offerre.

ſ Sà hoc verb. n. 13.

17 Qui ex iusta causa, & non ex contemptu non vult filius talium parentum haberi non *t* peccat. Iniuria verò etiam leuis patri illata quibusdam videtur peccatum mortale.

t Idem vbi sup. n. 14.

18 Patris nomine *u* veniunt ascendentes, & nomine filij descendentes.

u Comm. DD.

19 In negotiis grauibus potest pater sub obligatione peccati mortalis filiis præcipere, hoc tamen hero non licet in famulos, reliquamque familiam.

20 Parentes ob solam auaritiam exponentes hospitali filium peccant, & tenentur restituere hospitali alimenta.

21 Peccant consulendo matrimonium filio, qui votum continentiæ, vel religionis emisit.

22 Peccat mortaliter, & tenetur restituere si filium inducat ad renunciandum legitimæ per metum reuerentialem.

PAROCHVS.

1 Tenetur *a* peste infectis sacramenta ministrare, vel dare qui ministret.

a Comm. DD.

2 Parochianus ad sacramenta in Parochia accipienda *b* est quicumque ibi habitat etiam per modicum tempus, & aliò ire illi est incommodum. Ad matrimonium sufficit modica habitatio. Ad solutionem decimarum & vtilia Parocho necessarium est animum habere ibi habitandi ferè per annum.

b Sà hoc verb.

3 Parochus Ecclesiæ destitutæ censetur *c* habere beneficium simplex.

c Idem vbi sup.

4 Tenetur *d* Parochus ministrare sacramenta extra tempus præcepti, licet alij id negent.

d Nauar. c. 25. n. 131.

5 Parochus habet iurisdictionem à iure communi quam sine causa Episcopus impedire non potest. *e*

e Comm. DD.

6 Potest *f* esse iudex in causa Ecclesiæ alio eius nomine agente. *f* Comm. DD.

7 Parochus per se, vel per alium *g* tenetur celebrare, quando populus tenetur audire. *g* Tolet. lib. 2. c. 3.

8 Parochus *h* tenetur credere Parochiano affirmanti præceptæ satisfecisse Confessioni, & non debet ad dandam schedulam cogere. Nisi alicubi comuni consuetudine habeatur oppositum. *h* Nauar. in c. sacerdos de pæni. dub. 6. n. 85.

9 Parochus non sacerdos exceptis his quæ ad Ordinem spectant reliqua omnia *i* potest exercere. *i* Comm. DD.

10 Parochus *l* potest sacerdoti non impedito concedere, quod omnia sacramenta, quæ ipse Parochus potest, administrat excepta Confessione, nisi fuerit ab Ordinario approbatus. *l* Comm. DD.

11 Parochus, qui sine necessitate per alium sacramenta administrat etiam si resideat, *m* peccat mortaliter, quia inutiliter residere, idem est, ac abesse, & tenetur fructus restituere, licet autem coadiutorem habere, qui eum aliquando alleuiet à labore. *m* Vide Dian. p. 3. tr. 4. resol. 156.

12 Parochus, qui credit se noctu vacandum ad ægrum *n* non peccat mortaliter secluso scandalo, si secum oleum sanctum domum deferat. *n* Dian. p. 5. tr. 3. resol. 91.

13 Episcopo Absente *o* potest in ieiunio dispensare. *o* Nauar. c. 21. n. 21.

14 Tenetur *p* docere, & prædicare de iure diuino, & ex vi officij habet ad hoc facultatem, & potest illam approbato concionatori concedere in sua Parochia. *p* Comm. DD.

15 Tenetur *q* intra duos menses à possessione beneficij coram Episcopo, vel illius Vicario fidem profiteri. *q* Comm. DD.

16 Parochialis Ecclesia non est prouidenda *r* nisi per oppositionem, & præuio examine. *r* Nauar. n. 132.

17 Parochus, qui esset in ripa fluminis, quem sine magno vitæ periculo non posset transire, *s* & in alia ripa esset infirmus moribundus, qui peteret confessionē; non teneretur flumen transire, quia periculo magno sine fructu infirmi, & cum aliorum Parochianorum damno se exponeret propriam amittendi vitam. Idem dic si eodem periculo, & infirmi incerto fructu præcicipitia esset transiturus. Quod in peste infectis non contingit quia licet magnum sit vitæ periculum, certa est vtilitas infirmi. *s* Comm. DD.

18 Parochus, qui non curat de disponendis Indis, vel Æthiopibus suis Parochianis ad suscipiendam Eucharistiam in vita, nec in morte, est in statu *t* peccati mortalis. *t* P. Acosta in manuscrip.

19 Parochus Indorum, qui non bene addicit illorum linguam ad confitendum, & ad concionandum, nec curat addiscere, non *u* est in tuta conscientia, & debet pro rata restituere. *u* Idem vbi sup.

Quod si propter incapacitatem de profectu desperat, tenetur admonere Prælatum, & beneficio renuntiare.

20 Parochi per se ipsos saltem Dominicis, & festis rudimenta Christiana populo *x* tradant.

21 Parochum in aliena diœcesi etiam non subditum posse absoluere *y* probabile est.

22 Parochi Indorum, qui sine assensu sui Antistitis Parochiam deserunt aut ante discedūt, quam successoribus rerum Ecclesiasticarum suæ curæ commissarum rationem reddant, eo ipso *z* sunt excommunicati.

23 Parochus non *a* potest dare licentiam simplici Sacerdoti ad audiendas Confessiones suorum Parochianorum, quia post Tridentinum omnis Confessarius debet esse ab Ordinario approbatus.

24 Parochus assistens matrimonio sui Parochiani in aliena Parochia *b* peccat contra iustitiam, & contra charitatem, quia licet probabile sit validum esse matrimonium, exponet tamen illud periculo irritationis, si forte in re contraria est vera. Idem dicendum de eo, qui assistit matrimonio facto ob metum reuerentialem.

25 Parochus simul obtinens canonicatum tenetur *c* residere in Parochia, & perdit distributiones quoties non seruit Canonicatui. Quod si Capellanus est potest per alium Missas celebrare etiam si in fundatione dicatur, quod ipse celebret & idem dic de Capellano non Parocho.

26 Parochi sæculares exigere non *d* possunt iura duplicia pro funeribus eorum, qui in monasteriis religiosorum tumulantur, est enim contra ius commune, & Regium.

27 Parochis *e* non licet in celebratione Missarum pro defunctis amphoram aquæ pro amphora vini, vel paleas pro tritico supponere. Arg. *c. de hoc de celeb. Miss.*

28 Parochis non est *f* prohibitum proprios agros, & vineas colere & fructus vendere, quia hoc non est negotiari.

29 Parochis Indorum non debetur *g* stipendium pro comitatu incensario, cymbalorum pulsatione & similibus, quia lege Regia, & Limensi concilio prohibitum est.

30 His qui in agro degunt, & domum in vrbe habent, parochus in cuius parochia est domus, debet *h* sacramenta administrare.

31 Parochi officium habens potest eligi in Confessarium sine alia approbatione.

32 Hortum malorum punicorum, pomorum, platanorum & similium serere, & colere, & horum fructus vendere

x Concil. Lim. act. 2. c. 25.
y Ioan. Sanchez disp. 44. n. 8.
z Conci. Limen. act. 2. c. 41.
a Ioan. Sanchez disp 48. n. 50.
b Idem disp. 44. n. 14.
c Comm. DD.
d Solor. lib. 3. de Indor. guber. c. 22.
e c. de hoc de celebr. Miss.
f Comm. DD.
g Concil. Lim.
h Comm. DD.

dere non est Parochis *i* prohibitum. *i Comm. DD.*

33 Parochus in suis absentiis duorum mensium à concilio concessis, & in aliis ab ordinario sibi concessis *l* potest Vicarium nominare, qui debet ab Ordinario approbari. *l Ioan. Andr. in c, cum ex eo de elec. lib. 6. & alij.*

34 Parochus, cui non dantur portiones decimales tenetur pro Parochianis Dominicis, & festis diebus sacrificium offerre, sed *m* potest stipendium accipere, & pro eo qui stipendium dedit primo loco offerre. *m P. Menach. in manuscrip.*

35 Cum plures Parochi sunt in eadem Ecclesia *n* sufficit quod hebdomadarius Missam pro populo offerat. *n Idem ibidem.*

36 Parochus exactiore, qua possit cura debet *o* inquirere an baptizatus sit ille de quo aliquomodo dubitatur, & quodcumque sit probabile dubium, iterum illum sub conditione baptizare, quod ni faciat peccabit mortaliter. *o P. Quinct. de sing. tr. 1. sing. 7.*

PARTICIPATIO.

1 Nouem modis *a* dicitur quis particeps esse in peccato alterius. Iubendo, consulendo, consentiendo, laudando, recipiendo, adiuuando, non impediendo, occultando, non manifestando. *a Comm. DD.*

2 Participans peccato non semper incurrit *b* censuras, nec obligationem restituendi, quas principalis author incurrit. *b Comm. DD.*

PARS.

1 Pars sine additione *a* intelligitur medietas, secus si dicitur aliqua pars. *a sà hoc verb.*

DISPVTATIO I. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PAVPERTAS.

1 Religiosus nullius rei proprietatem habere *a* potest in particulari, & vsusfructus, & ius vtendi illius paupertati contradicit. Nec simplex rei vsus ei licet sine expressa licentia, vel tacita. *a c. non dicatis 12. q. 1.*

b Villal. to. 1. tr. 35. dis. 29.
2 Qui rem, qua vtitur abscondit, ne pateat Prælati oculis, *b* violat hoc præceptum.

c Comm. DD.
3 Non *c* potest religiosus rem vendere, aut commutare, vel alio modo alienare sine expressa, vel tacita licentia Prælati, sine qua nec cibi portionem potest dare. Nec tacitam licentiam videtur habere cum à Prælato interdicitur ne quis aliquid ex triclinio deportet.

4 Qui habet superflua in cella ex Prælati consensu non peccat contra votum, sed contra decentiam sui status, & hæc superflua si sint valde pretiosa, & diuitum sæcularium propria peccabit mortaliter, & illius Prælati rei censentur sceleris eiusdem.

d Trid. ses. 25. de reg. c. 2. Vide P. Azor. 1. p. lib. 12. q. 6.
5 Administrare *d* bona aliena, & Procuratorem, & Aduocatum, vel Vicarium Episcopi, Præfectum Xenodochij & similia etiam propter stipendium cum licentia Prælati non est contra paupertatis votum. Est tamen prohibitum in multorum ordinum constitutionibus, quia militem Dei non decet sæcularibus se immiscere negotiis.

AN RELIGIOSI siue viri, siue fœmina possint habere annuos redditus ad suas necessitates?

e Abb. 2. p. cons. 4. n. 4.
f c. de vidu. 27. q. 2.
6 Si habeantur cum Prælatorum licentia *e* non est contra paupertatem, nec contra Tridentinum.

7 Religiosi Ordinum militarium *f* possunt recipere, quod illis assignatum est ex mensa Capitulari ex suis beneficiis.

AN RELIGIOSVS qui aliquid sibi vsurpat ex bonis communitatis, vel alterius vsum rei habentis peccet, & restituere teneatur?

g Ledesm. in addit. ad sum. dis. 13.
8 Qui aliquid sibi vsurpat ex bonis conuentus sine Prælati licentia *g* peccat, & furtum committit, & si materia est grauis mortaliter, & si leuis venialiter.

h Comm. DD.
9 Materia ad mortale sufficiens *h* est quod furto ablatum à sæculari esset mortale, quando religiosus sibi vsurpat aliquid, cuius vsum alius religiosus habebat. Si autem furto sublatum sit ex bonis communitatis maior quantitas requiritur, ea scilicet ob quam filiusfamilias peccaret mortaliter, vnde qui vnam gallinam communitatis furaretur vt ipse manducaret, non verò vt sæculari donaret non peccaret mortaliter.

i Vide Villal. vbi supr.
10 Qui tunica indigens Prælatum admonuit, & ille noluit dare cum haberet communitas, si ipse clam surripiat, non *i* peccabit.

l Villal. vbi sup.
11 Qui furatur à communitate aliquid, vel ab eo, qui vsum habebat illius tenetur *l* restituere, vel reddendo, quod abstulit si durat, vel si consumptum est pretium æquiualens, vel ex rebus, quarum vsum ipse cum licentia habet, vel industria, aut arte aliquid

quid acquirendo, vel alio modo licito.

AN RELIGIOSIS liceat donationes facere?

12 Prælati religiosi *m* possunt imò, & tenentur ex superfluis facere elēmosinas, & aliquando ex necessariis, sed moderatè.

13 Si faciant sine iusta causa donationes exorbitantes, peccant grauiter, & restituere tenentur ipsi, & donatarij.

14 Officiales, vt coquus, & ciborum dispensator parum vini, & frustum panis, & similia donare *n* possunt, nisi specialem à superiore habeant prohibitionem. In quo recepta Ordinis consuetudo seruanda est.

15 Religioso qui vtilem librum in lucem edit *o* potest licentia concedi, vt consanguineis pauperibus, vel de sua religione bene meritis aliquid donet.

16 Subditi religiosi donare non possunt sine Superioris licentia expressa, vel tacita, & hanc censentur habere, cum eis annuus redditus conceditur, vel aliud ad aliméta cum conditione vt nil vltra petat, quod reseruauerit donare *p* poterit, sed non ob turpem finem, talis enim donatio est ipso iure nulla, etiam si fiat ex bonis ipsi à consanguineis donatis.

17 Religiosæ facultatem habentes à Prælatis, vt suo labore acquisita in suas necessitates insumant, quæ eis superfuerint, *q* poterunt donare, sed non in malum finem.

18 Religiosus, qui sine licentia donat, quæ habet ad suum vsum alicui extraneo *r* tenetur ab eo repetere, vel alio quo potuerit modo restituere vt supra diximus.

19 Cum religiosus aliquid sibi donare volenti persuadet, vt amico vel consanguineo illud donet *ſ* non facit contra paupertatem, sed contra charitatem Ordinem illa donatione priuando, nisi excusetur iusta causa maiori proximi necessitati subueniendo, sed in nostra Societate hoc sine licentia est sub præcepto prohibitum.

20 Religiosi Societatis nostræ habentes facultatem accipiendi elēmosinam, si stipendium pro sacris faciendis accipiant, & à à clerico petant, vt illa sacra faciat, possunt *t* sibi talem retinere pecuniam; quia hoc nihil aliud est quam à clerico elēmosinam recipere.

21 Religiosis nostræ Societatis prohibitum *u* est sine licentia accipere aliquid pretio æstimabile dandum alteri in elēmosinam; si autem ipse non petat & non suo, sed dantis nomine illud det pauperi non videtur facere contra prohibitionem.

22 Licet Societatis regulæ ad nullum obligent peccatum, vota tamen ex se *x* obligant sub mortali, nisi excuset inaduertentia, vel leuitas materiæ.

m Nauar. conf. 3. nu. 9. de stat. mia. lib. 3.

n Molina to. 2. de iust. disp. 276.

o Comm. DD.

p Villal. vbi sup.

q Sanchez de matr. lib. 6 disp. 4. n. 7.

r Comm. DD.

ſ Comm. DD.

t Comm. DD.

u P. Menacho in manuscrip.

x P. Roder. in tract. de paupert.

23 Quod

23 Quod religiosus quoquo modo acquirit *y* statim fit religionis & de illo sine licentia expressa, vel tacita non potest deponere, quod si donet donatarius restituere tenetur.

y Comm. DD.

24 Cum religioso nostræ Societatis iter agenti datur viaticum, quod superest itinere confecto *z* reddendum est Superiori, nec potest in nulla alia re sine expressa licentia insumere etiam si talis pecunia ei fuisset à consanguineis donata.

z Comm. DD.

25 Qui ex vno collegio profecturus est in aliud sine licentia præsentis superioris nihil potest petere, nec accipere etiam si intelligatur alterius collegij superiorem id ratum esse habiturum, poterit *a* tamen in ipso itinere vbi non habet Superiorem cum animo manifestandi illud & tradendi suo superiori.

a P. Ildep. Rod. vbi sup.

26 Qui in sua, vel in procuratoris custodia cum licentia nummos habet ad transcribendos codices in nullum alium vsum *b* potest de illa pecunia disponere.

b Comm. DD.

27 Sicut religioso prohibitum est sine licentia, *c* dare & accipere sic etiam mutuo dare, & accipere. In rebus autem minimis est tacita, & generalis licentia res habitas ad vsum per breui tempus commodare, vt librum, scapas & similia, & in hoc religionis consuetudo est seruanda.

c Resolutiones istæ selectæ sunt ex P. Ildeph. Roder. tr. de paupertate.

28 Deposita exterorum ad custodiendum recipere religiosis non licet sine licentia; ea autem quibus cum licentia vtitur, bene potest apud alium religiosum domesticum deponere, & ipse depositam habere, & custodire, depositam autem habere rem aliquam apud extraneum est contra paupertatis votum.

29 Non potest religiosus etiam cum licentia Superioris, nec ipse superior aliquid insumere in rebus illicitis profanis, vel superfluis, quia est prohibitum per sacros canones.

30 Officialis, qui dat plus, vel minus, melius, vel deterius quam intelligit, voluntatem esse superioris facit contra hoc votum.

31 Sicut qui malitiose res religionis dissipat, ita qui ex incuria culpabili destrui, vel deteriorari permittit grauiter peccant, & licet res sint minimæ, minimum damnum sæpe repetitum fit graue.

32 Societatis nostræ religiosi debent aduertere, quod multa, quæ in aliis Ordinibus propter tacitam superiorum licentiam sine peccato fiunt nobis non licent, nec fieri possunt sine lethali crimine. Aliis conceditur accipere vestes, & calceamenta dare & accipere librum, & similia, nobis autem est interdictum sine expressa licentia.

33 Aliis licet pecuniam accipere ad emendos libros dummodo illos habeant animo parato ad liberam Superiorum dispositionem. Nobis autem hoc non licet, quia in nostra religione non

est

est ad hoc interpretatiua licentia.

34 Non sufficit ad hanc interpretatiuam licentiam certo scire quod superior illam est concessurus, sed necessarium est prudenter iudicare superioris voluntatem in eo casu fore, quod res talis sine licentia fiat.

35 Qui pecuniam recipit distribuendam determinatis personis nomine alterius non facit contra votum paupertatis. Si tamē est nostræ societatis religiosus facit contra regulam, & contra præceptum à nostro Generali impositum, ne hoc sine licentia fiat.

36 An hoc præcepto comprehendatur, qui accipit pecuniam ab alio, vt det quibus voluerit Sacerdotibus pro sacris faciendis. Visum est viris doctis non esse contra præceptum, sed contra perfectionem regulæ, quæ omnes subditorum actiones vult subordinatas esse superiori.

37 Religiosus qui aliena pecunia, amici videlicet, libros emit, & illis vtitur non in abscondito, si dominium apud amicum maneat non peccat, quia in aliis Ordinibus ad hoc est tacita licentia. In nostra autem Societate non esset contra votum, quia talis vsus est pretio æstimabilis, & nostris sine expressa licentia non licet.

SECTIO II.

VARIÆ RESOLVTIONES CIRCA paupertatem.

1 PAuper sua debita incerta potest sibi in partem vel in totum applicare maximè ex Confessoris consilio.

2 Religiosi, qui esculenta, vel poculenta minimi valoris sæpe sibi vsurpant, & si res prælato displiceat, non *a* videntur peccare mortaliter.

3 Qui superiore cubicula visitante aliquid abscondit non metu amittendi, sed ob verecundiam *b* non peccat mortaliter in religione, in qua ad id accipiendum tacita solet esse licentia.

4 Religiosus sumens aliquid ex loco publico ad vtendum per aliquot dies animo illud reddendi non peccat *c* contra votum.

5 Qui rem petit vel accepit animo petendi licentiam, & non vtendi re nisi post facultatem obtentam, non *d* peccat contra votum.

6 In nostra religione non licet religioso depositam apud se vel apud alios habere alienam pecuniam, vt cum indiguerit illa vti possit, etiam cum licentia superioris, licet *e* autem aliis religiosis,

a Sanch. apud Dia. p. 1. tr. 6. ref. 34.
b Diana vbi sup. ref. 11.
c Comm. DD.
d Comm. DD.
e Sanchez apud Dia. vbi sup. ref. 45.

7 Ad accipienda comestibilia, vt par perdicum, vel gallinarum in aliis ordinibus solet esse interpretatiua licentia in nostra nequaquam, & ideo sine expressa licentia non *f* licet.

8 Abbatissa respectu monialium sibi subditarum idem *g* potest quod alij superiores respectu subditorum.

9 Religioso *h* potest legatum relinqui ea conditione, vt nihil monasterio acquiratur, non tamen, vt illud independenter habeat à superioris voluntate.

10 Licitum *i* est legare fratribus Minoribus pro infirmis curandis, pro fabrica conuentus, pro Ecclesiæ ornamentis, imò & legatum relinquere ad vitam alicuius fratris Minoris.

11 Religiosus improuisè mortuus, qui inuentus est in cella habere sine licentia *l* peculium, non est priuandus Ecclesiastica sepultura, potest enim habere illud aliquo modo licito, quem nescimus.

12 Religiosus è Societate si pro ministerio aliquo stipendium recipiat si ut superior, si materia sit grauis vix à peccato mortali potest excusari, quia licet directè non sit contra votum, est tamen contra voluntatem superioris, nec ipse generalis potest in eo dispensare; recipere autem comestibilia licet sint preciosa, quæ gratitudinis gratia solent concionatoribus donari nullum est peccatum.

13 Qui arcam claue clausam habet licet in ea nihil contra voluntatem superioris habeat, si faciat sine licentia rem valde scrupulosam facit secluso tamen scandalo, non est peccatum mortale.

f Contra regul.
g Comm. DD.
h Comm. DD.
i P. Pellizar. in manual.
l Omnes hos sequentes casus in eruditissimo Pellizario reperies, vide eius manuale in tract. de paupertate.

AN SIT CONTRA statum fratrum Minorum habere annuos redditus, vel Missarum memorias.

14 Redditus annuos, qui computantur inter bona immobilia, vt census, & similia non licet Minoribus habere; annuas autem elẽmosinas habere licet etiam in testamento legatas, quæ nostris domibus professis nisi sint perpetuæ repugnare non videntur.

15 Non possunt fratres Minores tot ac tanta legata admittere, vt mendicare ostiatim opus non sit.

16 Missarum annua lagata, quæ testatores Minoribus relinquunt, vt à testamentariis executioni mandentur licita sunt, & possunt Minores judicem adire, vt cogat testamentarios ad exequendum, non vt actores, sed vt monitores.

17 An verò possint accipere legata annuorum redditum pro fabrica Ecclesiæ, pro sacristia, pro infirmaria ex ipsis Franciscanis DD. alij aiunt, alij probabilius negant dicentes hæc legata solum recipi posse per modum annuarum elẽmosinarum. Vide

Bull.

Bull. Clem. VIII. de larg. muner. Vide Sanctium nostrum *de matr. lib. 6. disp. 4 n. 7.*

18 Religiosus, qui habet facultatem disponendi de tot nummis, si illos donet concubinæ peccat mortaliter, & illa secundum probabiliorem sententiam restituere tenetur.

19 Non lædit paupertatem regularis, qui imprimit libros & vendit, quia non emit, vt vendat quod est mercaturam exercere, sed imprimit ob bonum commune animarum, quod Deo gratum & hominibus valde vtile est.

DISPVT. II. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE DEFINITIONE PECCATI, ET quotupliciter possit committi.

PECCATVM.

1 PEccatum est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei ex *a* Augustino; vel ex D. Ambrosio. *b* Peccatum est transgressio diuinæ legis, & inobedientia cælestium mandatorum.

2 Si non esset lex non *c* esset peccatum, quod tamen est contra naturale lumen rationis est contra legem Dei, & peccatum; nisi forte esset ignorantia inuincibilis.

3 Peccat *d* mortaliter, qui facit, desiderat, vel decernit aliquid quod mortale peccatum est. Nec non qui consentit, determinat, vel iubet.

4 Peccat *e* mortaliter, qui sub conditione dicit. Hoc peccatum mortale facerem, si vires mihi suppeterent, nisi bonorum temporalium iacturam timerem. Secus verò si dicat hoc facerem si peccatum non esset.

5 Qui autem ob metum pœnæ temporalis, vel æternæ omittit peccatum, non determinatus ad illud, non *f* peccat.

6 Qui iudicans aliquid esse peccatum mortale, vel dubitans an sit vel non illud facit, *g* peccat mortaliter etiam si vere non sit peccatum.

a Aug. lib. 18. contra Faustum c. 27.
b Ambr. lib. de Paradiso c. 8
c D. Th. 12. q. 72. art. 6. ad 2.
d Idem q. 62. art. 7.
e Vill. to. 1. tr. 3. dis. 2.
f Comm. DD.
g Comm. DD.

AN SIT PECCATVM delectatio morosa in opere peccaminoso.

7 Delectatio

7 Delectatio non in ipso peccato, sed in subtili modo illud faciendi non est peccatum, *h* nec quæ non est morosa.

8 Delectatio morosa de mortali est mortalis *i*, de veniali venialis.

9 Cum quis plene aduertit delectationem & neque consentit, neque dissentit sine iusta causa, peccat *l* saltem venialiter.

10 Qui delectatur morosè in adulterio non aduertens iniuriam, sed solum quærens delectationem, peccat *m* mortaliter, sed secundum Vasquez non peccat peccato adulterij.

11 Cum opus habet duas malitias, illas etiam *n* habet delectatio morosa.

12 Delectatio morosa in rebus prohibitis solo iure positiuo non est *o* peccatum mortale.

13 Qui delectationi morosæ nec consentit, nec dissentit propter studium, vel aliam iustam vtilitatem non *p* peccat.

QVID SIT VOLVNTARIVM?

14 Vbi non est voluntarium, peccatum esse non *q* potest.

15 Voluntarium *r* est, cuius principium est intus cum cognitione finis.

16 Vt omissio sit voluntaria tria requiruntur *f* quod scilicet rem facere tenearis, & quod possis, & non facias.

17 Cum lex rem iubet, & in voluntate hominis est facere, vel non facere, illud dicitur voluntarium.

QVOTVPLEX sit voluntarium?

18 Voluntarium aliud in se cum rem ipsam peccaminosam volumus; aliud in causa cum rem volumus, ex qua peccatum sequitur, aliud directum cum ad rem principaliter dirigimus intentionem: aliud indirectum cum malum sequitur eo, quod aliquid quod debet, ac potest non facit.

19 Aliud est formale, quando res in se directè amatur; aliud est interpretatiuum, quod fit per ignorantiam culpabilem; aliud virtuale, quando *t* quis vult illud ex quo scit vt plurimum tale damnum sequi.

QVANDO ad culpam imputandus est effectus secutura causa voluntaria?

20 Qui scit, vel scire debuit se ebrium hominem interfecturum secundùm probabiliorem sententiam non peccat *u* cum interficit, sed cum se inebriat, quia tunc virtualiter vult homicidium.

21 Cum quis misit sagittam contra inimicum, & ante ictum retractauit voluntatem, effectus *x* non est voluntarius formaliter, fuit tamen virtualiter ante retractationem, & iuris pœnas incurrit.

h Comm. DD.
i Comm. DD.
l Lessius de iust. & iur. lib. 4. c. 3. dub. 5. asserit esse mortale in materia graui, sed contraria videtur probabilior.
m Comm. DD.
n D. Tho. 1. 2. q. 2.
o Comm. DD.
p Comm. DD.
q August. disp. 2. cōtra Manich.
r D. Tho. 1. 2. q. 6. art. 1.
f Idem vbi sup. art. 2.
t Vide eundem 2. 2. q. 6. art 3.
u D Tho. 1. 2. q. 11. art. 5.
x Azor. lib. 1. tr. 1. c. 7.

22 Peccatum

22 Peccatum aliquando *y* potest remitti sine dolore formali. *y* Comm. DD.

23 Peccatum contra Spiritum sanctum est irremissibile non quia non remittatur, *z* sed quia quantum in se est excludit remedia aliorum peccatorum. *z* Comm. DD.

24 Peccatum veniale numquam est licitum *a* etiam ob vitandam mortem. *a* Comm. DD.

VNDE SVMATVR grauitas peccatorum?

25 Peccata quædam sunt aliis grauiora, & eorum grauitas præcipuè sumitur *b* ex obiecto, vnde periurium quod immediatus est contra honorem Dei grauius est homicidio. *b* D Tho. vbi sup. q.37.art.3

26 Peccatum, quod maior virtuti opponitur ex sua natura *c* grauius est. *c* Comm. DD.

27 Peccata spiritualia ex sua natura grauiora *d* sunt carnalibus, hæc autem sunt infamiora. *d* Greg 31. Mor.c.31.

28 Peccatum fit prauius aliquando propter causam. *e* *e* Comm. DD.

29 Intentio voluntatis aggrauat *f* peccatum, sed non est circumstantia necessario confitenda, aggrauatur etiam per alias circumstantias. *f* D.Tho. vbi sup. art.5.

30 Damnum secutum antea præuisum aggrauat *g* peccatum. Et quod nec fuit præuisum, nec intentum, si fuit negligentia, imputatur ad culpam, & ad pœnam. *g* Vill. to. 1.tr.3.dif. 13.num.8.

31 Damnum, *g* quod natura sua sequitur ex peccato illud aggrauat *h* directè. *h* Idem vbi supra. num.9.

32 Peccatum fit grauius *i* ratione personę in quam peccatur, & ratione personæ peccantis. *i* Comm. DD.

DE DISTINCTIONE peccatorum inter se.

33 Peccata specie distinguuntur *l* per obiecta, alia sunt carnalia, alia spiritualia. *l* Vide D. Tho. 1.2. q.72.art.1

34 Non distinguuntur per causas actiuas, seu motiuas, sed finales, *m* cupiditas enim radix est multorum peccatorum, quæ per illam non distinguuntur. *m* Idem vbi sup.

35 Alia sunt contra *n* Deum, alia contra proximum, alia contra ipsum peccantem, & specie distinguuntur. *n* Comm. DD.

36 Pœnæ diuersæ, *o* quæ propter diuersa peccata infliguntur non faciunt ea specie distincta. *o* Comm. DD.

37 Peccata commissionis & omissionis specie *p* distinguuntur. *p* Comm. DD.

38 Cùm lex actum non transfert ad diuersam virtutem distincta præcepta non faciunt *q* peccata specie distincta, nec habent distinctas malitias. *q* Vill. vbi sup.

39 Cum in die Dominica cadit festum obligans ad audiendam Missam, qui illam non audit vnum tantum peccatum committit *r* secundum probabiliorem sententiam. *r* Vasquez disp.98. num 1.

40 Franciscanus non obediens Prælato facit *s* vnum peccatum cum *s* Villal. vbi supra.

cum triplici malitia. 1. Contra religionem. 2. Contra obedientiam. 3. Contra specialem regulam præcipientem sub mortali

41 Peccata alia *t* cordis, alia oris, alia operis, & cum sunt operis non sufficit confiteri solum desiderium.

t Comm. DD.

42 Quæ sunt ex superabundantia distinguuntur specie ab his, quæ sunt ex defectu. Distinguuntur *u* etiam specie per circunstantias.

u Comm. DD.

SECTIO II.

DE PECCATO VENIALI, ET *quomodo distinguatur à mortali.*

1 PEccatum *a* mortale est mors spiritualis animæ, veniale autem infirmitas illius.

2 Peccata venialia *b* vocantur in sacris litteris absoluta peccata, mortale autem per antonomasiam.

3 Peccata *c* venialia alia ex genere, alia ex leuitate materiæ, alia ex actus imperfectione.

4 Veniale non distinguitur *d* à mortali ex eo præcisè, quod sit veniale, differt tamen moraliter.

AN PECCATVM veniale sit contra legem Dei?

5 Est præter *e* legem, & contra legem in diuerso sensu. Præter legem obligantem ad mortale, & contra legem obligantem ad veniale.

a Vide D.Th. 1.2. q.88. art. 1.
b Villal. vbi sup. dif. 15.
c Idem vbi sup. n. 3.
d D. Th. 1.2. q.88. art. 1.
e Villal. vbi sup.

QVORVM MALORVM sint causa peccatum mortale, & veniale?

6 Peccatum mortale *f* priuat hominem gratia, & omnium malorum tam præsentis, quam futuræ vitæ radix est, & origo, & est malum maximum.

7 Peccatum mortale *g* mortificat omnia opera bona præterita, & quæ de nouo fiunt nihil de condigno merentur, sed tantum de congruo.

8 Per peccatum mortale fit homo *h* ex filio adoptiuo Dei miserum Diaboli mancipium æternis ignibus addictum, & à numquam defectura gloria exhæredatum.

9 Peccatum *i* veniale nullum ex his malis causat. Vitanda tamen sunt, quia Dei offensæ, quia ad mortalia disponunt, & feruorem charitatis extinguunt, & quia de omnibus etiam leuissimis ratio Deo reddenda est, & grauissimis sunt luenda pœnis.

f D. Tho. vbi sup. q. 71. art. 6.
g D Paul. 1. ad Cor. 13.
h De fide.
i Comm. DD.

10 Minimum

10 Minimum peccatum veniale, quia *l* est malum culpæ maius malum est omni malo pœnæ tam huius, quam alterius vitæ: nec potest esse paruum malum, quod infiniti boni Dei offensa est, & ideo totis præcordiis vitandum, & quam maximo odio prosequendum est. *l* D.Tho. 1. p.art. 48.

QVOMODO dignoscendum peccatum mortale à veniali.

11 Quod est contra amorem Dei, & proximi in re graui est *m* mortale, quod autem in re leui est veniale. *m* Comm. DD.

12 Peccata venialia propter actus imperfectionem difficilè possunt *n* dignosci. *n* Comm. DD.

13 Motus subiti, qui dicuntur primo primi non sunt *o* peccata. *o* Comm. DD.

14 Alteratio, repræsentatio, & iudicium, quæ extra consensum eueniunt, peccata *p* non sunt, neque ideo opus bonum omittendum. *p* Vill. vbi supr. n.4.

15 Qui delectatur in peccati repræsentatione ex inaduertentia inuincibili non *q* peccat, si autem aduertat, sed non plenè peccat venialiter. *q* Comm. DD.

SECTIO III.

VARIÆ CIRCA PECCATA resolutiones.

1 PEccatum per metum factum est inuoluntarium secundum quid, est tamen *a* peccatum. *a* Comm. DD.

2 Ex actu malo interiori, & exteriori vnum peccatum *b* fit in genere moris, licet plura sint in genere entis. *b* Comm. DD.

3 Peccati reatus *c* est obligatio ad pœnam propter mortale æternam, & propter veniale temporalem. *c* Nauar. prælud. 7. n.25.

4 Peccatum *d* aliud est originale, quod est carentia iustitiæ originalis, quæ transfusa est ab Adam in posteros per virtutem seminalem. Aliud est actuale. quod per actum proprium contra legem Dei contrahitur. *d* Comm. DD.

5 Peccatum factum ex confidentia veniæ leuius *e* est. *e* Nauar. c.6.

6 Gaudere de effectibus bonis ex peccato consecutis peccatum *f* non est. *f* Comm. DD.

7 Quilibet Sacerdos *g* potest à peccato veniali absoluere, nisi ei sit specialiter prohibitum. *g* Comm. DD.

8 Peccatum veniale *h* potest remitti non remisso mortali secundum Nauarrum. *h* Nauar. c.3. n.7.

Qq 9 Qui

9 Qui causam culpabilem omissionis, vel commissionis dedit, & voluntatem retractauit sufficit quod causam confiteatur. *i*

10 Captiui Christiani remigantes in triremibus Turcarum ad Christianos deuastandos *l* non peccant, quia talis remigatio materialiter se habet ad damnum inferendum. Nec peccant si ob metum grauem bona Christianorum diripiant.

11 Non excusatur *m* à peccato, qui voluntariè subministrat ea, quæ proximè necessaria sunt ad peccatum, vt qui scalam admouet ad furandum.

12 Famulus in die ieiunij ministrans carnes domino ad edendum non peccat. *n*

13 Ob metum grauem mortis, vel vulneris peccatum *o* non esset amasio depingere amicam. Idem dic de famulo, qui litteras amatorias verba turpia continentes ad concubinam domini deportat, vel eam deducit ad domum illius, vel illum adiuuat, vt per fenestram ingrediatur ad eam, ob metum grauem excusabitur, non verò ob communem rationem famulatus. Hoc alij negant, & P. Sà vix posse à peccato excusari dicit.

14 Meretrici licet *p* domum locare, etiam si non sit alia specialis causa, nisi ratione situs maiorem peccandi præberet occasionem.

15 Non *q* est peccatum resistere inspirationibus diuinis ad consilia suadentibus, est tamen quædam indignitas specialium auxiliorum Dei.

16 Facere ea quibus vti potest benè vel *r* malè, etsi vt plurimum sit occasio peccandi, an sit peccatum alij aiunt, alij probabilius negant.

17 Peccato alterius ad bonum vti *s* possumus, vt mutuum sub fœnore accipere ab eo qui paratus est ad dandum.

i Comm. DD.

l Commu. tum tenet Natar. probabiliter.

m Dian. p. 5. tract. 7. ref. 38.

n P. Azor. apud Dian. vbi sup. ref. 13.

o Diana p. 5. tr. 7. ref. 6.

p Sanch. apud Dian. vbi supr. ref. 26.

q Sanch. apud Dian. vbi supr. ref. 52.

r Comm. DD.

s Comm. DD.

DISPV-

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PECVLIVM, vide *Bona*.

1 PEculium est pusilla substantia *a* vel pecunia separata à rebus, vel ratiocinata patris vel domini data vel promissa filio, vel seruo. *a l. depositi, parag. peculium, ff. de peculio.*

2 Donata filio nulla facta patris mentione ad patrem *b* pertinent, solum quoad vsumfructum. *b sà verb. peculium.*

3 Confiscatis bonis patris non confiscantur *c* bona aduentitia filij; confiscatis autem aduentitiis filij non amittit pater vsumfructum in eis. Quod si filius nubat aduentitia ad eum spectant, & quoad proprietatem, & quoad vsumfructum. *c siluest. verb. pecul. n. 2.*

4 Si pater alienauit aduentitium filij, isque institutus fuit hæres non potest *d* secundum quosdam reuocare, quia patris gerit personam. *d Vide sà vbi supr.*

PECVNIA, vide *Monetam*.

PENSIO, vide *Beneficium, Clericus, Hora Canonica*.

1 Pensio est *a* ius quoddam exigendi certam partem fructuum beneficij Ecclesiastici, & ideo est annexa rei spirituali. Quapropter qui habet pensionem cum obligatione eam alteri reddendi, non potest illam obligationem pretio redimere. *a Nauar. c. 23. n. 121.*

2 Solus Papa pensionem potest *b* dare laico. *b sà hoc verb. n. 3.*

3 Episcopus potest *c* pensionem imponere ad vitam permutantis, ad coæquanda beneficia, quæ permutantur. *c Vide D. Thom. 2. 2. q. 100. art. 4*

4 Episcopus ante collationem beneficij potest *d* ex eo aliquam pensionem ad pios vsus extrahere, & iudex ad redimendas lites. *d Idem vbi supr.*

5 Pensio non est *e* propriè beneficium, non tamen irregulari sine dispensatione concedi potest. *e Nauar. c. 27. n. 111.*

6 Excommunicatio lata in eum, qui non soluit pensionem tempore præfixo, non ligat *f* donec ligasse declaret ipse pensionarius: Quod est secundum Curiæ stylum, & ex eodem stylo potest peti à successore ex fructibus perceptis ab eo. *f sà hoc verb. n. 6.*

 7 Pensio

g Nauar. de spol. cleric.n.8. 7 Pensio, & beneficia in materia spoliorum, g & onere distribuendi, redditus æquiparantur.

PIGNVS.

1 Pignore vti non licet a contra domini voluntatem.

a Sà hoc verb.n.1. 2 Non datur b res sacra in pignus nisi vrgente necessitate.

b Comm. DD.

c c. 1. de pign. 3 Recepto in pignus homine libero perditur c debitum exceptis aliquibus casibus videndis in glossa c.1. *de pign.*

d Vide Silu. lit. c. n.19. 4 Creditor potest d pignus in pignus dare, sed non pro maiori pretio, non tamen potest vendere nisi post biennium, vel ante ex iudicis concessione debitore admonito. Quidam tamen sentiunt ante biennium vendi posse, si debitor post trinam monitionem transacto conuenienti tempore non soluerit, nisi aliud fuerit pactum.

e Sà vbi sup.n. . 5 Clericus accipiens in pignus rem Ecclesiæ tenetur e fructus in sortem computare.

f Comm. DD. 6 Prohibita alienari possunt f in pignus dari.

g Nauar. c.17.n.217. 7 Expensæ factæ in pignore ob necessitatem, vel vtilitatem possunt repeti. g

h Sà vbi supr.n.9. 8 Agrum incultum in pignus accipiens, si illum colat non h tenetur fructus computare in sortem secundum probabiliorem.

9 Pignus dicitur de re mobili, hypotheca de immobili.

10 Creditor vtens pignore contra voluntatem domini committit i furtum, si verò ex illius voluntate vsuram, nisi esset talis vsus, qui inter amicos solet concedi.

i Vide Nau.c.17.

l Comm. DD. 11 Qui emit pignus amissum ob vsuras non solutas idem l facit, ac qui emit rem alienam.

12 Qui mittit pignus domino per nuntium habitum communiter vt fidelem, si pereat non tenetur restituere.

m Comm. DD. 13 Creditor tenetur m restituere pignus, si pereat dolo, lata culpa, vel leui, sed non leuissima, nec de casu ferociter dummodo non præcedat mora, vel pactum de restituendo quomodocumque pereat.

n Nauar. c. 17. n. n.204. 14 Cum paciscitur creditor, quod pignus sibi cedat, si tali tempore debitor non soluat, vel quod habeatur pro vendito iusto pretio, non tenetur n restituere.

PEREGRINI.

PEREGRINI.

1 Peregrinus, qui incidit in peccatum reseruatum in sua diœcesi, si transeat per aliam, in qua non est reseruatum validè potest absolui, nouis iter fecerit in fraudem legis, quod etiam alij *a* concedunt.

2 Qui transit per monastesium D. Dominici, vel D. Benedicti potest *b* celebrare iuxta Missale illius loci.

3 Qui exit à loco, vbi ex priuilegio non ieiunatur, & accedit ad locum, vbi obligat ius commune ad ieiunium potest *c* vti indulgentia sui loci, quia qui per breue tempus absunt, habentur pro præsentibus.

4 Excommunicatio, nec alia censura non obligat *d* transeuntes peregrinos, & ideo non tenentur fures reuelare etiam si præcipiatur sub censuris.

a Vide Dian. p. 1. tract. 10. res. 13.
b Comm. DD.
c Sanch. apud Dian. p. 1. tract. 10. res. 13.
d Laym. apud eundem vbi supra res. 73.

PERIVRIVM.

1 Iurans falsum, quod per ignorantiam crassam verum esse putabat, peccat *a* mortaliter. Si autem fecit aliquam diligentiam peccat venialiter, si autem adhibuit debitam diligentiam non peccat.

2 Qui dubitat an sit verum vel falsum, & iurat verum esse verum peccat *b* mortaliter, nec non qui iurat verum credens, esse falsum, vel nesciens an sit verum.

3 Qui iurat extra mentem iuramentum petentis legitimè, & seruantis iuris dispositionem peccat *c* mortaliter. Item qui se spontaneè offert ad iurandum. Secus si petens iuramentum non est iudex competens, vel seruat tunc ordinem, vel cum sit priuata persona extorquet iuramentum per minas, vel per nimiam importunationem.

4 Iurans falsò se non habere rem ab alio petitam quam tenetur dare peccat *d* mortaliter, secus si sub abstractione quando dare non tenetur.

a P. Aull. in sum. verb. periur.
b Comm. DD.
c Nauar. n. 8.
d Idem ibid.

DISPVT. III. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

De Pænitentiæ definitione.

PÆNITENTIA.

a Trid. prælud. 10. n. 2. & 13.
b Nauar. prælud. 10. n. 11.
c Comm. DD.

1 PÆnitentia vt virtus generaliter est. Nolle facere, vel fecisse peccatum, & potest esse sine dolore vt in beatis, & cum dolore vt in viatoribus. Est medium a necessarium ad salutem omnibus mortaliter peccantibus.

2 Vt sacramentum b est sacramentum absolutionis, quo sacerdos ritè, & legitimè sibi confitentem absoluit.

3 Forma c eius est. Ego te absoluo. Quasi materia sunt tres actus pænitentis: Contritio, Confessio, & satisfactio. Incepit à Passione Christi.

d Nauar. c. 1. n. 36.

4 Ad Baptismum, & Pænitentiam requiritur dolor propter Deum, nec sufficit alius. Errant, d qui Indos baptizant non inducentes eos ad hunc dolorem contenti quod petant Baptismum propter munuscula, quæ sperant.

e Idem vbi sup. num. 39.

5 Ad Baptismum e sufficit dolor generalis omnium peccatorum anteactæ vitæ pænitendo ad summum de vna vel altera specie peccatorum. Ad pænitentiam verò necessarium est specialius pænitere de omnibus speciebus peccatorum, non tamen de omnibus indiuiduis. Sufficere tamen generalem de omnibus peccatis dolorem probabilius est.

f Aug. & alij.

6 De eo, qui pænitentiam differt vsque ad mortis horam dicunt sancti DD. f magno se exponere damnationis periculo, absoluendus tamen si signa contritionis ostenderet.

g Comm. DD.
h Trid. sess. 14.

7 Peccat g mortaliter, qui sine vllo dolore ad hoc sacramentum accedit.

8 Circa hoc sacramentum h Tridentinum definiuit sequentia sub anathemate. I. Quod pænitentia semper fuit necessaria ad veniam peccati mortalis. II. Quod sacramentum pænitentiæ numquam fuit ante aduentum Christi, nec ante eius mortem, & Resurrectionem. III. Quod postea nihil prodest non baptizato. IV. Quod fuit institutum à Christo Domino per illa verba

Ioan.

Ioan. 2. Quorum remiseritis peccata, &c. V. Quod fuit institutum ad reconciliandum Deo peccantes mortaliter post Baptismum. VI. Quod est propriè, ac verè sacramentum, & distinctum à Sacramento Baptismi, & ideo vocatur secunda tabula post naufragium. VII. Quod verba illa. Quorum remiseritis intelligenda sunt de potestate remittendi peccata; VIII. Quod ad veram pænitentiam requiritur contritio, Confessio, & satisfactio tamquam eius materia, & partes. IX. Quod solus Episcopus, & præsbiter habent potestatem absoluendi, & non alij, & licet sint mali non tamen eam perdunt. X. Quod sunt iudices ad verè absoluendum.

9 Liberum *i* est Confessario pænitentiam imponere antè, vel post absolutionem. In vsu tamen est illam ante imponere.

10 Pænitentia non est *l* necessariò imponenda per modum præcepti, sufficit vt sit sacramentalis vt imponatur per modum consilij.

11 Ne anxius sit Confessarius, an sufficientem satisfactionem imposuerit, addat *m* quidquid bene feceris, &c.

12 Sunt qui *n* affirmant posse Confessarium imponere pro satisfactione opus pænale applicandum pro animabus Purgatorij.

13 Non requiritur opus aliquod in particulari, potest *o* enim imponi quidquid mali passus fuerit pænitens per hebdomadam, vel mensem. Et potest pænitentia ex licentia Confessarij ob iustam causam impleri per alium.

14 Potest *p* aliquando iniungi opus alias præceptum; si tamen Confessarius id non exprimat, non satisfit nisi per non præceptum.

15 Si pænitenti imponeretur in pænitentiam per mensem Missam audire non teneretur *q* duas audire in festis.

16 An possit pro pænitentia imponi pænitenti communione abstineat alij aiunt, alij negant *r* probabilius, vt à sacra si sit solum ratione pænitentiæ.

17 An teneatur pænitens acceptare pænitentiam sub onere præcepti obligantis ad mortale alij negant, alij *s* affirmant probabilius si sit medicinalis. Et, cum talis est etiam si pænitens plenariam indulgentiam lucretur, adimplere teneretur.

18 Cum iniungitur pænitenti, vt septem psalmos recitet flexis genibus non satisfacit *t* nisi illam circunstantiam adimpleat secundum probabiliorem sententiam.

19 Qui *u* differt adimplere pænitentiam ex negligentia peccat venialiter, qui ex iusta causa non peccat. Sed licet præfixum tempus sit elapsum adimplere tenetur.

i Vide Dian. p. 5. tr. 13. ref. 36.
l Suar. apud Dian. p. 4. tr. 4. ref. 241.
m Dian. p. 3. tr. 4. ref. 97.
n Vide eumdem vbi supra ref. 54.
o Suarez vbi sup.
p Idem apud Dian. ref. 84.
q Dian. p. 3. tr. 4. ref. 84.
r Ioan. Sanchez apud Dian. vbi sup.
s Vide Dian. vbi sup. ref. 51.
t Idem p. 3. tr. 4. ref. 55.
u Comm. DD.

20 Qui grauem pœnitentiam ob venialia impositam, vel ob mortalia alias confessa omittit adimplere non *x* peccat mortaliter etiam si Confessarius intenderet eum sub mortali obligare.

x Suarez

y Vasq.

21 Satisfactio hæc habet suum effectum ex opere operato, & qui eam adimplet in statu peccati mortalis non peccat, mortaliter nec tenetur reiterare.

22 Pœnitentia proportionatè taxata à Confessario secundum peccatorum grauitatem, remittit *z* omnem pœnam debitam temporalem.

z Comm. DD.

23 Satisfactio sacramentalis adimpleta in *a* mortali reuiuiscit quando pœnitens redit ad gratiam.

a Suar. apud Dia. p.3.tr.4. res.85.

24 Pœnitens potest *b* authoritate propria commutare satisfactionem etiam à Confessario in aliam euidenter meliorem secundum probabiliorem sententiam.

b Villal. vbi supra.

25 Potest Confessarius *c* pœnitentiam ab alio datam commutare in aliam, si id pœnitenti expediens esse iudicauerit etiam si data fuerit ob peccata reseruata, & non iterata Confessione peccatorum ob quæ fuit imposita.

c Vasq. apud Dia. vbi sup. res.55.

26 Qui ex deuotione recitat officium B. V. singulis diebus, si ei imponatur in pœnitentiam recitare coronam per aliquot dies satisfaciat recitando officium, & illud applicando secundum probabiliorem sententiam. Vide verb. *Satisfactio.*

27 Ad pœnitentiæ sacramentum admitti non debet, qui orationem Dominicam, & Symbolum fidei ignorat, nisi vrgeat necessitas, vel pro fundamentis hebetudo pœnitentem excuset.

28 Circa pœnitentias à Confessariis impositas nullam habent Prælati iurisdictionem.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

POENA.

1 POEna non incurritur *a* nisi post sententiam, & executionem iudicis etiam si dicat ipso facto esse incurrendam, & obligare in conscientia nisi pœna talis esset, vt secum traheret

a Vide P. Sà hoc verb.

traheret executionem, vt excommunicatio interdictum, irregularitas, & suspensio; aut lex dicat. Sit *b* incapax, aut inhabilis, in quo etiam dicunt quidam requiri sententiam, vel dicat non faciat fructus suos. *b Mol. dis. 97.*

2 An sententia declaratoria sine executione sufficiat, alij, aiunt, alij negant.

3 Ad pœnam conuentionalem non tenetur *c* quis antequam exigatur, nec potest exigi si non sit culpa nisi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis. *c Azor. lib. 5. c. 2.*

4 Pœna conuentionalis iustè accipitur, *d* si debitor fuit in culpa, & absit vsuræ fraus, & scandalum. Quod si pars debiti sit soluta non est tota pœna petenda, nisi obligatio sit indiuidua. *d Sà hoc verb. n. 2.*

5 Nemo incurrit ob crimen, nisi iuridicè constet vel sit notorium, excepto homicidio occulto per quod irregularitas incurritur. Hæc tamen sententia licet aliquibus videatur probabilis Tridentino repugnat, quod Episcopi dat facultatem absoluendi à pœnis iuris ob alia delicta occulta. *e Less. lib. 2. c. 3. dub. 15.*

6 Inhabilis ad obtinenda beneficia non ideo priuatur *f* obtentis, nec qui priuatur obtentis ideo redditur inhabilis ad alia obtinenda. *f Trid.*

7 Pœna præsumenti imposita dolum requirit. *g* *g Sà hoc ver. n. 14.*

8 Pœnæ promissio in matrimoniis, & sponsalibus non *h* obligat, nam in pœnalibus pia interpretatione, & restrictione vtendum est. *h Comm. DD.*

9 Pœna non est extendenda *i* vltra casus à iure expressos etiam si eadem ratio sit. *i Sà vbi supra n. 6.*

10 Pœnam non incurrit, *l* qui iustè impeditus exequi non potuit, nam pœna supponit culpam, & impossibilium nulla est obligatio. *l Comm. DD.*

11 Regulæ pænales Cancellariæ secundum quosdam solum *m* obligant in foro exteriori. *m Comm. DD.*

12 Consuetudo rationabilis, & iusta credulitas excusant *n* à pæna legis humanæ. *n Sà vbi supra.*

13 Pœna iuris contra facientem intelligitur, *o* si perficiat opus. *o Comm. DD.*

14 Per verbum temporis futuri in dubio non intelligitur *p* pœna posita ipso facto. *p Sà vbi sup.*

15 Qui iustè interrogatus verum crimen negauit non tenetur subire *q* pœnam, quam confessus subiret. *q Idem vbi sup. num. 13.*

16 Cum pœna imponitur aliquid omittenti non determinando tempus, requiritur *r* monitio, vt si dicatur, qui non residet sit excommunicatus. *r Comm. DD.*

17 Si quis lata sententia voce actiua, & passiua priuetur ipso facto

f Silu. hoc verb. n. 13.
t Soto apud Sà hoc verb.
u Comm. DD.
x Sà hoc verb.
y Idem ibidem.

facto priuatus est passiuâ est communis sententia, actiuâ verò sunt qui f dicant sententiam iudicis requiri.

18 Pæna successiua imposita sine termino t finitur decennio, si autem imponatur ad beneplacitum imponentis eius morte finitur.

19 Factus amens post delictum non u punitur in corpore, sed in pecunia.

20 Non x potest quis ob delictum priuari beneficio, aut suspendi aut deponi ab eo, si sit clericus, nisi in casibus à iure expressis.

z Comm. DD.

21 Non y tenetur ad restitutionem, qui est in casu ne quis soluat pœnam à lege impositam.

22 Cum statuitur pæna priuationis officiorum, dignitatum, &c. z intelligitur de gradibus honorificis cum superioritate, & ideo non comprehenduntur Magistri nouitiorum, ministri, consultores, lectores, & similes.

a Comm. DD.
b Comm. DD.
c Comm. DD.

23 Cum dubitatur an lex pœnalis sit abrogata per consuetudinem, an sit lata, vel ferenda benignior interpretatio facienda a est.

24 In dubio nemo excommunicatus b iudicandus est, nec vitandus.

25 Pænam aliquando iudex minuit c ætatis commiseratione.

26 Pænam cumulat contumacia.

POLLVTIO Vide *Luxuria*.

PONTIFEX SVMMVS. Vide *Papa*.

a P. Azor. apud Dia. p. 5. tr. 2. ref. 73.
b Suar. apud eũdem.
c Ex decreto Pij V.
d Dian. vbi supra ref. 74.

1 Pontificis Summi electio pertinet ad solos a Cardinales quamuis esset congregatum concilium generale, hoc tamen posset ex iusta causa Cardinalibus adimere eligendi facultatem.

2 Quamuis non sit b necessarium, vt ex ipsis Cardinalibus eligatur, vsus tamen Ecclesiæ id habet.

3 In electione illius omnes Cardinales suffragium c habent etiam si galerus, vel alia insignia eis non sint data, nec os apertum.

4 Quamuis duo tantum Cardinales aliis mortuis, vel absentibus permanerent in conclaui d possent papam eligere, imò si vnus solum, sed non seipsum, nisi ex compromisso totius sacri collegij.

5 Si

5 Si Summus pontifex eligeretur ante præfixum terminum decem dierum, electio *e* valeret, dummodo fieret à duabus tertiis omnium Cardinalium, & vltra prædictum terminum decem dierum non tenentur absentes expectare. *e* Idem vbi sup. ref. 75.

6 Quando sufficientia data sunt suffragia pro eligendo papa minus digno, reliqui id scientes non *f* peccant si postea pro eodem suffragia præstent, & sic electus non peccat acceptando. *f* Idem ref. 85.

7 Cum inter principes sæculares oborta est grauis controuersia *g* potest ac debet, S.P. ad euitanda mala spiritualia inde euentura, authoritatem suam interponere, illique debent principes obedientiam præstare. *g* Molin. apud Dia. vbi sup. ref. 124.

PRECARIVM.

1 Est *a* quod precibus petenti vtendum conceditur tamdiu, quandiu is qui concessit patietur. *a* Comm. DD.

PRÆCEPTVM. Vide *Lex.*

1 Quidquid est contra præcepta Decalogi regulariter loquendo est *a* mortale, nisi defectus deliberationis excuset, vel paruitas materiæ. *a* Vide sub hoc verb.

2 præcipi *b* non potest, vt subditus ob sanitatem, sibi membrum abscidi patiatur, nec vt suum peccatum omnino occultum reuelet. *b* Idem ibidem

3 Duobus præceptis concurrentibus *c* maius obligat. *c* Comm. DD.

PRÆDICATOR.

1 Non *a* potest religiosus ratione priuilegij renuente Episcopo, vel parocho prædicare in Ecclesiis eorum. possunt tamen in propriis Ecclesiis etiam *b* sine illorum licentia, quia ex Tridentino sufficit ad hoc esse examinatos, & approbatos à suis Prælatis. De quorum licentia ex priuilegio. Greg. XIII. Societati nostræ concesso nostri fratres primam solum tonsuram habentes prædicare possunt in qualibet mundi plaga. *a* P. Suar. in 3. to. de relig. *b* Trid. ses. 5. c. 2. *c* F. Em. Rod. Bulla 28. Greg. XIII.

2 Non *d* possunt religiosi prædicare cum Episcopus prædicat in sua Ecclesia, vel alium facit prædicare, & iubet vt nullibi concio habeatur ex iusta causa. *d* Clem. dudum de sepult.

3 prædicans.

e Comm. DD.

3 Prædicans scienter falsum miraculum, vel falsam historiam de aliquo sancto, vel ex industria locum sacræ scripturæ, qui verè non est, non excusatur *e* à mortali. Qui verò miscet in concione aliquid ridiculum peccat venialiter.

f Sà hoc verb.

4 Non peccat *f* mortaliter secundum probabiliorem, opinionem concionatur in peccato mortali occulto. Idem dic de eo qui legit qui sacram scripturam.

g Vide Dian. 4. p. tr. 4. ref. 22.

5 Qui participant ex mendicantium priuilegiis possunt *g* post factam concionem populo, illi concedere 18. annos & 222. dies indulgentiarum, & concedi debent nomine suæ sanctitatis, vt habeant valorem.

h Sà hoc verb. nu. 1.

6 Prædicare non est actus Ordinis, nec Officij diuini & ideo non prohibetur *h* interdictis, & suspensis.

i Sà hoc verb.

7 Prædicandi licentiam potest *i* dare Parochus in sua Parochia approbatis ab Ordinario.

l Ex syn. gener.

8 Laici prædicandi munus exercentes *l* excommunicati sunt *ex 6. Synod. generali c. 64.*

m Nau. c. 25. num. 142.

9 Fabellam narrare vt populus attentius vtilia, & pia exaudiat nullum *m* peccatum est.

n Sà vbi supra.

10 Pro concione de pretio pacisci simonia *n* est.

PRÆLATVS.

a Comm. DD.

1 Prælati religiosi obligati sunt *a* de iure diuino ad residentiam.

b Comm. DD.

2 Possunt *b* moderatè flagellare subditos ob delicta, & in carcerem trudere ob custodiam, in pœnam tamen non nisi post sententiam.

c Comm. DD.

3 Prælati regulares non *c* debent subditos, vt laicos crudeliter torquere, sed flagellis, & ieiuniis in pane, & aqua.

d Nauar. c. 12. n. 25.

4 Prælatus regularis habet *d* iurisdictionem quasi Episcopalem, & potest cum subditis securè dispensare in ieiuniis, nec debet illorum conscientiæ remittere.

e Comm. DD.
f Nauar. c. 63. n. 39.

5 Non potest *e* præcipere subditis contraria legi Dei, vel maiorum præceptis, nec *f* actus interiores, qui ad exteriores non sunt necessarij, nec prohibere subditos, ne loquantur cum superiore ipsius prohibentis, nec præcipere nouas asperitates nec expressè nec tacitè in regula contentas, nec iubere impertinentia ad obseruationem regulæ.

g Idem c. 15 num. 118.

6 Prælatus potest *g* dispensare circa Missarum numerum, si fuerit exorbitans, vel elemosinis impar.

7 Quomodo possint dispensare in subditorum irregularitatibus vide verb. *Irregularitas.*

8 Surdus,

8 Surdus, mutus, vel cæcus non possunt *h* eligi ad Prælaturam. Et qui puniti sunt ab Inquisitoribus exceptis pœnitentiis salutaribus non possunt rehabilitari nisi à Papa, vel ab Inquisitoribus Sacræ Congreg. ex Decr. Vrb. VIII. *h Dian. p. 4. tr. 5. ref. 48.*

An digniores eligi debeant ad Prælaturas religiosas sub mortali, alij negant, alij probabilius affirmant, *i* quia sunt beneficia Ecclesiastica curam animarum habentia. *i Idem p. 2. tr. 15. ref. 61.*

10 Ante electionem Prælatorum haberi possunt *l* inter Capitulares colloquia consultiua quis sit dignior, vel dignissimus, Conuenticula autem ambitiosa sunt prohibenda. *l Idem p. 2. tr. 16. ref. 35.*

11 Prælati regulares electi à superiore sine suffragiis possunt *m* ab ipso ad libitum amoueri, etiam sine causa eo solum quod non sint apti regiminis, quamuis alias boni sint religiosi. Non tamen accusatione, & inquisitione contra ipsos pendente. *m Idem p. 1. tr. 2. ref. 117.*

12 Prælati regulares sub mortali tenentur *n* etiam venialia peccata subditorum corrigere, quando ex eorum incuria imminet regulæ relaxatio. *n Comm. DD.*

13 Tenetur *o* etiam inquirere occulta subditorum crimina vt paternè corripiat; in hoc tamen non debet esse nimius. Priuatus autem non tenetur, immò imprudenter faciet inquirendo etiam zelo correctionis. *o Comm. DD.*

14 Possunt *p* Prælati regulares dispensare vota nouitiorum. *p Sanchez apud Dia.*

15 Possunt *q* suos subditos absoluere à casibus Bullæ Cœnæ Itemque malè promotos ad ordines siue ante legitimam ætatem siue per saltum. Item dispensare in voto subditi transeundi ad Ordinem strictiorem. Non possunt tamen dispensare cum subditis in publica iuris infamia. *q vide Dia. in sum. hoc verb.*

16 Prælati regulares non possunt *r* præcipuè subditis sub excommunicatione sibi reseruata, quia ex Decreto Clem. VIII. non possunt alia peccata præter ibi assignata reseruare; possunt tamen Generalis ex Capituli generales consensu, vel Prouinciales ex Capituli prouincialis consensu alia reseruare pro totius Ordinis, vel prouinciæ vtilitate ex ipso decreto. *r Sanchez apud Dia. p. 5. tr. 14. ref. 49.*

17 Non potest *ſ* Prælatus ad subueniendas communes pauperum necessitates omnia superflua conuentus insumere, his enim redditus debet augere ad plures religiosos alendos. *ſ Suar. apud eundem p. 5. tr. 8. ref. 33.*

18 Prælatus à quo subditus facultatem impetrauit, vt à reseruatis absoluatur tenetur *t* seruare sigillum. *t Comm. DD.*

19 Prælatus audiens confessionem subditi, qui ratione officij est in proxima peccandi occasione non potest illis ex Confessionis notitia officium auferre, potest *u* tamen negare absolutionem nisi officio renunciet. *u Comm. DD.*

PRÆS.

PRÆSCRIPTIO.

1 Præscriptiones quædam currunt *a* minoribus, & non restituuntur, vt in iis quæ sunt ad vindictam *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 37. Item nec restituitur, vt possit vxorem suam adulteram accusare *post* 6. *dies eadem l.* §.1.

a lib.4.tit. 4.l.37.

PRÆSENS.

1 Præsens ad tempus restringitur *a* oratio indefinita.

2 Præsens non intelligens censetur *b* absens.

3 Præsentis temporis verba referuntur *c* ad tempus testamenti.

4 Præsens, & tacens consentire non videtur, *d* quia præsentia corporis non sufficit ad authoritatem. *lib.* 26. *ti.* 8. *l.* 1. *paragrapho fin.*

5 Præsentia hominis inuiti nihil operatur. *e*

6 Præsenti non nocet *f* absens.

7 Præsenti pecunia vendi debent *g* pignora.

8 Præsentis temporis verba *h* aliquando extenduntur ad futurum.

a lib.24. tit.2.leg. fin. *b* lib.26. tit.8.l.14. *c* li.32.tit.1.l.41.parag. testamento. *d* Comm. DD. *e* lib.20. tit 6.l.8. *f* lib.26. tit.8.l.1. parag. fin. *g* lib.42. tit.1.l.15. parag. sed si emptor. *h* lib.45. tit.l.76. parag.1.

PRÆSVMPTIO.

1 Præsumi *a* fraudem facit persona interposita.

2 Præsumitur *b* actum esse inter contrahentes id quod ex natura contractus est consuetum.

3 Præsumptio specialis tollit *c* generalem.

4 Præsumpta defuncti voluntas multum *d* operatur. *lib.* 28. *num.* 6. *l.* 30.

5 Peccat *e* mortaliter, qui cum notabili irreuerentia Dei, vel proximi damno suscipit exercere officium, quod nescit. Idem dic de Procuratore ob finem malum & sine intentione peritos consulendi, secus si faciat ob finem bonum animo doctos consulendi.

6 Peccat *f* mortaliter, qui præsumit gloriam consequi sine meritis, vel cum meritis sine gratia Dei, vel qui præsumit se non omissurum gratiam, nec puniendum quantumcumque peccet.

a lib.26. tit.8.l.1. parag. sed etsi. *b* lib. 12. tit.1.l.3. *c* lib.22. tit.3. l.35. *d* Comm. DD. *e* Comm. DD. *f* Comm. DD.

PRIMITIÆ.

1 Primitiæ sunt primi fructus, & fideles tenentur *a* iure canonico illas soluere, nisi sit in contrariũ præscripta consuetudo.

a Comm. DD.

PRINCEPS.

PRINCEPS. Vide *Lex.*

In eum respublica potestatem suam transtulit, *a* nec potest eum remouere, nisi sit manifestè tyrannus. *a* Comm. DD.

DISPVTAT. III. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE PRIVILEGII DEFINITIONE, & quotuplex sit

PRIVILEGIVM.

1 PRiuilegium *a* est priuata lex, vel priuans legem, quia circa priuatas personas legem effectu priuat illas excipiendo.

a Vide verb. gratia c. priuilegium 3. dist.

2 Priuilegium aliud reale, vt quod religioni conceditur; aliud personale *b*, vt quod personæ cōceditur per Bullam. Per Bullam Cruciatæ non tolluntur priuilegia realia, & ideo non tolluntur priuilegia religionum, nec suspenduntur.

b Comm. DD.

3 Priuilegium non cessat *c* nisi illius reuocatio veniat in priuilegiati notitiam.

c Sà verb. gratia n. 1.

4 Priuilegium non indiget *d* promulgatione, & valet secundùm probabiliorem sententiam antequam veniat in priuilegiati notitiam.

d Azor. to 1. lib. 5. c. 3. q. 5.

5 Priuilegium Principis amittitur, *e* si priuilegiati eo per decennium non vtantur, religionum verò per centenarium.

e Comm. DD.

6 Priuilegium concessum non *f* subdito non potest amplius reuocari, verbi gratia, si iudex sæcularis priuilegium aliquod Ecclesiastico concedat.

f Diana p. 4. tr. 1. res. 82.

7 Potest *g* Papa omnia priuilegia antea concessa reuocare etiam si sint remuneratoria.

g Idem p. 1. tr. 2. res. 6.

8 Cum dubium est an priuilegium sit reale, vel personale, si sit fauorabile, & nec contra ius commune, nec particulare alicuius, reale censendum est, & *h* extendendum.

h Idem p. 1. tr. 3. res. 15.

9 Priuilegium

i Suarez apud Diana in sum. hoc verb. l Dian p. 5. tr. 13. res 03. m Comm. DD.

9 Priuilegium insertum in *i* iure communi non censetur derogatum per generalem priuilegiorum derogationem.

10 Bullam Vrbani VIII. reuocans viuæ vocis oracula non comprehendit *l* priuilegia sic concessa ante Gregor. XIII. regularibus, quia hic ex certa scientia illa confirmauit.

11 Priuilegia religiosorum latè sunt *m* interpretanda, & cum extortum fuerit dubium circa illa recurrendum est ad personas in dignitate constitutas, qua ex concessione Iulij II. ea possunt interpretari.

12 Priuilegium contra ius commune strictè est interpretandum.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PROCVRATOR.

1 PRocurator ad negotia potest alium instituere Procuratorem.

2 Acta per Procuratorem dum ignoratur facultatem reuocatam esse, valida sunt.

PROMISSIO.

a Vide P. Sa verb. Promissio

1 Promissio obligat *a* nisi res ita mutatę sint, vt si cogitasset ita futurum non promisisset aut si te obligandi animum non habuisti, sed solum proposuisti facere. Vix autem, quis promittentium se obligare intendet, nisi iuret aut faciat instrumentum. Itaque cum dicunt faciam, intelligunt se facturos nisi mutentur; volunt enim libertatem suam indemnem conseruare.

b Comm. DD.

2 Qui habet animum promittendi eo ipso se *b* oligat. Si tamen promissionem non implet ex causa rationabili non peccat, nisi sequatur scandalum, vel notabile damnum proximi, quo casu teneretur ex iustitia ad restitutionem; in aliis verò, non, sed faceret contra fidelitatem.

c Sà hoc verb. n. 4.

3 Potest quis promissum negare, ei qui quod ipse promisit non adimplet. Item cum sibi perniciosum est præstare, vel alteri inutile, aut is per ingratitudinem factus est

est indignus, aut vi, vel dolo promissio est extorta, & non firmata iuramento, aut si non est acceptata, vel de re illicita, aut donatio est lege prohibita vt simoniaca, aut de soluenda vsura, & non firmata iuramento, sed id potest Episcopus relaxare, aut si promissum fuit, sed secundum quosdam, ei qui erat excommunicatus denuntiatur.

4 Quod alicui promisisti propter rem illicitam si faciat teneris *d* ei dare, licet alij id negent. *e*

5 Cum promittit aliquis etiam cum iuramento non *f* tenetur, si sibi, vel alteri damnum sequatur notabile.

6 Promissio facta acceptanti nomine Ecclesiæ, vel Xenedochij transfert *g* dominium secundum quosdam.

7 Qui fictè promisit puellæ se illam ducturum, & sub hac promissione eam corrupit, tenetur *h* eam ducere, nisi valde sit dispar, tunc enim sufficit dotare.

8 Simplex promissio etiam acceptata non obligat *i* secundum aliquos in conscientia, & secundum alios interior potest in conscientia obligare, quia per actum interiorem potest *l* transferri dominium. Contraria est probabilior.

9 Qui promisit meretrici 100. aureos pro actu fornicario non tenetur *m*, nisi ad id tantum, quod alij homines eiusdem conditionis soluere solent, & sunt qui neque ad hoc teneri dicant, & prodiga promissio etiam cum iuramento non obligat, nisi ad id tantum in quo non est prodiga.

10 Iuramentum additum fictæ promissioni non facit *n* veram obligationem.

11 Promissio obligans ad mortale debet *o* esse vera, deliberata, voluntaria, nuda, rei licitæ, possibilis, & notabilis. & quam mutatio rerum non eneruauit.

12 Promissio facta sine respectu alterius mutuæ promissionis obligat *p* etiam alia non impleta.

13 Vt in promissione detur, materia grauis opus *q* est vt res promissa sit multo maior, quam si furata esset. Vnde vnam missam non dicere non erit mortale.

d Sà hoc verb.
e Idem Ibidem.
f Comm. DD.
g Vide P. Sà vbi supra. num. 4.
h Sylu. verb. Luxuria. q. 5.
i P. Henri. apud Dia. p. 2. tr. 17. resol 9.
l Diana P. [illegible] tr. 5. res [illegible] 6.
m Diana p. 4. tr. 4. res. 27.
n Idem p. 5. tr. 14. res. 14.
o Comm. DD.
p Nauar. c. 18. n. 6. In sum.
q Villal. tr. 10. dif. 2. tom. 2.

PROPOSITVM.

1 Ob defectum temporis, vel considerationis *a* sufficit virtuale propositum amplius non peccandi ad veram pœnitentiam. Idem ad conficienda alia sacramenta, licet per se requiratur formale. Idem dic de proposito satisfactionis requisitæ ad contritionem, attentionis ad Missam, & ad officium diuinum.

a Nauar. apud Auilam in comp. hoc verb.

PROXENETA.

a Idem. num. 98.

1 Proxeneta, qui rei domino dixit se rem vendere non posse, nisi tali pretio quamuis dominus illi concedat quod illam vendat v.g. viginti, & postea 30. vendat non *a* potest sibi retinere excessum.

PVBLICVM Vide *Manifestum*.

a Auil. In comp. Nau. hoc verb.

1 Actus publicus non sufficit, vt delictum sit manifestum etiam si actus sit peccatum vt in celebrante excommunicato occultè. *a*

PRVDENTIA.

a Aug. lib. 1. de mori. Eccl. b D. Tho. 2. 2. q. 45. art. 15. c Idem vbi sup. d Arist. 6. Ethic.

1 Prudentia *a* ex Augustino est rerum appetendarum & fugiendarum scientia.

2 Acquiritur doctrina, *b* & experientia, & est virtus specialis cæteris distincta residet in intellectu, & est regula omnium virtutum moralium.

3 Actus huius virtutis sunt. Bene consiliari, iudicare & præcipere. *c*

4 Prudentia vera non *d* potest esse in peccatoribus, quia peccatum est summa imprudentia.

QVÆ SINT PARTES prudentiæ.

e Vide Tho. q. 48. 49. 50. & 51.

5 Prudentia habet *e* partes integrantes, subiectiuas, & potentiales. Partes integrantes illius sunt. Memoria, intelligentia, docilitas, solertia, prouidentia, ratio, circumspectio, & cautio. Secundum partes subiectiuas diuiditur in naturalem, & supernaturalem, acquisitam, & infusam.

6 Diuiditur etiam in personalem, & gubernatricem, & hæc in œconomicam, ciuilem, legislatricem, & militarem.

7 Partes potentiales illius sunt tres. Ebulia id est habitus bene consiliandi in rebus dubiis, synesis id est habitus bene iudicandi de rebus iam consultis secundum legum principia, & fines illius. Gnomen est habitus bene iudicandi de rebus consultis secundum altiora legum principia contra illarum verba.

QVOT MODIS contra prudentiam peccatur?

f Idem 2. 2. q. 53. & 54.

8 Generaliter loquendo omnia peccata sunt contra prudentiam; specialiter tamen peccatur per superabundantiam, & defectum. Per defectum *f* peccatur per præcipitationem, inconsiderationem

ſiderationem *g*, inconſtantiam, & negligentiam. Non tamen ſunt peccatum mortale, niſi cum quis ſe exponit periculo illius. Et hæc vitia à luxuria præcipue ortum habeat.

g D. Greg. 31. Mor.

9 Per exceſſum peccatur *h* ſex modis per carnis prudentiam, aſtutiam, dolum, fraudem ſolicitudinem rerum temporalium, & nimiam curam rerum futurarum.

h D.Tho. 2.2 q.56 art.1.

10 Non eſt ſpeciale prudentiæ præceptum, & peccatum contra eam tunc erit mortale quando in materia graui aliud præceptum violatur.

PVRGATORIVM.

1 In Purgatorio remittuntur *a* peccata venialia hic non remiſſa per diſplicentiam, vel per actum charitatis in quo virtualiter, & eminenter includitur pœnitentia.

a Sà hoc verb.

2 In Purgatorio neque meretur, *b* neque demeretur. Sunt tamen animæ ibi exiſtentes in gratia Dei, & certæ de futura ſalute.

b Vide Bellar.to. 2.lib.2. chat.

3 Incertum nobis eſt quamdiu animæ ibi cruciabuntur, & vt ex Ven. Beda colligitur *c* aliquæ vſque ad extremum iudicium cruciabuntur.

c Beda lib. 5.hiſt.c. 14.

4 Incertum eſt an à Dæmonibus torqueantur. Negat D.Thomas. *d* Sine dubio autem eſt pœnas illas omnes huius vitæ etiam quas Chriſtus Dominus paſſus eſt, longe ſuperare.

d D. Tho. 4.diſt. 20. art.5.

5 Probabile *e* eſt pro nobis exorare, & impetrare à Deo multa bona,& comprobatur multis exemplis videndis in ſpeculo exemplorum

e Bellar. de purg.

6 Suffragia communia omnibus proſunt, *f* particularia his pro quibus offeruntur contra Caietanum dicentem iis tantum prodeſſe,quæ id meruerunt.

f Idem cap.18.

7 Poſt extremum iudicium Purgatorium non erit.

DISPVTATIVNCVLÆ duæ, cum Resolutionibus quatuor.

Q

QVARTA FVNERARIA.

1 VARTA funeraria solita primùm ante annos 40. solui Ecclesiæ Parochiali, eidem est soluenda; a quamuis postea sit monasterio concessa.

a Trid. ses. 15. c. 13.

2 Quarta funeralis, ac canonica portio, & quarta etiam oblationum Episcopo à iure concessa tam à Capitularibus, quam à cæteris clericis persoluatur eo ordine, & modo quem sacri canones statuunt.

QVÆSTVARII.

a Trid. ses. 21. c. 9.

1 Quæstuarios elēmosinarum abolendos præcipit Tridentinum. a

2 Pius V. omnes gratias & facultates concessas pro manibus adiutricibus reuocauit, quæstusque prohibuit.

DISPVT.

DISPVTATIVNCVLÆ Præiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

R

RAPINA. Vide *Furtum.*

RAPINA est vi accipere vel velle accipere aliquid. Est maius peccatum furto, & ab eo specie distinctum, & circumstantia necessariò confitenda.

RAPTOR vide verb. *Luxuria*, & verbum: *matrimonij impedimenta.*

RATIHABITIO.

1 Ratihabitio non *a* sufficit, si est de futuro ad valorem confessionis.

2 Ratificans damnum suo nomine *b* factum tenetur ad restitutionem, quando is, qui damnum intulit non inferret, nisi sciret, quod is cuius nomine fecit, id ratum esset habiturus; secus verò si non sit eius nomine factum etiam si illi placeat.

3 Ratihabitionem damni retrotrahitur *c* & mandato comparatur, quod locũ habet tam in contractibus, quam in delictis.

4 Ratihabitio auget *d* peccatum, & pœnam, vnde qui ratificat clerici percussionem suo nomine factam, est excommunicatus, & ratificans deformitatem suo nomine factam est irregularis. Et quicumque ratificans delictum suo nomine factum puniendus est, sed non pæna ordinaria.

5 Ratihabitio vt mandato comparetur *e* necessarium est, vt delictum factum fuerit nomine ratihabentis, & ipse potens fuerit, antequam fieret, mandare.

6 Infans, & furiosus, si postquam ad vsum rationis peruenerint, ratum habeant delictum suo nomine factum, peccant, *f* sed

a vide Nauar. in sum. c. 17. *b* Idem c. 17. num. 133.

c Comm. DD.

d Nauar. c. 27. n. 223.

e Idem vbi supra.

f Comm. DD.

non tenentur ad restitutionem, nec ad pœnam.

7 Ratificans deformationem factam, sed non suo nomine peccat, *g* sed non est irregularis.

8 Ratificatione etiam tacita facta per metum reualidantur, *h* quando ratificans vult tacite vt valeant.

9 Factum nomine alicuius validatur *i* tempore quo ipse ratificat.

g Comm. DD.
h Sà hoc verb.
i Idem ibidem.

REATVS. Vide *Peccatum.*

RECOMPENSATIO.

1 Peccat *a* mortaliter, qui quod suum est occultè accipit, cum commodè posset per iudicem repetere, si potest oriri graue scandalum vel damnum aliud proximi, & tenetur monere debitorem, quod nil iam debeat.

2 Accipiens clam rem depositam apud Ioannem pro eo quod illi debet, tenetur reddere, & manifestare, si sub excommunicatione præcipiatur. *b*

3 Qui occultè accipit, quod dubitat an sit suum tenetur restituere durante hoc dubio.

4 Regulariter loquendo tertia *d* persona non potest clam accipere, quod suum non est, vt domino reddat.

a Vide Nauar. c.17.n.113.
b Idem c.17.n.114.
c Comm. DD.
d Nauar. num.117.

REDDITVS annui. Vide *Census.*

RECONCILIATIO. Vide *Ecclesia.*

DISPVT. I. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE RELIGIONIS DEFFINITIONE, ET religioso statu.

RELIGIO.

1 Religio est virtus *a* inclinans ad honorem, & cultum Dei tanquam principij, à quo sumus, & in quo viuimus.

2 Falsæ religionis quatuor sunt *b* species, 1. Perniciosus, seu superfluus

a Nauar. c.14.n.1.
b Idem c.14.nu.21.

superfluus cultus Dei. 2. Idololatria. 3. Diuinatio. 4. Cultus exhibitus creaturæ ad directionem nostram. Omnes hæ species sunt ex se mortales excepta prima cum est superflua, non tamen contraria legi diuinæ, vel humanæ, & 4. bona fide, vel præ ignorantia, quæ tantùm sunt veniales.

RELIGIOSVS status quid sit?

3 Status in stricta significatione significat immobilem viuendi modum, & in hac significatione solum sunt in Ecclesia tres status Episcoporum, religiosorum, & coniugatorum.

4 Religiosus dicitur vel ex eo, quod diuino cultui, qui per religionem Deo exhibetur, addictus est, vel ex eo quod votis religatus est. *d*

5 Religiosi alij monachi, alij fratres, alij clerici regulares, & in fauorabilibus nomine monachi reliqui omnes *e* intelliguntur.

6 Religio secundum ius antiquum requirit Professionem solemnem trium votorum. Sed ex nouo iure Pontificum, & Concilij Tridentini religiosi Societatis IESV, per professionem trium votorum simplicium fiunt veri religiosi.

7 Tria vota essentialia ex doctrina Christi Domini desumpta sunt.

8 Hodie nullus viuendi modus potest dici religio, nisi approbatus *g* à summo Pontifice.

9 Prima religionum fundamenta iacta fuere *h* ab Elia, Eliseo, S. Ioanne Baptista, Christo Domino, & Apostolis, & vt adhuc permanent initium ab Apostolis habuere.

AN STATVS religionis sit status perfectionis, & perfectior statu Episcoporum, & Parochorum?

10 Religionis status est status perfectionis, quæ in charitate consistit.

11 Religiosus tenetur *l* tendere ad perfectionem, & huic obligationi satisfacit seruando regulam. Et non est in tuta conscientia si se immiscet negotiis sæcularibus, propter quæ omittit orationem, & lectionem spiritualem, & alia religiosa exercitia ad hunc finem valde conducentia.

12 Episcoporum status est perfectior, sed laboriosior, & periculosior, & dicitur perfectior non quia sit Deo gratior, *m* sed quia ad maiora pericula exigit perfectiorem charitatem. Status autem religiosorum est tutior, & Deo gratior, non exigit tantã perfectionem, sed est aptior ad illam acquirendam, & ideo, qui

c ff. de statu homi. eod. tit.

d Aug. de verb. relig. c. vlt.

e c. religiosi c. quamuis de sent. excom.

f Gregor. XIII. in const. Ascendente Domino an. 1584.

g c. religionem eod. tit. in 6.

h P. Azor. to. 2. inst. mor. lib. 11. c. 23. q. 6.

i D. Thom. 2.2. q. 86. art. 1.

l Idem vbi supra.

m Vill. to. 2. tr. 3. dif. 2.

fecit votum religionis non potest acceptare Episcopatum sine dispensatione.

13 Religiosorum status perfectior est statu Parochorum.

QVÆ SIT INTER religiones perfectissima.

14 Illa verè est perfectissima inter alias religiones, quæ perfectissima, & accommodatissima media habet ad exactissimam obseruantiam trium votorum, in quibus religionis essentia cõstet. Quapropter si scire velis, quæ sit magis perfecta religio, inquire, quæ sit illa in qua paupertas strictius obseruatur, castitas purius conseruatur, obedientia promptius custoditur. Habitus virtutum, non ex lana, vel ex lino faciunt perfectum monachum.

AN RELIGIOSI sint exempti à Prælatis Ecclesiasticis.

15 Religiosi omnes mendicantes, & qui participant ex eorum priuilegij exempti *n* sunt à iurisdictione sæculari, & Ecclesiastica Episcoporum. Et Ordinarij contra hoc facientes incurrunt *o* excommunicationem latæ sententiæ.

16 Hodie nulla *p* potest contrahere consuetudo legitimè esse præscripta.

17 Concessa fuit hæc exemptio à summis Pontificibus propter gloriosa obsequia à religiosis Ecclesiæ facta, & propter iniurias à Prælatis acceptas.

18 Ex hac exemptione nullum damnum *q* Prælatis, imò magna vtilitas venit.

19 Religiosi sunt notoriè *r* exempti, & ideo nontenentur exemptionis priuilegia ostendere, & quæcumque sententia data contra illos est nulla quamuis priuilegium non ostenderint.

20 Religiosi omnes mendicantes non possunt *s* excommunicari, suspendi, vel interdici, nisi à Legato à latere, vel ex speciali Papæ commissione, quam in certis casibus habent Inquisitores fidei, & Commissarij Cruciatæ.

21 Religiosi Dominicani, & qui illorum priuilegia communicant, possunt *t* creare Notarios Apostolicos ad intimanda, & executioni mandanda Apostolica priuilegia.

22 Magister scholæ Salmanticensis, nec quiuis alius, non *u* potest religiosis scholasticis etiam in collegio degentibus aliquid sub excommunicatione præcipere. Et iudices omnes tam sæculares quam Ecclesiastici debent aduertere quam summa est ratio, quæ pro religione facit.

IN QVIBVS religiosi Episcopi sint subiecti.

23 In primis non possunt *x* concionari nisi in Ecclesiis sui Ordinis sine licentia Episcopi. Vide de hoc verb. *Priuileg.*

n Sixtus IV. Vide P. Henriq. lib. 7. de indulg.
o Vide c. accidentibus de priuil.
p Clement IV.
q Vide Priuil.
r Ibidem.
s Ibidem.
t Ref. fr. Eman. Roder. in Bull Innoc.
u L. sunt personæ ff. de relig. & sump. funer.
x Trid. sess. 5. de refor. c. 2.

24 Ordina

24 Ordinarius non potest *y* sine causa rationabili religiosos à prædicatione suspendere. *y Vide verb. Episcopus.*

25 Vt religiosi in suis Ecclesiis concionari possint, *z* sufficit vt à suo Superiore approbentur, se tamen debent Episcopo præsentare, & ab eo benedictionem accipere. Si verò dare renuat sine rationabili causa possunt in suis Ecclesiis sine illius licentia concionari. *z Vide verb. Priuil.*

26 Religiosus, qui extra sua claustra scandalose delinquit, & à suo Prælato non punitur, potest *a* ab Episcopo puniri. *a Trid vbi supr.*

27 Religiosi habentes beneficia Curata possunt *b* ab Episcopis vitiari non de moribus & vita; sed de Sacramentorum administratione, & de cultu Ecclesiæ. *b Trid. sess. 7. de reg. c. 7.*

28 Qui degunt extra claustra subiiciuntur *c* Episcopis in caussis obsequiorum, & mirabilium personarum. Aduertendum tamen, quod religiosus, qui cum licentia sui Superioris beneficio seruit vel est monialium Vicarius, vel similibus officiis dat operam non est censendus manere, extra claustra. *c Trid. vbi supra.*

29 Qui sine licentia Ordinarij matrimonio assistit; vel coniuges benedicit, suspensionem incurrit. *d* *d Trid. sess. 24. de reform. matr.*

30 Religiosi, qui ad Synodum conuenire tenentur *e* possunt de Episcopo obligari vt conueniant. *e Ibidem de refor.*

31 In religiosorum Ecclesiis nullus sæcularis, aut regularis contradicente Episcopo concionari *f* præsumat. *f Ex Decr. Innoc. X.*

32 Qui sine licentia in scriptis suorum Superiorum extra sua monasteria inueniuntur, possunt *g* ab Episcopo puniri, vt sui instituti desertores. *g Trid. sess. 25. de reg. c. 4.*

33 An possit Episcopus visitare Ecclesias Ordinum militarium alij aiunt, alij negant *h* probabilius. *h F. Eman. Rod. to. 1. q. 36. art. 8.*

34 Contra religiosos dantes, vel accipientes aliquid pro ingressu Nouitij possunt *i* Episcopi censuras ferre. *i Trid. sess. 25. de reg. c. 16. in fine.*

35 Religiosi, excepta Carthusia, & Societate IESV possunt *l* obligari ab Episcopis vt exeant ad processiones publicas exceptis aliquibus casibus videndis apud Villalobos. *l Villal. to. 1. tr. 35. dif. 5.*

36 Religiosi extra conuentum possunt *m* fidelium processiones facere etiam sine licentia Episcopi, ipso autem contradicente gratius Deo erit ab illis se abstinere; & aliis piis operibus diuina beneficia impetrare. *m Vide eumdem vbi supra n. 9.*

37 Religiosi testamentarij in hoc officio delinquentes *n* possunt ab Episcopis puniri, & illis debent rationem reddere. *n Clem. vnic. de test.*

38 Episcopi etiam in religiosorum domibus honoratiorē pedē habere *o* debent, quam Prouincialis, vel ipse Generalis Ordinis. *o Comm. DD.*

39 Si religiosi Episcopo non dederint debitum honorem, iudex huius causæ non ipse Episcopus, sed regularis *p* erit. *p Comm. DD.*

40 In

q Henr. lib. 7. de indulg. c. 27. n. 8. lex D.
r F. Eman. Rod. to. 2. q. 63. art. 10.
ſ Thom. Sanch. de matr. lib. 7. diſp. 33. n. 23.

40 In religioſorum domibus etiam exemptis q poteſt ſi velit Epiſcopus concionari.

41 Camaldulenſes habent r priuilegium à Leone X. ne Epiſcopi poſſint in Eccleſia exempta ſine licentia Prælati religioſi conuocare proceſſiones, celebrare Ordines, & ſimilia, & in hoc communicant aliæ religiones.

42 In caſibus in quibus religioſi Epiſcopi ſubiecti ſunt ſ non poſſunt illos per cenſuras compellere, niſi hoc expreſsè à iure, vel à Pontificibus, vel à Conciliis Epiſcopis conceſſum ſit.

SECTIO II.

QVIBVS IN CASIBVS POSSINT Religioſi Iudicem Conſeruatorem creare, quis poſſit hoc munus obire, & quam poteſtatem habeat?

a Vide Eman. Rod. tom. 3. qq. reg.

b Ex Bull. Iul. III.
c Ex Leone X. & Clem. VII.

d Pius V. Soc. IESV.
e Ex citato priuil. in comp.
f Em. Rod. vbi ſupra, art. 13.
g Idem vbi ſupra, art 17.
h Ex cõp. Societ.

1 POſſunt a nominare Iudicem Conſeruatorem Prælati, & Syndici, & quiuis alius religioſus.

2 Quæuis perſona in dignitate Eccleſiaſtica conſtituta, Rectores, & Priores, & Epiſcoporum Vicarij etiam foranei poſſunt eligi in iudices Conſeruatores. Sed iam non poteſt eligi religioſus, etiam ſi ſit Cardinalis ex declaratione Cardin. contrarium tamen eſt probabile.

3 Perſonæ à religioſis aſſignatæ in iudices Conſeruatores, niſi legitimo impedimento ſint excuſatæ b tenentur munus acceptare ſub pœna excommunicationis.

4 Aſſignato vno iudice non poteſt c alius aſſignari, niſi primus habeat legitimum impedimentum, vel nolit acceptare, vel malitiosè ſe gerat.

5 Poterit eligi extra diœceſim, ſed reus non poterit citari vltra duas diætas.

6 Poterunt d Conſeruatores ſuam iuriſdictionem delegare alij perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ.

7 Poterunt e cognoſcere in cauſis ciuilibus, criminalibus, vel mixtis religioſorum ſiue rei, ſiue actores.

8 Non f poſſunt religioſi niſi ſponte velint conueniri ante ſuos Conſeruatores.

9 Poſſunt g Conſeruatores iudicare de iniuriis illatis famulis religioſorum.

10 Poſſunt h procedere contra alios religioſos, & illorum communitates

communitates etiam si habeant æquale priuilegium.

11 Conseruatores, qui malitiose in iurisdictione excedunt ipso facto de officio manent *i* suspensi,& pars id procurans ipso facto incurrit *l* excommunicationem Papæ reseruatam, nisi alij parti expensas satisfecerit: Qui autem pars non est pœnas has non incurrit, nec pars si iudex non excessit.

12 Circa horum iudicum electionem Tridentinum *m* nihil innouauit.

DE INGRESSV in religionem, vide verb. *Nouitius.*

AN LICEAT religioso professo ad aliam religionem transire.

13 Non licet *n* ex vna ad aliam religionem transire nisi ob magnam necessitatem, vel vtilitatem.

14 Quivis religiosus potest *o* ad strictiorem religionem transire petita licentia à suo Prælato licet non *p* obtenta.

15 Si ad laxiorem transeat existimans bona fide arctiorem esse non incurrit excommunicationem.

16 Si transeat non petita licentia potest, *q* ac debet Prælatus illum reuocare secundum probabiliorem.

17 Cum subditus petit licentiam à Prælato debet *r* expectare responsum, quod si neget illam propter iustas causas debet ad alium maiorem Superiorem recurrere.

18 Religio ad quam transitus licet, debet esse non solum sanctior, sed arctior, & in qua religiosa obseruantia arctius *s* vigeat: Si enim est relaxata parum interest quod arctiorem regulam habeat custoditam in arca.

19 Quod in hoc casu de viris religiosis dicitur intelligendum *t* etiam de fœminis, & idem de fratribus *u* laicis.

20 Nullus religiosus professus ex Ordinibus mendicantibus potest *x* transire ad Ordines monachales, nec ad Ordinem Dominæ de Mercede.

21 Ordines mendicantes sunt, quæ vt tales per litteras Apostolicas declaratæ sunt etiam si habeant *y* annuos redditus in communi sicuti habent collegia Societatis IESV.

22 Ad Carthusiam licet *z* transire omnibus religiosis aliorum Ordinum. Cistercienses autem,& minimi non possunt sine licentia suorum Generaliũ. Vide circa hoc Societatis priuilegia.

23 Religiosi mendicantes ex Papæ licentia ad Monachales Ordines transeuntes non habent *a* vocem, nec locum.

24 An liceat transire ex religione mendicanti ad aliam mendicantem ex illarum priuilegiis perpendendum est, iure autem communi prohibitum *b* non est ex causa, & cum Prælati licentia.

25 Capucini

i c. fin. de off. deleg. lib. 1. & 2. tit. 8. lib. 1. recop.
l c. fin. citat.
m Trid. sess. 14. c. 5. ad fin.
n D. Tho. 2. 2. q. vlt. art. 8.
o c. licet, de regul. c. significasti, c. nõ ex vobis, eod. tit.
p Fr. Em. Rod. to. 3. q. 52. art. 3. c. licet, vbi supra.
q P. Azor. tom. 1. lib. 12. c. 14. q. 5.
r Abb. in d. c. licet.
s Vide Vill. to. 2. tr. 35. diff. 13. n. 8.
t Nauar. cons. 132. n. 15. lib. de reg.
u F. Eman. Rodr. vbi supra.
x In Extrau. viam ambitionis, de rel. domi.
y Vide Azor. 1. p. lib 12. c. 14. n. 12.
z Ex Marti. 4. extr. viam ambitionis, de rel. domi.
a Clem. vt professores, de regul.
b Comm. DD.

25 Capucini non possunt admittere obseruantes D. Francisci.

26 Qui potest transire ad arctiorem Ordinem potest *c* id facere etiam si votum emiserit in contrarium.

27 Qui transit ex vna in aliam religionem debet *d* habere probationis annum.

28 Possunt omnes Ordines mendicantes aliorum Ordinum priuilegiis vti circa hoc.

29 Generalis potest *e* ex iusta causa dare licentiam subdito vt ad laxiorem Ordinem transeat.

AD QVAM RELIGIONEM pertineant bona religiosi ex vna ad aliam transeuntis?

30 Si transitus fuit contra ius omne quod habuerit, ad priorem Ordinem *f* pertinet, si autem legitimè transiit, quod post professionem acquiret, spectat ad secundum.

31 Si quando ingressus fuit *g* religionem, donationem illi fecit omnium bonorum, & ante professionem transiit ad aliam, omnia sua bona secum feret, secus verò si donatio fuit alicuius partis bonorum.

32 Actio, quam habet religiosus ad hæreditatem transit cum eo ad 2. monasterium, *h* quod si hæreditatis incapax est ad heredes ab intestato pertinebit.

33 Cum ei aliquid fuerit legatum sub conditione, quæ impleta fuit, quando erat in 2. monasterio ad illud 2. spectat. *i*

34 Omnia, quæ habebat in prima religione ad illam pertinent, ex licentia autem præsumpta *l* poterit secum ferre manuscripta primæ religioni inutilia.

35 Si monasterium compelleretur admittere religiosum, vt ibi ageret pœnitentiam, & hic haberet bona in primo monasterio, hoc teneretur *m* bonorum vsumfructum secundo dare, vt aleret religiosum dum viueret.

c Nauar. consil. 55. de reg. lib. 3.
d Trid. sess. 25. c. 15. de reg.
e Comm. DD.
f P. Azor. p. lib. 12. c. 15. q. 1.
g Panor. in c. quod adro. de cler. coniug. & c. in præsenti de probat.
h c. Statutum 18. q. 1.
i Filiu. in c. in præsenti de prob.
l Ex d. c. statutum.
m Comm. DD.

SECTIO III.

DE VARIIS CIRCA RELIGIOSOS resolutionibus.

1 Religiosus Sacerdos, cui à suo Prælato prohibitum est confessiones audire *a* validè audiet peccata venialia, sed non licitè

a Comm. DD. Vide Nauar. c. num. 26.

licitè, sic etiam de his habeat prohibitionem.

2 Religiosi, qui virtute suorum priuilegiorum poterant ante Tridentinum confiteri cum clericis sæcularibus possunt *b* etiam modo. *b* Auil.in comp.Nauar.hoc verb.

3 Peccat *c* mortaliter qui retrahit aliquem ab ingressu, vel extrahit post ingressum, sed non tenetur ingredi pro eo, sed qui prædicta facit bona intentione nec peccat, nec incidit in censuras. *c* Idem ibidem.

4 Ingredi, *d* vel inducere ad ingressum in religionem in qua laxè viuitur, peccatum est, & in illam ingrediens non satisfacit voto ingrediendi religionem in communi. Nec qui votum fecit ingrediendi religionem laxam, in qua non est reformationis spes, tenetur adimplere. *d* Nauar. vbi supra num.51.

5 Religiosus professus in venereum peccatum incidens circumstantiam tenetur *e* confiteri. *e* Comm. DD.

6 Professio facta ab excommunicato *f* valet. *f* Comm. DD.

7 Peccat *g* mortaliter religiosus qui eo quod obseruantia non vrget, non seruat ea, quæ obligant sub mortali, excusatur tamen ab impletione eorum, quæ non pertinent ad essentiam votorum, & iam desuescunt per priuilegia, vel consuetudinem, vel tolerantiam Prælatorum. *g* Comm. DD.

8 Religiosus moribundus potest *h* declarare suam voluntatem in distribuendis rebus quibus cum licentia vtitur, sed non per modum vltimæ voluntatis. *h* Nauar. c.27.n.260.

9 Post Tridentinum potest *i* fœmina fieri religiosa manendo domi in sæculo ex iusta causa cum peculio vnde sustentetur. *i* Comm. DD.

10 Professus solum obedientiam secundum regulam censetur *l* profiteri paupertatem, & castitatem, *l* Sà hoc verb.n.18.

11 Professus *m* non intendens seruare regulam nisi aliorum more, tenetur seruare omnia, quorum non est legitima dispensatio. *m* Idem vbi supra

12 Professio monialis non mendicantis in monasterio non habente reditus, quibus sustentetur, non valet.

13 Professus cælato morbo *n* contagioso potest à religione expelli. *n* Vide c. periculo. de stat. reg.lib.6.

14 Professus à religione expulsus tenetur seruare tria vota eo modo, quo potest, & Ordinario loci tenetur *o* se præsentare, æque obedire, nec debet sibi thesaurizare, sed post moderatum victum, & vestitum, quæ supererunt, Ecclesiæ, cui est addictus, acquiret. Non enim debet esse melioris conditionis eiectus ob demerita, quam assumptus ob merita. *o* Vide Syl. verb. religio 6. q.12.

15 A reliquis obseruantiis choro, ieiuniis, vigiliis, flagellationibus, silentio, & similibus liber manet. *p* *p* Comm. DD.

16 Non

q Sà vbi supra.

16 Non habet q dominium eorum, quæ acquirit, sed tantum administrationem ad propriam sustentationem, & ad pias causas.

r Sà vbi supra,

17 Acquirit si est exemptus summo Pontifici, si non exemptus suo monasterio,& nō Episcopo loci secūdùm probabiliorē.r

ſ Comm. DD.

18 Religiosus pro quolibet peccato mortali ſ potest in carcerem detrudi,& ob crimen causa cognita per sententiam à religione expelli à suo Prælato,sed non potest Ordine sacro deponi.

t Comm. DD.

19 Non licet t recedere à conuentu prætextu conueniendi superiorem nisi in casu manifestæ iniuriæ.

u Vide Dian. p.3. tract.2. res.39.

20 Carthusiani tenentur u vesci carnibus si aliter non possint viuere, est probabilior sententia. Nec desunt qui dicant non peccare mortaliter carnes edendo etiam extra necessitatem dummodo absit scandalum.

x Sà hoc verb.n.59.

21 Mendicantes non tenentur x contributionem dare ad seminaria etiam ratione beneficiorum, nec ad vllum subsidium, vel onus.

y Idem vbi sup.

22 Religiosi possunt y esse Vicarij Episcoporum de licentia Prælati, & aliquando postulare pro alio in ciuilibus coram iudice sæculari.

z Comm. DD.

23 Religiosis tempore Iubilæi reuocantis priuilegia in contrarium, licet z confiteri cuilibet Sacerdoti, etiam sæculari approbata ab Ordinario.

a Comm. DD.

24 De religiosi crimine facto ante a ingressum religionis non potest iudex sæcularis cognoscere, est enim mutatum forum.

b Silu. hoc verb.n.4.

25 Non b est apostata, qui exit à religione animo reuertendi, vel in aliam ingrediendi, vel fugit à superiore nimis sæuiente, aut meritò credens non esse professum, tunc enim potest etiam dimisso habitu fugere.

c Comm. DD.

26 Abbas non obligatur c statuto etiam cum conuentu facto.

d Vide Silu. verb. religio.

27 Abbatem non venire d nomine monachi in odiosis alij aiunt, alij negant.

e Comm. DD.

28 Abbatem oportet e esse saltem 25. annorum inceptorum, Sacerdotem & professum, & Abbatissam 40.annorum nisi aliud Superiori videatur.

f Placitum authorb.

29 Vocales, qui habent vocem suffragij decisiui non possunt abesse pro arbitrio à Capitulo, possunt tamen quando sciunt determinandam esse rem iniustam,quam non valebunt impedire. Si autem possunt impedire, & absunt ob humanos respectus f peccant mortaliter.

g Suar. apud Dian. in comp.n.4.

30 Religiosus negans suffragium nouitio idoneo peccat mortaliter.

31 Inualidè

31 Inualidè professus; qui dubitat an intra quinquennium professionem ratificauit, præsumitur *h* ratificasse. *h Dian. p. 4. tr. 3 ref. 49.*

32 Non possunt *i* Episcopi ea quæ sunt iurisdictionis exercere in domibus religiosorum illis inuitis. *i Comm. DD.*

33 Religiosus, qui notoriè incurrit in excommunicationem potest secundum aliquos denunciari ab Episcopo, alij autem probabilius dicunt *l* id verum esse in casibus à iure permissis. *l vide Dian. p. 3. tr. 2 ref. 31.*

34 Iustæ causæ, ob quas potest superior *m* religiosus subdito dare licentiam, vt ad laxiorem religionem transeat, sunt. 1. imbecillitas subditi ad onera religionis. 2. si indignè tractetur, aut sit exosus. 3. si infamatus, & non potest ibi degere sine pudore. *m Idem vbi supr. ref. 48.*

35 Religiosus factus Episcopus potest reuocare *n* donationem quam fecit legitimè ante professionem. *n Dian. in comp. hoc verb. n. 34.*

36 Religiosi facti Cardinales, vel Episcopi possunt *o* suscipere in Baptismo, quia cessat in eis ratio nimiæ familiaritatis, & incontinentiæ. *o Comm. DD.*

37 Religiosum expulsum iam emendatum non tenentur superiores recipere, *p* nec ipse ad aliam religionem transire immo nec redire ad suam. *p Dian. vbi supr. num. 47.*

38 Generales, *q* & Capitulum generale religiosorum potest priuilegiorum vsum limitare prout ipsa religiosis expedire iudicauerint. *q Comm. DD.*

39 Priuilegiorum Societatis etiam si ipsi dumtaxat concessa sint possunt aliæ religiones mendicantes communicatione gaudere. Immo illis etiam priuilegiis, quibus ipsi societatis subditi non gaudent, *r* quia generales eorum vsum illis interdicit. *r Dian. p. 5. tr. 13. ref. 46.*

40 An per Bullam Cœnæ derogatum sit religiosorum priuilegiis alij aiunt, alij probabilius *s* negant. *s Villal. apud Dia. vbi sup. ref. 88.*

41 Derogatio priuilegiorum Societatis IESV etiam sub amplissima forma facta non valet *t* nisi fuerit intimata. *t Comm. DD.*

42 An religiosi in foro conscientiæ vti possint priuilegiis expressè reuocatis à Tridentino *u* alij aiunt, alij negant. *u Vide Dian. p. 5 tr. 13. ref. 62.*

43 Dispensatio pro coniugatis incestu, vel voto impeditis ad petendum debitum potest vrgente necessitate *x* dari extra sacramentum, & absentibus in scriptis. *x Idem p. 3. tr. 2. ref. 14.*

44 Religiosus approbatus tantum, ad audiendas Confessiones virorum, si tempore Iubilæo audiat Confessiones fœminarum non est puniendus, *y* quia procedit secundùm probabilem opinionem. *y Sanchez apud Dia. p. 3. tr. 2. ref. 93.*

45 Generales, & alij Prælati religionum possunt *z* eligere Confessorem etiam extra religionem, dummodo eis non sit per *z Suar. apud eundem.*

per suas constitutiones prohibitum.

46 Cum religiosus nondum est approbatus ab Ordinario *a* potest tempore Iubilæi, vel virtute Bullæ Cruciatæ de licentia sui Superioris audire Confessiones aliorum religiosorum.

a Comm. DD.

47 Prouinciales Ordinum mendicantium possunt *b* dimissorias concedere nouitiis vt ab Episcopo ordinentur.

b Placitum authoris.

48 Religiosus non potest *c* nisi de licentia sui superioris testis esse etiam in testamento, potest autem de licentia præsumpta & est validus testis.

c Placitum authoris.

49 Religiosos non obligat *d* Concilium Limense, nec aliud diœcesanum, nisi cum sunt Parochi in sacramentorum administratione, vel ratione scandali vt in decreto contra negotiatores,& in similibus,quæ in religiosis maioris sunt scandali,quam in aliis clericis.

d P. Acosta in manuscript.

SECTIO IV.

DE ALIIS RESOLVTIONIBVS ad religiosos spectantibus.

1 RElígiosi de Prælati licentia possunt *a* esse testamentarij, & bona tenere, & custodire defuncti, non autem sine facultate.

a Comm. DD.

2 In societate, qui solum vota simplicia post biennium nouitiatus fecerunt sunt *b* adhuc capaces hæreditatis, & donationum.

b Ex nostris constitution.

3 Professio solemnis in nostra Societate non *c* valet, nisi fiat ex expressa licentia nostri Generalis data in scriptis, & vota simplicia debent fieri post duos annos,& diem.

c Ex nostris constitution.

4 Si religiosus habens filiam fidei, Petri committat pecuniam acquisitam in beneficio Ecclesiastico ex Superiorum permissu etiam in negotiatione mortuo tali religioso, *d* potest Petrus ex illa pecunia dotare puellam, nec tenetur religioni restituere.

d P. Menach, in manuscr.

5 Si quis ingrediatur religionem cum debitis non habens vnde soluat, & post professionem vel ex hæreditate, vel aliunde bona acquirat monasterio, probabilius videtur *e* non teneri monasterium ex ita acquisitis religiosi debita soluere.

e Idem vbi supra, & vide Mol. to. 2. de vit. disp. 140.

6 Qui

6 Qui debet, nec habet vnde soluat, nec expectat habere si vera vocatione non verò, vt creditorum molestias effugiat, religionem ingrediatur *f* potest profiteri, & tuta conscientia recipi; quia Sixti V. constitutio contra eos est solum, qui vt à creditoribus liberentur ad religionem confugiunt. *f* Idem ibidem.

7 Religiosus Societatis post vota simplicia *g* potest de bonis paternis viuente matre secundum Constitutionum Ordinem distribuere, & mater nec titulo hæredis, nec titulo inofficiosæ donationis potest id impedire. *g* Idem ibidem.

8 Ad religiosorum Societatis correctionem, & punitionem non *h* tenentur superiores rigorem iuris seruare, sed tantum ea, quæ sunt iuris naturalis ex concessione Bonifacij VIII. quæ habetur in comp. Min. & ex facultate nostri P. Generalis Societas vti potest tali priuilegio. Si verò ita grauis sit casus, vt professus ex Societate esset expellendus, seruandus esset iuris ordo propter rei grauitatem, in aliis verò non; atque adeo necessarium non est testes esse iuratos. Quod si essent duo testes singulares duorum actuum eiusdem speciei, posset reus puniri non pœna ordinaria, sed alia arbitraria secundum præsumptionem delicti. Sed nihilominus quamuis probatio certissima sit, audiendus est reus regulariter loquendo. Si verò non sit probatio, quam res requirit, si vrgeat, potest non conuictus incarcerari, & si indicia sint magna etiam non auditus ad custodiam cum probabilitate delicti. *h* Ex concessione Bonifacij VIII. & hic ordo iudicij extractus est ex manuscrip. doctissimi. P. Ioannis Menacho.

9 Nouitij propter religionis ingressum non amittunt *i* beneficia Ecclesiastica, eisque debentur fructus, vel illorum loco quotidianæ distributiones. Nec possunt renuntiare beneficio ante ingressum intuitu illius, nec post ingressum nisi cum licentia Episcopi, vel eius Vicarij fiat intra duos menses proximos ante professionem, & non alias intelligatur effectum suum sortiri nisi secuta professione. *i* Vide Trid. ses. 24. & 25. de regul. c. 16.

10 Si autem Nouitius fuerit *l* ex nostra Societate ex sententia nostri Thomæ Sanctij eius beneficia, cathedrę, & similia non vacant ante solemnem professionem vel vota Coadiutorum formatorum, per quę religiosi Societatis redduntur omnino incapaces retinendi bona. Attamen licet non vacent in V. Congregatione statutum est vt ea ante biennij vota resignentur. *l* Ex V. Congreg. nost. Societ.

11 In culpis non mortalibus opus non est ad pænitentias ordinarias rei monitionem præmittere.

SECTIO V.

DE RELIGIOSORVM EXEMPTIONE quoad Ecclesiasticum forum.

a Paul. V. in sua Const. 34. quæ incipit, Religiosorum. b Corduba lib. 2. qq q. 3 c Ex decr. Congreg. in tom. 4. Bull. cõst. 26. Vrb. VIII. d Trid. ses. 25. de reg. c. 14. vide P. Pellizar. tr. 8. c. 6. sect. 1.

1 REgulares exempti *a* sunt ab Ordinariorum iurisdictione, nec non Legatorum à latere & Nunciorum Apostolicorum. Nec veniunt nomine Ecclesiasticorum aut Clericorum in edictis legatorum.

2 Hac exemptione *b* gaudent Nouitij, non item *c* religiosi Apostatæ, aut eiecti sine speciali habitu regulari, nec damnati ad triremes, nec relegati in loca a prouinciis Ordinis valdè distantia, etsi aliqui putent hos subdi soli Papæ. Hac exemptione gaudent Tertiarij sed non omnes. Item oblati, & Donati, si se & sua irreuocabiliter religioni tradiderunt.

3 Regulares notoriè delinquentes possunt *d* ab Ordinario puniri, si Prælatus eorum eos non puniat intra tempus ab ipso Ordinario præfigendum. Prælatus autem regularis non tenetur stare in hoc casu processui facto ab Ordinario.

e Vide. P. Pellizar. vbi supra.

4 Bullæ Pontificiæ spectantes ad Inquisitionem ligant *e* religiosos etiam non expressos. Item iuxta aliquos edicta Inquisitorum.

f Trid. vbi supr. c. 16. Vide c. 1. de conu. coniug. g Concil. Lat. ses. 1. de imp. lib. h Vrb. VIII. in const. circa ann. 1624.

5 Episcopus potest procedere contra regulares detinentes coniugatum professum in casu vetito. Item contra *f* renuentes restituere nouitio restituenda

6 Regulares non possunt *g* sine Ordinarij licentia libros imprimere: Si verò sine Prælati regularis imprimant non incurrunt pœnas Concilij Lateranensis, licentia autem Principis laici non illis, sed typographo opus est.

7 Regulares non possunt *h* erigere noua monasteria sine Episcopi in cuius diœcesi sunt licentia prius obtenta. Immò nec possunt ea transferre de vno loco in alium in eadem ciuitate.

i P. Pelliz. vbi supra.

8 Regulares non tenentur *i* ad ieiunia indicta ab Ordinario, nisi subsit periculum scandali. Immò aliqui putant

tant sæculares intra monasteria non teneri, sicut nec moniales tenentur etiam non exemptæ nisi exprimantur in edicto.

9 Regulares subsunt *l* Ordinario quoad publicandas indulgentias. Item quoad seruanda interdicta. Item quoad processiones, nisi speciali priuilegio exempti sint vt nostri. *l Idem vbi supr.*

10 An regulares teneantur reddere rationem piarum voluntatum ipsis commissarum, & possint puniri ab Ordinariis, alij aiunt, alij probabilius negant *m* nam Clem. 1. de testam. non loquitur de mendicantibus, qui coram Ordinario conueniri non possunt. *m Vide Rodr. to. 3. q 70. art. 5.*

11 Regulares, qui extra loca in quibus habent monasteria eleemosynas quæritant tenentur *n* ostendere Ordinario licentiam suorum Prælatorum. *n Ex sac. Cong. circa an. 1621.*

12 Priuilegium exemptionis competens monasteriis regularium, quoad iurisdictionem Ordinariorum, suffragatur *o* etiam personis ibi existentibus, ac si essent in aliena diœcesi, & non comprehenduntur Ordinarij ceu suris. *o Vide Pellizar. vbi supra num. 88.*

DE PRIVILEGIO EXEMPTIONIS concesso regularibus, quoad forum sæculare.

13 Priuilegium *p* fori est, quo personæ regulares legitima authoritate eximuntur à quacumque potestate sæculari tam in ciuilibus, quam in criminalibus. *p Comm. DD.*

14 Competit *q* eis iure Ecclesiastico, non potest illis auferri neque per consuetudinem etiam immemorialem, & in hoc non potest præsumi consensus, nec tolerantia Papæ, nec ipsi regulares tali possunt renunciare priuilegio. Eóque gaudent regulares omnes etiam laici, oblati, nouitij & Tertiarij, nec non apostatæ, & perpetuo eiecti, & enormia perpetrantes delicta non obstante Clem. VIII. indulto, quod solum intelligitur de clericis sacris non initiatis, non de religiosis. *q Vide Pellizar. tr. 8. c. 6. sect. 2.*

15 Iudex sæcularis non potest *r* religiosum assasinum propria authoritate punire etiam si sit notorius, & incorrigibilis, & habitum deseruerit. *r Vide Dian. 1. p. tr. 2. res. 129.*

16 Regulares possunt *s* capi à iudice sæculari in flagranti delicto reipublicæ pernicioso, vt in furto, & duci sine iniuria ad Prælatum regularem, cum necessitas capiendi vrgeat. *s Laym. lib. 4. tr. 9. c. 4. n. 6.*

17 Iudex sæcularis solum in tribus *t* casibus potest processare contra religiosos I. Si etiam laici socij fuerint criminis. II. Ne vexentur laici pro eodem crimine, si solus Ecclesiasticus inueniatur delinquens. III. Cum certum est delictum omnes iudices possunt, & debent inquirere de delin- *t Vide Pelliz. vbi supr.*

quentibus, vt sic quilibet eorum possit suum subditum punire. Addi potest cum Prælatus est absens & est periculum in mora ex ratihabitione ipsius Prælati.

18 An iudex laicus possit capere regularem noctu inuentum cum armis prohibitis, aut etiam mutato habitu, alij negant, alij probabilius affirmant, u dummodo incontinenti ducant sic captum ad proprium Prælatum, quia in hoc & reipublicæ bono consulit, & religionis.

u Vide Dian. vbi supra. res. 11.

19 Iudicem laicum, eiúsque ministros posse priuare religiosum armis prohibitis, quæ fortè reperiatur gestare, viri docti negant, sed noster Vasquez x inquit posse priuari, cum arma ita prohibita sunt vt neque domi retineri possint.

x 1.2. dis. 61. c. 4. num. 31.

20 Etiam si Prælatus religiosus sit negligens in puniendis suis subditis non potest y laicus supplere negligentiam illius.

y Comm. DD.

21 Per viam reconuentionis potest z iudex sæcularis ad effectum vitandi calumniam, & repellendi calumniatorem non verò ad punitionem reconuenire regularem. Quod à fortiori potest in causa ciuili.

z Couar. in tr. qq. c. 18.

22 Si regularis vendidit agrum, & conueniatur de euictione ab emptore, quia alius ius habet in agrum venditum conueniri debet coram Iudice & Ecclesiastico. a

a Pelliz. vbi sup.

23 An clericus vel regularis hæres laicus super lite inchoata creditore viuente conueniendus sit coram Iudice laico, alij aiunt, alij negant vtrumque b est probabile.

b Vide Dian. p. 1. tr. 2. res. 24

24 Iudex laicus citare potest c regulares creditores ad exhibenda propria iura, in casu quo debitor petat dilationem ex consensu minoris partis creditorum, quia hic non conuincitur vt reus, nec iudex præiudicat exemptioni regularis.

c Idem vbi supra.

25 In causis feudalibus possunt d conueniri regulares coram Iudice laico, quia in his subiiciuntur feudi domino, non vt personæ Ecclesiasticæ, sed vt principes, marchiones &c.

d Pelliz. vbi sup.

26 An regulares qui sunt creditores aut legatarij in casu in quo conferri debeat eorum ratio, à iudice sæculari citari posint, Theologi negant, e Iurisconsulti concedunt, dummodo non cogantur, sed admoneantur si velint.

e Vide Dian. vbi sup. res. 20. p. 1. tr. 2.

27 Non f possunt laici Principes suis subditis priuilegia concedere cum hoc addito, vt eis non vtantur regulares, nec possunt abrogare priuilegium semel ab ipsis factum in fauorem regularium, quod iam transiit in ius eorum.

f Filiuc. tr. 16. nu. 271.

28 Leges ciuiles correctiuè & non coactiuè obligant regulares, sed cum tunc in commune vtilitatem reipublicæ, in

In quantum eius sunt, illius eas obseruare tenentur, & pœnæ in transgredientes possunt *b* exigi à regularibus per iudicem sæcularem, sed hoc sine iudiciali controuersia. Et iudex Ecclesiasticus potest eos cogere ad legum ciuilium obseruantiam, quæ ad communem vtilitatem spectant.

b Vide Cast. Pal. tr. 3. dub. 1. p. 24. parag. 5.

29 Sub pœna excommunicationis lata in Bulla Cœnæ prohibentur laici procedere contra regulares tam in causis criminalibus, quam in ciuilibus. Et in dubio an statutum sit contra immunitatem Ecclesiæ amplectenda est *i* opinio Ecclesiæ fauens.

i c. fin. de sen. & re iud.

RESOLVTIONES VARIÆ AD RELIGIOSOS *spectantes.*

1 Qui in Societate vota simplicia emisit ab eis absolutus aliam religionem ingredi potest *a* non obstantibus constitutionibus, quæ prohibent ne professi in aliis religionibus admittantur, quia non sunt professi, qui vota simplicia in Societate emittunt.

a P. Menoch. in manuscrip.

2 Donatus etiam si vota religionis emittat, non *b* est verè religiosus.

b Idem.

3 Religiosus professus expulsus à religione & per sententiam prohibitus ne concionetur nec Confessiones audiat, & similia, non potest *c* habilitari ab Episcopo sed à Papa vel Nuncio. Si autem de facto habilitetur ab Episcopo per priuilegium Pij V. tenet factum, quia non est improbabile.

c Idem.

4 Qui grauatus est debitis si bonis cedat, ingredi religionem potest, *d* monasterium autem de his quæ attulit bonis tenetur soluere creditoribus, non verò de acquirendis in religione etiam in societate, in qua ante professionem capax est religiosus dominij.

d Idem.

5 Per sententiam iustam expulsus non tenetur *e* redire & potest aliam religionem ingredi si per eius Constitutiones non est prohibitum.

e Nauarr. tit. de regul. cons. 51.

6 Religiosus è Societate, qui iter agens transit per aliud collegium, & quod Deus auertat, incidit in reseruatum, absolui debet *f* à Confessario ordinario illius collegij cum onere comparendi Rectori collegij, ad quod iter agit.

f Comm. in Societate.

7 Minister nec alius, qui absente superiore in eius locum substituitur possunt *g* à reseruatis absoluere, nisi

g Comm. in Societate.

absoluere, nisi cum onere comparendi, vel cum per multos dies absens est superior.

h c. si quis de pænit. & remiss.

8 Religiosus professus tenetur *h* confiteri vel superiori, vel ab eo assignato Confessario, & non alij nisi facultate à superiore obtenta.

i Constat ex dict. c. si quis.

9 Prælatus *i* potest religioso subdito iter agenti facultatem concedere, vt cum sæculari vel religioso alterius ordinis confiteatur.

l Vill. to. 1. c. 6. art. 8. num. 2.

10 Religiosus qui in prædiis religionis degit ad illorum culturam non *l* censetur esse extra claustra, quare si deliquerit non debet ac ordinario puniri, posset verò si esset in alio populo in erectione alicuius monasterij in quo conuentualiter non viuitur; contrarium tenet. Sà hoc verb. *num.* 53.

m Idem ex Card. Cong.

11 Religiosus sine sui Prælati licentia non potest *m* acceptare Episcopatum.

n Idem to. 1. q. 6. art. 1. n. 29.

12 Religiosi Parochi non censentur *n* esse extra claustra & ideo non debent puniri ab Episcopis, si delinquant.

SECTIO VI.

CANONES SEPTIMÆ CONGREGATIONIS de dimittendis nostræ Societatis religiosis.

§ 1 QVi ad Societatis monasteria idonei dimissionem ab ea nulla iusta adducti causa petunt, prætensæ suæ dimissionis rationes cum propriæ manus subscriptione Prouinciali tradent addéntque, nullas sibi alias superesse. Quas Prouincialis seriò cum consultoribus examinatis, iudicióque sui, & illorum addito ad Præpositum Generalem mittet, quas si non probauerit perpetuum talibus sub præcepto silentium indicat, non obtemperantes ob delicti qualitatem puniat publica etiam in publicis culpis animaduersione, certóque sibi persuadeant tales, ni superioribus acquiescant securos se in conscientia esse non posse, sed mortali culpæ quamdiu illa animæ obstinatione teneantur, subiacere.

§ 2 Imponitur præceptum, lata que infertur sententiæ excommunicatio

municatio Prouinciali reseruatæ tã in illos,qui inconsulto Prouinciali externos de dimissione sua in consilium adhibent, quam in illos, qui externorum auxilio, & intercessione ad dimissionem à Superioribus impetrandam vtuntur, addantúrque pro Prouincialis arbitrio pœnæ, longéque illis difficilior ad dimissionem pateat aditus.

Aduerte hoc non esse intelligendum de nouitiis, qui pro arbitrio suo possunt vel permanere,vel exire.

§.3. Illis, qui sola importunitate, cum alia nulla iusta causa subsit, dimissionem deposcunt, nulla in posterum nisi cum obligatione aliam religionem intrandi, in qua regularis vigeat obseruantia, concedatur, quod & patentibus inseratur, ac non nisi rarissimè, & ob grauissimas omnino causas permittendum vt liber ab omni votorum obligatione ad sæculum redeat.

§.4. Quicumque è causis aut non veris, aut si veris, è grauibus delictis, ea mente perpetratis dimissionem impetrarunt, certò sibi persuadeant nullo se modo tutos in conscientia fore, omnémque hanc facultatem in conscientiæ foro irritam, ac nullam esse omnibúsque se Apostatarum pœnis, ac censuris subiacere. Quæ res si in exteriori foro constiterit poterunt Superiores in illos tamquam viros Apostatas iuxta Societatis priuilegia, & sacrorum canonum dispositionem procedere.

§.5. Qui ad dimissionem secretas obtendunt causas, quibus se ineptos ad religiosæ disciplinæ, votorúmque obseruationem contẽdunt illas ipsi iudicio Patris nostri Prouincialis & immediato Superiori suo, vel alteri indicare tenebuntur, quo rebus omnibus seriò examinatis matutius, certiúsque aliquid deneganda,vel concedenda dimissione statuere P.N. possit, qui si renuant prædictis PP. secretas illas causas aperire omni obtinendæ dimissionis spe careant.

§.6. Qui ob graue delictum publicum è Societate dimittuntur pro culpæ prius qualitate superiorum arbitrio puniantur etiam inclusione vbi id vsus, & consuetudo obtinuit.

§.7. Profugientes à Societate, quo facilius dimissionem obtineant, nec Romæ facile à P.N. audiendi, nec sine pœna pro delicti qualitate Patris nostri iudicio in Prouincia infligenda, dimittendi.

§.8. Cum is,qui dimitti cupit Superiorem decipit ad facilius consequendam dispensationem, quam superior non daret,

si rei sciret veritatem, dispensatio votorum est nulla, & talis non est tutus in conscientia. Si verò recurrat ad superiorem, & is certus de deceptione dispensationem confirmet dimissus solutus à votorum obligatione manebit.

§ 9 Si quis malitiosè veram causam dedit vt dimitteretur, & sciens & prudens superior dispensationem dederit, quia ob talem causam eum ineptum ad societatem iudicauit, valida erit dispensatio in fauorem religionis, & pænam delicti.

DE ALIIS SINGVLARIBVS APPENDIX.

Vide P. Sà in verb. ingratitudo.

1 Orationes, & suffragia dicenda pro nostris Fundatoribus, & benefactoribus solum non obligant titulo gratitudinis, quia fundationes solum recipiuntur, vt eleêmosinæ à fidelibus, nihilominus tamen, qui omnino immemor esset tanti beneficij non esset in tuta conscientia.

2 Prouinciales possunt illorum socij à reseruatis absoluere, & Rectores Confessores ordinarij, nisi in reseruata ratione officij incidissent, in quo casu absoluendi sunt cum onere comparendi coram Prouinciali.

3 Si is, qui superior non est confiteatur cum approbato Confessario ex nostris, non tamen deputato ad audiendas nostrorum Confessiones, & confessio fit de re graui non licet, reseruata non est valida Confessio nisi fiat ex causa rationabili, & ex ratihabitione Superioris.

4 Religiosi cogi possunt ad eligendum iudicem Conseruatorem, quando aliquod debitum ab eis petitur, nec est iudex, qui exequi possit.

His moralibus disputationibus perutile erit Canonici iuris regulas addere, vt lector ad manum habeat hæc vera principia, ex quibus quam plures possit conclusiones elicere.

REGVLÆ IVRIS CANONICI EX DECRETAlibus S. Ioannes Chrysostomus.

1 Omnis res per quascumque causas nascitur per easdem dissoluitur.

V. Beda *homil.* 2.

2 Facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.

Idem

3 Vtilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.

Idem

4 Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.

S. Greg.

5 Quod latenter aut per vim alias illicitè introductum est, nulla

nulla debet ſtabilitate ſubſiſtere.

Idem.

6 In ipſo cauſæ initio non eſt à quæſtionibus incheandum.

S. Stephanus Papa.

7 Quidquid in ſacratis Dei rebus,& Epiſcopis iniuſtè agitur pro ſacrilegio reputatur,quia ſacra ſunt & à quocumque violari non debent.

S. Auguſtinus.

8 Qui ex timore facit præceptum aliter quam debeat,facit, & ideo iam non facit.

S. Greg. *in regiſtro.*

9 Non poteſt eſſe paſtoris excuſatio ſi lupus oues comedit, & paſtor neſcit.

Homagium eſt pactum fideliter ſeruiendi alicui domino.

Lucius III.

10 Indignum eſt, & à Romanæ Eccleſiæ conſuetudine alienum,vt pro ſpiritualibus facere quis homagium compellatur.

REGVLÆ SEXTI DECRETALIVM.

Bonifacius

1 Acceſſorium naturam ſequitur principalis.

2 Actus legitimi conditionem non recipiunt,neque diem.

3 Beneficium Eccleſiaſticum non poteſt licitè ſine inſtitutione canonica obtineri.

4 Bona fides non patitur, vt ſemel exactum iterum exigatur.

5 Certum eſt quod is committit in legem , qui verba legis complectens,contra legis nititur voluntatem.

6 Contra eum,qui legem dicere potuit apertius eſt interpretatio facienda.

7 Contractus ex conuentione legem accipere,dignoſcuntur.

8 Cui licet quod eſt plus,licet vtique quod eſt minus.

9 Cum non ſtat per eum ad quem pertinet quominus conditio impleatur haberi debet perinde,ac ſi impleta fuiſſet.

10 Cum quid prohibetur,prohibeatur omnia, quæ ſequuntur ex illo.

11 Cum quid vna via prohibetur alicui ad id alia non debet admitti.

12 Cum quis in ius ſuccedit alterius iuſtam ignorantiæ cauſam cenſetur habere.

13 Cum ſunt partium iura obſcura reo fauendum potius quam actori.

14 Damnum , quod quis ſua culpa ſentit,ſibi debet non aliis imputare.

15 Decet beneficium conceſſum à Principe eſſe manſurum.

16 Delictum perſonæ non debet in detrimentum Eccleſię redundare.

17 Dolo.

17 Dolo facit, qui petit quod reſtituere oportet eumdem.

18 Ea quæ fiunt à iudice, ſi ad eius non pertinent officium viribus non ſubſiſtant.

19 Eum, qui certus eſt certiorari, vlterius non oportet.

20 Ex eo, quis non debet fructum conſequi, quod viſus extitit impugnare.

21 Exceptionem obiiciens non videtur de intentione contrarij confiteri.

22 Factum legitimè retractari non debet licet caſus poſtea eueniat, à quo non potuit inchoari.

23 Fruſtra fidem ſibi quis poſtulat ab eo ſeruari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recuſat.

24 Generi per ſpeciem derogatur.

25 Ignorantia facti, non iuris excuſat.

26 Imputari non debet ei per quem non ſtat, ſi non faciat quod per eum fuerat faciendum.

27 In alternatiuis debitoris eſt electio, & ſufficit alterum adimplere.

28 In argumentum trahi nequeunt, quæ propter neceſſitatem aliquando ſunt conceſſa.

29 In Generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veroſimiliter in ſpecie conceſſurus.

30 In iudiciis non eſt acceptio perſonarum habenda.

31 In malis promiſſis fidem non expedit obſeruare.

32 In obſcuris minimum eſt ſequendum.

33 In pari delicto, vel cauſa potior eſt conditio poſſidentis.

34 In pœnis benignior eſt interpretatio facienda.

35 In re communi potior eſt conditio prohibentis.

36 In toto partem non eſt dubium contineri.

37 Indultum à iure beneficium non eſt alicui auferendum.

38 Infamibus portæ non pateant dignitatum.

39 Inſpicimus in obſcuris, quod eſt veroſimilius, vel quod plerumque fieri conſueuit.

40 Qui in ius ſuccedit alterius eo iure, quo ille, vti debebit.

41 Is qui tacet non fatetur, ſed nec vtique negare videtur.

42 Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura.

43 Mora ſua cuilibet eſt nociua.

44 Mutare conſilium quis non poteſt in alterius detrimẽtum.

45 Nemo poteſt ad impoſſibile obligari.

46 Nemo poteſt plus iuris transferre in alium, quam ſibi competere dignoſcatur.

47 Non debet aliquis alterius odio prægrauari.

48 Non eſt in mora qui poteſt legitima exceptione ſe tueri.
49 Non eſt obligatorium contra bono mores pręſtitum iuramentum.
50 Non eſt ſine culpa qui rei quæ ad ſe non pertinet ſe immiſcet.
51 Non firmatur tractu temporis, quod de iure à priore non ſubſiſtit.
52 Non licet actori quod reo licitum non exiſtit.
53 Non præſtat impedimentum, quod de iure, non ſortitur effectum.
54 Nullus ex conſilio dũmodo fraudulentem non ſit, obligatur.
55 Nullus vti pluribus defenſionibus prohibetur.
56 Odia reſtringi, & fauores conuenit ampliari.
57 Peccatum non dimittitur, niſi reſtituatur ablatum.
58 Peccati venia non datur niſi correptis.
59 Pluralis locutio duorum numero eſt contenta.
60 Plus ſemper continet in ſe quod eſt minus.
61 Poſſeſſor malæ fidei vllo tempore non præſcribit.
62 Poteſt quis per alium quod poteſt facere per ſe ipſum.
63 Præſumitur ignorantia vbi ſcientia non probatur.
64 Priuilegium Perſonale perſonam ſequitur, & extinguitur cum perſona.
65 Pro poſſeſſore habetur, qui dolo deſiit poſsidere.
66 Quæ à iure communi exorbitant nequaquam ad conſequentiam ſunt trahenda.
67 Quæ contra ius fiunt debent vtique pro infectis haberi.
68 Qui ad agendum admittitur, eſt multo magis ad excipiendum admittendus.
69 Qui contra iura mercatur bonam fidem præſumitur non habere.
70 Qui facit per alium eſt perinde, ac ſi faciat per ſe ipſum.
71 Qui prior eſt tempore, potior eſt iure.
72 Qui ſentit onus, ſentire debet commodum, &c. contra.
73 Qui tacet conſentire videtur.
74 Quod alicui gratioſè conceditur non debet aliis trahi in exemplum.
75 Quod ob gratiam alicui conceditur, non eſt in eius diſpendium retorquendum.
76 Quod omnes tangit debet ab omnibus approbari.
77 Quod quis mandato facit iudicis dolo facere non cenſetur cum habeat parere neceſſe.
78 Quod ſemel placuit, amplius diſplicere non poteſt.
79 Ratihabitionē retrahi, & mãdato non eſt dubium cõparari.

80 Ratione

80 Rationi congruit, vt succedat in onere, qui substituitur in honore.
81 Ratum quis habere non potest quod ipsius nomine non est gestum.
82 Scienti,& consentienti non fit iniuria,neque dolus.
83 Semel Deo dicatum non est amplius ad profanos vsus transferendum.
84 Semel malus semper præsumitur esse malus.
85 Sine causa nisi subsit causa non est aliquis puniendus.
86 Sine possessione præscriptio non procedit.
87 Vtile non debet per inutile vitiari.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

RELIQVIÆ.

a P. Azor. lib. 6. c. 8.

1 PRiuato cultu potest a coli reliquia viri communiter pro sancto habiti, qui creditur esse in cœlo.

b Comm. DD.

2 Reliquias falsas obiiciens adorandas pro veris peccat b mortaliter. Item, qui vtitur falsis vel veris pro turpi questu, vel nouis nondum approbatis ab Episcopo, aut vtens reliquiis etiam veris, vana obseruatione, vel superstitione.

c Dian. p. 2. tr. 15. res. 31.

3 Reliquiæ recenter inuentæ ab Episcopo sunt c approbandæ, ad quarum approbationem sufficit moralis certitudo, nec est necessaria euidentia. Et Episcopus licet adhibeat in consilium Theologos non tenetur illorum sequi sententiam,quia non habent decisiuum suffragium, sed tantum consultiuum. Et hanc approbationem potest facere extra diœcesim,quia non est actus contentiosæ iurisdictionis; sed non potest populo adorandas proponere culto publico, nisi fuerint sancti canonizati,vel beatificati.

d Idem p. 5. tr. 5. res. 35.

4 In furto reliquiarum non potest d esse paruitas materiæ, grauitas autem non est pensanda ex quantitate tantum, sed ex dignitate & raritate, vnde furari minimam particulam ligni sanctæ Crucis erit mortale, nisi deuota ignorantia excusetur.

RENVNCIATIO.

1 Renunciatio facta sponte à filio, & iuramento confirmata etiam

etiam si enormissimè lædatur obligat *a* in foro interiori non verò in exteriori, quia dolus præsumitur.

a Vide Nauar. c.17.n.152.

2 De renunciatione beneficij, vide verb. *Beneficium*, & verb. *Ordo*.

REPETITIO.

1 Repetitio non datur *a* de dato ob delictum, nec ob actum turpem libidinis. Datur autem de amisso in ludo contra leges Hispaniæ.

2 Repeti potest quidquid datur alicui ne faciat *b* quod non facere tenebatur, vel vt faciat, quod ex iustitia, vel ex alia virtute facere debebat.

a Nauar. c.19.n.39.

b Idem c.17.n.13.

REPRESSALIÆ.

1 Repressalias concedens, *a* vel extendens ad Ecclesiasticas personas excommunicationem incurrit, nisi intra mensem reuocauerit.

2 Concedens repressalias contra *b* clericum ob sibi debita sic iudicans conuenire non incurrit excommunicationem,

a Repressaliæ, id est, actiones pignorandi pro debito.

b Nauar. vbi supra, cap.27. n.136.

RESIDENTIA.

1 Circa residentiam à Concilio Tridentino statuta *a* sunt sequentia.

a Trid.

2 Episcopus, vel ei superior sine iusta causa sex menses absens ab Episcopatu amittat quartam partem, si alios sex menses alteram quartam partem; si vltra denuntietur Papæ. Beneficiarij cogantur residere si requiritur eorum præsentia personalis. Priuilegium in absentia percipiendi fructus nulli prosit nisi de rationabili causa ab Ordinario approbanda fuerit concessum, & tunc pro illius absentia alius ab Episcopo substituatur cum stipendio assignato fructuum. Causa licitæ absentiæ Episcopi approbetur à Papa, vel à Metropolitano, vel ab Episcopo antiquiore, à qua etiam Metropolitani approbentur. Absentia ob bonum reipublicæ Episcopatus adiunctum licita est. Item absentia per duos, aut tres menses Episcopi eius conscientiæ relinquitur. Vltra hos absens non retinet bona conscientia fructus, nec debet frui eis. Quod etiam procedat ad Beneficiarios Curatos, qui si licitè, & cum licentia Episcopi absfuerint prouideatur pro eis alius substitutus cum debita mercede. Licentia vltra bimestre sine causa graui non detur.

3 Parochus

b Comm. DD.

3 Parochus ex iusta causa *b* potest abesse etiam sine licentia in scriptis.

c Nauar. c.25.nu. 121.

4 Quodlibet beneficium etiam tenue exigit residentiam, & peccat *c* mortaliter, qui non residet sine iusta causa. Hæ possunt esse quinque. 1. Auditio Theologiæ, vel iuris Pontificij ad quinquennium, vel prælectio vtriusque quamdiu durauerit. 2. Obsequium Episcopi, vel Ecclesiæ. 3. Obsequium Papæ. 4. legitima licentia. 5. Consuetudo honesta.

d Idem vbi sup.

5 Residentia Episcopi, vel Parochi est *d* de iure diuino.

6 Capellani Regis absentes faciunt fructus suos ex priuilegio.

7 Maior absentia permittitur Dignitatibus, & Canonicis, quam Parochis.

e Idem vbi sup.

8 An verò fructus per non *e* residentiam amissi sint restituendi ante iudicis condemnationem, alij negant, alij aiunt probabilius, quia id Tridentinum videtur innuere.

9 Qui non residet tenetur per alium, tot Missas celebrare quot tenebatur residens.

DISPVTAT. II. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE RESTITVTIONIS definitione.

RESTITVTIO

a D. Tho. 2.2.q.62. art.1.

1 RESTITUERE *a* est aliquem iterato statuere in possessionem, vel dominium rei suę. Vel vt breuius definiatur est actus iustitiæ commutatiuæ, quo damnum proximo datum reficitur ad æqualitatem.

b Aug. epist.54. refertur in c. si res aliena 14. q. 6.

2 Est necessaria ad *b* animæ salutem, & obligat per modum præcepti, & hoc præceptum est de iure naturali diuino obligans semper, & pro semper ad non detinendum alienum, & ideo qui potest, & non restituit continuo peccat.

EX QVA RADICE ortum habeat restituendi obligatio.

c D.Tho. 2.2.q.62. art.6.

3 Oritur *c* ex duplici radice, ex iniusta scilicet acceptione, & ex re accepta, & inter hæc est maximũ discrimen, quia obligatio orta ex iniusta acceptione obligat, etiam si res perierit, illa verò, quo oritur ex re accepta non durat, si res sine culpa perierit.

4 Oritur

4 Oritur etiam ex contractibus ad solutionem, vt emptione, & mutuo, & alijs.

QVÆ CVLPA restituendi obligationem inducat? Vide verbum Culpa.

5 Qui habet obligationem ex vi officij tenetur de dolo, lata culpa, & leui, sed non de leuissima, & sunt *d* qui dicant non teneri de leui. Vnde Aduocatus, & Iudex, qui erat in apicibus iuris non tenentur *e* restituere.

6 Qui gratis, & sine stipendio officium obit non tenetur nisi de dolo, & lata culpa. Vnde Confessarius, qui ex sola charitate, vel obedientia Confessiones audit non tenetur nisi de dolo, & lata culpa, & tūc dicetur latam culpam habere, quando aduertit rem dubiam esse an obligatio sit, *f* vel non ad restituendum, & neque interrogat, neque studet, & ideo errat.

7 Cum obligatio oritur ex delicto non tenetur qui damnum intulit nisi ex *g* dolo, vel lata culpa, non verò ex leui, vel leuissima secundùm probabiliorem sententiam licet in foro exteriori damnetur pro leuissima.

8 Idem dic quando damnum à seruis, & animalibus sine culpa domini *h* illatum fuit.

9 Naucleri, caupones, & stabularij qui depositas res stipendio custodiunt, tenentur in foro exteriori etiam de leuissima ex quadam lege *i*

10 Qui damnum intulit ex ignorantia concomitante, vt qui inimicum occidit putans esse feram, quem nihilominus occideret, secundum probabiliorem *l* non tenetur restituere.

AN QVI DAMNVM fecit, quod alteri imputatur tenetur restituere.

11 Cum damnum factum à Ioanne Petro imputatur, sumptus factos à Petro, quos Ioannes facere debebat, tenetur *m* Petro restituere.

12 Si cum damnum fecit sciuit, vel scire debuit Petro impetrandum fore, tenetur *n* restituere Petro damna omnia, quæ propterea passus est.

QVÆ PERSONÆ ad restitutionem teneantur?

13 Cum damnum secutum non est, non est restituendi *o* obligatio.

14 Nouem personæ restituere tenentur *p* ratione acceptionis iniustæ, quæ his carminibus continentur.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

15 Ratihabitionem retrahi, & mandato non est dubium compa

d Less. lib. 2. de iust. c. 7. dub. 7.
e Nauar. cons. 4. n. 6. lib. 5.
f Rebel. de iust. 2 p. lib. 19. q. vlt.
g Panor. in c. sicut dignum de homic.
h Moli. to. 3. disp. 713.
i Villal. to. 2. tr. 11. dif. 4.
l Comm. DD.
m Vide Nauar. c. 15. nu. 17.
n Idem vbi sup.
o Comm. DD.
p Vide D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 7

comparari. Hoc est verum in contractibus, & delictis quoad pœnam, & quoad culpam non verò quoad *q* restitutionem, quia in damnum non influit.

q Less. lib. 2. de iust. c. 13. dub. 3. n. 13.

16 Qui subditis iussit damnum facere non solum *r* tenetur satisfacere damnum accipienti, sed etiam ipsis subditis, quibus iniuriam fecit talia mandando, & tenetur restituere damna, quæ propterea passi sunt.

r Rebel. de iust. 1. p. lib. 2. q. 14. & 15.

17 Qui reuocat mandatum non *f* tenetur de damno nec qui reuocat consilium falsum declarando veritatem, vt qui consuluit bellum asserens esse iustum cum esset iniustum, & postea reuocauit falsitatem.

f Less. vbi sup.

18 Qui facit quantum in se est, vt dissuadeat, eum quem damnum facere consuluit, non tenetur *t* restituere secundum probabiliorem sententiam.

t Suar.

19 Qui consulit minus damnum parato facere maius non tenetur restituere, nisi *u* consulat faciendum alteri de quo fur non cogitabat.

u Less. vbi sup. n. 21.

20 Idiota, qui bona fide consuluit non tenetur *x* damnum restituere nisi se doctum esse finxerit, vel sciens se doctum esse reputatum, & ideo consultum, non declarauit se esse illiteratum.

x Rebell. vbi sup.

21. Qui consentit in damnum, quando consensus est causa damni tenetur restituere; secus verò quando consensus non est causa damni, vt qui suffragium dat indigno post factum damnum ab aliis suffragiis, nisi hæc possit *y* reuocare, vel conueniant omnes ad damnum faciendum confœderati.

y Less. lib. 2. c. 18. dub. 3. n. 23.

22 Qui ignorant an reliqui iniustè suffragia laturi sint, & etiam si hoc certò sciant cum suffragia secreta sunt, restituere *z* tenentur damna siue primi, siue postremi suffragia ferant.

z Comm. DD.

23 Qui facinora progenitorum alicuius laudans illum ad faciendum damnum aliquod prouocat, restituere *a* tenetur.

a Comm. DD.

24 Qui recipit malefactorem vt tutius crimen committat, & animum, vel res furto habitas custodit, restituere *b* tenetur. Secus vero si post illatum damnum illum recipit vt hospitem vel amicum.

b Comm. DD.

25 Omnes, qui adiuuant, vel aliquomodo influunt in damnum faciendum restituere *c* tenentur. Aduertendum tamen an actio sit intrinsece mala, & continens iniustitiam; si enim non est intrinsece mala, potest ex iusta causa excusari, & à peccato, & à restitutione, & ideo ancilla sternens lectulum meretrici non peccat, nec famulus numerando pecuniam à Domino vsuris acquisitam, peccabit tamen, & restituere

c Reb. de iust. 1. p. lib. 2. q. 14. n. 53.

tenebitur,

tenebitur, si illam exigat à mutuatario, quia hoc est intrinsece malum.

26 Qui non habet ex officio impedire damnum alterius non *d* tenetur cum graui damno proprio etiam si stipendium acceperit, tenebitur autem cum damnum proprium non est graue, & damnum proximi est notabile. *d* Idem vbi supra, n.58.

27 Qui dubitat facta diligentia debita an ipse damno causam dederit non tenetur *e* restituere secundùm probabiliorem *e* Vide Mol. de iust. to. 3. disp. 36. n.6.

AN NECESSARIVM sit, vt quis teneatur restituere, quod sit damni causa, sine qua non?

28 Qui occidit eum quem alius occisurus erat, vel furatur, quod alius furaturus erat, nihilominus restituere *f* tenetur. *f* Idem de iust. to. 3. vbi sup. n.5.

29 Cum quis, ita erat animo determinatus ad damnum inferendum, vt etiam si nullum ei daretur consilium inferret tamen, restituere non tenetur, qui consilium dedit.

30 Qui consulit damnum, vel consilio, vel auxilio influit in illud, quod nihilominus faciendum erat consilio, vel auxilio alterius restituere *g* tenetur. *g* Comm. DD.

31 Qui casu vidit scalam positam à fure, & illam tenuit, vt ascenderet, ascensurus nihilominus sine adiutorio illius, non tenetur *h* restituere propter leuem influxum. *h* Molin. vbi sup.

DE CVSTODIBVS ac publicis ministris & quando teneantur ad restitutionem? Vide verb. *Custos.*

32 Cum dissimulant res in quibus solum est pœna sine damno, licet peccant mortaliter non tenentur *i* restituere secundùm probabiliorem sententiam. Cum autem pœna solum est corporalis non manent ministri ad illam, nec ad eius æstimationem obligati. *i* Idem ibidem.

33 Cum faciunt iniurias, vel extorquent indebita *l* tenentur ad restitutionem. *l* Mol. to. 3. disp. 739. n.5.

QVEM ORDINEM in restitutione facienda seruare debeant, qui damnum intulerunt?

34 Omnes qui simul ad totum damnum inferendum conuenerunt in solidum restituere *m* tenentur, & qui ad partem, partem. *m* Comm. DD.

35 An milites, qui vrbem spoliauerunt *n* teneantur in solidum, vel ad solam partem damni, quod fecerunt alij aiunt, alij *o* negant. Affirmatiua videtur probabilior. *n* Comm. DD. *o* Less. lib. 2. de iust. c. 13. disp. 4.

36 Qui rem furatam tulit præcipuè est ad restitutionem *p* obligatus, qua facta reliqui liberantur. In huius defectu tenetur, qui damni principalis causa fuit, vel mandando, vel exhortando, quo restituente cæteri liberantur. *p* Comm. DD.

Tt 37 Dominus

37 Dominus serui, qui alium seruum occidit in [p] conscientia nihil restituere [q] tenetur, nisi post condemnationem.

38 Cum multi æqualiter ad damnum concurrunt, singuli tenentur ad partem, sed aliis restituentibus tenentur [r] in solidum non ei tamen qui in solidum restituit tenentur singuli suam partem restituere.

39 Si tamen nullus alium adiuuit, nec fuit causa, vt concurrerent, solum tenentur ad suam partem.

40 Bene potest creditor vni, & non alteri partem remittere.

[q] Rebel. de oblig iustit.
[r] D. Tho. 2.2. q.66. art.6.

SECTIO II.

QVAM RESTITVENDI OBLIGATIONEM habeat, qui rem alienam bona fide possidet.

1 STatim, ac scit rem alienam esse [a] tenetur restituere, nisi legitima præscriptione rem suam fecerit. Si autem dubitat an res sit aliena, tenetur diligenter inquirere. Quod si adhuc post inquisitionem dubius est, non tenetur ad restitutionem.

2 Qui bona fide rem alienam consumpsit solum ad id [b] tenetur, in quo ditior factus est. Vnde, qui rem etiam lata culpa amisit non [c] tenetur restituere. Si autem alteri illam donauit tenetur eum monere alienam esse, & si ex ea fructus percepit tenetur eos restituere in quantum [d] ditior factus est. Idem dic de fructibus industrialibus.

3 Qui bona fide rem alienam vendidit, quam ipse à fure ignorans emerat, si post venditionem cognouit rem furto habitam fuisse, non tenetur [e] emptorem, nec dominum rei admonere, si ex eo sibi damnum timet, vel iudicat pretium non esse recepturum. Si verò potest recuperare pretium rei, tenetur emptori reddere pecuniam acceptam & ipse tenetur rem venditori reddere, quam potest ille furi reddere si aliter pretium recuperare non sperat. Sunt tamen viri docti, qui hoc vltimum licere negant.

4 Debitor morosus qui potuit sine graui damno debitum soluere tempore assignato [f] tenetur de damno & lucro cessante.

[a] L. fin. de debito c. de rer. vend.
[b] D. Tho. 2.2. q.62. art.6.
[c] Reb. vbi sup. lib.2. q.4.
[d] Idem vbi sup. q.4. n.10.
[e] Vide Less. vbi sup.
[f] D. Th. 2.2. q.62. art.4.

QVANTVM

QVANTVM debeat restituere qui rem alienam mala fide accepit?

5 Tenetur *g* non solum rem, sed naturales fructus eius restituere.

6 Qui scit rem esse alienam non satisfacit *h* pretium rei restituendo, sed rem ipsam si potest secundum æstimationem, quam habebat, cum illam accepit, si tunc culpabiliter illam non restituit.

7 Et si res pereat etiam sine culpa sua *i* debet eam Domino restituere, nisi in potestate Domini æqualiter esset peritura. Si autem res durat, etiam si in potestate Domini esset peritura, eam restituere tenetur.

8 Sumptus factos, & meliorationes *l* potest sibi retinere malæ fidei possessor, vt si domum refecit, & meliorauit, sed debet etiam iniuriam recompensare.

CVI RESTITVTIO facienda sit?

9 Qui rem accepit ab iniusto possessore, eam vero Domino restituere *m* tenetur, si aliunde potest pretium quo illam emit recuperare.

10 Si rem à iusto possessore accepit illi est restituenda, & in dubio ei *n* reddenda, qui eam possidebat.

11 Si fictus pauper elemosinam accepit, vel danti, vel veris pauperibus *o* debet restituere.

12 Cum Dominus rem petit tempore, quo ei perniciosa erit, non est *p* reddenda. Si tamen petit pecuniam iuridicè etiam si scias eam consumpturum esse viuendo luxuriosè illam reddere debes, nisi sit in *q* damnum tertij.

13 Cum rei Dominus facta diligentia non potest inueniri *r* danda est pauperibus, vel operibus piis, quod est *s* de iure positiuo.

14 Si dubium sit inter duos, quis sit verus Dominus inter eos *t* diuidenda est.

15 Si de Domino non constat, constat autem de loco ibi pauperibus *u* danda est.

16 Mortuo Domino *x* danda est hæredibus, si autem hæredes non sint, detur pauperibus.

17 Cum obligatus ad restitutionem faciendam pauperibus ipse pauper est, potest *y* ex Confessoris consilio sibi partem, vel totam retinere.

18 Cum res pauperibus bona fide data fuit, si compareat Dominus nihil ei *z* reddendum est.

19 Cum Dominus abest in regione longinqua, nec reditus speratur & rem mittere difficile, est *a* reddenda hæredibus

g Silu. verb rest. 3. q. 7.
h Vill. tr. 11. dif. 13.
i Idem ibidem n. 5.
l Couar. reg. peccatum n. 3.
m Comm. DD.
n c. ex literis de rest. spoliat. & in dubiis non est præsumendum delictum.
o Ex l. si per errorem, ff. de iurisd. om. iudic.
p D. Th. 2. 2. q. 62. art. 5. ad 1.
q Vill. to. 2. tr. 11. dif. 13. n. 6
r D. Tho. vbi sup.
s c. cum tu de vsur.
t Villal. vbi sup.
u Idem.
x Comm. DD.
y Comm. DD.
z Ex reg. 83. de regul. iur. in 6.
a Comm. DD.

bus & in horum defectu pauperibus, vel Missæ pro eo dicendæ sunt.

20 Qui habet bona pauperibus distribuenda *b* potest, Capellaniam fundare pro Domino, & sibi ius patronatus reseruare.

21 Qui à Religioso iniuste accepit rem, qua ille cum licentia vtebatur, ipsi religioso eam redditurus *c* est. Si autem accepit ob turpem causam non ipsi, sed Prælato reddenda est.

22 Cum tuus creditor debet alteri propter eamdem causam propter quam tu debes ei, & debitum est liquidum satisfacis *d* soluendo creditori tui creditoris, vt si conduxisti domum à Petro, qui illam conduxit à Ioanne *e* satisfacis soluendo Ioanni.

23 Cum autem debes ex causa diuersa Petro, propter quam Petrus debet Ioanni non satisfacit soluendo Ioanni secundum probabiliorem sententiam. Si autem certò scires Ioannem numquam rem suam aliter recuperaturum *f* teneberis secundam sequi sententiam.

b Henriq. lib. 6. de indulg. c. 23. n. 5.
c Comm. DD.
d Rebel. vbi sup. sec. 3. n. 10.
e L. vtrum præs. ff. de const. pecu.
f Less. lib. 2. c. 10. n. 60.

CVI RESTITVENDA sunt bona monstrenca? Vide verb. *Monstrenca bona.*

AN RESTITVENDVM sit quod accipitur ob turpem causam?

24 Qui promisit aliquid ob turpem causam antequam executioni mandetur, tenetur *g* contractum rescindere.

25 Qui aliquid accepit ob malum faciendum, & non facit tenetur *h* acceptum restituere danti.

26 Cum datur illicitè, sed *i* recipitur licitè non est obligatio restituendi.

27 Cum recipitur, quod valorem non habet, vel recipitur per simoniam.

28 Quod accipitur iniuste contra voluntatem dantis debet restitui, vt quod extorquetur à iudicibus, vel illorum ministris. Idem *l* dic de dato per fraudem, vel metum.

29 Quod datur propter opus turpe, sed sine iniuria alterius non est *m* restituendum. Idem dic de meretrice, & vide verbum *Meretrix.*

30 Quod promittitur scurris, vt iniurias sustineant *n* soluendum est.

31 Quod recipitur ob causam turpẽ in qua est damnum tertij spectato solum iure naturali non est *n* restituendum, sed de iure positiuo in foro exteriori acquiritur fisco, vel vt alij aiunt paupèribus, vel tandem vt alij, ei qui iniuriam accepit. An verò hæc restitutio facienda ante vel post condemnationem

non

g Comm. DD.
h Nauar. In sum. c. 17. n. 30.
i Comm. DD.
l Rebel. vbi sup. q. 16. n. 3.
m L. idem parag. sed quod meretrix, ff. de cond. ob turp. caus.
n Comm. DD. Et Villal. vbi sup.

non conuenit inter DD. probabilius videtur non obligare ante obligationem.

AN RESTITVENDVM sit quod accipitur propter opus bonum, quod quis alias facere tenebatur? vel propter malum quod non fecit?

32 Quod quis accepit ob opus bonum quod ex iustitia facere tenebatur restituere *o* tenetur. Si autem ex sola charitate non tenetur secundum probabiliorem. *o L. 2. ff. de cond. ob turp. caus.*

33 Cum quis dat pretium alicui, vt faciat bonum vel omittat malum, quod illius non interest, censetur donare, & ideo accipiens non tenetur *p* restituere. *p Less. de iust. lib. 2. c. 14. n. 69.*

34 Qui rem alterius amissam inuenit non potest aliquid pro inuentione accipere nisi sit consuetudo, promissio, aut lex *q* vt in accipitre. *q L. 5. tit. 62. ordinat.*

VBI FACIENDA est restitutio, & cuius sumptibus?

35 Qui iniustè rem accepit eam tenetur reddere creditori propriis expensis, & vbi creditor est. Si autem Limæ res accepta est, & creditor Hispaniam petiuit sumptibus creditoris illius *r* portanda res est. *r Villal. vbi sup. dif. 18. n. 1.*

36 Qui iustè rem accepit ibi *s* tenetur restituere vbi accepit, nisi fuerit mora, vel pactum aliter faciendi. *s Comm. DD.*

37 Cum sumptus faciendus in mittenda re vel æquat, vel excedit principale, si potest fieri admoneatur *t* creditor, si non potest & fuit iusta acceptio detur pauperibus, vel operibus piis. Si acceptio fuit iniusta mittatur, accipientis expensis *u* secundùm probabiliorem sententiam, vel sententiam benigniorem *x* detur pauperibus. *t Villal. vbi sup. n. 3.* *u Idem ibidem.* *x Idem ibidem.*

38 Si res ab iniuste accipiente missa perijt in via ipsi *y* perijt. Si à iuste accipiente missa per virum fidelem Domino perijt. *y Comm. DD.*

Quomodo restituendum sit?

39 Cum creditor sponte debitum remittit non est *z* restituendi obligatio. *z Comm. DD.*

40 Cum delictum est occultum, res occultè restituenda *a* est per tertiam personam. *a Vill. dif. 19. n. 2.*

AN OBLIGATVS ad restitutionem statim illam facere teneatur, vel possit illam differre?

41 Qui ad restitutionem tenetur *b* statim si potest, debet restituere, vel à creditore dilationem impetrare. *b D. Th. 2. 2. q. 62. n. 8.*

42 Dum non restituit, qui potest, est in actuali peccato, & toties peccat quoties habens animum restituendi illum reuocat. Dum autem perseuerat sine interruptione in eodem non restituendi proposito vnum tantum peccatum continuatum *c* committit cum tali circunstantia illud aggrauante. *c Vide Villal. vbi sup. dif. 20.*

43 Cum quis non potest bona temporalia restituere sine periculo vitæ, vel infamiæ, non tenetur. *d*

44 Cum creditor, & debitor sunt in necessitate extrema non est obligatio restituendi.

45 Cum debitor patitur graue damnum, quia multum ab eo est restituendum, non *e* excusatur. *f*

46 Cum debitor male acquisitis ad honorabiliorem gradum ascendit etiam cum detrimento illius restituere tenetur. *g*

47 Qui non potest restituere sine magno detrimento, rei familiaris vel proprij status iustè acquisiti potest *h* solutionem differre; sed debet sumptus coarctare. Quod non procedit *i* cum creditor est in eadem, vel æquali necessitate.

48 Cum debitor non potest omnibus creditoribus satisfacere, & habere expectat post aliquod tempus, potest *l* solutionem differre.

49 Regulariter loquendo non *m* debet artifex, artis instrumenta vendere vt restituat.

50 Qui sine culpa solutionem differt non *n* tenetur damnum restituere.

51 Qui facit bonorum cessionẽ tenetur *o* vt antea si potest restituere. Idem dic de eo, qui facit litem creditorum, si verò suorum bonorum valorem fideliter declarauerit, & sumptus superfluos excuset, tutus in conscientia erit.

52 Cum restitutio perniciosa creditori, vel alteri futura est, potest *p* differri.

53 Creditorem excommunicatum esse non excusat *q* à solutione.

AN RES inferioris ordinis restituendæ sint cum amissione rerum ordinis superioris.

54 Regulariter loquendo respondetur *r* negatiuè.

55 Fama, & honor, quæ ex virtute nascuntur præferuntur *s* etiam vitæ omnium rerum pretiosissimæ.

56 Adultera, & quæ supposuit filium non tenentur *t* restituere cum periculo infamiæ.

d Comm. DD.
e Vide Les. lib. 2. de iust. c. 16. dub. 1. num. 7.
f Comm. DD.
g Comm. Theologorum.
h Comm. DD.
i Sil. verb. rest.
l arg. l. fin. c. qui bon. cedere possint.
m Comm. DD.
n Comm. DD.
o l. 4. ff. de cess. bon.
p Comm. DD.
q Comm. DD.
r Vide Nauar. in sum. c. 17. num. 91.
s Comm. DD
t Comm. DD.

SECT.

SECTIO III.

DE ORDINE SERVANDO IN solutione facienda, quando plures sunt creditores.

1 CVm potest debitor omnibus creditoribus satisfacere ordinem non *a* tenetur seruare.

2 Leges humanæ circa hunc ordinem seruandæ *b* sunt etiam in interiori foro secundum communem sententiam; licet sint qui dicant solum obligare in foro exteriori.

3 Debita certa incertis *c* præferenda sunt. Et idem dic cùm debitum est certum, creditor autem incertus, in quo casu piis operibus, vel pauperibus dandum est.

4 Quando res est in propria specie, & dominus ignoratur danda *d* est pauperibus, & non creditoribus.

5 Inter debita certa prius soluenda *e* sunt, quæ manent in propria specie.

6 Qui rem vendidit, & pretium eius nondum accepit etiamsi fideiussorem acceptauerit, si res in specie maneat, aliis creditoribus præferendus, est *f* secundum probabiliorem.

7 Inter alia debita primo loco sumptus funeris *g* soluẽdus est, in hoc tamen non sunt consumenda bona aliena, quæ extant in specie.

8 Inter creditores præferendi *h* sunt, qui habent actionem realem in bona hypothecata, quæ sint hæc bona vide in Villalobos.

9 Inter hypothecas regulariter loquendo præferendæ *i* sunt priores.

10 Bona paraphernalia vxoris non habent prælationis priuilegium.

11 Hypotheca tacita dotis præfertur *l* aliis tacitis, non vero expresſis anterioribus. An vero expressa dotis præferatur expresſis anterioribus, alij negant, alij aiunt probabilius.

12 Debita priuilegiata præferenda sunt etiam si creditor non compareat, & facta diligentia pauperibus reddenda *m* sunt, vel fiat compositio per Bullam, si bona non sufficiant ad alia debita soluenda.

a Commun. DD.
b Mol. de iust. to. 3. disp. 760.
c Comm. DD.
d Comm. DD.
e l. procuratoris parag. plane ff. de trib. act. l. cum fundum parag. seruum, ff. si certum pet.
f l. 2. ff. quibus causis pignus &c.
g l. penult. ff. de relig. & sũpt. funer.
h Vill. vbi sup. & l. pro debito C. de bon. aut. iud. poss.
i Comm. DD. Ex Couarr. lib. 1. var. c. 704.
l Comm. DD.
m Comm. DD.

n Comm. DD.

13 Hypotheca generalis anterior *n* præfertur speciali posteriori.

14 Inter creditores non habentes actionem realem bona diuidenda sunt pro rata.

o Comm. DD. Ex Mol. vbi sup. disp. 536.

15 Diligentiori *o* potest prius solutio fieri, etiam si debitum posterius sit, & potest etiam in foro interiori iustè retinere, quamuis reliqua bona non sufficiant ad reliqua debita soluenda. Quod noster Molina etiam verum esse asserit quamuis alij creditores sint priuilegiati, dummodo non habeant hypothecam.

p Villal. vbi sup. dif. 24. n. 19.

16 Probabilis, & pia *p* sententia est excusatum esse, qui prius soluit in necessitate constituto, aliter autem non potest debitor ordinem præuertere.

q Idem vbi sup. n. 21.

17 Mercator antequam faciat bonorum cessionem *q* potest soluere cui maluerit, non autem post cessionem, vel habens iam animum illam faciendi, vel in statu ad id cogente.

r Less. lib. 2. c. 15. dub. 3. n. 26.

18 Debita certa personalia pro rata *r* soluenda sunt siue procedant ex delicto siue non. Sunt tamen qui asserunt quæ ex delicto, procedunt esse præferenda; alij è contrario anteponunt iustè contracta, sed prima sententia videtur probabilior.

s Idem vbi sup. dub. 6.

19 Valde probabile & rationi congruum est vt debita personalia prius contracta, prius *s* soluantur, quod in conscientia tutum est.

DE SPIRITVALIVM bonorum restitutione.

t Silu. verb. rest. 39.

20 Qui alium ad peccandum inducit non tenetur *t* restituere ratione iustitiæ, tenebitur aliquando ratione fraternæ correptionis. Sunt tamen qui dicant teneri ex iustitia illum ad meliorem frugem reuocare.

u Villal. vbi sup. dif. 25. n. 4.

21 Qui per metum vim aut fraudem alium ad peccatum inducit restituere tenetur *u* secundum probabiliorem sententiam. Sed hæc restitutio non est facienda in bonis temporalibus nisi damnum fuerit temporale.

x Idem vbi sup. n. 7.

22 Qui habens docendi officium falsa docet, tenetur *x* restituere. Quod si ex inuincibili ignorantia docuerit illa, cum primum falsitatem cognouerit, tenetur restituere.

23 Qui scit aliquam artem specialem quam alij ignorant, & qua ipse victum quærit, non tenetur *y* eam alios docere ni sit ars necessaria vtilitati publicæ.

y Comm. DD.

z Villal. vbi sup. dif. 26. n. 2.

QVI RETRAHIT aliquem ab ingressu religionis, vel iam ingressum extrahit ab ea, an teneatur restituere?

24 Qui sine metu, vi, aut fraude alium dissuadet à religionis ingressu non *z* tenetur restituere, nec peccat si hoc faciat ob bonum finem.

25 Qui

25 Qui vi aut fraude nouitium à religione extraxit *a* tenetur illum monasterio restituere, non tamen pro eo ingredi religionem. *a* Comm. DD.

26 Qui religioso professo sine vi, aut fraude apostatare persuasit, non tenetur restituere. Si tamen vi, aut fraude, ipsi apostatæ, & monasterio damna restituere *b* tenetur. *b* Vill. vbi sup. n. 5.

QVÆ OBLIGATIO restituendi sit, quoad damnum temporale, ei qui alium occidit, mutilauit, vel percussit.

27 Tenetur *c* restituere expensas curationis vulnerum, lucrum cessans, & alia damna secuta, *c* Comm. DD.

28 Seruum alienum inutilem percussione reddens *d* tenetur reddere Domino serui valorem, & seruo alimenta. *d* Comm. DD.

29 Etiam si occisor capite damnetur à iudice, hæredes illius *e* tenentur omnia damna soluere, & eis, quos occisus alebat alimenta præstare secundum arbitrium boni viri, & tempus vitæ defuncto duraturæ. *e* Vide Less. lib. 2. de iust. c. 9. dub. 19.

30 Debita occisi non sunt *f* ab occisore soluenda, nisi ob eum finem fuerit occisus. *f* L. liber homo ad l. Aquil. Vide Less. vbi sup.

AN QVI alium occidit, vel percussit restituere teneatur damnum naturale?

31 Si à iudice punitus fuit damnum naturale restituere non *g* tenetur, alias autem tenetur secundùm probabiliorem. *g* c. 1. de iniuriis.

QVAM OBLIGATIONEM habeat, qui prouocatus ad duellum, vel ob sui defensionem alium occidit.

32 Si ambo sponte exierunt ad duellum se inuicem prouocantes nullam *h* tenentur facere restitutionem, nec potest ab hærede defuncti peti. *h* Comm. DD.

33 Cum vnus eo solum exijt, quia aliter infamiam vitare non poterat, prouocans ad rixam ad restitutionem tenetur, non verò *i* prouocatus. *i* Comm. DD.

34 Qui potuit se defendere non occidendo, nec percutiendo si occidat, vel percutiat ad restitutionem *l* tenetur. *l* Villal. vbi sup. dif. 28.

35 Qui alium occidit se defendendo cum moderamine inculpatæ tutelæ ad nihil *m* tenetur. *m* Comm. DD.

DE RESTITVTIONE ratione stupri, adulterij, & aliorum actuum luxuriæ?

QVAM OBLIGATIONEM habeat, qui virginem deflorauit?

36 Si sponte ipsa consensit sine vi, aut fraude in foro interiori nulla est restitutio *n* facienda, in exteriori autem obligatur. Cum autem puella est pauper, & defloratur à diuite *n* Rebel. de iust. 1. p. lib. 3. q. 8.

etiam

etiam consentiens secundùm probabiliorem opinionem debet ei dare *o* partem dotis, quia sub hac tacita conditione consentit.

o Villal. vbi supra, dis. 30.

37 An patri puellæ aliquid restituendum sit quando ipsa in stuprum consensit, alij aiunt, alij negant *p* etiam quoad honorem ablatum.

p Thom. Sanch. de matrim. lib. 7. disp. 14. n. 11. tom. 2.

38 Qui puellæ promisit etiam fictè se illam ducturum, vel doraturum, si consentiat tenetur *q* promissis stare. Secus verò si pater noluit eam illi in vxorem dare, vel illa se alteri commiscuit, vel putans esse virginem corruptam inuenit.

q Vide Less. vbi sup. n 29.

39 Qui vi, vel fraude puellam corrupit tenetur *r* ei, & parentibus illius omnia damna inde secuta restituere.

r Comm. DD.

40 Qui precibus importunis, vel osculis & amplexibus nolentem vicit, vt consentiret, restituere tenetur. *f*

f Comm. DD.

41 Qui ob stuprum tenetur restituere, non debet soluere integram dotem ante condemnationem iudicis.

42 Si nupta fuit æquè benè, ac si non esset corrupta vel religionem professa est aut defuncta est, cessat *t* restituendi obligatio secundum probabiliorem sententiam.

t Lessius vbi supra, dub. 2. n. 15.

43 Qui puellam corruptam virginem reputatam sine vi vel fraude cognouit non tenetur *u* restituere, nisi culpa illius famam amiserit.

u c. si culpa, de iniur.

44 Qui ancillam suam deflorauit tenetur *x* eam donata libertate in matrimonium collocare, vel arbitrio boni viri aliam satisfactionem dare.

x Vill. vbi sup. n. 17. 5

SECTIO IV.

AN PECCET, ET RESTITVERE teneatur puella, quæ aliqua arte defectum suæ virginitatis occultauit marito?

1 SI mediis licitis defectum occultauit non *a* tenetur restituere, nec peccat, nisi in casu, in quo sciat maritum in defectus notitiam venturum, ægréque laturum. Sunt tamen, qui dicant semper ad restitutionem teneri, sed minus probabiliter.

a Sanch. de matr. lib. 6. disp. 27. à n. 6. 1

2 Meretrix habens infirmitatem contagiosam non *b* tenetur restituere, ci qui ex eius consortio contagium contraxit. Secus verò in aliis non publicè expositis. Hi enim siue fœminæ,

b Vill. vbi sup. dis. 32. n. 1.

minæ, siue viri tenentur damna & expensas in curatione factas restituere. *c* c Idem ibidem.

QVAM OBLIGATIONEM habeat, qui fœminam fœtam reliquit?

3 Si ipsa sponte consensit non tenetur alere filium ex iustitia, sed ex pietate. Si autem, vi aut fraude fœminam cognouit tenetur *d* illi restituere expensas factas propter fœtum, & filium alere. d c. si culpa de iniur.

4 Qui sine necessitate filium aliis alendum exponit peccat mortaliter, *e* & restituere tenetur. e Comm. DD.

QVAM RESTITVENDI obligationem habeant adulteri?

5 Adulter nihil restituere tenetur *f* marito, nisi vxor maneat concepto fœtu secundùm probabiliorem. f Less. lib. 2. c. 10. dub. 5.

6 Si adultera fœtum concipiat non tenetur *g* adulter credere, nisi aliunde sit certus moraliter filium suum esse. g Comm. DD.

7 Non tenetur *h* restituere cum periculo vitæ, aut famæ. h Comm. DD.

8 Quæ maritum decipit supponens illi alienum filium tenetur *i* restituere. i Vill. vb sup. dif. 34. num. 6.

9 Si adulter credit suum esse filium, tenetur restituere marito, & filiis legitimis, & idem dic de adultera. Sunt autem, qui probabiliter doceant neutrum teneri. *l* l Henr. lib 1. de matr num. 1.

10 Adultera si potest sine periculo tenetur *m* persuadere marito vt filios legitimos melioret, & ipsa idem tenetur facere, & persuadere spurio, vt ingrediatur religionem hæreditatis incapacem. m Comm. DD.

11 An verò teneatur filio spurio suum crimen declarare si sperat, esse profuturam alij aiunt, alij probabilius negant *n* nisi iam de crimine sit infamata. Si autem moraliter non est certa filium esse spurium, ad nihil tenetur. n Vill. vb. sup. n. 9.

AN IMPEDIENS alium ne bonum aliquod consequatur, restituere teneatur.

12 Qui sine metu, vi, vel fraude persuadet domino rei, vt illam conferat minus digno, non tenetur *o* restituere. o Idem vbi supr. dif. 44.

13 Qui precibus impetrat ab alio ne se beneficio opponat non tenetur restituere.

14 Qui sine vi, vel fraude alij persuasit, vt suffragium daret æque digno non tenetur *p* restituere. p Comm. DD.

15 Qui metu, vel fraude impedit alium à consecutione alicuius boni, restituere tenetur. *q* q Comm. DD.

16 Qui metu, vel fraude facit vt digniori beneficium detur, solum de iniuria tenetur. *r* r Vill. vbi supr.

17 Qui precibus sine vi, aut fraude impetrauit ab aliquo ne daret

darer alicui, quod ei debebatur ex iustitia distributiua, restituere *s* tenetur.

18 Qui metu vel fraude impediuit ne beneficium digno conferretur *t* tenetur in solidum restituere.

19 Qui etiam sine metu, vel fraude fecit, vt beneficium daretur digno, relicto digniori *u* tenetur restituere secundum probabiliorem.

20 Qui non est obligatus aliunde ad restitutionem cathedræ, vel beneficij, non ex eo *x* manet obligatus quod ex odio impediuerit.

21 Dignus, qui se bona fide opposuit digniori & consecutus est beneficium non *y* tenetur restituere.

s L. 1. & 2. ff si quis aliquo testamento prohi. *t* c. si culpa de iniuriis. *u* Villal. vbi sup. n. 9. *x* Comm. DD. *y* Villal. vbi sup. n. 12.

SECTIO V.

DE VARIIS CIRCA RESTITVTIONEM resolutionibus.

1 ADuocatus secundum D. Aug. *a* tenetur restituere, quod accepit pro iniquo patrocinio.

2 Qui falso testimonio scienter exposuit aliquem vitæ periculo, *b* tenetur eum liberare etiam cum propriæ vitæ discrimine. Si autem bona fide fecit tenetur retractare, sed sine proprio periculo.

3 Qui testamentum mutari curauit, sed sine dolo non *c* tenetur restituere. Si autem dolo fecit probabilius est peccare, & ad restitutionem teneri.

4 Cum est notabilis excessus pecuniæ *d* etiam cum vitæ detrimento restituenda est.

5 Qui accepit, quod si petijsset ei donaretur, restituere non *e* tenetur, nec qui proiecit in mare merces alienas, ne submergeretur nauis. Nec qui videt puniri alium pro eo quod ipse fecit, & tacet.

6 Meretrix se virginem fingens, vel à solo nobili cognitam, vt maius pretium extorqueat, restituere *f* tenetur.

7 Qui pro debito pecuniæ punitus est pæna corporali ad nil amplius *g* tenetur.

8 Nec *h* testis falsus de pæna, quæ obuenisset alicui, si verum dixisset, quia non debetur nisi post condemnationem.

9 Nec *i* qui accusatorem suum non potentem probare vocauit

a Aug. relatus in c. non sunt 14. q. 5. *b* Sà hoc verb. n. 21. *c* Comm. DD. *d* Soto apud Sà hoc verb. *e* Comm. DD. *f* Comm. DD. *g* Sà hoc verb. n. 43. *h* Nauar. c. 25. *i* Sà vbi sup.

uit calumniatorem, quia sic tales in iure vocantur.

10 Nec *l* qui aliena læsit, ne suis damnum facerent cum non posset aliter impedire. *l* Comm. DD.

11 Nec *m* qui rem donatam habet ab eo, qui potuit donare etiam si seruata non fuerit solemnitas iuris, nisi sit res Ecclesiastica prohibita alienari, nisi cum tali solemnitate. *m* Silu. verb. alien.

12 Nec *n* qui ex iusta causa pretium pro re restituit. *n* Comm. DD.

13 An restitutio facienda sit digno vel digniori prætermisso in oppositione ad beneficium, an verò Ecclesiæ, non conuenit inter DD. Ecclesiæ faciendam *o* videtur probabilius. *o* Comm. DD.

14 Qui inuitatur ad comedendum de alienis etiam si bona fide comedat, tenetur *p* restituere, id in quo factus est locupletior, id est quod propriis expensis substraxit. Idem dic de veste aliena. *p* Nauar. c.17.n.9.

15 Filius adulterinus, qui credit *q* se talem, & hæreditatem acquisiuit non tenetur tantum restituere quantum hæreditas valeret filiis legitimis si ad eos perueniret, sed arbitrio boni viri. *q* Auil. Nauar. hoc verb.

16 Vestis, quæ erat apud sartorem, & furata fuit non Domino sed sartori *r* restituenda est nisi suspicio esset quod sartor eam Domino redditurus non esset. *r* Comm. DD.

17 Qui prior est tempore potior est iure *s* intelligitur quando reliqua sunt paria. *s* Comm. DD.

18 Vsurarius prius debet soluere debita orta ex contractibus licitis onerosis, quam orta ex *t* vsurariis etiam si hæc sint anteriora, & post hæc orta ex gratuito, vt ex donationibus. *t* Nauar. vbi sup. n.51.

19 Qui non restituit toties *u* peccat quoties de nouo proponit etiam virtualiter non restituere, verbi gratia vtendo re aliena. *u* Comm. DD.

20 Semel iussus restituere non est *x* absoluendus nisi ex aliqua circumstantia iudicet Confessarius pænitentem promissis staturum. *x* Nauar. c.17.n.60.

21 qui debitum contraxit ex gratuita donatione non est ita *y* cogendus ad restitutionem sicut qui ex contractu oneroso, quia hic non se intendit obligare tanto rigore, vt solutionem non possit differre, nec peccat si ex aliqua rationabili causa differat. *y* Comm. DD.

22 Excusatur à restitutione, qui credit DD. respondentibus non teneri, non tamen *z* excusatur, qui eos tantum consulit quos scit sibi placita esse responsuros. *z* Comm. DD.

23 qui habet animam componendi se cum Cruciata *a* peccat mortaliter, si cum possit ante compositionem non restituat. *a* Comm. DD.

24 Qui rem habet titulo emptionis vel venditionis, & cœpit dubitare an res sit furtiua cum rem cæpit possidere, tenetur saltem medietatem restituere, quia numquam fuit possessor bonæ fidei.

25 Qui rem furtiuam emit vt Domino redderet sine expensis eam non recuperaturo potest à Domino pretium exigere, vtiliter enim negotium eius egit.

26 Dubitans an res sit aliena, & ex negligentia omittens diligentiam inquirendi Dominum cum posset inuenire probabiliter non tenetur restituere, quia dubius est an sua negligentia damnum alicui intulerit.

27 qui aperiens litteras Ioanni missas ex eis cognouit vacasse Romæ beneficium, illudque impetrauit non tenetur Ioanni restituere, quia nullum ius illi abstulit, quod haberet.

28 Qui vi vel fraude vel falso testimonio impediuit ne delinquentis bona Fisco applicarentur, non tenetur ad restitutionem, quia Fiscus ius ad illud non habet ante condemnationem.

29 Qui rem suam bona fide fieri *b* vendidit, & pecuniam furtiuam vel cum suis immiscuit, vel consumpsit ad nihil restituendum tenetur.

b Dian. p. 4. tr. 4. ref. 67.

30 Qui Confessario pecuniam *c* tradidit restituendam, & postea cognouit restitutionem à Confessario non fuisse factam ad nil amplius teneri dicunt Lessius; & alij.

c Dian. in comp. hoc verb.

31 Qui proximus morte rem habet furto à se ablatam, vel emptam pecunia furto habita declaret tacito furto se debita habere secretò soluenda per suum Confessorem. & suam esse voluntatem quod talis res vendatur, & Confessori pretium detur, ne ab hæredibus exigatur coram iudice.

32 Qui cum aliis furtum fecit, si ipse non fuit causa, vt alij furarentur, partem quam furatus est restituendo satisfacit ex probabili sententia.

DISPVT.

DISPVTAT. III. SECT. I.
RESOLVTIONES VARIÆ.

DE RESERVATIONE CASVVM Reſolutiones variæ deſumptæ ex P. Suar. to.4. de pœnit.

RESERVATIO.

1 QVando bona fide, & ſine culpa pœnitentis ipſe abſoluitur à peccatis non præmiſſa abſolutione ab excommunicatione non reſeruata Papæ confeſſio *a* valida eſt, ſecus vero ſi reſeruata ſit Papæ.

2 Peccata venialia reſeruari poſſunt, *b* inutiliter tamen, & ſine fructu, & præter vſum; Reſeruari item poſſunt *c* mortalia merè interna; ſed de facto reſeruata non ſunt.

3 Delegans facultatem abſoluendi poteſt limitare facultatem conceſſam delegato *d* quando & in quibus voluerit. Item ſummus Pontifex *e* poteſt cæteris omnibus limitare facultatem abſoluendi, & tenebit reſeruatio licet ſine cauſa imponatur.

4 Epiſcopus practicè, & moraliter loquendo limitare *f* poteſt facultatem abſoluendi, qua Parochi funguntur licet ſpeculatiuè non ſatis probetur cum non ab Epiſcopo, ſed à Papa acceperit.

5 Subditus vnius Epiſcopi per alterius diœceſim iter agens ibi poteſt *g* abſolui à quolibet Confeſſario ordinario illius Epiſcopatus ab omnibus reſeruatis proprio Epiſcopo dummodo ibi non ſint reſeruata.

6 Vt concedatur petenti per ſe vel per alium facultas confitendi reſeruata inferiori ſatis eſſe debet quod nulla ratio negandi occurrat. At verò ad negandum ſemper debet eſſe ſpecialis ratio, quæ id requirat. Cùm verò ſuperior ex relatione alterius cognouerit ſubditi animum obduratum eſſe, & nullo modo ad ipſum ſuperiorem prò abſolutione aditurum, nec *h* debet, nec poteſt negare niſi peccatum ſit in damnum aliorum tunc enim ſibi imputet ſubditus ſi pereat.

a P. Suar. to.4. de pœnit. ſec. 2. nu. 10.
b Idem ſec. 3. n. 2.
c Idem ibid. n. 3.
d Idem ſec. 4. n. 1. & 2.
e Idem n. 6. & 7.
f Idem num. 6.
g Idem diſp. 30. ſec. 2. n. 4.
h Idem diſp. 30. ſec. 3. n. 9.

7 Qui

i Idem vbi supr. 7 Qui obdurato animo nullo modo superiori vult confiteri, mortaliter peccat, *i* secus verò si multum insistat.

l Idem vbi supra 8 Non tenetur *l* superior facultatem subdito concedere vt quemlibet eligat idoneum, nec concedere, quem subditus petit, sed in hoc debet esse facilis ob bonum pœnitentis, nisi sit grauis causa negandi.

m Idem disp. 3. sec. 5. num. 21. 9 Quando inferior per alium facultatem à superiore petit confitendi alteri reseruata, peccat *m* superior, si personam subditi, vel alias circumstantias per quas in eius notitiam deueniat, interroget, siue persona per quam facultas petitur rem in Confessione, vel extra Confessionem sciuerit, quia contra Confessionis sigillum, vel contra secretum naturale delinquit. Speciē verò peccati & consuetudinē interrogare Superiori licebit vt vel pœnitentiam taxet, vel modum præscribat At nec pænitentiam, nec modum præscribat nisi cum de Confessoris prudentia parum confidit. Et dum huiusmodi onera taxat ne ea conditione sit, vt alias absolutio non teneat, esset enim hoc rigorosum nimis, periculis expositum & in rigore posset esse iniustum.

n Idem disp. 31. sec. 1. num. 2. 10 Tunc solum potest *n* superior aliis peccatis relictis inferiori Confessario pænitentem à reseruatis absoluere, quando pænitens necessitate morali non potest amplius suam Confessionem differre, & superior integram Confessionem audire non potest propter verum hic, & nunc impedimentum occurrens, nec potest moraliter aut non expedit alteri causam delegare. At hoc rarissimum est, vnde vel integram Confessionem audiat, aut alteri deleget. Quodque dictum est de superiore ordinario illis circumstantiis occurrentibus, idem dicendum de subdelegato eisdem circumstantiis occurrentibus.

o Idem vbi supra. p Idem disp. 37. sec. 3. n. 6. 11 Quoties pænitens solus reseruatis per superiorem ritum absoluitur in casu supradicto, non *o* tenetur eadem reseruata Confessario inferiori iterum cum aliis peccatis non confessis, confiteri.

12 Qui bona fide reseruata cum non reseruatis confessus fuit non tenetur *p* cum aduertit nisi solum reseruata superiori confiteri. Secus vero si mala fide processit.

q Ex decis. Paul V. Vide Diatr. 2. res. 126. to. 3. 13 Confessarius si petat à superiore regulari facultatem absoluendi aliquem à reseruatis, & neget, potest *q* pro illa vice illum absoluere.

r Suar. de rel. to. 4. lib. 2. c. 19. n. 7. Vide Dian. loc. cit. 14 Regulares semel sine licentia suorum prælatorum possunt absolui ab omnibus reseruatis ex quodam priuilegio Minorum. Superior delegatus ad reseruata tollenda non potest aliter nisi sacramentaliter absoluendo. Quod si alio modo se gerat nil facit.

facit, nec reseruationem [illegible] Suarez disp. 3. sec. 4.

16 Si pænitens à superiore [illegible] pænitentiam non adimpleat, grauiter peccat, hoc autem peccatum non est reseruatum *t* nisi expresse à superiore reseruetur. *t* Idem disp 31. sec. 4. n. 2.

17 Absolutus virtute Iubilei à reseruatis cum intentione exequendi conditiones à Iubileo exactas si postea non exequatur licet grauiter peccet, neque hoc neque alia peccata manent *u* reseruata. Idem dicendum de oblitis. *u* Idem ibidem n. 5.

18 Absolutus à superiore de reseruatis licet absolutio fuerit nulla ob defectum doloris, vel alia de causa, dummodo reseruata confessus fuerit ab eorum reseruatione liber *x* manet. Quod etiam verum est si cum animo non resipiscendi confessus fuerit si postea animum mutet. *x* Idem vbi sup.

19 Si subditus superiori legitimè confiteatur reseruata, ipse verò neque absoluere, neque ad alium remittere, voluisset etiam iniustè non potest *y* ab inferiori absolui à reseruatis, potest tamen à non reseruatis cum onere comparendi coram magis superiore. *y* Idem disp. 31. n. 7. sec. 4.

20 Si subditus superiori confiteatur ea intentione vt ab omnibus reseruatis etiam oblitis absoluatur sciente superiore hanc intentionem, oblita iam non manent reseruata. Secus *z* verò si non accesserit tali intentione, nec superior illa intenderit absoluere. *z* Idem vbi sup.

21 Cum quis absoluitur virtute Iubilei oblita iam non manent *a* reseruata, nisi obliuio ita culpabilis fuerit, vt absolutio nulla omnino fuerit. *a* Idem n. 2.

REVELATIO.

1 Reuelationes probandæ sunt sapientum iudicio, sanctitate eorum quibus factæ sunt, veritate, & conformitate cum doctrina fidei.

Vv DISPVT.

DISPVT. IV. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

VARIÆ CIRCA REVM Resolutiones.

REVS.

a Dian. p. 3. tr. 5. ref. 91.

1 REus de delicto interrogatus non seruato iuris ordine potest *a* illud occultare etiam si in damnum accusantis redundet, & potest dicere etiam cum iuramento si illud non fecisse subintelligendo vt teneatur declarare.

b Comm. DD.

2 Reus interrogatus legitimè de crimine etiam grauissimo *b* peccat mortaliter illud negando. Vt interrogatio sit legitima hæc sunt seruanda. 1. Quod iudex sit competens. 2. Quod delictum sit probatum plene, vel semiplene. 3. Quod huiusmodi probatio sit illi notificata.

c Idem Diana vbi sup. ref. 99.

3 Reus *c* peccat mortaliter socios occultos detegendo nisi in crimine falsæ monetæ, maleficij, proditionis, læsæ maiestatis, & hæresis. Si verò socij tales sunt, vt merito credat se non esse emendaturos in damnum reipublicæ teneretur reuelare, nec potest absolui, si renuat facere.

d Idem p. 2. tr. 15. ref. 26. & e Vasq. apud Dia. p. 3. tr. 5. ref. 51.

4 Qui iuridicè interrogatus negauit delictum, & ducitur ad mortis supplicium non *d* tenetur reuelare illud.

5 Accusatus de vero crimine occulto non *e* tenetur illud fateri nec famam restituere accusatori, quam perdidit eo quod non probauit, & quamuis ritè interrogatus negauerit dicens accusatorem fuisse deceptum, imò etiam si dicat esse calumniatorem si ei non credatur.

f Comm. DD.

6 Reus inauditus, & indefensus non debet *f* condemnari.

g Comm. DD.

7 Qui iniustè veritatem negauit non *g* tenetur soluere pænam ad quam si confessus fuisset, condemnaretur.

h Comm. DD.
i Villal. to. 2. tr. 16. dif. 1.

8 Qui propter aliquam circunstantiam in crimine, quod patrauit à peccato excusatur mortali *h* potest illud negare etiam sub iuramento vtendo abstractione.

9 Crimine *i* non plene, sed semiplene probato in causa sanguinis,

nis,vel grauis dedecoris poteſt adhuc à reo negari,ſecus verò ſi ſit plene probatus.

10 Falſum ſibi crimen imponens ad vitandos graues cruciatus etiam ſi ob illud damnandus ſit ad mortem non *l* peccat etiam cum iuramento confeſſionem confirmans vtendo abſtractione. *l* Comm. DD.

11 Non poteſt *m* reus vt ſe defendat falſum teſtimonium imponere teſti falſo, vel contra iuris ordinem teſtificanti. *m* Comm. DD.

12 Licitum *n* eſt dare reo inſtrumentum vt infringat carcerem & conſilium vt fugiat & licet ibi detenti ſimul fugiant non tenetur aliquid reſtituere. *n* Villal. vbi ſup. diſ.11.n. 16.

13 Quando delictum eſt notorium,& timetur populi tumultus & iudex ſcit nullam reo competere defenſionem, *o* poteſt condemnari antequam audiatur, nec detur ei terminus ad defenſionem. *o* Comm. DD.

14 Cum reus mentitus eſt in confeſſione non *p* poteſt à iudice vt periurus puniri,quia cum ob varias circumſtantias poſſit excuſari ſolum Deum habet vltorem. *p* Comm. DD.

AN REVS POSSIT teſtibus crimina,vel alios defectus obiicere,vt eos à teſtimonio repellat?

15 Cum reus aliter ſe non poteſt defendere, *q* poteſt teſtibus crimina vera etiam occulta ſi poteſt illa probare, & defectus obijcere vt illos à teſtimonio repellat etiam ſi teſtes vera dicant. *q* Villal. vbi ſup. diſ.6.n. 1.

16 Qui pro ſe aliquem teſtem adduxit non *r* poteſt illum à teſtificando repellere. *r* Comm. DD.

17 Reus qui dicit teſtem mentiri reuelantem ſecretum illi commiſſum nec *ſ* peccat,nec reſtituere tenetur. *ſ* Villal. vbi ſup.

AN REO liceat poſt condemnationem ad ſuperiorem appellare?

18 Licitum *t* eſt reo ſi iniuriam paſſus eſt in ſententia ab illa appellare, nec poteſt à Principe interdici, cum ſit de iure naturali,modus autem tolli poteſt aut mutari. *t* Comm. DD.

19 Cum reus appellat ſolum ad dilationem litis cum proximi graui damno *u* peccat mortaliter. Secus verò ſi habet noua iura,vel teſtimonia alleganda. *u* Villal. vbi ſup. diſ.4.n.3.

20 Religioſis non licet appellare niſi in *x* cauſis grauiſſimis. Vide verbum *Appellatio.* *x* Comm. DD.

AN REVS condemnatus teneatur obedire ſententiæ?

21 Si iniuſtè damnatus fuit non *y* tenetur obedire ſententiæ & ceſſante ſcandalo poteſt ſe defendere. Si autem eſt iuſta tenetur obedire. *y* Villal. vbi ſup. n.4.

22 Si ſententia fuit iuſta, ſed fundata in falſa præſumptio-

ne,seu probatione non obligat in conscientia, nec tenetur quis obedire. An autem in hoc casu possit quis se defendere alij aiunt,alij negant,quia à iudice iustè damnatus fuit,in praxi autem cum defensio non possit fieri sine scandalo, tenetur z obedire.

z Idem vbi sup. dis.10.n. 1.

AN REVS damnatus ad pœnam, quæ actionem requirit obligatus sit cooperari aliquomodo ad illam?

23 Respondetur affirmatiuè, cum sententia iusta fuit, & spem non habet se à morte eripiendi.

24 Cum pœna capitis est non potest a damnari vt se suis manibus interficiat,vel venenum sumat. Potest tamen iudex eum damnare vt seipsum moderatè flagellet.

a Vasq 12. to.2. disp. 383.c.4.

AN FVGERE à carcere licitum sit reo?

25 Ante condemnationem licitum b est fugere.Si verò iurat se non fugiturum, vel ad carcerem rediturum n tenetur adimplere.

b villal. disp.11. n. 1.

26 Non licet custodibus c vim ad fugiendum inferre.

c Idem n.3.

27 Qui expectat sententiam iustam etiam ad mortem non tenetur fugere.

28 Qui iuste damnatus est ad pœnam quam ipse executioni mandaturus est,non potest fugere.d Nec qui damnatus ad triremes, vel ad fodinas secundum probabiliorem.

d Comm. DD.

29 Qui damnatur ad carcerem temporarium non potest fugere,potest e autem si ad perpetuum secundùm probailiorem.

e villal. vbi sup. n.8.

30 Si damnatus est ad mortem,vel ad mutilationem membrorum etiam si sententia iusta sit f potest fugere,sed non tenetur nisi per falsas præsumptiones damnatus sit.

f comm. DD.

31 Iniustè damnatus qui iurauit custodi carceris se rediturum tenetur g redire,si propterea custos carceris damnum passurus sit.

g Comm. DD.

32 Cum iustitiæ ministri petunt domum alicuius, vt eum in carcerem detrudant non potest se armis h defendere.

h Villal. vbi sup. n.12.

33 Cum licet è carcere fugere licet eum infringere secundùm probabiliorem, sunt enim qui probabiliter i dicant iuste damnatum non posse carcerem infringere.

i Vide eundem. vbi sup.

34 Licite carcerem infringentem illicitum l est adiuuare carcerem infringendo.

l Idem n.17.

AN DAMNATVS ad inediam possit non comedere cibum oblatum, & an liceat ei cibum offerre?

35 Tenetur m cibum oblatum comedere, alij autem si sint iustitiæ ministri possunt ei cibum offerre, reliquis autem licet.

m Comm. DD.

DISPVT.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

REX.

1 REx, & Imperator non possunt *a* nisi à Papa excommunicari ex speciali priuilegio. Officiales autem Regij possunt excommunicari ab Episcopis.

2 Rex peccat *b* aliena regna ambiens capere; vel capta non restituens, nisi iusta causa excusetur.

3 Peccat *c* mortaliter excitans factiones, vel non sedans excitatas, non prouidens necessaria ad victum, non ferens leges necessarias, aut non exequens latas, non exercens suos in armis, non muniens arces, non cumulans diuitias necessarias vt regnum liberet à fame vel ab hostibus, vel accumulans, grauando subditos, vel prodigè largiens bona, vel negligens refectionem, & custodiam publicarum viarum.

4 Cum lis alias est inextinguibilis *d* tenetur consentire in iudices arbitros suspicione carentes.

5 Item peccat *e* mortaliter condens legem pœnalem ob suam priuatam vtilitatem, vel condonans sine causa delicta contra legem naturalem, vel diuinam, vel suspendens sine causa lites, vel debitorum solutiones.

6 Item non *f* permittens subditis suas immunitates, vel vsurpans populi bona & tenetur restituere. Item compellens subditos ad donandum sua bona, vel illa extorquens precibus importunis non interueniente causa iusta, & tenetur restituere.

7 Item peccat impediens *g* visitationem monialium, exigens tributa noua absque necessitate publica quamuis exigat in bonum finem, & multo magis si sit ad pompas superfluas.

8 Compellens subditos *h* ad id non obligatos gratis sibi laborare cogens ad matrimonium, vel impediens, præficiens operarios imperitos, vel malæ conscientiæ, & tenetur damna restituere. Præsentans ad beneficia Ecclesiastica, quorum est patronus,

a Barb. apud Dian. p. 3. tr. 1. ref. 9.
b Nauar. c. 25. n. n. 1.
c Idem n. 4. & 5.
d Commu. DD.
e Nauar. vbi sup.
f Commu. DD.
g Nauar. apud P. Auil. in comp.
h Idem vbi sup.

patronus, personas non idoneas. Non cohibens subditos ab alienorum vsurpatione, & negligens abolere prauas consuetudines.

i Comm. DD. 9 Condemnans *i* reum inauditum, & indefensum, vel ei iubens dari venenum, vel priuans aliquos beneficiis non amobilibus ad nutum sola scientia priuata.

l Nauar. vbi sup. 10 Cum tenetur restituere subditis, & non potest tutius *l* consilium erit superflua moderari, & gratuita dona excusare, vt debita possit soluere. Vide verbum *Lex*.

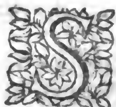

DISPVTAT. I. SECT. VNICA.

Resolvtiones Variæ.

S

SACRAMENTVM.

a Magist. in 4. dist. 1. ACRAMENTVM *a* est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis significandæ, & efficiendæ vim habet.

2 An sacramenta legis gratiæ componantur ex rebus, & vocibus tamquam ex materia, & forma?

b Vide Trid. sess. 4. c. 3. 3 Respondetur *b* affirmatiuè; verumtamen non est omnino necessarium, quod forma sint rigorose verba, & materia res, vt in sacramento matrimonij, in quo traditio facta per verba vel nutus habet rationem materiæ, & consensus explicatus per eadem verba, vel nutus rationem formæ.

c Vide Vill. to. 1. tr. 4. dif. 2. 4 Sacramenta habent *c* quasi materiam, & quasi formam, & materia alia dicitur proxima, alia remota. Materia remota est, de qua fit proxima, vt in Baptismo materia remota est aqua, proxima ablutio. In pænitentia materia remota sunt peccata, proxima actus pænitentis.

d Comm. DD. 5 Inter materiam, & formam sacramenti est *d* necessaria moralis

ralis coniunctio, vnde magna inter vtramque interruptio nullum faciet sacramentum.

6 Nec Papa nec Ecclesia mutare *e* possunt materias,& formas sacramentorum. *e Comm. DD.*

7 Quomodo *f* autem potuerit matrimonium clandestinum annullari videri potest in verbo *Matrimonium.* *f Comm. DD.*

AN FACTA mutatione aliqua in materia vel forma sacramenti, mutetur eius substantia?

8 Si quod mutatur pertinet ad eius substantiam *g* non fit sacramentum, fit tamen si est accidentale. *g c.retulerunt de censur. dist.4.*

9 Si minister habuit intentionem introducendi aliquem errorem verbis dubiis non facit *h* sacramentum. Si autem verbis vtatur certis cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, erit sacramentum. *h Comm. DD.*

10 Mutare formam ex sua natura est peccatum mortale.

AN IN dubio liceat formam iterare in eadem materia?

11 Respondetur *i* affirmatiuè, sed sub conditione; sed non debet passim fieri ob quemlibet vanum scrupulum. *i Villal. vbi sup. dif.4.n.1.*

AN FVERIT necessarium, quod fuerint sacramenta?

12 Non est simpliciter *l* necessarium, sed valde vtile. In statu autem innocentiæ non fuerunt necessaria. *l D. Tho. 3.p.q.61.*

AN SACRAMENTA noua legis causent gratiam?

13 Respondetur *m* affirmatiuè. In veteri autem lege circumcisio causabat gratiam per virtutem Passionis Christi venturi. *m Scot. in 4.d.1.q.3.*

14 Gratia sacramentalis supra gratiam habitualem *n* addit speciale auxilium ad consequendos effectus sacramentorum. *n Comm. DD.*

AN OMNIA sacramenta noua legis causent primam gratiam faciendo de attrito contritum?

15 Alia sacramenta *o* vocantur viuorum, alia mortuorum: Mortuorum sunt Baptismus,& pænitentia, reliqua dicuntur viuorum, quia ad ea accedere non licet nisi habentibus vitam primæ gratiæ. *o Comm. DD.*

16 Sacramenta viuorum aliquando etiam per accidens possunt causare primam gratiam, v. g. si quis bona fide putans per Confessionem se assecutum primam gratiam, quam verè assecutus non est, accedat attritus ad Eucharistiam fiet contritus, & consequetur *p* primam gratiam secundùm probabiliorem. *p D.Th. 3. p.q.79. art.3.*

QVOT SINT sacramenta noua legis?

17 De fide *q* est, quod sunt septem & constat ex Tridentino. *q Trid. ses.7.c.1.*

18 Baptismus, Confirmatio, & Ordo causant *r* characterem, *r Trid. ses.7.can. 9.*

qui subijcitur in anima secundùm probabiliorem sententiam.

f Trid. sess. 7. c. 1.

19 Solus Deus *f* potest sacramenta instituere.

AN ECCLESIA possit instituere sacramentalia.

t Trid. sess. de sac. in genere can. 13.

20 Respondetur *t* affirmatiuè, & comprehenduntur hoc versu: *Orans, tinctus, edens, Confessus, dans, benedicens.* Id est Pater noster, Aqua benedicta, panis benedictus, Confessio generalis, Elemosina, Benedictio Episcopalis, aut Abbatis consecrati.

u Villal. vbi sup. dis. 11. n. 4.

21 Alij per sacramentalia tolli asserunt *u* ex opere operato peccata venialia; alij probabilius ex opere operantis.

x D. Th. 3. p. q. 87. art. 3.

22 Hæc sacramentalia non remittunt *x* totam pœnam luendam in Purgatorio.

A QVO CAVSETVR sacramentorum effectus?

y Paul ad Rom. 8.

23 Solus Deus *y* est causa principalis gratiæ, quæ est sacramentorum effectus.

z Comm. DD.

24 Sacramenta, & illorum ministri sunt gratiæ *z* instrumenta.

a Villal. vbi sup. dis. 12. n. 10.

25 Humanitas Christi est *a* instrumentum Deo Hypostaticè coniunctum ad causandam gratiam in Eucharistia.

AN MALVS minister impediat gratiam sacramentalem.

b Trid. sess. 7. can. 12.

26 Malus minister si adhibet necessaria *b* conficit verum sacramentum.

c Comm. DD.

27 Per malum ministrum non minuitur *c* gratia, quæ ex opere operato confertur per sacramentum, bonus autem ex opere operantis magis impetrat à Deo.

AN PECCET minister conferens sacramentum in peccato mortali.

d Comm. DD.

28 Minister, qui ex officio administrat sacramentum extra extremam necessitatem in peccato mortali *d* peccat mortaliter.

e Suarez to. 3. disp. 16.

29 Ad administrandum sacramentum non est *e* necessarium confiteri, sufficit conteri.

f D. Tho. 3. p. q. 64. art. 6.

30 Sacerdos, qui in extrema necessitate paruulum baptizauit excommunicatus, vel in peccato mortali non peccat. *f* Idem dic de laico, quia qui hoc non habent ex officio non tenentur esse præparati.

g Villal. vbi sup. dis. 14. n. 5.

31 Qui recipit matrimonium in peccato mortali non *g* committit, nisi vnum peccatum, quia licet sit simul minister sacramenti non habet id ex officio.

h Suarez vbi sup.

32 Episcopus sacramentalia administrans in peccato mortali solum peccat *h* venialiter.

33 qui dicit Epistolam, vel Euangelium in peccato mortali non

non *i* peccat mortaliter secundùm probabiliorem. *i Villal. vbi sup. n. 1.*

AN QVI recipit sacramentum ab excommunicato, vel ab eo quem scit esse in peccato mortali peccet mortaliter?

34 De iure antiquo erat prohibitum recipere sacramenta à publico vsurario, vel concubinario, nunc verò *l* necessarium est vt sint denunciati. *l Conc. const. ses. 22.*

35 Non licet *m* sacramenta petere ab eo quem scit esse in mortali, nisi sit Parochus, vel paratus ministrare. *m Villal. vbi sup. dif. 15. n. 2.*

36 In casu necessitatis extremæ à quocumque etiam hæretico *n* potest peti, & recipi Baptismus dummodo seruaturus sit Ecclesiæ formam. Idem dic de Sacramento Pænitentiæ dummodo non sit scandalum, vel subuersionis periculum. *n Comm. DD.*

QVÆ INTENTIO requiratur ex parte ministri?

37 Requiritur *o* virtualis saltem intentio faciendi, quod facit Ecclesia. *o Trid. ses. 6. can. 12.*

38 Non *p* potest certò sciri an sacramentum fuerit validum. *p Comm. DD.*

AN ERROR personæ, cui administratur sacramentum impediat valorem eius?

39 Si minister habuit voluntatem exclusiuam, & errauit personam, valor sacramenti *q* impeditur, alias non. *q Comm. DD.*

AN VALEAT sacramentum datum sub conditione?

40 Si conditio est de præsenti, vel de præterito, & vera, non *r* impeditur valor sacramenti, si verò fuerit de futuro contingenti non valet sacramentum. *r Villal. vbi sup. dif. 18.*

AN PAROCHVS teneatur administrare, sacramenta quando Parochiani ea non tenentur recipere? Vide verbum *Parochus.*

41 Accedenti ad sacramentum augetur gratia etiam si accedat cum peccato veniali secundùm *f* probabiliorem. *f Comm. DD.*

42 Qui sacramentum Baptismi administrans diceret. Ego te baptizo, & postea (Tacite pueri, vel hinc exite) in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, conficeret *t* sacramentum, quia hæc interruptio est parua. *t Comm. DD.*

43 Qui diceret in consecratione panis hæc est caro mea *u* peccaret grauiter, sed sacramentum conficeret. *u Comm. DD.*

44 Qui in consecratione vini diceret. Hic est calis licet diuersum significet ac calix ex communi intelligentia idem significaret, & ideo conficeret *x* sacramentum. *x Dian. in sum. verb. sacram.*

45 Qui diceret. Hic est corpus meum. Si sumatur masculinè id est. Hic cibus fieret *y* sacramentum, secus verò si sumatur aduerbialiter. *y Gra. apud Dian p. 5. tr. 13. res. 77.*

46 Qui

z Comm. DD. 46 Qui omitteret particulam (enim) venialiter tantum z peccaret.

a Diana vbi supra. verb. sacr. 47 Nolenti sacerdoti aliter sacramenta administrare, a poterit pecunia dari non vt pretium sacramenti, sed ad redimendam vexationem.

b Comm. DD. 48 Qui vulneratum in platea absoluit non præmisso actu contritionis, vel irruentibus hostibus Eucharistiam consumit b non peccat.

c Dian. p. 5. tr. 14. ref. 56. 49 Qui in peccato mortali sacramentum administrauit non c tenetur in Confessione quale fuerit peccatum exponere, quia per quodcumque mortale peccatum æquè violatur religio.

d Idem vbi supra, ref. 55. 50 Si quis d inualide administraret Baptismum, Ordinem sacerdotalem, vel Episcopalem, teneretur etiam cum periculo famæ, vel vitæ defectum manifestare.

SACRILEGIVM.

a S. Isid. lib. Ethy. 1 Sacrilegium a est sacræ rei violatio. Et huius sunt tres species. 1. Est contra personas b sacras. 2. Contra loci sanctitatem. 3. Contra alias res sacras.

b c. duo sunt 12. q. 1.

c Less. lib. 2. c. 41. n. a 14. est comm. 2 Non est c circumstantia sacrilegij fieri peccatum tempore sacro.

QVOD PECCATVM sit, & quas pœnas habeat.

d Comm. DD. 3 Sacrilegium ex natura sua est peccatum d mortale contra religionem cum sit in contemptum rei sacræ, & in materia graui.

e Comm. DD. 4 Peccata sacrilegij alia sunt maiora, alia sunt minora, maius e enim sacrilegium est, quod fit contra personam sacram, quam quod fit contra locum sacrum.

f vide Vill. to. 2. tr. 39. dif. 3. n. 3. 5 Pœnæ aliæ f sunt pecuniariæ, quæ videri possunt in decreto c. 17. q. 4. & in D. Tho. 2. 2. q. 99. art. 4. Aliæ sunt excommunicationis, vt *in c. si quis suadente* 17. q. 4.

g Less. lib. 2. c. 45. n. 14. 6 Qui furatur crumenam ab audiente Missam, non g committit sacrilegium. Secus verò si res esset in custodia Ecclesiæ, quia tunc loco sacro iniuria fiet. Sunt tamen qui dicant sacrilegium committi eo ipso, quod furtum fiat in Ecclesia.

h Sà hoc verb. n. 1. 7 Sacrilegium h est furari reliquias etiam ex deuotione.

SACRA.

a Sà hoc verb. 1 Sacræ vestes pollutæ luxuria iterum sunt a benedicendæ.

2 Sacra

2 Sacra vendita ad vsus profanos prius *b* dissoluenda, ita vt priorem formam amittant. Quod si lapides sint, vel ligna dirutæ Ecclesiæ possunt vendi de licentia Episcopi ad vsus profanos.

3 Sacra confracta vel vetustate confecta *c* comburenda sunt, & cineres in Ecclesia reponendi.

4 Sacra vasa & vestimenta habere enormiter immunda peccatum mortale *d* est.

b Comm. DD. vide P. Suar. to. 3. disp. 81. sec. 8.
c c. Altaris de consec. dist. 1.
d Siluest. vasa sacra.

SALARIVM.

1 Peccat, *a* qui salarium non soluit in ea re quæ debetur, quod si famulus rem vendat minori pretio, quia ea non indiget, debet Dominus æquare pretium conuentum.

2 Non tenetur *b* herus salarium soluere famulo pro illis diebus, quibus ægrotauit, & recipiens famulum nullo statuto pretio tenetur soluere, quod mos est soluere similibus.

3 Tabellio, qui habet salarium publicum peccat aliquid recipiendo etiam sponte datum, & tenetur *c* restituere, id quod vltra accepit, si repetatur saltem extra iudicium.

4 Famulus, qui cum Domino conuenit in infimo pretio iusto *d* non potest clam compensationem facere. Si autem pretio iniusto paupertate coactus potest clam compensationem facere secundùm viros doctos.

a Nauar. c. 17. n. 107.
b Comm. DD.
c Nauar. vbi supra. n. 11.
d Dian. in sum. verb. salarium.

SALVTATORES.

1 Nec *a* omnes sunt damnandi, nec omnes approbandi, sunt tamen examinandi, & licet male viuant non ex eo solum damnanda est gratia gratis data, quæ potest aliquando in peccatoribus, reperiri.

2 An verò hæc sit gratia gratis data, an verò naturalis non conuenit inter DD. Probabilius videtur non esse naturalem, sed gratis datam.

3 Quod autem immunes per laminam ferri candentis ambulent, sunt DD. qui asserant fieri non posse, nisi ope Dæmonum.

4 Hi vel alij In psalmis vtentes nec damnandi, nec approbandi omnes, sed ab Episcopo sunt examinandi. Si verò contineant verba sancta sine errore, aut superstitione nec aliquid contra bonos mores, sunt approbandi. Si autem dubium sit

a P. Menach. in manuscrip.

an lateat pactum cum Dæmone sunt reprobandi.

De Salutatoribus est alibi sermo sub titulo verbi. Superstitio.

SATISFACTIO.

a Nauar. c.14.n.25. 1 Vxor, filiusfamilias, non emancipatus, seruus, & religiosus non possunt *a* remittere satisfactionem sibi debitam etiam si velint.

b Idem vbi sup. n.25. 2 Quando duo mutuò se offendunt, si iniuriæ sunt æquales, qui prius offendit prius *b* petere veniam tenetur. Si autem fuit inæqualis, qui grauius etiam si fuerit posterior.

SATISFACTIO *Sacramentalis*. Vide verbum *Pœnitentia*.

c Comm. DD. 3 Satisfactio *c* sacramentalis est passio voluntaria pœnæ pro peccato ad placandum Deum facta cum proposito non offendendi eum amplius.

d Trid. 4 Tridentinum definiuit sub anathemate *d* quod non semper remissa culpa remittitur pœna, & quod pro pœna temporali per merita Christi satisfacimus pœnis à Deo inflictis & patienter toleratis, vel à Confessario iniunctis, vel sponte acceptis. Et quod satisfactiones, quibus pœnitentes amore Christi sua peccata redimunt sunt verus Dei cultus, & quod nostra satisfactio vim non habet nisi ex meritis Christi.

e Nauar. apud Auil. in comp. hoc verb. 5 Non debent *e* imponi satisfactiones, ex quibus deueniri possit in notitiam peccatorum pœnitentis saltem in genere.

f Comm. DD. 6 Satisfactio *f* potest imponi pœnitenti licet non absoluatur.

g Comm. DD. 7 Non est *g* absoluendus, qui pœnitentiam meditinalem, vel restitutoriam non vult acceptare.

h Nauar. vbi sup. 8 Qui sciens, & prudens nullam satisfactionem *h* imponit pœnitenti sine iusta causa peccat mortaliter.

i Idem vbi sup. 9 Maiorem vim habet sententia *i* Confessoris in suo foro quam cuiusuis iudicis in foro exteriori, & acceptata à pœnitente obligat sub mortali si habeat has conditiones. 1. Quod sit præcepta, nam si est per modum consilij nec ad veniale obligat. 2. Quod sit satisfactoria, nam restitutoria aliunde obligat, vt dictum est verbo *Restitutio*. 3. Quod sit à pœnitente acceptata.

l Comm. DD. 10 In pœnitentiis iniungendis octo *l* sunt obseruanda. 1. Quod sit iusta non enim imponenda est ad libitum. 2. Quod adæquet, & non excedat debitum licet hoc à Deo solum potest perfectè cognosci. 3. Non est verum quod pro quocumq; peccato mortali imponenda

imponenda sit pænitentia septem annorum. 4. Quod pænitentiæ olim taxatæ ab Ecclesia iam non sunt in vsu, erantque pro grauioribus delictis in foro exteriori. 5. Quod considerare oportet vires tam spirituales, quam corporales pænitentis, statum, conditionem, contritionem, & similia.

11 Adimplendi impotentia, senectus, ægritudo, debilitas, probabilis timor quod non adimplebitur, contritionis magnitudo, tempus iubilei, vel aliarum indulgentiarum sunt *m* iustæ causæ ad diminuendam satisfactionem. *m* Nauar. apud Auil. in comp. hoc verb.

12 Et si lucraturo indulgentiam plenariam *n* possit dari absolutio nulla iniuncta pænitentia, expedit tamen vt aliqua iniungatur. *n* Idem. vbi sup.

13 Non potest *o* iniungi pro pænitentia religionis ingressus, potest tamen imponi Confessionum, & Communionum frequẽtia. *o* sà hoc verb. n. 3.

14 Nec pro crimine publico cogendus *p* est pænitens si ad publicam pænitentiam satis est, occultè satisfaciat. *p* Idem n. 8.

15 Tridentinum cum iubet publicam imponi pænitentiam *q* intelligendum est in foro exteriori. *q* Idem vbi sup.

16 Confessor cum minorem pænitentiam pænitenti *r* imponit, debet illum de hoc facere certiorem. *r* Comm. DD.

17 Opera satisfactoria, vt plurimum *s* imponenda sunt. Elẽmosina, ieiunium, cilicium, Missæ auditio, lectio libri spiritualis, & similia. *s* Comm. DD.

18 Pænitens detegens aliis *t* pænitentiam sibi impositam licet grauem non peccat mortaliter, nisi inde aliud graue damnum sequatur. *t* sà vbi sup. n. 16.

SCANDALVM.

1 Scandalum *a* est dictum, vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ. *a* D. Th. 2. 2. q. 43. art. 1.

2 Aliud *b* est actiuum, quando quis dicens, vel faciens aliquid minus rectum præbet alteri occasionem peccandi. Aliud passiuum, quando quis sumit peccandi occasionem & dicto, vel facto alterius. *b* Idem vbi sup.

3 Aliud *c* scandalum est formale, quando quis formaliter intendit ruinam proximi; aliud materiale, quando quis non intendit ruinam proximi, sed propriam delectationem, & ex ea sequitur ruina proximi, vt cum vir fæminam inducit ad venerea. *c* Villal. 1. to. tr. 3. dif. 8. n. 4.

3. Genus scandali est cum quis nec intendit formaliter ruinam proximi, nec inducit eum ad peccandum, sed quia peccat publicè, alij sumunt occasionem peccandi. In his tribus casibus prædictis, circumstantia, scandali nouum peccatum mortale est necessariò

neceſſariò in Confeſſione aperiendum.

d D. Tho. vbi ſup. art.4.

4 Res præcepta, cuius omiſſio non poteſt eſſe ſine peccato non eſt *d* omittenda ob alterius paſſiuum ſcandalum ſumptum ex malitia.

e Villal. vbi ſup. n.6.

5 Præceptum naturale affirmatiuum aliquando *e* omittendum eſt ne alter ſumat ſcandalum, quia tunc non obligat; non enim danda eſt eleëmoſina pauperi ſi inde graue timetur ſcandalum.

f Idem vbi ſup.

6 Præceptum autem negatiuum ſemper obligat etiam ſi totus orbis terrarum ſubuertendus ſit idolum non eſt *f* adorandum, nec fornicandum, nec mentiendum. Nam vt habetur ex communi regula. Vtilius ſcandalum naſci permittitur, quam vt veritas relinquatur.

g Comm. DD.

7 Epiſcopus, vel Rector Eccleſiæ non debent *g* deſerere bona Eccleſiaſtica, vel ſuam iuriſdictionem propter ſcandalum paſſiuum aliorum.

h Comm. DD.

8 Prætextu ſcandali non eſt abſoluendus *h* indiſpoſitus.

i Nauar. apud Auilam in comp. hoc verb.

9 Peccat *i* mortaliter, qui ſine neceſſitate loquitur familiariter cum muliere ſuſpecta credens ſe præbiturum eſſe ſcandalum.

l Idem vbi ſup.

10 Qui mandat vel conſulit alij, vt committat peccatum etiam ſolo animo illum tentandi *l* peccat mortaliter.

m Comm. DD.

11 Non peccat *m* qui petit ab alio rem ex ſe iuſtam etiam ſi ſciat illum peccaturum in re facienda.

n Comm. DD.

12 In caſu in quo times tuo facto, vel dicto alios eſſe ſcandalizandos, debes *n* aperire in Confeſſione & ſpecies peccatorum, in quæ corruere illos feciſti, & numerum perſonarum.

o Comm. DD.

13 Qui iocoſe profert verba turpia coram aliis quos non timet ideo in peccatum mortale ruituros non *o* peccat mortaliter, nec tenetur prædictas circumſtantias fateri.

p Comm. DD.

14 A re facienda ex præcepto Eccleſiæ an ob ſcandalum infirmorum abſtinendum ſit alij aiunt, alij negant *p* probabilius. A re autem ex conſilio facienda aliquando abſtinendum eſt ne paruuli ſcandalizentur.

q Dian. in comp. hoc verb. n.6.

15 Si fæmina vtatur veſte virili ſine mala intentione nec ſit ſcandalum non *q* peccat mortaliter.

r Idem ibidem. n.7.

16 Licitum *r* eſt vinum vendere tabernariis, quos ſcis illud aqua mixtum iterum eſſe vendituros, niſi tuo nomine vendendum ſit, vel aliter quam tuo nomine ſic vendens graue damnum patiaris.

ſ Vaſq. apud Dia. [illegible]

17 Volentem furari à paupere *ſ* potes ſuadere, vt potius furetur à diuite etiam determinando perſonam de qua fur non cogitabat.

18. Poteſt

18 Poteſt *t* maritus occaſionem adulterandi præbere vxori animo illam ab adulterio corrigendi, & famulo dominus occaſionem furandi ob eumdem finem. *t* Dian. p.3.tr.5. reſ.18.

SCHISMA.

1 Schiſma generaliter *a* ſumptum, vitium eſt quo quis ſeparat ſe ab vnitate debita. Sumptum verò ſpecialiter vitium eſt quo quis ſeparat ſe ab vnitate Eccleſiæ nolens ſe ei ſubijcere. *a* Nauar. c.27.n.57.

2 Schiſmaticus veluti, & hæreticus *b* priuatur ipſo iure omni poteſtate. *b* Comm. DD.

SCIENTIA.

1 Scientia *a* eſt cognitio viſiua rei tam intellectus quam ſenſus. *a* Nauar. apud Auil. in comp. hoc verb.

2 Non *b* peccat docens ſcientias licitas licet multi abutantur eis. *b* Idem ibidem.

3 Scire, vel debere ſcire paria ſunt.

SCRVPVLVS.

1 Scrupulus *a* eſt cognitio argumenti apparentis contra ſcientiam, vel fidem, vel opinionem, vel dubitationem. *a* Nauar. ibidem hoc verb.

2 Scrupulorum nimietas *b* naſcitur ex vitio naturalis complexionis, vel acquiſito per nimias vigilias, vel ieiunia, vel per conuerſationem cum ſcrupuloſis. Gignunt in corde inconſtantiam, augmentum peccatorum, animi paruitatem, nebulas, & inquietudinem mentis, & acediam. *b* Idem apud Aui. in hoc verb.

3 Scrupulorum remedia *c* ſunt. Gratia diuina, pharmacum contra malos humores, iudicium debilitantes, auerſio cogitationis à re ſcrupuloſa, ſubmiſſio iudicio aliorum, contrauentio ſcrupulorum, feruor in acquirenda mentis puritate, propoſitum firmum prius mille mortes ſubeundi quam minimò peccato veniali deliberatè conſentiendi; fiducia magna in bonitate Dei, cognitio experimentalis illius, & ſuper omnia perfecta Dei charitas, quæ foras mittit omnem timorem. *c* Ex praxi ſpiritualium virorum.

4 Non peccat *d* qui legem implet iuxta authoris mentem, quãuis verba contrarium ſonent. Nec qui illam ſeruat in benigniore *d* Nauar. vbi ſup. hoc verb.

nigniore sensu, licet illam violet in duriore. Nec qui in dubiis illam seruat secundum vsum bonorum.

5 Faciens opus, quod credit quis esse licitum, & nescit esse illicitum, etiam si pungatur scrupulo in generali, vel in particulari non *e* peccat.

e Comm. DD.

6 Ad tollendos scrupulos iuuat multum hoc verum apud omnes, DD. principium. Vbi non est plena cognitio peccati mortalis cum plena & deliberata voluntate illud committendi non potest *f* esse mortale peccatum.

f Comm. DD.

7 Leo X. concessit fratribus minoribus valde scrupulosis quod in dubiis ad salutem animæ spectantibus possint stare suorum Guardianorum responsis etiam si subditi sint docti, & Guardiani indocti. Vide verbum *Conscientia*, & verbum. *Dubium*.

SECRETVM.

a Nauar, vbi sup. in comp. hoc verb.

1 Secretum *a* est quod à nemine scitur, vel à tam paucis, vt non sit famosum, nec notorium.

2 Qui secretò cognouit etiam sub iuramento proditionem, vel aliud malum imminens animæ, vel proximi corpori non solum potest imò, & debet *b* illud reuelare, si aliter illud non potest impedire.

b Comm. DD.

c Nauar. vbi sup.

3 Peccat, *c* qui secretum sibi communicatum, quod non vergit in proximi damnum reuelat etiam iudici præcipienti.

4 Promissio seruandi secretum parui momenti vix obligat ad veniale.

d Idem n. 54.

5 Peccat *d* mortaliter, qui secreta ciuitatis, consilij, vel exercitus reuelat, si sunt magni momenti, & non vergunt in iniustam aliorum perniciem, etiam vi tormentorum coactus, aut metu amittendæ vitæ.

DISPVTAT. II. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE SEPVLTVRÆ DEFINITIONE ET IN qua Ecclesia vnusquisque sepeliendus sit.

SEPVLTVRA.

a L. 1. tit. 13. p. 1.

1 SEpultura Ecclesiastica *a* est locus concauus in Ecclesiastico cæmeterio factus, in quo corpus catholici conquiescit.

2 Religiosi

2 Religiosi possunt habere cæmeteria in suis oratoriis. *b*

3 Olim solum personæ insignes in Ecclesiis sepeliebantur. *c*

4 Venditio sepulturæ Ecclesiasticæ est simonia, ius autem, vt quis, & successores illius in ea sepeliantur, vendi potest. *d*

5 Qui 14. ætatis annum habent possunt *e* sepulturam eligere siue viri sint, siue fœminæ etiam si sint sub patria potestate, vel serui exceptis religiosis.

6 Non valet *f* electio sepulchri facta à patre pro filio impubere, nisi vbi sit contraria consuetudo, quæ vbique vigeat.

7 Qui mortuus est sine electione sepulchri *g* sepeliendus est in sepulchro suorum maiorum, nisi sit consuetudo in contrarium.

8 Cum pater, & auus defuncti sepulti sunt in vna Ecclesia in hac est sepeliendus, licet alij ascendentes sint in alia. Si verò pater est in vna auus, & alij ascendentes in alia, in hac est sepeliendus, *h* Si vero pater sit in vna, auus in alia, & alij ascendentes in alia in paterna sepultura sepeliendus est ex consuetudine.

9 Cum pater, & mater sunt in vna *i* Ecclesia, & ascendentes in alia considerandа est consuetudo, qua deficiente sepeliendus est in Parochia.

10 Filij naturales *l* qui non elegerunt sepulturam sepeliendi sunt cum patre nisi is fuerit in dignitate constitutus, spurij autem cum matre nisi hæc fuerit illustris.

11 Qui non elegit sepulturam, nec illam à progenitoribus habet in ea Parochia sepeliendus *m* est in qua suscipiebat sacramenta. Si autem habeat duas Parochias obseruetur consuetudo, & sententia Episcopi.

12 Qui habet domicilium in ciuitate, & mortuus est in pago, in ciuitate sepeliendus *n* est.

13 Vxor defuncta non electo sepulchro, in sepulchro mariti sepelienda est. Si verò illa elegit sepulchrum, & ante maritum mortua est, si ille moriatur non *o* electa sepultura non est sepeliendus cum vxore.

14 Prælati Ecclesiæ, qui non elegerunt sepulturam in sua Ecclesia sepeliendi *p* sunt.

15 Religiosis non licet *q* sepulturam eligere nisi forte longe essent à monasterio.

16 Nouitij etiam si in parentum suorum domibus è vita decedant in monasterio, in quo erant nouitij, nisi aliam sepulturam elegerint sepeliendi *r* sunt.

17 Donati professi *s*, qui distinctum habitum à sæcularibus afferunt in suis monasterijs sepeliēdi sunt, nisi fuerint cōiugati.

b Comm. DD.
c I. tit. 13. p. 1.
d Comm. DD.
e c. licet. pater de sepul. in 6.
f dic. c. licet pater
g c. 1. de sepul. in 6.
h Gloss. in c. is qui de sepul in 6. Abbas in c. nos de sepult.
i F. Em. Roder. to. 3. qq. reg. q. 58. art. 8.
l Comm. DD.
m c. ex parte, & c. in nostra de sepul.
n c. is qui de sepul. in 6.
o D. c. is qui parag. mulier.
p Comm. DD.
q c. religiosi eod. tit. in 6.
r Vill. tr. 30. 2. p. dif. 2.
s Idem vbi sup.

18 Famuli religiosorum cum sepulturam eligunt in monasteriis sepeliendi *t* sunt.

19 Peregrini cum non eligunt sepulturam in Parochia, in qua suscipiunt sacramenta sepeliendi sunt, nisi sit consuetudo vt in Cathedrali *u* sepeliantur.

20 Si Ecclesia in qua, quis sepeliendus est secundum ius fuerit interdicta, sepeliatur in Parochia, & si hæc etiam fuerit interdicta in proximiore monasterio sepeliendus *x* est.

21 Qui recipit defunctum, & illum sepelit, vbi secundum ius sepeliendus non est, peccat *y* mortaliter. & tenetur restituere cadauer, si petatur etiam si tantum ossa maneant.

22 Bonifacius VIII. prohibet *z* sub sancta obedientia, ac sub interminatione damnationis æternæ omnibus religiosis, ac clericis sæcularibus, ne aliquem inducant vt iuret vel promittat se electurum esse sepulturam in illorum Ecclesiis, vel iam electam non mutaturum. Quod si tales religiosi, vel clerici sic inductum in suis Ecclesiis sepelire præsumpserint, tenentur restituere corpus si petatur, & alia, quæ ob sepulturam receperunt. Quod si secus faciunt Ecclesiæ ipsorum erunt interdictæ donec satisfaciant.

23 Aduertendum, tamen prædictam prohibitionem non comprehendere, eos qui solum consulunt, vel persuadent, non verò faciunt quod aliquis iuret, vel promittat in ipsorum Ecclesiis se electurum sepulturam.

24 Non potest *a* impediri sepultura propter debita defuncti, immò qui impedire præsumpserit, amittit ius ad debitum recipiendum.

QVIBVS PERSONIS NEGANDA EST sepultura Ecclesiastica?

25 Infidelibus Paganis, Iudæis, & hæreticis, & his, qui in torneamentis moriuntur neganda *b* est. Nec non iis qui se ipsos interficiunt, & nunquam pœnituerunt.

26 Nec non his, *c* qui annuæ Confessionis præceptum non adimpleuerunt, nisi signa contritionis ostenderint.

27 Nec *d* non monacho. qui proprietarius inuentus est cum clare constat de delicto.

28 Statutum Carthusianorum deneganda Ecclesiastica sepultura ei apud quem 12. nummi fuerint inuenti intelligendum est de eo, qui hoc fecerit ex legis contemptu.

29 Item negari debet *f* blasphemis, & in peccato mortali *g* morientibus, nisi signa contritionis ostenderint. Oppositum ab aliis probabiliter defenditur.

30 Meretrici inuentæ in domo lenonis *h* quam ipse gladio interfecit,

t Ex priu. Iulij II. Vide Roder to. 2. qq. reg. q. 64. art. 2.
u Abb. in c. 1. de sepult.
x Idem c. cum liberum de sepul.
y c. animarum de sepult. in 6.
z Em. Rod. to. 3. qq. reg q. 58. art. 2.

a L. F. E. de sepul. violat.

b c. Eccl. de consecr. dist. 1. vel in duello.
c c omnis vtriusque sexus de pænit. & remiss.
d super quodam in fin. c. monachus de statu monach.
e C. fin. de maled.
f c. fin. de maled.
g c. quibus 13 q. 2. c. fures de furt.
h dic. c. fures.

interfecit, non est neganda Ecclesiastica sepultura, furi tamen vel adultero interfectis in ipso delicto negari debet, nisi signa dederint contritionis.

31 Nec i non manifesto vsurario, vel excommunicatione nisi si sit denuntiatus.

32 Item ei, *l* qui aliquem sacerdotem suorum filiorum tutorem instituit.

33 Item puero sine Baptismo mortuo, nisi sit adhuc in matris vtero. Leproso autem nulio iure negatur.

34 Aduertendum tandem prædictis casibus, quod qui scienter contrarium fecerit peccabit mortaliter. Quod si fuerit interdictus vel publicè excommunicatus, vel manifeste vsurarius, qui his sepulturam dederit excommunicationem incurret.

l ... *k* ... 28. dist. *m* Comm. DD.

SECTIO II.

QVIS FVNEBRES SVMPTVS facere teneatur.

1 HÆres tenetur *a* facere funeris sumptus, pater filij, & dominus serui, vxoris autem extrahendi à dote ipsius.

2 Cum non fuerint facti ab his, qui facere tenentur à quocumque alio fieri possunt moderatè, & ipse potest *b* solutionem exigere.

3 Cum quis intestatus moritur non tenetur *c* hæres totam quintam partem bonorum pro anima defuncti insumere, sed sufficiet facere, quod fieri solet pro similibus aliis.

4 Cum regularis extra conuentum sepelitur *d* superior eius tenetur funeris sumptus soluere.

5 Nouitij funus ex ipsius bonis patrimonialibus soluendum *e* est. Quod si Abbas expensas fecerit poterit repetere.

DE PRIVILEGIIS Religiosorum circa funera & quas indulgentias lucrentur, qui cum habitu religioso sepeliuntur.

6 Liberum *f* est cuicumque fidelium Ecclesiasticam sepulturam in quorumcumque religiosorum mendicantium Ecclesiis eligere.

7 Soli superiores religionum possunt *g* concedere habitum æcularibus, vt cum illo sepeliantur.

a Vill. to. 2. tr. 12. dif. 4.

b l. 12. lib. 13. p. 1.

c Vill. vbi sup. nu. 3.

d Idem ibidem num. 4.

e Roder. qq. reg. q. 60. art. 3.

f ex cōp. priuileg. Verb. sepult.

g Sixt IV. Clem VII. dudum parag. per huiusmodi.

8 Qui secum illum habent in mortis articulo, licet vivi non fuerint illum induti ex concessione Leonis X. plenariam indulgentiam consequuntur, *h* & opus non est vt dent eleemosynam ad vestiendum religiosum, cuius erat habitus.

h Ex Leone X.

AN LICEAT exhumare defunctos, vt expolientur vel vt aliò transferantur, vel ad alium effectum?

9 Exhumare defunctos ad eos spoliandos est *i* peccatum mortale, sed sine obligatione restituendi.

i l.14.tit. 73.p.1.

10 Qui cadauer extrahit, vt dilaceret, incurrit *l* censuram supradictam, sed Prælatus, qui ad hoc præbet consensum licet mortaliter peccet, censuram non incurrit.

l Vill.1.p. tr.17. dif. 15.n.7.

11 Licitum *m* est deposita cadauera ex vna Ecclesia in aliam transferre. Secus verò si ex professo ibi fuerint sepulta, nisi licentia ab Episcopo impetretur.

m Idem tom.2. tr.31. dif. 6.n.4.

12 Religiosis mendicantibus licitum *n* est ex priuilegio Leonis X. ex vna capella ad aliam consentientibus his ad quos spectat corpora defunctorum transferre.

n Ex Leone X.

VARIÆ circa sepulturam resolutiones.

13 Publico peccatori sine signo contritionis mortuo, vel in actu mortaliter malo non est neganda *o* Ecclesiastica sepultura, nec priuandus Ecclesiæ suffragiis. Idem dic de eo qui in puteo mortuus vel laqueo suspensus inuentus est, quia non constat an à se vel ab alio fuerint interfecti.

o Dian. p. 5. tr.3. res.97.

14 Ad probandam sepulturæ electionem requiruntur *p* duo, vel tres testes, immo sunt qui dicant sufficere dictum Confessarij.

p Comm. DD.

15 Excommunicatio lata in eos, qui excommunicatum non toleratum sepeliunt solum comprehendit *q* eos qui suis manibus corpus defuncti terræ mandant, vel id fieri iubent non verò comitantes cantantes, vel lumina deferentes.

q Dian. in comp. hoc verb. n.2.

16 Episcopus ex causa potest *r* vnum in sepulchro alterius ipso etiam inuito sepelire.

r Comm. DD.

17 Nolle humare cadauera cum possis sine magno incommodo, cum non est alius qui faciat mortale *s* est.

s Comm. DD.

18 Toto Passionis tempore licet in Parasceue non liceat, consecrare, possunt *t* fidelium cadauera humari.

t Comm. DD.

DE PORTIONE canonica, seu quarta funeraria, & cui debeatur?

19 Portio Canonica *u* est, quæ ex legatis debetur Episcopo, quæ in diuersis locis est, & vocatur quarta funeraria, sed in multis diœcesibus iam non est in vsu, & circa illam consuetudo

u Vill. vbi sup. dif.7. num.1. c. ad antiquos, c. decernimus 20.q.1.

tudo seruanda est.

20 Vt à solutione huius quartæ quis excusetur præscriptione 40. annorum opus x est, vel vt alij dicunt tempore immemoriali.

x Vill. vbi sup. n. 2.

21 Alia quarta funeralis debetur y Parochiæ quando Parochianus extra illam sepultus est. Hæc verò in diuersis locis diuersimodè assignata est, sed frequentius est pars quarta. Vbi verò Parochiæ, & Episcopo soluitur, Parochiæ priùs soluenda est.

y Idem vbi sup. n. 3.

22 Quarta Parochialis est z de his, quæ in die funeris obueniunt, & de legatis Ecclesiæ in qua defunctus sepelitur, & non de aliis.

z Comm. DD.

23 Vbi religiosi debent soluere quartam solum de oblationibus factis in die funeris tenentur a soluere, non verò de Missis candelis, aut re alia.

a Sylu. verb. can. port. infri.

24 Monasteria Ordinum mendicantium, quæ quadraginta ab hinc annis, & non ante quartam soluunt, illam soluere non b tenentur.

b Ex Nicolao V.

25 Non debetur c quarta funeraria ex funere nouitij in monasterio sepulti etiam si in parentum domo habitum retinens moriatur. Si verò iam æger habitum suscepit, debetur.

c Vill. vbi supr. n. 10.

SERVVS.

QVIBVS IN CASIBVS SERVI SIBI acquirunt, retinentque dominium?

1 Est quando inter dominum, a & seruum fit pactum vt singulis diebus tot nummos domino acquirat, reliquos qui sibi retineat.

a Vide Molin. de iur. tom. 1. tr. 2. disp. 38. & Vill. to. 2. tr. 10. dis. 5. n. 3.

2 Cum expressè vel tacitè dominus aliquid donat seruo vt sibi acquirat.

3 Cum dominus, vel quiuis alius aliquid seruo restituit ob iniuriam factam illi in rebus quæ domini non erant.

4 Cum seruo aliquid legatum, vel donatum fuit ea conditione, vt ad dominum non pertineat, & tale erit quod pro acquirenda libertate donatur.

5 Cum seruus aliquid lucratur ex propriis bonis sine detrimento debiti obsequij.

6 Ex dictis infertur, quod si dominus aliquid ex his sibi vsurpet inuito seruo restituere tenetur, & si nolit poterit seruus occultè sibi recompensare.

7 Licitum est homini se ipsum vendere, sed seruandæ sunt conditiones videndæ apud Villalobos. b

b Vill. vbi sup. dis. 9. n. 7.

8 Seruitus orta ex bello iusto est ex misericordia qua quis seruat quem poterat iustè occidere.

9 Ancillarum filij sunt serui, partus enim sequitur ventrem, dum c tamen mater in conceptione, vel in partu, vel in tempore intermedio non fuerit saltem per momentum libera.

c Idem vbi supra, n. 6.

10 An seruus captus in bello iusto peccet fugiendo, & teneatur domino restituere alij negant, alij affirmant d probabilius etiam si non promisisset non fugere.

d Molin. disp. 37.

11 Capti à Turcis, vel aliis infidelibus non solum e possunt licitè fugere, sed & ab eis surripere quæcumque potuerint cessante scandalo.

e Sà hoc verb. n. 1.

12 Christianus etiam hæreticus captus in bello iusto ab aliis Christianis non fit seruus f ex consuetudine, sed potest detineri donec redimatur.

f Comm. DD.

13 Apostatæ à fide quales sunt Granatenses, Saraceni possunt g in seruitutem redigi & illorum filij si sub hac conditione parentes eorum fidem seruare promiserunt.

g Sà hoc verb.

14 Apostatarum filiis impuberibus in regno Granatensi libertatem donauit h Philippus II. licet secundum probabilem sententiam posset illos in seruitutem redigere.

h Idem vbi sup.

15 Redemptus ab hostibus debet i redemptori pretium, vel seruitium per quinquennium.

i Idem vbi supra.

16 Seruus l fit liber cum habetur pro derelicto, vt si exponatur infans domino sciente, aut non contradicente, aut à domino æger deseratur, aut ei negentur alimenta, aut ordinentur domino sciente, & non contradicente, aut si dominus sit hæreticus, aut infidelis, & fugiat seruus ad Ecclesiam, aut si dominus ancillam violare velit, & illa fugiat, aut si illam habuit concubinam vsque ad mortem cum posset ducere, & de illa nihil disposuit.

l Sylu. verb. seruitus, n. 5.

17 Libertus debet m patrono egenti alimenta, & decedenti absque liberis succedit patronus ab intestato.

m Idem verb manumissio, n. 6.

18 Seruus crudeliter tractatus à domino potest n illum compellere vt se alteri vendat. Idem dic o de ancilla à domino ad luxuriam prouocata.

n Comm. DD.

o Comm. DD.

19 Pater potest p filium vendere etiam inuitum in extrema necessitate.

p Nauar. apud Auilam in comp. hoc verb.

20 Non licet seruum emere iniustè possessum, nisi esset destinatus in cibum, vel in mortem, & tunc etiam inuito emptore posset se ipsum redimere dato pretio, nec potest alteri vendi

vendi nisi secundus emptor de modo primæ emptionis admoneatur.

21 Mala fide emit *q* seruum, qui credit publicam esse famam iniustè fuisse captum. *q* Idem vbi supra.

22 Damnatus ad mortem concedente iudice, vel statuto, vt se possit redimere, potest *r* se vendere pretio redemptionis. *r* Nauar. c.24. n.17.

23 Seruus contra voluntatem domini coniugatus potest *s* vendi extra oppidum, si in eo non potest vendi sine damno ipsius domini. *s* Comm. DD.

24 Furtum serui à domino maiorem *t* quantitatem exigit quam ab alio vt sit peccatum mortale, & si furetur vt sibi vel filiis vel vxori vestem vel similia emat non peccabit nisi sit in magna quantitate. *t* Authoris Placitum.

SIGILLVM CONFESSIONIS.

Vide verbum *Confessio.*

1 Ad reuelationem peccati *a* complicis sufficit licentia pœnitentis, & si contrarium probabile sit. *a* Dian. in comp hoc verb. n.1.

2 Qui scit ex Confessione aliquem Confessorem Sacerdotem non esse, potest *b* immò debet cum eo non confiteri, & qui scit vitæ suæ insidias parari, potest è domo non exire, & armis se instruere. *b* Idem vbi supra, n.2.

3 Potest *c* quis suffragium negare, ei quem in Confessione cognouit indignum si præter peccata habet alios defectus ætatis, vel scientiæ, &c. secus non debet. *c* Idem vbi supra, n.3.

4 Qui alio honesto titulo non potest mortem fugere nisi reuelando peccatum in Confessione cognitum debet *d* priùs eligere millies mori quam sigillum frangere. Si autem est in peccato mortali conteratur de illo. *d* Suar. apud Dianam p.3. tr.4. ref.76.

5 Decretum Clementis VIII. de non vtendo notitia in Confessione habita in regimine exteriori, dicunt *e* quidam non obligare quando imminet graue damnum reipublicæ, vel proximo. *e* Vide Dian. p.4. tract 4. ref.102.

6 Si Confessarius interrogetur de meretrice pœnitente an confessa fuerit fornicationem non debet negare, nec affirmare, sed eludere responsionem dicendo se suo munere functum esse. *f* Comm. DD.

7 Qui non potest aliter secum crimen fateri non debet *f* reuelare peccatum alterius. *g* Fagundez apud Dian. in comp. hoc verb.

8 Quando Confessarius incidit in aliquem defectum in Confessione, verbi gratia, si iusserit pœnitenti quod non *g* debebat

restituere, non potest nisi habita expressa licentia ab illo cum admonere, quam si neget Confessarius excusatur, & error in pœnitentem transfertur. Quod verum est etiam si statim post finitam Confessionem Confessarius errorem deprehenderit. Immò in sequentibus confessionibus non licet cum pœnitente agere de prioribus nisi habita prædicta licentia; sed cùm se pœnitens in eis subiiciat sub eodem sigillo directioni Confessarij licentiam dare videtur, *b* vt in his instruatur, quæ ad illius animæ salutem spectant, nec læditur in hoc sigillum.

b Placitum authoris.

9 Quod quis dicit alteri tanquam in Confessione, sed nec se accusando, nec in ordine ad absolutionem non obligat *i* sub ratione sigilli, sed vt secretum naturale.

i Comm. DD.

10 Cum quis clam accedit ad confitendum Confessario dicens se nolle ab alio sciri confessum esse, si hoc solum recusetur fit contra *l* sigillum.

l Regin. apud Dian. vbi sup. n.7.

11 An qui dicit pœnitentem sibi minutissimis peccatis scrupulosi caput obtudisse sigillum violet alij aiunt, alij negant probabilius; fatentur tamen periculosom esse loquendi modum, quia odiosam Confessionem reddit.

m Gran. apud Dian. vbi supr. n.7. docet contrarium.

12 Quæ in Confessione dicuntur concomitanter, & pœnitens deseruire putat ad detegenda peccata continentur *n* sub sigillo. Idem est de defectibus naturalibus pœnitentis. Itemque de his quæ ad alios pertinent etiam si non sint peccata. Secus verò si sint virtutes, & dona, quia hæc non dicuntur ad peccata explicanda. Sunt tamen hæc etiam tacenda si pœnitens velit sub secreto naturali.

n Comm. DD.

13 Cum pœnitens fatetur se habere intentionem de præsenti aliquem occidendi si hoc dicat animo se accusandi clauditur sub sigillo. Secùs verò si per medium simplicis narrationis, velut Confessarium inducat ad simile peccatum perpetrandum. Vnde si quis accederet sine vllo dolore nec emendationis proposito non esset *o* sigilli, sed tantum secreti naturalis obligatio.

o Dian. p. 5. tr. 11. ref. 15.

14 Frangit *p* sigillum Confessarius dicens pœnitentiam datam pro mortalibus, vel pro grauibus venialibus. Pœnitens autem nunquam frangit sigillum sibi impositam pœnitentiam reuelans, peccat tamen si eo animo reuelet, vt Confessario detrahat.

p Comm. DD.

15 Qui dicit certum genus peccatorum committi in tali ciuitate non frangit *q* sigillum. Si tamen coram pusillis dicat qui possint scandalizari peccat grauiter. Frangeret tamen si diceret se audiuisse graue aliquod peccatum in certo monasterio,

q Dian p. 1. tr. 15. ref. 13.

monasterio, etsi personam non nominaret. Immo etsi non nominaret monasterium dicens in ordine quodam committi graue peccatum. Iste tamen puniendus non esset pæna ordinaria.

16 Confessarius tenetur *r* dare schedulam pœnitenti, quem non absoluit si illam petat, ne detur suspicio de peccato mortali.

r Conink. apud Dia. in comp. hoc verb. num. 13.

17 Nec potest dicere se illum non absoluisse quia faciet contra sigillum nisi declaret aliquam iustam, & honestam causam negatæ absolutionis.

18 Si pœnitens in Confessione complicem declarauit *s* tenetur Confessarius sub sigillo illum occultare.

s Comm. DD.

19 Non potest *t* superior alicuius domus dicere Prouinciali in illa sæpe peti facultatem ad absoluendum de reseruatis.

t Dian. vbi sup.

20 Qui chartam inuenit vbi scripta erant peccata vel confessa vel confitenda tenetur *u* illa occultare sub sigillo Confessionis secundùm probabiliorem sententiam.

u Idem vbi sup. num. 17.

21 Quando in naufragio plures publicè confitentur omnes qui audiunt tenentur *x* sub sigillo, & laicus qui in simili conflictu audit peccata alterius, putans per ignorantiam posse illum absoluere, & multo magis si fingat se esse Sacerdotem. Idem dic de interprete.

x Sua. ap. Dian. vbi sup. num. 16.

22 Cum pænitens aliquem contulit in ordine ad Confessionem etiam alteri faciendam consultus tenetur *y* sub Confessionis sigillo.

y Comm. DD.

23 Cum Confessarius de licentia pænitentis peccata illius reuelat theologo ad consulendum, violat *z* sigillum theologus si alteri reuelet secundùm probabiliorem.

z Facund. apud Dia. vbi sup.

24 Pœna Confessarij reuelantis peccatum auditum in Confessione *a* est depositio ab omni munere Sacerdotali, & perpetua reclusio in monasterio. Sed vtræque requirunt sententiam, nec comprehendunt alios, qui præter Confessarium sigillo obligantur.

a Suar. apud Dia. vbi sup.

25 Si aliquid ignominiosum quod non sit peccatum reuelet Confessarius non punitur *b* pæna ordinaria, & nullo casu fit irregularis, quia talis pæna nullo iure statuta inuenitur.

b Dian. vbi sup. n. 21.

26 An qui cum ipso pænitente agit de peccatis auditis in alia Confessione sine licentia illius puniendus sit pæna ordinaria alij aiunt, alij negant *c* probabilius.

c Gran. Dian. vbi sup.

DISPVT.

DISPVTATIO III.

SECTIO PRIMA

RESOLVTIONES VARIÆ.

SIMONIA.

a Comm. DD.

1 SImonia *a* est studiosa voluntas emendi, vel vendendi rem spiritualem, vel ei annexam.

2 Grauitas huius peccati colligitur ex pœnis, quibus in iure punitur.

b Suar. to. 2. de rel. art. . lib. 4. c. 3.

3 In hoc peccato licet posset grauitas eius minui ratione indeliberationis, inaduertentiæ, & ignorantiæ, ita vt aliquando sit veniale tantum, sed hoc non potest *b* contingere ratione leuitatis materiæ.

c c non satis de sim. & D. Thom. Quod lib. 8. art. 1.

4 Non potest *c* aliquid dari pro re spirituali tanquam principalis causa, bene *c* tamen vt impulsiua, sine qua non, si fiat principaliter propter aliam causam.

d Comm. DD.

5 Qui administrat res spirituales principaliter ob bonum spirituale potest *d* minus principaliter intendere stipendium temporale.

e c si officium 59.

6 Qui principaliter surgit ad Matutinum ob stipendium, seu distributionem, & qui seruit Episcopo principaliter propter beneficium sibi dandum non excusantur *e* à simonia; possunt tamen secundario id intendere.

f c. ad Apost. de simon.

7 Qui accipit *f* stipendium, vel elêmosinam pro labore annexo rei spirituali vt Missæ celebrationi, vel verbi Dei prædicationi non committit simoniam. Idem dic de eo qui principaliter mutuò dedit pecuniam Episcopo vt illi benefaceret, & secundariò vt gratiam haberet ad consequendum beneficium.

g D. Tho. 2. 2. q. 100. art 3.

8 Qui dat aliquid non vt pretium rei spiritualis, sed ob aliam rationem non est *g* simoniacus.

h Les. lib. 2. c. 35.

9 Qui promittit alicui pretium pro re spirituali animo illum decipiendi peccat, non tamen est simoniacus. *h*

i Suar. 1. de rel. tr. 3. l. 4. c. 31.

10 Simonia alia prohibita *i* quia simonia, alia simonia quia prohibita vt permutare beneficia authoritate propria, vel vẽdere officia Sacristæ, Procuratoris, vel Protectoris bonorum temporalium Ecclesiæ. Sunt qui teneant hanc non esse simoniam

niã nisi quoad pænas. Contraria autẽ sententia *i* est probabilior. *i* Suar. de rel. tr.
11 Papa si quod Deus auertat venderet rem spiritualem, esset 3. lib. 4.
simoniacus, sed non subiaceret pænis iuris positiui, sicut nec qui c. 31.
ab eo emeret.
12 Si calix ob *l* consecrationem pluris venderetur esset simonia. *l* c. quæsitum c. penul. rer. permut.

AN SIT SIMONIA rem spiritualem cum alia spirituali permutare?

13 Si vtraque habet annexam rem temporalem licitum *m* est illas permutare. *m* Vill. tr. 37. dif. 3. n. 1.
14 Cum permutantur res spirituales, quæ habent annexas res temporales, si fiat sine authoritate superioris est *n* simonia. *n* Idem vbi sup.

AN SIT SIMONIA permutare beneficium Ecclesiasticum cum pensione.

15 Non licet *o* hoc facere sine authoritate superioris, Papa *o* Suar. 1. de relig.
verò posset in se recipere beneficium, & pensionem, & distri- 11. 3.
buere in volentes permutare, aliter non potest licitè fieri neque à Papa si pensio est temporalis.
16 Si pensio spiritualis instituta est in beneficium Ecclesiasticum potest *p* permutari in manu Episcopi cum alio beneficio. *p* Idem vbi sup. num. 2.

AN POSSIT in permutatione inæqualium beneficiorum fieri naturalis recompensatio.

17 Si inæqualitas est ratione dignitatis non potest recompensari pecunia. *q* *q* Comm. DD.
18 Permutare beneficium magis pingue cum minus pingui sine authoritate superioris est simonia. *r* Compensatio autem po- *r* Vill. vbi sup. dif. 5.
test fieri à Papa duplici modo vel auferendo à beneficio pinguiore partem illam in qua superat minus pingue faciens illam ex spirituali temporalem, vel permittendo quod detur pecunia non pro fructibus beneficij sed in sustentationem habentis minus pingue.
19 Permutare beneficia inæqualia in temporalibus posita pensione in pinguiore non est simonia, *s* sed fieri non potest si- *s* Idem num. 4.
ne licentia Papæ.
20 Cum beneficia sunt æqualia in fructibus, *t* & vnum supe- *t* Idem num. 5.
rat alium in dignitate potest Papa pensionem ponere in digniori, non vt precium dignitatis, sed præmium personæ benemeritæ, & in sustentationem illius.

AN SIT SIMONIA vendere cessationem ab vsu rerum spiritualium.

21 Vendere cessationẽ actus debiti iurisdictionis spiritualis est
simonia. *u* Vt si quis ob acceptam pecuniam negaret absolu- *u* Suar. de relig. to. 1.
tionem pœnitenti bene disposito. Aliæ autem cessationes lib. 4. c. 27.
ab

ab vſu rerum ſpiritualium non ſunt ſimonia.

AN SIT SIMONIA dare alicui pecuniam vt renunciet beneficio Eccleſiaſtico?

22 Si quis pecuniam dat intuitu vt beneficium acquirat ſibi vel conſanguineo eſt *x* ſimonia.

x Comm. DD.

AN SCIENTIAM vendere ſit ſimonia?

23 Non eſt ſimonia *y* vendere ſcientias naturales, & eas propter ſtipendium docere. Idem dic de ſacra Theologia, ſed actus eius v. g. prædicationem vendere ſimonia eſt; ad ſuſtentationem verò vt elêmoſina poteſt à prædicatore aliquid repeti.

y Comm. DD.

24 Pro reſponſione caſus ad ſedandas conſcientias non poteſt *z* Theologus pecuniam recipere ſine nota ſimoniæ.

z Vill. vbi ſup. dif. 8. nu. 2.

AN SIT SIMONIA recipere pretium pro ſacramentis, vel pro labore, vel pro ſuſtentatione miniſtri?

25 Vendere ſacramenta, *a* vel materiam proximam non verò remotam eſt ſimonia! Item recipere aliquid pro labore neceſſario cum ipſa ſacramenti adminiſtratione coniuncto. Contrarium tamen viri docti defendunt. *b*

a Comm. DD.

b Vide Vill. vbi ſupra.

26 Labor extrinſecus ſacramento non neceſſarius poteſt *c* vẽdi.

c Comm. DD.

27 Pro obligatione adminiſtrandi ſacramenta, vel prædicandi poteſt *d* pretium recipi.

d Comm. DD.

28 Miniſter ratione ſuſtentationis poteſt *e* pretium recipere etiam ſi ſit diues.

e Comm. DD.

29 Paſciſci circa prædicta non eſt ſimonia *f* de iure diuino, nec de poſitiuo, in foro interiori.

f Nauar. c. 23. nu. 102.

30 Cum quis mouetur ad faciendum opus ſpirituale propter ſtipendium, & ſine illo non faceret non eſt *g* ſimonia niſi ſtipendium ſit finis principalis.

g Vill. vbi ſup.

AN IN GRAVI vel extrema neceſſitate emere ſacramenta ſit ſimonia.

31 Sacramenta emere eſt intrinſece malum & ideo illicitum etiam in extrema neceſſitate. Sed nihilominus ad remouendum impedimentum prauæ volũtatis nolentis aliter adminiſtrare ſacramentum, licitum *h* eſt pecuniam dare in extrema neceſſitate

h Comm. DD.

32 Si hæreticus caperet formas conſecratas, & nollet eas dare niſi ob pecuniam licitum *i* eſſet eas pretio redimere; quia hic non emitur ſacramentum, ſed tollitur improbæ voluntatis impedimentum.

i Comm. DD.

AN LICEAT pecuniam dare pro rebus ſpiritualibus, quæ habent aliquid corporale.

33 Cum in rebus ſpirituale eſt principale, & acceſſoriũ corporale, vt in prædicatione Euãgelij, temporale vt labor, vendi non *l* poteſt

l Vill. vbi ſup. dif. 1[?] num. 2.

potest, quia accessorium sequitur naturam principalis.

34 Cum visitatur Ecclesia potest *m* aliquid recipi pro sustentatione ministri.

35 Cum in rebus corporale est principale & spirituale accessorium, vt in calicibus, & ornamentis Ecclesiæ vendi & emi licitè possunt, *n* sed non pretio maiore eo quod sint benedictæ. Ob hanc rationem licitum est vendere cereos Agnos, & Romæ veneunt.

AN LICEAT vendere sepultum?

36 Infidelibus potest *o* vendi sepultura extra locum sacrum.

37 Ecclesiasticam sepulturam vendere etiam fidelibus *p* simonia est.

38 Ius vero sepulturę licitè venditur, *q* & maiore pretio cum est in digniore loco.

39 Non possunt clerici ob funeris officium precium ferre; possunt tamen vt faciant maiore pompa, vel pro sustentatione ministri.

m Comm. DD.

n Villal. vbi sup. num. 4.

o Comm. DD.

p c. non satis c. cũ in Eccl. de sim.

q c. ad Apostolicam de sim.

SECTO II.

AN SIT SIMONIA PRÆLIVM recipere pro religionis ingressu?

1 Simonia *a* est aliquid dare, vt quis in religione recipiatur.

2 Qui per simoniam ignoranter receptus est in religionem debet *b* si potest sine scandalo habitum deserere donec purgetur simonia, & iterum recipi. Si autem hoc fieri nequeat recipiatur in alio conuentu eiusdem ordinis.

3 In conuentu paupere potest *c* aliquid recipi pro nouitij sustentatione, & idem potest fieri in diuite, & quod in contrarium dicitur in *c. quoniam de simonia* iam non est in vsu.

AN SIT SIMONIA pretium dare pro receptione habituum Ordinum militarium?

4 Quod attinet ad fratres idem dicendum *d* est quod de reliquis religiosis.

5 An vero equites possint precium dare pro receptione habitus alij dicunt esse simoniam, alij non *e* esse, simoniam esse vero peccatum mortale.

AN SIT SIMONIA inuitare aliquem ad Baptismum ei donando vel promittendo aliquod pretium.

a c. non satis c. cũ in Ecclesia de simon.

b c. de regularibus.

c Comm. DD.

d Comm. DD.

e Suar. t. de relig. 13. lib. 4. c. 27.

6 Licitum

6 Licitum est sine pacto tamen, aliqua munera donare, vel promittere alicui, vt ad Baptismum, vel ad religionem afficiatur.

g Comm. DD.

7 Etiam est licitum g dare pecuniam alicui ad tollendum impedimentum, quod eum detinet.

AN SIT SIMONIA dare res parui valoris pro spiritualibus ?

8 In foro exteriori non præsumitur esse simonia, in interiori tamen, si vere eo animo datur, vt pretium sit rei spiritualis erit h simonia.

h Vill. vbi sup. dif. 16. num. 1.

AN SIT SIMONIA dicere non ero tibi ingratus, vel quando aliquis errauit Doctoris consilium sequendo ?

9 Si verba vrbanitatis gratia solum dicantur, non est simonia; secus verò si dicantur ad mouendum animum i alicuius vt conferat beneficium.

i Comm. DD.

10 Qui dubitat an in aliquo casu committatur simonia vel non, & consulit Doctorem à quo non credit se fore decipiendum non peccat, l nec committit simoniam etiam si à Doctore deceptus sit.

l Comm. DD.

AN SIT SIMONIA ius patronatus vendere ?

11 Hoc ius m patronatus non est res spiritualis, sed quid annexum rei spirituali.

m Comm. DD.

12 Iuspatronatus n vendere est simonia per se de iure diuino & naturali, & idem dic de actu præsentandi.

n c. de iure patronat.

13 Cum venditur res, cui annexum non est ius patronatus non est simonia. o

o Comm. DD.

14 Cum ius patronatus est litigiosum est simonia præsentare aliquem sub ea conditione, p vt litis expensas soluat. Secus vero si non presentetur sub ea conditione, sed ipse litiget suis expensis, vt ius suum seruet indemne.

p Vill. vbi supra dif. 18. n. 4.

15 Non licet q hæredis ius patronatus cedere in cohæredem per modum recompensationis, quia maiorem partem accepit.

q Idem vbi sup. num. 5.

16 Qui Iuspatronatus acquirit eo animo, r vt suum præsentet filium iure patronatus priuandus est.

r c. quia clerici de iur. patr.

AN SINT materia simoniæ actus iurisdictionis Ecclesiæ in foro exteriori vel interiori.

17 Actus iurisdictionis Ecclesiasticæ in foro interiori sunt materia s simoniæ

s c. nemo de simon.

18 Est etiam simonia t iurisdictionem exteriorem vendere etiam, si agatur, de re politica.

t D. Tho. 22. q. 100. art 3.

19 Romæ licitè possunt u vendi à Papa aliqua officia, vt cameræ clericatus, & similia, quia S. Pontifex separat temporale à spirituali, & id licitè vendit.

u Comm. DD.

20 Dispen

20 Dispensationes non possunt *x* licitè vendi neque à Papa, sed recipi potest aliquod precium pro ministrorum sustentatione, vel per modum commutationis in elemosinam pro loco pio, vel quando propter delictum commissum petitur dispensatio impedimenti incursi applicatur, vt pœna cameræ Apostolicæ. *x* Vill. vbi sup. n. 7.

21 Episcopi nihil possunt pro *y* dispensationibus accipere, possunt tamen iubere, vt detur aliqua elemosina per modum commutationis. *y* Trid. ses. 25. c. 18. de refor.

AN NOTARIVS Episcopi possit aliquid recipere pro titulis Ordinum.

22 Nihil possunt recipere *z* pro charta, voce, calamo vel sigillo, possunt tamen per modum sustentationis. *z* c. 1. de simon.

23 Episcopi committerent simoniam si aliquid reciperent pro Ordinum collatione. Si tamen post datos Ordines ipsi vel eorum Notarij aliquid sine pacto reciperent non *a* esset simonia. *a* Vill. vbi sup. dif. 20. nu. 3. 8

AN EXAMINATORES beneficiorum simoniam committant aliquid accipiendo, & examinanti illud dando.

24 Non possunt *b* aliquid ob examen recipere, bene tamé stipendia consueta pro labore, & in hoc consuetudo consulenda est. *b* Trid. ses. 24. de ref.

AN SIMONIA sit vendere officia Ecclesiæ temporalia, & illorum actus.

25 Officia œconomi, vice domini, sacristæ, aduocati, Castaldi, & similia vendere simonia *c* est, quia prohibita, licet tamen illorum opera vendere. *c* Saluar. 1. q. 4. 4. c. siquis Ep. 1. q. 1.

AN LICEAT dare pecuniam electoribus vt eligant dignum ad Ecclesiasticam dignitatem.

26 Cum electores parati sunt ad indigni electionem licitum *d* est illis dare pecuniam vt dignum eligant. *d* Vill. vbi sup. dif. 23. nu. 1.

27 Non est simonia dare pecuniam electoribus, vt eligant dignum in communi. Si autem detur, vt eligatur aliquis in particulari etiam dignior est simonia. *e* *e* Idem vbi supra. num. 3.

AN SIT SIMONIA pascisci inter electores, quod alius in hac electione huic det suffragium, & alius in alia suffragetur pro altero.

28 Hoc facere est simonia *f* de iure positiuo, non tamen erit si non sit pactum, sed tantum detur spes, vt contingit cum alius alij dicit. Faue mihi nunc tuo suffragio, & ego data occasione fauorem meum tibi præstabo. *f* c. cum pridem c. fin. de pact.

AN LICEAT pecuniam dare pro matrimonio?

29 Pecuniam dare pro matrimonio vt sacramento simonia *g* est. Secus verò si detur pro eo vt naturali contractu. *g* D. Tho. 22. q. 101. art. 2.

30 Non

31 Non licet *h* pretium recipere pro benedictionibus nuptialibus; ni detur spontaneè ad sustentationem ministri.

h c. cum in Eccl. c. suam, de sim.

AN SIT SIMONIA dare beneficium, vel quamlibet rem spiritualem pro qualibet re temporali?

32 Quisquis res Ecclesiasticas non ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra munere linguæ, vel obsequij, vel pecuniæ largitur vt adipiscatur simoniacus *i* est ex *c. Saluator* 1. q. 3. Intellige cum dantur in pretium rei spiritualis principaliter.

i c. Saluator 1. q. 3.

33 Si quis daret beneficium ob vanum gloriam non esset *l* simoniacus, sed vanus.

l Comm. DD. Vill. vbi sup. dif. 16. n. 2.

34 Numere à lingua tunc solum incurritur simonia, *m* cum ex munere linguæ speratur temporalis vtilitas, & ob illam res Ecclesiastica confertur

m Comm. DD.

35 Dare beneficium ob consanguinitatem, vel amicitiam est peccatum non verò simonia. Idem dic de eo, qui ob timorem, ne ex alicuius excidat gratia dat alicui beneficium.

AN MEDIATOR simoniæ sit simoniacus.

36 Non solum est simoniacus, sed incurrit *n* excommunicationem, & qui illi ob meditationem præbet pecuniam est etiam simoniacus.

n Extrau. 2. de simon.

37 Qui Papæ familiaribus aliquid præstant præcipue vt illorum sibi amicitiam concilient, & secundario vt data occasione per eos à Papa beneficium consequantur non sunt simoniaci. *o*

o Comm. DD.

38 Qui per simoniam ab alio commissam ignorans beneficium consecutus est, tenetur *p* statim ac sciuit beneficium restinguere, sed non fructus bona fide perceptos.

p c. de simon. c. de regul. de sim. extrau. 2. de sim.

QVO IVRE sit simonia vendere beneficia Ecclesiastica.

39 Iure diuino est simonia vendere beneficia Ecclesiastica etiam si non habeant administrationem Ordinis, nec clauum Ecclesiæ secundum probabiliorem. *q*

q D. Tho. 2. 2. q. 100. art. 4.

40 Licitum *r* est Papæ dare beneficium vni, & redditus alteri, & sic separati redditus vendi possunt.

r Suar. 1. de relig. tract. 3. lib. 4.

SECT.

SECTIO III.

AN PENSIONES VENDERE, vel redimere sit Simonia.

1 PEnsiones laicæ, quæ laicis reddi solent licitè venduntur. *a* Ecclesiasticæ vero, quę clericis assigna ri solēt sine simonia vendi non possunt. Pensiones aliæ sunt mediæ, quæ nec omnino laicæ, nec omnino sunt Ecclesiasticæ, vt quæ datur Parocho seni ad sustentationem. An verò tales possint vendi sine simonia vel redimi alij aiunt, alij negant *b* probabilius, nisi de licentia Papæ.

a Com. DD.

b Vill. vbi supr. dis. 29. nu. 3.

AN SIT SIMONIA temporali pretio redimere vexationem in acquisitione beneficij.

2 Qui temporali precio redimit vexationem ante adeptum beneficium est simoniacus. Si tamen pecunia remoueat eum, qui obesse tantum, prodesse autem non potest, non erit *c* simoniacus.

3 Cum quis munerum largitione impedit, ne quis consequatur beneficium, quod dignè petit, hanc vexationem pecunia redimere non est simonia.

4 Postquam quis ius habet ad beneficiū, *e* potest remouere pretio impedimenta, & vexationem redimere. Quod etiam verum est ad remouendum impedimentum, & redimendam vexationem in acquirenda possessione.

5 Non licet *f* ante beneficij collationem, cum adhuc sub lite est, compositionem facere assignando pensionem, sine Papæ authoritate, causa autem iusta est vt ab eo concedatur.

6 Pecuniam oppositori dare, ne aliquam exceptionem obiiciat *g* simonia est.

c Idem vbi sup. dis. 30. num. 1.

d Idem vbi sup. nu. 3.

e c. dilectus de simon.

f Vill. vbi sup. nu. 5.

g Nauar. cons. 40. nu. 1. de sum.

AN RESIGNARE, Beneficium vel fidei alicuius committere simonia sit?

7 Cum quis beneficiū resignat in fauorē alterius sperans ab illo aliquod pretium, vel pretio æstimabile, est *h* simonia si sit pactum expressum, vel tacitum.

8 Qui beneficio renunciauit principaliter, vt detur digno, sperans minus principaliter se accepturum esse aliquam pensionem, vel pecuniam sine pacto non est simoniacus. *i*

h Comm. DD.

i Comm. DD.

AN SIMONIA sit cum beneficium renunciatur in fauorem tertij cum illa clausula, non aliter, nec alias.

9 Cum renuntiatur in fauorem tertij non potest renunciari coram Ordinario, sed debet fieri coram S. Pontifice, qui tenetur *l* ci

l Vill. vbi sup. dis. 31.

ei beneficium conferre in cuius fauorem renunciatur.

m Suar. vbi sup. num.13.

10 Non possunt *m* fieri renunciationes reciprocæ cum pensionis onere in manibus Episcopi.

AN SIMONIA sit cum iis, qui renunciat, & is in quem renunciatur dicunt beneficium pinguius esse quam verè est, vt in eo pensio assignetur?

n Vill. vbi sup. dif. 33. nu. 3.

13 Gratia facta in hoc casu à Papa est surreptitia, & nulla. An vero in prædicto casu sit simonia alij negant, alij aiunt *n* probabilius si sit pactum.

SECTIO IV.

DE POENIS SIMONIACI.

a Sylu. verb. sim. q. 19.

b vide Salced. in pr. c. 91.

c Vill. vbi sup. dif. 34. nu. 1.

d extr. cũ detestabile de sim.

e c. nobis iuncta gloss. & c. sicut iuſt. de sim.

1 Simonia non habet *a* vllam pœnam ipso facto, nisi committatur in ipso religionis ingressu, in Ordinibus, vel beneficiis.

2 In foro exteriori habet *b* varias pænas pro qualitate delicti.

3 Qui præsumāt dare vel accipere pretiũ pro religionis ingressu manet *c* excõmunicati. Quod si Capitulũ sit, manet suspẽsũ.

4 Qui Ordines confert ob pecuniam incurrit, *d* excommunicationem, & suspensionem. Idem dic de eo qui accipit nisi eo ignorante commissa sit simonia.

5 Qui beneficium dat, vel accipit simoniacè incurrit *e* excommunicationem, & qui accipit si simonia sit realis non acquirit ad illud ius, nec prodest illi possessio triennalis.

6 Cum simonia dolo alicuius, & sine culpa accipientis beneficium cõmissa est, beneficiũ resignare beneficiarius tenetur.

g c. licet de elect.

7 Si Papa, quod Deus auertat, electus esset per simoniam à duabus partibus consistorij, renunciare non teneretur *g*.

AN OMNES SIMONIACI pænas à iure statutas incurrant?

h Comm. DD.

i Vill. vbi sup. dif. 35. nu 7.

l Comm. DD.

m Comm. DD.

n Villal. vbi supra dif. 36. num. 10.

8 Simoniacus mentalis, qui voluit rem spiritualem emere, vel vendere, & neutrum fecit, peccat sed nullam pœnam incurrit. *h*

9 Simoniacus mẽtalis, qui dat rem tẽporalem pro spirituali sed sine pacto, & intẽtione occulta, non incurrit *i* excõmunicationẽ.

10 Simoniacus conuentionalis quando à nulla parte executioni mandata est simonia non incurrit *l* excommunicationem.

11 Simoniacus realis fictitius non incurrit *m* pænas in foro interiori, in exteriori autem potest puniri.

12 Qui realem simoniam commisit incurrit *n* pœnas omnes à iure positas, & tenetur resignare beneficium ante sententiam iudicis,

cis,& fructus restituere non solum perceptos, sed etiam percipiendos à diligentiori.

13 Qui per simoniam non à se sed ab alio factam beneficium ignoranter accepit licet pænas euadat, tenetur *o* statim ac cognouerit etiam ante sententiam iudicis beneficium resignare. *o* c. de sim. c. de reg. de sim.

AN MENTALIS simoniacus opere secuto teneatur resignare beneficium, & fructus perceptos restituere?

14 Cum simonia est solo iure positiuo prohibita mentalis, simoniacus non tenetur *p* resignare beneficium nec fructus, nec pretium receptum restituere. Solo iure positiuo prohibitum est vendere aliqua officia temporalia, quæ annexa sunt spiritualibus, vt officia Procuratoris, œconomi & similium. *p* D.Tho. 2.2.q.33. art.2.

15 Cum quis tenetur ex iustitia Sacramentum administrare, & recipit pretium, tenetur *q* illud restituere. Idem dic de eo qui tenebatur ex iustitia beneficium conferre, & pretium recepit. *q* Vill. vbi supra n.2.

16 Cum simonia est iure diuino prohibita, & solum mentalis opere etiam secuta non tenetur simoniacus pretium restituere, nec resignare beneficium secundùm probabiliorem. *r* *r* Idem vbi supra n.4.

AN SIMONIACVS conuentionalis quando simonia ex sola vna parte executioni mandata est pœnas à iure impositas incurrat.

17 Dum venditio ex vtraque parte consummata non est, pœnæ non incurruntur *s* secundum probabiliorem. *s* Comm. DD.

18 Qui hanc simoniam incurrit, & celebrauit ante illius consummationem, non *t* fit irregularis. *t* Felin. in c. Rodolp. col. fin. de re col.

19 Probabilius est quod in foro interiori censura non retrotrahitur, & ideo si à principio simonia ab vtraque parte consummata non fuit, cum postea consummatur, censura in foro exteriori tantum *u* incurritur. *u* Les. de iust. c.c. 15. disp. 27.

QVAS POENAS incurrat simoniacus confidentialis, & quomodo probetur hac simonia.

20 Qui verè non fuit simoniacus cōfidentialis sed pro tali habitus fuit in foro exteriori pœnas à iure impositas nō incurret.

21 Pænas illius, qui vere simoniacus fuit confidentialis vide *in c. humana aures 11. q. 5.* Talis statim ac beneficium recipit manet excōmunicatus antequā alius, quod promittit adimpleat, & tenetur resignare illud ante sententiam iudicis.

22 Mediatores, in hac simonia ipso facto manent excommunicati.

AN QVI PERMVTAT simoniace beneficium incurrat easdem pœnas quas qui emit, & vendit?

23 Respondetur affirmatiuè, estque communis DD. senten tia & habetur in iure *x* canonico. *x* extr. 2. de simon.

y Villal. vbi sup. dis. 40. num. 1.
z Idem vbi sup. num. 2.
a Siluest. verb. simonia num. 10.

CVI RESTITVENDVM sit acquisitum per simoniam, & quando?

24 Cum pactum rescissum fuit ante collationem beneficij, si pretium solutum erat, restituendum y est ei, qui dedit.

25 Cum simonia consummata est, sed non deducta ad forum contentiosum, ei qui dedit pretium restituẽdum z est cum cautione, quod reddet illud ei, cui iudex mandauerit.

26 Sunt docti asserentes ante iudicis condemnationem Ecclesiæ restitutionem esse faciendam. a

b Couar. regula peccatum 2. p. parag. 3.
c Comm. DD.

AN ELECTIONES, & collationes beneficiorum facta per simoniam ignorante beneficiario sint nulla, & teneatur restituere.

27 Negatiua sententia b videtur probabilior, & qui illam defendunt tenentur consequenter dicere non obligari ad restituendos fructus bona fide perceptos.

d Molina apud Dia. p. 5. tr. 5. ref. 2.
e Suar. apud Dia. p. 5. tr. 14. ref. 75.

AN DISPENSARE Papa possit in pœnis à iure statutis contra simoniacos.

28 Affirmatiua sententia c est sine vlla controuersia.

VARIÆ CIRCA simoniam resolutiones.

29 Materiæ paruitatem dari in simonia d probabile est, & hæc erit, quæ in materia furti excusat à mortali.

30 Si Petrus promittat Ioanni, si eius opera consequatur beneficium se elemosinam loco pio daturum, non est simoniacus.

f Dian. p. 4. tr. 4. ref. 151.
g Idem p. 4. tr. 4. ref. 156.
h Nauar. apud Auil. in comp. hoc verb.
i Comm. DD.

31 Si Petrus det pecuniam Paulo vt Paulus intercedat apud Ioannem amicum collatoris beneficij, & iste precibus Ioannis conferat Petro beneficium non esse simoniam probabiliter defendunt Vasquez & Sanchez, sed contrarium f est probabilius. e

32 Officia regularium Prouincialatus, & Prioratus & similia emere, & vendere est simonia secundùm probabiliorem g sententiam.

33 Simonia h est dare pecuniam alicui, vt excubias faciat in domo defuncti.

34 Bona propria super quæ impositum est onus dicendi aliquas Missas non sunt i spiritualia, nec Ecclesiastica.

l Nauar. c. 25. n. 113.
m Idem c. 23. num. 106.
n Idem c. 25. num. 28.
o Auth. in comp. hoc verb.

35 Episcopus, qui familiari suo constituit annuam pensionem, donec ei conferat beneficium non committit l simoniam.

36 Non licet m Episcopo iubere vt pro Missa certa quantitas detur, ita vt nemo minorem accipiat. Similiter licet constitui possit, vt fiat in aliqua Ecclesia supplicatio pro eo, qui tantum dederit.

37 Qui accepit Canonicatum cum pacto docendi est n simoniacus, non vero si accipiat Canonicatum cui annexum est onus docendi.

38 Petere o pretium pro excommunicanda, vel coniuranda

locasta specie non caret simoniæ.

39 Prælatus vel Notorius qui eo plus pretij pro titulis petunt, quo pinguius est beneficium labe p notantur simoniç. Idem dic de eo qui plus petit quo maior fuit datus Ordo. p Comm. DD.

40 Si pro tua iam electi confirmatione alter pecuniam dederit se ignorante, non teneris cum scias renunciare beneficio. q Nauar. vbi sup.

41 Reliquias vendere simonia est.

42 Si ius decimarum tibi à Papa concessum vendas simonia non est.

43 Si electores inter se conueniant de non eligendo ad beneficium nisi aliquem ex ipsis.

44 Non reuelantes simoniacos iam non incidunt in pœnam vllam.

45 Bullæ imponentes pœnam contra confidentiam simoniacam intelligendæ sunt quando interuenit pactum saltem tacitum.

46 Pœnæ contra simoniacos non comprehendunt eos qui per simoniam recipiunt vicariam temporalem, aut pensionem, aut iuspatronatus.

47 Renuncians simoniaci beneficio potest puniri, & priuari, illo, sed non amittit illud ipso iure, quia Pij V. constitutio intelligitur non de renunciantibus, sed de simoniace acquirentibus beneficium.

48 Bulla Pij V. quæ acquirentes beneficia simoniace inhabiles facit, ad alia intelligenda est in foro exteriori.

49 Simoniacus occultus tenetur ante iudicis sententiam renunciare beneficio, & alias pœnas subire, sed hoc sub honesto titulo ne suum delictum prodat.

DISPVTATIO IV.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE SOCIETATIS DEFINITIONE, & an hic contractus sit licitus.

SOCIETAS.

1 Societas a est duorum pluriumvè conuentio contracta ob commodiorem vsum, vberiorémque quæstum. Contra- a Syl. verb. peculium, 2. num. 1.

ctus hic aliquando est generalis, aliquando particulatis. In generali omnium bonorum omnes socij dominium capitalis acquirunt, quod non contingit, cum vnus ponit pecuniam, & alius industriam.

b Comm. DD.

2 Omnes socij habent b dominium, & possessionem omnis lucri acquisiti in hoc contractu.

c Comm. DD.

3 Contractus iste ex natura sua licitus c est si æqualitas seruetur inter datam pecuniam, & adhibitam industriam, & lucrum acquisitum quod boni viri arbitrio remittendum est

d Vill. to. 2. tr. 26. dif. 2.

4 Si industria æquè d æstimabilis est ac pecunia, non est reddenda tota pecunia ei, qui illam posuit, sed diuidenda. Sed hoc raro cōtingit, quia ferè semper industria multo minor est, quam pecunia.

AN SOCIETATIS contractus cum assecuratione capitalis, & certa lucri quantitate per annū assignata sit licitus.

e Comm. DD.

5 Licitus e est si lucrum minuatur ratione assecurationis etiam si simul fiant contractus societatis, & assecurationis, sed consultius erit si separatim fiant vt vsuræ suspicio tollatur.

f Comm. DD.

6 Idem f potest fieri in locatione, & conductione cuiuscumque rei pretium minuendo pro assecuratione.

OB QVAM CVLPAM socius restituere teneatur?

g l. cum duobus l. non ob eam eod. tit.

7 Tenetur g de lata, & leui, non verò de leuissima.

h Vill. vbi sup. dif. 4. num. 2.

8 Si vnus ex sociis in tenuiorem fortunam deuenerit non est cogendus h vltra vires soluere.

i Idem vbi sup. nu. 3.

9 Si plures erant in societate, & qui bona habebat vni partem restituit, & postea in paupertatem deueniens aliis non est soluendo, qui partem acceperat debet i reddere vt diuidatur inter omnes.

AN SOCIVS qui posuit industriam in vno contractu, possit cum aliis alium inire?

l Mol. de iust. disp. 419.

10 Si secundus contractus potest fieri sine detrimento primi licitus l est, nisi contrarium iurasset aut promisisset, in quo casu peccaret, sed non teneretur ad restitutionem.

AN EXPENSÆ facta ab eo, qui ponit industriam ad omnes socios spectent.

m Comm. DD.

11 Expensæ factæ in mercibus portandis, & similes ad omnes socios spectant, m non verò factæ in se, & suis alendis.

n Vill. vbi sup. dif. 6. num. 3.

12 Quæ fiunt in itineribus n agendis in vtilitatem societatis ad omnes socios spectant, & probabilius est non esse excipiendas expensas, quas domi facturus esset.

o l. verum In principio ff pro socio.

13 Cum vnus ex Sociis iter ad negotiandum agit, & in ægritudinem incidit sumptus in o . a facti ad omnes socios pertinent.

14 Idem

14 Idem *p* dic, si furto aliquid sine culpa amittat, vel damnum patiatur negotiationis causa, secus si aliunde. — *p* Comm. DD.

15 Si potest damnum impedire mutuo aliquid petendo, vel pecuniam expendendo ad id tenetur, *q* & posita exiget à societate. — *q* Vill. vbi supra n. 8.

AN DAMNA societatis communicanda sint?

16 Si capitale sine culpa pereat, ei perit, qui illud posuit. Si autem perit culpa lata vel leui socij illud restituere *r* tenetur. — *r* Comm. DD.

17 Capitali pereunte dissoluitur *s* societas, & non tenetur, qui posuit illud aliud ponere. — *s* Comm. DD.

18 Damna orta ex societate ad vtrumque socium pertinent.

AN QVI INDVSTRIAM ponit in societate teneatur promissum diuidere cum aliis.

19 Cum annui census venduntur primo pretium ponenti solet vt præmium certa quantitas promitti, & hæc diuidenda *t* est inter socios etiam, si annui census non vendantur. — *t* Vill. vbi sup. dif. 8.

QVOMODO dissoluatur societas?

20 Dissoluitur vno ex socijs *u* mortuo, nisi alia ponatur contraria conditio. — *u* l. 4. l. nemo l. act. ff. pro socio

21 Si cum socius è vita discessit erant pendentia negotia, hæres defuncti tenetur *x* illa perficere. — *x* l. nam & seruitus parag. viuo ff. de neg. gest.

22 Si testator iussit hæredi vt in societate maneret ad id tenetur, *y* nisi hoc esset in fauorem tantum ipsius hæredis. — *y* Vill. vbi sup. dif. 10. num. 3.

23 Si à proprio pactum fuit, quod transeat ad hæredes, nisi iuramento firmatum sit *z* potest societas dissolui. — *z* Idem vbi sup. num. 4.

24 Dissoluitur *a* etiam societas per mortem ciuilem, & cum bona confiscantur, vel alius bonorum suorum facit cessionem, vel tempus, vel negotium ad quod instituta fuit expletum est. — *a* Comm. DD.

25 Cum certum tempus determinatum non est potest *b* pro libito dissolui à quolibet socio, nisi aliis ex intempestiua dissolutione aliquod damnum proueniat. — *b* l. sed & socius ff. pro socio.

26 Socius, qui non est particeps pecuniæ collatæ non debet esse particeps eius perditæ, & pactum ad hoc illum obligans illicitum *c* est. — *c* Comm. DD.

27 Licitè potest *d* fieri quod Ecclesia, vidua, vel pupillus conferant pecuniam apud mercatorem asserendo principale, & lucrum v.g. quatuor scuta pro centũ, & est cõtractus societatis. — *d* Comm. DD.

28 Licitum *e* est pactum vt totum lucrum detur pecuniæ domino & ponenti industriam detur pro ea certum stipendium liberum ab omni periculo. — *e* Vill. vbi sup. nu. 4.

29 Cum quis pecuniam dat ei, *f* quem scit non esse negotiaturũ v.g. militi, aut clerico pauperi nullum licet minimum lucrum potest recipere etiam si præcedant prædicti contractus. — *f* Comm. DD.

39 Qui negotiatori dat pecuniam in lucrum, & damnum sed facit publicum instrumentum,ac si mutuo dedisset g peccat, quia pereunte pecunia potest illam exigere in foro exteriori,& & ita habet illam securam.

g Nau,c. 17.n.259.

40 Si socius rebus,loco tempore & personis in pacto exclusis fuerit negotiatus ipsius h erit iactura.

h Comm. DD.

41 Peccat i qui dat pecuniam piscatoribus iter agentibus piscatum in mare longinquum eo pacto vt nauigationis periculum ad illos solum spectet,& lucrum sit commune,& quamprimum soluatur ei pecunia etiam si lucrum non fuerit.

i Nauar. vbi sup. num. 282.

42 Licita l est hæc conditio, quod si tota pecunia, vel pars amittatur,nautæ soluant eam partem expensam, quam, si domi essent,facerent.

l Idem vbi supr. num.283.

43 Petrus dedit Ioanni decem gallinas,& gallum eo pacto vt singulis diebus vnum solueret m ouum, & integrum numerum gallinarum haberet.Hic contractus videtur illicitus,quia Petrus lucrum certum habet,& totum periculum & laborem Ioannes.

m Placitũ authoris.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SOLVTIO.

1 SOlutio facienda a est in loco expresse,vel tacitè ad illam destinato, vel vbi petitur,quando nec creditori,nec debitori damnum sequitur.

a Comm. DD.

2 Peccat, b qui pretium recipere non vult vsque ad tempus, quo res soluenda carius valeat, cum debitor non teneatur tempus illud expectare.

b Nauar. c.17.num. 225.

3 Qui debitum non petit vsque ad tempus, quo pretium illius sit maius non peccat, c dummodo nec directè, nec indirectè solutionem impediat.

c Comm. DD.

4 Debitor potest d in principio anni minoris emere debita soluenda in fine.

d Nauar. vbi sup. num.231.

5 Inuitus dicitur soluere, qui e rogatus soluit quasi debitum quod non erat debitum.

e Idem c.17.n.61.

SORS,

SORS, ET SORTILEGIVM. Vide verbum. *Superstitio.*

SPECTACVLVM.

1 Spectaculis, & comædiis interesse, etiam si sint de rebus inhonestis ob solam curiositatem sine probabili periculo lapsus non est *a* mortale vt sentiunt viri docti. Tu vero fuge hoc magnum periculum, quia qui amat periculum peribit in illo. *a* Dian. in comp. verb. lu. xur. n. 6.

2 Cum res turpis turpi modo exhibentur in spectaculis saltem qui primo, cõfluunt peccãt *b* mortaliter, quia sunt causa vt repræsententur, & Magistratus, qui approbant, à mortali non excusantur, secus verò si solum permittant. *b* Idem vbi sup.

3 Cum res etiam inhonestæ honesto modo exhibentur, vt confabulationes amatoriæ, qui intersunt, & audiunt illas recreationis causa sine probabili lapsus periculo non peccat mortaliter, etiam si primi ad theatrum confluant, & precium soluant.

SODOMIA.

1 Qui sodomiam commisit *a* cum consanguineo non tenetur explicare in Confessione an gradus fuerit primus vel secundus. Sufficit si dicat se commisisse Sodomiam cum consanguineo, vel affine. *a* Dian. p. 5. tr. 14. res. 56.

2 Similiter non est necessarium *b* explicare an fuerit agens, vel patiens. *b* Idem vbi sup.

3 An verò omnia peccata contra naturam sint eiusdem speciei infimæ alij aiunt, alij negant probabilius.

4 Pueri succubi, & muliebria patientes ante 14. annum non subiiciuntur *c* reseruationibus Episcopi. Sicut enim ætas minor excusat in foro exteriori à pœna ordinaria, ita etiam in interiori. *c* Comm. DD.

5 Bulla lata à Pio V. contra clericos Sodomitas non est in vsu, nec obligat in foro interiori. Et licet esset recepta non obligaret *d* clericum fœminam præpostere cognoscentem, quia non committit propriè Sodomiam; seruat enim sexum debitum quamuis in vase indebito. *d* D. Tho. apud Dia. 2. tr. 15. res. 62.

6 Si clericus rem habeat cum masculo, sed non emittat semen intra vas non incurrit *e* pœnas Pij V. quia non est propriè Sodomia. *e* Suar. apud Dia. p. 2. tr. 15. res. 63.

7 Incurrunt *f* has pœnas clerici tam agentes, quam patientes nisi patiantur inuiti. *f* Comm. DD.

8 Clerici

8 Clerici, qui ſolum bis aut ter in hoc crimen lapſi ſunt has pœnas non incurrunt, *g* quia ſolum ſunt contra exercentes ſodomiam.

9 Nec incidunt *h* exercentes beſtialitatem, quia hæc non eſt ſodomia, & pœna non debet extendi ad delictum non expreſſum etiam ſi grauius ſit.

10 Clerici ſodomitæ non ſunt *i* obligati ante ſententiam iudicis ad has pœnas ſubeundas in foro interiori. Nemo enim tenetur ſe prodere, nec in ſe ante ſententiam grauem pœnam exercere.

Vnde ſequitur, quod ſi pœniteat retento officio, & beneficio poſsit abſolui, & ſi ſit occultus, ſuſpenſionem non incurrat, nec irregularitatem ſi celebret.

g Suar. apud Dian. vbi ſup. reſ. 65. *h* Barb. apud Dian. vbi ſupra, reſ. 66. *i* Comm. DD.

S P E S.

1 Actus huius virtutis *a* obligat. 1. Cum adultus ſuſcipit Baptiſmum. 2. In articulo mortis. Sed huic præcepto ſatisfit per pœnitentiam, & propoſitum non peccandi, & nobilius per actum charitatis, quo cum Deo coniungimur.

a Comm DD.

DISPVT. V. SECT. II.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE SPONSALIVM DEFINITIONE, & obligatione.

SPONSALIA.

1 Sponſalia ſunt *a* futurarum nuptiarum promiſſio.

2 Hæc ſi ſolum ſit mentalis non obligat, & quamuis Deo fiat non eſt votum, nec obligat.

3 Vt ſponſalia valida ſint opus non eſt, vt fiant coram *b* teſtibus, eſt tamen neceſſarium, vt mutuò acceptentur.

4 Qui promiſſionem ab alio factam acceptat non manet obligatus, nec ſunt ſponſalia ſecundum probabiliorem; *c* manet autem obligatus qui promiſit.

5 Qui abſenti ſpopondit poteſt *d* ſponſionem re[vo]care antequam acceptetur ab illo, niſi illius nomine alius illam *e* acceptauerit ſpeciali mandato.

a c. noſt. 3. q. 5. l. 1. ff. de ſponſ. *b* Sanchez de matr. lib. 1. *c* vide Vill. to. 1. tract. 12. diff. 1. *d* Mol. de iuſt. to. 2. tract. 2. diſ. 26. *e* Sanchez vbi ſupra.

6 Qui

6 Qui nuptias infanti nondum attingenti septennium promisit tenetur *f* expectare donec illud attingat, quod si acceptet promissioni tenetur stare. *f Sanchez vbi supra.*

7 Quoties promissio potest reuocari, reuocatur licitè, licet *g* sit iurata, nisi iuramentum voti rationem habeat, vt si Deo promittat se pauperem ducturum. *g Idem vbi supra*

8 Ad sponsalia deliberatio necessaria *h* est sicut ad peccatum mortale. *h Comm. DD.*

AN PROMISSIO ficta sine animo promittendi, vel se obligandi sufficiat ad sponsalia?

9 Qui promittit sine animo se obligandi non manet *i* obligatus; secus verò si promittat animo se obligandi, sed non adimplendi. *i Sanchez tom. 2. lib. 1. disp. 9.*

10 Qui dubitat an promiserit non manet obligatus. Qui verò certus est quod promiserit, dubius autem an animum habuerit se obligandi manet *l* obligatus. *l l. Labeo ff. eodem Tubero, & c. per tuas, de prob.*

AN FICTA promissio obliget ratione iniuria licet non ratione promissionis?

11 Promissio ficta facta gratis non *m* obligat. Si autem promissio fuit mutua, qui fictè promisit licet peccauerit non tamen manet obligatus, nisi damnum sit. *m Sanch. vbi supra. num. 1. dub. 10.*

12 Qui fictè promisit puellæ se illam ducturum, si stupro consentiat & ideo illa consensit, tenetur *n* sub mortali illam ducere, nisi sit valdè inæqualis, vel inuenta corrupta, vel de facili illa potuit fraudem agnoscere. *n Idem vbi supra.*

13 In casu prædicto, si illam non corrupit *o* sufficit quod illa amisit, restituere. *o Nauar. cons. 12. de sponf. lib. 4.*

14 An verò, qui mulierem corruptam sub prædicta conditione cognouit teneatur sub mortali illam ducere si inæqualis non sit alij aiunt, alij probabilius negant *p* dummodo damnum restituat. *p Sanchez lib. 1. de matr. dub. 9. n. 23.*

15 Licet maxima sit inæqualitas, si ille verè promisit valida sunt *q* sponsalia. *q Idem vbi supra, dub. 14.*

QVÆ PERSONÆ habiles sunt ad contrahēda sponsalia?

16 Surdus, & mutus si sint ingenij viuacis possunt *r* contrahere sponsalia, & matrimonium. *r Comm. DD.*

17 Furiosi & mente capti durāte infirmitate sunt *s* inhabiles. *s c. dilectus, de sponsal.*

18 Qui habet impedimentum ad matrimonium etiam non dirimens non potest *t* contrahere sponsalia. *t l. si verò. parag. qui pro reo qua, ff. qui satisdare cogantur.*

19 Qui promittit se aliquam esse ducturum, si Papa dispenset non contrahit sponsalia, sed tenetur *u* adimplere promissionem. *u Comm. DD.*

20 Ad sponsalia necessarium *x* est habere septennium, & vsum rationis, si autem ante septennium qui vsus ratio- *x c. licet, c. ant. de sponf. imp.*

nem

nem habuerit poterit *y* illa contrahere.

21 Qui ante septennium contrahit sponsalia non *z* peccat.

PER QVÆ verba contrahantur sponsalia, & matrimonium?

22 Non sufficit *a* actus interior, necessarius est aliquis actus exterior.

23 Cum verba dubia sunt standum *b* est intentioni contrahentium.

24 Si omnibus circumspectis adhuc dubium est standum *c* pro matrimonio.

25 Cum varia DD. sunt placita circa matrimonij valorem, sententia, quæ matrimonium defendit, amplectenda est etiam si sit vnius tantum Doctoris dummodo firmum habeat *d* fundamentum.

26 Verba futuri temporis nisi ad præsens restringantur per additum non faciunt *e* matrimonium, sed sponsalia.

27 Per verba mere negatiua non fiunt *f* sponsalia nec matrimonium, v.g. si quis dicat non aliam nisi te ducam, quæ verba solum faciunt promissionem conditionalem.

28 Dare annulum, vel arrhas est signum æquiuocum quare terræ consuetudo consulenda *g* est, vel alia indicia.

AN SIGNVM matrimonij sit, aut sponsalium, si illis præsentibus, & tacentibus alij illorum nomine contrahunt.

29 Si pater nomine filij ipso præsente, & tacente contrahat *h* valet matrimonium. Secus verò si alius extraneus *i* secundum probabiliorem, nisi terræ consuetudo aliud suadeat.

30 Si pater contrahat sponsalia pro filia absente, vt valeant opus *l* est, vt ratificentur ab illa.

31 An verò sufficiat, quod cum primum audiat esse facta taceat, & non contradicat alij negant, alij affirmant *m* probabilius.

32 Qui promittit matrimonium pro absente, & illud iurat, satisfacit *n* obligationi, si procuret contrahendum.

33 Cum pater promittit vnam *o* ex duabus filiabus nullam in particulari determinando etiam si postea vna ex illis consentiat, non sunt sponsalia.

SECT.

---

y D. Tho. in 4. dist. 27. art. 2. ad 7.
z Sanch. vbi sup.
a Comm. DD.
b c. intelligi, de verb. sign.
c c. ex litteris, de probat. c. licet ex quadam, de test.
d Vill. tr. 12.
e Sanchez disp. 18. n. 18.
f Idem vbi supra, disp. 19. n. 5.
g Vide Henr. lib. 11. de matr. c. 13. n. 6.
h c. vnic. parag. fin. de disp. imp.
i Sanchez lib. 1. disp. 23. n. 7.
l c. vnic. parag. fin. de disp. imp. in 6.
m Henr. vbi supra, c. 13. n. 5.
n Sanchez vbi supra, disp. 24. n. 11.
o Idem disp. 26.

SECTIO II.

AN MATRIMONIUM CLANDESTINUM vim habeat ſponſalium?

1 NEgatiua ſententia videtur probabilior propter verba Tridentini, *a* quæ ſic ſe habent. Ad ſic contrahendum ſancta Synodus omnino reddit inhabiles,& huiuſmodi contractus irritos, & nullos eſſe decernit. *a* Trid. ſeſſ.24.c.1. de reform.

AN MATRIMONIUM puberis cum impubere, quando huius ætatem malitia non ſupplet habeat ſaltem vim ſponſalium.

2 Maſculus 14. annorum, & fœmina 12. habent *b* legitimam ætatem ad matrimonium, & poteſt ætas malitia ſuppleri, vt alibi diximus. *b* Vide verb. matr.

3 Cùm pubes contrahit cum impubere, & ætas malitia non ſuppletur, vel duo impuberes contrahunt etiam clandeſtinè, manent *c* ſponſalia. *c* c. fin. de deſp. imp.

4 Hæc ſponſalia fiunt per iuris interpretationem, & dummodo non habeant contrariam voluntatem obligant *d* in conſcientia. *d* Sanchez de matr. lib. 1. diſp. 21. n.3.

QUANDO SIT ad contrahendum matrimonium obligatus, & ad id poſſit compelli, qui contraxit ſponſalia.

5 Sponſalia contrahens tenetur *e* promiſſionem adimplere ſub peccato mortali. *e* Comm. DD.

6 Qui tempus non determinauit, tenetur *f* quam primum poteſt, vel cum pars petit, vel per metum non petere intelligitur. *f* l. debitum præſens, C. de pign.

7 Cum vna ex partibus non vult promiſſionem adimplere, poteſt à iudice etiam per cenſuras *g* compelli, ſed curet potius eam blandis exhortationibus, quam pœnis ad matrimonium contrahendum perſuadere. *g* c. ex litt. de deſp. imp.

8 Hoc frequenter fit à iudice Eccleſiaſtico, & ad ſæcularem etiam ſpectat.

AN POENA ſtatui poſſit à contractu reſilienti?

9 Pœna,quæ imponitur ſponſalibus eſt ipſo iure *h* nulla,& nec in foro interiori, nec in exteriori obligat etiam confirmata iuramento. *h* c. gemma, de ſponſ. l. Titia, ff. de verb. obl.

10 Idem

i Comm. DD. eod. c. gemma.

10 Idem dicendum *i* de pœnis à parentibus, vel conſanguineis impoſitis.

11 Nec valet pœna impoſita de non diſſoluendo matrimonio etiam in caſu licito, valet *l* tamen ſi ſit in fauorem matrimonij.

l Comm. DD.

12 Pœna autem, v.g. vt qui reſilierit à contractu ſoluat ſumptus in ſponſalibus factos valet. *m*

m Sanch. vbi ſupra, n.25.

13 Cum quis facit legatum fœminæ ſi cum Petro nubat, ſi non nubat illud amittit. Secus verò ſi legetur ei, vt nubat, & ipſa religionem ingrediatur. *n*

n Moli. de iuſt to. 1. tract. 2. diſp. 127.

14 Licitum *o* eſt pœnam ſtatuere in ſponſalibus, vt qui reſilierit arrhas amittat acceptas. Sed vt arrhæ dicantur opus eſt, vt dentur in ſignum matrimonij.

o d. l. fin.

15 Qui arrhas recepit, & matrimonium contrahere non vult non ſolum *p* illas amittit, ſed duplum poſt ſententiam iudicis debet reſtituere,

p l. fin. C. de ſponſ.

AN PACTVM poſitum degendi in tali loco, ſit validum.

16 Tenetur *q* maritus hoc pactum ſeruare, niſi interueniat noua cauſa. Quod ſi pactum appoſitum non fuerit tenetur vxor maritum ſequi.

q Comm. DD.

QVAS OB cauſas poſſint ſponſalia diſſolui?

17 Sponſalia etiam iurata ex vtriuſque partis conſenſu *r* poſſunt diſſolui.

r Comm. DD.

18 Quando vnus à contractu recedit alius manet *ſ* liber.

ſ D. Tho. 2. 2. q. 89. art. 9.

19 Cum tempus determinatum ſine culpa vnius tranſiit, ille manet *t* liber,

t Comm. DD.

20 Cum vnus religionem ingreditur alius liber manet, *u* nec tenetur profeſſionem expectare.

u Vill. to. 1. tr. 12. dif. 12. n. 4.

21 An vero, qui religionem ingreſſus, & ad profeſsionem non admiſſus rediit in ſæculum liber ſit ab obligatione ſponſalium, alij negant, alij probabilius *x* affirmant.

x Vide eumdem vbi ſupra, n. 5.

22 Etiam ſi ſponſalia iurata ſint poſſunt *y* ad vitam religioſam tranſire, niſi ſub matrimonij ſpe puella fuerit à viro cognita, vel infamata ſit.

y Sanchez de matr. lib. 1. diſp. 42.

23 An vero votum ſimplex poſt ſponſalia factum illa diſſoluat alij aiunt, alij probabilius *z* negant.

z Idem vbi ſupra, diſp. 46.

24 Cum ſponſus ſacris ordinibus *a* initiatur, non verò cum illos recipiendi votum facit, ſponſalia diſſoluuntur.

a Vill. vbi ſupr. n. 10.

25 Cum alter matrimonium contrahit de præſenti cum alia, ſponſalia diſſoluuntur: Quod ſi hoc matrimonium fortè diſſoluatur ſponſalia non reuiuiſcunt ſecundùm *b* probabiliorem.

b Idem vbi ſupra.

26 Sponſalia

26 Sponſalia prima non diſſoluuntur *c* per ſecunda, niſi ſecunda fuerint ſimul cum copula, vel prima occulta, & ſecunda publica, & graue damnum timeatur. *c* Comm. DD.

27 Cum ſponſus abiit in regionem *d* longinquam, & non comparet tempore debito diſſoluuntur ſponſalia. Si autem prope eſt debet expectari, & admoneri. *d* Comm. DD.

28 Cum noua cauſa contingit, ita vt res notabiliter mutetur, vel timeatur aliquod inconueniẽs, quo à principio exiſtente ſponſalia non fierent, licitè *e* diſſoluuntur. *e* Nauar. conſ. 9. de ſponſ.

29 Idem *f* dic ſi de nouo nimia ſæuitia alterius cognoſceretur, vel quod fornicata fuiſſet, quæ putabatur virgo, vel honeſta. *f* Comm. DD.

30 Diſſoluuntur *g* etiam quamuis iuramento confirmata, ſi notabilis accidat deformitas, vel infirmitas, vel ſi ignorata præceſſit. Vel poſt dotem promiſſam in pauperiem deuenit, ita vt illam non poſſit ſoluere. *g* Comm. DD.

31 In his omnibus caſibus damnificatus poteſt vti iure ſuo ſi velit.

32 Diſſoluuntur *h* etiam cum timetur ſcandalum, & infœlix exitus, vel alter in hæreſim labitur, vel fornicationem, quamuis ſponſa vi oppreſſa fuerit, nec datur locus compenſationi quia fornicatio in fœmina grauior eſt. *h* c. cum intra, de ſponſal.

33 Cum ſponſæ fornicatio occulta fuit eam admoneat ſponſus, vt religionem ingrediatur. Quod ſi nolit poteſt *i* vti iure ſuo eam detegendo. *i* vill. vbi ſupr. n. 15.

34 Diſſoluuntur *l* etiam cum ſuperuenit impedimentum dirimens, ſecus verò ſi ſit ſolum impediens. *l* Idem vbi ſupr n. 25.

35 Item, *m* cum is, qui ætatem non habet ad nuptias contrahit ſponſalia, & cum ad ætatem peruenit, reclamat. Si verò tunc non reclamat, diſſolui non poſſunt. Si verò iuramento fuerint confirmata in prædicto caſu ſecundum probabiliorem ſententiam indiſſolubilia manent. *m* Vide eumdem vbi ſupra, n. 26. & 27.

36 Quamuis magna fuerit inter contrahentes diſparitas, ſi fuit notus exceſſus diſſolui non poſſunt, *n* niſi magnum timeatur ſcandalum ſecundum probabiliorem. *n* Moli. de iuſt. tr. 2. diſp. 271.

AN IN PRÆDICTIS caſibus, vt ſponſalia diſſoluantur, neceſſaria ſit authoritas iudicis?

37 Quando cauſa diſſolutionis *o* tam de iure, quam de facto certa eſt, & publica, & non timetur ſcandalum, neceſſaria non eſt authoritas iudicis. *o* vill. vbi ſupr. dif. 13. n. 1.

38 Cum cauſa dubia eſt diſſolui non poſſunt *p* ſine authoritate iudicis. Sed vt cauſa dicatur certa neceſſaria eſt moralis certitudo, nec ſufficit rumor. *p* Comm. DD.

39 Cum

q Vill. vbi sup. n. 4.

39 Cum vterque causam fatentur, *q* causa sufficiens est ad sponsalium dissolutionem.

AN QVI OCCVLTVM defectum habet possit alium ad contrahendum matrimonium obligare?

r Comm. DD.

s Vill. vbi sup. dis. 14. n. 3.

40 Si defectus est alicuius contagiosæ infirmitatis occultæ non potest *r* alium ad contrahendum obligare.

41 Si defectus est fornicatio occulta, in quam incidit post sponsalia probabilius *s* est non posse innocentem ad matrimonium obligare.

AN SPONSALIA facta sub conditione obligent? Vide verb. *Matrimonium.*

AN INTER sponsos liceant tactus, & oscula? Vide verbum *Luxuria.*

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

STATVS.

a Nauar. apud Auil. in comp. hoc verb.

b Idem vbi supra.

1 DIcere quod alicui propter speciales circumstantias conuenientior sit status coniugalis, quam celebs, vel sæcularis quam clericalis Catholicum *a* est, secus si absolutè affirmetur.

2 Non est peccatum *b* mortale, licet radix peccatorum sit, coaceruare pecuniam ad ascendendum ad altiorem statum.

STIPVLATIO.

a Nauar. c. 21. n. 20.

1 Stipulatio *a* fit per interrogationem, & responsionem, eius materia est consensus, forma sunt verba, quæ necessario requiruntur, nec sufficiunt nutus, vel signa, vel scriptura.

STVPRVM. Vide *Luxuria.*

SVBDELEGATVS. Vide *Delegatus.*

SVBDITVS.

SVBDITVS.

1 Subditus peccat *a* mortaliter contemnens notabiliter superiores, vel eis debitum honorem denegans, vel eorum leges violans. Vide verba *Obedientia, & lex.* *a* Comm. DD.

SVBREPTIO, Vide *voluntatium.*

SVBORNATIO.

1 Peccat *a* mortaliter, qui subornatione facit, vt indignus eligatur ad cathedram, vel ad beneficium. *a* Comm. DD.

SVFFRAGIVM.

1 Suffragium negans ob audita in Confessione an peccet; Vide *Sigillum Confessionis.*

2 De colloquente cum candidato & in iuramento id negante; Vide verbum *Iuramentum.*

3 Qui dat suffragium non candidato, & ob id candidatus cathedram perdit restituere tenetur. Secus vero si dederit candidato licet minus digno. *a* Nauar. c.17.n.74.

4 Qui in statu peccati mortalis testatur, & suffragia pro mortuis relinquit nihil promeretur. *b* Si autem in gratia decedit proderunt ei ad satisfactionem. *b* Idem c.26.n.16.

SVPERBIA.

1 Superbia *a* est vitium inclinans ad appetitum inordinatum propriæ excellentiæ quatenus est talis. *a* Comm. DD.

2 Superbia actualis *b* est præponere bona propria naturalia minora bonis alienis naturalibus maioribus, vel bona propria naturalia gratiæ, bonis alienis etiam sine contemptu Dei, vel legis. *b* Nauar. apud Auilam in comp. hoc verb.

3 Superbiæ species quatuor *c* sunt. 1. Putare habere à semetipso bona fortunæ, vel gratiæ accepta à Deo. 2. Agnoscere accepta à Deo, sed nonnisi ex propria iustitia, & merito. 3. Arrogare sibi quæcumque bona, quæ non habet. 4. Contemnere alios inordinatè, & velle illos submittere etiam meliores. *c* Idem c.27.n.7.

4 Peccat *d* mortaliter, qui quærit propriam excellentiam cum notabili irreuerentia Dei, vel damno proximi. *d* Comm. DD.

DISPVTATIO VI.
SECTIO PRIMA
RESOLVTIONES VARIÆ.
DE SVPERSTITIONE, EIVS-que speciebus.
SVPERSTITIO.

1 Svperstitio est vitium religioni oppositum secundum excessum, & hic excessus est indebitis circumstantiis. a

2 Habet duas b species. Vna est ratione modi, quo cultus exhibetur. Alia quia ei datur, cui non debetur, & hæc sub se continet idololatriam, ad diuinationem, & superstitiosam obseruantiã.

3 Idololatria c est cultus exhibitus idolis, id est falsorum Deorum imaginibus.

4 Diuinatio d est actus, quo quis curat arte Dæmonum futura, & occulta cognoscere. Quod contingit pacto explicito, vel implicito cum ipso Dæmone. Dignoscitur pactum tacitum, cum effectus non habent proportionem cum causa, cum res occultas, vel futuras per media vana seriò cognoscere quis procurat.

5 Diuinare per pactum expressum cum Dæmone est e crimen grauissimum, nisi ignorantia excusetur.

6 Prognosticum per causas naturales licitum f est. Item per physionomiam, per signa manuum, & similia, dummodo ad ea quæ ex libero arbitrio dependent, non extendatur.

7 Zahorici non possunt g sine arte Dæmonum terræ viscera [illegible]u penetrare.

DE ASTROLOGIA iudiciaria Vide verb. *Astrologia.*

AN LICEAT per somnia futura prædicere?

8 Licitè potest h coniici effectus naturalis ex insomniis.

9 Somnia aliquando sunt i à Deo, aliquando à Dæmone, aliquando à prædominantibus humoribus.

10 An sint à Deo ex fine ad quem ordinantur, & effectibus in anima relictis, ex concinnè ordinatis cogitationibus perpendendum l est.

11 Somnia, vt plurimum vana sunt, & ex ejs futura prædicere peccatum m mortale est.

a Vill. to. 2. tr. 38. dif. 1. n. 1. & vide D. Tho. 2. 2. q. 92. art. 1.
b Comm. DD.
c Comm. DD.
d Vill. vbi sup. to. 2.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Vide Vill. to. 2. tr. 38. dif. 5.
h Vide Suar. t. de relig. tr. 3. lib. 2. c. 13.
i Comm. DD.
l P. Greg. lib. 4. dialog. c. 48.
m Less. lib. 2. c. 45. num. 52.

12 Sortes diuisoriæ licitæ *n* sunt, quando ex conuentione partium, & cui sors contingit res super quam lis est, applicatur.

13 Electio Ecclesiastica facta per sortes est irrita, quia est iure prohibita. Aliæ autem electiones, quæ non sunt Ecclesiasticæ licitè fiunt per *o* sortes.

14 Occulta per sortes velle cognoscere, vel diuinare *p* mortale est.

DE POENIS vaticinantium, & an illorum libri sint interdicti, & pretium pro vaticinatione acceptum restituere teneantur.

15 An vero clerici his phylateriis vtentes ipso facto sint excommunicati, alij aiunt, alij probabilius negant. *q*

16 De nouo iure quicumque vaticinandi superstitiosam artem discere, vel docere ausus fuerit poterit *r* ab Ordinario, vel ab Inquisitoribus puniri. Si autem de hæresi aliqua suspicio fuerit ad solos Inquisitores spectat.

17 Cum astrologus legitimè facit ex astrorum inspectione iudicium pretium ob id acceptum restituere non tenetur, *f* secus verò si cum fraude faciat. Si autem ope Dæmonum occulta reuelet peccabit mortaliter, sed ad restitutionem tenebitur.

n l. ñ duabus C. comm. de leg. l. si quæ cautiones. ff. fam. excis.
o c. Ecclesiam de sortileg.
p Comm. DD.
q Sanch. in Decalog. lib. 2. c. 38.
r Suar. de relig. lib. 2. c. 19. n. 5.
f Vide vill. vbi sup. dif. 6.

SECTIO II.

DE SVPERSTITIONE VANÆ OBSERuantia quot species, & quam malitiam habeat?

1 SVperstitio vanæ obseruantiæ est *a* quando per media vana & inutilia effectus procuratur, & relictis mediis à Deo ordinatis homo spem suam in his rebus futilibus collocat.

2 Ars notoria per quam quibusdam ieiuniis & orationibus scientiam acquirere quis procurat *b* illicita est.

3 Obseruantia sanitatum est, *c* cum quis per media inutilia sanitatem intendit.

4 Quoties in obseruantia est pactum cum Dæmone siue expressum, siue tacitum est mortale, *d* nisi ignorantia excusetur.

5 Licitè potest *e* quis experiri an in aliqua obseruantia sit pactum cum Dæmone protestando se nolle si à Dæmone est, talem effectum.

a D. Tho. 2. 2. q. 96. art. 1. & 2.
b Vide Mar. Delrio. lib. 2. disquisit. mag. q. 8.
c Comm. DD.
d Comm. DD.
e Caiet. apud vill. vbi supra.

6 Schedulæ ad collum appensæ, & similia cum verba vana, aut futiles circumstantias prærequirunt, superstitiosa sunt. *f*

f Comm. DD.

7 Sigilla astronomica ad sanitatem sub tali signo confecta superstitione non carent. *g*

g D. Tho. 2.2.q.96. art.2.

8 Anus signis quibusdam vanis ad sanitatem vtentes cum psalmis sine medicamento naturalem virtutem ad sanitatem habente, *h* permittendæ non sunt.

h Sanchez in Decal. lib.2.c.49

9 Annuli effecti ex primis argenteis in elêmosinam oblatis in die Cœnę Domini Crucifixi imagine à Caietano probantur, sed haud faciliter à superstitione excusantur. *i*

i Caiet. 2.2.q 96. art.4.

10 Idem dicendum de his, qui herbas colligunt in *l* nocte S. Ioannis, vel S. Petri, vel alicuius sancti effigiem in flumine demergunt, vt cælum pluat.

l Nauar. c.11.n.36.

11 Missæ sub determinato numero, candelis, & cæremoniis, si aliter credunt non profuturas superstitiosæ sunt. *m*

m Sanc. in Decalog. lib. 2. c. 40.n.44.

12 Obseruare, quæ casu accidunt, & ex illis futura contingentia cum certitudine coniicere, vt si sal spargitur, vel vinum diffunditur peccatum *n* mortale est, nisi ignorantia excusetur.

n Id in vbi supra.

DE SALVTATORIBVS Vide Sà hoc verb.

13 Hi homines nec damnandi, nec approbandi omnes, sed cautè examinandi, & ex fructibus cognoscendi.

14 Si effectus faciunt supra virtutem naturæ sine necessitate per laminam candentem incedentes, vel in ardentem caminum ignis sine læsione ingredientes vt magos damnandos esse graues DD. affirmant.

DE ENPSALMIS.

15 Nec omnes Enpsalmi approbandi sunt, *o* nec omnes damnandi, examinandi tamen ad Episcopo. Et pia cautio est illis vti fidem protestando, & pactum cum Dæmone abiurando.

o Sanch. de matr. lib.7.disp. 91.num.4.

16 Si verba ignota vana superstitiosa, vel errorem sapientia contineant, permittendi non sunt *p*

p Comm. DD.

DE SVPERSTITIOSA magia, & quale peccatum sit.

17 Superstitiosa magia *q* est facultas quædam mira patrandi ope Dæmonum ad decipiendos homines

q vill.tr. 38. dif.10. num.1.

18 Ars hæc perniciosa est valde, illáque vti grauissimum *r* scelus, & cum hæresi aliquando coniuncta.

r Comm. DD.

19 Cum effectus est supra virtutem causæ naturalis, nec est à Deo, nec à bono Angelo, *f* quia operans illum vitiis dedita persona est, restat quod à Dæmone sit.

f Comm. DD.

20 An sagæ corporaliter vel solum imaginariè in distantia loca à Dæmonibus portentur dubium est inter DD. Quod autem modo corporaliter, modo solum imaginariè portentur probabilius *t* est.

21 Ad discernendos spiritus *u* vtrùm boni vtrum mali sint ex fructibus illorum cognoscendi sunt, Malus ad vitia, bonus ad virtutes inclinat præcipuè ad amorem Dei, quem excellentissimum actum qui cum nec semel exercuit, docere non posse perspicuum est.

t Vide Mart. Delrio de mag. disquisit. vbi sup.
u Comm. DD.

QVIBVS REMEDIIS liceat vti contra maleficia?

22 Maleficium vnum alio dissoluere illicitum *x* est, licet tamen petere à mago, quod mediis licitis illud dissoluat.

23 Aliquando prosunt *y* remedia naturalia, sed frequentius & efficacius supernaturalia vt orationes, & ieiunia.

x Villal. vbi sup. dif. 11. n. 4.
y Mart. Delrio vbi sup.

VARIÆ circa superstitionem resolutiones.

24 Qui ponit certam spem in deferendis nominibus *z* peccat mortaliter.

25 Hæc nomina, vt licitè deferantur habere debent *a* quatuor 1. Quod sint nota, & sancta. 2. Quod habeant characteres notos, & sanctos. 3. Quod contineant vera religiosa ac pia, & nihil ad Dæmonis spectans. 4. Quod nulla ponatur spes in modo, loco, tempore, numero scribendi, deferendi, & allegandi ea.

z Nauar. apud Auil. in comp. hoc verbo.
a Idem vbi sup.

26 Qui eligunt diem hunc ad iter agendum, potius quam alium, & similia faciunt, quia à maioribus sic acceperunt non *b* peccant mortaliter, si vero in honorem fiat alicuius sancti vt Sabbati in honorem Deiparæ non est culpa, sed meritum.

b Comm. DD.

A QVO POSSINT absolui sagæ, veneficæ, & Magi?

27 Horum peccata sunt *c* reseruata dominis Inquisitoribus, & veneficæ, quæ veneficia docent, vel similia non sunt absoluendæ sine illorum facultate.

c Ex edict. Inquisit.

28 Cum is, qui incidet in casum reseruatum Inquisitoribus non vult se illis prodere, *d* potest peti facultas declarato peccato & tacita persona.

d Comm. DD.

DISPVTATIO VII.

SECTIO PRIMA.

QVID SIT SVSPENSIO, ET quot species.

SVSPENSIO.

1 SVspensio *a* est Ecclesiastica censura priuans vsu Ecclesiastici officij, vel beneficij, in totum, vel in partem.

2 Aliquando imponitur non per modum censuræ, sed per modum pœnæ, & tunc non est censura. *b*

3 Aliquando in iure verbum hoc interdicimus], idem *c* est quod suspendimus.

4 Differt *d* ab excommunicatione, quia licet hæc priuet ab vsu Ecclesiastici officij, & beneficij non quatenus vsus, sed quatenus communicatio est.

5 Differt *e* ab interdicto, quia hoc potius priuat ab exercitio passiuo, quam actiuo.

QVOT SVNT suspensionis species?

6 Suspensio alia ab homine, alia à iure, alia ab officio tantum, alia à beneficio tantum, *f* alia ab officio, & beneficio simul.

7 Cum in iure inuenitur suspensio, & qualis sit non explicatur, iudicis arbitrio relinquitur. *g*

8 Diuiditur tandem *h* in totalem, & partialem, in perpetuum, & temporalem.

DE EFFECTV suspensionis ab officio.

9 Suspensio ab officio sine alio addito solum *i* priuat ab illius executione etiam si non habeat, nisi solam delegatam iurisdictionem. Sed non priuat à recitando officio diuino.

10 Priuat ab vsu Ordinum & iurisdictione officij Ecclesiastici, in quocumque loco sit suspensus omni tempore, nisi fuerit limitatum. Si autem posita fuerit vsque ad Apostolicæ sedis beneplacitum non cessat *l* etiam mortuo Pontifice.

11 Qui suspensus est ab officio manet *m* impeditus, ne illud nouo accipiat, sed in eum facta electio non *n* est irrita, priuatur autem ab Ordinum receptione.

a Nauar. c.27.num. 151.
b c.cum litteris de testib.
c c. fanè de off. de leg.
d c.nihil c.cum in cunctis.
e Comm. DD.
f Villal. to.1. tr. 28.dif.1.
g Comm. DD.
h Villal. vbi sup. num.5.
i Vide Suar. de cens. dis. 26.sec.1. num.2.
l c. si gratiosa de rescrip. in 6.
m c.vlt. de cler. excom. minist.
n Suar. vbi sup. sec.3.n.8.

12 Qui

12 Qui suspensus est ab officio, non ideo *o* est suspensus à beneficio, nec à recipiendis fructibus illius exceptis quotidianis distributionibus. *o Idem sec. 4. n. 5.*

13 Qui suspensus est ab aliquibus actibus, *p* non ideo est ab omnibus. *p Comm. DD.*

14. Qui suspensus est ab officio Ecclesiastico, & illius actus exercet peccat *q* mortaliter, etsi Ordines confert irregularitatem incurrit, quamuis suspensio non fuerit posita per modum censuræ secundum probabiliorem. *q Suar. vbi sup. nu. 8.*

15 Suspensus ab officio validè, sed illicitè Ordines *r* confert, si autem est denunciatus inualidè administrat sacramentalem absolutionem. *r Comm. DD.*

16 Suspensus toleratus validè agit, *s* quia spectant ad iurisdictionem. *s Suar. vbi sup. sec. 5. n. 5. contra Nauar.*

17 Qui communicat cum suspenso illius Missam audiendo, si eum ad sacrum faciendum non inducit, nec datur scandalum non peccat. *t* *t Villal. vbi sup. dif. 3. n. 10.*

DE EFFECTV suspensionis à beneficio.

18 Suspensus à beneficio solum priuatur receptione fructuum quos si recipiat peccat, *u* & ad restitutionem tenetur. *u Idem vbi sup. dif. 4.*

19 Qui censuram hanc violat nullam pœnam incurrit, nisi in duobus casibus, in quibus à iure posita est perpetua suspensio à beneficio. *x Idem vbi sup. num. 2.*

20 Si ponitur absolute suspensio à beneficio de omnibus debet *y* intelligi. Et cum non determinatur locus, nec tempus, intelligitur pro omni loco, & pro omni tempore. *y Comm. DD.*

21 Cum imponitur generaliter *z* impedit, ne possit de nouo beneficium acquiri, quod si eligatur electio est nulla. Si autem specialiter suspendatur quis à beneficiis, quæ habet non impeditur alia recipere. *z c. vlt. de cler. excom. minist.*

22 Partialis suspensio priuat à partiali fructuum receptione secundum verborum tenorem. *& Comm. DD.*

AN POSSIT suspensus fructibus sustentari, & cui sit facienda restitutio. Vide verb. *Excommunicatio.*

SECTIO II.

DE CAVSA EFFICIENTE suspensionis.

1 SVspensio posita contra clericos *a* comprehendit etiam religiosos clericos, nisi aliud constet ex tenore verborum. *a Suar. de cens. disp. 18. sec. 3. num. 3.*

non potest propiè imponi communitati, *b* potest tamen Capitulo sede vacante ne det facultatem alieno Episcopo ordines faciendi.

b Idem vbi sup.

3 Suspensio latè sumpta quatenus comprehendit omnem prohibitionem imponitur *c* licitè absque culpa.

c Vill. vbi sup. dis. 5. num. 5.

DE EO QVI ABSOLVERE potest à suspensione.

4 Qui violat suspensionem per aliquos dies non tenetur *d* eos supplere post adeptam absolutionem.

d Innoc. c. 1. de celebr. Miss.

5 Non est aliqua determinata forma *e* absoluendi à suspensione. Communis est: Absoluo te à vinculo suspensionis quam incurristi, & restituo te ad executionem tui muneris, vel Ordinis.

e Comm. DD.

6 Si absolutio est in præiudicium *f* tertij absoluendus non est, nisi præstito iuramento de danda satisfactione, & obedientia.

f c. venerabili de sent. excom.

7 Suspensio posita in iure in pœnam delicti non potest tolli nisi à Papa, sed iam hodie potest *g* tolli per Bullam Cruciatæ, vel per religionis priuilegia. Idem dic cum ius iudicibus præcipit, vt suspensionem imponant.

g Vide verb. Bullam Cruc.

DE SVSPENSIONIBVS à iure positis in particulari.

8 Notarius fornicator, si sacris sit initiatus ipso iure *h* est suspensus, sed per pœnitentiam tollitur hæc suspensio ipso facto.

h Villal. vbi supr. dis. 7. n. 1.

9 Qui sacris initiatur *i* extra tempora, vel ante legitimam ætatem, vel sine facultate manet suspensus, quod si actum Ordinis exercet incurrit irregularitatem. Hæc suspensio incurritur ipso facto, dolum tamen requirit.

i Idem vbi sup.

10 Qui ordinatur cum facultate sui Episcopi impetrata ad titulum patrimonij donati, & ante susceptum Ordinem renunciati suspenditur *l* officio tantum.

l Comm. DD.

11 Clericus prouocans alium ad duellum, vel illud acceptans deponendus *m* est, & non suspendendus.

m c. 1. de cler.

12 Ferens censuras quasuis solo verbo sine scripto, vel sine expressione causæ, vel non dans copiam requisitus suspenditur *n* ab ingressu Ecclesiæ, & à diuinis.

n c. cum medicinalis de sent. excom.

13 Excommunicans sine prænia monitione suspenditur *o* ab ingressu Ecclesiæ per vnum mensem.

o Vide Villalob. vbi sup.

14 Vsurpans fructus Ecclesiæ vacantis. Item vsurpans redditus dignitatum vacantium *p*, si fuerit Episcopus suspenditur ab ingressu Ecclesiæ, & quiuis alienus ab officio & beneficio.

p Clem. statutum.

15 Iudex cōseruator cognoscens causas, quæ non sunt notoriæ

iniuriæ. Hæc est ab officio q per vnum annum. q c.fin. de off. iud. deleg.

16 Iudex Ecclesiasticus aggrauans partem ex odio contra ius,& contra propriam conscientiam,vel propter pretium acceptum,sed non comprehendit Episcopum,nec mere executorem, nec arbitrum,suspenditur r ab officio per annum. r Villal. vbi sup. dif. 7. n. 15.

17 Admittentes s ad diuina officia excommunicatos publicos,vel interdictos.Hæc est ab ingressu Ecclesiæ. s Idem vbi sup.

18 Admittentes t aliquem ad professionem mendicantium ante finitum annum. t Idem vbi sup.

19 Clerici etiam minoribus in constituti portantes vestes partitas, vel coloribus distinctas,inhabiles u fiunt ád beneficia per sex menses. u Clem. quoniam de vit. & honest. cler.

20 Religiosi, qui habentes bonorum religionis administrationem aliquod ex illis alienant x sine licentia capituli, vel Prælati. x Villal. vbi sup.

21 Clerici y qui ordinantur sine patrimonio cum pacto non petendi victum ab Episcopo. Nec non qui ordinantur per præsentationem beneficiarij cum pacto nihil petendi ab eo. Hæc est Papalis, & comprehendit eum, qui ordinatur cum patrimonio promisso, vel donato cum pacto nilhil petendi post ordinationem.Ille tamen,qui post ordinationem nullo præcedente pacto retrodonat patrimonium acceptum, non comprehenditur. y Idem vbi sup.

22 Suspenditur z tandem Episcopus, qui sine titulo ordinat clericum religiosum, qui solum emisit temporale religionis votum. z Idem vbi sup.

VARIÆ de suspensione resolutiones.

23 Suspensus ab vno potest exercere aliud non a connexum & Episcopus suspensus à Pontificali potest Missam celebrare. a Vide V. sà hoc verb.

24 Suspensus ab Ordine Episcopali non ideo est suspensus à iurisdictione.

25 Suspensus ab ingressu Ecclesiæ solum prohibetur in ea celebrare,& interesse diuinis officiis.Itaque potest in ea orare, & recipere sacramenta,& exercere iurisdictionem,& sepeliri si decedat cum pænitentiæ signis, & extra celebrare in loco non designato ab Episcopo ad perpetuo celebrandum.

DE suspensionibus impositis à consilio Tridentino.

26 I.Contra Episcopum, qui in alieno Episcopatu b exercet Pontificale sine licentia proprij Episcopi.II.Contra Capitulum sede vacante qui intra annum à morte Episcopi litteras dimissorias dederit alicui ad Ordines suscipiendos. III. Contra Episcopum alienum subditum ordinantem sine licentia proprij. IV. Contra Abbates qui clericis sæcularibus dant litteras dimissorias ad Ordines suscipiendos. b Vide Trid. sess. 6. c. 5.

V. Ad

V. Aduersus Parochos, vel quoscumque alios sacerdotes qui sine licentia, proprij Parochi matrimonio sibi non subditorum assistunt. VI. Contra Episcopum si quod auertat Deus esset concubinarius, & à Synodo admonitus non pænituerit.

DE ABSOLVTIONE à suspensione.

27 Habens authoritatem Episcopalem *c* potest absoluere à suspensione non reseruata.

28 Religiosi possunt absoluere in foro conscientiæ à suspensione. Ad quod consulant sua priuilegia. Et regulariter loquendo Episcopi possunt absoluere ab omni suspensione.

29 Suspensus, quia ante legitimam ætatem Ordines sacros suscepit, si post dispensationem celebret ante ætatem impletam non incurret nouam suspensionem, nec irregularitatem.

SVSVRRATIO.

a Nauar. apud Aui. in comp. hoc verb.
b Idem vbi sup.
c Comm. DD.

1 Susurratio *a* est inordinata culpæ alienæ, vel pænæ, vel defectus naturæ significatio alteri facta ob separandam amicitiam.

2 Si fiat cum notabili damno proximi est *b* mortalis, & susurro non est absoluendus nisi promittat eos iterum se esse reconciliaturum, & damnis satisfacturum.

3 Minuere amicitiam cum vno, vt cum *c* alio maior fiat non est peccatum, nisi aliunde damnum proximo sequatur.

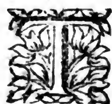
DISPVT.

DISPVTATIVNCVLÆ Variæ.

RESOLVTIONES DIVERSÆ.

T

TABELLIO.

ABELLIO habens constitutum publicum stipendium recipiendo pretium maius debito, peccat *a* mortaliter. Item accipiens aliquid pro litteris Ordinatorum, si alias habet stipendium publicum.

2 Tenetur *b* restituere quidquid accepit vltra stipendium taxatum, si saltem extra iudicium repetatur.

3 Peccat *c* mortaliter faciens scripturam simulatam, quæ in superficie apparet iusta. Sed non tenetur restituere pro scriptura vsuraria.

4 Instrumentum à Tabellione metu mortis factum *d* rescindendum est.

5 Peccat, *e* si scienter conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, vel occultans necessarium parti. Item conficiens in die festo instrumentum, quod in alium communem diem poterat.

6 Non tenetur restituere, quod vltra taxam legis gratuitò datur; peccat tamen mortaliter illud accipiendo, quia facit contra legem, & iuramentum.

a Nauar. c. 25. n. 54.

b Idem c. 17. n. 33.

c Comm. DD.

d Nauar. apud Aui. hoc verb.

e Comm. DD.

TACTVS impudici. Vide verbum. *Luxuria.*

TAVRORVM AGITATIO.

1 Taurorum agitatio *a* prohibita fuit per Pium V. variis pœnis,

a Pius V. in cōstitutione quæ incipit de salute gregis Dominici.

pœnis, quæ postea per alios Pontifices moderatæ sunt.

2 Gregorius XIII. ad instantiam Philippi II. Regis excommunicationis,& aliarum censurarum pœnas abstulit *b* sæcularibus,non religiosis,nec clericis sacris initiatis.

b Greg. XIII. an. 1575.

3 Tandem Clemens VIII. litteras Pij V. ad terminos iuris communis reduxit *c* Monachis, & fratribus mendicantibus, cæterisque cuiuscumque ordinis & instituti regularibus exceptis.

c Clem. VIII. an. 1596.

4 Modo in Hispania tauros agitare non est peccatum *d* mortale si fiat debita cautione.

d Comm. DD.

5 Qui à tauris occiduntur non sunt priuandi *e* Ecclesiastica sepultura.

e Comm. DD.

6 Taurorum agitatores si temerariè magno vitæ periculo se exponant peccant *f* mortaliter, secus verò si sint in hac arte periti.

f Comm. DD.

7 Qui spectant tauros ob recreationem,non peccant *g* dummodo de cædibus non delectentur.

g Comm. DD.

8 An sit peccatum mortale tauros in diebus festis agitare, & eos spectare, alij negant, affirmat *h* verò doctissimus Villalobos,& asserit agitari mandantes,& qui agitant & qui vident incurrere excommunicationem latæ sententiæ. Idem dic de festis voto seruatis exceptis his quæ solum vsque ad meridiem seruantur.

h Vill. to. 2. tr. 12. diff. 20.

9 Clerici sæculares,non peccant mortaliter tauros spectantes, regulares verò mortaliter peccant, *i* etiamsi illos sine scandalo spectent,sed excommunicationem non incurrunt. Quod intelligi debet cum tauri per illorum domos transeunt.

i Vasq. 1. 2. disp. 158. n. 44.

10 Comprehenduntur *l* clerici religiosi, quamuis solum habeant Ordines minores.

l Vide Vill. vbi supra.

11 Fratres laici, & iuuenes nondum Ordinati si tauros sine scandalo spectent,non peccant secundum *m* probabiliorem.

m Idem vbi supra.

12 Non extenditur hæc *n* prohibitio ad fœminas religiosas.

n Comm. DD.

13 Canonici regulares peccant *o* mortaliter tauros spectādo.

o Vill. vbi supra.

14 Milites professi Ordinum militarium possunt *p* illos spectare, non vero fratres.

p Comm. DD.

15 His tamen non obstantibus non desunt, *q* qui etiam religiosos clericos à mortali excusent si sine scandalo tauros spectent.

q Vide Mach. tom. 2. fol. 418.

TENTARE.

1 Peccat, *a* qui tentat Deum sumens aquam feruentem, vel ferrum candens,vt se purget à suspicione falsi criminis.

a Nauar. c. 11. n. 40.

2 Peccat,

2 Peccat, b qui temerariè se morti exponit, vel martyrio, & non vult vti medicamentis. b Comm. DD.

3 Peccat c mortaliter qui aliquid facit eo animo, vt experiatur diuinam potentiam, seu pietatem, &c. v. g. qui vult concionari citra necessitatem nulla præuia meditatione. c Nauar. apud Auil. in comp hoc verb.

THESAVRVS.

AD QVEM PERTINEAT THESAVRI inuenti dominium. Vide verb. *Dominium*.

1 Thesaurus est vetus quædam a depositio pecuniæ, cuius non extat memoria vt iam dominum non habeat. a Vill. to. 2. tract. 10. dis. 20.

2 Qui thesaurum in fundo proprio inuenit illius fit dominus, si in loco sacro dimidium debet Prælato loci.

3 Si fortè in alieno solo inuentus est, dimidium habebit inuentor. Si ex industria quæsitus est dimidium habebit fundi dominus; si autem ex eius voluntate conuentioni standum.

4 Qui fundum emit in quo thesaurum esse sciebat suum facit thesaurum.

5 Cum inuentus est in loco publico ad inuentorem spectat dimidium. Si per Magiam inuentus pertinet ad Fiscum post iudicis sententiam non ante.

6 Prædicta sunt de iure communi. Hispaniæ vero lex quæ est Regij Ordinamenti iubet vt vbicumque thesaurus inueniatur Regis sit, & solum pars quinta inuentoris. Quod quamuis aliquibus contra naturalem æquitatem videatur, pro Rege standum. In foro autem interiori si inuentus sit in fundo Regio ante sententiam iudicis dimidium debet Regi, si in fundo proprio totum sibi retinere potest nisi à Regis ministris petatur quod ad Regem pertinet.

7 Circa metallorum fodinas b Hispaniæ leges obseruandæ sunt & suis locis videndæ. b l. 1. cum sequen. tit. 3. lib. 6. recop. & l. 9. eod. tit.

DISPVT.

DISPVTAT. I. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SIT TESTAMENTVM, & quomodo differat ab aliis vltimis voluntatibus.

TESTAMENTVM.

1 TEstamentum *a* est voluntatis nostræ iusta sententia, de eo quo quis post mortem suam fieri vult cum hæredis institutione directa.

2 De iure *b* communi ita essentialis erat hæredis institutio, vt sine illa nullum esset testamentum. In regno tamen Castellæ sine illa est validum. *c*

3 Nemo potest *d* duo testamenta habere, posteriore enim primum reuocatur, militis testamento excepto.

DE SOLEMNITATE testamenti in scriptis, & quomodo aperiendum sit?

4 Si testamentum in scriptis fiat coram tabellione debet habere *e* diem, mensem, & annum, vt publica scriptura. Si verò fiat sine tabellione non est necessarium, tutius autem est quod habeat.

5 Si testamentum fiat in scriptis & is qui illud scribit instituatur hæres, vel legatarius non *f* valet. Secus autem si solum illud dictet, vel si sit necessarius hæres, vel aliunde constet de voluntate testatoris. Quod ad nuncupatiuum non extenditur.

6 Testes in testamento in scriptis debent esse *g* septem viri, liberi, puberes, id est qui habeant 14. annos, & rogati, & omnes simul debent audire, & intelligere testatoris voluntatem. Hæres, & qui in eius sunt potestate non possunt testes esse, nec fratres ipsius. Legatarius autem, & fideicommissarius possunt.

7 In regno Castellæ eadem solemnitas requiritur in testamento inter filios, & inter extraneos.

8 Cæcus non potest testari in scriptis, ad eiusque testamentum

a L. 1. ff. de testamentis.
b Parag. ante hæred. inst. de leg.
c L. 1. tit. 4. lib. 5. recop.
d Parag. posteriori inst. quib. mod. test.
e Comm. DD.
f L. 1. & seq. c. de his quæ sibi.
g L. 3. Tauri homic. l. 2. tit. 4. lib. 3. recop.

tum requiruntur 5. testes. In militis autem testamento duo sufficiunt etiam si fœmina sint.

DE TESTAMENTO ad pias causas.

9 Testamentum ad pias causas *h* est cum substituitur hæredi sæculari aliqua religio vel Ecclesia, non verò est ad pias causas si in eo aliqua pia legata relinquantur. *h Vill. to. 2. tr. 10. dif. 4. n. 1.*

10 Ad huius testamenti valorem sufficit, si in eo seruetur id, quod est de iure gentium. Vnde valet *i* cum duobus testibus siue sint viri, siue fœminæ. *i Idem vbi sup. n. 3.*

11 Idem *l* dicendum de legatis ad pias causas etiam si testamentum sit nullum, vel solis signis testator voluntatem expresserit. *l Mol. dis. 134.*

12 In foro autem conscientiæ etiam si testibus nequeat probari tenebitur *m* hæres legata pia exequi, si ei constet de voluntate testatoris. *m Comm. DD.*

13 Si testamentum ad pias causas valet, valent, *n* etiam legata in eo relicta etiam si pia non sint. Si verò causa pia, & hæres extraneus instituantur valebit quoad primum, non quoad secundum, dummodo solemnitatem habeat testamenti ad pias causas. *n Villal. vbi sup. n. 7.*

AN TESTAMENTVM imperfectum secundum aliquid valeat?

14 Si quis imperfectum reliquit testamentum *o* non valet etiam inter filios, valent autem legata pia *p*. *o L. si quis cum testamento, ff. de testamentis. p Mol. dis. 134.*

15 Cum quis in suo testamento dicit se schedulam relinquere suo Confessario, vel alteri personæ suo nomine signatam & se velle vt valeat, ac si de verbo ad verbum esset in ipso testamento valet, & est *q* communiter in vsu. *q Comm. DD.*

DE CODICILLI solemnitate.

16 In codicillo nuncupatiuo *r* requiritur eadem solemnitas, quæ in testamento nuncupatiuo. Et eadem in codicillo in scriptis, quæ in testamento in scriptis siue clauso, atque in vtroque fœminæ testes esse possunt. *r L. 3. Tauri, hodie l. 2. tit. 4. lib. 5. recop.*

17 Cum additur in testamento quod si non valeat vt testamentum, valeat vt codicillus, si forte deest solemnitas testamento, valet *s* si habeat solemnitatem codicilli. *s L. codicil. parag. ti. 2. ff. de leg.*

18 Qui scit voluntatem testatoris fuisse se ipsum hæredem relinquere, etiam si ob solemnitatis defectum nullum fuerit testamentum, potest tuta conscientia retinere hæreditatem. Idem dicendum de aliis contractibus licet viri docti contrarium teneant, vtraque opinio *t* est probabilis. *t Vide Villal. vbi sup. dis. 8. n. 2.*

DE LIBERTATE necessaria, vt valeat testamentum in foro conscientiæ.

19 Qui

19 Qui sine dolo, & fraude persuadet testatori, vt vni, & non alteri relinquat hæreditatem, nec *u* peccat, nec restituere tenetur. Si autem ex odio fecerit peccat sed ad restitutionem non tenetur.

20 Qui importunis precibus hoc facit ad restitutionem *x* tenetur. Idem dicendum de metu reuerentiali filij erga parentes, & vxoris erga virum.

21 Qui impedit aliquem ne testetur, vel mutet testamentum *y* teneatur restituere, & in foro exteriori priuatur portione ei contingente.

QVÆ PERSONÆ testari nequeant?

22 Viri ante 14. annum & fœminæ ante 12. testari *z* nequeunt.

23 Furiosi, frænetici, & mente capti *a* prohibentur testari Qui verò habet lucida interualla potest, cum est compos mentis.

24 Filius familias *b* potest de bonis castrensibus, & quasi castrensibus, & de aduentitiis, quæ habuit clericatum ad pias causas testari.

25 In regno Castellæ *c* potest pubertatem testari de tertio bonorum aduentitiorum.

26 Clericus etiam primæ tonsuræ *d* potest testari de his, quæ cantu acquisiuit, & similibus.

27 Serui, captiui, muti, & surdi à natiuitate prohibentur *e* testari. Idem dic de religiosis professis, ac de equitibus, D. Ioannis, quia non habent rerum dominium.

28 Nouitij possunt *f* etiam sine licentia Prælati, vel Episcopi

29 Clerici ex consuetudine de omnibus suis bonis *g* testantur, & ex testamento, & ab intestato eis succedunt hæredes siue necessarij, siue extranei. Peccabunt tamen si de bonis, quæ ex Ecclesiastico beneficio acquisierunt ad res profanas testentur.

30 In regno Castellæ damnati ad mortem vel ad triremes testari *h* possunt.

31 Episcopi testari non *i* possunt sine Papæ licentia nisi in aliquo regno contraria sit consuetudo legitimè præscripta.

DE EO qui potest hæres, vel legatarius institui.

32 Omnis qui potest testari *l* potest hæres institui. Multi sunt incapaces hæreditatis, & alij amittunt illam propter delicta, qui videri possunt apud Villalobos 2. *to. tr.* 33. & apud Molinam *to.* 1. *disp.* 178.

33 Pater *m* potest filium naturalem hæredem instituere si ab

u Comm. DD.
x Moli. vbi supra. n. 4.
y L. 1. & 2. ff. si quis aliq. l. 2. c. eod tit.
z L. qua ætate, ff. qui testamentum, parag. præterea inst. quibus non est permissum.
a Comm. DD.
b L. nemo c. de testamentis.
c L. 5. Tauri hodie l. 3. tit. 4. lib. 5. recopil.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Comm. DD. Auth. nunc autem c. de Epis. & cler.
g Molin. dis. 147. l. 43. tit. 8. lib. 5. recop.
h Comm. DD.
i Comm. DD.
l Vide Villal. vbi sup.
m Villal. vbi sup. dis. 13. n. 4.

absint legitimi,& valet testamentum licet imperfectum, & minus solemne,secus verò si habeat legitimos. Tunc enim potest illi *n* relinquere vnam vnciam, quæ est 12.pars. Potest vero ei si sit spurius quintam partem relinquere, *o* quam poterat extraneo.

33 Etiam si filio naturali nihil à patre relinquatur in testamento non habet actionem contra illud. *p*

34 Si pater instituat extraneum expectans,quod hæreditatem dabit spurio, non peccat *q* etiam si indicet intentionem, dum modo non obliget eum, nec accipiat promissionem. Hæres tamen potest si velit dare hæreditatem spurio, vel si mauit sibi retinere.

35 Pater potest *r* filium, vel nepotem quem voluerit meliorare in 3. & 5. prius debet extrahi 5. postea 3. Fiant ex omni hæreditate quindecim partes 3. erit quintum. Ex duodecim remanentibus tertia pars sunt. 4. Vnde melioratus in 3. & 5. ex quindecim millibus habet 7. millia.

36 Nepotes non succedunt *s* in capita, sed in stirpem loco parentum.

37 Vt filius hæres sit debet *t* post natiuitatem viuere 24.horas & esse baptizatus.

38 Filij debent dotem, & donationes in vita parentum acceptas in collationem afferre. *u*

39 In defectu descendentium succedunt *x* ascendentes, qui fratribus præferuntur, & in regno Castellæ in duabus partibus succedunt, & hoc tam ab intestato, quam ex testamento.

40 In defectu ascendentium succedunt *y* fratres ex patre & matre,& his mortuis filij eorum in stirpem. His deficientibus fratres ex patre tantum in iis bonis, quæ habuerunt ex parte illius, & fratres ex parte matris in bonis, quæ habebat mater. Tandem omnibus his deficientibus consanguinei vsque ad 4. gradum & post hos Fiscus.

41 Iudex solum debet concedere 9.menses hæredi ad deliberandum,& potest *z* restringere vsque ad 100 dies.

42 In regno Castellæ etiam si hæres repudiet hæreditatem, valent legata. *a*

AN CVM DVO simul condunt testamentum mortuo vno possit alius illud reuocare?

43 Si duo simul conficiant testamentum post mortem vnius alter poterit *b* quoad suam partem reuocare.Si autem cum fraude hoc fecit tenetur restituere.

44 Qui testatur de bonis alienis cum domini facultate mor-

n Auth. licet. v.ab intest.C. eodem.
o l.9.Tauri hodie l.7.lib.5. recop.
p Vill.vbi sup. n.11.
q Idem vbi sup. nu.25.
r Comm. DD.
s Comm. DD.
t Vill. vbi supr.
u Comm. DD.
Vide Anton.Gomez in leg. Taur.
x Comm. DD.
y Vide Vill. vbi sup.dis.15.
z Vide eumdem vbi supra.
a Comm. DD.
b Molin. lib.4.de primog. c.2 nu.84.

r vIII. vbi supra n. 5d

tuo testatore non potest dominus reuocare *r* testamentum; nequit tamen dominus omnia bona sua donare ad testandum.

45 Fiet irreuocabile testamentum, si in eo hæc clausula ponatur. Volo hoc esse meum & irreuocabile testamentum etiam si postea aliud faciam, nisi in hoc verbo ad verbum scriptum inueniatur totum Dauidis psalterium, vel aliud simile.

46 Nihilominus poterit hoc reuocari per 2. si in eo addatur hæc clausula. Et hoc vltimum volo valere non obstante quacumque clausula reuocatoria posita in 1. etiam si hic in speciali non afferatur. Quod etiam contingit si hoc vltimum iuramento firmetur, etiam si nulla alia clausula apponatur, sed reuocare testamentum iuratum est periurium, & in 2. testamento, si non fiat mentio iuramenti facti non reuocatur 1. Vide Villal. vbi supra n. 7. & 8.

SECTIO II.

QVANDO INVENTARIVM faciendum, & quomodo?

a l. 5. tit. 6. pag. 6.

b Comm. DD.

1 INuentarium debet ab hærede fieri intra 30. dies, qui computandi *a* sunt à die, quo sciuit se hæredem institutum fuisse. Et quamuis extra hoc tempus fiat dummodo finiatur intra terminum à lege præfixum, idest intra sexaginta dies gaudet nihilominus suis priuilegiis.

2 Si non faciat inuentarium *b* tenebitur vltra vires hæreditarias soluere debita, & legata in foro exteriori secus verò in interiori.

DE TESTAMENTARIIS.

c 2. tra. nobis de testamentariis l. 2. tit. 7 n. p. 6.

d L. nulli C. de Epist. & cler. l. 6. tit. [illegible] p. 6.

1 Testamentarius *c* potest esse religiosus, sed cum licentia petita, & obtenta. Possunt etiam mulieres, & iuuenes si habuerint decimum septimum annum.

2 Testamentum cum testator non assignauit tempus quam primum *d* debet adimplere in conscientia. Iudex autem intra annum potest ad id cogere testamentarios. Debita autem soluant

uant quam primum possint.

3 Si testator facultatem dedit testamentario, vt inter pauperes aliqua distribuat, ipse autem nominatim alicui pauperi legatum reliquit, non *e* potest testamētarius ei amplius aliquid dare.

4 Nec testamentarij, nec taxatores *f* possunt aliquid emere de bonis defuncti. Taxatores autem vltra pretium à se taxatum possunt emere.

5 Testamentum debet facere *g* prudens dum valet, vel saltem in infirmitatis initio, & multum interest, quod sit in Dei gratia cum facit.

6 Qui dolo, vel fraude impedit testamentum, *h* tenetur damnum restituere ei cui fecit.

7 Qui alicui facultatem dedit ad testandum, & postea facit testamentum, quamuis hoc testamentum rescindat, facultas data reuocata manet *i* secūdùm probabiliorem opinionem. Et ideo tutius est nouam facultatē dare, vel aliud testamentum condere.

e l. 3. tit. 10. p. 6.
f l. si in emptio(ne) lo parag. si. ff. de contrah. empt. l. 14. tit. 11. lib. 5. recop.
g Comm. DD.
h Comm. DD.
i Placito authoris.

DE TESTAMENTI SOLEMNITATE, ET FORMA.

DEL TESTAMENTO ABIERTO QVE EN LAtin se llama nuncupatiuo ex lib. 5. tit. 4. recopil.

1 Si alguno ordinare su testamento, ò otra postrimera voluntad con escriuano publico, deben ser presentes al verle otorgar tres testigos alo menos vesinos del lugar donde el testamento se hiciere. Y si lo hiciere sin escriuano publico, que sean ay por lo menos sinco testigos vesinos segun dicho es, si fuere lugar donde los pudiere auer, y sine pudieren ser auidos sinco testigos, ni escriuano en el dicho lugar alos menos sean presentes tres testigos vesinos del tal lugar. Pero si el testamento fuere hecho ante siete testigos aunque no sean vesinos, ni passe ante escriuano teniendo las otras calidades que el derecho requiere valga el tal testamento aunque los testigos no sean vesinos del lugar a donde se hiciere el testamento. y mandamos que el testamento que en la dicha forma fuere ordenado valga en quanto a las mandas, y otras cosas que en el se contienen aunque el testador no aya hecho heredero alguno, y entoneis herede a quel que segun derecho, ò costumbre de la tierra auia de heredar en caso que el testador no hiciesse testamēto, y cumplasse el testamento. Y si el testador instituyere heredero en el testamento, y el heredero no quisiere heredar valga el testamento en las mandas, y en las otras cosas, que en el se contienen, y si alguno dexare a otro en su postrimera voluntad por heredero, ò le legare, ò mandare

alguna cosa para que la dé à otro alguno aquien sostituyere en la herencia, o manda, si tal heredero, o legatario no quesiere acetar, o renunciare la herencia, o el legado, el sustituto o sustitutos lo pueda auer todo.

DE SOLEMNITATE TESTAMENTI in scriptis que en romance se llama cerrado.

1 Pero en el testamento cerrado, que en Latin se llama in scriptis mandamos que interuengan por lo menos siete testigos con vn escriuano, los quales ayan de firmar ensima de la escritura del dicho testamento ellos y el testador, si supieren, y pudieren firmar, y sino supieren, y el testador no pudiere firmar, que los vnos firmen por los otros, de manera, que sean ocho firmas, y mas el signo del escriuano. Y mandamos, que en el testamento del ciego interuengan cinco testigos ortom. Y en los codicillos interuenga la misma solemnidad, que se requiere en el testamento nuncupatiuo, o abierto conforme à la dicha ley del ordenamiento. Los quales dichos testamentos, y codicillos sino tuuieren la dicha solemnidad de testigos mandamos, que no façan fe, ni prueba en juycio ni fuera del.

SECTIO III.

DE VARIIS CIRCA TESTAMENTVM resolutionibus.

1 HÆres in testamento minus solemni licitè possidet hæreditatem, *a* si ei constat de voluntate testatoris. Hæres tamen ab intestato licet ei constet de voluntate testatoris, non tenetur restituere secundum probabiliorem.

a Sà hoc verb. n. 3.

2 Per secundum minus solemne ad pias causas reuocatur *b* primum solemne ad alias causas.

b Sylu hoc verb. n. 7.

3 Sufficit *c* testari coram Principe, vel iudice cum duobus testibus.

c Sà vbi supra.

4 Testamentum coram Prælato, & duobus testibus *d* valere vbique quidam aiunt, alij solum in terris Ecclesiæ subiectis, & rebus fori Ecclesiastici, & ad pias causas. Sufficiunt verò testes

d Vide Sà vbi supra num. 15.

testes etiam fœminæ, modo puberes & pro Curato duo testes. Idémque quidam censent de clerici, & nouitij testamento, & si alij negent.

5 Testamentum non potest *e* fieri solo nutu nisi sit militis, aut ad pias causas. At donatio causa mortis,& legatum,& fideicommissum potest. In foro tamen conscientiæ valet solo nutu, dummodo constet de voluntate testatoris. *e* Comm. DD.

6 Clericus potest *f* testari secundum quosdam, vt miles in bello cum duobus scilicet testibus rogatis etiam fœminis, quidam tamen id negant. *f* Sà vbi supra, n.20.

7 Ingressus religionem non tenetur *g* seruare in testamento iuris solemnitatem secundum probabilem opinionem, contraria videtur probabilior. *g* Sà vbi supra, num.21.

8 Filius potest *h* exhæredari ob ingratitudinem, nisi in patris gratiam rediret, vel pœnituisset, vel ingressus religionem fuisset. *h* Comm. DD.

9 In testamento *i* ponenda est causa exhæredationis & cum filius petit testamentum rescindi, probanda. Potest similiter filius exhæredare patrem. *i* Comm. DD. Vide Vill. tom. 2, tract.30. dif.18.

10 Si testator in testamento dixit, quod fiat, quod suus Confessor dixerit tantum huic credendum, *l* quantum verosimile est testatorem mandasse. *l* Sà vbi supra, n.31.

11 In dubio credendum *m* est testatorem id voluisse, quod si adesset interrogatus dixisset. *m* Idem vbi supra.

12 Testamento derogare ob publicam vtilitatem licitum *n* est Papæ, vel supremo Principi: Et de consensu executorum potest Episcopus conuertere in maiorem publicam vtilitatem, & necessitatem, quod in minorem erat relictum, & quod commodè fieri non potest conuertere in aliud. *n* Comm. DD.

13 An possit reuocari testamentum quod iuramento firmatum est, alij aiunt, alij *o* negant. Certum autem est valere reuocationem, sed si non adsit causa iusta, & testamentum iustè, & iuridicè factum, & non reuocare sine periurio. *o* Vide Vill. vbi supra.

14 Non dicitur *p* disposuisse qui voluit disponere, sed non disposuit, quia impeditus fuit. *p* Comm. DD.

15 Professio religionis non rumpit *q* testamentum prius factum. *q* Comm. DD.

16 Testamentum factum à laico nisi sit ad pias causas debet *r* publicari coram iudice sæculari etiamsi clericus hæres instituatur. *r* Sà vbi supra, n.39.

17 Ille cuius arbitrio bona distribuenda *s* sunt debet dare piis operibus. *s* Comm. DD.

18 Testatoris prohibitio ne Episcopus testamentarios com-

 pellat,

pellat, vel ne iura in suo testaméto locum habeant, nihil *t* valet.
t Comm. DD.

19 Fœmina potest *u* esse testamenti executrix.
u Comm. DD.

20 Notabilis mora in executione testamenti est *x* mortalis.
x Isà vbi supra. n.43.

21 Hæres non succedit *y* in executoris officium, nisi res non sit integra, succedit tamen Prælati successor, quando hæc cura commissa fuit ratione dignitatis, & non personæ.
y Sylu. hoc verb. n.6.

22 Iusta voluntas testatoris in re notabili *z* obligat sub mortali & non seruans testatoris præceptum potest excommunicari.
z Comm. DD.

23 Testamentario non debetur *a* propter laborem stipendium nisi ob damnum in testamenti executione secutum.
a Comm. DD.

24 Si tertium non sufficiat ad funeris sumptus, minuenda *b* sunt legata pro rata cum sunt hæredes legitimi.
b Comm. DD.

25 Testator nisi moralem certitudinem habeat aliquem filium suum esse, non tenetur *c* in foro interiori cum filium suum esse in testamento declarare, etiam si vt talis vulgò habeatur.
c Comm. DD.

DISPVT. II. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

TESTIS.

1 CVm iudex iuridicè interrogat tenetur *a* testis veritatem fateri.
a D. Tho. 2.2. q.70. art.1.

2 Cùm iudex procedit per inquisitionem generalem nemo tenetur *b* secretum crimen detegere nisi aliter graue damnum reipublicæ impediri non possit.
b Comm. DD.

3 Cum quis infamatus est de delicto, vel delictum est manifestum, etiam si iudex generaliter inquirat testis obedire tenetur. *c*
c D. Tho. vbi supra, art.1.

4 Cum iudex specialiter, & iuridicè inquirit, tenetur *d* testis verum fateri, nisi in Confessione, vel sub naturali secreto illud sciuerit.
d Comm. DD.

5 Si crimen est in damnum reipublicæ, vel tertij, & aliàs vitari non possit, etiam si sub secreto sciatur, tenetur *e* testis reuelare.
e Vill. to. 2. tr.7. dif. 2. n.7.

6 Quando inquisitio est mixta, v. g. quia delictum est publicum,

cum, delinquens verò ignoratur non potest *f* testis illum reuelare nisi ex continuatione delicti timeatur damnum tertij, vel delinquens sit infamatus.

7 Cum proceditur per accusationem iustam, etiam si malo animo fiat, teneturq; testis veritatem fateri.

8 Cum iudex interrogat contra iuris ordinem non tenetur *h* testis respondere.

9 Testificari nemo tenetur *i* cum notabili damno, vel periculo vitæ, honoris, vel bonorum, nisi esset necessarium ad bonum publicum.

10 Cum delictum audiuit à personis fide indignis idem *l* est ac si nil audiuisset.

11 Cum quis non est obligatus ad testificandum etiam si cum iuramento obligetur, non *m* tenetur, & potest sub abstractione respondere.

12 Cum à teste dictum non petitur, non est obligatus ex iustitia ad testificandum, tenetur *n* autem aliquando ex charitate.

13 Cum testis se abscondit ne testificari cogatur contra amicum, si hoc cedit in graue damnum alterius peccat *o* mortaliter, sed non tenetur restituere.

14 Cum testis post notificationem non vult testificari, si damnum inde parti sequatur teneri ad restitutionem asserunt viri docti, contraria tamen sententia videtur *p* probabilior.

QVOT TESTES requirantur in causis criminalibus, & ciuilibus?

15 In causis criminalibus luce clariores oportet esse *q* probationes.

16 Non sufficit *r* vnus testis ad condemnandum reum, nisi in causis leuibus ob bonum commune.

17 In causis criminalibus necessarij sunt, & sufficiunt *ſ* duo testes omni exceptione maiores.

18 In aliquibus casibus sunt necessarij *t* plures testes.

19 Hi testes debent *u* esse præter accusatorem verum, vel fictum ex iure gentium.

20 Vinearum custodibus solet *x* fides dari ad condemnandos reos leuibus pænis.

21 In denunciatione Euangelij *y* denuntiator obit etiam testis officium.

22 In causis ciuilibus duæ semiplenæ probationes vel multa indicia vel præsumptiones faciunt *z* plenam probationem.

DE MODO TESTIFICANDI vt fiat probatio plena.

23 Necessarium *a* est, vt testibus iuramentum accipiatur, & inter religiosos quamuis nonnulli Prælati sub obedientiæ

f Idem vbi supra. n.9.
g Comm. DD.
h Comm. DD.
i Vill. vbi sup. n.14.
l Less. lib. 2. c.30. dif.6.
m Idem vbi supra, n.51.
n D.Tho. 2.2. q. 70. art.1.
o Vill. vbi sup. n.18.
p Less. lib. 2. c.30. dub.8. n.59.
q l. sciant cuncti, C. de testib.
r Matt. 18.
ſ l. vbi, ff. de testib. c. licet vniuersis, eod. tit. c. cum esset, de testam.
t Vide Villal. vbi sup. n.4.
u Comm. DD.
x Less. lib. 2. c.30. dub.4.
y c. in omni negotio, de testib.
z Comm. DD.
a c. nuper, de testib.

præcepto obligant testes ad testificandum, consultius est accipere ab eis iuramentum.

b Comm. DD.

24 Testes debent b esse contestes, id est, de eodem facto, tempore, & loco testificantes. Si tamen in substantia facti conueniant, & aliorum accidentium non recordentur, non tollitur contestatio.

25 An verò duo testes singulares de duobus diuersis actibus testificantes faciant plenam probationem alij aiunt, alij probabilius c negant.

c Vide Vil. vbi sup. n. 7.

d Idem vbi supra.

26 Excipiunt d viri docti duos casus, v.g. Cum fur bona furata ostendit pluribus singularibus diuersis temporibus. 2. Cum hæreticus plures singulares homines diuersis etiam temporibus errorem docuit.

27 Inter religiosos cum pœna ad correctionem ordinatur sufficiunt e testes singulares, sed non ad extraordinariam pœnã.

e Comm. DD.

f Comm. DD.

28 Vt probatio sit plena necessarium f est vt testes sensu, & non solo auditu delictum perceperint, reddereque debent dicti rationem.

g l. de minori, parag. 2. ff. de minorib.

29 Non valet g testificatio per litteras, sed iudex tenetur testem præsentem examinare, & audire, & qui se aufert ad testificandum suspicione notatur.

h c. relatum 5. q. 2.

30 In testibus autem fides, dignitas, mores, grauitas examinanda h sunt, & ideo testes qui aduersus fidem testationis suæ vacillant audiendi non sunt.

QVÆ FIDES adhibenda sit testi varianti?

31 Hoc iudicium iudicis prudentiæ remittendum est, nam testis per linguæ lapsum, in verbis errans, & se corrigens non minuit fidem. Si verò vacillans modo vnum, modo contrarium testificatur, non est ei danda fides nisi dictum in tortura ratificet, potest enim torqueri.

AN PRIVATA scriptura faciat plenam fidem?

i Comm. DD.

32 Cum reus in charta crimen fatetur & postea coram iudice à se scriptam fuisse confitetur i non est necessaria maior probatio ad condemnationem.

l Comm. DD.

33 Si verò neget à se scriptam, & comparando illam cum aliis ab ipsius rei manuscriptis plures in scribendi arte periti ab eodem scriptas affirmauerint, faciunt l probationem semiplenam.

m Vill. vbi vbi supra, dis. 5. n. 1.

QVIS VOCETVR testis omni exceptione maior?

n c. fines, ver. fi. de ver. sig.

34 Est ille cui macula non m potest obiici.

o Vill. vbi supra, dis. 5. n. 3.

35 Mulier in aliquibus casibus potest testificari, in omnibus aliis repellitur. n

36 In criminalibus, qui non habet 20. annos testificari non potest, o & in ciuilibus non admittitur nisi qui habeat 14. annum.

annum. Sufficient tamen horum testimonia ad præsumptionem.

37 Inimicus capitalis non admittitur, *p* secus verò, si inimicitiæ sint leues. *p l. si quis, C. de testib.*

38 Nec ascendentes, *q* neque descendentes, neque accusatoris consanguinei, neque vxor in causa mariti. *q l. testis idoneus, ff. de testib.*

39 Nec famuli *r* domestici illos præsentantis, nisi iam domo exiuerint. *r Comm. DD.*

40 Nec infamis, nec periurus, nec litteras, vel sigillum Regis falsificans, aut monetam.

41 Nec socius in delicto nisi in aliquibus casibus, nec mente captus.

42 Nec pauper vilis, qui facilè corrumpetur, nec qui aliam sectam profitetur.

43 Qui testificari non possunt, *s* excepto mente capto admitti possunt ad defensionem. *s Ant. Gom. d. c. 12. n. 2.*

44 Cum vno teste fide dignissimo facit *t* plenam probationem alius inhabilis. *t Bald. in l. si quis ex argentariis §. paragr. 1. ff. de edendo.*

45 Cum delictum commissum fuit vbi non possunt esse testes habiles admittuntur *u* etiam inhabiles. *u c. fin. de testi. cog.*

46 Cum de facto præsentantur testes inhabiles potest, *x* iudex illos repellere, quos si admittat faciunt semiplenam probationem. *x Vill. vbi sup. n. 16.*

AN REO liceat testes repellere, vide verb. *Reus*.

SECTIO II.

QVOMODO EXAMINANDI SVNT testes?

1 TEstes interrogandi *a* sunt sub iuramento de facto, & illius circumstantiis. *a Comm. DD.*

2 Ipse iudex debet *b* hoc examen facere, vel Notario committere, qui dictum testis debet scribere, & Notarij præsentia necessaria est. *b Comm. DD.*

3 In aliquibus religionibus Prælati sine Notario testes examinant, quod in rebus grauibus fieri non *c* debet. *c Vill. vbi sup. dif. 7. n. 3.*

4 Facta summaria, quæ sufficit ad capiendum reum illius confessio accipienda *d* est, & post illam iterum sunt testes examinandi, qui possunt se ad factam testificationem remittere, *d Idem vbi supra.*

vel

vel quod legatur petere, & illam ratificare.

e Idem vbi supra.

5 Inter religiosos sufficit *e* primum dictum, nec est necessaria hæc ratificatio, quia est de apicibus iuris.

f Comm. DD.

6 Processus factus per inquisitionem generalem valet *f* sine citatione, secus verò si fiat per specialem.

g l.26. to. 16.p.3.

7 Videatur in *l.26.tit.16.p.3.* instructio quædam *g* ad testem examinandum.

AN FIERI debeat testium publicatio?

8 In causis ciuilibus non esse necessariam valde probabile est, in criminalibus autem si pars petat, necessaria *h* est.

h Vill. vbi supr dif.8. n.1.

9 Interueniente iusta causa etiam in criminalibus testium publicatio facienda *i* non est.

i Comm. DD.

AN TESTES possint torqueri, vide verbum *Inquisitor.*

AN TESTIS possit pretium recipere pro testificatione?

l Comm. DD.

10 Non potest *l* nisi propter laborem, vel expensas.

m Mol. de iust. disp. 83. vide test.

11 Si recipit pretium pro veritate dicenda tenetur *m* restituere; secus verò, pro falso testificando nisi post sententiam udicis.

VARIÆ circa testes resolutiones.

12 Quando alij testes non sunt an teneantur propinqui priuilegiati testificari, si sub excommunicatione omnibus præcipiatur, alij aiunt, alij negant *n* etiam si sint propinqui in 4. gradu.

n Dian. p. 5. tr.13. ref.67.

o Idem p.4.tr... ref.99.

13 Qui falsum testimonium dixit *o* ratione cuius alteri imminet mors, vel mutilatio membrorum, tenetur suum dictum retractare, si sperat esse profuturum, etiam si ei simile damnum immineat. Sed aliud esset si tale testimonium ex ignorantia non mortaliter culpabili dixisset.

p Comm. DD.

14 Qui falsum dixit testimonium contrarium iam de eodem delicto plenè conuicto per alios testes non tenetur *p* ad restitutionem quia damnum iam illatum inuenit.

TESTIS APVD INQVISITORES.

q Dian. p. 4. tr.8. ref.16.

15 Capitalis inimicus non est *q* admittendus in testem etiam in articulo mortis etiam reconciliatus, nec in tortura maximè si reconciliatio est recens.

r Idem vbi supra.

16 Consanguinei, & subditi inimici capitalis arcendi *r* sunt à testimonio, nisi adiuncto aliquo adminiculo videantur odium deposuisse.

17 Cæteri

17 Cæteri omnes admittantur *f* in testes. Excommunicati, infames, socij criminis, periuri, hæretici, domestici familiares, consanguinei, mulieres, & minores 14. annis, & quidem omnes sine tortura. *f* Comm. DD.

18 Et si reus nihil opponat non ideo sunt *t* omni exceptione maiores, debent enim Inquisitores de illorum conditione, & moribus inquirere. *t* Comm. DD.

19 Cum duo testes concurrunt vnus valde dignus, & alius inhabilis huius defectus non suppletur *u* per dignitatem alterius ad faciendam plenam probationem, nisi cum vtriusque attestatione alia adminicula concurrant. *u* Dian. vbi sup. ref. 129.

20 Similiter duo testes singulares licet sint eximiæ authoritatis personæ non plenè *x* probauit. *x* Idem vbi sup.

21 Propter multitudinem testium non idoneorum poterit reus damnari *y* etiam ad pœnam ordinariam. Sed ad hoc 4. non sufficiunt. *y* Idem vbi sup. ref. 123.

22 Cum testes examinantur debent *z* adesse duæ personæ religiosæ non tam professione quam animi candore, & zelo religionis. Nec debent Inquisitores examen faciendum alteri committere nisi testis sit talis conditionis, vt non possit ad eos accedere, nec ipsi ad eum peruenire. *z* Ex instr. Inq.

23 Licet in aliis causis oporteat testem colloqui cum reo in causa hæresis non oportet. *a* *a* ex ead.

24 Testes, qui in summaria testificati sunt non faciunt *b* plenam probationem in iudicio nisi reproducantur, & ratificentur post acceptam confessionem rei. Nec eis legenda est summaria, vt appareat an idem, quod prius testentur. *b* Dian. ref. 27.

25 Plures testes singulares de eadem *c* hæresi audita diuersis temporibus non possunt vniri, vt faciant plenam probationem secundum probabiliorem *c* sententiam. *c* Idem vbi sup. tr. 7. ref. 31.

26 Si reus sit malæ famæ, & vitæ potest *d* damnari ad pœnam ordinariam, si sint duo contestes idonei. Secundum tamen Hispaniæ morem nemo damnatur ad pœnam ordinariam nisi per tres contestes idoneos. *d* Comm. DD.

27 Cum testes prius testimonium reuocant contrario dicto licet in aliis causis standum sit priori, non *e* verò in causis fidei. *e* Dian. vbi sup.

28 In rebus, quæ non sunt in damnum tertij vni testi fide digno credendum *f* est. *f* Comm. DD.

29 Testis vnus idoneus, vel sola fama sufficit *g* ad impediendum nondum contractum matrimonium. *g* Comm. DD.

30 Duo testes per foramen eũdem numero actum continuatum diuersis tẽporibus prospicientes faciunt *h* plenam probationem. *h* Comm. DD.

31 In

31 In causa fidei non excusat resipiscentia delinquentis, nec est seruandus ordo correctionis.

DE IVRE CIVILI.

32 Testes & instrumenta eamdem vim obtinent *l. in exercendis C. de fide instrum.*

33 Qui postulat testes debet dare eis sumptus competentes *l. quoniam C. de testib.*

34 Testis nemo in sua causa esse potest *l. nullus idoneus ff. de testib.*

35 Qui potest reum liberare, cui graue damnum imminet tenetur testificari.

36 Nemo tenetur nisi iuridicè constrictus testificari contra reum etiamsi accusatori graue damnum immineat, nisi quando accusator accusationem facere tenebatur in conscientia.

DISPVTATIVNCVLÆ Variæ circa eamdem litteram.

RESOLVTIONES DIVERSÆ.

TORNEAMENTVM.

a Vide Moli. d. 11. de torneа. c. 1.

1 QVando fit sine probabili mortis periculo non est *a* illicitum, & casualiter mortuo in illo non est deneganda Ecclesiastica sepultura.

TONSVRA.

a Nau. c. 25. n. 10.

b Idem c. 25. nu. 100.

1 Licitum *a* est insigniri prima tonsura sine animo vlterius ascendendi.

2 Peccat *b* mortaliter sacris initiatus qui tonsuram non defert, idem de monacho, secus de clerico in minoribus constituto.

TRANSA

TRANSACTIO.

1 Transactio *a* est de re dubia, & lite incerta pactio non gratuita. *a Rebel. de iust. 2. p. lib. 16. q. 1.*
2 Non *b* valet in foro conscientiæ si per metum fiat licet metus non sit tantus, qui illam reddat inualidam in foro exteriori. *b Comm. DD.*
3 Facta transactione tenentur *c* partes in vtroque foro illam adimplere. *c l. quamuis C. de transact.*
4 Personæ omnes, quæ possunt donare, possunt *d* facere transactionem, procurator non potest nisi ad id specialem facultatem habeat. *d Comm. DD.*
5 Tutor, seu Curator non possunt *e* transactionem facere nisi de bonis pupilli, quæ possunt alienare, de aliis verò non possunt nisi de iudicis authoritate. *e Rebel. vbi sup. q. 3. num. 1.*
6 Pater qui legitimam habet administrationem bonorum filij potest *f* de illis transactionem facere. Idem dic de iniuria irrogata filio. *f Comm. DD.*
7 Prælatus non potest *g* transactionem facere de iniuria irrogata Ecclesiæ, nec illam remittere nisi ex consensu Capituli. *g Comm. DD.*
8 Rectores Ecclesiarum possunt *h* facere transactionem circa decimas consentiente Episcopo. *h c. cætero & c. veniens de transact.*
9 Cum plures sunt hæredes non potest vnus sine aliis facere transactionem. Si autem maior pars velit illam facere ex causa iusta tenebit, *i* secundum probabiliorem, & cum interest bono publico possunt à iudice compelli. *i Rebel. vbi sup. q. 3. nu. 7.*
10 In quacumque causa litigiosa ciuili potest *l* transactio fieri. *l vlt. C. de litig.*
11 Circa alimenta futura, quæ debentur non potest *m* fieri nisi coram iudice, secus verò de præteritis. *m l. de alimentis C. de trãsact.*
12 In capitalibus criminibus excepto adulterio potest *n* fieri. De adulterio autem non fit, quia de illo solus maritus potest accusare, qui si transigeret videretur vendere proprium honorem, gratis autem *o* potest remittere. *n l. transigere C. de transf. l. 2. tit. 2. p. 7.*
13 Potest *p* fieri in aliis grauioribus, non verò in his, quæ habent pœnam sanguinis excepto crimine falsarij, quod propter magnam infamiam licet non habeat pænam sanguinis huic pænæ comparatur. *o Rebel. 2. p. lib. 16. q. 4. nu. 6.* *p Comm. DD.*
14 Non potest *q* fieri transactio in beneficio Ecclesiastico, nec circa ius præsentandi. *q c. super eodem c. præterea 2. de trãs.*

TRIBUTUM. Vide verb. *Gabella*.

1 Fraudantes tributa, & vectigalia iusta in notabili quantitate peccant

peccant mortaliter, & tenentur restituere. Si tamen restituere nolint non ideo est eis deneganda a absolutio, quia probabilis est contraria sententia.

a Dian.p. 1. tr.10. res.19.

2 Cum quis habet dubium negatiuum, an sit iustum tributum de nouo impositum non tenetur illud soluere & potest defraudare vt docet b Molina.

b Molina apud Dia. p.4.tr.17. res.59.

TYRANNVS. Vide verb. *Princeps*.

TRITICVM. Vide verb. *Emptio*.

TVTOR.

a Nauar. c.25.n.66.

1 Tutor est, qui præficitur pupillo a minori, si est fæmina 12. annorum, & 14. si est vir ad protegendam eius personam, & bona.

b Idem ibidem.

2 Curator præficitur b minori 25. annorum furioso, & prodigioso in administrandis bonis illorum, & vterque Curator scilicet & Tutor debent præstare iuramentum se rectè functuros suo officio.

c Auilæ in comp. hoc verb.

3 Peccat c tutor non defendens, ac conseruans bona pupillo, & agrum infructiferum non reddens fructiferum, & tenetur restituere, & qui negligit notabiliter bonis moribus pupillum instruere.

d Idem vbi sup.

4 Qui bona pupilli mutuo dedit cum lucro iniusto, tenetur restituere si pupillus non restituerit, sed poterit d secreto ex bonis pupilli facere compensationem.

e Nau. vbi supra.

5 Mulier post secundas nuptias, vel post stuprum fungens tutela peccat. e

f Comm. DD.

6 Curator, & Tutor obligantur f ad damnum sua culpa euenienes. Si verò cum tenerentur negotiari, omiserunt possunt pupilli ab eis exigere quinque pro centum.

g Comm. DD.

7 Tutor non impeditus legitimè tenetur facere g quam primum cum Notario inuentarium.

DISPVT.

DISPVTATIVNCVLÆ Variæ ad hanc litteram spectantes.

RESOLVTIONES DIVERSÆ.

V

VANA GLORIA.

1 VANA gloria *a* est vitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ. Cuius filia sunt iactantia, inuentio, & inobedientia. *a* Nauar. c.23.n.10.

2 Peccat *b* mortaliter qui appetit gloriam de aliquo peccato mortali. Et qui laudat se vel alium de re aliqua mortaliter mala vera, vel falsa. Idem dic de eo qui falso laudatus aduertens damnum inde secuturum non contradicit saltem quantum opus est ad damnum impediendum. *b* Idem vbi supra.

3 Non peccat *c* qui audiens laudem falsam non contradicit, dummodo non delectetur de ea, tanquam falsa. *c* Auil. in comp. hoc verb.

4 Vanæ gloriæ causa præcipuè prædicare, vel Missam celebrare peccatum esse mortale alij aiunt, alij negant. *d* *d* Sà hoc verb.

5 Gloriam & famam optare ob finem honestum licitum est. *e* *e* Comm. DD.

VECTIGAL. Vide *Gabellam.*

VENATIO.

1 Iustè prohibentur venationes certarum ferarum certis temporibus, *a* & ne talibus artibus venandi quis vtatur. Qui tamen contra facit non tenetur restituere, nisi post iudicis sententiam. *a* Nauar. c.17.num. 124.

2 Magnates, qui prohibēt ne occidātur feræ palātes non inclusæ, quæ damnum inferunt alienis prædiis etiam si habeant animum

b Azil. in comp. hoc verb.

animum restituendi, & de facto restituant, *b* peccant quia iniuste dominum inferunt.

c Idem vbi sup.

3 Qui venatur, vel piscatur vel ligna cædit in fluminibus, vel montibus vetitis, non peccat *c* nec tenetur ad pœnam nec aliquid restituere, nisi post iudicis sententiam.

d Comm. DD.

4 Venatio moderata, ob recreationem si non fiat sæpe nec cum scandalo clerici non est *d* prohibita, nec vllum peccatum.

VENDITIO. Vide verb. *Emptio.*

a Dian. in comp. hoc verb. n. 5.

1 Merces, quæ bonitate aliis longe præstant, vendi possunt *a* vltra pretium à lege taxatum. Sed non ita seponendæ sunt vt deteriores solum pretio currenti vendantur, & meliores maiori, qui enim hoc fecerit ad restitutionem tenebitur.

2 Qui generoso vino miscet aquam, vel aliud vinum minus generosum, sed ea moderatione, vt non maneat deterius, quam id quod passim venditur, *b* potest illud vendere pretio currenti.

b Les. apud Dian. vbi sup. nu. 6.

c Dian. p. 1. tr. 8. res. 19.

3 Non tenetur *c* venditor vitium rei detegere dummodo pretium minuat pro ratione defectus.

4 An liceat rem vendere pretio, quod creuit ratione monopolij dummodo venditor monopolium non exercuerit alij aiũt, alij negant *d* probabilius, quia pretium illud est iniustum.

d Rebel. apud Dia. vbi sup. res. 24.

e Couar. apud Dia. res. 40.

5 Magistratus qui sciunt breui minori pretio merces valituras possunt suas vendere ante manifestationem decreti pretio currenti, nec tenentur hoc manifestare, sed non possunt ideo detinere manifestationem, tunc enim & peccabunt, *e* & ad restitutionem tenebuntur; quia iniustè vtuntur suo munere.

VICARIVS.

a Sà hoc verb. nu. 1.

1 Vicarius Episcopi non potest *a* esse laicus, nec clericus coniugatus, oportet autem habere saltem Ordines minores.

b Comm. DD.

2 Vicarius Generalis dicitur *b* Ordinarius, potest dare dimissorias, & facultatem absoluendi à reseruatis.

c Sanch. disp. 30. num. 2.

3 Vicarius Episcopi eo mortuo spirat, *c* valent autem acta per eum ante mortis notitiam.

d Sà hoc ver. nu. 4.

4 Vicarius electus à collegio perseuerat *d* mortuo Prælato.

e Idem vbi supra.

5 Cum quis excommunicatur cessat *e* officium eius Vicarij, nisi habeat authoritatem à iure, vt Vicarius Abbatis, vel Prioris.

6 A Vicario

6 A Vicario Generali Episcopi non appellatur *f* ad Episcopum. *f* Comm. DD.

7 An vero Vicarius Episcopi possit ex officio exponere Confessores, & quando est Sacerdos audire Confessiones omnium subditorum alij negant, alij probabilius affirmant *g*. *g* Sanch. dis. 29. num. 14.

VIDVA.

1 Vidua realiter fornicata non potest *a* retinere mariti bona sibi relicta sub ea conditione, si castè viuat. *a* Nauar. c. 27. n. 62.

VINDICTA.

1 Peccat, qui propria authoritate *a* vlciscitur iniurias, etiam si non possit per ministros iustitiæ. *a* Idem c. 14. n. 11.

VIRGINITAS.

1 Virginitas amittitur *a* pollutione voluntaria etiam volita in causa ante somnium, & postea secuta, vel non secuta, dummodo quis ad illam habendam se disponat. Alij autem probabilius dicunt *b* sine pollutione non amitti. *a* Sà hoc verb. *b* Sylu. hoc. verb.

2 Virgo vi oppressa, & metu mortis non resistens, sed immota merè passiuè se habens non amitteret *c* coram Deo virginitatem. *c* Idem vbi supra.

VISITATORES.

1 Visitator visitationis comites illos solum habeat, qui necessarij sint ad visitationem, nec procurationem plurium dierum quam opus sit vllo modo recipiat. Vide Concil. Lim. infrà citatum ex quo hæc omnia extracta sunt.

2 Instructionem à concilio Limensi factam, & à Synodalibus sub mortalis peccati reatu, & secum deferre, & fideliter obseruare teneatur.

3 Visitet sine acceptione personarum, nec munera accipiat, nec delicta dissimulet sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda.

4 Munera quæcumque aut commodi aliquid præter ea quæ sunt à iure permissa, neque visitator ipse recipiat, neque suos recipere permittat, sed neque emat, neque permutet

cum his, qui visitantur equitatum, aut aliquid aliud si quid huiusmodi acceperit, sciat se ad dupli restitutionem intra mensem faciendam iuxta constitutionem Concilij Tridentini in conscientia teneri, quod si non restituerit intra prædictum tempus ad omni & beneficio, & officio esse suspensum secundum Gregorij X. in Concilio generali editam sanctionem. Hæc verba sunt Concilij Limensis *act.4.c.4.fol.73.*

Vide Synodal. Lim.c.1. tit.7.fol. 10.

5 Si durante prædicta suspensione celebrent irregularitatem incurrunt Papæ reseruatam.

6 In visitatione prius est prædicandum, & monendum, postea inquirendum.

7 Episcopus visitat diœcesim, Archiepiscopus totam prouinciam, hoc tamen iam non videtur esse in vsu.

8 Prælatorum censuræ latæ in visitatione non sunt à iure, sed ab homine.

Conc. Lim. vbi sup.c.2.

9 Procurationis nomine, ita vnicuique Visitatori competens assignari debet salarium, vt neque de pœnis cameræ Episcopalis, neque de condemnationibus Visitatori ipsi, aut Officialibus eius aliquid proueniat.

VITA.

a Comm. DD. a Sà hoc verb.n.1. b

1 Qui vellet ex hac vita numquam decedere peccaret *a* mortaliter.

2 Non tenetur *b*, quis ad conseruandam hanc vitam remediis vti extraordinariis, cibis, aut medicinis valde pretiosis, nec cæli temperiem mutare, nec permittere sibi membrum abscindi, nec abstinere à pænitentiis, quæ possint vitam breuiare.

c Comm. DD.

3 Qui autem vtitur asperitatibus extraordinariis, quibus aduertit notabiliter sibi vitam breuiari, non caret *c* culpa, saltem veniali.

d Sà hoc verb.n.2.

4 Vitam potest *d* quis periculo exponere pro defensione suorum, vel proximi bonorum vel secundùm aliquos etiam pro honore, quod D. Augustino non placet.

e Placitū authoris.

5 Probabiliori autem sententia videtur *e* vitam exponi non posse pro quacumque re nisi esset valde necessaria ad ipsam vitam vel ad eius defensionem.

f Vide Sà vbi supra.

6 An tabula, vel panis in extrema necessitate possit dari proximo ab eo qui etiam extremè indiget, alij negant, alij probabilius affirmant. *f*

g Comm. DD.

7 Infirmus cibum fastidiens, etiam si non conetur edere non est sui *g* homicida.

VNCTIO

VNCTIO-extrema. Vide *Extrema-vnctio.*

VNIVERSITAS.

1 Qui ad gradus ascendit alicuius Vniuersitatis non seruatis illius statutis dummodo sufficientiam habeat, non peccat. a Comm. DD.

VOLVNTARIVM.

1 Voluntarium, *a* & inuoluntarium, aliud per se & directè, quod in se, & non ratione alterius amatur, aliud per accidens, & indirectè, quod non in se, sed in alio ex quo sequitur, expetitur. a Nauar. prælud. 1. num. 12.

2 Quod non est plene, & aduertenter voluntarium in omni materia non est *b* peccatum mortale, vt in semidormiente vel semiebrio. b Comm. DD.

DISPVTATIO I.

SECTIO PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE VOTI DEFINITIONE, ET DE quibus rebus poßit emitti.

VOTVM.

1 VOtum est promissio Deo facta de meliori bono, & vt valeat debet habere quinque conditiones. 1. est deliberatio. 2. propositum. 3. promissio. 4. quod promissio sit facta Deo. 5. quod sit maioris boni. a D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 1. ad 2.

2 Non sufficit *b* ad votum motus primo primus, nec secundo primus, necessaria est deliberatio plena, quæ sufficeret ad peccatum mortale. b Comm. DD.

3 Qui animi facilitate, sed deliberatione plena votum fecit, obligatur. *c* c c. veniẽs de voto c. sicut nobis de reg. iur. in 6. c. sunt qu. 27. q. 4.

4 Vota repentino motu facta secum *d* afferunt dispensationis causam. d Comm. DD.

5 Qui votum emisit sine animo se obligandi peccat *e* sed non manet obligatus. Si autem habuit animum promittendi, sed non adimplendi manet obligatus. Si autem dubitat an promiserit non manet obligatus.

6 Nouitius qui habuit propositum perseuerandi, sed non promisit Deo, non peccat *f* mortaliter religionem deserendo, peccat tamen venialiter propter inconstantiam.

7 Qui emittit votum, & solum vult se ad veniale obligare ad id solum tenetur, *g* & si nec ad veniale vult se obligare, sed solum ad pœnam, quoad eam solum erit votum.

8 Cum quis facit votum alicui sancto, vel coram Prælato, Deo factum *h* intelligitur.

9 Votum est actus religionis *i* & spectat etiam ad charitatis virtutem, *i* potestque fieri mentaliter sola voluntate.

10 Votum debet *l* esse de maiore bono, hoc est quod melius sit illud facere quam non facere.

11 Votum de non ludendo etiam ludo honestæ recreationis *m* obligat. Qui autem generaliter vouit de abstinendo ab omni ludo, non videtur se voluisse obligare ad abstinendum à ludis honestæ recreationis.

12 Non potest *n* voueri de re impossibili necessaria, aut mala, aut indifferenti. *o*

13 Cum res indifferens transit in bonam ratione alicuius circumstantiæ potest *p* voueri v. g. si quis voueat per talem locum vbi habet peccandi occasionem non transiturum.

14 Quod dicitur de voto, idem dicendum *q* de iuramento rei indifferentis.

15 Cum pars voti est indifferens, impossibilis, vel mala, & qui votum fecit, animum habuit ad vnam partem non se obligandi sine alia, ad nullam obligatur. *r*

16 Qui vouit ieiunium vnius diei, & non potest nisi dimidium diei ieiunare, ad nil tenetur, *s* quia est per modum vnius.

17 Qui vouit ieiunare per totam Quadragesimam & non potest per totam, ad eam partem tenetur *t* quam potest.

18 Cum substantia voti est bona licet circumstantia sit inutilis, mala, vel impossibilis, tenet *u* votum quoad substantiam, nisi animum habuerit se non obligandi, nisi cum tali circumstantia.

19 Cum substantia voti est indifferens, inutilis, mala vel impossibilis, licet circumstantia sit bona, hæc non *x* obligat non obligante substantia.

20 Qui vouet id ad quod lege diuina erat obligatus *y* voto tenetur.

e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Thom. Sanch.
h Comm. DD.
i Comm. DD.
l Azor. to. 2. lib. 11. c. 13.
m Sanch. de matr. lib. 1. dis. 4. num. 5.
n l. impossib. ff. de reg. iur.
o D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 3.
p Sanchez vbi sup. lib. 6. disp. 35. nu. 3. & 4.
q Vill. to. 2. tr. 34. dif. 2. n. 6.
r Idem vbi sup. num. 7.
s Comm. DD.
t Comm. DD.
u Villal. vbi sup. num. 14.
x Comm. DD.
y Comm. DD.

21 Qui

21 Qui sæpè de eadem re renouat votum & violat, vnum solum peccatum z committit. z Villal. vbi supra num. 13.

22 Qui baptismum a accipit non facit votum de lege diuina adimplenda. a Idem vbi sup. num. 12.

23 Votum de numquam peccando non obligat, b obligat tamen de non peccando mortaliter, vel de euitando certo peccatorum venialium genere. b Comm. DD.

24 Cum quis facit votum de re bona ob malum finem si hic fuit causa impulsiua solùm votum tenet, c secus verò si fuisset principalis v. g. si quis faceret votum de danda elêmosina puellæ, vt eam ad inhonesta prouocaret. c Vill. vbi vbi supra, num. 4.

25 Votum contra consilia Euangelica, vel illa impediens est nullum. d d Comm. DD.

26 Votum, vel iuramentum de non mutuando, vel de non fideiubendo non e valet. Sed vt plurimum hæc facere iuramenta solum est veniale ex natura sua. e Villal. num. 16.

27 Votum de nuptiis celebrandis non obligat, nisi fieret ad vitandas f graues tentationes. Et etiam si ad hoc fiat videtur probabilius non obligare, quia ad vincendas tentationes alia sunt potiora remedia. f Sanch. lib. 1. de matr. dis. 4. num. 7.

28 An vero, qui intuitu pietatis vouet se puellam pauperem ducturum teneatur hoc votum adimplere alij aiunt, alij probabilius negant, g nisi ex suppositione quod aliquam ducturus sit tenetur pauperem. Si autem velit post votum religionem ingredi, vel in cælibatu manere licitè potest non nubere. g Idem vbi sup. num. 12.

29 Matrimonium potest h esse aliquando voti materia, vt siquis aliud voueat ob bonum publicum belli vitandi, aut pacis confirmandæ. h Azor. vbi supra.

QVOTVPLEX sit votum.

30 Votum aliud solemne, quod fit implicitè in receptione Ordinis sacri, vel explicitè in professione i approbatæ religionis secundùm illius constitutiones. Aliud simplex, quod fit sine prædicta solemnitate. i Vill. vbi sup. dis. 11. num. 1.

31 Aliud conditionale, quod fit sub conditione, l aliud absolutum factum sine vlla, aliud pœnale, quod fit in pœnam alicuius peccati, aliud non pœnale, cui pœna non imponitur, aliud temporale, quod fit ad tempus, aliud perpetuum, quod per totam vitam obligat, aliud reale cum res verbi gratia elêmosina promittitur, aliud personale cum persona ad ad aliquid faciendum voto obligatur. l Comm. DD.

AN VIOLARE. Votum de re minima sit mortale?

e Comm. DD.

5 Qui votum emisit sine animo se obligandi peccat *e* sed non manet obligatus. Si autem habuit animum promittendi, sed non adimplendi manet obligatus. Si autem dubitat an promiserit non manet obligatus.

f Comm. DD.

6 Nouitius qui habuit propositum perseuerandi, sed non promisit Deo, non peccat *f* mortaliter religionem deserendo, peccat tamen venialiter propter inconstantiam.

g Thom. Sanch.

7 Qui emittit votum, & solum vult se ad veniale obligare ad id solum tenetur, *g* & si nec ad veniale vult se obligare, sed solum ad pœnam, quoad eam solum erit votum.

h Comm. DD.

8 Cum quis facit votum alicui sancto, vel coram Prælato, Deo factum *h* intelligitur.

i Comm. DD.

9 Votum est actus religionis *i* & spectat etiam ad charitatis virtutem, *i* potestque fieri mentaliter sola voluntate.

l Azor. to. 2. lib. 11. c. 13.

10 Votum debet *l* esse de maiore bono, hoc est quod melius sit illud facere quam non facere.

m Sanch. de matr. lib. 1. disp. 4. num. 5.

11 Votum de non ludendo etiam ludo honestæ recreationis *m* obligat. Qui autem generaliter vouit de abstinendo ab omni ludo, non videtur se voluisse obligare ad abstinendum à ludis honestæ recreationis.

n l. impossib. ff. de reg. iur.

o D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 3.

12 Non potest *n* voueri de re impossibili necessaria, aut mala, aut indifferenti. *o*

p Sanchez vbi sup. lib. 6. disp. 35. nu. 3. & 4.

13 Cum res indifferens transit in bonam ratione alicuius circumstantiæ potest *p* voueri v. g. si quis voueat per talem locum vbi habet peccandi occasionem non transiturum.

q Vill. to. 2. tr. 34. dis. 2. n. 6.

14 Quod dicitur de voto, idem dicendum *q* de iuramento rei indifferentis.

r Idem vbi sup. num. 7.

15 Cum pars voti est indifferens, impossibilis, vel mala, & qui votum fecit, animum habuit ad vnam partem non se obligandi sine alia, ad nullam obligatur. *r*

s Comm. DD.

16 Qui vouit ieiunium vnius diei, & non potest nisi dimidium diei ieiunare, ad nil tenetur, *s* quia est per modum vnius.

t Comm. DD.

17 Qui vouit ieiunare per totam Quadragesimam & non potest per totam, ad eam partem tenetur *t* quam potest.

u Villal. vbi sup. num. 14. 5

18 Cum substantia voti est bona licet circumstantia sit inutilis, mala, vel impossibilis, tenet *u* votum quoad substantiam, nisi animum habuerit se non obligandi, nisi cum tali circumstantia.

x Comm. DD.

19 Cum substantia voti est indifferens, inutilis, mala vel impossibilis, licet circumstantia sit bona, hæc non *x* obligat non obligante substantia.

y Comm. DD.

20 Qui vouet id ad quod lege diuina erat obligatus *y* voto tenetur.

21 Qui

21 Qui sæpè de eadem re renouat votum & violat, vnum solum peccatum *z* committit. *z Villal. vbi supra num. 13.*

22 Qui baptismum *a* accipit non facit votum de lege diuina adimplenda. *a Idem vbi sup. num. 12.*

23 Votum de numquam peccando non obligat, *b* obligat tamen de non peccando mortaliter, vel de euitando certo peccatorum venialium genere. *b Comm. DD.*

24 Cum quis facit votum de re bona ob malum finem si hic fuit causa impulsiua solùm votum tenet, *c* secus verò si fuisset principalis v. g. si quis faceret votum de danda elêmosina puellæ, vt eam ad inhonesta prouocaret. *c Vill. vbi vbi supra, num. 4.*

25 Votum contra consilia Euangelica, vel illa impediens est nullum. *d* *d Comm. DD.*

26 Votum, vel iuramentum de non mutuando, vel de non fideiubendo non *e* valet. Sed vt plurimum hæc facere iuramenta solum est veniale ex natura sua. *e Villal. num. 16.*

27 Votum de nuptiis celebrandis non obligat, nisi fieret ad vitandas *f* graues tentationes. Et etiam si ad hoc fiat videtur probabilius non obligare, quia ad vincendas tentationes alia sunt potiora remedia. *f Sanch. lib. 1. de matr. dis. 4. num. 7.*

28 An vero, qui intuitu pietatis vouet se puellam pauperem ducturum teneatur hoc votum adimplere alij aiunt, alij probabilius negant, *g* nisi ex suppositione quod aliquam ducturus sit tenetur pauperem. Si autem velit post votum religionem ingredi, vel in cælibatu manere licitè potest non nubere. *g Idem vbi sup. num. 12.*

29 Matrimonium potest *h* esse aliquando voti materia, vt siquis aliud voueat ob bonum publicum belli vitandi, aut pacis confirmandæ. *h Azor. vbi supra.*

QVOTVPLEX sit votum.

30 Votum aliud solemne, quod fit implicitè in receptione Ordinis sacri, vel explicitè in professione *i* approbatæ religionis secundùm illius constitutiones. Aliud simplex, quod fit sine prædicta solemnitate. *i Vill. vbi sup. dis. 11. num. 1.*

31 Aliud conditionale, quod fit sub conditione, *l* aliud absolutum factum sine vlla, aliud pœnale, quod fit in pœnam alicuius peccati, aliud non pœnale, cui pœna non imponitur, aliud temporale, quod fit ad tempus, aliud perpetuum, quod per totam vitam obligat, aliud reale cum res verbi gratia elêmosina promittitur, aliud personale cum persona ad ad aliquid faciendum voto obligatur. *l Comm. DD.*

AN VIOLARE. Votum de re minima sit mortale?

m c. licet vniuersis de voto.
32 Votum ex sua natura obligat *m* ad mortale, qui autem voluit se solum ad veniale obligare, ad id solum obligatur.

n Comm. DD.
33 Qui voti partem minimam non impleuit, non peccat mortaliter. *n*

o Vill. vbi sup. dif. 4. n. 3. & 4.
34 Votum de re leui quamuis sit tota materia voti non obligat nisi ad veniale secundum probabiliorem. Immo in materia leui non potest quis etiam si velit, se ad mortale obligare. Vnde qui vouit singulis *o* diebus Angelicam salutationem recitare, etiam si nulla die recitet non peccat mortaliter, secus vero si voueat singulis diebus dare elémosinam, peccat *o* mortaliter cum minimæ elêmosinæ in materiam notabilem coalescunt.

p Placitũ authoris.
35 Qui coronam Virgineam vel psalterium quotdie vouit recitare *p* videtur si vno die non recitet peccare mortaliter, quia notabilior materia est vna corona Virginea quam vna ex horis canonicis tertia, vel sexta, cuius omissio est mortalis.

AN VOTVM cui metus causam dedit sit nullum?

q c. sicut de regul.
36 Motus leuis non tollit voti obligationem secundùm probabiliorem, metus verò cadens in virum constantem positus ab extrinseco tollit illam etiam si vouens habeat animum se obligandi. Secus *q* verò si sit positus ad intrinsecis vt metus mortis, & gehennæ.

r Comm. DD.
37 Metus mortis ortus ex causis naturalibus extrinseco non *r* tollit voti obligationem.

s Vill. vbi sup. nu. 8.
38 Iuramentum extortum per metum cadentem in virum constantem non est ipso iure irritum, *s* sed ab Episcopo irritandum.

t Syluest. verb. ordo 4. q. 1.
39 Si quis sacris initiaretur *t* per metum cadentem in virum constantem maneret ordinatus, sed sine voto castitatis. Obligaretur tamen ab Ecclesia vt illud emitteret, vel ordinem non exerceret.

AN VOTVM conditionale valeat, & quem habeat effectum.

u Comm. DD.
40 Cum votum fit sub conditione licita *u*, & honesta hac posita, valet.

x Vill. vbi sup. dif. 6. num. 2.
41 Quod fit sub conditione ipsius voti substantia *x* contraria non obligat, v.g. si quis voueret paupertatem sub conditione, vt sibi habere proprium, permitteretur. *y*

y Idem vbi sup. num. 3.
z Azor. vbi supra.
42 Si fiat sub conditione turpi de præsenti, vel de præterito obligat, si conditio est vera, si autem sit de futuro, votum *z* irritat.

43 Conditio impossibilis in foro exteriori habetur pro non

apposita.

apposita. In interiori autem si verè animum non habuit se obligandi nisi posita conditione voto non astringitur.

SECTIO II.

AN QVI DVBITAT VTRVM VOTVM fecerit, vel de intentione, quam habuit, teneatur adimplere?

1 QVi post factam debitam diligentiam dubitat vtrum votum fecerit, *a* voto non tenetur. *a* Comm. DD.

2 Qui certus de voto dubitat an animam habuerit se obligandi manet, *b* obligatus. *b* Vill. vbi sup. nu. 3.

3 Cum quis dubitat an cum votum *c* emisit vsum habuerit rationis, si septem annos habebat, compos rationis præsumitur, secus si emisit ante septennium. Si autem dubitat an votum fecerit ante septennium pro voto standum. *c* Idem vbi sup. num. 13.

QVAM OBLIGATIONEM habeat, qui votum religionis emisit?

4 Qui post emissum religionis votum cognoscit se habere impedimentum propter quod vel non est admittendus, vel admissus expellendus, voto non astringitur. *d* *d* Comm. DD.

5 Qui vouit ingressum in determinatam religionem, si in illa non admittitur, non tenetur *e* ingredi aliam. *e* Vill. vbi sup. dif. 8. num. 2.

6 Qui vouit religionem arctiorem *f* non satisfacit voto, si in laxiorem ingrediatur. Post professionem verò non tenetur transire in arctiorem. *f* Idem vbi sup. nu. 3.

7 Qui vouit religionem cum proposito inseruiendi in choro, & non admittitur, *g* non tenetur grammaticæ, vt admittatur studere, nec artem mechanicam addiscere vt in laicum admittatur. *g* Idem vbi supra num. 4.

8 Qui votum religionis emisit, & non admittitur, vel admissus expellitur non tenetur *h* voto castitatis, nec ad alia seruanda, ad quæ in religione teneretur. *h* Comm. DD.

9 Qui vouit religionem, & ante professionem fornicatur, non commisit *i* sacrilegium, nisi votum simplex castitatis ex deuotione emiserit. Quod si matrimonium contrahat licet peccet validum est, & illo consummato potest petere, & reddere debitum, mortua tamen vxore tenetur ingredi religionem. *i* Sanchez de matr. vbi sup.

l Sylu. verb. votum parag. 4.
m Comm. DD.

10 Mulier, quæ de non nubendo votum emisit, non obligatur *l* voto ad castitatem.

11 Qui post votum religionis, & in illa perseuerandi iudicauit bona fide religionem illam non esse sibi conuenientem tuta conscientia potest *m* exire, & ad nil amplius tenetur.

QVO TEMPORE votum est adimplendum?

n Comm DD.
o Azor. to. 1. inst. Moral. lib. 8. c. 12.

12 Qui votum fecit sine conditione, & tempore, tenetur *n* adimplere quam primum commodè potest.

13 Qui tempus determinauit, tenetur *o* intra illud, quo transacto quam primum commodè potest, nisi fuerit onus temporis.

p Comm. DD.
q Comm. DD.
r Azor. vbi sup. q. 14.
s Comm. DD.

14 Qui fecit votum peregrinandi intra annum, elapso anno non tenetur, *p* sed in hoc attendi debet intentio vouentis.

15 Cum votum est conditionale obligat *q* posita conditione.

16 Cum voti causa cessat finalis, cessat illius obligatio, secus *r* verò si causa fuit solum impulsiua.

17 Cum dubia res est, vtrum causa fuerit finalis, vel impulsiua standum *s* pro voto.

AN VOTVM adimpleatur sine adimplendi proposito?

t Azor. lib. 11. to. 2. c. 15. q. 14.

18 Qui vouit ieiunium, & voto obligatus ieiunauit, votum impleuit, *t* si postea ratificauit.

AN POPVLVS teneatur seruare vota maiorum vide verb. *Iuramentum.*

AN VOTI obligatio maior sit quam iuramenti. Vide verb. *Iuramentum.*

AN VOTI obligatio transeat ad hæredes, & an possit adimpleri per tertiam personam?

u Idem vbi supra, q. 15.
x Comm. DD.

19 Hæres non tenetur *u* adimplere vota personalia defuncti, benè tamen realia, cum traditur ei hæreditas.

20 Cum votum est partim reale partim personale *x* tenetur ad id quod reale est, si verò est personale, & virtualiter solum reale ad nil tenetur.

y Comm. DD.

21 Qui votum fecit non tenetur *y* adimplere per alium, nisi tale sit vt soleat per alium adimpleri.

AN PER VOTVM dominium rei promissæ transferatur?

z Sylu. vbi sup q. 19.
a Concil. Tol. c. 49.
b Vill. vbi sup. dif. 13. num. 3.

22 Per votum non *z* transfertur dominium nisi res tradatur.

23 Maioris meriti *a* est quod fit cum voto, quam sine illo, sed non est laudabile passim vota emittere.

24 Non peccat qui pænitet de votis factis dummodo *b* animum habeat implendi.

DE

DE VOTO SOLEMNI.

AN SOLEMNITAS sit à iure canonico?

25 Solemnitas voti non est de iure naturali, aut diuino, sed canonico *c* secundùm probabiliorem fundatam in verbis Bonifacij VIII. dicentis: Nos igitur attendentes quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta.

26 Votum simplex, & solemne differunt *d* specie ex parte subiecti, non verò obiecti, quia obiectum est idem, subiectum autem per simplex votum non fit inhabile ad matrimonium, fit autem per solemne.

27 Votum solemne impedit, ac dirimit matrimonium per solum ius Ecclesiasticum secundùm probabiliorem. *e*

28 Religiosus per votum solemne paupertatis fit *f* inhabilis ad acquirendum dominium.

QVO IVRE per votum solemni religionis dissoluatur matrimonium ratum, & non consummatum?

29 Votum solemne non ex natura sua, vt alij asserunt nec iure diuino vt probabiliter alij defendunt, sed solo iure canonico matrimonium dissoluit ratum secundum probabiliorem. *g*

AN SVM. PON. valide possit dispensare in voto solemni castitatis ad contrahendum matrimonium?

30 Papa potest *h* dispensare in voto solemni castitatis sacris initiati. Opus tamen est vt causa sit publica, sed sine illa valebit dispensatio.

31 Potest *i* etiam in voto facto in religione secundùm probabiliorem. Si tamen dispensaret sine causa peccaret grauiter, valeret tamen dispensatio.

32 Sacris initiatus, vel religiosus quo cum Papa, *l* dispensaret non maneret obligatus ad recitandum diuinum officium; quia mutaret statum.

DE EO QVI POTEST vouere?

33 Qui caret rationis vsu non potest *m* vouere.

34 Nemo potest *n* vouere de eo in quo alteri subiicitur, nisi consentiente illo; si autem votum fecerit intelligitur, si ratum habuerit.

35 Religiosus non potest *o* votum facere de rebus à Prælato prohibitis. Si faciat tamen de non prohibitis tenetur adimplere donec irritetur.

36 Vxor vouere potest *p* dummodo non fiat marito præiudicium, in his autem quæ marito præiudicant de illius licentia.

c Ex Bonif. VIII.

d Comm. DD.

e Vill. vbi sup. dif. 13. num. 1.

f Vide Villal. vbi sup. n. 6.

g Host. in c. ex publico v. consummatam.

h Sanch. de matr. lib. 8. dis. 8. num. 1. tom. 3.

i Idem vbi sup. dis. 8.

l Comm. DD.

m Comm. DD.

n Vill. vbi sup. dif. 10. num. 1.

o Idem vbi sup. num. 3.

p Comm. DD.

37 Episcopi,

q Nisi cum pridem de renunc. c. licet. de reg.
r D. Tho. 2.2.q.189. art.7.

36 Episcopi, & Prælati non possunt *q* votum emittere in præiudicium suæ Ecclesiæ sine Papæ licentia.

37 Clerici habentes Ecclesiasticam dignitatem non indigent *r* Papæ facultate ad ingrediendum in religionem, & in illa viuendum, & donec professionem emittant, non vacant illorum beneficia, & illis stipendia debentur exceptis his, quæ debentur illorum Vicariis.

SECTIO III.

QVOTVPLICITER VOTVM TOLLATVR, & an irritatio causam requirat, & quem effectum habeat?

a Comm. DD.
b Comm. DD.
c Suar. to. 2 de rel. de voto lib. 8. c. 7.
d D. Tho. 2.2.q.186. art.5.
e Lel. lib. 2. de iust. c. 41. dub. 15.
f Vill. vbi sup. dif. 18. nu. 4.
g Idem vbi supra. num. 6.
h Comm. DD.
i Azor. to. 1. inst. mor. lib. 11. c. 17. q. 3.
l Henriq. lib. 7. de Indulg. c. 22. nu. 7.
m Sanch. in som. 13. lib. 4. c. 35. num. 19.

1 TOlli potest *a* per cessationem, irritationem, dispensationem, commutationem, & interpretationem.

2 Irritatio non *b* indiget causa, esset tamen peccatum veniale votum sine causa irritare & potest fieri etiam remittere inferiori.

3 Votum potest irritari absolutè ita vt nulla maneat obligatio, *c* vel secundum quid, quia solum suspenditur.

DE eo qui potest vota religiosorum irritare?

4 Sum. Pontifex potest *d* irritare omnia vota religiosorum, quæ potest illorum Prælatus.

5 Episcopus non potest *e* irritare vota religiosorum sibi non subiectorum.

6 Prælatus non potest *f* irritare votum subditi de transeundo ad arctiorem religionem, potest tamen illud dispensare, & irritare alia vota, quæ fecit vt in alio Ordine adimpleret.

7 Prælatus potest *g* irritare vota subditi de non furando, quia licet hæc materia non sit subiecta Prælato, noua illa obligatio fuit ex voluntate subditi, quæ debet subordinari Prælato.

8 Prælatus potest *h* irritare vota subditi, quæ fecit de eius licentia, peccabit tamen grauiter si faciat absque iusta causa.

9 Vicarius Prælati in illius absentia *i* potest circa hæc idem quod Prælatus.

10 Prælati possunt dispensare vota nouitiorum, sed non irritare. *l* Ipsi tamen, & magistri nouitiorum possunt illa suspendere vsque dum in vota religionis commutentur.

11 Abbatissæ, & moniales Prælatæ possunt *m* illarum vota

irritare

irritare. Omnia vota nouitiorum facta ante professionem extinguuntur per illam nisi nouitius animum habuerit illa non extinguendi, vel per illa alicui ius acquisitum fuerit.

AN PARENTES filiorum vota possint irritare, & qui de tutoribus?

12 Pueri ante rationis vsum votis non obligantur. *n* — *n* Comm. DD.

13 Parentes possunt *o* omnia vota filiorum ante pubertatem facta irritare. Post pubertatem verò non possunt nisi ea, quæ in suum fuerint præiudicium, vel si fuerint realia, & facta ante 25. ætatis annum nec de bonis castrensibus, vel quasi castrensibus. — *o* c. 1. de reg. in 6. c. ad nostram, eod. tit.

14 Filij familias etiam si senes sint, dum sunt sub patria potestate non habent bonorum administrationem, & ideo parentes secundum probabiliorem possunt *p* omnia vota eorum realia irritare. — *p* Vill. vbi sup. dif. 19. n. 6.

15 An votum factum ante pubertatem à filio possint post eius pubertatem parentes irritare alij negant, alij aiunt probabilius, *q* nisi post pubertatem à filio fuerit confirmatum. — *q* Less. lib. 2. cap. 4. dub. 10.

16 Cum filius ante pubertatem votum emisit adimplendum post pubertatem, potest *r* à parentibus irritari secundum probabiliorem. — *r* Azor. vbi supra q. 5.

17 Vota facta à filio pubere adimplenda, quando exierit à patria potestate, non possunt *ſ* à parentibus irritari. — *ſ* Idem vbi supra.

18 Tutores, & Curatores possunt *t* pupillorum, & minorum suorum vota irritare. — *t* Comm. DD.

19 Mater etiam mortuo patre non *u* potest vota irritare filiorum, nisi sit tutrix, aut curatrix. — *u* Comm. DD.

AN DOMINUS serui vota possit irritare.

20 Cum vota sunt in domini præiudicium possunt *x* áb illo irritari: secus verò si sint circa res illas, in quibus seruus est sui iuris vt in voto castitatis, & similibus. — *x* Vide D. Thom. in 4. dist. 38. q. 1.

AN MARITUS possit irritare omnia vota vxoris?

21 Maritus potest *y* irritare omnia vota vxoris adimplenda, durante matrimonio, etiam si adulter fuerit, nisi sit diuortium. — *y* D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 8.

22 Vxor quæ fecit castitatis votum non *z* potest reconciliare sibi maritum adulterum. — *z* Sanchez de matr. lib. 3 disp. 6. n. 14.

23 An maritus possit irritare vxoris vota, quæ sibi non præiudicant. Alij aiunt, alij probabilius negant. *a* — *a* Idem vbi supra.

24 Votum seruandæ castitatis non vero religionis factum ab vxore ante matrimonij consummationem *b* potest à marito irritari. — *b* Idem vbi supra, n. 20.

25 Vota facta ab vxore castitatis, vel religionis adimplenda

plenda dissoluto matrimonio possunt irritari à marito secundùm probabiliorem. *c*

26 Vota facta ab vxore ante matrimonium possunt *d* à marito suspendi si sunt in eius præiudicium.

27 Vota castitatis, aut religionis facta ab vxore ante matrimonium, nec realia, quæ fecit quando erat sui iuris, non possunt *e* irritari à marito.

28 Cum per votum ius alicui acquisitum non est, maritus, & quilibet superior possunt *f* subditorum suorum vota etiam cum sua licentia facta validè irritare, sed peccabunt si fiat sine iusta causa.

29 Superior, qui videt subditum votum emittere, & tacet, non ideo consentire *g* videtur, quia regula, qui tacet consentire videtur, non verificatur in rebus, quæ tacenti præiudicium afferunt.

30 Cum vxor ex consensu mariti facit votum castitatis, vel religionis non possunt *h* hæc vota irritari à marito secundum probabiliorem.

AN VXOR aliqua mariti vota possit irritare?

31 Potest irritare mariti vota sua licentia emissa, quæ sibi præiudicant, vel quoad debitum vel quoad *i* habitationem.

32 Potest irritare vota longorum ieiuniorum, per quæ vires amittat. vel longinquæ peregrinationis, nisi sit *l* in terram sanctam.

33 Non potest *m* maritus sine vxoris consensu habitum notabiliter mutare.

34 Si maritus faciat votum erogandi prodigaliter eleemosynas pauperibus, non potest *n* ab vxore irritari, sed ille non tenetur adimplere.

35 An vxor possit irritare votum mariti de non petendo debitum alij negant, alij probabilius affirmant. *o*.

36 Non potest *p* vxor irritare vota mariti facta ante matrimonium; vel durante matrimonio, sed post illud adimplenda.

37 Vota facta à marito cum licentia vxoris possunt *q* ab vxori irritari, si adsit iusta causa, secus verò illicitè licet validè irritabuntur.

38 Si maritus cum licentia vxoris votum castitatis emittat, potest *r* illa illud irritare quoad solutionem, non quoad petitionem debiti.

QVANDO dicatur superior votum irritare?

39 Quando superior votum ignorans materiam irritat, non censetur *s* illud irritare.

40 Cum subditus votum emittit de re, quam sine facultate Prælati

c Vill. vbi supra, sed contraria mihi magis placet.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Vill. vbi sup. n. 17.
g Sanch. vbi sup. n. 10.
h c. quod Deo 33. q. 5.
i Sanchez lib. 9. disp. 42. n. 2.
l c. ex multa, parag. In tanta, de voto.
m Syl. ver. votum 5. q. 1.
n Sanchez de matr. lib. 9. disp. 42. n. 6.
o Idem vbi sup. n. 7.
p Comm. DD.
q Comm. DD.
r Vill. vbi sup. n. 7.
s Vill. vbi supr. dif. 33. n. 1.

Prælati non poteſt adimplere, tenetur *t* facultatem petere, & votum declarare. *t* Comm. DD.

41 Ex verbis, quibus ſuperior materiam prohibet colligendum *u* eſt an velit votum irritare. *u* Vill. vbi ſup. n. 3.

42 Cum dubium eſt an Prælatus votum irritum fecerit, declaratio ab ipſo petenda eſt, quæ ſi non poſſit haberi pro voto ſtandum. *x* *x* Idem vbi ſupra, n. 4.

SECTIO IV.

DE VOTORVM DISPENSATIONE, & an vota diſpenſari poſsint?

1 De fide certum *a* eſt eſſe in Eccleſia poteſtatem diſpenſandi in votis ſimplicibus. *a* Matth. 16.

2 In diſpenſatione, & commutatione votorum ſemper *b* eſt neceſſaria Prælati authoritas. *b* D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 12.

3 Papa habet *c* facultatem à iure diuino in votis ſimplicibus diſpenſandi. *c* Vill. vbi ſupr. diſp. 24. n. 3.

DE EO QVI in votis poteſt diſpenſare?

4 Ad diſpenſationem neceſſaria *d* eſt Prælati authoritas, & iuſta cauſa. *d* Comm. DD.

5 Papa poteſt *e* diſpenſare in quocumque voto etiam ſolemni religionis. *e* Comm. DD.

6 Epiſcopus poteſt *f* in votis ſimplicibus ſuorum ſubditorum Papæ non reſeruatis. *f* D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 12. ad 3.

7 Idem quod Epiſcopi poſſunt *g* Abbates, & religionum Prælati circa ſuos ſubditos. Vide verb. *Diſpenſatio*, & *Priuilegium*. *g* Nauar. c. 12. n. 62.

QVÆ SINT VOTA Papæ reſeruata, & an poſſit Epiſcopus in aliquo caſu in illis diſpenſare.

8 Hodie ſunt *h* quinque vota Papæ reſeruata, quæ ſunt: Perpetuæ caſtitatis, Religionis, Peregrinationis in Hieruſalem, Inuiſendi Limina Apoſtolorum Petri, & Pauli, & Peregrinationis Compoſtellanæ. A quibuſdam DD. additur aliud peregrinationis ſcilicet in domum Virginis Lauretanæ, quod alij dicunt non eſſe in vſu. *h* Extrau. & ſi Dominici gregis, de pœnit. & remiſſ.

9 Hæc reſeruatio ſtrictè eſt interpretanda. *i* *i* Vill. vbi ſup. diſ. 24. n. 2.

10 Epiſcopi poſſunt *l* diſpenſare in votis, quæ integrè non ſunt caſtitatis, aut religionis, & in diſiunctis, & in voto virginitatis, quando vouens non habuit intentionem vouendi caſtitatem, *l* Sanchez de matr. lib. 8. d. 9. to. 3.

castitatem,& cum Papa votum commutauit in aliam materiam non reseruatam.

m Idem vbi supra, disp. 10. n. 8.

11 Vota pœnalia secundum probabiliorem *m* opinionem non sunt reseruata, nisi fuerint in pœnam peccati iam commissi.

n Idem vbi supra, n. 13.

12 Vota conditionalia, quæ verò talia sunt, non sunt Papæ reseruata secundum probabiliorem. *n* Hoc tamen non est intelligendum de conditionibus temporis præsentis, vel præteriti, nec de his, quæ tacitè insunt omnibus contractibus.

13 Quando non est facilis aditus ad Pontificem, & necessitas vrget, potest *o* Episcopus in reseruatis dispensare.

o Comm. DD

AN AD VOTI dispensationem iusta causa requiratur?

p Comm. DD.

14 Si fiat sine iusta causa dispensatio non *p* valet, & iusta causa dicitur, quæ impedit voti executionem.

q Vill. vbi sup. disp. 27. n. 3.

15 Non est iusta *q* causa dispensationis offerre pro illa magnam pecuniæ summam. Erit tamen sufficiens ad commutationem si pecunia in pios vsus insumenda sit.

r Comm. DD.

16 Sufficiens causa *r* est, si votum emissum fuit sine prudenti deliberatione, vel ob metum mortis, vel quia eius obseruatio est valdè difficilis, vel prauus vouentis habitus propter quem votum sæpè violat, & aliæ similes.

ſ Henriq. c. 3. n. 9.

17 Non est iusta causa *ſ* dispensandi in voto castitatis, vel religionis conseruatio familiæ etiam nobilissimæ, nisi fiat cum aliqua commutatione.

t Sanchez vbi supra, disp. 28. n. 5.

18 Qui dubitat ante matrimonium an dispensatio valida fuerit, non debet *t* illud contrahere. Si autem dubitat post matrimonium stet pro illo.

AN QVI POTEST dispensare, & commutare vota idem possit in iuramentis, & in votis iuramento confirmatis?

u Idem vbi supra.

19 Qui habet potestatem ordinariam, circa vota habet *u* etiam circa iuramenta Deo immediatè facta.

x Idem vbi supra.

20 Qui habet potestatem delegatam ad dispensandum, habet *x* etiam ad commutandum, & hæc extenditur ad iuramentum secundum probabiliorem.

y Vill. vbi supr. n. 6.

21 Facultas delegata ad dispensandum, vel commutandum vota non extenditur *y* ad vota iuramento confirmata.

z Sanchez vbi supra, disp. 2. n. 24.

22 Cum fit iuramentum in voti confirmationem, & petitur dispensatio voti tacito iuramento, vel petitur dispensatio iuramenti tacito voto non *z* est dispensatio subreptitia.

a Comm. DD.

23 Qui sæpe de eadem re votum, vel iuramentum fecit non tenetur *a* hoc declarare in dispensationis supplicatione.

b Vill. vbi supr. n. 11.

24 Cum votum, vel iuramentum in alterius fauorem facta sunt, & acceptata, non possunt *b* dispensari, nec commutari nisi pars

pars consentiat, vel talis casus sit, vt pars ob bonum publicum iuri suo cedere teneatur.

AN RELIGIOSI possint vota dispensare, vel commutare?

25 Religiosi nostræ Societatis *c* à Prouinciali deputati, & qui communicant nostra priuilegia, possunt dispensare cum coniuge, qui vouit castitatem ad petendum debitum post matrimonij consummationem, & ante illam ad consummandum.

26 Possunt prædicti Confessores *d* commutare omnia vota exceptis quinque, etiam si sint iuramento confirmata nisi fiat præiudicium tertio. Commutatio autem hæc potest fieri in quodlibet opus pium, quæ verò fit per Bullam, non nisi in subsidium belli.

27 Hæc commutandi facultas est respectu omnium fidelium vndequaque accedentium, & idem dicendum de dispensatione secundum probabiliorem *e* sententiam.

28 Possunt Confessores his vti priuilegiis etiam extra *f* Confessionem.

AN QVI RENVNCIAVIT dispensatori ea amplius vti possit?

29 Qui renunciauit semel dispensationi voti solo etiam actu interiori non potest *g* ea amplius vti. Reliquis autem dispensationibus iam renunciatis vti licet dum superior renunciationem non acceptauit.

30 Qui consecutus est dispensationem, vt contraheret matrimonium cum consanguinea, & cum alia contraxit, hac mortua potest *h* contrahere cum consanguinea.

DE COMMVTATIONE votorum.

AN AD COMMVTATIONEM votorum requiratur authoritas Prælati, & causa iusta?

31 Quilibet potest *i* quæcumque vota à se facta in votum solemne religionis commutare, vel in id quod manifestè melius sit.

32 Nemo potest *l* votum castitatis propria authoritate commutare, quia non potest tibi melius aliud eligere. Votum autem peregrinationis potest in melius commutare.

33 Ad commutandum votum in minus, vel in æquale bonum necessaria *m* est Prælati authoritas, & iusta causa. Probabile autem est quod ad commutandum in æquale non est necessaria Prælati authoritas.

34 ad dignoscendum, quod sit maius bonum considerandum est, *n* quod sit vtilius profectui spirituali vouentis.

35 Nō potest *o* quis authoritate propria commutare religionis

votum

c Ex cōp. verb. dispensatio.

d Ex col. comp.

e Vill. vbi supra, dif. 19. n. 6.

f Idem vbi supra, n. 7.

g Sanchez de matr. lib. 8. d. 32. n. 3.

h Idem vbi supra, n. 6.

i Comm. DD.

l Comm. DD.

m c. 1. de voto.

n Comm. DD.

o Vill. vbi sup. n. 7.

votum in Episcopatum oblatum sibi.

36 Cum quis propria authoritate commutat votum suum in melius non est necessaria alia causa, si autem inæquale sufficit *p* quod noua materia magis placeat vouenti, quam alia dummodo interueniat superioris authoritas.

p Idem vbi supra, n. 8.

AN QVI POTEST dispensare in votis possit etiam illa commutare, vel è contra?

37 Qui habet potestatem ordinariam ad dispensandum in votis, habet *q* etiam ad commutandum.

q Comm. DD.

38 Potestas delegata ad dispensandum extenditur etiam ad commutandum secundùm probabiliorem. *r*

r Henriq. lib. 7. de Indulg. c. 30.

39 Qui potest dispensare in voto, & iuramento potest *ſ* illud in parte relaxare, & in parte commutare.

ſ Vill. vbi sup. n. 3.

40 Cui conceditur facultas commutandi non ideo conceditur facultas dispensandi.

41 Votum ex DD. consilio non est dispensandum in totum, sed secundum partem commutandum. *t*

t Idem vbi supra, n. 4.

DE QVIBVSDAM aduertendis circa votorum commutationem?

42 Docti, & prudentis arbitrio res hæc in multis relinquenda est; certis enim regulis non potest præfiniri, doctos consulat, qui doctus non est.

u Comm. DD.

43 Qui facultatem habet dispensandi, & commutandi, vtramque exerceat. *x*

x Comm. DD.

44 Qui per Bullam commutat sit in belli subsidium, sed non potest *y* dispensare.

y Vill. vbi supra 35. n. 4.

45 Qui habet facultatem commutandi, & non dispensandi non potest *z* nisi inæquale, vel ferè æquale.

z Idem vbi supra, n. 5.

46 In commutatione votorum attendenda solum est materia quæ promissa fuit, & quantum ad finem intentum conducat. Si enim propter fragilitatem vouentis in maius vergebat discrimen animæ in paruum (sit tamen vtilius) commutatio fieri *a* potest.

a Sanchez in summ. lib. 4. c. 46.

47 In peregrinationis voto sumptus in eundo, & redeundo attendendi *b* sunt.

b Idem vbi supra, n. 16.

48 Non est necessarium, quod votum personale in obligationem personalem, & reale in realem commutentur, congruentius tamen est. Votum autem religionis, aut perpetuæ castitatis in aliquod opus pium perpetuum *c* commutandum est, v. g. vt singulis mensibus confiteatur, & singulis hebdomadibus bis ieiunet per totam vitam.

c Vill. vbi sup. n. 12.

49 Cum vnus Confessor votum commutauit, alius *d* potest hanc secundam materiam in aliam commutare.

d Comm. DD.

50 Votum

50 Votum pœnale commutandum est pœnam attendendo secundum *e* probabiliorem.

51 Cum votum principale non commutatur, sed differtur *f* non opus est multa commutatione.

52 Non potest fieri commutatio in opera ad quæ quis ex præcepto *g* tenetur.

e Sanch. in sum. lib. 4. c. 56.
f Comm. DD.
g Less. lib. 2. de iust. c. 4. dub. 11. n. 87.

SECTIO V.

DE INTERPRETATIONE VOTORVM, *& de variis circa vota resolutionibus.*

1 Interpretatio locum non habet vbi dubium *a* non est. Cum autem res est dubia latè in fauorem libertatis interpretanda est.

2 Qui vouit ieiunare singulis sextis feriis per totum annum si Pascha Natiuitatis incidat in feriam sextam non tenetur *b* ieiunare, nisi specialiter in tali die animum habuerit se obligandi.

3 Qui votum fecit se abstinendi à vino & postea sacris initiatus *c* est, potest in lauatorio vinum sumere.

4 Qui votum fecit ieiunandi non *d* tenetur abstinere à lacticiniis, si habet Bullam ad comedendum illa, vel in illo regno est talis consuetudo.

5 Qui vouit ieiunare per totum annum non *e* tenetur ieiunare in Dominicis. Et qui vouit ieiunare vespere alicuius sancti, si incidat in feriam secundam, tenetur *f* sabbato antecedenti ieiunare.

6 Qui votum emisit elemosinam elargiendi quoties in tale labatur peccatum, si labatur inaduertenter non tenetur ad votum, si autem ex aduertentia *g* tenebitur.

7 Qui facit votum, vt præseruetur à peccato, tunc *h* tenetur illud adimplere, quando non facit id quod debet, vt præseruetur vel peccat *i* ne teneatur voto; quidam verò hoc negant.

8 Qui vouet non nubere non vouet continentiam, sed qui vouet continentiam *l* non potest matrimonium contrahere.

9 Qui post votum castitatis nupsit *m* tenetur ingredi religionem antequam consummet.

10 Qui vouit religionem, & Prælati nolunt eum recipere nisi in religionem relaxatam, non *n* tenetur ingredi.

11 Qui vouit religionem in communi, & non admittitur in vno monasterio, *o* tenetur quærere alium etiam remotum vel aliam religionem, & quantum in se est facere, vt votum adimpleat nisi iudicetur ineptus.

a Comm. DD.
b Azor. to. 1 lib. 13. c. 20. q. 3.
c Villal. vbi sup. dif. 34. n. 4.
d Idem vbi sup. n. 5.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Siluest. verb. vot. q. 2.
h Nauar. c. 12. n. 42.
i Idem vbi sup. n. 29.
l Comm. DD.
m Auila in comp. hoc verb.
n Comm. DD.
o Comm. DD.

12 Qui facit votum recipiendi ordinem sacrum,& fornicatur *p* non facit contra votum,nec tenetur recitare diuinum officium.

13 Vota nouitiorum facta in nouitiatu non possunt *q* irritari à suis Prælatis, contrarium videtur probabilius si loquatur de superiore religioso.

14 Votum de eroganda elêmosina alicui Ecclesiæ *r* potest commutari sine consensu illius.

15 An votum ingrediendi religionem,*s* vt quis viuat lasciue, cum obliget?

16 Qui vouet se testaturum lasciue mulierem non ideo *t* censetur votum castitatis fecisse.

17 Qui vouet se elêmosinam erogaturum si fortè peccauerit,solum *u* tenetur pro prima vice.

18 Qui *x* vouit quotidie dare pauperi,si hodie *y* non det debet cras illud addere.

19 Papa *z* non potest vota sæcularium irritare.

20 Votum Episcopi factum in religione,si iam Episcopus illud non conformauit *a* potest à Prælato religionis irritari.

21 Vota omnia quæ nostri in sæculo fecerunt manent suspensa vsque ad professionem, in quam omnia *b* commutantur.

22 Vota non obligant *c* cum imminet magnum periculum excepto voto continentiæ,quæ melior est vita.

23 Episcopus *d* potest secundùm aliquos dispensare in voto peregrinationis Hierosolymitanæ quando non est factum in subsidium,sed tantum causa deuotionis.

24 Votum factum à subdito religioso transeundi in arctiorem religionem non *e* potest dispensari à suo Prælato sine Papæ indulto.

25 Per Bullam, & priuilegia possunt dispensari vota, & iuramenta etiam *f* post illa facta,sunt tamen qui hoc negent.

26 Votum in dubio obligat ad id quod minus *g* est, quia dandum est in dubio pro libertate.

27 Qui vouit non accedere ad fæminam,& dubitat an intellexerit de accessu fornicario,tantum,an etiam de maritali *h* potest vxorem ducere.

28 Si quis faciat votum castitatis,aut religionis, vel peregrinationis Hierosolymitanæ cum intentione se obligandi solum venialiter *i* poterit commutari per Bullam.

29 Votum emissum ob leuem metum etiam si sit castitatis vel religionis *l* potest commutari per Bullam, quia non est omnino liberum atque adeo nec reseruatum imò secundùm aliquos est irritum.

30 Votum ingrediendi in religionem S. Ioannis non *m* potest commutari

p Auila vbi supra in comp.
q Idem vbi sup.
r Dian. in comp. hoc verb.
s Comm. DD.
t Comm. DD.
u Comm. DD.
x Comm. DD. Sequentes omnes resolutiones excerptæ sunt ex delectis Doctoribus de morali doctrina bene meritis.
y Sà hoc verb.
z Comm. DD.
a Comm. DD.
b Comm. DD.
c Comm. DD.
d Sà hoc verb.
e Sà n. 18.
f Idem num. 22.
g Comm. DD.
h Comm. DD.
i Diana p. 2. tr. 11. res. 71.
l Less. apud Dian. vbi supra. res. 71.
m Henriq. apud Dian. vbi sup. res. 77.

commutari per Bullam, quia est vera religio. Secus verò de aliis equitum ordinibus, quæ veræ religiones non sunt.

31 Confessarij approbati *n* possunt per Bullam Cruciatæ commutare omnia vota quæ Episcopus in quantum Episcopus. Item possunt commutare vota non fornicandi, & non habendi actum molliciei, quia non sunt vota perfectæ castitatis.

n Comm. DD.

32 Cum quis diuersis votis ad singula se obligauit, quæ ad castitatem spectant, etiam si in illis tota voti collectio comprehendatur, omnia *o* possunt commutari, nisi intenderit omnia simul coniungere.

o Sanchez apud Dia. 1. p. tr. 14. ref. 67.

33 Si coniuges mutuo consensu voueant castitatem tale votum non *p* potest commutari nisi à Papa. Si autem suo iuri renunciantes iterum sibi inuicem suorum corporum conferant potestatem, licet peccēt grauiter, possunt commutari per Bullā.

p Dian. in comp. hoc verb. n. 21.

34 Votum vouendi castitatem est *q* commutabile per Bullam, quia non est absolutè votum castitatis.

q Suarez apud Dia. vbi sup. n. 25.

35 Potest *r* Confessarius relaxare obligationem voti differendo materiam commutationis per annum quamuis antea finiatur Bulla, sufficit enim quod in genere à pænitente acceptetur.

r Dian. vbi sup. n. 31.

36 Qui vouit singulis mensibus confiteri non peccat *s* si differat per duos vel tres dies. Imò si festum solemne infra octo veniat potest differre.

s Idem vbi sup. num. 33.

37 Votum de non bibendo vinum quoties quis violat, toties peccat, & peccatum erit *t* mortale si tanta sit quantitas quanta sufficit vino vtentibus ad vnum prandium meridianum.

t Sanchez apud Dia. p. 5. tr. 5. ref. 37.

38 Qui plura vota violat eodem die quorum materia est de rebus minimis non peccat *u* mortaliter.

u Castropal apud Dia. vbi sup. ref. 55.

39 Vota scholarium, & Coadiutorum in Societate IESV etiam formatorum fiunt ex conditione tacita dum Superior ex iusta causa illa nō irritauerit. Et qui iustam causam malitiose dedit, si cognita malitia superior vota irritauit, manet omnino liber ad alium eligendum statutum licèt grauissimè peccauerit in causa data.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ *DE VSVCAPIONE.*

1 VSucapio *a* est Legis alienatio *l. alienationis, ff. de verborum sign.*

a L. alienationes ff. de verb. signif.

 2 Vsucapio

b l. 1 ff. de vsucap. c l. rescrip. ff. de diuer. & temp. præs. d Sà hoc verb.

2 Vsucapio propriè fit de rebus b immobilibus *l. 1. ff. de vsucap.*
3 In rebus mobilibus c procedit præscriptio hoc est exceptio longi temporis, *l. rescrip. ff. de diuer. & temp. præsc.*
4 Vsucapio rerum mobilium etiam Ecclesiasticarum fit d triénio. Res verò sacra, & prohibita alienari non potest vsucapi, nec res Ecclesiæ requirens solemnitatem in alienatione, nec res pupilli, aut minoris quæ vsu non est consumptibilis.

e Comm. DD.

5 Ad vsucapionem requiritur e bona fides, qua quis credat sine dubio rem esse suam, & possessio non interrupta per triennium, & titulus præsumptione iustus.

f Sà hoc verb. n. 3. 5.

6 Bonam fidem f non tollit dubitatio superueniens, nocet autem hæredi mala fides defuncti, non tamen habenti ab hærede.
7 Hæres mala fide possidentis rem etiam furtiuam, si habeat bonam fidem g præscribit 40. annis.

g Idem vbi sup. h vide Mol. disp. 71.

8 Contra laicos præsentes in eadem prouincia h præscribitur decennio, contra absentes 20. annis. Idem dicendum de bonis patrimonialibus clericorũ. In re verò Ecclesiastica vel religiosa inter præsentes 30. inter absentes 40. Contra Ecclesiam autem Romanam requiruntur centum.

i Comm. DD.

9 Possessio bona fidei primi, & secundi possessoris complet i vnum tempus legitimum præscriptionis.

l vide Couar. l q. 8. parag. 5.

10 Ecclesiæ, & minori post finitum tempus præscriptionis datur l quadriennium ad restitutionem nisi esset præscriptum ab alia Ecclesia.
11 Soluens tributum, vel pensionem per contractum promissum, præscribit non soluens sine mala fide 30. annis. Si tamen erat pactum non soluendi, nisi petitum, & ob incuriam Domini non fuit petita præscribitur m cõmuni tempore præscriptionis.

m Sà vbi supra. n. 7. n Idem vbi sup. n. 8. o Moli. disp. 70. p Comm. DD.

12 Eligendi ius n præscribitur 40. annis etiam si vnus actus interueniat.
13 Prohibita alienari non o præscribuntur, nisi post 30. vel 40. annos.
14 Statutum auferens præscriptionem, non aufert eam, cuius initium est immemoriale.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ. *DE VSVFRVCTV.*

a l. 1. ff. de vsuf.

1 VSusfructus a est ius vtẽdi fruendi alienis rebus salua substantia earum, *vt ff. de vsuf. l. 1. & inst. de vsufr. in pr.*

2 Vsu

2 Vsusfructuarius *b* potest vendere fundi solum quantum est necessarium ad conseruationem illius: Potest incidere arbores ceduas,& vendere,non vero fructiferas. *b Mol. d.7.8.& 9.*

3 Cum legatus est alicui vsusfructus gregis, vel armenti pro pecoribus mortuis, alia debet *c* substituere.Secus verò si vsusfructus sit aliorum animalium. Tenetur etiam pro vitibus & arboribus mortuis, alias subrogare; si verò substituta pereant non tenetur alia dare, potestque consumere fructus vsu non consumptibilium,vel eorum pretia. *c sà hoc verb. n. 2.*

4 Non *d* tenetur facere in rei conseruatione magnas expensas, quod si faciat potest à proprietario repetere, nisi fuerit legatus vsusfructus omnium bonorum,vt quidam limitant: *d Siluest. n.9.*

5 Tenetur *e* ad tributa,& alia onera rei fructiferæ, nisi tanta essent vt legatum redderetur inutile. Ad onera verò pro obtinendo iure fructuum tenetur proprietarius. *e Comm. DD.*

6 Vsusfructus legatus intelligitur deducto iure alieno, vnde prius ab hærede soluenda sunt debita. Si autem aliunde possunt solui,quam ex fructibus,& vsusfructus legatus sit certæ rei ex illius fructibus non sunt *f* debita soluenda. *f sà vbi sup. n.5.*

7 Vxor relicta vsufructuaria, & gubernatrix omnium bonorum solum *g* habebit alimenta,mortuis verò hæredibus plenum habebit vsumfructum,vel secundùm quosdam proprietatem. *g Idem n.8.*

8 Fructus maturi tempore mortis vsufructuarij ad proprietarium *h* pertinent. *h Mol. disp.7. col.1.*

9 Vsusfructus *i* omnium bonorum intelligitur exceptis legitimis filiorum testatoris. *i Comm. DD.*

10 Vsum fructum non amittit *l* ingrediens religionem, quæ potest habere bona in communi. *l Mol. d. 9.col. vlt.*

11 Vsusfructus relictus vniuersitati,vel ciuitati cessat *m* post centum annos. *m Silnest. vbi sup. n.11.*

12 Vsufructuarius, si ciuitatem amittat, succedit *n* ei hæres dum ille viuit. *n Idem l. cit.*

13 Amittitur *o* vsusfructus per non vsum decem annorum inter præsentes,& viginti annorum inter absentes. *o Mol.d. 70.col.2.*

14 Cum tibi legatur vsusfructus vsque ad pubertatem alicuius,ille verò ante pubertatem moriatur *p* habebis vsumfructum vsque ad illud tempus,quo esset pubes si viueret.Si autem legaretur vsq; dum nuberet, & moriatur,habebis per totam vitam. *p Siluest. vbi sup.*

15 Legata tibi re immobili fructus illius *q* partiendi sunt inter te,& inter vsufructuarium omnium bonorum,vel secundùm alios ad te solum spectant. *q Vide Mol.d.8.*

16 Vidua intra annum à morte viri nubens non ideo *r* amittit vsumfructum sibi relictum,nisi id defunctus expresserit. *r sà vbi sup.n. 15.*

17 Cum tibi res aliqua conceditur ad vitam, vsusfructus illius concessus tibi intelligitur, *s* & ius illius alteri potest concedi.

s Comm. DD.

18 Cum quis habet agri solum vsum potest *t* ipse cum familia fructus edere, sed non donare, nec vendere, secus si habeat vsumfructum.

t Sylu. vbi sup. nu. 1.

19 Qui rei habet vsum tenetur *u* ad expensas pro conseruatione illius, nisi ex ea habeat proprietarius aliquod commodum, tunc enim ipse solus tenetur.

u Sà vbi sup. nu. 17.

DISPVTATIO. II. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE VSVRÆ DEFINITIONE, ET quo iure sit prohibita?

V S V R A.

1 VSura *a* est pretium rei mutuatæ, vel est lucrum ratione mutui ex pacto, vel ex Concil. Agathensi. Vsura est cum amplius recipitur quam datur ex muito.

a D. Tho. 2. 2. q. 78.

2 Vt sit vsura necessarium *b* est quod sit mutuum, & pactum saltem implicitum intentione recipiendi lucrum ex mutuo.

b Vill. to. 2. tr. 22. num. 4.

3 Vsura alia *c* est mentalis, cum quis mutuo dat, quia sperat, licet non pasciscatur se aliquid vltra sortem recepturum. *c* Alia realis cum in re lucrũ recipit ratione mutui. Hæc autẽ vel est manifesta cum lucrum recipitur ex mutuo expresso, vel est palliata cum recipitur sub prætextu alius contractus.

c Comm. DD.

4 De fide certum est vsuram esse illicitam. *d* Et prohibita est de iure naturali diuino, & positiuo.

d Ex Concil. Viennensi refertur in clem. vnic. parag. fin. de vsur.

5 De iure ciuili permittuntur dummodo pro centum vnum recipiatur, hoc tamen prohibitum *e* est iure canonico.

e Villal. vbi supra num. 4.

6 Qui putat bona fide contractum non esse vsurarium non peccat, *f* cum vero se vsuram commisisse cognouerit, restituere tenetur.

f Nauar. conf. 4. lib. 5. de vsur.

DE Quibusdam resolutionibus quæ ex vsurarum definitione inferuntur.

7 Mutuo dare alicui cum pacto, vt mutuo sibi, pauperi, aut amico det, vsura *g* est.

g c. super eo de vsur.

8 Admonere autem mutuatarium de spe, quam habet mutuans

tuans quod oblata occasione ab eo mutuum etiam recipiat, non est vsura. *h* *h* Comm. DD.

9 An verò possit mutuo dare alicui cum onere, vt emat merces ex tua domo, vel vt molat in tuo molendino, alij negant, alij probabilius *i* affirmant. Sed non erit peccatum mortale, quando onus hoc non est cum notabili damno mutuatarij. *i* D.Tho. vbi supra, d.art.2.

10 Vsura *l* est mutuare Aduocato cum onere, quod causam agat pro mutuante. Idem dic de eo, qui inimico mutuo dat, vt sibi ignoscat iniuriam, vel pœnam. *l* Comm. DD.

11 Qui Principi, vel reipublicæ mutuum dat, vt sibi det officium, vel beneficium, vsuram *m* committit. *m* Comm. DD.

12 Nec non *n* qui debitorum solutionem differre non vult, nisi aliquid sibi vltra sortem reddatur. *n* Vill. vbi sup. n.12.

13 Item, *o* qui mutuo dat triticum cum pacto, vt sibi reddatur eo tempore, quo certo scit maius pretium habiturum, nisi ad id tempus reseruare decreuisset. Idem dic de eo qui dat triticum in vno loco cum pacto vt in alio reddatur, vbi charius venditur, nisi fortè hoc esset mutuatario commodius. *o* Idem n.13.

14 Itē *p* mutuò dare pignore fructifera sibi fructus reseruādo. *p* Idem n.15.

15 Item lucrum accipere pro obligatione illud non petendi intra tantum temporis.

16 Non est vsura *q* cum mutuum datur eo solum, vt mutuatarius gratus habeatur. *q* Comm. DD.

17 Nec cum *r* solum intenditur vexationem redimere, vel debitum recipere, quod aliter non poterat recuperari. *r* Comm. DD.

18 Nec cum *s* aliquid accipitur pro pignoris custodia, quæ fieri non potest sine labore, aut sumptu. *s* Comm. DD.

19 Mutuò acceptū *t* potest alteri mutuo dari sub eisdē oneribus, quibus fuit acceptum, si aliud non habet qui primo accepit. *t* Vide Mol. vbi sup. d.314.

20 Fideiussores possunt *u* aliquid pro fideiussione recipere. *u* Idem d.319.

21 Non *x* est vsura pro mutuo assecurationem, vel obligationem postulare. *x* Comm. DD.

22 Cum debitor tempore præfixo non soluit, potest *y* aliquid recipi pro damno emergente. *y* Vill. vbi sup. n.23.

AN LICEAT pro mutuo lucrum expectare?

23 Non licet *z* ex mutuo lucrum expectare per modum obligationis ex iustitia, licet tamen per modum gratitudinis. *z* Comm. DD.

AN MENTALIS vsurarius restituere teneatur?

24 Tenetur *a* soluere ei, qui vsuras soluit, & non sufficit dare pauperibus. *a* Sylu. v. vsura 6. q.3.

25 Cum is, qui mutuum dat habet malam fidem tenetur *b* restituere, nisi ei certò constet titulo gratitudinis sibi datum fuisse lucrum. Si autem habeat bonam fidem, *b* Vill. vbi sup. n.3.

mutuatarius tamen aliter non daret nisi ratione mutui, tenetur restituere, si id sibi constet, secus verò si non constet.

DE VSVRIS commissis à thesaurariis Regis, & ab aliis Regiis ministris.

26 Cum aliquid recipiunt ob dilatam debitorum exactionem vsuram *c* committunt, & Regiis creditoribus damnum inferunt.

27 Item *d* cum aliquid recipiunt à Regiis creditoribus, vt illis solutionem anticipent, vel vni prius soluant, quam alij.

28 Item cum Regis pecuniam habent occupatam, & ideo non soluunt, restituere *e* tenentur.

29 Item cum bona Regis minori pretio vendunt, vt solutionem anticipent, & tam emptor, quam venditor ad restitutionem *f* tenentur.

c Idem vbi sup. dif.6. n.1. *d* Comm. DD. *e* Villal. vbi sup. n.4. *f* Mol. de iust. to.2. d.313.

AN LICEAT propter damnum emergens in mutuo aliquid supra sortem recipere?

30 Qui mutuo dat potest cum mutuatario pascisci, quod soluat damnum emergens, vel lucrum cessans. Sed vt liceat tria *g* requiruntur. 1. Quod damnum sit in re mutuata. 2. Quod verè ex mutuo, & non aliunde proueniat. 3. Quod mutuatarius de damno emergente admoneatur.

31 Qui mutuum recipit, ad certum tempus non tenetur *h* ad damnum emergens, nisi finito tempore, finito autem si non soluit tenetur, nisi creditor ratum habeat.

g Comm. DD. *h* Comm. DD.

AN LICEAT aliquid vltra sortem recipere propter lucrum cessans?

32 Cum quis inuitus mutuum dat *i* poterit propter lucrum cessans aliquid vltra sortem recipere etiam si non sit finitus terminus. Idem *l* dicẽdũ, cum quis iustè obligat ad mutuandũ.

33 Qui sponte mutuatur vsque ad certum diem *m* potest pascisci, quod illo transacto soluatur sibi lucrum cessans. Nec non pascisci potest, quod lucrum cessãs intra terminum sibi soluatur secundum probabiliorem.

34 Vt verè lucrum cessans esse videatur *n* opus est vt verum sit lucrum, & quod verè cesset ratione mutui, & quod non recipiatur vltra interesse. Numquam tamen licet totum lucrum cessans integre recipere.

35 Necessarium *o* etiam est quod mutuatarius admoneatur de lucro cessante, nisi transacto tempore seu termino culpabiliter morosus in soluendo fuerit. Quod autem sponte, vel inuitus, quis mutuum det, opus non est.

36 Qui habet certam nummorum quantitatem suis necessitatibus reseruatam, & aliam ad negotiandum, si cessat lucrari, quia illam mutuò dedit, & noluit etiam per auaritiam primam

i Villal. vbi sup. dif.8.n.2. *l* Idem vbi supra n.2. *m* Less. lib.2.c.20.dub.11. *n* Comm. DD. *o* Vide Villal. vbi sup.

pecuniam negotiationi exponere, *p* potest aliquid vltra sortem recipere. *p* Vide eumdem vbi sup.

AN SIT vsura pœnam mutuatario ponere si non soluerit intra præfixum terminum?

37 Non est vsura *q* positis aliquibus conditionibus. 1. Quod non statuatur in fraudem vsurarum, id est quod mutuans non intendat ex pæna principaliter lucrum. 2. Quod mutuatarius culpam habeat in non soluendo. 3. Quod non soluat totam pænam si partem debiti soluerit, sed pro rata. *q* Mol to. 2. disp. 317.

38 Aduertendum quod pæna conuentionalis non *r* debetur, nisi petatur à parte. Si tamen petatur solui debet ante iudicis condemnationem. *r* Comm. DD.

AN QVI periculum rei mutuat a sibi subit ob id possit aliquid recipere?

39 Si mutuans non vult aliter mutuare nisi ob periculum quod subit, lucrum detur, contractus est *s* vsurarius ob positum grauamen. *s* Molin. vbi sup. dis. 318.

40 Si autem mutuatarius rogat mutuantem, vt de hoc conueniat, & pro assecuratione promittat pretium, *t* licitus est contractus cessante scandalo. *t* Villal. vbi sup. dif. 10. n. 3.

SECTIO II.

AN QVI MVTVATVR OB PERICVLVM amittendi capitale, possit aliquid recipere?

1 CVm datur periculum amittendi capitale *a* potest aliquid recipi seruatis tribus conditionibus. 1. Quod periculum verum sit. 2. Quod mutuatarius non obligetur eligere ipsum mutuantem in fideiussorem. 3. Quod mutuans plus non recipiat, quam quiuis alius reciperet. *a* Comm. DD.

AN POSSIT gener sine vsura recipere fructus res sibi data in pignus, dum dos soluitur.

2 Respondetur *b* affirmatiuè. Si autem fructus excedant onera matrimonij excessum restituere tenetur. Si autem vxorem non alat fructus recipere non poterit. *b* Villal. vbi sup. dif. 11. & ex c. salubriter de vsu.

3 Potest *c* gener cum socero pasci sci, quod sibi tot nummos det quotannis, dum dos non soluitur. *c* Moli. vbi sup.

4 Cum socer dotem non soluit tempore præfixo *d* tenetur illius redditus soluere. *d* Commu. DD.

5 Mortua vxore non *e* potest maritus fructus pignoris sibi retinere: Potest tamen dotem repetere si filios ex illa suscepit. *e* Villal. vbi supra n. 6.

6 An

plenda dissoluto matrimonio possunt irritari à marito secundùm probabiliorem. *c*

c Vill. vbi supra, sed contraria mihi magis placet.

26 Vota facta ab vxore ante matrimonium possunt *d* à marito suspendi si sunt in eius præiudicium.

d Comm. DD.

27 Vota castitatis, aut religionis facta ab vxore ante matrimonium, nec realia, quæ fecit quando erat sui iuris, non possunt *e* irritari à marito.

e Comm. DD.

28 Cum per votum ius alicui acquisitum non est, maritus, & quilibet superior possunt *f* subditorum suorum vota etiam cum sua licentia facta validè irritare, sed peccabunt si fiat sine iusta causa.

f Vill. vbi sup. n. 17.

29 Superior, qui videt subditum votum emittere, & tacet, non ideo consentire *g* videtur, quia regula, qui tacet consentire videtur, non verificatur in rebus, quæ tacenti præiudicium afferunt.

g Sanch. vbi sup. n. 10.

30 Cum vxor ex consensu mariti facit votum castitatis, vel religionis non possunt *h* hæc vota irritari à marito secundum probabiliorem.

h c. quod Deo 33. q. 5.

AN VXOR aliqua mariti vota possit irritare?

31 Potest irritare mariti vota sua licentia emissa, quæ sibi præiudicant, vel quoad debitum vel quoad *i* habitationem.

i Sanchez lib. 9. disp. 42. n. 2.

32 Potest irritare vota longorum ieiuniorum, per quæ vires amittat, vel longinquæ peregrinationis, nisi sit *l* in terram sanctam.

l c. ex multa, parag. in tanta, de voto.

33 Non potest *m* maritus sine vxoris consensu habitum notabiliter mutare.

m Syl. ver. votum 5. q. 1.

34 Si maritus faciat votum erogandi prodigaliter eleemosynas pauperibus, non potest *n* ab vxore irritari, sed ille non tenetur adimplere.

n Sanchez de matr. lib. 9. disp. 42. n. 6.

35 An vxor possit irritare votum mariti de non petendo debitum alij negant, alij probabilius affirmant. *o*

o Idem vbi sup. n. 7.

36 Non potest *p* vxor irritare vota mariti facta ante matrimonium, vel durante matrimonio, sed post illud adimplenda.

p Comm. DD.

37 Vota facta à marito cum licentia vxoris possunt *q* ab vxori irritari, si adsit iusta causa, secus verò illicitè licet validè irritabuntur.

q Comm. DD.

38 Si maritus cum licentia vxoris votum castitatis emittat, potest *r* illa illud irritare quoad solutionem, non quoad petitionem debiti.

r Vill. vbi sup. n. 7.

QVANDO dicatur superior votum irritare?

39 Quando superior votum ignorans materiam irritat, non censetur *s* illud irritare.

s Vill. vbi supr. dif. 21. n. 1.

40 Cum subditus votum emittit de re, quam sine facultate

Prælati

Prælati non poteſt adimplere, tenetur *t* facultatem petere, & votum declarare. *t* Comm. DD.

41 Ex verbis, quibus ſuperior materiam prohibet colligendum *u* eſt an velit votum irritare. *u* Vill. vbi ſup. n. 3.

42 Cum dubium eſt an Prælatus votum irritum fecerit, declaratio ab ipſo petenda eſt, quæ ſi non poſſit haberi pro voto ſtandum. *x* *x* Idem vbi ſupra, n. 4.

SECTIO IV.

DE VOTORVM DISPENSATIONE, & an vota diſpenſari poſsint?

1 De fide certum *a* eſt eſſe in Eccleſia poteſtatem diſpenſandi in votis ſimplicibus. *a* Matth. 16.

2 In diſpenſatione, & commutatione votorum ſemper *b* eſt neceſſaria Prælati authoritas. *b* D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 12.

3 Papa habet *c* facultatem à iure diuino in votis ſimplicibus diſpenſandi. *c* Vill. vbi ſupr. diſp. 24. n. 3.

DE EO QVI in votis poteſt diſpenſare?

4 Ad diſpenſationem neceſſaria *d* eſt Prælati authoritas, & iuſta cauſa. *d* Comm. DD.

5 Papa poteſt *e* diſpenſare in quocumque voto etiam ſolemni religionis. *e* Comm. DD.

6 Epiſcopus poteſt *f* in votis ſimplicibus ſuorum ſubditorum Papæ non reſeruatis. *f* D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 12. ad 3.

7 Idem quod Epiſcopi poſſunt *g* Abbates, & religionum Prælati circa ſuos ſubditos. Vide verb. *Diſpenſatio*, & *Priuilegium*. *g* Nauar. c. 12. n. 62.

QVÆ SINT VOTA Papæ reſeruata, & an poſſit Epiſcopus in aliquo caſu in illis diſpenſare.

8 Hodie ſunt *h* quinque vota Papæ reſeruata, quæ ſunt: Perpetuæ caſtitatis, Religionis, Peregrinationis in Hieruſalem, Inuiſendi Limina Apoſtolorum Petri, & Pauli, & Peregrinationis Compoſtellanæ. A quibuſdam DD. additur aliud peregrinationis ſcilicet in domum Virginis Lauretanæ, quod alij dicunt non eſſe in vſu. *h* Extrau. & ſi Dominici gregis, de pœnit. & remiſſ.

9 Hæc reſeruatio ſtrictè eſt interpretanda. *i* *i* Vill. vbi ſup. diſ. 24. n. 2.

10 Epiſcopi poſſunt *l* diſpenſare in votis, quæ integrè non ſunt caſtitatis, aut religionis, & in diſiunctis, & in voto virginitatis, quando vouens non habuit intentionem vouendi caſtitatem, *l* Sanchez de matr. lib. 8. d. 9. to. 3.

castitatem,& cum Papa votum commutauit in aliam materiam non reseruatam.

m Idem vbi supra, disp. 10. n.8.

11 Vota pœnalia secundum probabiliorem *m* opinionem non sunt reseruata,nisi fuerint in pœnam peccati iam commissi.

n Idem vbi supra, n.13.

12 Vota conditionalia,quæ verò talia sunt,non sunt Papæ reseruata secundum probabiliorem. *n* Hoc tamen non est intelligendum de conditionibus temporis præsentis,vel præteriti, nec de his,quæ tacitè insunt omnibus contractibus.

o Comm. DD

13 Quando non est facilis aditus ad Pontificem,& necessitas vrget, potest *o* Episcopus in reseruatis dispensare.

AN AD VOTI dispensationem iusta causa requiratur?

p Comm. DD.

14 Si fiat sine iusta causa dispensatio non *p* valet, & iusta causa dicitur, quæ impedit voti executionem.

q Vill. vbi sup. disp.27. n.3.

15 Non est iusta *q* causa dispensationis offerre pro illa magnam pecuniæ summam. Erit tamen sufficiens ad commutationem si pecunia in pios vsus insumenda sit.

r Comm. DD.

16 Sufficiens causa *r* est,si votum emissum fuit sine prudenti deliberatione,vel ob metum mortis,vel quia eius obseruatio est valdè difficilis , vel prauus vouentis habitus propter quem votum sæpè violat,& aliæ similes.

ſ Henriq. c.3.n.9.

17 Non est iusta causa *ſ* dispensandi in voto castitatis,vel religionis conseruatio familiæ etiam nobilissimæ , nisi fiat cum aliqua commutatione.

t Sanchez vbi supra, disp.28. n.5.

18 Qui dubitat ante matrimonium an dispensatio valida fuerit , non debet *t* illud contrahere. Si autem dubitat post matrimonium stet pro illo.

AN QVI POTEST dispensare,& commutare vota idem possit in iuramentis,& in votis iuramento confirmatis?

u Idem vbi supra.

19 Qui habet potestatem ordinariam , circa vota habet *u* etiam circa iuramenta Deo immediatè facta.

x Idem vbi supra.

20 Qui habet potestatem delegatam ad dispensandum,habet *x* etiam ad commutandum,& hæc extenditur ad iuramentum secundum probabiliorem.

y Vill. vbi supr. n.6.

21 Facultas delegata ad dispensandum, vel commutandum vota non extenditur *y* ad vota iuramento confirmata.

z Sanchez vbi supra, disp.2. n.24.

22 Cum sit iuramentum in voti confirmationem , & petitur dispensatio voti tacito iuramento , vel petitur dispensatio iuramenti tacito voto non *z* est dispensatio subreptitia.

a Comm. DD.

23 Qui sæpe de eadem re votum, vel iuramentum fecit non tenetur *a* hoc declarare in dispensationis supplicatione.

b Vill. vbi supr. n.11.

24 Cum votum , vel iuramentum in alterius fauorem facta sunt, & acceptata, non possunt *b* dispensari, nec commutari nisi pars

pars consentiat, vel talis casus sit, vt pars ob bonum publicum iuri suo cedere teneatur.

AN RELIGIOSI possint vota dispensare, vel commutare?

25 Religiosi nostræ Societatis *c* à Prouinciali deputati, & qui communicant nostra priuilegia, possunt dispensare cum coniuge, qui vouit castitatem ad petendum debitum post matrimonij consummationem, & ante illam ad consummandum. *c* Ex cōp. verb. dispensatio.

26 Possunt prædicti Confessores *d* commutare omnia vota exceptis quinque, etiam si sint iuramento confirmata nisi fiat præiudicium tertio. Commutatio autem hæc potest fieri in quodlibet opus pium, quæ verò fit per Bullam, non nisi in subsidium belli. *d* Ex col. comp.

27 Hæc commutandi facultas est respectu omnium fidelium vndequaque accedentium, & idem dicendum de dispensatione secundum probabiliorem *e* sententiam. *e* Vil. vbi supra, dis. 19. n. 6.

28 Possunt Confessores his vti priuilegiis etiam extra *f* Confessionem. *f* Idem vbi supra, n. 7.

AN QVI RENVNCIAVIT dispensatori ea amplius vti possit?

29 Qui renunciauit semel dispensationi voti solo etiam actu interiori non potest *g* ea amplius vti. Reliquis autem dispensationibus iam renunciatis vti licet dum superior renunciationem non acceptauit. *g* Sanchez de matr. lib. 8. d. 32. n. 3.

30 Qui consecutus est dispensationem, vt contraheret matrimonium cum consanguinea, & cum alia contraxit, hac mortua potest *h* contrahere cum consanguinea. *h* Idem vbi supra, n. 6.

DE COMMVTATIONE votorum.

AN AD COMMVTATIONEM votorum requiratur authoritas Prælati, & causa iusta?

31 Quilibet potest *i* quæcumque vota à se facta in votum solemne religionis commutare, vel in id quod manifestè melius sit. *i* Comm. DD.

32 Nemo potest *l* votum castitatis propria authoritate commutare, quia non potest tibi melius aliud eligere. Votum autem peregrinationis potest in melius commutare. *l* Comm. DD.

33 Ad commutandum votum in minus, vel in æquale bonum necessaria *m* est Prælati authoritas, & iusta causa. Probabile autem est quod ad commutandum in æquale non est necessaria Prælati authoritas. *m* c. 1. de voto.

34 ad dignoscendum, quod sit maius bonum considerandum est, *n* quod sit vtilius profectui spirituali vouentis. *n* Comm. DD.

35 Nō potest *o* quis authoritate propria commutare religionis votum *o* Vill. vbi sup. n. 7.

votum in Episcopatum oblatum sibi.

36 Cum quis propria authoritate commutat votum suum in melius non est necessaria alia causa, si autem inæquale sufficit *p* quod noua materia magis placeat vouenti, quam alia dummodo interueniat superioris authoritas.

p Idem vbi supra, n. 8.

AN QVI POTEST dispensare in votis possit etiam illa commutare, vel è contra?

37 Qui habet potestatem ordinariam ad dispensandum in votis, habet *q* etiam ad commutandum.

q Comm. DD.

38 Potestas delegata ad dispensandum extenditur etiam ad commutandum secundùm probabiliorem. *r*

r Henriq. lib. 7. de Indulg. c. 30.

39 Qui potest dispensare in voto, & iuramento potest *ſ* illud in parte relaxare, & in parte commutare.

ſ Vill. vbi sup. n. 3.

40 Cui conceditur facultas commutandi non ideo conceditur facultas dispensandi.

41 Votum ex DD. consilio non est dispensandum in totum, sed secundum partem commutandum. *t*

t Idem vbi supra, n. 4.

DE QVIBVSDAM aduertendis circa votorum commutationem?

42 Docti, & prudentis arbitrio res hæc in multis relinquenda est; certis enim regulis non potest præfiniri, doctos consulat, qui doctus non est.

u Comm. DD.

43 Qui facultatem habet dispensandi, & commutandi, vtramque exerceat. *x*

x Comm. DD.

44 Qui per Bullam commutat sit in belli subsidium, sed non potest *y* dispensare.

y Vill. vbi supra 35. n. 4.

45 Qui habet facultatem commutandi, & non dispensandi non potest *z* nisi inæquale, vel ferè æquale.

z Idem vbi supra, n. 5.

46 In commutatione votorum attendenda solum est materia quæ promissa fuit, & quantum ad finem intentum conducat. Si enim propter fragilitatem vouentis in maius vergebat discrimen animæ in paruum (sit tamen vtilius) commutatio fieri *a* potest.

a Sanchez in summ. lib. 4. c. 46.

47 In peregrinationis voto sumptus in eundo, & redeundo attendendi *b* sunt.

b Idem vbi supra, n. 16.

48 Non est necessarium, quod votum personale in obligationem personalem, & reale in realem commutentur, congruentius tamen est. Votum autem religionis, aut perpetuæ castitatis in aliquod opus pium perpetuum *c* commutandum est, v. g. vt singulis mensibus confiteatur, & singulis hebdomadibus bis ieiunet per totam vitam.

c Vill. vbi sup. n. 12.

49 Cum vnus Confessor votum commutauit, alius *d* potest hanc secundam materiam in aliam commutare.

d Comm. DD.

50 Votum

50 Votum pænale commutandum est pænam attendendo secundum *e* probabiliorem.

51 Cum votum principale non commutatur, sed differtur *f* non opus est multa commutatione.

52 Non potest fieri commutatio in opera ad quæ quis ex præcepto *g* tenetur.

e Sanch. in sum. lib. 4. c. 56.
f Comm. DD.
g Less. lib. 2. de iust. c. 4. dub. 11. n. 87.

SECTIO V.

DE INTERPRETATIONE VOTORVM, & de variis circa vota resolutionibus.

1 Interpretatio locum non habet vbi dubium *a* non est. Cum autem res est dubia latè in fauorem libertatis interpretanda est.

2 Qui vouit ieiunare singulis sextis feriis per totum annum si Pascha Natiuitatis incidat inferium sextam non tenetur *b* ieiunare, nisi specialiter in tali die animum habuerit se obligandi.

3 Qui votum fecit se abstinendi à vino & postea sacris initiatus *c* est, potest in lauatorio vinum sumere.

4 Qui votum fecit ieiunandi non *d* tenetur abstinere à lacticiniis, si habet Bullam ad comedendum illa, vel in illo regno est talis consuetudo.

5 Qui vouit ieiunare per totum annum non *e* tenetur ieiunare in Dominicis. Et qui vouit ieiunare vespere alicuius sancti, si incidat in feriam secundam, tenetur *f* sabbato antecedenti ieiunare.

6 Qui votum emisit elèmosinam elargiendi quoties in tale labatur peccatum, si labatur inaduertenter non tenetur ad votum, si autem ex aduertentia *g* tenebitur.

7 Qui facit votum, vt præseruetur à peccato, tunc *h* tenetur illud adimplere, quando non facit id quod debet, vt præseruetur vel peccat *i* ne teneatur voto; quidam verò hoc negant.

8 Qui vouet non nubere non vouet continentiam, sed qui vouet continentiam *l* non potest matrimonium contrahere.

9 Qui post votum castitatis nupsit *m* tenetur ingredi religionem antequam consummet.

10 Qui vouit religionem, & Prælati nolunt eum recipere nisi in religionem relaxatam, non *n* tenetur ingredi.

11 Qui vouit religionem in communi, & non admittitur in vno monasterio, *o* tenetur quærere alium etiam remotum vel aliam religionem, & quantum in se est facere, vt votum adimpleat, nisi iudicetur ineptus.

a Comm. DD.
b Azor. to. 1 lib. 13. c. 20. q. 3.
c Villal. vbi sup. dif. 34. n. 4
d Idem vbi sup. n. 5.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Siluest. verb. vot. q. 2.
h Nauar. c. 12. n. 42.
i Idem vbi sup. n. 29.
l Comm. DD.
m Auila in comp. hoc verb.
n Comm. DD.
o Comm. DD.

12 Qui facit votum recipiendi ordinem sacrum,& fornicatur *p* non facit contra votum,nec tenetur recitare diuinum officium.
13 Vota nouitiorum facta in nouitiatu non possunt *q* irritari à suis Prælatis , contrarium videtur probabilius si loquatur de superiore religioso.
14 Votum de eroganda elêmosina alicui Ecclesiæ *r* potest commutari sine consensu illius.
15 An votum ingrediendi religionem, *s* vt quis viuat lasciue, cum obliget ?
16 Qui vouet se testaturum lasciue mulierem non ideo *t* censetur votum castitatis fecisse.
17 Qui vouet se elêmosinam erogaturum si fortè peccauerit,solum *u* tenetur pro prima vice.
18 Qui *x* vouit quotidie dare pauperi,si hodie *y* non det debet cras illud addere.
19 Papa *z* non potest vota sæcularium irritare.
20 Votum Episcopi factum in religione,si iam Episcopus illud non conformauit *a* potest à Prælato religionis irritari.
21 Vota omnia quæ nostri in sæculo fecerunt manent suspensa vsque ad professionem , in quam omnia *b* commutantur.
22 Vota non obligant *c* cum imminet magnum periculum excepto voto continentiæ,quæ melior est vita.
23 Episcopus *d* potest secundùm aliquos dispensare in voto peregrinationis Hierosolymitanæ quando non est factum in subsidium,sed tantum causa deuotionis.
24 Votum factum à subdito religioso transeundi in arctiorem religionem non *e* potest dispensari à suo Prælato sine Papæ indulto.
25 Per Bullam, & priuilegia possunt dispensari vota , & iuramenta etiam *f* post illa facta,sunt tamen qui hoc negent.
26 Votum in dubio obligat ad id quod minus *g* est, quia dandum est in dubio pro libertate.
27 Qui vouit non accedere ad fæminam,& dubitat an intellexerit de accessu fornicario,tantum,an etiam de maritali *h* potest vxorem ducere.
28 Si quis faciat votum castitatis,aut religionis, vel peregrinationis Hierosolymitanæ cum intentione se obligandi solum venialiter *i* poterit commutari per Bullam.
29 Votum emissum ob leuem metum etiam si sit castitatis vel religionis *l* potest commutari per Bullam, quia non est omnino liberum atque adeo nec reseruatum imò secundùm aliquos est irritum.
30 Votum ingrediendi in religionem S. Ioannis non *m* potest

commutari

p Auila vbi supra in comp. *q* Idem vbi sup. *r* Dian. in comp. hoc verb. *s* Comm. DD. *t* Comm. DD. *u* Comm. DD. *x* Comm. DD. Sequentes omnes resolutiones excerptæ sunt ex delectis Doctoribus de morali doctrina bene meritis. *y* Sà hoc verb. *z* Comm. DD. *a* Comm. DD. *b* Comm. DD. *c* Comm. DD. *d* Sà hoc verb. *e* Sà n. 18. *f* Idem num. 22. *g* Comm. DD. *h* Comm. DD. *i* Diana p. 2. tr. 11. res. 71. *l* Less. apud Dian. vbi supra. res. 71. *m* Henriq. apud Dian. vbi sup. res. 77.

commutari per Bullam, quia est vera religio. Secus verò de aliis equitum ordinibus, quæ veræ religiones non sunt.

31 Confessarij approbati *n* possunt per Bullam Cruciatæ commutare omnia vota quæ Episcopus in quantum Episcopus. Item possunt commutare vota non fornicandi, & non habendi actum molliciei, quia non sunt vota perfectæ castitatis. *n* Comm. DD.

32 Cum quis diuersis votis ad singula se obligauit, quæ ad castitatem spectant, etiam si in illis tota voti collectio comprehendatur, omnia *o* possunt commutari, nisi intenderit omnia simul coniungere. *o* Sanchez apud Dia. 1.p.tr.11. res.67.

33 Si coniuges mutuo consensu voueant castitatem tale votum non *p* potest commutari nisi à Papa. Si autem suo iuri renunciantes iterum sibi inuicem suorum corporum conferant potestatem, licet peccēt grauiter, possunt commutari per Bullā. *p* Dian. in comp. hoc verb. n. 21.

34 Votum vouendi castitatem est *q* commutabile per Bullam, quia non est absolutè votum castitatis. *q* Suarez apud Dia. vbi sup. n. 25.

35 Potest *r* Confessarius relaxare obligationem voti differendo materiam commutationis per annum quamuis antea finiatur Bulla, sufficit enim quod in genere à pœnitente acceptetur. *r* Dian. vbi sup. n. 31.

36 Qui vouit singulis mensibus confiteri non peccat *ſ* si differat per duos vel tres dies. Imò si festum solemne infra octo veniat potest differre. *ſ* Idem vbi sup. num. 33.

37 Votum de non bibendo vinum quoties quis violat, toties peccat, & peccatum erit *t* mortale si tanta sit quantitas quanta sufficit vino vtentibus ad vnum prandium meridianum. *t* Sanchez apud Dia. p.5.tr.5. res.37.

38 Qui plura vota violat eodem die quorum materia est de rebus minimis non peccat *u* mortaliter. *u* Castropal apud Dia. vbi sup. res. 55.

39 Vota scholarium, & Coadiutorum in Societate IESV etiam formatorum fiunt ex conditione tacita dum Superior ex iusta causa illa nō irritauerit. Et qui iustam causam malitiose dedit, si cognita malitia superior vota irritauit, manet omnino liber ad alium eligendum statutum licèt grauissimè peccauerit in causa data.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ *DE VSVCAPIONE.*

1 VSucapio *a* est Legis alienatio *l. alienationis, ff. de verborum sign.* *a* L. alienationes ff. de verb. signif.

b l. 1 ff. de vſucap. c l. reſcrip. ff. de diuer. & temp. præſ. d Sà hoc verb. e Comm. DD. f Sà hoc verb. n. 3. g Idem vbi ſup. h Vide Mol. diſp. 71. i Comm. DD. l Vide Couar. l. q. 8. parag. 5. m Sà vbi ſupra n. 7. n Idem vbi ſup. n. 8. o Moli. diſp. 70. p Comm. DD.

2 Vſucapio propriè fit de rebus *b* immobilibus *l. 1. ff. de vſucap.*

3 In rebus mobilibus *c* procedit præſcriptio hoc eſt exceptio longi temporis, *l. reſcrip. ff. de diuer. & temp. præſc.*

4 Vſucapio rerum mobilium etiam Eccleſiaſticarum fit *d* triẽnio. Res verò ſacra, & prohibita alienari non poteſt vſucapi, nec res Eccleſiæ requirens ſolemnitatem in alienatione, nec rès pupilli, aut minoris quæ vſu non eſt conſumptibilis.

5 Ad vſucapionem requiritur *e* bona fides, qua quis credat ſine dubio rem eſſe ſuam, & poſſeſſio non interrupta per triennium, & titulus præſumptione iuſtus.

6 Bonam fidem *f* non tollit dubitatio ſuperueniens, nocet autem hæredi mala fides defuncti, non tamen habenti ab hærede.

7 Hæres mala fide poſſidentis rem etiam furtiuam, ſi habeat bonam fidem *g* præſcribit 40. annis.

8 Contra laicos præſentes in eadem prouincia *h* præſcribitur decennio, contra abſentes 20. annis. Idem dicendum de bonis patrimonialibus clericorũ. In re verò Eccleſiaſtica vel religioſa inter præſentes 30. inter abſentes 40. Contra Eccleſiam autem Romanam requiruntur centum.

9 Poſſeſſio bona fidei primi, & ſecundi poſſeſſoris complet *i* vnum tempus legitimum præſcriptionis.

10 Eccleſiæ, & minori poſt finitum tempus præſcriptionis datur *l* quadriennium ad reſtitutionem niſi eſſet præſcriptum ab alia Eccleſia.

11 Soluens tributum, vel penſionem per contractum promiſſum, præſcribit non ſoluens ſine mala fide 30. annis. Si tamen erat pactum non ſoluendi, niſi petitum, & ob incuriam Domini non fuit petita præſcribitur *m* cõmuni tempore præſcriptionis.

12 Eligendi ius *n* præſcribitur 40. annis etiam ſi vnus actus interueniat.

13 Prohibita alienari non *o* præſcribuntur, niſi poſt 30. vel 40. annos.

14 Statutum auferens præſcriptionem, non aufert eam, cuius initium eſt immemoriale.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ. DE VSVFRVCTV.

a l. 1. ff. de vſuf.

1 VSusfructus *a* eſt ius vtẽdi fruendi alienis rebus ſalua ſubſtantia earum, *vt ff. de vſuf. l. 1. & inſt. de vſufr. in pr.*

2 Vſu

2 Vsusfructuarius *b* potest vendere fundi solum quantum est necessarium ad conseruationem illius. Potest incidere arbores ceduas,& vendere,non vero fructiferas. *b Mol. d.7.8. & 9.*

3 Cum legatus est alicui vsusfructus gregis, vel armenti pro pecoribus mortuis, alia debet *c* substituere. Secus verò si vsusfructus sit aliorum animalium. Tenetur etiam pro vitibus & arboribus mortuis, alias subrogare; si verò substituta pereant non tenetur alia dare, potestque consumere fructus vsu non consumptibilium,vel eorum pretia. *c Sà hoc verb. n. 2.*

4 Non *d* tenetur facere in rei conseruatione magnas expensas, quod si faciat potest à proprietario repetere, nisi fuerit legatus vsusfructus omnium bonorum,vt quidam limitant. *d Siluest. n.9.*

5 Tenetur *e* ad tributa,& alia onera rei fructiferæ, nisi tanta essent vt legatum redderetur inutile. Ad onera verò pro obtinendo iure fructuum tenetur proprietarius. *e Comm. DD.*

6 Vsusfructus legatus intelligitur deducto iure alieno, vnde prius ab hærede soluenda sunt debita. Si autem aliunde possunt solui,quam ex fructibus,& vsusfructus legatus sit certæ rei ex illius fructibus non sunt *f* debita soluenda. *f Sà vbi sup. n.5.*

7 Vxor relicta vsufructuaria, & gubernatrix omnium bonorum solum *g* habebit alimenta,mortuis verò hæredibus plenum habebit vsumfructum,vel secundùm quosdam proprietatem. *g Idem n.8.*

8 Fructus maturi tempore mortis vsufructuarij ad proprietarium *h* pertinent. *h Mol. disp.7. col.1.*

9 Vsusfructus *i* omnium bonorum intelligitur exceptis legitimis filiorum testatoris. *i Comm. DD.*

10 Vsum fructum non amittit *l* ingrediens religionem; quæ potest habere bona in communi. *l Mol. d. 9. col. vlt.*

11 Vsusfructus relictus vniuersitati,vel ciuitati cessat *m* post centum annos. *m Silnest. vbi sup. n.11.*

12 Vsufructuarius, si ciuitatem amittat, succedit *n* ei hæres dum ille viuit. *n Idem l. cit.*

13 Amittitur *o* vsusfructus per non vsum decem annorum inter præsentes,& viginti annorum inter absentes. *o Mol. d. 10. col. 2.*

14 Cum tibi legatur vsusfructus vsque ad pubertatem alicuius,ille verò ante pubertatem moriatur *p* habebis vsumfructum vsque ad illud tempus,quo esset pubes si viueret. Si autem legetur vsq; dum nuberet, & moriatur,habebis per totam vitam. *p Siluest. vbi sup.*

15 Legata tibi re immobili fructus illius *q* partiendi sunt inter te,& inter vsufructuarium omnium bonorum,vel secundùm alios ad te solum spectant. *q Vide Mol. d. 6.*

16 Vidua intra annum à morte viri nubens non ideo *r* amittit vsumfructum sibi relictum,nisi id defunctus expresserit. *r Sà vbi sup. n. 13.*

17 Cum tibi res aliqua conceditur ad vitam, vsusfructus illius concessus tibi intelligitur, f & ius illius alteri potest concedi.

f Comm. DD.

18 Cum quis habet agri solum vsum potest t ipse cum familia fructus edere, sed non donare, nec vendere, secus si habeat vsumfructum.

t Sylu. vbi sup. nu. 1.

19 Qui rei habet vsum tenetur u ad expensas pro conseruatione illius, nisi ex ea habeat proprietarius aliquod commodum, tunc enim ipse solus tenetur.

u Sà vbi sup. nu. 17.

DISPVTATIO. II. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE VSVRÆ DEFINITIONE, ET quo iure sit prohibita?

VSVRA.

1 Vsura a est pretium rei mutuatæ, vel est lucrum ratione mutui ex pacto, vel ex Concil. Agathensi. Vsura est cum amplius recipitur quam datur ex muito.

a D. Tho. 2. 2. q. 78.

2 Vt sit vsura necessarium b est quod sit mutuum, & pactum saltem implicitum intentione recipiendi lucrum ex mutuo.

b Vill. to. 2. tr. 22. num. 4.

3 Vsura alia c est mentalis, cum quis mutuo dat, quia sperat, licet non pasciscatur se aliquid vltra sortem recepturum. c Alia realis cum in re lucrũ recipit ratione mutui. Hæc autẽ vel est manifesta cum lucrum recipitur ex mutuo expresso, vel est palliata cum recipitur sub prætextu alius contractus.

c Comm. DD.

4 De fide certum est vsuram esse illicitam. d Et prohibita est de iure naturali diuino, & positiuo.

d Ex Concil. Viennensi refertur in clem. vnic. parag. fin. de vsur.

5 De iure ciuili permittuntur dummodo pro centum vnum recipiatur, hoc tamen prohibitum e est iure canonico.

e Villal. vbi supra num. 4.

6 Qui putat bona fide contractum non esse vsurarium non peccat, f cum vero se vsuram commisisse cognouerit, restituere tenetur.

f Nauar. conf. 4. lib. 5. de vsur.

DE Quibusdam resolutionibus quæ ex vsurarum definitione inferuntur.

7 Mutuo dare alicui cum pacto, vt mutuo sibi, pauperi, aut amico det, vsura g est.

g c. super eo de vsur.

8 Admonere autem mutuatarium de spe, quam habet mutuans

tuans quod oblata occasione ab eo mutuum etiam recipiat, non est vsura. *h* *h* Comm. DD.

9 An verò possit mutuo dare alicui cum onere, vt emat merces ex tua domo, vel vt molat in tuo molendino, alij negant, alij probabilius *i* affirmant. Sed non erit peccatum mortale, quando onus hoc non est cum notabili damno mutuatarij. *i* D.Tho. vbi supra, d.art.2.

10 Vsura *l* est mutuare Aduocato cum onere, quod causam agat pro mutuante. Idem dic de eo, qui inimico mutuo dat, vt sibi ignoscat iniuriam, vel pœnam. *l* Comm. DD.

11 Qui Principi, vel reipublicæ mutuum dat, vt sibi det officium, vel beneficium, vsuram *m* committit. *m* Comm. D.

12 Nec non *n* qui debitorum solutionem differre non vult, nisi aliquid sibi vltra sortem reddatur. *n* Vill. vbi sup. n.12.

13 Item, *o* qui mutuo dat triticum cum pacto, vt sibi reddatur eo tempore, quo certo scit maius pretium habiturum, nisi ad id tempus reseruare decreuisset. Idem dic de eo qui dat triticum in vno loco cum pacto vt in alio reddatur, vbi charius venditur, nisi fortè hoc esset mutuatario commodius. *o* Idem n.13.

14 Itē *p* mutuò dare pignore fructifera sibi fructus reseruãdo. *p* Idem n.15.

15 Item lucrum accipere pro obligatione illud non petendi intra tantum temporis.

16 Non est vsura *q* cum mutuum datur eo solum, vt mutuatarius gratus habeatur. *q* Comm. DD.

17 Nec cum *r* solum intenditur vexationem redimere, vel debitum recipere, quod aliter non poterat recuperari. *r* Comm. DD.

18 Nec cum *s* aliquid accipitur pro pignoris custodia, quæ fieri non potest sine labore, aut sumptu. *s* Comm. DD.

19 Mutuò acceptũ *t* potest alteri mutuo dari sub eisdẽ oneribus, quibus fuit acceptum, si aliud non habet qui primo accepit. *t* Vide Mol. vbi sup. d.314.

20 Fideiussores possunt *u* aliquid pro fideiussione recipere. *u* Idem d.319.

21 Non *x* est vsura pro mutuo assecurationem, vel obligationem postulare. *x* Comm. DD.

22 Cum debitor tempore præfixo non soluit, potest *y* aliquid recipi pro damno emergente. *y* Vill. vbi sup. n.23.

AN LICEAT pro mutuo lucrum expectare?

23 Non licet *z* ex mutuo lucrum expectare per modum obligationis ex iustitia, licet tamẽ per modum gratitudinis. *z* Comm. DD.

AN MENTALIS vsurarius restituere teneatur?

24 Tenetur *a* soluere ei, qui vsuras soluit, & non sufficit dare pauperibus. *a* Sylu. v. vsura 6. q.3.

25 Cum is, qui mutuum dat habet malam fidem tenetur *b* restituere, nisi ei certò constet titulo gratitudinis sibi datum fuisse lucrum. Si autem habeat bonam fidem, *b* Vill. vbi sup. n.2.

mutuatarius tamen aliter non daret nisi ratione mutui, tenetur restituere, si id sibi constet, secus verò si non constet.

DE VSVRIS commissis à thesaurariis Regis, & ab aliis Regiis ministris.

26 Cum aliquid recipiunt ob dilatam debitorum exactionem vsuram *c* committunt, & Regiis creditoribus damnum inferunt.

27 Item *d* cum aliquid recipiunt à Regiis creditoribus, vt illis solutionem anticipent, vel vni prius soluant, quam alij.

28 Item cum Regis pecuniam habent occupatam, & ideo non soluunt, restituere *e* tenentur.

29 Item cum bona Regis minori pretio vendunt, vt solutionem anticipent, & tam emptor, quam venditor ad restitutionem *f* tenentur.

c Idem vbi sup. dif.6. n.1. *d* Comm. DD. *e* Villal. vbi sup. n.4. *f* Mol. de Iust. to.2. d.313.

AN LICEAT propter damnum emergens in mutuo aliquid supra sortem recipere?

30 Qui mutuo dat potest cum mutuatario pacisci, quod soluat damnum emergens, vel lucrum cessans. Sed vt liceat tria *g* requiruntur. 1. Quod damnum sit in re mutuata. 2. Quod verè ex mutuo, & non aliunde proueniat. 3. Quod mutuatarius de damno emergente admoneatur.

31 Qui mutuum recipit, ad certum tempus non tenetur *h* ad damnum emergens, nisi finito tempore, finito autem si non soluit tenetur, nisi creditor ratum habeat.

g Comm. DD. *h* Comm. DD.

AN LICEAT aliquid vltra sortem recipere propter lucrum cessans?

32 Cum quis inuitus mutuum dat *i* poterit propter lucrum cessans aliquid vltra sortem recipere etiam si non sit finitus terminus. Idem *l* dicẽdũ, cum quis iustè obligat ad mutuandũ.

33 Qui sponte mutuatur vsque ad certum diem *m* potest pascisci, quod illo transacto soluatur sibi lucrum cessans. Nec non pascisci potest, quod lucrum cessãs intra terminum sibi soluatur secundum probabiliorem.

34 Vt verè lucrum cessans esse videatur *n* opus est vt verum sit lucrum, & quod verè cesset ratione mutui, & quod non recipiatur vltra interesse. Numquam tamen licet totum lucrum cessans integre recipere.

35 Necessarium *o* etiam est quod mutuatarius admoneatur de lucro cessante, nisi transacto tempore seu termino culpabiliter morosus in soluendo fuerit. Quod autem sponte, vel inuitus, quis mutuum det, opus non est.

36 Qui habet certam nummorum quantitatem suis necessitatibus reseruatam, & aliam ad negotiandum, si cessat lucrari, quia illam mutuò dedit, & noluit etiam per auaritiam primam

i Villal. vbi sup. dif.8.n.2. *l* Idem vbi supra n.2. *m* Less. lib.2.c.20.dub.11. *n* Comm. DD. *o* Vide Villal. vbi sup.

pecuniam negotiationi exponere, *p* potest aliquid vltra sortem recipere.

p Vide eumdem vbi sup.

AN SIT vsura pœnam mutuatario ponere si non soluerit intra præfixum terminum?

37 Non est vsura *q* positis aliquibus conditionibus. 1. Quod non statuatur in fraudem vsurarum, id est quod mutuans non intendat ex pæna principaliter lucrum. 2. Quod mutuatarius culpam habeat in non soluendo. 3. Quod non soluat totam pænam si partem debiti soluerit, sed pro rata.

q Mol to. 2. disp. 317.

38 Aduertendum quod pæna conuentionalis non *r* debetur, nisi petatur à parte. Si tamen petatur solui debet ante iudicis condemnationem.

r Comm. DD.

AN QVI periculum rei mutuat a sibi subit ob id possit aliquid recipere?

39 Si mutuans non vult aliter mutuare nisi ob periculum quod subit, lucrum detur, contractus est *f* vsurarius ob positum grauamen.

f Molin. vbi sup. dis. 318.

40 Si autem mutuatarius rogat mutuantem, vt de hoc conueniat, & pro assecuratione promittat pretium, *t* licitus est contractus cessante scandalo.

t Villal. vbi sup. dif. 10. n. 3.

SECTIO II.

AN QVI MVTVATVR OB PERICVLVM amittendi capitale, possit aliquid recipere?

1 CVm datur periculum amittendi capitale *a* potest aliquid recipi seruatis tribus conditionibus. 1. Quod periculum verum sit. 2. Quod mutuatarius non obligetur eligere ipsum mutuantem in fideiussorem. 3. Quod mutuans plus non recipiat, quam quiuis alius reciperet.

a Comm. DD.

AN POSSIT gener sine vsura recipere fructus res sibi data in pignus, dum dos soluitur.

2 Respondetur *b* affirmatiuè. Si autem fructus excedant onera matrimonij excessum restituere tenetur. Si autem vxorem non alat fructus recipere non poterit.

b Villal. vbi sup. dif. 11. & ex c. salubriter de vsu.

3 Potest *c* gener cum socero pasciſci, quod sibi tot nummos det quotannis, dum dos non soluitur.

c Moli. vbi sup.

4 Cum socer dotem non soluit tempore præfixo *d* tenetur illius redditus soluere.

d Comm. DD.

5 Mortua vxore non *e* potest maritus fructus pignoris sibi retinere: Potest tamen dotem repetere si filios ex illa susceepit.

e Villal. vbi supra n. 6.

6 An

f Moli. vbi sup.

6 An verò mortuo marito possit vxor repetere dotis redditus, alij aiunt, alij negant *f* nisi sit lucrum cessans.

AN LICEAT sub pignore dare mutuum ea conditione, vt pignus vendatur, si tempore præfixo solutio non fiat?

g Comm. DD.

7 Si pactum fiat quod vilius vendatur pignus, quam valet, est vsura, vel si apponatur, vt grauamen. Secus *g* verò si sit vt debitum securius repetatur.

AN PIETATIS mons sit vsurarius?

h Vide Vill. vbi su. dif. 14. n. 1. & 2.

8 Mons *h* pietatis est quædam pecunia, vel tritici summa à republica seruata, vt mutuo detur pauperibus, in illorum necessitatibus quibusdam seruatis conditionibus. 1. Est quod mutuum non detur, nisi ad tempus determinatum. 2. Quod mutuatarius det pignus sub ea conditione quod soluto debito ei reddatur integrum, & tempore præfixo non soluto vendatur ad solutionem, & quod superfuerit domino restituatur. 3. Quod mutuatarius singulis mensibus pensionem soluat ad sumptus pro conseruatione huius montis.

9 His positis dicendum quod hic mons est licitus, & pius. Vide verb. *Mons pietatis.*

AN VSVRARIVS dominium habeat rerum, quas per vsuras acquirit?

i D. Tho. 2.2. q. 78. art. 3. D. Bonau. in 4. dis. 15.

10 Respondetur negatiuè *i* secundùm probabiliorem. Accidentaliter tamen potest contingere, quod habeat dominium v. g. si illi soluantur mille nummi inter quos centum commixti acquisiti per vsuras.

l Comm. DD.

11 Per vsuras acquisitum non *l* pauperibus, sed domino restituendum est cum fructibus, & lucris.

m Comm. DD.

12 Qui vsuras soluit etiam si habeat intentionem transferendi dominium in mutuantem coactè facit. *m*

AN VSVRARIVS dominium acquirat illorum, quæ pecunia acquisita per vsuras acquirit?

n D. Tho. vbi supra.

13 Non acquirit fructuum dominium. Acquisitorum tamen vsurariæ pecuniæ dominium habet, *n* tenetur tamen restituere lucrum cessans, & damnum emergens.

o Comm. DD.

14 Acquirit etiam *o* dominium rerum, quas vsuraria pecunia emit.

AN BONA vsurarij, & furis ipso iure pro vsuris sint hypothecata?

p Moli. vbi sup. dis. 329.

15 Vsurarij bona non habent *p* tacitam hypothecam ad solutionem vsurarum. Idem dic de aliis rebus emptis pecunia vsuraria, & nisi in fraudem creditorum alienentur, non est locus restitutioni secundùm pr obabiliorem.

16 Ad

16 Ad quid teneatur, qui contractum facit cum vsurario, vel fure.

17 Qui res per vsuras, vel per furtum habitas acquirit non acquirit q illarum dominium & restituere tenetur. q l. rogasti parag. fi. & l. nam & si fur. ff. cert. pec.

18 Si res sint ex his, quæ recipiunt functionem in eodem genere, id est ex his in quibus nihil interest an sit hæc vel illa vt in pecunia, & similibus. Cum illas recipiens certus est quod vsurarius, vel fur tantumdem restituit, verum dominium acquiret. r r Comm. DD.

19 Qui res supradictas acquirit, & bona fide consumpsit solum tenetur s ad id in quo ditior factus est. s Comm. DD.

20 Qui contractum cum vsurario, iniit, in his in quibus dominium habet non tenetur t restituere. t Vill. vbi supra.

21 Qui vsurariis, vel furibus vendit ad sustentationem necessaria non tenetur u pretium restituere, nec colonus, qui bona fide in illorum prædiis laborauit. u Comm. DD.

22 Qui his bona fide aliquid mutuo dedit x potest repetere sicut cæteri creditores. x Comm. DD.

23 Famuli obsequiũ præstantes his, qui non sunt soluẽdo, si suo obsequio tantũ vtilitatis præstãt quantũ in stipendio accipiunt, non tenẽtur y restituere. Secus verò si sciãt dominos ęre alieno esse grauatos, & suo obsequio ad solutionem impotẽtiores fieri. y Vill. vbi sup. n u. 8.

AN MORTVO vsurario teneantur vxor, & filij illius restituere, quæ de eius bonis consumpserunt? Vide verb. *Dos.*

AN TENEANTVR ad restitutionem, qui cooperantur ad vsuras?

24 Qui cooperatur ad vsuras mutuo accipientis partes agendo, restituere non tenetur. z z Comm. DD.

25 Qui vsurario persuadet vt pecuniam det ad vsuras, peccat a mortaliter, & restituere tenẽtur. a Vill. vbi sup. dif. 19. nu. 2.

26 Qui sine vrgente necessitate deponit b pecuniam apud vsurarium, quem credit alias non exerciturum vsuras, peccat mortaliter. b Idem sup. nu. 2.

27 Iudices, qui mutuatarium obligant ad soluendas vsuras peccant, c & restituere tenentur. c D. Tho. vbi sup. q. 78. art. 4.

28 Notarij, & testes scripturæ vsuræ palliatæ peccant, & restituere tenentur. Secus d si contractus sit manifestè vsurarius, & manifestè in scriptura contineatur. d Sylu. v. vsura 6. q. 2.

29 Proxenetæ, & factores vsurariorũ, nec non famuli qui dãt, vel exigunt vsuras, tenentur e ad restitutionem in illorum defectus secus verò si solum pecuniam portent, & rationem in libris scribant. e Comm. DD.

AN hæredes vsurarij restituere teneãtur in illius defectum?

30 Teneatur

30 Tenentur *f* pro rata hæreditatis in illius restituere defectu.
31 Ille cui contigit in specie res per vsuram habita restituere *g* tenetur.

f c. cum tu de vsur. *g* Comm. DD. *h* Comm. DD.

QVI manifesti & notorij vsurarij dicantur?

32 Alij dicuntur *h* notorij notorietate facti, quando delictum ita publicum est, vt nulla tergiuersatione possit celari, & ad hoc sufficit vnus actus. Alij dicuntur notorietate iuris cum plene probatum est delictum seruato iuris ordine, vel ipsi iuridice confessi sunt, & per iudicis sententiam damnati fuerunt.

DE pœnis quas vsurarij incurrunt.

33 Notorij vsurarij infamiæ pœnam *i* incurrunt. Quod si clerici sint, deponendi sunt ab officio, & beneficio.
34 Manifestus vsurarius à sacræ Eucharistiæ participatione *l* arcendus est, & Ecclesiastica sepultura priuandus, & qui illum humare præsumunt, excommunicationem *m* incurrunt.
35 Excommunicantur *n* etiam facientes, & scribentes statuta, vt vsuræ soluantur.

i L. improbum genus, C. quib. ex cau. *l* c. quia in omnibus de vsu. *m* Clem. 1. de sepul. *n* Villal. vbi sup. *o* Comm. DD.

AN liceat mutuo accipere ad vsuras.

36 Qui mutuò ad vsuras accipit non peccat *o* contra iustitiam respectu vsurarij. Nec qui à parato ad exercendas vsuras mutuũ petit, & pollicetur vsuras, si aliqua faciat necessitate, eius vtilitate constrictus, si autem faciat ad varios sumptus peccabit venialiter secundùm aliquos.

VARIÆ circa vsuras resolutiones.

37 Beneficiariis alicuius Ecclesiæ legari potest *p* certa pecuniæ quantitas vt singulis mensibus ex lucro illius, v.g. quinque pro centum tot Missas pro legante celebrent.
38 Qui emit pecora ab eo quem scit non habere & eadem vendit cum pensione quotannis soluenda, *q* tenetur restituere pensionem. Secus verò si emat, & vendat bona fide etiam si postea veritatem cognoscat.
39 Vxor vsurarij defuncti si habeat aliunde vnde viuat, *r* tenetur restituere bona sibi, & filiis suis relicta, si à marito per vsuras fuerant acquisita.
40 Vxor sine marito non potest *s* restituere dotem à patre per vsuras acquisitam, tenetur tamen maritus non repugnare.
41 Donatarij, & legatarij qui gratis bona acceperunt ab vsurario, si illius bona non sufficiunt ad vsuras soluendas, restituere *t* tenetur.
42 Vsurarij testamentum ipso iure est *u* nullum, & nemo potest in eo testis esse, nec potest absolui etiam in mortis articulo, nisi cautionem præstet de restitutione facienda.
43 Qui bona fide celebrauit contractum putans non esse vsurarium,

p Auila in comp. hoc verb. *q* Idem. vbi sup. *r* Nauar. c. 17. n. 268. *s* Idem n. 271. *t* Comm. DD. *u* Auila. vbi sup. hoc verb.

vsurarium, quem si talem intelligeret non celebraret, sed alium licitum, potest x quod in licito acquireret, retinere. x Comm. DD.

44 Si Petrus y debeat Ioanni centum post annum, & velit nunc soluere 50. cum pacto vt expectet post biennium alios 50. non committitur vsura. y Comm. DD.

45 Non z est vsura rei venditæ sibi fructus retinere, donec soluatur pretium, etiam si non sit lucrum cessans. z Dian. p. 4. tr. 4. ref. 139.

46 Vt quis cognoscat quantum possit accipere pro lucro cessante hæc regula est seruanda. Qui 15. ex centum lucrari sperabat, videat quos nummos libenter daret pro assecuratione huius lucri, daret vtique quinque, restabunt ergo decem, totidem a poterit licitè recipere. a Idem p. 1. tr. 8. ref. 64.

47 Donum, b vel munus accipere à mutuatario titulo gratitudinis non est illicitum. b Comm. DD.

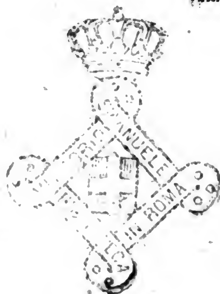
48 Potest c quis dare mercatori pecuniæ summam, & accipere ab ipso in fine anni 8. pro centum dummodo (licet tacite, & implicite) intendat celebrare tres contractus. 1. Societatis. 2. Assecurationis. 3. Venditionis lucri incerti pro certo. c Comm. DD.

VXOR.

Vide verba. *Maritus*, *Matrimonium*, *Donatio*, *Elemosina*.

1 Vxor a quæ donat adultero notabilem quantitatem peccat. Sed nec ipsa tenetur restituere si sua donauit, nec adulter, nec hic peccat accipiendo. a L. si ergo, parag. dotis, ff. de Iure dotium & est com. Vide sup. verb. furtum.

FINIS.

6-4